

T.C.

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**ÇALIŞAN KADINLARIN SÜPER KADIN İDEALİ VE ÇOKLU ROLLERLE BAŞA
ÇIKMA DENEYİMLERİ: FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

ŞERİFE UĞUZ ARSU

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET HALİT YILDIRIM

AKSARAY 2020

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**ÇALIŞAN KADINLARIN SÜPER KADIN İDEALİ VE ÇOKLU ROLLERLE BAŞA
ÇIKMA DENEYİMLERİ: FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

ŞERİFE UĞUZ ARSU

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET HALİT YILDIRIM

AKSARAY 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Şerife
Soyadı : Uğuz Arsu
Bölümü : İşletme Anabilim Dalı
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Çalışan Kadınların Süper Kadın İdeali ve Çoklu Rollerle Başa Çıkma Deneyimleri: Fenomenolojik Bir Araştırma

İngilizce Adı : The Experiences of Working Women Coping with The Super Woman Ideal and Multiple Roles: A Phenomenological Study

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Şerife UĞUZ ARSU

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Şerife UĞUZ ARSU tarafından hazırlanan “Çalışan Kadınların Süper Kadın İdeali ve Çoklu Rollerle Başa Çıkma Deneyimleri: Fenomonolojik Bir Araştırma” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Halit YILDIRIM

İşletme Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Prof. Dr. Adnan ÇELİK

İşletme Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi

.....

Üye: Doç. Dr. Melike TEKİNDAL

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

.....

Üye: Doç. Dr. Mutlu UYGUN

İşletme Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Faruk ÖZÇINAR

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 22/07/2020

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci

Şerife UĞUZ ARSU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

*Eşime, Oğluma ve
Aileme*

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmada bana yol gösteren, desteğini ve emeğini esirgemeyen, hem çalışmalarım ve akademik hayatımda hem de özel hayatımda her zaman arkamda durduğunu hissettiğim sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi M. Halit YILDIRIM' a,

Lisans eğitimi ve akademik yaşamım boyunca her zaman örnek aldığım, saygı duyduğum ve desteğini hissettiğim, benim için bir hocadan daha öte olan sevgili hocam Prof. Dr. Adnan ÇELİK'e,

Araştırmamı tasarlamamda, yönteminde ve diğer bütün aşamalarda yol gösteren ve fikir ve önerileri ile çalışmamı katkı sağlayan sevgili hocam Doç. Dr. Mutlu UYGUN ve

Tez izleme komitesinde yer alan ve tez izleme toplantılarında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Dr. Faruk ÖZÇINAR'a,

Bu çalışmanın bana kazandırdığı, hayatıma ve çalışmamı bir değer katmamı sağlayan, hiç tanımadığı biri olarak ve mesafelere rağmen her seferinde bilgilerini ve zamanını benden esirgemeyerek çalışmamla yakından ilgilenen, bana bir yöntem kazandırarak akademik gelişimime katkı sağlayan, tanıdığım günden beri güler yüzü ve samimiyetini içtenlikle hissettiğim ve hayatım boyunca bir kadın, bir akademisyen ve bir anne olarak örnek alacağım sevgili hocam Doç. Dr. Melike TUNÇ TEKİNDAL'a

Kendileri sayesinde gerçekleştirdiğim bu araştırmada, beni tanımadan, güvenen, benimle deneyimlerini paylaşan, tüm gönüllülükleri ile görüşmecim olan, en önemlisi bir kadın, anne ve çalışan olarak bir dakikanın bile ne kadar kıymetli olduğunu en iyi bilen biri olarak değerini daha iyi anladığım; bana kısıtlı zamanlarını ayıran bütün KADINLARA,

Bu süreçte cesaretim her kırıldığında beni cesaretlendiren, manevi desteği ile her zaman yanımda olan, bir kadın olarak savunduğum ve çalışma konumun temelini oluşturan fikirlerin arkasında duran ve destekleyen meslektaşım, hocam, eşim ve hayat arkadaşım Dr. Öğr. Üyesi Talip ARSU'ya,

Hayatımın her anında yanımda olan ve her zaman desteklerini hissettiğim en büyük şansım olan canım kardeşlerim Seyit UĞUZ ve Şeyma Nur UĞUZ'a,

Tüm yaşamım boyunca yanımda olan, maddi manevi hiçbir yardımını esirgmeden bana böylesine güzel bir yaşamı hediye eden ve varlığıyla bana güç veren, emeklerini asla ödeyemeyeceğim sevgili BABAMA,

Kadın olmayı, anne olmayı ve koşulsuz sevgiyi öğreten CANIM OĞLUMA,

teşekkürü bir borç bilirim

Bu uzun ve zorlu yolda en büyük teşekkürü ise; bir kadın olarak yine bir kadının desteğiyle bitirdiğim ve o olmadan asla yapamazdım dediğim, bu çalışma süresince, geceleri “anne” diye uyanan oğluma anne olan, “sen çalış ben bakarım” diyerek bütün uykusuz gecelerime ortak olan en büyük şansım ve destekçim ANNEME sonsuz sevgi ve şükranlarımla bir borç bilirim.

Son olarak; kendime teşekkür ederim.. Ben, ben olduğum için, bana inandığım için, hayaller kurarak bu hayallerin peşini bırakmadığım için ve kadın olarak kadın olmaktan gurur ve onur duyduğum için...

Şerife UĞUZ ARSU

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇALIŞAN KADINLARIN SÜPER KADIN İDEALİ VE ÇOKLU
ROLLERLE BAŞA ÇIKMA DENEYİMLERİ: FENOMENOLOJİK
BİR ARAŞTIRMA**

(Doktora Tezi)

Şerife UĞUZ ARSU, Aksaray 2020

ÖZET

Süper kadın ideali; çoklu ve sıklıkla çelişen rolleri (süper anne/eş/çalışan/ev hanımı vs.) bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışan kadınlarla ilişkilidir. Günümüz çalışan kadından hem evde hem de işte iyi olması, hem geleneksel kadınsı rollerde hem de eril rollerde mükemmelleşerek hepsini yapması ve hepsinde iyi olması beklenmektedir. Ayrıca kadınlardan hem becerikli, hamarat, ideal bir ev hanımı ve iyi bir anne hem de işyerinde başarılı, kendine güvenen, bağımsız bir kariyer kadını olmaları beklenirken aynı zamanda bakımlı, fit ve güzel olmaları da istenmektedir. Dolayısıyla süper kadın ideali; ebeveynler, aile, iş arkadaşları, çalışanlar ve genel olarak toplumun algılanan ve açık beklentileri ile kadınların kendilerine yerleştirdikleri beklentilerden oluşmaktadır. Söz konusu kültürel beklentilere ek olarak çalışan kadınlar birinci vardiyalarının ardından kendilerini bekleyen ikinci bir vardiya ile karşılaşmakta, ev işleri ve çocuk bakımında sorumlulukların büyük bir çoğunluğunu üstlenmektedirler. Bu bağlamda kadınların her iki vardiyayı nasıl dengede tutacakları birçok çalışmaya konu olmuştur. Ancak kadınların çoklu rol taleplerine karşı hem annelik ve kariyeri dengede tutma hem de kültürel beklentileri karşılama konusunda üzerinde durulması gereken, bu iki vardiyayla mücadelelerini oluşturan üçüncü vardiyadır ve bu vardiya hakkında henüz çok az şey bilinmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın temel amacı Türk toplumunda kadınlara yönelik kültürel idealler ve beklentiler ile toplumda kadın olmaya ve çoklu rollere ilişkin deneyimlerini görünür kılmak, bu deneyimlerden çıkardıkları anlamlar ile süper kadın idealine yönelik bakış açılarını betimlemek ve bunlara ilişkin başa çıkma stratejilerini belirleyerek alan yazındaki boşluğu doldurmaktır.

Bu amaç doğrultusunda Türk toplumunda kadın olmaya ilişkin algıları, süper kadın idealine bakış açıları ve başa çıkma yöntemlerini sorgulayarak, tümevarımsal çıkarımda

bulunulmuştur. Bu bağlamda nitel araştırmanın veri oluşturma ve analiz teknikleri ve nitel bir araştırma yöntemi olan fenomenolojik tasarım benimsenmiştir. Nitel araştırma kapsamında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Aksaray ve Bursa’da çalışan 971 kadına uygulanan Süper kadın ölçeği (SKÖ) ve Öz-Roller Envanteri (ÖRE) ile elde edilen skorlara göre kadınlar süper kadın idealini “reddeden”, “onaylayan” ve “belirsiz” şeklinde üç gruba ayrılmıştır. İkinci aşamada ise gönüllü olan 50 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerin tematik içerik analizi MAXQDA 18 nitel araştırma programı kullanılarak yapılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre; kadınların evlilik öncesi/sonrası ve annelik sonrası deneyimlerine bakıldığında gittikçe artan çoklu rol talepleri ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bunların yanı sıra kadınlar “iyi anne, iyi eş, iyi evlat, iyi çalışan, iyi gelin, iyi arkadaş vs.” olma beklentileri ile de karşılaşmaktadır. Söz konusu beklentilerin tamamı “hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma” beklentisini ortaya çıkarmaktadır. Bu kültürel beklenti ve ideallere karşı kadınların bireysel idealleri, bireysel tercihleri ve süper kadın idealine yönelik bakış açıları 3 grupta ele alınmaktadır: (1) süper kadın idealini onaylayanlar için “ulaşmak istedikleri bir hayal”; (2) süper kadın idealini reddedenler için toplumun, medyanın ve erkeklerin bir “dayatması” ve “gerçekçi olmayan, imkansız bir ideal” (3) “belirsiz” durumda olanlar için ise farkında olmadan içselleştirdikleri ve zorunluluklarının getirdiği “kalıp yargılar ve toplumsal bir gerçeklik” şeklindedir. Ayrıca bu üç bakış açısından hareketle kadınların kültürel idealler ve çoklu rollerle başa çıkabilmeleri için stratejiler belirlenmiştir. Buna göre; süper kadın idealine bağlı olan ve “onaylayan” kadınlar çoklu rol taleplerinin ve kültürel beklentilerin hepsini bir arada sürdürmeye yönelik stratejiler kullanmaktadırlar. “Reddedenler” sınır koyma, seçim yapma, dengeleme ve mücadele etmeye yönelik stratejiler uygulamaktadır. “Belirsiz” kalanlar ise bilinçli bir strateji uygulamaktan ziyade süper kadın ideali ile başa çıkamayarak sendrom, depresyon ve tükenmişlik yaşamaktadırlar.

Elde edilen bulgular dikkate alınarak tezin sonuç bölümünde kadınlardan gelen öneriler incelenmiş ve gelecekte yapılacak akademik çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Öncelikle bu çalışmada kadının eviçi ve çalışan rollerinin yanı sıra kadın kimliğinin anne ve eş rolünden sonra kendisine yüklemiş olduğu geleneksel roller incelenmiştir. Buna göre çalışmada Türk kültürüne uyarlanmış olarak eklenen “geleneksel roller”, gelecekte yapılacak olan çalışmalarda kullanılabilir. Ayrıca bu çalışmada süper kadın rolü için katkıda bulunan bağlamsal faktörler, eklenen geleneksel roller ve başa çıkma yöntemleri kullanılarak bir ölçüm aracı geliştirilebilir. Söz konusu ölçüm aracı, bu çalışmada incelenen kadın deneyimlerinin yanı sıra erkek deneyimlerini incelemek için de kullanılabilir. Bunun yanı sıra gelecek çalışmalarda süper kadın ideali kavramına ilişkin farklı sosyo-demografik, etnik ve dini gruplardaki kadınların deneyimleri de incelenebilir.

Bilim Kodu: 115411, 113833, 113840

Anahtar Kelimeler: Süper Kadın İdeali, Çalışan Kadınlar, Çoklu Roller, Toplumsal Cinsiyet

Sayfa Adedi: 592

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Halit YILDIRIM

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

**THE EXPERIENCES OF WORKING WOMEN COPING WITH THE
SUPER WOMAN IDEAL AND MULTIPLE ROLES: A
PHENOMENOLOGICAL STUDY**

(Ph.D Thesis)

Şerife UĞUZ ARSU, Aksaray 2020

ABSTRACT

Super woman ideal; it is associated with women who try to maintain multiple and often contradictory roles (super mother / wife / employee/housewife, etc.) together and with difficulty. Today's working woman is expected to be good both at home and at work, excel in both traditional feminine roles and masculine roles, and do all of them and be good at all. In addition, while women are expected to be both skilled, diligent, an ideal housewife and a good mother, and a successful, confident, independent career woman in the workplace, at the same time women are wanted being well-groomed, fit and beautiful. So the super woman ideal; it consists of the perceived and open expectations of the parents, co-workers, employees and society and the expectations placed by the women themselves. In addition to these cultural expectations, working women encounter a second shift waiting for them after their first shift, and take on the majority of responsibilities in housework and childcare. In this context, how women can balance both shifts has been the subject of many studies. However, against the multiple role demands of women the situation that needs to be emphasized in terms of both balancing the motherhood/ career and meeting the cultural expectations is the third shift that constitutes their struggle with these two shifts and little is known about this shift. From this point of view, the main purpose of this study is to reveal the cultural ideals and expectations of women in Turkish society, their experiences of being a woman in society and their multiple roles, to describe the meanings they derive from these experiences and their perspectives towards the ideal of super women and It is to fill the gap in the literature by determining the coping strategies related to them.

In line with this purpose, an inductive inference was made by questioning the perceptions of being a woman in Turkish society, the perspectives of the super woman ideal and the

methods of coping. In this context, data creation and analysis techniques of qualitative research with phenomenological design, a qualitative research method, have been adopted. In the scope of qualitative research, criterion sampling and maximum diversity sampling, which are purposive sampling methods, were used. The research consists of two stages. In the first stage, according to the scores obtained with the Super Woman Scale (SCI) and Self-Roller Inventory (ÖRE) applied to 971 women working in Aksaray and Bursa, women were divided into three groups as "rejection", "approving" and "uncertain". In the second stage, semi-structured interviews were held with 50 volunteer women. Thematic content analysis of the interviews was conducted using MAXQDA 18 qualitative research program.

According to the findings; Looking at the pre/post marital and post-maternal experiences of women, there are increasingly multiple role demands and responsibilities. In addition, women are faced with the expectations of being a “good mother, good wife, good son, good employee, good bride, good friend, etc.”. All of these expectations reveal the expectations of “both traditional and modern women: being a super woman”. Against these cultural expectations and ideals, women's individual ideals, individual preferences and perspectives towards the super woman ideal are discussed in 3 groups: (1) “a dream they want to reach” for those who approve of the super woman ideal, (2) It is “an imposition” of society, the media and men, and “an unrealistic, impossible ideal” for those who reject the super woman ideal, (3) for those who are “uncertain”, it is in the form of a “social reality” that they undertake unwittingly and brought by their obligations. In addition, based on these three perspectives, strategies have been determined for women to cultural ideals and cope with multiple roles. According to this; Women who depend and “approve” the super woman ideal use strategies to maintain all of their multiple role demands and cultural expectations together. “Rejecters” implement strategies for setting borders, making choices, balancing and struggling. Those who remain “uncertain” experience syndrome, depression and burnout by not being able to cope with the super woman ideal rather than implementing a conscious strategy.

Considering the findings obtained, the suggestions of women were examined in the conclusion part of the thesis, and suggestions for future academic studies were made. First of all, in this study, besides the domestic and employee roles of women, the traditional roles that the identity of women assigned to them after the role of mother and wife were examined. Accordingly, “traditional roles” that were added to the study as adapted to Turkish culture can be used in future studies. In addition, a measurement tool can be developed in this study using contextual factors contributing to the superwoman role, adding traditional roles and coping methods. The measurement tool in question can be used to examine men's experiences as well as women's experiences examined in this study. In addition, the experiences of women in different socio-demographic, ethnic and religious groups regarding the concept of the superwoman ideal can also be examined in future studies.

Science Code: 115411, 113833, 113840

Key Words: Super Woman Ideal, Working Women, Multiple Roles, Gender

Page Number: 592

Supervisor: Asst. Prof. Mehmet Halit YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	ii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	iii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xx
TABLolar LİSTESİ.....	xxii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Önemi.....	6
1.3. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
BÖLÜM II.....	9
ALANYAZIN TARAMASI.....	9
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	9
2.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	11
2.1.2. Sosyal Rol Kuramı.....	13
2.1.3. Sosyal Kimlik Kuramı.....	14
2.1.4. Gerçekliğin Sosyal İnşası Teorisi.....	16
2.1.5. Çoklu Rol Teorileri.....	17
2.2. Kavramsal Çerçeve.....	20
2.2.1. Süper Kadın İdeali ile İlişkili Temel Kavramlar.....	20
2.2.1.1. Kimlik, Cinsiyet Kimliği ve Sosyal Kimlik.....	21
2.2.1.2. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	21
2.2.1.3. Benlik, Gerçek Benlik, İdeal Benlik.....	22

2.2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Roller (Eril/Dişil Roller) ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol (TCDR) Beklentileri	22
2.2.1.5. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları, Önyargılar ve Ayrımcılık	23
2.2.2. Süper Kadın İdealini Oluşturan Kültürel İdealler	26
2.2.2.1. Kadınlık İdealleri.....	27
2.2.2.2. Annelik İdealleri.....	31
2.2.2.3. Süper Kadın İdeali	35
2.2.3. Süper Kadın İdeali	36
2.2.3.1. Süper Kadın İdealinin Tanımı ve Ortaya Çıkışı.....	37
2.2.3.2. Süper Kadın İdealinin Özellikleri ve Bileşenleri	38
2.2.4. Süper Kadın İdeali ve Çoklu Roller	41
2.2.4.1. Süper Kadının Çoklu Rol Talepleri ve Süper Kadın Sendromu	42
2.2.4.2. Süper Kadının Çoklu Rollerine Karşı Mitler (Kalıpyargılar) ve Gerçekler ..	47
2.2.4.3. Benlik ve Roller Arası Çatışma.....	54
BÖLÜM III.....	59
YÖNTEM	59
3.1. Araştırmanın Yöntemi	61
3.1.1. Araştırma Deseni (Tasarımı)	62
3.1.2. Katılımcıların Belirlenmesi	62
3.1.2.1. Şehir Seçimi	63
3.1.2.2. Katılımcı Seçimi.....	64
3.1.3. Veri Oluşturma Süreci ve Yararlanılan Araçlar	71
3.1.3.1. Katılımcı Seçiminde Yararlanılan Araçlar.....	71
3.1.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	71
3.1.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Deşifreleri.....	72
3.1.3.4. Araştırmacı Günlüğü	73
3.1.4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Süreci.....	73
3.1.4.1. Veri Toplama Tekniklerinde Ustalaşma	74
3.1.4.2. Aksaray İlinde Veri Toplama Süreci.....	75
3.1.4.3. Bursa İlinde Veri Toplama Süreci.....	75
3.2. Verilerin Analizi.....	75
3.3. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	77
3.4. Araştırma Etiği ve Araştırmacının Rolü	81
3.5. Araştırmacı Gözlemleri	83
BÖLÜM IV.....	86

BULGULAR.....	86
4.1. Süper Kadın İdealinin Analizi: Bireysel ve Kültürel İdealler.....	88
4.1.1. Kültürel İdeallerin Analizi: Toplumun İdeal Kadın İmgesi	88
4.1.1.1. Evlilik Öncesi Kadınlık İdealleri ve Roller.....	90
4.1.1.1.1. Evlilik Öncesi Roller ve Evlilik Öncesi Sorumluluklar	90
4.1.1.1.2. Aile-İçi Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Beklentileri ve Baskılar	92
4.1.1.2. Evlilik Sonrası Kadınlık İdealleri ve Çoklu Roller	94
4.1.1.2.1. Evlilikle Değişen Roller: Artan Çoklu Roller ve Evlilikle Değişen Sorumluluklar	95
4.1.1.2.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Deneyimleri: İlişkiler, Beklentiler, Baskılar ve Çatışmalar	98
4.1.1.2.3. Eşin Rolü: Aile İlişkilerinde Eşin Desteği.....	119
4.1.1.3. Annelik İdealleri: Kültürel Beklentiler ve Çoklu Roller	123
4.1.1.3.1. Annelik Rolü: Her Şey Değişti! ve Annelikle Değişen ve Artan Sorumluluk	124
4.1.1.3.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Deneyimleri: Beklentiler ve Gerçeklik Arasındaki Çatışma.....	134
4.1.1.3.3. Eşin Rolü: Doğum Sonrası Sosyal Destek	138
4.1.1.4. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Beklentileri ve İdealler: <i>Hem Geleneksel Hem Modern Kadın</i>	150
4.1.1.4.1. Geleneksel Kadın Beklentileri	151
4.1.1.4.2. Baskıcı Beklentiler/Kalıpyargılar: “ <i>Sen Kadınsın Algısı!</i> ”	154
4.1.1.4.3. Hem Geleneksel Hem Modern Kadın Beklentileri: Süper Kadın Olma!	161
4.1.1.5. Kadın Olmanın Anlamı: Türkiye’de Kadın Olmak ve Kadın Figürü.....	187
4.1.1.5.1. Kadın Olmak: Türkiye’de Çok Zor.....	188
4.1.1.5.2. Türkiye’de/Toplumda Kadın Figürü	199
4.1.1.6. Süper Kadın İdeali: Gerçekçi Olmayan İdealler	210
4.1.1.6.1. Güçlü Olmak/Görünmek: “ <i>Güç Belirtisi mi? Zayıflık Belirtisi mi?</i> ”	211
4.1.1.6.2. Fiziksel Görünüm/Beden İmajı: “ <i>Etiket mi? Temiz Olmak mı?</i> ”	219
4.1.1.6.3. Hepsinde İyi Olmak: “ <i>Mükemmeliyetçilik</i> ”	230
4.1.1.6.4. Süper Kadın Olmak: “ <i>Hayal mi? Gerçek mi?</i> ”	240
4.1.2. Bireysel İdeallerin Analizi: Bireysel İdeal Kadın İmgesi	267
4.1.2.1. Kadın Olmanın Bireysel Anlamı: “ <i>Erkek Neyse Kadın Da O</i> ” mu? “ <i>Ayrıcalık</i> ” mı?	269
4.1.2.2. Bireysel Annelik İdealleri: Geleneksel Anne/Modern Anne Tercihi	274

4.1.2.3. Bireysel Tercih: Bireysel İdeal Kadın İmgesi	287
4.1.2.3.1. Süper Kadın	289
4.1.2.3.1.1. “Hayalim Süper Kadın: Başarılı Bir İş Kadını/Eş ve Anne!” ...	289
4.1.2.3.1.2. “Süper Kadın Olmak İsterim: Olma Yolunda İlerliyorum!”	303
4.1.2.3.1.3. “Süper Kadın Olmak İsterim Ama Olamam: İyi Olmaya Çabalıyorum”	305
4.1.2.3.2. İdeal Kadın : “Kendi İdealimdeki Kadın”	307
4.1.2.3.3. Mutlu Kadın: “Mutlu Kadın Her Şeyi Güzel Yapar!”	308
4.1.2.3.4. Bilge Kadın : “Seçimde Bulunuyorum ve En Mutlu Eden Şeyi Seçiyorum”	310
4.1.2.3.4.1. Bağımsız Olmak: “Kesinlikle Bağımsızlıkla Tanımlıyorum”	312
4.1.2.3.4.2. Hayır Diyebilmek!	317
4.1.2.3.4.3. Kendi Kendine Odaklı Bir İdeal Tercih Seçimi Yapmak	319
4.1.2.3.5. Ortalama/Standart Bir Kadın: “Süper Bana Göre Değil, Ortalama Benim İçin İyi”	323
4.1.2.3.6. Yalnız Kadın	324
4.1.2.3.7. Akıllı/İdareci Kadın	325
4.2. Çoklu Rollerin Analizi: Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma	329
4.2.1. Çoklu Rollerin Analizi	330
4.2.1.1. Mevcut Roller	330
4.2.1.1.1. Geleneksel Roller	331
4.2.1.1.2. Meslek/Çalışan Rolü: İşte Gitme/Gelme	332
4.2.1.1.3. Aktivite ve Sağlık/Sosyal Roller	333
4.2.1.1.4. Diğerleriyle İlişki/Arkadaş Rolü: Arkadaşlarla Görüşme	335
4.2.1.1.5. Görünüme İlişkin Roller: Fiziksel Görünüm	336
4.2.1.1.6. Rol Paylaşımı: Ev/Çocuk Sorumluluklarını Birlikte Üstlenme	336
4.2.1.2. Rol Sıralaması: Merkezi Roller	339
4.2.1.3. Rol Benzetmeleri	347
4.2.1.4. Eşin Rolü: Görev Paylaşımı	358
4.2.1.4.1. “Toplumsal Cinsiyet Algısının Etkisi”: “Görev” mi “Lütuf” mu?	359
4.2.1.4.2. “Aile/Toplum Etkisi”	366
4.2.1.4.3. “Yetiştirilme Tarzının Etkisi”	368
4.2.1.4.4. “Sosyal Destek Etkisi: Temizlikçi/Yardımcı Alma”	372
4.2.1.4.5. “Kişiliğin Etkisi”	374
4.2.1.4.6. “Görev Paylaşımı/Ev İçi İş Bölümü”	375

4.2.2. Süper Kadın İdeali ve Çoklu Rollerle Başa Çıkma Stratejileri: Üçüncü Vardiya	380
4.2.2.1. Hepsini Yapma/Hokkabazlık/Dengeleme: Yetişmeye Çalışma Çabası	381
4.2.2.1.1. Birden Fazla Rolü Bir Arada ve Güçlkle Sürdürmeye Çalışma: “Hepsini Yapma”	382
4.2.2.1.1.1. Her Zaman Başkalarıyla İlgilenmekten Kendine Vakit Ayıramama	383
4.2.2.1.1.2. Fedakârlık/Kendinden Ödün Verme: “Önceliğim Başkalarının Beklentisi”	385
4.2.2.1.1.3. Daha Fazla Sorumluluk Alma: “İpin Ucunu Kaçırınca Sonu Yok!”	385
4.2.2.1.1.4. Hayır Diyememek!: “Hiç Dediğimi Hatırlamıyorum”	386
4.2.2.1.1.5. Başkalarının Ne Düşündüğü Hakkında Endişe : “El Âlem Ne Der!”, “Sosyal Onay/Takdir İsteği”	387
4.2.2.1.1.6. Beklemlle Gelen Herkesi Memnun Etmeye Çalışma: “Sorumluluk Olarak Görme”	388
4.2.2.1.1.7. Her Şeyi Yüklenme/Sorumluluk Vermeme	389
4.2.2.1.2. Sınır Koyma ve Seçim Yapma Şeklinde Dengeleme	391
4.2.2.1.2.1. Ayak Uydurma/Altıtan Alma: “Toplumun Beklentilerine Göre Yaşama”	392
4.2.2.1.2.2. Planlama: “Talep ve Zaman Yönetimi”	398
4.2.2.1.2.3. Sıraya Koyma/Dengeleme	400
4.2.2.1.3. Talepleri Karşılama Destek Alma: Araçsal ve Duygusal Destek Kullanma	401
4.2.2.1.3.1. Araçsal Destek Kullanma: “Yardım ve Tavsiye Alma”	401
4.2.2.1.3.2. Duygusal Destek Kullanma: “Duygularını Paylaşma”	405
4.2.2.1.4. Motivasyon/Telkin	406
4.2.2.1.4.1. Kabullenme/Onunla Yaşamayı Öğrenme: “Zorluyor Ama Yapabiliyoruz”	407
4.2.2.1.4.2. “Olumlu Kaçınma/Sevgi ile Severek Yapma”	409
4.2.2.2. Sınırları Belirleme, Seçim Yapma: “Yetişme Çabasında Olmama”	412
4.2.2.2.1. Sınırları Belirleme ve Talepleri Yönetme: “Zorunluluk Hissetmeme”	413
4.2.2.2.1.1. Kendine Zaman Ayırma: “Suçluluk mu Bencillik mi?”	414
4.2.2.2.1.2. Önceliklendirme: “Eskiden Önceliğim Başkalarıydı Artık Değil!”	418
4.2.2.2.1.3. Fazla Sorumluluk Almama: “Çok mu Bencilim?”	422

4.2.2.2.1.4. Hayır Diyebilmek	423
4.2.2.2.1.5. Elinden Geldiğince Yapma: “Robot Değilim Ben!”	425
4.2.2.2.1.6. Beklentileri Karşılamaktan Vazgeçme: “Eskiden Herkese Yetiştirdim”	426
4.2.2.2.1.7. Bireysel Tercih: “Sadece Kendi Olma ve Kendi Seçimlerini Yapma”	428
4.2.2.2.1.8. Sorumlulukları Azaltma/Askıya Alma/Aksatma	429
4.2.2.2.2. Dikkatini Dağıtma	430
4.2.2.2.2.1. Boş Verme/Görmezden Gelme: “Kafaya Takmamaya Çalışma”	431
4.2.2.2.2.2. Umursamama: “Hiçbir Anlam İfade Etmiyor/Umurumda Değil!”	432
4.2.2.2.3. Başa Çıkmak için Uğraşma/Dışa Vurma: “Destek Arama/Mücadele Etme”	433
4.2.2.2.4. Motivasyon/Din	434
4.2.2.3. Başa Çıkamama/Sendrom: Yetişememek /Yetememek /Yetersizlik	437
4.2.2.3.1. Kendini Suçlama: “Suçluluk-Yetersizlik-Mutsuzluk-Stres-Bunalım”. 438	
4.2.2.3.1.1. “Kendine Vakit Ayırdığında Suçlu Hissetme”	439
4.2.2.3.1.2. “Yetersiz Bir Anne Olduğunu Hissetme”	440
4.2.2.3.1.3. “Yetersiz Çalışan Olduğunu Hissetme”	440
4.2.2.3.1.4. “Yetersiz Bir Eş Olduğunu Hissetme”	441
4.2.2.3.1.5. “Evişleri ile İlgili Yetersizlik Hissetme”	441
4.2.2.3.2. Davranışsal Ayrılma: Başa Çıkma Girişiminden Vazgeçme	443
4.2.2.3.2.1. Yardım Talep Etmeme: Savunmasız Olma Direnci	443
4.2.2.3.2.2. “Duygularını Saklama/Bastırma/Paylaşmama”	446
4.2.2.3.2.3. “İçselleştirme ve İnziva Dönemleri”	447
4.2.2.3.3. Hırpalanma: Yorucu/Yıpratıcı/Zor!	449
4.2.2.3.3.1. “Görünmeyen Emek: İkinci Vardiya/Kısrı Döngü”	450
4.2.2.3.3.2. “Çalışan Kadın Olmanı/Yorgun Olmanı Kabullemiyorlar” ...	451
4.2.2.3.3.3. “Çalışan Kadın Olmak Zor Ama Evde Kalamam”	452
4.2.2.3.4. Sendrom: Tükenmişlik/Depresyon!	453
4.2.2.3.5. “Her şeyi Sınırlı Yapma”: “Hiçbir Şey Tam Olmuyor Her Şey Eksik Kalıyor”	456
4.3. Süper Erkek İdeali: Gerçekçi Olmayan İdealler	461
4.3.1. Kültürel İdeal Erkek İmgesi	462
4.3.1.1. Toplumda Erkek Olmak: Erkek Figürü	462

4.3.1.1.1. Toplumda Erkek Olmak/ Erkek Egemen/Ataerkil Toplum Yapısı: “Erkektir Yapar!”	462
4.3.1.1.2. Toplumda Erkek Figürü: “Demokratik” mi? “Otoriter” mi?.....	465
4.3.1.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Beklentileri: Geleneksel Erkek/Süper Erkek	468
4.3.1.2.1. “Geleneksel Erkek Beklentileri”	469
4.3.1.2.2. “Beklenti Olmaması”	472
4.3.1.2.3. “Baskıcı Beklentiler/Kalıp Yargılar: Sen Erkeksin Algısı!”	475
4.3.1.2.4. Süper Erkek Beklentisi: “Umursamıyorlar! Alkışlanıyorlar!”	476
4.3.2.1. Geleneksel Baba/Eş	480
4.3.2.2. Modern Baba/Eş: Modern Özgürleşmiş Kadının İdeal Ortağı.....	482
4.3.3. Süper Erkek İdeali: Gerçekçi Olmayan İdealler	488
4.3.3.1. “Süper Erkek Diye Bir Şey Yok!: Ancak Filmlerde Oluyor”	488
4.3.3.2. “Erkekler İçin De İdealler Olmalı!”: “İnsan Olarak İdealler Olmalı!” ...	489
4.3.3.3. “Süper İnsan Diye Bir Şey Yok: Beklenti Olmamalı”	491
BÖLÜM V	493
SONUÇ VE TARTIŞMA	493
5. 1. Genel Sonuçlar	493
5.1.1. Süper Kadın İdealinin Analizi Sonuçları: Kadınların Kültürel İdeallere İlişkin Deneyimleri Nelerdir?	494
5.1.2. Süper Kadın İdeali Analizi Sonuçları: Kadınlar Söz Konusu Kültürel İdealler, Özellikle de Süper Kadın İdeali ile İlgili Ne Düşünüyor?.....	499
5.1.3. Çoklu Rollerin Analizi Sonuçları: Kadınlar Mevcut Yaşamdaki Çoklu Rol Deneyimlerini Nasıl Tanımlıyor? Kadınların Norm Haline Gelen Birden Çok Rolü Yürütmeyi Nasıl Başarıyor ve Bununla Nasıl Başa Çıkıyor?	502
5.1.4. Çoklu Roller ve Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma Yöntemleri Analizinin Sonuçları: Kadınlar Süper Kadın Olduklarını Düşünüyor mu? Kadınlar Hepsini Yapmak ve Hepsinde İyi Olmak Şeklindeki Kültürel İdeallerle ve Süper Kadın İdeali ile Nasıl Başa Çıkıyor?	506
5. 2. Öneriler	516
5.2.1. Sonuçlara ve Kadınların Görüşlerine Dayalı Öneriler	517
5.2.2. İleriki Araştırmalara Yönelik Öneriler	518
KAYNAKÇA.....	520
EKLER	541
EK-1: Anket Formu.....	542
EK-2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	544
EK-3: Bilgilendirilmiş Onay Formu	547

EK-4: Etik Kurul Onayı	550
EK-5: İzin Belgeleri	552
EK-6: ÖRE Tanımlayıcı İstatistikler	563
ÖZGEÇMİŞ	564
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU.....	567

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Evli Bir Kadının Rollerinin Varsayımsal Modeli	54
Şekil 2. Araştırma Süreci.....	60
Şekil 3. Süper Kadın İdeali ve Çoklu Rollerle Başa Çıkmanın Anlamı	87
Şekil 4. Süper Kadın İdealinin Analizi: Bireysel ve Kültürel İdealler	88
Şekil 5. Kültürel İdeallerin Analizi: Toplumun İdeal Kadın İmgesi	89
Şekil 6. Kültürel İdeallerin Analizi: Toplumun İdeal Kadın İmgesi (Dönemlere Göre) ...	90
Şekil 7. TCDR Deneyimleri: İlişkiler, Beklentiler, Baskılar, Çatışmalar	98
Şekil 8. TCDR Deneyimleri: Beklentiler ve Gerçeklik Arasındaki Çatışma	134
Şekil 9. TCDR Beklentileri ve İdealler: Hem Geleneksel Hem Modern Kadın!	151
Şekil 10. Kadın Olmak: Türkiye’de Çok Zor!	188
Şekil 11. Türkiye’de/Toplumda Kadın Figürü	199
Şekil 12. Süper Kadın İdeali: Toplumsal Gerçeklik mi? Gerçekçi Olmayan İdealler mi?	210
Şekil 13. Güçlü Olmak/Görünmek: Güç Belirtisi mi? Zayıflık Belirtisi mi?	211
Şekil 14. Fiziksel Görünüm/Beden İmajı	220
Şekil 15. ”Hepsinde İyi Olmak”: “Mükemmeliyetçilik”	231
Şekil 16. ”Süper Kadın Olmak: Hayal mi? Gerçek mi?”	240
Şekil 17. Süper Kadın İdealinin Analizi: Bireysel ve Kültürel İdealler	268
Şekil 18. Bireysel İdeallerin Analizi: Bireysel Kadın İmgesi	268
Şekil 19. Bireysel İdeallerin Analizi: Kadın Olmanın Bireysel Anlamı	269
Şekil 20. Bireysel Annelik İdealleri: Geleneksel/Modern Anne Tercihî	274
Şekil 21. Bireysel Tercih: Bireysel İdeal Kadın İmgesi	288
Şekil 22. Hayalim Süper Kadın: Başarılı Bir İş Kadını/Eş Ve Anne!	291
Şekil 23. Çoklu Rollerin Analizi: Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma	330
Şekil 24. Anne Rolü	348
Şekil 25. Kız Evlat Rolü: “Çiçek” mi “Üzerimize Vurulmuş Bir Taş” mı?	349
Şekil 26. Eş Rolü “Huzurlu Bir Tablo” mu “Maç” mı?	350
Şekil 27. Abla/Kardeş Rolü: “Anne Yarısı”	351
Şekil 28. Meslek/Çalışan Rolü: “Ateşten Gömlek”	354
Şekil 29. Arkadaşlık Rolü: “Vefa”	357
Şekil 30. Eşin Rolü: Görev Paylaşımı	359
Şekil 31. Toplumsal Cinsiyet Algısının Etkisi	359
Şekil 32. Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma: Hepsini Yapma/Seçim Yapma	381
Şekil 33. Hepsini Yapma/Hokkabazlık/Dengeleme: Yetişmeye Çalışma Çabası	382

Şekil 34. Sınırları Belirleme, Seçim Yapma: Yetişme Çabasında Olmama	412
Şekil 35. Başa Çıkamama/Sendrom: Yetişmemek/Yetememek/Yetersizlik	438
Şekil 36. Süper Erkek İdeali: Süper Erkek Diye Birşey Yok!	461
Şekil 37. TCDR Beklentileri: Geleneksel Erkek/Süper Erkek	469
Şekil 38. Bireysel İdeal Erkek İmgesi: İdeal Yeni Tür Erkek	480
Şekil 39. Kültürel İdeallerin Analizi Sonuçları	495
Şekil 40. Bireysel İdeallerin Analizi Sonuçları	500
Şekil 41. Çoklu Rollerin Analizi Sonuçları	503
Şekil 42. Çoklu Roller ve Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma Yöntemleri Analizinin Sonuçları	506
Şekil 43. Süper Kadın İdealini Onaylayan Kadınların Başa Çıkma Yöntemleri.....	507
Şekil 44. Süper Kadın İdealini Kabul Etme Konusunda Belirsiz Kalan ya da Reddeden Kadınların Başa Çıkma Yöntemleri	509
Şekil 45. Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkamayan Kadınlar	511

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile ÖRE ve SKÖ Skorları	70
--	----

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

OECD	The Organisation for Economic Co-Operation and Development
ÖRE	Öz- Roller Envanteri
SKÖ	Süper Kadın Ölçeği
TCDR	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Beklentileri
CEO	Chief Executive Officer
SPSS	Statistical Package for Social Sciences

BÖLÜM I

GİRİŞ

Onu gördüğünüz zaman kim olduğunu bilirsiniz. Çok iyi bir şirkette başarılı bir kariyeri vardır. İş arkadaşları onu çok çalışkan olarak görür. Her zaman güzel kıyafetler içerisinde en iyi hali ile görünür ve saçları hiçbir zaman dağınık değildir. Yaşları üç ile on arasında değişen dört çocuğu vardır ve okul gezilerinde çocuklara refakat etmek için gönüllüdür ya da el yapımı meşhur keklerini okuldaki etkinliklere götürür. Eşi ile çoğu zaman sosyal etkinliklere katılır, konukları için etkileyici ve kibar bir ev sahibidir. Evi güzel ve şıktır. Her sabah çocukları, eşi ve kendisi için kahvaltı hazırlar,...Bu kadın kimdir? İşte bu, süper kadındır ve sizin hayalinizin bir ürünüdür (Porter, 2006).

Günümüzde kadınlardan çok şey beklenmektedir. Sadece evde ve işte elinden gelenin en iyisini yapmak yeterli olmamakta, hepsini yapmaları gerekmektedir. Mükemmel bir eş ve anne, kusursuz hizmetçi, mükemmel bir kariyer kadını olma, yani hepsi birden beklenmektedir. Ev işi, ev ödevi, bahçecilik, yemek pişirme, aile zamanı ve fazla mesai yapmak, bunun da ötesinde, hala çalışmak ve sağlıklı yemek için zaman bulmak gerekmektedir. Yani süper kadın olmak, her şeyi yapmak zorunda olmak ya da her şeyi yapmayı amaçlamaktır (Nicolson, 2009, s. 7). Dolayısıyla artık sadece “kadın” olmanın yeterli olmadığına ve “süper kadın” olmak gerektiğine inanılmaktadır. Bu, her kadının kabul etmeyeceği adil olmayan ve ağır bir sorumluluk olsa da taşımaya hazır olanların ve süper kadın olmayı isteyenlerin daha önce hiç olmadığı kadar başarılı ve mükemmel kabul edileceğine inanılmaktadır (Kanbur & Salihoğlu, 2015, s. 656). Artık kadınların ev dışında çalışmalarını kendi iç sorumluluklarıyla dengelemeye devam ederken, aynı anda birden fazla role girme veya “hepsini yapma (doing at all)” ve “hepsinde iyi olma (good at all)” fikri değerli bir sosyal norm haline gelmiştir (Sumra & Schillaci, 2015, s.1). Özellikle de ataerkil bir toplumda kadınlardan hem çalışmıyormuş gibi geleneksel bir kadın olmaya yönelik kültürel beklentiler hem de hiç ev sorumlulukları yokmuş gibi çalışan bir kadın olarak başarılı bir kariyer, bakımlı ve güzel olma gibi modern rolleri içeren beklentiler olmakta ve ayrıca bütün bunların hepsini mükemmel yapmaları beklenmektedir. Bununla birlikte popüler kültür, medya ve kitle iletişim araçları ile medyada yayınlanan içeriklerde

süper kadın stereotipini yansıtan; hem evde hem işte başarılı olan, mükemmel çocuklar yetiştiren, herkese ve herşeye yetişebilen, yetebilen, bunu yaparken de yorulmayan, bakımlı, fit, güzel ve mutlu bir kadın profili sunulmaktadır. Dolayısıyla kadınlar çoklu rol taleplerin yanı sıra kültürel beklentileri de karşılamaya çalışarak ideal bir benlik yaratmak için mücadele etmektedirler. Bu bağlamda kadınların söz konusu rol talepleri ve bu rollere ilişkin beklentileri içeren süper kadın ideali gibi kültürel beklentilerle mücadele etmeleri, hem duygusal hem de fiziksel kaynaklarını zorlamalarına neden olmakta (Nicolson, 2009, s. 2) ve birçok kadın için bir ideal olarak başlayan “süper kadın ideali” kadınların kendilerini “süper kadın sendromu” içerisinde bulmalarına neden olabilmektedir. Bu çalışmada özellikle kadına yönelik çok fazla beklentinin olduğu ve ataerkil bir toplum yapısında yaşayan Türk kadınlarının süper kadın idealine yönelik bakış açılarını ve bu idealle başa çıkma yöntemlerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Kadınların bu idealle nasıl başa çıktıklarını öğrenmek için onların deneyimlerinin ve hikayelerinin görünür kılınabilmesi ve bireyleri güçlendirerek alan yazında okunanlardan etkilenmemiş hikayeler anlatmalarına imkan vermesi açısından nitel araştırma yönteminin kullanılması tercih edilmiştir.

Bu kapsamda çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; araştırmanın problemine, araştırmanın önemine ve kısıtlılıklarına yer verilmiştir. İkinci bölümde; süper kadın idealine ilişkin bakış açılarının anlaşılması ve bu ideali oluşturan kültürel idealleri ortaya çıkarabilmek adına süper kadın idealinin kuramsal ve kavramsal çerçevesi incelenmiştir. Üçüncü bölümde; araştırmanın yöntemi, araştırma deseni, katılımcıların belirlenmesi, veri oluşturma süreci ve yararlanılan araçlar, yarı yapılandırılmış görüşme süreci, verilerin analizi, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği, araştırma etiği ve araştırmacının rolü, araştırmacı gözlemlerinden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde elde edilen bulgular ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Son olarak beşinci bölümde de sonuç ve öneriler yer almaktadır.

1.1. Araştırma Problemi

Kadınların ev dışında belirli bir ücret karşılığında çalışmaları ve işgücü olarak çalışma hayatında yer almaları sanayi devrimi ile birlikte başlamıştır. 1950’lerden sonra ise çalışma yaşamına aktif olarak katılmalarıyla birlikte kadın işgücü sayısında artış gözlemlenmiştir (Özer ve Biçerli, 2003, s.56). Bununla birlikte, geçmişten günümüze toplum yapılarının değişmesi, sosyo-ekonomik hayattaki dönüşümler, teknolojik gelişmeler kadının

toplumdaki statüsünün de değişmesine neden olmuştur. Geleneksel toplumlarda daha çok ev-içi rollerle ilişkilendirilen kadın artık modern toplumda işgücü olarak yerini almıştır. Dolayısıyla rol ve sorumluluklarında da değişimler meydana gelen kadınlar, hem aile hayatının hem de sosyo-ekonomik hayatın bütününde aktif olarak var olma sürecini gerçekleştirmişlerdir (Fidan, 2005, s. 186). Bugün kadınların işgücüne hareketi, sadece kalıcı olmakla kalmayacak kadar devrimcidir, belki de zamanımızın en büyük toplumsal dönüşümüdür. Bu dönüşüm, kadınların iş ve aile rollerine atfettiği anlamları, iş ve ailenin kesişim zamanlarını, enerjilerini ve diğer kaynaklarını yönetme anlamlarını sorgulamaktadır (Masterson & Hoobler, 2015, s.75). Çünkü hem ailelerine, evlerine ve kendilerine bakmakta hem de aktif bir sosyal ve kültürel yaşam sürdürmekte olan kadınların “hepsine sahip olmaları” mümkün hale gelmiş ve kadınlar evde ve işte başarılı olmaya başlamışlardır. Böylece “hepsine sahip olmak” demek “her şeyi yapmakla” aynı anlama gelmiştir. Kadınlar toplumsal değişiklikler sonucunda hem geleneksel, hem eril hem de kadınsı roller üstlenmeye başlamışlardır (Thornton vd., 1991, s. 470). Ancak son yirmi yılda yaşanan ekonomik ve sosyal değişiklikler ve değişen kültürel normlar kadınlar için toplumsal konularında da yeni değişiklikler ve fırsatlar yaratmalarına hem ekonomik kaynaklara katkıda bulunmalarına hem de rollerine meslek rollerini de içerecek şekilde genişletmelerine imkan sağlamasına karşılık; kadınlara yönelik birçok yükümlülüğü de beraberinde getirmiştir. Bugüne kadar özel alanla ilişkilendirilen ve bu alandan sorumlu tutulan kadının kamusal hayata katılımı onun ev sorumluluklarını azaltmamış aksine kadınlardan hem bakımlı, güzel ve iyi bir anne olma gibi geleneksel kadınsı cinsiyet rolünde hem de işyerinde başarı, kendine güven ve bağımsız olmak gibi eril cinsiyet rollerinde mükemmelleşerek hepsini yapması, hepsinde iyi olmasını, yani süper kadın idealini içeren daha çok beklenti yüklemiştir.

Buradan hareketle yapılan okumalar ve alan yazın taramaları sonucunda kadınların üstesinden gelebilmesi için süper kadın gibi ideal kadınlıkla ilgili çok sayıda kültürel beklenti ve söylem olduğu ve kadınların birçok kadınlık ya da annelik ideallerine ve birden çok rol taleplerine maruz kaldıkları (Feeney, 2017, s. 209- 210) görülmüştür. Ayrıca günümüzde toplum, medya ve sosyal çevre aracılığıyla kadına atfedilen toplumsal roller yeniden inşa edilmekte ve özellikle medyada yer alan çalışan kadın imajları ve süper kadın stereotipi kadına yönelik kültürel beklentileri içermektedir. Toplumun onayladığı kadın rolleri ise; mitler (kalıpyargılar), efsaneler, filmler, reklâmlar ve son yıllarda artış gösteren dizilerde yerini almaktadır (Günindi Ersöz, 2010, s. 170). Ancak bu idealler ve söylemler

ile çoklu role sahip olmanın sonuçları alan yazın taramasından da görüldüğü gibi tutarsız, çelişkili ve parça parçadır. Kadınlık ve annelik konusundaki ortak kültürel bilgiyi oluşturan bu söylemler, idealler ve çoklu rol taleplerine ilişkin beklentiler kadınların kimliklerini, beklentilerini ve seçimlerini şekillendirmektedir (Edley & Wetherell, 1999, s. 182-183; Feeney, 2017, s. 209- 210). Dolayısıyla bugüne kadar kadınların çalışması ile onlara sağladığı fırsatlara, yüklediği sorumluluklara ve çoklu rollerin kadınlar üzerindeki olumsuz sağlık etkilerinin daha çok ya da az olduğuna yönelik birçok çalışma (Bulgurcu Gürel, 2016; Otacıoğlu, 2008; Polasky & Holahan, 1998; Sumra & Schillaci, 2015; Verbrugge, 1983; Froberg, Gjerdingen & Preston, 1986) yapılmış olmasına, söz konusu bu ideallerin yaygınlığına ve yüzyıllardır kadına yüklenen çoklu rollere rağmen bugün çalışan kadınların özellikle de Türk kadınlarının kültürle ve “hepsine sahip olma ve hepsini yapma”nın kültürel beklentileriyle nasıl mücadele ettikleri ve seçimleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Buradan hareketle çalışmanın problemi oluşturan alan yazındaki temel eksiklikler incelenmiştir.

İlk olarak, bugüne kadar çalışan kadınların çalışma hayatı ve birinci vardiyaları, ev içi sorumlulukları, annelik rolleri ve ikinci vardiyaları, bu iki vardiya arasındaki denge problemleri, bütün bunların sağlıkları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri kısacası kadınların birinci ve ikinci vardiyaları sayısız çalışmaya konu olmuş ve derin bir literatür oluşturmuştur. Ancak kadınları özellikle çoklu rollerle başa çıkma mücadelesi verdiği üçüncü vardiyaları (Gardner, 2012) hakkında ise çok az şey bilinmektedir. Ayrıca bununla ilgili nitel çalışmaların da yetersiz olduğu görülmektedir.

İkinci olarak; bahsedilen çalışmalar daha çok kadın rollerine ilişkin olmakla birlikte bu çalışma kadına yüklenen bu rollerin yanı sıra basmakalıp rolleri de içeren ve çoklu rollerde mükemmele ulaşma arzusunu ifade eden süper kadın ideali ile kadınların kültürel beklentiler ve çoklu rol taleplerine ilişkin tercihleri ve tutumlarını inceleyen yeni bir alan üzerinde odaklanmaktadır ve özellikle Türkiye’de yapılan çalışmalarda, henüz bu konuda yapılmış nitel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Üçüncü olarak; nicel araştırmalar bugüne kadar kadınların ne kadar çok rol üstlendiklerini, bu rollerin sayısını, niteliğini ve zorluklarını ortaya koymuştur. Ancak kadınların bu rolleri ve bu rollerdeki performansları sayısal olarak ifade edilmekle birlikte her bir rolün kadınların kimliğine ve benliğine merkezियeti (Linville, 1985) ve kadınlar için önemi, kadınların bu rolleri oynayıp oynamadığı ve rol performansında ne kadar yetkin olduğu konusundaki araştırmaların yetersiz olduğu görülmektedir.

Dördüncü olarak; Süper kadın idealinin yapısı Batı'nın kadınlık tanımına yakından bağlı olmasına rağmen, feminist bilim adamları, farklı etnik ve dini gruplar da dahil olmak üzere farklı kültürel gruplardaki kadınların bu ideali nasıl yaşadıklarının henüz incelenmemesi ya da bazı çalışmalarda Meksikalı kadınlar (Epinosa-Alvarez, 1998); Afro-Amerikan kadınlar (West, 2002; Woods-Giscombé, 2010; James, 2015); Fransız kadınlar (Daum, 2016); siyah kadınlar (Ranschaert, 2015; Reynolds-Dobbs, 2008; Beauboeuf-Lafontant, 2007); Yahudi kadınlar (Goldberg, 2001; Lewin, s. 2005) incelenmekle birlikte yetersiz olduğunun (Goldberg, 2001, s. 59) savunulmaktadır.

Beşinci olarak; Woods-Giscombe (2010), süper kadın rolünün, kadınların stres bildirdiği ve deneyimlediği yolları etkileyen toplumsal bir fenomen olduğunu, kadınlarda stres ve sağlık arasındaki ilişkinin, kadınların stres deneyimleri yani süper kadın rolü ve başa çıkma stratejileri hakkında sınırlı bilgi nedeniyle tam olarak anlaşamadığını vurgulamış ve gelecek araştırmalarda süper kadın idealini onaylayan ve reddeden kadınlar arasındaki farklılıkların keşfedilebileceği önerisinde bulunmuştur. Aynı şekilde Lochner (1999, s. 67) de çalışmasında süper kadın yapısının, kadınlar için anlamının yaşam koşullarıyla değiştiği varsayımını incelemiştir. Bu varsayımın ortaya çıkıp çıkmadığını görmek için, gelecekteki araştırmaların çeşitli gelişim düzeylerinden kadın gruplarını inceleyebileceği önerisinde bulunarak genç kadınlar, genç yetişkinler ve orta yaşta kadınların süper kadın yapısına eşit derecede önem verip vermedikleri ya da farklı gelişim aşamalarında hangi yönlerinin üzerinde durdukları konusunda incelemeler yapılabileceğini belirtmiştir. Steiner-Adair'in (1986) ise çalışmasında, Süper Kadınlarla "Bilge Kadın" arasındaki farklılıkları doğrudan incelemeyi, gelecekteki araştırmalarda bu iki grubun karşılaştırılmasının bu kavramın anlaşılmasını güçlendirebileceğini belirtmiştir. Son olarak ise süper kadın yapısını kariyer yapan kadınlar gibi farklı popülasyonlarda da incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu hususlar dikkate alındığında alan yazının bu konuda yetersiz kaldığı görülmüştür.

Son olarak ise Polasky & Holahan (1998, s.3) ise çeşitli araştırmaların, çoklu rolleri olan kadınların başa çıkma tercihlerini ve sonuçlarını araştırdığını ancak bu çalışmaların, tüm rol taleplerini karşılamaya çalışan başa çıkma stratejilerinin önceliğini gösterdiğini ve bu stratejilerde, talepleri azaltmak veya yeniden müzakere etmek için hiçbir girişimde bulunmadığını belirtmiştir. Buna göre alan yazında farklı başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi konusunda boşluk olduğu görülmüştür.

Alanyazındaki yukarıda bahsedilen söz konusu eksiklikler bu çalışmanın temel problemlerini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Araştırma problemleri çerçevesinde alan yazında tespit edilen eksiklikler göz önünde bulundurularak, öncelikle kadınların başa çıkma mücadelesini içeren üçüncü vardiya rolünün incelenmesi açısından bu çalışmanın alandaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

İkinci olarak, Türkiye’de yapılmış olan çalışmalar içerisinde yeni bir kavram olan “süper kadın ideali”nin ilk kez incelenmesi ve bu konuda yapılmış ilk nitel çalışma olması bakımından alan yazın için önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü olarak, alanyazında kadınların rollerinin özellikle ev ve iş dışındaki rolleri “Topluluk Rolü” ya da “Akrabalık Rolü” gibi farklı kategorilerle; toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen roller ise “Geleneksel Roller” şeklinde isimlendirilmiştir. (Oppräng & Apu, 1985, s. 7; akt. Gönüllü ve İçli, 2001, s. 86; Eken, 2006, s. 252; Sumra & Schillaci, 2015; Bird, Bird & Scruggs 1984, s.350; Lochner, 1999; Thornton v., 1991, s. 474; Timko vd., 1987, s. 706; Murnen vd., 1994; Oflas, 2017, s. 12; İmamoğlu, 1993, s. 62; Günay & Bener, 2011, s. 158; Çakır & Baş, 2018, s. 185-186; Özkan & Gündoğdu, 2011, s. 1136-1137). Ancak özellikle Türk kültürü gibi ataerkil bir toplum yapısına sahip kültürlerde kadının eviçi ve çalışan rollerinin yanı sıra kadın kimliğinin özellikle anne ve eş rolünden sonra kendisine yüklemiş olduğu geleneksel rollerin daha ayrıntılı olarak incelenmesi ve her bir role kadınların katılımı ya da ayrı ayrı her bir rolün kadınlar için önemine ilişkin çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak, söz konusu rollerin ayrıntılı olarak incelenmesinin kadınların Süper Kadın İdealine bağlılığının incelenmesi açısından da önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu bağlamda alanyazında kadınların rollerine ilişkin ölçeklerin modası geçmiş olabileceği, bunun yerine ideal olan daha çağdaş bir cinsiyet rolünü (“Mesleki Roller”- “Kariyer Sahibi Kişi”, “Meslek Sahibi Kişi”) değerlendiren bir ölçeğin kullanılmasının savunulması (Gerber, 2005, s.12) düşüncesinden hareketle henüz Türkiye’de hiçbir çalışmada kullanılmamış olması, dolayısıyla Türk kültüründe incelenmemiş olması ve Türk kültürünü tam temsil etmeyeceği gibi nedenlerle “Geleneksel Roller” olarak adlandırılan 7 rol (“Abla Rolü”, “Kayınvalide Rolü”, “Yenge Rolü”, “Elti Rolü”, “Görümce Rolü”, “Teyze/Hala Rolü”, “Gelin Rolü”) daha eklenerek toplamda 26 rol olarak ele alınmıştır. Bu anlamda da her bir rolün ayrıntılı incelenmesi açısından çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Dördüncü olarak, Türkiye’de yeni olan bu konunun Türk kültürü ve Türk kadınlarının bakış açılarıyla incelenmesi ve özellikle ataerkil toplum yapısında yaşayan Türk kadınlarının süper kadın idealine yönelik bakış açıları ve bu ideallerle nasıl başa

çıktıklarının ortaya konmasının alana katkı sağlayacağı düşünüldüğünden önem arz etmektedir.

Beşinci olarak, farklı yaş, kültür ve meslek gruplarından kariyer yapan ya da çalışan kadınlar arasında çoklu rollerini dengeleme, hepsini yapma ve çoklu rollerde mükemmelleşme arzusu olan süper kadın idealini gerçekleştirmeye çalışan kadınlar ile süper kadın idealini reddeden ve söz konusu roller arasında seçim yapan kadınlar arasındaki farklılıkları incelemek ve bu farklılıklara yönelik baş etme stratejilerini ortaya koymak; kadınların çalışmasının ülke ekonomisi, kalkınma ve büyüme, sağlıklı çocuklar yetiştirmek adına kadınlara, eşlere, topluma ve işverenlere yönelik stratejiler oluşturma hem de alanyazındaki boşluğu doldurmak açısından önem arz etmektedir.

Son olarak, hem çoklu roller hem de süper kadın ideali ile başa çıkma stratejilerinin incelenmesi ve bu stratejilerin söz konusu idealleri ve çoklu rol taleplerini reddeden ve onaylayan kadınlara göre farklılıklarının incelenmesi çalışmanın alana katkı sağlaması açısından önemli olabileceği düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın temel amacı Türk kadınlarının ataerkil bir toplumda kendilerine yönelik kültürel idealler ve bu ideallerden biri olan süper kadın idealine yönelik algıları, bakış açıları ve söz konusu idealler ile çoklu rollerle başa çıkma stratejilerini belirlemektir.

Araştırmanın genel amacından hareketle temel olarak aşağıdaki sorunun cevabı aranmıştır:

“Çalışan kadınlar süper kadın idealini nasıl anlamlandırmakta, süper kadın ideali ve çoklu rollerle nasıl başa çıkmaktadır?”

Temel araştırma sorusundan hareketle cevaplanmaya çalışılan alt araştırma soruları şu şekildedir:

1. Kadınların Türk toplumunda kadın olmaya ilişkin algıları ve kadına yönelik mevcut sosyo-kültürel idealler, egemen toplumsal normlar ve beklentilere ilişkin deneyimleri nelerdir?
2. Kadınlar söz konusu kültürel idealler, özellikle de süper kadın ideali ile ilgili ne düşünüyor?

3. Kadınlar mevcut yaşamdaki çoklu rol deneyimlerini nasıl tanımlıyor? Kadınlar norm haline gelen birden çok rolü yürütmeyi nasıl başarıyor ve bununla nasıl başa çıkıyor?
4. Kadınlar süper kadın olduklarını düşünüyor mu? Kadınlar hepsini yapmak ve hepsinde iyi olmak şeklindeki kültürel ideallerle ve süper kadın ideali ile nasıl başa çıkıyor?

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada nitel araştırmanın doğası gereği araştırmacının sınırlılıkları bertaraf etmek ve kendi araştırma koşullarını belirlemek konusunda daha özgür olduğu düşünülmektedir. Buna rağmen, araştırma sürecinde tutulan araştırmacı günlüğü, yapılan görüşmeler ve araştırmacı gözlemleri sonucunda çalışmada sınırlılık oluşturan en belirgin husus, “Süper” kadın ideali kavramına ilişkin ortaya çıkan kavram kargaşasıdır. Kadınlar “süper” kavramının aşırı olumlu anlamlar içerdiğini düşünerek başlangıçta olumlu düşünmedikleri halde olumlu cevaplar verirken görüşmenin sonlarına doğru birçok kez ifadelerini değiştirmişlerdir.

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI

Bu bölümde araştırmanın kuramsal yaklaşımı ve dayandığı temel kuramlar ile araştırmanın konusunu oluşturan kavram, tanım ve açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Kuram; araştırmanın, sorulan sorular, kullanılan yöntemler ve spesifik test edilebilir hipotezlerin oluşumu gibi tüm yönlerini bildiren birbiriyle ilişkili kavramlar veya nedensel ilkeler ağı ve son derece iyi desteklenmiş genel önermeler sistemidir (Smith & Wenk, 2006, s.750; Abend, 2008, s.177). Kuram, araştırmanın modellenmesinde ve bulguların yorumlanmasında bilimsel araştırma sürecinin olmazsa olmaz bir parçası olarak görülmektedir (Yener, 2018, s.102-103). Ayrıca kuram; araştırmacının nereye ve nasıl bakacağını gösterilmesini, araştırmanın bilimsel olarak literatürle ilişkilendirilmesini sağlayarak araştırmaya geçerlilik ve bir çerçeve kazandırılmasını, araştırmacının araştırma dizaynını oluşturmasını kolaylaştırılmayı ve araştırmacının araştırma modeline bilimsel olarak meşruluk kazandırmasını sağlamaktadır (Abend, 2008).

Bu çalışmada; kadınların, kültürel bir beklenti olan “süper kadın ideali” ile toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentilerine ilişkin algıları ve söz konusu beklentilerle birlikte süper kadın ideali ve çoklu rollerle nasıl başa çıktıklarını açıklamaya yardımcı olabilecek kuramlardan yararlanılmıştır. Bunlardan birincisi olan sosyal rol kuramı ile kadınların toplumun kendilerinden beklediği sosyal rollerle birlikte bir rol olarak da değerlendirilen süper kadın rolüne ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları; sosyal öğrenme kuramı ile bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörlerin etkisiyle öğrendikleri davranışlar ve oluşturdukları cinsiyet kimlikleri ile kadın kimliğinin bir yapısı olarak da görülen süper kadın kimliği; sosyal kimlik kuramı ve gerçekliğin sosyal inşası kuramları ile söz konusu

kadın kimliğinin bir yapısı olarak görülen süper kadın kimliği ile genel olarak kimliklerin oluşumu ve son olarak çoklu rol teorileri ile ise kadınların sahip oldukları çoklu roller ve bu rollerle nasıl başa çıktıkları açıklanmaya çalışılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili olan kuramlar, kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının nasıl oluştuğunu anlamaya yönelik açıklamalar getirmiştir. Buradan hareketle söz konusu kuramlar hakkında kısa bilgilere yer verilmekte ardından da araştırmanın dayandığı temel yaklaşımlar olan sosyal rol kuramı, sosyal öğrenme kuramı ve çoklu rol teorileri incelenmektedir.

Toplumsal cinsiyete ilişkin kuramların her biri cinsiyet gelişimini ve cinsiyet rollerini açıklamakla birlikte her kuram birkaç önemli boyutta farklılıklar göstermektedir. İlk boyut; cinsiyet rollerinin geliştirilmesi ile ilgili psikolojik, biyolojik ve sosyo-yapısal belirleyicilere yapılan vurgularla ilgilidir. Bu boyutla ilgili olarak; psikolojik kuramlar ruhsal süreçlere; sosyolojik kuramlar sosyo-yapısal belirleyicilere ve biyolojik kuramlar ise erkek ve kadınların biyolojik rollerinden kaynaklanan farklılıklara odaklanmaktadır. İkinci boyut; iletişim modelleri ile ilgilidir. Bu boyutta da psikolojik kuramlar aile içinde toplumsal cinsiyet kavramları ve davranış biçimlerinin bilişsel inşasında ve cinsiyete bağlı davranışların şekillenmesinde ebeveynlere; biyolojik kuramlar ailesel genlere ve sosyolojik kuramlar ise toplumsal cinsiyet rollerinin ve rol davranışlarının oluşmasında hem aileye hem de toplumda faaliyet gösteren sosyal etki ağlarına vurgu yapmaktadır. Üçüncü boyut ise teorik analizlerin zamansal kapsamı ile ilgilidir. Son olarak bu boyutla ilgili olarak ise; psikolojik kuramlar toplumsal cinsiyet gelişiminin çocuklukla sınırlı olmadığına ve yaşam boyu değişebileceğine; biyolojik kuramlar cinsiyet gelişiminde daha çok gelişimin ilk yıllarına ve yetişkinlere; sosyolojik kuramlar ise cinsiyet gelişiminde yaşam seyrine vurgu yapmaktadır (Bussey & Bandura, 1999).

Toplumsal cinsiyet kuramları; biyolojik kuramlar, psikolojik kuramlar ve sosyolojik kuramlar olmak üzere genel olarak üç sınıfta incelenmektedir. İlk olarak, biyolojik kuramlar; cinsler arası biyolojik ve psikolojik farklılıkların erkek ve kadınlar arasında davranış farklılıklarına neden olduğunu öne sürmektedir. Biyolojik kurama göre söz konusu bu biyolojik ve psikolojik farklılıklar ve özellikler kadın ve erkeklerin üstlendikleri rolleri belirlemektedir. Bu kuramı savunan kuramcılar; kadının çocuk doğurma ve üreme yeteneğinin erkekte olmaması, dolayısıyla da erkeklerin ev dışındaki işlerden, kadınların ise ev içi işlerden sorumlu olması şeklindeki örneklerle cinsiyet oluşumunda biyolojik farklılıkların etkili olduğunu ve kadın ve erkeğin beyin yapılarının farklı olduğunu ileri

sürmektedirler. Davranışsal farklılıkların ise büyük bir kısmının kız ve erkek çocuklarda erken yaşlarda gözlemlendiği ve ebeveynleri tarafından herhangi bir yaklaşım olmamasına rağmen davranış ve ilgilerinin ayrı yönlerde geliştiği, kız çocuklarının bebeklere ilgi duydukları ve sarılma ve dokunma gibi davranışlar sergiledikleri, erkek çocuklarının ise arabalara ilgi duydukları ve koşma, atlama gibi davranışlar sergiledikleri belirtilmektedir. İkinci olarak sosyolojik kuramlar; cinsiyetin biyolojik olmaktan ziyade sosyal bir yapı olduğunu ve cinsiyet farklılaşmasının temelinde kişilerin sabit özelliklerinden daha çok sosyal ve kurumsal uygulamaların yer aldığını ileri sürmektedir. Son olarak psikolojik kuramlar ise; psikanalitik kuram, bilişsel gelişim kuramı, toplumsal cinsiyet şema kuramı ve sosyal öğrenme kuramından oluşmaktadır (Gök, 2013, s.26; Keskin ve Uluşan, 2016, s. 52; Bussey & Bandura, 1999). Söz konusu kuramların hepsi çalışma kapsamında olmadığı için çalışma açısından önemli bir yere sahip olan psikolojik kuramlardan sosyal rol kuramı ile sosyal öğrenme kuramlarına, sosyolojik kuramlardan sosyal kimlik kuramı ve gerçekliğin sosyal inşası kuramına ve çoklu rol teorilerine yer verilmektedir.

2.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Kadınların süper kadın idealine ilişkin bakış açılarını incelemeden önce süper kadın ideali rolünü de içeren toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını ve bu algıların nasıl oluştuğunu incelemek adına çalışmanın çerçevesini oluşturan kuramlardan ilki sosyal öğrenme kuramıdır. Albert Bandura tarafından ortaya atılan sosyal öğrenme kuramı; biyolojik cinsiyetin aksine insanların doğduklarında herhangi bir cinsiyet rolüne sahip olmadıklarını, toplumsal cinsiyete ilişkin davranışların öğrenilerek kazanıldığını ve kadınlar ile erkeklerin farklı rol kalıpları içinde davranmayı toplum içindeki kadınları ve erkekleri gözlemleyerek öğrendiklerini savunmaktadır (Keskin ve Uluşan, 2016, s. 56; Gök, 2013, s.27). Dolayısıyla bu kuram, toplumsal cinsiyet rollerini eril ve dişil roller şeklinde ayrıştırarak incelemekte ve kadınların ve erkeklerin cinsiyetlerine özgü davranışları kazanmalarında öğrenme süreçlerinin ve toplumsal cinsiyet gelişimlerini etkileyen sosyal ve kültürel etmenlerin üzerinde durmaktadır (Bandura, 1971; Bussey & Bandura, 1999).

Sosyal öğrenme kuramına göre; bireyler toplumsal cinsiyet rollerini ve kimliklerini “edimsel koşullama” ve “model alma ve taklit” şeklindeki öğrenme süreçleri ile oluşturmaktadırlar. Bu doğrultuda gözlem, pekiştirme, ceza ve taklit yoluyla insan davranışları şekillenmekte ve bireyler çevrelerinden birtakım davranışlar öğrenmektedirler.

Edimsel koşullamada; ödüllendirilen ve olumlu sonuçları olan davranışların tekrarlanma olasılığı artarken, cezalandırılan ya da olumsuz sonuçları olan davranışların ise yapılma sıklığı azalmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete uygun davranışlarda bulunan çocuklar ödüllendirilirlerken, cinsiyetine uygun davranışlarda bulunmayan çocuklar cezalandırılmaktadırlar. Ödüllendirilen davranışlar sürdürülürken, ödüllendirilmeyen ya da cezalandırılan davranışlardan kaçınılmaktadır. Örneğin; ağlama davranışı kızlar için pekiştirilirken erkekler için pekiştirilmediğinden “erkekler ağlamaz” şeklinde eleştiriye maruz kalan erkek çocukları bu davranışı sürmemekte ya da annesine yardım ettiğinde övgü alan kız çocukları bu davranışı tekrarlamakta ve davranışı sürdürmeye istekli olmaktadır. Model alma ve taklit yoluyla öğrenmede ise, anne, baba, öğretmen, arkadaş ya da beğenilen herhangi bir kişinin model alınması ile davranışları izlenerek kendi cinsiyetine uygun davranışların öğrenilmesi ve söz konusu modellerin davranışlarının taklit edilmesidir. Cinsiyete bağlı pek çok bilgi, kişinin yakın çevresindeki ebeveynler ve akranlar gibi modeller ve sosyal, eğitimsel ve mesleki bağlamlardaki önemli kişiler tarafından örneklendirilir. Buna ek olarak, kitle iletişim araçları toplumsal cinsiyetçi rollerin ve davranışların yaygın bir modellemesini sağlamaktadır. Örneğin; ev temizliğine ilişkin ürün reklamlarında kadınların rol alması ve temizlik ürünlerinin kadınlara yönelik olması ev içi sorumlulukların kadınlara ait olduğunun düşünülmesine yol açmaktadır. Genellikle kızlar annelerini ve yakın çevrelerindeki kadınları, erkekler ise babaları ve yakın çevrelerindeki erkekleri model olarak taklit etmektedirler (Dökmen, 2019, s. 61 ; Bussey & Bandura, 1999, s. 685; Batga, 2014, s. 15; Günindi Ersöz, 2010, s. 170).

Dolayısıyla cinsiyet rolü çalışmalarında nesiller arası tutum aktarımı aracı olarak aileye daha fazla odaklanılmaktadır. Davranış ve tutum teorilerinin büyük çoğunluğu ebeveynlerin en azından yaşamın ilk yıllarında çocukları üzerinde ana etkileri olduğunu göstermektedir (Burt & Scott, 2002, s.240). Ayrıca toplumsal cinsiyete bağlı davranış, çoğu toplumda ağır bir şekilde toplumsal yaptırımlara maruz kalmaktadır. Bu bağlamda sosyal öğrenme kuramına göre cinsiyet rol beklentilerinin net ve açık bir şekilde tanımlandığı ve katı bir şekilde uygulandığı toplumlarda cinsiyet modellerinin davranışları arasında büyük bir tutarlılık vardır. Söz konusu tutarlılık ve modellerin davranışlarının izlenmesi, uygulanması ve pekiştirilmesi ile birlikte geleneksel cinsiyet rolleri bir kuşaktan diğerine aktararak sürdürülmektedir (Dökmen, 2019, s. 62; Bussey & Bandura, 1999, s. 685).

2.1.2. Sosyal Rol Kuramı

Çalışma açısından önemli bir yere sahip olan ikinci kuram ise Eagly tarafından ortaya atılan sosyal rol kuramıdır. Bu kuram, biyolojik kuramlardan farklı olarak, cinsiyet rollerinin sonradan kazanıldığını ve davranışın kişinin içinde yaşadığı toplumun ve kültürün kendisine sunduğu sosyal rollerle şekilleneceğini ileri sürmektedir (Akgül Gök, 2017, s. 524). Dolayısıyla kadın ve erkeklerde gözlenen davranışsal farklılıklar cinsiyet kalıp yargılarından ve her iki cinsiyetin de farklı sosyal roller üstlenmelerinden kaynaklanmaktadır (Güldü & Ersoy Kart, 2009, s. 102). Sosyal rol kuramına göre; toplum içinde kadın ve erkeğe farklı rol ve statüler verilmiştir ve hiyerarşik yapı içerisinde erkekler daha yüksek konumlu rollere sahiptirler. Söz konusu farklılık kadın ve erkek için belirlenen kalıp yargılar ile her iki cinsiyetten beklenen davranışların da farklı olmasına neden olmaktadır (Dökmen, 2019, s. 82).

Kurama göre; kadınların ve erkeklerin tipik olarak gerçekleştirdikleri görevler için onları donatacak cinsiyet rolü özelliklerine sahip olmaları beklenmektedir. Bu beklentiler erkeklerin ve kadınların tercih edilen veya arzu edilen niteliklerinin yanı sıra tipik niteliklerini de kapsamaktadır. Cinsiyete özgü görevleri yerine getirmek için gereken özellikler ve bu görevlerin gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkan cinsiyet rolleri kadınların ve erkeklerin sosyal rol kalıp yargıları haline gelir. Böylece başarılı bir rol performansı gösterebilmek adına kadınların daha çok aile içi davranışlar gerektiren rolleri üstlenmeleri “kadın cinsiyet rolüne”, erkeklerin ise kaynak edinme davranışları gerektiren rolleri üstlenmeleri “erkek cinsiyet rolüne” dahil edilmeleri ile cinsiyete özgü toplumsal roller oluşmaktadır. Sosyal rol kuramında özellikle vurgulanan nokta “beklentiler”dir. Başka bir deyişle; toplumun kadınlar ve erkeklerle ilgili ortak beklentileri eril ve dişil cinsiyet rollerini belirlemektedir (Connell, 2019, s.87; Eagly & Wood, 1999, s. 413; Dulin, 2007, s.105). Dolayısıyla bu kalıp yargılara göre erkeklerden “kaynak sağlayan kişi”, kadınlardan “evle ilgilenen kişi” olmaları beklenmekte ve bu işbölümüne dayalı olarak küçük yaşlardan itibaren kadınlara ev ile ilgili beceriler, erkeklere ise ekonomik anlamda kullanabilecekleri beceriler öğretilmektedir (Güldü & Ersoy Kart, 2009, s. 102). Sosyal rol kuramında çok önemli bir süreç olarak görülen toplumsal cinsiyet rollerinin oluşması ile ortaya çıkan roller “ev kadını” ve “kaynak sağlayıcı/ailesini geçindiren” roller şeklinde kadın ve erkeğin rollerini farklılaştırmaktadır (Dökmen, 2019, s.84).

Sonuç olarak kadın ve erkeklerin farklı sosyal roller üstlenmeleri, farklı toplumsallaşma sürecinden geçmelerinden kaynaklanmaktadır. Sosyal rol kuramı kadınların ve erkeklerin

toplumsal ilişkilere yerleştirilmesini betimlemek için onlara basit bir çerçeve sunmaktadır. Temel görüş; bu sürecin; rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme aracılığıyla gerçekleşmesidir. Toplumsallaşma; cinsiyete göre farklılık göstermektedir ve bireyin toplumun norm ve değerleri ile kendi rollerini içselleştirerek ve öğrenerek toplumun üyeleri haline gelmeyi öğrenme sürecidir. Toplumun kültürü öncelikle çocuklara kadın ve erkek arasındaki farklılıkları öğretmektedir. Özellikle cinsiyete yönelik ilk bilgilerin alındığı aileden başlayarak çocuğun sosyalleşmesinde rol alan eğitim kurumları, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları gibi tüm kurum ve kuruluşlar toplumsal normları vurgulayarak kadın ve erkekleri belli kalıplara yerleştirmektedir. Böylece bu çerçeveye göre her iki cinsiyet de toplumsallaşma sürecinde birtakım rolleri öğrenmekte ve bu roller yeniden üretilerek kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır (Connell, 2019, s.86; Günindi Ersöz, 2010, s. 169-170).

Bununla birlikte değişen yaşam koşulları, toplumsal yapıdaki değişimler, kadınların yükseköğrenim görmesi ve her geçen gün istihdama katılan kadınların sayılarının artması, düşük doğum oranları, erkeğin ekmek kazanan ve kadının ev kadını olduğu geleneksel aile yapısının değişmesine ve geleneksel kadın ve erkek rollerinden paylaşım dayalı cinsiyet rollerine geçişe neden olmuştur (Fortin, 2005, s. 417). Dolayısıyla kadınların ev işlerine katılımının biraz daha azalırken erkeklerin de biraz daha arttığı görülmektedir. Ancak yine de ev işleri konusunda görülen değişme para kazanma rolünde görülen değişimin çok gerisinde kalmakta ve para kazanma rolünde paylaşım görülürken ev işlerine katılımda paylaşımdan ziyade sorumlulukların kadının üstüne kaldığı görülmektedir (İmamoğlu, 1993, s. 62). Bu durum geleneksel olarak erkek egemenliğindeki rollerin kadınlar tarafından daha çok üstlenilmesine yol açmakta ve dolayısıyla kadınların hem eril hem de dişil rolleri yerine getirdikleri görülmektedir. Buna karşılık erkekler kadınlara göre daha durağan bir rol tanımına sahip olmakla birlikte hala toplum içinde kadınlara göre daha büyük bir gücü ellerinde bulundurmakta, hem kadınlar hem de diğer erkekler tarafından önceden olduğu gibi algılanmakta ve sadece belirli sosyal rolleri üstlenmektedirler (Diekman, Googfriend & Goodwin, 2004, s. 201; Diekman, Eagly & Kulesa, 2002).

2.1.3. Sosyal Kimlik Kuramı

Kadınların sahip oldukları roller ve kimliklerin ön plana çıktığı çalışmada kadınların süper kadın rolüne olan bakış açılarını öğrenmeden önce toplumsal cinsiyet algısının oluşumu ve kadınların cinsiyet rollerine ilişkin algılarını açıklayabilmek adına yukarıdaki kuramlar

incelenmiştir. Ancak toplumsal cinsiyet algısı ya da eşitsizliğinin toplumda uzun yıllar devam etmesinin önemli bir sonucu da söz konusu algılardan kaynaklanan geleneksel değer yargılarının ve rollerin, bizzat kadınlar tarafından içselleştirilmesi ve mevcut durumun zaten olması gereken bir olgu olarak kabul edilmesidir (Kapucugil İkiz, 2015, s. 208). Bu bağlamda ön plana çıkan, toplumsal cinsiyet algısı ile ilgili olarak konuya açıklık kazandıracak olan ve cinsiyetle ilgili söylemleri sıklıkla dile getiren bir diğer kuram ise sosyal kimlik kuramıdır. Tajfel ve Turner tarafından geliştirilen ve grup üyeliği, gruplar arası ilişkiler ve grup süreçlerini ele alan sosyal kimlik kuramı; gruplar arası algı ve davranışları açıklamada temel güdüsel ve bilişsel süreçleri vurgulayarak bireylerin belirli bir grubun üyesi olduklarında kişisel kimliklerinde, güdülerinde, yargıları ve algılarında ne tür değişikliklerin gerçekleştiğinin üzerinde durmaktadır. Kurama göre; birey için anlamlı olan bir grup üyeliği kişisel kimliğin yerini sosyal kimliğe bırakmasına yol açmaktadır (Demirtaş, 2003, s. 129).

Tajfel & Turner (2004, s. 283) ile Turner (1975, s.7)'a göre sosyal kimlik; bireyin kendisi için anlamlı olan bir sosyal gruba ilişkin bilgisinden ve bu aidiyete yüklediği değerden oluşan imajı ile duygu ve davranışlarının bütünüdür. Ayrıca sosyal kimlik, bireylerin kendilerini sosyal sınıflandırmaya ilişkin bir sistem içerisinde konumlandırmalarına işaret etmektedir. Örneğin; bir kadını kadınlar grubu içinde sınıflandıran ve kadınlara ilişkin kalıp yargılarını karşısındakilere yükleyen bir erkek, kendisini de erkek olarak sınıflandırarak erkekler grubuna ait olduğunu düşündüğü özellikleri de kendisine yüklemektedir (Mayatürk Akyol, 2015, s.5).

Buradan hareketle, bireyin toplum içerisinde, toplumun diğer üyeleriyle farklı sosyal ilişkilere içinde bulunması diğer üyelerin her birinin gözünde farklı kimlikler ve sosyal konumlar elde etmesini sağlamaktadır. Bu kimliklerin toplamı sosyal kimliği ifade etmektedir. Dolayısıyla bireylerin yaşam biçimlerini, beklentilerini ve topluma uyumunu belirleyen kişisel ve sosyal kimlik tanımlamaları, toplum tarafından kabul edilen normlar ve kültürel değerlerin bireye kazandırılması olarak ifade edilen sosyalizasyon süreci ile aile içinde bireylere aktarılır ve böylece kimlik tanımlamaları bireyin sosyal duruşunu belirler. Bu bağlamda toplum ve aile bireyin sosyal konumu ve kimlik tanımlamalarında önemli bir yere sahiptir (Aktaş, 2013: s. 57-58).

2.1.4. Gerçekliğin Sosyal İnşası Teorisi

Süper kadın ideali ile ilişkili olan son sosyolojik kuram ise gerçekliğin sosyal inşası kuramıdır. Sosyal kimlik kuramının yanı sıra konuya ilişkin kimliğin sosyal boyutunu ele alan yapısal işlevselciler ve yorumlayıcı sosyologlar da farklı kuramsal destekler sunmuşlardır. Yapısal işlevselcilere göre toplum bireyin dışında bir gerçeklik olarak yer almakta, bireyi belirlemekte ve üretmektedir. Bu bakış açısıyla birey toplum karşısında pasif kalmakta ve kendisine verilen rolü oynamaktadır. Yorumlayıcı sosyologlara göre ise; yapısal işlevselcilerin varsayımının aksine birey toplum karşısında aktif ve üretkendir ve toplumun oluşmasına, biçimlendirilmesine katkı sağlamaktadır (Mayatürk Akyol, 2015, s. 5).

Yorumlayıcı sosyologlar içerisinde yer alan Peter Berger ve Thomass Luckmann'ın gerçekliğin sosyal inşası teorisine göre; "Toplum insani bir üründür. Toplum nesnel bir gerçekliktir. İnsan sosyal bir üründür". Bu varsayımına göre; toplumu inşa sürecinde olan bir gerçeklik olarak tasvir eden ve insan ile olan etkileşiminin bir ürünü olarak gören sosyologlar, insan yani üretici ile onun ürünü yani sosyal dünya arasında diyalektik bir ilişki olduğunu ve birbiriyle etkileşim halinde olduklarını ileri sürmektedirler. Dolayısıyla toplum tek başına var olan ya da tek başına bireyle anlam kazanan bir gerçeklik değildir. Bireyin aktif olarak yer aldığı toplumu inşa sürecin kendisinin de kurumsal yapılar tarafından biçimlendirildiği karşılıklı bir etkileşimdir. Söz konusu diyalektik sürecin ise dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme şeklinde üç önemli döngüsel ayağı bulunduğunu belirtmektedirler (Berger & Luckmann, 2008, s.92).

Bireyler eylemlerini ve toplumsal düzene katılmayı rolleri aracılığıyla gerçekleştirmektedirler ve roller toplumsal kurumsal düzeni temsil etmektedir (Berger & Luckmann, 2008, s. 110). Bireyin davranışları ve rolleri dışsallaştırıldığında ve bu durum sürekli tekrarlandığında rol tarihsel süreç içerisinde kurumsallaşır. Kurumsallaştırma sürecinde yer alan meşrulaştırma aygıtları ile dışsallaştırılmış olan bireyin ikna yoluyla kalıcılığını sağlar. Bu kalıcılığa süreci nesnelleştirme olarak adlandırılmaktadır. Nesnelleşen roller toplumsallaşma süreci içerisinde gelecek nesiller tarafından içselleştirilir. Bu yeni nesil ise davranışları ve oynadıkları rollerle nesnelleşmiş olanı tekrar dışsallaştırır. Bu döngü gündelik hayat gerçekliğinin döngüsüdür ve bu döngü içerisinde değişim çok yavaştır. Değişimin hızı ise yine toplum tarafından belirlenmektedir. Kimlikler de gündelik hayat içerisinde üretilmekte, dışsallaştırılmakta, nesnelleşmekte ve

işselleştirilmektedir. Bu kimliklerin örneklerinden birisi de kadın kimliğidir (Metin, 2011, s. 75-76).

2.1.5. Çoklu Rol Teorileri

Çalışmanın kuramsal arka planını oluşturan son kuram ise çoklu rol teorileridir. Daha önceki kuramlarla rol ya da kimlik olarak ele alınan ve günümüzde hem geleneksel hem modern kadın rolleri yani hem eril hem dişil rollerde mükemmeliyetçilik beklentisini içeren süper kadın idealinde söz konusu rollerin oluşumu ve rollere ilişkin toplumsal cinsiyet algılarının oluşumu incelenmiştir. Son olarak ise kadınların söz konusu bu rollerle nasıl başa çıktıklarını anlayabilmek adına çoklu rol teorileri incelenmektedir.

Roller ve rol teorileri konusunda literatü oldukça genişir ve “cinsiyet rolü” literatürünün hangi teoriyi kapsamına aldığı kesin olarak saptanması genellikle çok zordur. Ayrıca “rol kavramı” çerçevesinde örgütlenen bir toplum teorisi kalabalığı da göze çarpmaktadır. Ancak “rol” kavramının farklı formüleştirelmelerinin temelinde rol teorilerinin mantıksal özünü biçimlendiren beş temel nokta; “konum” (birey ile işgal ettiği toplumsal konum arasındaki ayırım), eylemler (söz konusu konuma ilişkin rol davranışları kümesi), “beklentiler” (belirli bir konuma hangi eylemlerin uygun olduğunu belirleyen normlar), “karşit konumlar” (beklentilerin karşit konumları işgal eden insanların kontrolünde olması) ve “yaptırımlar” (insanların beklenti ve normları ödül, ceza ve olumlu/olumsuz pekiştirmeler yoluyla yaptırımlar uygulaması)’dır. Bu kavramlar rol teorisinin toplumla etkileşiminde kullandığı araçlardır ve temel kısıtlamalarını kişilerarası beklentilere yerleştiren toplumsal yapıya yaklaşma biçimidir (Connell, 2019, s. 84-85). Bu bağlamda söz konusu araçlar, toplumsal yapı ve beklentiler çerçevesinde kadınların günümüzde birden fazla rol ve rol beklentileri ile karşı karşıya oldukları görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu rol teorileri içinde çoklu rollerin kadınlar üzerindeki etkilerini açıklamak için temelde birbiririyle çelişen iki perspektif önerilmektedir: *kıtlık hipotezi* ve *genişleme/zenginleştirme hipotezi*. Her iki hipotez de rollerin türleri ve özelliklerinden ziyade rol sayılarına odaklanmaktadır. Ayrıca her iki hipotez de insan enerjisi kavramına vurgu yapmakla birlikte; kıtlık hipotezi enerji sınırlamalarını ve çoklu rollerin zorluğunu vurgularken, genişleme hipotezi çeşitli rolleri biriktirmekten elde edilen doyumu vurgulamaktadır (Sumra & Schillaci, 2015, s.3; Froberg vd., 1986, s. 79-80). Dolayısıyla çoklu roller konusunda ki zıt görüşün olması, çoklu rollerin kadınlar üzerindeki etkileri konusunda da zıt sonuçlara yol açmaktadır. Bu bağlamda; her iki hipotezi de destekleyen

ve çoklu rollerin kadınlar üzerindeki hem olumlu hem de olumsuz etkilerinden bahseden kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Söz konusu yaklaşımlardan “çoklu rol hipotezi”, “rol gerginliği hipotezi”, “kıtlık hipotezi” ve “rol ikamesi hipotezi” çoklu rollerin kadınları olumsuz etkilediğini ileri süren negatif yaklaşımlar; “rol birikimi teorisi”, “rol genişlemesi hipotezi” ve “rol artışı hipotezi” ise pozitif yaklaşımlardır (Gezegen Ünlü, 2019, s. 61).

Pozitif Yaklaşımlar: Rol Genişleme/Zenginleştirme Hipotezi

Rol birikimi teorisi, rol genişlemesi hipotezi ve rol artışı hipotezi çoklu rollerin kadınlar üzerinde olumlu etkileri olduğunu ileri süren yaklaşımlar olarak ele alınmaktadır.

Rol Birikimi Teorisi; çoklu rollerin sağlık üzerinde olumlu etkileri olduğunu, sosyal destek, benlik saygısı, tatmin ve finansal kaynak da dâhil olmak üzere birçok fayda sağladığını ve bu faydaların birden fazla rolden kaynaklanan dezavantajlarından ağır bastığını ileri sürmektedir. Örneğin; kadınların sağlığı üzerinde; evlilik rolünün üst düzeyde, çalışan rolünün orta düzeyde ve ebeveyn rolünün daha düşük düzeyde olumlu etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Etki alanları ve düzeyleri değişmekle birlikte olumlu katkı devam etmektedir (Waldron, Weiss & Hughes, 1998, s. 217). Sieber (1974, s. 568-596); çoklu rollerin çeşitli olumsuz etkilerinden bahseden birçok teorisyenin daha çok sorumluluklar ve yükümlülüklerle odaklandıklarını dolayısıyla da faydalarını gözardı ettiklerini ancak çoklu rollerin haklar ve kazançlar açısından değerlendirildiğinde olumsuz sonuçlara sahip olmadığını belirtmiştir. Sieber’e göre; çoklu rollerin rol ayrıcalıkları, genel statü güvenliği, statü artırma kaynakları ve kişilik zenginleştirme ve ego tatmini gibi olumlu sonuçları vardır. Bu bağlamda rol birikimi teorisine göre; çalışan rolüne sahip olmak kadınlara gelir ve ekonomik bağımsızlık sağlamanın yanı sıra ev dışında sosyal ağlar kurmalarına da yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla ek olarak çalışan rolü üstlenen kadınlar daha iyi bir sağlık ve daha düşük ölüm oranına sahip olacaklardır (Martikainen, 1995, s. 200).

Rol Genişlemesi Hipotezi; bireyin sahip oldukları rollerin sayısının artmasıdır ve daha çok çalışan, eş ve ebeveyn olma rollerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla bu hipotez bireylerin sahip oldukları rollerin sayısı ve türünü incelemektedir. (Sorensen & Verbrugge, 1987, s. 237). Role bağlı ödüllere odaklanan rol genişlemesi hipotezine göre; insan enerji kaynakları, rollerin ödüllendirilmesi şartıyla birden fazla rolün zorluklarını karşılamak için genişlemektedir. Ayrıcalık, statü güvenliği, benlik saygısı ve sosyal ilişkiler vs. şeklindeki ödüller sağlayan birden fazla rol böylece sağlık açısından da fayda sağlamaktadır (Froberg vd., 1986, s. 81; Sorensen & Verbrugge, 1987, s. 242). Bu bağlamda çoklu rollerin strese karşı bir tampon görevi görebildiğini ve bir rolde iyi olma duygusunun diğer rollerdeki

deneyimleri de olumlu etkileyeceğini dolayısıyla da anne, eş ve çalışan gibi çoklu rollere katılımın daha iyi bir psikolojik refah ve azaltılmış stresle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Sumra & Schillaci, 2015, s. 3). Sonuç olarak; rol genişlemesi hipotezi; çoklu rollerin kadının kaynaklarını, gücünü, prestijini ve duygusal doyumunu geliştirdiğini ve güvenceli bir statü ile ekonomik bir karşılık sağladığını vurgulamaktadır (Marks, 1977, s. 929; Dennerstein, 1995, s. 507).

Rol Artışı Hipotezine göre; bireylerin sahip oldukları rol sayısı arttıkça enerjileri, gücü, kaynakları, prestiji ve doyumunu da artacak ve böylece daha yüksek refaha sahip olacaklardır (Rozario, Morrow-howell & Hinterlong, 2004, s. 414). Ayrıca Bartley, Popay & Plewis (1996, s. 16)'e göre; bireyler bir rolden gördükleri herhangi bir zararı diğer rolün sağladığı fayda ile yok edebilmekte yani fayda ve maliyet takası yapabilmektedirler. Yani çalışan kadınların evlilik memnuniyetsizliğinin daha az olduğu görülmektedir.

Negatif Yaklaşımlar: Kıtlık Hipotezi

Çoklu rol hipotezi, rol gerginliği hipotezi, kıtlık hipotezi ve rol ikamesi hipotezi çoklu rollerin kadınları olumsuz etkilediğini ileri süren negatif yaklaşımlar olarak ele alınmaktadır.

Rol Gerginliği hipotezi; çoklu rolleri ve rol taleplerini yerine getirirken yaşanan zorluklar ve çoklu rollerin stresle ilişkisini araştırmak amacıyla ilk olarak Good (1960) tarafından ortaya atılmıştır. Goode (1960, s. 485)'a göre; rol gerginliği temelde aşırı rol yüklenmesi (zamana bağlı kısıtlamalar ve rol çatışması (tutarsız beklentiler) veya her ikisine bağlı olabilir. Genel olarak; rol taleplerinin zahmetli ve zor olmasa bile belirli bir zamanda yapılması gerekmesi, bireylerin farklı yükümlülükleri olan çeşitli rol ilişkilerine katılmaları ve birbiriyle çelişen rol yükümlülükler karşısında bireyin çatışma yaşaması, her bir rol ilişkisinin gerektirdiği sorumlukların tutarsız ve çelişkili olması gibi durumlar rol gerginliğinin kaynaklarıdır.

Kıtlık/Azlık Hipotezi; kadınların rol taleplerini yerine getirebilmek için sürekli taviz vermek zorunda olduklarını ileri sürmektedir. Çünkü insan enerjisi sınırlıdır ve herkesi memnun etmeye yönelik tüm talepleri karşılayamaz. Bu bakımdan verilen rol taleplerini karşılama zorluğu yani rol gerginliği normaldir (Froberg vd., 1986, s. 80).

Rol İkamesi Hipotezi ise; rollerin birbirleri ile ikma edilebileceğini ve rolün sağladığı faydaların değişken olabileceğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda örneğin; evli olmak

çalışmayan kadınların sağlıkları üzerinde olumlu etkiye sahipken, çalışan kadınlar için olumsuz etkileri olabilmektedir (Waldron vd., 1998, s. 219).

Çoklu rol hipotezi; çoklu rollerin kadınların sağlığına zararlı olduğunu ileri sürmektedir. Temel varsayım; yorucu sorumlulukların ve aynı anda birden fazla rolün beklentilerinin aşırı yük ve sorumluluk yaratması sonucunda sağlık problemleri yaşamalarıdır (Martakainen, 1995, s. 205). Ayrıca geçmişte sadece belirli rollere sahip olan kadınlara göre günümüz çalışan modern kadınları için çoklu rollere sahip olmanın karmaşa, zorlayıcılık ve bağımsızlık gibi hem olumlu hem de olumsuz etkileri söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte çoklu rollerin sağlık üzerindeki etkilerine ilişkin katkıların yanı sıra rol sayısının etkileri gösterilememiştir. Bunun yerine rol sayıları memnuniyet ve refahla ilişkilendirilmiş ve rol sayılarının sosyalleşme (normlara sayı), disiplinli ve organize olma ve toplumsallıkla ilişkili olduğu görülmüştür (Helson, Elliot & Leigh, 1990, s. 97-98). Burada dikkat çekici nokta olarak belirtmek gerekirse Helson vd. (1990, s. 98)'nin çalışmalarında rol sayısının etkilerini gösteremedikleri sonucuna karşı bu çalışmada, çoklu rolleri içeren süper kadın idealinde kadınlardan beklenen çoklu rollerin sayısı, tüm rolleri yerine getirip getirmediği ve bu durumla nasıl başa çıktıklarının incelenmesi amaçlanmıştır.

2.2. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde kuramsal çerçevede ortaya atılan ve araştırma kapsamında yer alan kavramlara ilişkin tanım ve açıklamalara yer verilmektedir.

2.2.1. Süper Kadın İdeali ile İlişkili Temel Kavramlar

Kadınların çoklu rolleri ve bu rollerin hepsinde iyi olma beklentisini içeren süper kadın ideali ile ilgili temel kavramlar; kimlik, cinsiyet kimliği, sosyal kimlik; cinsiyet ve toplumsal cinsiyet; benlik, gerçek benlik ve ideal benlik; toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri; toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, önyargılar ve ayrımcılıktır. Bu bölümde söz konusu kavramların açıklamalarına yer verilmiştir.

2.2.1.1. Kimlik, Cinsiyet Kimliği ve Sosyal Kimlik

Kimlik; birey ve toplum arasındaki diyalektikten doğan bir fenomendir ve bu diyalektik dışsal anlamda bireyle dünya arasında, içsel anlamda ise bireyin biyolojik temeli ile sosyal olarak üretilmiş kimliği arasında var olan bir diyalektiğe tekabül etmektedir. Yani doğa ve sosyal olarak inşa edilmiş dünya arasındaki diyalektikte insan organizması da dönüşüme uğrayarak bu diyalektik içinde gerçekliği ve kendini üretmiş olur (Berger ve Luckman, 2008, s. 250-260). Kimlik, bireylerin yaşadıkları çevredeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olan çok boyutlu bir yaşam biçimini sembolize etmektedir. Bu bağlamda kimlik oluşumu sosyal yapılanma şekillerine göre etkilenmektedir (Mayatürk Akyol, 2015, s. 4).

Kişisel kimlik; Kimliğin oluşumu ilk olarak çocukluk yıllarında başlamakta ve ömür boyu devam etmektedir. Temelde aile içinde şekillenen kimlik özyeterlilik duygularıyla zamanla gelişmeye başlamakta ve “Ben kimim?” sorusunun cevabıyla anlam kazanan öznel bir duygu olarak “kişisel kimlik” oluşmaktadır (Karaduman, 2010, s. 2886). Kuramsal çerçevede sosyal kimlik kuramı içerisinde değinilen sosyal kimlik ise, kimliğin kişilerarası düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kim olduğuna dair sorularını cevapladığı sosyal bağlam içerisinde sosyodemografik karakterlere, diğer bireylerle girdiği sosyal ilişkilere, etkileşimlere, sosyal rollere ve olaylara bakış açısını gösteren kişilik özelliklerine atıf yapan sosyal kimlik “biz kimiz?” sorularının cevabını vermektedir. Bu bağlamda kadın kimliği sosyodemografik karakterler, annelik kimliği ise sosyal roller kapsamında ele alınmaktadır (Mayatürk Akyol, 2015, s. 5; Karaduman, 2010, s. 2886). Cinsiyet kimliği ise kişinin kendisini kadın ya da erkek olarak tanımlamasıdır. Diğer bir deyişle; bireyin kendisini kişilik ve davranış olarak herhangi bir cinsiyette hissetmesi ve ona göre davranışlarda bulunmasıdır (Dökmen, 2019, s. 27). Cinsiyet kimliği cinsiyet (biyolojik cinsiyet) ve toplumsal cinsiyet olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir (Mayatürk Akyol, 2015, s. 6).

2.2.1.2. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet, kadına veya erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir. Bireyin kadın ya da erkek olarak sahip olduğu genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere cinsiyet denir (Deaux, 1985, s.51; Akın & Demirel, 2003, s. 73). Cinsiyet; biyolojik cinsiyet bağlamında belirlenen, bireyleri kadın ve erkek olarak ayırmak için kullanılan ve nüfus cüzdanlarında yazan demografik bir kategoridir. Bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili bulunan psikolojik

özelliklerini de içeren toplumsal cinsiyet ise; toplumun ve kültürün kadın ve erkek olmaya ilişkin yükledikleri anlamlar, davranışlar, roller, ve beklentilerdir (Özkan & Gündoğdu, 2011, s. 1136; Dökmen, 2019, s. 20).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları hem birbirinin yerine hem de farklı anlamlarla kullanılmaktadır. İngilizce’de cinsiyet kavramı için “sex”, toplumsal cinsiyet kavramı ise “gender” terimleri kullanılırken, Türkçe’de ise bu terimler cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Literatürdeki söz konusu anlam karışıklığı ise kavramlara yönelik biyolojik ve kültürel bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Ancak günümüzde cinsiyet rollerinin gittikçe daha çok araştırılmaya başlanması ile iki kavramın ayrımı daha çok yapılmaya başlanmıştır (Dökmen, 2019, s. 18). Cinsiyet daha çok biyolojik farklılıkları ifade ederken, toplumsal cinsiyet toplumlara ve kültürlere göre değişen psikolojik sosyal ve kültürel farklılıklara işaret etmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile cinsel iş bölümünü de içine almaktadır (Özkan & Gündoğdu, 2011, s.1136; Akgül Gök, 2013, s. 4).

2.2.1.3. Benlik, Gerçek Benlik, İdeal Benlik

Psikolojide kimlik kavramı ise “benlik” olarak tanımlanmakta, bireyin kim olduğunu tarif etmekte ve bireyin diğer bireylerle ilişkisi içinde şekil almaktadır (Karaduman, 2010, s. 2886). Oosterwegel ve Oppenheimer (1993)’e göre; bireyin kendisi ile ilgili gerçek düşünceleri “gerçek benlik”, nasıl biri olmak istediğine yönelik düşünceleri ise “ideal benlik” kavramı ile ifade edilmektedir. Araştırmalar, birçok kadının hem mesleki amaçları (yani eril roller) hem de eşleri, anneleri ve bakıcıları (yani dişil rolleri) gibi derin sosyal ve kişisel yükümlülükleri yerine getiren ideal bir benlik yaratmak için mücadele ettiğini göstermektedir (Mensing, Bonfazi & LaRosa, 2007, s. 558). Bu bağlamda kadınların süper kadın idealine yönelik bakış açılarının incelendiği araştırmada, bir nevi kadınların gerçek ve ideal benlikleri ile ilgili düşünceleri incelenmiştir.

2.2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Roller (Eri/Dişil Roller) ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol (TCDR) Beklentileri

Rol; Belirli bir toplumsal durumdaki bireyden beklenen işlemlerle gerçek edimlerinin toplamı veya bireyin belirli bir sosyal yapı içerisinde ve belirli kalıplara göre göstermesi beklenen davranışlar örüntüsüdür (Şimşek, Akgemci & Çelik, 2008, 30; Vatandaş, 2011, s.

33). Toplumsal cinsiyet rolü ise; toplumun belirli cinsiyetteki üyelerine uygun olduğunu düşündüğü davranış, sorumluluk, değerler ve yargıların toplamıdır. Başka bir deyişle kadın ve erkek olmaya ilişkin toplumun yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir (Akın & Demirel, 2003, s. 73; Dökmen, 2019, s. 20; Mayatürk Akyol, 2015, s. 8; Aydın & Kavuncu, 1991, s. 53; Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011: 409; Ersoy, 2009, s. 210; Günindi Ersöz, 2010, s.169). Dolayısıyla kültürel bir yapıyı karşılayan ve kültürel beklentileri ifade eden toplumsal cinsiyet rollerinin içeriği; erkeklik ve kadınlık kavramlarını içermekte ve kadın ve erkeklerin “dişil” ve “eril” olarak sosyal açıdan cinsiyetlerine özgü olarak sınıflandırılmasına işaret etmektedir (Günay & Bener, 2011, s. 167; Connell, 2019, s. 85). Bu bağlamda toplum, erkeklerden erkeksi(maskülen), kadınlardan ise kadınsı (feminen) davranışlar beklemekte ve her iki cinsiyete de kadınlık ve erkeklik kavramına ilişkin sorumluluklar yüklemektedir. Dişil roller; kadınlarla ilişkilendirilen, kadınlara atfedilen; eril roller ise erkeklere atfedilen varsayım, beklenti ve davranış kalıplarıdır. Örneğin, genelde kadınların “ev işlerini” yapması istenirken, erkekten “ailenin gelirini” sağlaması beklenmektedir. (Dökmen, 2019, s.17-21; Günindi Ersöz, 2010, s. 170).

Böylece toplum bireylere çeşitli roller vermekte ve bu rolleri üstlenmesini beklemektedir. Doğumdan itibaren bireyler sosyalleşirken toplum tarafından belirlenen bu rolleri, kız ya da erkek çocukları için uygun olan ya da olmayan davranışları ayırt etmeyi öğrenirler. Bir önceki bölümde sosyal öğrenme kuramında daha ayrıntılı olarak da değinildiği üzere, bireyler bu rollerle ilk olarak ailede karşılaşır ve toplumsallaşma sürecinde de çeşitli şekillerde öğrenerek uygulamaya çalışırlar (Connell, 2019, s. 278; Vatandaş, 2011, s. 34-35; Dökmen, 2019, s. 29).

Bireyler toplum içinde birden fazla rol üstlenmektedirler ve bu roller kadın- erkek cinsiyetine özgü sınıflandırılmaktadır. Örneğin bir kadın, eş, anne, çalışan kadın veya gelin olma rollerini üstlenirken; bir erkek de eş, baba, çalışan veya damat rollerini üstlenmektedir. Bu bağlamda toplum ve toplumsal kültürün kadın ve erkek rollerini belirlediği söylenebilmektedir (Çakır & Baş, 2018, s. 184).

2.2.1.5. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları, Önyargılar ve Ayrımcılık

Kalıpyargılar; bir nesneye ya da bir gruba ilişkin bilgi boşluklarını doldurarak onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş bir takım izlenimler bütünü olarak insan zihninde oluşan imgelerdir (Göregenli, 2012, s. 23). Toplumda kadın ve erkeklerin özelliklerine ve davranışlarına ilişkin beklentilerin kalıplaşması, toplumsal

cinsiyete yönelik kalıpyargı ve önyargıların oluşmasına neden olmaktadır (Mayatürk Akyol, 2015, s. 4). Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpyargılar, toplumdaki geleneksel rol ve sorumlulukları “erkeksi” ve “kadımsı” olarak gösteren sosyal yaklaşımlar veya aşırı genelleştirilmiş bilgiler ve inançlardır (Morgan, 2009, s.340; Dökmen, 2019, s. 32; Vatandaş, 2007, s. 32; Çakır & Baş, 2018, 185).

Kadın ve erkeğe yönelik söz konusu inançlar, yüklenen anlamlar, algılar ve her iki cinsiyetten de beklenen davranışlar kapsamında kadın ve erkeğe atfedilen kalıpyargılar söz konusudur ve bunlar sorgulanmadan içselleştirilmektedir. Başka bir deyişle, bu kalıpyargılar toplum içerisinde yaşanmakta ve çocuklara öğretilerek kuşaktan kuşağa kültürün bir parçası olarak aktarılmakta yani geçmişten gelmekte, farkında olmadan uygulanmakta ve geleceğe uzanmaktadır (Kurt Topuz & Erkanlı, 2016, s. 302; Akkaş, 2019, s. 105; Mayatürk Akyol, 2015, s. 8). Dolayısıyla aileler kız çocuklarını daha bağımlı, erkek çocuklarını ise bağımsız olarak yetiştirmektedir. Bunun sonucunda ise kız çocuklarının hayatına daha fazla müdahale edilmesi ve onların hayatının daha fazla kodlanmış olması söz konusu olmaktadır Böylece bu kodlar toplum tarafından önce beklenti daha sonra da kalıp yargılar haline dönüşmektedir (Metin, 2011, s. 86). Bu bağlamda kadınlar şefkat, merhamet, duygusallık, bakım verme, yardımseverlik, fedakârlık ve itaatkar; erkekler ise otoriterlik, sorumluluk, bağımsızlık, girişkenlik, üstünlük, sertlik ve güç ile özdeşleştirilmektedirler (Metin, 2011, s. 86; Dökmen, 2019, s. 109). Ayrıca bu toplumsal cinsiyet kalıpyargıları bakımından alanyazında kadın ve erkek rolleri “geleneksel roller” ve “eşitlikçi roller” şeklinde sınıflandırılmıştır. Erkeklerle yüklenen geleneksel roller; ev dışında çalışma, evin reisi olma, para kazanma ve güçlü olma; kadınlara yüklenen geleneksel roller ise evişi yapma, evin düzenini sağlama, anne olma gibi sorumlulukları vermektedir. Eşitlikçi roller ise; hem özel hayatta hem de iş hayatında kadın ve erkeğin sorumlulukları eşit şekilde paylaşmalarıdır (Ofias, 2017, s. 12; İmamoğlu, 1993, s. 62; Günay & Bener, 2011, s. 158; Çakır & Baş, 2018, s. 185-186; Özkan & Gündoğdu, 2011, s. 1136-1137).

Bunların yanı sıra erkek ve kadın olmaya ilişkin toplumsal cinsiyete dayalı kalıpyargılar toplumsal onay ve reddetme pratikleri üzerinden bireyler üzerinde baskı unsuru oluşturmaktadır. Davranış kalıplarını yerine getiren bireyler toplum tarafından benimsenirken, getirmeyen bireyler ise kınanmakta, ayıplanmakta ya da cezalandırılmaktadırlar. Örneğin; erkek çocuk kamyonlar oynadığında bu davranış pekiştirilirken, bebekle oynadığında davranışa ilişkin olumsuz ifadeler söylemek,

cezalandırmak ya da ödüllendirmemek gibi davranışlarla baskı yaratılarak rollerin içselleştirilmesi sağlanmaktadır (Akkaş, 2019, s. 105; Ersoy, 2009, s. 227; Vatandaş, 2007, s. 34; Günindi Ersöz, 2010, s. 170).

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıların toplumsal yaşama ilişkin yansımaları kadın ve erkek aile, evlilik, eğitim yaşamı ile mesleki ve sosyal yaşamda ciddi farklılıklar göstermektedir. Bu durumun, çalışma yaşamında; hemşirelik, daha çok öğretmenlik gibi meslekler seçilmesi, daha düşük statüler verilmesi ya da çalışmak için eşlerinden ve ailelerinden izin almaları gerekmesi; toplumsal yaşamda tek başına geç saatlerde sokağa çıkamamaları; aile yaşamında ise çocuk ve ev bakım sorumluluklarının daha çok kadının üstüne kalması gibi olumsuz yansımaları olduğu görülmektedir (Vefikuluçay Yılmaz, Zeyneloğlu, Kocaöz, Kısa, Taşkın & Eroğlu, 2009, s. 777; Ünüvar & Tagay, 2015, s. 23; Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu & Taşkın, 2007, s.33; Metin, 2011, s. 86). Kısaca; toplum aile kurumundan başlayarak bireyin sosyalleşmesinden sorumlu tüm bireyler ve kurumlar toplumsal normları vurgulayarak kadınları ve erkekleri belli kalıplara yerleştirmektedir. Medya aracılığıyla da özellikle kadınlar reklamlara konu olmakta ve çalışan kadın imajının sunulduğu reklamlarda bir süper kadın stereotipi (kalıpyargısı) içermektedir (Günindi Ersöz, 2010, s. 170).

Kalıpyargıların tamamı olumsuz değildir ancak olumsuz kalıpyargılar önyargıların oluşmasında etkilidir (Göregenli, 2012, s. 23). Önyargı ise insanların birtakım kalıpyargılara dayanılarak katı bir şekilde sınıflandırılması eğilimidir ve ayrımcılığın temelini teşkil etmektedir. Ayrımcılık ise, bir bireye ya da gruba yapılan haksız ve olumsuz davranışlardır ve bu davranışlar çoğunlukla önyargılardan kaynaklanmaktadır (Morgan, 2009, s. 340-345; Çakır & Baş, 2018, s. 185). Örneğin; sosyal yaşamda kadınlara ve erkeklere atfedilen rollerde kadınların genellikle ikinci plana atılmaları kadınlara yönelik olumsuz ayrımcılık yaratmasına neden olmaktadır (Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011, s. 410). Toplumumuzda kadına yönelik önyargılar ise, “saçı uzun aklı kısa”, “kadında vefa, borçluda sefa aranmaz”, “kadın bir erkeği vezir de eder rezil de” “anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al” gibi özellikle de atasözleri ve deyimlerle genelleştirilmektedir (Vatandaş, 2007, s. 32; Günindi Ersöz, 2010; Yiğitoğlu & Yalçınkaya, 2016, s. 1665; Batur, 2011, s. 581).

2.2.2. Süper Kadın İdealini Oluşturan Kültürel İdealler

Bu bölümde süper kadın idealini oluşturan kültürel idealler incelenmiştir. Ancak kadınlığın kültürel ideallerine geçmeden önce süper kadın idealinin dayandığı kuramsal varsayımlar ve temel kavramlar çerçevesinde alanyazında literatürde kadın kimliğinin bir yapısı olan bir “kimlik” (Sumra & Schillaci, 2015; Jacques, 2008; Lochner, 1999; Parker West, 2002); bu kimliğe ilişkin kalıpyargıları içeren kurgulanmış bir kadın kalıbı yani bir “stereotip”, “mit” ya da “imge”(Günindi Ersöz, 2010, s. 170; Woods-Giscombe, 2010, s.2; Reynolds-Dobbs vd., 200, s. 135; West, 2002, s. 313; Wallace, 2015, s. 79); bu kurgulanış kalıpyargılara yönelik kültürel beklentiler ile geleneksel kadınsı ve erkeksi cinsiyet rollerini içeren çoklu rollerde mükemmel olma isteğini ifade eden bir “ideal”, imkansız görülen bir “efsane” ve sosyal bir norm haline gelen toplumsal bir “fenomen” (Woods-Giscombe, 2010; Steiner-Adair, 1986; Hart & Kenny, 1997; Thornton, Leo & Alberg, 1991), yararları ve yükümlülükleri olan bir “rol” (Woods-Giscombe, 2010) ve son olarak söz konusu beklentileri, idealler ve yüklenen rollerin neden olduğu bir “sendrom” (Moss, 2014; Shaevitz, 1984; Newell, 1996) olarak incelendiği görülmekle birlikte temelde bütün hepsini kapsayacak şekilde “ideal” ve “sendrom” şeklinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmada hem “çoklu rol beklentileri” hem de “kültürel idealler ve beklentiler” açısından incelenen süper kadın idealinin ortaya çıkmasında; “toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollere ilişkin sosyal baskılar ve kültürel beklentiler; bu beklentilerin ve egemen sosyal normların yaratmış olduğu toplumsal ve bireysel idealler, söylemler; popüler söylem ve medya ve bütün bunların sonucu oluşturulan toplumun ideal kadın imgesi önemli bir rol oynamaktadır (Steiner-Adair, 1986; McBride, 1997; Hart &Kenny, 1997; Mensinger vd., 2007; Moss, 2014; Thornton vd., 1991, Woods-Giscombe, 2010). Buradan hareketle; ilk olarak bu bölümde süper kadın ideali de dahil kadınlığın kültürel idealleri incelenmiştir.

Kadınların rollerini ve beklentilerini şekillendiren kültürel ideallerin incelenmesi, bugün kadınlardan neden hem eril hem de dişil rollerde mükemmel olma beklentisi olduğunu açıklamaya yardımcı olacaktır. Ayrıca “birden fazla rolü aynı anda ve güçlüklü sürdürmeye çalışma” (juggling), “herkes için her şey olma, her şeye sahip olma (having it all) ve her şeyi yapma” (doing at all!) nin kadınlar için ne anlama geldiği ve bununla nasıl baş ettikleri ise analizde incelenmektedir.

2.2.2.1. Kadınlık İdealleri

Kültürel normlar ve standartlar, bireylerin kimliklerini oluştururken, günlük yaşamlarının hikâyelerini oluştururken ve başkalarıyla etkileşimde bulunurken kullandıkları bir kaynaktır (Feeney, 2017, s. 195). Ekonomide cinsiyetler arası işbölümü ve işihdam, sosyolojide kimlik ve psikolojide benlik oluşumu, gerçek ve ideal benlik gibi konularla birlikte farklı disiplinler toplumsal cinsiyet kavramını farklı şekil ve yönleriyle incelemiştirler. Başlangıçta toplumsal cinsiyet ile kadın ve erkek arasındaki farklılıkların toplumsal boyutuna dikkat çekilirken sonraki süreçlerde bu kavram kültürel idealler ve kalıpyargıları da içine alacak kadar genişletilmiş ve “kadın” ile “kadınlığa ilişkin kültürel beklenti ve idealler” farklı biçimlerde inşa edilmiştir (Ersoy, 2009, s. 210; Mayatürk Akyol, 2015, s. 10).

Kuramsal çerçevede de bahsedildiği gibi; sosyal rol kuramına göre, kadın ve erkekler toplum tarafından belirlenen birtakım roller üstlenmekte, kuramın vurguladığı toplumsal “beklentiler” ile eril ve dişil cinsiyet rollerini öğrenmekte ve daha sonra ayrıca toplumsallaşma süreci ile sosyal roller edinerek bu rolleri içselleştirmektedirler. Sosyal öğrenme kuramına göre, söz konusu rolleri öğrenmelerinde model alma ve taklit gibi öğrenme süreçler önem taşımakta ve bireyler başta aile olmak üzere çevrelerindeki insanları model alarak ya da taklit ederek rollerini öğrenmektedir. Sosyal kimlik kuramına göre ise toplumsal norm ve beklentilerin bireye kazandırıldığı sosyalizasyon süreci ile toplum içinde diğer bireylerle sosyal ilişkiler içinde bulunan bireylerin kimlik ve sosyal konumu belirlenmektedir. Son olarak gerçekliğin sosyal inşası kuramına göre ise söz konusu kimlikler gündelik hayat içerisinde üretilmekte, dışsallaştırılmakta, nesnelleşmekte ve içselleştirilmektedir. Bu kimliklerin örneklerinden birisi de kadın kimliğidir. Kadın kimliği, kadınların “kadın” kategorisindeki üyeliğine ne anlama geldiğini ifade eden sosyal kimliğin bir yönüdür. Bir anne tarafından dışsallaştırılmış olan kimlik, kızı tarafından içselleştirilir. Bu aşamada kız çocuğu hem kendi kimliğini kazanmakta hem de kız ve erkek çocuğunun nasıl kadın ve erkek olarak yetiştirileceğini öğrenmekte bir anne olduğunda da toplum tarafından kendisinden beklenen rolü oynamaktadır. Dolayısıyla kadın kimliği gündelik hayat döngüsü içerisinde sorgulanmadan nesilden nesile aktarılmaktadır (Sumra & Schilaci, 2015, s.3; Metin, 2011, s. 75-76).

Buradan hareketle kadınlar nasıl bir kadın olacaklarını, bir başka deyişle, biyolojik cinsiyetlerine uygun görülen kültürel normları ve beklentileri öğrenerek dışi kimliklerini kültürel kalıplara göre sosyal olarak inşa etmektedirler (Günindi Ersöz, 2010, s. 170).

Ayrıca kadınlar sosyal inşa sürecinde öğrendikleri ve kendilerinden beklenen bu rollerin yanı sıra ve basmakalıp rollere de uymaya çalışmakta ve böylece çok sayıda rol ve beklenti ile karşılaşmaktadırlar (Martino & Lauriano, 2013, s. 167). Stereotipler, bilinçli ya da bilinçsizce bireylere uygulanan, açık önyargıların sonucu değildir bilişsel kategorizendirmelerdir. Kültürel basmakalıplar hakkında bilgi sahibi olan kadınlar, çoğunlukla önyargılı ideallerini, istem dışı veya kendiliğinden harekete geçirmekte ve bu kalıpyargılarla hareket etmektedirler (Reynolds-Dobbs, Thomas & Harrison, 2008, s. 132).

Batı'da, kadın kimliğinin sosyal inşasını çevreleyen söylemler ve kalıpyargılar çok gelişmiştir. Sadece bakım rolünde olan anaç ve fedakar kadın anlamında “Annelik (Mammy)”, kariyer başarısı için her şey yapacak olan kötü ve ahlaksız kadın olarak tanımlanan “Jezebel” ve besleyici ve korumacı “Mammy” stereotipinin aksine tembel ve güvenilir olmayan kadını ifade eden “Safir (Sapphire)” ve bağımsız, bilgili ve güçlü “Süper Kadın” gibi yapılar iyi kurgulanmış kadın arketipleridir (kalıplarıdır) (Steiner-Adair, 1986; Woods-Giscombe, 2010, s.2; Reynolds- Dobbs vd., 2008, s. 135; Sumra & Schillaci, 2015, s.3; West, 2002, s. 313; Beauboeuf-Lafontant, 2007, s. 30).

Türk toplumunda ise kadın kalıpları ile ilgili özellikle cinsiyet rolleri (eril ve dişil roller) ve cinsiyet özellikleri (merhamet/güç) açısından ev ve çocuk bakımından sorumlu, hamarat, becerikli, fedakar ve anaç olan “geleneksel kadın” ile çalışan, bağımsız, özerk, başarılı olan “modern kadın” (Metin, 2011, s. 83-84; Baykal, 1991; Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011, s. 409; İmamoğlu, 1993, s. 62-64; Günay & Bener, 2011, 158-160) ayrımı olmakla birlikte kadına yönelik kalıpyargılar daha çok atasözleri, deyimler, ezgiler aracılığıyla oluşturulan söylemler şeklindedir. Söz konusu söylemlerin, “kız çocuk” bağlamındaki kültürel idealleri evlilik, anneye yardımcı olma ve baskı vb. yönelimleri içermektedir. Bu bağlamda atasözlerinde kızlık çağından itibaren oluşturulan kadın profili ve kadına yüklenen kültürel beklentiler; herşeyden önce kız çocuklarının baba evinde misafir olması ve asıl kimliğini gelin olarak gittiği evde kazanması (“kız elin oğlan evin”), erken evlenmesi (“kız beşikte, çeyiz sandıkta”), kız çocuklarının bağımlı olması, korunması ve ailenin gözetiminde olması (“kızını dövmeyen dizini döver”), mümkünse kendisinden büyük ve mesleği iyi olan biriyle evlenmesi (“kızı kendi haline bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya”), hamarat, becerikli ve iyi bir ev hanımı olması (“erkek iş başında kadın aş başında belli olur”), evini yuva haline getirmesi, anlayışlı, idareci ve tutumlu olması (“yuvayı dişi kuş yapar”, “erkek getirmeyi kadın yetirmeyi bilmeli”), mümkünse erkek çocuk doğurması (“erkek doğuran övünsün kız doğuran dövünsün”), ahlaklı ve terbiyeli olması (“hanım

hanımcık”), kadın kocasını yüceltebileceği gibi kötü durumlara da düşürebileceği dolayısıyla iyi bir eş olması (“kadın kocasını isterse vezir, isterse rezil eder”), ailede erkeğin sözü geçmesi ve kadının yerini bilmesi (“elinin hamuruyla erkek işine karışma”) gibi daha birçok örnekle çoğaltılabilecek beklentileri içermektedir (Küçük, 2003, s. 219-220; Kırlioğlu, Akarçay & Kırlioğlu, 2016, s. 111; Batur, 2011, s. 580; Günindi Ersöz, 2010, s. 172-175; Metin, 2011, s. 89). Küçük (2003, s. 220), atasözleri ve deyimlere dayalı olarak Türk toplumundaki kadının durumunu ve kimliğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Atasözlerimizde kızlık çağından itibaren kadının profili şöyle çizilmektedir: Kız daha beşikte iken çeyizi hazırlanmaya başlanır. Kızı olan bahtlıdır ama kız çocuğunun sorunları ve sorumlulukları çok ve çeşitlidir (...)Yedi yaşından sonra kızın ayağı yere değer, onbeşinden sonra evlendirilir. Evlenirken kızın uzun saçlısı tercih edilir. Deli kız tercih edilmez çünkü deli gelin olur. Evlenilecek kızın özellikleri sağdan soldan araştırılarak öğrenilir (...)Evlilikte kız erkekten yaşça küçük olmalıdır. Mesleği çobanlık olan kimseye kız verilmez. Kız bildiği her şeyi annesinden öğrenir zira ana ile kız birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Annenin evlilik yaşantısı kızına aynen akseder. Kız halasına çeker. Kızın terbiyesinde gerekirse dayaktan kaçınılmaz, aksi takdirde istenmeyen durumlarla karşılaşılabilir. Kadın evleneceği erkeği önceden tanımalıdır. Kadının çocuksuz olması hoş karşılanmaz. Bir kadının kız doğurması istenmeyen erkek doğurması ise istenilen ve övülen bir durumdur. Kadın her zaman kocasının çıkarıp attığı çarık gibi terk edilebilir bir durumdadır. Becerikli olup olmama durumu tamamen kadına bağlıdır. Evi ev eden kadındır ancak kadının geçimini koca sağlar (...) Kadın erkeğine olan sevgisini başkalarının yanında değil yalnız kalınca göstermelidir. Kadın da erkek kadar güçlü ve yüreklidir. Kadın sadıktır ancak asla şımartılmaz. Kadın bir başkasına emanet edilmez. Kadın evin hem yapıcısı, hem de yıkıcısıdır. Erkeği vezir etmek de rezil etmek de kadının elindedir. İş bilmeyen kadın dile düşer. Ar ve namus iyi bir kadında bulunması gereken özelliklerdendir. (...) Kadın kalbi erkeğe göre daha merhametlidir. Erkekler tarafından saç uzun aklı kısa olarak nitelenen kadın erkeğe göre daha az akıllı görünmekle beraber daha kurnazdır. Bu yüzden kadından korkmaktan yanılır”.

Buradan hareketle, kimlikler nasıl inşa edilmiş olursa olsun kadından içinde bulunduğu konuma veya kendisine biçtiği role uygun hareket etmesi beklenmektedir (Dolmacı & Şalvarcı Türel, 2012, s.2). Dolayısıyla örneğin Türk kadını, toplumsal konumuna, kimin eşi ya da kızı olduğu gerçeğine, aile yapısına ve cinsiyetine göre içinde bulunduğu toplum tarafından kendisine biçilen rolleri benimsemek durumundadır (Eliuz, 2011, s. 222). Kadınların her şeyden önce bir “evhanımı” olmaları beklentisi, bu tipin bir “ideal” olarak güç kazanmasında önemli bir etken olmaktadır (Bora, 2005, s. 60).

Kısaca; toplumun kadınlık idealleri ve kadın olmaya dair kültürel beklentileri çerçevesinde kadınların her şeyden önce erken yaşta ve kendisinden sosyal konum olarak üstün biriyle evlenmesi, anne, eş ve kadın rollerini toplumsal normlara ve beklentilere uygun olarak yerine getirmesi beklenmektedir. Başka bir deyişle, kadınlığın kültürel idealleri; kadınların “iyi anne”, “iyi ev kadını” ve “iyi eş” olması, ayrıca bu rolleri gerçekleştirirken “hanım hanımcık”, hamarat, becerikli, temiz ve tutumlu olmalarıdır. Özellikle ataerkil bir ideoloji çerçevesinde şekillenen kültürel toplum yapısında farklı kategorilere yerleştirilen kadının bu kategorilere ilişkin rolleri toplumsal yaşamda aile, okul, sosyal çevre ve medya

aracılığıyla belirtmekte, özellikle süper kadın stereotipi içeren bir kadın yaratmayı hedeflemekte ve kadınların kendilerine sunulan çerçeve dışında yer almaları hoş karşılanmamakta, dolayısıyla da beklentilere uygun davranmadıkları zaman onay görmeyeceği baskısı yaratılarak söz konusu rolleri içselleştirmeleri sağlanmaktadır (Günindi Ersöz, 2010, s. 170; Mayatürk Akyol, 2015, s. 11).

Bununla birlikte kültürle ilişkili normlar ve sosyal uygulamalar karmaşık değişikliklere uğradıkça idealler de zamanla değişmektedir. Örneğin, eskiden kadınlar için “eş” teriminin anlamı “ekonomik destek ve sosyal meşrulaştırma aracı” iken modern algıda “eş”, “sadece cinsiyet, aşk, çocuk ve temizlik hizmetleri değil, aynı zamanda ücret ve toplum yaşamına katılımı da sağlayan” anlamına gelmektedir. Aynı şekilde “evde kalmış kız” terimi artık “evlenmemiş başarılı kadınlar” olarak anlamını değiştirmiştir. Dolayısıyla özellikle feminist hareket, kadınların yetişkinlikte başarabilmeleri bekledikleri şeyleri değiştirmiştir. Birçok kadın mesleki hareketliliği artırmayı hedeflemekte ve “sadece bir ev hanımı” olma özelliği (Basit, 1996, s. 231)’in araştırmasındaki kadının ifadesiyle “bence bir ev hanımı köle gibidir” algısına dönüşmektedir. Ancak yine de hala geleneksel kültürel değerlerin baskın olduğu görülmektedir. İngiliz ve Amerikalı kadınlar ve erkekler üzerinde yapılan araştırmalara göre; genç kadınların büyük çoğunluğu gelecekte evlilik ve çocuk sahibi olma beklentisi içerisindedirler. Dahası, kadınlar mesleki roller konusunda erkeklerden daha çok basmakalıp yargılara sahip olmakla birlikte, uygun cinsiyet ve mesleki rollerle ilgili kısıtlayıcı kavramlar lise ve kolej öğrencileri üzerinde belirginliğini korumaktadır. Bununla birlikte, bu tip kalıpyargılara bakılmaksızın, hem kadınlar hem de erkekler geleneksel ve toplumsal cinsiyete özgü meslekleri tercih etme eğilimindedir. Buna ek olarak, kadınlar ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için daha kesintili kariyer paternlerine sahip olma eğilimindedirler. Yine de önceki nesillere kıyasla günümüzde kadınların kariyeri evliliğe eşit olarak yerleştiren bir kimliğe sahip oldukları görülmektedir. Ülkemizde ise modernleşme süreçleriyle birlikte kadınların eğitim ve mesleki imkanlara sahip olmaları kültürel idealler ve cinsiyet rollerinde değişikliklere yol açmıştır. Her iki cinsiyet de birbirlerinin rollerini üstlenmeye başlamaları kadın ve erkeğin rolleri arasındaki mesafeyi biraz olsun azaltmıştır. Türkiye’de yapılan araştırmalar ise; geleneksel kalıpyargıların ve kadınlara yönelik kültürel ideallerin değişmekte olduğunu ve söz konusu değişimin kadınlarda daha eşitlikçi yönde olduğunu göstermekle birlikte kadınların bakım veren geleneksel rollerine ilişkin yargıların yerini erkekleri de evişlerinden sorumlu tutan bir yargıya bıraktığı görülmektedir (Başak, Kınır & Yaşar, 2013, s. 42; Aile Değerleri

Araştırması, 2010, s. 100; Ersoy, 2009, s. 22; Feeney, 2017, s. 195; Jacques, 2008, s. 16). Ancak bazı araştırmalar ise hala kadın ve erkeklerin cinsiyete özgü geleneksel kalıpyargılara sahip olduğunu göstermektedir (Baykal, 1991, s. 69-70).

Bütün bunlara rağmen günümüzde hala birçok kadın, toplumumuzda kadın olmanın ne anlama geldiğine dair eski inançlardan tamamen vazgeçmeden yeni zorluklar ve sorumluluklarla mücadele etmeye devam etmektedir. Birçok kadın, başkalarının beklentilerini karşılamaya çalışmak ve başkalarının mutluluğu için sorumluluk alarak üstlendiği rollerle baş etmeye çalışmaktadır (McBride, 1997, s. 19). Bu anlamda kadınların çoklu roller ve kültürel beklentilere ilişkin düşünceleri analizde incelenmektedir.

2.2.2.2. Annelik İdealleri

Annelik; insanları beslemek ve bakımını yapmakla ilgili toplumsal olarak inşa edilmiş bir dizi faaliyet ve ilişki olarak tanımlanmaktadır ve evrensel olarak annelik işini kadınlar yaptığı için annelik kadınlarla ilişkili görülmektedir. Bu bağlamda annelik ve kadınlık kavramları iç içedir ve kadınların cinsiyet kimliği annelikle güçlendirilmiştir (Arendell, 2000, s. 1192). Dolayısıyla kadınlığın kültürel idealleri annelik idealleriyle ayrılmaz bir şekilde iç içedir ve ikisini birbirinden ayırmak genellikle zordur (Feeney, 2017, s. 198). Kadınlığı annelikten ayırmanın zor olması söylemi ve anneliğe atfedilen kutsallık neredeyse kadın olmayı ikinci plana atmakta ve bu durum biyolojik, fiziksel, duygusal, hormonal, sosyal ve kültürel gibi sebepler referans gösterilerek meşru kılınmaktadır (Burç, 2015, s. 6).

Dolayısıyla da tıpkı kadın rolünde olduğu gibi annelik rolü ve kimliği de, toplumsal ve kültürel normlar tarafından şekillendirilmektedir (Daum, 2016, s. 4). Atabek (2015, s. 7)'e göre; genç kızlar anne oldukları zaman kültürel normların kendisinden beklediklerini yapmak gibi bir sosyal davranışı benimsemekte ve sonuçta kendilerinin “anneleri gibi” olduklarını fark etmektedirler. Dolayısıyla kültürel normları sorgulamadan kabul etmekte, toplum kendilerinden nasıl bir anne olmalarını istiyorsa farkında olmadan öyle bir anne olmaktadır. Ayrıca bu süreçte medya da, kültürün davranış kurallarını iletme ve kamu söyleminde yayılmasını sağlamak için etkili bir araç haline gelmektedir. Anneliğe yönelik medya tasvirleri ve söylemler ile birlikte de annelik kimliği müzakere edilmektedir. Bir annenin öz kimliği; kolektif deneyimleri, düşünceleri, fikirleri, anıları ve geleceğine yönelik planları ile oluşmaktadır ve annelik vizyonu kendi kimliğinin uzantısıdır. Bununla

birlikte, anneliğin biyolojik olduğuna ya da anneliğe dair kültürel olarak onaylanmış özellikler ve davranışlara ilişkin annelik söylemleri söz konusu deneyimlere anlam katmakta ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu söylemleri yaymaktadır. Daha sonra söz konusu söylemlerle anneleri etiketleyen ve ayrıcalıklı kılan kültürel olarak onaylanmış anlatma yolları üretmekte ve çoğaltmaktadır. Böylece toplumdaki baskıcı ideolojilerin ve yapıların varlığını güçlendirmektedir. Her ne kadar kadınlar söylemlere ve kültürel ideolojilere karşı çıksalar da toplumsal rol beklentileri bir kadının anne-benlik duygusunda çok önemli bir rol oynayabilmektedir. Sonuç olarak annelik bir statü karakteristiğidir. Dolayısıyla bu statünün, anne olmaya ya da annelik kimliğine ilişkin toplumsal beklentileri, kültürel idealleri, varsayımları, yasaları ve kuralları içerdiği söylenmektedir (Oliver, 2011, s. 12-14).

Kadınlığın en baskın ve yaygın idealleri ise “yoğun anne” veya “iyi anne”dir (O’Brien Hallstein, 2006; Laudone & Tramontano, 2018). Herhangi bir toplumda “iyi anne” ile ilgili söylem geleneksel annelik rolüne dayanırken, farklı kültürlerde anneliğin farklı deneyimleri ve zorlukları göz önüne alındığında annelik tanımları topluma göre değişmektedir (Moghadam, Khiaban, Esmaili & Salsali, 2017, s.1).

Batıda özellikle 19. yüzyıldan beri bir çok kadın için annelik kimliği birincil kimlik olarak görülmektedir. İdeal annenin normatif ideolojisi, çocuklarını beslemek için muazzam bir zaman, enerji ve para ayıran tam zamanlı annenin ideolojisidir. Kendini tamamen çocuklarının bakımına adayan, kendi ihtiyaçlarını ikinci plana atan fedakar anne “iyi anne”dir (Arendell, 2000, s. 1192- 1994). Kuzey Amerika’da hakim olan iyi anne ideolojisi, çocuğu her şeyin üstünde tutan bir ideolojidir ve “yoğun annelik” olarak da tanımlanmaktadır. Kuzey Amerika'daki (çocuk yetiştirme el kitapları ve eğitim kurumları da dahil olmak üzere) annelik söylemine göre; sıklıkla çocuğun ihtiyaçlarını ilk sıraya koymakta ve anneleri çocuklarının başarısı ve başarısızlığından sorumlu tutmaktadır. Dolayısıyla Amerikan kültürü, kadınları enerjilerinin çok büyük bir bölümünü çocuk yetiştirmeye adamaya zorlamakta ancak diğer taraftan kariyer gelişimine de teşvik etmemiş (Jacques, 2008, s. 18). Bu karşıt baskılar kadınlar için çelişki oluşturmaktadır. Ayrıca annelik tartışmaları ve “hak eden” annenin sosyal inşası her bir dönemde belirli ekonomik koşullara ve kültürel normlara bağlı olarak da zamanla değişmektedir. Dolayısıyla farklı annelik yapıları arasındaki “annelik savaşları” olarak adlandırılan rekabet yirminci yüzyılın son yıllarında güçlenmiştir (West, 2002, s. 313). Çalışan ve evde kalan anneler “daha iyi anne kimdir” soruları ile birbirleri arasında yarışmaya başlamışlardır (Oliver, 2011, s. 14).

Nihayetinde, iyi ya da kötü bir anneyi tanımlayan şey, tanımı oluşturan annenin bağlamına bağlı olarak değişmektedir ve annelerin her biri kendi annelik tanımlamalarını yapmışlardır. Evde kalan anneler, “ilk önce çocuklar” sloganı ile iyi anneyi kendini çocuklarına feda eden ve erişilebilir olan anne olarak tanımlarlarken, çalışan anneler, “mutlu anne, mutlu çocuk” sloganı ile iyi bir anneyi, annelik kapsamı dışında çok çeşitli rollere sahip olmanın önemini kabul eden anneler olarak tanımlamışlardır. Bu nedenle, “Annelik Savaşları” söylemi evde ya da işte kalsalar da tüm anneleri etkilemekte ve anneliğe ilişkin suçluluk ve sürekli kendini haklı çıkarma atmosferi yaratmaktadır. Dolayısıyla bu içselleştirilmiş ideolojiler ile birlikte ayrıca “evde kalan iyi anne” ve “çalışan kötü anne” ya da “süper anne” gibi söylemler ortaya çıkmıştır (Johnston ve Swanson, 2004, s. 497-498). Ayrıca söz konusu söylemler kadınlarda annelik mitlerini yerine getiremedikleri için başarısızlık ve suçluluk hissetmelerine, başka bir deyişle, “annelik krizi” ve “annelik suçluluğu”na yol açmıştır (Feeney, 2017, s. 199).

Kültürel, politik ve ekonomik etkilerle şekillenen ve sosyal olarak inşa edilen ideolojiler olan annelik mitleri ile "iyi" ve "kötü" annelerin özellikleri, popüler medyadaki annelerin basmakalıp tasvirlerinde de belirgindir (Jacques, 2008, s. 19). West (2002, s. 313)'e göre tespit edilen söz konusu annelik mitlerinde; iş ve aileyi birleştiren kariyer kadını “Süper Anne”; muhafazakar, evli, banliyölerde yaşayan ve bir annenin olumlu tasviri olarak görülen“Futbol Annesi”; genç, bekar, evlenmemiş anne ve bir annenin olumsuz tasviri olarak görülen“Refah Kraliçesi” ve düşük gelirli, işçi sınıfından olan ve ailesini maddi olarak desteklemek için çalışan “Garson Anne” olarak tasvir edilmiştir. Her ne kadar farklı sosyal, politik ve kültürel değerler, evde kalan “Futbol Annesi” ne karşı kariyer odaklı “Süper Anne” yi seçse de, her ikisi de kabul edilebilir annelik idealleridir. Bununla birlikte öncelikle anne olmak için şanslı ve ayrıcalıklı görülen “Futbol Annesi” ideal anneliğe çok benzemektedir. Dolayısıyla Batı’da “iyi anne” tanımının idealleştirilmesi; Sanayi Devrimi'nden sonra bir “kalp meleğinden”, 1950'lerde profesyonel bir “ev hanımına” 1980'lerde “Süper Anne”ye geçmesi şeklinde olmuştur (Feeney, 2017, s. 199).

Bu bağlamda ülkemizde ise on yedinci ve onsekizinci yüzyıllarda iş-ev ayrımı olmaması nedeniyle çocuklarla her iki ebeveyn de ilgilenirken, on dokuzuncu yüzyılda babaların fabrikalarda uzun saatler çalışması, ev ve aile yaşamının kadının alanı olarak inşa edilmesine neden olmuştur (Zeybekoğlu, 2013, s. 302). Tanzimat dönemi ve sonrasında ise modernleşme sonucu aile yapısı ve kadın kimliğindeki değişmelerle birlikte çekirdek aile yapısı içerisindeki modern kadına verilen en önemli rolün annelik olduğu vurgulanmış,

annelik kimliği ön plana çıkmış ve bu süreçte kadınlardan iyi eş olmalarının yanı sıra “iyi anne” olmaları da beklenmiştir (Karaca, 2012, s.2). Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında meydana gelen ekonomik ve sosyal değişiklikler kadınların çalışma hayatına girmelerine neden olmuş ve özellikle 1970’lerin sonu ve 1980’lerin başında ideolojik anlamda popöler hale gelen çalışan anne kimliği bir ideal olarak değerlendirilmiştir (Mayatürk Akyol, 2015, s. 17-18).

Günümüzde ise annelik; siyaset, medya ve feminist ve kültürel çalışmaların odak noktalarından biri haline gelmesi ile birlikte yeni anlamlar kazanmakta, anneliğe yönelik çeşitli söylemler ve idealler üzerinden annelik kimliği tartışılmaktadır. Bu söylemler içerisinde en çok ön plana çıkan söylem ise “kutsal annelik ideolojisi” ve “annelik iğüdüğü” dür (Hançer, 2018, s. 188; Sever, 2015, s. 73-74). “Annelik iğüdüğü” söylemine göre; annelik genel olarak duygularla bağdaştırılarak kurgulanmaktadır ve kadın olmak anne olmak demektir. Bu bağlamda; anneliğin iğüdüsel olduğu, bu yüzden kadınların erkekler gibi ocuk bakımını öğrenmeye ihtiyaçları olmadığı çünkü iğüdüsel olarak ocuk bakımını bildikleri ve böylece ocuk bakımında öncelikli olarak annenin sorumlu olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla annelik ideolojileri; “annelik iğüdüğü” kalıpyargısı üzerinden “bütün kadınların anne olmayı istediği ve istedikleri zaman anne olacakları” şeklinde yarattıkları algının kabulü için, bu kez “annelik kutsalı” söylemi üzerinden anneliği “kutsal” ilan etmektedirler. Bu bakımdan “kutsal ve iğüdüsel annelik” ve “modern annelik” mitleri ile annelik kurgusunun içeriği hala kadınları kategorize eden ve hem anne olanlar hem de anne olmayı tercih etmeyenler üzerine baskı yaratmaktadır (Sever, 2015, s. 72-73).

Ayrıca halk inançlarını ve nesneleri içeren, popöler kültürü üreten ve üretimin odağında yer alan medya da söz konusu bu söylemlerin içselleştirilmesinde etkili olmakta, medyada yer alan yeni ocuk bakım trendleri; organik beslenme; ocuk için işten çekilen yüksek gelir grubundan anneler ve anne bloglarındaki patlamalar; fedakar, pedagoji uzmanı, “iyi anne”ler; çalışan annelerin çocuklarına ilişkin olumsuz haberler ve söylemler sıklıkla kadınlara “ideal annelik” modelleri sunmaktadır. Mükemmel anneliği vurgulayan bu söylemin sonucunda da “iyi” ve “kötü anne” ya da “geleneksel” ve “modern anne” sınıflandırmaları yaratılmaktadır (Gürçayır Teke, 2014, s. 34-35; Türkdoğan, 2013, s. 46-49; Hançer, 2018, s. 190-191). İyi annelik ise; hem fedakar, şefkatli ve merhametli olma gibi geleneksel kodları içeren hem de anneliği “ağın bilgisi”ne uyduran anneliktir. Bu tanım “uzman görüşü” iřđında hazırlanmış bir annelik öğretisini de beraberinde getirerek

“geleneksel anneliğin” yanı sıra “modern anne” olma ya da “bilinçli annelik” gibi söylemleri de ortaya çıkarmıştır (Sever, 2015, s. 74). Bu bağlamda annelik kavramı farklı dönemler içerisindeki konumuna göre bir taraftan kutsanırken diğer taraftan sürekli kadına yüklenen rolleri yeniden üretmiştir (Türkdoğan, 2013, s. 44).

Bilinçli annelik söylemine değinen Atabek (2015, s. 4-7)’e göre annelik; kadının hamilelik süreci ile başlayan ve anneliğin biyolojik yanını vurgulayan “biyolojik annelik”, toplumsal kültür içerisinde anneden beklenen davranışları içeren “kültürel annelik” ve toplumsal beklentilerden ziyade bireysel tercihleri ön plana çıkaran, çocuğa dair her şeyi sorgulayıp öğrenerek kazanılan bir annelik kimliğini yansıtan “bilinçli annelik” olmak üzere üç boyutta değerlendirilmektedir. Bilinçli annelik; “geleneksel” ve “modern anne” söylemine eş değer olarak eski ve yeni kuşak anneliğin karşılaştırılmasını içermektedir. Bu bağlamda eski kuşak anneler için annelik, kendi annelerinden devralıp içselleştirdikleri bir rolken, yeni kuşak için annelik üstlendikleri çoklu rollerden biridir. Ayrıca bilinçli yeni kuşak “modern anne”nin aksine, eski kuşak “geleneksel anne” modern bilgiyi değil geleneksel bilgi kanallarını kullanan bir kadın olarak tasvir edilmektedir (Mayatürk Akyol, 2015, s. 16; Sever, 2015, s. 75). Bu bağlamda hem Batı’daki Süper Anne, Refah Kraliçesi, Garson Anne ve Futbol Annesi; hem de ülkemizdeki Geleneksel Anne ve Modern Anne sınıflandırmalarının temelinde “iyi anne” ve “kötü anne” kalıpyargıları olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; hem Batı’da hem de ülkemizde “iyi” bir anne olmanın ve dolayısıyla “kötü” bir anne olmanın ne anlama geldiğinin açıkça kültürel zorunlulukları vardır. Söz konusu kültürel zorunluluklar, beklentiler ve ideallerin ardından kadınlığın kültürel idealleri ile ilgili olarak son ideal olarak süper kadın ideali incelenmiştir. Süper kadın ideali ise, sadece “iyi” ve “modern” bir anne olarak kabul edilen bir kadının tanımının ötesine uzanmaktadır. “Her şeyi yapabilen” süper kadın, kariyer ve aileyi başarılı ve zahmetsizce dengeleyen mükemmel kadındır (Feeney, 2017, s. 201).

2.2.2.3. Süper Kadın İdeali

Kadınların rollerini ve beklentilerini şekillendiren son kültürel ideal ise süper kadın idealidir. Gerek popüler söylemler ve medya gerekse toplumsal cinsiyet algıları ile oluşan kültürel beklentiler çerçevesinde annelik ve kadınlık idealleri ile kadınlar zaman zaman feminist eşitlik çağrısının galip gelmesiyle bağımsız kadınlar; zaman zaman ise muhafazakar görüşler daha da büyüdüğünde kariyerlerini ev için terk eden kadınlar olarak

tasvir edilmişlerdir. Modern ve gelişmiş idealler altmış yıllık dönem boyunca devam etse de her birinin göreceli etkisi artmış ve azalmıştır. 1950'lerde sosyologların öğretilerine dayanarak, mutlu ev hanımı ve onun tam anlamıyla üstün versiyonu, bu on yıl boyunca ve sonraki yıllarda “ideal annelik” olarak kalmıştır. (Feeney, 2017, s. 5). Ancak 1950'lerdeki “süper anneler” ailelerinin ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önünde tutan kadınlardır. Günümüzde ise toplumsal hayatta kadının konumu değişmeye başladıkça kadınlar ev dışında eş ve annelik rollerinin yanı sıra başarılı bir iş kadını rolünü de gerçekleştirmeye başladıkça artık ideal kadın kavramı hayatımıza yeniden girmiştir ve kadınlar artan sayıda işgücüne girmeye başladıkça yeni bir model (tam zamanlı işler yaparken, okula giderken ve akademik kariyer yaparken ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya devam eden kadınlar) ortaya çıkmıştır (Mcbride, 1997, s. 19; Brooks, 1978, s. 218).

Bununla birlikte kadınlık ve annelik ideallerinin ve beklentilerinin de ötesinde olan süper kadın ideali basmakalıp imajı “beklenilenden de daha başarılı”dır. Hem Batı’da hem de ülkemizde, bugüne kadarki kültürel ve medya imajları çerçevesinde tasvir edilen “Annelik/dadı/Mammy”, “Jezebel”, “Safir”, “Geleneksel Kadın”, “Modern Kadın”, “Süper Anne”, “Refah Kraliçesi”, “Garson Anne” ve “Futbol Annesi” ile “Geleneksel Anne” ve “Modern Anne” gibi kadın imajlarının hemen hemen hepsini içeren ve hepsinin de ötesinde olan süper kadın akıllı, profesyonel, bağımsız, iddialı, güçlü ve son derece yeteneklidir ve ideal bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Dolayısıyla söz konusu özellikleri barındıran süper kadın imajından hepsini yapması beklenmektedir (Reynold-Dobbs vd., 2008, s. 138-139). Süper kadın ideali kavramı "her şeyi isteyen", harika görünen, çok saygın bir iş, harika bir sosyal hayat, harika bir eş ve yetenekli çocukları hedef alan kadınları tanımlamaktadır. Dolayısıyla süper kadın beklentisi; sıradan eril ve kadınsı toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmekten ziyade tüm rollerinde mükemmel ulaşmaktır (Mensing vd, 2007, s. 564-565).

Süper kadın idealine ilişkin söz konusu bu beklentiler ve süper kadın ideali kavramı, çalışmanın temel konusunu oluşturduğundan ayrı bir bölüm olarak bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2.2.3. Süper Kadın İdeali

Kadınlara yönelik idealler ve beklentiler incelendiğinde; kadın ve anne olmak ile ilgili kültürel idealler ve beklentiler ekonomik ve sosyal değişimler, belirli ekonomik koşullar ve kültürel normlara bağlı olarak dönemsel olarak değişmekte, her dönem kadınlığa ve

anneliğe farklı anlamlar katmakta ve her bir dönemde ortaya çıkan söylemler kadınlardan beklentileri değiştirerek kadınlara ilişkin yeni söylemler yaratmaktadır. Bu bağlamda kadınlık ve annelik ideallerinde kadınlara ilişkin ideallerdeki dönemsel değişimler süper kadın idealini ortaya çıkaran süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla bu bölümde söz konusu süreçte süper kadın idealine ilişkin beklentiler, bu sürecin ardından süper kadın idealinin ortaya çıkmasıyla yaşanan değişimler ve süper kadın ideali kavramı kapsamlı olarak incelenmiştir.

2.2.3.1. Süper Kadın İdealinin Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Süper kadın imgesi (herkes için “her şey olan” her şeyi yapan kadın), 1950’li ve 1960’lı yıllarda gerçekleşen kadın harekâtı ile doğmuş, kadının evdeki anne rolünden çalışan kadın rolüne geçişi ve çoklu roller üstlenmesi bu kavrama anlam kazandırmıştır (Kanbur & Salihoğlu, 2015, s. 656). Dolayısıyla çoklu rollere dâhil olmak kadın kimliğinin temel bir özelliği olarak kabul edilmiş ve şaşırtıcı olmayan bir şekilde çeşitli söylemler geliştirilmiştir. Kadınlık ve annelik ideallerinde de bahsedilen söz konusu söylemler; “Annelik/dadı/Mammy”, “Jezebel”, “Safir”, “Geleneksel Kadın”, “Modern Kadın”, “Süper Anne”, “Refah Kraliçesi”, “Garson Anne” ve “Futbol Annesi”; “Geleneksel Anne” ve “Modern Anne”, “Alfa kadını”, “Kariyer Kadını”, “Ev Tanrıçası” gibi yapılar iyi kurgulanmış kadın kalıplarıdır. Hem popüler medyada hem de akademik literatürde çok dikkat çeken *kadın kimliğinin bir yapısı da “süper kadın” dır* (Lochner, 1999, s. 152; Jacques, 2008, s.16; Sumra & Schillaci, 2015, s.3; West, 2002, s. 313; Woods-Giscombe, 2010, s.2; Beauboeuf-Lafontant, 2007, s. 30; Reynolds- Dobbs vd., 2008, s. 135; Mayatürk Akyol, 2015, s. 16; Sever, 2015, s. 75).

Süper kadın, 1977’de bir gazete sütununda görülen “süperanne” başlığının yerine kullanılarak, 1980’lerin ortasında popüler bir çalışma odağı haline gelmiştir (Shaevitz, 1984). Süper Kadın yapısı ilk kez Catherine Steiner-Adair tarafından 1986’da, süper kadın ideolojisini içselleştirme ile ilişkili stresin bir sonucu olarak yeme bozukluklarının gelişimini incelemek üzere geliştirilmiştir. Steiner-Adair (1986)’e göre süper kadın modelinde cevap verenlerin; 1)Geleneksel kadınların bakıcılık ve duyarlılık değerleri ile bağımsızlık, özerklik ve başarı (kendi kendine başarıya ulaşmış olma ile ilgili) gibi değerlerin uyumlu olduğu, 2)Bağımsız, otonom ve başarılı süper kadını toplumun ideal kadın imgesi olarak tanımladığı, 3)Bir kadının kendi ideal imajının süper kadın imajı ile

özdeşleştirildiği görülmüştür.(Steiner- Adair, 1984, s. 183; Steiner- Adair, 1986, s.104-105).

Süper kadın, yaşamını kontrol altında tutan kadın olarak tanımlanmaktadır ve bilinmektedir ki onun hayatı mükemmeldir, çoklu rollerini (ev hanımı, anne, kız) yerine getirirken aynı zamanda her rolde harikadır, her şeyle başa çıkabilir ve hiç bir şey onu zorlamaz, o güçlü ve bağımsız bir kariyer kadınıdır (Steed, 2013, s. 18).

Bu bağlamda; süper kadın idealini, “*kadın kimliğinin bir yapısı*” olarak gören Sumra and Schillaci (2015)’ya göre; süper kadın kimliği, eş, anne, işçi, ev hanımı ve bakıcı gibi aynı anda birden fazla tam zamanlı rolün bir kombinasyonunu gerçekleştiren bir kadını ifade eder. Süper kadın idealini; “*çoklu rollerde mükemmel olma isteğini ifade eden bir ideal*” olarak gören; Thornton vd. (1991, s.471)’ ne göre; fiziksel görünüm ile ilgili artan endişe, kişilerarası ilişkilerin sürdürülmesine artan ilgi ve çeşitli rollere karşı bağımsız bir başarı ve başarılı bir performans sergilemeye çalışmak karakterize edilmiş süper kadın idealinin tanımıdır. Süper kadın ideali; bir kadının fiziksel olarak çekici ve etkili bir eş, anne ve çalışan kadın olma kabiliyetine sahip olması beklentisi; henüz ulaşamaz, istenmeyen, baskıcı ve gerçekçi olmayan olarak düşünülen ve birçok kadının başarmaya çalıştığı bir idealdir. Ayrıca süper kadın idealini “*yararları ve yükümlülükleri olan bir rol*” olarak gören Woods-Giscombe (2010, s. 1) ve Crago, Yates, Fleischer, Segerstrom & Gray (1996, s. 803)’e göre ise kısaca; süper kadın; geleneksel kadını ve eril rollerde mükemmelleşerek “her şeye sahip olmak” isteyen kadın olarak tanımlanmıştır.

2.2.3.2. Süper Kadın İdealinin Özellikleri ve Bileşenleri

Süper kadın idealine katkıda bulunan ve ortaya çıkmasına neden olan kadınlık idealleri ve kültürel beklentiler aynı zamanda süper kadın idealinin özelliklerini ve bileşenlerini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle söz konusu idealler ile beklentilere ve dolayısıyla süper kadın idealine uyan kadınların özelliklerini yansıtmaktadır.

Süper Kadın Rolünün Bileşenleri: Süper kadın idealine katkıda bulunan 3 ana faktör: erkeksilik, mükemmeliyetçilik ve beden imajıdır (Martino & Lauriano, 2013, s. 167).

Eril Kimlik: Bugün toplumda daha çok kadın işgücünün bir parçası olmayı seçiyor. Dolayısıyla günümüzdeki kadın, geleneksel olarak eril roller yanında kadınsılığı da içeren geleneksel rolleri sürdürmek için baskı altındadır. Başka bir deyişle kadınlar toplum tarafından baskı altına alınırken, bunun yanı sıra çocuk yetiştirme ve bakım çalışmalarının

(öncelikle yemek pişirme ve temizlik gibi ev işlerinden sorumlu olmak) çoğunu yapmak için kariyer başarısı ve rekabet gücü gibi erkeksi rolleri de üstlenmektedirler (Martino & Lauriano, 2013, s. 168). Ancak toplumsal cinsiyet rol beklentilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan çeşitli rolleri dengelemeye çalışırken cinsiyet rolü gerilimi ortaya çıkmaktadır. Bu roller genellikle çelişkili ve tutarsız olduğu için her alanda başarıyı yakalayamamanın bir sonucu olarak yetersiz hissetmeye bırakılmışlardır. (Dour & Theran, 2011, s. 93; Timko, Striegel-Moore, Silberstein & Rodin, 1987, s. 704).

Mükemmeliyetçilik: Süper-kadın ideali, birden çok rolde mükemmeliyetçi başarıyı temsil eder (Mensing vd., 2007, s. 561). Süper kadına bağlılık, geleneksel eril ve dişil rollerde “mükemmellik” elde etme arzusu gerektirir. Dolayısıyla süper kadının uğraştığı mükemmeliyetçilik, hayatının her alanında. Ne yazık ki, kadın için bu dürtünün neredeyse her zaman bir çıkmaza yol açması, yalnızca anne ve eş olup olmamasına bakılmaksızın, kadınlar için potansiyel yetersizlik duygularını şiddetlendirmektedir. Kadınlar, erkekler gibi şirketlerin başarı sıralamasında tırmanmaya devam ettikçe, yetenekleri ve potansiyeline rağmen kariyer rollerinde genellikle sıkışmaktadırlar. Kadın CEO'ların sayısı ve Fortune 500 ve 1000'in üst düzey yönetici pozisyonları yüzde 3,6'nın altındadır. Buna ek olarak, kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında yönetim pozisyonlarına yerleştirilme olasılıkları daha düşüktür ve kadınlar daha yüksek dereceli diplomalara sahip olmalarına rağmen daha az ücret almaya devam etmektedirler (Martino & Lauriano, 2013, s. 168). Dour and Theran (2011, s. 94), bu durumu “uyumsuz mükemmeliyetçilik” olarak adlandırmaktadır ve zayıf vücut imgesi ve yeme bozukluğu davranışlarıyla ilgili konular için bir risk faktörü olarak düşünülmektedir. Süper kadın, hayatının her alanında kusursuz olmaya çalışırken, yalnızca mükemmel eş, anne ve çalışan olmak istemekle kalmamakta, aynı zamanda çekici olmayı da istemektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu roller doğal olarak çelişkilidir, dolayısıyla bu, kusursuzluğa ulaşamamanın başarısızlığı ve böylece süper kadını olumsuz bir şekilde etkilediği anlamına gelir (Martino & Lauriano, 2013, s. 168).

Beden İmajı: Beden imgesi kişinin vücuduna, özellikle bedenine, şekline ve estetiğine karşı çok boyutlu bir tutumdur. Beden imgesi, kişilerin kendi değerlendirmelerinde etki alanı olarak görünmeye yönelik yatırımlarının yanı sıra fiziksel özelliklerine ilişkin değerlendirmelerini ve duygusal deneyimlerini ifade eder. Beden imgesi değerlendirmeleri, içselleştirilmiş fiziksel ideallerin kişisel olarak algılanan tutarsızlıklarından kaynaklanmaktadır. Kişinin beden imgesine yönelik yaptıkları, kendi benlik algısına karşı

görünümünü iyileştirmeye yönelik davranışlarını ve görünümüne odaklanmasını içermektedir. Son zamanlarda çocuk sahibi olan kadınların hiç doğum yapmamış gibi görünmeleri beklenmektedir. Bu, süper kadın idealine bağlılığın yaygınlığından yansıyan bir beklentidir. Tabii ki, çocuk doğurma yaşından önce bile kadınlar öngörülen güzellik standartlarına uyma baskısı hissetmektedirler. Ayrıca kültürel zorunluluklar da, beden imajı gelişimini, toplumumuzdaki kadınların erkeklerden daha fazla beden imajı tutumuna sahip olmaları gibi cinsiyet koşullarına bağlı olarak etkilemektedir. Araştırmalar, geleneksel cinsiyet rolünü benimseyen ve sosyal ilişkilere yönelik beklentilere uyan kadınların, fiziksel görünümleri hakkında endişe verici ve uygunsuz varsayımlara sahip olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca kültürel norm ve beklentilerin kadınları fiziksel görünümüne özen göstermeye ve psikolojik olarak yatırıma teşvik etmelerini sağlayarak, refahlarını zedeleyip, uyumsuzluk, depresyon ve diğer psikolojik zorluklara katkıda bulunabileceğini savunmaktadır (Cash, Ancis & Strachan, 1997, s. 433-434; Everett & Martino, 2013, s. 146). Davis (1997, s. 421), çalışmasında, bu imajın, başarısızlığa uğrama endişesine ek olarak, gerçekçi olmayan beden imajı ve boyut özelemlerinin, beslenme bozukluğu çekenlere yönelik olarak, zayıf beden imajı tutumlarını yönlendirdiği sonucuna ulaşmıştır. Süper kadın yapısına bağlı kadınların yeme bozukluğu davranışlarını sergileme ihtimalini destekleyen önemli bir literatür ve araştırmalar vardır (Dour & Theran, 2011, s. 493; Hart & Kenny, 1997, s. 461; Mensinger vd., 2007, s.557; Thornton vd., 1991, s. 469; Crago vd., 1996, s. 801; Metzger & Murnen, 2011; 39). Rol geriliminin olumsuz etkilerine ek olarak, yeme bozukluğu davranışı süper kadınların en zararlı unsurlarından birisi gibi görünmektedir. Rekabet edebilirlik, ince ve fit bir vücuda sahip olma arzusu, görünüş kaygısı, rol çeşitliliği ve mükemmeliyetçiliği içeren yeme bozukluğu davranışı geliştirme riski, süper kadın şemalarının belirli bileşenlerine bağlıdır. Süper kadın mükemmellik görüşlerini, bugün kadınların cazip boyut ve şekillerinin stereo tipik (kalıplaşmış) imgesi tarafından tanımlanan ideal beden imajını modern toplumun standartlarıyla kıyaslamaktadır (Martino & Lauriano, 2013, s. 169). Söz konusu süper kadın şeması bileşenleri ise Woods-Giscombe (2010) tarafından geliştirilmiştir.

Süper Kadın Rolünün Özellikleri: Süper kadın şeması bileşenlerini geliştiren Woods-Giscombe (2010)'ye göre süper kadın rolüne katkıda bulunan bağlamsal faktörler ve süper kadın rolünün karakteristik özellikleri vardır. İlk olarak süper kadın rolüne katkıda bulunan bağlamsal faktörler; Irk ve Cinsiyet Kalıplaştırmasının ya da Baskısının Tarihsel Mirası

(toplumsal cinsiyet kalıpyargıları), Ataların Dersleri (kadın öncüllerinden öğrendikleri), Geçmişte Hayal Kırıklığı, Kötü Muamele veya Taciz Öyküsü (Kadınların duygularını ifade etme ya da başkalarından yardım isteme konusundaki isteksizliklerinin, aile üyeleri, destek ya da rehberlik sağlayacak arkadaşları tarafından izin verilmesi konusundaki geçmiş deneyimleriyle ilişkili olması), Ruhsal Değerler (Kadınların, inanç, din ve maneviyatın, hedeflerine ulaşmak için güç göstermelerine ve başkalarının yardımına gerek kalmadan meydan okumaların üstesinden gelmelerine yardımcı olması)'dir. Süper kadın rolünün özellikleri ise; Güç Gösterme Zorunluluğu (kadınların, çocuklarının, ebeveynlerinin, diğer aile üyelerinin ve arkadaşlarının menfaati için güç imgesi sunma ihtiyacı ve zorunluluğu hissetmeleri), Duyguları Bastırma Yükümlülüğü (kadınların duygularını ifade etmemeleri ve içselleştirmeleri), Savunmasız ve Bağımlı Olma Direnci (kadınların başkalarına bağımlı ya da onlara karşı savunmasız olmamak için yardım istememeleri ve kendilerini kanıtlamak istemeleri), Sınırlı Kaynaklara Rağmen Başarılı Olma Kararlılığı (kadınların karşılaştıkları egellerin üstesinde gelme konusundaki motivasyonları) ve Diğerlerine Yardım Yükümlülüğü (kadınların başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak zorunda hissetmeleri) şeklindedir. Buradan hareketle Woods-Giscombe (2010)'ye göre; süper kadın rolü, güç gösterme yükümlülüğü, duyguları bastırma, savunmasız olma ve bağımlılığa karşı direnç, başarılı olma kararlılığı ve başkalarına yardım etme zorunluluğu gibi özellikleri kapsayan çok boyutlu bir olgudur. Dolayısıyla süper kadın başkalarına sınırsız destek sağlarken çoğu zaman başkalarının ihtiyaçlarını tatmin etmek için kendi duygusal ihtiyaçlarını bastırmaktadır (Woods- Giscombe, 2010, s.6-12).

2.2.4. Süper Kadın İdeali ve Çoklu Roller

Yukarıdaki literatürde geçmişten günümüze kadar kadınlara yönelik kültürel beklentiler, kalıpyargılar ve idealler ile bu ideallerden sonuncusu olan süper kadın idealinin incelenmesinin ardından, bu bölümde süper kadın idealinin kadınlara yüklediği çoklu rollere ilişkin incelemelere ek olarak, kısaca değinilen iş yaşam dengesi, rol çatışması, iş-aile çatışması, iş-yaşam tatmini bağlamında çoklu rollerin neden olduğu süper kadın sendromu ile fiziksel ve zihinsel sağlık sonuçları kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bugüne kadar kadınların çalışan ve ebeveyn rolleri ve iş aile çatışmasına ve bunların sonuçlarına ilişkin yapılmış ve halen yapılmakta olan birçok çalışma vardır. Ancak bu bölüm söz konusu araştırmaların kısa bir gözden geçirilmesini sağlamakta ve daha sonra kadınlara yüklenen rollerin yanı sıra basmakalıp rolleri de içeren ve çoklu rollerde

mükemmele ulaşma arzusunun ifade eden süper kadın ideali ile kadınların kültürel beklentiler ve çoklu rol taleplerine ilişkin tercihleri ve tutumlarını inceleyen yeni bir alan üzerinde odaklanmaktadır.

2.2.4.1. Süper Kadının Çoklu Rol Talepleri ve Süper Kadın Sendromu

Kadın hareketleri, özellikle genç kadınların yetişkinlikte başarıları beklenen değişiklikleri getirmiştir ancak bunun sonucunda, son yirmi yıldaki kadınların, ailenin ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından önüne koyan annelerinden daha fazla seçim hakları olmakla birlikte daha farklı sorunları vardır. Günümüzde kadınlar ev ve işle ilgili tutumlarında belirgin bir değişim yaşamakta ve buna bağlı olarak, birçok kadın geleneksel ev sorumluluklarının yanı sıra, ücretli istihdamı da kapsayacak şekilde rollerini genişletmektedirler (Newell, 1996, s. 36). Dolayısıyla son birkaç on yılın bu ekonomik ve sosyal değişimleri, iş ve aile kalıplarını etkilemiştir. Evli kadınlar işgücüne topluca girmişler ve ev dışında çalışmaları, aileler için hem kazançlar hem de kadınlar için artan fırsatlar yaratmıştır. Eşlerin iş gücüne katılımları ekonomik kaynaklara da katkıda bulunmalarını sağlamıştır. Dış istihdam, kadınları rollerini meslek ve profesyonel kadınlara da içerecek şekilde genişletmelerine izin vermektedir (Herrera & DelCambo, 1995, s. 49).

Değişen kültürel normlar, kadınların artan talepleri ve daha geniş eğitim fırsatları, bunları doldurmak için kadınlara birden fazla rolü kazandıran çift kariyerli eşlerin sayısının artması; aynı anda güzel olma ve iyi bir anne olma gibi geleneksel kadınsı toplumsal cinsiyet rolünü ve işyerinde başarı, kendine güven ve ebeveynlerden ayrılma gibi geleneksel eril cinsiyet rolünü vurgulamaktadır. Bu nedenle kadınlar aynı zamanda birden çok ve bazen çelişkili rollerde başarı için kültürel beklentiler konusunda çatışma yaşamaktadırlar (Hart & Kenny, 1997, s. 462-463). Woods-Giscombe (2010, s.1)'ye göre "süper kadın rolü", Afrika kökenli Amerikalı kadınların stres bildirdiği ve deneyimlediği yolları etkileyen toplumsal bir fenomen olarak kabul edilmiştir.

Süper kadın fenomeni, çoklu ve sıklıkla çelişen rolleri (süper anne, süper eş, süper kız, süper meslektaş, süper rakip, süper kız kardeş, süper arkadaş, süper kariyer kadını ve süper ev hanımı vs.) bir arada ve özellikle de güçlülükle sürdürmeye çalışan kadınlarla ilişkilidir. Dolayısıyla süper kadın idealinin yakın zamandaki yükselişi; ebeveynler, arkadaşlar, iş arkadaşları, çalışanlar ve toplum (sosyal medyadan etkilenen) gibi başkalarının algılanan

ve açık beklentilerine dayalı olarak kadınların kendilerine yerleştikleri beklentiler sayesinde gerçekleşmektedir. Bir bütün olarak toplumun yanı sıra, evde çocuklar, aileler ve eşler, müşteriler, meslektaşlar için ve en iyi olmak için talep ve baskı vardır (Moss, 2014, s. 77). Süper kadın ideali, kadınların her şeyi "göz alıcı, zahmetsizce, mutlu ve mükemmel yapabilmeleri" gerektiğidir. Kadınların "işçi veya kariyer gönüllüsü, eş, anne ve ev işlerinde çalışan gibi çok çeşitli ve çelişkili rolleri mükemmel bir şekilde yerine getirmesi" beklenmektedir (Shaevitz, 1984, s.2, 19).

Kadınlar başlangıçta bu yeni fenomeni ve çoklu rolleri üstlenmişler; istihdama katılımın ev işi sorumluluklarına bir maliyet getirmek olmadığı inancı altında faaliyet göstermişlerdir. Bu inanç, bir kadının herkesin bakım ihtiyaçlarını karşılayabileceği ve bunları yaparken gülümseyeceği düşüncesi ile "süper kadın idealini" doğurmuştur. Süper kadınlar, mükemmellik için birden çok rolü üstlenebileceklerine inanmışlardır. Tam memnuniyet göstermeleri ve tatmin edici olmaları gerektiğini ve stres yaşamayacaklarını düşünmüşlerdir (Herrera & DelCambo, 1995, s. 50). Ancak çoğu zaman kadınlar bunalmış hissettikleri birden fazla rolün talepleriyle yüzleşmiş (Frone, Russell & Barnes, 1996, s. 57) ve aksine bu sosyal değişimler kadınların hayatlarında kişisel ve mesleki açıdan karşılaştıkları rakip rol taleplerinin birçoğu arasındaki çatışmadan kaynaklanan stres artışına katkıda bulunmuştur (Thornton vd., 1991, s. 470). Dolayısıyla, başlangıçta sahip oldukları çalışma yeterliliklerini, yaşadıkları aşırı stresle başa çıkma yönünde yetersiz kalmaları ile yitirdikleri görülmektedir. (Otacıoğlu, 2008, s. 104). Çünkü kadınların çalışma hayatında giderek daha aktif rol oynamaları, geleneksel aile yaşamında değişikliklere yol açmıştır. Yoğun çalışma ortamı ve uzun çalışma saatleri birbirinden farklı rol gereklerini yerine getirmeyi kadınlar açısından zorlaştırmaktadır. Çoklu rol talepleri arasında sıkışıp kalan kadınların, iş ve aile yaşamı arasındaki denge bozulmaktadır. Kadınların üstlendiği çoklu roller ve rol taleplerinin yarattığı baskı sonrasında iş-aile çatışması ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bireyin aile yaşamında karşılaştığı sorunlar, işteki performansını etkilerken, iş yaşamında karşılaştığı sorunlar da aile yaşantısını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durum, kadının fiziksel ve ruhsal sağlığının bozulmasına, iş ve yaşam tatmininin azalmasına yol açabilmektedir (Bulgurcu Gürel, 2016, s. 350). İş ve aile sorumlulukları arasında gerçekleştirmek zorunda oldukları birden çok rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışmak birçok kadın için önemli bir ilave stres faktörüdür. Süper kadın ideali, kadınların, aktif sosyal yaşam, yaşlı ebeveynler için bakım, iyi bakılan çocuklar, evlilik uyumu ve başarılı bir kariyer gibi sorumlulukların

hepsini başarmaya çalışmaya ve her şeyin üstesinden gelmeye çalışırken kendilerini aşırı yormalarına neden olmuştur (Kauppinen & Tuomola, 2008, s. 298).

Böylece, 1977'de bir gazete sütununda "süper annenin" in yerine geçen ve ardından 1980'lerin ortalarında popüler bir araştırma odağı haline gelen süper kadın ideali ile ilgili olarak daha sonra bazı çalışmalarda, birçok kadının, şimdi doldurması beklenen birçok toplumsal pozisyonun talepleri tarafından tahrip edildiği ve "Süper kadın ideali"nin çoklu toplumsal taleplerini olumsuz sonuçlarla ilişkilendirdiği iddia edilmiştir. (Frone vd., 1996, s. 58-59; Beauboeuf-Lafontant, 2007, s. 28; Herrera & DelCambo, 1995, s. 50). Akademik literatürde de, "süper kadınların" hem kendi hem de ev içi ve kariyer yükümlülüklerini yerine getirme sorumluluğuyla genellikle "çifte yük" altında oldukları söylenmektedir (Chen, Conconi & Perroni, 2007; Corrin, 1992, s. 16; Bratberg, Dahl & Risa, 2003, s. 233). Bu tür kadınlar arasındaki psikolojik ve fizyolojik stres çoğu zaman çoklu sosyal rollere girmenin bir sonucudur ve Shaevitz (1984), bir dizi fiziksel, psikolojik ve kişilerarası stres belirtileri olarak tanımlanan bu "sorun" için bir isim vermiştir: Süper Kadın Sendromu.

"Süper Kadın Sendromu" terimi, çok rollü kadınlardaki, bu rollerin yerine getirilmesinde mükemmelliğe ulaşma ile ilişkili baskılardan kaynaklanan (Hart & Kenny, 1997, s. 472; Woods-Giscombe, 2010, s. 1; Ely, 1994, s. 205-206) stres deneyimini tanımlamak için kullanılmıştır (Shaevitz, 1984, s. 6-12). Bu sendrom, tüm insanlara her şey olmaya çalışmak, her şeyi iyi veya mükemmel ve kusursuz bir şekilde yapmaya çalışmak birden fazla rolü yerine getirme; yaşamı üzerinde kontrol yetersizliği hissi, bunalmış, stresli ve yorgun hissetmek ve dolayısıyla kendini bırakma ve iç baskılardan meydana gelmektedir (McBride, 1997, s. 19). Bu sendromun bir versiyonu daha yakın zamanda "Hurried Woman Syndrome" (Telaşlı Kadın Sendromu) olarak adlandırılmıştır. "Çok Fazla Şey Yapmaya Çalışan Kadınlar" başlıklı 25 Şubat 2002 tarihli Kanada Basın makalesinde iddia edildiği gibi, süper kadın temsillerinin ve süper kadın sendromunun olumsuz sağlık etkilerine neden olduğu bugünün medyasında sıkça görülmektedir (Jacques, 2008, s. 20).

Bu bağlamda süper kadın idealinin özellikleri, çoklu rolleri, sebepleri ve sonuçlarına ilişkin gittikçe büyüyen bir literatür oluşmuştur. Dolayısıyla kadınların işyerinde ve ailede rol oynadığı büyük değişiklikler göz önüne alındığında, birden fazla rolün kadınların fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerindeki etkilerinin birçok araştırmada ilgi konusu olması şaşırtıcı değildir (Jacques, 2008, s. 23). Ancak daha kuramsal çerçevede de bahsedildiği gibi kadınların çoklu rollere katılımı ve bunun zihinsel ve fiziksel sağlıkla ilişkisi üzerine

literatür karmaşıktır. Bir yandan, kesitsel çalışmalar, birden fazla rolün kadınlar için faydalı olduğunu ve rol biriktirmenin ve çoklu rollere sahip olmanın sağladığı doyum, benlik saygısı, itibar ve maddi kazanç gibi olumlu etkileri nedeniyle zihinsel ve fiziksel sağlık ile olumlu ilişkili olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, özellikle anne rolü işgal edilen roller arasında olduğunda, birden fazla rolün taleplerini karşılamamanın zorluklarına ilişkin stres, depresyon, sendrom, doyumsuzluk ve tükenmişlik gibi psikolojik sonuçları belgelenmiştir (Polasky & Holahan, 1998, s. 388; Sumra & Schillaci, 2015, s.3; Verbrugge, 1983; Froberg vd., 1986, s. 79-80; Gezegen Ünlü, 2019, s. 61). Dolayısıyla alanyazında her iki hipotezi de farklı yönlerden destekleyen çalışmalar bulunmakla birlikte söz konusu çalışmalar çoklu rollerde başarıyı temsil eden süper kadın idealinin kadınlar üzerinde hem olumlu yararları hem de olumsuz etkileri olduğuna yönelik sonuçları ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle; Gezegen Ünlü (2019, s. 193-202) de çalışmasında, Türkiye'deki kadınların sahip oldukları çoklu rollerin psikolojik sağlığa etkilerini incelemiştir. Çalışmasında çoklu rollerin psikolojik sağlığa etkileri konusunda pozitif ve negatif yaklaşımlar olduğunu ve özellikle pozitif yaklaşımların çoklu rollerin kadın sağlığına etkilerinin olumlu olduğunu ileri sürdükleini vurgulamıştır. Çalışma sonucuna göre ise; kadınların çoklu rollere sahip olmasının psikolojik sağlıklarını olumsuz etkilediği ve psikolojik sağlıklarının risk altında olduğunu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çoklu rollerin uyku bozukluğu, güven kaybı ve özellikle çoklu rol beklentilerine yetememe duygusunun neden olduğu düşük benlik saygısına neden olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Süper kadın rolünü kadınların stres yaşadıkları durumları etkileyen toplumsal bir fenomen olarak tanımlayan ve bu fenomenin özellikleri, kavramsallaştırılması ve kadınların sağlığı üzerindeki etkileri konusundaki araştırmaların yeterli olmadığını ileri süren Woods-Giscombe (2010, s. 13-14) ise çalışmasında süper kadın rolüne katkıda bulunan bağlamsal faktörleri, kadınların sağlık ve genel refahına ilişkin potansiyel faydaları ve yükümlülükleri ve sağlığı nasıl etkilediğine ilişkin inançlar ile kadınların süper kadın rolü ile ilgili tanımlamalarını araştırarak “Süper Kadın Şeması” için kavramsal bir çerçeve oluşturmuştur. Buna göre; kadınların süper kadın ideolojisi ile hem yararlar hem de yükümlülükler arasında ilişki kurduklarını; süper kadın rolünün kadınların kendileri ve aileleri ya da toplumun korunması gibi yararlarının yanı sıra; sağlık üzerinde duygusal yeme ve yeme bozukluğu, uyku bozukluğu, anksiyete, depresyon, migren, saç dökülmesi, panik atak ve kilo alma gibi olumsuz sağlık etkilerine de neden olduğunu ortaya koymuştur.

Sumra & Schillaci de (2015, s.1) çalışmasında kadınların 7 farklı roldeki katılım seviyelerini incelemiştir. Böylece rol katılımının dördüncü çeyreğinde birden fazla role sahip olan, eş zamanlı ve tam zamanlı olarak işlerini ve aile hayatını dengede tutan ve anne, eş, işçi, bakıcı, öğrenci, ev hanımı vs. gibi rol kombinasyonlarında aktif olarak çalışan kadınları süper kadın olarak tanımlamıştır. Ayrıca kadınların söz konusu yedi farklı role katılımlarının stres ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre; daha fazla rol alan kadınların daha az rol alan kadınlarla karşılaştırıldığında daha yüksek bir stres değeri göstermediği ve daha fazla rol alan kadınların daha çok sosyal ağlara sahip oldukları görülmüştür.

McBride (1988, s. 42) 'a göre kariyer odaklı yaşam isteyen kadınlar, olası en büyük çatışma sorunuyla karşı karşıyadır bununla birlikte sorunlar roller arasında birikebilir, ancak ödülleri de öyle olabilir. Çoklu rollere katılım, bazı çalışan kadınlar için özellikle çalışma sonucunda daha özerk bir duyguyu taşımakta ve sağlık, kariyer ve aile yaşam biçimlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Verbrugge ve Madans (1985, s. 691, 705) ise istihdam, evlilik ve ebeveynlik gibi üç kilit sosyal rolün kadın sağlığı üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, en sağlıklı kadınların bir işi, eşi ve çocukları olan çok rollü kadınlar olduğunu bulmuşlardır. Birden fazla role katılımın, belirli bir rolün oluşturduğu olumsuz etkilerin bir kısmını iptal edebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Kanbur & Salihoğlu (2015, s. 660) ise çalışmalarında, süper kadın sendromu ile yorgunluk arasındaki ilişkiyi ve süper kadın sendromunun yorgunluğu tetikleyip tetiklemediğini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre; süper kadın rolünün mükemmellik arayışı ve çoklu rollerin baskısı ile kadınları farkında bile olmadan süper kadın sendromuna yakalamaya sürüklerken aynı zamanda da kadınların yorgun düşmelerine neden olduğunu ortaya koymuşlardır.

Moss (2014, s.77-78)'e göre de; süper kadın ideali ve çoklu rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusu; suçluluk, hayal kırıklığı, öfke, küskünlük, güvensizlik, değersizlik, yalnızlık, hoşnutsuzluk ve mutsuzluk gibi duygusal hisler, bilişsel hafıza kaybı, düşük konsantrasyon, aşırı endişe, depresyon, kilo alımı veya kaybı, alkol ve sigara gibi uyarıcıların kullanımının artması gibi davranışsal ruh halleri ve baş ağrısı, migren, obezite, mide problemleri, alzheimer ve diyabet gibi sağlık sorunlarına yol açan süper kadın sendromuna neden olmaktadır.

2.2.4.2. Süper Kadının Çoklu Rollerine Karşı Mitler (Kalıpyargılar) ve Gerçekler

Süper kadın idealinin kadınların sağlıkları üzerindeki etkilerine ilişkin medya haberleri ve süper kadın ideali sorununu Shaevitz (1984)'in “süper kadın sendromu” olarak adlandırmasının ardından akademik literatürde de olumlu ve olumsuz sağlık etkilerine ilişkin birçok çalışma yapıldığı görülmüştür. Bunların yanı sıra 1980'lerde hala özellikle annelik ve istihdam arasında kaçınılmaz bir çatışma olduğu fikrini koruyan ve yayan medya öyküleri neredeyse her zaman anneliğin önceliğini vurgulamıştır. 80'lerde süper kadınların stres ve tükenmişliğine ilişkin çıkan medya öyküleri ve kuramsal çerçevede de bahsedilen “annelik savaşları” ve “iyi anne” ya da “kötü anne” gibi söylemler 90'lar ve 2000'lerde de devam etmiştir. Ayrıca kadınların annelik ve çalışan kadın rol çatışmasına yardımcı olmak için bir dizi yardım kitabı çıkmıştır. Bugün de, annelerin streslerini, zamanlarını ve ilişkilerini yönetmelerine yardımcı olmak için düzenli bir kitap akışı vardır. Birçok kitap, annelerin telaşlı yaşamlarını basitleştirmek için ipuçları sunarak, kadınların yalnızca yeterince uğraşmaları durumunda birden fazla yükümlülüğü dengeleyebileceği fikrini teşvik ederken, bazı kitaplar ise kadınların mükemmeliyetçi başarı yollarını kınadıklarından bahsetmektedir. Her iki durumda da, bu hikayeler annelik ve istihdamın kaçınılmaz olarak çatıştığı varsayımını güçlendirmektedir (Feeney, 2017, s. 203-204). İş ve aile rolleri arasındaki ayrım önceki nesillerdeki kadar belirgin olmamasına ve erkeklerin ücretli işçiliğe daha fazla zaman ayırmak için eşlerine aile sorumluluklarını devredebildikleri “aile reisi/aileyi geçindiren kişi” şeklindeki köklü normların daha az olmasına rağmen hala çalışan birçok kadın için iş ve aile rolleri arasındaki ayrılma ve evde kalma ya da çalışan kadın olma arasında net bir ayrım yapma seçeneğine sahip değildir (O'Neil, Hopkins & Bilimoria, 2008, s. 730). Kadınların kariyerlerini ve ailelerini dengelemeye çalışırken karşılaştıkları kısıtlamalar erkeklere göre çok daha fazladır. Kadınlar hem kariyer seçimi ve mesleki ilerleme gibi eril rollerinde, hem de anne olma ve ev hanımı olma gibi dişil rollerinde bir takım beklentiler ve sınırlamalarla mücadele etmektedirler (Feeney, 2017, s. 163)

Kadınların istihdam ve aile ekonomisi ile işyerindeki fırsatları genişlemesine rağmen geleneksel rollerine ilişkin sorumluluklarının çoğunu korumuşlardır. Dolayısıyla toplumsal ve ekonomik hayattaki değişiklikler ile birlikte erkeklerin toplumsal algıya göre aile bütçesini düzenlemek, ailede karar mekanizması görevini üstlenmek, evin geçimini sağlamak, alışveriş yapmak ve evde tadilat işleriyle uğraşmak (Vatandaş, 2007, s. 40-41) gibi geleneksel rolleri zamanla küçük değişikliklere uğrasa da asıl değişim kadınların

üstlendiği roller de gerçekleşmiştir'. Kadınların rolleri zamanla artmakta ve bu rollerin çoğunluğunu ise aile içi roller oluşturmaktadır. Kadınların artan rollerinin yanı sıra çalışma yaşamında yer almalarına rağmen hala ev içi işlerin büyük bir bölümünden sorumlu tutuldukları görülmektedir (Gönüllü ve İçli, 2001, s. 86; Eken, 2006, 252). Vatandaş (2007, s. 41)'ın ev içi sorumluluklar ile çalışan kadınların rollerine ilişkin olarak yaptığı çalışmasında, kadınların yarısından fazlasının yemek yapmak, bulaşık yıkamak, ütü yapmak, alışveriş yapmak, evin bütçesini düzenlemek, resmi iş takibi yapmak, çocuk için yemek hazırlamak, çocuğu giydirmek ve çocuk hastalanınca bakmak gibi sorumlulukları üstlenirken; aynı kadınların eşlerinin ise sadece alışveriş yapmak, evin bütçesini düzenlemek ve resmi iş takibi yapmak gibi sorumlulukları aldığı ve özellikle çocukla ilgili sorumlulukları ise büyük çoğunluğunun üstlenmediği görülmüştür. İmamoğlu (1993, s. 64)'na göre de kadınların çalışması erkeklerin rollerinde değişiklikler yaratmakla birlikte çalışan kadınların ev içi sorumluluklarının asli görevler olarak düşünülmemekte ve erkekler ise "iyi eş" göstergesi olarak ev içi sorumlulukların yerine getirilmesinde "yardımcı" olmaktadır. Küçük çocuklu kadınların çoğunluğu ev dışında çalışmaktadır, ancak çift gelirli ailelerde kadınlar hala orantısız miktarda ev ve çocuk bakımı sorumlulukları taşımaktadır (Polasky & Holahan, 1998, s. 388).

Bu bakımdan söz konusu kalıpyargılar ile özellikle çocuk bakım sorumluluğunda asli görevin annenin olduğuna yönelik güçlü inançlar "annelik suçluluğu"na yol açarken, aynı zamanda çoklu rol talepleri de kadınların istihdamdan çekilmesine yol açmaktadır (Huddleston-Mattai, 1995; Arendell, 2000, s. 1194; Kapucuoğlu İkiz, 2015, s. 189). Bu bulguyu destekleyen bir şekilde birçok ülkede de kadınların büyük çoğunluğunun çocukları zorunlu eğitim yaşına geldiğinde (6 yaş) istihdama katıldıkları ve kadınların okul öncesi çocuğu olanların, okul çağında çocuğu olan kadınlara göre daha az istihdamda oldukları görülmektedir (OECD, 2014; U.S. Department of Labor, 2016; Statistics Canada, 2007). Dolayısıyla çalışan kadınlar işten kaynaklanan kesintiler ve istihdamın müdahalesi ile "annelik görevini" destekleyici bir duygu olan ve süper kadın idealine yaygın bir alternatif olarak çocuk yetiştiren kadınlara kültürel bir vurgu nedeniyle "yeterince iyi" bir anne olmama konusunda kendilerini suçlu hissetmektedirler (Arendell, 2000, s. 1194).

Bunun sonucunda 90'lı yıllarda bazı kadınların süper kadın idealini kınarken bazılarının ise benimsediğini göstermektedir. Dolayısıyla çoklu rollerin kadın sağlığına ilişkin araştırmaların yanı sıra bu kez kadınların istihdamdan çekilmesi ve çoklu rollere ilişkin düşüncelerine yönelik araştırmaların sayısı artmıştır. Yirmibirinci yüzyılın başlangıcında

popüler medya, tam zamanlı enerjilerini çocuk yetiştirmeye ayırmak için işgücünden ayrılmayı seçen çalışan kadınları tekrar tekrar profillendirmiştir. Buna paralel olarak, Whittington, Averett & Anderson (2000, s. 339) tarafından yapılan çalışmada, 1968-1992 yılları arasındaki çalışan kadınların arşiv verilerine dayanılarak, daha yakın yıllarda erken yaştaki kadınlarla karşılaştırıldığında, kadınların doğumdan iki yıl sonra daha fazla çalışmayacaklarını bildirdikleri görülmüştür. Ayrıca çalışmanın sonucuna göre genellikle annelerin 'süper kadın' olmaya çalışmaktan bıktıkları ve işgücündeki yüksek başarının başarılı bir ev hayatıyla uyumlu olmadığına karar verdikleri ortaya çıkmıştır.

Sullivan (1992, s. 234,239) tarafından yapılan çalışmada; kadınların, çocuk sahibi olmadan önce kariyerlerinin köklü bir şekilde kurulması gerektiğini düşündükleri ve kariyer zamanlaması ile başarılı bir şekilde kariyer ve aile taleplerinin dengelenebileceği ve böylece süper-kadın idealini destekleyebilecekleri ortaya çıkmıştır. Annelik önceliğini destekleyen Willming ve Gibson (2000)'ın ise, 90'ların sonunda çalışan aileleri incelerken istihdam edilen, annelik rolünü reddetmeyen ancak Süper-kadın idealini reddeden kadınlarla görüşmüşlerdir. Söz konusu kadınlara örnek olarak; bir kadın başlangıçta süper kadın neslinin bir parçası olmanın ve her şeyi yapmaya çalışmaktan bahsederek "İdeal kadın varolmaz. Her şeye rağmen sahip olamazsın, yine de bu kitaplar her şeye sahip olabileceğinizi söylüyor" şeklinde süper kadın idealini reddettiğini belirtmiştir.

Buradan hareketle; bir taraftan hem on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda annelerin istihdamının evlilikleri ve çocukları üzerindeki olumsuz etkileri ve söylemler karşısında çoklu eş ve anne rollerinin "doğal" roller olduğunu ve bu nedenle gereksiz stres olmadan gerçekleştirildiğini gösteren önemli yaşam deneyimleri ile çoklu rollerin dengede tutabileceğini gösteren sistematik araştırmalar devam ederken diğer taraftan yirmibirinci yüzyılın başında ise eş ve annenin rollerinin "doğal" roller olduğu varsayımının aksine, çalışanın rolünün "doğal olmayan" olarak görülmesi ve yüksek talepleri içerdiğine ilişkin söylemler ve araştırmalar ortaya çıkmıştır. Bu durum bazı akıl sağlığı profesyonellerinin, kadınların ciddi olumsuz sağlık sonuçları olmadan birden fazla rolün taleplerini karşılayıp karşılayamayacaklarına yönelik endişelerinin ve çalışan kadınların evlilikleri ve çocukları üzerindeki olumsuz etkileri konusundaki güçlü inançlar, söylemler ve kalıpyargıların devam ettiğini göstermektedir. Yine de, son 25 yılda kadınların eğitimi, cinsiyet rolü tutumları, ücretli istihdam ve doğurganlık bakımından meydana gelen büyük değişiklikler nedeniyle, az sayıda kişi, 1950'lerin "evde kalan anne" modeline dönülebileceğini düşünmektedir. Ancak bu gerçeklik maalesef mevcut durumda çok da benimsenmemiştir

ve çalışan kadınların deneyimlediği olumsuz sağlık etkilerinin yaşadıklarına ilişkin çok fazla araştırma olduğu görülmüştür (Barnett, 2004, s. 158).

Gilligan (1977)'in belirttiği gibi, kadınların hem kendilerini yargılamaları hem de yargılanmış oldukları konusundaki endişeleri oldukça önemlidir. Bu, kendi ihtiyaçları karşısında, ilişkide bulunduğu kişilerin ihtiyaçları arasında çatışma yaşayan kadınlar için bir ikilem yaratmaktadır. Bazı kadınlar seslerini duyurmayı bırakabilir ve iyi kadın olarak görünmek ve ilişkilerini korumak için benlik duygularını terk edebilir (Gilligan,1977, s. 490-491). Kültürel ve dış baskılar aynı zamanda psikolojik rahatsızlıklara veya kendine zarar verici davranışlara neden olabilir. Bu durumu ikili tercih olarak gören ve bağımsız başarı ve ilişkiler için ihtiyaçlarını bütünleştirmekte güçlük çeken kadınların yeme bozuklukları için daha fazla risk altında olduğu bulunmuştur (Steiner-Adair, 1984, s. 9-10). Süper kadın idealine bağlı olan yetişkin kadınlarda da düzensiz beslenme (Thornton vd., 1991, s. 469) ve kötü madde kullanımı için yüksek potansiyel bulunmuştur (Thornton & Leo, 1992, s. 307).

Bu bağlamda süper kadın ideali ve çoklu rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusunun olumlu ve olumsuz sağlık etkilerini ortaya koyan çalışmaların yanı sıra, Süper Kadın yapısını ilk kez ortaya koyan ve süper kadın ideolojisini içselleştirme ile ilişkili stresin bir sonucu olarak yeme bozukluklarının gelişimini inceleyen Catherine Steiner-Adair (1986)'in çalışmasında olduğu gibi, süper kadın yapısına bağlı kadınların yeme bozukluğu davranışlarını sergileme ihtimalini destekleyen araştırmalar ve önemli bir literatür oluşmuştur (Dour & Theran, 2011, s. 493; Hart & Kenny, 1997, s. 461; Mensinger vd., 2007, s.557; Thornton vd., 1991, s. 469; Crago vd., 1996, s. 801; Metzger & Murnen, 2011; 39). Ancak söz konusu çalışmalarda yeme bozukluğu gibi olumsuz sağlık etkileriyle birlikte özellikle kadınların sahip oldukları çoklu roller ile bu roller içerisinde gerçekleştirmek için önem verdikleri rollerin sayısı ile süper kadın idealine uyan ve uymayan kadınlar arasındaki farklılıklar vurgulanmaktadır. Dolayısıyla kadınların süper kadın idealine uymaları ya da uymamaları ise söz konusu çoklu rollerin ne kadarına önem verdikleri ve taleplerini karşıladıkları rollerin sayısına bağlıdır. Ayrıca evli ve çalışan kadınların süper kadın idealine bağlılıkları ve yeme bozukluklarına ilişkin çalışmalara ek olarak süper kadın ideali ile ilgili evlenmemiş genç kadınlar üzerinde de araştırmalar yapılmıştır.

Whitty (2001), genç kadınların geçiş dönemlerinde, erken erişkinliğe geçiş yapan daha yaşlı ergenler ve "otuz yaş geçiş" sürecine giren genç erişkinler olmak üzere iki grubun

hayallerini incelemiştir. Genç grubun geleceği hakkında daha büyük hayalleri vardır ve genç kadınlar özellikle mükemmel bir partner bulma, çocuk sahibi olma ve kariyerlerinde başarılı olma gibi bir "Süper-kadın" ideali tanımlamışlardır. Gençler erkeklerden ziyade genç kadınlar, "bölünmüş rüyayı" anımsatan ilişki hayallerini, çocukları ve kariyerlerini güçlülükle ve bir arada sürdürme ihtiyacını öngörüyorlardır. Genç kadınlar da çocuk sahibi olmanın biyolojik, sosyal ve zaman kısıtlamaları konusundaki endişelerini dile getirmişlerdir. Kadınlar, kariyer yapmanın yanı sıra, bakıcının geleneksel rolünü yerine getireceklerini tartışmasız kabul etmişlerdir. Birçok genç kadın hem kariyer hem de aile sahibi olmak istediğini belirtmesine rağmen, daha az kişi birden çok rolü nasıl planlayacaklarını, başaracaklarını ve sürdüreceklerini anladıklarını belirtmişlerdir.

Timko vd. (1987, s. 701,706,710) tarafından lisans öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada süper kadın rolünün bileşenlerinden olan fiziksel görünümün önemi (beden imajı) ile eril ve kadınsı özelliklerin önemi ve bir kadının kimliğinin merkezinde gördüğü rol sayısının yeme bozukluğu semptomlarıyla ilişkisi incelenmiştir. Bu bağlamda kadınların kimliğinin merkezi gördüğü rol sayılarının belirlenmesi, çoklu rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusu olarak tanımlanan süper kadın idealine bağlı olma derecesini ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonucunda; birçok rolün benlik duygusu için merkezi olduğunu hisseden kadınların kendi görünümüne büyük önem verme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve bu kadınların yeme bozukluklarında belirgin olarak daha fazla semptom bildirdiklerini tespit etmişlerdir. Bu sonuçlardan ortaya çıkan resmin "süper kadın" idealini düşündürdüğünü ve süper kadınların hem geleneksel erkeksi hem de kadınsı cinsiyet rolü stereotipinin özelliklerini kapsamaması beklendiğini belirten araştırmacılar çalışmadaki kadınların bir kısmının fiziksel olarak çekici, kişilerarası yönelimli ve aynı zamanda lider ve bağımsız olmayı içeren bir ideale sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Metzger & Murnen (2011) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan çalışma da yine diğer çalışmalarla benzer amaçlarla süper kadın idealine bağlılığı düzensiz yeme tutum ve davranışları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre; süper kadın idealine daha fazla bağlılık gösteren kadınların toplumun güzel ve başarılı olduğu düşünülen kusursuz, ince ve ideal bir kadına benzemeye çalışırken daha düzensiz yeme problemi yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Thornton vd. (1991) tarafından lisans öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada da süper kadın idealine bağlılığın yeme bozuklukları potansiyeli üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre; süper kadın idealini reddeden kadınlarla karşılaştırıldığında,

hem kadınsı hem de erkeksi rollerde süper kadın idealini güçlü bir şekilde uygulayan kadınların daha fazla yeme bozukluğu riski altında olduklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca süper kadın idealine bağlı olmayanların ise pek çok rolü üstlenmeye çalışmadıkları için daha az stres ve kaygıya maruz kaldıklarını ileri sürmüşlerdir.

Crago vd. (1996)'nin ise Thornton vd. (1991)'nin ölçümlerini kullanarak onların bulgularını tekrarlamak amacıyla lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada ise Thornton vd. (1991)'nin çalışma sonuçlarının aksine; süper kadın idealine bağlı olan kadınların kendi kimliklerine merkezi olarak gördükleri rol sayılarının yeme bozukluğu riski arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmalara benzer şekilde Mensinger vd. (2007) ve Hart & Kenny (1997)'nin çalışmalarında da süper kadın tanımına uygun olarak fiziksel görünümüne yüksek bir değer veren ve birden fazla rolde başarı beklentisi içerisinde olan dolayısıyla da süper kadın idealine bağlı olan kadınların daha çok yeme bozukluğu riski altında oldukları ortaya konmuştur.

Bütün bunlarla birlikte alan yazın incelemeleri de göz önüne alındığında; süper kadın idealinin çıkış noktası “toplumsal, kültürel, sosyal baskılar ve beklentiler, popüler söylem ve medya, kültürel ve bireysel ideal imgeleri, toplumun ideal kadın imgesi ve egemen sosyal/toplumsal normlar”dır (Steiner-Adair, 1986; McBride, 1997; Hart & Kenny, 1997; Mensinger vd., 2007; Moss, 2014; Thornton vd., 1991, Woods-Giscombe, 2010). Ancak, kadınlardan bazıları baskılara boyun eğip çoklu rollerle baş etmeye çabalarken; bazıları ise bu baskıları göz ardı edip çoklu rollerde iyi olmak yerine kendilerine belirli rolleri seçip sadece bunlarda başarılı olması gerektiğine inanmaktadır. Dolayısıyla süper kadın idealini onaylayanlar, toplumsal ideal haline gelen süper kadın görüntüsünün, sıklıkla, uzun boylu, ince bir vücut ve yüksek düzeyde bağımsız bir başarı ile ilişkilendirildiği inancından dolayı fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar ve problemler yaşayabilmektedir. Bunun aksine, Süper kadın idealini reddedenler alan yazında “Bilge Kadın” olarak adlandırılmıştır. Bu kadınlar ise; tüm insanlara “her şey” olmak yerine başarının merkezi önem arz eden birkaç rolüne odaklanıp bu rollere öncelik vermekte ve pek çok rolü üstlenmeye çalışmadıkları için daha az stres ve kaygıya maruz kalmaktadırlar (Hart & Kenny, 1997, s. 461; Thornton vd., 1991, s. 481; Steiner-Adair, 1986).

Özetle; birden çok rolün aşırı yüklenme ve sonuçta ortaya çıkan zorlamaya neden olabilen rakip rol talepleri ile ilişkili olduğuna (McBride, 1988, s. 42) ve süper kadın ideali ve çoklu rollerde mükemmele erişme arzusu sonucu ortaya çıkan sendrom ve olumlu ya da olumsuz

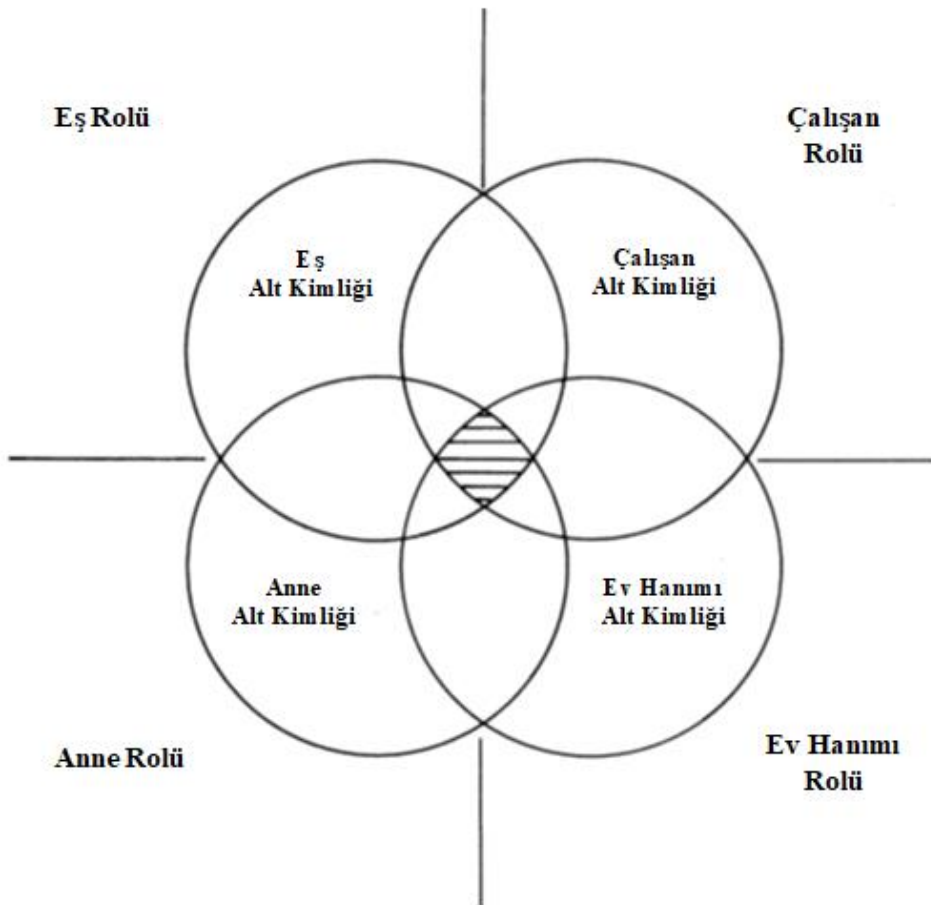
sağlık etkilerine ilişkin geniş bir literatür vardır. Ayrıca çalışan kadınlara ilişkin; kadınların iş ve aile yaşamı ve iş yaşam dengesi, çoklu rolleri ve rol çatışması, çalışan kadınların sorunları, karşılaştıkları engeller ve kısıtlamalar ve psikolojik ve ruhsal sağlıkları üzerine uzun yıllar boyunca yapılmış ve hala yapılmakta olan çalışmalar vardır. Ancak bu kez; günümüzde çalışan kadından bugüne kadar beklenilenden çok daha fazlası beklenmekte, ev içi sorumluluklar ve çalışma yaşamı arasında denge kurmaktan ziyade, çoklu rollerinde “hepsini yapma (doing at all)”, “hepsinde iyi olma (good at all)”, “herkes için her şey olma” ve dolayısıyla bu kez hepsini içeren bir süper kadın olmaları istenmektedir. Araştırmalar, birçok kadının hem mesleki amaçları (yani eril rolleri) hem de eşleri, anneleri ve bakıcıları (yani kadınsı rolleri) gibi derin yerleşmiş sosyal ve kişisel yükümlülükleri ve kültürel kalıpyargıları ve beklentileri yerine getiren ideal bir benlik yaratmak için mücadele ettiğini göstermektedir (Mensing vd., 2007, s. 558). Ayrıca Moss (2014) da çalışmasında, süper kadın sendromunun köklerinin düşük benlik saygısına ve benlik değerine dayandığını ve zamanla gelişen ve genellikle bilinçdışı olan olumsuz bir çekirdek inanç olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, kadın hareketlerinin üzerinden yirmi yıl geçmiş olmasına rağmen, kadınların hem evde hem de ev dışında kültürel beklentileri yaşamak zorunda kaldıkları baskılar göz önüne alındığında, bugün hala birçok kadın, toplumumuzda kadın olmanın ne anlama geldiğine dair eski inançlarla ve kalıpyargılarla tamamen başa çıkamadan, bilinçli ya da bilinçdışı bir şekilde, yeni zorluklar ve sorumluluklarla mücadele etmeye, başkalarının beklentilerini karşılamaya çalışmaya ve başkalarının mutluluğu veya başarısı için sorumluluk alarak çoklu rollerle baş etmeye devam etmektedir (McBride, 1997, s.19).

Bu bağlamda kadınların söz konusu kültürel beklentiler ve çoklu rollerle bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde mücadele etmeye devam ettikleri, bazı kadınların bu durumu içselleştirdikleri, bazılarının ise artık mücadele edemeyeceklerini dile getirerek süper kadın idealini reddettikleri yukarıdaki literatür ve yapılan çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle kadınların kültürel beklentiler ve çoklu rollere ilişkin tutumlarında benlik kavramının da ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada da kadınların benliğine merkezi olarak gördükler roller incelendiğinden benlik kavramına da kısaca değinmek gerekmektedir.

2.2.4.3. Benlik ve Roller Arası Çatışma

Benlik kavramı, çok sayıda kimliği içeren çok yönlü, dinamik bir yapıdır. Benlik kavramını kimlikler, alt yerleşimler ve çoklu benlikler açısından kavramsallaştırmanın kökleri James'in (1968) çalışmalarındaki "çoklu benlikler" kavramına dayanmaktadır (Burke, 1980, s.18). Birden çok benlik ve alt gruplar gibi ilgili terimler, birden çok rolün işgalini ve roller arası çatışması deneyimini kavramsallaştırmak için uygulanmıştır (Hall, 1972; Burke, 1980).

Hall (1972)' e göre; bir kişi belirli bir rolde olduğunda toplam kimliğin bu yönünü ifade eder. Tüm alt yerleşimlerin belirli bir ortak alanı vardır; bu evrensel alan çekirdek olarak bilinir. Bireyler çeşitli açılardan farklılık gösterebilir: alt yerleşim sayısı, alt yerleşimler arasındaki entegrasyon derecesi (yani çekirdeğin büyüklüğü) ve alt kimlik ile rol arasındaki uyum. Evli kadınlar için tipik ikamet yerleri eş, anne, ev hanımı ve işçi olabilir. Modelde, eğer alt yerler arasındaki çakışma miktarı azsa, her bir alt konumun bir kadının toplam kimliğindeki payı için nasıl rekabet edebileceğini önermektedir. Bu varsayımsal kimlik bileşenlerini gösteren model Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Evli Bir Kadının Rollerinin Varsayımsal Modeli

Kaynak: Hall, D. TÇ (1972). A Model of Coping with Role Conflict: The Role Behavior of College Educated Women, Administrative Science Quarterly, 17(4), s. 472.

Rol / kimlikler hakkındaki bu fikirler geliştikçe, bazı ortak kavramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlar; (1) kimlikler, bir kişinin benliğe sosyal bir durumda veya sosyal rolde bir nesne olarak atfettiği anlamlardır; (2) kimlikler ilişkiseldir (yani kimlikler diğer kimliklerle ilgilidir. Bu nedenle, oğullar ve kızları anneler ve babalar, eşlerden kocalara, öğrencilere öğretmenler vb. kategorilerin ve ilişkilerin bir araya getirilmesiyle, oğul-koca-öğretmen olarak belirli bir birey... babası, annesi, karısı, öğrencileri vb. ile nasıl farklı ilişki kuracağını bilir ve onunla nasıl ilişki kurduklarını bilir); (3) kimlikler dönüşlüdür; ve (4) kimlikler bir motivasyon kaynağıdır; (5) kimlikler dolaylı olarak çalışır (yani benlik hem sürekli değişim altındaki bir süreç hem de göreceli zamansal kararlılığa sahip bir yapıdır) (Burke, 1980, s. 18,19,20).

Dolayısıyla birden fazla benlik ve alt kimlik, kısmen kişinin büyük yaşam rolleri ile kendini göstermektedir. Örneğin, çift kariyerli erkekler ve kadınlar profesyonel çalışmalarını öz kimliklerinin merkezi olarak görme eğilimindedirler (Polasky & Holahan, 1998, s. 389). Markus ve Cross (1990) da benliği büyük ölçüde, çoğunlukla bireyin diğerleriyle olan ilişkilerinden türeyen kişilerarası bir başarı olarak tanımlamışlardır. Roller ve rol kimliklerinin, bireylerin başkalarının beklentilerine uyma sürecinde sosyal benliği yaratmalarını ve yapılandırmalarını önermişlerdir, çünkü bireylerin başkalarının beklentilerini içselleştirdiklerini ve güçlü başkalarının kendilerini uygunsuzluktan dolayı cezalandıracağını düşünmektedirler (Akt. Polasky & Holahan, 1998, s. 389).

Ayrıca Levinson (1959)'a göre de rol üniter bir kavram olarak değil, belirli bir sosyal konumdaki bir kişiyle ilgili üç bileşeni içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır: (1) *“yapısal olarak gerçekleşen talepler”*: normlar, beklentiler, tabular, sorumluluklar... [ve] [kişinin] işleyişini yönlendiren, engelleyen, destekleyen baskılar ve kolaylıklar... (2) *“kişisel rol düşüncesi/algısı”*: kişinin sahip olduğu sosyal konuma göre, birisinin onun hakkında ne düşünmesi ve ne yapması gerektiğinin içsel tanımı ve (3) *“rol davranışı”*: bir pozisyonun üyelerinin belirli örgütsel normlar kümesine uygun olarak bilinçsiz veya bilinçli bir niyetle hareket etme yollarıdır.

Bilişsel psikolojideki araştırmacılar ise, benlik sistemindeki başkalarının etkisini taşıyabilecek birkaç bilişsel yapı tespit etmişlerdir. Benlik şemaları, bireyin geçmiş deneyimlerini ve kişisel özelliklerini temsil ettiği görülmüştür. Benlik şemaları, bir bireyin sosyal dünyasındaki başkalarının etkilerinden oluşan gelecekteki arzulanan kavramları da

içerebilir. Bu istenen benlikler istenen kimlik imgelerinde, olası benliklerde ya da aranan ideal benlikte temsil edilebilir. Benlik ve duygulanımla ilgili çeşitli klasik teoriler de, söz konusu bu benlik çatışmalarının ya da benlik tutarsızlıklarının duygusal problemlere yol açabileceğini öne sürmüştür. Mevcut öz-tutarsızlık teorisi (Higgins, Klein & Strauman 1985), bireylerin gerçek benliklerini ya da gerçekte sahip olduklarına inandıkları nitelikleri, ideal benlikleri ya da kendi benliklerine göre değerlendiren ilkeye dayanmaktadır. Öz-tutarsızlık teorisine göre, gerçek benliğin ideal ya da içsel benlikten tutarsız olarak algılandığı ölçüde, bireyler başkalarının özlemlerini ya da standartlarını yerine getiremediğini düşünmektedir. Bu tür tutarsızlıklar ve ilişkili olumsuz etkiler, roller arası çatışması deneyimi ile doğrudan ilgilidir. Birden fazla yaşam rolünün canlandırılması, eşzamanlı yaşam rolleri talepleri birbiriyle etkileşime girdiğinde veya bir açıdan uyumsuz olduğunda roller arası çatışmaya yol açabilir Bununla birlikte, kendi kendine tutarsızlıkların ve roller arası çatışmanın patolojiye yönelik herhangi bir iç eğilimden kaynaklanması gerekmediğini, ancak destek eksikliğinin eşlik ettiği yüksek standartların sosyal iletişimi ile yaratılabileceğini belirtmek önemlidir (Polasky & Holahan, 1998, s. 398). McBride (1988, s. 43)'a göre de bir bireyin sosyal destek ağının yapısı ve baş etme tarzı, her bir rolün benliğe merkezîyetini ve benlik saygısını içermektedir

Gerçek benlik ve ideal benlik arasındaki çatışmayı Nicolson (2002) ise şu şekilde ifade etmiştir: *“Benlik duygumuz çok önemlidir. Yüzeyde - hepimiz 'benliğin' ne olduğunu anlıyoruz. Benim “ben ”im“ ben ”dir. Ben kimim ve neye benzediğim. Orada bir yerlerde gelecekteki benliğimizi de hissediyoruz - hayatıyla başa çıkan ve dengeleyen güçlü ve başarılı kadın olabilecek kişi. Süper Kadın'ın imgeleriyle karşılaştırdığımız 'benliğimiz'.*“

Buradan hareketle yukarıda da bahsedildiği gibi kadınlar kültürel beklentiler ve çoklu rol talepleri karşısında bilinçli ya da bilinçsiz davranışlarda bulunmakta, birçok kadın sahip oldukları çoklu rollerin çatışması sonucu gerçek benlikleri ve ideal benlik arasında çatışma yaşamaktadırlar. Alanyazında benlik kavramı ve çoklu rollere ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak çalışmanın temel amacını oluşturan süper kadın ideali kavramına ilişkin ölçeğin doğrulanması amacıyla alanyazında Linville Öz Rol Envanteri kullanılmıştır (ölçeğe ilişkin detaylı açıklamalar bir sonraki bölümde verilmiştir). Linville (1985) tarafından yapılan çalışmada kadınlar tarafından her bir rolün kendi benlik duygusu için önemine göre derecelendirmesini, rolün kadının kim olduğu duygusu için ne kadar merkezi olduğu olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda kadınların kimliğinin merkezi gördüğü rol sayılarının belirlenmesi, çoklu rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusu olarak tanımlanan

süper kadın idealine bağlı olma derecesini ortaya koymaktadır (Timko vd., 1987; Thornton vd., 1991; Crago vd., 1996). Dolayısıyla bu çalışmada ise kadınların süper kadın idealine bağlı olan ya da bu ideali reddeden kadınların süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemlerini belirlemek amacıyla kadınların çoklu rolleri ve hangi rolleri benliklerine ve kimliklerine merkezi olarak gördükleri incelenmektedir.

Bu bölümde çalışma için geniş bir bağlamı sağlayan literatür gözden geçirilmiştir. Geleneksel olarak kadın kimliğinin oluşması, kadın olmanın hem Batı'da hem de Türk toplumundaki anlamı, ve toplumda kadına yönelik süper kadın idealini de içeren geleneksel kadınlık ve annelik idealleri ile özellikle on dokuzuncu yıldan itibaren kadınlar için gerçekleşen toplumsal değişimler ışığında incelenmiştir. Bu değişiklikler de göz önüne alındığında kadının değişen ve artan çoklu rollere ilişkin literatür de incelenmiştir. Dolayısıyla nasıl bir kadın olunacağına ve kadının rollerine ilişkin kültürel normlar ve kalıpların incelenmesine ilişkin bu kültürel kaynaklar, bugün kadınların kimliklerine, kendilerine atfedilen ve gittikçe artan çoklu rollerine ilişkin beklentileri ve bütün bunlarla nasıl başa çıkacaklarını anlamaları için bir bağlam oluşturmaktadır (Jacques, 2008, s. 35). Yukarıdaki kavramsal ve kuramsal çerçevede hem kadına yönelik "kültürel idealler ve beklentiler" hem de "çoklu rollere" ilişkin literatürün de gösterdiği gibi kadınların üstesinden gelebilmesi için süper kadın gibi ideal kadınlıkla ilgili çok sayıda kültürel beklenti ve söylemler vardır ve kadınlar süper kadın ideali gibi birçok kadınlık ve annelik ideallerine ve birden çok rol taleplerine maruz kalmaktadırlar (Feeney, 2017, s. 209- 210). Ayrıca günümüzde toplum, medya ve sosyal çevre aracılığıyla kadına atfedilen toplumsal roller yeniden inşa edilmekte ve özellikle medyada yer alan çalışan kadın imajları süper kadın stereotipini kadına yönelik kültürel beklentileri içermektedir. Toplumun onayladığı kadın rolleri ise; yukarıdaki literatürde de incelendiği gibi mitler (kalıpyargılar), efsaneler, filmler, reklâmlar ve son yıllarda artış gösteren dizilerde yerini almıştır (Günindi Ersöz, 2010, s. 170). Ancak bu idealler ve söylemler ile çoklu role sahip olmanın sonuçları alanyazın taramasında da görüldüğü gibi tutarsız, çelişkili ve parçalanmıştır. Kadınlık ve annelik konusundaki ortak kültürel bilgiyi oluşturan bu söylemler, idealler ve çoklu rol taleplerine ilişkin beklentiler kadınların kimliklerini, beklentilerini ve seçimlerini şekillendirmektedir (Edley & Wetherell, 1999, s. 182-183; Feeney, 2017, s. 209- 210). Dolayısıyla bugüne kadar çalışan kadınlara ilişkin yapılan sayısız çalışmalara, söz konusu bu ideallerin yaygınlığına ve yüzyıllardır kadına yüklenen çoklu rollere rağmen bugün özellikle Türk kadınlarının kültürle ve "hepsine sahip olma ve hepsini yapma"nın kültürel

beklentileriyle nasıl mücadele ettikleri ve seçimleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Buradan hareketle, çalışmanın odak noktası; özellikle kadına yönelik çok fazla beklentinin olduğu ve ataerkil bir toplum yapısında yaşayan Türk kadınlarının söz konusu değişen kültürel ideallerine yönelik bakış açıları ve bu ideallerle nasıl başa çıktıklarıdır.

Ayrıca Woods-Giscombe (2010), süper kadın rolünün, kadınların stres bildirdiği ve deneyimlediği yolları etkileyen toplumsal bir fenomen olduğunu, kadınlarda stres ve sağlık arasındaki ilişkinin, kadınların stres deneyimleri yani süper kadın rolü ve başa çıkma stratejileri hakkında sınırlı bilgi nedeniyle tam olarak anlaşılamadığını vurgulamış ve gelecek araştırmalarda süper kadın idealini onaylayan ve reddeden kadınlar arasındaki farklılıkların keşfedilebileceği önerisinde bulunmuştur. Aynı şekilde Lochner (1999, s. 67) de çalışmasında süper kadın yapısının, kadınlar için anlamının yaşam koşullarıyla değiştiği varsayımını incelemiştir. Bu varsayımın ortaya çıkıp çıkmadığını görmek için, gelecekteki araştırmaların çeşitli gelişim düzeylerinden kadın gruplarını inceleyebileceği önerisinde bulunarak genç kadınlar, genç yetişkinler ve orta yaşta kadınların süper kadın yapısına eşit derecede önem verip vermedikleri ya da farklı gelişim aşamalarında hangi yönlerinin üzerinde durdukları konusunda incelemeler yapılabileceğini belirtmiştir. Steiner-Adair'in (1986) ise çalışmasında, Süper Kadınlarla “Bilge Kadın” arasındaki farklılıkları doğrudan incelemeyi, gelecekteki araştırmalarda bu iki grubun karşılaştırılmasının bu kavramın anlaşılmasını güçlendirebileceğini belirtmiştir. Son olarak ise süper kadın yapısını kariyer yapan kadınlar gibi farklı popülasyonlarda da incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu anlamda farklı yaş gruplarından kariyer yapan ya da çalışan kadınlar arasında çoklu rollerini dengeleme, hepsini yapma ve çoklu rollerde mükemmelere ulaşma arzusu olan süper kadın idealini gerçekleştirmeye çalışan kadınlar ile süper kadın idealini reddeden ve söz konusu roller arasında seçim yapan kadınlar arasındaki farklılıkları incelemek ve bu farklılıklara yönelik baş etme stratejilerini ortaya koymak; kadınların çalışmasının ülke ekonomisi, kalkınma ve büyüme, sağlıklı çocuklar yetiştirmek adına topluma ya da işverenlere yönelik stratejiler oluşturma hem de alanyazındaki boşluğu doldurmak açısından önem arz etmektedir. Bir sonraki bölümde çalışmanın yöntemi sunulmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde yöntem ile ilgili ayrıntılar ele alınmıştır. Bu anlamda araştırmanın yöntemi, araştırma deseni, katılımcıların belirlenmesi, veri oluşturma süreci ve yararlanılan araçlar, yarı yapılandırılmış görüşme süreci, verilerin analizi, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği, araştırma etiği ve araştırmacının rolü, araştırmacı gözlemleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırma süreci Şekil 2’de görselleştirilmiştir.

Şekil 2. Araştırma Süreci

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amaçlarından biri, sosyal bir fenomene ilişkin kadınların bakış açısı ve deneyimlerinin ortaya çıkarılması ve görünür kılınmasıdır. Kadınların yaşam deneyimleri söz konusu fenomenin özellikle Türk kültürü açısından geniş bir tanımına, bununla başa çıkma yöntemlerine, temaları ortaya çıkaran ve gelecekte daha derinlemesine nitel, nicel ve karma çalışmalara değecek meselelerin açıklanmasına katkıda bulunma çabası için önemlidir. Çalışmada kadınların yaşam öykülerinden yola çıkarak evlilik öncesi, evlilik sonrası, çocuk sonrası dönemleri ile birlikte temelde kültürel beklentiler ile çoklu rol taleplerine ilişkin geçmiş yaşam ve mevcut yaşamlarına ilişkin deneyimleri, bu deneyimlerden çıkardıkları anlamları, Türk toplumunda kadın olmaya ilişkin algıları, süper kadın idealine bakış açılarını ve başa çıkma yöntemlerini sorgulayarak, tümevarımsal çıkarımda bulunmak amacıyla nitel araştırmanın veri oluşturma ve analiz teknikleri kullanılmıştır. Nitel araştırma; nitel veri yöntemlerinin kullanıldığı (gözlem, görüşme ve doküman analizi), bakış açılarının algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.42-48).

Creswell (2020, s. 49)'e göre; nitel araştırma yapılma nedenlerinden birisi, bir problem veya konunun keşfedilmesi, kompleks bir konuya ilişkin bir anlayış geliştirilmesidir. İkinci olarak ise ayrıntının sadece insanlarla doğrudan konuşularak; ev veya işyerlerine gidilerek ya da bulunması beklenenler ve alanyazında okunanlardan etkilenmemiş öyküler anlatmalarına imkan vererek kurulabileceğinden, öykülerini anlatmaları ve seslerini duyurmaları için kişileri güçlendirmek için nitel araştırma yapılmaktadır. Öyküleri anlatmak kadınların dünyayı anlaması demektir. Bu anlatılar, "öznel anlam" ı edinmeye ve hayatlarımızın parçalarını bir arada tutan "ipler" gibi hareket etmeye yardımcı olur (Santovec, 2014, s.30). Ayrıca nicel araştırmalar bugüne kadar kadınların ne kadar çok rol üstlendiklerini ve bu rolleri dengelemekteki zorluklarını ortaya koymuştur (Otacıoğlu, 2008; Bulgurcu Gürel, 2016; Erdoğan, 1991; Kauppinen ve Tuomola, 2008). Bununla birlikte, son zamanlarda ortaya çıkan, yeni bir fenomen ve kültürel bir beklenti olan süper kadın idelainin nitel bir analizi, kadınların çoklu rollerle mücadeleleri, kültürel beklentilere ilişkin deneyimlerinin görünür kılınmasını, sorunlarının tanımlanmasını, sayılarla belirttikleri rolleri duygularla ifade etmelerini, başarılarını, hayal kırıklıklarını ve en önemlisi bununla nasıl başa çıktıklarını açıklamalarını sağlayacaktır. Bunlara ek olarak bu çalışma fenomenin bu kültüre özgü ayrıntılarını ortaya koyabilmesi bakımından değerlidir.

3.1.1. Araştırma Deseni (Tasarımı)

Kadınların toplumda kadın olmaya ve çoklu rollerine ilişkin yaşam deneyimlerini, bu deneyimlerden çıkardıkları anlamları, bakış açılarını ve süper kadın idealine ilişkin algılarını betimlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını keşfeden (Creswell, 2020, s. 79) ve nitel bir araştırma yöntemi olan fenomenolojik tasarım benimsenmiştir. Fenomenoloji; olayların anlamını ve özünü ortaya çıkarmaya çalışan nitel bir yöntemdir (Higinbottom, 2004, s.12). Fenomenolojinin amacı, bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir ve bu amaçla araştırmacı fenomeni deneyimleyen tüm katılımcıların ortak özelliklerini tanımlamaya da odaklanarak, fenomeni tanımlar, fenomenle ilgili deneyime sahip olan kişilerden veri toplar ve bütün bireylerin deneyimlerinin özünü tanımlayan bütüncül bir betimleme ortaya koyar. Bu betimleme onların neyi nasıl ettiklerinden oluşur (Creswell, 2020, s. 79). Buradan hareketle; bu çalışmada ele alınan fenomen, kadınlara yüklenen kültürel beklentiler ve çoklu rollerden biri olan süper kadın rolü/idealidir.

3.1.2. Katılımcıların Belirlenmesi

Araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme tam anlamıyla nitel araştırma geleneği içerisinde ortaya çıkmıştır ve zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Dolayısıyla bu örnekleme yöntemi pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 118). Amaçlı örnekleme yöntemleri, araştırmanın amacına göre araştırmaya dahil edilecek konuların, araştırmacı tarafından belirlenen ölçütleri sağlayan kişilerin ya da grupların seçimini, söz konusu kişi ve grupların deneyimlerini ve bakış açılarını ya da bir kavramın geliştirilmesini içeren araştırma tasarımları için kullanılmaktadır (Higinbottom, 2004, s. 16; Sönmez & İlgün, 2018, s. 379). Buradan hareketle araştırmanın amacı dikkate alındığında amaçlı örnekleme yöntemi kullanılması gerektiği görülmüştür.

Başlıca amaçlı örnekleme yöntemleri; aşırı veya aykırı durum örnekleme, benzeşik örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, kritik durum örnekleme, tipik durum örnekleme, kartopu veya zincir örnekleme, ölçüt örnekleme, doğrulayıcı veya yanlışlayıcı

örnekleme ve kolay ulaşılabılır durum örnekleme şeklidir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.118).

Nitel araştırmada araştırmacılar örnekleme ilişkin kararlarını verirken birden fazla örnekleme yöntemini aynı anda kullanabilmektedirler. Çünkü nitel araştırma doğası gereği esneklik ve bu esneklik araştırma sürecinin her aşaması için geçerlidir. Bu bağlamda araştırmacılar araştırmalarının amacına göre araştırmanın herhangi bir aşamasında eğer gerek duyuyorsa başlangıç aşamasında olmadığı halde yeni örnekleme yöntemlerini her an uygulamaya koyabilmektedirler. Bunun amacı ise; çalıştıkları olgu ile ilgili daha zengin, betimsel ve derinlemesine bilgiye dayalı bir veri seti oluşturmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 124). Bu araştırmanın amacına uygun olarak kullanılan yöntemler ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” ve “maksimum çeşitlilik örnekleme”dir.

“Ölçüt örnekleme”, önceden belirlenmiş kriterleri karşılayan tüm durumları gözden geçirmek ve incelemektir. “Maksimum çeşitlilik örnekleme” ise çok fazla çeşitlilikten ortaya çıkan kalıplar, deneyimleri ve merkezdeki paylaşılan boyutları yakalamak ve incelemektir. Ölçüt örnekleme incelenen fenomen hakkında deneyimleri olan insanların düşüncelerini yansıtmayı ve bilgi açısından zengin olma olasılığı olan durumların anlaşıldığından emin olmayı sağlarken (Patton, 2018, s.235-243); “maksimum çeşitlilik örnekleme” çalışmanın katılımcılarını çeşitlendirerek cinsiyet, yaş, okul düzeyi veya katılımcıları birbirinden ayırabilecek bazı değişkenlerin dikkate alınarak onların görüşlerinin söz konusu farklılıkları yansıtmaya veya karmaşık bir fenomenin ortaya çıkmasının amaçlandığı iyi bir nitel çalışma sağlanmasına imkan vermektedir (Creswell & Clark, 2015, s.186). Bu bağlamda ölçüt örneklemesinden hareketle; bekar ve çalışmayan kadınlardan ziyade çocuğu olan, daha fazla sorumluluğu olan ve çoklu rol deneyimine sahip olan çalışan evli ve/veya boşanmış kadınlar ile maksimum çeşitlilik örneklemesinden hareketle bu kadınlardan farklı yaş, şehir, meslek, kültür ve yaşam tarzı gibi özelliklere sahip olan kadınlar örnekleme dahil edilmiştir.

3.1.2.1. Şehir Seçimi

Araştırmaya yönelik alan seçimi hem kuram hem de örnekleme stratejisine dayandırılmıştır. Amaçlı örnekleme araştırmanın derinlemesine yapılabilmesi için, cevaplara ışık tutacak olan bilgi bakımından zengin durumlara odaklanıldığı (Patton, 2018, s. 230) göz önüne alındığında çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan

maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemeğinde ise amaç görel olarak küçük bir örneklem oluştururken bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek kişilerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Söz konusu çeşitliliği sağlamak, genelleme yapmanın aksine çeşitlilik gösteren durumlar arasında ortak ya da benzer olguların olup olmadığını bulmaya çalışarak buna göre problemin farklı yönlerini ortaya koymaktır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 119). Bu noktadan hareketle çeşitliliği sağlamak ve daha çok role sahip kadınlardan daha fazla bakış açısı elde edebilmek adına sahip oldukları kültürler, yaşadıkları şehir, yaşları ve medeni durumları gibi farklı demografik özelliklere sahip kadınlara ulaşmak amaçlanmıştır. Dolayısıyla araştırma Aksaray ve Bursa illerinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu illerin tercih edilme sebepleri; (1) Maliyet ve zaman kısıtı ile katılımcılara erişim gibi unsurların dikkate alınması ve bu unsurlar açısından her iki ilin de araştırmacının araştırma yapmasına olanak tanıyan iller olması (2) Bu unsurlar çerçevesinde illerden birinin küçük ve İç Anadolu kültürünü yansıtıyor, diğerinin ise büyük ve batı kültürünü yansıtıyor olması, (3) Örnekleme oluşturan kadınların çalışan kadınlar olduğu dikkate alındığında; illerin hem büyük ve küçük iller olmaları hem de sahip oldukları kültürler açısından her iki ilde yaşayanların da farklı yaşam tarzlarına sahip olmaları nedeniyle kadınların yaşam tarzlarındaki farklılıkların ortaya konması (3) İllerden birinin konumunun geçiş noktasında olması, diğerinin ise kozmopolit olması nedeniyle sahip oldukları kültürlerin yanı sıra çok farklı kültürleri de barındırıyor olmasıdır.

3.1.2.2. Katılımcı Seçimi

Katılımcıların belirlenmesinde öncelikle niceliksel araştırma için gerekli ölçekler (Çoklu Rollerde Başarı-Süper Kadın Ölçeği (SKÖ) ve Öz-Roller Envanteri(ÖRE)) belirlenmiştir. Ardından katılımcıların belirlenmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

Birinci aşamada; amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem stratejisi dikkate alınarak, SKÖ ve ÖRE'nin yer aldığı anketi dolduracak kişiler için ölçüt; çalışan evli ve/veya boşanmış ve çocuk sahibi olan kadınlar olarak belirlenmiştir. Evli ve çocuklu kadınların bekâr ya da çocuk sahibi olmayan ve boşanmış kadınlara göre çok daha fazla rolle mücadele ediyor olması, kültürel beklentiler konusunda bekar kadınlara göre daha fazla beklentiyle karşılaşması ve özellikle annelik rolünün süper kadın ideali beklentisinde önemli bir etken olması ikinci aşamada üzerinde çalışılan örneklem için katılımcıların evli ve/veya boşanmış çocuk sahibi ve çalışan kadınlardan oluşturulması kararına yön

vermiştir. Bu kapsamda araştırmanın yapılması planlanan Aksaray ve Bursa illerinde yer alan özel ve kamu kurumlarından anket çalışması yapılmasına dair izinlerin alınabilmesi için gerekli belgeler gönderilmiş ve izin belgeleri alınmıştır. Gerekli izinlerin alınması sonucu, 2018 Nisan-Ağustos ayları içerisinde Bursa ve Aksaray ilindeki kamu ve özel kuruluşlarda çalışan evli ve/veya boşanmış çocuk sahibi olan kadınlar üzerinde anket çalışması yapılmış ve toplamda 1200 adet anket toplanmıştır. Katılımcılar “gönüllülük” esasına göre anketi doldurmuşlardır ve anketin sonunda görüşmeler için kısa bir açıklama eklenmiş (Bknz. EK-1) ve açıklamaları okuyarak çalışmanın ikinci aşamasına katılmak isteyen katılımcılar açıklamaların altında yer alan isim ve iletişim bilgileri bölümünü doldurmuşlardır. Anketler toplandıktan sonra hatalı ve eksik anketler ayıklanmış ve 971 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Söz konusu anketlerde kullanılan ölçeklerden ilki olan Süper Kadın Ölçeği (SKÖ), Murnen, Smolak & Levine tarafından 1994’te geliştirilmiştir. Temelde, geleneksel erkek rolleri (kariyer başarısına ulaşmak), kadın rolleri (başkalarına bakıcı olmak), görünüş ile ilgili roller (ince ve fiziksel olarak zinde görünmek), topluluk rolleri (toplulukta önde gelen bir kadın olarak bilinmek), ebeveynliğe ilişkin roller ve rolleri birleştirme yeteneği gibi çoklu ve çelişkili rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusunun değerlendirilmesi için tasarlanmış olan ölçek 27 maddelik bir kendi bildirim ölçeğidir. (Örnek madde:” Çoğu insanın yapması zor olsa da çok başarılı bir kariyere ve çok güçlü bir aile hayatına sahip olabilirim”; “Başarılı evlilikler, kariyerler ve harika çocukların hepsine sahip olan insanları kendime model olarak alıyorum”; “Yaptığım her şeyde harika olduğumun söyleniyor olması benim için inanılmaz bir iltifat olur”). (Goldberg, 2001; Hart & Kenny, 1997). Ölçek, katılımcıların bu rollerde ne kadar iyi performans gösterdiğini ölçmek yerine, her bir rolde başarının değerini ve önemini değerlendirmektedir. Toplam puanlar her bir maddeye verilen yanıtların toplanmasıyla elde edilir ve olası puan aralığı 27 ile 189 arasındadır (Murnen vd., 1994). Çoklu rollerin başarılmasında eril kimlik, mükemmeliyetçilik ve beden imajına bağlı olarak süper kadın yapısına bağlılığı ifade eden ölçekte katılımcılardan elde edilen puanların toplamında yüksek puanlar daha fazla "Süper Kadınlık" ı temsil edecek şekilde kodlanmıştır yani yüksek puanlar süper kadın idealinin onaylandığına işaret etmektedir (Lochner, 1999; Goldberg, 2001; Hart & Kenny, 1997; Mensinger vd., 2007). Ölçeğin Bu araştırmada süper kadın ölçeği, katılımcıların, her ifadenin 1 (“kesinlikle katılmıyorum”) ile 5 (“kesinlikle katılıyorum”) arasında değişen 5’li likert tipi ve 27 maddelik olarak kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasını yapan Kanbur ve Salihoglu

(2015) ile iletişime geçilerek ölçeğin kullanılması için gerekli izin ve ölçeğin orjinal hali ile Türkçe'ye uyarlanmış hali alınmıştır (Kanbur ve Salihoğlu, 2015). İkinci ölçek ise; SKÖ'nün birden fazla role bağlılığı değerlendiren Linville Öz-Roller Envanteri (ÖRE)'dir. ÖRE alan yazında birçok çalışmada SKÖ'yü doğrulamak amacıyla SKÖ ile birlikte kullanılmıştır (Goldberg, 2001; Hart & Kenny, 1997; Lochner, 1999; Mensinger vd., 2007; Martino & Laurano, 2013). Ölçek Linville (1985) tarafından geliştirilmiş ve üniversite öğrencilerine uygun *13 rol* listelenmiştir. Deneklere, her bir rolün önemini kendi benlik duygusu için önemine göre derecelendirmesi talimatı verilmiş ve rolün deneğin kim olduğu duygusu için ne kadar merkezi olduğu olarak tanımlanmıştır. En önemli rollere 10 puan verilmiş ve daha sonra birbirlerinin rolünün önemi oran ölçeklemesi kullanılarak en merkezi rollere göre derecelendirilmiştir. (Timko vd., 1987, s. 706; Linville, 1985).

Süper kadın ölçeğini doğrulamak ve süper kadın idealine bireyin onayını ölçmek için kullanılan Öz Rol Envanteri (ÖRE) ise, kadının kendi kimliği için merkezi olarak gördüğü rollerin sayısını belirtmektedir. Bu bağlamda kadınların kimliğinin merkezi gördüğü rol sayılarının belirlenmesi, çoklu rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusu olarak tanımlanan süper kadın idealine bağlı olma derecesini ortaya koymaktadır. Ölçek her bir rolün kişinin benlik duygusuna verdiği önem açısından değerlendirdiği çeşitli rollerden ve endişe alanlarından oluşmaktadır: “Kız”, “Erkek Arkadaş”, “Kız Arkadaş”, “Romantik Partner”, “Öğrenci”, “Boş Zaman Aktivitelerine Katılma”, “Gönüllü Olma”, “Fiziksel Sağlık”, “Lider”, “Fiziksel Olarak Aktif”, “Fiziksel Genel Görünüm”, “Fiziksel Çekicilik”, “Sosyal Durumlar” ve “Kaynak Kişi” (Thornton vd., 1991, s. 473). Ölçek Timko vd. (1987, s. 701,706, 710) tarafından yapılan çalışmada *13 rol* esas alınarak kullanılmış ve süper kadın rolünün bileşenlerinden olan fiziksel görünümün önemi (beden imajı) ile eril ve kadınsı özelliklerin önemi ve bir kadının kimliğinin merkezinde gördüğü rol sayısının yeme bozukluğu semptomlarıyla ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada kadınlardan kendilerine merkezi olarak gördükleri her bir rolü puanlandırmaları istenmiştir. Çalışmanın sonucunda; birçok rolün benlik duygusu için merkezi olduğunu hisseden kadınların kendi görünümlerine büyük önem verme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve bu kadınların yeme bozukluklarında belirgin olarak daha fazla semptom bildirdiklerini tespit etmişlerdir. Bu sonuçlardan ortaya çıkan resmin “süper kadın” idealini düşündüğüünü ve süper kadınların hem geleneksel erkeksi hem de kadınsı cinsiyet rolü stereotipinin özelliklerini kapsamaması beklendiğini belirten araştırmacılar çalışmadaki kadınların bir kısmının fiziksel olarak çekici, kişilerarası yönelimli ve aynı zamanda lider ve bağımsız olmayı içeren bir

ideale sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu kadınların çeşitli rollerine öncelik vermiş gibi görünmektense, birçok farklı rolde başarılı performanslarının benlik duyguları için son derece önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ölçek daha sonra Thornton vd. (1991) tarafından kullanılmış ancak başlangıçta “Çekicilik”, “Fiziksel Olarak Genel Görünüm” ün bir parçası olarak dahil edilirken daha sonra süper kadın imajında önemli bir bileşen olarak fiziksel cazibenin daha spesifik bir değerlendirmesini yapmak için “Çekicilik”, bu araştırmada ayrı bir öğe olarak dahil edilerek *rol sayısı 14*’ yükseltilmiştir. Daha sonra ise Crago vd. (1996, s.805) tarafından yapılan çalışmada ise önceki iki çalışmada, süper kadın idealine bağlılık ölçütü olarak kullanılan 13 role (Thornton vd. 1991; Timko vd., 1987), kadının modern hayatta başka rollere de sahip olduğu düşünülerek 5 rol (“Kariyer Sahibi Kişi”, “Dindar veya Felsefi Kişi”, “Ev Sahibi”, “Anne”, “Mevcut İş”) daha eklenmiştir. Bu araştırmada ise ölçeğin özgün halindeki 13 rolden (Linville, 1985) yapılan çalışmalarla 19 role yükseltile rol sayısı bu çalışmada; “Geleneksel Roller” olarak adlandırılan 7 rol (“Abla Rolü”, “Kayınvalide Rolü”, “Yenge Rolü”, “Elti Rolü”, “Görümce Rolü”, “Teyze/Hala Rolü”, “Gelin Rolü”) daha eklenerek toplamda 26 rol olarak ele alınmıştır.

İkinci aşamada ise toplanan anketler içerisinde; uygulanan anket üzerinde çalışmanın ikinci aşamasına katkı sağlama konusunda gönüllü olabileceğini belirtmiş kişilerin anketleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak; Süper Kadın Ölçeği’nde, her bir katılımcının toplam süper kadına idealine bağlılık puanları bulunmuştur. Puanın yüksek olması süper kadın idealine bağlılığın arttığını göstermektedir (Murnen, Smolak & Levine, 1994; Jacques, 2008; Kanbur ve Salihoğlu, 2015). Dolayısıyla, ölçeğin toplamları alınmış, toplamın ortalaması bulunmuş ve ortalamanın üstünde olanlar “süper kadın idealini onaylayanlar”, ortalamanın altında olanlar ise “süper kadın idealini reddedenler” olarak kategorize edilmiştir. İkinci olarak; alanyazında süper kadın ölçeğini doğrulamak, süper kadın idealine bireyin onayını ölçmek için kullanılan (Mensing vd., 2007), kadının her bir rolü benlik duygusu açısından değerlendirdiği rollerden oluşan ve kadının kendi kimliğine merkezi olarak gördüğü rollerin sayısını belirleyen ÖRE’de (Linville, 1985) ise öncelikle katılımcıların puanlamalarına göre, her katılımcının o rol için medyanın altında veya üstünde olup olmadığını saptamak için, her bir rolün medyanı bulunmuştur. Aşırı önem taşıyan rollerin sayısı ne kadar fazla olursa, süper kadın idealine bağlılık o kadar artmaktadır. Bu nedenle ideale uyma düzeyini yansıtan tek bir değeri elde etmek için her bir role verilen tepki dağılımlarının medyan değerleri belirlenmektedir. Eğer bir kişinin cevabı medyanın üzerindeyse, bu daha büyük önem taşıdığı ve 1 değerine atandığı kabul

edilmekte; medyanın altında ise 0 değeri atanmaktadır (Thornton vd., 1991; Crago vd., 1996). Dolayısıyla medyanın üstünde olan roller 1, medyanın altında olan roller ise 0 olarak kodlanmıştır. Bu kodlama sonucunun toplanması ile elde edilen rol sayıları 0 ile 26 arasında değer almaktadır. Dolayısıyla, bu toplamın ilk üçte birine giren ve (0-9) arası değerleri alan katılımcılar “süper kadın idealini reddedenler”, (10-16) arası değerleri alan katılımcılar “belirsiz” ve (17-26) arası değerleri alan katılımcılar “süper kadın idealini onaylayanlar” olarak kategorize edilmiştir.

Gönüllü katılımcıların SKÖ skorları ile ÖRE skorlarının hesaplanarak bu skorlar üzerinden yapılan kategoriler sonucunda belirlenen katılımcılar, temelde süper kadın idealini reddeden, onaylayan ve belirsiz olan kadınlar olarak üç gruba ayrılmıştır. Ayrıca katılımcıların SKÖ ve ÖRE skorları ile birlikte sosyo-demografik özelliklerinde de grup içi heterojenlik ve gruplararası homojenlik gözlemlenmiştir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi daha çok role sahip kadınlardan daha fazla bakış açısı elde edebilmek ve özellikle anne rolüne ilişkin kültürel beklentiler ile birlikte kadınların çoklu rollerini inceleyebilmek amaçlanmıştır. Bu nedenle çeşitli sayıda bakış açısı sağlayabilmek için “maksimum çeşitlilik örnekleme” dikkate alınarak; her gruptan ÖRE ve SKÖ skorları farklı sonuçlar verenler ile kadınların sahip oldukları kültürler, yaşadıkları şehir, yaşları ve medeni durumları arasındaki farklılıklar da göz önünde bulundurularak taslak görüşmeci listesi oluşturulmuştur.

Nitel araştırma belirsizliklerle doludur ve belirsizlikler örneklem büyüklüğünden daha net değildir. Dolayısıyla nitel araştırmada örneklem büyüklüğü için kural yoktur. Örneklem büyüklüğü, bilmek istenilen şeylere, araştırmamanın amacına, neyin tehlikede olduğuna, neyin yararlı olacağına ve mevcut zaman ve kaynaklarla neler yapılabileceğine bağlıdır. (Patton, 2018, s. 244). Amaçlı örneklemede örneklemin büyüklüğü bilgilendirici değerlendirmelerle belirlenir. Amaç bilgiyi en üst düzeye çıkarmaksa, örnekleme yeni örneklenmiş birimlerden yeni bir bilgi gelmediğinde sonlandırılır; bu nedenle doyum birincil ölçüttür (Patton, 2018 s. 246). Bu bağlamda örneklemin büyüklüğünü katılımcıların gönüllükleri ve verinin doyuma ulaşma noktası belirlemiştir.

Buradan hareketle; görüşmeye katılmak için gönüllü olabileceğini belirtmiş kişilere, anket üzerinde belirttikleri iletişim bilgileri aracılığıyla ulaşılmıştır. Ancak bu aşamada kendisiyle iletişim kurulduğunda çalışmaya katılmayı reddetmiş katılımcılar da olmuştur. Bu durumda SKÖ ve ÖRE skorları dikkate alınarak başka katılımcılara ulaşılmıştır ve görüşme gününe ilişkin randevular ile görüşmeci listesi oluşturulmuştur. Ardından

araştırmanın ikinci aşamasına başladıktan sonra da her iki şehirde de kadınlarla görüşmeye gidildiğinde belirlenen gün ve saatte aksamaların olması, katılımcıların müsaitlik durumlarında son dakikalarda gerçekleşen değişimlerin olması ve görüşmenin gerçekleşeceği gün ve tarihte görüşmeye katılmaktan vazgeçmek istemeleri gibi nedenlerle bazı katılımcıların örneklemden çıkarılmıştır. Dolayısıyla nihai görüşmeci listesinde her iki grupta da yirmi beşer kadın yer almıştır. Bu nedenle nihai görüşmeci listesinde yer alan ve görüşmeye katılan kadınların yirmi beşer kişiden oluşmasında en büyük etken görüşmeye katılmaya yönelik “gönüllülükleri” ve “veri doygunluğu” dur.

Bu bağlamda nicel yöntem içeriğine göre araştırmanın katılımcıları araştırma kapsamında yapılan ve araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan yarı yapılandırılmış görüşmelere gönüllü katılmak isteyen ve SKÖ ile ÖRE skorlarına göre gruplanan kadınlardan oluşmaktadır. Her bir katılımcı için kaçınıcı görüşmeci olduğu, demografik bilgileri ve SKÖ ile ÖRE skorlarının sonuçlarını kısaca ifade eden takma isimler kullanılmıştır (Örneğin; 44- MU- 46 (B-2)-ONAY/RET- BURSA)*. Bu kapsamda görüşmeci listesinde yer alan ve görüşmelere katılan kadınların demografik özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

* Örnekte verilen 44 rakamı katılımcının kaçınıcı katılımcı olduğunu ifade etmektedir. MU katılımcının isim-soyisim kısaltmalarını, 46 yaşını, (B-2) medeni durumunu ve çocuk sayısını, ONAY SKÖ skoru sonucuna göre onay-ret durumunu, RET ÖRE skoru sonucuna göre onay-ret-belirsiz durumunu ve BURSA katılımcının yaşadığı şehiri ifade etmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile ÖRE ve SKÖ Skorları

Katılımcı	Medeni Hali	Yaş	Çocuk Sayısı	Meslek	Yaşadığı Şehir	ÖRE	SKÖ
ŞU	Evli	29	1	Akademisyen	Aksaray	Belirsiz	Ret
MB	Evli	29	1	Bankacı	Aksaray	Belirsiz	Ret
EMT	Evli	28	0	Öğretmen	Aksaray	Onay	Onay
ZA	Evli	31	1	Akademisyen	Aksaray	Belirsiz	Ret
BT	Evli	34	2	Akademisyen	Aksaray	Ret	Ret
AÇ	Evli	31	1	Ebe	Aksaray	Onay	Ret
RS	Evli	41	2	Zabıta	Aksaray	Ret	Ret
SG	Evli	36	1	Doktor	Aksaray	Belirsiz	Onay
GSG	Evli	30	0	Veteriner	Aksaray	Ret	Ret
AK	Evli	50	2	Ziraat Mühendisi	Aksaray	Onay	Ret
ÜT	Evli	37	1	Akademisyen	Aksaray	Belirsiz	Ret
NA	Bekar	43	1	Diş Hekimi	Bursa	Belirsiz	Ret
EK	Evli	27	1	Öğretmen	Bursa	Onay	Onay
SÖ	Evli	34	1	Üretim Şefi	Bursa	Onay	Ret
DK	Evli	40	1	Harita Mühendisi	Bursa	Onay	Onay
NA	Evli	38	1	Memur	Bursa	Belirsiz	Ret
TAA	Evli	45	2	Akademisyen	Bursa	Belirsiz	Ret
ET	Evli	25	0	Doktor	Bursa	Onay	Onay
SKC	Evli	25	0	Endüstri Mühendisi	Bursa	Belirsiz	Onay
EKK	Evli	30	1	Akademisyen	Bursa	Onay	Ret
NUK	Evli	38	0	Doktor	Bursa	Ret	Ret
FH	Evli	41	2	Memur	Bursa	Belirsiz	Ret
AT	Evli	47	2	Yurt Müdürü	Bursa	Onay	Onay
İN	Bekar	43	2	Hemşire	Bursa	Belirsiz	Ret
EB	Evli	41	2	Emlakçı	Bursa	Ret	Ret
SÖZ	Evli	25	0	Peyzaj Mimarı	Bursa	Belirsiz	Onay
MT	Evli	30	1	Harita Teknikeri	Bursa	Onay	Onay
TA	Evli	52	2	Öğretmen	Bursa	Belirsiz	Onay
AE	Evli	48	0	Üst Düzey Yönetici	Bursa	Ret	Onay
AN	Evli	33	1	Öğretmen	Bursa	Onay	Onay
ÖA	Evli	35	2	Büro Personeli	Bursa	Belirsiz	Ret
CA	Evli	33	2	Büro Personeli	Bursa	Belirsiz	Ret
İÖ	Bekar	31	1	Üretim Personeli	Bursa	Belirsiz	Onay
FÇ	Evli	50	1	İnşaat Mühendisi	Bursa	Onay	Ret
AD	Evli	38	1	Akademisyen	Bursa	Ret	Onay
ZT	Evli	33	0	Memur	Bursa	Belirsiz	Ret
MU	Bekar	46	2	Emlakçı	Bursa	Ret	Onay
ZK	Bekar	43	1	Akademisyen	Aksaray	Onay	Onay
ÖÇM	Evli	29	0	Akademisyen	Aksaray	Onay	Onay
NY	Bekar	35	1	Zabıt Katibi	Aksaray	Ret	Ret
NB	Evli	45	2	Hakim	Aksaray	Belirsiz	Ret
ZNA	Evli	30	1	Bankacı	Aksaray	Onay	Onay
GT	Evli	32	1	Muhasebeci	Aksaray	Belirsiz	Onay
ŞK	Bekar	34	1	Avukat	Aksaray	Belirsiz	Onay
FK	Evli	31	0	Akademisyen	Aksaray	Ret	Ret
CB	Evli	32	2	Doktor	Aksaray	Ret	Ret
ŞKU	Evli	35	1	Akademisyen	Aksaray	Onay	Onay
Yİ	Evli	37	2	Öğretmen	Aksaray	Belirsiz	Onay
İAY	Evli	34	0	Akademisyen	Aksaray	Ret	Ret
ZÖ	Evli	31	1	Bankacı	Aksaray	Onay	Onay

3.1.3. Veri Oluşturma Süreci ve Yararlanılan Araçlar

Çalışmada veri toplamak için görüşme tekniğinin hem yapılandırılmış hem de yarı yapılandırılmış türlerinden yararlanılmıştır. Dolayısıyla, çalışmada kullanılan veri toplama tekniklerini ve yararlanılan araçları iki aşamada incelemek mümkündür. İlk aşamada örneklem belirlemek ve katılımcı seçimi için (ön veri toplamada) yapılandırılmış bir veri toplama aracından, başka bir deyişle, bir anket formundan; ikinci aşamada ise çalışmanın temel odağını oluşturan nitel yöntem için yarı yapılandırılmış bir görüşme formundan yararlanılmıştır. Bu veri toplama araçlarının (formlarının) ayrıntılarına yönelik açıklamalara ilerleyen kısımda alt başlıklar halinde yer verilmiştir.

3.1.3.1. Katılımcı Seçiminde Yararlanılan Araçlar

Katılımcı seçimine esas oluşturması için yararlanılan “Anket formu /Ön Görüşme Formu”nda (yapılandırılmış veri toplama formunda), “Çoklu Rollerde Başarı-Süper Kadın Ölçeği” (SKÖ)’ne ve “Öz Roller Envanteri” (ÖRE)’ne yer verilmiştir. Görüşme formu dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sosyo-demografik özellikler; ikinci bölüm çoklu rollerde başarı-süper kadın ölçeği (SKÖ); üçüncü bölüm öz roller envanteri (ÖRE) ve dördüncü bölüm yarı yapılandırılmış görüşme için gönüllü olanların doldurdukları açıklama ve iletişim bilgilerinden oluşmaktadır. Anket formu Ek 1’de yer almaktadır.

3.1.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Yarı yapılandırılmış görüşme formu; araştırmanın ikinci aşaması olan yüz yüze görüşmelere katılmaya gönüllü olan kadınlarla gerçekleştirilecek olan görüşmeler esnasında araştırmacıya rehber olan formu ifade etmektedir (Tekindal, 2015, s. 95). Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış olarak gerçekleştirilen görüşmeler, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış bir liste üzerinden yürütülmüştür.

Yapılandırılmamış sorular olarak da adlandırılan açık uçlu sorular; araştırmacıya incelemek istediği olguyu esnek bir yaklaşımla ele alma olanağı sağlamaktadır. Araştırma sorularının açık uçlu ifade edildiği araştırmalarda, araştırmacı araştırma problemine ilişkin temel değişkenlerin henüz tam bir açıklık kazanmamış olduğu varsayımından hareketle, esnek bir yaklaşımla araştırma sürecini yönlendirebilir ve gerektiğinde örneklem, veri toplama teknikleri ve analiz yöntemlerinde değişiklik yapabilmektedir. Ayrıca görüşme

sorularının önceden kestirilebilir ve kısa yanıtlara neden olabilen soru türlerinden oluşmaması önemlidir. Bu nedenle açık uçlu sorular katılımcının konu hakkında daha ayrıntılı bilgiler vermesini teşvik edebilir. (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 88, 139).

Bu bağlamda açık uçlu soru listesinden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu; kadınların, Türk toplumunda kadın olmanın anlamı, çoklu rol deneyimleri ve süper kadın idealine ilişkin görüşlerini almaya yönelik yarı yapılandırılmış olarak hazırlanan form üç bölümden oluşmakta ve kadınların evlilik öncesi, evlilik sonrası, çocuk sonrası dönemleri ile birlikte temelde “kültürel beklentiler ve yaşam deneyimleri”, “mevcut yaşam ve çoklu rol deneyimleri” ve “süper kadın idealine ilişkin düşünceleri ve çoklu rollerle başa çıkma deneyimleri” başlıklarından oluşan yönergeyi ifade etmektedir (yarı yapılandırılmış görüşme formu Ek 2’de yer almaktadır).

Söz konusu yönerge, çalışmasının amacına uygun olarak, görüşmecilere sorulan sorular, görüşmecilerin konu hakkındaki fikirlerini tespit etmeye yönelik olarak literatür ve daha önce yapılan çalışmalar gözönüne alınarak hazırlanmıştır (Jacques, 2008). Ayrıca soruların görüşmenin gidişatına göre değişebileceği göz önünde bulundurularak, araştırmacıya yön vermesi ve çalışmanın odağını kaçırmaması amacıyla, her soru ana ve takip soruları şeklinde detaylandırılarak hazırlanmıştır. Daha sonra nitel çalışma ile açık uçlu ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olması açısından 2 kez gözden geçirilip uzman görüşü çerçevesinde revize edilmiştir. Ardından ödeneme niteliğinde bir görüşme yapılarak görüşme sonrası sorular bir alan uzmanı, bir araştırma uzmanı ve tez danışmanı ile birlikte tekrar revize edilerek nihai hale getirilmiştir. Dolayısıyla görüşme esnasında araştırmanın amacından sapmamaya dikkat edilerek araştırma soruları kapsamındaki yanıtlara odaklanılmış, görüşmenin gidişatı ya da görüşmecinin yanıtlarına ve durumuna bağlı olarak farklı sorular yöneltilmiş, soruların yerleri değiştirilmiş, bazı sorular sorulmamış ya da görüşmeci yanıtlarının araştırma odağı dışına çıkması durumunda görüşme yönlendirilmiştir.

3.1.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Deşifreleri

Araştırmanın amacı ve tasarımına uygun olarak gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin her birinde görüşmecilerin de onayı alınarak ses kaydına alınmıştır. Söz konusu ses kayıtlarının ise günlük ve haftalık periyotlarla düzenli olarak transkripsiyon (deşifre) işlemleri yapılarak raporlaştırılmıştır. Deşifre raporları içerisinde; görüşmenin

konusu, görüşmenin yapıldığı yer, görüşmenin yapıldığı tarih, görüşmenin başlama ve bitiş saati, görüşmenin toplam süresi, görüşmeyi yapan kişi ve görüşme yapılan kişiye ilişkin bilgiler de yer almaktadır. Böylece görüşmelerin dökümleri içerik analizinde birincil kaynak olarak kullanılmıştır.

3.1.3.4. Araştırmacı Günlüğü

Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden birisi de “araştırmacı günlüğü”dür. Diğer veri toplama teknikleri ile birlikte hem veri toplama süreci boyunca hem de genel olarak bütün araştırma süreci boyunca bir araştırmacı günlüğü tutulmuştur. Araştırmacı günlüğü; araştırmacının araştıram süresince veri toplama süreci ve kendisiyle ilgili bilgileri düzenli olarak not ettiği bir günlük türüdür (Mutlu, 2009, s. 98). Araştırma günlüğü içerisinde, bütün araştırma süreci içerisinde araştırmacının attığı adımlar, veri toplama süreci içerisinde karşılaştığı zorluklar, sorunlar ya da kısıtlamalar, veri toplama sürecine ilişkin aldığı notlar, görüşme esnasındaki izlenimleri ve görüşme sonrası görüşmeciye ilişkin aldığı notlar ile söz konusu bu süreçlerin tamamını kapsayan değerlendirmeleri yer almaktadır.

3.1.4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Süreci

Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak derinlemesine görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Katılımcılardan öncesinde randevu alınarak, kendileri için uygun olan zaman diliminde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ancak öncesinde insanların dahil edildiği her tür araştırmada izlenmesi gereken bazı kurallar ve ihlal edilmemesi gereken bazı etik ilkeler vardır. Bu temel ilkelere birisi de bilgilendirilmiş onamdır. (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 107-108). Bilgilendirilmiş onam protokolleri ve mülakatlardaki açılış konuşmaları genel olarak; bilgi toplamanın amacı, bilginin kimin için toplandığı ve ne için kullanılacağı, görüşmede neler sorulacağı, gizlilik dahil olmak üzere cevapların nasıl ele alınacağı ve görüşme yapılan kişi için söz konusu olan risk ve yararları ile ilgili görüşmeci görüşmeden önce ve görüşmenin başında yapılan açılış konuşmasında bilgilendirilir (Patton, 2018, s. 407). Bu bağlamda görüşme öncesi katılımcılar araştırmanın amacı, uygulanma yöntemi, görüşmelerin gizliliği vs. gibi konularda ehm nicel veri toplama sürecinde hem de görüşme önce öncesi süreçte bilgilendirilmişlerdir. Daha sonra görüşmecilerden araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını belirten “bilgilendirilmiş onam

formu” alınmıştır (EK-3). Ayrıca görüşmenin başında da ses kaydı açıldıktan sonra görüşmeciler, araştırmaya “gönüllü” olarak katıldıklarını bir de sözlü olarak ifade etmişlerdir. Dolayısıyla görüşmecilerden araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını belirten sözlü ve yazılı onamları alınmıştır.

Araştırmanın veri toplama süreci, “veri toplama tekniklerinde ustalaşma” “Aksaray ilinde veri toplama süreci” ve “Bursa ilinde veri toplama süreci” şeklinde gerçekleştirilen üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama araştırmacının araştırma yöntemine ilişkin niteliklerini geliştirmesi amacıyla gerçekleştirilmiş aşamaları ve süreci ifade ederken diğer iki aşama araştırmanın gerçek verilerinin toplanmasına ilişkin süreci ifade etmektedir.

3.1.4.1. Veri Toplama Tekniklerinde Ustalaşma

Araştırma öncesi ve araştırma süresi içerisinde nitel araştırma yöntemleri ve veri toplama tekniklerinde ustalaşmak amacıyla, farklı tarih ve günlerde ve uzun ve kısa vadeli sürelerle “14. Araştırma Yöntemleri Semineri”, “Nitel Analiz, Mülakat Teknikleri ve Kodlama”, “Nitel Araştırmalar İçin Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi: Maxqda Programına Giriş” “Nitel Araştırma Kursu- Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi (Maxqda 18) Eğitimi” başlıklı çeşitli eğitimler alınmıştır. Alınan eğitimler sonrası deneyim kazanmak adına nitel bir çalışma da yürütülmüştür. Söz konusu eğitimler, kurslar ve nitel araştırma deneyimleri araştırmanın amaçlarının gerçekleştirilmesi açısından araştırmacının gelişimine katkı sağlamıştır.

Bunlara ek olarak; hem yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şeklini verebilmek ve açık uçlu soru listesini test edebilmek hem de araştırmacının araştırmanın amacı ve tasarımı kapsamında gerçekleştirilecek olan yarı yapılandırılmış görüşmeleri uygun bir şekilde yürütüp yürütemeyeceğini test edebilmek ve gerçekleştirilecek olan yarı yapılandırılmış görüşmeler için ödeneme yapabilmek için 19.09.2018 tarihinde bir katılımcı ile yaklaşık 40 dakika süren bir yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte ayrıca araştırmacı tarafından araştırma günlüğü tutulmuştur. Ardından görüşmenin transkripsiyonu yapıldıktan sonra uzman görüşü alınmıştır. Bunun sonucunda görüşmenin nasıl geçtiğine ilişkin değerlendirmeler, görüşmeden elde edilen verilere ilişkin ipuçları ve uzman görüşleri çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme formunda ekleme ve çıkartmalar yapılarak görüşme formu nihai hale getirilmiştir. Dolayısıyla yarı yapılandırılmış görüşme formunun nihai hale getirilmesinin yanı sıra araştırmacının

araştırma kapsamında kadınlarla gerçekleştireceği yarı yapılandırılmış görüşmeler için özellikle görüşme süresi, görüşme esnasında araştırmanın odağını kaçırmamak, görüşme yerinin seçimi, görüşmenin gerekli yerlerde yönlendirilebilmesi ve görüşmeciye yönelik yaklaşımlar vs. gibi konularda deneyim kazanması açısından önemli katkılar sağlamıştır.

3.1.4.2. Aksaray İlinde Veri Toplama Süreci

Ön deneme niteliğinde gerçekleştirilen görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun nihai hale getirilmesi ve daha önce “katılımcıların belirlenmesi” başlığında da bahsedildiği gibi araştırmanın ikinci aşamasına katılmaya gönüllü olan kadınlarla iletişim kurulması, görüşmenin tarih, gün ve saatine ilişkin randevuların oluşturulması ile son şeklini alan nihai görüşmeci listesinin de oluşturulmasının ardından 19 Eylül 2018- 15 Şubat 2019 tarihleri arasında toplamda 24 evli ve çalışan kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmeler katılımcıların kolayca ulaşabileceği, kendini rahat hissedecekleri ve çoğu zaman kendilerinin seçmiş oldukları mekânlarda ve kendileri için uygun olan zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir.

3.1.4.3. Bursa İlinde Veri Toplama Süreci

Araştırmacının durumu, maliyet ve zaman kısıtı ve görüşmecilere erişim gibi unsurların da etkisiyle, ilk olarak Aksaray ilinde gerçekleştirmeye başlanan görüşmelere ardından Bursa’da devam edilmiş ve daha sonra tekrar Aksaray ilinde devam edilerek tamamlanmıştır. Dolayısıyla Bursa ilinde gerçekleştirilen görüşmeler, 5 Kasım 2018- 25 Kasım 2018 tarihleri arasında toplamda 26 evli ve çalışan kadın ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmeler katılımcıların kolayca ulaşabilecekleri, kendilerini rahat hissedecekleri ve çoğu zaman kendilerinin seçmiş oldukları mekânlarda ve kendileri için uygun olan zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir.

3.2. Verilerin Analizi

Araştırmanın tasarımı ve örneklem stratejisine uygun olarak katılımcıların belirlenmesi aşamasında veri toplama tekniklerinden olan anket tekniğinden de yararlanıldığı için araştırmanın analizini iki bölümde incelemek mümkündür.

Araştırmanın ilk aşamasında içinde demografik bilgilerin, Çoklu Rollerde Başarı-Süper Kadın Ölçeği ve Linville Öz-Rol Envanteri Ölçeğinin yer aldığı anket verilerinin analizi için SPSS 20.0 (Statistical Package for Social Sciences, Version 20) istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmada Çoklu Rollerde Başarı-Süper Kadın Ölçeğinde toplam ve ortalama kullanılarak her bir katılımcı SKÖ skorlarına göre kategorize edilmiştir. Linville Öz-Rol Envanteri Ölçeğinde medyan ve toplam kullanılarak her bir katılımcı ÖRE skorlarına göre kategorize edilmiştir. Demografik değişkenler için ise tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanan nitel verilerin analizinde MAXQDA 18 nitel araştırma programı kullanılmıştır. Ses kaydına alınmış olan yarı yapılandırılmış nitel görüşmelerin analizi için yukarıda da bahsedilen yarı yapılandırılmış görüşme deşifreleri kullanılmıştır. Ses kayıtlarının deşifreleri araştırmacı tarafından günlük ve/veya haftalık periyotlarla yapılmıştır. Deşifreleri yapılan ses kayıtlarının Word halleri üzerinden MAXQDA 18 nitel araştırma programı kullanılarak analiz yapılmıştır. Program üzerinden kodlar ve alt kodlar oluşturulmuş, gerekli durumlarda araştırmacıya hatırlatması açısından memolar hazırlanmıştır. Analizlerde araştırmanın amacına uygun olarak tematik içerik analizi yapılmıştır.

Tematik içerik analizi; belirli fenomenleri tanımlamak ve ölçmek için sözlü, görsel veya yazılı verilerden geçerli çıkarımlar yapmak için sistematik ve nesnel bir araç sağlayan bir araştırma yöntemidir. Verilerin bağlamsal ortamı dikkate alınmadan kelime, kelime öbeği veya cümle oluşumlarını tanımlamak uygunsuz ve yetersizdir. İçerik analizinin amacı, kategorileri verileri üreten bağlam veya ortamla ilişkilendirerek sonuçların çıkarımsal kalitesini arttırmak ve incelenen fenomenler hakkında bilgi ve anlayış sağlamaktır (Downe-Wamboldt, 1992, s. 314). İçerik analizi aşamaları Strauss & Corbin (1990) tarafından kodlama, kavramsallaştırma ve kategorizasyon (tema oluşturma) olarak ifade edilmiştir. Nitel araştırmada veri analizi dört aşamada gerçekleştirilmektedir: verilerin kodlanması, temaların belirlenmesi, kod ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Strauss & Corbin (1990)'den aktaran Cankurtaran Öntaş & Tunç Tekindal, 2015, s. 6).

Bütün bunlar dikkate alındığında, bakış açıları ve görüşmelerdeki ortak fikirleri keşfetmek için tematik analiz kullanılmıştır. Göze çarpan ve etkileyici bölümler daha sonra ana temalar altında yeniden düzenlenmiş ve daha fazla netlik için alt başlıklar eklenmiştir.

Kodlama aynı zamanda bir bilgi topluluğundan kültürel anlam çıkarmaya yardımcı olmuştur ve tekrar eden kültürel temaların ve kalıpların, geçici bağlantıların ve sadece sosyal ve kültürel yapılarla değil, diğer kadınların gerçekleriyle de karşılaştırılmasının ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Araştırmacının, araştırmacı günlüğü, gözlemleri ve araştırmadaki katılımcı rolü (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 44) ile konuşmaların transkriptleri sürekli olarak yönetilmiş, incelenmiş ve analiz edilmiştir ve böylece hem bütünsel hem de kesitsel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Daha sonra söz konusu kodlar ve alt kodlar raporlanarak araştırmanın analiz süreci tamamlanmıştır. Ayrıca araştırmanın sonuçları MAXQDA 18 nitel analiz programından “Görsel Araçlar” ile haritalandırılmıştır.

3.3. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenilirliği

Nitel araştırmada “geçerlik” yani “inandırıcılık” kaygıları ön plandadır. Araştırmacının önyargılarından arındırılmış verilere ulaşma ve bu verilerin doğasına uygun bir yaklaşımı benimseyerek anlamlı sonuçlara ulaşma önemlidir. Ancak pozitivist araştırmada varsayılan sonuçların “tekrar edilebilirliği” mümkün değildir, çünkü sosyal bilimlerde olgular onlarla ilgili bireyler yani katılımcılar tarafından belirlenmekte ve bunlar hiçbir zaman tam olarak tekrar edilememektedir. Ancak doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması (geçerlik) ve araştırma sürecinin ve verilerimin açık ve ayrıntılı bir şekilde yani bir başka araştırmacının değerlendirmesine imkân verecek şekilde tanımlanması (güvenirlik), nitel araştırmacının karşılaşması gereken önemli beklentilerdir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 284-285).

Brantlinger, Jimenez, Klingner, Pugach & Richardson (2005, s. 200-201) ve Creswell (2020, s. 252-256)’e göre söz konusu bu beklentiler ve nitel araştırmanın güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin ölçütler; üçgenleme (veri, teori, yöntem ve araştırmacılar), olumsuz veya tutarsız vaka analizi/olumlu ya da olumsuz örnekler yer verme; araştırmacı refleksivitesi/araştırmacının rolünü açık bir şekilde belirlemesi ve ifade etmesi; katılımcıların kontrolü/ katılımcıların mülakat transkripsiyonlarının veya gözlem alanı notlarının doğruluğunu (veya yanlışlığını) gözden geçirmesi ve onaylaması; işbirlikçi çalışma/ analiz ve yorumların kendine özgü ve / veya önyargılı olmamasını sağlamak için bir araştırmanın tasarlanmasında veya sonuçlar hakkında mutabık kalınan birden fazla araştırmacının dahil edilmesi; dış denetçiler: veri kaynaklarından doğrudan alıntılar yapma; uzun süreli saha etkileşimi/katılımcıları gözlemlemek, güvenilir ve onaylanabilir sonuçlar

için sahada yeterli zaman harcadığını belgelemek; derinlemesine veri toplama; verileri ayrıntılı betimleme; verileri saklama; transfer edilebilirliği sağlamak için araştırmacının raporda şeffaf, adil ve sistematik olmasıdır.

Yıldırım & Şimşek (2016, s.42-48)'e göre de; nitel araştırmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayan ve geçerlik ve güvenilirliği yansıtan temel özellikler yedi başlık altında ele alınmaktadır. İlk olarak; doğal ortama duyarlılık, araştırmanın konusunu oluşturan olgunun içinde bulunduğu doğal ortamda incelenmesi gerektiğidir. İkincisi; araştırmacının katılımcı rolü, nitel araştırmada araştırmacının rolü nicel araştırmadan farklıdır ve bizzat alanda katılımcılarla doğrudan görüşen, gerektiğinde kişilerin deneyimlerini yaşayan ve alanda kazandığı bakış açısı ve deneyimleri araştırmanın analizinde kullanan kişi olması nedeniyle araştırma sürecinin doğal bir parçası haline gelerek çoğu zaman veri toplama aracı işlevi görmektedir. Üçüncü özellik; bütüncül yaklaşım, insan davranışlarının karmaşık bir yapıya sahip olması ve parçalara bölünemeyeceği varsayımı ile araştırmada toplanan veriler bütüncül bir yaklaşımla analiz edilir. Örneğin; bireylerin davranışlarını doğal ortamdaki bağımsız olarak incelemek bütüncül yaklaşıma ters düşer. Dördüncü özellik; algıların ortaya konması, nitel araştırmada en önemli amaçlardan birisi katılımcıların algılarının ve deneyimlerinin ortaya konmasıdır. Bu amaçla; söz konusu algıların okuyucuya doğrudan aktarılabilmesi için araştırmacının mümkün olduğunca ayrıntılı ve derinlemesine veri toplayarak algıların ortaya konmasında büyük önem taşıyan görüşmeleri araştırma raporunda ortaya çıktığı şekliyle sunmalıdır. Beşinci özellik; araştırma deseninde esneklik, nitel araştırmada araştırmacının başlangıçta belirlediği kavramsal ve yöntemsel yapı süreç içerisinde değişikliğe uğrayabilir. Altıncı özellik; tümevarımcı analiz; nitel araştırmada tümevarım ilkesi hakimdir. Son özelliği ise; nitel veri, nitel araştırmada veriler olduğu gibi sayılara indirgenemez, amaç sayılarla yoluyla sonuçlara ulaşmaktan ziyade konuyla ilgili betimsel bir resim sunmaktır.

Araştırmada söz konusu özellikler dikkate alınarak;

- Araştırmada çoklu ve değişik veri toplama teknikleri ile çoklu teoriler kullanılarak üçgenleme/çeşitleme yapılmıştır. Çeşitleme; farklı veri kaynakları, farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılarak araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttırmaya yönelik çabalar bütünüdür. Araştırma sonucu elde edilen sonuçların farklı boyutlardan değerlendirilmesine ve anlamlandırılmasına yardımcı olan üçgenleme/çeşitleme bu sonuçların geçerliği ve genellenebilirliği konusunda okuyucuya daha iyi bir fikir sağlamaktadır. Çeşitleme/üçgenleme; veri toplama

yöntemlerinin çeşitlendirilmesi, örneklem çeşitlemesi ve analiz çeşitlemesi gibi farklı boyutlarda kullanılabilir. Bu araştırmada da, çoklu veri toplama teknikleri ile araştırmaya katılan bireylerden elde edilen verilerin benzer bilgileri verebilecek başka bireylerle teyit edilmesi açısından örneklem çeşitlemesi ve katılımcıların araştırma konusuna ilişkin algılarını açıklamaya yardımcı olması adına kuram çeşitlemesi gibi çeşitleme/üçgenlemenin farklı boyutları kullanılmıştır.

- Çalışmasının amacına uygun olarak, görüşmecilerin konu hakkındaki fikirlerini tespit etmeye yönelik olarak literatür ve daha önce yapılan çalışmalar gözönüne alınarak hazırlanan ve görüşmecilere sorulan sorular, nitel çalışma ile açık uçlu ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olması açısından 2 kez gözden geçirilip uzman görüşü çerçevesinde revize edilmiş ve veriler üzerinde kontrolü sağlanmıştır.
- Araştırmanın yöntemi, veri toplama araçları, veri toplama ve analizi süreçlerinde tez danışmanı, alan uzmanı ve uzman araştırmacılarla işbirliği yapılmıştır.
- Hem yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şeklini verebilmek ve açık uçlu soru listesini test edebilmek hem de araştırmacının araştırmanın amacı ve tasarımı kapsamında gerçekleştirilecek olan yarı yapılandırılmış görüşmeleri uygun bir şekilde yürütüp yürütemeyeceğini test edebilmek ve gerçekleştirilecek olan yarı yapılandırılmış görüşmeler için öndeneme yapabilmek için 19.09.2018 tarihinde bir katılımcı ile yaklaşık 40 dakika süren pilot bir yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde katılımcı seçiminde kullanılan veri toplama araçlarından yurt içinde yapılan çalışmalarda henüz sadece bir çalışmada (Kanbur ve Salihoğlu, 2015) kullanılan SKÖ ile yurtdışında yapılan araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bir bilgi yayınlanmayan ve içerisine yeni rollerin eklenen ÖRE'nin geçerlik ve güvenilirliğini test etmek adına; öncelikle ÖRE Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra Türkçeye çevrilen roller bir çevirmen tarafından İngilizceye çevrilerek çapraz karşılaştırma yapılmıştır. Daha sonra SKÖ ile birlikte Aksaray ilinde yer alan İnci Kız Öğrenci Yurdunda ikamet eden 131 kız öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Katılımcılar tarafından yanlış anlaşılan sorular revize edilmiştir. Verilerin güvenilirliklerini test etmek için Cronbach's alpha katsayılarından yararlanılmıştır. Süper kadın ölçeğinin cronbach's alpha katsayısı 0,857; Öz Roller Envanteri ölçeğinin Cronbach's alpha katsayısı 0,847 olarak bulunmuştur. Sosyal bilimler çalışmalarında 0,70 üzerinde cronbach's alpha

değerine sahip ölçekler güvenilir ölçekler (Kalaycı,2010) olduğundan dolayı yapılan ön teste göre ölçek güvenilirdir sonucuna varılmıştır. Pilot araştırma sonrası uzman kişilerden sağlanan geri bildirimler sayesinde verilerin nesnel bir şekilde toplanması mümkün olmuştur.

- Toplanan veriler her bir katılımcıya özel olarak sınıflandırılarak dosyalanmıştır.
- Görüşmeler katılımcının kendi tercih ettiği ortamlarda gerçekleştirilmiş, dolayısıyla da genellikle katılımcının işyeri, evi ya da bu iki ortama yakın olan ve genellikle sık sık bulunmuş olduğu bir ortamda gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmacı olarak sürecin doğal bir parçası olarak katılımcılarla doğrudan görüşülmüş, alanda kazanılan bakış açısı ve deneyimler araştırmacı günlüğüne not edilerek araştırmanın analizinde kullanılmıştır.
- Araştırmada toplanan veriler bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmiş ve örneğin; veri toplama sürecinde ve sonrasında kadınların değişen durumları (boşanma vs. gibi) göz önünde bulundurulmuştur.
- Ayrıntılı ve derinlemesine veri toplamaya ve toplanan verilerin analizinde de verileri detaylı ve ortaya çıktığı şekliyle analiz etmeye özen gösterilmiştir.
- Verilerin analizinde, analiz sürecinin şeffaflığını sağlamak adına araştırmanın geçerlilik/ güvenilirliğini arttıran MAXQDA 18 paket programı kullanılmıştır.
- Ayrıca Patton (2018, 454)'ın da belirttiği gibi tümevarımsal analizle örüntüler temalar veya kategorilerle oluşturulduktan sonra, nitel analizin son aşaması olan doğrulama aşamasında, kategorilere uymayan verilerin ya da sapan durumların dikkatle incelenmesi dahil olmak üzere tümevarımsal içerik analizinin gerçekliği ve uygunluğunu test etme konusunda tümdengelimsel bir yaklaşımda benimsenebilir. Buradan hareketle veriler analiz edildikten sonra, araştırmanın sonuçlarının alanyazınla uyumunu denetlemek adına; araştırmanın başlangıcında araştırmanın amaçları ve soruları kapsamında ve alanyazın taramalarından yararlanılarak hazırlanan taslak kod listesinden de yararlanılmıştır.
- Çoklu veri toplama araçları ile gerçekleşen verilerin analizi, araştırmacı gözlemleri ve araştırmacı günlüğü yoluyla veriler arasındaki tutarlılık kontrol edilmiştir.
- Ayrıca süper kadın ideali fenomeninin ayrıntılı olarak betimlenebilmesi için bu idealin oluşmasında etkili olan sosyal, kültürel ve toplumsal beklentiler ve çoklu rol

talepleri detaylı olarak incelenmiş ve betimlenmiştir. Ayrıca katılımcıların söz konusu fenomene ilişkin bakış açıları arasındaki farklılıklarla birlikte bu fenomenle başa çıkma yöntemleri de ayrı bir bölümde detaylı olarak analiz edilmiştir. Analizler sonucunda fenomene ilişkin bakış açılarının, algıların, deneyimlerin detaylı analizleri ile birlikte fenomen ayrıntılı olarak betimlenmiştir.

- Araştırmadan elde edilen sonuçlar alanyazınla ilişkilendirilerek rapor edilmiştir.
- Son olarak araştırmacının araştırmadaki rolünün net olarak belirlenmesi ve ifade edilmesine ve etik hususlara özen gösterilmiştir.

3.4. Araştırma Etiği ve Araştırmacının Rolü

Araştırma etiği; insanlarla ilgili olan araştırmalarda özellikle araştırmacı tarafından insanların özerkliğine saygı duyma, mahremiyetini koruma ve zarar vermekten kaçınma gibi hakların ve çıkarların korunmasıdır. Sosyal bilimlerde etik kurallara yönelik hareketler, bazı sosyal bilimler birliklerinin üyelerinin davranışlarını yönlendirmek için yıllar önce başlamıştır ve artık birçok ülkede ve kurumda araştırma enstitüleri ve etik denetleme kurulları bulunmaktadır. Birçok ülkede sosyal bilim birliklerinde farklı kurallar farklı biçimlerde ortaya çıksa da ya da çeşitli saha çalışmaları farklı ahlaki prensiplerle çalışsa da genel olarak etik kurallar şu şekilde belirtilebilir (Hammersley & Traianou, 2017, s.2, 6,10):

- Araştırma bütünlüğü, kaliteyi ve şeffaflığı sağlayacak şekilde tasarlanmalı ve yürütülmelidir.
- Katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemi ve araştırmaya katılmaları durumunda karşılaşacakları riskler hakkında tam olarak bilgilendirilmelidirler.
- Araştırmacı tarafından katılımcılardan alınan bilgilerin gizliliği ve katılımcıların isimlerinin gizli tutulması gibi hususlar gözetilmelidir.
- Katılımcılar araştırmaya hiçbir zorlamaya maruz kalmadan ve tamamen gönüllü olarak katılmalıdır.
- Her durumda katılımcıların araştırmada herhangi bir zarar görmesi engellenmelidir.
- Araştırmanın bağımsızlığı net olmalı ve her türlü çıkar çatışması ve tarafgirlik açık olmalıdır.

Yıldırım & Şimşek (2016, s. 107-108)' e göre de bugün evrensel olarak kabul gören ve araştırma gündeme geldiğinde dünyanın her tarafında hızla uygulamaya konulan temel etik ilkeler; bilinçli onay, gizlilik, özel hayata saygı ve zarar vermeme, aldatmama/yanıltmama ve verilere sadık kalmadır.

Araştırma kapsamında yukarıdaki etik ilkeler gözönünde bulundurularak; ilk olarak araştırmanın etik açıdan değerlendirilmesi Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 20.04.2018 tarihli kurul toplantısında yapılarak etik ilkelere uygun olduğuna karar verilmiştir (EK-4). Ardından etik ilkeler çerçevesinde nicel verilerin toplanması için söz konusu kurul kararı ile birlikte hem Aksaray hem de Bursa ilinde yer alan özel ve kamu kurumlarından da gerekli izinler alınmıştır (EK-5). Alınan izinler ve etik kurul kararı ile birlikte söz konusu kurumlarda yer alan katılımcılardan anket verileri alınırken, katılımcılara bu verilerin hangi amaçla ve kimler tarafından kullanılacağı, araştırmaya katılımın gönüllü olduğu ve istedikleri zaman araştırmadan çıkabilecekleri ile ilgili tam bilgilendirmeler yapılmıştır. Böylece sadece gönüllü olan katılımcılar araştırmaya katılmışlar ve kimlik ve iletişim bilgilerini paylaşmışlardır. Daha sonra yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan görüşmeciler de görüşme öncesi araştırmanın amacı, yöntemi, görüşmelerin gizliliği gibi konularda bilgilendirilmiş ve istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri hatırlatılmıştır. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi görüşmeye katılan her bir katılımcıdan görüşme öncesi araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını belirten bilgilendirilmiş onam formu aracılığıyla yazılı onamları ve görüşme esnasında da ses kayıtları aracılığıyla sözlü onamları alınmıştır. Verilerin analizi ve raporlanması sürecinde görüşmecilerin isimleri gizlenmiş ve her bir görüşmeci için takma isimler kullanılmıştır (Tablo 1). Bunların yanı sıra bütün bu süreçlerin gerçekleştirilmesinde ve denetlenmesinde tez danışmanı, tez izleme komitesi ve birden fazla uzman araştırmacının geri bildirimleri ve destekleri ile etik hususlar güvence altına alınmıştır.

Bunlara ek olarak; nitel araştırmada araştırmacının rolü ise bizzat kendisinin anahtar veri toplama aracı olması, araştırma konusu ile ilgili sahada zaman harcaması, sahada olan biteni yaşayan ve katılımcılarla birebir ve yakından ilişki kuran kişi olması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple araştırmacının, araştırmadaki katılımcı rolü açıkça belirtilmelidir (Kuzu, 2013, s. 34; Uzuner, 1999, s. 177-178; Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 104.i Aytaç, 2019). Bu bağlamda araştırmada “araştırmacı gözlemleri” ve “araştırmada

araştırmacının katılımcı rolünden” bahsedilmiştir. İlk olarak; araştırma konusu ve araştırmadaki rolüne ilişkin açıklamalar kısaca şöyledir:

Aksaray Üniversitesi İşletme bölümünde doktora yapan, aynı zamanda Yönetim ve Organizasyon Ana Bilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışan ve henüz yeni doğmuş bebeğini evde bırakarak işe gelen genç bir anne olarak, tez projesi için konu araştırırken bir kitapta Fine (2011)'in “Her başarılı akademisyen erkeğin arkasında bir kadın var, ama her başarılı akademisyen kadının arkasında soyulmamış bir patates ve biraz ilgi bekleyen bir çocuk var...” ifadesini okudum. Tez konumu uzaklarda aramama gerek yoktu, zaten çalışan yeni bir anne olarak, çalışan kadınların ev, iş ve çocuk üçgeninde ve bunların yanı sıra toplumsal, kültürel ve sosyal beklentilerle nasıl başa çıktıklarını, nasıl başarılı olduklarını merak ediyor, onların deneyimlerini öğrenmek, başarılı iş kadınlarıyla konuşmak tecrübeli annelerle fikir alışverişi yapmak istiyordum. Bugüne kadar hiçbir erkeğe iş ve kariyer hayatını nasıl dengede tutacağı hiç sorulmazken, kadınlar için iş ve yaşam dengesine ilişkin kocaman bir literatür vardı. Literatür taramalarımda karşıma çıkan “süper kadın ideali” kavramı ise okuduklarım, yaşadıklarım ve hissettiklerimi ifade eden bir kavram olarak karşıma çıkmıştı. Çalışan anneler ve kariyerlerine ilişkin çok sayıda çalışma zaten yapılmıştı, ancak son zamanlarda medyada gündeme gelen ve toplumsal bir norm haline gelen “hepsini yapmak”, “süper kadın” olmak ve çoklu rollere ilişkin beklentiler konusunda kadınların ne düşündüklerini öğrenmek istiyordum. Belki de çalışan her kadın, annelik ve kariyer arasında içsel bir çatışma olduğunu görmüyordu ve kadınların “hepsini yapması” gerektiğini düşünmüyordu (Jacques, 2008:1) ya da belki de “farkında olmadan” bütün bunları yapmak zorunda kalıyorlardı. Kadınlar bütün bu çoklu rollerini ve süper kadın olma beklentilerini kabul mü ediyorlar, karşı mı çıkıyorlar ya da her ikisinden birini yaptıklarında tüm bunlarla nasıl başa çıkıyorlardı? Bütün bu soruların yanıtları ve en önemlisi Türk toplumunda kadına yüklenen geleneksel roller de düşünüldüğünde kadınların bunlara ilişkin yaşam deneyimleri hakkında daha fazla bilgi edinmek istiyordum. Dolayısıyla kadınların özellikle de çalışan annelerin deneyimleri benim için çok değerliydi. Yaşanılan bu deneyimleri ortaya çıkarma ve görünür kılma isteğim tez projem için beni bu çalışmaya yöneltti.

Ayrıca etik hususlar çerçevesinde özellikle belirtmeliyim ki bir anne olarak çalışan annelerin deneyimlerini dinlerken taraflı ya da önyargılı olmaktan ziyade tamamen anne kimliğimi bir tarafa bırakarak ve önyargılarımdan bağımsız olarak kadınların yaşadıklarını anlamaya ve anlamlandırmaya yöneldim. Bu tutumu gerçekleştirebilmemdeki en önemli etken ise bu süreçte kendisinden eğitim aldığım sevgili hocam Doç. Dr. Melike TUNÇ TEKİNDAL eğitimde “araştırmacınızı yaparken görüşmecilerle uyuyup uyanacaksınız, onların hayatını sanki yaşıyor gibi olacaksınız ve araştırma bittiğinde bambaşka biri olacaksınız” sözleri bütün araştırmam boyunca benim hem rehberim oldu hem deneyimim. Dolayısıyla çalışmayı yürütmemde kadın olmam, annelik kimliğim ve kendi yaşam deneyimlerim beni olumsuz etkilemedi aksine gördüğüm yaşam deneyimleri, öğrendiğim başa çıkma yöntemleri bir kadın ve anne olarak bana farklı bakış açıları ve olumlu katkılar sağladı.

3.5. Araştırmacı Gözlemleri

Araştırmada görüşme ortamının seçimi katılımcıların seçimlerine bırakılarak, bütün görüşmeler katılımcıların tercih ettikleri ve kendilerini rahat hissettikleri ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirdikten sonra ilk yarım saat içerisinde mutlaka görüşmeye ilişkin gözlemler ve dikkat çeken noktalar “araştırmacı günlüğü”ne not edilmiştir.

Araştırmacının gözlemlerinden hareketle dikkat çeken noktalar; ilk olarak, kadınların görüşmelerin başında daha çekingen oldukları ancak görüşmeler ilerledikçe kendilerini

daha rahat ifade ettikleri görülmüştür. Bu durumu etkileyen bir başka etken ise; bazı görüşmelerde özellikle kadınların işyerinde gerçekleşen görüşmelerde, kadınların müsait olmalarını ve görüşmeye başlanacak zamanı beklerken yapılan gündelik sohbetler ve tanışma faslının da kadınların görüşmelerde daha rahat hissetmelerine neden olduğu görülmüştür.

İkinci olarak; bazı görüşmeciler yukarıda da bahsedildiği gibi görüşmenin ilerleyen dakikalarında daha rahat konuşmaya başladığı için görüşme bitip de ses kaydı kapatıldığında da konuyla ilişkin konuşmaya devam etmişler ve hatta daha açık ve samimi söylemlerde bulunmuşlardır. Böyle durumlarda ise bunların da görüşmeye eklenmesi konusunda araştırmacı tarafından görüşmeciden izin alınarak görüşme sonrasında araştırmacı günlüğüne not edilmiş ve analizler sırasında bu notlar göz önünde bulundurulmuştur.

Üçüncü olarak; fenomene ilişkin “süper” kavramının birçok görüşmecide kavram kargaşasına neden olduğu, kelimenin cezbedici bir anlamı olmasından ötürü bütün kadınların bunu bazen iyi bir durum ve iltifat olarak aldıkları, dolayısıyla süper kadın idealini reddettiklerini ifade etmelerine rağmen çevreleri tarafından kendilerine süper kadın olduklarının söylendiğini özellikle vurguladıkları görülmüştür. Böyle durumlarda görüşme ilerledikçe ve katılımcılar görüşme sorularını cevaplamaya devam ettikçe hem kendi cevaplarının hem de kavramın içeriğinin farkına vararak süper kadın idealine yönelik cevaplarını değiştirdikleri görülmüştür.

Dördüncü olarak; araştırmacının dikkatini çeken nokta; kadınların süper kadın idealini reddettikleri ve eşlerinin de eviçi sorumluluklarda tamamen paylaşımcı olduklarını ve sorumluluk aldıklarını belirtmelerine rağmen, diğer sorularda eviçi sorumluluklarına ilişkin davranışlardan bahsederken çelişkiler olduğu görülmüştür. Ancak yine söz konusu çelişkiler not edilerek analizde göz önünde bulundurulmuştur.

Tüm görüşmelerden elde edilen ortak sonuç; kadınların geleneksel rollerde özellikle de ev içi sorumluluklarda büyük çoğunluğun kendilerini sorumlu hissettikleri görülmüştür. Eşleri ile görev paylaşımında bulunduğunu belirten kadınların bile rutin ev içi işleri ve yaptıklarından bahsederken birincil sorumluluğun kendilerinde olduğu ve eşlerden daha çok iş üstlendikleri görülmüştür. Bazı kadınların ise sorumlulukları hepsini üstlenmeyerek eşlerine devretseler bile cinsiyet rollerini içselleştirerek ve bu durumu “yardım” olarak ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca bütün kadınların aslında içten içe ve çoğu zaman farkında olmayarak süper olmayı istedikleri ve bu yönde bilinçli ya da bilinçsiz çabalarının

olduğu görülmekle birlikte süper kadın idealine yönelik bakış açıları ve başa çıkma yöntemlerine ilişkin temelde “red”, “onay” ve “belirsiz” şeklindeki  bakış açısı ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM IV

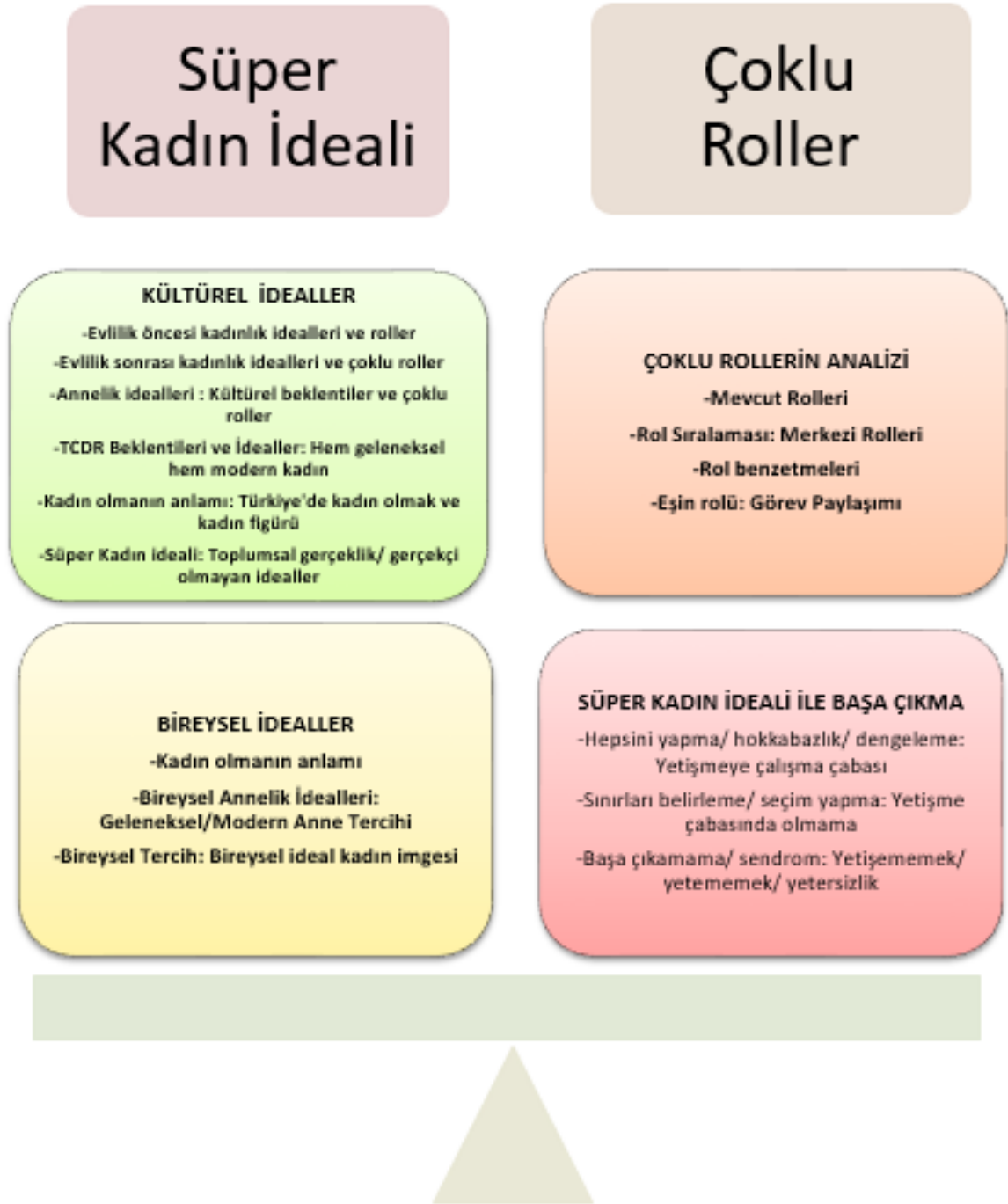
BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada toplanan verilerin tümevarım analizi yoluyla gerçekleştirilen içerik analizi sonuçlarından elde edilen bulgular, bu bulgulara ilişkin kuramsal atıflarla birlikte alanyazınla ilişkilerinin yorum ve tartişmalarına yer verilmiştir.

Araştırmanın temel amacı olan, süper kadın ideali kavramı hakkında kadınların düşünceleri, algıları, deneyimleri ve süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemleri incelenmek istenmiştir. Bu amaç kapsamında kadınların genel olarak süper kadın idealine yönelik algılarına değinmeden önce “her şeyi yapan ve herkes için her şey olan” süper kadın imgesini yaratan toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve kültürel bir ideal olan süper kadın idealini de içeren kadınlık idealleri hakkında konuşulmuş ve söz konusu beklentilerden bahsederken kadınların kendi yaşam deneyimlerinden de bahsetmeleri istenmiştir.

Bu kapsamda; içerik analizi sonucuna göre “*süper kadın idealinin analizi: bireysel ve kültürel idealler*” ve “*oklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma*” olmak üzere iki ana tema altında toplanmıştır. İlk ana temada; kadınların yaşam deneyimlerini daha görünür kılmak ve bu deneyimlerin oluşturduğu beklentileri ayrıntılı bir şekilde ele alabilmek için, kadınların dönemler halinde bahsettikleri yaşam deneyimlerine dayalı olarak toplumsal rol beklentileri ve süper kadın ideali kavramı hakkında ne düşündükleri incelenmiştir. İkinci ana temada ise kadınların mevcut yaşamlarından yola çıkarak sahip oldukları çoklu roller ve bu rollerle birlikte kültürel bir ideal olan süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıkları ve ne gibi stratejiler kullandıkları incelenmiştir. Ayrıca kadınların kültürel beklentiler ile süper kadın idealine yönelik düşüncelerinden bahsederken erkekler için de söz konusu idealler ve beklentilerin olup olmadığı konusundaki tartişmalar üzerinde

analizde üçüncü bir ana tema olarak “*süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler*” teması incelenmiştir.

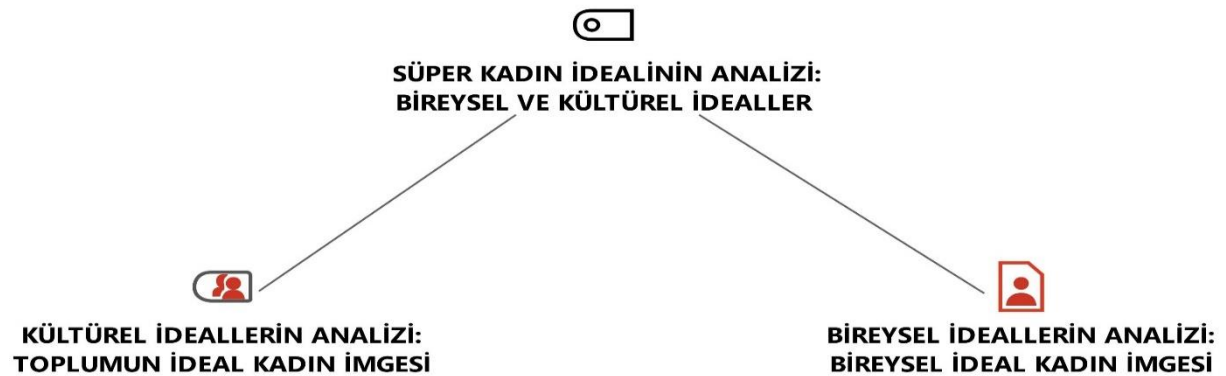
Şekil 3. Süper Kadın İdeali ve Çoklu Rollerle Başa Çıkmanın Anlamı

Süper kadın idealinin analizini içeren alt temalarda “*bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi*” ve “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” şeklinde iki alt tema ön plana çıkarken; “*çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma*” ana temasında ise, “*çoklu roller*” ve “*süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini*

yapma/seçim yapma” alt temaları ön plana çıkmıştır. Ana ve alt temalar bütüncül olarak Şekil 3’te görülebilir.

4.1. Süper Kadın İdealinin Analizi: Bireysel ve Kültürel İdealler

Bu bölüm, ilk ana tema kapsamında süper kadın kavramından daha kapsamlı bir konuşmayı içermektedir. Kadınların süper kadın ideali hakkındaki düşüncelerini ve algılarını incelemeyi kendi yaşam deneyimlerini öğrenmek amacıyla ilk olarak evlilik öncesi dönemde, sonrasında ise yaşamlarında dönüm noktaları olan evlilik ve çocuk sonrası dönemdeki deneyimlerinden bahsetmeleri istenmiştir. Kadınlar, kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak, toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri, yaşadıkları baskılar ve sorunlarından bahsetmişlerdir. Daha sonra bu beklenti ve baskılara ilişkin daha genel kapsamda toplumda kadın olmayı ele almış, toplumda kadın olmaya ilişkin algıları ve kadına dair oluşan beklentilerden ve süper kadın kavramını da içeren kadınlık ideallerine ilişkin deneyimlerinden bahsederken aynı zamanda süper kadın idealinin yanı sıra kendi bireysel ideallerinden bahsetmişlerdir. Dolayısıyla “*süper kadın idealinin analizi: bireysel ve kültürel idealler*” ilk ana temasında “*bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi*” ve “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” şeklinde iki alt tema ön plana çıkmıştır. İlk ana temada yer alan alt temalar Şekil 4’te görülebilir.

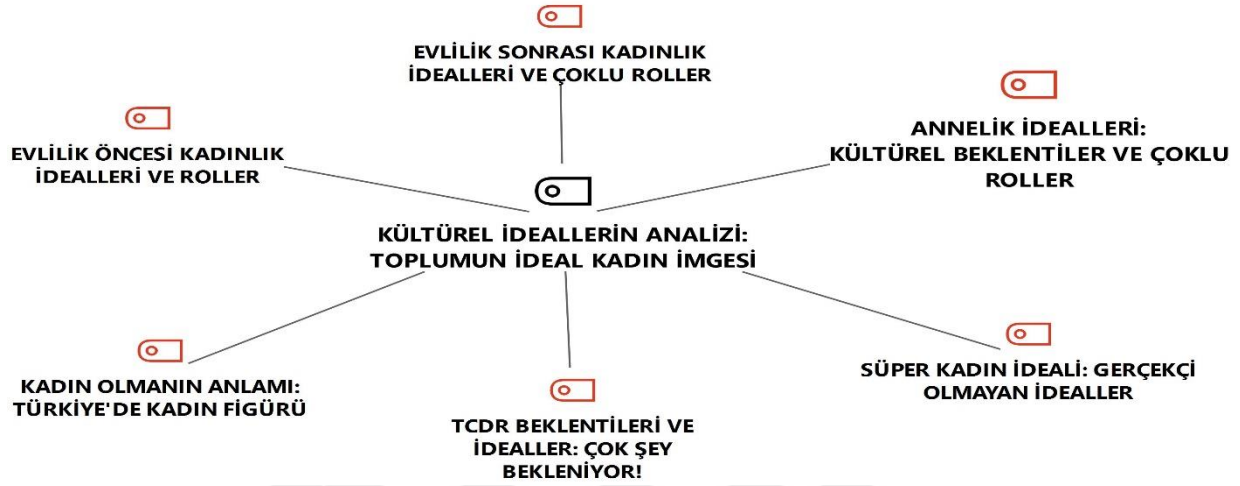

Şekil 4. Süper Kadın İdealinin Analizi: Bireysel ve Kültürel İdealler (MAXQDA-codes-sub-codes).

4.1.1. Kültürel İdeallerin Analizi: Toplumun İdeal Kadın İmgesi

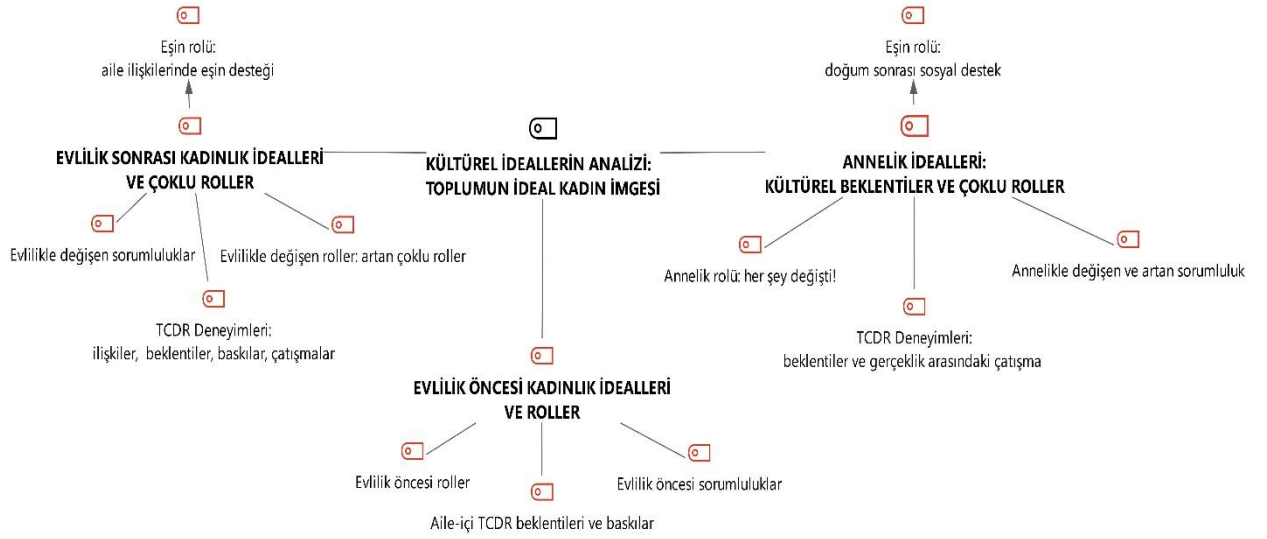
Bu bölümde kadınların, evlilik öncesi, evlilik sonrası ve çocuk sonrası dönemleri içeren kültürel idealler, deneyimleri ve toplumda kadın olmaya ilişkin algıları incelenmiştir.

Alanyazında da kadın olmaya ve kadınlara ilişkin birçok kültürel beklenti olduğunu ve kadınların söz konusu beklentileri öğrenerek kadın kimliklerini oluşturduklarını ortaya koyan çalışmalar (Ersoy, 2009; Günindi Ersöz, 2010) bulunmakla birlikte Jacques (2008) ve Feeney (2017) de çalışmalarında bu sınıflamaya benzer şekilde kadın olmaya ilişkin kültürel idealleri incelemişlerdir.

Şekil 5. Kültürel İdeallerin Analizi: Toplumun İdeal Kadın İmgesi (MAXQDA-codes-sub-codes).

Kadınların yaşam deneyimlerinde kültürel ideallere yönelik deneyimlerini sistematik olarak daha görünür kılmak için “Kültürel ideallerin analizi: Toplumun ideal kadın imgesi” alt temasını Şekil 5’te de görüldüğü gibi “Evlilik öncesi kadınlık idealleri ve roller”, “Evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller”, “Annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller”, “Kadın olmanın anlamı: Türkiye’de kadın figürü”, “TCDR beklentileri ve idealler: çok şey bekleniyor!” ve “Süper kadın ideali: gerçekçi olmayan idealler” olarak ele almak mümkündür. Kadınların hayatlarında özellikle evlilik deneyimi ve anne olma deneyimi önemli bir dönüm noktasını oluşturduğu için Tunç Tekindal (2016)’in çalışmasında olduğu gibi kültürel ideallerin analizinde söz konusu deneyimler dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle kadınların yaşam deneyimlerinde dönüm noktası olan dönemler incelenmiştir.

Şekil 6. Kültürel İdeallerin Analizi: Toplumun İdeal Kadın İmgesi (Dönemlere Göre) (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 6’da görüldüğü gibi kadınların yaşadıkları deneyimlere göre özellikle evlilik öncesi ve sonrası ve çocuk sonrası dönemlerde roller, sorumlulukları ve TCDR beklentileri ön plana çıkmıştır. Bu alt temalar ayrı ayrı alt bölümlerde incelenmiştir.

4.1.1.1. Evlilik Öncesi Kadınlık İdealleri ve Roller

Kadınların evlilik öncesi deneyimleri, “*Evlilik öncesi kadınlık idealleri ve roller*” olarak ele alındığında; kadınların evlilik öncesi yaşamlarında “*evlilik öncesi roller*”, “*evlilik öncesi sorumluluklar*” ve “*aile-içi toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve baskılar*” ön plana çıkmaktadır.

4.1.1.1.1. Evlilik Öncesi Roller ve Evlilik Öncesi Sorumluluklar

Kadınlar, evlilik öncesi deneyimlerine ilişkin ilk olarak sahip oldukları roller ve sorumluluklarından bahsetmişlerdir.

“Sorumluluğun olmadığı/rahat bir hayat”: “*buradaki temel nokta rahatlık benim için*”

Kadınlar evlilik öncesi hayatlarını en çok; “*sorumluluklarının bilincinde/standart bir hayat*” ve “*sorumluluğun olmadığı/rahat bir hayat*” şeklinde ifade etmişlerdir. Kadınların “*sorumluluğun olmadığı/rahat bir hayat*” ifadesini kullanırken de en çok vurguladıkları “*sosyal ve özgür bir hayat*” larının olmasıdır ve dolayısıyla çok daha rahat olduklarını belirtmişlerdir.

Evlenmeden önce tabii ki daha rahat bir hayatım vardı (karşılıklı gülerek). İki evlendikten sonra sorumluluk çok daha fazla artıyor. İki üniversiteyi bitirdikten sonra Aksaray'a geri döndüm. Öğretmen olduğum için iki KPSS'ye girmem gerekiyordu ama ben girmedim. Özel sektörde çalışmaya başladım. Ailemin yanındaydım, rahattım, rahat bir ortamdı benim için (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY- AKSARAY).

Gayet rahat bir hayatım vardı. Ailenin tek çocuğuyum. Yani çok rahat, sakin, deli dolu, aslında sakin değil deli dolu hayatım vardı, gençlik vardı, 19 yaşındaydım (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ –BURSA).

(...)ama iki burdaki temel nokta bence rahatlık benim için. Evlenmeden önce ve sonrakini ayıran nokta bu (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ- AKSARAY).

Hani evlenmeden önce de böyle gezmeyi, hani arkadaşlarla vakit geçirmeyi, sosyal bir şeyler yapmayı seven bir insandım yapmayı seven bir insandım (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY- BURSA).

Kadınların çoğu için evlilik öncesi yaşamı ifade eden tek şey rahatlık ve sorumluluklarının olmamasıdır. Ayrıca birçoğunun evlilik öncesi çalışan rolü olmasına rağmen çalışmak dışında sorumluluklarının olmadığı görülmektedir ve birtakım sorumluluklara sahip olanlar ise bu sorumluluklarını sahip oldukları aile içi rollerle ilişkilendirmişlerdir. Bu bağlamda Tekindal (2015, s. 99, 102)'in çalışmasında da “anneye yardım” amacıyla ev işlerini genellikle kız çocuklarının yaptığı sonucuna benzer şekilde başta kız evlat olmanın, özellikle “*anneye ev işlerinde yardımcı olma*” gibi sorumlulukları olduğundan bahsedenlerin yanı sıra, kız çocuk ya da abla olmanın getirmiş olduğu maddi durum, sağlık problemleri ya da vefat gibi değişen hayat şartlarına göre “*baba ya da anne rolü*” sorumluluklarını aldıklarından bahsetmişlerdir. Dolayısıyla kadınlar evlilik öncesi en çok; “*kız evlat rolü*”, “*kardeş/abla rolü*”, “*öğrenci rolü*”, “*kız arkadaş rolü*” ve “*çalışan rolü*” gibi rollere sahip olmuşlardır ve bu rollerin getirdiği bir takım sorumlulukları üstlenmişlerdir.

E bi yerden sonra kardeşlerin oluyor, ya da benim hayatım öyle geliştiği için öyle anlatıyım. İki kardeş sorumluluğu ortaya çıkıyor. İki yaş farkımızda da mesela çok fazlaydı kardeşlerimle aramda. Bir annelik rolüne de büründüm orda. O deneyimi yaşamış da oldum. Orda başladı aslında benim için hayat. Orda da bu zorlukları tabii ki gördüm. Hani iki ama tabii ki severek yapmak da önemli. Anneme yardım ederken de gıcınmadım hep, her zaman yaptım. İlla ki pes ettiğim zamanlar da oldu (gülerek) ama iki annem de bu anlamda hep teşekkür etmiştir bana. Yani hani kadın olmak gerçekten zor. Çünkü annelik rolü en başta zor, çünkü iki çocuğun oluyor, ona karşı çok bambaşka sorumlulukların oluyor. Gerçi daha şimdi anne olmadım ama (gülerek) iki kardeşimden bu deneyimi yaşamış oldum. İki bilmiyorum kendi çocuğum olduğunda nasıl hissedeceğim ama şu an için benim gözümde zor bir şey yani (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kız evlat rolü evet erkek evlattan farklı olarak, annede ev işlerinde yardımcı olma, daha ziyade ev sorunlarıyla, işte erkek kardeşim olduğu için daha ilgilenen bir yapım var. Yapı olarak da daha yardımsever bir yapım var. İki tabii ki kız kardeşim olsaydı, bunu özellikle belirtiyorum (gülerek), yani daha bana yani benim sorumluluklarıma destek olabilecek veya bana can yoldaşı olabileceğini düşünürdüm hep. Ama bir erkek kardeşim var, o daha umursamaz olduğu için benim ailede yüküm daha ağırdı (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yukarıdaki bulgular sonucunda kadınların evlilik öncesinde en çok “kız evlat rolü”, “kardeş/abla rolü” ve “çalışan rolü” gibi roller üstlenseler de söz konusu bu rollerin hemen hemen hepsinde ailelerine kız evlat olmanın verdiği sorumlulukları yerine getirdikleri görülmektedir.

“Sorumlulukları olan/sorumluluklarının bilincinde bir hayat”

Kadınlar, daha rahat bir hayatları olduğunu özellikle vurgulamakla birlikte yine de her zaman sorumluluklarının da bilincinde olduklarını, tek sorumluluklarının “öğrenci rolü” nün getirdiği sorumluluklar olduğunu ve standart bir hayata sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Ama her zaman gene sorumluluklarının farkında olan bir insandım. Yani 11 hayatı hiç bir zaman basite almadım.(02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ –AKSARAY).

Kendi başıma yaşıyordum. Üniversiteyi kazandığımdan beri hep kendim, farklı şehirde, ailem olmadan yaşadım. Hani tek sorumluluğum üniversitede okumak, mezun olduktan sonra da normal yaşadığım evi idare etmekte. Hiç bir sorumluluğum yoktu (gülerek) (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Çok her türlü, yani anneme yardım olsun, ev işleri olsun, sosyal hayatım olsun, derslerim, okul, bitirmem gereken kısmı, bütün sorumluluklarımı ben dörtlük getirmeye çalışırdım (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

4.1.1.1.2.Aile-İçi Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Beklentileri ve Baskılar

Kadınların evlilik öncesi rol ve sorumluluklarına ilişkin deneyimlerine bakıldığında, kadınların kız evlat olmanın yanı sıra hem eril hem de dişil rollere ilişkin sorumluluklar aldıkları görülmektedir. Evlilik öncesi döneme ilişkin bir diğör ön plana çıkan konu ise, kadınların “aile içi toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve baskılar” a ilişkin deneyimleridir. Söz konusu bu deneyimlerde “mahalle baskısı ile evlenme” ve “aile/toplum baskısı” ön plana çıkmıştır.

“Mahalle baskısı ile evlenme”: “Evlilik benim için kabul etmesi zor bir şeydi!”

Tekindal (2015, s. 110, 111)’in çalışmasının sonuçlarına göre; kadınların evlemeden önce evin de dahil olduğu mahalle sınırları bellidir. Kadınların baba ya da ağabeyleri tarafından bu sınırlar dışına çıkmalarına izin verilmemektedir. Ayrıca özellikle erkek arkadaşına sahip olma ya da evlilik konusunda ataerkil baskı daha hissedilir haldedir. Dolayısıyla Tekindal (2015)’in bulgularına benzer şekilde bu çalışmada da kadınlardan bazıları evliliği hiç düşünmediklerini ancak mahalle baskısı ile evlenmek zorunda kaldıklarını, bazıları ailesinin evlenmesi yönünde imalarının olduğunu bir tanesi ise üvey anne baskısı ile zorla evlendirildiğini ifade etmiştir.

Genç kızlığını çok yaşamadan evlendirildim. Babam evlendi. Bunun sonucunda üvey annemin yanında bir sene kaldım. 16 yaşında zorunlu bir evlilik yaptım. İstemedim, zorunlu bir evlilik yaptım. Yani bu nasıl oldu, üvey anne illa evleneceksin gibi bir şeye girdi, benim için kurtuluş oldu diyeyim, yani bunun için kabul ettim (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

(...)Öte yandan daha temel olarak şey olarak, evlenmek benim için gerçekten çok zordu. Ben Aksaray'da yaşadığım için evlendim. Ben bunu hep söylüyorum, anneme babama da söyledim, psikoloğa gidiyorum ona da söyledim. Ben Aksaray'da yaşamasaydım evlenmezdim. Eşim biz evlenmeden önce bana iki kere geldi, bana merhaba demeyen komşular "merhaba komşu, geçen gün yanında bir erkek vardı" diye şey yapmaya başladı. Hani "kardeşin mi ki, sana da benzemiyordu pek" falan diye. Hani şey hep bütün buna açık zaten, dedikoduya açık. Hani bir şekilde kendini korumak adına yaşam alanındaki kendini korumak adına o toplumun meşru gördüğü şeyi yapmak zorunda kalıyorsun (59-İAY-34(E-0)-RET/RET- AKSARAY).

Yani evet şöyle, arkadaş, bir arkadaşımın vasıtası ile tanıştık ama çok kısa bir tanışıklığımız oldu. Evlendiğimiz dönem berbattı, onu hiç saymıyorum. Öncesi de sonrası da biraz böyle şeyle, mahalle baskısı ile evlendi. Yaş geldi, 30 oldu, hadi evlenin gibisinden (25-NUK-38(E-0)-RET/RET--BURSA).

Yaşadığı şehirden dolayı evlenmeyi tercih ettiğini söylemesine rağmen Bursa'da yaşayan kadınların da evlilik baskısına maruz kalması ve zorla evlendirilmiş olması, kadınların görmüş oldukları baskının yaşadıkları şehirle ilgisi olmadığını göstermektedir.

“Aile/toplum baskısı” : “eş ile gelen özgürlük”

Tıpkı şehir fark etmeksizin evlilik baskısına maruz kadınlarda olduğu gibi *“aile/toplum baskısı”* temasında da kadınlar nerede yaşamış olurlarsa olsunlar, kıyafetleri, dışarı çıkma, eğlenme ya da erkek arkadaşlarının olması gibi konularda baskı yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Tekindal (2015, s. 109-111)'ın da belirttiği gibi kadınlar ataerkil baskılara en çok dışarı çıkma, erkek arkadaşlarının olması ve kıyafetleri konusunda maruz kalmaktadırlar.

(...)bir de şey vardı erkek baskıcı bir aileydi. İki tane abim vardı benden önce, benden sonra iki tane erkek kardeşim daha vardı. İşte şunu giyme, bunu giyme, oraya gitme, buraya gitme. Halbuki şimdi bakıyorum, diyorum ki “şimdiki aklım olsaydı var ya kim dinlerdi onları” (gülerek) (08-RS-41(E-2)-RET/RET -AKSARAY).

Evlenmeden önce de var aslında birçok toplumda kural. Onu uygun yaşamaya çalışıyorsun. Büyütülürken yine de "O ayıp." "Şunu yapma." "Burada bunu söyleme." "Şuralara fazla gitme." "Hava kararmadan evde ol." Mesela akşam hiç çıkamazdım yani İzmir'de de. Babam çıkarmazdı. Korkular çok fazlaydı çünkü. Kız çocuğunun şeyiyle. Hala daha kaç yaşındayım, hala daha korkular. "Dikkat et." "Arabayı dikkatli kullan." Mesela akşam çıkarız biz ara sıra arkadaşlarla, "Dikkat et, çok geç kalma." "Nereye gideceksiniz?" "Yok orası olmaz, orası birazcık zibidi yeri." (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Burada çok önemli bir noktaya değinmek gerekmektedir. Kadınlar evlilik öncesi yaşadıkları aile ve toplum baskısından bahsederken bir kız çocuk olarak evlilik öncesi hem ailelerinden hem de toplumdan ciddi baskılar gördüklerini dile getirmişler ve bu baskılar bazı kadınlar için evlendikten sonra azalmış ve bu durumu, evlendikten sonra *“eş ile gelen özgürlük”* olarak ifade etmişlerdir. Tekindal (2015, s. 112)'ın çalışmasında kadınlar evlilik öncesi hayatlarını *“özgürlük”* olarak ifade ederlerken, bu çalışmadaki kadınların çoğunluğu

ise söz konusu “özgürlüğü” daha çok evlendikten sonra yaşadıklarını belirterek “eş ile gelen özgürlük” temasına vurgu yapmışlardır. Ancak bazı kadınlar için ise aynı baskılar evlilik sonrası eşleri tarafından da yapılmıştır ancak bu temaya evlilik sonrası deneyimlerini anlatırken değinmekle birlikte buradaki aile ve toplum baskını anlatırken de dile getirdikleri için burada yer verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Dolayısıyla eşleri tarafından yapılan baskılara ise evlilik sonrası deneyimlerinden bahsederken yer verilmektedir.

O yüzden ama bende şöyle bir farklılık var. Ben muhafazakar bir aileden geliyorum. Benim evlenmeden önceki hayatım bana göre bu bağlamda daha sıkıntılıydı. Ben şimdi daha özgür ve daha rahat bir hayat yaşıyorum. Arkadaşlarımla gece kahve içmeye çıkabiliyorum örneğin. Bazı bende böyle bir farklılık var mesela. Evlenene kadar. Evlendikten sonra daha özgür oluyor kadınlar aslında işte bizim kültürümüze has bu da. Aslında normalde tam tersi olması gerekiyor ama öyle değil maalesef (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Valla ben üniversiteden hemen sora, üniversiteyi bitirdikten sonra evlendim. Açıkçası keşke üniversitede evlenseydim diye hep derim. Daha da farklı hayatım olabilirdi. Evlendikten sonra benim hayatımda çok fazla hani, dram denilecek hiç bir şeyim olmadı. Özgürlüğümü yaşadım. Eşim ile birlikte özgürlük yaşadım. Sıkıntım hiç olmadı. İş hayatımda belki eşimin sayesinde buralara geldim. Onun desteği ile geldim. Ailem ile, daha doğrusu anne babam biraz daha böyle, tek çocuk olmamdan kaynaklı bir şeyi vardı, sevgi baskısı vardı. Fakat evlendikten sonra bu baskı olmadı hiç bir zaman ve yolum açık gitti. Hala daha öyleyim, hala daha bir yerlerde bir şeyler yapabiliyorsam, bir yerlere gidebileceksem eşim ile ilgilidir o, eşimin verdiği bir şeydir. Yoksa babam bana çok şeyler kaybettirdi diyebilirim yani (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-YDY-BURSA).

Sonuç olarak; kadınların evlilik öncesi dönemde çoklu rolleri ya da rol çatışması gibi deneyimlerden ziyade daha çok kız evlat olma rolünün vermiş olduğu baskı ve sorumluluğu hissettikleri ön plana çıkmıştır. Kadınlar şehir ve yaş farkı olmaksızın farklı şekillerde aile ve toplum baskısını hissettiklerini belirtmişlerdir. Söz konusu toplumsal baskılar genel olarak kadınların kılık, kıyafet ve davranışları ile ilgili kısıtlama ve baskılar ve evlilik beklentisine dayalı olarak yaşanan baskılar şeklindedir. Ancak yine de kadınlar evlilik öncesi yaşam deneyimlerinden bahsederken en çok rahat bir hayatları olduğunu vurgulamışlardır. Bunun sebebinin ise görmüş oldukları baskılar ya da sahip oldukları rollerden ziyade, evlilik ve çocuk sonrası döneme göre daha az sorumluluk almış olmalarından kaynaklandığı görülmektedir.

4.1.1.2. Evlilik Sonrası Kadınlık İdealleri ve Çoklu Roller

Kadınların evlilik sonrası deneyimleri, “*Evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller*” odağında ele alındığında; kadınların evlilik sonrası yaşamlarında “*evlilikle değişen roller: artan çoklu roller*”, “*evlilikle değişen sorumluluklar*” ve “*Toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri: ilişkiler, beklentiler, baskılar ve çatışmalar*” ön plana çıkmaktadır.

4.1.1.2.1. Evlilikle Değişen Roller: Artan Çoklu Roller ve Evlilikle Değişen Sorumluluklar

Kadınlar evlilikle birlikte var olan rollerinin ve sorumluluklarının hem arttığından hem de değiştiğinden bahsetmişlerdir.

“Evlilikle değişen roller: artan çoklu roller”

“Evlilikle değişen roller: artan çoklu roller” kapsamında kadınların evlilik sonrası artan çoklu rolleri incelendiğinde daha çok Linville (1985)’in çalışmasındaki rollere ek olarak bu çalışmada eklenen “geleneksel roller”inde artış olduğu görülmektedir. Kadınlar bu geleneksel rollerden en çok ***“gelin rolü”, “görümce rolü”, “elti rolü”, “yenge rolü”, “eş rolü” ve “evhanımı rolü”***ne değinmişlerdir. Söz konusu geleneksel rollerinin arttığından bahsederken aşağıdaki ifadelerde yer alan kısmi sorunlarına değinmişlerdir ancak kadınların geleneksel rollerinin getirmiş olduğu beklentiler ve idealler *“toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri: ilişkiler, beklentiler, baskılar ve çatışmalar”* alt kodunda daha ayrıntılı incelenmektedir.

İyi evlendikten sonra sadece, ya şu an için ben de eş rolü oldu, bir de gelin rolü (gülerek). Evet onu da atlamamak gerekiyor (gülerek). E tabi ki gidince de ister istemez hani orda ıı gelin olarak senden beklentileri illa ki oluyor (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Tabi ki böyle bir eltilik muhabbeti falan dönüyordu, iki tane elti vardı. Oluyor yani, bir kıskançlıklar, saçma işte (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY- BURSA).

Evlilik sonrası hayatlarında neler değiştiğinden bahsetmeleri istenen kadınların çoklu rollere sahip olmalarının yanı sıra en çok değindikleri nokta *“evlilikle değişen sorumluluklar”* ve sorumluluk artışıydı. Tıpkı evlilik öncesi yaşamlarını ifade ederken ilk olarak ve en çok dile getirdikleri konunun sorumluluklarının olmaması ve rahat bir hayata sahip olmalarıyken, evlilik sonrası dönemlerini ifade etmek için de en sık kullandıkları ifade sorumluluklarının değişmesi ve artmasıdır.

Daha sonra evlilik hayatına geçtik. Biraz daha yükümüz ağırlaştı tabi. Daha sorumluluk aldık (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ- BURSA).

Evlilikte tabi ki bir takım sorumluluklar ıı artıyor (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ya evlendikten sonra tabii ki de sorumluluklarım artmaya başladı. Sonuçta kendime ait bir evim oldu. O evin belli ihtiyaçları vardı. Temizlikti, yemekti. Eşim aynı şekilde, onun da hani, ona da yemek yapmam gerekiyordu. Ona da ilgilenmem gerekiyordu. Aşırı derecede sorumluluklarım arttı, bekar hayatıma bakıldığında ve hani bekar hayatımda rahat bir yaşantım olduğu için hep anneye bağımlı bir insan olduğum için tabii ki çok zorlandım ilk zamanlarda. Tabi zamanla hani eşimin de desteğiyle, annenin, kayınvalidenin de desteğiyle kısa bir süre sonra bu şoku üzerimden attım. O şeye alıştım, rutine alıştım (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

“Artan sorumluluk: ev-eş sorumluluğu”

“Evlilikle değişen sorumluluklar” odağında ön plana çıkan “artan sorumluluk: ev-eş sorumluluğu” temasında en fazla değinilen sorumluluklar ise “eşin ailesinin sorumluluğu”, “ev sorumluluğu”, “eşin sorumluluğu” ve bunların yanı sıra “iş sorumluluğu” dur.

Yani sorumluluk oldu. Çünkü hiç yemek yapmayı bilmeyen ben, hiç yapmamış olan ben yemek yapmaya başladım. Evlendiğimde çalışıyordum, çalışmaya başlamıştım. Azıcık zor oldu yani hem evi döndürmek, hem işe gitmek (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar sorumluluklar konusunda “iş sorumluluğu” na çok fazla değinmemişlerdir. Ancak evlilikle birlikte ilk olarak “evin sorumluluğu” konusunda şok yaşadıklarını ve zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla evlilik sonrası kadınları en çok zorlayan konuların genellikle eş, eşin ailesi ve evle ilgili sorumluluklar olduğu görülmektedir. Özellikle “eşin ailesinin sorumluluğu” temasında kadınların en çok muzdarip oldukları konu eşin ailesinin uzun sürelerde gelip kalmalarının yanı sıra böyle durumlarda yükün daha çok kadının üstünde olması ve aynı durum kendi ailesi için yaşandığında eşinin daha rahat davranıyor olmasıdır.

E bir de ailemin daha doğrusu eşimin ailesi de olduğu için ekstradan onlara karşı da sorumluluğum ortaya çıktı. Tabi ki zor demeyelim güzel şeyler ama ı yine de bazen de yetemeyebiliyorsun hani iki aileye de. Yorulabiliyorsun. Yine de tabi Allah başımızdan eksik etmesin ama (gülerek). Hani şu anda kendimize çok bir zaman ayıramadık mesela. ıı birinde eşimin ailesi tarafına, birinde de benim ailem için gitmiş olduk. Tabi şimdi aile ıı evlendiğinde aile kavramı daha da büyüyor. İki annen, iki baban oluyor (gülerek). Bi çok kardeşin oluyor (karşılıklı gülerek). ıı öyle olunca da sorumluluk daha da artıyor illa ki (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY- AKSARAY).

Örneğin, en basiti ıı evimize gelip kalmaları. Kalabalık bir şekilde gelip kalmaları. Bu benim ailemde olan bir durum değil. Alışkın olduğum bir durum değildi. Ama onların bu şekilde ve kalabalık bir şekilde gelmesi ve hani örneğin on beş gün boyunca bir ay boyunca kalmaları aslında benim için bir fedakarlık (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Mesela ıı benim anne babam benim evime geldiğinde tamam, Aksaray’da yaşıyor olabilirler ama her gün gelmiyorlar yani. Ayda bir, on beş günde bir ancak gelirler. Benim evime geldiklerinde mesela eşim, “ya ben de arkadaşlarla buluşacaktım” deyip ıı uzakta da değil yani lojmandaki sosyal tesise kağıt oynamaya onları evde bırakıp gidebiliyor. Ama ben onlar geldiğinde, “ya ben kızlarla buluşacaktım, arkadaşlarla buluşacaktım” dediğimde böyle bir tuhaf tuhaf bakıyor bana. Zaten demiyorum da çok hayati bir şey olmadığı sürece. “İşte kayınvalidekler var, gelemem, şöyledir, böyledir” diyorum ama mesela ona göre hava daha hoş yani. O gidebiliyor (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ- AKSARAY).

Sorumluluklar odağında kadınların en çok değindikleri bir diğer sorumluluk da “eşin sorumluluğu” dur.

Ekstradan eşimle de ilgilenmem gerekiyor. Mesela bu benim için zor bir olay oluyor (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Birincisi hani farklı bir insanla şey yapıp hayatını düzenlemek, hayatını düzenlemek beni çok yoruyor. Çünkü keyfine göre yapamıyorsun, Başka birine göre de hesaplamak zorundasın, o beni en birinci zorladı 59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Mesela çünkü başka bir aileye geçiyorsun artık. O ailenin sorumluluğu, kocanın sorumluluğu, işte ıı evliliğin gerektirdiği hareketler, mesela belki bekarken çok daha rahat, çok daha samimi

görüştüğün ama eşinin rahatsız olacağı hareketleri yapmamalısın mesela. Ama onu eşin sana söylemeden yapmamalısın. Bence (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere, kadınlardan bazıları için eşin sorumluluğunun ağır geldiğinden ve bu durumdan yorulduğundan bahsederken bazıları için ise bu zaten alınması gereken bir sorumluluk olarak görülmektedir. Söz konusu düşünce farklılıkları, boşanmış olması, ilerideki bölümlerde daha ayrıntılı değineceğimiz gibi süper kadın idealine bakış açılarının farklı olmasıdır. Özellikle de süper kadın idealini onaylayan kadınlar için bu zaten alınması gereken bir sorumluluk olarak görülmektedir. Hatta süper kadın idealini onaylayan kadınlar ayrıca kendisini herkese yetiştirme çabası içerisinde oldukları için bu sorumlulukları bir gereklilik ve kendisini yoran bir durum olarak ifade etmektedirler. Süper kadın idealini reddeden kadınlar ise bütün bunları gereklilikten ziyade bir sorumluluk olarak görmektedirler.

“Sorumlulukların kadının üstüne kalması” : “Gayriihtiyari sorumluluğu üstünüze almış oluyorsunuz”

Tıpkı aile konusunda olduğu gibi ev işleri konusunda da kadınlar sorumlulukların genelde kendi üstlerine kaldığını eşlerin bu konuda daha vurdumduymaz davranabildiklerini belirtmişlerdir. Sorumlulukların çoğunlukla kadının üstüne kalması ve özellikle eşlerden her ikisi de çalışıyor olsa bile ev işleri konusunda kadınların daha fazla sorumluluk üstlenmelerine ilişkin birçok çalışma da aynı sonuçları ortaya koymuştur (İmamoğlu, 1993, s. 63; Ünüvar & Tagay, 2015, s. 23; McBride, 1997, s. 19; Newell, 1993, s.286). Bu nedenle de kadınların büyük çoğunluğu eşleri ile çatışmalar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Hatta boşanmış kadınların ciddi sorunlarından ve boşanma sebeplerinden birisi de eşlerin ev işleri konusunda sorumluluk almamasıdır.

Tabi ki eşinden beklentin oluyor. Yardım etsin istiyorsun. Bakıyorsun, beraber işe gelip gidiyorduk, aynı yerde çalışıyorduk. Şimdi o işten gelip yatınca sen bir şeylere koşturunca, bu sefer çatışmalar çıkıyor ufak ufak, sen niye yatıyorsun, ben yapıyorum, ben de seninle çalışıyorum gibi, sıkıntılar çıkıyor. Benden büyük olmasına rağmen o biraz daha sorumsuzdu. O daha böyle çocuk kafası falan, hep idare ettim, alttan aldım, görmezden geldim, geçer, psikolojisi bozulmuştur, odur, şudur budur... Sonra ne oldu, işte ilk 1-2 yıl çatırdamalar başladı zaten (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

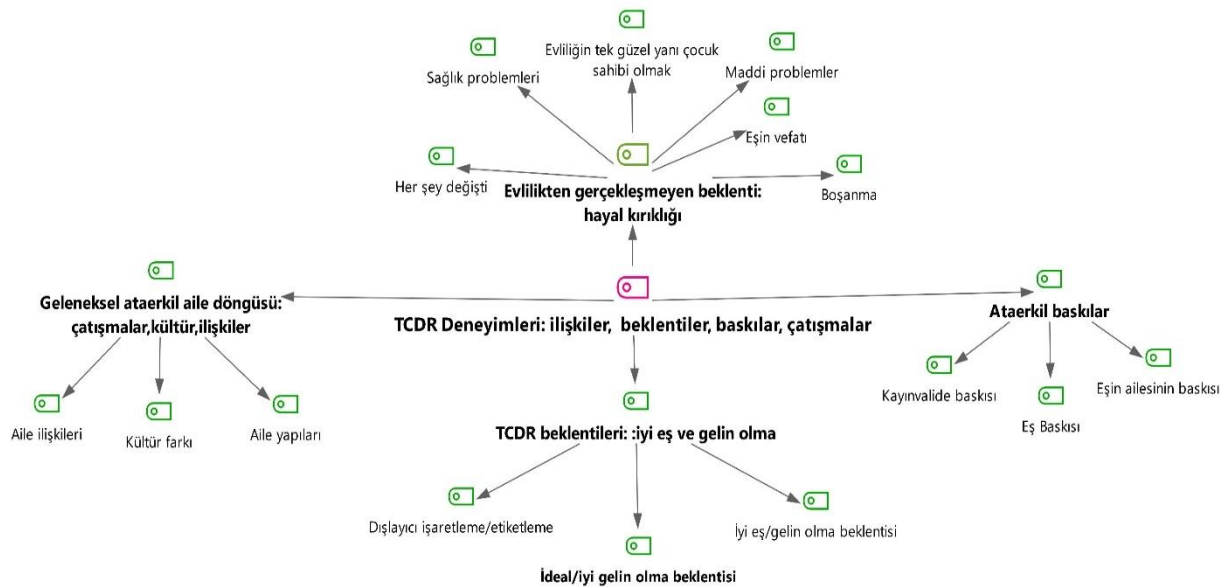
Aslında evlilikte birçok şey deneme yanılma yöntemi. Herkes evlendikten sonra birbirlerinin sınırlarını daha çok öğrenebiliyor. Şöyle şöyle, şöyle şöyle... Hani yonta yonta bakıyorsunuz hani, herkes esneyebildiği kadar esniyor veya karşısındakine böyle dur diyor falan. Hani bir kaç kez kalkıp, yapılmadığını, olmadığını, istediğiniz gibi gitmediğini veya çocuk ateşli, ateşin daha da arttığını falan gördüğünüz zaman gayri ihtiyari bu sorumluluğunu bir süre sonra kendiniz üstünüze alıyor oluyorsunuz (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-YDD-BURSA).

Görüldüğü gibi eşlerin ev işlerini paylaşmamaları ciddi bir boşanma sebebi haline gelebilmektedir. Bazı kadınlar ciddi kavgalar ve çatışmalar sonrası eşini evde iş paylaşımı konusunda gelişmeler kaydettiğini düşünürken bazı kadınların ise bu sorunların üstesinden

gelemediği ve sorumlulukların sadece kendi üstüne kalmasını daha fazla kaldıramamasından kaynaklı boşanmalar yaşadıkları ortadadır. Bu sebeple kadınların evlilikte ilk olarak yaşadıkları zorluklar ve hayal kırıklıklarının temel sebeplerinden birisinin “*ev sorumluluğu*” ve “*sorumlulukların kadının üstüne kalması*” gibi nedenlerle yaşanması ciddi ve önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla boşanma sebebi haline bile gelebilen, eşlerin ev işleri konusundaki düşüncelerinin ve sorumsuz davranışlarının sebepleri daha sonraki bölümlerde “*görev paylaşımı*” ve “*boşanma sebepleri*” temasında daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.1.1.2.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Deneyimleri: İlişkiler, Beklentiler, Baskılar ve Çatışmalar

Kadınların evlilik sonrası yaşam deneyimlerinde ön plana çıkan en önemli temalardan birisi olan “*toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri: ilişkiler, beklentiler, baskılar ve çatışmalar*” temasında kadınların evlilik sonrası kendilerinden beklenen idealler ve bu beklentiler sonucu gerçekleşen baskı ve çatışmalara değinilmektedir. Söz konusu beklentiler ve bu beklentilerin yarattığı idealler, süper kadın idealinin oluşmasına zemin hazırladığı düşüncesinden hareketle kadınların yaşam deneyimlerinde çok önemli bir noktaya temas etmektedir.

Şekil 7. TCDR Deneyimleri: İlişkiler, Beklentiler, Baskılar, Çatışmalar (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 7’de gösterildiği gibi kadınlardan evlilik sonrası yaşam deneyimlerinden bahsetmeleri istendiğinde, bu deneyimlerinde ilk olarak toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri ön plana çıkmıştır. Söz konusu deneyimlerinden bahsederken kadınlar sıklıkla evlilik sonrasında yaşadıklarından ve yeni bir aileye dahil olmanın getirmiş olduğu olumlu ve olumsuz durumlardan söz etmişlerdir.

“Geleneksel ataerkil aile döngüsü: çatışmalar, kültür, ilişkiler”: **“O ailede kadın olarak yer bulmak çok zordu!”**

“Toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri: ilişkiler, beklentiler, baskılar, çatışmalar” teması odağında öncelikle *“geleneksel ataerkil aile döngüsü: çatışmalar, kültür, ilişkiler”* teması incelenmektedir. Bu temada ise *“kültür farkı”* ön plana çıkmıştır. Kadınların çoğunluğu *“kültürel farklılık yaşanması”* konusuna değinirken bir kısmı da *“kültürel farklılık yaşanmaması”* ndan bahsetmişlerdir.

Çok şey değişti. (Güldü). Çok büyük kültür farkı vardı. Yani her şeyimiz farklıydı ki bunu evlendikten sonra öğrendim. (Güldü). O konuda çok büyük çatışmalar yaşadım. Kendi içimde yaşadım ama dışıma fazla belli etmedim. O da biraz yordu. Şimdi şöyle söyleyeyim, yeme içmeden tutun toplum içindeki davranışlardan tutun, her şey farklıydı. En basitinden dilimiz çok farklıydı. Kendileri Zaza'ydı çünkü, anlamıyordum dillerini, onlar da hiç bir çaba göstermiyorlardı anlayayım diye. (Gülerek). Orada bir çatışma yaşandı ki çok büyük etkisi oldu bende, olumsuz etkisi. Birazcık mücadeleden sonra yıprandıktan sonra alışmaya çalıştım. Hala alışmış değilim. Ama şu var aileler ile çok sık görüşemiyoruz. Gurbetçi olduğumuz için, tayin geziyoruz biz sürekli, eşim sağ olsun bize çok iyi ayak uydurdu. Kolay bir aileydik, hani kendimi övdüğüm için demiyorum ama hala uyum sağlayamıyorum, sağlamaya çalışıyorum (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Bizim çok kültür farklılığımız olmadı (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kültürel bir problem yaşamadım evlendikten sonra. Eşim de Aksaraylıydı çünkü (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kültürel farklılıkla ilgili sorun yaşayan kadınlar yaşamayanlara göre oldukça fazlaydı. Özellikle Bursa ili daha kozmopolit ve daha büyük bir il olduğu için genel olarak Bursa ilinde yaşayan kadınların daha fazla kültür farkı ile ilgili sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra kadınlar hem Aksaray hem Bursa ilinde aynı kültürle yetişmiş olmalarına rağmen aile yapısı ve yaşam tarzından kaynaklı farklılıklar da yaşadıklarından bahsetmişlerdir. Dolayısıyla **“aile yapıları”** temasında ön plana çıkan alt temalar, **“ataerkil aile yapısı”, “modern/özgür/geleneksel olmayan aile yapısı”, “benzer aile yapısı” ve “farklı aile yapısı/yaşam tarzı”** şeklindedir.

Yani onlar daha mutaassıp bir aileydi. Onlar da Bursalı. Benim aileme göre daha mutaassıplardı. Eşimle üniversitede tanıştığımız için (kahkahayla gülererek), tabi ilk başta baya bir zorluklarını yaşadık. Çünkü hani ailesel farklılıklar, baya farklıydı yani. Evlilik, evlilik yani sonuçta iki kişinin aynı evi paylaşması ve ev arkadaşlığına benzeyen bir olgu değil. İki kişi artı iki koca birbirinden farklı iki ailenin bir araya gelmesi gibidir ki böyle bazen akraba evliliklerinde bile aileler birbirini tanıdığına bile çok büyük problemler oluyor yani. Aile düzeyleri beraber, işte atıyorum teyzenin kızıyla evlenen, halasının oğluyla evlenenler gibi,

ailelerde her şey birbiriyle uyduğu halde iki aileyi bir araya getirmek oldukça büyük sorumluluk ve şey yani kargaşa. Herkes yaşıyor çünkü o kültüre ayak uyduramıyorsun. Herkesin yemek yemesinden tut da oturduğundan kalkışına kadar her şey farklı. Çünkü yaşam kültür, kendine göre bireyler yaşam kültürü oluşturuyor ama ailenin içine döndüğünde, ailenin o yaşam kültürüne hemen geri dönüyorlar. Kendi oluşturdukları kabuktan sıyrılıyorlar. İki taraf için de geçerli yani hem kadın için hem erkek için. Dışarıda farklısın, şeye benzemiyor bu çıkmaya falan benzemiyor. böyle flört etmeye benzemiyor. Aynı evin içine girince, bir kere paylaşım artıyor yani evlilik zor, maddi manevi paylaşım artıyor. O yüzden zor yani (gülerek) (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Aile olarak da çok farklıyız. İki onlar daha böyle kapalı bir aile, ben de çok rahat bir insanım (gülerek). O açıdan birazcık zorlandım tabi (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ayrıca kültür aynı ya da farklı olsa bile aile yapılarının çok benzer olduğunu söyleyen kadınlar da vardı.

Yani aile yapısı yani ailelerin de birbiriyle anlaşması önemli derler evlilikte ama bizim ailelerimizin ıı birbirine benzer yanları çoktu. Hatta bir araya geldiklerinde, ilk tanıştıklarında diye söyleyeyim, ıı çok ortak arkadaşlar çıktı ortaya ve kültür olarak çok birbirlerine yakın oldukları için adaptasyon süreci daha kolaylaştı (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yani en büyük avantajım şuydu herhalde, bir kere iki ailenin de iki yetiştirilmiş ailenin de, daha doğrusu benim ailem ve eşimin ailesinin de aynı kökenden gelmesi. Niye aynı kökenden gelmesi, benim babam da asker emeklisi, astsubay emeklisiydi. Onun babası da astsubay emeklisiydi ve aynı yerlerde çalışmışlardı (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Yaşam tarzı olarak ailesel farklılıklardan bahsetmelerinin yanı sıra kadınlar aileleri modern ve ataerkil aile olarak tanımlamışlardır. Özellikle eşinin ailesinin modern aile yapısına sahip olduğunu söyleyen kadınlar genel olarak evlilik sürecine adaptasyonda hiç sorun yaşamadıklarını geleneksel olmayan bir aile yapısı olduğu için geleneksel beklentilerle de karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Şimdi ben mesela gerçekten O.'nun ailesini tanımaya başladığımda, hatta ilk onun anlatmaları ile tanımaya başladığımda bu ne biçim iş ya filan diye tepki veriyordum. Yani benim için çünkü aşına olmadığım bir durumdu. Hani gerçekten şey olarak geleneksel bağlardan yükümlü anne rolü, baba rolü, hani bunların çok iç içe geçtiği, çok demokratik bir aile yapıları var, çocukları da böyle büyütmüşler hep. O yüzden aslında bizim, benim gördüğüm sistemden daha özgür düşünen, daha özgür konuşan çocuklar ortaya çıkmış. Bu güzel bir şey (...)onlar tanışarak evlenmişler, üniversitede onlar da sanırım sınıf arkadaşlarıymış, ikisi de edebiyat öğretmeni, hani onlar da orada kendini eğiten insanlar olmuşlar, o yüzden annesi ile çok kolaylıkla uyum sağlamış, hatta kendi kişiliğini getirmiş yani, öyle söyleyebilirim (...)ikisi de mesela normalde şöyle bir şey vardır, baba maddi girdi çıktı, evin ekonomisi ile ilgilidir, anne evin temizliği ile işte hani böyle bizim ailemizde biraz daha böyledir. Onlar da böyle şey yok mesela. Daha çok annesi bütçe işleri ile ilgilenir, hani yemek yapılacaksa temizlik yapılacaksa hep birlikte yapılır filan. Onlarda bu sistem daha farklı (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Modern aile yapısı ile karşılaşan kadınların sadece şaşkınlık ve memnuniyet hissetmelerini aksine ataerkil bir aile yapısı ile karşılaşan kadınlar alışık olmamaları ya da adaptasyon sorunu yaşamalarının yanı sıra ciddi problemler de yaşadıklarını ve kadın olarak ailede kendini kabul ettiremediklerini belirtmişlerdir.

Onlar hem kültür farklı hem aile yapısı olarak da ataerkillik var (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ya kendimi beğendirmeyi hiç bir zaman çalışmadım ama hani kadın olarak orada o ailede, Karadenizli bir aile, o ailede kadın olarak yer bulmak çok zordu. Ve ben hayatım boyunca hep kararlarımı kendim almışım, çok özgür bir ailede yetişmişim, kadın olarak her zaman değer görmüşüm, böyle bir aileye gelince çok bocaladım. İlk dediğim gibi ilk bir sene boyunca hani çok karakter olarak çok değiştim, baskılanmak zorunda... Baskıldım daha doğrusu. Bir sürü, mesela ben içki içerdim, içki içmeyi bıraktım, çok açık giyinebilirdim, açık giyinemedim, bara gitmeyi severdim gidemedim (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Aile yapılarının geleneksel ve modern aile olarak sınıflandırıldığı İmamoğlu (1993, s. 64)'nın çalışmasında olduğu gibi bu çalışmada da kadınlar evlilik sonrası beklentilerden bahsederken beklentilerin olup olmamasını “ataerkil aile yapısı” ve “modern/özgür/geleneksel olmayan aile yapısı” ile bağdaştırmışlardır. Eşlerinin ailelerinin ataerkil aile yapısına sahip olduğunu belirten kadınlar modern, özgür ya da geleneksel olmayan aile yapısına sahip olanlara göre daha fazla beklenti ile karşılaştıklarını ve çok fazla problem yaşadıklarını ileri sürerken, modern aile yapısına sahip olanlarda ise özellikle ev işleri konusunda eşitlik olduğu, özgür ve geleneksel bir aile olmadıkları için hiçbir beklenti ile karşılaşmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda Akkaş (2019, s.114)'ın da belirttiği gibi ataerkil yapı içerisinde kadının görevi kocasına hizmet etmek, çocuklarına bakmak ve ev işleriyle uğraşmak olduğu için ataerkil aile yapısında kadınlara yönelik daha fazla beklenti olmaktadır. Dolayısıyla bu durum kadınların eşlerinin aileleriyle olan ilişkilerine de yansımıştır.

Bu bağlamda; “Geleneksel ataerkil aile döngüsü: çatışmalar, kültür, ilişkiler” teması odağında ön plana çıkan bir diğer alt tema ise “*aile ilişkileri*”dir. Aile ilişkileri konusunda genel olarak kadınlar “*uyumlu ilişkiler*”, “*seviyeli/mesafeli ilişkiler*”, “*aileler arası denge kurma zorluğu*” ve “*ailelerin müdahalesi/karışması*” gibi konulara değinmişlerdir. Kadınların büyük çoğunluğu aileler arası uyumlu ilişkilerin olduğundan bahsederken bir kısmı da seviyeli ve mesafeli ilişkileri olduğundan bahsetmiştir. Dolayısıyla aile ilişkilerinin kadınlar için kültür yapısı, yaşam tarzı ya da aile yapısı gibi konularda olduğu gibi çok fazla sorun teşkil etmediği görülmektedir. Bunun başlıca sebepleri ise birçok kadının ailelerle farklı şehirlerde yaşıyor olması, belirli özel günler dışında çok sık görüşmüyor olmaları ve en çok da kadınların genel olarak mesafeli ve seviyeli ilişkiler içerisinde bulunmaya özen göstermeleri olarak söylenebilir. Bu anlamda aile/hane üyeleri arasındaki ilişkileri; aile içi ilişkiler, karı koca ilişkileri, anne-baba ile çocuklar arasındaki ilişkiler ve aile ve akrabalık ilişkileri şeklinde inceleyen Koçak Turhanoglu (2018, s. 198-203)'na göre de özellikle farklı şehirlerde yaşayan aileler arasındaki ilişkiler zamanla azalmaktadır.

İşte 11 eşimin abisi evlendi, üç dört ay sonra boşandı. Öyle olunca hani bana daha fazla üstüme düşmeye başladılar, işin açığı hani. Bir tanecik gelinimiz var aman kırmayalım, aman üzmeylem şeklinde. E onların o tavrını görünce ben de aynı şekilde verici oldum. O yüzden güzel bir muhabbet oluştu, öyle de devam ediyor. İnşallah da öyle devam eder yani (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

11 eşim artı ailesi de çok cana yakın insanlar. Yani bu süreçte onlar da katkıda bulundular. Herhangi bir olumsuzluk yaşamadığım için bu süreyi kolay atlattım (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Çok seviyeli, hala öyle (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınların bir kısmı ise aileler arası denge kurmakta zorlandıklarından ve ailelerin müdahalesinden bahsetmişlerdir. Özellikle de eşinin ailesi ile aynı evde yaşamış olan kadınların bu sorunlarla daha çok karşılaştıkları görülmüştür.

(...)Ama bu 13 yıldan sonra biz, işte bazı durumlarda tartışmalar, sürekli zaten bir şeylerden tartışma oluyordu, onlar bir yerlere gitme, gelme yapma dediklerinde kavga çıkıyordu. Neyse iki gün tamam... Biz de şey derler, ayrılmak, kayınvalideden ayrıldım. İki gün neyse alt kata inmiyoruz, ama işte kayınvalide ile birlikte yaşadığın zaman sadece eşinin bir maaşı var. Başka gelirin yok. Maaşı da onlara veriyorsun. Birlikte yaşayınca öyle oluyor. Para bir yerde olur derler. Onlara veriyorsun, kendine ait hiç bir paran olmaz. Tabi ki alt katta yemek yediğin için dolabında hiç bir şey olmaz. İki gün biz alt kata inmeyiz, görüşmeyiz derken, ne yapacaksın, başka yapılacak hiç bir şey yok, üçüncü gün hiç bir şey olmamış gibi iniyorsun tekrar aşağıya, kayınvalidene. Sonra, bu 13 yıldan sonra, ama artık çocuklar da büyümeye başladı. Biz ayrıldık (30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

11 bir kere hayatımıza çok fazla insan dahil oluyor. Önceden sadece anne, baba, kardeşler varken şimdi eşiniz ve eşinizin ailesi de 11 hayatımıza giriyor. Verdiğimiz kararlarda birçok kişi olabiliyor. Yani ben bunu yapıyorum, bugün buraya gidiyorum. Bu o kadar kolay olmayabiliyor (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

“Toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri: iyi eş ve gelin olma”

“Evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller” ana temasında alt temalardan biri olan *“toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri: ilişkiler, beklentiler, baskılar, çatışmalar”* teması odağında öncelikle *“geleneksel ataerkil aile döngüsü: çatışmalar, kültür, ilişkiler”* teması incelenmiştir. İkinci olarak ön plana çıkan ve süper kadın ideali kavramını da içeren alt tema ise *“toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri: iyi eş ve gelin olma”*dır. Bu tema kapsamında kadınların evlilik sonrası beklentiler ve kadınlık ideallerinden bahsetmişlerdir. Kadınlar evlilik sonrası artan çoklu rollerini anlatırken bu rollerin getirmiş sorumluluklara da değinmişlerdir. Ancak söz konusu roller kadınlara sadece sorumluluk değil aynı zamanda bir takım beklentiler ve idealler de yüklediği görülmektedir. Tekindal (2015, s. 123,124)’ın çalışmasında da kadınların söz konusu idealler ve beklentiler içerisinde özellikle *“iyi eş ve gelin olma”* beklentisi ile karşılaştıkları görülmektedir. Bu bağlamda iyi eş ve gelin olma beklentisinde en çok kayınvalide ve eş ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla kadınların hem eşleri hem de kayınvalideleri tarafından yüklenen beklentiler ayı ayrı incelenmiştir. İlk olarak; evlilik sonrası rollerde de değinilen *“gelin rolü”* kadınlara ağır bir beklenti ve yük yüklemekte ve sonuçta bu beklentiler kadınlar üzerinde

bazı idealleri oluşturmaktadır. Söz konusu beklentilerin ve ideallerin özellikle kayınvalide ve gelin bağlamında çıkış noktasını ise Kandiyoti (2015, s. 29, 87), “Cariyeler, Bacılar ve Yurttaşlar” isimli kitabında şu satırlarla ifade etmiştir: kız kayınvalidesinin evine yeni gelin olarak gelir. Hane içerisinde kadınlar arasında kesin bir hiyerarşi vardır. Yeni gelin kaynanasına itaat eder ve tüm eltileri ondan daha üstün konumdadır. Çocuk doğurmakla – özelliklede erkek çocuk – gelin kıdem kazanır ve kocasının ailesi tarafından daha fazla kabul görür. Kadın kayınvalide olduğu zaman gücünün doruğuna ulaşır. Bu durum kadınların ataerkil düzeni içselleştirmelerine ve eşinin annesinin otoritesini kabul etmelerine neden olmaktadır (Yılmaz, 2017, s. 17).

Bu bağlamda kadınlar çok güzel bir noktaya değinmişlerdir. Kadınlar üzerinde bir baskı ve beklenti oluşturan “gelin rolü”nü **“dışlayıcı işaretleme/etiketleme”** olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca aynı durumun erkek için de geçerli olduğundan hatta genel olarak geleneksel rollerin kültürel kodlanmışlıkla dışlayıcı bir etiketleme yarattığını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu etiketlemelerin hem kadında hem de erkekte **“gelin/damat rolü kabul görme/kendini beğendirme çabası”** yarattığını da belirtmişlerdir.

(...)Bunun haricinde evet gelin rolünüz başlıyor. Bizim toplumumuzdaki bence en zor rol, kadınlar için bu rol. Çok da özgür bir ailede dahi gelin olsanız, ismi gelin diye konulduğu zaman sizin üstünüzde bir rol başlıyor. Çünkü zannedersen her kadında vardır bu. Kendini beğendirme psikolojisi başlıyor. Kendini kabul ettirme aslında. Yani insanlara dışarıdan çok basit gözüküyor. Ama aslında bu çok zor bir şey. Çünkü düşünsene sanki böyle bir yetimhanedesin. Birden bire bir aileye evlatlık veriyorsun. Sıfırdan yeni bir ailen oluyor ve sen onlarla her an muhatap olmak zorundasın. Yani bir yemekte ne bileyim sürekli görüşüyorsun mecburen. Dolayısıyla onlara karşı bir sorumluluğun oluyor. Dediğim gibi kendini beğendirme ihtiyacı duyuyorsun. Aynı şekilde eşinin de senin ailene karşı bir sorumluluğu oluyor. O da erkekler bunu genelde belli etmezler ama aslında aynı şeyleri o da sarf ediyor. Aynı enerjiyi. Yani damat olarak kabul görme. Kendini kabul ettirme. Yani bu gibi şeylere giriyorsun evlendikten sonra (...) Gelin aşağı gelin yukarı. Sen kaç kere damat kelimesini duydun insanların ağzından. Evet ama gelin diye sesleniliyor demi. Hep gelin. Gelin aşağı gelin yukarı. Gelinin mi şunun mu bunun mu? Ya kızın mı desen ne olur? Ne olur yani? Yani ama hep böyle gelin şunu yapmış gelin bunu yapmış, gelin böyle yapmış. Hiçbir anne damadını konuşmaz. Konuşmaz. Varsa da kötü yönleri saklamaya çalışır insanlardan. Hep saklar. Ama her anne gelinini özellikle konuşmayı sever. Yani hep Türk toplumdaki bütün şeyler hep kadına yüklenmiştir. Bu her yerde böyledir. İş yerinde de böyle. Evde de böyle. Maalesef dolayısıyla işte sonuç oraya varacak. Sonuç senin süper kadına varacak yani. Çünkü işte toplumun gerekleri var. Toplumun dayatması var. Toplumun mobingi var işte. Yani senin üzerine kurduğu baskılar var. Gelinsin adın gelin. Mesela ben kayınbiraderimin bana yenge demesinden hoşlanmıyorum.(..) Enişte tabiri de hoşuma gitmiyor. (gülüyorlar) Yenge tabiri de hoşuma gitmiyor. Yani ben çok olgun ve yaşlı gösterdiğini düşünüyorum ben. Yenge. Sorumluluk bindiriyorsun karşıdaki insana. Kimlik bindiriyorsun. Mesafe koyuyorsun. Sen eniştesin. Sen yengesin. Yengesin yani. Senin rollerin var. Yapman gerekenler ve durman gereken bir yer var. Bu bunun yüzünden oluyor. Eğer bir kayınvalide gelinine gelin diyorsa zaten o kayınvalidenin kafasında o geline bazı sorumluluklar ve mesafeler yüklemek vardır (...) Çünkü gelin kelimesini hele ki senin kayınvaliden kullanıyorsa ha başka bir yerde konuşurken benim gelinim diyebilir. Benim gelinim diye belki anlatabilir. Bu da hoş değil ama kullanılıyor işte. Toplumun kadına bindirdiği kisve (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

(...)Damat kategorisi de var bence. Adana'da damat kategorisi vardır yani. Enişte derler genelde. Zaten bak enişte diye şey yaparken yine damat kategorisine sayıp eniştelik bir hani

eniştelikte yine bir güç vardır. Ben bir iktidar atfetmekle ilgili olduğunu düşünüyorum. Eniştede bir iktidar var. Hani enişte kimdir, baldızına müdahale eden, baldızının ne zaman girip çıkabileceğine karışabileceksin. Hani oradaki samimiyet, samimiyetsizlik atfedilen iktidarla ilgili bir şey zaten. Yengede de bir iktidar vardır. Ayrıca burada bir konum vardır bence yengede. Ayıran bir şeydir. Bir iktidar atfeder ama ayırıcı bir şeydir, dışlayıcıdır. Dışlayıcı direkt. Dışlayıcı işaretleme hani bir iktidar atar ama aynı zamanda o kara koyun olarak da işaretler. Sen koyunsun ama kara koyunsun (İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar “gelin rolü” nün dışlayıcı bir etiketleme olduğundan ve kadınlara bir takım beklenti ve sorumluluklar yüklendiğinden bahsetmişlerdir. Bunların yanı sıra kadınların evlilik sonrası yaşamlarında deneyimledikleri beklentilerinden “ideal/iyi gelin olma beklentisi” ve “iyi eş ve gelin olma beklentisi” ön plana çıkmıştır. Kadınlar hangi statüde olursa olsun gelin rolünde hem evde hem işte, her şeyde iyi olsun beklentisi olduğundan bahsetmişlerdir.

(...)Onun dışında aşırı bir şey var, ben zaten titiz bir insanım, aşırı şekilde lükse düşkünlük ve titizlik var. Yıpratıyor, niye yıpratıyor devamlı diken üstündesin. Devamlı temizlik yapıyorsun, hastalığa dönüşüyor bu. Devamlı bir şey olman lazım, nasıl, çalışıyorsun ama ev hanımı gibi de olmalısın. Yani devamlı bir hazırlık, yemeğin hazır olacak, pastan böreğin hazır olacak, aniden çat kapı biri gelirse ona mahcup olamazsın, dedikodu olur. Evinde her şey düzenli olacak (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Mesela bir gelinden şu da bekleniliyor, evinin kadını olsun, tasarruflu olsun, geçimli anlayışlı olsun, ondan sonra oğlumuzu çok üzmesin, hani beklentiler bu yönde olabiliyor (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar, kendilerinden statüleri ne olursa olsun hem çalışan kadın özellikleri hem de ev hanımı özelliklerinin beklendiğini vurgulamışlardır. Buna bağlamda kadın ev dışında çalışırken bile anneliği birincil görev olarak sürdürmeli (Huddleston-Mattai, 1995), güçlü bir kariyere sahip olduğu pozisyonundan, “dikkatli ve özenli anne” pozisyonuna kolayca geçiş yapabilen süper anne modeline uyabilmedilir (Seçer, 2015, s. 36-40).

Söz konusu beklentilere gelince; ilk olarak kadınlar üstlendikleri “gelin rolü” nde eşlerinin aileleri tarafından bir takım beklentiler yüklediğini ifade etmişlerdir. Bu beklentiler; “*kayınvalide ile misafirlğe katılma beklentisi*”, “*davranışlarına dikkat etme beklentisi*”, “*hizmet beklentisi*”, “*saygı beklentisi*”, “*anne/baba deme beklentisi*”, “*uyum/geçimli olma beklentisi*”, “*arama/sorma/gelme/gitme/ilgi beklentisi*”, “*giyimine dikkat etme beklentisi*”, “*kapanma/örtünme beklentisi*” ve “*sesini çıkarmama/istediği gibi olma beklentisi*” şeklindedir. Kadınlığın inşasını analiz eden Tekindal (2015, s. 117, 123,)’in çalışmasında da evlilik sonrası kadınlığın inşasında kadından beklenen rollerin “ideal kadın”, “ideal gelin”, “ideal anne” ve “ideal eş” kapsamında olduğunu ve özellikle ideal gelin olmanın kayınvalide ile ev gezmelerine gitmek, eşinin ve eşinin ailesinin sözünden

çıkılmamak, anne ve babanı görmemek, tüm vaktini ev işleriyle geçirmek, sosyalleşmemek, istediğin yere gidememek ve sadece çocuk büyütme anlamına geldiğini ifade etmiştir.

İlk evlendiğimizde o gelin rolünde çok beklentiye giriyorlar. A işte gelin oldu gelinimiz, hani bir de bir tane gelin olunca onlar için hani böyle işte hürmet görme, işte sarılma yani hani bu karakterle de alakalı bir şey. Ben mesela böyle sarılıp canım cicim böyle öpen sarılan bir insan değilim, kendi anneme de öyle davranmam ama kayınvalidem öyle beklentilere girebiliyor. Hani onları karşılayamayınca da bozuluyor sanki hani böyle bir şey oluyormuş gibi, ilgi görmüyormuş gibi. Ama benim ilgi gösterme şeklim bu şekil değil hani. Bu konuda mesela zamanla anlaşılacak bir şey (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani hani hala her gittiğim zaman SÖ sen de bir iş mi yapsan, sen de işte bulaşıkları yıka, sen buraları toparlarsın zaten falan tarzı. Hani yapmak istemersen de imalı bir şekilde yapacağın gerçeği ile yüzleşiyorsun. Yani işte kültür farkından da kaynaklanıyor tabi ama hani "aa o da yapmıyormuş o zaman zorlamayalım" da olmuyor, yine de zorlanıyorsun yani. Ama şey, tabi eşinin bu duruma müdahale etmesi imkânsız yani (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ama mesela eşimin ailesinde daha çok uyum beklentisi oldu. O da şu; işte kayınvalidenizin bir programı var, evinde bir topluluk olacak, mesela kayınvalideniz sizi orada tırnak içinde istiyor. Şundan; o da gelenine gidenine, o toplum baskısı ben buradayım diyor orada, gelenine gidenine tırnak içinde, gelinim burada diyecek. Gelinim var diyecek. Mesela uyum çok istenilen bir şeydi. Tabi oraya gittiğinizde gelinsiniz artık. Çay demlenecekse siz devreye girmelisiniz. Bir misafir ağırlama durumu varsa baş rolde siz varsınız. Bunları zaten, zaten kabullenerek... Onlar zaten baş listede, başta yer alıyor. Bu şekildeydi. Kayınvalideler özellikle şunu çok istiyorlar, çocuk sayısı birden fazla ise, oğullar gelinler varsa eğer gelinler arası onun da geçimini çok isteyebiliyorlar. Bu da istenenler arasında. Şimdi haksızlık etmeyelim. Şöyle, uyum-geçim hepimizin isteyeceği bir şey eyvallah, ama ailenin yaşama biçimine, anlayışlarına uymaya zorlanmak insanı hırpalayan bir şey (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Genel olarak yukarıda kadınların da ifade ettiği gibi uyumlu olma, hizmet etme, ilgi gösterme ya da arama sorma gibi beklentiler, kadınların zorlansalar da karşılamaya çalıştıkları beklentilerdir. Altunsu Sönmez (2019, s. 1163)' e göre de *“gelinlerden asıl beklenen yeni aileye uyum göstermeleridir. Kız alınıp verilirken oğlan almak vermek gibi bir tanımlama yoktur ve bu nedenle de gelinlerden beklenen bu uyum gösterme özelliği damatlardan beklenen bir özellik olmamaktadır. Ataerkil sistemde alınıp verilmeyen, soyadlarını değiştirmek zorunda kalmayan erkekler kendilerini uyum göstermek zorunluluğunda da hissetmezler”*. Ayrıca özellikle kıyafet ve davranışlar konusunda istedikleri gibi olmak, örtünme ve kapanmak ya da hiç bir şeye sesini çıkarmamak gibi beklentiler daha çok kadınların baskı niteliğinde yerine getirmekte zorlandıkları ve yorucu olarak ifade ettikleri beklentilerdir. Bu bağlamda Tekindal (2015, s. 129)'ın da belirttiği gibi kadınlar tıpkı evlilik öncesinde olduğu gibi evlilik sonrası dönemde de özellikle kapanma, örtünme, sosyallik ve davranışları ile ilgili baskılara maruz kalmaktadırlar.

Bilmiyorum değişik hani şeyleri var. Ben böyle otururum, bacak bacak üstüne atarım falan, rahat oturmayı severim. Ondan sonra hani oturup kalkma, giyinme, işte oraya gittiğinde şunları şunları giyinme diye uyarılar. Ya da burada hep beraber onun ailesiyle köye gidiyoruz, köye giderken daha farklı giyiniyoruz gibi. Yani onun gibi şeyler. Birebir böyle çok müdahale etmediler. Hani duymadım kaynanamdan "Şunu yapma, onu yapma." diye de birazcık daha dolaylı yollardan duydum. Böyle görümlerden, eşimden o şekilde duydum. O baskıyı da

birazcık görünmez olarak hissettim diyeyim, açık açık söylemediler yani. Ama onu hissettim yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

(...) Ama şu var, yani ister istemez onun da ailesi ve onun ailesinin yanında yaşıyorsun, başımın açık olması, saçımın açık olması ailesi için değil ama babaannesi, babaannesinin çevresi için çok büyük sorun, hala sorun. Ben her gittiğimde ne zaman kapanacaksın, ne zaman kapanacaksın, ne zaman kapanacaksın... Bu bence en büyük sorunlardan biri bu. Başımın açık olması. Çünkü onların hepsi kapalı. Biraz bizim babaannemiz çok despottur. Yani bayağı bayağı despottur. Acımasız bir insandır. O biraz aileyi etkiliyor. Tabi bu dinimizin gerektirdiği bir şey ama seçim meselesi. Ona bir saygı yok, hiç bir zaman olacağını da düşünmüyorum. Eşim tarafımdan böyle bir şeye uğradım mı, uğramadım. Ama ne oluyor, ister istemez eşim de üzülüyor. Takmamaya çalışsa da üzülüyor (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

İşte gelinin konuşmaması gerekiyor. Çok fazla gülmemesi gerekiyor (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Eşlerinin aileleri tarafından kadınlara yüklenen **“ideal/iyi gelin olma beklentisi”** aynı şekilde eşleri tarafından da yüklenmektedir. Eşler de ailelerine karşı kadınlardan **“iyi eş ve gelin olma beklentisi”** kapsamında; **“anlayışlı ve idareci olma beklentisi”**, **“güleryüzlü/ilgili olma beklentisi”**, **“hizmet beklentisi”**, **“saygı beklentisi”**, **“aile ziyareti yapma/bir arada olma/arama sorma yönünde beklenti”** gibi beklentiler içerisine girmektedirler. Dolayısıyla kadınların eşleri tarafından yüklenen **“ideal/iyi gelin olma beklentisi”** nin eşlerinin aileleri tarafından yüklenen beklentilerle benzer olduğu görülmektedir. Hatta bazı kadınlara göre ailelerinden ziyade eşlerin daha fazla beklenti içinde oldukları, özellikle de hizmet ve aile ziyareti yapmak konusunda çok fazla beklentiye girmektedirler. Dolayısıyla söz konusu bu beklentiler eşler arası ilişkilerin de yıpranmasına neden olmaktadır.

Ama mesela onların ıı garipsemediği ya da onların huyulanmadığı davranışlarımdan hep eşim huylandı. I aslında ıı onlardan çok eşimin benden beklentisi daha fazlaydı. Anlamadığım şekilde hep ıı davranışlarının yanlış olabileceğini, işte yaptığının bir şeyin onları ıı kırabileceğini veya ıı işte diyelim onlar gelecekler, Aksaray'da değiller zaten Adana'da yaşıyorlar, mesela onlar gelecekleri zaman ıı benim yaptığım hazırlıklar hiç bir zaman eşimin gözünde yeterli olmadı (gülerek). ııı yani bu anlamda çok sorun yaşadık hatta evliliğimizin ilk yıllarında. Aslında her eşin beklentisi (gülerek) işte ya iyi bir gelin olayım, iyi hizmet edeyim, bunun gibi beklentiler. Ama işte bunu yaparken ıı şunu unutuyor, şimdi tamam kendisi sabahtan akşama kadar işyerinde çalışıyor ama ben de çalışıyorum. Şimdi ıı bu unutulduğu zaman işte olmuyor. Yani sen evet, sabah işe gidiyorsun, akşam işten geliyorsun, yaptığın başka bir şey yok. Ben de sabah işe gidiyorum, akşam işten geliyorum, ama işten geldikten sonra ıı işte mesela ailesi gelecek diye ki zaten yaparım o ayrı bir konu ama, ailesi gelecek diye hemen yemekler hazırlamam lazım, onu yapmam lazım, bunu yapmam lazım, işte yataklarını hemen hazırlamam lazım, hiç bir şeyin gecikmemesi lazım ıı ve yaptığınız şeyler bile maalesef yetmiyor (gülerek). (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ –AKSARAY).

Kadınlara **“gelin rolü”**nde hem eşleri hem de aileleri tarafından yüklenen beklentilerin yanı sıra **“eş rolü”** nün getirmiş olduğu ve eşleri tarafından kendilerine yüklenen beklentilerden de bahsetmişlerdir. Bu beklentiler; **“cinsellik beklentisi”**, **“bakımlı olma beklentisi”**, **“kıyafetine dikkat etme beklentisi”**, **“arkadaş çevresini değiştirme beklentisi”** ve **“düzenli olma beklentisi”** şeklindedir. Aktaş (2011, s. 100)'ın çalışmasında da eşleri tarafından kadınlardan **“iyi eş olma”** ya yönelik beklentiler; ev işlerinde becerikli olma, bir

işte çalışıyor olsa bile ev içi sorumlulukları aksatmama, eşine her anlamda sadık olma ve ona hizmet etme, ailenin tüm yükünü omuzlarına alsa da hiçbir zaman bu konuda eşine sorun taşımama, yeri geldiğinde ev içindeki sorumluluklara ilişkin hesap verme, ev içi ve ev dışı sorumluluğu üzerine alabilecek kadar akli her işe yetebilen olma, erkeği her anlamda memnun etme şeklindedir.

Benim eşim çok şeydi, işte sabah kahvaltımız yapılmalı, işte işe gidilir gelinir, akşam yemeğimiz düzenli olmalı, çorbamız salatamız yemeğimiz, tatlımız vs. her şey böyle olacaktı, öyle bir adamdı, dolayısı ile onu da yapmam gerekiyor ve bunu ben yapacağım. Sabah uyanırdım erkenden, eşimi gönderirdim, o kahvaltı düzeninden sona onu gönderirdim, sonra bakıcı teyzemiz gelmeden, eve geliyordu, yerleri silerdim, çünkü Arda emekliyordu ve her yer steril olmalıydı. Evi şey yapardım, toparlardım, yerleri silerdim, saat 09:00 olmadan bunlar biterdi, bakıcı gelirdi, ben hazırlanıp okula giderdim. Okulda işte dersler vs. o yapmamız gereken rutin işler. Eşim eve gelmeden eve gelme gayreti gösterirdim. Çünkü Arda ile bakıcımız evi çok dağıtırlardı, eşim çok düzenli bir adamdı. Eve gelmeden önce ben hemen giderdim, o gelmeden önce eve erken giderdim, evi toplardım. Her şey böyle yerli yerinde olurdu (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

İşte giyim tarzınızı değiştirmek zorunda kalıyorsunuz, çevrenizi değiştirmek zorunda kalıyorsunuz. Üniversitede görüştüğüm erkek arkadaşlarımı hayatımdan çıkarmak zorunda kaldım. Bunun gibi (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY –AKSARAY).

Tabi oluyor. O muhtemelen oluyor yani. Oturup kalkmandan, yiyip içmeden (gülerek). Ya bizim en büyük problemimiz diyeyim kıyafetle ilgiliydi. Çünkü ben açtım, ben ıı çıkarken de bikiniyle denize giriyordum ki o zaman erkek arkadaşım, onun yanında da giyiyordum. Seyahat ederken mini etekle gezerdim, ederdim. İstanbul'a gidiyordum o zaman, ailem benim İstanbul'da yaşıyordu. Ama ailesi o kadar kapalıydı ki, evet şimdi mecburen mesela her giydiğim kıyafete dikkat ederek gitmek zorundaydım. Ama ben hep eşime şunu diyordum, "Yani biz aile olacaksak, yani ben her daim ailenin yakınında nasıl giyeceğimi gözetleyemem. Gece gündüz gelecekler, gece gündüz gideceğiz. Evde kalacaklar birlikte. Ansızın birlikte olacağımız zaman yani hata yapıyorsun" diyordum. İlk zamanlar tabi onu algılayıp sindirene kadar baya bir bocaladı (gülerek). Ama sonra gördü ki, insanlığın bununla bir alakası yok (gülerek). Yani aradan zamanlar geçtikçe, süreç geçtikçe yanlış şeyler yaptığını gördü ama hani ilk yıllar zordu (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Buradan hareketle, tıpkı aileler tarafından olduğu gibi eşler tarafından da davranışları, kıyafetleri, arkadaş çevreleri ve ayrıca bir de ev ile ilgili düzenli olma gibi beklentileri karşılamak zorunda hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca Aktaş (2011, s. 102)'ın çalışmasında iyi eş olmaya yönelik beklentiler kırsal kesimde ya da kentte yaşayan kadınlara ve içinde buldukları fiziki, sosyal ve kültürel mekanın özelliklerine göre değişmektedir. Bu bağlamda kırdaki kadın için "iyi" bir eş olma, çocuk doğurabildiği ve tarladaki ürünleri ekip biçecek ve hasat zamanı ürünü toplayacak güce sahip olduğu oranda mümkündür. Ancak bu çalışmada kadınların eşleri tarafından yüklenen beklentiler ve özellikle sosyallik, kıyafet ve davranışa ilişkin maruz kaldıkları baskıların yaşadıkları şehre göre farklılık göstermediği görülmektedir.

Ayrıca kadınlardan hem evde hem işte hem ailede yani birçok alanda beklentiye girilmekle birlikte tüm bunları yaparken aynı zamanda bakımlı olmaları da istenmektedir. Kadınlar bütün bunları yaparken aynı zamanda bakımlı olmanın çok zor olduğunu ifade etmişler

ancak yine de bu beklentileri de yerine getirmek için çaba gösterdiklerini de dile getirmişlerdir. Bakımlı olma beklentisine ilişkin bu bulgular, alanyazında yapılan çalışmalarla benzerlik göstermekte ve söz konusu çalışmalarda da kadınların özellikle doğum sonrasında bile öngörülen güzellik standartlarına uyma baskısı hissettikleri görülmektedir (Cash, Ancis & Strachan, 1997, s. 433-434; Everett & Martino, 2013, s. 146). Ancak bu beklentileri karşılamaya yönelik çaba gösterme kadınların süper kadın idealine bakış açısına göre değişmektedir. Bazı kadınlar ise öyle bir çabaya girmek zorunda olmadıklarını dile getirmektedirler. Bu ifadelerle “*evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller*” kapsamında özellikle aileler ve eşleri tarafından yüklenen beklentiler odağında kısaca yer vermekle birlikte kadınların genel olarak toplumun her kesimi tarafından kendilerine yüklenen beklentilere karşı düşüncelerini ve bu beklentilerle nasıl başa çıktıkları bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Ya aslında rutine bağlamamaya çalışıyorum, niye; çünkü eşim benim hep böyle canlı olmamı isteyen bir insan ve ben zaten canlı bir insanım. Ama şu var hani, Doğu kültürü diyoruz da biz eşimin, yani aile tarzı, kayınvalidem hep bakımlı bir insandır. Hep süslüdür, hep güzeldir, öyle bir ailede yetiştiği için. Maddi olarak da bir sıkıntı olmayınca, zamanında yaşanmış bir şeyler var ama şimdiye baktığımda gayet güzel, gayet iyi durumdadır. Evde devamlı bakımlı bir anne. Eve geliyor eşim, mesela ben öyle aşırı bakımlı olamıyorsun. Niye, koştur koştur zaten sabah 07:00'de uyanmışsın, bir kere uykusuzsun. Derse gir çık, işte antrenman... Bazen alışveriş oluyor ben yapıyorum. Bazen oğlumu gidip alıyorum okuldan, ona koşuştur, eve gel yemek koşuşturması, öyle olunca ne oluyor, ister istemez gün boyu evde oturan insan ile bir olamazsın. Yorgunluklar, şeyler, yani hepsi üst üste geliyor, sinir, stres, kafada milyonlarca düşünce, öğrenciler... Sporcularım zaten başka bir etken. Öyle olunca tabii onun istediği gibi olamıyorsun ama olmaya çalışıyorsun, olmaya çalışıyorum daha doğrusu (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kesinlikle toplumun ve erkeklerin çoğunun beklentisi o yönde. İki ama mesela diyelim ki o rollere bürünmem için, ben şimdi NA'dan üç tane daha klonlamam gerekirdi. Yani öyle bir yağma yok yani. Ve erkekler de hem evde ırgat gibi böyle her şey düzenli, iyi çocuk yetişsin, temiz, ahlaklı, bir taraftan bakımlı olsun. On tane elim kolum yok benim yani. O yüzden erkek de ne istediğini bilmiyor yani yanlış bir ağam paşam sıvazlana sıvazlana kendini padişah zannediyor. Yani bir insanda merhamet olmalı, empati yapabilmeli (NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

“Ataerkil baskılar”: *“Kadın kadının kurdu/kadın kadına yapıyor: ben çektim o da çeksin”*

“Evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller” ana temasında alt temalardan biri olan “*toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri: ilişkiler, beklentiler, baskılar, çatışmalar*” teması odağında öncelikle “*geleneksel ataerkil aile döngüsü: çatışmalar, kültür, ilişkiler*” teması, ikinci olarak da, süper kadın ideali kavramını da içeren “*toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri: iyi eş ve gelin olma*” teması incelenmiştir. Bu kapsamda öne çıkan bir diğer alt tema ise “*ataerkil baskılar*”dır. Kadınlar, evlilik sonrası yaşam deneyimlerini anlatırken gerek eşleri gerekse aileleri tarafından birçok beklentiyle karşılaştıklarını ifade

etmişlerdir. Bu beklentilerin yanı sıra kadınlar evlilik sonrası dönemde beklentiden ziyade birçok konuda ciddi baskı hissettikleri ve mecbur kaldıkları durumlardan bahsetmişlerdir. “*ataerkil baskılar*” odağında özellikle “*kayınvalide baskısı*”, “*eş baskısı*” ve “*eşin ailesinin baskısı*” ön plana çıkmıştır.

İlk olarak “*eşin baskısı*” temasında, kadınlar eşleri tarafından en çok “*davranış/kıyafet baskı ve kısıtlamaları*”, “*kıskançlık*”, “*ailesine aşırı bağlılık/bağımlılık*” ve “*eşin ailesini yok sayma*” gibi konularda baskı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Adıyaman'da tanıştık biz. Oradan gideriz diye düşündük, bir türlü tayin isteyip gelemedik. 6 yıl orada kalma mecburiyetimiz oldu. Sonra onların aile baskısıyla buraya gelmiş olduk. Buradan kopmak istemedi, öyle bir kopuş yaşadık. Öyle geçti yani. Anne olduktan sonra çok çok başka oldu. Ondan önce birazcık daha karar verdiğim şeyleri uygulayabilirim kafasında bir insandım. Ama anne olduktan sonra karar verdiğim şeyleri uygulayamam. Her şeyi uygulayamam, çocukları düşünmek zorundayım oldu (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Babamı kaybettikten sonra artık benim de kaybedeceğim bir şey kalmadı dur bakalım, ben buyum, ben 28 yaşına kadar kendim yaşadım, ben bu hayatı kendim planlayıp kurdum ve ben burada varım dedim. Ondan sonra biraz eşim de psikolojik destek aldı. Çünkü o işte aileye aşırı bağımlılık onda da rahatsızlık oluşturmaya başladı (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Ama evlendikten sonra tabi ki belli kısıtlamalar falan geldi. Onlara uyum sağlama süreci benim biraz zamanımı aldı. Şehir aynı şekilde. Öyle bir süreçti (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar genel olarak eşlerin ailelerine çok bağımlı olduklarından ve kopamadıklarından bahsetmişler, bazıları ise özellikle bu aşırı bağımlılığın erkeklerde ailesine güvenmekten kaynaklı sorumluluk almamaya, ailesinden kopamamaya ve hatta ciddi psikolojik rahatsızlıklara neden olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlardan birisi ise kendi ailesini yok saydığından müzdarip olduğunu ifade etmiştir. Kadınların eşlerinden gördükleri baskının bir diğer nedeni ise “*kıskançlık*” ve kıskançlıktan kaynaklı olarak “*eşin çalışmama izin vermemesi*”dir. Ataklı Yavuz (2016, s.79)’e göre de kadınlar ve erkekler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve kadın üzerinde güç ve kontrol kurmayı amaçlayan şiddetin farklı türleri vardır. Ancak asıl üstünde çok durulmayan ve tespit edilmesi kolay olmayan şiddet kadının işten çıkmasına sebep olma ya da çalışmamasına izin vermeme şeklinde ortaya çıkan ekonomik şiddettir. Bu şiddet türünün en çok görüldüğü bölgeleri inceleyen Ataklı Yavuz (2016, s. 92)’a göre; ekonomik şiddet en çok orta düzey refah seviyesine sahip ailelerde görülmektedir. Bu çalışmada ise kadınların ekonomik şiddete maruz kalmalarında şehir farkı olmadığı görülmüştür.

Şu anda olmuyor ama ondan öncesinde ben evlenmeden önce çok çalışmak istememe rağmen, ki sınavı kazanmama rağmen beni göndermediler. Eşim yırttı attı benim kağıdımı. KPSS sonuç belgem gelmişti. Başarılıydım, yırttı attı. ben istemiyorum çalışmamı dedi. O bana çok dokunmuştu. Ben çalıştırmam, ne işin var, ben her şeyi karşılarım, şöyle böyle. Oysa ki o değil işte. Maddiyat değil yani. Ama bunu anlayamıyorlar (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Evlilik hayatında çok zorlandım. Neden; eşim kıskanç biriydi, beni çalıştırmıyordu, zaten evlenince hemen hamile kaldım ilk çocuğuma, 8 sene sonra bir çocuğum daha oldu (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Eşlerinin yanı sıra ailelerinden de baskı gördüklerini anlatan kadınlar, aileler tarafından da en çok **“aynı şehirde/evde yaşama baskısı”**, **“ayıp baskısı”** ve **“eşin ailesi tarafından istenmeme”** gibi konularda baskı görmüşlerdir. Aileler tarafından görülen farklı konulardaki bu baskıların hepsinin aslında ortak noktası yine eş tarafından gördükleri baskılara benzer şekilde davranış, kıyafet, açık ya da örtülü olma gibi konulardadır. Ancak bu baskıların temel nedeni, genel olarak toplumda da eskiden beri süregelen ve insanların başkalarının hayatına göre yaşamaları ve el alem ne der anlayışı ile ayıp kavramı adı altında uygulanan baskılardır. Söz konusu baskıların temeli ise Akkaş (2019, s. 105)’ a göre; cinsiyete dair tutum ve davranışlar konusunda toplumun kalıplaşmış beklenti ve algıları olmasıdır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete ilişkin davranış kalıplarının toplumsal onay ve reddetme pratikleri üzerinden bireyler üzerinde kurduğu zorlayıcı baskı nedeniyle cinsiyete ait davranış kalıplarını yerine getiren bireyler toplum tarafından benimsenmekte, yerine getirmeyen bireylerin ise ayıplanmaktadır.

Ama onlarda birazcık işte ayıplar çok fazla. "O ayıp, bu ayıp, şunu giymek ayıp, böyle gezmek ayıp." Eşim de öğretmen olmasına rağmen, çıkma aşamasında yaşamadık ama evlendikten sonra o baskıları hissettim. Yani gelin olduğumu bayağı bir hissettim (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Onların baskıcı olması her anlamda beni çok zorladı ki benim çok yani uç bir hayatım yoktu belki ama yine de bence her ne olursa olsun başka bir ailenin kültürüne alışmak çok zor. Onda uyumsuzluklar yaşadım. Neredeyse Doğu kültürü gibi bir şeydi. Sabah erkenden kalkıp kahvaltı hazırlamak, aynı evin içerisinde birlikte yaşıyorduk. Saygı mesela saygı konusunda işte asla büyüklerin yanında fazla konuşulmaz. Ayak uzatılmaz. Çocuğunuzu bile belki sevmeyebilirsiniz. Bunlar ayıplanan bir şeydi bunlar. Bu açıdan çok zorlandım ben gerçekten yani insan hep kendimi kısıtlamak zorundaydım sanki. Ama Şerife hanım için ilginç tarafı ben ayrıldıktan sonra ailesi tam benim istediğim gibi bir aile oldu. Mesela pantolon bile giymiyordum ben. Pantolon giymek bile bir ayıplanıyordu ailede. Sonra şu anda mesela bunları onları çok aştığını görüyorum. Bu da insanın diyorsunuz ki, şöyle düşünüyorsunuz; ya garaziniz bana mıydı! Madem siz bu kadar anlayışlıydınız da neden bana o kadar zulmettiniz, ufacak şeyleri sorun ettiniz? (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar eşlerinin aileleri tarafından uygulanan **“ayıp baskısı”** nı yukarıdaki şekilde ifade etmişlerdir. Özellikle kıskançlık ve kıyafet konusunda kadınların nerede yaşadıklarının önemi olmaksızın bu baskılara maruz kaldıkları görülmekteyken, ayıp davranışlar gibi daha geleneksel konudaki kısıtlamalara daha çok Aksaray ilinde yaşayan kadınların maruz kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise yine Bursa ilinin daha kozmopolit bir yapıda olması ve daha Batıda olması olabilir. Aileler tarafından kadınlara uygulanan bir diğer baskı ise **“eşin ailesi tarafından istenmeme”** dir ve yine bunun temelinde de aslında kıyafet ve açık veya kapalı olma gibi nedenler yatmaktadır.

Hani onların çok beklentisinde bir insan, bir gelin değildim. Biraz eşime de tabi baskı oldu bu konuda. Eşim de o dönem, hani evlilik yeni, beni yeni tanıyor, o dönem çok etkilendi bundan. Tabi o dönem zordu. Evliliğin ilk senesi gerçekten çok zordu Baskılandım daha doğrusu. Bir sürü, mesela ben içki içerdim, içki içmeyi bıraktım, çok açık giyinebilirdim, açık giyinemedim, bara gitmeyi severdim gidemedim. Yani eşimde şöyleydi, bir zaten kendisi ile tamamen uyumsuz bir eş seçtiği için, zaten dışlanmış bir çocuktü. O şekilde psikolojik destek aldıktan sonra bir dakika dur dedi eşim, ben böyle bir hayat istemiyorum, ben bu kadını bunun için seçmedim, hani biz içki de içeceğiz, biz gezeceğiz de, biz tozacağız da ve artık aile bağında yaşamak istemiyorum ve benim artık elim sizin üzerinizde değil. Tabi bu karşı tarafta bana karşı çok ciddi cephe oluştu. Hep senin yüzünden, sen zaten içki içiyorsun, sen zaten namaz kılmıyorsun, sen zaten açık giyiniyorsun, biz senin ne olacağını ve bu aileye ne yapacağını zaten belli, çok ciddi baskı uyguladı, şeytanlıkla bile suçlandım (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Son olarak kadınların eşlerinin aileleri tarafından gördükleri bir diğer baskı da **“aynı şehirde/evde yaşama baskısı”**dır.

İki babamın şartı şuydu benim, evlendirirken, "Benim bir tane kızım, ben dışarıya vermem, gelirse oğlunuz buraya gelsin". O şartı kabul etmişti kayınvalidem. "Tamam hiç fark etmez, yeter ki mutlu olsunlar, nerde olurlara olsunlar" ama görünüşte öyleymiş ve kayınvalidem biz evlendikten sonra onu hiç kabul etmedi. Sürekli Mersin'e bizi götürmeye çalıştı. Bizim burada olmamızdan hep rahatsız oldu. Sanıyorum şöyle düşündü, "Ben oğlumu oraya verdim ama oğlum onların etkisinde kalacak, ben oğlumu istediğim gibi kullanamayacağım". Çünkü tek düzgün geliri olan aile de benim eşimdi. Beş kardeşlerdi, Tabi en çok eşim üzerinde o yüzden durdu. İki bu tabi ben de isyan edince, anlaşmamamızın temelinde yatan bu oldu zaten, para, yani. Bir noktadan sonra ben artık eşimin para göndermesini isyan edince, kötü oldu. Hem Mersin'e gitmedik, hem burda kaldık ıı şöyle de oldu, ondan sonra babamların bir arsası vardı, o arsaya ev yapıldı ve babam oradan bana bir ev verdi. Bu evin verilmesi de kayınvalidemi çileden çıkardı. Artık çünkü buradan hiç gidemeyecektik biz, kira vermeyeceğiz ve kendi evimizde oturacağız, "işte onlar etki altına aldılar, oradan hiç göndermeyecekler" düşüncesi kayınvalidemi çileden çıkarttı. Daha çok baskı başladı (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Söz konusu bu baskılar kadınların hem ailelerle hem de eşleriyle ciddi problemler yaşamalarına neden olmuş ve hatta boşanma sebebi haline de gelmiştir. Bu konu “boşanma” temasında ayrıntılı olarak incelenmiştir. **“Ataerkil baskılar”** kapsamında kadınların eşleri ve aileleri tarafından gördükleri baskılar incelenmiştir. Bu baskıların yanı sıra kadınlar asıl baskıyı kayınvalideleri tarafından yaşadıklarını ve ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. **“Kayınvalide baskısı”** konusunda öne çıkan temalar; **“tek başına mücadele etme”**, **“psikolojik sorunlar”**, **“kayınvalide ile aynı evde yaşama”**, **“oğlunu paylaşmak istememe/aşırı bağımlılık”**, **“kontrol/müdahale/eleştirme”**, **“haksızlığa uğrama/ezilme/iftira”** ve **“kadın kadının kurdu/kadın kadına yapıyor: ben çektim o da çeksin”** şeklindedir.

Kayınvalide ile yaşanan sorunlar ve görülen baskıların belki de temelini oluşturan ve en önemli tema olarak karşımıza çıkan **“kadın kadının kurdu/kadın kadına yapıyor: ben çektim o da çeksin”** temasıdır. Kandiyoti (2015, s. 87), “Cariyeler, Bacılar ve Yurttaşlar” isimli kitabında bahsettiği ve daha önce de değinilen gelin-kayınvalide ilişkisinin temelini oluşturan “ataerkil aile döngüsü” içerisinde aynı baskıları yaşayan ve kayınvalide

olduklarında gücün doruğuna ulaşan kadınlar aynı baskıları bu sefer gelinleri üzerinde kurmaktadırlar. **“Kadın kadının kurdu/kadın kadına yapıyor: ben çektim o da çeksin”** incelendiğinde söz konusu baskıların düşmanlıklar, iftiralar ve boşanmalar gibi kötü sonuçlara yol açtığı ve birçok kadının kayınvalidesinden gördüğü baskılarla evliliğini bitirmek zorunda kaldığı görülmektedir.

A bir de şu var, kadının kadına ettiği düşmanlığı da kimse etmiyor. yani benim yuvamı bir kadın yıktı. Yani benim yuvam eşimden dolayı yıkılmadı. Acı çekmiş, kendi çektiği acıları gelinine ödeten o kadar ruh hastası var ki. Aptal kadın modeli aynı zamanda (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ama bu İç Anadolu insanlarının çok bencil olduğunu düşünüyorum. Kadınlarının daha da bencil olduğunu düşünüyorum. Kadınları, kadınlara karşı özellikle daha bencil. Gerçekten de mesela. Kayınpeder baskısı değil kayınvalide baskısı var burada. Kendi bulduğun, kendi yaşadığın şeyi niye başkasına yaşıyorsun? Daha iyisini yap sen, yapma onu. Ama burada valla kadınlar kadınların hayatını zorlaştırıyor bence burada (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

(...)Bak kiminle görüşürseniz görüşün bu anneannede olmaz hep babaannede olur. İki kadın arasındaki savaş yüzünden olur bu. Hep babaannede. Annelerde olmuyor. Anne yani kızın annesinde olmuyor. Annenle niye sorun yaşamıyorsun bence. Seni yetiştiren anne o olduğu için zaten sen o şeyle büyüdün. Yani bir çocuk nasıl giydirilir, nasıl doyurulur, nasıl yapılır zaten annenle çok benziyor birbirine. Evet tamam şimdi eski kafalılarla o sürtüşmeyi yaşıyorsun illa ki ama bir de annene çok rahat söyleyebiliyorsun, anne bunu yapma, şunu yapma ama kayınvalide de öyle olmuyor. Saman altından su yürütmek zorunda kalıyorsun. O yüzden kendi annenle bu sebepten dolayı çok çatışma olmuyor. Seni yetiştiren kadın o. O seni nasıl yetiştirdiyse sen de çocuğuna biraz daha yeni toplumun gerekleri doğrultusunda yetiştirirsin ama yakın olur kendi annene. Bu yüzden kayınvalide de daha çok oluyor. Ama bazı şeylerde var. Eskilerde varmış bu. Eskilerde gelini çocuk sahibi olarak görmüyorlar. Çocuğu hep babaanneler büyütüyor. Yani yıl istersen 2080 olsun. Yani hiç fark etmez. 3000'lere de gitsek bu hep böyle devam edecek. İki kadının arasındaki savaştır bu (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar **“kayınvalide baskısı”** ndan bahsederken, bu baskının sebebinin kadınlar arası savaştan ve daha önce kendilerinin de görmüş oldukları baskılardan kaynaklandığından, kadınların kadınlara daha çok baskı uyguladıklarından bahsetmişlerdir. Söz konusu baskılarda en çok üzerinde durulan bir diğer konu ise **“kayınvalide ile aynı evde yaşama”** dır.

Daha evlendiğim gecenin akşamı, kayınvalide ve görünce, altlı üstlü, bizim göçmenler çok şeydir o, böyle hep yakın yakına, gerek imkânsızlıklardan, gerek işte çocuğum yanımda olsun, gözeteyim, torununa bakayım gibi, iç içe bir yaşam (...)Kayınvalidem otuz beş yaşında dul kalmış. Görümce elli yaşında halen daha hiç evlenmemiş. İki kadın, giden ıı kadın, kocası yerine, çocuklarına koca rolü biçmiş. Dolayısıyla üç yıllık evliliğim benim zehir zemberek geçti. Eşimle hiçbir sıkıntım olmamasına rağmen, (..) annenin, ablanın güdümünde, bastırılmış bir erkek modeli. Evlendiğim ilk yıllardan itibaren yani ilk günlerden itibaren, yoğun bir hayal kırıklığı. Ben anamın, babamın evinde bir prensesken (...), evlendiğim zaman kendimi aynı ıı sanki hizmetçi gitmiş de böyle tepelenen ıı bir ıı çaresiz bir kız gibi gördüm. Bir kadın gibi değil. Bir evim olduğunu hiç algılamadım. Çünkü apartmanda üçüncü katta ben, çapraz üstümde kayınvalidem, gece on ikide yatmadan yatmaya katıma iniyordum. Yani onların oturduğu odada, ıı kayınvalidem, görünce kumanda ellerinde, hangi kanalı isterse onu açıyor. Kızına soruyor, “G. değiştireyim mi?”, o da diyor “geç”, ama sen bir gelin olarak, hani insan mısın, nesin, yoksun yani. Üç kişilik bir hayatları var ve ıı dışarıdan gelen kişiyi kesinlikle kabul etmiyorlar. Sürekli bir ıı her şeyine bir müdahale (...). Üç sene kafama taka taka bunları, oğlum üç aylıkken bayıldım. Epileptik nöbet geçirdim. Bu gelin hastalıklı deyip

hani haberim olmadan, “hadi sen git baba evine kafanı dinle” falan gibi, sonrasında da bir baktım, bir ay sonra boşanma kâğıdı elimde. Ağır ithamlar, “bu ruh hastası, saralı” şudur budur. İki uzun bir mahkeme sürecinden sonra yedi aylık oğlumla ben baba evine gönderildim (...) Boşandım. On bir yaşında, çok akli başında bir oğlum var. İki ama ben gördüm ki, okumuşu, cahili yok. Hatta okumamış kadınlar daha bile el üstünde Anadolu’da. İki okumuş kadınların bir şeyi yok yani (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ- BURSA).

Kadınlar aynı evde yaşamının vermiş olduğu birçok sıkıntıdan bahsetmişlerdir. Özellikle de hiç bir zaman kendilerine ait bir evleri ve bir aile olduklarını hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Son olarak **“kayınvalide baskısı”** ile ilgili kadınların büyük çoğunluğu tarafından üzerinde durulan bir diğer konu ise **“kontrol/müdahale/eleştiri”**dir.

Yani şimdi ben bir yere gitmek istediğimde hep problem oldu. Hep ama hep problem oldu. Şu anda yapabiliyorum aslında, bunların hepsini yapıyorum, bu da çalıştığım içindir belki de. Evden çıkıyorum işe geliyorum. Gün içinde bir yere de gidebilirim, istediğimi de yapabilirim. Ama onlar değişmedi. Çok fazla değişmedi. Çalışmıyor olsam yine aynı şeyleri yaşarım diye düşünüyorum. İşte o zamanlar şey vardı, güne gidiyordu insanlar, tabii ben de güne gitmek istiyordum, hep problem oluyordu ya da bana gelmeleri dahi problem oluyordu. Aynı binada, sadece kayınvalidem ve ben varız, birlikteyiz. Kayınvalidem alt katta. Bütün giriş çıkış hepsini görüyor bu durumda ya da işte alışveriş, onlar pek bir şey almaz, ben aldığım hep problem olur. O kadar şey ki, geriye dönüp bir baksan şöyle, işte aldığım bir kıyafeti ilk giyerken korkarak giyiyorsun. Sürekli bir şey söyleniyor ya da işte sen ona baktığında onun senin üzerine, ayağına baktığını farkediyorsun, ne aldın, ne ettin, hep böyle yorucu bir geçmiş. Biraz da şey, hani yaşadığım eskiden yaşadığım hayattan dolayı, ya çok yorucuydu zaten. Çok yorucu bir hayattı. Yani normalde benim yaşantıma göre biraz daha fazla istediğim hiç bir şeyi yapamadım. Özgürce yapamadım en azından. Sürekli birilerinin kontrolü altındasın. Belki de kayınvalidemler ile aynı evde yaşadığım içindir de, şimdi sadece gündüz özgürüm. (30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

Her şeyde. Yani her şey batıyordu kadına. aynı evde kalıyorduk, kadına her şey batıyordu. Kocam askere gitti, oğlum 3 aylıktı, kocam askere gitti. Görümcem mesela çalışıyordu, sormadan benim kıyafetlerimi giyiyordu, böyle baskın bir karakterdi. Kayınvalidem ne bileyim yatmak istediği zaman, televizyonu kapatırdı, şalterleri (dügme) kapatırdı. İzlemeyim diye (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların kayınvalideleri tarafından gördükleri baskı ve **“kontrol/müdahale/eleştiri”** lerin daha çok aynı evde yaşamalarından kaynaklandığı görülmektedir. Tekindal (2015, s. 129) da çalışmasında kadınların kayınvalide ile aynı evde yaşamalarının hayatlarında önemli bir baskı mekanizması olduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak, kadınlar **“ataerkil baskılar”** kapsamında incelendiğinde hem eşleri, hem eşlerinin aileleri ve en çok da kayınvalideleri tarafından çeşitli sebeplerle baskılara maruz kalmışlar ve bu baskılar bazı kadınlar için boşanma gibi sonuçlara yol açtığı bazıları için ise yıllarca sabredilen ve yorucu geçen bir süreç olduğu görülmektedir.

“Evlilikten gerçekleşmeyen beklenti: hayal kırıklığı”: **“Evliliğin tek güzel yanı çocuk sahibi olmak”**

“Toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimleri: ilişkiler, beklentiler, baskılar, çatışmalar” teması odağında kadınların evlilik sonrası yaşam deneyimlerine ilişkin karşılaştıkları beklentiler, baskılar, aile ilişkileri ve bu ilişkilerde yaşamış oldukları çatışmalar

incelenmiştir. Kadınların hemen hepsinin rol deneyimlerine ilişkin olumsuz birçok tecrübesi olduğu görülmektedir. Bazı kadınlar için ise bu tecrübeler hayal kırıklığı, pişmanlık ve boşanma gibi sonuçlara yol açmıştır. Bu kapsamda incelenen olan son tema ise **“evlilikten gerçekleşmeyen beklenti: hayal kırıklığı”** dır. Bu tema odağında kadınlar ilk olarak evlendikten sonra **“her şey değişti”** ifadesini kullanarak evliliğin bekledikleri gibi olmadığını, yaşadıkları **“maddi problemler”, “sağlık problemleri”, “eşin vefatı”** gibi konular üzerinde durmuşlar, **“evliliğin tek güzel yanı çocuk sahibi olmak”** olduğunu dile getirmişler ve ayrıca **“boşanma”** ile karşı karşıya kaldıklarını anlatmışlar ve sonuç olarak **“hayal kırıklığı/pişmanlık”** ve **“eşini tanıyamama”**ktan bahsetmişlerdir. Bazı kadınlar ise yaşadıkları kötü tecrübelerle baş edemeyip **“psikolojik destek alma”** durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Yani şöyle, yine dünyaya gelsem evlenmezdim herhalde. Evliliğin bence tek güzel şeyi evlat sahibi olmak. Çok büyük sorumluluk ama bence eşine dayanmanın, veyahut işte başka sıkıntılarının üstesinden gelmenin en kolay şeyi evlat sahibi olmak (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

17 yaşında tanıştık 20 yaşında evlendim. İşte bir 1-1,5 yıl tanışma dönemi, çıkma flört... Ben de göçmenim, o da göçmen. Burada tanıştık. Öyle. Sonra 1,5 sene sonra nişan falan. Biliyorsun hemen çorap söküğü gibi geliyor zaten. Onlar oldu. Evlendik, daha ilk evliliğin başında bir pişman oldum zaten. Ama seviyorsun, idare ediyorsun. Benden büyük olmasına rağmen o biraz daha sorumsuzdu. O daha böyle çocuk kafası falan, hep idare ettim, alttan aldım, görmezden geldim, geçer, psikolojisi bozulmuştur, odur, şudur budur... Sonra ne oldu, işte ilk 1-2 yıl çatırdamalar başladı zaten. Yoğun bir borç içinde evlendik zaten. O, onu kaldıramadı, psikolojisi bozuldu. Ben ondan küçüğüm. Onu mu idare edeyim, evi mi idare edeyim, işte işe gelip gidiyorum bir yandan. Bir sürü sorumluluğun altına girmişsin zaten. Bir de hayal kırıklığına uğruyorsun. Düşünsene ne hayaller ile nelerle evleniyorsun, hepimiz öyle, toz pembe diye gidiyorsun...Zaten ayrıyken hiç bir şeyi tanıyamıyorsun. Aynı evin içine girince her şey değişiyor. Her şey değişiyor (..) Gördüklerimden sonra, karşılaştığım insanlardan sonra, artık işin içinden çıkmayacak noktaya geldim. O kadar kırıldım ki, hani böyle nasıl diyeyim hayal kırıklığı, hayal kırıklığının yanında güven diye hiç bir şey kalmıyor hiç kimseye. İçine kapanmaya başlıyorsun. Hani hep güçlü durmaya çalıştım, hep tek başıma halletmeye çalıştım, hep ben yaparım dedin, hep taşın altına elini koydun ama bir yerden sonra işte yoruluyorsun. Artık kendinde o gücü görmemeye başladım. Harbiden psikolojim bozuldu. Sürekli uyumak istiyorum, hiç kimse ile görüşmek istemiyorum, konuşmak istemiyorum, her muhabbet saçma gelmeye başladı. Yalnız kaldım. Yalnız kalmayı tercih ettim. Dedim ki, yalnız daha mutlu olduğumun farkına vardım. Tamamen yalnız kalmayı tercih ettim. Hani hiç kimse ile görüşmedim, yeri geldi dışarı çıkmadım. Evim bana daha çok huzur verdi. Çocuğumla, evimle kendi başıma... Daha çok huzur.... Sonra gittim doktora, bir 6-7 ay tedavi gördüm. Şu anda çok iyiyim. İyi ki de gitmişim, iyi ki de gitmeye karar vermişim. Ön yargılı falan yaklaşıyorum. İlaç falan kullanıyorsun ya, hiç öyle olmadı. Hani doktora anlattım. Dedim ben çalışıyorum, çocuğum var. İlgilenmem gereken bir sürü şey var. Sersem gibi gezmek istemiyorum. Bu, bu bunu yaşadım. Artık dedim tükendim. Yani yetemiyorum hiç bir şeye dedim. Canım hiç bir şey yapmak istemiyor. Artık dedim laf anlatmak bile bana zor geliyor dedim. Anlatıyorsun, bir de anlasalar. Anlatamıyorsun! Hani anlatamamak yoruyor. Gittim tedavimi gördüm. Bir 6 ay falan oldu, bitti. Şu anda olmak istediğim yerdeyim. Öyle söyleyeyim (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ –BURSA).

Kadınlar evlilik sonrası deneyimleri ve bu deneyimlerin sonuçlarından bahsedilmiştir ancak söz konusu deneyimler içerisinde **“boşanma”** ile ilgili de kadınların değindiği birçok konu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla **“boşanma”** temasının da ayrıntılı olarak

incelenmesi gerekmektedir. Kadınlar “boşanma” konusunda “boşanma sebepleri” ve “boşanma sonrası hayat” üzerinde durmuşlardır. Kadınların boşanma sebeplerinden başlıcaları; “baskılar”, “ihamet/aldatma”, “ilgisizlik/saygısızlık”, “psikolojik/fiziksel şiddet/tartışma” ve “erkeğin hiçbir sorumluluk almaması/çalışmaması”dır. Duman (2018, s. 250-251) da çalışmasında bu sebepler ve bu sebeplere ek olarak birçok boşanma sebeplerine değinmekle birlikte temelde çiftleri boşanmaya doğru götüren etkenlerin evlilik sürecinde halledilememesi eşler arasında, beklentilerin karşılanmaması nedeniyle duyulan hayal kırıklıkları, kırgınlıklar ve dargınlıkların artması eşleri birbirinden ve ailesinden uzaklaştırmakta, tarafların evliliğe olan yatırımlarını çekmelerine neden olmaktadır.

“Boşanma” temasının “evlilikten gerçekleşmeyen beklenti: hayal kırıklığı” teması kapsamında incelenmesinin temel sebebi; kadınların çoğunluğunun evlilik öncesinde evliliğe dair bir takım beklentiler içerisinde oldukları ve evlilik sonrası bu beklentilerin karşılanmamasından kaynaklı yaşadıkları hayal kırıklıklarından bahsederken “boşanma” konusunu ele almalarıdır. Tekindal (2015, s. 135)’in çalışmasında da birçok kadın kendilerini evlenince var edeceklerini umarak hayal kurmakta ve hayalini kurdukları ideal eş beklentisiyle gerçekleştirdikleri evlilikler kadınların hayal kırıklıkları yaşamalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla günümüzde, araştırmada yer alan kadınlarla birlikte pek çok kadın evliliklerinde gördükleri baskılar, şiddet, ihanet, hayal kırıklığı vb. gibi çeşitli nedenlerle “boşanma” kararı almaktadırlar. Ayrıca bir kaç kadın, bu nedenlerden belki de fark etmesi en çok zaman alan, kadını en çok yıpratana, anlatması ve ispatlanması en güç olan sebeplerden birisi sayılabilecek psikolojik şiddet konusunda çok önemli noktalara değinmişler ve “psikolojik/fiziksel şiddet/tartışma” teması odağında bu konuyla ilgili durumlardan söz etmişlerdir.

Çok tehlikeli. Psikolojik şiddet kadar yani vahim bir şey yok. Bir de şey çok kötü, bunun da Türk Medeni Kanunu'nda yeri yok zaten. Yok yani, böyle boşanmada hiç bir şey konuşmuyoruz (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-YDY-AKSARAY).

Sürekli böyle bir çene, sürekli bir memnuniyetsizlik. Memnun değil yani. Bir çeşit yemek yapıyorsam niye ikinci yok diye tartışma çıkarıyor. İki çeşit yapıyorsam niye üçüncü yok diye çıkarıyor. Yok kaldıramadım yani sürekli bir tartışma. 5 sene kadar sabrettim, artık 5 senenin sonunda benim sınırlarım alt üst oldu haliyle. Çocuk bir yandan, ev bir yandan, onun sürekli bir çene ile şiddetine maruz kalıyorum. Sürekli bir zırlıta yani, sürekli biri tepende söylendiğini düşünsene böyle şeylerden. Psikolojik şiddet başka bir açıklaması yok yani. Sürekli bir psikolojik şiddet. ani son ayrılma evresinde artık böyle gerçekten psikolojikmen iyi olmadığımı... Hani diyorlar ya böyle o, onu kesti, bu bunu yaptı. Onlara hak vermeye başladım. Dedim ki hiç kimse durduk yere hiç bir şey yapmıyor. Nasıl bir cinnet geçiriyorsa insanlar, o ruh halini yaşadım yani. Biraz daha devam etseydi, belki ben ona zarar verecektim. Belki kendime zarar verecektim. Yani beni o hallere soktu psikolojik baskı. Belki dövseydi bu kadar canım acımazdı. Hani o dil yarası geçmez diyorlar ya. Böyle ağır şeylerden geçtim(...). Şöyle bir şey var toplumda, senin mutlu olman kimsenin umurunda değil. Sen mutluymuşsun,

mutsuzmuşsun, sen ilgi alaka görüyormuşsun, görmüyormuşsun önemli değil. Adam evde mi, evde. Karıya kıza gitmiyorsa, kumar oynamıyorsa, içki içmiyorsa, işte seni dövmüyorsa tamam. Var ya adam, tamam. Adam var. Senin ruh halin, işte o evdeki yaşadığın sana nasıl davrandı, psikolojin vs hiç bir şey değil. Hiç kimse bunu problem gözü ile bakmıyor. Psikolojik şiddeti hiç kimse görmek istemiyor. Böyle söyleyeyim sana. Anlatamıyorsun derdini ve ben bundan yana çok tepki aldım (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ- -BURSA).

Benim eşimle de sorunlarım vardı. Benim eşim yani şiddet kullanıyordu. Her şeyde, onun sağı solu belli olmuyordu. Bir yerde bir şeye sıkılıyorsa, gelip patlıyordu. Yani o anda ne cevap vereceğimi bilemediğim için yani sonuçta ben, dediğim gibi böyle rahat büyüdüğüm için, bizim ailede hiç öyle şeyler yoktu, kendi ailemde. Bir cevap veriyorsun, o cevap yüzünden sopa yiyordum. Boşandım, 18 sene sonra boşandım (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların aile içinde gördükleri şiddetten; psikolojik şiddet, cinsel şiddet, fiziksel ve sözel şiddet şeklinde bahseden Page & İnce (2018, s. 83, 88)'ye göre; eşleri tarafından şiddet gören kadınların ruh sağlığı sorunları açısından risk teşkil ettiğini ve bu kadınların depresyon, intihar eğilimi ve kötü madde kullanımı gibi sorunları ağırlıklı olarak yaşadıkları görülmektedir. Kadınların “boşanma” konusunda değindiği ve yine psikolojik şiddet gibi görülmesi zor olabilen, toplumun geneli tarafından önemsizmiş gibi algılanabilen, kadını en çok yıpratana ve kadınların çoğunluğunun evliliklerini bitirmelerine neden olan bir diğer boşanma sebebi ise **“erkeğin hiçbir sorumluluk almaması/çalışmaması”** dır.

Yani çok ben sorumluluk almayı zaten yapı olarak seven bir insanım. Ailem de öyle yetiştirdiği için bir duruşum vardı. Ama evlenip çocuk sahibi de olduktan sonra bu daha da arttı. Sorumluluğu da ben isteyerek alınca herkesin hoşuna gitti. Benim de hoşuma gitti. Sorumluluk ile oto kontrol arasında biraz şey, gelgit yaşadım. Sorumluluk ben de olunca otokontrol de bende olsun istedim. Bunlar güzel ama yorucu. Çok yorucu, ama zamanla alıştım. Halimden şikâyetçi değilim. Ama eğer ki sorumluluk almayı benimseyemiyorsam ya da rahat yaşamaya alıştıysam bunlar biraz zor gelebilir. Ben girdiğim davalarda da sorumluluk almama noktasında tahammülsüzlük, bu noktalardaki tahammülsüzlüklerden dolayı boşanmaları gerçekleştiriyorum. Yani işin özüne girdiğinde tahammülsüzlük var. İnsanların birbirine, karşı cinsin diğer bir karşı cinse sorumluluk vermesinden dolayı diğer tarafın rahatsız olması, aslında ana sebep boşanmalarda. Biraz mesleki bir açıklama oldu ama, olay bu şekilde (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yürütememek, sorumluluklar, sorumlulukların daha çok kadının üstüne kalması, bunun bir süre sonra insanı yıpratması, bunun gerginliklere yol açması falan filan (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınların evlilik sonrası yaşam deneyimlerinden bahsederken en çok değişimin sorumluluklarının artması olduğu ve bu durumun evliliklerinde çatışmalara neden olduğu konusundaki söylemlerine daha önce “evlilikle değişen sorumluluklar” ve “sorumlulukların kadının üstüne kalması” temalarında da değinilmiştir. Dolayısıyla bu durum **“erkeğin hiçbir sorumluluk almaması/çalışmaması”** teması ile kadınlar boşanmanı en temel sebeplerinden birisi olarak bahsetmişlerdir. Ancak Tekindal (2015, s. 135, 136)'ın da belirttiği gibi birçok kadın hem ataerkil iş bölümü nedeniyle yaşanan baskılar hem de psikolojik ve fiziksel baskılar nedeniyle seslerini çıkartamamakta ve baskılara karşı koyamamaktadırlar. Bu çalışmada ise boşanma kararı alabilen az sayıda

kadın olmakla birlikte bu kadınlar ise boşanma sonrası daha büyük baskılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bu bağlamda kadınlar “boşanma” ile ilgili deneyimlerini yorucu olarak ifade ederken, aslında asıl boşanma sonrası sürecin daha yorucu olduğuna değinmişler ve **“boşanma sonrası toplum baskısı/yıpranma”** teması odağında boşanma sonrası kendilerini yıpratıcı olumsuz birçok duruma maruz kaldıklarından da bahsetmişlerdir. Akgül Sarpkaya (2013, s. 31)’ya göre; boşanmanın kadınlar açısından sadece bireysel, ruhsal gerginlik yaratmakla sınırlı kalmamakta aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan da ciddi sıkıntılara neden olmaktadır. Çünkü kadınlar boşanma ile sahip oldukları maddi-manevi varlıklarını ciddi bir biçimde kaybederek prestij kaybı, çocukların velayeti sırasında yaşanan duygusal sorun ve çatışmalar, sosyal baskıya maruz kalma ve maddi refahın düşüşü gibi bir çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla bu yeni durum, kadınlar için birçok ayrımcılık, dışlanma ve eşitsizlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Akgül Sarpkaya (2013)’nın çalışmasında kadınların boşanma sonrası yaşadıkları problemler temel olarak; yoksulluk, sosyal dışlanma/ayrımcılık ve toplumsal baskı, saygınlık kaybı ve tacizdir. Bu sorunlara benzer şekilde kadınlar boşanma sonrası özellikle de toplum tarafından yargılandıklarını ve kimseden destek göremediklerini ifade etmişler ve **“boşanma sonrası hayatına müdahale”, “nafaka alamama”, “yargılanma”, “felç geçirme”, “destek görememe”, “rahat mı battı! algısı”** ve **“boşansa ne yapacak/katlansın algısı”** temalarına değinmişlerdir.

Zaten bakıyor ya ailesine, başlarında da bir çatı var ya, daha ne yapsın. Yani erkekten bir beklenti, erkekten beklentinin olmaması çok normal. Erkek kendini öyle hissetmiyor da zaten. Üç kişi, beş kişi... Onu toplum ile yüzleştiremezsin, toplum o değil yani. 3-5 kişi. O yani, evine ekmek götürüyor, Allah razı olsun ama şöyle, nasıl diyeyim, en fakirinden en zenginine, bir de onlar özel hayatlarını yaşıyor. Neyse, köydeki ise kahvesine gidiyor, tamam mı, atıyorum, şehirdeki ise gezmesi, işte gece hayatı varsa gece hayatı, eşine o belirli şeyi sağladı ya onun bedeli var. Sağladım ben diyor, arkadaşlarımla gitmeyelim mi bir tatile diyor. Kadın yapamaz yani. Anlatabiliyor muyum. Onun için kadın her zaman ikinci plan. O kadar yani. En fazla o kadın güzel bir arabaya biniyor işte üç beş bir yerden kıyafet alıyor, toplumda o da erkeği gibi görünüyor, ama yaşadığını bilemezsin. Onu bilemeyiz yani ne olduğunu bilemeyiz. Onun için erkeğe verilen sorumluluk yok. Erkek kendine, sorumluluğu da kendi yapıyor, ödülünü de kendi veriyor zaten kendi kendisine. Yani hatta o kadın ayrılabilir de demiyor ki toplum, hayırdır sen rahat battı herhalde? Rahat batıyor, altında araban var, çok güzel bir evde oturuyorsun. Ama adam atıyorum işte aldatıyor, eve gelmiyor vs. diyor alkol, e alsın hepsi yapıyor. Ama onda niye yara açmıyor. 53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

İşte asıl mesele ondan sonra başladı. Yani o evin içinde çektiğim, 7 yıl yaşadığım, o falan hiç bir şey beni yormamış, 4 sene oldu ben ayrılmış, ondan sonraki hayat beni acayip yıprattı ve zorladı. En yakınım sandığım insanlar bile sana sırt çeviriyor. Ailem dediğim insanlar bile yanında durmuyor. Herkes bir sorgulamaya geçti. Nasıl, neden... İyi niyet ile ayrıldık ya, problemsiz, sorunsuz durduk yere, hiç kimse senin ne yaşadığını bilmediği için dışarıdan şey görüyor insan. "aaa çok iyiydin niye ayrıldınız, aldattı mı, bir şey mi yaptı, biriniz mi bir şey yaptı, sen mi bir şey yaptın" bir sorgulamalar bir dedikodular, bir bir şeyler vs. Yok hayır, ben hala, 4 sene oldu, hala her gün görüşüyorum. Ben aldatsam bu adam benim yanıma gelmez ya

da o öyle bir şey yapsa ben onun yanına gitmem. Yani toplumda öyle bir ön yargı var ki, gençsin güzelsin, ayrıldıysa, eyvah eyvah! Onda sonrası beni çok yıprattı (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ayrıca Akgül Sarpkaya (2013, s. 32-33)'ya göre, boşanmış kadınlar sosyal güvenlik, insan hakları, sağlık koşulları açısından toplumun en hassas sosyal gruplarından birini temsil etmelerine rağmen, kadınların durumlarının takibini sağlayan kimlik bilgileri ve istatistiksel veriler gelişmekte olan ülkelerde kayıt altında olmadığından durumlarındaki değişimler gözlenememekte ve adeta görünmez vatandaş konumunda olmaktadır. Ayrıca Türkiye de dahil benzer koşullardaki ülkelere de boşanmış kadınların sosyo-ekonomik düzeylerinin iyileştirilmesine yönelik uygulanan sosyal politikalar istenen düzeyde değildir. Görünen kadınların görünmez kadınlara dönüşmeleri, yaşadıkları toplumsal izolasyon ve dışlanmışlıkla ilgilidir. Boşanmış kadınlar, çevrenin baskı ve tacizlerine uğramamak için ya 'görünmez' olmakta, bu durumlarını saklayarak ve hane içinde sessizce ev içi emekleriyle hanenin yeniden üretimine katkıda bulunmaktalar ya da kamusal alanda yarı görünür halde yaşam mücadelelerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Buradan hareketle kadınlar kadınların "boşanma" ile ilgili bahsettiklerinden en çok "**yalnız kadın olmak zor!**" teması ön plana çıkmıştır.

Çünkü insan böyle, düşersin ya, hani düştüğünde emin ol herkes üstüne basıp geçiyor. Bir Allah'ın kulu bile gelip de nasılsın diye sormadı. Ne derdin var diye sormadı. İnsanlar o kadar tuhaf ki, herkesin derdi biri var mı, işte ne yapıyorsun falan. Bunun derdine düşmüş yani insanlar anlıyor musun. Sen bir kere ana sor, ben yalnız bir bayanım; arkadaşım bir şeye ihtiyacın var mı, sen yalnızsın, yiyecek ekmeğin var mı diye sor. Yani insanlar boşandıktan sonra aslında çok kötü hallere düşüyorlar. Ama toplum öyle başka, başka bir yerden bakıyor ki, hayret içinde kalıyorsun böyle. Ya diyorsun benim ne derdim var, ben karnımı nasıl doyuracağım, çocuğuma nasıl bakacağım diye düşünüyorum. Faturamı nasıl ödeyeceğim diye düşünüyorum. Millet neyin derdine düşmüş. Herkesten soğuyorsun, bir kere insanlıktan çıkıyorsun. Öyle söyleyeyim. Bir hayret içinde kaldım. Böyle her oturduğum insan... Mesela yeni insanlar ile de tanıştım, hepsi beni hayrete düşürdü. Dedim bu ne ya, nasıl bir devir olmuş, insanlar nereye gitmiş. Onlar beni daha çok yıprattı. Sen çok başka bir şey yaşıyorsun, insanlar çok başka bir yerde. Yaptığın her hareket batıyor. Biri ile şöyle oturup kafede sohbet ettiğim arkadaşım, mesela erkek arkadaşım, normal bir arkadaşım, dışarıdan geçen biri, seni erkek ile görmüşler diye yargılanmak... Bursa değil, istersen Paris de ol, Türk milletinin olduğu bir yer böyle yani.(...) Hani ne yapacağını bilemiyorsun. Tam bir bocalama evresi. Öyle söyleyeyim. En son, ondan sonra psikolojim artık bozuldu sonunda. Gördüklerimden sonra, karşılaştığım insanlardan sonra, artık işin içinden çıkmayacak noktaya geldim. O kadar kırıldım ki, hani böyle nasıl diyeyim hayal kırıklığı, hayal kırıklığının yanında güven diye hiç bir şey kalmıyor hiç kimseye. Kız erkek farketmiyor, hiç kimseye güvenmiyorsun. Derdini anlatıyorsun. Mesela bir kız arkadaşıma... Sana anlattığıma da çok mutluyum bu arada. Çünkü etrafımdaki hiç kimseye anlatmıyorum, çünkü günü geliyor böyle olmadık bir yerden sana laf sokuyor. O bile canını acıtıyor (...)Bu evrede ben felç de geçirdim. Hastanede de yattım. Anjiyo da oldum. Tamamen sıkıntı ve strese bağlı. 26 yaşında felç geçirilir mi? Neler yaşadığımı sen düşün. Nasıl içine atıp nasıl bir sıkıntı yapıyorsa... Şu tarafıma geldi, işte kan sulandırıcı hap kullanıyorum, anjiyo oldum. 4 senedir gidip geliyorum. Beyine giden damarda 1 mm'lik tıkanıklık olmuş. Sıkıntı stresten tamamen uzak durmam gerekiyor. Neler yaşadığımı sen düşün. 26 yaşında bir insanın onu geçirmesi çok zor. 40 yaş üstünün geçirdiği bir hastalık genelde. Böyle, yani o hastalığı geçirdikten sonra ben de bir şeyler dank etti böyle. Yani gözüm açıldı mı diyeyim, uyandım mı diyeyim (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Türkiye'de kadın olmak, herkes insana insan gibi bakmadığı için zor bir şey. Yalnız kadın olmak, yalnız anne ve kadın olmak daha da zor tabii ki. Yani Türkiye koşullarında kadın olmak zor. Yalnız kadın olmak daha da zor (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yalnız kadın olmanın zor olduğundan bahseden kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise yalnız ama güçlü kadın olabilmek ve boşanma sonrası yaşadıkları olumsuz durumlarla mücadele ederek bu durumları telafi etme eğilimi göstererek boşanma sonrası eğitim ve iş hayatına geri döndüklerinden bahsetmişlerdir. Akgül Sarpkaya (2013, s. 46) söz konusu bu durumu “Eğitim ve İş: Küllerinden Doğan Anka Kuşu” olarak adlandırmış ve bu tema ile kadınların eğitim ve iş hayatına geri dönmelerinden bahsetmiştir.

İşte hayat bir şekilde sürüklüyor insanı ama içimde her zaman kurduğum hayalimi sonunda gerçekleştirdim; Çalışan kadın olmak. Çok güzeldi. Ben meslek sahibi olmadan evlenmemeli bence kız çocukları. Kesinlikle. Ayaklarının üzerinde, sağlam adımlarla durabilecek kadar, yaş çok önemli, bu çok önemli bence yani ben bunun sıkıntısını yaşadım ki bunu da en çok boşandıktan sonra gördüm. Maddi anlamda birinin eline bakmak çok zor bir şey (...) Türk toplumunda da eşler nafakayı çok düzgün, düzenli ödemiyorlar. Tamam ailesi bana destek oldu çocuğundan dolayı belki ama ben çok istedim mesela çalışmak. Yani sonuçta anne baba her kim olursa olsun kimseden bir destek değil, insan kendi çalışmalı, kendi kazanmalı. Bence dünyanın en güzel mutluluğu. Az ya da çok. Azıcık aşımız ağrısız başımız derler ya ben buna çok inanıyorum. Ben çok şükür hedefimi gerçekleştirdim. Yani hayatım şöyle değişti: Ben kendime güvenen bir insandım her zaman ama tabii ki çalışınca insan daha çok ekonomik anlamda, ona göre harcamaları var, ona göre bir hayatım var. Birikimlerim belki ona göre. Bambaşka bir şey. Mesela şu an sizinle çıkıyor olabilmem, buralarda, bu saatte sizinle oturuyor olabilmem. Mesela tanışmamız bile değil mi? Bir çalışma açısından, iş yerinden hani sizinle karşılaştık. Ev hanımlarının böyle bir imkanı yok Şerife hanım yani. Ne olabilir ki çevrenizde, ya akrabamız olur ya da tanıdıklarımız eş dost olur. Yani insanı tamamen, o sadece bir şey vesile. Bir çok insanla tanışıyorsunuz, çevreniz, bambaşka insanlar. Bence güzel olan bu zaten. Değişik insanlar tanımak, çalışma hayatını görmek. İnsanları daha çok tanıdığımı düşünüyorum çalışma hayatımdan sonra. Ben aslında hiç bir şey görmemişim diyorum (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar için boşanma sürecinden ziyade sonrasında yaşadıkları daha zordur. Özellikle de en yakınları, aileleri de dahil olmak üzere gördükleri toplum baskısı kadınlarda çeşitli zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmaya ve psikolojik ve fizyolojik olarak ciddi problemler yaşamalarına neden olmuştur. Üstelik bu problemler, toplumun boşanmış kadına bakış açısı da yine şehir fark etmeksizin aynıdır.

4.1.1.2.3. Eşin Rolü: Aile İlişkilerinde Eşin Desteği

“Evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller” ana teması odağında kadınların yaşam deneyimleri incelenmiştir. Kadınlar evlilik sonrası olumlu ve olumsuz deneyimlerinden, aile ilişkilerinden, evlilik sonrası hayata alışma sürecinden, yaşadıkları beklentiler, baskılar ve çatışmalardan bahsetmişlerdir.

Altunsu Sönmez (2019, s. 1162)’e göre; “Türk aile yapısı günümüzde daha çok çekirdek aile olarak görülse de aslında akrabalık ilişkilerinin yoğun olarak yaşanması sonucunda

bağların kopmadığı ve geniş aile özelliklerinin de beraberinde görülebildiği bilinmektedir. Evlenirken gençlere “sadece eşinle değil ailesi ile de evleniyorsun” gibi öğütler de verilir. Bu nedenle sadece eşlerin değil ailelerin de anlaşması oldukça önemli hale gelir. Hatta bu ilişki içinde eşlerin ailesi ile iyi geçinmek belirleyici bir unsur olur. Bu nedenle gelinler için eşlerinin an-neleri ile olan ilişkileri çok daha önemli bir hal almaktadır. Anne-oğul arasındaki güçlü bağ yeni gelinle zayıflayabilmekte ve birtakım kıskançlıklara sebep de olabilmektedir. Yeni gelin bir yandan kayınvalidenin iş yükünü hafif-leterek gezmesi, oturmasına imkân vererek yaşlılığın nimetlerinden yararlanmasını sağlarken bazen de oğlu üzerindeki kontrolü kaybetme kor-kusuna sebebiyet verebilmektedir”. Bu bağlamda aile ilişkileri ve özellikle bu ilişkilerde eşlerin rolü büyük önem taşımaktadır.

“İlişkilerde eş desteği ve rolü”: Taraf tutmak mı denge kurmak mı?

Kadınlar, ayrıca bu deneyimlerinden bahsederken yaşadıkları olumlu ve olumsuz özellikle de olumsuz durumlarda eşlerinin nasıl davrandıkları, kendilerine destek olup olmadıkları, özellikle aile ilişkilerindeki tampon rolleri üzerinde konuşmuşlardır ve bu bağlamda “**ilişkilerde eş desteği ve rolü**” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar “**aile ilişkilerinde erkeğin tampon rolü**”nden bahsetmişlerdir.

Eşim daha çok beni tutar ailesine karşı. Hani hiç bir zaman bu güne kadar ezdirme gibi bir şey hissettirmede bile. Her zaman benim yanımda oldu. Hani annesini uyarır, benim yanımda da uyardığı olur. Benim yanımda olmadığı zamanda da. Genelde benim yanımda olur (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yok. Bir şey diyemiyor, kafasını çevirir oturur yani, duymuyormuş gibi. (Burada gülüyor). Çünkü şey olmak istemiyor, yani biz bunu kendi aramızda konuştuk mesela, niye böyle yapıyorsun falan dediğim zaman, işte orada dedi hadi ben işte "anne boş ver yapmasın falan" dersem bak bak kız tarafını tutuyor olur işte mesela, oysa bunun kız tarafını tutmak ile bir alakası yok yani. Ama öyle olacağını düşünüyor. O da muhtemelen belli şeyler görmüştür ki ona göre öyle düşünüyordur diye umuyorum. Yani herhalde durup dururken öyle düşünmüyordur ama. Öyle bir kafa yapısı var onların (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ben çok rahatlıkla hani bir sorun hissettiğimde veya bir şeyden rahatsız olduğumda eşime söyleyebiliyorum, onun ailesi ile de ilgili, kendim ailem ile de ilgili. Bizim hani öyle bir şeyimiz vardır. Yazarız artısını, eksisini, bir olay bir sorun olduğu zaman, bir şey yaşadığımız zaman, böyle yaparsak böyle olur, şöyle olursa bu bizim için daha iyi olur falan gibi. Onları konuşabilmenin rahatlığı ile o aradaki tampon şeyi iyi sağladı (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Eşlerinin tampon rolü hakkında bazı kadınlar “**denge kurma/idare etme**” ve “**tepkisiz kalma/müdahale etmeme**” ye değinirken bazıları “**eşini taraf tutması/ezdirmemesi**”nden bahsetmişlerdir. Ancak kadınların büyük çoğunluğu ise “**annesine düşkün/sözünden çıkmaması**”ndan ve “**ailesini taraf tutması**” ndan bahsetmişlerdir.

Eşim gerçekten iyi bir insan, hani illa ki, şöyle düşündüm ben o dönemde, eşim on iki yaşında yatılı okumak için çıkmış. Aileye hasret, 11 evde olan pek çok şeyi söylememişler, anneye çok

düşkün o bakımdan. Ama annesi bizim çok baskın bir anne, yani olayları hep kendi lehine çevirmeyi başarmış bir anne. Eşim de bu durumdan dolayı, dışarıda olduğu için çok etkilenmiş tabi. Babayı şey görmüş, anneyi tutmuş, babadan uzaklaşmış. Anneye ilgili eşime bir şey söyleyememem o yüzden, o da hani tavrını bildiğim için. I o yüzden de hiç bir şey söyleyemedim, o baskıyı ben yıllarca yaşadım (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Ama ilk zamanlar sürekli ailesinden taraftı. Mesela ailesi bize geldiğinde hastayım, çok hastayım ve yüzüm asık yani. Hem grip olmuşum, hem mide bulantısı yaşıyorum. "Niye gülmüyorsun? Bütün annelere gülmedin, gitmelerini mi istiyorsun?" "Hastayım." diyorum, hani "Onlara surat asmıyorum ben." Ama onlar ona surat astığımı düşünüyorlar. "Gül ailemin yanında. " Nasıl gülebiliyim değil mi? "Hastayım." diyorum yani. Bu tarz şeyleri.. (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınların büyük çoğunluğu eşlerinin ailesinin tarafında olduğunu, çoğu zaman bazı şeylerle mücadele ederken hep yalnız kaldıklarını dile getirmişlerdir. Sadece bir kısmı eşlerinin denge kurmaya, orta yolu bulmaya ve idare etmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Bu anlamda Kandiyoti (1988: 275) sınıf, kast ve etnik kökene bağlı olarak değişiklikler sergileyebilen bir toplumda, kadınların yaşam stratejilerini, ataerkil düzenden kaynaklı olarak bir takım somut sınırlamalar içerisinde kurmasını ifade eden “ataerkil pazarlık” kavramı ile kadınların, erkek egemen aile/hane ilişkileri ağı içerisinde “ataerkil pazarlık” yaptıklarını dile getirmektedir. Dolayısıyla ataerkil aile yapısında eşler arasındaki ilişkinin ifade edilmesinde ya da kadınların aile ilişkilerinde eşlerinden destek görmelerinde, bir erkeğin annesiyle ilişkisi karısıyla olandan daha güçlü olabilmesi durumu ya da belirli sınırlamalar ve başkalarının önünde ilgi ya da sevgi belirtisinin gösterilmesini engelleyen katı kısıtlamalar bulunmaktadır (Kandiyoti, 2015, s. 29).

***“Karşılıklı beklentilerini bilme/birbirini tanıma”:* “Ruh eşi çok şey değişmedi”**

Ancak ***“eşin rolü: aile ilişkilerinde eşin desteği”*** temasında ayrıca ön plana çıkan ***“ruh eşi/çok şey değişmedi”*** ve ***“karşılıklı beklentilerini bilme/birbirini tanıma”*** temalarında önemli bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Bazı kadınlar eşlerinin evlilik sonrası hiç değişmediklerinden ve evlilik öncesinden birbirlerinden beklentilerini çok iyi bildikleri için bu konularda hiç sorun yaşamadıklarından bahsetmişlerdir. Dolayısıyla aynı kadınlar eşlerinin tampon rolünü de çok iyi gerçekleştirdiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Burada üzerinde durulması gereken nokta ise Duman (2018, s. 248)’ın çalışmasında değindiği ***“Erikson’un psikososyal gelişim kuramına göre bireyin kimlik kazanımı evresinde; kendini iyi tanıması, kendine bir kariyer hedefi belirlemesi, hangi sosyal gruplarda yer alacağına karar vermesi, kişisel tarzını oluşturması ve geliştirmesi çok önemlidir. Anlaşılacağı üzere bu aşamada bireyin kimliğini iyi oluşturması bir sonraki evrede yakınlığı kiminle ve ne şekilde kuracağını, bu ilişkiden istek ve beklentilerini bilmesini de sağlayacaktır”***. Bu

anlamda bu evreyi ve eş seçimini başarılı bir şekilde gerçekleştiren kadınların *eşin rolü: aile ilişkilerinde eşin desteği*” ile ilgili sorun yaşamadıkları görülmektedir.

Şöyle, ben herhalde biraz daha bilinçliymişim şöyle geriye dönüp baktığımda öyle görüyorum. Hayatımda ne istediğimi biliyormuşum. Hani eşimden önce de başka erkek arkadaşlarım yine oldu ama hani doğru seçimi yapmış olduğumu düşünüyorum. O anlamda hani o da bana çok yardımcı. Hani çok ciddi bir şey farkım olmadı. Evlendikten sonra hani bir anda farklı bir şeyin içinde düşmedim, belli bir süre biz zaten yine birlikte yaşamıştık aynı evde, üniversite ortamında. O yüzden benim için evlilik bir anda böyle hayatımda çok farklı bir şey oluşturmadı (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Himm güzel soru (karşılıklı gülerek). Yani şöyle, aslında hani ikimiz de birbirimize şöyle, biz on yıldır tanışıyoruz, lisede tanıştık, arkadaşlığımız orada başladı. Hani birbirimizi çok iyi, yakından tanıdığımız için artık hani aileleri de benimsediğimiz için çok bi böyle hani şey, sorumluluk ya da bir sıkıntı yaşamıyoruz. İki gittiğimiz zaman zaten hani aileler de uzun zamandır birbirini tanıyor, onların diyalogları da o konuda, hani artık herkes birbirine alıştı. Çok bir sıkıntı yaşamıyoruz. İki taraf ad birbirine alıştı. Aslında beş aylık evliyiz ama bunun arkasında bir on yıl var (gülerek). Yani evet onlar da son üç dört yıldır tanışıyor diyebiliriz. Yani onların da geçmişi şey,, Anlaşıyorlar (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ayrıca kadınlar eşlerinin aile ilişkilerindeki rolünden bahsederken kendileriyle de karşılaştırmalar yapmışlardır. Burada dikkat çekici olan nokta ise; eşleri aile ilişkilerinde müdahale etmeyen ya da tepkisiz kalan kadınlarda *“kadınların aile ilişkilerini koparması/görüştürmemesi”* veya *“orta yolu bulma/ıdare etme/alttan alma”* ön plana çıkarken, eşleri aile ilişkilerinde kendisine destek olan kadınlarda ise genelde *“sorunlarını eş/aile ile paylaşma”* ön plana çıkmaktadır.

Yani çok zor oldu ama ilişkileri kopardım artık. En son çok büyük bir olay patlak verdi. Eşim bunu kendi gözüyle gördü. Ondandı sonra bana hak verdi. E ama hak vermesi bir şeyi değiştirmede, eşim çok büyük bir rahatsızlık geçirdi. İki kolon kanserine yakalandı. Onun ameliyatı, tedavisi derken biz o süre zarfında zaten annesinden uzaklaştık, ben eşime yoğunlaştım. Ama bu rahatsızlığımı annesine söylemedik hiç bir zaman. Yaşlı kadın üzülmesin, sıkıntı yaşamamasın ama ben artık susmadım, diğer çocuklarına söyledim. Yaptığı her şeyi anlattım delilleriyle, böyledir, şudur, budur falan diye. Onların da desteğini alınca, ben artık kimseyi tanımadım gibi oldu yani açıkçası. Daha doğrusu daha bir güvenle yolumda yürümeye başladım. Zaten üç yıl önce de kendisini kaybettik (12-AK-50(E-2)-RET/RET-YDD-AKSARAY).

Eşim şeyi kaldıracak bir model değil. Hani karısının annesi ile hır gür kavgasını kaldıracak bir model değil. Nereden biliyorum, şuradan biliyorum, büyük olan elim ile kayınvalidemin tartışmaları kavgaları vardı. Ben de çoğuna şahit oldum. Eşim bu dönemde hata olurdu. Siz ister istemez görüyorsunuz yani. Tanıyorsunuz. Bir de onun üzerine böyle şey yapmak bana zarar verecek, evliliğime zarar verecek. Onun yerine bu tartışmayı eşimle yapmayı tercih ettim galiba. Muhatabı yanlış, yani husumeti yanlış yere yönelttim. Biraz öyle oldu (gülerek). (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Evet evet hemen. Derim bana böyle dedi şöyle dedi (karşılıklı gülerek). Ama önce annemle paylaşırım, annem der ki, “Alp’e söyleme sakın, işte sen yanlış anlıyorsun da”, iyi bir kadın kayınvalidem. Sadece sonuçta, on üç yaşında evlenmiş kayınvalidem, işte çocuk, yani on yedi yaşında anne olmuş ı hep hayatı boyunca gelin olmuş, hayatında başka rolü yok. Anne olmuş, gelin olmuş, başka bir şey yapmamış (14-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Sonuç olarak; kadınların evlilik sonrası yaşam deneyimleri, evlilik sonrası idealleri ve çoklu rolleri incelendiğinde kadınlar ilk olarak en çok; evlilikle birlikte rollerinin ve

özellikle sorumluluklarının arttığından bahsetmişlerdir. Toplumsal cinsiyete dayalı rol deneyimlerinde ise daha çok geleneksel ataerkil aile döngüsü içerisinde aile ilişkilerinden, evlilik sonrası yeni bir aileye katılmış olmanın sonucu ortaya çıkan farklı kültür yapıları, yaşam tarzları ve aile ilişkilerinden bahsetmişler ve bu dönemdeki alışma süreçlerine değinmişlerdir. Ayrıca toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentilerinden de bahsetmişler ve burada dikkatle üzerinde durulması gereken ise eşleri ve eşlerinin aileleri tarafından ideal bir eş ve gelin olma beklentileriyle karşılaştıkları ve bu beklentilere ilişkin yaşadıkları deneyimler olduğu görülmektedir. Bir diğer önemli konu ise; kadınlar yaşadıkları deneyimler içerisinde, hem eşleri hem de aileleri tarafından karşılıklı ilişkilerini yıpratıcı, sağlık problemlerine, boşanmalara, kısıtlanmalara, haksızlıklara neden olan ve kadınlarda psikolojik ve fizyolojik olarak ciddi sorunlara yol açan ataerkil baskılara, özellikle kayınvalide baskısına, değinmişlerdir. Sonrasında bu yaşam deneyimleri sırasında eşlerinin kendilerine ne kadar destek oldukları ya da olmadıkları ve aile ilişkileri içerisinde eşlerinin rolleri ve evliliğe ilişkin yaşadıkları hayal kırıklıklarından bahsetmişlerdir. Özetle; kadınların evlilik süreci boyunca çoklu roller, artan sorumluluklar ile mücadele ettikleri ve ideal bir kadın, eş ve gelin olmak için çeşitli beklenti, baskı ve kısıtlamalara maruz kaldıkları ortaya çıkmaktadır.

4.1.1.3. Annelik İdealleri: Kültürel Beklentiler ve Çoklu Roller

Kadınlara yönelik kültürel idealler ve beklentileri incelemek amacıyla, kadınların evlilik öncesi ve sonrası yaşam deneyimleri ve beklentiler ve çoklu rolleri *“kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi”* ana teması odağında incelenmiştir. Bu ana temada, kadınların hayatında dönüm noktalarından birisi olan bir diğer alt tema *“annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller”* dir ve söz konusu bu temada da kadınların anne olma deneyimleri, annelik sürecinde kendilerine yüklenen idealler ve beklentiler incelenmektedir. Kadınların annelik sürecindeki yaşam deneyimlerinde, evlilik öncesi ve evlilik sonrası yaşam deneyimlerine paralel olarak, *“annelik rolü: her şey değişti!”*, *“annelikle değişen ve artan sorumluluk”*, *“toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri: beklentiler ve gerçeklik arasındaki çatışma”* ve *“eşin rolü: doğum sonrası destek”* temaları ön plana çıkmaktadır. Anneliğin kültürel beklentilerine ilişkin çıkan bu temalara benzer şekilde Daum (2016, s. 28-32) tarafından yapılan çalışmada da anneliğin kültürel idealleri ile ilgili yüksek beklentiler ve gerçeklik arasındaki çatışma, yoğun annelik, özgürlük kaybı, yetersizlik ve suçluluk duygusu, süperanne baskısı (hem iyi bir anne olmak

hem de tam zamanlı çalışmak için baskı), iş-aile dengesi zorluğu, bireyselleştirilmiş benlik kaybı, mükemmel anne olma baskısı, yetersiz hissetme ve suçluluk hissetme şeklindeki temalar ön plana çıkmıştır.

4.1.1.3.1. Annelik Rolü: Her Şey Değişti! ve Annelikle Değişen ve Artan Sorumluluk

Kadınlar annelik deneyimlerini anlatırken ilk olarak annelik rolünün ne demek olduğunu ve annelikle birlikte hayatlarında neler değiştiğini anlatmışlardır. Kadınlar evlilik sonrası dönemde artan çoklu rollerine yeni bir rol olarak eklenen “*annelik rolü*”nden bahsetmişler ve evlilik sonrasında bile kendilerini neler beklediğine dair az çok bir fikre sahipken, “*annelik rolü*” nün bambaşka bir rol ve bambaşka bir duygu olarak karşılıklarına çıktığını ve kendilerini çok zorladığını ifade etmişlerdir. Epinosa-Alvarez (1998, s. 84)’n çalışmasında da kadınlar kendilerini anne, profesyonel, eş ve kadın olarak tanımlasalar da, temalarda annelik rollerine işlerindeki rollerinden daha fazla odaklanmışlar. Yedi katılımcıdan altısı, aileleriyle istedikleri kadar zaman harcamasalar bile, anne olarak mevcut rollerinin hayatlarında nasıl öncelik kazandığında bahsetmişlerdir.

Çocuktan sonra çok şey değişti. Tamamen değişti ve yani birçok kişiye sorduğum zaman da herkes aynı şeyi söylüyor. Hiç hiç beklemediği durumlarla karşılaşılıyor kadın, benim de öyle. 11 örneğin, 11 bir sene boyunca gece - saat uykuyla kalmak yani en zoru buydu diyebilirim. En zor aşaması buydu. Dinlenememek, sürekli yorgunluk, bebek olduktan sonra en önemli durum bu. Gene işleri yapmaya devam ediyorsunuz, 11 bir yandan bebek ve bir yandan aklınızda yapmanız gereken iş hayatınızdaki düşünceler var. Yapamadığınız için daha çok üzülüyorsunuz 11 doğumdan sonraki ilk zamanlarda özellikle kendinize hiç vakit ayıramıyorsunuz, dışarı bile çıkamıyorsunuz. Çok büyük fedakârlık isteyen bir şey. 11 o dönem bunalıma girmek içten bile değil yani ve belki de girenler vardır hani. Çünkü hiç dışarı bile çıkamıyorsunuz. Bebek sürekli size bağımlı, hani psikolojiniz bozulabilir bu noktada ailenin hani yardımının çok önemli olduğunu düşünüyorum (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Aslında evlendikten sonra hani eş rolü oluyor ama o rol çok da zorlayıcı bir rol değildi ama 11 anne olduktan sonra baya bi zor olmaya başladı. Yani aslında hani hayatındaki bütün rolleri hani diyorsunuz ya kaç tane rol aldım. Ben işte anne rolü benim için en zor rollerden biri. Hepsini böyle kıyaslayınca, şey yapınca. Onun dışında mesela eş olmak gayet keyifli hani çocuk yokken, çok rahatsın. Yine hani aynı hayatına devam edebiliyorsun. Çünkü çok fazla sorumluluk yok. Yani eşine karşı yine sorumluluğun var ama bunu karşılıklı paylaşarak, şey yaparak hani istediğin şeyleri yapabiliyorsun. Ama çocuk olduktan sonra anne rolünde ona bakmak, o bir yılı iki yılı yani baya bi sorumluluk çok fazla artıyor. O rol, yani rolün gerektirdiği şeyleri yapmak baya zorlaşıyor (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar annelikle ilgili deneyimlerini anlatırken, büyük çoğunluğu belki de bu deneyimi en iyi anlatan ifade olarak “*her şey değişti*” ifadesini sıklıkla kullanmışlardır

Bir kere çocuk olduğunda hayatın tamamen değişiyor. Çocuğun olması, yani sen Ayşegül isen, artık anneliğe, eşliğe soyunuyorsun (36-AN-33 (E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Her şey (gülerek). Değişmeyen hiç bir şey yok. Her şey değişti yani (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ya ne gibi örnekler verebilirim yani güzel sorular. Artık beklentiler, şimdi sen anne olunca zaten, bir kadın anne olunca her şey değişiyor dünyada, her şey değişiyor (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yaa annelik çok bambaşka bir şey (gülümseyerek). Bütün hayatınız değişiyor (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Annelik deneyimlerinde en çok hayatlarının değiştiğine vurgu yapan kadınlar, “*annelik rolü: her şey değişti!*” teması odağında; “*annelik: yaşamının amacı çok güzel bir duygu*”, “*anneliğe uyum/lohusalık/yetersizlik: çok zor bir süreç!*” ve “*hayata bakış açısının değişmesi*” ile birlikte “*kendini adama: özgürlük, sosyal hayat ve kendinden taviz verme*” den bahsetmişlerdir.

“Anneliğe uyum/lohusalık/yetersizlik: çok zor bir süreç!” : “Fetret devri”

Annelikten sonra hayatlarında her şeyin değiştiğini anlatan kadınlar, ayrıca anneliğe uyum sürecinde neler yaşadıklarından, karşılaştıkları “*sağlık problemleri stresi/bunalım*”dan, hissettikleri “*yetersizlik ve suçluluk*” lardan, anneliğin vermiş olduğu “*annelik içgüdü: kaygı/kıskançlık/kontrol/koruma hissi*” gibi duygulardan ve kadınlarının çoğunluğu tarafından hayatları boyunca unutulmayacak bir dönem olarak anlatılan “*lohusalık dönemi/sendromu*”ndan da bahsetmişlerdir. Dolayısıyla bu süreçte sözü geçen tüm sıkıntıları detaylı bir şekilde anlatmakla birlikte kadınların hemen hemen hepsinin kullandığı ve bu süreci ifade eden tek kelime “çok zor bir süreç” olmuştur.

Yani gerçekten çok zorlandım. Hani büyüdü İnci büyüdü. Ama nasıl büyüdü yani. İnci büyüdü tabii. Herkes diyor ki bir kere daha hani düşün kardeş inanın şu anda o riski alamıyorum. Kendime bencilsin diyorum. Sen şu anda İ.'yi düşünmüyorsun diyorum ama hani yaşadıklarım sadece yüzeysel detaya inemiyorum. Hani detayda çok sıkıntılı. Sizde yaşıyorsunuz aynı şeyleri. Eminim beni çok iyi anlıyorsunuzdur. Yani aynen yani diyorum ki hiçbir şey bu kadar anlattığım gibi toz pembe değil. O kadar gülerek yaşamadım ben bunları (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

İşte bam teline bastın (gülüyor). Şimdi çocuklarımın olması ile aile ilişkilerimde herhangi bir değişiklik olmadı. Özellikle büyük aileler ile diyelim, anne ve babalar ile hiç bir farklılık olmadı. Yalnız kendi aile içimizde kendimiz çok büyük farklılıklar zorluklar yaşadık. Çocukların, en basitinden bakım konusu çok problem oldu bizim için. Çalışan anne olunca, bulunduğumuz bölge Doğu Anadolu'ydu, çok böyle kreş ya da işte yardımcı olarak bulma konumuz çok sıkıntılı geçti. Kimseden yardım görmedik bu konuda. Tek başımıza bir şeyler yapmaya çalıştık ama çocukların olması tabii ki güzel, eve ayrı bir huzur neşe getirdi. Düşse kalka bir şeyleri yapmaya çalıştık (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Geneli eğer konuşacaksak, eğer konuşacaksam evdeki olan kadının en birinci problemi, maddi, eşe bağımlı olma durumu. Ele bakma dediğimiz olay var. Bunu kabul etmek lazım. O dönem benim açımdan bu şekilde zor oldu. Kendi durumuma uygun arkadaşım yoktu. İrtibat kurabileceğim bir arkadaşım yoktu. Şey gibiydi sanki hayattan, kısmen elini eteğini çekip de çoluk çocuğuna kendini adanmış, kozasına çekilmiş, o dönemi öyle kabul ediyorum ben, kozasına çekilmiş, işte çocuklarını büyüten evliliğini oturtmaya çalışsan, dönem o dönem. Fetret devri. (Karşılıklı olarak gülüşmeler oluyor). Bir can büyütmek en zorlarından biri 49-(NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınların annelik sürecini çok zor bir süreç olarak ifade etmelerinin sebeplerinden birisi; anneliğe uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda hissettikleri duygulardır. Birçok kadın bu süreçte, “**annelik içgüdü: kaygı/kıskançlık/kontrol/koruma hissi**” gibi birçok duyguyu istemli ya da istemsiz olarak hissettiklerinden bahsetmişlerdir. Ancak bu duyguların başkaları tarafından yanlış anlaşılabilirdiği, kimsenin kendilerini anlamadığını hissettikleri durumlara neden olduğunu da dile getirmişlerdir. Daum (2016, s. 13-14) kadınların annelik içgüdü ile ilgili hissettiklerinin annelik beklentileri ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Çalışmasında bu konu ile ilgili İngiliz kadınlara ilişkin bir örnek vermiştir: “Örneğin, İngiliz anneleri, ilk çocuklarının doğumundan sonra annelik için “hazırlıksız” hissettiğini iddia ettiler; anneliğin “kadına doğal gelmesi”, annelik gizemindeki “annelik içgüdü” fikrine şiddetle karşı çıktılar. Annelik gizemi ideolojisi annelerde bu kadar yüksek standartlara dayanamadıklarını hissettiren bir yetersizlik hissi yaratır. Annelik içgüdüne olan inanç, kadınların kendileri tarafından annelikte iyi olmaları gerektiği anlamına da gelir - İngiliz anneler, yalnızca yeni anneliğin zorluklarıyla başa çıkmaya çalışmakta yetersizlik duyguları yaşadıklarını, çünkü geçişin zor olduğunu kabul edemediklerini belirtmişlerdir- bu nedenle yetersizlik ve suçluluk duygusu, anneliğin beklentileri ile gerçeklik arasındaki çelişkidir kaynaklanabilir.”.

Ya mesela çocuk giriyor ya devreye orada şey oluyor, orada beklenti oluyor, sen de şunu yap, okula sen götürürsen sen götür, iş çıkışı ben getireyim gibi, o tarz beklentiler oluyor. Muhtemelen bayanlarınki daha çoktur. Ama ben ve benim gibi bir kaç kişi var, ben istisnayım. İyi bir şey değil. İyi bir örnek değil ama kontrol hep bende... Yani şöyle bir şey, o şimdi götürmüştür ama mutlaka bir sıkıntı olur yani. Benim oraya gitmem lazım. O çocuğun beslenmesinde bir şey eksiktir, ya bir şey olmuştur, orada olmam lazım. 15 tane de duruşmam olsa benim orada olmam lazım. O duruşmalara da girmem lazım, parayı da kazanmam lazım. Şey hani değil, ben yapmalıyım, orada ben olmalıyım, bu bende (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Şunu anlıyorsunuz, sen çocuğu sadece kendini için doğurmuş olduğunu düşünürken, bakıyorsun ki o sadece senin çocuğun değil yani. Yani çocuğunu birçok kişiyle paylaşmak zorunda kalabiliyorsun. Babaanne, anneanne, dede, büyükbaba. Onlar da hepsi kendi çocuklarıymış gibi o sorumluluğu alabiliyorlar yani, ya öyle davranıyorlar. Aslında bu hem iyi hem de biraz, annede böyle biraz kıskançlık uyandıran bir boyuta gelebiliyor (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Evet gerçekten. Mesela o konuda da ben çok sıkıntılar yaşadım. Mesela anne olduğumda, ben çok korumacı bir anneyim. Çok titiz davranan. Bu eleştirildi mesela. Mesela neden hazır su içiriyorum gibi. Hani aslında çok sıradan bir şeyi büyüttüler böyle, bunlar sorundu mesela (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Ayrıca kadınların anneliğe uyum sürecinden ve zorluklarından bahsederlerken değindikleri bir diğer konu da kaçınılmaz olarak “**lohusalık dönemi/sendrom**” dur. Bazı kadınlar lohusalık döneminin çok zor bir süreç olduğundan ve o süreçte hayatındaki birçok kişiyle problemler yaşadığından bahsederken bazı kadınlar ise lohusalık sendromunu hiç yaşamadıklarını belirtmişlerdir. İkisi arasındaki ayrımın nedeni, Aksakallı, Çapık, Ejder

Apay, Pasinlioğlu & Bayram (2012, s.130)'ın da belirttiği gibi sosyal destekle alakalı bir durum olabilmektedir. Sosyal destek hamilelik ve doğum sonrası dönemdeki kadının annelik rolüne uyum sürecini olumlu yönde etkilemekte, bebeğine olan duyarlılığını artırmakta ve yakınları ile ilişkilerini kolaylaştırmaktadır. Kadının sosyal çevresinden aldığı desteği sayesinde, gebeliğini daha olumlu geçirdiği, annelik rolünü daha çabuk kazandığı ve doğum sonrası daha az sorun yaşadıkları belirtilmiştir.

Lohusalığım doğumdan önce yani doğuma gitmeden bir ay önce her gün ağladım diyebilirim. Ama o loğusalık sendromu denen şeyi hiç yaşamadım, kesinlikle. Çünkü o en güzel şeydi benim için. Yani böyle sıkıntılarım uçup gitmiş gibi oldu. Onu öpüp koklamak benim için yeterli geliyordu. Öyle sendrom mendrom yaşamadım kesinlikle. Birazcık çok anaçım herhalde (58-YI-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Kızım olduktan sonra işte bayağı bir süre ben alışamadım bebeğe yani. Yani ilk zamanlar tabi bir loğusa döneminde filan bayağı sıkıntılar yaşadım ister istemez. Sağlık açısından da bayağı bir sıkıntı. Hamilelik ve çocuk olduktan sonra doğal olarak hormonlar çok farklı çalışıyor ve karşınızda inanın çok anlayışlı biri olması gerekiyor. E tabi eşiniz ve kayınvalideniz bu konuda çok fazla hani destek olmaya çalışıyorlar ama sizi anlamadıkları için bir yere kadar destek olabiliyorlar. Ama sizin hormonlar tavan yaptığı için siz daha fazlasını istiyorsunuz. Tabii anlamadığımız o dönemlerde, özellikle hamileliğin ilk dönemlerinde anlamadığım, uyuşmadığım, kendimi ifade edemediğim, ne istediğimi anlatamadım. Eşim anlamaya çalışıyor. Adam anlamıyor. Diyorum bir canlı büyütüyorum karnımda falan diyorum. Hareket ediyor falan. Gerçekten hani zor bir süreçti. Çok güzel ama çok zor bir süreçti (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Lohusalık dönemi ve hormonların değişmesi ile ilgili olduğunu ve bu nedenle farklı duygular hissettiklerini ifade eden kadınlar, aynı zamanda hem anne olmanın vermiş olduğu sorumluluk hem de çalışan bir kadın olmakla birlikte **“yetersizlik ve suçluluk duygusu”** nu çok fazla yaşadıklarına da değinmişlerdir. Ayrıca hiçbir şeye yetişemediğini düşünen ve yetersizlik duygusu içine giren kadınların birçoğu bu konuda eşleri ve aileleriyle problemler yaşadıklarını, çok fazla stresli durumlarla karşı karşıya kaldıklarını ve ne yazık ki bu durumu en çok kadınların yaşadıklarını da belirtmişlerdir. Kadınların yetersizlik ve suçluluk duymalarına ilişkin belirttikleri nedenlere benzer nedenlerden bahseden Epinosa-Alvarez (1998, s. 18, 21-24, 100)'e göre de çalışan anneler içten suçluluk duygusuyla uğraştıklarını çünkü çoğu kadının annesinin ev dışında çalışmadığı bir aileden geldiğinden ve günümüzde çalışan kadınların çoğu evde kalan anneler tarafından desteklendiğinden, nasıl bir anne olacağına dair resimlerin kendi yaşamlarının gerçeğiyle uyuşmamaktadır. Ayrıca günümüzde sadece annelerin daha fazlasını yapması gerektiği değil, annelerin her şeyi doğru yapması gerektiği fikri de vardır. Anneler bir kaide üzerine yerleştirilir ve ondan aşağı inip normal insanlar olmak zordur. Beklentiler yalnızca artmakta ve annelerin kendilerini başarısız hissetmelerine neden olmaktadır. Bu durum kadınları suçlu hissetmeye, kendilerinden emin olmamaya ve kendini suçlamaya teşvik etmektedir. Dolayısıyla çalışan anneler medya ve politikacılar tarafından sürekli izlenip

konuşulduğundan, “iyi anne” ve aynı zamanda “etkili çalışan” olma baskısını hissetmektedirler. Bunlara ek olarak suçluluk duygusunun temel sebeplerinin; kadınların çocuklarını anne ve çalışan olarak yetiştirmek durumunda kalmaları ve dolayısıyla çocukları çok hızlı büyüdüğü için onların birçok anını görememeleri, onların beklentilerini karşılayamama düşüncesi, ilk önceliklerini çocuklarına verememeleri ve çocuklarını özlemeleri olduğunu belirterek bu suçluluk duygularının sonucunun, iyi bir anne olma yeteneklerini sorgulamalarına neden olan büyük bir stres yarattığını belirtmiştir.

Buna ek olarak bu süreçte işle ilgili desteğin yetersiz olduğuna ve doğum sonrası hakların yeterli olmadığına da değinmişlerdir, özellikle yaşları daha büyük olan kadınlar şu anda yeni anne olan kadınlara göre daha çok sıkıntı çektiklerinden bahsetmişlerdir. Söz konusu bu sıkıntılar ve kadınların işverenlerinden bekledikleri desteklere “*ekonomik hayata katılım*”: “*Çalışma şartları beni çok zorluyor!*” temasında ayrıntılı olarak değinilmiştir.

Yani ben D. mesela, sekiz dokuz aylıkken böyle artık sinirlerim çok tavana çıktı ve saçlarım belime kadardı mesela, ben kestireceğim artık yeter diye psikolojik bir sıkışma noktasına girdim. O bahsettiğim dönem, benim çok zor bir dönemimdi mesela. Yani herkesin bir beklentisi var, çocuğun bir beklentisi var, eşin ayrı bir beklentisi var, kayınvalideyi anneyi idare etmek, bir yandan da evden işten çalışıyorum, bu da üstüne tüy oluyor. Hani çalışmayan bir kadın için belki daha kolay, en azından çocuk uyuduğunda gündüz uyursunuz ama işe gelmek zorunda olduğunuzu düşünürseniz o uykusuz geceler. Yani insanın hayatının devam edebilmesi için o uykuyu alması lazım, onun da olmadığı zamanlar iyice çok dar boğazdan geçtiğiniz zamanlar oluyor ve kadının daha çok oluyor. Yani erkekle karşılaşırsanız, erkek ne ara dar boğaza girer yani. Çocuk anneyi istiyor çünkü. Ben, siz duydunuz mu hiç “baba, baba” diye ağlayan bir çocuk? “Anne, anne”, ya şu an bile bir yerinize bir şey olsa, “Ayy annecim” deriz mesela. O yüzden kadın olmak çok zor yani (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ben doğumdan sonra da, çok sıkıntılı bir süreç yaşadım. Dediğim gibi o zaman geçici işçilerin de ıı çok hakları yoktu. I hemen hamile kalmak ben de bir travma oluşturdu zaten ve ben erken doğum yaptım o yüzden. Kızım biraz ıı erken dünyaya geldi, kilosuz doğdu, o dönemde doktor yok, yardım edecek kimse yok, annem çalışıyor çünkü yani, öğretmenlik yapıyordu annem de. tek başıma mücadele vermek zorunda kaldım ve kızım altı haftalıkta ben işe başladığımda. Bakıcı baktı ama iki tane bakıcı değiştirdim. O şartlarda bakıcı bulmak da zordu, benim kızım doksan bir doğumlu. I çok zor bakıcı bulduk, ikisi de bakamadı ve annem emekli olmak durumunda kaldı. Çünkü çok küçük bir çocuk, ıı çok zor geliyor, gelişme geriliği vardı. Iı sizinki gibi süt izni kullanamadım ben, o zaman öyle yoktu. ı altı ay süt iznimiz vardı ama geliş gidişte kullanıyorduk yani onu, günlük bir saat, yarım saat sabah, yarım saat öğlen kullanıyordum (...) Zaten yarım saat yolda geçiyor, ben bebeğimle sadece yarım saat baş başa kalıyorum. Iı o dönem çok zordu, daha onu atlatmadan ikinci bir hamilelik, ıı işte yaşadığım sıkıntılar ve ben aşağı yukarı üç dört yıl aşırı bir stres yaşadım. Zaten yemek yapmayı bilmiyorum (...)Ben yemek yapmayı bilmeden evlendim açıkçası, o da beni çok zorladı. Tanımadığım bir insanla evleniyorsun, hiç bir şeyi bilmeden evleniyorsun, nasıl tepki vereceğini bilmiyorsun.yavaş yavaş öğreniyorsun ama öğrendiğinde karşına çıkan şeyler seni memnun eden şeyler değil. Üstüne iki tane çocuk (...) yani o üç dört yıl benim için çok zor geçti ve ben şimdi o yılları düşündüğüm zaman diyorum ki "benim gibi herhalde, benim yerime başka biri olsaydı, çok kolay katlanamazdı bu şeylere" (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Çakmak Otluoğlu (2015, s. 75-102)’da kadınların annelik talepleri ile iş hayatının yoğun temposu birleştiğinde çalışan annelerin kendilerini daha fazla yükün altında bulduklarından bahsetmiş ve kadınların istihdamda kalabilmeleri, iş hayatlarını kolaylaştırmak ve çalışma

yaşamlarının kalitesini arttırmak için örgütleri tarafından desteklenmeleri gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu anlamda çalışan anneler için esnek çalışma biçimleri (esnek zaman, sıkıştırılmış iş haftaları, uzaktan çalışma), izin politikaları (doğum izni, süt izni) ve çocuk bakım desteği gibi aile dostu işyeri uygulamaları geliştirilmesi; aile dostu işyeri kültürünün oluşturulması ve insan kaynakları yönetimi işlevlerinin (işgören temin ve seçimi, performans yönetimi, kariyer yönetimi, ücret yönetimi, eğitim ve geliştirme gibi konularda çalışan annelere ayrımcılık yapılmaması) aile dostu işyeri kültürünü pekiştirecek nitelikleri taşıyor hale getirmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Doğum sonrası süreçte tüm bunlarla mücadele ederken yetersizlik duygusuna kapılan kadınlar ise birçok şeyden fedakârlık yapmak durumunda kaldıklarına ve kendilerinden taviz verdiklerine değinmişlerdir.

“Hayata bakış açısının değişmesi” ve “Kendini adama: özgürlük, sosyal hayat ve kendinden taviz verme”

Kadınlar annelikle birlikte her şeyin tamamen değiştiğini ve aynı zamanda hayata bakış açılarının farklılaştığını söylemişlerdir. Aynı şekilde Epinosa-Alvarez (1998, s. 53-54, 83-84)’nın çalışmasında da annelik deneyimlerinden bahseden kadınlar, deneyimlerini farklı roller, yüksek talepler ve birçok istek olarak tanımlasalar da, çocuk sahibi olma deneyimleri hayatlarındaki en önemli olay olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca anne olmayı kendilerini gerçekleştirme anı ve hayatlarındaki en büyük deneyim ve farkındalık olduğunu belirterek hayata bakış açılarının değiştiğini ifade etmişlerdir. Ancak tıpkı bu çalışmadaki kadınlar gibi onlar da annelerinin zamanlarından önceki rollerine ilişkin algıları sayesinde, annelerinin ve büyükannelerinin yapmak zorunda oldukları fedakarlıklardan bahsederek annelik rollerinin öncelik kazandığını, kendilerinin de evde kaldıkları sürece bütün zaman ve enerjilerini ailelerine ayırmak için kendi kişisel ihtiyaçlarından ve kendilerinden taviz verdiklerini dile getirmişlerdir.

Bir kere dünyaya bakış açım değişti, önce onu söyleyeyim. Yani böyle hiç kendini umursamıyorsun, her şey çok daha basit geliyor. Mesela atıyorum, şöyle örnek vereyim, ölsen korkmazsın ya, çocuğun olduğu zaman öleceğim diye bile korkuyorsun, hani ölmek bile istemiyorsun, o ne olur diye. Öyle bir, sürekli kaygı içinde oluyorsun. Zor, ama çok da güzel. İşte çekiliyorlar. Allah veriyor herhalde onun şeyini (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ayrıca kadınlar, ***“kendini adama: özgürlük, sosyal hayat ve kendinden taviz verme”*** alt temasında kendilerini anneliğe adadıklarını, hayatlarının çocuk odaklı olduğunu, çoğu zaman fedakârlık yapmak durumunda kaldıklarını, sosyal hayatlarından ve daha birçok şeyden vazgeçtiklerini belirtmişlerdir.

Çocuk olunca tabii yaşamınızın merkezi değişiyor bir kere. Her şey çocuk odaklı oluyor. Çocuğun etrafında dönmeye başlıyor. E yani o zaman ı o kadar çok boş vaktin olmuyor (kahkahayla güler). Çocuk daha farklı tabii. Ya ne bileyim çocukla hayat daha da, ı kendi sorunlarını unutupyorsun, kendi değer yargılarını da unutupyorsun, onun etrafında, zaten çalışıyorsun, e çocuk var, onun sorumluluğu var, iş hayatı var. Öyle bir karmaşayla büyüyorlar (güler) (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani çocuktan sonra şu an dediğim gibi yani son bir senedir yine daha iyi ama öncesinde, yani benim çok bi sosyal hayatım gerçekten yoktu hani lojmandaki arkadaşlarla görüşürdük. O da ailece zaten görüşürdük. Lojman dışında çok fazla ı hani tabii ki ben Aksaraylıyım, Aksaraylı arkadaşlarım var ama zaten ailecek görüşüyorduk, öyle bir işte çocuğu bir yere bırakıyım, çıkıyım, bir de ilk iki buçuk sene annem baktı oğluma. Dolayısıyla şimdi hafta içi zaten hep o bakıyor, şimdi hafta sonları veya bir akşam da çocuğu yine anneme bırakıp da bir yere gidemedim ben. Yani ı zaten bakıyor, bir de hafta sonu da mı bırakayım. Hani kadının da kendine göre bir hayatı var ı diye düşünerek bırakmadım. Mesela bunları sorun etti çünkü kendi anne babası koşulsuz böyle her şeyi yaptıkları için (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlardan bazıları ise çocukları için mesleğinden vazgeçmeyi göze almışlardır ve bu kadınlar içerisinde yüksek mevkilerde olan ve yıllarca emek harcanması gereken bir mesleğe sahip olan anneler de yer almaktadırlar. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, mesleğinden vazgeçen kadınların bazıları için bu bir tercih iken bazıları için ise zorunluluktur. Her iki durumda da kadınların anne olduktan sonra istihdamdan çekilmek durumunda kaldıkları görülmektedir ve alanyazında da u bulguyu destekleyen birçok çalışma bulunmaktadır (Huddleston-Mattai, 1995; Arendell, 2000, s. 1194). Edelstein (1993, s. 182-183)'in çalışmasında ise kariyer seçimlerinden bahseden kadınlar kariyer gelişiminden ödün vermek, kariyerini tamamen kesmek veya terk etmek ve birinin aile ve çocuk yetiştirme zamanını ertelemek isteseler bile seçtikleri alanda, “en iyisi” olmak için baskı hissettiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bu çalışmadaki kadınların da belirttiği gibi bazı kadınlar için bu bir seçim değil zorunluluk olabilir.

Çocuğun olması, yani sen AN isen, artık anneliğe, eşliğe soyunuyorsun. En basitinden, dediğim gibi sporu bırakıyorsun. Beden eğitimi öğretmeniyim, günlük hayatım hep spor, hentbol takımım var, Türkiye şampiyonasına gidecek çok başarılı, 3 yıldır emek veriyorum. Niye bu şekilde oluyor, kendimden hep taviz verdiğim için bu başarı. Kendimden taviz vermezsem başarılı olmayacak, o ayrı bir konu (36-AN-33 (E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Çocuk olmadan önce çok yoğun çalışıyordum ben yani fabrikada ı fabrika işte İstanbul'da da bir şubesi olduğu için, İstanbul'a çok sık gidip geliyordum. Yurtdışı seyahati çok oluyordu. ı çocuk olduktan sonra işi bırakmaya karar verdim. Çünkü çok fazla anne rolüne girdim. Başka hayattaki hiç bir rolüm benim için önemli değildi (...) Çünkü çok fazla, hayattaki dediğim gibi ne evlat rolüm, ne eş rolüm, ne iş rolüm, hiç bir şey önemli değildi. Sadece işte M., varsa yoksa, işte M. için ne yapabilirim, daha sağlıklı hangi çorbayı yapabilirim, işte hasta olmasın diye ne yedirebilirim, o moddaydım yani (14-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

“Annelik: yaşam amacı/çok güzel bir duygu”

Kadınlar anneliğin hayatlarını değiştirdiğinden ve yaptıkları fedakârlıklardan bahsederken aynı zamanda genel olarak anneliği; ***“annelik: yaşam amacı/çok güzel bir duygu”*** olarak ifade etmişlerdir. Yine Epinosa-Alvarez (1998, s. 83-84) tarafından yapılan çalışmada da

kadınlar yüksek talepler, annelik görevleri ve bütün zorluklara rağmen anne olmayı yaşama sebebi, motivasyon ve mutluluk kaynağı olarak tanımlayarak çocuklarının olmadığı bir hayatı hayal bile edemediklerini belirtmişlerdir.

Yani çocuk kesinlikle ıı dünyanın en güzel şeyi. Yani bunu herkes öyle düşünür mü bilmiyorum ama bunu ancak çocuk olduktan sonra anlayabiliyor insan. Onu kucasına alıp kokladıktan sonra, özellikle anneler bunu daha yoğun hisseder, belki hani doğurdıkları için mi bilmiyorum. Erkeklerin her zaman daha düz mantık olduklarını düşünürüm ben, biz daha duygusalız veyahut da. (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ama o loğusalık sendromu denen şeyi hiç yaşamadım, kesinlikle. Çünkü o en güzel şeydi benim için. Yani böyle sıkıntılarım uçup gitmiş gibi oldu. Onu öpüp koklamak benim için yeterli geliyordu. Öyle sendrom mendrom yaşamadım kesinlikle (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Anne olmak benim için en önemli rol. Ay ay o rolü hiçbir şeye değişmem yani anne olmak gerçekten çok güzel bir şey (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELRSİZ-YDY-AKSARAY).

Annelle birlikte her şeyin değiştiğini ifade eden kadınlar, yine de anne olmanın çok güzel bir duygu olduğuna ancak hayatlarının değişmesi ve sorumluluklarının artması nedeniyle çok zor olduğuna da değinmişlerdir. Hayatlarında en çok değişen şeylerden birisi *olarak “annelikle değişen ve artan sorumluluk”* larından bahsetmişlerdir.

***“Annelikle değişen ve artan sorumluluk”*: “annelik rolünde en can alıcı şey sorumluluklar”**

Anne olduktan sonra öncesinden de var olan ve evlilik sonrası deneyimlerini anlatırken de değindikleri *“eş sorumluluğu”, “eşin ailesinin sorumluluğu”, “ev sorumluluğu”, “iş sorumluluğu”* nun daha da artmasına ve bunların yanı sıra *“maddi sıkıntılarının sorumluluğu”* ve *“çocuk sorumluluğu”* nun eklenmesine ve hepsini bir arada yürütmenin zorluklarına da değinmişlerdir. Ayrıca bunlar içerisinde kendilerini en zorlayan sorumlulukların ise *“çocuk sorumluluğu”* ve *“ev sorumluluğu”* olduğunu dile getirmişlerdir.

Ama çocuk olduktan sonra anne rolünde ona bakmak, o bir yılı iki yılı yani baya bi sorumluluk çok fazla artıyor. O rol, yani rolün gerektirdiği şeyleri yapmak baya zorlaşıyor. Hem aile, yani eş karı koca arasındaki ilişkiler biraz yıpranıyor. Çünkü sorumluluk çok fazla artıyor. Yani artık çocuktan önceki gibi değil. Yani çocuk olunca artık o çocuğa bakma, emzir,, yani emzi,,zaten anneye çok fazla bir yük biniyor, doğumdan ilk işte bir yıl iki yıl. Ben mesela iki yıla kadar emzirdim. İki yıl boyunca hiç ayrı kalmadım. Emzirmeyi bıraktıktan sonra mesela şu an bile iki gece sadece ayrı kalmış. Onu düşünüyorum. Hani o bana bağımlı gibiydi ve benim sorumluluğum bir anda çok arttı ve bunun yanında tabii iş hayatım da devam ediyor. Yine işte doktoram devam ediyor, yapmam gereken tezim var işte çalışmalarım var, hani bir sürü işim var. Bu süreçte mesela eşim de aynı şekilde onun da hani doktorası devam ediyor ama yani ondan daha fazla şey bekliyorsun. Hani bir şeylere daha çok ıı yardımcı olmasını bekliyorsun. Yani ikimiz için de çok zorlaştı ve hani sorumluluğun artması da çatışmalara da neden oluyor illa ki. Hani işte sen onu yaptın, ben onu yaptım, sen şimdi bak hadi, bi ara yani böyle artık şey bile oluyordu, mesela iki saat ben bakıyım, iki saat sen bak. Böyle akşamları özellikle mesela iki saat sen keyfine bak, sen bak. Ama öyle olmuyor, çocuk yine “anne, anne” diye sana koşuyor evdeysen eğer. Yani o sorumluluk çok arttı yani anne rolünde yani en can alıcı şey sorumluluk ve vakit ayırma çocuğuna. Yani bu istek ve istekli ve severek vakit ayırıyorsun

ama bunun yanında yapman gereken başka işler de olduğu için hepsine yetişmeye çalışıyorsun, bir şekilde dengelemeye çalışıyorsun hem işini hem aile ilişkilerini hem çocuğunun bakımını, hepsini yetiştirmen gerekiyor bir şekilde takvim yapmak gerekiyor, yapmaya çalıştım (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar “*çocuk sorumluluğu*” temasında; çok yorulduklarını, hem “*ev sorumluluğu*” hem de “*çocuk sorumluluğu*” nun olması ile birlikte her şeyin zorlaştığını ve bu nedenle eş ile ilişkilerinde yıpranmalar olduğunu dile getirmişlerdir. Özellikle de doğum sonrası ilk dönemlerde “*bebeğin talepleri: emzirme dönemi/sütün geldi mi?*” mevzusuna değinmişlerdir. Emzirme döneminde bebeklerini doyuramama korkusu ile yaşadıkları sıkıntıları, bu esnada başkaları tarafından sürekli emzirme dönemi ve sütle ilgili sorulan sorular, yapılan müdahaleler ve eleştirilerle ne kadar yıprandıklarından bahsetmişlerdir.

Doğumdan sonra tabi emzirme dönemi var tabi anne emzirmesi gerekiyor. E tabi bizde okumuş anneleriz ya kültürlü anneleriz ya kitaplardan okuyoruz her şeyi. E tabi dinlemiyoruz kayınvalidemizi, annemizi o dönemde maalesef en büyük yaptığım hatalardan birisi o zaten benim. E tabi işte sütün geldi mi, bir de sezaryenle doğum yaptım ben, sütün geldi mi, sütün geldi mi, sütün gel.., e çocuk size bağımlı, yeni bir bebek dünyaya getirmişsiniz ve o süt yok. Yani hani o süt yok. Her şey bir şey diyor, herkes konuşuyor. Kayınvalidem bir şey diyor, annem bir şey diyor. E siz bebeğinizi doyuramıyorsunuz. Hayır daha doğrusu doyuramadığınızı düşünüyorsunuz. Halbuki sütünüz var ama hiçbir zaman yetmeyeceğini zannediyorsunuz o sütünüzün. İşte o dönemlerde çok zor. Özellikle bu emzirme dönemi benim için bir kabustu diyebilirim. Tabii çok sıkıntılı bir dönem. Bir de herkes o konuda size aşırı derecede baskı yapıyor. Emzir, emzirmen lazım, emzirmen lazım. O konuda bayağı sıkıntı yaşadım (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çook. Çok kaldım. Derin doğduktan sonra yani bir kere zaten kimsenin ağzını kapatamıyorsunuz. (Yine görüşmecinin telefonu çaldı). İı ne anlatıyorduk, ha D. doğduğu zaman kayınvalidem ıı ile yaşadığım bir olay var, onu hiç unutmuyorum. İı ben şimdi bir kere kayınvalide var, anne var, görümce Allah'tan yok, biraz şey bi yani lohusalık diye bir şey var yani ki çok hassas olduğunuz bir dönem. Ki ben onu yani yere düşüp bacağım kanasa çok "aa, uu" diye ağlayan bir tip de değilim. Yani hani öyle kendimi salıp da bir lohusalığımı yaşayayım, hemen kalkıp toparlandım, bana yatak yapmayın falan, geçin bunları diyen bir tip. Baktım herkes bir ağızdan konuşuyor, o diyor çocuk sallanmak istiyor diyor, diyor yok öyle yatırıp pış pışlayın diyor. Kuzenler benden büyük geliyor bir şey söylüyor ve bir kere öncelikle kimsenin ağzını kapatamıyorsunuz. Herkesin bir fikri var (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

”*Annelik rolü: her şey değişti!*” ve “*Annelikle değişen ve artan sorumluluk*” teması odağında son olarak kadınlar, tıpkı evlilik sonrası dönemde sorumlulukların kendi üstlerine kaldığından bahsettikleri gibi çocuk sonrası dönem için de aynı şekilde “*annelik görevi: çocuk sorumluluğunun kadının üstüne kalması*” na değinmişlerdir. Özellikle de çocukla ilgili durumların direkt olarak anneye atfedilmesi ve annenin görevi olarak görülmesine yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır. Kadınların en çok müzdarip oldukları konu olan çocuk sorumluluğunun tamamen kendi üstlerine kalması; alanyazında birçok çalışmada da yer alan çocuk bakım sorumluluğunun annelerin birincil görevi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır (Sever, 2015, s. 72-73; Huddleston-Mattai, 1995; Arendell, 2000, s. 1194; Kapucuoğlu İkiz, 2015, s. 189). Bunun yanı sıra annelerin de kendi göreviymiş gibi ya da annelik içgüdüğü ile çocukla ilgili herhangi bir durumda kendilerini her zaman öne

attıklarından, çocuk söz konusu olduğu zaman babalardan önce annelerin sorumluluk aldıklarından bahsetmişlerdir. Bu durum ise kadınların annelik görevine ilişkin inançları içselleştirdiklerini göstermektedir.

Tabii işler biraz daha zorlaşmaya başlayınca annenin rolü her zaman daha fazla artıyor. Mesela uzun zamandır eşim ayrı odada yatıyor. Biz çocukla beraber ayrı odada yatıyoruz. Hep bir sebep bahane var. Yazın hava sıcak cam açacağım hadi siz çocukla öbür odaya gidin. Kışın burası soğuk hadi öbür odaya gidin. Yani şöyle bir algı var. Çocuk annenin. Yani anne çocuğun her şeyini yapmakla yükümlü. Baba da onun yardımcısı. Şimdi eski toplumlara baktığımız zaman baba eve parayı getiren, çalışan parayı getiren veren, anne de çocuğa bakan eve bakan bir pozisyon. Her şey gayet adil ama bizim şu anki hayatımızda öyle değil maalesef. Az önce ne dedim benim maaşıma ihtiyacımız vardı. Bende çalışmak zorundaydım. Eşimde, anne iki pozisyonda. Bir dışarıdaki rolü var. Eve çalışacak, kazanacak, para getirecek. E aynı zamanda sabah mesela ikinizde işe gideceksiniz ama babanın uykusu bölünmemesi lazım. Annenin uykusu kimsenin umurunda değil. Anne ne yaparsa yapsın. Çünkü anne o rolü yapacak. Üstlenecek. Başka bir şey yok. Bugün çocuğu doktora götürüyorsun. Doktor çocukla ilgili hiçbir şeyi babaya anlatmıyor. Anneyi alıyor karşısına. Her şeyi anneye anlatıyor. Çünkü anne yapacak. Yani anne bakacak, anne başında duracak. En çok çocukların hastalıklarında ortaya çıkıyor. Benim eşim de bekliyor ama eşim benimle birlikte çocuk hasta olduğu zaman bekliyor. Ama çok baba duyuyorum ben kafayı çekip yatan annenin sabahlara kadar beklediği. Ateş ölçtüğü. İşte şöyle de bir durum var. Ben daha çocuğumu bırakıp hiçbir yere gitmedim. Yani çocuğumdan 1 gece ayrı yatmadım. Ama babası çok gidiyor mesela. Baba gidiyor kafası da rahat oluyor. Ben bırakıyorum çocuğu. Bazen kayınvalidem benimle yatsın sen git bir uyu diyor. Uyuyamıyorum ki. Uyuyamıyorsun yani. Ne yaptı acaba, nasıl oldu, şöyle mi oldu, böyle mi oldu? (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar bir taraftan çocukla ilgili her şeyin annenin görevi olarak düşünülmesinden rahatsız olduklarını dile getirirlerken diğer taraftan da isteseler de yapamadıklarını, istemsiz olarak çocukla ilgili durumlarda kendilerini öne attıklarını belirtmişlerdir. Bir diğer dikkat çeken nokta ise; erkeklerin çocuk için kendilerini öne attıkları durumlarda ya da çocuk için sorumluluk aldıklarında da lütüfta bulunuyorlarmış veya teşekkür bekliyorlarmış gibi bir algı yarattıklarından da bahsedilmiştir. İmamoğlu (1993, s. 64)'na göre bu durum ev ve çocuk akım sorumluluklarının hala kadının asli görevi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.

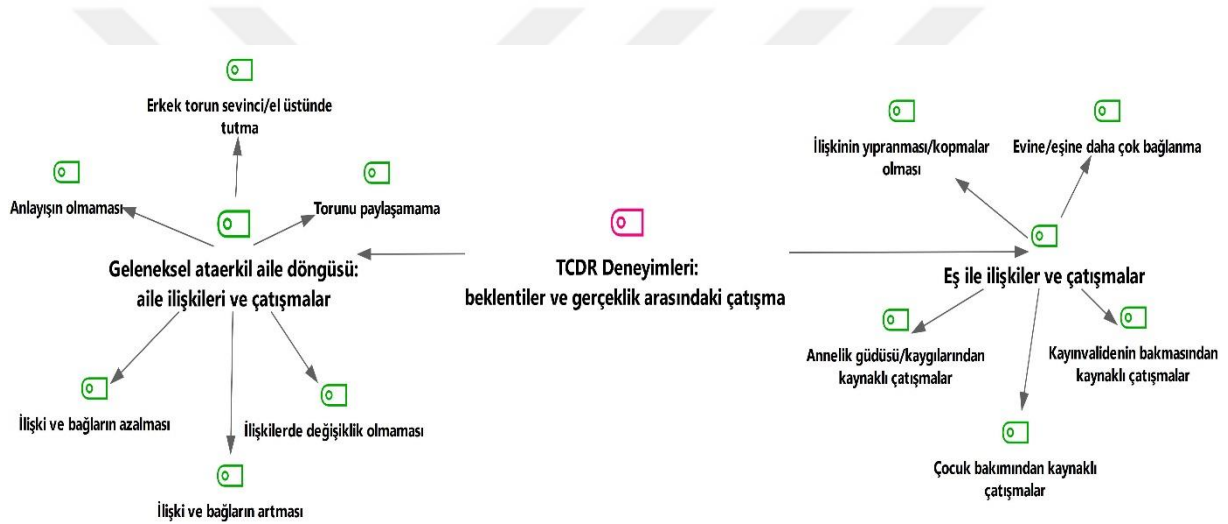
Ya şimdi olumlu yanı şöyle ki, bunu etrafımdan da çok duyuyorum ama mesela eşim o ilk bir yılda, ben mesela dört ay, beş ay, altı ay falan daha doğrusu ek gıdaya başlamadan, başlayana kadar hep kendim baktım, çalışmadım. Ama sonrasında işe başladım ve ikinci öğretim derslerim de var. Beşten sonra derse geldiğim zaman eşim bakıyordu çocuğa. İşte yemeğini yediriyordu, altını değiştiriyordu, uyutuyordu. Hala daha yapar aslında. Hani o konuda aslında 11 müteşekkirim diyebilirim ama niye aslında müteşekkir de olmamam gerekiyor, onun da yapması gerekiyor. Şöyle oluyor, yani etrafta kimse yapmadığı için sanki o böyle ekstra bir şey yapıyormuş gibi, kendisi de bunu öyle zannediyor. "Ben çok ekstra şeyler yapıyorum, zaten bak işte bebeği de uyutuyorum, sen olmayınca ona bakıyorum, parka da götürüyorum". Zaten yapman, yapması gereken şeyler ama hani öyle bir sanki benim ona teşekkür etmem gerekiyormuş gibi bir şey oldu (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar doğum sonrası ilk anne olma deneyimlerinden, annelik rolünün getirdiği sorumluluklardan bahsettikten sonra anne olduktan sonra özellikle eşleri ve aileleriyle ilgili neler değiştiğinden, aralarındaki ilişkilerden ve çatışmalardan da bahsetmişlerdir.

4.1.1.3.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Deneyimleri: Beklentiler ve Gerçeklik Arasındaki Çatışma

Kadınlar anne olduktan ve özellikle de doğum sonrası ilk süreçten bahsederlerken eşleri ve eşlerinin aileleriyle ilgili yaşadıkları sorunlara değinmişlerdir. Doğum sonrası süreçte lohusalık dönemi ve hormonlarının değişmesi ile birlikte kendilerinde değişimler olduğunu söyleyen kadınlar, aynı zamanda aileler ve eşlerinin de değiştiklerinden, onlarla olan ilişkilerinde olumlu ve olumsuz değişimlerden, çocuk bakımı ile ilgili yaşadıkları çatışmalardan bahsetmişlerdir.

“Geleneksel ataerkil aile döngüsü: aile ilişkileri ve çatışmalar”

Şekil 8. TCDR Deneyimleri: Beklentiler ve Gerçeklik Arasındaki Çatışma (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 8’de görüldüğü gibi kadınlar, doğum sonrası süreçte eşleri ve aileleriyle olan ilişkilerinde ilk olarak “*ilişki ve bağların azalması*”, “*ilişkilerde değişiklik olmaması*” ve büyük çoğunluğu ise çocuk sonrası “*ilişki ve bağların artması*”ndan bahsetmiştir.

Hani benim tarafımda da, şu an iki oldu gerçi, erkek kardeşimizin de çocuğu var da, o zaman işte öbür tarafta hala tek torun. Çok kıymetli, hani böyle sürekli Ankara'ya gelin diyorlar, görelim, gelelim. Hani böyle sürekli böyle vıc vıc vıc iç içe girdik (gülerek) (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hiç sıklaşmadık. Çünkü ailem İzmir'de olduğu için K.'yı, ilk çocuğumu burada doğum yaptım, o zaman Adıyaman'da çalışıyorduk biz. Aileler hiçbir zaman sık olmadı bizim, ayrı şehirlerde olduğumuz için. Ailem buraya geldiğinde ya da bir iki kez görürse görür mesela (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Doğum sonrası süreçte ilişkilerin sıklaşmasının temel sebebi ailelerin torunlarını görmek istemeleri olduğunu dile getiren kadınların çoğu bu durumdan hoşnut olmadıklarını dile

getirmişlerdir. Bazı kadınlar ise *“ilk torun sevinci”* ile çocuğunun bu kadar seviliyor ve el üstünde tutuluyor olmasından memnunken bir kısmı da özellikle erkek çocuğuna gösterilen ilgiden kaynaklandığını *“erkek torun sevinci/el üstünde tutma”* teması odağında eleştirmişlerdir.

Ben, mesela ben dediğim gibi Kürt kökenli bir aileden geldiğim için bizde olduğunu sanırdım sadece. Ben çocuğumu kız istiyordum. Ama biz cinsiyetin ilk erkek olduğunu öğrendiğimizde eve gelip söylediğimizde yani benim eşimin ailesi muazzam bir sevinç yaşadı. Ve bende dedim ki ben aileme çok haksızlık etmişim. Demek ki bu Türkiye’de nereye gidersen git yani erkek çocuk olunca bunun çok tartışmalarını da yaşadık eşimle. Dedim ki ne anlamı var yani erkek ya da kız. İsterdim ki kızım olsun. Bana yani ilerde sen şu annenin kapısını çalmayacaksın ama annenin bir kızı olsaydı, onun kapısını çok çalardı. Her sıkıntısında annesine giderdi yani. İsterdim ki kızım olsun, bu sebepten ötürü. Ama söylediğim gibi bu soy devam ettirme, soyadı devam ettirme vs böyle şeyler var ya ama artık bunu aşacağız (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bir de tek torun bizimki. Hani benim tarafımda da, şu an iki oldu gerçi, erkek kardeşimizin de çocuğu var da, o zaman işte öbür tarafta hala tek torun. Çok kıymetli (14-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-YDY-AKSARAY).

Hangi şehirde olursa olsun Türk toplumunda erkek çocuğa/toruna ilişkin farklı bir ilgi ve el üstünde tutma durumu olduğu ortadadır. Kadınların bir taraftan bu durumu eleştirirken bir taraftan da kabullenmiş veya hoşuna gitmiş oldukları görülmektedir. Günindi Ersöz (2010, s. 175) bu durumun temel sebebi; Türk toplumunda erkek çocuğun ailenin direği, ekonomik gücü, saygınlığı ve neslin devamını sağlayarak ailenin adını sürdüren gözüyle bakılması hem erkek çocukların hem de erkek torunların daha değerli görülmesine ve el üstünde tutulmasına neden olmaktadır. Her ne kadar kadınlar çocuklarının seviliyor olmasından memnun olduklarını dile getirseler de bazı kadınlar için *“torunu paylaşamama”* durumu olduğu ve kadınların bundan rahatsız oldukları da görülmektedir.

Çocuğa bizi sevdirmiyorsun olayları çıkıyor ortaya. Çocuğa bizi öğretmiyorsun olayları çıkıyor ortaya. Aynı şekilde bu babaannede de, bak kiminle görüşürseniz görüşün bu anneannede olmaz hep babaannede olur. İki kadın arasındaki savaş yüzünden olur bu. Hep babaannede. Mesela benim kayınvalidem hepimiz aynı odada otururken oğlum bak bu baba, bu dede, bu amca, bu babaanne ama bu anne demiyordu. Anne demeyi öğretmiyordu mesela. Çok sevdiğimiz halde birbirimizi. İletişimimiz çok iyi olduğu halde. Hep baba baba, dede dede, amca amca. Sonra babaanne dedi. Bende dedim ki birgün anne dedim babaanne demesinin yolu anne demeden geçer. Anne demeden babaanne diyemeyecek. O yüzden bunu her zaman bilerek davran. Ama çocuk da ilk anne dedi. Başka hiç birini söylemedi yani. Şu anda varsa yoksa anne. Babasına bile baba demiyor, dede diyor mesela. Şimdi bu gibi şeyler çıkıyor ortaya. Yani iki kadının hakimiyeti. Çünkü bir anne benim de oğlum var. Bir gün biliyorum ki ben o oğlumun başka bir kadınla paylaşacağım ve bu psikolojiyle gidiyorum. Kendimi buna alıştıyorum. Ama bir kadın her zaman torun sevgisi daha yüksek oluyor ve torunu paylaşabileceği psikolojisini kendine henüz kabullendirmemiş oluyor. Bir anne de çocuğu yeni oluyor. Anne de çocuğunu paylaşma duygusunu bir anneye hiçbir zaman kabul ettiremezsin. Anne çocuğunu asla paylaşmaz. Babasıyla bile paylaşmaz yani. Dolayısıyla ortaya bir şey çıkıyor. Yani senin söylediğin mi olacak benim söylediğim mi? (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Görüldüğü üzere *“torunu paylaşamama”* nın yanı sıra çocuğun ilk söyledikleri kelimelerin bile çatışma konusu olduğu ve kadınların bu tarz davranışların en çok

kayınvalideler tarafından yapıldığı söylenmektedir. Bu durumun ve özellikle gelin-kayınvalide çatışmasının temel sebebinin ataerkil ailedeki kadınların, kadına verilen konumu paylaşamaması olduğunu belirten Altunsu Sönmez (2019, s. 1159, 1187)' göre; gelin kaynana çatışmasında dikkat çekici unsurlar; aradaki güç ilişkisi, otorite ispatı, gücün asla kaybedilmek istenmemesi üzerine kurulan kıskançlık, her şeye karışma, paylaşamama gibi nedenlerde görülmektedir. Bu bağlamda da kayınvalide ve gelinler kadınların da belirttiği gibi çocuklarını ve torunlarını paylaşamamaktadır. Yukarıdaki kadınlardan birinin de özellikle belirttiği gibi bir nevi gelin ve kayınvalide arasında iktidar mücadelesi yaşanmaktadır.

Ayrıca kadınlar **“anlayışın olmaması”** konusuna değinmişler ve özellikle doğum sonrası süreçte bekledikleri ilgi ve anlayışı göremediklerini ve bu sürecin kendilerini çok yıpratıldığını ifade etmişlerdir.

Yani şöyle ki, zaten doğum, doğumdan hemen sonraki süreçte kadının zaten özel durumları var, hani o stresli şey dönemleri, o lohusalık dönemleri, ondan sonrası, gerginsin, toparlamaya çalışıyorsun. Sen bir yandan doğum yapmışsın, rahatsızlıkların var. E bir yandan çocuğuna bakmaya çalışıyorsun, hiç yapmadığın bir şey. Yani o stresli dönemde mesela eşinin, kendi ailenin, eşinin ailesinin, sana böyle daha sıcak, işte anlayışlı (gülerek ve karşılıklı anlayışlı diyerek) böyle yaklaşmasını bekliyorsun. Ama tam tersi senin, hani sanki yeni doğum yapmış bir kadın gözüyle bakmıyorlar da sanki sen hala gelinsin ve işte onu kayınvalide şey yapmalısın yani ona sen benim kayınvalidemsin işte hani gibi yani öyle beklentiler hala devam ediyor yani hani ailelerden. Hani biraz daha tabi ki illa ki şey oldu hani ı zor dönemlerden geçtiğimiz için destek olmaya çalıştı herkes ama ekstra anlayış bekliyorsun, o anlayışı da göremeyince bozuluyorsun. Hani kendi ailene yine bunu söyleyebiliyorsun bir şekilde ama eşinin ailesine bunu söyleyemiyorsun, o da mesela yıpratıyor açıkçası (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hamilelik ve çocuk olduktan sonra doğal olarak hormonlar çok farklı çalışıyor ve karşınızdaki inanın çok anlayışlı biri olması gerekiyor. E tabi eşiniz ve kayınvalideniz bu konuda çok fazla hani destek olmaya çalışıyorlar ama sizi anlamadıkları için bir yere kadar destek olabiliyorlar. Ama sizin hormonlar tavan yaptığı için siz daha fazlasını istiyorsunuz (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar çocuk sonrası aileler ile yaşadıkları bu çatışmaların yanı sıra **“eş ile ilişkiler ve çatışmalar”** odağında eşleri ile olan ilişkilerindeki değişimlerden ve çatışmalarından da bahsetmişlerdir.

“Eş ile ilişkiler ve çatışmalar”: **“hem sen değişiyorsun, hem eşin değişiyor. Hem artık ortada çocuk olduğu için ona olan sevgi, yani sevgi paylaşılıyor”**

Kadınlar eşleri ile olan çatışmaların genellikle; **“annelik içgüdü/kaygularından kaynaklanan çatışmalar”**, **“çocuk bakımından kaynaklı çatışmalar”** ve **“kayınvalidenin bakmasından kaynaklı çatışmalar”** ile ilgili olduğunu vurgulamışlardır. Yine bu çatışmaların en çok çocuk bakımından kaynaklı olduğu görülmektedir.

(...)Ama öncesinde mesela bebekliğinde, sıkıntılı bir bebeklik geçirdi yani, çok şükür büyük hastalığı yoktu ama işte benim sütüm yoktu, işte emziremedim, biberonla beslemek gerekti, ıı iki buçuk aylıkken biberon almadı, bir tek uykuda biberon alıyordu, e başka çaremiz de yoktu. ıı uyuduğu zaman da bir ı bir şişe biberon yani bir biberon sütü içirebilmek için, yani bazen iki yudum alır iterdi, bazen on yudum alır iterdi ama ben bir buçuk saat falan başında beklediğimi hatırlıyorum. Mesela bunun için çok kavga ettik. Ya beş gece ben yapıyorum, bir gece de sen yapsan, yok yapamaz. Yani,, çok nadir, çok nadiren yaptı. Yani çok nadiren (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çünkü siz annesiniz, hormonlarınız çok daha farklı çalışıyor. Bir erkek ne kadar bakarsa baksın, ne kadar yaparsa yapsın, daha somut yapıyor. Yapması gerektiğini yapıyor, ama bizde duygular çok hakim. Atıyorum çocuk düşüyordu, düşecek tabi ki ama siz annesiniz kaygılarınız çok daha fazla artıyor. Bu sefer çocuğu eşim düşürdüyse ben eşime yöneliyorum, tartışmalar onun ile birlikte başlıyor. Niye bakmadın, niye yapmadın vs. değişimler tabi ki oldu olmadı değil. Oluyor, çok fazla oldu (...) İşte çoğu zaman, "o zaman çalışma" dediği oldu. Sırf bu sebepten, tabi ki çalışmak istiyorum ama diyorum ya hormonlarım çok üst seviyeye çıktığı için ya her konuda tartıştık. Nasıl diyeyim, düşmesinden yemesinden bir yere giderken yaşanan o gümbürtüden, işte çocuğu giydiriyorsunuz, olmuyor, terliyor, hasta oluyor vs. her türlü şeyi yaşadık biz o süreçte. Şu an çok aklıma gelmiyor, çünkü ikinci çocuk ile bunlar iki kat arttığı için artık her olayda diyebilirim yani (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-YDD-BURSA).

Biz bi şey yaptık, ay yine sözünüzü kestim sizin. Oturduk düşündük tartışıyoruz ara ara yani ben hayatta eşimle tartışmadım diyenlere güler geçerim. Yaa (gülerek) iki ayrı ruh evin içinde. Yani oturduk düşündük, kendi dedi bunu bana eşim yani "Ya dedi, ben analiz ettim dedi, biz dedi hiç kendi problemimiz yüzünden tartışmıyoruz. Annelerimizi yarıştıyoruz Sinem farkında mısın?" dedi (gülerek). Çünkü çocuk olmadan önce çok sallamıyorsunuz onları. Ama çocuk olduktan sonra "Vay o öyle dedi, bunu yaptı da" falandı filandı. Ne oluyor, ona patlayamıyorsunuz, ve gelir gelmez eşinizle tartışma içerisine giriyorsunuz yani (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Çocuk sonrası dönemde eşler arasında çıkan çeşitli nedenlerden kaynaklı söz konusu çatışmalardan sonra bazı kadınlar **"ilişkilerin yıpranması/kopmalar olması"**ndan bunun en büyük sebebinin **"kadının ilgi ve anlayış beklemesi"**, **"erkeğin ilgi beklemesi"** ve **"eş ile birbirine zaman ayıramama"** dan kaynaklandığından bahsetmiştir. Bazı kadınlar ise çocuktan sonra erkeklerde **"evine/eşine daha çok bağlanma"** söz konusu olduğundan bahsetmişlerdir. Benzer şekilde Epinosa-Alvarez (1998, s. 107-109)'in çalışmasında da eşleriyle ilişkilerinden bahseden kadınlar eşleriyle en çok anlayış eksikliği ile çocuk ve ev bakım sorumluluğundan kaynaklı çatışmalarının olduğundan ve eşlerinden duygusal destek beklentilerinden bahsetmişlerdir.

Onun dışında H. daha çok değişti, eve daha çok, bana daha düşkün oldu. Hamilelik dönemi çok güzeldi zaten. Hani pek sorunumuz olmadı. Öyle, yani. Hiç bir şey değişmedi (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Tabi öncelikler değişiyor. Belki bu erkeğe de yansıyan bir şey. ıı her şeyden önce bebek olmaya başlıyor. ııı ilk olarak her şeyde onu düşünüyorum mesela ben. Belki erkek de kendisine biraz zaman ayrılmasını isteyebilir ama öyle olmuyor. Kadın da evet isteyebilir ama bizde olan ben ıı bebeğe yaklaştıkça mesela eşimden sanki ayrılıyormuşum o bunu hissetmeye başladı. Sanki ona yeterli vakit ayırmıyormuşum gibi. O bu şekilde algılamaya başladı. ııı ama sizde her an bebekle olmak istiyorsunuz özellikle ilk başlarda. Hep onunla olmak istiyorsunuz. Hiç ondan ayrılmak istemiyorsunuz (...) Kadın da aslında ilgi istiyor. O da kendisine ilgi istiyor. Çünkü yıpranan kadın. Biraz öyle olması gerekiyor bence. Yıpra.. daha çok yıpranan kadın oluyor. Evet belki o şekilde erkekler de vardır ama genelde duyduğum gece anne bebeğe bakıyor, erkek uyuyor. İlgi belki olabilir hani kadın daha çok ilgiyi hak ediyor ama öyle olmuyor gerçek hayatta (gülerek) (02-ŞU-29(E-1)-RET-AKSARAY).

Yani işte doğumdan sonra baya baya bir şey değişti yani. Hem aile, yani eş karı koca arasındaki ilişkiler biraz yıpranıyor (...) Ya biz il, anne olarak biz illa ki değişiyoruz çünkü artık mesela belki eşine, yani sevgi anlamında bile eşine mesela sonuçta bebeği sevgi gerekiyor hani ona emek, sevgi, vakit ayırmak gerekiyor. Eşine ayırdığım vakti belki bebeğe ayırıyorsun. Orda bir eksiklik oluyor, ya eşin için de geçerli bu. Hani sana ayırdığı atıyorum eskiden sana yüzde yetmiş oranında vakit ayırıyordu, ama artık bu oran yüzde kırka, yüzde otuza düştü mesela. O yüzden hem sen değişiyorsun, hem eşin değişiyor. Hem artık ı ortada çocuk olduğu için ona olan sevgi, yani sevgi paylaşılıyor gerçi bilmiyorum sevgi paylaşıldıkça çoğalır diyorlar ama (karşılıklı gülererek), doğru mu değil mi bilmiyorum (yine karşılıklı gülererek). Yani paylaşıldıkça çoğalıyor mu, azalıyor mu, ne oluyorsa artık bir şeyler oluyor yani. O sorumluluktan iki taraf çok gerginleşiyor ve çok kavgalar da oluyor yani hani ı onlar biraz aile şeyini yıpratıyor (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ –AKSARAY).

Choi, Henshaw, Baker, & Tree (2014, s. 174)'nin çalışmasında kadınların, annelik gerçekliğinin hayatlarının tamamen değiştiği anlamına gelmesinin yanı sıra, bu değişimin onlar için eşlerine göre çok daha büyük olduğunun farkına varmalarının erkeklerin neden doğum sonrası daha olumlu duygular bildirdiklerini ve kadınların ilişkilerinden neden daha az memnun olduklarını açıklamaktadır. Ayrıca kadınların çoğunluğunda bebeklerin günlük hayatlarını ne kadar değiştirdiğine kıyasla, eşlerinin o kadar da farklı olmadığını gösteren bir kızgınlık hissi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum yukarıda kadınların doğum sonrası eşleri olan ilişkilerinin yıpranması ve bekledikleri anlayış ve ilgiyi görememeleri durumunu açık bir şekilde ifade etmektedir.

4.1.1.3.3. Eşin Rolü: Doğum Sonrası Sosyal Destek

“Anelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller” temasında kadınların son olarak değindikleri tema “Eşin rolü: doğum sonrası sosyal destek” tir. Kadınlar anne olduktan sonraki süreçte bütün yaşadıkları olumlu ve olumsuz durumlardan bahsederken, bu süreçte en çok eşlerinden anlayış ve destek beklediklerini ifade etmişlerdir. Eşlerinin yanı sıra bu süreçte kadınlar arasında sosyal desteğe sahip olanlar ve olmayanlar da destek almanın avantaj ve dezavantajlarından bahsetmişlerdir. Kadınlar sosyal destek alsa da almasa da eşlerinin aileleri, özellikle de kayınvaldeleri tarafından çocukları konusunda bir takım müdahaleler ve çatışmalar yaşadıklarından bahsetmişlerdir. Ancak “*ebeveyn/aile desteği*” olan ve çocuklarına ebeveynlerden birisi bakmış olan kadınlar ise bu duruma daha çok maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Az önce dediğiniz gelin kayınvalide ilişkisi çocuğa bakan kısım kayınvalide ise orada başlıyor. Sorunlar da orada başlıyor zaten. Onun ile birlikte değişti. Tamamen çocuk ile değişti diyebiliriz (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Söz konusu bu durumlara daha detaylı olarak değinilecek olursa, bu tema kapsamında en sık üzerinde durulan temalar; “*iş desteği*”, “*eş desteği*” ve “*sosyal destek alma*” şeklindedir.

“Sosyal destek alma” : Tercih mi zorunluluk mu?

Sosyal destek “güç durumdaki bireye ya da stres altındaki bireye yakından bağlı olduğu eş, aile, arkadaş gibi insanlar tarafından sağlanan maddi ve manevi yardım olarak kabul edilmektedir. Gerekli olduğu zamanlarda kişiye duygusal, maddi ve bilişsel olarak yardım sağlayan tüm kişilerarası ilişkiler, sağlığı korumaya yarayan sosyal destek sistemleri olarak kabul edilmektedir” (Aksakallı vd., 2012, s.130). İlk olarak “sosyal destek alma” konusunda bazı kadınlar “bakıcı desteği” aldıklarını, bazıları “ebeveyn/aile desteği” aldıklarını ancak sosyal desteğe sahip olmanın ve “ebeveyn desteğinin avantajları” ve “ebeveyn desteğinin dezavantajları”na da değinmişlerdir. Bazı kadınlar ise çocuklarını büyütürken hiçbir “sosyal destek eksikliği: tek başına bakma”ktan bahsetmişlerdir.

Dokuzuncu aya kadar serbest avukat olarak ben de çalışıyordum, sekicinci ayda falan ayrıldım işten. Bebek doğduktan sonra da şöyle bir bakıcı fikrini eşim ve ailesi asla kabul etmediler, büyüklerden benim annem İzmir'de ikamet ettiği için, kendi evini barkını bırakıp gelme şansı yoktu. Kayınvalidemin çocuk bakmak gibi bir, ben bakacak olsaydım kendim edinirdim şeklinde ultimatonunu gönderdi. Çocuk çok sevseydim ben kendime çocuk edinirdim...Öyle olunca ben kalakaldım (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ben baktım. Bir fiil her aşamada. Duruşmalara kadar götürdüm getirdim. Ama şöyle kendimi geriye çekip karşıya baktığımda, benden kaynaklı. Yani ben büyütme istedim. Üç tane iş alıyorsam bir tane aldım. On tane bilmem şehir dışında bir şeyim varsa, bir tane aldım, çocuğumu ben büyütme istedim yani özellikle. Çünkü meslektaşlarımdan bunun çok pişmanlığını yaşayan büyüklerimi dinledim, çocuğunu kendin büyüt, hiç bir anına şahit olamadım diyenleri dinledim. Onun için ben aldım yani sorumluluğu, ben büyüttüm. Verseydim herkes seve seve bakardı, öyle bir problemim yoktu. Herkes genç gayet de çok şükür, hepsi elinden geleni yapardı, ondan eminim ama herkesle ilişkileri çok güzel çocuğumun ama ben büyüttüm. Yani benim vermiş olduğum eğitimi aldı, şimdilik alabildiği kadarı ile, 6 yaşında (...) (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi sosyal destek almayan ve çocuklarına tek başına bakan kadınların bir kısmı ebeveyn desteği olmadığı için zorunluluktan bir kısmı ise kendisi bakmayı tercih ettiği için tek başına büyüttüğünü ifade etmiştir. Ancak Epinosa-Alvarez (1998, s. 100)’e göre yukarıda da değinilen annelik suçluluğunun bir sebebi de kadınların eş ve aile desteği eksikliğinden kaynaklandığını ve bu suçluluk duygularının, iyi bir anne olma yeteneklerini sorgulamalarına neden olan büyük bir stres yarattığını belirtmektedir. Çünkü sosyal destek sistemleri, kişinin sosyolojik ve psikolojik problemlerinin çözümünde ve zor durumlarla başa çıkabilmesinde güçlü bir kaynaktır. Her insan hayatı boyunca sosyal desteğe ihtiyaç duyabilir ancak hamilelik ve doğum sonrası dönem sosyal desteğe gereksinim duyulan en önemli dönemlerdir. Kadınlar için hamilelik ve doğum sonrası dönem hem önemli biyolojik değişikliklerin yaşandığı fizyolojik hem de karmaşık sosyolojik ve psikolojik bir süreç olması nedeniyle bu süreçle başa çıkmayı etkileyen en önemli faktör kadınların hamilelik ve doğum sonrası dönemde sosyal destek alma durumudur. Ayrıca söz konusu sosyal desteğin kimin tarafından sağlandığı önemlidir ve bu destek aile üyelerinden,

komşulardan, arkadaşlardan, çalışma arkadaşlarından ve akrabalarından ya da ücretli yardım şeklinde alınarak gelişmektedir (Aksakallı vd., 2012, s.130). Bu bağlamda sosyal destek alanların büyük bir çoğunluğu hatta çok az bir kısmı dışında hemen hemen hepsi ise **“bakıcı desteği”** nden ziyade **“ebeveyn/aile desteği”** aldıklarını belirtmişlerdir.

Çocuk olduktan sonra değişti. Şöyle değişti, hani bir kere hem çalışıp hem çocuğun olduğu zaman hani mutlaka destek gerekiyor. Mesela kızımı biz 3,5 yaşında kreşe vermek zorunda kaldık. O döneme kadar ailelerin mutlaka desteği gerekli. İlk etapta kayınvalidem geldi, yaklaşık bir 6 ay falan bizimle kaldı. İşte siz daha çocuğu yıkamayı beceremezsiniz... Açıkçası biz de çok toymuşuz. Hani şu an olsa yapardım belki ama o dönemde, hani onların olması, desteği bize iyi de geldi. Ne oldu, işte Beril, 3,5 yaşına gelene kadar kendi annem yardım etti, kayınvalidem ara ara geldi yardım etti, ondan sonrasında işte kreşe başladı (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Tabii şimdi çocuk doğduktan sonra kendi annem ya da kayınvalidem dönüşümlü olarak gelip gittiler. İhtiyacımız oldukça onları hani çağırdık, hani ben bebeğ olduktan sonra da hani işimle ilgili sınavlara girmeye de devam ettim. O yüzden hani böyle bir takım süreçlerde bize yardımcı olmak için hep hani yanımızdalar. Bize destek oldular. Aynı evin içinde onlarla birlikte yaşadık (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Normalde babaanne bakıyor. Şu an bir aylık bir süre kendi annem geldi o bakıyor. Ama normal zamanda babaanne bakıyor evet (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Görümcem de aynı burdaydı, biraz daha evi yakındı, görümcem baktı, çocukları görümcem büyüttü (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Evlendiğim zaman Nilüfer'e bir taşınma durumumuz olmuştu ama çocuğum doğdu ve bakımını annem üstleneceği için annemin alt katına taşındık (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

“Ebeveyn/aile desteği” alanlar bu durumda **“ebeveyn desteğinin avantajları”** ve **“ebeveyn desteğinin dezavantajları”**ndan bahsetmişlerdir. Söz konusu avantajlardan; **“lohusa sendromu yaşamama”**, **“kendine vakit ayırabilme”**, **“bakım konusunda müdahale etmeme”**, **“maddi avantaj”** ve en çok da **“güven duygusu/gözünün arkada kalmaması”**na değinmişlerdir.

(...)Ha diğer taraftan da görümçende, gözün arkada kalmıyor, acaba düşüncen olmuyor görümçede. Hani bir de bunlar çok seviyorlar, hakaten çok seviyorlar. Mesela benim kendi ailemde o şey yok, hani hala yeğen ilişkisi yok. Çok çok seviyorlar, kendi çocuğu gibi büyütüyor (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Şu anda Eren'in kardeşi bakıyor, eşimin kardeşi bakıyor bebeğe. O açıdan rahatız. İki aileden birinin bakması beni rahatlatan bir durum (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çocuğumuza zaten şey, annem bakıyor şu anda. Bir bakıcıya da bakmıyor, o yüzden de rahatız. Önce bizim evimizde baktı, ama artık şimdi büyüdüğü için biz onu götürüp anneannesine bırakıyoruz, orada bakıyorlar. O açıdan da bir sıkıntımız yok. Babaannemiz de burada. Zorunlu olursak ondan da destek alıyoruz (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Kayınvalidem gençti Allah'tan. Bu benim şansım, o baktı. Ama o olmasaydı ya işi bırakacaktım. Çünkü bu devirde yani her ne kadar güvenlik önlemlerini alırsan al tanımadığım bir insana bırakamam. Kendi evinde baktı (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

En çok da gözleri arkada kalmadığı için ve rahat oldukları için ebeveyn desteğinin iyi olduğunu söyleyen kadınlar aynı zamanda **“ebeveyn desteğinin dezavantajları”**da olduğundan bahsetmişlerdir. Söz konusu bu dezavantajlar ise, bebek bakımını üstlenen ebeveynlerin, **“kendi yetiştirme tarzında göre yetiştirmesi”**, **“yemek yapmama”**sı, **“evin**

düzenini değiştirme”si, ***“bakım konusunda müdahale***” etmesi, ***“aileyle birlikte yaşama zorluğu***” ve ***“bakım yükünü tek ebeveynin üstlenmesi***” ve tek ebeveynin bakmasının getirmiş olduğu sorunlardır.

İşte kayınvalidem evde oluyor ama ben eve gittiğim zaman yemek yapmamış oluyor, ondan sonra bu bir oldu, iki oldu, e ben hem işten gelip hem de yemek yapacaksam o bütün gün niye evde gibi bir şey oldu. Bu sefer ben hani onu eşime söyledim, dedim ki sen annene söyle bak işte dolapta şunlar şunlar var, şu yemeği yapabilir aslında bu gün akşam falan gibi. Eşim sanki kendi istiyormuş gibi, “Ya anne bu akşam karnı yarık yapsana, bak patlıcanlar da dolap da duruyor” falan filan gibi böyle böyle onu da dahil ettik. Ondan sonrasında öğrendiğim şu, o da işte Dilek'in şeyine çok karışmak istemedim, mutfak düzenine, ev şeyine, sorun olmasın gibi falan ama uzun süreli birlikteliklerde hani geldiği 2 ün değil 3 gün değil, hani sen çocuğuma bakarken 6 ay bizimle birlikte kalıyorsan artık birlikte yaşıyoruz şeyine giriyoruz. Bunları o şekilde atlattık (...) Ama ben de hani sürecin geçici olduğunu bildiğim için, hani sürekli bizim ile yaşamayacağını bilmenin verdiği bir rahatlıkla, hani mesela evde ne oluyor, eve geldiğinde bakıyorum ki alakasız bir eşyayı farklı bir yere koymuş. Hani “Anne bunun yeri burası değil” deyip söyleyip, hani onu da kırmaktansa, hiç fark ettirmeden onu alıp tekrar eski yerine koymak gibi böyle ufak tefek, hani çok gözle görünmeyen şeyler yaşadık (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ayrıca ***“bakım yükünü tek ebeveynin üstlenmesi***”nin de kadınlar üzerinde baskı yarattığı, ailelerin de bazen şikayetlerde bulunduğu ve bu durumun mahcubiyet duygusu ile kadınları rahatsız ettiği görülmektedir.

Yük benim ailemin üzerinde. Babam dedesi, işte kardeşim dayısı hani hep benim aile üzerinde bir ilgi var. E şeyler uzakta olduğu için kayınvalideler, e onlar ya dediğim gibi bayramda falan hani öyle şey belli,,İşte bazen çok zor durumda kaldığımız zaman işte arıyoruz geliyor falan ama çok sınırlı yani bunlar. Ben kayınvalidemin gelmesini çok istedim, bakmasını çok istedim. Ya da görümcelerim hani tanıdık birinin bakmasını istedim. Bakıcılara çünkü ben çok güvenemiyorum. İı sanırım onlar çok kalabalık oldukları için çünkü sürekli çocuklar, herkesin her an çocuğu oluyor falan. Hani hayatları daha böyle şey geçiyor, bize göre daha yoğun, öyle olduğunu söylüyorlar. Bir de benim kayınpederim felçli. Kayınvalidem çok böyle hani çat kapı gelip gidemiyor. İı en istedim. Yani yakın olmayı isterdim çünkü ıı annemin de yükünü hafifletmek istiyorum. E kendim de, hani insan da şeyden sıkılıyor artık yani sürekli mesela aynı insanlarla olmak, bir değişiklik arıyor. İı çocuklarım için de iyi olurdu bu, aile ilişkileri, kaynaşma anlamında. Kuzenleri şimdi yilda bir görüyor, oğlum ezberlemek zorunda, kim neydi ya? Hangisi halaydı, hangisi dayıydı falan şeklinde (karşılıklı gülererek) böyle. Bu benim tercihim değildi. Onlardan kaynaklandı, yani uzak olunmasından kaynaklandı (...)Annemlere çok fazla yüklenemiyorum çünkü babam var, evlenmemiş bir kardeşim var, ı annem tabi ki kendi eviyle de ilgilenmek zorunda. E bu benim kendi ailemle olan ilişkilerime zarar verdi. Annem çünkü "bakamayacaksan niye doğurdun" bilmem ne hani bu tarz söylemlere başladı (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Söz konusu dezavantajların içerisinde kadınların en çok değindikleri ve rahatsız oldukları durum ise ***“bakım konusunda müdahale***” ve ***“aileyle birlikte yaşama zorluğu***” dur.

Sonra yaşadığım bir olayla artık dank etti. "Anne" dedim kayınvalideme "Bak ayakta sallamayalım, doktor dedi ki yani ayakta sallarsanız çocuk buna alışacak ve sabit durduğu zaman sallanmak istediği için uyanacak", "Hayır, hayır dedi çocuk sallanmak istiyor". "Peki" dedim şimdi ben, hiç bir zaman kendimden büyüklere öyle ters bir laf da söylememişimdir. Ama Melih'le tartışıyoruz yani (gülümseyerek), "Baki dememe rağmen böyle yaptı". Çünkü bunu dışa dökmem lazım. Anneme de söyleyemiyorum, çünkü ters düşünler istemiyorum. Ondan sonra, dedi ki, "Sinem ben ne yapabilirim yani? Anneme yapma diyorum söylüyorum. Anne bak ekmek vermeyelim". Bu dönemde kayınvalidem çok şey oldu yani, abileri doktor, mühendis, çok iyi yerdeler. "İşte dedi, anneannen dedi bize dedi hep dedi ekmek yediriyordu, biz aptal mı olduk?" dedi (...) Yani annemin bana yardımı çoktur. Kayınvalidem de dinliyor

ama bazı şeylerde kendi bildiğini okuduğu için çatıştığımız noktalar oluyor (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Eşimle hiçbir sıkıntı olmadı. Ama ailelerde işte çocuğun bakımı ile ilgili, beslenmesi ile ilgili, odanın ısısı ile ilgili her şeyle (karşılıklı gülererek). O tür şeylerle, odanın havalandırılması ile ilgili bir takım şeyler oluyor illa ki. Bu çocuk aç. Genelde bunu büyükler diyor. İşte bu büyümüyor. Bu çocuk aç. Senin sütün yetmiyor. Hani herkesin duyduğu klişe sözleri ben de işittim. Hani sağlık profesyoneli olmama rağmen yaşadım. Yani kadın olduktan sonra, evlendikten sonra, meslek çok evin içinde geçerli olmuyor. Anne oluyorsun, hani hekim bile olsan, bir arkadaş vardı ben hekimdim ama bana böyle davrandılar diyen oldu. Yani yaşadım ben de yaşadım (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Görüldüğü gibi ebeveyn desteği alırken kadınların en mustarip oldukları onu **“bakım konusunda müdahale”** dir. Hatta kayınvalideleri ya da anneleri ile çatışmalarının en büyük nedenlerinden birisi olduğu görülmektedir. Üstelik kadınlar bu durumun çözümünü de bulamadıklarını, birçok kez karşı tarafa iletmeye çalışsalar da ebeveyn çocuğa baktığı için **“beğenmiyorsan baktırma”** şeklinde imalara ve hatta özellikle kayınvalide ve gelin arasındaki savaşa bile dönüşebildiğini ve en önemlisi de mecbur kaldıkları için susmak ve alttan almak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Diğer en önemli ve en çok değinilen konu ise çocuğa baktıkları için **“aileyle birlikte yaşama zorluğu”** dur.

Benim annem bir dönem baktı ama o da evde farklı sorunlara sebep oluyor. Çünkü sizin evinizde kalıyor ve bu defa böyle 3 kuşak falan oluyorsunuz evin içinde. Onun da farklı sıkıntıları oluyor. Sizin annenize karşı toleranslı davrandığımız şeylerde eşiniz annenize karşı toleranslı olamayabiliyor. Yetişme tarzından ve farklı bakış açısından dolayı. Belki onun annesine karşı siz de o kadar toleranslı, çünkü o olmayınca sizde olamıyorsunuz bir şekilde falan. Böyle bir şey oluyor. Yani aileler evet destek oluyorlar veya olmak istiyorlar. Ama bir süre sonra zaten anneanne de yetmemeye başlıyor. Çocuk bir şekilde kreşe başlıyor falan. Böyle farklı bir sürece giriyor olay. Kreş yaşına kadar annem baktı, ondan sonra kreşe gitti. 4 yaşındaydı, biz kreşe başlattığımızda (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

E tabi gene sorumluluk artıyor, birinin sıkıntısı olduğu zaman bu bütün ailenin sıkıntısı oluyor. Bir kişinin sıkıntısı olarak kalmıyor. Bebeğin sıkıntısı hepimize yansıyor. Bunun ıı yani avantajlı yönü de var başka biriyle yaşamanın dezavantajlı yönü de var. Yani iş yükünüz hafifliyor evin içinde bu avantajlı bir durum, ama bunun dışında ıı onun bir sorunu olduğu zaman bunun bize aksetmesi, eşime aksetmesi, buna benim de kafa yormam gerekiyor. Bu tabi insanı yoran bir süreç yani ne kadar çok insan ne kadar çok sıkıntı. Ben öyle olduğunu düşünüyorum. Bu şekilde (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Son olarak kadınların **“sosyal destek alma”** konusunda değindikleri tema **“bakıcı desteği”** dir. Çok az sayıda kadın bakıcı desteği almakla birlikte onların da bakıcı desteği konusunda değindikleri temel nokta, **“bakıcı bulma zorluğu”** ve **“tanımadığınız insanlara çocuk emanet etmek”** tir.

Yalnız kendi aile içimizde kendimiz çok büyük farklılıklar zorluklar yaşadık. Çocukların, en basitinden bakım konusu çok problem oldu bizim için. Çalışan anne olunca, bulunduğumuz bölge Doğu Anadolu'ydü, çok böyle kreş ya da işte yardımcı olarak bulma konumuz çok sıkıntılı geçti. Kimseden yardım görmedik bu konuda. Tek başımıza bir şeyler yapmaya çalıştık ama çocukların olması tabi ki güzel, eve ayrı bir huzur neşe getirdi. Düşse kalka bir şeyleri yapmaya çalıştık. Çocuklarımıza,, Kocaeli ilinde bulunduk orada bir bakıcı teyzemiz vardı, oradan sonra ikinci çocuğum oldu Malatya'da, orada da işte bakıcı olayına girdik ama çok farklı ortamlar ile karşılaştık. Bayağı bir yıprandık çocuk da kendimiz de. Sonra kreş ortamına girdik. Çoğu devlet okullarında geçti çocuklarımızın eğitimi, hala öyle devam ediyor. Düşse

kalka kendi çabamız ile bir şeyler yaptık. Öyle söyleyeyim (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani karşı taraf istemese bile evin bir düzeni var ve hani özellikle çocuk olduktan sonra bu düzen daha da zorlaştırıyor ve gerçekten hem çalışıp, hem evlilik yürütüp, hem çocukları ile ilgilenenlerin bir de işin içinde bakıcı gibi bir kriter giriyor ne yazık ki. O kadar zor ki. O insanları eve almak, sokmak, hiç tanımadığınız bilmediğiniz insanlara canınızı teslim etmek... İnanılmaz zor! Ben çok zor insanlar ile karşılaştım bakıcılık anlamında. Ki çok iyi tanıdığım insanlardı. Hani öyle sıradan bir insan ile görüşüp, tanışıp, tamam siz gelin, benim çocuğuma bakın demedim. Annemin arkadaşının kız kardeşiydi, o kadar tanıdıktı. Onunla bile çok ciddi, çocuklar ile ilgili problemler yaşadık (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Sosyal destek alan kadınların yukarıdak ifaedelerinde de görüldüğü gibi birçok avantaj ve dezavantajları olmuştur. Bu bakımdan kadınlar bir yandan sosyal destek almak istediklerini belirtirken aynı zamanda da sosyal destek almanın olumlu ve olumsuz yanlarını vurgulamışlardır. Benzer şekilde Choi vd. (2014, s. 175-176)'nin çalışmasında da kadınlar sosyal desteğin, yardım ve tavsiyelerin çok yardımcı olsa da aynı zamanda istenmeyen bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla sosyal destek alan kadınlar, kendilerinin ele geçirilmiş hissettiklerini, çocuklarına yetemediklerini düşündüklerini, hatta bazen çocuklarından uzaklaştıklarını hissederek onları annelerinden bile kıskandıklarını, bir anne olarak başarısız olduklarını düşündüklerini ve depresyona girdiklerini ifade etmişlerdir. Aynı şekilde Sürgevil Dalkılıç (2015, s. 433)'da çalışmasında sosyal destek almanın avantaj ve dezavantajlarına değinmiş ve çalışmada kadınlar sosyal destek almanın avantajlarında özellikle annelerinin en büyük destekçileri olduğunu vurgularken, dezavantajları konusunda ise birlikte yaşamak ve ebeveynleri tarafından bebeklerinin fazla sahiplenilmesini vurgulamışlardır.

***“Ekonomik hayata katılım”:* “Çalışma şartları beni çok zorluyor!”**

Kadınlar “eşin rolü: sosyal destek alma” temasında doğum sonrası ayrıca “ekonomik hataya katılım” a değinmişlerdir. “Ekonomik hataya katılım”ın yeterli olup olmadığından, doğum sonrası süreçte ne kadar iş desteği almaları ya da alamamalarından bahsetmişlerdir. Kadınlar “ekonomik hataya katılım” konusunda en çok, “ücretsiz izin kullanma”, ve “ücretsiz izin kullanamama”, “süt izni kullanma” ve “iş bırakma/geri dönme” durumlarından söz etmişlerdir.

Sizinki gibi süt izni kullanamadım ben, o zaman öyle yoktu. 1 altı ay süt iznimiz vardı ama geliş gidişte kullanıyorduk yani onu, günlük bir saat, yarım saat sabah, yarım saat öğlen kullanıyordum ve Devlet Su İşleri'nden Aksaray Lisesi'ne kadar servis vardı, benim evim hemen şu arkada, Eforun karşısında ve ben liseden buraya kadar yürüyüp geliyorum, tekrar geri yürüyüp gidiyorum servise kadar. Zaten yarım saat yolda geçiyor, ben bebeğimle sadece yarım saat baş başa kalıyordum (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Şimdi daha rahat oldu, ücretsiz izin alabiliyorsunuz bir sene. Bizim zamanımızda o da yoktu. 3 ay iznimiz vardı (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Çalışma şartları beni çok zorluyor. 1,5 saat geç geldim Ö. S.'ın doğumundan sonra, R. R.'da 1,5 saat erken çıkmıştım. İki yaşına kadar süt izni kullanabiliyorsunuz ya yasal olarak. Bu nedense memurlarda iki saat, taşeronlarda ve işçilerde 1,5 saat. Ben burada taşeron olarak çalışıyorum. Herhalde memurun çocuğu çocuk, diğer statüdeki insanların çocuğu çocuk değil. Bu beni çok çok... Üzen tarafı benim çalışma hayatımdaki tarafım (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani o süt emzirme dönemi, ne kadar yani ıı paylaşabiliyorsunuz çocuğunuzla. Ya çok dehliz bunlar, yani baştan bunu devletin ele alması lazım yani. Biz kendimiz düzeltemeyiz yani bazı şeyleri. En azından süt izni artırılabilir yani (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

“Süt izni kullanma” durumu yaşa göre değişiklik göstermektedir. Kırk yaş ve üstü olan kadınlar, yeni annelerin şanslı olduklarından, kendileri anne oldukları zamanda süt izinlerinin çok az olduğundan bahsederlerken, kırk yaş ve altı kadınlar da süt iznini yeterli bulmadıklarını dile getirmişlerdir. Dolayısıyla süt izni ve doğum izni bittikten sonra hemen işe dönmek zorunda oldukları için çok zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca süt izni konusunda da işteki mevcut pozisyonuna göre süt izni kullanma haklarının farklı olmasını yanlış bulduklarını özellikle belirtmişlerdir.

Mesela 1 yıl kesinlikle ücretli izin vermeli devlet bize, diye düşünüyorum. Mesela şu anda herhalde yasalaştı, yarı zamanlı, yarı maaşlı çalışma şeyi çıktı, o bana denk gelmedi, olsaydı kesinlikle ben öyle yapardım (...) yani çocuk 1 sene mutlaka annenin yanında olmalı. Mesela çocuğun süt alerjisi çıktığında doktor ne kadar yanında kalabiliyorsan kalmalısın dedi. Ek gıdaya mesela geçemedik. Ama o zaman ek gıdaya geçmek zorunda kaldığımız vakitti aslında normal şartlarda, benim işe dönmüş olmam gerekiyordu. Biraz rapor aldım, biraz öyle yaptım, biraz uzattım, ama belki yanında olsaydım belki yemesini içmesini daha iyi adapte edebilirdim. Şimdi her şeyi yemiyor, hala alışma sürecindeyiz, gibi gibi...(41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

İlk başta ben doğum iznindeydim zaten. Sürekli işte annemle beraber çocuğa bakıyorduk (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bir yıl boyunca ben baktım, ücretsiz izne çıktım (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Güzel geçti, benim tek sorunum iş. Yani şartlar çok kötü. Çocuğu 6 ay, Rüzgar'ımı 9 aylık bıraktım. Hani işte raporlar şu bu. Öznur Simay'da 15 Temmuz'da darbe oldu, benim doğum raporum 14 Temmuz'da bitti. 15 Temmuz'da darbe olunca benim işe gelmem gerekiyor. Ben nasıl geleceğim. Darbe sonrası şey var, Ohal var, rapor alamıyorsunuz, izin alamıyorsunuz. Sonra sağ olsun kurumumuzun insan kaynakları ve eğitim müdürlüğü dedi ki kurum inisiyatifinde ücretsiz izin. Ücretsiz izin de maliyetli bir şey biliyorsunuz, hani sigortanız da ödenmiyor hiç bir şekilde. Ama ben 55 gün kadar ücretsiz izin aldım (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Bazı kadınlar, “*ücretsiz izin kullanma*” haklarını kullanırken, bazıları maddi durum, sosyal destek bulamama ve benzeri sebeplerden dolayı “*ücretsiz izin kullanamama*” durumlarından bahsederken, bazıları ise “*iş bırakma/geri dönme*” durumunda kaldıklarından bahsetmişlerdir. Dolayısıyla kadınların müzdarip oldukları bu durumları çalışan annelere yönelik ayrımcılık şeklinde inceleyen Seçer (2015, s. 43-45), kadınların söz konusu durumlar nedeniyle istihdamdan uzak kalmalarının yönetim araştırmalarında uzun yıllar “kayıp kişiler” olarak adlandırılmalarına ve birçok ayrımcı davranış ve tutumlarla karşılaşmalarına neden olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle de özellikle annelik sonrası istihdam konusunda araştırmalara öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Mesela ben doğum yaptım. 4 aylıkken çocuğumu bıraktım. Ben hala buna anlam veremiyorum. 4 aylık çocuk ya. Ya anneye bağımlı bir çocuk yani. Gerçekten benim onun yanında olmam lazımdı en az 2 yıl ve ben çocuğumu bırakmak zorunda kaldım. Niye? Türkiye'de şartlar böyle. Türkiye'de şartlar böyleyse o zaman yurt dışıyla eşit şartlarda yürümeyeceksin. Benim elim, görüncem, halalarım hepsi yurt dışında ve doğum yapıyorlar 2 yıl en az çocuklarının yanındalar artı çocuk parası alıyorlar, doğum parası hadi geç parayı geçtim ben para falan istemiyorum.: Ona da cesaret edemiyorsun çünkü zaten hani benim işim de mesela özel sektörde. Yani hani onun çok yüksek maaşı olsa belki diyebilirdim ki ya aşkım ben ücretsiz izin alayım, onu da diyemedim ben, 4 aylıkken tekrar işime dönmek zorunda kaldım (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ben mesela çocuklarımın doğumundan sonra hemen işe başlamak zorunda kalanlardandı. İznini, kesinlikle düzenli kullanamayanlardandı. Özel sektörde belki yasalar ile bu haklar verilmiş olabilir kadınlara ama özel sektör bunların uygulanmasına asla izin vermiyor, dolayısı ile bu konular ile ilgili sıkıntı var. İlk önce annem ile başladık, o biraz devam etti. Biraz daha büyüdükten sonra bakıcıya devrettik. Ama tabii zor yani, mesela ilk bir haftayı çok ağlayarak gidip geldiğimi hatırlıyorum. Gerçekten zor yani. Şimdi de öyle. Özel bankalarda hala, iki sene hak var şu anda aslında devlet tarafından verilmiş ücretsiz izin hakkı var ama özel sektör asla bu izinleri vermiyor. En fazla 6 ay veriyor. Çünkü bir bankacının 2 sene işten uzaklaşması demek, o sektörü tamamen unutmaması demek. Onlar da size yatırım yaptıkları için buna fırsat tanımıyorlar yani. En fazla 6 ay veriyorlar izni (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Özellikle doğum öncesi özel sektörde çalışan kadınlar, süt izni ve ücretsiz izinden yararlanamadıklarını, bazıları izin alamadığı ya da izinden sonra işlerini kaybetme korkusuyla izin almaya cesaret edemediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda Tuuç (2015, s. 111-145) çalışmasında, çalışan annelerin ücret eşitsizliğinin giderilmesi, kadının çalıştırılmayacağı işlerin belirlenmesi ve çalışma zamanlarının sınırlanması gibi çeşitli önlemlerin öngörüldüğünü belirterek hamilelik, annelik, lohusalık ve doğum ve analık şeklindeki yasal düzenlemeleri; analık izin, doğum sonrası ücretsiz izin, gece çalıştırma yasağı, gebe ve emziren çalışanların çalışma koşulları, çalışma süreleri, dinlenme süreleri, süt izni, çocuk bakımına istinaden emzirme odası ile bakım yurtlarından ve bunlarla ilgili işverenin yükümlülükleri ve idari ve hukuki yaptırımlardan bahsetmiştir. Ancak özellikle bütün yasal düzenlemelere rağmen önemli olanın kanunların uygulanması olduğu ve asıl güçlüğü de bu noktada gerçekleştiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla bu güçlüğü sonucu olarak hala birçok çalışan anne doğum sonrası süreçte söz konusu durumlarla mücadele etmektedir.

“Eşin rolü: doğum sonrası sosyal destek” temasında göze çarpan ve kadınların iş desteği ve sosyal destekten daha çok üzerinde durdukları bir diğer tema ise “eş desteği” dir.

“Eş desteği”: “Mükemmel baba ama mükemmel eş değil”

“Eş desteği” konusunda kadınların hemen hemen eşit durumda yarısı eş desteği aldığını belirtirken diğer yarısı eşinin hiç destek olmadığından bahsetmiştir. “Eş desteği” temasında öne çıkan temalar **“mükemmel baba ama mükemmel eş değil!”** ve **“eş desteğinin olmaması”** şeklindedir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken “eş

desteği” temasında kastedilmek istenen annelik sonrası erkeklerin de baba rolünde, rolünün gerektirdiği sorumlulukları alıp almaması ve çocuk konusunda bir görev paylaşımları olup olmadığıdır. Ancak kadınların hemen hepsi bunu destek olarak görmekte ve eşlerinin kendilerine ne kadar destek oldukları ile *“baba olduğunu geç anlama”* konusuna değinmektedirler, dolayısıyla *“eş desteği”* teması ön plana çıkmıştır.

Çook, Çok fazla, çok fazla destekti eşim sağ olsun. Yine aynı destek. Uyandıgı zaman kalktı, sütünü getirdi, altını değiştirdi. Sadece tek ben uyanmadım, o uyandıgında. Eşimde uyandı. Hep birlikte paylaştık esasen hani. Evlilikte hayatı paylaşmak, birlikte paylaşmak (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-YDY-AKSARAY).

O geri kalan süreçte de ı yine o merhamete geleceğim yani o merhametinden dolayı, benim ne kadar yorulduğumu gördüğü için hep yükümü hafifletmeye çalıştı. İşte ilk zamanlarda biliyorsunuz işte süt hormonudur, uykuyla salgılanır. "İşte sen uyu dinlen, ben uykusuz kalırım, beklerim çocuğun başında" deyip beni uyuttuğu zamanlar çok oldu. Bu şekilde bir ı destek gördüm ben ondan (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

İlgilendi. Yani zaten hani nasıl bir eş ise aynı oranda o kadar ilgili bir baba. Hala da ilgileniyor. Şu anda 17 aylık oğlumuz. Onunla gayet güzel vakit geçiriyor. Oyun oynuyor. Yeri geldiği zaman ben biraz nefes alayım diye biraz onu benden alıyor. Öyle söyleyeyim. O konuda da çok yardımcı. Hani çocuk ağlarken gece arkasını dönüp uyuyan bir baba değil en azından (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Eşim ile birlikte şöyle, eşim emzirme dışında her şeyi yaptı çocuk ile ilgili olarak. (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlardan bazıları eşlerinin çocuk konusunda çok ilgili olduklarından, emzirme dışında çocuk bakımı ile ilgili bütün sorumlulukları aldıklarından bahsetmişlerdir. Ancak büyük çoğunluğu eşlerinin bu sorumluluklarda yer almasını *“yardım”* olarak ifade etmişler ve bu durumdan çok memnun bir şekilde eşlerinin kendilerine çok yardımcı olduklarını dile getirmişlerdir.

Çok yardımcı, çok çok yardımcıydı yani hala çok yardımcı, çok üzerimden yükü alıyor. ı bir de erkek çocuğu olduğu için babayı çok model olarak görüyor. Şu anda da mesela dokuz yaşında, işte kursa gidecek, şu olacak, bu olacak, işleri bölüştük gibi yani Mete'yle ilgili. İşte ben derslerine yardımcı oluyorum, beslenmesi, diğer ı işte faaliyetleri; Alp de işte ı spor faaliyetleri, ya da oyun oynayacaklarsa, maça gideceklerse o tip şeyleri; ya da birlikte bir şey yapacaksak, o şekilde. ı eşim de ama dediğim gibi çok destekti, benim yetişemediğim yere o yetişti. Mesela onun sorumluluğunu çok güzel alıyor yani. ı dediğim gibi mesela havuza gidecek, hiç bana havuza götür çocuğu falan demiyor (gülerek), kendi götürüyor getiriyor, hani o da bir yorgunluk çünkü. Ya da basket kursu var, bilmem ne kursu var, kendi götürüyor getiriyor. Hani acil yurtdışında falan işi varsa ben götürüyorum (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Eşim çok yardımcı oldu bana. Çocukla çok ilgilenirdi. Gerçekten o konuda hakkımı yiyemem. Bazen ben uyuyakalıyordum, o bir iki saat uykuyla işe gidiyordu mesela. Çocuğu uyutuyordu. Geceleri çok ağladı ilk etapta. Koridorda sadece onu gezdirerek sabahladığı oluyordu. O bana o konuda çok yardımcı oldu çocuğun yetişmesinde gerçekten (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

O tamamen bana yardımcı olan bir eş. Zaten o olmasaydı çok zorlanırdım. Özellikle çocuktan sonra (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Tabi tabi hep vardı. O benim en büyük desteğim oydu. Hep destekti (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ayrıca bazıları da eşlerinin babalık rolü olarak bütün sorumlulukları aldığından bahsederek eşlerini **“mükemmel bir baba ama mükemmel eş değil”** şeklinde tanımlamışlardır.

Ya mesela ya benim eşim aslında şey çocuk konusunda herşeyden önce kızı gelir. Parası olmasa bile ona bir şekilde ya bir söz veriyse onu yerine, ya gerçekten çok mükemmel bir baba. Benim eşim gerçekten hani böyle ben onu kendisine de diyorum sen mükemmel bir babasın ama mükemmel bir eş değilsin. Ya böyle ya ne bileyim çocuğu için her şeyi yapabilecek bir adam ama eşi söz konusu olduğu zaman şey olan bir adam sınırları olan bir insan (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çok iyi bir babaydı ama çok iyi bir eş değildi (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

“Eş desteği” konusunda özellikle bir kadın bu durumu çok güzel ifade ederek eşlerin her ne kadar destek olsalar da, daha önce **“annelik görevi: çocuk sorumluluğunun kadının üstüne kalması”** temasında da ayrıntılı değinildiği gibi, çocuk bakım sorumluluğunun annenin görevi gibi algılandığından bahsetmiş ve yine erkeğin baba sorumluluğunu “destek” olarak ifade etmiştir. Oliver (2011, s. 37-38)’in çalışmasında da kadınlar doğum sonrası süreçte iyi bir annelik ortamının yaratılması ve sürdürülmesinde eşlerinin rolünü yardım ve destek olarak ifade etmişlerdir.

İlk zamanlarda hep şöyle oluyor, baba da anneye destek oluyor. O çocukları, hani çocuk gece uyumuyor, başında beklemek zorundasın. Nöbetleşiyorduk biz eşimle mesela. Bir süre o bakıyordu, bir süre ben bakıyordum. Altını bile değiştiriyordu. Çünkü daha çok küçük. Yapabiliyordu en azından. O yüzden bizde böyle bir kesin erkek rolü, kesin kadın rolü yoktu o zamanlar. Tabii işler biraz daha zorlaşmaya başlayınca annenin rolü her zaman daha fazla artıyor (...) Güzel bir şey var bizim hayatımızda. Benim çocuğum babacı. Geceleri ben sallayınca uyumuyor, babası sallayınca uyuyor. (güldüler). Bizde bunu ama tabii ben, benim hayatım belki biraz daha böyle ev hanımlarına gittiğiniz zaman kültürel farklılıklar olduğu zaman hiç yardımcı olmayan erkeklerde olabiliyor ama ben aynı şeyi söyleyemiyorum. En azından ben hala çocuğu uyutma, çocuğu gezdirme ya da oynatma konularında destek alıyorum (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bu bağlamda genel olarak kadınların çok azı doğum sonrası eşlerinin rollerinden memnun olduklarını bildirmekle birlikte bunların hemen hemen tamamı da bunu destek ve yardım olarak ifade etmişlerdir. Buradan hareketle alanyazın taramasında da sıklıkla değinildiği gibi kadınların bakım konusunda birincil sorumlu olmaları ve eşlerin yardımcı ve destek veren olmaları durumunu içselleştirdiklerini göstermektedir.

Ayrıca kadınların yine yarısından fazlası da eşlerinin baba rolünün sorumluluklarını yerine getirmediğinden bahsederek **“eş desteğinin olmaması”** ndan bahsetmişlerdir.

Ha ama çocuğun sorumluluğu konusunda o da tabii ki bende. Yani çocuğun her şeyiyle ben ilgileniyor olmama rağmen, pek çok şeyiyle, ı böyle bir “ya bugün de banyosunu sen yaptır” dediğimde, ben yeri geldi şöyle cevaplar aldım, “o işi de bana kiltledin” şeklinde, aynen kalıp bu. Yani böyle cevaplar aldım mesela. Sanki her zaman, her şeyini o yapıyormuş da, ben hiçbir şey yapmıyormuşum, o işi ona vermişim gibi (...) Birkaç kez ben tabii anneme bırakmadığım için, hep eşime çocuğu bırakıp gidecektim. Birkaç kez böyle tam hazırlık aşamasında böyle hazırlanıyorum, makyaj yapıyorum falan böyle bir sorun çıkardı ya sırf işte “Niye gidiyorsun, ben şimdi çocukla ne yapacağım evde, yok şöyle, yok böyle”. Yani böyle şeyleri çok yapardı (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

İki onun Z.'le ilgileneneceği zamanı bile "Senin Z.'le ilgilenmen gerekiyor" diye ben uyarıyorum. "Çocukla çok fazla bugün oyun oynamadın, sen onunla ilgilen" yani her şeyi ben söylüyorum aslında. Hani bu biraz sıkıcı olabiliyor bir süre sonra. Hani sanki ben söylemesem, yada bir gün ben böyle biraz yorumsuz kalsam, hiç bir şey ilerlemeyecekmiş gibi hissi de var bende. Bilmiyorum kendi kendimi mi kurguluyorum gerçekten öyle mi bilmiyorum (karşılıklı gülerek) (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

"Eş desteğinin olmaması" konusunda kadınlardan bazıları normalde eşlerinin ev işleri konusunda ve eş rolünün gerektirdiği sorumlulukları aldığını ama çocuk konusunda sorumluluk almadığını ve bunun sebebinin "baba olduğunu geç anlamaktan" kaynaklı olduğunu dile getirmişlerdir.

Şimdi eşim sağ olsun ev ile ilgili her türlü konuda yardımcı olur. Olmaz değil. İlk çocukta acemilikti, yani baba olduğunun bil farkında değildi. Ben de öyle. Ben anneyim, çocuk ağlıyor, söyle yapayım düşüncesi hiç bir zaman olmadı. Hani bir komşunun çocuğuna nasıl bakarsınız ya da arkadaşın, o şekilde algılıyordunuz ilk seferinde. Sonra tabi biraz daha büyüyünce çocuk ile birlikte siz de anne babalığı öğreniyorsunuz. İlk çocukta çok tecrübesizdik ama ikinci de biraz daha iyi olduk, o zaman eşimin baba olduğunu gördüm. Ağladığında en azından bir koşup bakması niye ağlıyor diye ya da acıkınca bir şeyler yapmaya çalışması, orada belli ediyordu kendini. Ama ilk çocukta, çocuk bizim ile birlikte heba olmuş bir şekilde büyüdü (Gülerek). Ama şimdi şükür iyiyiz. Kurtardık bazı durumları ama etkileri tabi kaldı. Şöyle mesela ben bankadan 12-1 gibi geliyordum, en erken 12'ydi. O zamanlar eski düzen. Çocuk ağlardı işte, 12-1'den sonra yorgunsunuz zaten geliyorsunuz. Eşim de devlet memuru olduğu için vardiyalı çalışıyor, geceli gündüzlü. Çocuk ağladığı zaman yalvarırdım, ne olur şöyle 5 dakika bak, niye ağlıyor ki derdi arkasını dönüp geri yatarı. Sonra kalkardım çocuk ile birlikte ben de ağlardım. Susturamıyorum çünkü. Takatim de yok (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

"Eş desteğinin olmaması" konusunu bir başka kadın sebepleri ve sonuçları ile çok güzel bir şekilde ifade etmiştir.

Şöyle on, on buçuk geç saatlerde geliyordu. İki ilk başta ben doğum izindeydim zaten. Sürekli işte annemle beraber çocuğa bakıyorduk. Sonra, işe başladıktan sonra çocuğa annem bakmaya devam etti. Ama şöyle bir sıkıntı var bu seferde. İki annemle benim evim uzak. Aksaray gibi değil yani Ankara'da çok uzaktı. (...) Bir süre ben annemde kaldım. Bu sefer aile hayatımız biraz zarar gördü. En sonda anneme yakın bir yere taşınmak zorunda kaldık. İki o problemleri şu an hala devam ettiriyoruz yani çocuk bakımında ben daha fazla rol üstlenmiş durumdayım. Eşim ıı nispeten daha geri planda. Hani ne kadar o çok baktığını iddia etse de (gülerek). Yani o şey düzenimiz hala devam ediyor (...) İki eşim ıı dışarda yani biraz bence sorumluluğunu atmaya çalıştığını düşünüyorum. Yani ona göre ev geçindirmek için hani bu özverilerde, işte atıyorum proje yapıyorlar, bilmem ne yapıyorlar. Ama mesela şu anki konuşmam, hani o zaman memurdum, bu durumun farkında değildim ama mesela şu an aynı işi yapıyoruz hemen hemen. O her ne kadar doçent oluyor olsa da sonuçta aynı işin içindeyiz. E o kadar yoğunluğunun olduğunu düşünmüyorum. Bunları biraz sorumluluk almamak için yaptığı kanaatindeyim. İki bu bence biraz, bence şey böyle mesela çocuk bakmak hakkaten çok zor bir iş, bunun ödevleriyle ilgileneneceksin, ne bileyim, bebeklik döneminde tamam geçiyor, bu belki anneye çok bağımlı bir hayatı var ama bir parka götürmek, işte bir yere çıkarmak, evi, baba rolü alacak iki tane erkek çocuğum var bende, sürekli benimle çocuklar, e bir süre artık beni, şu an beni takmıyorlar. Mesela ödev yaptıracağım hani çok sözüm geçmiyor falan. İki bir kopukluk oluyor. E baba sanki şey gibi, böyle dışardan bir figür gibi sanki sonradan eve monte edilmiş gibi. Bir de benim eşim ıı daha bencil. Yani ben bunun akademisyenlikten kaynaklandığını düşünüyorum, meslekle de ilgili olduğunu düşünüyorum. Ya mesela hep kendi öncelikleri. (...) Daha şey odaklı, ne yapacak, yarın derse hazırlanması gerekiyor hani,, Yani erkek olmanın ötesinde biraz ıı karakterinden de yani, kişilik öyle olduğunu düşünüyorum. Ama şey kesinlikle etkiliyor. Ben onu biraz şeye bağlıyorum Şerife bilmiyorum sen ne kadar katılacaksın da. Bu yer sofrası kültürü var ya, herkes aynı anda karnını doyurmaya çalışıyor. Sanırım çocuklar böyle, şey kalkamıyorlar, çocukluktan beri böyle bir karnını doyuyor falan (gülerek). Yani bir bencillik. Mesela şey ilişkileri de öyle, kardeşler arası diyaloglara bakıyorum. Ben mesela çok üzülürüm kardeşimin başına bir şey geldiği zaman. Onlar o kadar etkilenmiyor. Kayınpederim

felçli mesela her an öldü ölecek, kalbi tıkalı bilmem ne falan o hani bir çok hastalığı tetikliyor. Söylüyorum yani "babam ölebilir farkında mısın" diye. İ ölebilir, işte hani Allah rahmet eylesin, daha bir soğukkanlı. Biz olsak hani,, Ya sanırım hep ben şey düşünüyorum mesela çok çocuk, ı her birine ayrı ayrı kimse ilgi göstermiyor. Büyük çocuk, küçük çocuğu büyütmüş, yani herkes kendinden bir sonra geleni büyütmüş, komşular bakmışlar. Hani böyle şey oluşmamış, Anne alıp kucaklar, baba işte teker teker başlarını okşar, ceplerine paralarını koyar falan hani o tarz bir şey yok yani. Bir şey gibi, komin bir halde yaşıyor gibi. Kayınvalidem, çiftçiler benim eşimgil, e kayınvalide sürekli tarlada işte kayınpeder öyle işte pamuk ekiyorlar, işlerin başında bilmem ne. Ya biraz böyle hani şey değiller çok böyle anne baba, tabi ki annesi babası herkesin de, ı benim anladığım anlamda bir bağlılık yok. Ben mesela daha duygusal bir şey bekliyorum. Yani ben işte paramız olmak zorunda değil bizim, ı ama mesela işte mucuk mucuk hani yan yana beraber olalım sürekli mesela çocukların yanında olalım. Yani e bakıcıya paramız, verecek paramız tabi ki o, zaten yok. E ama mesela çocuğu ortak büyütelim, parka beraber götürülim. Hani ben daha böyle şey,, Yani bu şeyden olabilir. Dediğim gibi annem yoktu, babam yoktu, e kardeşimde hep beraberdi. Böyle bir dayanışma isteğinden kaynaklanıyor olabilir. O, bunaldığı için bir kaçış olarak görüyor olabilir (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

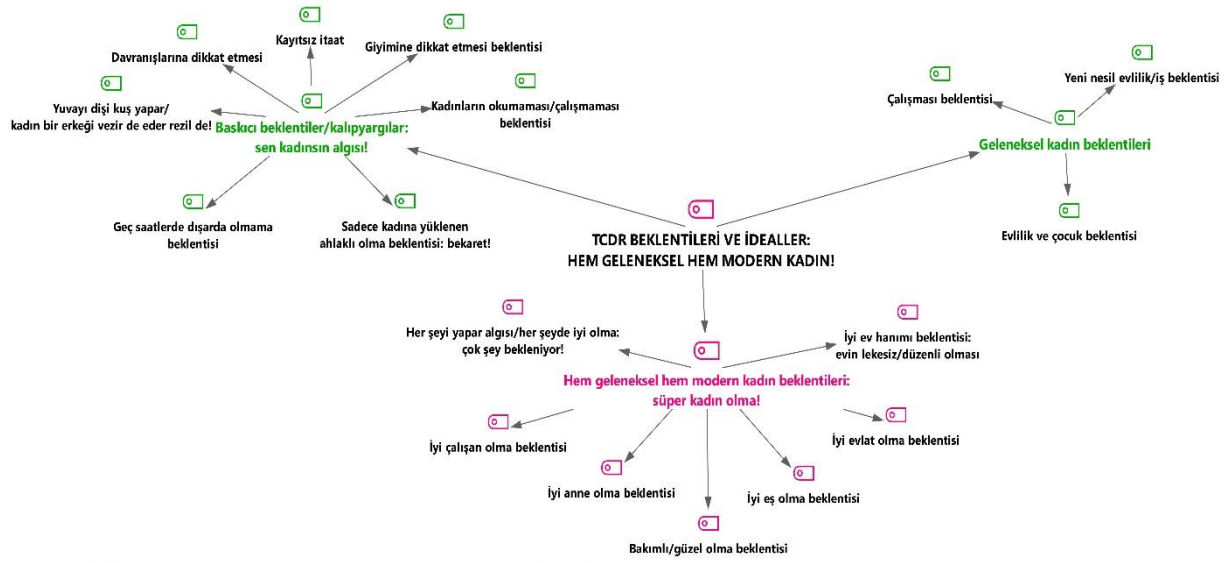
Görüldüğü üzere görüşmecı, çok önemli noktalara temas ederek, eş desteğinin olmamasını, eşinin sorumluluktan kaçma ve sorumluluğu atmaya çalışmasından ve bencil olmasından kaynaklı olabileceğini dile getirmektedir. Ayrıca evde bir baba figürünün olmadığından ve bunun sebebinin yetiştirme tarzından, eşinin ailesinde de baba ve çocuklar arasında bir bağlılık olmamasından kaynaklı da olabileceğini söylemektedir. Buna ek olarak eşinden baba desteğinden ziyade aslında bir duygusal destek beklediğini de belirtmiştir. Aksakallı vd., (2012, s. 130)'ne göre kadınlar bu dönemde özellikle eş desteğinin beklentisi içindedir ve bu desteğin yeterli düzeyde karşılanması kadının fiziksel ve duygusal durumu üzerinde olumlu etki göstermektedir. Ancak eğer destek ihtiyacı karşılanmazsa "karşılanmamış beklentiler" eşler arasındaki ilişkide memnuniyetsizlik ve tatminsizlik yaratmakta, annenin psikolojik durumunu ve ebeveyn davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla hem eş desteğini aldığını belirten ancak eşlerini "mükemmel bir baba ama mükemmel eş değil" şeklinde tanımlamaları hem de destek almayanların ise şikayetçi olmaları u sonuçlarla örtüşmektedir. Bu bağlamda adınların "*eşin rolü: doğum sonrası sosyal destek*" konusunda bahsettikleri, eş desteğinin olmaması eş desteği olsa ile daha çok "yardım" ve "destek" olarak görülmesi ve çocuk bakımının daha çok annenin görevi olarak algılanması ve özellikle de yukarıdaki görüşmecinin değindiği noktalar, kadınların annelik sonrası deneyimlerini çok güzel ifade etmektedir.

Sonuç olarak; "*annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller*" ana teması odağında, kadınların annelik sonrası yaşam deneyimleri, annelik idealleri ve beklentileri ve kadınların çoklu rolleri incelendiğinde; kadınlar ilk olarak en çok annelik rolü ile birlikte değişen hayatlarına, anneliğe uyum süreçlerine, annelikle birlikte değişen hisleri ile suçluluk ve yetersizlik duygularına değinmekle birlikte, özellikle annelikle birlikte değişen ve artan sorumlulukları üzerinde önemle durarak bu sorumlulukların çoğunlukla kendi

üstlerine kaldığından ve annenin görevi gibi görüldüğünden bahsetmişlerdir. Her ne kadar sosyal desteğe sahip olsalar da ebeveynlerinin ve eşlerinin desteğinin yetersiz olduğuna ve sosyal destek almanın dezavantajlarına, sosyal destek almayanlar ise tek başına annelik ve çalışan bir kadın olmakla mücadele ettiklerine değinmişlerdir. Bunların sonucunda da yaşanan çatışmalar, eşler ve aileleriyle bozulan ilişkileri gibi olumsuz durumlardan bahsetmişlerdir. Özetle; kadınlar annelik sonrası deneyimlerinde de tıpkı evlilik öncesi ve sonrası idealler ve yaşam deneyimlerinde olduğu gibi sıklıkla annelik idealleri, iyi anne olmaya yönelik kültürel beklentiler ve çoklu rollerle mücadele etmektedirler. Ayrıca kadınların annelik sonrası süreçte en çok yakındıkları konu sorumluluklardır. Bunun sebebi ise yine kültürel beklentiler çerçevesinde kadına yüklenen annelik görevi ile annelik beklentileridir. Dolayısıyla söz konusu beklentilerin sadece kadının üzerinde olması, kadınların eşlerinin aynı görevleri üstlenmemesi ve sorumluluklarının artması bu bölümde en çok dile getirilen konu olmuştur.

4.1.1.4. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Beklentileri ve İdealler: *Hem Geleneksel Hem Modern Kadın*

Kadınların mevcut yaşamlarında süper kadın idealiyle nasıl başa çıktıklarını incelemeyen önce süper kadın idealini de içeren kadınlara yönelik kültürel idealler ve beklentilere ilişkin yaşam deneyimlerini öğrenmek amacıyla “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana teması odağında, “*evlilik öncesi kadınlık idealleri ve roller*”, “*evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller*” ve “*annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller*” alt temaları ile kadınların evlilik öncesi, sonrası ve annelik sonrası yaşam deneyimleri ve kendilerine yüklenen roller, sorumluluklar, beklentiler ve idealleri incelenmiştir. Sonrasında ise kadınların kültürel ideallere ilişkin kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak genel olarak toplumda kadına yönelik ne gibi beklentiler ve idealler olduğunu incelenmek amaçlanmıştır. Bu amaçla “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana temasında göze çarpan bir diğer alt tema “*toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın*” dir.

Şekil 9. TCDR Beklentileri ve İdealler: Hem Geleneksel Hem Modern Kadın! (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 9’de görüldüğü üzere, “toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın!” teması odağında göze çarpan alt temalar; **“geleneksel kadın beklentileri”**, **“baskıcı beklentiler/kalıpyargılar: sen kadınsın algısı!”** ve **“hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!”** şeklindedir.

4.1.1.4.1. Geleneksel Kadın Beklentileri

Kadınlar tarafından, kadınlık idealleri üzerinde kendi yaşam deneyimlerinden de yola çıkarak genel olarak toplumda kadınlığın kültürel idealler konusu ele alınmıştır. Bu kapsamda *“toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın”* teması odağında ilk olarak *“geleneksel kadın beklentileri”* teması göze çarpmaktadır. Söz konusu temada öne çıkan alt temalar ise; **“çalışması beklentisi”**, **“yeni nesil evlilik/iş beklentisi”**, ve **“evlilik ve çocuk beklentisi”** şeklindedir.

“Çalışması beklentisi”: *“hanım hanımcık çalışması”*

Toplumda kadınlara yönelik beklentiler konusunda, kadınların en çok değindiği temalardan birisi *“çalışması beklentisi”* dir. Özellikle de günümüz şartlarında birçok kadından çalışması beklendiğini belirtmişlerdir. Feeney (2017, s. 161)’in de belirttiği gibi ekonomik koşullar da kadına çalışmaya itmektir ve dolayısıyla günümüz de kadından çalışması beklenmektedir. Ancak Akkaş (2019, s. 104)’ın da belirttiği gibi *“kadınlara ve erkeklere yüklenen cinsiyet rolleri de çoğu kez bulunulan ortama göre değişkenlik gösteren kültürel*

beklentilere cevap vermek için vardır. Çalışma hayatı da dâhil olmak üzere erkekler daha çok gücün, otoritenin temsilcisi iken kadınlar daha çok sakinliğin, merhametin ve yardımseverliğin temsilcileridir. Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet nedeniyle erkeklerin ve kadınların farklı olmak adına toplumda bireylerin algılanışa ve rollere yönelik tanımlamalar yapılmaktadır”.

(...)Onun dışında hani mesela kendi eşimin ailesi biraz daha ev hanımı, çoğunlukla çalışanlar, onlara baktığım zaman, hani mesela onlarda çok bir para getirsin diye beklenmiyor ama şu anda hani bizim kendi çekirdek ailemizde birimizden birisi işsiz kalsa, ailenin ekonomisi sarsılır, hani çalışması da bekleniyor bu durumda kadının (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kendi ailemin, anne babamın, kardeşimin ı benim de iş çevrem beklediği rol de çalışan bir kadımsın, işte işine git, ekmeğini kazan, işte neyse yüksel, kariyerini yap. İ bu biraz şeyle ilgili sanırım. Eşim beni kocam olarak görüyor ve şöyle mesela senin kazandığın para zaten sana gidiyor, çocuğum diyor ki ya evi kim geçindirir, babam geçindirir, işte sen boşuna çalışıyorsun. Hani biraz böyle şeylerle ilgili. Kişilerin de sizi nasıl algıladığıyla ilgili, hangi kodları size yüklediği ile ilgili. Kayınvalidem için mesela kadının çalışması kadar aptalca bir şey yok. Otur evinde, mutlu mutlu yuvanda hani neyin derdindesin falan gibi. Ama mesela babam diyor ki “e kızım o kadar okudun, o kadar işte emeğin var, işte bir an önce yüksel, işte yok tezini bitir, yok bilmem neni yap” (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Sen doktor ol, mühendis ol, avukat ol, öğretmen ol, ne olursan ol, bunu yap ama aynı zamanda da para kazan, aynı zamanda da bu ekonomik şartlarda da hayatını sürdür (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Sadece “*çalışması beklentisi*” değil aynı zamanda kabul gören bir mesleği olmasını bekledikleri de ifade edilmiştir. Ayrıca birçok konuda olduğu gibi bu konuda da kadınların çalışırken aynı zaman da “*hanım hanımcık çalışması*” beklendiğini de belirtmişlerdir.

(...)Sonra o beklentinin içeriğini henüz çözemediğimiz, ne olduğunu bir türlü anlayamadığımız bir şey de var. Aman aman işte hani fazla uzatmayın, yanlış doğru, yanlış cümle kurmayayım, hanım hanımcık olsun, gerekirse hani öyle hemen düzeltelim. Hani kadınlardan ne yaparsanız yapın bir hanım hanımcılık bekleniyor. Bu dünya görüşü çok farklı diyeceğiniz insanlarda ben bunu gördüm. Hani muhafazakar diyeceğiniz kesimler zaten bunu yapıstırıp bekliyorlar ama ayrı konu, fakat dünya görüşü böyle olmayan kesimlerde de ben bunun beklendiğini gördüm. Sadece şey değişiyor, sınırlar bira değişebiliyor ama o şey değişmiyor. Gerekirse bu elbisenizin moteli olabiliyor, etek boyu olabiliyor, darlığı genişliği olabiliyor ama bekleniyor mu bekleniyor. Bir düşün yakamızdan diyeceğim ama çok kaba bir şey...(49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Mümkünse eve maddi katkı sağlamalısın, çünkü adam çok zorlanmasın diye o da, kadının bağımsızlığıyla falan mümkünse ufak tefek işler yapabiliyorsan, hani çok göze batmadan, kimseyle çok temas etmeden 1000-2000 TL de olsa bir şey getiriyorsan bu (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlardan iş hayatında da hanım hanımcık olma beklentisinin temelde Günindi & Ersöz (2010, s. 179) ve Aktaş (2011, s. 150)’ın da belirttiği gibi toplumda kız çocuklarının yetiştirilirken hanım hanımcık, uyumlu, ağırbaşlı ve gerektiğinde susmasını bilen bireyler olarak yetiştirilmekte ve yetişkin oldukları zaman da toplumsal beklentilere uygun davranması beklenmektedir.

“Evlilik ve çocuk beklentisi”: “kadın demek eşli olmak demek, tek olmak kötü bir kadın olmak!”

Kadınlar, toplumun aynı zaman da kadınlardan evlilik ve çocuk beklentisi içerisinde olduğunu dile getirmişlerdir. Evlilik toplumda erkeklerden de beklenmektedir ancak kadınlar için özellikle tek kadın olmanın kötü algılanması nedeniyle evlilik beklendiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca evlilik ve çocuk beklentisinin en çok aileler ve yakın çevre tarafından yüklendiğini de belirtmişlerdir.

Kadın olmak demek bir kere eşli olmak, tek olmak şey tek olmak kötü bir kadın olmak. İyi bir kadın olmak için bir eşin olmalı, eşli olmalısın, o eşine iyi bakmalısın. Ama hani benim öğrendiğim, öğretilen hani ben toplumda çok izole yaşamış bir insanım. İyi ki kötü izole yaşadım, şey yapmadım. Hizmet etmek, eşine bakmak, hizmet etmek, çocuk sahibi olmak, doğurmak hani benim ailem ne kadar şey olursa olsun demokrat olursa olsun, ben evlendim 6 ay oldu, hadi çocuk yap. Ya yapmayacağım, niye yapayım, niye yapayım niye diyorum ki neden, hani neden? Çünkü evlendin. Ee yani (59-İAY-34(E-0)-RET/RET –AKSARAY).

Toplumsal baskılarla biraz evlilik, hani evliliği istemiyorum değil ama toplum baskısını hissederek; aman işte bir yuvam olsun düşüncesi ile hareket ettim diyebilirim. Ama şunu da söyleyeyim, evet evliliğin insan fitratına, insan yapısına uygun olduğunu düşünüyorum. Bir yol arkadaşınızın bir hayat arkadaşınızın olmasını, yani insana uygun buluyorum. Şart değil, bu manada değil ama hani pozitif, artı, olabilir, olsun anlamında (...) Tekrar çocuğu sahibi olma konusunda kayıvalidemin çok ciddi baskılarını hiç unutmuyorum. Çünkü hani şey diye düşünülüyor, biran önce o çocuk olacak, olsun gibi bir zihniyet var. Elbette çocuk sahibi olmak, evlilik onunla taçlanan bir şey bu, isteyeceğiniz, arzu edeceğiniz bir şey, bu ayrı bir bahis (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İlk zamanlar şöyleydi, Türkiye'nin bir gerçeği vardır, biliyorsunuz, kadının çocuğu olmazsa falan filan diye, bende bu da olmadı ama sürekli vah vah gözü ile bakıldı. Her gittiğimde ne bileyim bir duygusallık ve tüh tüh, vah vah gözü ile bakıldı ilk zamanlar. Ama ondan sonra biz onu çok aşık. Yani ben duruşum ile kişiliğim ile, eşim olsun, o vahlığı kaldırdık, şu an "ne iyi yaptınız yaa"ya geçtik (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi, toplumun beklentilerine göre yaşamadıklarını ve aile yapılarının da daha anlayışlı olduğunu ifade eden kadınlar bile bu beklentilerin dayatılmasına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda evlilik beklentisinde de yaşanan şehir farkı olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle kadınlara yönelik evlilik beklentisi ve hatta dayatmasının temel sebepleri Günindi Ersöz (2010, s. 170)'e göre; geleneksel Türk toplumunda evliliğin kadın için sosyal bir güvence olarak görülmesi, kadının erkekten güçsüz ve eksik olduğu algısı ile tek başına kalamayacağı, kendi kendini idare edemeyeceği, toplumsal bir statü elde edebilmek için bir erkeğe muhtaç olduğu düşüncesi yer almakta ve bu sebeplerle de özellikle belli bir yaşa gelince mutlaka evlenmesi istenmektedir. Hatta yukarıda da belirtildiği gibi bazı kadınlar toplumun beklenti ve baskıları ile hareket ederek evliliği düşündüklerini dile getirmişlerdir. Tekindal (2015, s. 109)'ın çalışmasında da kadınlar ataerkil ceza ve baskılar nedeniyle evlenmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bekar kadınlar için evlilik, evli olanlar için ise sürekli çocuk beklentisinin dayatıldığından bahsetmişlerdir.

“Yeni nesil evlilik/iş beklentisi”: “yeni nesil şimdiden 18’inde evleneyim diye bakıyor”

Evlilik beklentisi konusuna değinen kadınlar aynı zaman da “**yeni nesil evlilik/iş beklentisi**”nin de artık toplumdaki beklentilere göre olduğunu, yeni nesil birçok genç kızın daha okul hayatını bile bitirmeden evlilik beklentisi içerisinde olduklarını ve bunun doğru olmadığını da belirtmişlerdir.

Yani hala 11 kendi, bazen hani üniversite okumadan, sadece ev hanımı olmayı hayal eden gençlerimiz bile var. Yani ama ben buna anlam veremiyorum. Bence bu çok yanlış bir şey. Yani sadece hani bir erkeğe hayatını adamak, çok yanlış bir şey. Hani hiçbir şeyin garantisi yok. Yani geleceğini bir adamın ellerine teslim etmek çok yanlış bence (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ondan da sadece çalışmasını bekliyor galiba. Sadece çalışsın, ekme getirsın eve, başka bir şey beklediğin sanmıyorum. Bence kadınlar da başka bir şey beklemiyor galiba. Geleneksel yapıdaki kadınlar. Daha ne yapacak diyor, çalışıyor geliyor işte diyor. Ekmeğini getiriyor. Ben her şeyi yaparım. Bu bakış açısı kültür ile gelen bir şey ve hani normalde yıllar ilerledikçe bunun değişmesi gerekirken Türkiye’de son 10 yıldır o yüzden söyledim az önce, geriye gidiyor ne yazık ki. Daha çok bu eski geleneksel biçimde düşünen kadın var. Benim öğrencilik yıllarımda daha farklıydı kadınların bakış açısı. Çünkü eğitim alan eğitimsizlerin sayısı arttığı için ne yazık ki daha... Şuradaki öğrencilerin çoğuna sorsak herhalde, 25 yıl önceki Türkiye’deki kadını şey yaparlar. Hani öyle olması gerektiğini düşünen, oysa değil yani (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yeni nesil gençlerin de daha okulu bitirmeden evlilik beklentisi ve hayali içerisinde olmalarının sebebi hem Günindi Ersöz (2010, s. 170)’in belirttiği gibi süper kadın stereotipini içeren evli, varlıklı ve başarılı ya da evli, varlıklı ve ev hanımı kadınların model olarak gösterildiği medya ve reklamlar aracılığıyla ataerkil ideolojinin kadına attığı toplumsal rollerin yeniden inşa edilmesi hem de Aktaş (2011, s. 117)’in belirttiği gibi, kadına ilişkin kültürel tanımlamaların kadınlar ve anneler tarafından yeniden ve yeniden üretilmesi, dolayısıyla da içselleştirilmiş oldukları beklentileri kadınların da kendilerine yüklemesidir. Sonuç olarak; kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentilerinin ilki evlenme, çalışma ve çocuk beklentilerinden oluşan geleneksel beklentilerdir.

4.1.1.4.2. Baskıcı Beklentiler/Kalpyargılar: “Sen Kadınsın Algısı!”

“Toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın” teması odağında ikinci olarak göze çarpan tema ise “**baskıcı beklentiler/kalpyargılar: sen kadınsın algısı!**” dir. Bu temada ise kadınlar, toplumun kadınlara yönelik özellikle baskıcı olan beklentilerden bahsetmişler ve bu beklentilerin kalıplaşmış yargılara ve kadına yönelik “sen kadınsın!” şeklindeki değişmez algılara dönüştüğünü dile getirmişlerdir.

Kadın olmak, yani kadın olmak Türkiye’de tabii biraz daha karmaşık bir durum. Hani sizden bazı beklenenler var, hani bazı kalıplaşmış böyle düşünceler var. Ve şimdi yeni yeni onlar kırılmaya çalışılıyor ama hala o kıvama gelmiş değil, hani bir Avrupa’daki, Amerika’daki gibi değil durumlar. Yani daha mesela hani Doğu kültüründe falan hani kadınların daha ikinci planda olması ya da hani kadınların bazı durumlarda geri plana atılıyor olması, hani onlara söz hakkı verilmemesi ya da işte sen bu şeyler falan var ya işte sosyal medyada da şimdi “Kadın başına” gibi hani böyle hashtagler işte, onlar hani bu tarz kalıplar var. Öyle (...) Hani toplumun beklentisi daha böyle baskıcı ve rijit bence hani. Daha böyle at gözlüklü şeklinde hani bazı kalıplar var. Ama hani ben kendi çevremde bunu çok açıkçası görmüyorum (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani kişisel şeyler yapmasına izin vermiyorlar aslında kadının. Toplum olarak da düşününce, mesela Aksaray diye bakalım ya da İç Anadolu diye bakalım, şimdi kadınsın, bir kere çalışıyorsan, sürekli göz önündeysen, hani her zaman bir erkeğin göz hapsinde oluyorsun mecburen (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Mesela üniversiteden çıktığımda, başarılı bir üniversite geçmişim var, ikincilik ile bitirmiştim, bir iş teklifi aldım Kazakistan’dan aldım. Eğer oraya gitseydim, ben belki de daha farklı bir şirkette ceo falan da olabilirdim ama babamın, işte "kadın milleti gitmez, kadınlar orada olmaz, kendi başına olmazsın, sen kız çocuğusun" falan demesi ile erkek böyle olmamalı, böyle koruyucu olmamalı (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi toplumda kadına yönelik “kadın yapamaz”, “sen kadınsın” şeklinde kalıpyargılar oluştuğunu dile getirmişlerdir. Türk toplumunda kadın olmaya ilişkin alayazıdna yer alan araştırmalar ve birçok çalışmada da “sen kadınsın!” söylemine sıklıkla değinilmektedir. Söz konusu söylem ve kadına yönelik bu tutumlar; Tuna Uysal, Tan Eren & Şimşek (2019, s. 211)” göre kadını ikincilleştiren toplumsal cinsiyet algısı; Güzel (2018, s. 88)’e göre kadın gücünün yok sayılması ve kültürel bir kadın sorunu ve Çarpar & Gönç Şavran (2019, s. 274-275)’a göre ise “biyolojik indirgemecilik” olarak adlandırılan biyolojik zorunluluk söylemleridir ve bu söylemler aracılığıyla kültürel farklılıklar meşru hale getirilmekte ve kadınlar biyolojik yapıları kaynak gösterilerek dışlanmaktadır. Bu bağlamda, **“baskıcı beklentiler/kalıpyargılar: sen kadınsın algısı!”** temasında kadınların en çok üzerinde durduğu alt temalar ise; **“yuvayı dışı kuş yapar: kadın bir erkeği vezir de eder rezil de”**, **“davranışlarına dikkat etmesi beklentisi”**, **“giyimine dikkat etmesi beklentisi”**, **“geç saatlerde dışarıda olmama beklentisi”**, **“kadınların okumaması/çalışmaması beklentisi”**, **“kayıtsız itaat”**, **“soyadından/kimliğinden vazgeçme beklentisi”**, **“tek başına seyahat edemez algısı”** ve **“sadece kadına yüklenen ahlaklı olma beklentisi”** şeklindedir.

“Yuvayı dışı kuş yapar!”: “kadın bir erkeği vezir de eder rezil de!”

Kadınlar toplumun kendilerinden beklentilerinden bahsederken, kadınlar hakkında kalıplaşmış düşüncelere de değinmişlerdir. Burada dikkat çekici olan ise bazı kadınlar bu kalıp yargıların yanlış olduğunu dile getirirken bazı kadınlar ise söz konusu kalıp yargıların doğru olduğunu dile getirmişlerdir. Söz konusu bu farklılık hem süper kadın idealine bakış açılarından kaynaklanmakta yani bu ideali onaylayanlar söz konusu kalıp yargıları da

doğrulmaktadır. İkinci sebep ise kalıp yargıları doğrulayan kadınların bu kalıp yargıları içselleştirmiş olmalarından kaynaklanmaktadır (Günindi Ersöz, 2010, s. 168; Metin, 2011, s. 75-76).

Yani kadın hani, dişi kuş, yuvayı dişi kuş yapar sözü var ya işte kadın orda o modelden çekildiğinde düzen bozuluyor. Bence kadının en başta yapması gereken bu. Ha bu görev sadece kadının mı, tabi ki değil. Yani şöyle aslında doğru çünkü bir kadın yuvayı kuruyor. Erkekler hani biraz daha dışarıya yönelik olduğu için, kadın yapıyor ama tek başına da o yuva kurulmuyor. Erkeğin de bu anlamda destek olması gerekiyor. Çünkü kadın tek başına bir evi geçindiremez yani hani o erkek modeli de her zaman yanında olması gerekiyor. Yani tek başına kadının çabalamasıyla bir evlilik ya da bir aile ortamı yürümüyor. Ya iki tarafın da tabi ki etkin bir rolde olması gerekiyor ama kadın ağırlıkta. Yani bir evi geçindiren bence kadın (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Sadece işte 11 ev de maalesef sana yüklenmiş, yani o evi senin çekip çevirmen gerekiyor işte. Zaten bir sürü laf yiyoruz ya işte “Yuvayı dişi kuş yapar”mış!, yok öyle, o işte çalışmayan kuşlar için geçerli bence, çalışan kuşlarda yok öyle bir kural (karşılıklı gülerek).Bence bu sadece kadın çalışmıyorsa doğru. Yani evet bir kadın ev hanımıysa, bence de o yapmalı zaten. Yani eğer dışarı çıkıp da para kazanma görevini erkek yapıyorsa, bir zahmet sen de bunları yapacaksın. Ama ben de seninle çıkıp dışarıda çalışıyorsam, tüm gün evde değilsem, o görevlerin hepsi bana ait olamaz. Ve ben bunu 11 kendi evliliğime de az çok adapte etmeye çalışıyorum yani bu fikri. Yani tutup mesela ben söylüyorum, “kusura bakma diyorum ben öyle büyük temizlik falan yapamam”. Mesela bazen canım istemiyor, yorgun oluyorum. "Ben bugün yemek yapmadım, canım yapmak istemiyor" diyorum yani. Ya dışarıdan yiyecek, ya şunu yapalım, ya bunu yapalım diyorum.Ya da sen "şunu yap, şunu hazırla" diyorum, onun da yapabildiği ufak tefek şeyler var (gülerek)(10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Sonuçta bir yuva kuruldu hani derler ya işte yok yuvayı dişi kuş yapar. Bilmiyorum dişi mi erkek mi kim yapıyor ama karşılıklı yani iki kişinin, ben şeye çok inanmıyorum kadın illa ki yuvayı o yapmalı. Öyle bir şey yok. Yok yuvayı dişi kuş yapmasın (gülerek). Ya yapmak zorunda değil tabi ki yani. Bu karşılıklı olan bir şey. Erkek de bir şeyler yapacak, kadın da bir şeyler yapacak. Yani haydi yemeği de kadın yapsın işte sevgiyi de yüzde doksan kadın gösterebilir. Böyle bir şey yok. İşte çocuğa da yüzde doksan kadın baksın, işte o evi de çekip çevirsin. Yani bir evin temizlenmesi konusunda bile mesela temizlikçiyi bile kadın ayarlıyor. Ee erkek de ayarlayabilir (!). Yani çok basit bir şey ama hani mesela eşim diyor ki, hani ev çok temiz değil mesela diyelim ki ama işimiz gücümüz var yetişmeye çalışıyoruz. Hani temizleyelim beraber tamam bazen temizliyoruz ama hani temizlemediğimiz zaman o zaman biri gelsin eve. Ee tamam gelsin, hadi sen ayarla gelsin. Olmuyor, hani ne oluyor kadın ayarlayacak. Onu bile senin ayarlamam gerekiyor. Yani zaten evin bütün aslında evin bütün düzeni sizde. Hani şöyle bir şey var evet tamam yuvayı dişi kuş yapmıyor ama yani sen evde en ufak bir bardağı bile nerde olduğunu biliyorsun ama erkek bunu bilmez. Ha dolabın içinde yani eşinin bile kıyafetlerini hani eşyalarını, çünkü sen yıkıyorsun, sen ütülüyorsun. Hani bilmiyorum ütü yapan erkekler de vardır illa ki ama benim eşim ütü yapmıyor mesela. Ha ütü yapılır, orda bırakılır. Hani sen onu yerleştirirsin. Hani bütün evdeki her şeyin yerini sen bilirsin ama bir adam bilmez. Belki de o yüzden böyle diyorlar (gülerek) niye diyorlar ama yani bu sevgi anlamında da öyle. Kadın mesela işte ne yapacak sen onun gönlünü hoş tut, öyle derler ya işte büyükler. Sen onun gönlünü hoş tut da yuvanız dağılmasın falan. Öyle bir dünya yok yani. İki taraf da birbirinin gönlünü hoş tutacak. Çünkü şartlar eşit yani iki taraf da çalışıyor. İki tarafın da sorumluluğu var. İki taraf da para kazanıyor, iki taraf da bu eve para sokuyor (...) Sanki evlilik bozulunca kadın yuvaya sahip çıkıramadı, çıkmadı gibi. O niye biraz da biliyor musunuz. Çünkü neden kadınlar bu zamana kadar hep ezilmiş, kocası onu dövse de dayak da atsa, sövse de, napsa da yani hani şey yapsa da o kadın ezilecek işte çocuklarına annelik yapacak, evde oturacak, hani eski profilden bahsediyorum. Hani öyle alıştığımız için hani kadın hep sessiz kalan, hiç sesini çıkarmasın, ağzını açıp bir tek kelime etmesin, yemek yap deyince yemek yapsın, onu yap, çocuğa bak deyince ona baksın, ben dışarı gidiyorum deyince okey desin, ben evde duruyum desin. Hani o profile alıştığımız için hani öyle bir şey oluşmuş (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi söz konusu kalıpyargıyı reddeden ve eleştiren kadınlar birçok önemli noktaya değinerek, kadından her şeyi beklèmelerinin yanı sıra “kadın bir erkeği vezir de eder rezil de!” kalıp yargısına da değinerek erkeğin başarısının bile kadına yüklediğinden bahsetmişler ve bu durumun yanlış olduğunu kadınların her şeyden sorumlu tutulmaması gerektiğini ve erkeklerin de her şeyden aynı oranda sorumlu olduklarını dile getirmişlerdir. Kalıp yargıları onaylayan kadınlar ise bunun bir zorunluluk, alışkanlık ve yetiştirilmeden kaynaklı olduğunu ancak yine de bu kalıp yargılara uyduklarını ifade etmişlerdir. Alan yazında birçok çalışmada da söz konusu kalıp yargıların atasözleri ve deyimlerle genelleştirildiği belirtilmiş ve bu söylemlerden yola çıkılarak toplumsal yapının, kadına eşleri tarafından sahip olunan maddi kaynakları kullanabilme ve kontrol edebilme rolü ve aile bütünlüğünü sağlamada aktif bir rol verdiğini, dolayısıyla kadınların tasarruf eden, artıran, sahip olunan kaynağı biriktiren, idareci, tutumlu, anlayışlı ve dirlik ve düzeni sağlayan kişi olarak görüldüğünü ileri sürmüşlerdir (Aktaş, 2011, s. 113; Kırlioğlu vd., 2016, s. 111; Ersoy, 2009, s. 214). Dolayısıyla söz konusu kalıplamış yargılar ve düşüncelerin kadınlara yönelik beklentiler oluşmasına neden olduğu görülmektedir.

“Sadece kadına yüklenmiş ahlaklı olma beklentisi”

Kadınların en çok değindiği bir diğer beklenti ise ***“Sadece kadına yüklenmiş ahlaklı olma beklentisi”***dir.

Her şeyden önce ahlaklı olması bekleniyor, bu noktada da ahlak ne demek bunu tartışmak gerekir. Sanki ahlak, namus kavramı sadece kadına yüklenmiş bir kavram gibi. Hâlbuki ıı namuslu olmak ıı ahlaklı olmak, hem erkek hem kadın için olması gereken bir şey. Bunu dinin dışında tutalım. Çünkü din bize bu kavramı getirmiş olmasaydı bile zaten etik kurallarımız var bizim, bir insan olarak hem kadın hem erkek ahlaklı olmalı. Ama maalesef özellikle de dine atıfta bulunarak ki bu çok yanlış, ıı sanki sadece kadın ahlaklı olmalı gibi, kadın bir hata yaptığıında namussuz, erkek yaptığıında çapkın oluyor ya hani, işte maalesef toplumumuzun böyle bir bakış açısı var (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani sonra ahlak probleminin hep kadınlar üzerinden ifade edilmesi var. Ve benim kişisel kanaatim bizim toplumumuzda bir din sorunu değil bir ahlak problemi var. Siz toplumsal olarak ahlaki açıdan sorumluyuz. Hemen o kapı açık, hem din dayatması zaten orada bekliyor. Orası dipsiz bir kuyu, bir kör kuyu orası. Müsaade edin ve neyin ahlaki olup olmayacağını bu kadınlar bir müsaade edin karar versinler. O kadınlar anne olmuş, teyze olmuş, kız kardeş olmuş. Bir annenin kızı olmuş, bir kadın doğruları daha iyi görüyor. Görüyor! Bunu kabul etmek zorundalar. Üç beş istisna ya da işte şey var diye, pardon da erkeklerin çok namuslu olduğuna kim karar verdi. Buna kim karar verdi (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar ahlak konusunun kadından beklenmesinin yanı sıra esasen erkekten ziyade kadından beklenmesini eleştirmektedirler. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi kadınlar beklentilerin birçoğunun en çok kadınlara yönelik olmasından sıklıkla bahsetmişlerdir. Tekindal (2015, s. 109-120) bu beklentiyi “ataerkil övgü” olarak ifade etmiş ve bu sıfatın kadınların ev ile sınırlandırılması, “namusunu koruma” adına erken

evlendirilmesi, eğitimin de namusla ilişkilendirilerek eğitim almalarının engellenmesi şeklindeki baskılara maruz kalmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir.

“Kayıtsız itaat”: *“sessiz kalma/sesini çıkarmama”*

Toplumun kadından beklentileri içerisinde bütün hemen bütün kadınların değindiği bir diğer alt tema ise *“kayıtsız itaat”*: *“sessiz kalma/sesini çıkarmama”* dır.

Daha kapalı olsun. İrdeleyici, eleştirel düşünmesin. Verilenleri tatbik etme yeteneği kuvvetli olsun. Onu niye yaptın, bunu niye yaptın diye sorgulamayan tipler bence toplumun beklentisi olarak görüyorum. Büyük bir kesimin beklentisi olarak görüyorum (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Kayıtsız itaat bekleniyor kadından. Elinden gelen her şeyi yapsın, hiç bir şeye karışmasın, bekleniyor (12-AK-50(E-2)-RET/RET-YDD-AKSARAY).

Kadınlar, toplumun, özellikle de erkeklerin, kadınların muhtaç ve çaresiz olmalarını istediğini ve hatta güçlü kadın olmalarından hoşlanmadığını, hem fedakar ve her şeyi yapan bir kadın olmalarını ama hem de sesini çıkarmamalarını ve itaat etmelerini beklediklerini dile getirmişlerdir.

Yani kadından neler bekliyor, kadın ağzını açmasın bekliyor, fikrini beyan etmesin bekliyor, yani Türkiye olarak, aslında sadece Türkiye değil, Dünya olarak söyleyeceğim. Yani ağzını açmasın, fikrini söylemesin, çalışsın, çalışıyorsa çalışsın, çalışmıyorsa sussun. Yani gözünü kapatsın üç maymunu oynasın, üç maymun olsun yani. Başka beklentileri olmaz ki! (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ataerkil toplum, dolayısı ile erkekler her zaman haklıdır, erkek zorlayabilir, zor kullanabilir, kadın susmalıdır, bağıramaz, işte karşı çıkamaz (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Aynı zamanda çok saygılı olacak, kadınlığını bilecek, sessiz olacak, çok böyle cırlamayacak, hakkını çok savunmayacak.(25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Susmasını bekliyor kadının. Sessiz kadın daha çok sevilir. Özellikle iş yerlerinde bu böyle. Mesela. Ne kadar böyle sessiz çok fikirlerini ifade etmeyen çok biraz daha geride kalan kadını çok seviyor toplum. Öyle bir kadın istiyor. Yani biraz daha mütevazı, biraz daha ses tonu düşük, biraz daha böyle her şeye evet diyen, her şeyi yapan. Yani hem çalışan hem her şeyi dört dörtlük yerine getiren ama aynı zamanda işte ne bileyim sessiz kalan, geride kalan, bir fikir sahibi olmayan kadını seviyor toplum. Kadının fikri olmayacak, olmayacak yani. Kadın fikir sahibi olmayacak. Ben öyle düşünüyorum. Ne kadar modern bir topluma giderseniz gidin. Bu sanat camiasında da böyledir. Bu akademik camiadada böyledir (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bu bağlamda yukarıda da görüldüğü gibi kadına yönelik baskıcı beklentilerde değişmeyen tek durum kadının her şeyi yapması, çalışması, sorumluluk üstlenmesidir. Ancak tüm bunları yaparken bunların yanında nasıl olması gerektiğine ilişkin beklentiler değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla *“kayıtsız itaat”*: *“sessiz kalma/sesini çıkarmama”* beklentisinde de yine her şeyi yapmaları beklenirken aynı zamanda itaatkar ve fedakar olmaları beklenmektedir. Aktaş (2011, s. 108) söz konusu beklenti ve söylemlerin kadınları pasifize ederek yaşamlarına ilişkin kaderciliği beslediğini ve böylece onlara yumuşak,

boyun eğen, fedakar, şefkatli, sadık ve aileye yönelik olma adına birçok sorumluluklar yüklediğini dile getirmiştir.

“Kadınların okumaması/çalışmaması beklentisi”: *“Toplum çocuğun annesi olarak görmek istiyor”*

Kadınlar beklentiler konusunda, toplumda hala aşılamamış olan çok önemli bir noktaya daha değinmişler ve *“kadınların okumaması/çalışmaması beklentisi”*nden bahsetmişlerdir. Toplumun birçok kesiminde hala kadını sadece çocuğunun annesi olarak görüldüğünü de ifade etmişlerdir.

Toplum çocuğun annesi olarak görmek istiyor, şu anki toplum, çocuklarına baksın... Biraz baskılamak istiyor kadını. İşte sen yapamazsın evde otur, hani ben öyle görüyorum, bilmiyorum şey olarak, hani böyle önünü açan bir toplum değil şu an ki toplum. Hani bir de böyle işsizlik mişsizlik olduğu zaman, nüfus da çok ya, biraz da nüfusun çok olmasının da etkisi var herhalde, erkekler bir iş bulsun, hemen çalışsın, işte para kazananın daha fazla söz hakkı olsun gibi bir durum söz konusu (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Eşim beni kocam olarak görüyor ve şöyle mesela senin kazandığın para zaten sana gidiyor, çocuğum diyor ki ya evi kim geçindirir, babam geçindirir, işte sen boşuna çalışıyorsun. Hani biraz böyle şeylerle ilgili. Kişilerin de sizi nasıl algıladığıyla ilgili, hangi kodları size yüklediği ile ilgili. Kayınvalidem için mesela kadının çalışması kadar aptalca bir şey yok. Otur evinde, mutlu mutlu yuvanda hani neyin derdindesin falan gibi (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Toplumda hala kadınların okumasının ve özellikle çalışmasının çok da gerekli olmadığını düşünen kesimler olduğu görülmektedir ve üstelik mesleği, statüsü ya da maaşı ne olursa olsun hala çalışmakta olan kadınların bile bu algıyla sık sık yüzleştiği de ortadadır. Bu bağlamda Türk toplumunda hala birçok kesimde kadınların iyi bir evhanımı olabilecek donanıma sahip olarak yetiştirmek, sonrasında iyi bir anne olabilmeleri önemsenmekte ancak eğitim ve çalışma konusunda olmasa da olur gözüyle bakılmaktadır. Aktaş (2011)’ın ve Tunç Tekindal (2016)’ın çalışmasında da birçok kadın eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kaldıklarını ya da evliliğin meslekten daha önemli olduğu şeklindeki düşünceler nedeniyle eğitim alamadıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınlar beklentiler konusunda son olarak yine hala değişmeyen ve bekar, evli veya çocuklu da olsa, kaç yaşında, hangi mesleği yapıyor ya da hangi şehirde yaşıyor olursa olsun eşi, ailesi, toplum ve yakın çevresi tarafından sık sık maruz kaldığı *“geç saatlerde dışarıda olmama beklentisi”*, *“giyimine dikkat etme beklentisi”*, *“davranışlarına dikkat etmesi beklentisi”*, *“tek başına seyahat edemez algısı”* ve *“soyadından/kimliğinden vazgeçme beklentisi”* gibi en çok bilinen ve baskıcı olan beklentilerden bahsetmişlerdir.

Beklentilerden konuştuk ya kadınlar ile ilgili beklentilerden biri bu, farklı şeylerde ne bileyim işte gruplarda bu beklenti sınırlar değişiyor ama şey aynı. Akşam da gitmeyiver arkadaşlarına,

ne için var, nereye gittin, iyi de kardeşim, gibi... Bu bekleniyor (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Evlüyüm, çok rahat bir eşim var, ayrı yere izin verip giden bir eşim var, ona rağmen babam sen ne geziyorsun bu saatte diyebilen bir adam. Çünkü niye kız evlatsınız (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Mesela ben babamlar burada yaşadılar 1-2 ay, sağlıktan dolayı. Akşam saat 21:00'de gittiğimde, "kızım saçmalama, bu 21:00 ya, karardı hava ne olacak, gelinir mi bu saatte" diyen baba ile yaşadım ben. Bu tabii bazen empati kuruyorsun bazen sinirleniyorsun. Gittiğin ruh haline bağlı senin. Bazen laf söylüyorsun bazen sesini çıkarmıyorsun falan (...) ama bana şey diyorlar, işte "yaa karanlıkta kadın milletinin ne işi var" falan (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Giyimime dikkat etmek zorundayım. İşte makyajımı belirli renklerde, yanımda kocam yoksa bir de eğer yapmamak zorundayım, işte yemeğe biriyle gidemezsin falan filan. Bunları mesela hepsinin bedelini kadın ödüyor bence. Yani erkeğin adı çıkmıyor, kadının adı çıkıyor (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Mesela Ankara'da hissetmiyorum ama mesela Aksaray'da bunun farkındayım. Kadın geliyor, oo tek başına geliyor falan. Hani böyle bir u çok övünülecek bir şey değilmiş gibi bir şey hissettirmeye çalışıyor erkekler. Mesela gel git otobüslerde mesela şeye özen göstermek zorunda kalıyorum ben mesela muavinle veya şoförle özel diyaloga girmemeye, işte atıyorum kadınsan kadının yanında oturmalısın falan belli toplumun kalıpları var. Mesela bunları ben çok hissediyorum (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Sokakta sosyal çevrede çok düzgün hareket etmeniz, etmediğiniz takdirde acayip eleştirildiğiniz, ama aynı şeyi bir erkek yaptığında çok normal karşılanan bir toplumuz (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi bu beklentiler kadınlarda “zorunluluk” haline gelmiş ve gerek davranışları gerekse kıyafetleri konusunda dikkatli olmak zorunda hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca özellikle kıyafet konusuna gördükleri baskıların modern aileler de bile yaşandığından ve yaşanan şehire göre de beklenti içine girildiğinden da bahsetmişlerdir. Aktaş (2011, s. 110) yukarıda kadınların ifade ettikleri büyük baskı ve beklentilerin temel sebebinin kadınların namusun temsilcisi olarak görülmelerinden kaynaklandığını ve bu durumun giyimlerinden oturup kalkmalarına, davranışlarından konuşmalarına kadar her anlamda baskı görmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Burada etkili olan ise başkalarının ne düşündüğü konusundaki endişeler olduğu da söylenebilir. Kadınların başkalarının kendileri hakkında ne düşündükleri ile ilgili endişelerine ise ileride detaylı olarak değinilmektedir.

*“Toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın” teması odağında kadınlar ilk olarak “geleneksel kadın beklentileri” ve “baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen kadınsın algısı” gibi daha genel olan, sıklıkla karşılaşılan ve kalıplaşmış davranışlar haline dönüşen beklentilerden bahsetmişlerdir. Bu tema odağında son olarak göze çarpan ve araştırmanın temel amacını içeren en önemli tema ise “**hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!**” dır.*

4.1.1.4.3. Hem Geleneksel Hem Modern Kadın Beklentileri: Süper Kadın Olma!

Bu temada kadınlar, daha önce bahsettikleri geleneksel beklentilerin yanı sıra günümüzde artık kadınlardan hem geleneksel hem de modern kadın beklentileri olduğuna değinmişlerdir. Her ne kadar çalışan kadın olsalar da hem çalışan modern bir kadın beklentileri hem de aynı zamanda evde oturan geleneksel bir kadının yapması gerekenleri de beklediklerini ifade etmişlerdir. Daum (2016)'da çalışmasında kadınlar üzerinde hem iyi bir anne olmak hem de tam zamanlı çalışmak için baskı olduğundan bahsetmiştir. Aynı şekilde Jacques (2008)'in çalışmasında da kadınlardan hem eş hem de annelik rolünü yerine getiren geleneksel kadına hem de istihdam ile geleneksel eş ve anne rolünü birleştiren çalışan anne beklentileri olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak kadınlar sadece eş, anne ve çalışan rollerinde değil, bu beklentilere ek olarak iyi olmaları beklenen başka rolleri de sıralamışlar ve bütün rollerde iyi olmaları beklendiğinden bahsetmişlerdir. Bu noktada kadınlar kısaca kendilerinden süper olmaları beklendiğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla her şeyde iyi olma ve süper olma beklentisini; **“iyi evlat olma beklentisi”**, **“iyi gelin olma beklentisi”**, **“iyi arkadaş/sosyallik beklentisi”**, **“iyi evhanımı beklentisi: evin lekesiz/düzenli olması”**, **“iyi eş olma beklentisi”**, **“iyi anne olma beklentisi”**, **“iyi çalışan olma beklentisi”** ve aynı zamanda tüm bunları yaparken de **“bakımlı/güzel olma beklentisi”** şeklindeki beklentilerin hepsini içerdiğini belirtmişlerdir. Bunlar içerisinde ise en çok değinilen beklentiler sırasıyla; **“iyi anne olma beklentisi”**, **“iyi eş olma beklentisi”**, **“iyi evhanımı beklentisi: evin lekesiz/düzenli olması”** ve **“bakımlı/güzel olma beklentisi”** dir.

Toplum bizden süper olmamızı bekliyor. Yani böyle çok temiz olacağız. Çok bakımlı olacağız. Aynı zamanda böyle işte işimizde de çok iyi olacağız. Böyle hızlı hızlı istedikleri her şeyi yerine getireceğiz. Ama bunu yaparken kesinlikle bakımımızdan, kıyafetimizden ve işte bu tür şeylere zaman ve para harcamaktan geri kalmayacağız. Mükemmel anneler (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Bizim çevremiz, eşimin de çevresi hem çalışan hem evi idare eden ideal anne modelini istiyor tabi ki (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Herkes senden iyi olmanı bekliyor. İyi bir eş olmanı bekliyor, iyi bir insan olmanı bekliyor. İşte üzerine düşen ne varsa hepsini iyi yapmanı bekliyor. Kimseye anlayış göstermiyor, hep iyi olmak zorundasın (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Aslında kadınlar bizim özellikle ülkemizde, kadına birçok anlam yani birçok şey yükleniyor, sorumluluk yükleniyor. İki bir kere hani işyerinde başarılı olmak, işyerinde var olmak, iyi bir anne olmak, iyi bir eş olmak, işte ev sorumluluklarını vaktinde yerine getirmek, hani sor., çalışırken sorumluluklarını da, diğer sorumluluklarını da aksatmamak. Aynı zamanda işte eşiniz sizden ilgi bekliyor, hani biraz dışarıda hani sosyal aktivite bekliyor, e anne babanız hani çalışıyorsunuz, ev işleri var hani onlar sürekli görmek, vakit ayırmalarını istiyor. Yani kadın aslında birçok şey yükleniyor. Hem işyerinde çalışacak, hem evde işlerini aksatmayacak, hem iyi bir anne, iyi bir evlat olacak gibi (gölerek) (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Bir kere her şeyi dört dörtlük yapmasını bekliyor toplum bir kadının. Bir soruda da söylemiştim. Susmasını bekliyor kadının. Sessiz kadın daha çok seviliyor. Özellikle iş yerlerinde bu böyle. Mesela. Ne kadar böyle sessiz çok fikirlerini ifade etmeyen çok biraz daha geride kalan kadını çok seviyor toplum. Öyle bir kadın istiyor. Yani biraz daha mütevazı, biraz daha ses tonu düşük, biraz daha böyle her şeye evet diyen, her şeyi yapan. Yani hem çalışan hem her şeyi dört dörtlük yerine getiren ama aynı zamanda işte ne bileyim sessiz kalan, geride kalan, bir fikir sahibi olmayan kadını seviyor toplum (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Sonuç olarak kadınlardan herşeyde iyi olması ve hepsini yapması beklendiğinden bahsetmişlerdir. Bütün rollerin hepsinde “iyi!” olma beklentisi alanyazında “süper kadın olma beklentisi” ile uyuşmaktadır. Bu anlamda toplumda kadınlara yönelik bu beklentileri içeren süper kadını Jacques (2008), “her şeyi cazip, zahmetsizce ve mükemmel yapan kadın” ve “İşçi veya kariyer gönüllüsü, eş, anne ve ev işlerinde çalışan gibi çok çeşitli ve çelişkili rolleri mükemmel bir şekilde yerine getiren kadın” olarak ifade edilmiştir. Ayrıca süper olma beklentilerini içeren süper kadını; süper iş sahibi anne olarak süper kadın, süper kariyer sahibi kadın olarak süper kadın, süper anne olarak süper kadın şeklinde sınıflandırmışlardır. Bu bağlamda kadınlar süper olma beklentilerini temelde “*hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!*” teması ile ön plana çıkan iyi anne, iyi evlat, iyi eş, iyi arkadaş, iyi gelin ve benzeri olmak ne demek, ne gibi beklentileri karşılamak kadınların ”iyi!” sıfatını almalarını gerektiriyor bunlara detaylı olarak değinmişlerdir.

“İyi evlat olma beklentisi” : “kız evlat aslında böyle üzerimize vurulmuş bir taş gibi”

Kadınlar, toplumda “iyi evlat beklentisi” ve anne babaların “kız evlat” rolünde kadınlardan beklentileri olduğundan bahsetmişlerdir.

Anne babanız, kendisi anne baba olduğu ve o dönemde bütün bunların hiç birisi olmadığı için bu kadar iletişim kuvvetli olmadığı için veya sosyal medyanın bu kadar inanılmaz boyutlara vardığı bir yer olmadığı için, kendinde farklı bir rol biçip size bir evlat rolü biçip bir şekilde onları gerçekleştirmenizi bekliyor (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kız evlat, direk oradaki kelimeye bağlı söyledim. Biz doğduğumuzda bize yüklenen bir sıfat. Bu ve bunun sorumlulukları hayatımızın her aşamasında var. Şu anda da var. Evli de olsanız var, 70 yaşına gelsek de eğer, bir annemiz babamız hayatta ise, kız evladın çok fazla sorumlulukları oluyor, zaten insanlar da bu yüzden beklentiye giriyorlar. Bize o çocukken yüklenen işte kız onu yapmaz, kız bunu yapar, kız şunu yapar olay var ya, aslında hayatta en zor olan sıfatlardan birisi kız olmak. Evliyim, çok rahat bir eşim var, ayrı yere izin verip giden bir eşim var, ona rağmen babam sen ne geziyorsun bu saatte diyebilen bir adam. Çünkü niye kız evlatsınız. Ben köyde büyüdüğüm için de bunların şeyini oldukça yaşadım. Daha zordur köy hayatı. Çünkü sizin kafanız köy değil, yaşamınız köyden bir tık yukarıda, sosyalleşmek istiyorsunuz ama imkanlar ve çevre el vermiyor. Dolayısı ile kız evlat aslında böyle üzerimize vurulmuş bir taş gibi diyebilirim (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi anne babaların “kız evlat rolü”nde bekledikleri evlenmeden çok itaatkar olmak evlendikten sonra ise daha çok arama, sorma ve ilgidir. Dolayısıyla bazı kadınlar kız evlat olmanın ağır bir sorumluluğu olduğunu da dile getirmişlerdir. Kadınların kız evlat

beklentisi ile ilgili düşünceleri isse şehir ve yaş fark etmeksizin hemen hemen aynıdır. Aktaş (2011, s. 129-154)'in çalışmasında da toplumda ve ailede kız evlattan beklenen roller; ev işlerinde becerikli olma rolü, erkek kardeşe ve anne-babaya hizmet etme rolü, kendi bedenlerini denetleme rolü, eğitimini tamamlama rolü, dini inançlara sahip çıkma ve yerine getirme rolü, ücretsiz aile işçiliği rolü, aile üyelerinin sözünden çıkmama rolü, gelecekte ideal bir ev kadını olma rolü, evin erkeklerine itaat etme rolü ve eğitim ve meslek konusunda doğru tercihler yapabilme rolüdür. Görüldüğü gibi temelde kız evlat rolü itaatkar olma, becerikli olma, hizmetkar ve ilgili olma şeklindedir.

“İyi gelin olma beklentisi”: “geleneksel ailenin biçtiği değerler”

Kadınların evlilik sonrası deneyimlerinde de beklentilerde de sıklıkla değindikleri, en çok sıkıntı çektikleri ve en fazla beklentiyle karşılaştıkları bir diğer rol gelin rolüdür. Bu bağlamda, kadınlar, “iyi gelin olma beklentisi” ile ilgili olarak, bu beklentilerin neler olduğundan bahsetmişlerdir.

Türk kadınının yaşaması çok farklı. Tamam iş hayatına atıldık hepimiz çok güzel. Çok güzel. Ayaklarının, kendi ayaklarının üzerinde durabiliyoruz ama ya bu kadın çocuğuna bakmak zorunda, bu kadın temizlik yapmak zorunda, bu kadın yemek yapmak zorunda, bu kadın mesai saatini bizim 4 saat falan değil mesai 8-9-10 yani bizim mesai saatlerimiz belli olmuyor. Bu mesai saatini tamamlamak zorunda. Kayınvalidesiyle ilgilenmek zorunda. Kayınvaliden, kayınpederin işte hizmet bekliyor. Doğal olarak oraya gittin zaman ister istemez sonuçta o insanlara hani bir yere kadar şey yapıyorsun, onlar bir hizmet bekliyor (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani tabi ki eskiden daha az beklentileri olurdu insanların benden. Şimdi gitgide daha fazla beklentiler içine giriyor insanlar yani her türlü. Hani iş hayatında da, ev hayatında da, ya da mesela işte gelin olunca da. Mesela ilk evlendiğim yıllar daha az hani belki, şöyle diyeyim, misafir geleceği zaman beki kayınvalidem daha kolay ağırlamamı bekliyor, hani kendi yardım ediyor. Şimdi ama işte on üç yıllık evliyim, her şey, dört dörtlük olmamı bekliyor olabilirler yani. Evet yani onun ağırlığı gitgide artıyor (14-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

I kayınvalidemin ya da hani eş tarafımın beklentisi, işte geldiklerinde onları işte iyi karşılayayım, bayramda seyranda arayayım. Aslında, geleneksel aile yapısında hani geleneksel ailenin ı biçtiği değerler. Geleneklere göre değişen, kültürlere göre hareket etmem bekleniyor aslında (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınların evlilik sonrası yaşam deneyimlerinde de değindikleri gelin rolünde en çok giyim ve davranışlarına dikkat etme, hizmet etme, itaat etme gibi beklentilere değinen kadınlar genel olarak toplumdaki beklentilerde de iyi gelin olma beklentisi konusunda da benzer beklentilerden bahsetmişlerdir. Gelin rolüne ilişkin beklentilerin anne ve babalar gibi arama-sorma beklentisi olmasının yanı sıra aynı zamanda hizmet etmeleri, kendilerini ağırlamaları ve hatta dört dörtlük olmaları ve genel olarak geleneksel beklentileri yerine getirmeleri şeklinde ifade edilmiştir. Metin (2011, s. 89)'a göre de “yeni bir aileye katılan gelinden hamarat olması, kayınvalidesine dil vermemesi, kayınpederine hizmet etmesi ve aile büyüklerine saygılı olması beklenir; ama ondan öncelikle ana olması talep edilir”.

“İyi evhanımı beklentisi”: “evin lekesiz/düzenli olması”: neden sadece evi kadın düzenlemek zorunda?”

Kadınların en çok beklentiye girilen ve kendilerini en çok zorlayan ve yoran “iyi evhanımı beklentisi: evin lekesiz/düzenli olması” dır. Kadınlar söz konusu bu beklentinin kadına birçok yük ve sorumluluk yüklediğini ifade etmişlerdir. Aktaş (2011, s. 103-106)’a göre iyi bir ev hanımı olma rolü; yemek yapmak, ev temizlemek, bulaşık yıkamak, ütü yapmak, aile bütçesine katkıda bulunacak el işleri yapmak, çocuklara bakmak, gibi birçok görevi içerecek şekilde tanımlanmaktadır. Ayrıca kadınlar ister evli olsun ister bekar, ister bir işte çalışsın isterse çalışmasın ev kadını olma statüsüne ilişkin rollerini öncelikli olarak yerine getirmesi beklenmektedir.

Yani bunun sonucu hani işte kadın olarak da biz kendimizi evimizi temizleyelim, hani diyorum ya annemin ilk gelip söyleyeceği iyi olmuş kızımın evi çok temiz yani keşke başka şeyler konuşsaydık. O, onun dikkatini çekiyor bir kere odayı yani hani eve geliyor ya o onun dikkatini çekiyor. Öyle bakıyor hani (...). Niye böyle olduğuna kızılıyorsun. Yani dediğim gibi yani şey gerçekten böyle yani hani ben annemi hatırlıyorum, ayda 4-5 güne giderdi, yani tamam burada babam hep destekleyici davranır şey anlamında ev hanımının beni destekler, senin istediğin ortamlar olsun, evde ev hanımı olarak yaşamını devam ettir der ama günler annem için eziyet. 2 gün boyunca pasta börek yapar, evin her yeri ovulur, yer o güne birileri geleceği zaman hiç bir yere oturamazsın yani artık yer şey oluyor, buruşuyor bilmem ne falan diye. Bak bunu kendine eziyet haline getirdi. Benim evi işte, H. annemin adı, işte H. 5 çeşit yapmış, H.’nın evi şöyle temiz, böyle güzel, işte bu bu yani maalesef toplumsal bunlar yani bize yapııştırılıyor (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Ben bazen düşünüyorum da neden sadece evi kadın düzenlemek zorunda ki? O çocuktan sonra benim evim hani önce hep böyle toplu olsun, hiç bir yer dağılmasın diye uğraşırken, şimdi bakıyorum ki ona vakit, ona harcayacağım vakti çocuğumla geçirmeyi düşünüyorum. I bu benim içimi huzursuz etse de birazcık hani boşvermişliğe doğru gidiyor yani. Ama o bir beklenti yani hani. Mesela eve giriyorsun, ev dağınıksa, "Aa işte evin kadını işte evi toplamamış" gibi bir algı oluşabiliyor yani. Ya da o atıyorum eşin dağıttığı bir şeydir, o sorumluluk duyuyor anladın mı? Ya da o utanıyor hani birisi gördüğünde. Ya ben bunu eşime de anlatmaya çalışıyorum, "Neden evi, senin eşyalarını ben toplamak zorundayım?". Hani biraz da sen topla. Öyle değil mi? Veya benim çamaşırlarım devamlı işte şuyum kirli, buyum kirli siyeceğine, sen çalıştırıver makineyi bir akşam da dimi? Hani bunlar çok zor şeyler değil hani bir erkeğin de yapılması gereken şeyler bence (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınlar “iyi ev hanımı beklentisi: evin lekesiz/düzenli olması” temasından bahsederken bunu en çok “zorunluluk” olarak ifade etmişler ve bu sorumluluğun neden daha çok kadına yüklendiğini sorgulamışlardır. Ayrıca evin temiz olmaması durumunda genelde kadını suçladıklarından, bu beklentinin kendilerini çok yıprattığından bahsetmişlerdir. Bazı kadınlar bu beklentilere kendilerinden taviz vererek yetişmeye çalıştıklarını, bazıları annelerinden öyle öğrendikleri için ve titiz olmaya alıştıkları için sürekli bu beklentiye yerine getirmeye çalıştıklarını bazıları ise bu beklentileri karşılamak yerine o vakti çocuğunun beklentilerine ayırması gerektiğini belirtmişlerdir. Willming & Gibson (2000, s. 133)’ın çalışmasında yarıdaki kadınların ifadelerine benzer şekilde kadınlar evin lekesiz olma beklentisine ve annelerinin gibi görünmesini sağlama ihtiyacına direndiklerinden

bahsetmişlerdir. Ev işlerini erteleyerek, evlerini kirli bırakarak cinsiyet rolü beklentilerine uymak yerine kendilerine daha cazip gelen şeylerle vakit geçirmeye çalıştıklarını, en önemlisi de akıl sağlıklarının bu işleri yapmaktan örneğin; bulaşıkların yıkanmasından daha önemli olduğunu vurgulamışlardır. Burada en dikkat çekici nokta ise; bu kadınlar süper kadın idealini ve cinsiyet rol beklentilerini reddeden kadınlardır, bu çalışmada söz konusu beklentilerden bahseden kadınlar ise yukarıda da ifade edildiği gibi üç gruba ayrılmakta, bazıları kendilerinden taviz vererek beklentileri yerien getirmeye çalışmakta, bazıları farkında olmadan annelerinden öğrendikleri şekilde davranmakta bazıları ise çocuklarının beklentilerini karşılamayı bu beklentileri karşılamaya tercih etmektedir. Diğer bölümlerde de incelendiği üzere birçok temada kadınların söylemlerinde üç gruba ayrıldıkları görülmektedir. Dolayısıyla bunun sebepleri de kadınların süper kadın idealine bakış açılarına göre değişmekle birlikte ileriki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Burada belirtmek istenen bir diğer durum ise kadınlar bunların daha çok kadından beklenilmesini “*dişil rol yüklenmesi*” olarak ifade etmişlerdir ancak söz konusu bu temaya da “toplumda kadın olmanın anlamı: Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü” temasında ağırlıklı olarak bahsedildiği için orada daha ayrıntılı yer verilmiştir.

“İyi eş olma beklentisi”: “*iyi geçin eşinle, o benle iyi geçinsin!*”

Kadınların beklentiler konusunda üzerinde çok fazla durdukları bir diğer tema ise “*iyi eş olma beklentisi*”dir. Bu tema odağında kadınlar hem eşlerinin hem ailelerinin ve hem de genel olarak toplumun iyi bir eş olma konusunda neler beklediklerinden bahsetmişlerdir.

Toplum kadından kadın olmasını bekliyor. Kadın olmak yani bilhassa şimdi Aksaray’da yaşarken. Hani Adana’da öyle aslında bakarsan. Ailemde de öyle aslına bakarsan. Hani kadın iyi bir eş ol, eşine iyi bak. Eşine iyi bak hani eşine hizmet et değil o, eşine iyi bak. Tamam da o da bana iyi baksın. Ben niye ona iyi bakıyorum. Toplum hani yaşadığım çevreden gördüğüm, kesinlikle eşine iyi bakmak, kadın olmak demek bir kere eşli olmak, tek olmak şey tek olmak kötü bir kadın olmak. İyi bir kadın olmak için bir eşin olmalı, eşli olmalısın, o eşine iyi bakmalısın. Mümkünse eve maddi katkı sağlamalısın, çünkü adam çok zorlanmasın diye o da, kadının bağımsızlığıyla falan mümkünse ufak tefek işler yapabiliyorsan, hani çok göze batmadan, kimseyle çok temas etmeden 1000-2000 TL de olsa bir şey getiriyorsan bu. Ama hani benim öğrendiğim, öğretilen hani ben toplumda çok izole yaşamış bir insanım. İyi ki kötü izole yaşadım, şey yapmadım. Hizmet etmek, eşine bakmak, hizmet etmek (...) Dolayısıyla hani o anne babamın benden beklediği, eşimle evlendik şey bekliyorlar, iyi bir eş olmamı bekliyorlar. Diyorum ki ben zaten iyi bir eşim zaten. Ben eşime saygı duyuyorum, sevgi gösterim ne yapabilirim ki daha. Hani ben ona daha iyi yemek yapınca mı daha iyi eş olacağım. Annem babam bunu çok aşama aşama, bunun için çok kararlı inat etmek gerekiyor. Çok kararlı fikrinin arkasında durmak gerekiyor ki bu bile bak şey. Herhangi bir erkek iyi bir eş olduğunu kanıtlamak için, olduğu haliyle iyi bir eş olduğunu kanıtlamak için çaba harcamıyor ama ben olduğum haliyle iyi bir eş olduğumu kanıtlamak yani kendime göre iyi bir eş. Ben şey işte kendi adıma ben niye böyle oldum diye düşünüyorum. İşte dediğim gibi babamın küçüklükteki şeyi o, hani çok kadın kadın büyümekle çok alakalı (...) O çok hani şunu yapmadı örneğin babam, "hadi kızım abine çay yap" "hadi kızım abine su götür" bu yapılmadı. Annem bunu yapardı. Annem çok yapardı ama babam sayesinde o olmadı. Ama işte babam bir yandan şey yapıyor, bir yandan da çok ciddi geleneksel olarak aile kurumuna çok bağlı, evine. Evlendikten

sonra hani U.'la iyi geçin, U.'la kavga etme. Ben kavga ederdim ilk evlendiğimde, bana şey yapardı. İyi geçin eşinle. O benle iyi geçinsin derdim bende (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Herkesin bu konu ile ilgili bence kırılmaz kalıpları var. Hiç kimse kalıplardan ve bir şeylerden taviz vermek istemiyor. Eş ise mükemmel bir eş istiyor. Sürekli kendisi ile ilgilenen. Belki gerektiğinde çocukları ile birlikte ilgilenmeden kendisi ile ilgilenmesi gereken bir kadın bekliyor erkek (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

İ biraz daha eğitilmiş kesimin içinde kadından beklentiler daha farklı oluyor. Yani ı nasıl diyeyim, diyelim ki ı çok zengin bir ortamsınız. Eşiniz, çevreniz sizden ı başkalarıyla sohbet, iyi sohbet etsin, eğitimi güzel olsun, iyi ağırlasın, işte beni mahcup etmesin, şekilde her, bekliyorlar yani sonuçta kadından beklenti yine aynı. Her kesimde aynı, iyi temsil etsin. Beni de, işte çocukları da yani neyse (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar için “iyi bir eş” olmak; iyi yemek yapmak, eşiyile ilgilenmek ve hatta bazen çocuklarında bile daha çok onunla ilgilenmek, eşine iyi bakmak ve aynı zamanda evine de iyi bakmak, eşiyile sosyal aktivitelere katılmak, sohbet etmek ve vakit geçirmek, saygılı olmak, toplumda kendisini iyi temsil etmek, mahcup etmemek ve bunların yanı sıra güzel ve bakımlı olmak demektir. Dikkat çeken bir diğer husus da aynı zamanda toplumun kadının eşiyile iyi geçinmesini ve gönlünü hoş tutmasını da beklediğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Aktaş (2011, s.100, 122)’a göre; *“iyi bir eş olmak; ev işlerinde becerikli olan, bir işte çalışıyor olsa bile ev içi sorumluluklarını aksatmayan, eşine her anlamda sadık ve ona hizmet eden, ailenin tüm yükünü omuzlarına alsada hiçbir zaman bu konuda eşine sorun taşımayan, yeri geldiğinde ev içindeki sorumluluklara ilişkin hesap sorulan, ev içi ve ev dışı sorumluluğu üzerine alabilecek kadar akli her işe yetebilen, erkeği her anlamda memnun eden bir anlayışla günlük dilde ifadesini bulmaktadır”*. Bütün bunların sebebinin ise, toplumdaki kadın erkeği elinde tutsun, erkek gitmesin gibi yanlış bir algıdan kaynaklandığı da görülmektedir.

“Bakımlı/güzel olma beklentisi”: “neden hep fit olmak zorundayız?”

“Bakımlı olma beklentisi” temelde “eş olma beklentisi” içerisine de girmekle birlikte kadınlar genel olarak toplumun da kadınlardan bakımlı olmalarını istediklerini belirtmişlerdir. Erdal (2010, s. 13) ve Aktaş (2011, s. 122)’a göre; toplum kadından özellikle evlendikten sonra hem ev sorumluluklarını yerine getirmesini aynı zamanda da kişisel bakımıyla öne çıkmasını dolayısıyla güzel, bakımlı ve şefkatli olmasını beklemektedir.

Çok bakımlı olacağız. Aynı zamanda böyle işte işimizde de çok iyi olacağız. Böyle hızlı hızlı istedikleri her şeyi yerine getireceğiz. Ama bunu yaparken kesinlikle bakımımızdan, kıyafetimizden ve işte bu tür şeylere zaman ve para harcamaktan geri kalmayacağız (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlardan çalışmasını bekliyorlar. Evde ev işi yapmasını bekliyorlar. Yemek yapmasını bekliyorlar. Çocuğuna dört dörtlük bakmasını bekliyorlar. Eşi benimle ilgilenmesini diyor. Bakımlı

olsun, doğum yapsın ama bakımlı olsun diyor. Mesela hani bakımlı olmasını bekliyorlar o şeyin içinde hengamenin içinde (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ondan sonra çevreye karşı bakımlı olacak. Sonra o da suç olur erkek gözünde. Ya işte kendine bakmıyor. Kadın şöyle, hem çok iyi bir anne olacak, çok iyi yemek yapacak, çok bakımlı olacak. Yani herkesin beklentisi bu yönde ama bunu herkes başaramayabilir yani. Bence biraz anlayışlı olmak lazım. Mesela çok kilolu olduğumuz dönemde olabilir hayatımızda, doğum sonrası. Neden hep fit olmak zorundayız? (güldüler) Değil mi? Neden? Neden hep erkekler göbekli? Neden öyle erkekler her kadınların güzel olmasını istiyor? Belki kadında onun çok fit olmasını istiyor diyelim. Biz onları öyle kabulleniyorsak, onlar neden kadını öyle kabullenmiyor? Hep bunu sorguladım ben (...)Kendimize çok baktığımız zaman "niye süsleniyorsun" diyorlar, bakmadığımız zaman yani "bakımsız" diyorlar. İnsanlara ne yaparsanız suç. Her şeyi eleştiriyorlar. Öyle. Her şeyin altında bir şey arıyorlar. Çok bakımlıysan işte "niye çok bakıyor", bakmıyorsa "kendine bu da hiç bakmıyor" gibi her alanda öyle (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınların *"bakımlı olma beklentisi"*nde en çok eleştiride buldukları nokta, kadınlara yüklenen birçok beklentinin yanı sıra o kadar rol ve sorumluluk içerisindeyken aynı zamanda bakımlı da kalabilmenin çok zor olmasıdır. Ayrıca kadınlara yönelik bakımlı olma beklentisinin neden erkekler için de olmadığını da sorgulamışlardır. Daha da önemlisi bakımlı olan kadın için de acımasız eleştirilerin olduğu bakımlı olmayan kadın için de aynı eleştirilerin söz konusu olabildiğine de değinmişlerdir. Sadece kadına yönelik olan bakımlı olma beklentisini "Güzellik Dayatması Altında Tüketim Nesnesine Dönüşen Kadın" başlıklı çalışmasında inceleyen Güzel (2018) de çok önemli noktalara değinerek; kültürden kültüre değişen güzellik tutkusunun özellikle kadınlara mal edildiğini, günümüzdeki güzellik idealinin güçlü taşıyıcısı olan medya aracılığıyla da kadının "ince beden-hokka burun-yanık ten-dolgun dudak" gibi özelliklerden oluşan bir imaj setine bağımlı hale getirildiğini, reklamlardaki kadınların ortak bir özellik olarak güzel ve ince bir fiziğe sahip olduğunu, dolayısıyla güzellik dayatması ile toplumun ve özellikle eşlerin kadınlardan bakımlı ve güzel olma beklentisi içerisinde olduğunu belirtmiştir.

"İyi arkadaş olma/sosyallik beklentisi": "evlendikten sonra arkadaş çevresi bitiyor"

Kadınlar aileler ve toplum tarafından yüklenen beklentilerin yanı sıra yakın çevreleri ve arkadaşlarının da beklentileri olduğundan ve onların beklentilerini de karşılamaya çalıştıklarından bahsetmişlerdir.

Arkadaşlarım, bankadaki arkadaşlarım olarak düşünürsek sürekli onlar da onlara zaman istiyorlar mesela. Ama işte olmuyor. Çünkü oradakilerin çoğu bekar olduğu için o biraz zorluyor (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani şöyle, şu örneği verebilirim. Mesela özellikle 11 çocuk olduktan sonra hani kadınların arkadaşlarına vakit ayırması çok daha azalıyor. Hani erkekler bir şekilde arkadaş çevresine vakit ayırıyor ama evlendikten sonra da geçerli, birçok kadın evlendikten sonra arkadaş çevresi bitiyor. Ya böyle birçok kadın var. Bu çok yanlış aslında. Yani hani sen sosyal hayatını bitiriyorsun. Sosyal hayatın eşinden ibaret değil veya çocuğundan da ibaret değil. Bu çok önemli. Yani sadece çocuğunla vakit geçirmeyeceksin. İş arkadaşların var, sosyal çevren var, kendi annen baban, kendi ailen, kendi kardeşlerin, hani yapmak istediklerin, kendine vakit

ayırman gerekiyor. Yani hepsine yetmek zaten zor. Çünkü hani kadından daha çok beklenti oluyor yani her zaman (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar, *“iyi arkadaş/sosyallik beklentisi”* ne çok az değinmekle birlikte bu beklentinin de kendilerini zorladığından ve yorulduklarından bahsetmişlerdir. Aynı zamanda kadınların evlendikten sonra arkadaş çevrelerinin bittiğini ve bunun çok yanlış olduğunu da belirtmişlerdir.

Çevrenizi değiştirmek zorunda kalıyorsunuz. Üniversitede gördüğüm erkek arkadaşlarımı hayatımdan çıkarmak zorunda kaldım (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bunun sebepleri yine ataerkil bir toplum yapısından kaynaklı kadınların evlendikten sonra özellikle eşlerinin istekleri doğrultusunda birçok arkadaşıyla görüşmemeleri ve arkadaş çevrelerini değiştirmek zorunda kalmaları olduğu söylenebilir. Bu konuda daha önce bir kadın tarafından böyle bir söylemde bulunulmuştur.

“İyi anne olma beklentisi”*: *“yorulma lüksün yok!”

Kadınların toplumsal beklentiler ve idealler konusundaki bütün beklentilerin ötesinde en çok değindikleri konu *“iyi anne olma beklentisi”* dir. Alanyazın taramasında da belirtildiği gibi kadınlık ideallerinden en baskın ve yaygın olan *“iyi anne”*dir (Choi vd., 2014, s. 168; Daum, 2016; O’Brien Hallstein, 2006; Laudone & Tramontano, 2018). Bu tema odağında *“annelik kutsalı”*ndan bahsetmişler ve kadınların anne olduktan sonra bütün sorumlulukların annelik görevi algısıyla kendilerine yüklendiğinden ve birçok insani ihtiyaçlarda bile en ufak bir lükse sahip olmadıklarından ancak annelerin de sonuçta bir insan olduklarından bahsederek ***“hasta olma lüksün yok!”***, ***“mutlu olma lüksün yok!”***, ***“yorulma lüksün yok!”***, ***“narsist olma lüksün yok!”*** ve ***“istediğin gibi yaşama lüksün yok!”*** alt temalarına değinmişlerdir.

Kimi okuyan kişilerle de yakın akrabalarımda da görüyorum, öyle algılar hala var. "Sen annesi değil misin bakacaksın" gibi cümleler duyuyorum, mesela çocuklar için. Ama evet çocuğu sonuçta anneler ek başına yapmıyor. O evde de sadece kadın olarak ben ya da eş olarak ben yaşamıyorum. Demek ki o işler bir şekilde yapılacak, o çocuklar büyütülecek, bakılacak. Sonuçta anne rolü, baba rolü neden var, çocuk benden bir şey alacak, ondan bir şey alacak, işte dedesinden bir şey görececek, komşudan bir şey görececek (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Çocuklar, inanılmaz sonsuz, sınırsız hoşgörüsü olan bir anne bekliyorlar. İşte böyle elinde cep telefonları olduğu zaman hiç kural koymayacak, onların ne zaman ne istedikleri varsa onların hepsini yapacak falan vs. böyle anneler istiyorlar (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Sonuçta o çocukların mükemmel yetişmesi bekleniyor. Hani bizler hiç yere değmeyecek olduğu, hani yere düşmeyecek o çocuklar. Ağlamayacak, hasta olmayacak, o çok bekleniyor annelerden, işte kadınlardan diyelim. Ne bileyim işte belki işte anlayamadığım bir şekilde hangi kaynaktan beslendiğini anlayamadığım bir şekilde şu kadınlardan hani böyle dolu dolu çok şey bekleniyor. Belki de şu, siz de bir birey olarak çok kabul edemedikleri için. Sizi de bir birey... O çocuk evet düşecek, belki gerekirse ağlayacak, insanın doğasında, yapısında bu var. Ama o çocuğun hastalığı hemen anneye fatura ediliyor. Ya da o çocuğun hayatındaki bir yanlış mutlaka anneye... İyi de bu benim mütemmimcüzüm değil. Artık teferruat. Benden ayrıldı. Artık babası da var, hani kendisine ait diyebileceğimiz, bir yetiştirme olayı varsa, hani işte

kutsallığı reddederken aslında ben biraz da buna dayanıyordum, şu; neden tek başına baba ya da anne yetiştirsin. Bu çocuk birlikte, o anne baba beraberse ayrı dahi olsalar kardeşim bu çocuk ikimizi de model alıyor yani. Yani hem anneyi hem babayı model alıyor. Neden illa o anneye yazılıyor onu bilmiyorum. yani. Ama değil yani. Böyle de bir gerçeklikte var (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlara göre “iyi anne”nin tanımı; yorulmayan, hasta olmayan, stediği gibi yaşamayan, bencil olmayan kısaca bütün bunlardan şikayet etmeyerek fedakar olan annedir. Aktaş (2011, s. 100)’ a göre iyi anne ve annelik rolü; “çocuklarını en iyi şekilde hayata hazırlayan, çocuklar konusunda eşine sorun taşımayan, eğitim konusunda çocuklarına yardımcı olan, özverili, şefkatli ve uzlaşmacı rolü üstlenen” kadın şeklinde tanımlanmıştır. Kadınlar annelikle birlikte aslında bütün sorumlulukların başladığından, anne olduktan sonra kadının tek görevinin annelik olduğu ve çocuğun da bütün sorumluluklarının sadece annelerin sorumluluğu olduğuna yönelik beklentilerden bahsetmişlerdir. Bununla ilgili olarak kadınlar annelik deneyimlerinden bahsederken **“annelik görevi: çocuk sorumluluğunun kadının üstüne kalması”** temasına ayrıntılı olarak değindikleri için bu tema orada daha detaylı incelenmiştir. Çocukların bütün sorumluluklarının anneye yüklenmesinin yanı sıra ayrıca kadınlardan da tıpkı iyi ve mükemmel bir anne olması beklendiği gibi mükemmel çocuklar yetiştirmesi beklendiğini de belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra çocukların bile annelerinden bazı beklentiler içerisine girdikleri ve bu beklentilerin de yine tüm toplum tarafından olduğu gibi çocuklar tarafından da kendilerine ve kendi istediklerine göre ideal bir anne olmalarına yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bunlardan hareketle **“annelik kutsalı”**na değinmişler ve kadınlara annelik kutsalının dayatılmasından özellikle de bunun erkekler tarafından yapılıyor olmasından bahsetmişlerdir. Hançer (2018, s. 188)’e göre annelik söylemlerinden en belirgin olanı “kutsal annelik ideolojisi”dir.

Geri taraftan şu da olmasın, "ah ah kutsal anneler" ona da çok karşıyım. Hani bu konuda da görüşüm bu yani çok uzatmadan. Ben o kutsal anne mitlerine falan şöyle çok karşıyım. Gerek hani dini şeyler ile dayatmalarla gerekse de toplumumuzun gelenek kodlarında var olan annelik kutsalını şundan dolayı kabul etmiyorum, evet annelerin emeğine yerden göğe kadar sonsuz bir saygım var, hangi görüş, nasıl bir annelik, anne dediğimiz kavrama, eyvallah saygım var ama yalnızca dünyaya getirmekle değil, hakikaten verdiğiniz emek ile olacak bir şey. Bunu kabul etmek lazım. O yüzden şu bana hiç mantıklı gelmiyor. Hanım teyzemiz, on tane evlat sahibi olmuş, sokağa salmış, büyük laflar etmem büyük konuşmam ama, hani 10 değil 15 çocuk, çocuk sayısına takılmış değilim, ama şunu görmeliyiz bu kadın bu çocuklar topluma kazandırılınsınlar, toplumda yer edinsin diye çabalamış olmalı. Hani gayret etmiş olmalı. Hani annelik kutsalının dayatılmasını hele de bunun bizim toplumumuzun erkekleri tarafından yapılmasını hiç mantıklı bulmuyorum. Bu hakikatli bir şey değil. Beylerin anneleri varsa, hanımların da anneleri var. Dengeyi kurmazsanız olmuyor. O terazi bir tarafa doğru gidiyor (...) Şu şeyi düzeltiyim hani kutsalı reddetmek...oada itirazi bir kayıt koyayım yani. Yoksa hürmetim, saygım, o emeğe saygım sonsuz. Asla ona dil uzatmam. Yani şey tabi ki sahip çıkalm, bağrımıza basalım, tabi ki çocuklar annelerinden babalarından bilerek büyüsünler

eyvallah, anneler olması gereken bu ama belli bir noktadan sonra hani size de bir birey, bir insan, bir can, yürek taşıdığınızı toplumun kabul etmesi gerek. Eşlerinizin ilk etapta kabul etmesi gerekiyor. Ben mesela, şu benim hayatımda bir lükstü, örnek diyeyim. 7/24 çocuk ile berabersiniz. Tek sosyal etkinliğinizin eşinizin sizi ya ailesine götürmesi, ya bir akşam gezmesine bir yere çay içmeye gitmeniz, ki çok hatırlayamıyorum o dönemde. Çünkü eşim dediğim gibi kendi işini kurtarmakla meşguldü. Peki, bu insanında bir can taşıdığı, bu çocuğu da birine 10 dk 1 saat bırakıp, bir iki yürüyüş yapıp nefes almak istemesi kadar doğal ne olabilir. Bunlar bile mesela hala bizim toplumumuzda bir çok kadının hani kadın için lüks daha. Hani çok acı verici bir şey ama ya kadından önce insan olarak bakmak zorundayız. Kadından önce bir insan bu. Nefes alıp veriyor, hani en basitinden şeye ihtiyacı var, hani böyle alacağı rahat bir nefese ihtiyacı var. Her şeyi geçtim, ne bileyim hani çok mu acıttırdım, bilmiyorum, çok mu hani aşağıya çektim bilmiyorum. Şeyi de çok az gördüğüm bir örnek aslında, işte eve gittim, eşim de benden erken çıkmış, erken gelmiş, bir makarna yapmış, bir salata yapmış vs. çok az duydum ben. Belediyede çalıştığım dönemde daha evli olan, benden yaşça küçük olan çalışma arkadaşlarımdan duyuyorum, daha iyi örnekler var, hani bakıyorsunuz. Biraz daha iyi örnekler var (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Sonuç olarak anneliğin kutsal bir şey olduğunu kabul ettiklerini ancak annelerin de insan olduklarını ve bir can taşıdıklarının unutulmaması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda kadınlar annelik kutsalı ve çocuk sorumluluğunun annelik görevi olduğu algısı nedeniyle birçok konuda en ufak bir lükslerinin olmadığından da bahsetmişlerdir.

Ben iki senedir hasta olmayı falan bıraktım. Hasta olmuyorum. Şeyiz yani, hasta olup da şöyle bir yatayım, dinlendiğim falan yok. Kesinlikle çünkü, kapıyı vuruyor, anne gel diye. Kesinlikle onu bırakıp, başka bir odada yatayım falan çok zor (...)Valla kadının çok sağlam olmasını bekliyorlar bence. Yani bazen böyle belim ağrıyor, eşime falan diyorum belim ağrıyor. "Ya diyor yok, bir şey yoktur falan abartma" yani genelde sağlam olduğumuz için küçük bir ağrı şeyine inanmıyorlar (32-MT-30(E-1)/ONAY/ONAY-BURSA).

İşte sürekli olarak meyve isterler, bir şeyler isterler ben derim "ha derim ben dünyaya size hizmet etmek için geldim ya" derim. "Çünkü ben yokum" derim. "Ha anneniz de yoruluyor mu, annenizin de canı sıkıldı mı, hasta mı, yorgun mu, kimse sormaz" derim Onu dile getiririm (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bazen kendimi böyle bir makine gibi hissediyorum. Durma hakkım yokmuş gibi. Kırk yılda bir yoruluyorum yatıyorum, atıyorum uyuya kalıyorum, hasta oluyorum, bir şey oluyor, onun bile lafını yiyorum. Sanki makineymişim gibi ben bozulamam gibi yorulmam gibi bir ön yargı var. İşte sen şeysin; işe gideceksin geleceksin, çocuğun her şeyini yapacaksın, oraya da gideceksin buraya da gideceksin, şunu da yapacaksın (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların istedikleri şeyleri yapmaları bir yana yorulma, hasta olma ya da mutlu olma haklarının bile olmadığını, o kadar çok her şeyi yüklendikleri ve yaptıkları için hiç kimsenin onlara bu durumları yakıştırmadığını özellikle belirtmişlerdir. Daum (2016, s. 7)' a göre; annelik görevinin bileşenleri, tüm kadınların anne olması ve "iyi bir annenin" çocuklarıyla birlikte geçirdiği zaman miktarına göre değerlendirilmesidir. Bir kadın annelik görevini yerine getirmezse, kadın olarak görevini yerine getirmediğini hissedebilir. Annelik görevindeki "iyi anne" fikri, "Süperanne" olarak bilinen bir kişiye dönüşecek kadar ileri gitmiştir. Süper anne ise; "örnek bir anne; geleneksel olarak ev temizliği ve çocuk yetiştirme görevlerini yerine getiren, aynı zamanda tam gün çalışan bir kadın" dır.

"İyi çalışan olma beklentisi"

Her ne kadar kadınlar beklentiler konusunda iş hayatından ziyade daha çok aile ve toplumsal hayattan bahsetmiş olsalar da iş hayatında da iyi bir çalışan olma konusunda bir çok beklentiyle karşılaştıklarından bahsetmişlerdir. Seçer (2015, s. 41)'e göre; iş yaşamında ideal çalışan; iş ve aileyi sorunsuzca dengede tutarak tam zamanlı çalışan ve eğitim sürecini emekliliğine kadar sürdüren kişi olarak tanımlanmaktadır.

İşveren işte motivasyonunu düşürmeden, söylediğim gibi işte belki hiç suratındaki ifadeyi bile değiştirmeden robotik cevap verebilecek bir personel bekliyor (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Aslında kadınlar bizim özellikle ülkemizde, kadına birçok anlam yani birçok şey yükleniyor, sorumluluk yükleniyor. İki bir kere hani işyerinde başarılı olmak, işyerinde var olmak (...) çalışırken sorumluluklarını da aksatmamak (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlara yönelik işyerindeki beklentiler konusunda **“iyi çalışan olma beklentisi”** odağında **“sesini çıkartmama-kolay yüklenilebilme/uyumlu olma beklentisi”**, **“sürekli başarı/daha fazla çalışma beklentisi”** ve **“sorumluluklarını yerine getirme/mesai beklentisi”** gibi beklentilerden bahsetmişlerdir. Daha sonra ise işyerinde maruz kaldıkları **“cinsiyet ayrımcılığı: iş hayatında erkek egemenliği”**ne değinmişlerdir.

İlk olarak kadınların en çok üzerinde durdukları beklenti, **“sürekli başarı/daha fazla çalışma beklentisi”**dir.

Her şeyi kadınlardan bekliyor. Ama bir yandan da pasif kalmalarını istiyor. Yani kadın hem çalışsın mesela iş hayatında da olsun ama doğurmasın ki iş gücü kaybolmasın istiyor. Yani her türlü görevi yapsın yorulmasın bir de tüm güler yüzünü, hürmetini göstere istiyor (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Arkadaşlarınız hariç herkes çalışmayı bekliyor. Kadınları sürekli çalışmasını istiyorlar. Her konuda. İsterken de onların da bir insan olduğunu unutmamak lazım ama. O unutuluyor. Özellikle iş yerinde diyeyim. (Güldü) İş yerlerinde çünkü sürekli çalışman gerekiyor, tabi ki o sorumluluğu biliyoruz ama insansınız sonuçta her zaman psikolojiniz aynı durumda olmuyor. Üzgün olabilirsiniz ya da çok mutlusunuzdur, iş yapmak istemiyorsunuzdur, sürekli çalış diyorlar ve çalış derken düşünmüyorlar ki ya bu nereye kadar. İnsan bu sonuçta (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Sonra sonra işte bir takım düzenlemeler ile BDDK'nın şeyleri ile, çalışma saatleri değişti ama şöyle oldu bu durumda da belli bir sorumluluğunuz var, yani o, atıyorum 3 birim iş üretmek zorundasınız her gün. O 3 birim iş 18:00'ya kadar yetiştirmesi mümkün değil. Ama personel yok. Bu koşullarda çalışıyorlar bu durumda da. Anladınız mı? Az süre çok iş ve inanılmaz bir baskı (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınların daha fazla çalışma beklentisi konusunda daha çok özel sektörde çalışan kadınların şikayetçi oldukları görülmektedir. Bu anlamda Yılmaz, Bozkurt & İzci (2008)'ye göre; çalışma yaşamında kadın işgörenler zorlu çalışma koşullarının yanı sıra sırf kadın olmaktan kaynaklanan birçok sorunla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla özellikle kamu sektöründe kadın çalışanın fazla olmasının temel sebeplerinden birisi de kişi başına düşen iş yükünün azlığı dolayısıyla çalışma saatlerinin daha kısa süreleri kapsamasıdır.

Kadınlar daha sonra **“sesini çıkartmama-kolay yüklenilebilme/uyumlu olma beklentisi”** ne değinerek, aynı zamanda hem sürekli çalışmalarını hem de sesini çıkarmayan, sorun yaratmayan, uyumlu bir çalışan olmalarını bekleediklerini de ifade etmişlerdir.

Şöyle mesela, uyumlu geçimli olmamız bekleniyor iş yeri açısından. Hani sorun çıkaran biri olmamalısınız. Peki, sorun diye kodladıklarımız nedir. İşte hamileyseniz izin mizin almayacaksınız. Özel sektör dediğiniz bunu hiç kabul eden bir alan değil. Şey gözü ile bakılıyor hatta, suç işlemiş o kadın hamile kalınca. O olmayacak ama nasıl olacaksa. Bir de üremeliyiz de yani. O da bekleniyor. Çok kaba oldu ama bekleniyor maşallah. Bir kere iş yerinde bunu sizden bekliyorlar. Sonra o beklentinin içeriğini henüz çözemediğimiz, ne olduğunu bir türlü anlayamadığımız bir şey de var. Aman aman işte hani fazla uzatmayın, yanlış doğru, yanlış cümle kurmayayım, hanım hanımcık olsun, gerekirse hani öyle hemen düzeltelim. Hani kadınlardan ne yaparsanız yapın bir hanım hanımcılık bekleniyor. Bu dünya görüşü çok farklı diyeceğiniz insanlarda ben bunu gördüm. Hani muhafazakar diyeceğiniz kesimler zaten bunu yapıtırtıp bekliyorlar ama ayrı konu, fakat dünya görüşü böyle olmayan kesimlerde de ben bunun beklendiğini gördüm. Sadece şey değişiyor, sınırlar biraz değişebiliyor ama o şey değişmiyor (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Sessiz kadın daha çok seviliyor. Özellikle iş yerlerinde bu böyle. Mesela. Ne kadar böyle sessiz çok fikirlerini ifade etmeyen çok biraz daha geride kalan kadını çok seviyor toplum. Öyle bir kadın istiyor. Yani biraz daha mütevazı, biraz daha ses tonu düşük, biraz daha böyle her şeye evet diyen, her şeyi yapan. Yani hem çalışan hem her şeyi dört dörtlük yerine getiren ama aynı zamanda işte ne bileyim sessiz kalan, geride kalan, bir fikir sahibi olmayan kadını seviyor toplum. Kadının fikri olmayacak, olmayacak yani. Kadın fikir sahibi olmayacak. Ben öyle düşünüyorum. Ne kadar modern bir topluma giderseniz gidin. Bu sanat camiasında da böyledir. Bu akademik camiada da böyledir (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

İnı daha kolay yüklenilebilen bir kişi, sesini çıkartmayan bir kişi olarak görülebilir iş hayatında kadın ki bizim kurumumuzda da ben böyle olduğunu düşünüyorum. Kadına, erkeğe aynı şekilde davranılmıyor bu açıdan. Erkeğe o kadar rahat gidemiyor. Ama kadına ses çıkartmaz yapar gibi bir düşünce olabilir insanların bilinçaltında (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İş yerinde de kadın ezilebilecek, bağırılabilir, bağırarak istediği yaptırılabilir şey olarak görülüyor (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Kadınların sesini çıkarmayan, uyumlu bir çalışan olma beklentisinin aslında kolay yüklenilebilme anlamında hem çok iş verelim hem de seslerini çıkarmadan çok çalışsınlar ve aynı zamanda da başka bir şeye karışmayan, sorun çıkarmayan uyumlu bir çalışan olsunlar anlamındaki beklentiler olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca kadınlar çok önemli noktaya değinerek, işyerinde kadın daha çok ezilebilecek, kolay yüklenilebilecek ve çok çalıştırılabilir biri olarak görüldüğünden bahsetmişlerdir. Bu anlamda Kartal & Çoban (2018, s. 73)’e göre; çalışma yaşamında kadınların karşılaştıkları sorunlardan birisi de tutum ve davranışlar açısından yaşadıkları ayrımcılıktır. Kadınlardan birisi ise, toplumda en az beklentiye giren kesimin işverenler olduğunu söyleyerek, tek beklentilerinin **“sorumluluklarını yerine getirme/mesai beklentisi”** olduğunu dile getirmiştir.

İşverenlerim sanırım en az beklentisi olanlar onlar. Sabah gel, mesaini yap, sorumluluğunu yerine getir asgari ölçülerde (06-BT-34(E-2)-RET/RET-YDY-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar **“iyi çalışan olma beklentisi”**ne ilişkin sadece bir kaç beklentiden bahsetmişlerdir. Ancak asıl önemle üzerinde durulması gereken ise kadınlar beklentilerden

ziyade iş hayatındaki baskılardan ve ayrımcılıktan bahsetmişlerdir. Çakmak Otluoğlu (2015, s. 77)'na göre kadınların söz konusu beklentiler ve ayrıcalıklara maruz kalmalarının temel sebebi, iş hayatında erkek egemen çalışma koşullarının hakimiyetini sürdürmesidir. Ayrıca erkek egemen koşullarda kadınların işgücüne katılımına ya da çalışma yaşamından dışlanmasına neden olan faktörler temel olarak; terfi ve yükselme ayrımcılığı, işe almada cinsiyete dayalı ayrımcılık, ücret ayrımcılığı, ataerkil aile yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleri algısından kaynaklı ayrımcılıklar, mobbing, cam tavan ve annelik duvarıdır (Gezegen Ünlü, 2019, s. 31; Önder, 2013, s. 47-53; Alparıslan, Çetinkaya Bozkurt & Özgöz, 2015, s. 69; Seçer, 2015, s. 60). Bu kapsamda *“cinsiyet ayrımcılığı işyerinde erkek egemenliği”* teması odağında; *“kadın çalışan istememe”*, *“terfi/yükselme engelleri”*, *“kadının yaptığı işi kabullenememe: kadın çalışmaz evinde oturur!”* ve *“kadınlar arasında mobbing: kadın kadının kurdu”* alt temalarına değinmişlerdir.

“Terfi/yükselme engelleri”: “liyakat gelmek zorunda!”

Kadınlar, *“terfi/yükselme engelleri”* temasında kadınların erkeklere göre üst mevkilere gelmek konusunda dezavantajlı olduklarından, özellikle kadın oldukları için yüksek mevkilere getirilmediklerinden ve hatta engel olmaya çalışıldığından, bahsetmişlerdir. Vefikuluçay Yılmaz vd. (2009, s. 779)'a göre toplumun ve özellikle erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel bakış açıları toplumda kadınların statüsünü olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle günümüzde kadınlar, toplum içerisinde istenilen statüye ulaşamamıştır ve erkeklerin gerisinde kalmıştır.

Yani şey olayında kurumsal yaşam anlamında kesinlikle bizden daha avantajlılar. Kesinlikle bizden daha şanslılar. Ee kesinlikle daha fazla sözlerine güveniliyor işte yani mutlular hani işte idare koltuğunda erkek olacak kafası var (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Eğer gerçekten bir kadınsanız, kadın kimliğiniz varsa oralara gelemiyorsunuz. Hem engelleniyorsunuz hem sizi duygularınız geri itiyor. Hani ben burada çok hırpalanırım geri çekilmeliyim diyorsunuz. Çünkü bizim sadece iş hayatı değil, erkekler için meslek çok ön plandadır ama bizim için meslek daha geridedir. Biz daha çok ailemizle haşır neşirizdir. Öylede olması gerekiyor. Ama verilen pozisyonlarda biraz daha öncelik tanınsa keşke (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bugün en büyük problemi iş yerinde yaşamıyor muyuz? Kadın birisi kadro alıp geldiği zaman. Kadın bir hoca geldiği zaman hiç kimse kadın için bu gelir bir idari görev alır, şöyle yapar böyle yapar diye düşünmez. Çünkü kadın erkeklerin bir adım gerisinde durması gerekir görüşü hakimdir. Asla böyle düşünmüyorum. Bence bir kadın nasıl bir erkeğin bir fikri varsa o fikrini özgür bir şekilde beyan edebiliyorsa bir kadın da bu fikrini her yerde özgür bir şekilde beyan edebilmesi lazım (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani Türkiye'de eşitlik olduğunu düşünmüyorum. Erkeklerin yönlendirdiğini düşünüyorum. Erkekler bir yere getirirse sizi geliyorsunuz. Çok acı. Çalışan erkek kadın olsun, onda da ayırım gözetmeksizin liyakat usulünün gelmediği bir Türkiye bence başarılı da olamaz. Yani liyakat olmak zorunda. Bundan biraz uzaklaşıldı. İnşallah düzelir. Yani iş ortamının özellikle kadın göremiyorsunuz üst yöneticilerde. Yok yani. Yükselme konusunda kadının bir yerlere gelmesi konusu, biraz böyle milletvekili seçimleri vitrin falan yapıyor, biz getirdik sizi falan oluyor da

çok az oranlar zaten Türkiye genelinde. Çalışan kadın ben devlet sektörü için konuşayım, özellikle belediyelerde şu anda var iyie yerleşmiş de durumda; "erkek olsun". Doğuştan gelen özellikler ile bir yerlere gidilmeye çalışılıyor. Bana göre cinsiyet doğuştan gelmiştir, işte dini inanç doğuştan gelmiştir. Buna hiç kimsenin katkısı yoktur, ama bundan sonra, sen doğduktan sonra background olarak neler yaptın, ne gibi özelliklerin var, ne gibi çalışmaların var, kendine ne kattın bunlara bakılmıyor. O olmaz. Ya da siyasi olarak. Siyaset, biliyorsunuz belediyelerde zaten siyaset çok fazla, akraba yandaş... Türkiye bunu bitirdiği aman iyi yerlere gelecektir diye düşünüyorum. Eğer bir kadın savunma bakanı olsa savaşa girilmezdi. Çocuk doğuran bir kadın savaşa kolay kolay karar veremez. Erkek dünyası acımasız. Daha güzel olur her şey. Kadınlar ile daha güzel olur. Kadınlar tamam çok duygusal olanları var, belki işte çok başarılı kadınlar özellikle bir yerlere geldikleri zaman onların çalışmasıyla, ben şimdi gözlemliyorum mesela erkeklerde şey var, biraz lakayitlik var, rahatlık var, şey var. Kadınlarda o yok. Kadınların aslında üst makamlara, çalışan, özellikle hak eden kadınların üst makamlara gelmesi çok önemli Türkiye'de. Gelmiyor şu anda. Çok üzücü. Ya parası olan geliyor, ya gücü olan. Öyle olmamalı. Gücü olmayan da çalışan da bir yerlere gelmeli. Ben şu ana kadar bir yerlere geldiysem kendi gücüm ile geldim. Yani kendi başarımla geldim. Ama geç geldim. 2011 yılı bana göre geç. Öyle kolay olmuyor yani. Çalışıyorsunuz ama karşılığını geç de alıyorsunuz. Alamayadabilirsiniz, onun da garantisi yok. Hani herkes tamam evet ama bir üst yönetim olduğu zaman erkek olsun. Yok öyle bir dünya. Türkiye böyle bir yere gidemez. Gidemez zaten, tökezler. Liyakat gelmek zorunda (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların çoğu iş hayatında yükselme ve terfi konusunda ayrımcılık yaşadıklarını, kadınlara karşı önyargıların ve yüksek mevkilerde erkeklerin olması gerektiğine yönelik algıların olduğunu, daha da önemlisi “*yoruluyorsan git evinde otur kocan baksın*” gibi kadının çalışmak zorunda olmadığı şeklinde acımasız imaların olduğundan bahsetmişlerdir. Bazı kadınlar ise erkekler için meslek ön plandayken kadınlar için aile hayatının ön planda olması gerektiğini kabullendiklerini ancak yine de kadınlara öncelik tanınmasının iyi olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Dahası kadınların yönetici pozisyonlarını daha iyi yürütebileceklerini, erkeklere göre daha başarılı olabileceklerini, özellikle de erkeklerle iş dünyasının daha acımasız olduğunu ve kadınlarla her şeyin daha güzel olabileceğini dolayısıyla kadınların yüksek mevkilere getirilmesinin çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Kadınlar arasındaki bu farklı bakış açıları ise yaş, şehir ya da süper kadın idealine bakış açısından kaynaklanmadığının görülmesi de dikkat çekicidir.

Ayrıca kadınlar söz konusu ayrımcılıklar nedeniyle işyerlerinde liyakatin olması gerektiğinin üzerinde durmuşlardır. Çelik & Akar Şahingöz (2018, s. 370, 372)’e göre; işyerlerinde yaşa, cinsiyete ya da ırka ve kökene göre farklı ayrımcılık türleri bulunmakla birlikte özellikle kadın ve erkeklere yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri de her iki cinsiyet arasında ayrımcılığa neden olmaktadır. Yukarıda kadınların bahsettikleri çalışmak zorunda olmadıklarına yönelik imalar da kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmakta ve cinsiyet ayrımcılığı kapsamına girmektedir. Ayrıca kadınlar cinsiyet ayrımcılığı ve basmakalıp önyargılar nedeniyle terfi ve atamalarda erkeklerin gerisine itilmektedir. Alanyazında “cam tavan” olarak adlandırılan bu durum kadınların başarısına

ve niteliklerine bakılmaksızın yükselmelerini engelleyen ve açıkça görülmeyen engellerdir. Alparslan vd. (2015, s. 69)'a göre eğitimi, başarısı ve deneyimi ile yükselmeyi hak eden bir kadına terfi konusunda yapılan ayrımcılıkların sebepleri; kadınların anne olunca işe ara verir ya da ailesini ihmal etmemek için iş seyahatlerine ve eğitimlere katılmaz şeklindeki gerekçelerdir ve söz konusu gerekçelere dayandırılan kalıpyargılar kadınların hak ettikleri yere gelmelerini geciktirmekte ya da engellemektedir.

Kadınların ayrımcılıklar konusunda dikkat çektikleri bir diğer nokta ise aktif siyasete katılımlarıdır. Kadınlar bu konuda da ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirterek söz konusu ayrımcılıklar olmasa kadınlarla her şeyin daha güzel olacağını vurgulamışlardır. Akkaş (2019, s. 114-115)'a göre; kadınların siyasetteki temsili her ülkede farklı olmakla birlikte ülkemizde de çok düşük orandadır. Kadınların siyasete katılımlarının düşük olmasının sebepleri arasında sosyoekonomik, siyasal ve kültürel birçok etken yer almaktadır. Sosyo-ekonomik engeller, kadınların okuryazarlık oranlarının dolayısıyla eğitimlerinin düşük olmasından kaynaklanır. Siyasal engeller, erkek egemen toplumsal kurallardır. Kültürel engeller ise, kadını özel alana iten toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ile duygusallıkla ve zayıflıkla özdeşleştiren kalıpyargılardır. Söz konusu ayrımcılıkları yaşayan ancak şu an yüksek mevkilerde olan bazı kadınlar ise bu konuma gelmeden önce kendilerine *“işî öğretmeme”* konusunda yaşattıkları sıkıntılardan, *“kendi çabasıyla bir yerlere (geç) gelme”* ve *“kadınların daha fazla çalışması gerekmesi”*nden bahsetmişlerdir. Benzer şekilde Demirel & Şahin Perçin (2018, s. 548)'in çalışmasında da kadınların iş hayatında karşılaştığı en önemli engelin cinsiyete dayalı önyargılar olduğunun ve bunun kadının çalışmasını ve kariyer yapmasını olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu engeli aşmak için ise katılımcılar kadınların erkeklerden çok çalışması gerektiğini söylemişlerdir.

Ben biraz 11 işe asıldım. O zaman tabi onun verdiği bir eziklik de var yani geçici işçisiniz, şeyinizi kullanamıyorsunuz, mühendisliğinizi kullanamıyorsunuz, o, öyle bir makamda değilsiniz. Yavaş yavaş ondan sonra 11 biraz biraz ipleri asılmaya başladım ama yani işi öğrenmek çok zor oldu benim için. Çünkü hiç bir zaman işin içine sokulmadım ben (...) Tabi o beni çok zorladı. Beni işin içine sokmadılar, başarısız olmam için ellerinden geleni yaptılar, 11 aşağı yukarı on beş yıl bu şekilde gitti. Ama ben hiç bir zaman ipin ucunu bırakmadım. Kapı dinledim, evrakları karıştırdım, arkadaşların peşine takıldım zorla beni de araziye götürün diye, seminerlere gitmek için ismimi yazdırdım, ben de gitmek istiyorum diye. Tabi biraz zor oldu, bir taraftan iki çocukla, 11 onlarla koşturmak, baş etmek baya bi beni yordu (...)Ama on beş yılın sonunda ben bu koltuğa oturdum. Herkes gitti, emekli oldu, kimse kalmadı. O makam bana kaldı ve yaklaşık on yıl tek yine kadın mühendis olarak ben o koltukta görevimi icra ettim. Sonrasında, 11 bir ziraat mühendisi kızımız geldi, bir ziraat mühendisi arkadaşım geldi. Biz de bir de branşlar arasında da çekişme vardır. Yani 11 ziraatçilerle inşaatçılar anlaşamaz, makineciler anlaşamaz. Bazı konularda sıkıntı yaşarız yani bu benden kaynaklanan bir şey de değil kurum içinde. Kurum içinde işgücü paylaşımından diyeyim, kaynaklanan bir şey, birimlerin arasındaki rekabetten kaynaklanan bir şey. O süre zarfında personelle de biraz

uğraşmam gerekti. İşte alttan aldım, üstten girdim, biraz zorlamayla, biraz fedakarlıklı bir kaç yıl da o şekilde gitti. Sonrasında işte bir düzen kurdum. Yani ı güzel bir düzenimiz vardı, artık bazı şeyler değişmişti yıllar içersinde. Ama atamam buraya olunca, artık burda da, ama çok sevilerek, istenilerek geldim buraya. Çok arkamdan beni destekleyenler oldu buraya gelmem için. İşyerimdeki başarımdan dolayı zaten talep edildim bu makam için. Hep Allah'a şükrediyorum nereden nereye. Allah'ım yani kapıları dinleyerek iş öğrenirken şimdi burada en üst makamdayım ve elimden geldiğince de bilgi paylaşımı yapıyorum. O yüzden yani herkes de, benden kıskanılan bilgiyi ben şu anda herkese esirgmeden veriyorum, çünkü bilgi paylaşılınca güzel. Benim işime ne yarayacak da zaten, onu kullanmadığım zaman, bana bir faydası olmayacak (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Aslında bu iş dünyası kadınlara göre pek değil. Kadınların daha fazla çalışması gerekiyor Türkiye ortamında. Ben onu gördüm. İş hayatına atıldığımdan beri ben hep çalıştım, bir yerlere geldiysem çalışarak geldim. Hiç bir zaman benim arkamda kimse olmadı. Erkek çalışmasa da gelebiliyor Türkiye'de. Ne yazık ki o kadar fazla çalışmasına gerek kalmayabiliyor. Ama kadın öyle değil. Kadının sürekli çalışması lazım. Biraz adaletsiz Türkiye o konuda (...) Ben şu ana kadar bir yerlere geldiysem kendi gücüm ile geldim. Yani kendi başarımla geldim. Ama geç geldim. 2011 yılı bana göre geç. Öyle kolay olmuyor yani. Çalışıyorsunuz ama karşılığını geç de alıyorsunuz. Alamayadabilirsiniz, onun da garantisi yo (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi yukarıda basedilen ayrımcı davranışlar sonucunda da kadınlar istedikleri statü ya da mevkilere ya gelememekte ya da bu mevkileri kendi çabaları ve daha çok çalışmaları ile geç elde etmektedirler.

“Kadın çalışan istememe”: *“evlenir, sonra doğum iznine ayrılır, kadınlara kim uğraşacak!”*

Yukarıda terfi alamamaları ve siyasete katılım engellerine ilişkin sebeplerden bahseden kadınlar aynı sebeplerle yaşadıkları diğer ayrımcı davranışlardan bahsetmişlerdir. Kadınlar *“cinsiyet ayrımcılığı işyerinde erkek egemenliği”* konusunda ayrıca işverenlerin *“evlilik/doğum izni alır düşüncesi”*, *“kadının niteliksiz işlerde çalışması algısı”* ve *“evli kadın seyahat edemez algısı”* gibi nedenlerle *“kadın çalışan istememe”*lerinden bahsetmişlerdir. Alparslan vd. (2015, s. 68-69) çalışmasında, yukarıda kadınların bahsettikleri söz konusu ayrımcılıkları *“örtülü ayrımcılık”* belirtmiş ve işverenler tarafından işçi alımlarında küçük çocuğu olan annelerin tercih edilmediği, seyahat edemez düşüncesi ile bekar kadınların tercih edildiği ve kadınların doğum öncesi ve sonrasında doğum iznine ihtiyaç duymaları ve kendilerine doğum ödenekleri sağlanması gibi nedenlerde de işgücünün dışında tutulduğunu belirtmiştir.

Çalışma hayatı bambaşka bir hayatmış. Zaten yine konu kadın olmaya gelecek de. Mesela şöyle Şerife Hanım, şunu gördüm ben; işe alınma sürecinde bile şöyle bir bakış açısı oluşmuş insanlarda, ya bu kadın işte, kadın çalışanı çok istemiyorlar. bence. Evlenir, sonra doğum iznine ayrılır, işte kadınlara kim uğraşacak, tayin ister dört gün sonra. Maalesef böyle bakılıyor olaya. Ondan sonra böyle bir boyutu var zaten. Başından böyle bir ön yargı var (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Benim aklıma kadın deyince ilk bunlar geliyor. Yani çünkü, şöyle bir şey var, kadın bir şekilde bizim aklımıza bile, kadın olarak, aciz bir varlık olarak, ben o yüzden gerçekten şu şeylere çok kızıyorum, özellikle işte bu tür çalışma ortamlarında vs. bir kadının çıkıp da ben bu işi

yapamam, ben gece gelemem dediği zaman diyorum ki yani sen bunu böyle hissediyor olsan bile diğer kadınlar için yapmak zorundasın. Bunu dememen gerekiyor. Çünkü sen onu dediğin zaman hepimizi etiketlemiş oluyorsun. Kadın akşam iş yapamaz. Yani kendi kariyerinin cam tavanını kendin oluşturuyorsun. Öyle olunca tabi ki insanlar diyor ki işte kadın, atıyorum mesela Halkbank'ta staj yaptım ben, işte şey vardı orada hani insan kaynaklarındaydım, arşiv dosyaları bilmem ne, çalışan olarak şunu düşünüyorlar, kadınlar arşive gitmek istemiyor, o yüzden kadın almayalım (...)Yani işte bu yüzden kadının o acizliğini bir şekilde yıkmamız lazım. Bir şekilde ayaklarımızın üzerinde durması lazım. Zaten yani gerçekten hani belki kamu da bu durum böyle değil ama özellikle özel sektörde insanlar şöyle düşünmeye başladı, ben şimdi bunu işe alacağım, bu yarın bir gün evlenecek, çocuğunu doğuracak, ondan sonra bir yıl ortada yok, ben bunu niye işe alayım. Şimdi ben buna boşu boşuna maaş ödeyeceğim. Onların görüşü yanlış mı, kesinlikle yanlış, ki ileri toplumlarda, yani Danimarka'da O.'ın kuzeni var, iki yıl kıza izin verdiler, bildiğin ücretli izin, yani hani doğumdan sonra. Ve bunu baba da alabiliyor, anne de alabiliyor. Anne almak zorunda değil. Hani bizdeki gibi çocuğu anneye yapıştırıp. Ya orada mesela böyle bir şey var. Ama bizim durumumuzda, gelişmekte olan ülkelerde bu duruma böyle bakılmıyor. O zaman işte kadını hep ikinci plana, ikinci plandaki işlere, daha işte maalesef ayak işlerine atmak ve aciz görmek durumunda kalıyoruz. (55-FK-31(E-0)-RET/RET-YDD-AKSARAY).

Ya da şey oluyor mesela işte atıyorum işyerinde eşitlik konusunda işte ya sen evlisin şimdi sen olmaz, ne bileyim şehirlerarası seyahat etmem gerekiyor mesela iş gereği ama sen evlisin, hani niye başvurdu ki falan diye böyle her yerden kısıtlanmanı bekliyorlar değişik bir şekilde. Ya da şey oluyor, başvursan ve kabul olsan bile o evli kadın ama şehir dışına çıkıyor oluyorsun. Yani her şekilde bir damga yiyorsun aslında. Yani o damgaları yemeden hayatına devam edebiliyorsan ne mutlu ama işte edemiyorsun, kısıtlandığını hissetmek çok yorucu oluyor çünkü bir yerden sonra. (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar iş hayatında istenmemelerinin temel sebeplerinin, öncelikle evlilik ve hamilelik süreci yaşayacak olmaları olduğundan bahsetmişlerdir. Seçer, (2015, s. 60-62)' a göre söz konusu bu durumlar, cam tavandan da önce kadını etkilemeye başlayan ve kariyer ilerlemesinde en büyük engellerden biri olan “annelik duvarı” engelidir. Kadınların hamile kalması ve doğum iznine ayrılması ile şekillenmeye başlayan annelik duvarında çocuğu olan kadını işe almama, yetersiz bulma, ücret, eğiti kariyer fırsatları gibi konularda ayrımcılık yapılması sonucu kadınlar engel niteliğindeki bir duvarla karşılaşmaktadırlar. Ayrıca Seçer (2015)'in çalışmasında “annelik cezası” kavramı ile ifade edilen dikkat çekici nokta ise; ve anne olan bireyler, anne olmayanlara göre işe alınma konusunda daha az önerilirken, baba olan bireylerle baba olmayan bireyler arasında işe alınma konusunda bir farklılık olmamasıdır. Sonuç olarak söz konusu bu ayrımcı davranışlar, özellikle hamile kadınların çalışma yaşamında ve yönetim araştırmalarında “kayıp kişiler” olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Ayrıca kadınlar, özellikle evli kadınların seyahat edemeyecek ya da geç saatlere kadar çalışamayacak düşüncesi ile işe alınmamaları ya da alınsalar dahi ikinci plandaki işlere atıldıklarını belirtmişlerdir. Cam (2003) ve Vefikuluçay vd. (2007, s. 28) da çalışmalarında kadınların işgücü piyasasında bulunduğu konum incelendiğinde, çoğunlukla emek yoğun, niteliksiz ve düşük ücretli işler olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu kısıtlamalar, ayrımcılıklar ve söz konusu süreçlerin kadınlar için çok yorucu ve yıpratıcı olduğu görülmektedir.

***“Kadının yaptığı işi kabullenememe”:* kadın çalışmaz evinde oturur!”**

“Kadının yaptığı işi kabullenememe”: kadın çalışmaz evinde oturur!” teması odağında kadınlar, genel olarak işyerinde özellikle cinsiyetlerine yönelik algılara değinmişlerdir. Sadece kadın oldukları için maruz kaldıkları, ***“kadından emir almama/sözünü dinlememe”***, ***“kadınla çalışmak istememe: laf söz olur!”***, ***“saygı görmemek”***, ***“haksızlığı uğrama, sindirilme/mobbing baskısı”*** ve ***“cinsel obje: önce beynimle sonra görüntümlle görsün istiyorum!”*** gibi durumlardan bahsetmişlerdir.

Nasip oldu Devlet Su İşlerine girdim. Ama tabi ki yükselmem çok zor oldu. Erkek egemen bir işyerinde, bir kadın olarak çalışmak beni çok zorladı, çok yıprattı, çok mücadele ettim sonuçta. Mesela şöyle, tek kadın eleman olarak işe başladım ben. Kadın elemanlar vardı, mühendis değil ama memur olarak çalışan. Tek kadın mühendis bendim. İşe başladığımda 1989 yılıydı. Ziraat mühendisi olmam dolayısıyla araziye çıkmam gerekirken, erkek arkadaşlar benimle araziye çıkmayı tercih etmediler. "Laf söz olur, dedikodu olur, biz arazide senle görüşmek istemiyoruz" dediler. Bir de ıı hakikaten yaptığım iş, bulunduğum birim daha çok erkek işgücü ihtiyacı gerektirdiği için orada da bir sıkıntıyla karşılaştım. Beni kabullenmekte güçlük çektiler (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bizler tabi ki o ortamdan çıktık, kendimizi şey yaptık. Babamda bile var yani. Babam bile beni zor kabulleniyor. Yani yaptığım işleri çok zor kabulleniyor. Mesela ben geç geldiğimde sanki "devleti sen mi kurtaracaksın" falan... Yani hala kabullenemediler. Erkek olsa mesela aynı durumda, şunu derlerdi, "ne kadar yoğun çalışıyor, yazık yoruluyor". Eşime öyle diyorlar. Eşime öyle diyorlar ama bana şey diyorlar, işte "yaa karanlıkta kadın milletin ne işi var" falan (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Ama çalışan kadın olmanın zorluklarını işte bir ön yargı var, kadınlar başaramaz, beceremez. Oysaki çok da güzel beceriyorlar her şeyi bence. Onlar da biliyorlar (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar sadece iş hayatında değil, aileleri de dâhil olmak üzere toplumda kadının çalışmasını hala kabullenemediklerini dile getirmişlerdir. Her şeyden önce kadınların en çok rahatsız oldukları ve en çok dile getirdikleri konu, tıpkı toplumda da aynı durumlara maruz kaldıkları gibi iş hayatında ilk olarak ***“cinsel obje: önce beynimle sonra görüntümlle görsün istiyorum!”*** gözüyle bakılmasıdır. Doğan (2011, s. 32)'ye göre; ***“Temelinde erkek iktidarını sağlamlaştırmaya dayalı ataerkil düzen aynı zamanda iktidarın hükmeden, üstün bir yapı olduğuna dair inancı gösterme çabasıyla kadına yüklediği rollerin birçoğunu değersizleştirerek, ikincil ve önemsiz roller olarak görmüştür. Verilen roller; çocuk doğurmak, anne, ev kadını gibi özel alanla sınırlanan rollerdir. Kadının toplumsal anlamda “cinsiyetsiz” bir meslek kadını ya da tümüyle “cinsel nesne” olarak tanımlanması bu rollerle de pekiştirilmektedir. Dolayısıyla bu bakış açısına sahip ataerkil yapı, geleneksel toplumsal düzende kadın bedeni ve cinselliğini bir tehdit unsuru olarak değerlendirdiği için, kamusal alanda daha görünür hale gelen kadını ancak dişiliğini silikleştirerek ya da onu görünmez kılarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır”***

Toplum olarak da düşününce, mesela Aksaray diye bakalım ya da İç Anadolu diye bakalım, şimdi kadınsın, bir kere çalışıyorsan, sürekli göz önündeysen, hani her zaman bir erkeğin göz hapsinde oluyorsun mecburen. Az böyle, karakter meselesi tabi bazı şeyler. Karakteri müsait olan insanların suistimal edilmesi çok olağan oluyor toplumda. Böyle bir algı var. Mesela bankada çalıştığım için özellikle ben görüyorum. Burada bir kurumsal yapının vermiş olduğu bir mesafe var ama ben başka bir yerde çalışsam o mesafeyi çok fazla, hani çok kolay delebilecek insanlar da var. Öyle bir ince çizgide durmak zorundasın ki, o ciddiyetini de korumak zorundasın, samimiyetini de vermek zorundasın aynı zamanda mesela müşteriye. O duracağı yeri çok iyi bilmen lazım (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ama işte şöyle, şimdi ben açıkçası mütevazı olmak istemiyorum. Hakikaten gittiğim yerde başarılı olan biriym ama bazen güzelliğinin, ya da davranışının, giyiminin, yaptığımız işin önüne geçiyor. Ortama girdiğindeki bakışlar size onu fark ettiriyor. Yani "ovv bu kadın şey" işte, o zaman bu beni çok üzüyor. Fakat işte sizin ile yarım saat konuştuktan sonra bu kadın öyle bir kadın değil, bu kadın iş kadını denilebiliyor. Ama o ortamda yarım saatin size vermiş olduğu bir acı var hala, bir, (...) Aslında şöyle, insanlar aslında kadının her yerde olmasını istiyorlar. Yani her sektörde, her şeyde çalışmasını istiyorlar ama kendilerine göre hareketler, erkeklerin kendi, erkeklerin izin verdiği sürece, erkeklerin düşüncesi ile olması gerekliliğini istiyorlar. Güzel bir kadın, mesela geçen gün bir meclis üyemiz var, geçen gün bir konu ile ilgili konuşuyoruz, "bak dedi sen güzel bir kadınsın, seninle oturup sohbet etmekten mutluyum." Ne iş! Yani böyle bir deyim, beni yükseltmez. Beni alçaltır, ama farkında değiller bunun. Böyle istiyorlar, güzel bir kadın olsun, çalışsın, onun yanında oturalım, onun ile iş yapalım ama bu kadar. Bu kadar yani. Toplum bunu istiyor. Yani toplum derken erkek, anne baba, ne bileyim herkes bunu istiyor. Evet biz her yerde olalım ama biz kadın olalım. İş arkadaşı olmayalım, yönetici olmayalım. Kadın olalım. Valla bizi kabullenmelerini bekliyorum ben. Yani ben toplumun bir ferdi isem bizi artık bu sektörde olmamız gerekliliğini bekliyorum. Biz her yerde olmamız lazım ve bizi evet ben güzelliğim ile görüneyim ama beni ilk önce beynim ile sonra görüntüm ile görsün istiyorum (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Ama toplum şu olayların da etkisi ile sanırım kadına direk cinsel obje gözü ile bakıyor ve bunu aşamıyoruz (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-Y-BURSA).

Kadınların da bahsettiği gibi kendilerine cinsel obje gözüyle bakılması onların çalışırken her davranışlarına dikkat etmeleri gerekmesine ve iyi niyetle yapılan davranışların bile yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Bunun dışında kadınlar ayrıca "*kadınla çalışmak istememe: laf söz olur!*" temasına değinmişlerdir. Kadınlar, bahsettikleri gibi kadını cinsiyetiyle yargılayan aynı düşünce tarzının, bu önyargıları nedeniyle kadınlarla çalışmak istemediklerini de belirtmişlerdir. Bu anlamda Kartal & Çoban (2018, s. 73)'e göre kadınlara yönelik ayrımcılık uygulamalarından biri olan "tutum, davranış ve değerlendirmede ayrımcılık"tır. Bu ayrımcılıkta ise özellikle kadınlarla aynı iş ortamında yer almak istemeyen erkeklerin kadınları görmezden gelmeleri, kadınlarla çalışmak istememeleri ve işbirliği yapmaktan kaçınmaları şeklindeki tutum ve davranışlarıdır.

Erkek egemen bir işyerinde, bir kadın olarak çalışmak beni çok zorladı, çok yıprattı, çok mücadele ettim sonuçta. Mesela şöyle, tek kadın eleman olarak işe başladım ben. Kadın elemanlar vardı, mühendis değil ama memur olarak çalışan. Tek kadın mühendis bendim. İşe başladığımda 1989 yılıydı. Ziraat mühendisi olmam dolayısıyla araziye çıkmam gerekirken, erkek arkadaşlar benle araziye çıkmayı tercih etmediler. "Laf söz olur, dedikodu olur, biz arazide senle görüşmek istemiyoruz" dediler. Bir de u hakikaten yaptığım iş, bulunduğum birim daha çok erkek işgücü ihtiyacı gerektirdiği için orada da bir sıkıntıyla karşılaştım. Beni kabullenmekte güçlük çektiler, bizim erkek elemana ihtiyacımız varken neden bir kadın eleman işe alındı, o çalıştırılıyor diye. İı ama o zamanki şartlar öyleydi. İı o şekilde başladım ben işe. Bu, bunu yıkmak çok uzun yıllarımı aldı ve ben, arkadaşlar, ben geçici işçi olarak işe başladım, beş yıl bu şekilde çalıştım, beş yılın sonunda kadroya geçip, ziraat mühendisi unvanını, mes,, u

ziraat mühendisi olarak devam ettim. Beni ziraat mühendisi olarak görmediler, geçici işçi olarak işe başladığım için. Sonra kadın olmam bir dezavantaj oldu araziye çıkmadılar. Ne zaman ki kadroya geçtim, o zaman bazı şeyler yıkılmaya başladı. (...) Yani o benden, dediğim gibi benim kişiliğimden kaynaklandı, işe giriş şartlarımdan kaynaklandı, arkadaşların bakış açısından kaynaklandı ve ı çalıştığım arkadaşlarım, yani bu belki biraz yanlış anlaşılabilir bilemiyorum ama ı dini bağlantıları vardı diyeyim, öyle söyleyim. Onların etkisinde kalarak, o görüşten kaynaklanarak bana karşı çıktılar. Kadın çalışmaz, evinde oturur. Yani benle hah, benle araziye çıkmamak istemelerinin altında yatan sebep de oydu. İşte hani, kadımla gidersek laf söz olur, herhangi bir şey olur falan yani o düşünceyle benle çalışmak istemediler (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kendileri ile çalışmak istemedikleri gibi aynı zamanda kadınları yok sayıp **“kadından emir almama/sözünü dinlememe”** gibi kadına yönelik acımasız davranış ve tavırlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Yılmaz (2019, s. 24) ve Karaca (2007, s. 66) çalışmalarında da kadınların yönetici pozisyonlarına getirilmelerini engelleyen ve toplumsal cinsiyete dayalı kalıpyargılar olduğunu ve bunlardan birisinin de kadının erkeklere emr vermemesi ve erkeklerin de kadınlardan emir almamasına yönelik inanç olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca erkekler, kadınların astı konumunda olmayı ve onlardan emir almayı onur zedeleyici bir davranış olarak algıladıkları görülmektedir.

Şöyle yani, kadın olmak gerçekten zor işyerinde. Hele ki böyle ı çevrenizdeki insanlar biraz egolu ve ı şeyse. Ben ilk işe başladığımda kendim, yapım gereği de zaten biraz sessizdim, hani böyle ı çabuk adapte olurum, arkadaşlarıma da çabuk adapte olurum ama böyle hani kavgacı bir tipim yok, yani kavgacı kişiliğim yok. Sessiz, ortama ayak uyduran ı bir kişiliğim var. Ama hani burada öyle oldukça, bilerseniz bile sözünüzü dinletemiyorsunuz. Hani sakın sakın anlatmaya çalışıyorsunuz (gülerek), bakın o öyle değil, bu böyle değil. Yani söze girmek için bile bir artık şey, hani yırtıcı olma moduna geçiyorsunuz. “Ya bi susun da beni dinleyin” gibi. Hani bunlar mesela hiç sevdiğim şeyler değildi. Ama hani üç yıl, dört yıl tecrübeden sonra artık o şeye geliyorsunuz. Bir toplantıya giriyorsunuz mesela altı kişi var. Beşi erkek, siz bayansınız, kadınsınız. E herkes hani kendi arasında o onu söylüyor kabul ediyorlar, bu bunu söylüyor kabul ediyorlar. Siz bir şey söylüyorsunuz, “ya öyle değildir o” moduna giriyorlar ya da işte “humm” falan deyip geçiyorlar. Hani o, onu ispatlamak, onu anlatmak gerçekten zor oluyor. Hele ki böyle daha yeni başladıysanız, tecrübeniz de yoksa, ki ben hani tecrübesi başladım üniversiteden mezun olunca, daha da zorlanıyorsunuz (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

On beş yılın sonunda herkes emekli oldu ve o koltuk bana kaldı. Tek başıma, ı yani turnaklarımla oraya geldim. Bilgisiz gelmedim açıkçası ama o bilgiyi edinmek beni çok zorladı. Pes etmedim, çünkü ben mücadele etmeyi seviyorum, pes etmek benim doğamda yok. Ondan sonra da ı o on beş yılın sonunda da ı alttaki personel benle çalışmak istemedi. "Biz kadından emir almayız" gibi bi,,(12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar sadece kendileriyle çalışılmak istenmemesi ve yok sayılma gibi tavır davranışların yanı sıra **“haksızlığa uğrama, sindirilme/mobbing baskısı”** ve **“saygı görmemek”** gibi daha ciddi problemlerle de karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Çakır (2008, s. 35)’ göre; mobbinge dayalı söz konusu davranışlara kadınlar erkeklerden daha çok maruz kalmaktadır ve genel olarak zorbalık içeren davranışlar daha çok erkekler tarafından gerçekleştirilmekteyken erkek çalışanların kadın yönetici ve çalışma arkadaşlarından bu tür davranışlara daha az maruz kaldıkları görülmektedir.

Aynen öyle yani işyerlerinde de illa ki yıpratıyorlar. Mesela yakın arkadaşım daha yeni işte mobbing uyguladığını söylüyor işverenin yani patronunun, bir üstünün. Erkek ve kadınlara gıcık olduğunu söylüyor, kadınlara özellikle yıpratma politikası uyguladığını söylüyor ve bundan çok rahatsız oluyorlar. Üç beş kadın, hepsini böyle yıpratmaya, ben öyle bir şey yaşamadım açıkçası. Ben öyle bir şey yaşasam direk hani ir çözüm bulmaya çalışırım. Ben genellikle şey yapıyorum, yani hani kadın olarak hiç böyle ezildiğim şey olduğum yani illa ki olmuştur yani illa ki yani sindiriliyoruz ya (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hangi meslekte olursan ol şurada yan tarafımda erkek doktor çalışıyor ve benim yaşadığım baskının, stresin 1/10'ini yaşamıyor. Ama sonuç olarak ikimizde burada aynı işi yapıyoruz. Hani şey olarak idari olarak da öyle. İdarede gördüğü saygının 1/10'ini ben göremiyorum. Aynı işi yapıyoruz, aynı parayı kazandırıyoruz, aynı maaşı alıyoruz ama Türkiye'de kadın olmak zor, çok çileli bir şey gerçekten. Meslek falan hiç fark etmiyor. Bence çok eziyetli. Ben özellikle böyle kamusal alanlarda o kadar çok insan ile karşılaşıyorum, hala doktor bey diyenler var. Kadın olup hala doktor bey diyenler var ki bu hastanenin %50'si kadın çalışanın. Kadın olmak zor, çok zor (...) Ama şimdi kaçınıcı yılım meslekteki ve saygıyı burada göremiyorum (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Kadınlar kendi tabirleriyle de erkek egemen iş dünyasında erkeklerden ve işverenlerinden gördükleri bütün olumsuz tavır ve davranışların yanı sıra şaşırtıcı bir şekilde kadın işverenlerinden de ciddi baskı ve olumsuz tavırlara maruz kaldıklarından **“kadınlar arasında mobbing: kadın kadının kurdu”** teması odağında söz etmişlerdir.

İlk görev yerim Van. İki yıl kaldım ve ömrümden ömür götüren bir yer. Beni hayattan böyle soğutan yer orası oldu maalesef. Doğu, artı işyerindeki insanların Türk'lere karşı tavırları, artı müdürün nedenini bilmediğim bir şekilde benimle fazlaca uğraşması. İki tane Türk'tük zaten. Diğeri asker eşiydi, ona dokunamıyordu çok fazla. Askerden çekiniyorlar. Ne yapabiliyorsa bana yaptı. Biraz da babamı dinlememden de kaynaklandı. Çünkü babam, tayinini vermeyecek, alttan al Zehra diye diye, ezilmem de biraz da o beni durdurdu. Yoksa çok kötü şeyler olabilirdi. Karşı dururdum yani. Hiç olmazsa dedim BİMER'den yazalım bir şey yapalım, hani hep bir korku. Ya tayinini vermezse ki, iki yıl tuttu zaten. (...) Benim müdürüm kadındı. Kadının kadına yaptığını hiç kimse yapmıyor bence. Kadınlar kadınları daha çok eziyorlar. Kadınlara kendine daha rakip görüyorlar belki. Çok basit bir şey. Tek taş bir çok kadında var değil mi, görünce "a ne güzel" dersin, nişanlanmışsın dersin, o yüzüğü takmışsın ama hiç bir yere gidemezsin. Ne hayırlı olsun, ne bir şey. Bu bile insanı çok aşırı soğutuyor. Biz hep çalışma alanı olarak, nüfusta... Önceki iş yerimde çok kadın ağırlıklıydı, burası da çok kadın ağırlıklı. Ve buraya gelirken özellikle ne olur kadın ağırlıklı olmayan bir yere gidelim diye şey yapmıştım ama eşim işinden dolayı tekrar burası oldu. Burası da kadın ağırlıklı. Maalesef kadınların fazla oldukları yerlerde çekememezlik, bir şey oluyor yani. Ben burada iki tane hamilelik yaşadım. Bizim çalıştığım yerin en ağır, en böyle sürgün olarak görülen yeri adrestir, ben adresteydim. Hamileliğimde dahi beni oradan almadı zaten. Ki bir hamile arkadaş daha vardı, farklı serviste, onu da adrese verdi mesela. Adres, bizim oranın gerçekten sürgün yeridir. En sıkıntılı insanlar oradadır, en bağırma çağırma, kavga gürültü olur. O 32 haftaya kadar, çok kötü şeyler yaşadım. O stres, ağırlık, insanların tavrı, 32 haftam doldu ve ücretsiz izne ayrılacağım gün ben bebeğimi kaybettim. Bebeğimin kalbi durmuş. Onu atlatamadım zaten, o benim için çok aşağıya çeken bir şey oldu. O kadar sıkıntılı bir yerde çalışmasaydım, o kadar stresimi çocuğuma yaşatmasaydım...(ağlıyor). Belki de yaşayacaktı diyorum. Ani kalp durması. Bütün tahlillerimiz tamam, her şeyimiz tamam, hiç bir sağlık sorunu yok. Dört gün öncesinde de ben zaten kontrolüm için oradaydım, 32 haftam dolduğu için rapor almak için gittiğimde kalbinin durduğunu öğrendim. Yani bir gün olmuş. Hani kalbi durmadan önce de gelsen yapacak bir şey yoktu diyor ama ben hep iş yerime bağlıyorum bunu. O strese, o yoğunluğa, o insanların nefretine... Artık nüfus beni insanlardan nefret ettirir bir hale geldi. Sonra aradan bir 6 ay geçtikten sonra hani ikinci bir çocuk olsun, ona tutunurum dedim, beni tekrar adrese verdi. ikinci bebeğimi iki aylıkken kaybettim. Bilmiyorum ya...(ağlıyor) (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

22 yıl özel bir bankada çalıştım, müdür yardımcısı olarak uzun yıllar görev yaptım. Hep üst düzey yönetici pozisyonundaydı çalışmalarım ama bir talihsizlikle ve mobbing ile işten ayrılmak zorunda kaldım, kadının kadına şiddeti ile ayrılmak zorunda kaldım. Mesela ben

çalışma ortamında yaşadığım gerginlikleri anlattığım zaman annem bana hiç inanmıyordu. Öyle de bir sıkıntı var yani. Gerçekten inanmıyorlar çünkü bir kadının bir kadına nasıl bu kadar baskı yapabildiği, onlar o kadar farklı ortamlarda farklı şekillerde yetişmişler ki, bunları düşünemiyorlar. Oradaki baskıyı, senin üzerinde ne kadar büyük bir stres yarattığımı ve o stres ile eve gelip onu dağıtamadığımı, atamadığımı falan onları hiç anlayamıyorlar yani (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadın yöneticileri tarafından kendilerine mobbing uygulandığını söyleyen kadınlar, uygulanan baskılar ve mobbing sonucu çocuğunu kaybetme ve işten ayrılma gibi ciddi problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kadın işverenleri ve yöneticileri tarafından gördükleri muameleyi; **“kadınlar arası rekabet/çekememezlik/kraliçe-arı sendromu”**, **“kadınlar kadınları daha çok eziyor”** gibi söylemlerle ifade etmişlerdir

Yukarı gelenler halbuki kadınların eline bıraksalar gerçekten daha çekilir olabilir ama kadınlar da kadının kurdu olduğu için ve hormonlardan çok etkilendiği için onda da bazen zorluklar olabiliyor. Bir de idare kısmında kadınlar eğer kadınlar biraz daha kadın kimliklerinden sıyrılmak için daha sert oluyorlar. İdarecilerden bahsediyorum. Daha sert olunca da bazen sarpa sardırıyorlar yani halbuki duygularıyla yönetseler ve daha anaç olsalar daha farklı olacak. Yani bu çünkü oralara gelebilmek için çok sertlik gerekiyor kadın olmakta (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınları, kadınlara karşı özellikle daha bencil. Gerçekten de mesela. Kayınpeder baskısı değil kayınvalide baskısı var burada. Kendi bulduğun, kendi yaşadığın şeyi niye başkasına yaşıyorsun? Daha iyisini yap sen, yapma onu. Ama burada valla kadınlar kadınların hayatını zorlaştırıyor bence burada. Erkek müdürden izin istiyorsun, "Çocuğum şöyle böyle." diye, adam hiç ikiletmeden veriyor. Bayan müdürden istiyorsun, çocuk sahibi bilmem ne, "Eee ıı babası yok mu? Şöyle de böyle de..." bir şeyler sıralıyor sana. Çünkü hak edilmeden kazanılan mevki ve makamlar onlarda komplekse neden oluyor. Mesela çok basit bir şey istiyor, gerçekten de yapamayacak durumdayım ve izah ediyorum. İzah edince "Sen beni müdür yerine koymuyor musun? Benim dediğimi yapmıyor musun? Sen zaten bana muhalefetsin, eski müdürlerden yanasınız." hali var. Özgüven eksikliğinden. Çünkü kaç defa sınava girip kazanamadığı için. Kazanıp bir müdür yardımcısı bile olamadı çünkü. Ama bu sistemde ne oldu? Tepeden inme müdür oldu direkt. Ve bu tür insanlarda aşağılık kompleksi var hepsinde (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar kadın yöneticilerinden gördükleri ciddi baskılardan bahsetmişlerdir. Bazıları bunun sebebini anlayabildiğini, onların da o mevkilere zor geldikleri ve söz konusu mevkilerin erkekler de olduğu gibi sertlik gerektirdiğini dolayısıyla kadın kimliklerinden sıyrılmak için sert davrandıklarını belirtirken bazıları ise bunların sebebini kıskançlık ve rekabet olduğunu, kadınların kadınları daha çok ezdiğini **“kadın kadının kurdu”** gibi söylemlerle ifade etmişlerdir. Benzer şekilde; Cevher & Öztürk (2015) de kadın çalışanların kadınlardan gördükleri mobbing davranışlarının "pembe taciz" olarak kavramlaştırıldığını belirttikleri çalışmalarında; kadınlar arası mobbingin nedenlerini; **“çekememe dış görünüş, güzellik”**, sonuçlarını ise **“hoşgörüsüzlük, psikolojik hastalıklar, işten vazgeçme”** olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca çok önemli bir noktaya değinen yazarlar, tıpkı yukarıdaki kadınların bahsettikleri gibi; kadın yöneticilerin hem cinslerine mobbing uygulama nedenlerinden birisinin de yine toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentilerine bağlı olarak kadından naif ve zayıf davranışlar beklenmesi iş yaşamında

kadının ya beklentiler doğrultusunda davranmak ya mobbing mağduru olmak ya da erkekleşerek yerine korumak durumunda kalmaları olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla da kadınlar kendini kanıtlama, zirvede olmanın ayrıcalığını yaşama, erkek gibi davranma ve onların gözüyle görme ve yönetme gibi davranışlarda bulunarak kadın çalışanlara mobbing uygulamaktadırlar. Çalışmanın sonucuna göre; işyerinde mobbingi %85 erkekler kadınlara yapsa da, %69 oranında kadınlar birbirlerine uygulamaktadır. Bu bağlamda da kadınlar kadın yöneticiler yerine erkek yöneticilerle çalışmak istemektedirler.

Bu konuda, kadın yöneticileri yüzünden ölüm ve sağlık sorunları gibi ciddi problemler yaşayan bir kadın **“kadınları karar mekanizmasına koymayın”** diyerek kadın yöneticilerin karar verici olmamaları gerektiğini belirtmiştir.

Kadınlardan ben bir soğuşumdur. Bir yere gittiğimde kadın görürsem eyvah derim yani. Kesin olumlu bir şey duymayacağım, bir yardımcı olmayacak kesin. Kesin aşağıya çekecek derim ne yazık ki maalesef. Şimdi gelen müdürümüz erkek, değişti, bir 6 ay falan oldu. Daha huzurluyuz. Maalesef daha huzurluyuz. Bilmiyorum ya, çok ilginç. Ya hamile olduğunu söylüyorsun, mutluluğunu paylaşıyorsun, "hamile misin, ben şimdi ne yapacağım!" Sana direk, çalıştıramayacak, işte gidecek zaten, evde oturacak da maaşı da alacak, direk bu gözle bakıyorum. Artık benim politikamdır, arkadaşlarım çok iyi bilir, ne olur kadınları yükseltmeyin. Ne olur belirleyici yerlere kadınlar gelmesin diyecek hale geldim. Çünkü çalışma hayatı boyunca şeflerim müdürlerim hep kadın oldu. Çok şükür şimdi erkek, daha rahatız. Çok ilginç gerçekten, gerçekten çok acı. İlk bebeğimi kaybettikten sonra çok basit bir iş için bir şey sormaya gidiyorum, hani böyle ne diyeceğimi düşündüğüm için duraksıyorum mesela, "yoksa hamileyim mi diyeceksin!" Şakamı bu yani, bana yapılacak şey mi bu ya! Ben iş ile ilgili bir şey söylemeye gitmişim, yoksa hamileyim mi diyeceksin. (...) Ama çalışırken bir şeyler yapabiliyor olmak, üretken olmak çok harika bir şey. Kadınlardan kötü bir şey gördüğümde, yok hayır kadınlar evde oturmalı. Biraz o benim ne yaşadığım ile ilgili fikrim değişiyor açıkçası. Ama gene de kadınları, çok karar mekanizmasına koymamakta fayda var. Çok duygusal, kinci ya da kıskanç olabildiğimiz için belki (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Kadınlardan biri ise; kadınların iş hayatında karşılaştıkları ayrımcılık, baskı ve engellere ilişkin bir kadın ise bunun sebep ve sonuçlarından bahsederken bütün bu sorunların bazılarını da kadınların kendilerinin yaptığı ve kadınlara yönelik iş hayatındaki bu olumsuz algıları biraz da kendilerinin oluşturduğunu **“kendi cam tavanını kendisi oluşturuyor!”** şeklinde ifade etmiştir.

Yani çünkü, şöyle bir şey var, kadın bir şekilde bizim aklımıza bile, kadın olarak, aciz bir varlık olarak, ben o yüzden gerçekten şu şeylere çok kızıyorum, özellikle işte bu tür çalışma ortamlarında vs. bir kadının çıkıp da ben bu işi yapamam, ben gece gelemem dediği zaman diyorum ki yani sen bunu böyle hissediyor olsan bile diğer kadınlar için yapmak zorundasın. Bunu dememen gerekiyor. Çünkü sen onu dediğin zaman hepimizi etiketlemiş oluyorsun. Kadın akşam iş yapamaz. Yani kendi kariyerinin cam tavanını kendin oluşturuyorsun. Öyle olunca tabi ki insanlar diyor ki işte kadın, atıyorum mesela Halkbank'ta staj yaptım ben, işte şey vardı orada hani insan kaynaklarıdaydım, arşiv dosyaları bilmem ne, çalışan olarak şunu düşünüyorlar, kadınlar arşive gitmek istemiyor, o yüzden kadın almayalım. Yani işte bu yüzden kadının o acizliğini bir şekilde yıkmamız lazım. Bir şekilde ayaklarımızın üzerinde durması lazım. Zaten yani gerçekten hani belki kamu da bu durum böyle değil ama özellikle özel sektörde insanlar şöyle düşünmeye başladı, ben şimdi bunu işe alacağım, bu yarın bir gün evlenecek, çocuğunu doğuracak, ondan sonra bir yıl ortada yok, ben bunu niye işe alayım.

Şimdi ben buna boşu boşuna maaş ödeyeceğim. Onların görüşü yanlış mı, kesinlikle yanlış, ki ileri toplumlarda, yani Danimarka'da Ozan'ın kuzeni var, iki yıl kıza izin verdiler, bildiğin ücretli izin, yani hani doğumdan sonra. Ve bunu baba da alabiliyor, anne de alabiliyor. Anne almak zorunda değil. Hani bizdeki gibi çocuğu anneye yapıştırıp. Ya orada mesela böyle bir şey var. Ama bizim durumumuzda, gelişmekte olan ülkelerde bu duruma böyle bakılmıyor. O zaman işte kadını hep ikinci plana, ikinci plandaki işlere, daha işte maalesef ayak işlerine atmak ve aciz görmek durumunda kalıyoruz. Kadın kendisi bunu yaratıyor. Ben öyle düşünüyorum. Şöyle bir şey var, yani mesela bir şey olduğunda benim çocuğum var o yüzden şunu yapamam, bu cümleyi kadının kurması demek, kendisinin gerçekten kariyerini baltalamış demek. Çünkü çocuk yapmayı da sen seçtin, ortak kararınızdı, yani sen de bu kararın içindesin, sana kimse çocuk umarım yaptırtmadı. Yani kariyer yapmayı da sen seçtin, o zaman bunların ikisini bir şekilde birbirinden ayır, aynı anda götürmeyi öğrenmen gerekecek. Yani sen benim karşıma çıkıp ben işveren olsam ben de ya senin çocuğuna, herkesin çoluğu çocuğu var o zaman. Yani buna biz nasıl yetişeceğiz derim belki de (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlara iş hayatında gösterilen muameleyi biraz da kadınların kendilerini yarattığını söyleyen bir kadın, toplum olarak kadınları aciz görmek durumunda kaldıklarını, kadınların bu algıyı yıkmaları ve ayakları üzerinde durmaları gerektiğini belirtmiştir.

Kısaca; *“iyi çalışan olma beklentisi”* odağında kadınlar iyi bir çalışan olmak için uyumlu, sesini çıkarmayan aynı zamanda çok çalışan bir işgören olmaları beklendiğini dile getirirlerken; beklentilerden ziyade daha çok çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlardan bahsetmişlerdir. Söz konusu sorunların ise temeli ayrımcılık ve mobbinge dayanmaktadır. Kadınların iş yaşamında sadece cinsiyetlerinden ötürü ve anne olmaları sebebiyle ayrımcılığın her türüne maruz kalarak ücret, terfi, kariyer gelişimi ve eğitim fırsatları gibi birçok konuda engellerle karşılaştıkları görülmektedir. Bunların sonucunda ise zaten işgücüne katılma konusunda erkeklere oranla daha geride olan ve birçok kalıpyargı ile mücadele eden kadınlar yaşadıkları bu sorunlar nedeniyle işgücünden ayrılmak zorunda kalma ya da fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar yaşama gibi birçok olumsuzluklarla karşılaşmaktadırlar.

“Toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın” ana teması odağında, *“hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!”* beklentilerinden bahseden kadınlar bu tema kapsamında *“iyi evlat olma beklentisi”, “iyi gelin olma beklentisi”, “iyi arkadaş/sosyallik beklentisi”, “iyi evhanımı beklentisi: evin lekesiz/düzenli olması”, “iyi eş olma beklentisi”, “iyi anne olma beklentisi”, “iyi çalışan olma beklentisi” “bakımlı/güzel olma beklentisi”* gibi beklentileri değinmişlerdir. Son olarak ise *“her şeyi yapar algısı/her şeyde iyi olma: çok şey bekleniyor!”* temasında genel olarak kadından her şeyi beklediklerinden bahsetmişlerdir.

“Her şeyi yapar algısı/her şeyde iyi olma: çok şey bekleniyor!”: Ahtapot olmanız bekleniyor”, “Çok şey yükleniyor bence, çok fazla, kadınlar Süpermen değil ya!”

Kadınlar, toplumun beklentilerini neler olduğunu, kadından neler beklediğini detaylı olarak anlatmadan önce ilk olarak her şey beklediğinden, kadının birçok şeyi üstlendiğinden ve bu yüzden her şeyin kadına yüklendiğinde bahsetmişlerdir. Dolayısıyla kadınların hemen hemen hepsinin kullandığı ifade “çok şey bekleniyor” şeklindedir.

Her şeyi kadından bekliyor. Her şeyi kadından evlilikte bile şeyle bir cümle, çocuk üç aylık mesela, yaşamışımıdır, her kadın bunu. Bu çocuk niye ağlıyor. Böyle bir soru tarzı ben.. Çocuk uzaylı değil, çocuk bir canlı, nefes alıyor, ağlayacak. Yani niye ağlıyor, her şey olabilir. Ayağının altın dövmediğin sürece... Karnı açtır değil mi, bir rahatsızlığı vardır, bir yer ağrıyordur vs. Yani soru tarzı şu, genel anlamda, herkes soruyor ama bunu, eşin, kayınvaliden vs. kendi annen babanı da koy işin içine, ağlamaması gerek. İşte annesin. Sorumluluk burada başlıyor yani. Tabi ki ağlamayacak evlat da yani, annesin, o kadar yani sen de, bilerek ağlatacak halin yok neticede çocuğunu yani. Onun için oradan... Kadına verilen sorumluluk zaten çok fazla beklenti, anne olduktan sonra zaten çok fazla, aşırı derecede yani (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çok şey bekliyor bence, ahtapot olmanızı bekliyor (karşılıklı gülerек). Herkes öyle bekliyor yan, aileniz onu bekliyor, hem evinle ilgilen hem onlarla ilgilen, eşin istiyor ki evin dört dörtlük, sizin çocuklara, hem çocuklarla ilgilen hem benimle ilgilen, e okulda da işinde başarılı olman lazım, işte evin sorunlarını buraya getirmemen gerekiyor gibi beklenti var. E toplum zaten kadından beklentileri yüksek yani. Benim küçük oğlum şey diyordu küçükken, bir gün teyzesine demiş, benim annem çok zeki, çünkü annem her işi yapıyor, babam sadece çalışıyor (kahkahayla gülerек). Küçük bir çocuk böyle özetlemişti, “Babam sadece çalışıyor, annem her işi yapar. Benim annem çok zeki, annem her işi yapar” demişti. Kardeşim geldi, gülmekten yerlere yatıyor kreşten çıkarken. “Ne diyor bak senin oğlu diyor, benim annem zeki, babam sadece çalışır” (karşılıklı gülerек) (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlardan şöyle, parçalarsak toplumu değişik, kategorize edersek, çok şey bekleniyor. Bu çamaşır yıkanacak bu kadın bu yemeği yapacak. ama işte beklentiler dedik ya beklenti şu yönde, onu da yapsın kadın, onu da yapsın, çocuğu da ağlatmasın, yemek de pişsin, hepsi de olsun. Bak tarla tapanda köyde çalışan kadınlar neler yapıyorlar. Bir de o kıyaslama var. İyi de hani neden kötü örnek ile şey yapıyoruz. O kadını da bizim o cendereden kurtarmamız gerekmiyor mu? O, zavallı, köydeki kadını da o cendereden bizim çıkarmamız gerekmiyor mu hani, insan olduğun ona da hatırlatmak... Bilmiyorum. 849-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlardan beklentiler konusunda görüldüğü gibi kadınların önemli tespitleri olmuştur. Her şeyden önce özellikle değindikleri konu kadının statüsü ne olursa olsun kadından her şeyi beklediklerini belirtmeleridir. Bir diğer önemli nokta birçok beklentinin daha çok annelikten sonra başladığını, annelikle birlikte kadından çok şey beklediğinin söylenmesidir. Diğer bir husus, beklentiden ziyade otomatikman birçok şeyin kadına “yüklenmesi”dir ve kadın “her şeyi yapar algısı” ile birlikte kadınlara taşıyamayacakları kadar yük yüklediklerini ifade etmişlerdir. Son olarak önemli noktalardan birisi ise kadınlardan neredeyse ahtapot olmaları beklediği, bu kadar çok şey beklenmesinin kendilerini robotlaştırdığı ve her şeyi yapmalarının çok zor olduğunu dile getirmeleridir. Sever (2015, s. 79) çalışmasında kadınların bu durumunu şu cümlelerle özetlemiştir: “Erkeğe neredeyse sadece maddî bir sorumluluk yüklenirken kadından beklentiler o kadar yükseliyor ki, modern ve iyi anne olmak hayali, her gün biraz daha Kaf Dağı'nın ardındaki Anka'ya dönüşüyor. Bu Superwoman olma yarışında anneler aynı zamanda hemcinsleriyle

de yarışmak zorunda kalıyorlar. Modern anneler anneliği daima birinci planda tutar ve kariyerlerini de “başarıyla yürütürken” kişisel bakımlarını atlamamalı, doğumdan sonra kendilerini “salmamalı”, “kadınlık vazifelerini” yerine getirmeyi ihmal etmemeli (yoksa kocası “kaçabilir”), ayrıca daima sevecen ve sabırlı kalabilmelidirler. Tüm bunları yerine getirebilecek biri var mıdır sahiden?”

Sonuç olarak; kadınlar *“toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın!”* ana teması odağında toplumun kadınlardan neler beklediğinden bahsetmişlerdir. Söz konusu beklentiler üç ana temada ele alınmışlardır. En çok norm haline gelen ve kadınları yoran *“geleneksel kadın beklentileri”*, en çok baskı niteliği taşıyan ve kadınlar için yıpratıcı sonuçlara yol açan *“baskıcı beklentiler/kalıp yargılar”* ve en genel anlamda hepsini kapsayan *“hem geleneksel hem modern kadın beklentileri”*ni kendi yaşam deneyimleriyle de ele alarak ifade etmişlerdir. Toplumun kadınlara yüklediği beklentiler geçmişte günümüze süregelen ve kadınların aşına olduğu, yetiştirilirken öğretildiği ve halen uygulanan beklentiler olmakla birlikte birçoğu geçmişte çalışmayan kadınlara yüklenen ve geleneksel hale gelen beklentilerdir. Ancak bunun yanı sıra günümüzde çalışan kadınların sayısı her geçen artarken, toplumun da kadınlardan beklentilerinin değiştiği, dolayısıyla en önemlisi günümüz çalışan modern kadınına hem bu değişen ve artan beklentilerin hem de var olan geleneksel kadına yönelik beklentilerin yüklendiği görülmektedir. Özetle; statüsü ve mesleği ne olursa olsun, günümüz çalışan kadından hem evde hem de işte iyi olmasını, hem geleneksel rollerini (dişil roller) hem de artan ve değişen modern kadın rollerini (eril roller) yerine getirmesini ve hepsinde iyi olmasını bekledikleri söylenebilir. Bu bağlamda Jacques (2008) ve Goldberg (2001)’ e göre; süper kadın, geleneksel erkeksi özelliklere sahip olma (bağımsızlık, başarı, rekabet), birincil kadınsı niteliklere (çekici, bakım veren) bağlı kalabilen, ilişkisel rolleri sürdürmenin yanı sıra görünüm ve çekiciliğe yönelik kaygıyı koruyan, ilişkileri korumanın yanı sıra prestijli bir kariyere sahip ve ince ve fiziksel olarak formda olan ve bütün bunların hepsine sahip olan kadındır. Ayrıca tüm bunlara sahip olan süper kadın her şeyi cazip, zahmetsizce, mutlu ve mükemmel yapan, işçi veya kariyer gönüllüsü, eş, anne ve ev işlerinde çalışan gibi çok çeşitli ve çelişkili rolleri mükemmel bir şekilde yerine getiren kadındır. Dolayısıyla kadınların kendilerinden beklentilerine bakıldığında söz konusu bu beklentiler süper kadın idealinin var olduğunu ve kadınlara yüklendiğini göstermektedir. Son olarak kadınlardan hem geleneksel hem modern anne beklentileri olduğu ve bu

noktada modern annelerin yüklerinin daha fazla olduğunu belirten Sever (2015, s. 74-75) kadınların bu durumunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“İyi annelik”le kastedilen nedir? İyi annelik, şefkatli ve fedakâr olma gibi geleneksel annelik kodlarını korurken, hâkim ilerlemeci ve bilimselci söylem uyarınca anneliğini de “çağın bilgisine” uyduran anneliktir (...) Kadınlara dayatılan “makbul kadınlık” söyleminin içine bir de “makbul modern anne” boyutu eklenmiştir. “Modern anne”nin yükü geleneksel anneye kıyasla çok daha ağırdır, çünkü omzunda yepyeni beklentilerin ağırlığı vardır. Modern anne, çocuklarına modern tıp ve çocuk uzmanlarının sunduğu “en gelişmiş” bilgilere uygun bir bakım vermeli, bu esnada onları çağın fikirlerine göre yetiştirmeli ve bilişsel gelişimlerini desteklemelidir; tüm bunları yaparken de sosyal hayatını ve mümkünse kariyerini devam ettirmeli, kişisel bakımını da ihmal etmemelidir. Bu hem gerçekçilik sınırlarını aşan bir beklentidir hem de bunların bir kısmının bile gerçekleştirilebilmesi için çocuk bakımı konusunda desteğe ihtiyaç duyulacağı açıktır. Üstüne, yeni kadının ailedeki diğer kadınlardan destek alması “geleneksel bir yol” olarak pek makbul bulunmazken, profesyonel destek (kreş, dadı vs.) alması da “çocuğuyla yeterince ilgilenmediği”ne yorulur. İdeal anne, bu beklentileri karşılarken yardım almaya bile ihtiyaç duymayıp kendi hayatını da çocuk sahibi olmazdan evvelki gibi sürdürebilmelidir. Buna karşılık “geleneksel annelik”te çocuklara ailedeki diğer kadınlar ve hatta evin büyük çocukları yardımıyla bakılır, annenin sosyal hayatına devam etmesi ve kariyerini sürdürmesi beklenmediği (hatta tasvip edilmediği) gibi, çocuklarını “en gelişmiş” bilgilerle yetiştirmesi de beklenmez. Çünkü geleneksel anne modern bilgiyi değil, geleneksel bilgi kanallarını kullanan bir kadın olarak tahayyül edilir. Elbette, bahsi geçen bu pür geleneksel ve pür modern anne tipi olsa olsa bir “ideal tip” konumundadır; gerçekte her anne iki yönden de gelen etkileri taşır.”

4.1.1.5. Kadın Olmanın Anlamı: Türkiye’de Kadın Olmak ve Kadın Figürü

“Kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi” ana teması odağında, “evlilik öncesi kadınlık idealleri ve roller”, “evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller” , “annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller” ve “toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler” incelenmiştir. İlk olarak kadınların evlilik öncesi, sonrası ve annelik sonrası yaşam deneyimleri ve kendilerine yüklenen roller, sorumluluklar, beklentilere yönelik kendi yaşam deneyimleri ele alınmış, ardından kadınların kendi yaşam deneyimlerine de dayalı olarak ele aldıkları toplumda genel olarak var olan kadınlara yönelik beklentilerden bahsedilmiştir. Tüm bu deneyimler sonrası kadınlara göre, toplumda kadın olmanın ne demek olduğu ve kadın olmayı nasıl algıladıkları da incelenmek istenmiştir. Bu bağlamda kadınların, kadın olmaya ilişkin algıları, “kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi” ana teması odağında göze çarpan bir diğer alt tema olan “Kadın olmanın anlamı: Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü” teması incelenmektedir. Bu tema odağında göze çarpan iki alt tema ise; “Kadın olmak: Türkiye’de çok zor!” ve “Türkiye’de/toplumda kadın figürü” şeklindedir.

4.1.1.5.1. Kadın Olmak: Türkiye’de Çok Zor

Bu temada, kadınların geçmişten günümüze kadar bütün yaşam deneyimlerine dayalı olarak, “kadın olmak” deyince onlar için ne ifade ettiği incelenmiştir.

Şekil 10. Kadın Olmak: Türkiye’de Çok Zor! (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 10’da da görüldüğü üzere; “Kadın olmak: Türkiye’de çok zor” temasında göze çarpan temalar; “sorumluluk”, “güçlü olmak”, “yıpranma”, “baskı/kendin gibi olamamak”, “fedakârlık/özveri”, “tecavüz/istismar/cinayet”, “herkes için her şey olmak”, “ikinci planda/ikinci sınıf vatandaş/bir-sıfır geride olmak”, “eleştirilen/ezilen/suçlanan taraf olmak” ve “değersiz olmak/yok sayılmak” şeklindedir.

Özdemir, Gür Erdoğan, Karaçay & Koral (2019, s. 69) tarafından yapılan çalışmada da kadınların toplumda kadına bakış açısı ile ilgili görüşleri; “ikinci sınıf insan”, “modern köle”, “değersiz”, “değerli”, “anne”, “özgür”, “ne olumlu ne olumsuz” ve “yargılayıcı” olduğu şeklindedir. Bu bağlamda burada da kadınlar toplumda kadın olmaktan bahsederken ilk dile getirdikleri “Türkiye’de çok zor!” ifadesi olmuştur. Kadınların hemen hepsi toplumda kadın olmayı çok zor olarak nitelendirmişlerdir. Elçi (2010, s.20) tarafından yapılan çalışmada da “kadın olmanın anlamına” ilişkin söylemleri incelenmiş ve çalışma sonucunda “kadın olmak güzel bir şey/kadın olmak zor ve kötü bir şey” ideolojik ikilemi ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde bu çalışmada da kadınlar toplumsal olarak baktıklarında kadına olmayı “zor” olarak nitelendirirlerken bireysel olarak kadına olmaya “güzel” olarak nitelendirmişlerdir. Bu bağlamda ileriki bölümlerde “kadın olmanın bireysel anlamı” da ayrıca incelenmektedir.

Aa çok zor. Yani Türkiye’de çok zor. Gerçekten çok zor. Hangi meslekte olursan ol şurada yan tarafında erkek doktor çalışıyor ve benim yaşadığım baskının, stresin 1/10’ünü yaşamıyor. Ama

sonuç olarak ikimizde burada aynı işi yapıyoruz. Hani şey olarak idari olarak da öyle. İdarede gördüğü saygının 1/10'ini ben göremiyorum. Aynı işi yapıyoruz, aynı parayı kazandırıyoruz, aynı maaşı alıyoruz ama Türkiye'de kadın olmak zor, çok çileli bir şey gerçekten. Meslek falan hiç fark etmiyor. Bence çok eziyetli. Ben özellikle böyle kamusal alanlarda o kadar çok insan ile karşılaşıyorum, hala doktor bey diyenler var. Kadın olup hala doktor bey diyenler var ki bu hastanenin %50'si kadın çalışanım. Kadın olmak zor, çok zor (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Ya bizim toplum için öyle zor bir soru ki var ya (gülerek). Yani hakaten çok bi zor yani. Fedakarlık, mücadele yani ıı yanlış kelime kullanmak istemiyorum ama kadın olmak yani zor gerçekten çok zor. Yani ıı çok taraflı mücadele ediyorsun (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadın olmak çok güzel bir şey. Zor, ama bu toplumda yetiştirildiği için zor (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani Türkiye koşullarında kadın olmak zor. Yalnız kadın olmak daha da zor (...) İnsan olarak baktığımda kadın erkek çok fark etmiyor aslında ama Türkiye'de kadın olmak, herkes insana insan gibi bakmadığı için zor bir şey. Yalnız kadın olmak, yalnız anne ve kadın olmak daha da zor tabi ki (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Çok güzel bir şey kadın olmak. Anne olmak çok güzel bir şey. Tarif edilemeyecek bir mutluluk. Ama Türkiye şartlarında çok zor (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-YDY-AKSARAY).

Kadın olmak deyince aklıma ilk neler geliyor, aslında Türk toplumunda herhalde biraz zor bir işin altına girdiğimizi düşünüyorum (...). Erkek olmak da çok kolay değil, aslında büyük zorlukları var. Yine Türk toplumu ile alakalı, belli bir otorite kuracaksın, eve ekmek kazanmak gerekiyor gibi gereksiz bir sürü sorumlulukları var ama kadının sıkıntısı çok görülmemesi, yani özellikle bizim için problem değil belki ama hani hep şey deriz ya adeta bir mal olarak babadan kocaya verilen, orada işte çocuk doğuran hani kadının sıkıntısı genel olarak bu. Benim aklıma kadın deyince ilk bunlar geliyor (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar yaşadığı yer fark etmeksizin bütün kadınlar Türkiye'de kadın olmaya tek kelime ile "zor" olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca dikkat çekici bir şekilde aslında kadın olmanın güzel olduğunu ama Türk toplumunda zor olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Daha sonra ise Türkiye'de kadın olmanın neden zor olduğu konusuna değinmişlerdir.

"Sorumluluk: en zor vazife/en zor sıfat"

Türkiye'de kadın olmanın zor olmasının sebeplerinden birisi olarak kadınlar öncelikle "*sorumluluk: en zor vazife/en zor sıfat*" temasına değinmişlerdir. Elçi (2010, s. 12)'nin çalışmasında da "kadın olmanın anlamı" na ilişkin "toplumdaki kadın: toplumsal ve sosyal düzenin koruyucusu olarak kadınlık repertuarı" ön plana çıkmıştır ve bu repertuar ile katılımcılar, 'toplumdaki kadın'ı 'fail olmayan/sorumluluklarla yüklü' olarak tanımlamışlardır. Ayrıca toplumun kadına yüklediği sorumluluklar, görevler ve rollerin onların hayatını zorlaştıran yükler olduğunu ve görevler ve rollerin kadın olmayı zor yaptığını belirtmişlerdir.

“Sorumluluk: en zor vazife/en zor sıfat” teması odağında ise; “*dişil rol yüklenmesi: sen kadınsın algısı!*”, “*en zor sıfat/en zor vazife!*”, ve “*büyük bir yük gibi*” temaları göze çarpmaktadır.

Kadın olmak deyince sorumluluklar var, o kesin. Öncelikle hem annesin hem çalışan bir kadınsın, onun verdiği sorumluluklar var. Eşe karşı sorumlulukların var (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA,).

Üzerinize yapıyor bütün sorumluluklarınızı, işte ı ailenin problemleri, iki tarafın ı eşinin ailesinin problemleri, senin ailenin problemleri, iki tarafı idare etme çabası falan derken, yani baya bir stresli bir şey kadın olmak. Bir de çalışıyorsanız, ekstra işin de stresi oluyor üzerinizde. Zor, çok zor bence sorumluluk (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

İmm kadın olmak, yani kadın olmak Türkiye’de tabi biraz daha karmaşık bir durum. Hani sizden bazı beklenenler var, hani bazı kalıplaşmış böyle düşünceler var. Ve şimdi yeni yeni onlar kırılmaya çalışılıyor ama hala o kıvama gelmiş değil, hani bir Avrupa’daki, Amerika’daki gibi değil durumlar. Kadın olmak bence çok güzel bir şey. Çünkü hani ı çok yapabileceğin şey var. Ben erkeklerden daha çok iş bitirici olduğumu düşünüyorum kadınların. Çünkü çok faktörlü düşünmek zorundalar. Hem iş, hem ev, hem yeri geliyor çocuk. Ama hani erkekler sadece işe gidip gelmek onların tek sorumluluğu gibi oluyor. Yani o yüzden bence kadınların çok hani ı kendine ve çevresine yetebilir ve donanımlı olması gerektiğini düşünüyorum. O yüzden de kadın olmanın hani bence büyük sorumlulukları var (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınların birçoğu kadın olmayı sorumluluklarla bağdaştırmışlar ve kadın olma görevi daha küçük bir kız çocuğuyken “*dişil rol yüklenmesi: sen kadınsın algısı!*” ile başladığından ve birçok sorumluluk yüklenirken “sen kadınsın yaparsın/yapacaksın/yapmalısın!” şeklinde algılardan kaynaklandığından bahsetmişlerdir.

(...)Yok yapar mesela "masayı kaldırın oğlum" falan derim ama küçük oğlum şeydir, bazen onun fikirleri beni şaşırtır. "Ya anne der, tamam mı, sana şimdi çok acıdım" der, "ne oldu oğlum?" derim. "Ya bir baksana şu mutfağın haline ne kadar dağınık. Bir de sen şimdi bunları yıkamak zorundasın" der. Ya da bir şey olduğu zaman, "sen kadınsın, bunu yapmak zorundasın!". Çocuklarımda var o, "sen kadınsın, bunu yapmak zorundasın" (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Tabi kadın olmak çok zor. Erkek olmak çok konforlu. Yani bu mesela şeyde bile öyle, sanki hani kadının görevleri hani net çizilmiş. İşte evde şu işleri kadın yapar, işte mesela misafirliğe gittiğimizde bile ı masa toplanacak, erkekler hemen salona geçerler, kadınlar, oradaki işte eşler, kadınlar, kim kadınsa, hatta kız çocukları masayı toplar, mutfağa götürür. Ya da misafir geldiğinde de öyledir, bayanlar yardım eder. Hani hiç bir erkek masadan kalkarken tutayım da tabağı, ancak söylemek gerekir ya da öyle gördüyse öyle gelir. Ama erkekleri bir böyle, konforlu yere göndeririz. Hani "çaylar birazdan gelir beyler, buyurun" diye bir, biz de yapıyoruz tabi. Ama bu tamamen tabi, toplumdan gelen bir şey hani, kültürel olarak öyleyiz. Öyle yetiştiriliyoruz. Ataerkil yetiştiriliyoruz. Hani bunlar bize zaten yapılmış. Hatta oyun oynarken bile, çocukluğumuzdan itibaren, hani evcilik oynuyoruz işte, ı şey çocuğa biz bakıyoruz evcilik oynarken, işte orada yapraklardan yemek yapıyoruz dimi, hep hani bizim görevlerimiz bunlar yani o yüzden kadın olmak zor (...) yani bunlar bize yapılandırılmış görevlerimiz zaten hani. Buna da böyle karşı çıkmanın da çok anlamı yok. Çünkü zaten hani biz öyle doğuyoruz. Çocuğumu ben besleyeceğim, hiç birimiz de beklemiyoruz ki aman bugün de babası beslesin, demiyoruz yani. Bunlar çünkü şey, böyle ı evrensel kurallar. Hani genel geçer bir şey değil. Yani bunu taaa Adem’le Havva’dan gelmiş (gülerek), işte erkek avlanır yemeği getirir, kadın yemeği yapar. Ama şimdi çalışan kadın olunca, işte belki dönüştür markete uğruyorsun, onu da sen alıyorsun, eve geliyorsun, yemeğini yapıyorsun, her şey hazır yani. Hani erkek yapıyorsa, "Aaa teşekkür ederim" diyoruz ama biz yapınca zaten görev. Hani böyle bir teşekkür gerek yok, zaten hani ı onun yapması gerekiyor, kadının yapması gerekiyor bu (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İşte aman alttan al, aman sen kadınsın falan tarzında. Bunlar aşılıyor. Çok fazla baskı ile büyüyorsun aslında. Ne kadar açık bir aile olursa olsun, çevrenin baskısı var çünkü. Bu şekilde, aklıma başka bir şey gelmiyor ve işte çok fazla rol yükleniyor. Tek bir mesela sen erkeksin, her şeyi başarırısın diyorlar ama işte sen kadınsın her şeyi başaramıyorsun. Yani mesela, nerden, en basitinden iş yerinden başlayacağım. Şu anda daha yakın, mesela şey oluyor işte ya sen bayansın, şu bulaşıkları bir yıkayıversene, sen kadınsın anlarsın bunun lekesi nasıl çıkıyor, al sen şunu bir temizle falan, hani böyle sanki her şeyi bilmek zorundaymışsın, eğer konu özellikle temizlikle, işte ne bileyim böyle bir yemek hazırlamaksa falan tarzında. Yani bunu işveren bile yapabiliyor hani bırakın kendi ailenizi eşinizin ailesini falan ya da şey oluyor (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Bize o çocukken yüklenen işte kız onu yapmaz, kız bunu yapar, kız şunu yapar olay var ya, aslında hayatta en zor olan sıfatlardan birisi kız olmak (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-YDD-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların büyük çoğunla daha çocukken “sen kadınsın” algısı ile belirli görevler yüklendiğinden, kadın hep her şeyi yapmak zorunda gibi algılandığından ve dişil rol yüklemesi yapıldığından ve sonuçta kadın olmanın zor olmasını sebeplerinden birisi olarak “sen kadınsın” algısı ile yetiştirildiklerinden bahsetmişlerdir. Bazı kadınlar bu durumun zaten böyle olması gerektiğini belirtirken bazıları ise eleştirmektedir ve kadınlar arasındaki bu farklılık ise yine yaş veya yaşadığı şehirle ilgili olarak değil kendilerinin de belirttikleri gibi bu şekilde yetiştirildikleri için toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmeleri, süper kadın idealine yönelik bakış açıları ve bu ideali onaylamalarından kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde Günindi Ersöz (2010, s. 169,173)’de çalışmasında “sen kadınsın algısı”nı ifadesini yansıtan bir şekilde kadını geleneksel rolleriyle tanımlayan atasözleri ve deyimlerden bahsetmiştir ve Türk toplumunda ev işi yükünün kadının sırtında olduğunu, dolayısıyla atasözlerine göre de Türk toplumunun dişil rol yüklemesi ile kadından hamaratlık, iyi huyluluk, itaatkarlık gibi dişil özellikler beklediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bu atasözleri ile de kadınların hünerleri olması, çocuklarının ve evinin temizliği ile bakımını yerine getirmesini, kadının asli yerinin özel alan birincil görevinin ise yemek ve temizlik yapmak olduğunun tekrar tekrar hatırlatıldığını belirtmiştir. Ayrıca kız ve erkek çocuklarının da söz konusu bu beceriler öğretilerek yetiştirildiğini vurgulamıştır.

Dolayısıyla kadınlar; kadın olmak deyince akıllarına sorumluluklar geldiğini ve özellikle bu sorumluluklar nedeniyle kadın olmanın “*en zor vazife/en zor sıfat*” olduğunu ve “*büyük bir yük gibi*” olduğunu dile getirmişlerdir.

Kadından çok şey bekleniyor. Ta ki doğumundan itibaren, az önce bahsettiğim gibi, bir kadın deniyor ki evi toparlayan, derleyen vs. Ama sadece benim düşüncem, benim inandığım. Bunların hiç birini, sadece kadın ile olmadığını düşünüyorum. Kadının tek başına yetemeyeceğini düşünüyorum, ama bizim toplumumuzda kadına çok fazla sıfat yükleniyor. İyi bir anne olmanız isteniyor, iyi bir eş olmanız isteniyor. Sokakta sosyal çevrede çok düzgün hareket etmeniz, etmediğiniz takdirde acayip eleştirildiğiniz, ama aynı şeyi bir erkek yaptığında çok normal karşılanan bir toplumuz. O yüzden gerçekten ülkemizde en zor vazife, az önce taş sıfatını verdiğim kadın. Kadın her zaman, hakikaten ezilen taraf o, eleştirilen taraf

o, yemeği yapan, yani fiziksel gücünü harcayan, enerjisini harcayan o olduğu için kadın en zor sıfat bence bu ülkede (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Bir de Türkiye'de kadın olmak, zaten başlı başına bence bir yük. Bizim dini ve kültürel yapımız, bir erkekle flört et, her şeyi yaşa, et gibi bir şeyimiz yok. Hep bi kısıtlı, edepli, usturuplu görüşüyorsun. ı dolayısıyla hani beyaz atlı prensini bekliyorsun, evlendin ı kariyerin var, altın bileziğim elimde, şey pardon, şey paron, yani okudum, evleneyim, mutlu bir yuva kurayım. Bir kızın, evli, mutlu, çocuklu olmaktır hayali. ı ama yani bambaşka her şey (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani kadın olmak deyince aklıma hani ı valla çok büyük bir yük insanın üzerinde gerçekten kadın olmak büyük bir yük gibi, böyle bir ağırlık gibi oturuyor kalkmıyor (kahkahayla gülerek) (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

“Herkes için her şey olmak”: “kadın demek hayat/ocağı tütüren/yaşam döngüsünü devam ettiren kişi”

Kadınlar kendilerine yüklenen sorumluluklardan bahsederken kadın olmanın aslında *“herkes için her şey olmak”* anlamına geldiğini de dile getirmişlerdir.

Nişanlanıyorsun işte sevgili oluyorsun, sevgilisin. Evleniyorsun eş oluyorsun, işte gelin oluyorsun, yenge oluyorsun. Dediğiniz gibi sonra anne oluyorsun. Her tarafınla mücadele ediyorsun. Çalışıyorsun, çalışan kadımsın. İş arkadaşınla, müdürünle işte işinin gerektirdiklerini yapıyorsun. Evde annesin çocuklarına karşı, eşin eşine karşı, çevrene karşı. Ya dönüp bi baktığında kendinle ilgili hiç bir şey yapmıyorsun. Ufak bir örnek veriyim. ı çarşamba günü alışverişe çıktık işte eşim, çocuklara alışveriş yaptık. Herkesin ihtiyaçları görüldü. Ya o gün bi baktım, kendimle ilgili aldığım hiç bir şey yok. Kendime hiç bir şey almamışım. Hani kendim için mecbur olan, hani onların haberi olmadan ya da sormadan alıyorum, tamam o önemli değil. Ama mesela orda hiç kimse dönüp de mesela düşünmedi. "Sen almadın hani senin de düşündüğün bir şey var mıydı, senin de ihtiyacın olan bir şey var mıydı, hadi sana da bakalım", belki akıllarına gelmedi, ı ya da ben ona hiç izin vermedim. Hani çünkü ben hep şey derim çocuklarıma hani "önceliğim sizlersinizdir, hani önceliğim sizin mutlu olmanızdır" (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bu şekilde, aklıma başka bir şey gelmiyor ve işte çok fazla rol yükleniyor. Tek bir mesela sen erkeksin, her şeyi başarırın diyorlar ama işte sen kadımsın her şeyi başaramıyorsun. Çünkü bir sürü şey yapmanı istiyor, yani o yüzden de hepsinde iyi olamıyorsun doğal olarak. İşte yarım yarım, biraz anne, biraz çalışan, biraz işte teyze falan bu şekilde böyle devam ediyor yani (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Herkes, herkesin her isteğini karşılamam gerekmiş gibi bir şeyim vardı ve hani hayatta asla hani iki farklı psikoloğa gittim, ikisi de şey dedi "hayatta sen diye bir şey yok, İAY sen yoksun. Onun kızı, onun oğlu, onun kızı, onun yeğeni, onun ablası, onun teyzesi, onun bilmem nesi olarak varsın hayatta" Bunun için ben şey yaptım, hani görmek için çabaladım, gördükten sonra da değiştirmek için çabaladım (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Yani kadın olmak deyince aklıma ne geliyor; sanki böyle her şeyi bir arada tutan bir yapıştırıcı gibi. Yani bütün parçalar kendi anlamında böyle anlamsız ama bir araya getiren oymuş gibi. Çünkü hani Kayseri'ye mesela ailemin yanına gidiyorum 2 gün, hafta sonu diyelim. Eşim burada, hani eve gelmek istemez, annesine gider yemek yer. O eve uğramak istemez yani. Ev, siz yokken bomboş oluyor. Zaten o olmuyor, bu olmuyor falan deyip gelmez. Yani kadın olmak, işte gelin oluyorsun anne oluyorsun. Evlat oluyorsun zaten uzun bir süre. Yani eş oluyorsun, bunların hepsi çok fazla bir rol aslında. Bir insan değil, bir kadın ama bir insan değil. İçinden bir sürü bir sürü insan çıkıyor (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadın olmak deyince.. Valla kadınlar dünyada şanslılar bence (gülerek). Yani daha doğrusu, kadın dediğiniz kişi dünyada tek başına idame edebilir hayatını. Yani ben öyle düşünüyorum. Her işi yapabilir, hiç bir zaman aç kalmaz, kimseye muhtaç kalmaz, ı evini döndürür, çalışır, parasını kazanır, çocuğuna bakar, her işini yapar. Yani tek başına evini her şekilde döndürür diye düşünüyorum. Büyük bir sorumluluk ama becerikli bence kadınlar. Yani öyle bir yetiye sahipler ama erkekler öyle bir yetiye sahip değiller bence. Büyük bir kısmı, hele Türkiye'de.

Her işi yapabilir. E şimdi ben şeyde hissettim onu mesela benim kayınvalidem yedi yıl önce falan öldü. Kayınpederim de bu sene vefat etti. Şimdi kadın öldüğünde ocak sönmüyor hani "ocağım söndü" derler ya. Ocak gerçekten sönmüyor. Hani evet ev duruyor, kayınpeder evde yaşıyor ama o ocak sönmüyor. Çünkü o mutfak işlemiyor, mutfak işlemeyen bir yerde gerçekten yaşam döngüsü bitiyor. Yani kayınpederim vefat etseydi, kayınvalidem yaşasaydı eğer, o ev sürerdi, o ev dolup taşardı, o ocak taşardı, sürekli tencere kaynardı, o çay sürekli kaynardı, konu, komşu, eş, dost, akraba kapıyı aşındırırdı. Ama kayınvalidem öldü, o çocukları da şimdi bak kayınpederimin evine ne giden oldu, ne o ocak çalıştı, ha biz gidiyorduk mesela haftasına alıp eve getiriyorduk. Ya evde dahi durmuyorduk. Ha biz müsaidiz, gidip babayı alıyorduk cuma akşamından pazar akşamına kadar, işte ya da ertesi güne kadar bizde kalıyordu. Hafta içi çalıştığımız için götürüp tekrar evine bırakıyorduk ama ne ocak çalışıyordu, ne orada gidip, bi ne oturup bir yemek pişirip yiyorsun, ne gelen giden oluyor, ne bayramda seyranda eşi, dostu, akrabası geliyor, yeğenleri bile gelmiyor. Yani kadının böyle bir rolü var. Kadın ocağı tüttüren kişi bence (gülerek). Yaşam döngüsünü devam ettiren kişi (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar, her şeyde yarım yarım olduklarını, biraz anne, biraz eş, biraz çalışan olduklarını; kendileri diye bir şey olmadığını onun oğlu, onun kızı, bunun ablası, teyzesi olduklarını; kadın demek kardeş demek, eş demek, anne demek anlamına geldiğini; kısacası herkes için her şey olmak anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Topuz & Erkanlı (2016, s. 302)'nin çalışmasında da kadınlar kadın olmayı "*Kadın ekmek su gibidir. Çünkü hayat onlarsız devam etmez*", "*Kadın su gibidir. Çünkü içtikçe yaşam verir*". "*Kadın güneş gibidir. Güneş tüm canlılar için hayat kaynağıdır. Bir de denizin sonunda batarken ki görüntüsü güzeldir*" şeklindeki ifadelerle yaşamın devamlılığını sağlayan olarak tanımlamışlardır. Son olarak da "*Kadın her şey gibidir. Çünkü eş, anne, her şeyi toparlayıcı ve yaratıcıdır*" şeklinde kadının herkes için her şey olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla kadın olmanın birçok kadın için yaşamı devam ettirme ve herkes için her şey olmayı ifade ettiği görülmekte ve kadınlar herkese her şey olmaya çalışırken kendilerinden taviz verdiklerini ve önceliklerinin başkaları olduğunu da vurgulamışlardır. Bu noktada Woods-Giscombe (2010)'nin süper kadının çerçevesini ortaya koyduğu çalışmasında; yukarıda kadınların bahsettikleri "herkes için her şey olmak" "süper kadın rolünün algılanan yükümlülükleri" teması odağında "stresle ilgili sağlık davranışları olarak ifade edilmiş ve kadınların herkes için her şey olmak adına özbakımlarını ertelediklerini ve son öncelik haline getirdiklerini aşırı yeme, sigara kullanma, işlevsiz uyku düzenleri, depresyon gibi stres belirtileri yaşadıkları ortaya konmuştur.

"Fedakârlık/özveri", "ezilen/eleştirilen/suçlanan taraf", "değersiz olmak/yok sayılmak"

Dolayısıyla herkes için her şey olan ve her şeyi üstlenerek birçok sorumluluk alan kadınlar söz konusu sebeplerle kadın olmayı aynı zamanda "*fedakârlık/özveri*", "*ezilen/eleştirilen/suçlanan taraf*", "*değersiz olmak/yok sayılmak*" şeklinde ifade etmişlerdir.

Ya bizim toplum için öyle zor bir soru ki var ya (gülerek). Yani hakaten çok bi zor yani. Fedakarlık (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadın olmak fedakarlık. Kadın olunca fedakar olmak geliyor herhalde (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-YDD-BURSA).

Özveri geliyor (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Valla özveri geliyor. İlk aklıma gelen özveri, özverili olmak zorundasın ve zorunluluklar geliyor benim aklıma. Çoğu şeyi kendimizi zorunlu hissettiğimiz için yaptığımızı düşünüyorum yani zorunlu hissediyorsun (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar kadın olmayı ayrıca **“fedakârlık/özveri”** ile bağdaştırmışlardır ancak fedakârlık yapan ya da yapmak zorunda kalan taraf olmalarına rağmen yine de **“ezilen/eleştirilen/suçlanan taraf”**, olduklarını ve **“değersiz olmak/yok sayılmak”** durumunda kaldıklarını da ifade etmişlerdir. Tekindal (2015, s. 153-154)'in çalışmasında da kadınlar, kadın olmayı “sorumluluk sahibi”, “evinde temiz titiz”, “kendi kendine destek veren”, “erkeklere bakan”, “yük alan”, “kendini unutan”, “içine atan”, “suçlanan” ve “fedakar” kadın olarak nitelendirmişlerdir.

Dediğim gibi kadının Türkiye'de rolleri çok fazla. Türkiye'de kadın çok ezik. ı dolayısıyla kadın Doğuda da Batıda da. Doğu batı demiyoruz tabi, yani doğu da çok benim bir sürü ı doğuda mesela kuması olan ı işte Türk kadınlar var, hastalar var. Hatta bir röportajda üstüne kuma geldiğinde, bir kadına sormuşlar hani "O kuma geldiğinde ne hissettiniz?" diye, doğudaki bir kadına, ı "Ben demiş bir kuş idim, kanatlarım vardı, kuma geldiğinde kanatlarım kırıldı". cahil kadın dersiniz ama ne güzel kendini ifade etmiş. Yani kadın bu coğrafyada acılarla ı yoğruluyor (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadının her şeyi rahatlıkla söyleyemez, ı erkek belki ifade edebilir ama kadın için bu böyle değil. Ya da kadın bir şeyi yaptığı zaman belki bu ya.. kadın yanlış yaptı demek daha kolay olabilir. İlla ki bir kadının yanlışı vardır orda., erkeğin değil. Kadın hata yapandır (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bir aile, evin düzeni iyiyse kadından buluyorlar, kötüyse de en başta kadından buluyorlar. İşte kadın kötüydü, işte şöyle yapıyordu. Erkeğe suç bulmuyorlar genellikle. Ailede bir problem varsa erkek böyle yaptı demiyorlar. Hemen ilk suçluyu kadında buluyorlar yani. İşte o öyle giyindi de öyle yaptı da, işte böyle davrandı da, zaten yemek yapmazdı da, zaten çamaşırlarını yıkmazdı da, zaten pasaklının tekiydi. Hemen ilk suçlanan kişi toplumda kadındır bütün olaylarda. Erkeğin ne yaptığına bakmıyor maalesef Türk toplumu (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ama Türkiye'de kadın olmak çok değerli bir şey değil sanki (gülerek) (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Toplumda kadın olmanın **“ezilen/eleştirilen/suçlanan taraf”** olmak **“değersiz olmak/yok sayılmak”** anlamına geldiğini söyleyen kadınlar, dolayısıyla toplumda kadın olmanın **“ikinci planda/ikinci sınıf vatandaş/bir-sıfır geride olmak”** anlamına da geldiğinden bahsetmişlerdir.

Türkiye'de kadın olmak ı benim için çok gurur verici bir şey ama Türkiye'de kadın olmak böyle bir şey,, eziklik demiyim de böyle hani ikinci sınıf vatandaş olmak gibi, böyle ı kadınsın, bunu çekeceksin, hani belli haklarının olmaması gibi (...) (06-BT-34(E-2)-RET/RET-YDY-AKSARAY).

Yani daha mesela hani Doğu kültüründe falan hani kadınların daha ikinci planda olması ya da hani kadınların bazı durumlarda geri plana atılıyor olması, hani onlara söz hakkı verilmemesi ya da işte sen bu şeyler falan var ya işte sosyal medyada da şimdi “Kadın başına” gibi hani

böyle hashtagler işte, onlar hani bu tarz kalıplar var. Öyle (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani erkek oldukları için bazı şeyleri kendilerinde daha fazla hak görüyorlar zaten ıı yani sen zaten kadınsan bazı konularda bir sıfır geridesin (...) yani kadın çünkü herkesin zaten kafasında belli bir şey var yani, sen ıı bir erkeğin yapması kolay, kadının önemli bir şeyi yapıyorsan bir kadın olarak işte hafif kadın olabilirsin, ondan sonra ıı işte oraya, artık orası her nereyse, orası için uygun birisi olmayabilirsin. Bu mesleğinle alakalı olabilir. Bilemiyorum ya yani sonuçta biz erkeklere göre ikinci plandayız. Toplumumuzda kadın olarak maalesef böyleyiz. (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bence kadınlar toplumda çok önemli ama toplum olarak bakarsak kadınların çok önünün kapatıldığını düşünüyorum. Çünkü ikinci sınıf görülüyor. Mesela bir iş yerinde, işte sokakta. her yerde kadına karşı bir ön yargı var. Hani işte çok iyi çalışsanız da atıyorum dışarıda çok iyi olsanız da en ufak şeyde önü kesiliyor ya (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların büyük bir çoğunluğu Türk toplumunda kendilerini ikinci sınıf vatandaş olarak nitelendirmişler ve bu toplumda erkeklere göre hayata bir sıfır geride başladıklarını vurgulamışlardır. Bu anlamda Kapucugil İkiz (2015, s. 204) ve Akkaş (2019, s. 116)'ya göre de; toplumda kadınların toplumsal cinsiyet yargıları kapsamında algılandığını ve una göre cinsiyet kimliklerinin oluşturulduğunu, dolayısıyla bu kalıpyargılar doğrultusunda cinsiyetler arası ayrımlar olduğu için bu ayrımlara bağlı olarak erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü kadınların ikincil plana atıldıkları bir toplum yapısının ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bu toplum yapısı içerisinde de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamaması sadece iş hayatında değil, eğitim, sağlık, karar alma ve siyasete katılma gibi yaamın bütün alanlarında kadınların etkin ve aktif bireyler olarak yer alabilmesini engellemekte ve onları ikinci sınıf bireyler haline getirmektedir.

“Baskı/mücadele/zorunluluklar: “Kendin gibi olamamak aslında herhalde kadın olmak”

Kadınlar, toplumda kadın olmayı ayrıca ***“baskı/mücadele/zorunluluklar”*** şeklinde ifade etmişler ve bu tema odağında birçok konuda baskılandıklarından, zorunluluklarından ve mücadelelerinden bahsetmişlerdir. Ayrıca bir diğer sebebine ilişkin ise kadınlar ***“ayıp kavramı: elalem ne der!”*** temasına değinmişlerdir.

Mücadele yani ıı yanlış kelime kullanmak istemiyorum ama kadın olmak yani zor gerçekten çok zor. Yani ıı çok taraflı mücadele ediyorsun. Önce işte çocuksun ailede, ailenin çocuğusun, kızısın. Büyüyorsun, genç kız oluyorsun hep bi hegemoni, hep bir baskı. İşte o zaman kendi karakteri, kendi kişiliği bulunamıyor. Buna izin de verilmiyor. Herkes bir şeyler katmaya çalışıyor. İşte "kısa etek giyme, makyaj yapma, saçını uzatma, kahkahayla gülme". Yani hep bir müdahale, hep bir müdahale, hep bir müdahale. Yani halbuki hani bırakın kendi karakterini, kendi kişiliğini oluştursun. Ya "mini etek giyme", mini etek giyme diye değil, eteği neden giymemesi gerektiğini, bunu anlatarak öğret. "Mini etek giyme" değil. İşte "oje sürme", ya niye sürmesin? Yani şey yasaklamakla ona, uzaklaştıramazsın. Nedenini anlatarak yapsaydın derim. Nişanlanıyorsun işte sevgili oluyorsun, sevgilisin. Evleniyorsun eş oluyorsun, işte gelin oluyorsun, yenge oluyorsun. Dediğiniz gibi sonra anne oluyorsun. Her tarafınla mücadele ediyorsun (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Çok fazla baskı ile büyüyorsun aslında. Ne kadar açık bir aile olursa olsun, çevrenin baskısı var çünkü (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ya ben şimdi evlendikten önce ki karakterimle şu an ki karakterim arasında dağlar kadar fark var. Hep bastırılı..bastırılıyorum yani. Bir şekilde bir geçim olmasını istiyorsam bastırılmak, ben çok nazlı bir kadınıym mesela, çok kaprisli bir kızdım bekarken. Ooo yediğim önümde yemediğim arkasında bir kızdım. Baskı altında büyüyen bir kız olmadım. E evlendikten sonra ne nazım kaldı, ne kaprisimim kaldı, ne böyle bir gezmeme tozmam, yemem içmem, almam kaldı. Yani hep bir şeylerden fedakarlık etmek zorunda kaldım. Ve buna zorunlu oldum yani isteyerek yaptım ama zorunlu olduğum için yaptım. Yapmak durumunda kalmak. Bunu sana yükü, yapmak zor..temizlik de yapmak zorundasın. Yemek de yapmak zorundasın. Bunu bir zorunluluk haline getiriyor. Halbuki öyle bir zorunluluğum yok benim diye çabaladım ilk zamanlar. Hani bende çalışıyorum moduna girdim. Çalışıyorum bende. Yardım etmek zorundasın. Bir baktım olacak gibi değil. Sonra ben ha tamam madem öyle olmuyor. Mesela annemlerde diyor ha yap kızım hani geçim ehli ol hani böyle olmaz bak bizde yapıyoruz, yapacak hiçbir şey yok, senin kararın senin tercihin. E ne yapıyorsun ondan sonra sende rutin ev kadını moduna ister istemez. Dönüşüyorsun yani (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Zorunluluklar geliyor benim aklıma. Çoğu şeyi kendimizi zorunlu hissettiğimiz için yaptığımızı düşünüyorum yani zorunlu hissediyorsun. Kendin gibi olamamak aslında herhalde kadın olmak. Evlendikten sonrası için mesela özellikle kendin gibi olamamak bence. Evlenmeden önce de var aslında birçok toplumda kural. Onu uygun yaşamaya çalışıyorsun. Büyütülürken yine de "O ayıp." "Şunu yapma." "Burada bunu söyleme." "Şuralara fazla gitme." "Hava kararmadan evde ol." Mesela akşam hiç çıkamazdım yani İzmir'de de. Babam çıkarmazdı. Korkular çok fazlaydı çünkü. Kız çocuğunun şeyiyle. Hala daha kaç yaşındayım, hala daha korkular. "Dikkat et." "Arabayı dikkatli kullan." Mesela akşam çıkarız biz ara sıra arkadaşlarla, "Dikkat et, çok geç kalma." "Nereye gideceksiniz?" "Yok orası olmaz, orası birazcık zibidi yeri." O geliyor yani, kısıtlamalar (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi birçok kadın için toplumda kadın olmak baskıyı ve zorunlulukları ifade etmektedir ve bu baskılar çoğunlukla özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar ile ilgiliyken, zorunlulukların ise daha çok üzerine yüklenen sorumluluklarla ilgili olduğu görülmektedir. Aktaş (2011, s. 149) da çalışmasında kadınlar üzerindeki ayıp baskısını şu şekilde ifade etmiştir: "Kız çocuklarına ilişkin beklentilerde dikkat çeken ve kız çocuklarının sürekli bir sorun olarak değerlendirdiği konu, çevreye (akrabalık, komşuluk) göre hareket etmek zorunda oluşları ve kendileri olmaktan çıkıp çevrenin söylediği, dediği, uygun gördüğü bir kişiliğe bürünmek zorunda kalışlarıdır. Bir anlamda kız çocuklarına biçilen roller toplumun onayladığı ya da yönlendirdiği şekilde yapılıyorsa kız çocukları "ideal bir evlat" olarak değerlendiriliyor. Özellikle toplulukçu kültürde kişiler kendilerini ve diğerlerini tanımlarken ilişkisel ve bağlamsal etkenlere daha fazla değer vererek açıklamaktadırlar".

"Tecavüz/istismar/cinayet": "kadın kendini kollamak zorunda hissediyor toplumumuzda"

Kadınlar bu baskı ve zorunluluklardan bahsederken ayrıca günümüzde yaşanan olaylara da değinerek toplumda kadın olmanın artık ne yazık ki ***"tecavüz/istismar/cinayet"*** kavramlarını da çağrıştırdığından bahsetmişlerdir.

Yani bunu yine ülkesel olarak, eğer bu ülkede yaşıyorsak o şekilde cevaplayacağım. Yani, benim yurt dışında yaşayan arkadaşlarımızla bizim aramızda çok fark var. Yani hah ne olacak, Bursa'yı alalım, daha daraltalım çevreyi. Bursa'da garaj tarafında bir gece vakti bir kadının

yürümesi çok sakıncalı. Ama ı Özlüce'deki bulvarda bunu rahatlıkla yapabiliyorsanız, yani toplumun değil de aslında toplum evet yani toplum olarak tehlikeli bölgelerimiz var kadın için, tehlikeli olmayan bölgelerimiz var. ı kadın kendini kollamak zorunda hissediyor bizim toplumumuzda. Yani televizyonlarda da görüyoruz, “mini etek giymeseydi de taciz edilmeseydi!”. Yani kadın kendini bir şeylerden korumak zorunda kalmamalı, normal bir yaşam sürecekti ama bizim ülkemizde öyle değil. Yani kadın kendini otobüste de, kalabalıkta da kollamalı ı yani bu çok illa varoş yerlerde olmuyor. Daha şeylerde de başka şeyler oluyor. Yani ı mobbing oluyor, bilmem ne oluyor, çok lüks yerlerde de oluyor yani. Yani sadece bunu verdiğim örnekle kısıtlamamak lazım. Yani bu çok bilinen bir şey, siz gecenin bir saatinde Altıparmak'ta elinizi kolunuzu sallaya sallaya dolaşmazsınız (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yani giydiğimiz kıyafet bile acaba yanlış anlaşılır mı, farklı bir şey söylenir mi vs. Bir etek giyeceksiniz altındaki çorabın kalınlığını bile düşünüyorsunuz yani, bacağın görününce acaba birisi ters bir şey söyler mi vs. İnsanlara tecavüz ediyorlar öldürüyorlar, diyorlar ki işte eteği vardı, tahrik oldum falan. Bunlar çok ağır şeyler, çok kötü şeyler hani. Bizim de çocuğumuz var, benim de kızım var. Düşünüyorum şu an biz önceden Konya'da okudum, söylemişim, ben şu anda kızımı şehir dışından bir yere yollayabileceğimi zannetmiyorum, okumaya. Ben de giderim diye düşünüyorum. En kötü hani emekli olmazsak o zamana kadar derim babası ne yaparsa yapsın burada, kim bakarsa baksın, ben kızımın giderim diye düşünüyorum. Yani çok bırakabileceğimi zannetmiyorum. Bizim o zamanlar hani devir de bu kadar kötü değildi (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar için toplumda kadın olmanın anlamının “*tecavüz/istismar/cinayet*” temasını çağrıştırmaları üzücü bir durumu yansıtmaktadır ve benzer şekilde Aktaş (2001, s. 192)'nin çalışmasında da kız çocuklarının geleceğe ilişkin kaygıları eğitim, güvenlik ve kadına yönelik şiddet ile ilgili kaygılardan oluşmaktadır. Yukarıdaki kadınların da bahsettikleri gibi kız çocuklarının ya da yetişkin bir kadının toplumumuzda belli bir saatte dışarıda bulunması tehlikeli durumlar arz etmektedir. Yanında babası, ağabeyi ya da erkek bir yakını olmadan dışarı çıkamadıklarını belirten kız çocukları yaşadıkları toplumla ilgili güven problemlerini ve ülkemizde kadına yönelik taciz ve tecavüz oranlarının artması, evlilikte şiddet gören kadınlar, meslek hayatında ayrımcılık gibi medya aracılığıyla öğrendikleri haberlerden bahsederek geleceğe yönelik kaygılarını dile getirmişlerdir.

“Güçlü olmak”: “kadın olmak güçlü olmak demek”

“*Kadın olmak: Türkiye’de çok zor!*” teması odağında son olarak göze çarpan tema ise “*güçlü olmak*” tır.

Valla kadın olmak deyince, Türkiye’de güçlü olmak geliyor. Çünkü güçlü olmadan hiç bir şey yapamıyorsunuz, Türkiye’de öyle bir şey var. Onun dışında yani bilmiyorum, eşitlik diyemeyeceğim çünkü yok yani. Onu hem yaşadığım yerde hem çalıştığım yerde hepsinde gördüm, yok yani öyle bir şey. Güçlü olmak zorundasın, ne bileyim başka, yer yer dengeleri sağlamak zorundasın. Hani kadına yüklenen en büyük şeylerden birisi bu galiba (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadın olmak deyince aklıma benim, açık konuşmak gerekiyorsa önce güç geliyor. Çünkü kadın güçlü bir varlık, kadın toplumu şekillendiren bir varlık, her şeyden önce bir anne. Topluma ı hizmet edecek bir bireyi önce o yetiştiriyor. Evet, baba da çok etkin ama bir anne kadar değil. Çünkü anne daha fazla zaman geçiriyor, sorumlulukları daha fazla işte ı bebeğinin kişisel bakımları olsun, işte banyosuydu, ı yedirmesiydi, altını değiştirmesiydi dolayısıyla o çocukla daha fazla iletişim kuruyor. Ve toplumu şekillendirecek bir bireyi yetiştirdiği için kadın bence bir güç, öyle görüyorum. ı kendisiyle de, kendi fitratıyla da uyumlu bir eş yakalayabilmişse, ı

kadın bilmiyorum ya toplum için çok önemli bir varlık, bunu söyleyebilirim. İlk önce bu geldi aklıma (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadın olmak aslında güç anlamına geliyor bence hani ne kadar ülkemizde böyle ıı zorlukları olsa da ıı güçlü olmak yani her şeyi başarabilmek gibi anlamlara geliyor(...) Kesinlikle öyle yani işte çalı, özellikle şimdiki hani işte çalışıyorlar, eskiden de öyleymiş gerçi tarlada çalışıyorlarmış hani sağlık bakımından hani çok gelişmiş bir şey değil, doğumlar tarlada oluyormuş, ona rağmen çalışmaya devam ediyorlarmış. Yani erkekte sadece çalışma odaklı (gülerek). “Ben çalışıyorum yoruluyorum”, ama kadın çalışıyor, çocuğuna bakıyor, evi tertipliyor, düzenliyor, sosyal aktiviteye zaman ayırmaya çalışıyor. O yüzden hani bende tam bir güç anlamına geliyor (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar, kadın olmanın güç anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Bazı kadınlar için özellikle de bu toplumda yaşadıkları için bu bir zorunlulukken, bazıları ise kadının zaten güçlü bir varlık olduğunu dile getirmişlerdir. Woods-Giscombe (2010)’nin çalışmasında da kadınlar toplumun kadınları güçlü olmaya zorladığını ve kadın oldukları için güçlü olduklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca burada dikkat çeken bir diğer husus ise, kadınlar güçlü olmaktan bahsederken aynı zamanda toplumun özellikle de erkeklerin kadınların güçlü olmasını sevmediklerinden, **“erkekler güçlü kadınları taşıyamıyorlar/sevmiyorlar!”** teması odağında dile getirmişlerdir.

Tabi kadının başarısını çekemiyorlar, erkek egemen bir yerde sıkıntı ordan kaynaklanıyor (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yani kadınları bir şey görüyor bence erkekler. Kusura bakmasınlar ama. Başarılı kadını hiç sevmiyorlar. Sevmiyorlar (...) Ama toplumda kadının bakışı, bence güçlü olanı sevmiyorlar, buna kadınlar da dahil. Kıskançlık oluyor. Kendinden çok güzeli, çok başarılıyı sevmiyorlar insanlar, kadın olarak. Hele kadınları hiç sevmiyorlar, erkekler de sevmiyor bence. Bence insanlar kendi egolarını tatmin etmek için kadının kendisine muhtaç olmasını istiyor. Muhtaç kadın, o çaresiz, yazık. Bence erkekler öyle mutlu oluyor. Ama bende tam tersi hayatta “Ben hallederim, her şeyi ben hallederim, ben yaparım, kimseye ihtiyacım yok.” Hangi konu olursa olsun. Arabam bozuluyor, sanayiye kendim götürüyorum. Bunu bir babamdan veya erkek kardeşimden isteyebilirim ama kendim götürüyorum. İşte belki ben mi alıştıyorum diyorum insanları. Yani sonra bu şey karşılanıyor. Yani işte erkekler kendi getiriyor kendi götürüyor, bence hoşlarına gitmiyor. Bence öyle. Ama muhtaç kadını herkes seviyor ya Şerife hanım. Bence egolarını tatmin ediyorlar. Bence öyle. Bence muhtaç olunmasını istiyorlar. Çünkü onlar o şekilde mutlu oluyor. Her işini kendi halleden bir kadın onların şeyine gelmiyor bence. Bu sefer onlar kompleks yapıyorlar. Bence erkekler çok kompleksli yaratıklar. Kendilerinden üstün kadını, dikkat edin aldatılan kadınları hepsi çok güzel kadınlar. Bu doğru ama. Çünkü neden o adam o kadının üzerinde şey yapamıyor yani, zaten o kadın başarılı, akıllı, güzel. Nasıl yapacak kendini mutlu edecek. Onun canını yakmak istiyor belki. Belki başka bir kadın onun ruhunu okşuyor. Muhtaç ya o kadın. Dikkat edin öyle kadınları tercih ediyorlar. Bence öyle yani (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Yani ıı erkeğin de işine geliyor kadını böyle ezmek. Çünkü erkeğin de bir egosu var. ıı düzgün kadının elinde yetişmemiş, ıı dar görüşlü bir toplumda yetişmiş bir erkek, ıı güçlü kadına tahammül edemiyor. Yani erkekler akıllı, güçlü kadını daha doğrusu, taşıyamıyor (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

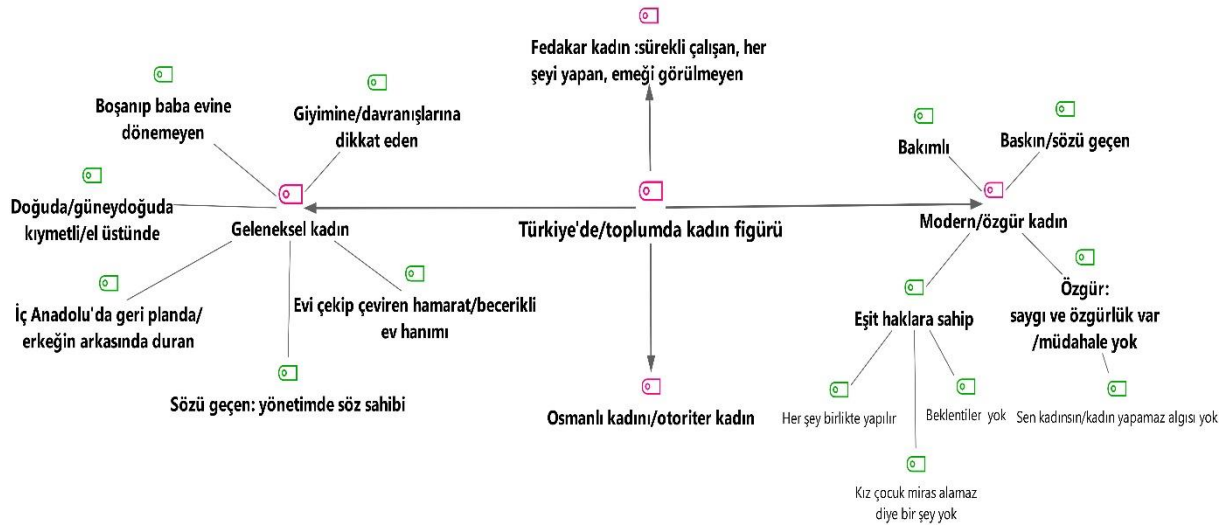
Kadınlar *“Kadın olmanın anlamı: “Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü”* ana teması odağında *“Kadın olmak: Türkiye’de çok zor!”* temasında kendilerine göre kadın olmanın anlamını ifade eden durumlardan bahsetmişlerdir. Toplumda kadın olmanın anlamının bütün kadınlar da olumsuz ifadeler çağrıştığı görülmektedir. Daum (2016, s. 4)’a göre;

kadın olmanın anlamı hakkındaki fikirler tutarlı bir şekilde toplumdaki sosyal ve kültürel konuların değişimleri ve geçişleri ile bağlantılıdır. Bu bağlamda kadınların Türk toplumu ve kültürle bağlantılı olarak yaptıkları tanımların büyük çoğunluğunun olumsuz olması, toplumumuzda kadınlara ilişkin değişimlerin de hala olumsuz ve kadınları aleyhine olduğu görülmektedir. Özete Türk toplumunda kadın olmak Elçi (2010, s. 3)'e göre “*Bu kadın ne olursa olsun, toplumun birçok alanında ikincil bir statü sahibi, ezilen, üstü açık veya kapalı bir şekilde baskı gören, bir aile düzeni içinde çalışıyor da olsa eve gelince yemek yapmak zorunda olan ve bu gibi yapı-tırımlar yüzünden erkeklerle ve ataerkil toplumla devamlı mücadele edendir*”.

“*Kadın olmanın anlamı: “Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü” ana temasında ikinci olarak göze çarpan tema ise “Türkiye’de/toplumda kadın figürü” dür.*

4.1.1.5.2. Türkiye’de/Toplumda Kadın Figürü

Kadınlar, toplumda kadın olmanın anlamından bahsederken ayrıca kendi yaşadıkları çevrede, doğup büyüdükları yerde ve genel olarak toplumda var olan kadın figüründen bahsetmişlerdir. Toplumdaki kadın figürünü anlatırken, toplumda ortaya çıkan kadın figürünün oluşmasında ise ataerkil bir toplum yapısının etkili olduğunu özellikle vurgulayarak ataerkilliğe de değinmişler ve bazı kadınlar ise yetiştikleri çevrede anaerkil bir yapının da olduğundan ve bunun kadın figürü üzerindeki etkilerinden bahsetmişlerdir.

Şekil 11. Türkiye’de/Toplumda Kadın Figürü (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 11’de de görüldüğü gibi *“Türkiye’de/toplumda kadın figürü”* ana teması odağında; *“geleneksel kadın”, “modern/özgür kadın”, “Osmanlı kadını/otoriter kadın”* ve *“fedakâr kadın: sürekli çalışan her şeyi yapan, emeği görülmeyen”* temaları ön plana çıkmıştır.

“Geleneksel kadın”: “evi çekip çeviren hamarat/becerikli ev hanımı”

Kadınlar toplumdaki kadın figüründen bahsederken özellikle kendi annelerinden yola çıkarak geleneksel bir kadın figürünü tarif etmişler ve bu gelenekselliğin kendi yaşantıları ve yetiştirilme tarzları üzerindeki etkisinden bahsetmişlerdir.

Yani şöyle tabi, biz geleneksel büyümüş insanlarız Şerife. Dolayısıyla... Geleneksel ve nispi olarak muhafazakar alanlarda yaşamış insanlarız. Mesela annemin görüşleri benim için son derece kıymetlidir. İşte onun yönlendirmesi ile ben kaç yaşında evlendim, çok küçük değildim ama üniversiteyi bitirdim 23 yaşında evlendim. Ve fakat hala ailemin kontrolü altındaydım. Biz kontrollü büyümüş çocuklarız. O yüzden şeyi görebiliyorduk, ve benden önce evlenmiş iki kardeşim var. Dolayısı ile şeyleri görebiliyorduk, şimdi neyi yaparsam doğru neyi yapmazsam doğru. Bunları bildiğimiz için beklentilerimiz de doğal olarak tabi ki çok yüksek olmadı herhalde ya da o beklentilerim karşılandığı için beklentiye mi girmedim bilmiyorum. Bunun için çaba göstermedik. Çünkü, tahmin edebildik insanlar ne bekler. Dolayısı ile hani çizdiğimiz yol o tahminler üzerinden gittiği için problem yaşanmadı hiç. Ama şimdiki nesil öyle değil elbette. Hatta benim evlendiğim dönemde ki yakın arkadaşlarımda benim gibi değildi. Ben biraz şeyimdir, yani yapısal olarak daha böyle uyuma açık bir insanım. Hemen tamam öyle olsun, ben hemen vazgeçebilirim bazı şeylerden karşıdakinin isteği doğrultusunda, şey yapabilirim yani, kendimi biraz daha geriye çekebilirim. Muhtemelen onun da etkisi oldu. Bu kişisel özelliklerde çok etkili, böyle hallerde. Direnç göstermedim mesela. Biz galiba evlilik bilinci ile yani evlendiğimizde ne olacağını bilerek işin içine girdik. Şimdiki biraz daha onun dışında düşünüyor olabilirler (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Şimdi önce aile kısmını anlatayım. Şundan dolayı, ben kendi ailemi çok önemserim, çok olağanüstü önemserim hani rollerden, bekarken ki şeyden bahsedecek olursak. Hani ailemin öyle bir beklentisi oldu mu, şöyle benim annemle babam arasında çok büyük farklar var. Annem çok geleneksel bir kadın (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınların *“geleneksel kadın”* diye tabir ettikleri kadın figürünü; *“evi çekip çeviren hamarat/becerikli ev hanımı”, “sözü geçen: yönetimde söz sahibi”, “giyimine/davranışlarına dikkat eden”, “boşanıp baba evine dönemeyen”, “Doğuda/güneydoğuda kıymetli/el üstünde”* ve *“İç Anadolu’da geri planda/erkeğin arkasında duran”* şeklinde tanımlamışlardır. Tekindal (2015, s. 109)’un çalışmasında da geleneksel ideal kadın; “itaatkar, edilgen, hareketliliği düşük ve yaşam alanı sınırlı” olarak nitelendirilmiştir.

Öncelikle kadınların büyük çoğunluğu kendi anneleri ve büyüdükleri çevrede etrafındaki kadınların çoğunun ev hanımı olduklarından, çalışan kadın sayısının çok az olduğundan bahsetmişlerdir. Daha sonra kendi yakın çevrelerinden yola çıkarak toplumdaki kadın figürünün geleneksel bir kadın olduğunu ve bunların büyük çoğunun da *“evi çekip çeviren hamarat/becerikli ev hanımı”* olduklarını dile getirmişlerdir.

Ta ki doğumundan itibaren, az önce bahsettiğim gibi, bir kadın deniyor ki evi toparlayan, derleyen vs.Yani erkek para getirir, kadın geri kalan her işi yapar. Çocuğa da bakar, sanki

çocuğu tek başına yapmış gibi. Yemeği de yapar. Yani aşırı farklı. Ben biraz erkek egemen toplumda büyüdüm. Erkeğin üst seviyede tutulduğu, köy zihniyetinde bu vardır yani. Dolayısı ile çok farklı, kadından çok şey bekleniyor. Benim hala köyde arkadaşlarım hayvan da bakıyorlar, tarlaya da gidiyorlar. Erkeğin istediği kadar çocuk doğuruyorlar. Çok kötü bir şey. Yani erkek istiyorsa 5 çocuk doğuruyorlar, 5. erkek ise. O yüzden onlara hayat çok zor (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadın da nasıl, ıı sanki evi çekip çevirip ya da o yemeği hemen orda hazır edip ıı güzel şeyler çıkartıp, ailenin karnını doyurup, tekrar orayı toplayı, temizleyip yapması gereken bir varlıkmiş gibi görölüyor. Ama tabi ki ikisi de bu şekilde olmamalı. Yani bir yemek yendikten sonra erkeğin geçip televizyon izlemek değil de orayı hep birlikte, bu babaysa da ıı abiye de eşşe de hep birlikte yapılması gerekiyor aslında (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

ıı yani memleketimde, doğduğum yerde, Ya benim evet yaşadığım, büyüdüğüm çevrede genelde kadınlar çok çalışmıyordu. O yüzden hani çocuk doğurup, çocuk bakmak şekilde (gülerek) hayatları sürdüğü için. Yani eski, yani doğduğum, büyüdüğüm çevredeki annelere bakıyorum. Tabi çalışan anneler de vardı ama yine de onların, onlarda da sorumluluk çok fazlaydı. Yani arkadaşlarımın mesela anneleri çalışan anneleri vardı bazılarının. Onlar bile hani evin yemeği, şeyi yine adam eve gidip yatardı hani bildiğim kadarıyla gözlemlediğim kadarıyla (gülerek) o zamanlarda. Kadın yine hem işe giderdi hem yemek yapardı yani eskiden de aynıydı (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınların bir çoğu büyükleri ve yetiştikleri çevrede kendi anneleri de dahil olmak üzere büyük çoğunluğunun ev hanımı olduğundan bahsetmişler ve ev hanımı olan geleneksel bir anne figürüne değinmişlerdir. Evin bütün sorumluluğunu üstlenen ev hanımı olan kadınları ise en çok **“evi çekip çeviren hamarat/becerikli ev hanımı”** olarak nitelendirmişlerdir. Burada dikkat çekici olan nokta ise; erkek dışarıda çalışıp eve para getiren kişi olduğu için kadın figürünü en çok evi çekip çeviren olarak tanımlamaları ve az sayıda da olsa çalışan kadınların ise yine aynı şekilde evin bütün sorumluluğunu üstlenen kadın figürü olarak bahsetmeleridir. Dolayısıyla kadın çalışıyor da olsa ev hanımı da olsa evin ve çocuğun bütün sorumluluğunu kadın üstlenmiş durumdadır. Metin (2011, s. 87)’i çalışmasında da belirttiği gibi bu durumun temel sebebi küçüklükten itibaren kız çocuklarının anneleri gibi yetiştirilmeleri, kadınların görevinin ise aile hayatını düzenlemek ve ev işlerinden sorumlu olmaktır. Dolayısıyla kız çocuklarına ; “ev işi senin görevindir, sen çalışma hayatına girsen dahi, bu senin aslî görevini yapmana engel teşkil etmez” mesajı verilmektedir.

Buradan hareketle; kadınların evin sorumluluğunu üstlenmelerinin eşleri konusunda ve özellikle de evin idaresi konusunda söz sahibi olmalarını sağladığını ifade ederek geleneksel kadını ayrıca **“sözü geçen: yönetimde söz sahibi”** olarak da tanımlamışlardır.

Ataerkil yapıya sahip bir toplum olmamıza karşın kadının hem ev içerisinde, hem dışarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği var. Kamuda çalışan kadınlar bunu yaşıyorlar. Ama ev içerisinde gözlemlediğim. Kadın evde yönetim, daha hakim yönetime öyle söyleyeyim. Daha plan program içerisinde yaşıyor. Yani o şekilde. Baba düşünce yapısına sahip ama anne sanki yönetimde daha söz sahibi (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Kadın ıı hayatın, yani şöyle mesela annem çalışıyor benim ama anneanne babaanne tabi ki çalışmıyor ya da işte yengeler çalışmıyor, halam yok. ıı teyzem çalışıyor. ıı çalışmayan kadınlar daha rahat. Çalışmayan kadınlara kocaları sanki daha kıymet veriyormuş falan, işte

onlar hani kocalarını daha yönlendiriyormuş falan hani tarzı bir imaj uyanıyor (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Evlilik hayatında bence asıl son kararı kadının vermesi gerekir. Ben erkeğin vermesi gerektiğini düşünmüyorum. Çünkü eğer bu hayatın sorumluluklarının bence %90'ı kadının üzerindeyse dolayısıyla söz sahibi olması gereken kişi de kadın olması gerekir. Aslında öyledir de zaten ama bu hep arka yüzü, hani derler ya asıl kararı annem veriyor, babam değil. Böyledir zaten. Erkekler bunu örterler sadece (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Benim kendi yetiştiğim aile düzeyinde veya bizim, ben Mersinliyim. Orada kadın figürü daha güçlü. Ya daha doğrusu Anadolu'da kadın figürü daha güçlü bence. Yani daha böyle hani ataerkillik falan deniyor ya, yok bence Anadolu'da daha çok kadının sözü geçen bir, ne kadar şey olmasa da, bütün işleri kotardığından dolayı gizli şey, ne denir ona, gizli üretici aslında hep kadın Anadolu'da diye düşünüyorum ben. Yani olayları yöneten, yönlendiren, yönünü değiştiren, nereye gitmesi gerektiğini belirleyen genellikle kadındır, diye düşünüyorum. Erkek çok böyle ekstrem durumlarda öne çıkar diye düşünüyorum ben. Yani ne alınacağına, ne satılacağına, ne yeneceğine, nerede oturulup, nerede kalkılacağına özellikle Anadolu'da kadının rolünün daha yüksek, yani ne kadar tam tersi olarak söylene, söyletilse de işte baba ailenin reisidir falan diye, esas şeyi yöneten kadındır. Aileyi yöneten, çekip çeviren, kararları aldırın, kazanmasa da, para kazanmasa da hep kadındır. Ha bazı bölgelerde değişiyor ama hani İç Anadolu'da siz Konyalısınız, biz de Mersinliyiz, bizim ilçede sizin oraya yakın, şeye Ermenek sınırında, şey Gülnar diye geçiyor. Yörük toplumlari diyelim. O bölgeler hep yörük çünkü ve benzer kültürlere sahip. O bölgelerde, benim kendi ananem, babaannem, halalarım işte o şeyden de takip ettiğim kadarıyla daha böyle kadın odaklı. Yani evet erkeğin bir rolü var, erkek parayı getiriyor da daha böyle kadın odaklı. Yani kadın yönetiyor aslında. Bütün yani normalde de dedim ya ocak sönüyor kadın gidince. Çünkü yöneten, o aile bireylerini, ailenin şeyini yöneten, parayı da yöneten kadın aslında. Ya kazanmasa da kadın. Yoksa kadın yönetmezse erkeklerin parayı yetirecek güçleri de yok bence yani (gülerek) (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar ister evhanımı olsun ister çalışan, ya da ister anaerkil toplum yapısı olsun ister ataerkil bir yapı olsun, kadının ev içerisinde söz sahibi olduğu ve sözünün geçtiğini, evi de aileyi de ve hatta evin ekonomisini de kadının yönettiğinden bahsetmişlerdir. Ayrıca bazı kadınlar zaten sorumlulukların büyük çoğunluğu kadında olduğu için evi yöneten kişinin kadın olması gerektiğini ve bir evin kurucusunun kadın olduğunu dile getirmişlerdir. Burada dikkat çekici olan nokta ise daha önceki bölümlerde incelenen **“yuvayı dışı kuş yapar”** teması odağında kadınlar bütün ev sorumluluğunun ve bir aileyi ayakta tutma görevinin kadınlara yüklenmesinin doğru olmadığına değinmişlerdi ancak görüldüğü gibi bazı kadınlar ise evin kurucusu ve evi yöneten kişinin kadın olması gerektiğini düşünmektedirler. Buradan hareketle kadının **“sözü geçen: yönetimde söz sahibi”** olması **“geleneksel kadın”** figüründe önemli bir özellik olarak tanımlanmış ve kadın figürünün oluşmasında toplum yapısının ataerkil ya da anaerkil olmasının etkili olduğu özellikle vurgulanmıştır. Ersoy (2009, s. 221)'un çalışmasının sonuçlarına göre de; geleneksel yapı içerisinde kararlarda, rollerde ve statülerde erkeğin üstün olduğu bir aile yapısı ve anlayışı, hem kadınlar hem de erkekler tarafından uygun görülmemektedir. Erkeğin üstün olduğu ve evde erkeğin sözünün geçtiği düşüncesine kadınların %79,2'si erkeklerin ise %59,9'u katılmamaktadırlar. Her iki cinsiyet içerisinde de eğitim seviyesi artınca, erkeğin üstün olması ve evde sözünün geçmesi düşüncesine karşı tutum olduğu

tespit edilmiştir. Diğer taraftan eğitimli kadınların, evde erkeğin üstün olması ve sözünün geçmesine, erkeklere göre daha çok karşı oldukları görülmüştür. Burada da kadınların yaşları, eğitim seviyeleri, meslekleri ve yaşadıkları şehir fark etmeksizin kadının ev yönetiminde söz sahibi olduğunu ve kendi ailelerinde de böyle gördüklerini belirterek öyle olması gerektiğini düşündüklerini dile getirmişlerdir.

Ataerkil toplum yapısına sıklıkla değinen kadınlar, ayrıca yine ataerkillikten kaynaklı olarak geleneksel kadın figürünü *“giyimine/davranışlarına dikkat eden”* ya da etmek zorunda olan ve *“boşanıp baba evine dönemeyen”* kadın olarak da nitelendirmişlerdir.

Mesela şu anki ailemdeki yani eşimin 11 ailesindeki kadın figürü mesela baba ve kız çocuğu arasındaki ilişkiyi söyleyebilirim. Yani kendimin de yaşadığım bir durumdu. Mesela babasının yanında pantolon giymenin ayıp olduğunu mesela düşünüyor. Kız çocuk babanın yanında bunu giymenin ayıp olduğunu düşünüyor. Mesela bu çok önemli bir şey bence ve benim de dikkatimi çeken bir şeydi. Bizde ise babamın dediğine saygıyla yaklaşma hani söz konusudur. Bizde en önemli figür odur. Yani bi paylaşım, saygıyla yaklaşma, 11 dikkatimi çeken o. Yaa bizde mesela öyle bir şey yoktur ki çoğu toplumda mesela sigara içme babanın yanında ya da ayak ayak üstüne atma gibi hani şeyler olabiliyor (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ama kadın, hani kız çocukları bunu yapamaz. Yani şöyle mesela ben 11 küçüklüğümde biraz örnek veriyim. Şeydi, oje sürmek bile böyle şeydi, hani büyükler tarafından çok şey görülmüyordu, “Ya sen hani kızsın, neden şimdi oje sürüyorsun, hani şey gözleriyle bakarlar” falan. Hep öyle bir yanlış vardı ama ve amcamın oğlu mesela, o erkek, ona hiçbir şey denmezdi. Gece geç gelirdi, 11 her türlü yaramazlığı yapardı (gülerek), sokakta falan. Ona hiç bir şey denmezdi yani. Hep bir ayrımcılık var aslında kız çocuklarıyla erkek çocukları arasında. Gibi (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ne bileyim evlenip boşandıktan sonra çocuklarınız ile baba evine dönemezsiniz. Hani bu tarz şeyler her yerde aslında yerlilerin içinde olan bir şey. Dışarıdan işte artık hani göçler almaya başladıkça biraz daha bu konular tabii şey yapmış ama hani o zincirleri biraz kırmışlar ama yine asıl şeyinde, kökeninde onlar var. Yine kadın erkek konusunda, mesela ikisinin de boşanması konusunda atıyorum benim teyzem boşandı mesela, yıllarca evine dönemedi, babasını görmedi, annesini görmedi, işte çocuklarını kabul ettiremedi falan ama dayım boşandığında hemen çocuğu anneannem aldı, işte kanatlar gerildi hemen falan böyle (Gülerek). Hani en basitinden bu, mesela aile içine bir örnek yani. Nasıl davranıldığını görüyorsun aslında yani. Hem bakış açılarının nasıl değiştiğini, hem nasıl destek olunabildiğini yani. Bu şekilde kadın erkek farkı (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar, toplumdaki kadın figüründen bahsederken, kadının erkekten farklı olarak yine istediği şekilde davranma ve hatta boşanma konusunda bile kısıtlamalar ve zorunluluklarla karşılaştığını belirtmişlerdir. Yaşadıkları çevrede baskılanan ve ailesi tarafından kabul edilmeyen birçok kadın figürü ile karşılaştıklarını söyleyen kadınlar, bu sebeple “geleneksel kadın” figürü kapsamında *“giyimine/davranışlarına dikkat eden”* ve *“boşanıp baba evine dönemeyen”* bir kadın figürü tasvir etmişlerdir.

Kendi aileleri ve anneleri, eşlerinin aileleri ve yakın çevrelerindeki kadınlardan yola çıkarak *“geleneksel kadın”* figürünü anlatan kadınlar ayrıca geleneksel kadının toplumun farklı kesimlerinde farklı özelliklerde olduğuna da değinmişlerdir. Dolayısıyla *“geleneksel*

kadın” figürünü aynı zamanda “İç Anadolu’da geri planda/erkeğin arkasında duran” ve “Doğuda/güneydoğu’da kıymetli/el üstünde” şeklinde tanımlamışlardır.

Bizim normal hani İç Anadolu kültürüne göre ıı kadın çok şey değil, çok değerli değil yani. İş yapsın, tarlaya gitsin, görevi zaten doğurmak zorunda. Çok şey bi, yani onlar da kadın daha kıymetli, Güneydoğu'da daha kıymetli. Kadın çok basit, tarlaya gitmiyor, en azından ev işi, hani sadece eviyle meşgul olmak zorunda, para kazanmak zorunda değil. Bizde öyle değil ama. Kadın tarlada çalışmalı. Güneydoğu'da değerli ama. Doğu'da bence şundan dolayı değerli. ıı şimdi çok dışa açık bir toplum olmadığı için onlar, Erkeğin ıı bütün şeyi kadın, eğlencesi. Evde, ev hayatı, işte bir yerlere gitmek, çapkınlık yapmak vesaire şeyleri çok sınırlı yani hani hareket alanı çok sınırlı. O yüzden bence bütün eğlencesini hani eve bindirmiş, hani üzüntüsü, hani her şeyini eşiyle ne kadar paylaşıyor bilmiyorum ama kadın bir şey gibi böyle, dedim ya oyuncak gibi, bir kültür gibi, bir şey rahatlatma alanı onlar için (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Doğu toplumunda nasıl; tabi ki kadına değer veriliyor bana göre. Ama son söz erkeğin. İster istemez, aşırı feminist değilsen ya da aşırı eşe kıymet vermiyorsan son söz erkeğin. Bizim, yani kendi bölgemize baktığımda, İç Anadolu bölgesine baktığımda da kadının fazla kıymeti yok. Yani biraz fazla hor görülen, çalıştırılan ve erkekleri çalışmayan İç Anadolu kültürünü söylüyorum ben. Çalışmayan devamlı eşin üstüne biraz yük bindirilen bir toplum olarak görüyorum İç Anadolu'yu. Dediğim gibi Batı'da kadın erkek eşit. Biraz tabi oralara göre hani baktığımda, Doğu ve İç Anadolu'ya göre baktığımda daha eşit. Kadının hani yeri geldiğinde sözünü söyleyebiliyor, baskın olabiliyor. O da çevrenin verdiği bir şans. Doğu da dediğim gibi kadına kıymet veriliyor ama son söz erkeğin. Bizim, yani kendi bölgemize baktığımda, İç Anadolu bölgesine baktığımda da kadının fazla kıymeti yok. Yani biraz fazla hor görülen, çalıştırılan ve erkekleri çalışmayan İç Anadolu kültürünü söylüyorum ben. İç Anadolu bölgesinde erkekler genelde çok çalışan tipler değil. Yani gözlemliyorsunuzdur, görüyorsunuzdur, daha çok kadınlar. Kadınlar hani genel olarak sosyal olarak zaten üst mevkiler değil. Ya temizliktir, gündelik işlerdir. Çünkü hani fabrikalar çok değil ki o bölgelerde girsinler. Şimdi şimdi biraz daha fabrikalar da falan çalışmaya başlıyorlar benim gördüğüm kadarıyla, ki ben 10-11 yıldır Aksaray'da değilim ama gidip geldikçe şunu da görüyorum tabi, daha fazla şu an kadınlarda azim erkeklerden daha fazla, İç Anadolu bölgesinde. O kültürde yetiştiğim için hani görebiliyorum bunu, biraz daha bilinçleniyorlar. Niyeyse artık, dediğiniz gibi sosyal medya. Ne oluyor benim çocuğum da bunu yaşasın, benim çocuğum da bunu görsün bilinci ile erkekler de kadınlar da biraz daha fazla çalışıyor. Artık çalışan anne baba çok. Çalışan baba ya da anne değil de çalışan anne baba çoğalmaya başladı. Ama İç Anadolu'da bu biraz daha az. Kadınlar daha fazla sanki eziliyor. Benim gözlemediğim (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ama benim ailem ve eşimin ailesi çevresinde kadın çok kıymetlidir ve el üstündedir. İki tarafta da aynı şekilde (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ—BURSA).

Benim doğduğum kültürde evet kadın daha geri planda yani erkek daha popüler 806-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Figür, öyle figür yok yani hani kadın daha böyle bir ikinci planda. Kadın daha, ya çalıştığım ortamda bile, kendi hemcinslerin bile sana böyle hissettirebiliyor mesela kadın olmasına rağmen (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Benim olduğum, bizim mahalleden, çekirdek aileden örnek vereyim. Annem çok verici, her zaman babamın arkasında, her şeyde öyle ve çok çalışkan (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Hala kadınlar, ben Ispartalıyım, hala kadınlar erkeğin iki adım arkasında yürüyorlar. Yani bu eskiler, belki bizim yaşımızdakiler bir adıma girdiler ama hala öyleler. Yani hala kadın ile ilgili sorunlar var. Hala sıkıntıları var (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlar toplumda kadınlara verilen değeri toplumun farklı bölgelerine göre değiştiğinden bahsetmişler ve İç Anadolu'da kadınların değersiz görüldüğünü, çok çalıştırıldıklarını ve erkeklere göre geri planda olan ve hatta bazı yerlerde hala erkeğin arkasında yürüyen

kadınlar olduğunu belirtirlerken Doğu'daki kadınları daha değerli ve el üstünde tutulduklarını ama son sözün yine erkeğin olduğunu belirtmişlerdir. Bu farklılığın sebebinin ise ev hanımı veya çalışan kadın farklılığından da kaynaklandığını, çalışan kadınların eşleriyle yeterince ilgilenemedikleri ve paylaşımda bulunamadıklarını, çalışmayan ve özellikle Doğu'da yaşayan kadınların ise eşleriyle paylaşımlarının daha fazla olduğu ve eşlerin de aile hayatını rahatlatma alanı olarak gördükleri için daha çok değer verdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca batıda kadın erkek eşitliğinin daha fazla olduğuna da değinmişlerdir. Ancak kadın olmanın özellikle doğu'da daha değerli olduğunu söyleyen kadınların aksine Elçi (2010, s.5)'e göre kadınların modern kadın-geleneksel kadın, batıdaki kadın-doğudaki kadın, çalışan kadın-çalışmayan kadın, eğitilmiş kadın-eğitimsiz kadın gibi ayrımlarla da kadınlar kategorize edilebildiğini ve bu bağlamda çalışan kadının çalışmayana oranla daha çok söz sahibi olduğunu, daha mutlu olduğunu, doğudaki kadının daha çok ezildiğini, eğitilmiş kadının daha bilgili, eğitimsizin eğitime, bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğunu söylenebileceğini belirtmiştir.

“Osmanlı kadını/otoriter kadın” : “Yani bayağı bayağı despottur”

“Türkiye’de/toplumda kadın figürü” odağında göze çarpan bir diğer alt tema ise *“Osmanlı kadını/otoriter kadın”* dır.

(...)Bir yılın sonunda evlendik. hemen arka arkaya iki çocuk, yeni işe girdim, iki tane çocuğum oldu, evlendim, kayınvalidem çok otoriter bir kadındı, onunla baş etmekte güçlük çektim. İki bir de aldığımız eğitim, büyüğe laf söylemeyi engelleyen bir eğitim olduğu için, yani "saygısızlık etme, şöyle, böyle, işte laf gelmesin, şudur, budur", tabi yıllarca her şeyi içimize attık. Ve çok ezildim evliliğimin ilk yıllarında. Eşime bunu yansıtmak istemedim. Bazı şeyleri eşim anladı, ne kadar da müdahale etse annesi, çünkü kayınvalidem eski Osmanlı kadınlarından öyle söyleyeyim. Yani anlatabiliyorumdur. İki farklı da bir kültür olunca baya bi sıkıntı yaşadık (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Hala öyle bir şeyimiz yok. Ama şu var, yani ister istemez onun da ailesi ve onun ailesinin yanında yaşıyorsun, başımın açık olması, saçımın açık olması ailesi için değil ama babaannesi, babaannesinin çevresi için çok büyük sorun, hala sorun. Ben her gittiğimde ne zaman kapanacaksın, ne zaman kapanacaksın, ne zaman kapanacaksın... Bu bence en büyük sorunlardan biri bu. Başımın açık olması. Çünkü onların hepsi kapalı. Haa şöyle bir şey, kayınvalidem tarafı da kapalı ama hiç bir gün öyle bir yargıda bulunmadılar. Biraz bizim babaannemiz çok despottur. Yani bayağı bayağı despottur. Acımasız bir insandır. O biraz aileyi etkiliyor. Tabi bu dinimizin gerektirdiği bir şey ama seçim meselesi (...)Ve babam nasıl büyütülmüş, sen tek çocuksun, para verilmiş eline, çok fazla çalıştırılmamış, yani böyle yük verilmemiş üzerine, hep babaannem, yurt dışındalar çünkü babam ile dedem, babaannem evin geçimini... Çünkü babaannem Osmanlı bir kadındır. Halalarımın da hani idaresini o sağlamıştır, babamın da idaresini o sağlamıştır. Ne olur, ev işi yapmaz, çalışırsa çalışır, çalışmazsa nasıl olsa babaannemiz bakıyor. Öyle bir rol model yaşadım.

Kadınlardan bazıları annelerinin ve kendilerinin yaşadıkları sıkıntılardan yola çıkarak, bazıları ise kendilerinden önceki kuşak olan babaanneleri veya kayınvalidelerinin kadınlık figürünü örnek aldıklarını söyleyerek *“Osmanlı kadını/otoriter kadın”* figürünü tasvir etmişlerdir. Söz konusunu kadın figürünü baskın ve otoriter olması ve evi idare eden,

yönetimde söz sahibi olan bir kadın olarak tanımlamışlardır. Berktaş (2004, s. 11)' e göre de; Osmanlı toplumunda kadınlar, hukukun ve göreneklerin sınırları içinde olsa bile, ev ve ailede zevcelik, özellikle de dinsel olarak yüceltilen annelik rolleri sayesinde otorite ve etki uygulama olanağına sahiptirler. Bu bağlamda kadınlar da kendilerinden önceki kuşak olan anneleri, kayınvalideleri ya da babaanne ve anneanne figürlerini gözönüne alarak “Osmanlı kadını/ otoriter kadın” figürün tasvir etmişlerdir.

“Fedakâr kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen kadın”: “Kadın yine hem işe giderdi hem yemek yapardı yani eskiden de aynıydı”.

“Fedakar kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen kadın” dır. Toplumdaki kadın figüründen bahseden kadınlar, hemen hemen bütün kadınların ortak *Türkiye’de/toplumda kadın figürü*” odağında göze çarpan bir diğer alt tema ise noktası olarak sayılabilecek sürekli çalışan ve her şeyi üstlenen kadınlardan bahsetmişlerdir. Özellikle istihdamda yer almayan ancak hem evde hem dışarda/tarlada çalışan ve işgücü olarak görülen ancak emeği görülmeyen kadın örneklerinden yola çıkarak “*fedakar kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen*” kadın figürünü tasvir etmişlerdir.

Yo bizde şeydir, kadın çok eziktir. Kadın çok eziktir, erkek daha bi böyle şeydir, höd hödcüdür. Hani çok böyle şey değildi ııı yani olumlu diyemem o konuda. İşte böyle pozitif roller ya da pozitif bir portre çizemem. Yani kadın çok böyle fedakardır, tarlada çalışır, yemeğini yapar, çocuğunu doğurur, ıı gider çeşmelerden su taşır. A tabi erkek mi, erkek de çalışır ama kadının yaptığı hiç görülmez (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Şimdi ben göçmenim, bizde herkes çalışır. Öyle söyleyeyim. Kadın erkek pek olmuyor. Çalışmayan çok nadirdir. Geneli çalışır. Nasıl büyüdük, işte anne baba işte, yaşlıların yanında, onlar gider gelir, yaşlılar bizimle ilgilenir, böyle geçti. Çok anne baba da görmedik aslında. Bir yandan iyi bir yandan kötü mü oldu artık bilmiyorum, kötü ama. Yine aynı. Babam sadece işe gelir gider, annem her şeyi yapar hem işe gelir gider. Böyleydi. Böyleydi yani. Geneli de böyle zaten. Şu anda da öyle etrafımdaki herkes (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Benim olduğum, bizim mahalleden, çekirdek aileden örnek vereyim. Annem çok verici, her zaman babamın arkasında, her şeyde öyle ve çok çalışkan (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Şimdi dar ve geniş ailede öyle hani nasıl diyeyim, kadın içinde köylü bir aileden geliyoruz ve kadının iş gücü var, kadın emek gücü var, iş gücü olarak görülüyor. Benim teyzelerim bugün 40 yaşında, hepsinin boyu kadar çocuğu var. Dedem hala onları tarlada çalışacak iş gücü olarak görüyor. Hani gerçekten şimdi düşünüyorum. Kadın olarak bir hani cinselliğini yaşayan bir kadın olarak görülüyor, meslek sahibi hepsi öğretmen, meslek sahibi insanlar olarak görülüyor ama işte dedemin perspektifinden bakıyorum tabii (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar, “*fedakar kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen*” kadın figürünü anlatırken, istihdamda yer alsın ya da almasın tarlada evde ve işte her yerde sürekli çalışan kadınlardan bahsetmişler ve bu kadınları çok verici, fedakar ve çok çalışkan olarak tanımlarlarken aynı zamanda bu kadınların hiçbir şekilde emeğinin görülmediğini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda Günindi Ersöz (2010, s. 179) ve Metin (2011, s. 87)’

göre; Türk toplumu kadından kocasının sözünden çıkmayan ve karşı gelmeyen, evinin, kocasının ve çocuklarının her işini yapan “fedakar kadın” rolü beklemektedir ve okullarda okutulan kitaplarda dahi anlatılan ve tasvir edilen annenin, evi ve ailesi için yaptıklarının genel bir meşruluk temeli vardır: fedakârlık. Dolayısıyla çocuklarının bakımı, eğitimi ve sağlığı ile birinci olarak ilgilenen, evi temizliği, yemek ve çamaşır işlerini üstlenen, aile hayatını düzenleyen Türk kadını hem geçmişte hem de bugün topluma büyük hizmet vermektedir. Bu yüzden Türk toplumunda kutsal ve toplumun temeli olan aileyi birbirine bağlayan Türk kadını fedakardır. Bu noktada çalışmada kadınların sınıflandırdıkları kadın figürleri içerisinde en çok değinilen kadın figürü “*fedakar kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen*” olmuştur.

“Modern/özgür kadın”

Türkiye’de/toplumda kadın figürü” odağında göze çarpan son alt tema ise “**Modern/özgür kadın**” dır. Bu tema odağında kadınlar, hem kendi çevrelerindeki, hem de toplumda ve özellikle batıdaki modern kadını; “**özgür: saygı var/müdahale yok**”, “**eşit haklara sahip**”, “**baskın/söz geçeni**” ve “**bakımlı**” gibi özelliklerle tanımlamışlardır. Elçi (2010, s. 25)’nin çalışmasında ise kadınlar modern ideal kadını; bilen, fail olan/hayatına sahip çıkan, söz söyleme hakkı olan, farkında olan ve güçlü olan kadın olarak tanımlamışlardır.

Şöyle söyleyeyim, şimdi ben bir kaç kültür değiştirdiğim için yani İç Anadolu'nun kültürü ile işte Batı, Doğu bütün kültürleri aldığım için yani en basiti yakın çevremden başlayayım burada kadın olmak muhteşem bir duygu. Kadınlar gayet her şekilde bana göre sosyal, her istediğini yapabilen, hatta fazla fazla yapabilen, bana göre, bir toplum, Batı toplumu (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY—BURSA).

Annem de daha modern bir kadındır, açık. Ama bizde mesela babam hacıya gitmek istedi, annem dedi ben kapanamam dedi, sen git dedi (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Batı'da kadın erkek eşit. Biraz tabi oralara göre hani baktığımda, Doğu ve İç Anadolu'ya göre baktığımda daha eşit. Kadının hani yeri geldiğinde sözünü söyleyebiliyor (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani kadınlar çok süslüydü bir kere. Annem çok bakımlıydı. Ama annem alışveriş yaparak bakımlı değildi, alışveriş yapmadan bakımlı bir kadındı. Hiç bir şey almaz kendine, çok enderdir yani, 5-6 senede bir ama çok da göze çarpar giyindiklerinde. Çevremdeki bütün kadınlar bakımlıydı (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların “*modern/özgür kadın*”dan bahsederken, daha önce bahsettikleri kadın figürlerinden farklı olarak en göze çarpan özelliklerden birisi eşit haklara sahip olmalarıdır.

Başta dönecek olursak ama hani benim bulunduğum yörede....Biraz daha farklı. Daha eşitlikçi diyebileceğimiz, biraz daha birbirine yakın seyreden ama bu şey demek değil. Toplumsal rollerimiz değişiyor demek değil. Hayır kadından beklenen, yine bir kadın, çünkü bebek sahibi siz olabiliyorsunuz. Hani bizinkiler, bu sefer de sen doğur demiyorlar. Öyle bir şey yok. Daha eşitlikçi bir yaklaşım, ben o şekilde gördüm ama dediğim gibi kırsal yörelerde, lokal olarak istisna olarak bir sürü örneği de vardır muhakkak (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani kadın hep evinde olacak. Ama çok eskiye gidersek öyle. Şuanda hani çok bizim orada okumuş seviyesi çok, çalışan bayan da çok. Evine sahip olacak, eşine, aileye...Erkek de yani eşit gibi diyebilirim. Tabi köylere, kırsal kesimlere gidersen değişir de ama yeni nesilde mesela eşit hep. Benim kardeşim de işte nişanlı, ablam evli. Pek de farkları yok yani (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ama bir Ankara'da yaşıyorduk. Ankara'da herkes eşitti, o zaman ki 80-90'lı yıllardan bahsediyorum. Orada herkes çalışan, evine ekmek getiren insan. Yani orada kadın arka planda fazla değildi. İline göre değişiyor bu (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-YDY-BURSA).

“Modern/özgür kadın” figürünün olduğu, ataerkil bir anlayışın olmadığı yerlerde özellikle sorumluluklar konusunda “herşey birlikte yapılır” ve “beklentiler yok” teması ile eşitlik konusunda da “kız çocuğu miras alamaz diye bir şey yok” şeklindeki söylemlerin olmadığını belirtmişlerdir.

Bizde eşittir. Kadımlar da çalışıyor. Biz de ev hanımı diye bir şey yok. Erkek eve gelince de iş yapar. Yani biz de her şey eşit. Anne baba... hiç böyle, burası gibi erkek daha baskın bir karakter, bilmiyorum benim ailede yok, genelde de görmedim (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Aslında benim büyüdüğüm, doğduğum yerde çok da kadın erkeğin hani rollerinin farklı olduğu bir figür yok da hani yine de doğa gereği yemek yapar kadın hani en fazla kadın erkek ayrımı burada. Yemek yapar. Erkek yardım eder. O da başka yemek, ızgaradır, odur budur. Onu yapar. Çalışır erkek, kesinlikle çalışır. Hani kadın çalışır erkek yatar gibi bir figür kesinlikle yok. Kadın çalışmasa da olur, çalışsa da olur. Ama başka kadın erkek arasında bir ayrım hiç yok. Her şartta hani ev işi olsun, tamirat işi olsun, sokak işi olsun yada gezilecek yer, gidilecek yer olsun hani hiç bir ayrım yok (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ben İstanbul'da doğdum büyüdüm. Orada bu kadar ataerkil bir yapı yoktu. Hani babam mesela benim hala, 70 yaşında neredeyse, hala anneme yardım eder. İşte bulaşık da yıkar, süpürge de açar, işte yemek de yapar (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Çeyiz yapılıyor, sen az götür... Biz de çeyiz olayı da yok. Her şey beraber birlikte yaptıkları için yani bütün sorunları da baş başa yani beraber yapıyorlar. Yok yani, burası gibi hiç değil (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi “modern/özgür kadın” figüründe kadınların böyle bir kadın figürü ayrımına gitmelerinde temel sebep olan ve kadınların en çok vurguladıkları konular kadınların beklentiler ve sorumluluklar ve hatta miras hakkı gibi temel haklar konusunda daha eşit haklara sahip olmalarıdır. Son olarak vurgulanan ve “modern/özgür kadın” figürü ile daha önce bahsettikleri kadın figürleri arasında en büyük farklılığın olduğu konu ise “özgür: saygı ve özgürlük var/müdahale yok” ve “sen kadınsın/kadın yapamaz algısı yok” tur.

Şimdi annemle babam hani aile yapısı olarak onlar birazcık daha farklı. Oradaki aile yapısına baktığımızda özgürlük görüyorum ben birazcık daha. Saygı görüyorum, bu çok önemli. Bu bölgede insanlar birbirine saygı duymayı bilmiyor. Yani saygı duymalısın! Sen bir şey istemiyorsun ama ben yapmak istiyorum, buna saygı duyman gerekiyor yani. Ben öyle olmak istemiyorum. Mesela en basitinden işte "Çok şeyli giyinme." "Ben de senin şort giyinip Aksaray sokaklarında gezmeni istiyorum." diyorum. "Benim de bu hoşuma gidiyor. Bunu görmek hoşuma gidiyor." "E ben nasıl giyineyim? Giyinilir mi burada?" Ben de onu giymek istemiyorum ama en basitinden. Orada çok fazla müdahalecilik yok, müdahale etmiyorlar. Evet var hani hiç yok değil ama kadın istediği yere gider, gezer, yapar. Hem çocuklarıyla ilgilenir hem sosyal çevresiyle, arkadaşlarıyla çok fazla vakit geçirir. Erkek yine aynı şekilde. Erkekler

birazcık daha modern düşünüyorlar yani. "Karım onu yapamaz, karım bunu yapamaz." Değil (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Ya mesela bizim evde herkes kendi işini kendi yaptı. Mesela babam kalkardı. Kendi suyunu kendi içerdi. Bizden beklemezdi. Mesela bacak bacak üstüne atmak bizde saygısızlık kavramı olarak algılanmazdı. Hani biz çünkü ailecek böyle otur..bizim bu kaslarla alakalı bir sıkıntı var herhalde. Biz hepimiz böyle oturuyoruz. Yani böyle hepimizi bir arada bir görseniz bir gün hepimiz bacak bacak üstüne atmış moddayız yani. Hani bizde bunlar mesela saygısızlık olarak algılanmaz. Mesela kıyafet konusunda herkes istediğini giyebilir. Herkes istediğini yiyebilir. Babam mesela evin eksiklerini bizde babam takip eder. Gider bakar dolaba ha bunlar bunlar eksikmiş gideyim alayım geleyim der. Evde hiçbir şeyi eksik etmez mesela. Benim babam öyleydi. Bizim kendi kişisel bakım ürünlerimizi bile babam alırdı bize. Yani ben böyle bir ailede büyüdüm yani. Halalarım yurt dışında oldukları için onlar hep gönderirlerdi. Babam giderdi kendi alır, el kremimiz, rollonumuz, saç şampuanımız, saç kremimiz yani herşey babam alırdı yani bize. Biz gidip alışveriş yapmazdık. Ya benim ailem biraz daha rahat bir aileydi. Mesela ben arkadaşlarımla tatile gidebilirdim. Hani bu konuda biraz daha rahatlardı. Baskıyla büyümeydim mesela. Böyle bir ailede büyüdüm. Benim babaannem işte Bulgaristan'dan gelmiş. Benim babaannem çok şey kokoş bir kadındı. Böyle gezmeyi falan çok severdi. Nasıl severdi. Böyle gezeyim, süs, bir de çok güzel bir kadındı, sarışın mavi gözlü, tam bir Bulgar göçmeniydi yani. Babam biraz o kültürle, babam halalarım o kültürle büyümüş. Mesela biz de tamam sigara içmek, ben içmem hani, mesela sigara içmek bizim ailede saygısızlık değildir. Sana zarar verdiği için çok üzülürler ama içiyorsan da benim yanımda da içebilirsin der mesela. Hani içebiliyorsan. Ya biz babamla mesela baba biz şuraya gidiyoruz diye rahatlıkla yanında sıkma yoktur, kalkar gideriz yani. Babaannemden kaynaklanıyor. Dedem de zaten babam çok küçük yaşta öldüğü için bir de. Babam çok küçük yaşta dedem öldüğü için babaannem büyümüş. Babaannem süt satıp sinemaya kaçarmış. Öyle bir kadınmış yani. Ya o yüzden rahat bir aileyiz. Halalarım da yurt dışında, onlar da öyle çok rahat insanlar yani. Biraz rahat bir aileyiz biz (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

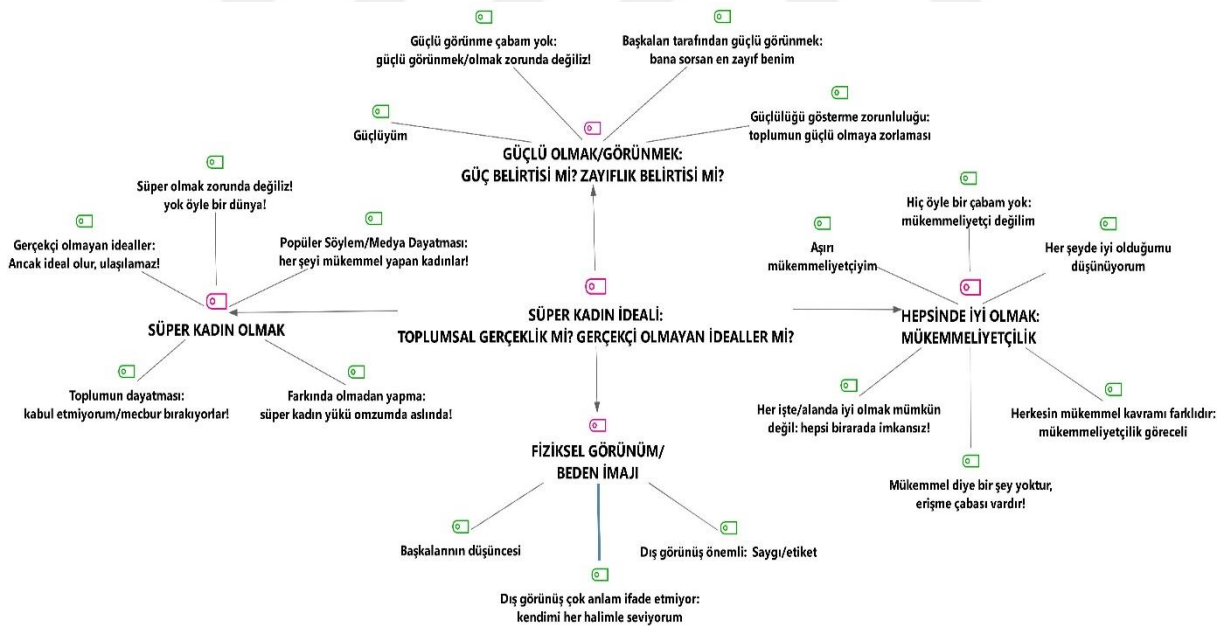
Kadınların bahsettiği gibi "*modern/özgür kadın*" figüründe kadınların daha fazla saygı gördükleri, özgürlüklerine kısıtlamalar ve müdahaleler olmadığı özellikle de özgür iradeleriyle yaptıkları davranışların saygısızlık olarak algılanmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak; kadınlar "*Kadın olmanın anlamı: Türkiye'de kadın olmak ve kadın figürü*" teması odağında ilk olarak "*Kadın olmak: Türkiye'de çok zor!*" alt temasıyla toplumda kadın olmaktan bahsetmişler ve toplumda kadın olmaya yönelik algılarını "*sorumluluk*", "*güçlü olmak*", "*yıpranma*", "*baskı/kendin gibi olamamak*", "*fedakârlık/özveri*", "*tecavüz/istismar/cinayet*", "*herkes için her şey olmak*", "*ikinci planda/ikinci sınıf vatandaş/bir-sıfır geride olmak*", "*eleştirilen/ezilen/suçlanan taraf olmak*" ve "*değersiz olmak/yok sayılmak*" şeklinde ifade etmişlerdir. Sonrasında söz konusu deneyimleri ve toplumda gördükleri kadın figürlerini "*Türkiye'de/toplumda kadın figürü*" alt teması odağında; "*geleneksel kadın*", "*modern/özgür kadın*", "*Osmanlı kadını/otoriter kadın*" ve "*fedakar kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen*" şeklinde tasvir etmişlerdir. Özetle; kadınların hemen hemen hepsi için toplumda kadın olmaya yönelik algılarının daha çok olumsuzlukları ve baskıcı deneyimleri ifade ettiği dolayısıyla da kadınların içinde yaşadıkları toplumda kadın olmaya dair tamamen olumsuz anlamlar yüklediği, toplumdaki kadın figürünün ise daha çok azınlıkta kalan modern diye tabir

ettikleri kadınlar dışında çoğunlukla her şeyi yapan, sürekli çalışan ama sesini çıkarmayan fedakar ve geleneksel bir kadını temsil ettiği görülmektedir.

4.1.1.6. Süper Kadın İdeali: Gerçekçi Olmayan İdealler

“Kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi” ana teması odağında, “evlilik öncesi kadınlık idealleri ve roller”, “evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller”, “annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller”, “toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler” ve “Kadın olmanın anlamı: Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü” incelenmiştir. Söz konusu temaların bütününde toplumun kadınlara yönelik beklenti ve idealleri kadınların yaşam deneyimleriyle birlikte ele alınmıştır. Kadınlar yaşam deneyimlerini anlatırken toplumun kendilerinden evlilik öncesi, evlilik sonrası ve annelik sonrası kadınlık ideallerinden bahsetmişlerdir ve son olarak bu ideallerin hepsini içeren “süper kadın ideali” nden bahsetmişlerdir. Dolayısıyla, “Kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi” ana teması odağına son olarak ise “Süper kadın ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması incelenmiştir.

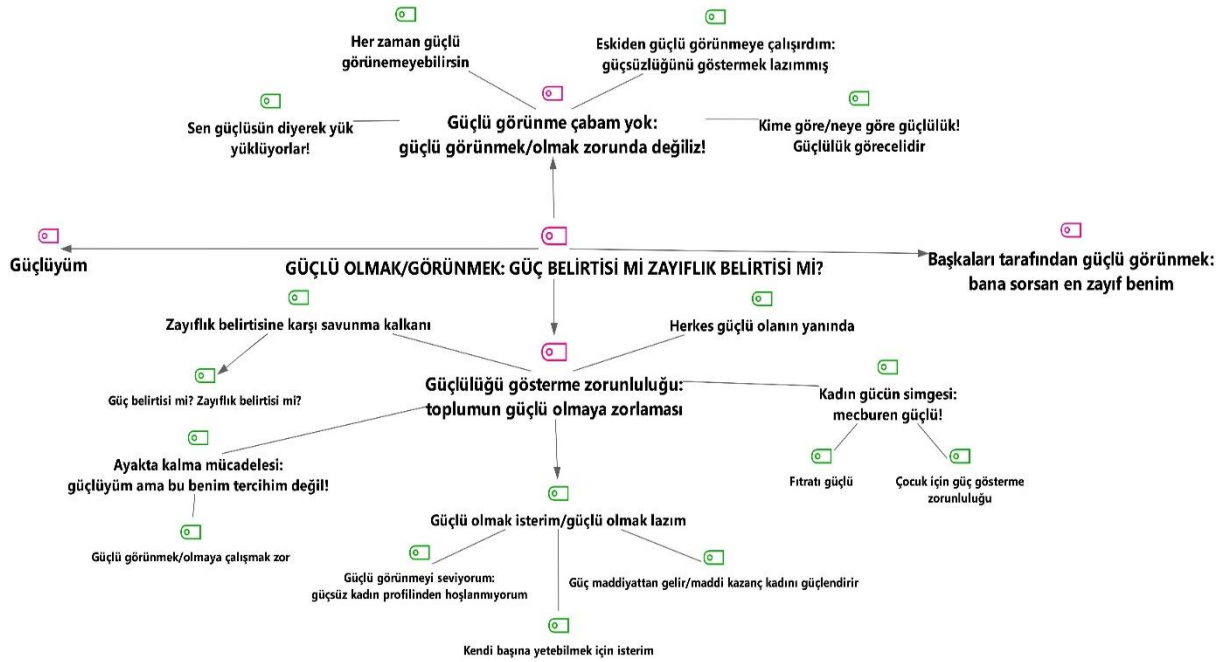
Şekil 12. Süper Kadın İdeali: Toplumsal Gerçeklik Mi? Gerçekçi Olmayan İdealler Mi? (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 12’de de görüldüğü gibi; “Süper kadın ideali: toplumsal gerçeklik mi gerçekçi olmayan idealler mi?” ana temasında göze çarpan alt temalar; “güçlü olmak/güçlü görünmek: güç belirtisi mi? zayıflık belirtisi mi?”, “fiziksel görünüm/beden imajı”, “hepsinde iyi olmak: mükemmeliyetçilik” ve “süper kadın ideali” şeklindedir.

“Süper kadın ideali: toplumsal gerçeklik mi? gerçekçi olmayan idealler mi?” temasında toplumun kendilerinden eklediği ideallerin hepsini ve fiziksel görünüm, güçlü olmak ve her şeyde iyi olmak gibi idealleri içeren süper kadın idealine yönelik algıları incelenmiştir.

4.1.1.6.1. Güçlü Olmak/Görünmek: “Güç Belirtisi mi? Zayıflık Belirtisi mi?”

Toplumda kadınlara yönelik kültürel idealler ve bu ideallere ilişkin kendi yaşam deneyimlerinden bahseden kadınlar, süper kadın özelliklerinden birisi olan “güçlü kadın” profiline ilişkin düşüncelerine, beklentilere karşı “yapmak zorunda” kaldıkları, “zorlandıkları” durumlara ve kadın olarak toplumda var olmaya, ayakta durmaya ilişkin konulara değinmişlerdir. Dolayısıyla buradan hareketle kadınlar “güçlü olmak/görünmek: “güç belirtisi mi? zayıflık belirtisi mi?” konusuna da değinmişlerdir.

Şekil 13. Güçlü Olmak/Görünmek: Güç Belirtisi mi? Zayıflık Belirtisi mi? (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 13’de de görüldüğü gibi “güçlü olmak/görünmek: “güç belirtisi mi? zayıflık belirtisi mi?” temasında göze çarpan alt temalar; “güçlüyüm”, “başkaları tarafından güçlü görünmek: bana sorsan en zayıf benim”, “güçlü görünme çabam yok: güçlü görünmek/olmak zorunda değiliz!” ve “güçlülüğü gösterme zorunluluğu: toplumun güçlü olmaya zorlaması” şeklindedir.

“Güçlülüğü gösterme zorunluluğu: toplumun güçlü olmaya zorlaması”

Kadınlar güçlü olduğunu göstermeyi bir zorunluluk olarak gördüklerinden ve toplumun özellikle de kadınları güçlü olmaya zorladığından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda **“Güçlü olmak isterim/güçlü olmak lazım”**, **“ayakta kalma mücadelesi: güçlüyüm ama bu benim tercihim değil”**, **“zayıflık belirtisine karşı savunma kalkanı”**, **“herkes güçlü olanın yanında”** ve **“kadın gücün simgesi: mecburen güçlü”** alt temalarıyla güçlü olmak ya da görünmenin bir zorunluluk olduğundan bahsetmişlerdir.

Öncelikle kadınların büyük çoğunluğu **“Güçlü olmak isterim/güçlü olmak lazım”** temasına sıklıkla değinmişlerdir.

Her zaman güçlü görünmek isterim, tabi görünürken de öyle olmak isterim. Her zaman dik durmak lazım. Ya şöyle söyleyeyim, şimdi hem kendimi toplama açısından, şimdi yorgunuzdur ya da işte belli şeylerimiz vardır bittik dediğimiz bir nokta oluyor, orada kendimi kurtarmak için. Önce kendimi doğrultmaya çalışıyorum. Sonu değil diyorum, kaldır kendini, yani salma. Onu yaptığım zaman, kendimi hazırlamış oluyorum zaten. O şekilde dik durmaya çalışıyorum. İnsanım, tabi ke ben de hasta olacağım, ben de düşeceğim zamanlar var, olmuştur belki, farkında olmadan ama sevmiyorum o şekilde görünmeyi (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Güçlü olmak, güçlü görünmek (düşünüyor). İnsan ya bir kadın zaten o gücü kendi bünyesinde barındırıyor. Ama ben kendim kişisel olarak da güçlü görünmeyi seviyorum. İy evet aciz kaldığım noktalar oluyor, aciziyetimi paylaşmaktan da çekinmiyorum, yakın olanlarımla. Ama genel olarak güçlü durmayı ve güçlü görünmeyi seviyorum. Bununla mutlu oluyorum. Kadın olarak. Çünkü ben kadına güç kavramını yakıştırıyorum (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi **“Güçlü olmak isterim/güçlü olmak lazım”** temasına sıklıkla değinen kadınlar, en çok kendi başına yetebilmek için ve güçlü görünmeyi sevdikleri, güçsüz kadın profilinden hoşlanmadıkları için güçlü olmak istediklerini **“güçlü görümevi seviyorum: güçsüz kadın profilinden hoşlanmıyorum”** ve **“kendi başına yetebilmek için isterim”** söylemleriyle dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra bazıları ise **“güç maddiyattan gelir/maddi kazanç kadını güçlendirir”** diyerek gücün maddiyattan geldiğine inandıklarını, özellikle toplumda gücün maddiyatla eşit olarak algılandığını ve kadınlar için ise maddi kazancının olmasının kadınları güçlendirdiğine inandıklarını dile getirmişlerdir. Benzer şekilde Elçi (2010, s. 13)’nin çalışmasında da kadınlar güçlü olmayı çalışmak ve eğitilmiş olmak olarak ifade etmişlerdir.

Gerçekten güçlü olmayı seven ve isteyen kadınların yanı sıra güç göstermenin zorunluluk olduğunu düşünen kadınlar ise bu zorunlulukları **“ayakta kalma mücadelesi: güçlüyüm ama bu benim tercihim değil!”** ve **“zayıflık belirtisine karşı savunma kalkanı”** ve **“herkes güçlü olanın yanında”** şeklinde ifade etmişlerdir. Woods-Giscombe (2010)’nin çalışmasında da “güç gösterme zorunluluğu” teması odağında kadınlar güçlü olmak zorunda olduklarından ve toplumun güçlü olmaya zorladığından bahsetmişlerdir. Aynı

şekilde burada da kadınların güçlü olma isteği daha çok zorunluluktan, toplumun kadını güçlü olmaya zorlamasından ve bir kadın olarak ayakta kalabilmek içindir.

Ya ben her zaman mesela güçlü görüneyim gibi bir çabam yok. Ama ıı güçlü olmaya çalışırım mecbur yani hani. Çünkü insanın morali bozuk oluyor şey oluyor. Bir kere artık çocuğun için güçlü olmak zorundasın. Ne olursa olsun yani bir gün gelir atıyorum eşinin başına bir şey gelebilir, senin de başına bir şey gelebilir ve ailenin. Yani kimseyi arkada destek olarak görmeyeceksin. Bu bir gerçek. Anneni, babanı, eşini vesaire. Hani sen bir kere ayakta durmayı öğreneceksin. Hani ayakta durmayı öğrendiğimi düşünüyorum (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Güçlüyüm ama u benim tercihim değil, bu bir zorunluluk (...) Iı çok böyle güçlü olmak hani öyle bir şeyim olmadı benim. Güçlü kadın desinler bana falan diye hani öyle bir imaj çizmek gibi bir çabam olmadı. Ama zaten hani yaşanan şu süreçte ister istemez ı bunu olmak zorunda kalıyorsunuz. Ben güce biraz şey olarak bakıyorum hani ilişkileri ilerletme anlamında. Herkes bir şekilde ekmek kazanıyor hani herkes bir şekilde bir yerde çalışıyor. I ilişkimde güçlü olduğumu düşünüyorum, çabaladığımı düşünüyorum ıı evet duygusalım ama bazı yerlerde de mesela daha mantıklı hareket edebildiğimi düşünüyorum. Tabi ki çaresiz olduğumu hissettiğim çok noktalar oluyor. I ama mesela gençken, üniversitede dönemindeyken, a kesinlikle olmaz, o olursa ben ölürüm biterim dediğim olayları yaşadım. I ölüp bitmediğimi fark ettim. Iı zamanla hani bu şeylerin hepsinin bir karışımı olarak ı bir güçlü oluyorsun. Ama böyle bir şey çizmiyorum genel olarak (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yani çok güçlü bir kadınımla aslında. Yani mutlu olduğum için de çok da güçlüyüm. Hani kolay kolay hiçbir şey beni yıkamaz yani kolay kolay bir şeye üzülmem ben. (...). Güçlü olmak beni yormaz yani. Öyle bir kadınımla. Yani hayat beni öyle yaptı. İster istemez güçlü bir kadın oldum yani. İşte, kendi ayaklarının üzerinde duran, kolay kolay hani kendini ezdirmeyen ve kendini hani bir şekilde ifade eden bir kadın oldum zamanla zaten ve bunu zamanla yaptım. Şimdi çalışma hayatım zaten diyorum ya 17-18 yaşında başladım ben çalışma hayatına. Daha çok küçüktüm. Hani yani üniversiteyi de ben dışarıdan bitirdim daha sonra zaten. O zaman maddiyattan dolayı çalışmam gerekiyordu. E tabii iş hayatı bana çok, çok erken şey yapmaya başladım öğrenmeye ve büyümeye başla..ya zaten büyümüştüm ama bir şeylerle daha erken ben yüz yüze geldim, karşı karşıya kaldım. İnsanları tanımam daha şey oldu mesela hani her kimi görsem tanıyabiliyorum mesela hani. İnsan sarrafi oluyorsunuz bir süre sonra. Bir seviyeden sorumluluklar sizi ister istemez güçlü bir birey yapıyor. Yani çünkü siz bu hayatta herşeyi kazanarak, çalışarak kazanmışınız, hani iş hayatına paranızı da çalışarak kazanmışınız, eşinizi, bir çaba harcamışınız hani bir mutlu olabilmek için, evlenebilmek için, evlenirken mesela ailenizden hiçbir beklentiniz olmamış. Herşeyi kendiniz yapmışınız. Hani bu tarz insanlar, erkek ve ya kadın farketmez, ister istemez güçlü oluyorlar zaten. Çünkü sadece kendileri var. Anne baba tamam var ama manevi olarak var. Maddi olarak hep eksik olduğumuz için her zaman daha güçlü oluyorsunuz ister istemez (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi **“ayakta kalma mücadelesi: güçlüyüm ama bu benim tercihim değil!”** teması ile kadınların bazıları güçlü olmanın kendi tercihleri olmadığını ve ayakta kalabilmek için farkında olmadan ister istemez güçlü göründüklerini ifade etmişlerdir. Bazıları ise **“zayıflık belirtisine karşı savunma kalkanı”** temasına vurgu yaparak özellikle güçlü görünmeye çalıştıklarını bunu başkalarına karşı bir kalkan olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.

Kesinlikle yapıyoruz onu. Ama onu yapmak zorundayız. Niye, çünkü saldırlara kendi, kalkan oluşturuyoruz. O kalkanı oluşturmak zorundayız. Çünkü o kalkan olmazsa seni zayıf görüyorlar, zayıf görünce de seni itmeye çalışıyorlar. Tabi güçlü olmak zorunda değiliz ama güçlü görünmek zorundayız. Güçlü görünmek zorundayız (...) Ya da onu ıı güçsüzlüğünde onu öne çıkarmamalı, onu çok kullanmamalı. “Güçsüzüm yapamıyorum, güçsüzüm edemiyorum, başa çıkamıyorum”, o, o, onu da çok çıkarmamalı, saklamalı. Kendi halletmeli. Çünkü ıı

insanlar sizin hani biraz zayıf tarafınızı öğrendiğinde oradan vuruyorlar. Oradan vuruyorlar, bundan dolayı bunu hiç göstermemelisin (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Güçlü görünmek isterim. Bazen bunun için hani daha doğrusu güçlü olduğumu düşünürüm ama güçlü zannedip, güçlü olmak için yaptığım şey aslında bir güç belirtisi mi yoksa bir zayıflık belirtisi mi onu şeyden kestiremem yani. Benim için evet bir güç göstergesidir yaptığım bir hareket. Çok şey değildir, hani böyle çok zayıf gözükmeyi sevmem. (...) Güçlü olmak şeydir, babamın bize en çok sempoze ettiği şey. Kendi ayaklarımızın üzerinde duracaksınız, güçlü olacaksınız. Evet, ama zayıf bir tarafım da vardır. Onu da kabul ederim. Hani böyle çok şey yapmam, kendi arkadaşlarım dışında, mesela daha uzak, mesela sekreterim, hani onun yanında böyle çok ağlanmam, bak şöyle oldu. Ama arkadaşlarım ile ekonomik durumum çok kötü, işte Erdinç'in şöyle oldu, böyle oldu, işler kötüye gidiyor, işte şunları ödeyemedik falan diyebilirim. Ama çok yakınlarıma o zafiyetimi gösteririm. Hani genelde dışarıda, mesela idarede bir şey söyleyeceğim, orada güçlü olmaya çalışırım. Her türlü sorunda orada güçlü olmak zorunda kalırım. Hani böyle çok yakın insanlara biraz daha zaafılarımı gösterebilirim herhalde (...) Bence kadın olmanın çok etkisi var. Mesela şunu yapmam, çok yapan vardır biliyorum, mutlaka sizin çevrenizde de vardır, gidip orada ağlanıp ağlanıp, hani tamamen kadınların gözü yaşlı... Mesela bunu yapmam. Ama bilirim hani o etkili olacak, ağlamazsan olmuyor. Ben ona gelemem. Ben bunu istiyorum, oluyor mu oluyor mu?. Olmuyorsa tamam. Bunun için sizin ile ilgili ya da kadınlığını kullanmak ile ilgili hiç bir şeyi yapamam. Evet, kesinlikle kadın olmak ile ilgili. Çünkü genelde evet erkeklere karşı mesela burada bir sorun oldu. Asla gidip yan taraftaki erkek doktora bak böyle bir sorun oldu demem. Giderim başka birini ararım, yukarı çıkarım alta inerim ama yandaki erkek doktora onu söylemem. Hani Nihal bunu yapamadı dedirtmem ya da Nihal burada hata yaptı dedirtmem (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Güçlü görünmem gerektiğini düşünüyorum. Yani gerçekten işte daha önce en başında da konuştuğumuz şeyler sebebiyle zayıf görünmek çok iyi sonuçlara maalesef hani yok açmıyor, o yüzden güçlü görünmem gerektiğini düşünüyorum. Ve bunun için çabalıyorum diyebilirim (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar güçlü olmanın çok önemli olmadığını ama güçlü görünmek gerektiğini, özellikle de toplumda zayıf görünmenin kötü sonuçları olduğunu ve insanların zayıflıklarını kullanmamaları için güçlü göründüklerini ve toplumun her zaman güçlü olanın yanında olduğunu ifade ederek güçlü görünmenin öneminden ve zorunluluğundan bahsetmişlerdir. Elçi (2010, s. 16)'nin çalışmasında da kadınlar, kadın olmanın zor olduğu ve bu zorluklardan kurtulan kadın söylemi olarak bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra aslında güçlü görünmek istemenin belki de bir zayıflık belirtisi olduğu konusunda da çelişkiye düşmüşlerdir. Ancak bunların yanı sıra bazı kadınlar ise **“kadın gücün simgesi: fitratı güçlü”** temasına değinerek, kadınları hem mecburiyetten hem de fitratı gereği zaten güçlü olduğunu ve kadının gücün simgesi olduğunu belirtmişlerdir.

Güçlü olmak, güçlü görünmek (düşünüyor). İnsan ya bir kadın zaten o gücü kendi bünyesinde barındırıyor. Ama ben kendim kişisel olarak da güçlü görünmeyi seviyorum. İy evet aciz kaldığım noktalar oluyor, aciziyetimi paylaşmaktan da çekinmiyorum, yakın olanlarımla. Ama genel olarak güçlü durmayı ve güçlü görünmeyi seviyorum. Bununla mutlu oluyorum. Kadın olarak. Çünkü ben kadına güç kavramını yakıştırıyorum. Sorumluluk anlamında söylemiyorum. Ama kadın ı benim gözümde öyle bir varlık ki her şeyi başarabilir. Eğitimi de, kariyeri de, aileyi de, çocuğu da, eşi de, kayınvalideyi de. Hepsini başarabilecek güce sahip. Yani bunu şey olarak söylemiyorum, kadın bu sorumluluklara sahiptir demiyorum. Ama o bunu başarabilecek kadar da güçlüdür, yücedir. Öyle düşünüyorum (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Dolayısı ile kadın, hani gücün simgesi aynı zamanda, yani bizi zorluyor ama tabi ki zorluyor ama doğanın gereği, yaratılış gereği, sanırım bunların hepsini bir arada yürütebiliyoruz. Bazen

arkadaşımı da görüyorum. Aynı anda telefodayız, aynı anda çocuğu yürütüyoruz, aynı anda iş ile ilgili arıyorlar, bunlar sadece bir molada olan şeyler. Bu yani. Güçlü olmak zorundayız biz. Az önce dediniz ya, hani o güç bence bir kadına yaratılıştan ve doğasından verilen bir şey (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadının bence fitratı güçlü. Yani kadın zaten güçlü olduğu için o role bürünüyor. Yoksa güçlü olmak zorunda olduğu için olduğunu düşünmüyorum ben. İki bir içgüdü var kadının. Annelik ona güç katıyor, kadın olmak ona güç katıyor, eş olmak ona güç katıyor, bir annenin evladı olmak ona güç katıyor. Ben kendimden örnek verecek olursam, biz iki kız kardeşiz, evin ilk çocuğu benim. İki ve anneme arkadaş oldum, babama yol gösterici oldum, evde bir otorite oldum. Bunlar ben güçlü olduğum için oldu aslında. Yoksa onlar bana bu rolü yüklediği için olmadı. Ya bugün mesela kız kardeşimle annem babam mı daha çok ilgileniyor, ben mi daha çok ilgileniyorum, ben daha çok ilgileniyorum. Bu, dediğim gibi, o fitrattaki güçten kaynaklanıyor. Yoksa kimse bana, işte sen bu evdeki otorite olacaksın demedi, kimse sen bana arkadaş olacaksın demedi. O yüzde o insanın kendi içerisindeki potansiyelden geldiğini düşünüyorum ben onun (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi isteyerek ya da istemeyerek güçlü görünmeye çalışan kadınlar güçlü olmaya yönelik bir çabalarının olmadığını belirtmekle birlikte güçlü görünmenin güçlü olmaktan daha önemli olduğunu ve bunun bir zorunluluk olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Ayrıca kadının zaten fitratı gereği güçlü olduğunu da özellikle belirtmişlerdir. Ancak bazı kadınların ise tamamen zıt görüşte olduklarını belirtmeleri **“güçlü görünme çabam yok: güçlü görünmek/olmak zorunda değiliz!”** temasını ön plana çıkarmıştır. Buradaki zıt görüşler kadınların süper kadın idealine bakış açılarını ortaya koymakta ve süper kadın idealini onaylayan kadınlar güçlü olmak gerektiğini ve güçlü görünmenin önemini vurgularken; süper kadın idealini reddeden kadınlar güçlü olmak zorunda olmadıklarını vurgulamışlardır.

“Güçlü görünme çabam yok: güçlü görünmek/olmak zorunda değiliz!”

Güçlü görünmenin bir zorunluluk olduğunu ifade eden kadınların aksine bazı kadınlar ise böyle bir çabalarının olmadığını ve güçlü görünmek zorunda olmadıklarını belirtmişlerdir.

Ben öyle biri değilim. Yani güçlü görünmek zorunda değilim. İki ne hani neysem iki hani illa ailemle ilgili çok temel sıkıntılar vardır bunu yansıtmamanız gereklidir diye düşünürsünüz. Çünkü bu çok dedikoduya hani neden olabilir iş yerinde. İki ama onun dışında yorgunsunuzdur, bir sıkıntınız vardır, bunlar gayet normal şeyler. Yani çok da güçlü görünmeyebilirim, o gün rengim soluk olabilir ve bunu da derler bazen. Hani bugün çok yorgunsun, derim hani gece uyumadım, hani bu normal bir şey yani (gülerek) illa güçlü görünmem gerektiğini düşünmüyorum (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Mesela kadının kadından beklentisi, kadının erkekten beklentisinden daha yüksek bizim toplumumuzda. Sen öyle olmalısın. Sürekli şey denilir, güçlü ol. Niye yahu, güçlü olmak zorunda değilim ki. Sizin beklediğiniz güçlü olmam da değil ayrıca, güçlü görünmemi bekliyorlar. Ama değil yani. Güçlü olmak zorunda değilim. Ben bir insanım ağlarım, acı çekerim, ezilirim ama insan olarak yeniden toparlanabilirim. Her zaman güçlü olmam gerekmiyor. Biz çok o baskılar ile.. Geleneksel dedim ya ben bunları, ayrıca eşimi kaybettikten sonra fark ettim. Ben o süre boyunca da o daha gelenekselliğin içinde kalmıştım. Sonra hayatı, işte dedim ya ben evlendiğimde bir hayatın maddi zorluklarını öğrendim. Eşimi kaybettikten sonra hayatın kendisini fark etmeye başladım. Herkesin bir güçlü olma, sürekli şey denirdi sen çok güçlü bir kadınsın. Ya hayır ben evde ağlayan bir kadını, zırlı zırlı ağlıyorum. Evime kapanıyorum, kimse görüşmüyorum. Bu güç mü değil ki, bu güçlü olmak değil yani çok güçlü olmaya gerek yok hayat. Güçlü görünme gerek de yok. Ben o süreçleri yaşadığım için bunları o

kadar rahat söylüyorum ki Şerife. Yani bir dönem çok güçlü görünmek zorunda hissettim kendimi. İşte eve gidiyorum ağlıyorum ağlıyorum, dışarı çıktığımda güçlü durmam gerekiyor diye... Sonra baktım buna ne gerek var. Yani güçlü durmaya, sergilemeye gerek yok. Çünkü insanım. Her şeyi yaşıyorum içimde. İnsanları kandırıyorum, daha çok kendimi kandırıyorum. Buna göre gerek yok, çünkü güçlüyüm zannediyorum. Oysa değilim. Bu kez de insan kendi ile çelişmeye başlıyor. Hani madem güçlüyüm niye ağlıyorum ki diyorum. Oysa ağlamak istiyorum. Yani insan kendi ile çeliştiğinde belki o haller arasında tercihte bulunmak zorunda kalıyor. Ben insanım, her şeyi yaşayabilirim, her duygu durumunu yaşayabilirim, güçlü olmak zorunda değilim, kimseye güçlü görünmek zorunda değilim (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Güçlü görünmek ya da olmak zorunda olmamalarının sebeplerini ise; **“her zaman güçlü görünemeyebilirsin”, “kime göre/neye göre güçlülük! güçlülük görecelidir”, “sen güçlüsün diyerek yük yüklüyorlar”** şeklinde ifade etmişlerdir. Burada dikkat çekilen nokta yukarıda da ifade edildiği gibi güçlü olmak zorunda olmadığını belirten kadınlar sen güçlüsün diyerek kadına daha çok yük yüklediklerini vurgulamakla süper kadın idealinin beklentilerinden biri olan güçlü olma ya da güçlü görünmeyi reddetmektedirler.

Kendini bilen güçsüz olduğunun da farkında olur. Her zaman güçlü olamayız ki. Kendini bilmek, biraz daha başka bir şey(...)Bir şey anlatayım, ben şimdi yıllar önce annem ile bir diyalogumuz oldu. Şöyle, Annem benim her şeyi bütün anneler öyledir ya, özellikle kız çocukları her şeyi yapabileceğine inanır, çünkü öyle yetiştirmiştir. O yemeği yapar, o işleri yapar vs. her şeyi yapar. Annemin gözünde de ben öyleyim. Bir gün annemin arkadaşları ile beraber oturuyoruz, annemde sürekli şey vardı, İşte ZK yapar, her ortamda, ZK onu halleder, aa ZK onu yapar, bilmediğim bir şey, hiç bilmiyorum. Yapar, Zişan onu yapar. Bir gün şey demiştim, niye ZK yapar ya, ZK yapamaz desene, bilmiyor kızım de. Yapamaz de, çünkü sen yapar dedikçe bana öyle bir yük yüklüyorsun ki ben o yapamayacağım şeyleri yapmak zorunda hissediyorum kendimi. Sana karşı, arkadaşlarına karşı. Ama kendim ile hiç arakası yok durumun. Çünkü ben onu yapmak istemiyorum. Yani hayat da böyle. Birilerin eğer sen çok güçlüsün dersen, güçlü olmayan insanı da ezersin. Kimse bunların farkında değil aslında. Yapmak zorunda bırakıyorsun insanı. Oysa belki yapamaz, ya da yapmak istemiyor. Dolayısı ile kadın da o var işte. Kadın güçlü. Değil canım, niye güçlü. Adam güçlü olmak zorunda, niye güçlü olsun ki. İnsan yani. Her şeyi kurtarabilmek zorunda değiliz. Başarısızlıklarımız olur. Başarabildiklerimiz de olur. Yani başardıklarından mutlu olacaksın, başaramadıklarından ders alıp yola devam edeceksin. Hayat böyle bir şey. O yüzden hani kimsenin öyle çok güçlü olmasına gerek yok (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Nasıl cevap vereyim bilemedim. Güçlü görünmek her zaman çok mümkün olan bir konu değil. Duygusal da bir insanım ben. Birinin acısı beni etkiler. Cenazeler, ölümler, mutlaka bir kaç damla bir kenarda bekler, hele de yakınsa. Güçlü olmak ile alakalı şey, inançlardan kaynaklı böyle şey yaptığım olur çoğu zaman, kendimi teselli ettiğim, şey dozlarını kendime alırım, teselli dozlarını. Onlardan küçük küçük kendime hazırlayıp... Çünkü hayatı karşılamak ya da zorlukları karşılamak açısından şey yapmamız gerekiyor. İyi dayanağa ihtiyacımız var, maddi manevi ne ise onun adı. Ama şey tartışmalı bir konu. Hangi kadın güçlüdür, hangi insan güçlüdür, güçlülük tam olarak ne muğlak biraz (...) Güçlülük daha çok hani hayatta karşılaştıklarımızın üstesinden gelebilmek ile doğru orantılı. Bence bu. Ve bu şeye göre değişecek; bulunduğu, var olduğu kesime göre. Dün mesela bir belgesel kanallarından birinde işte kambur şeyi gösteriyor, bakıyorum, hani içim biraz ezilerek izledim. Evet orada da anneler, kadınlar, insanlar, o kadar sefil hayatları kovalayan insanlar var ki, orada da bir kadın anne, o yokluk içerisinde. Hani kademeli olarak güç dediğimiz değişiyor. Güçlü anne, her kesimden çekip alıp güçlü bir kadın modeli bulabilirsiniz. Asla birbirine benzemeyen şekillerde, hani göreceli değişken bir şey (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar son olarak; güçlü olmak zorunda olmamalarının sebeplerinden birisini de daha önceki tecrübelerine dayanarak **“eskiden güçlü görünmeye çalışırdım: güçsüzlüğünü göstermek lazımmış”** şeklinde ifade etmişlerdir.

Haa yıkıldığımı göstermemeye çalışırdım eskiden ama şimdi öyle yapmıyorum. Eğer üzgünsem, kırgınsam, kırgınım, yıkıldım, konuşmak istemiyorum diyebilen bir insanım artık. O zamanla, tecrübeyle ve artık yorgunlukla herhalde bu çıkıyor ortaya. Sıkıntım yok yani ama eskiden şey derdim, güçlü görünmeliyim, ben böyle olmalıyım, ben şöyle olmalıyım. Sanırım toplum güçlü insanları bünyesine kabul ediyor. Bırakan insanları kabul etmiyor diye düşündüm ama bence ters düşünmüştüm. Normal duygularını yaşarsan bence toplum daha çok kabul ediyor ki, toplumun kabul etmesi de artık benim için çok önemli değil, ben toplumu kabul ediyor muyum gibi bir kısma geldim yani (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Önceden aslında bu daha bir takıntıydı. Mesela çok da çevrenizdeki insanların sizin zayıf taraflarınızı bilmesini istemiyorsunuz. Sonra sonra çok da önemsemiyorsunuz. Yani bilemiyorum bu nasıl gerçekleşiyor, nasıl geliyor ama mesela kariyerli bir iş, bir terfi bilmem ne falan önceleri sizin için çok önemliyken, sonra sonra belki bunların yerine herhalde başka bir şeyler oluyor ya da yaşadıkça onun çok da önemli olmadığını, insan hayatının, sağlığının, psikolojisinin, bunların çok daha kıymetli olduğunu görüyorsunuz. Es geçebiliyorsunuz bir çok şeyi. Mesela eşimi bile es geçtim. Kariyer ile eşimi es geçtim. Es geçebiliyorsunuz bir süre sonra. Göze alabiliyorsunuz (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi *“Güçlü görünme çabam yok: güçlü görünmek/olmak zorunda değiliz!”* temasın vurgulayan kadınlar, güçlü olmanın ve görünmenin bir zorluluk olduğunu söyleyenlerin aksine insan olduklarını her zaman güçlü görünemeyebileceklerini ayrıca güç konusunun göreceli bir kavram olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca çok önemli bir noktaya vurgu yaparak insanların aslında sen güçlüsün diyerek karşılardaki insanlara yük bindirdiklerini de ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra bir diğer dikkat çeken nokta ise; güçlü olma ve görünme konusundaki fikirleri yaşa göre değişiklik göstermemekle birlikte, özellikle *“eskiden güçlü görünmeye çalışırdım: güçsüzlüğünü göstermek lazımmış”* temasını vurgulayan kadınların çoğunluğu kırk yaş üstünde olan ve özellikle eskiden süper kadın olmaya çalıştığını ama artık vazgeçtiğini söyleyen kadınlardır. Dolayısıyla eski tecrübelerine dayanarak güçlü görünmenin her zaman iyi bir şey olmadığından, bazıları için özellikle bunun bir takıntı haline geldiğinden bahsetmişler ve kadınların büyük çoğunluğu artık bunu umursamadıklarını dile getirmişlerdir.

“Güçlüyüm”:* *“güçlü olmak zor, güçlü görünmeye çalışmak daha da zor!”

“Güçlü olmak/görünmek: güç belirtisi mi zayıflık belirtisi mi?” teması odağında bazı kadınlar ise güçlü görünmeye çalışmadıklarını, gerçekten güçlü olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Ben güçlüyüm, güçlü görünmem. Güçlüyüm ama. Hani birilerine böyle görünmek gibi bir çabam yok. Güçlüyüm. Hani çıt kırıldım mı dersiniz, canı çok kıymetli mi dersiniz, öyle değilim. İyi mi kötü mü tartışılır. Suiistimal ediliyor mu tartışılır. Ama ben güçlü bir insanım. Yani çok çabuk beni böyle yıldırma, bir şeylerden vazgeçirmek çok kolay değildir yani (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Karakter olarak zaten genelde güçlü bir insanımdır. Güçlü olmak zor bir şeydir. Güçlü görünmeye çalışmak daha da zor bir şey. Gerçekten güçlü değilseniz, bir şeyler ile baş edemiyorsanız, birileri ile bunu paylaşmanız gerekiyor diye düşünüyorum. Çünkü güçlü olmaya çalışmak, uzun vadede insanı daha da çok yıpratır ve yoran bir şey. Ama güçlüyüm, ben kendi adıma konuşayım, güçlüyüm. Kolay kolay hiç bir şeye eyvallah demem. En zor şeyde bile, en dip noktaya kadar uğraşırım. Yani yapamadığım yerde artık birinden bir şey

istersem isterim, anca öyle. Ama olmaya çalışmak daha yorucu, yıpratıcı. Güçlüyüm, istiyorum değil, güçlüyüm. Aştım onları aştım. Bu gün güçlüyüm. Bu gün, yani tek başıma yapamayacağım hiç bir şey yok, yapıyorum da. Güçlüyüm yani, bu gün bir şekilde kendimi güçsüz hissetmiyorum. Mesela tek başımayım şu anda tek başıma her şeyimi yapıyorum, hiç kimseye muhtaç değilim (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi bazı kadınlar güçlü olmak ya da görünmek gibi bir çabalarının olmadığını, pes etmeyen, yılmayan bir kişiliğe sahip oldukları için güçlü olduklarına inandıklarını belirtirken bazıları ise güçlü görünmeye çalıştıkları zamanlar olduğunu ve bunun çok zor ve yıpratıcı olduğunu ama artık gerçekten güçlü olduğunu düşündüklerini dile getirmişlerdir.

“Başkaları tarafından güçlü görünmek: bana sorsan en zayıfı benim!”

“Güçlü olmak/görünmek: güç belirtisi mi zayıflık belirtisi mi?” teması odağında kadınların güçlü olmak ve görünmeleri konusunda son olarak *“Başkaları tarafından güçlü görünmek: bana sorsan en zayıfı benim!”* teması ön plana çıkmıştır.

Güçlü, yani evet güçlü olmak zorundayız bence hayat karşı. Ben mesela bunu yaşadığım sıkıntılarda hep bana bunu dediler çevremdeki insanlar "sen çok güçlüsün, nasıl atlattın". Atlatıyor musunuz işte orasını bilemezsiniz içinizde (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Hep güçlü görüldüğümü söylerler yani. Çok mu güçlüyüm? Hayır. Korkularım çok fazla olduğu için güçlü görünenlerdenim herhalde. Korkuyu çok fazla hissediyorum. Hani "Ya öyle olursa? Ya böyle olursa?" Dışarıya çok fazla göstermiyorum ama hep "Hani çok güçlüsün, sen çetinsin, sen hakkını yedirmezsin, sen şöylesin böylesin." derler bana (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Valla hep şunu söylediler bana yaşadım, yaşadım, "sen çok güçlüsün" dediler ama hayır ben çok güçlü değilim. Bazen yıkıldığımı fark ediyorum ve yıkılıyorum (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Eşimi kaybettikten sonra hayatın kendisini fark etmeye başladım. Herkesin bir güçlü olma, sürekli şey denirdi sen çok güçlü bir kadımsın. Ya hayır ben evde ağlayan bir kadımdım, zırl zırl ağlıyorum. Evime kapanıyorum, kimse görüşmüyorum. Bu güç mü değil ki, bu güçlü olmak değil yani. Ama insan olmak, işte acı duyuyorum, canım acıyor ya da çok mutlu olduğum anlar oluyor. Bunun, yaşadıklarım ile belki alakası var ama şey ile hiç, güçlü olmak ile hiç alakası yok. Dışarıdan sert görünüyoruz güçlü görünüyoruz gibi. Ama işte o insanların şeyi. Onlar nasıl görüyor, ben içinde ne yaşıyorum (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

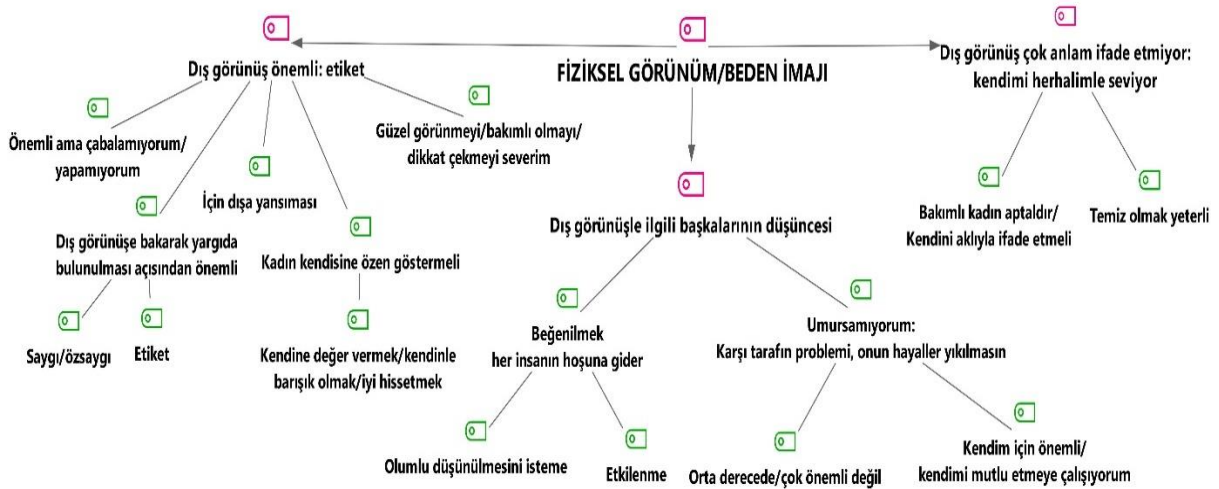
Görüldüğü gibi birçok kadın ise gerçekten güçlü olmak ya da görünmek için hiç bir çabalarının olmadığını ama başkaları tarafından güçlü görüldüğünü söylediklerini ifade etmişlerdir. Ancak her ne kadar güçlü görüldükleri düşünülse de aslında gerçekten çok zayıf olduklarını, insanların ne yaşadığını bilmedikleri için böyle düşündüklerini ve korkularının olması nedeniyle kendilerini güçlü görmediklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada kadınların bazılarının güçlü olmayı reddetse ya da gerçekten güçlü olma çabası olmadığını söylese de farkında olmadan güçlü görüldükleri göze çarpmaktadır. Burada dikkat çeken nokta ise süper kadın idealini reddeden kadınlar güçlü olmak zorunda olmadıklarını; onaylayan kadınlar zorunluluktan güçlü olmaya ve görünmeye çalıştıklarını belirtirken, süper kadın ideali konusunda “belirsiz” bir bakış açısına sahip olanlarda ise

farkında olmadan bu durumu “içselleştirdikleri” dolayısıyla da farkında olmadan güçlü göründükleridir. Benzer şekilde Elçi (2010, s. 16)’nın çalışmasında da güçlü kadın olmak, bazı katılımcılar için üzerine giyilmiş bir kimlik gibiyken bazı katılımcılar içinse olması gereken ama imrenilen bir kimlik gibi tarif edilmektedir.

Sonuç olarak; güçlü olmak konusunda kadınların üç farklı görüşe sahip oldukları görülmekte ve bazıları gerçekten güçlü olduğunu, bazıları güçlü olmak zorunda olduğu için güçlü olduğunu ve bazıları ise böyle bir zorunluluklarının ve çabalarının olmadığını düşündüklerini dile getirmişlerdir. Ancak yine de güçlü görünmeyi sevdiğini söyleyen ya da gerçekten güçlü olduğunu düşünen kadınlar dışında kadınların hemen hemen hepsi güçlü olmayı zorunluluk olarak görmektedirler. Özellikle de hayatı zor geçen kadınlar için güçlü olmak bir ayakta kalma mücadelesi iken bazı kadınlar için ise zayıflıklarını göstermemek için bir kalkan olduğu ve güç konusundaki zorunlulukların temelini de anne olmak ve içinde bulunduğumuz toplumda kadın olmak ile ilgili olduğu görülmektedir. Bir diğer dikkate değer nokta ise güçlü olma beklentisinin de yine kadınlara yönelik kültürel bir beklenti olduğu ve dolayısıyla süper kadın beklentilerinden biri olduğu açıkça görülmektedir. Bu bağlamda Woods-Giscombe (2010)’nin çalışmasında da “güç gösterme zorunluluğu” süper kadın rolünün kategorizasyonlarında biri olarak ortaya konulmuştur.

4.1.1.6.2. Fiziksel Görünüm/Beden İmajı: “Etiket mi? Temiz Olmak mı?”

“Süper kadın ideali: toplumsal gerçeklik mi? gerçekçi olmayan idealler mi?” ana teması odağında öne çıkan ikinci tema ise “fiziksel görünüm/beden imajı”dır. Kadınların kültürel ideallerden sonuncusu olarak incelenen süper kadın ideali konusundaki beklentiler ve deneyimlerinden bahsederken sıklıkla değindikleri bir diğer konu da süper kadın beklentilerinden biri olan fiziksel görünümün önemidir.

Şekil 14. Fiziksel Görünüm/Beden İmajı (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 14'te görüldüğü gibi, "fiziksel görünüm/beden imajı" teması odağında, kadınlar, "dış görünüş önemli: saygı/etiket", "dış görünüş çok anlam ifade etmiyor: kendimi her halimle seviyorum" ve "dış görünüşle ilgili başkalarının düşüncesi" temalarını vurgulamışlardır.

"Dış görünüş önemli": "etiket"

"Dış görünüş önemli: saygı/etiket" teması odağında kadınlar dış görünüşün önemli olduğundan bahsetmişler ve dış görünüşün önemini; "dış görünüşe bakarak yargıda bulunulması açısından önemli", "güzel görünmeyi/bakımlı olmayı/dikkat çekmeyi severim", "için dışa yansıması", "kadın kendisine özen göstermeli" şeklinde ifade etmişlerdir. Bazı kadınlar ise "önemli ama çabalamıyorum/yapamıyorum" teması odağında dış görünümün önemli olduğunu düşündüklerini ama bu konuda çok fazla çabalarının olmadığını dile getirmişlerdir.

Önemli. Önem veririm (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani, fiziksel görünüm derken anladığım kadarı ile söyleyeyim... Kadınlar tabii ki güzel giyindiği zaman daha kendine güvenilir hissederler kendilerini yani. Bence öyle olması gerekiyor (...) Evet bence tabii ki fiziksel görünüm bence olmazsa olmazlardan biri (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Fiziksel görünüm benim için, birinci derecede olabilir (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Tabii ki çok önemli. Şu anda deli gibi diyet yapıyorum (Kahkaha atıyorlar) Kalori diyeti yapıyorum kilo vermek için. Evet ben evlendiğimde 62 kiloydum. Sonra 74'e çıktım. Şimdi 69-70 kiloyum. Deli gibi diyet yapıyorum. Dış görünüm çok önemli benim için 57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınların büyük çoğunluğu dış görünüşün önemli olduğunu ifade ederken; en çok "dış görünüşe bakarak yargıda bulunulması açısından önemli" olduğunu belirtmişlerdir.

Yani hani toplumda da zaten bir insanın dış görünümüne bakarak ıı bir yargıda bulunursun. E bir de öğretmenlik ya da özel sektörde olduğum için, dış görünüşüme önem vermek zorundayım. ıı sonuç olarak her gün bir toplumun önüne çıkıyorum. Sadece birebir ya da ıı

masa başı iş değil. Yani hani öğrencinin ya da öğretmen arkadaşların önüne çıkıyorsun. O yüzden ben hani öğretmen olmadan önce de hani gerçi her zaman dikkat etmişimdir. Yani hani okula giderken, küçükken bi yüzümü yıkamadan asla gitmedim, ya da dişimi fırçalamadan asla gitmedim. Gittiğim zaman da olursa hep kendimi suçlu hissedirim. O gün benim için çok kötü geçer (gülerek) (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Tabi ki ye kürküm ye vardır, ben nasıl temiz ve güzel insanlar görmek istiyorsam insanlar da öyle görmek isterler (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

A çok önemli. Yani insanlar karşısındakine ilk baktığında zaten fiziksel görünümüne göre değerlendiriyor. Yani ıı belki ilk etapta konuşma değil ama kıyafet çok önemli. Hepimiz yapıyoruz onu. ıı mesela ben daireye gelen bir vatandaş olduğunda, ıı bir devlet memuru mu ya da normal bir vatandaş mı kıyafetinden ayırt edebilirim. ıı köyden gelen bir vatandaş, ya ahırdan çıkıp geliyor, e , ı ki çok kızdığım bir durumdur (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Keklik (2012, s. 131)'e göre de ilk izlenim insanların kimlikleri, kendileri hakkındaki bilgileri ve neyi temsil ettikleri karşılıklı etkileşimlerle oluşturulur. Dolayısıyla insanlar gördüklerine inanırlar ve ilk izlenimlerine güvenirlir. Bu bağlamda kadınlar dış görünüşün özellikle de dış görünüşe bakarak yargıda bulunulduğu için önemli olduğunu, kendilerinin de çok önem verdiklerini aynı zamanda da karşılarındaki insanların da önem vermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ancak bununla birlikte insanları kıyafetlerine göre yargılamadıklarını da belirterek özellikle de ilk intiba için çok önemli olduğunu dile getirmişlerdir.

Ayrıca dış görünüşe bakılarak yargıda bulunulduğu için dış görünümün “*etiket*” olduğunu ifade ederlerken, “*saygı/özsaygı*” temasını vurgulayarak hem kendilerine hem de insanlara karşı saygılarını da ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Ya etiketin, etiketin derim. Yani, yani etiket derken ıı yani fikir veriyor yani direk şimdi karşıdaki insan hani denir ya hani, “kıyafetleriyle karşılanır, fikirleriyle uğurlanır insanlar”. Yani onun için hani Mevlana'nın şeyi, şey öyle biliyorum. Hani insanlar kıyafetiyle karşılanır, fikirleriyle uğurlanır. ıı kesinlikle hani insanın kendisine saygısını, insanın bir yerde kültürünü de diyebilirim, çünkü zevki, makyajı, (karşılıklı gülerek) hani var ya birçok çok fikir verir insana. Birçok fikir verir insana (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bence saygı anlamına geliyor. Evet, bence bu böyle olmamalı ama böyle. ıı ne kadar presentable görünürseniz, insanların sizin sözünüze itimadı, size bakışı, size değer vermesi o kadar fark ediyor (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bence bakımlı olunmalı, çünkü hani öz saygını etkileyen bir şey. Ben aynaya baktığımda kendimi güzel görmek isterim. Hani güzelden ziyade bakımlı görmek isterim. Bu illa makyaj anlamında değil. Hani böyle yediğime içtiğime dikkat etmeliyim sağlığım için, işte ne bileyim mesela bende sedef hastalığı var, tetikleyen yiyecekler var, çok baharat, ne bileyim işte böyle domates, salça tarzı böyle çok şeyli, kırmızı şeyler falan rahatsız ediyor. Yani bunları yedikten sonra suçluluk hissediyorum yani. Kendime bakmadığımı hissediyorum (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Bence kendisine saygı duymayan bir insan kimseye saygı duymaz. O yüzden kendisine saygı duyması için de dış görünüşüne özen, en azından temiz olması gerekiyor insanın, kokmaması gerekiyor. İşte bu presentabilite dediğimiz şeye önem vermesi gerekiyor. Kendisine saygı duyan çevresine de saygı duyar zaten. Yani illa böyle pahalı kıyafetler ya da işte trend kıyafetler ya da moda takip edilmesi gerekmiyor. Ama işte bir düzgün, temiz işte saç başı bi toparlanmış şekilde olması gerekiyor diye düşünüyorum. İlla böyle işte sıfır beden, işte otuz

dört beden bilmem ne değil. Ama düzgün, temiz (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hani hem kendine saygın kendine sevgin olarak hem toplumsal bakış açısı olarak bence önemlidir (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Dış görünümün “saygı/özsaygı” anlamına geldiğini vurgulayan kadınlar aynı zamanda **“kendine değer vermek/kendinle barışık olmak/iyi hissetmek”** için önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Yani hem kendini iyi hissediyorsun, mutlu oluyorsun, hani sağlıklı olmak için bir kere hani o kilo olsun, dış görünüş olsun, kendine bakmak, saçına işte görüntüne, kıyafetlerini, tercihlerini hani rahat bir şekilde yapabilmek, vakit ayırabilmek insanı mutlu ediyor. Dedim ya senin de mutlu olman, e kızının, eşinin, etrafındakilerin mutluluğunu getirir. Yani sen mesela kendine hiç bakmazsan ve mutlu olmazsan yani sen eğer o şekilde mutlu oluyorsan tabi yani benim dediğim mesela hiç dış görünüşü önemsemeyen çok mutlu arkadaşlarım da var. Ya bu tercih meselesi. Ben öyle mutlu oluyorum kendime bakınca (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kendine değer vermeyi ifade ediyor. Yani hiç bir zaman makyajsız evden çıkmam. Çıkarsam mutsuz olurum. Böyle bir alışkanlığım var. Bakıyorum çoğu kişi yapıyor. Bir gün yapıyor iki gün yapmıyor falan. Ben mesela onu yapamam. Sanki böyle kendi kendime değer vermemiş gibi hissederim. Bir de gözüm de alışmamış demek ki. Hani tamam evin içinde falan, hafta sonu makyaj yapmam ama eğer dışarı çıkıyorsam pazara bile gitsem yaparım makyajımı. Bir kendime bakım yapar, ona giyinirim çıkarım yani. Hiç bir zaman bakımsız olmadım (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınların çoğu bakımsız oldukları zamanlarda kendilerini kötü hissettiklerini ve bakımlı olmanın ve dış görünüşe önem vermenin kendilerini iyi hissettirdiğini belirtmişlerdir. Bu yüzden özellikle de kadınların bakımlı olması ve dış görünüşe önem vermesi gerektiğini **“kadın kendisine özen göstermeli”** temasıyla vurgulamışlardır. Karahan & Adak (2019, s. 136)’ın çalışmasında da kadınlar erkeklerin bile dış görünüşlerine dikkat ettiklerini ve bakımlı olduklarını ve dolayısıyla kadınların daha fazla dış görünüşlerine dikkat etmeleri ve bakımlı görünmeleri gerektiğini vurgulamışlardır.

İnsan içine karıştıyorsan kendine biraz özen göstereceksin. Temiz olmak lazım. Ahırdan çıkıp geliyor adam. Benim astımım ar, ben o kokudan rahatsız oluyorum mesela. Iı kıyafet çok önemli bu noktada, temizlik çok önemli. Hiçbir şey yapamıyorsan bile, eski de olabilir ama temiz bir kıyafet giymek önemli. Yani dış görünüş çok önemli. İnsan kendine bakacak. Çünkü bizden bir biz daha yok. Yani ı bu dünyaya bir daha da gelmeyeceğiz dediğim gibi. İnsanın kendisine özen göstermesi gerektiğini düşünüyorum bu noktada (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kendi adıma söyleyeyim, bence kadın her yere giderken bakımlı olmalı, temiz olmalı (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Önemli. Hani öğretmen olarak iş anlamında bence çok önemli. "Her sabah makyaj, her sabah makyaj. Makyaj yapmadan gitsen olmuyor mu?" Aynen öyle diyor bana. Dün de çıkıyoruz "Makyaj yapmayı seviyorum." diyorum. Bence bir öğretmen de kılık kıyafetine, görünüşüne, saçına, makyajına dikkat etmeli. Makyaj yapmadan çıkmam, saçım ya fönlü ya şeyli olur yani. O günkü iş tempoma göre giyinirim birazcık. Mesela atölyede çok yorulacaksam ve nöbetçiysem düz ayakkabı ve pantolon, rahat edebileceğim bir şey tercih ederim. Dersim az ve şeyse, rahatsam topuklu ayakkabılar, etekler giyinirim. Ama önem veririm. Temiz olmak önemli, temiz ve düzenli olmak önemli benim için yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Önemli. İnsan bakımlı olmalı. Hani kadın olarak özellikle. Sabah buraya geldiğimizde bile bazen evden çok acele çıktysak iki dakika makyajımızı yine burada yapıyoruz. Önemli (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Dış görünüşün saygı, etiket ve kendini iyi hissetmek için önemli olduğunu söyleyenlerin yanı sıra bazı kadınlar ise **“güzel görünmeyi/bakımlı olmayı/dikkat çekmeyi severim”** temasıyla fiziksel görünümün önemini vurgulamışlardır.

Önemli benim için. Yani hani erkek için de kadın için de fiziksel görünüm yani bence bir kadın da bir erkek de kendine bakması gerekiyor. Yani hiç bir şartın onu bakımsız bir insan yapmasını gerektirecek bir şey olduğunu düşünmüyorum ben. Çünkü en hani zaten hamilelik döneminde bir 9 kilo almıştım hani. Çok dikkat ettim çünkü. Çok az kilo aldım. Bi ama ben zaten böyle hani 70 kiloyla hamile kaldım, ben zaten çok zayıf bir kadın hiçbir zaman olmadım. 9 kilo aldım ve 3,5-4 kiloya yakın da bebek dünyaya getirdim hani doğumdan sonra zaten gitti hani suyuna falan hepsi bitti. Bir 3-4 kilom kaldı. Onu vermem zaten çok kısa bir süre aldı. Ha tabi o dönemde saç bakımı falan yok yani. Nerede şimdi bile yetişemiyorum. Gerçekten yetişemiyorum. Hani ama hani tabii bir makyajımı yapmayı bir giyinip kuşanmayı hani seviyorum. Eşimin de giyinmesini çok seviyorum ben mesela. Yani fiziksel görünüş benim için önemli (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Valla sanıyorum ben biraz ilgi çekici bir tipim. Öyle yani biraz gençlikten gelen bir şey var yani. Bilmiyorum lisedeyken, ortaokuldayken, çok küçük yaşlarda, beşinci sınıfta hani böyle çıkma teklif edenler, bilmem ne. Onlar beni biraz farklı, yani nasıl diyeyim, ı ben farkında değilsem bile beni şey yaptı, “Hımm ilgi çekiyorum”, hani şimdi daha çocuğuz o zamanlar yani lisede peşinden koşanlar, şeyden, watsuptan yazanlar, o zaman watsup yoktu gerçi biz lisedeyken (karşılıklı gülerек), işte telefon edenler, vesaire, laf atanlar. Bunlar hep çocukluk şeyi aslında ama o beni biraz dış görünüme özen göstermeme sebebiyet verdi aslında. Yani mesela ben hiç bir yerde, benim ilk erkek arkadaşım eşimdir mesela. Hani biraz da korkuttu, biraz da dış görünüm, biraz daha havalandım, e ergenlik var, güzel görünmem lazım işte saçımı şöyle yapayım falan filan. o öyle devam etti evlenene kadar (karşılıklı kahkahayla gülerек) tabi saçlar maşalanmadan dışarı çıkmaz falan, düzgün konuşulması gerek, iyi ortamlara girilmesi gerek falan, bunlar benim için çok önemli şeylerdi. Hala da bir toplantıya falan giderken, bilmiyorum yine burcumdan kaynaklı herhalde, güzel görünmeyi severim ben. Hani seçeyim, onunla o güzel olsun, şöyle bir fular var, şuraya taktığım bir yaka iğnesiyle dikkat çekerim mesela. Hani severim böyle şeyleri, dikkat çekmeyi (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Bazı kadınlar bakımlı olmayı sevdikleri için dış görünüşe önem verdiklerini belirtirken bazıları da dış görünüşün önemli olduğunu, dikkat etmeye çalıştıklarını ama çok fazla bir çabalarının olmadığını **“önemli ama çabalamıyorum/yapamıyorum”** temasında belirtmişlerdir.

Ha şunu söyleyeceğim aslında ona da gerek yok. Ama şey değilim yani hani o manken ölçüleri, o güzel, onunla takıntılı bir insan değilim. Yani hani mutlaka tabii şey kilo almaya da müsait olduğum için işte kilo vermeye, sağlıklı beslenmeye vesair spor yapmaya çalışıyorum, uğraşıyorum ama şeyin kafasında değilim yani hani o çok şeyin işte bu kapitalizmin dayattığı güzellik algısı gibi bir çabam yok. Yani böyle şey yok (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Vallahi bence bir kadın her zaman bakımlı olmalı, ama ben çok uyamıyorum. Yani zaman ayıramıyorum mu diyeyim, yorgun düşünüyorum mu diyeyim artık şey yapamıyorum, bence bir kadın her zaman bakımlı olmalı, kendine önem vermeli, kendini sevmeli. Herkesten önce kendisi gelmeli (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Tabi ki bakımlı olmak, son derece bakımlı olmak ben de isterim ama bunun için zaman da istiyorum. O da olmuyor, elimizden geldiği kadar (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların yarısından fazlası dış görünüşün çok önemli olduğunu, hem kendilerine hem de karşı tarafa saygıyı ifade ettiğini, insanların dış görünüşle yargılandığını ifade etmişler, herkesin bakımlı olmasını, özellikle de kadınların kendisine özen göstermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bazı kadınlar ise gerçekten bakımlı olmayı sevdiğileri için dış görünüşe önem verdiklerini belirtirken bazı kadınlar ise önem vermesine rağmen çok dikkat edemediklerini ya da çabalamadıklarını belirtmişlerdir. Woods-Giscombe (2010) ve Ranschaert (2015)'in çalışmalarında da süper kadın idealinin bileşenlerinden birisinin de “özbakımın/kişisel bakımın ertelenmesi” olduğu sonucuna varılmıştır.

“Fiziksel görünüm/beden imajı” ana teması odağında; ilk olarak **“dış görünüş önemli”**: **“etiket”** teması ön plana çıkarken, ikinci olarak ön plana çıkan alt tema ise **“dış görünüş çok anlam ifade etmiyor”**: **“kendimi her halimle seviyorum”** şeklindedir.

“Dış görünüş çok anlam ifade etmiyor”: **“kendimi her halimle seviyorum”**

“Fiziksel görünüm/beden imajı” ana teması odağında; kadınların tamamına yakını dış görünüşün çok önemli olduğunu ifade ederken kadınlardan bazıları ise dış görünüşün çok önemli olmadığını, kendilerini her halleriyle sevdiğilerini dile getirmişlerdir.

Çok az önem veririm. Benim için hiç önemi yok. Hatta hiç görmem. Mesela sizin için siz söyleyince fark ettim elbise giydiğinizi, saçınızın başınızın, makyajınızın, duruşunuzun benim için hiç bir önemi yok (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yani tabi ki dış görünüm hani bir albeni ıı insanda hoş ya da işte daha az hoş gibi hani dış görünüm illa ki bir fikir verir. Hele ki Türkiye’de hani rağbet zengine ve güzele, böyle grand tuvaletli, şımşık gelen insanları biz bir şey zannederiz böyle veya arabası çok böyle marka olan. Gördüğünüz üzere bakın, beni şimdi mesela ayağымda patik, bu yeleği benim annemin psikolog arkadaşı ördü, çok severim, bana hediye etti, örme bir yelek ama ben çok seviyorum. Çember var boynum tutuk, ı argan yağı sürdüm, başım yağlı gibidir. Hani ben, bende de tam tersi, ben ıı dış görünüş önemli ama ben etikete o kadar ıı şey yapmam. Çünkü ben kendimi çok seviyorum. Mesela bir ortama girip çok sık, bana çok şıksım da derler, çok sık olup hani böyle güzel, ışıltılı olduğum şeyler de olur, ama böyle kendimi çok sevdiğim için, ben çul da giysem, eşofman da, yani basma da giysem, bir insan ıı içindeki ışığı hani ıı içindeki ışık güzelse dışarıya yansıyan da odur. Güzellik de bir yere kadar yani (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Eskiden çok şey anlam ifade ediyordu da şu anda hiç bir anlam ifade etmiyor. Demek ki yaş ile alakalı bir şey ya. Gençken daha insanlar, insanların dış görünümüne önem veriyor, yaş ilerledikçe artık bakıyorlar konuşmadan, oturup davranmadan vs. artık ona önem vermeye başlıyorlar (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-YDY-BURSA).

Valla bekarken her şey çok daha farklı da evlendikten sonra aynaya bakacak vaktin azaldığı için çok, artık çok bir şey ifade etmiyor benim için (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-YDD-BURSA).

Dış görünüşün önemli olmadığını ifade eden kadınların en çok vurguladığı nokta, ilk olarak insanlara dış görünüşleri ile bakmadıklarını belirtmeleridir. Ayrıca en dikkat çeken nokta ise, bazı kadınlar da sıklıkla gençken ve bekarken dış görünüşüne daha çok dikkat

ettikleri, yaş ilerledikçe dış görünümün çok önemli olmadığını ve dış görünüme ayıracak vakitlerinin de olmadığını dile getirmişlerdir.

“Dış görünüş çok anlam ifade etmiyor”: *“kendimi her halimle seviyorum”* temasında ön plana çıkan alt temalar ise *“temiz olmak yeterli”* ve *“bakımlı kadın aptaldır/kendini akıyla ifade etmeli”* şeklindedir.

Valla temiz pak olduğu sürece en güzeli odur bana göre. Mesela ben dış görünüşte çok yapaylığı sevmiyorum. Ben de kadının sonuçta. Herkes kendine göre güzeldir. Temiz olsun, düzgün olsun ama, saçı yüzü gözü, her neyse. En güzeli o. Dış görünüş bana göre, temiz olmak (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Eskiden çok şeydi, şimdi az, daha az. Hüseyin Garip mi diyordu, kim diyordu onu, "kıyafetin ile girersin, kişiliğin ile çıkarsın" yaa yaptıkların ile ortadasın, bıraktıkların ile ortasın. Tabi ki ye kürküm ye vardır, ben nasıl temiz ve güzel insanlar görmek istiyorsam insanlar da öyle görmek isterler. Aslında güzellik değil de temizlik ve insanın kendine güveni, en güzel bakım veya mutlu bir yüz, mutlu bir görünüş. Bütün güzelliklerin üstünde, dış görünüş olarak. İnsanların görsel olarak bir güle bakar ama o gülün kokusunu evinde veya yanında hissetmedikten sonra hiç bir anlamı yok benim için (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Örneğin şey kesinlikle dikkat ederim hani aman bana ne popom şu kadar büyük olsun, ağzım yüzüm yamuk dursun falan öyle bir şey istemem. Kesinlikle düzgün fizikli, temiz giyinimli bir insan olmak isterim ama beni kessen oturup her gün makyaj yapmam. Hani her gün fön çektiğim. Hiç öyle bir şeyim yoktur (...) Ama ben büyürken çok büyük sakatlıklar yaratmış bende. Şimdi hani bana her zaman şunu öğretti babam; kendini fiziğinle değil aklınla göstermelisin. Her zaman bunu söyledi. Ben oje sürdüm, böyle hani çokta küçük yaşlar değil bu, lise son ya da üniversite 1 falan, hatırlamıyorum. Lise de değildir zaten, üniversitededir muhtemelen. Hani eve gittiğimde üniversiteden, oje sürüyorum. Asla yapma, etme şu bu, kızmak bağırarak öyle bir şey yok. Direkt şöyle yapar "Z. hanım gördün mü, kızın elini ne güzel boyamış öyle, her yerini boyamış" der. Ya da işte en nefret ettiğim şey, anneme de yapar böyle bana da, çok özel günlerde makyaj yaparız, çok nadirdir yani böyle. "Ne güzel boyanmışsın kızım, aferin" laf sokar. Benim küpelerim, bir sürü küpe var böyle şey yapardı "Z. hanım, süzgeç almamıza gerek kalmadı, kızının kulağıyla" bunlar çok şiddet cümleleri aslında. Gerçekten çok cinsiyetsiz büyüyorsun. Örneğin ben büyüdüm, sonra yetişkin bir kadın oluyorsun. Zaten şey asla kabul etmiyor. O kadın kız meselesini hani. 50 yaşına geldim hala kızım, kız çocuğuymuş gibi. Sende biliyorsun benim cinsel yaşamımı, niye beni öyle kodluyorsun. Hala öyle kodluyor beni. Öyle yani şey yapmıyor, kız çocuğusun, cinsiyetsizsin, asla bir cinsellik atfetmiyor sana. Şimdi zaten hani herhangi bir anne baba şey yapmaz böyle ama şimdi daha yetişkin oluyorsun, daha böyle birliktelik yaşa, bu sefer de niye çok paçozsun diye söyleniyor annem babam bana. Çünkü böyle büyüdüm, Hani paçoş olup da hani. Hep şey der babam, tek şeyimiz temiz, yırtık pırtık olmayan temiz giyinin, temiz ve düzenli giyinin. Ben askılı tişört giymiştim. Babam ne gerek var. Ya işte şöyle bir şey, şöyle bir gerek var. Orada ergen, cinselliğini yeni keşfediyor, vücudunu yeni keşfediyor, hani sen onu şey yapıyorsun, bu sefer şey yapıyorsun, tamam evet kendimi aklımla ifade etmeliyim, evet hayatım boyunca bu benim ilkem oldu zaten. Sonra sonra ben çok uzun süre psikoloğa gittim. Hani çünkü bu kendinle ilgili, kendine, kadınsın ama kadın gibi, kadın gibi bak o kadın toplumun atfettiği kadınlık. Şey yapamıyorsun, çok farklısın, sıra dışı bir kadınsın. Normların dışındasın. Bu sefer kadın mısın değil misin kendinle ilgili şeylerin oluyor. Şu anda kadın dediğimde kendimi kadınlık ve İlkay dediğimde çok kadınsı görmem kendimi. Ben çok uzun süre psikolog bunu da konuştum, çok uzun süre bakımlı kadınları aptal diye kodladım. Bakımlı kadın aptaldır. Hani makyaj yapan, ojesini süren, çok uzun süre bir kadın çünkü insan hani kendini akıyla ifade etmelidir. Bu demek ki fiziğiyle ifade ettiğine göre akı yok bunun. Bunun böyle olmadığını çok çok sonra anladım da şey önemsedim (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi bazı kadınlar ise dış görünüşün hiç önemli olmadığını temiz olmanın yeterli olduğunu vurgulamışlardır.

“Dış görünüşle ilgili başkalarının düşüncesi”: “karşı tarafın problemi”

“Fiziksel görünüm/beden imajı” ana teması odağında göze çarpan son tema ise “dış görünüşle ilgili başkalarının düşüncesi” dir. Kadınlar, kendilerinin fiziksel görünümüne önem verip vermediklerinden bahsederken aynı zamanda bu konuda başkalarının düşüncelerine de ne kadar önem verip vermediklerinden de bahsetmişlerdir. Bu tema odağında öne çıkan iki alt tema ise; **“umursamıyorum: karşı tarafın problemi onun hayalleri yıkılmasın”** ve **“beğenilmek her insanın hoşuna gider”** şeklindedir.

Dış görünüşe önem versin ya da vermesin kadınların yarısından fazlası başkalarının dış görünüşleri hakkındaki düşüncelerini dikkate almadıklarını ifade etmişler ve kapsamda **“umursamıyorum: karşı tarafın problemi onun hayalleri yıkılmasın”** teması ön plana çıkmıştır.

Yok etkilemez (...) yani önemsemiyorum kişilerin dediğini. Hani ben bu dönemimde atıyorum ya da maddi olarak kısıtlılığım vardır diyelim. Sürekli aynı kıyafeti giyiyordum diyelim. Ama temiz giyiyordum. Hani belli bir düzen üsturupta giyiyordum. Bir şekilde yani (gülerek) ama ı hani o çizgide devam ediyordum. Aynı şekilde alamasam bile yani hani. Çok da önemli değil benim için. Aynı kıyafeti iki gün de giyebilirim mesela sıkıntı yok (gülerek) (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Çok çok önemsemem açıkçası. Yani ben kendi kendimi biliyorum, yaptığım işi biliyorum, hayatımı biliyorum. Fiziksel görüşüne bakarak da beni etiketleyecek insan hiç etiketlemese de olur yani. Çok ihtiyacım yok, onun bana saygı göstermesine (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Hiç anlam ifade etmiyor. Önceden takardım. Üniversitede aştım ben onları. Kapalıyım, tülbentimi şöyle bir bağlayıp, altında işte eteğim, basma eteğim ile meydana da gitmiş, hani şehrin merkezine gidip de arkadaşımı alıp eve çıkmışlığım falan var. Umursamıyorum kimseyi, kimse de beni umursamasın, çok da tın. Hani görse de "aa ne giymiş" dese hiç de umurumda değil. Gördüğümde öyle birini ben de umursamıyorum çünkü. Herkesin kendi hayatı. Nasıl giymek istiyorsa öyle giysin (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Ya önceden çok önemsiyordum tabi. Ama artık şu anda bazı şeyler çok benim için önemli değil. Ama işe gelirken falan yine, çünkü ben bir makamı temsil ediyorum, ı kim bilir gözünde ne düşünerek geliyor adam buraya, “aa bu muymuş?” deyip hayal kırıklığına uğraması, e olumsuz bir düşünceye kapılmasına sebep olabilir. Benim içi değil, yani belki işinin görülmeceği açısından ya da ne bileyim farklı bir şey hayal etmiştir, onun hayalleri yıkılmasın. Yoksa benim açıdan önemli değil onun ne düşündüğü (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar başkaları tarafından nasıl göründükleri ya da başkalarının ne düşündüklerini hiçbir şekilde önemsemediklerini ve bunun karşı tarafın problemi olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Kadınlardan bazıları eskiden başkalarının fikirlerini daha çok önemsediklerini ama artık hiçbir önemi olmadığını dile getirmişlerdir. Kadınlardan birkaçı ise **“orta derecede önemli/çok önemli değil”** diyerek, bu durumun kişiden kişiye değiştiğini ve başkalarını fikirlerinin çok da önemli olmadığını dile getirmişlerdir.

Önem,, yani zaman zaman önemli oluyor zaman zaman olmuyor. O kişiye de bağlı (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-YDY-AKSARAY).

Orta derecede (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kişiden kişiye değişir aslında. Yani kimisinin böyle nasıl baktığı belli oluyor, kimi böyle beğenir beğenmez, onu hissettirir yani, kişiden kişiye değişir o (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ne kadar güzel giyinmişsin, ne kadar güzel bayansın dedikleri zaman tabi ki şey yapıyor, hoşlanıyor insan ama beni öyle görmeleri tabi ki hoşuma gider. Ama bunun arkasına da sığınmam. Yani o çok da çok çok şey değil yani (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Başkalarının fikirleri karşdakine değer vermem ile doğru orantılı. Değer verdiğim birisi ise bu konudaki görüşlerini mutlaka dikkate alırım ama dediğim gibi şey yapmam lazım, hani benim için görüşüne önem vereceğim birisi olması lazım. Yoksa herkesinkini dikkate almam (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ayrıca insanların dış görünüşleri ile ilgili ne düşündüklerini umursamadıklarını ifade eden kadınlar ister dış görünüşüne önem versin ister vermesin, büyük çoğunluğu *“kendim için önemli/kendimi mutlu etmeye çalışıyorum”* temasına da vurgu yapmışlardır.

Hiç önemli değil. Hani fikirlerine değer verdiğim insanlar dışında ne giydiğime, nasıl durduğuma, ne yaptığıma hani dış görünüşüme hiç umurumda olmaz yani. Yok kendim için sadece kendim için. Hani çünkü ben öyle olduğum zaman daha mutlu olduğum için (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani benim kendimi mutlu hissetmem lazım. Başkalarını mutlu etmem gerekmez bence (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yok, ben hep şey söylerim, yıllardır kendim için giyinip kendim için süsleniyorum. Yani bir başkası beni böyle görsün diye değil. Kendim, yani biraz benim herhalde dış görünüşümün fobi, yani zevk ile yapıyorum bu işi. Alışverişime zevk ile çıkıyorum. Ben kendimi mutlu etmeye çalışıyorum. Mesela kilom ile ilgili takıntım vardır benim. Yıllardır işte epeydir, 3 yıldır falan diyet yapıyorum ve zayıfladım baya, ciddi zayıfladım. 72'lerden falan düştüm. Bu hep kendim içindir. Çünkü herkes bana şey derdi, "ya Sibel Can gibisin, niye zayıflamayı istiyorsun, çok güzel görünüyor, balık etli kadınsın" falan diye. Ama aynada ben kendimi mutlu görmediğim için zayıflıyordum. Bir başkası güzel görsün diye değil. Hala daha öyledir. Aynaya son kez bakarım ben mutluyusam çıkarım evden. Mutlu değilsem çıkmam (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar dış görünüşlerine ilişkin başkalarının düşüncelerini olumsuz ve hatta olumlu da olsa önemsemediklerini, kendilerinin mutlu olmaları ve iyi hissetmelerinin çok daha fazla önemli olduğunu net bir şekilde ifade etmişlerdir.

“Dış görünüşle ilgili başkalarının düşüncesi” temasında başkalarının düşüncelerini umursamadıklarını ifade eden kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise *“beğenilmek her insanın hoşuna gider”* teması odağında dış görünüşleriyle ilgili başkalarının düşüncelerinden *“etkilenme”* ve *“olumlu düşünülmesini isteme”* temalarına vurgu yapmışlardır.

Yani başkalarının fikri... önemli değil desem hani eksik olur. Çünkü hani dediğim gibi beğenilmek herkesin hoşuna gider. İy yani bi dışarıya çıktığımızda ya da işyerinde hani "çok şık olmuşsun" demek hani bir motivasyon kaynağı herkes için bence. O yüzden başkalarının düşünceleri de önemli ama öncelikle her kadın kendisi için süslenmeli öncelikli olarak (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Önemli. Bir başkası bana gelip bugün bu üzerindeki olmamış derse o gün mutsuz olurum (karşılıklı gülerек). Ya da güzel olmuş derse mutlu olurum. Böyle şeyleri aslında takmamak

gerekiyor. Takan bir insan olmayı istemezdim ama yapım gereği dikkat ediyorum. Başkalarının düşüncesine de önem veriyorum ister istemez (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Önemli tabi önemli. Şey noktasında kadar takarım tabi yani sırf bunun için yaşamak anlamında değil ama mesela tabi ki beğenilmek her insanın hoşuna gider. Yani atıyorum ı şu kadar özgüvenli değilim. Yüz kilo olup da ı atıyorum hani tayt giyecek kadar özgüvenli değilim. Güzelsem giyerim onu. Bu şeydir yani, demek ki insanların fikirlerini önemsiyorum. Ya da ne biliyim ı şey hoşuma gider tabi “ayy çok güzelsin, saçın güzel olmuş” bilmem ne herkesin hoşuna gider (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARA).

Önemli önemli. Bu bence cinsiyetle alakalı bir durum. Birçok kız için dış görünüş, hayır diyorsa dahi ki genellikle böyle ı kilolu falan insanlar şey der, "yok benim için hiç önemli değil" falan derler. Herkes için bence zaten sadece kızlar için de değil, erkekler için de herkes güzel görünmek, güzel görünmek ister. Tabi ki bizde kendi, kendim de yani güzel görünmek veya insanların beni güzel görmesini isterim. Ama kendimin de nerde olduğunu biliyorum (kahkahayla gülerek). Ortalama bir yerlerde olduğumu biliyorum yani (gülerek). Çok güzelim falan diyemem (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü üzere kadınlar başkalarının fikirlerini önemsediklerini belirtmişlerdir ve burada dikkat çeken nokta ise başkalarının dış görünüşleriyle ilgili fikirlerini çok fazla önemsediklerini ifade eden ve “*beğenilmek her insanın hoşuna gider*” temasına vurgu yapan kadınların tamamı kırk yaşın altında olan kadınlardır.

Kadınlar beğenilmekten hoşlanmanın yanı sıra başkalarının, dış görünüşleri ile ilgili düşüncelerinden etkilendiklerini ve genelde olumlu düşünmelerini istediklerini belirtmişlerdir.

Önemli yani ben önem veriyorum açıkçası fiziksel görünüme. Ama insanların hani mesela kimseyi o şekilde yargılamam. Hani herkesin kendi düşüncesi ya da hayat tarzı kendine ama ben hani dikkat etmeye çalışıyorum açıkçası. Çevremden de aldığım olumsuz şeyleri takarım mesela kafama evet hani onu söyleyebilirim (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Eee tabi bana şimdi kilo almışsınız dediğinizde demoralize oluyorum herkes gibi ama çok önemli değil. Bazen çok kötü görünerek de geliyoruz buraya. Bazen hiç makyaj yapmadan da geliyorum. Ama çok takmıyorum (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Tabi şimdi bir övgü alıyorsanız, bir toplumdaki bir arkadaşınızdan, bir ailenizden, çevrenizden vs. mutlu oluyorsunuz (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Önemli. Yani önemli. Benim, bu aralar biraz seni şöyle gördüm falan dedi mi ben şey oluyorum, etkileniyorum yani. Karalar bağlamıyorum da etkileniyorum yani. Bazıları öyle değildir, ama canım ben de böyleyimdir falan der ama yok ben etkileniyorum yani (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani, hani kilo alsam insanlar, arkadaşlarım, aa sen çok kilo almışsın dese takarım herhalde. Hani yine de şeyi var, bir önemi var. Hani çok takmam, çok şey yapmam ama yine de hani herkes her zaman nasıl görünüyorsan öyle görünmeni şey yapsa, söylese, daha çok hoşuna gider (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar, görüldüğü gibi dış görünüşleri ile ilgili olumlu tepki aldıklarında motive olduklarını belirtirlerken olumsuz tepkilerden etkilendiklerini ve demoralize olduklarını belirtmişlerdir.

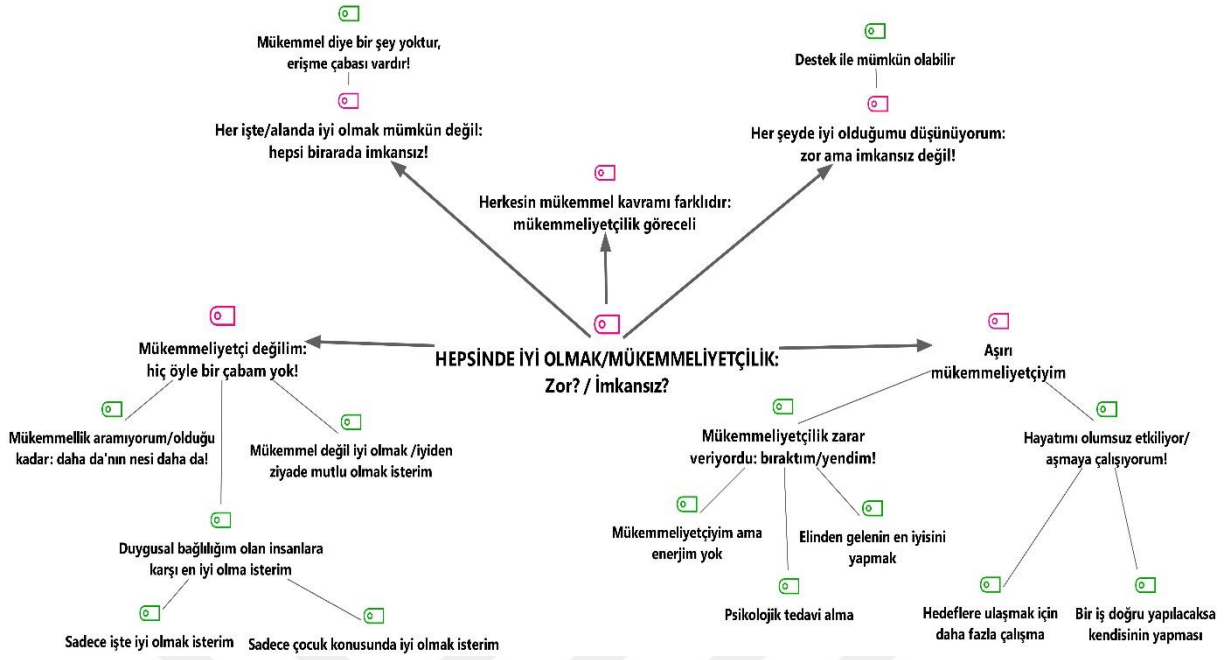
Sonuç olarak “*fiziksel görünüm/beden imajı*” teması odağında kadınların tamamına yakını dış görünüşün çok önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Ancak bazı kadınlar için insanların sadece temiz olmaları yeterli olması ve dış görünüşlerinden ziyade düşünceleri ve fikirleri

önemli iken bazı kadınlar ise hem kendi dış görünüşlerine ve bakımlı olmaya önem verdiklerini hem de karşısındaki insanların da aynı şekilde önem vermesi gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca dış görünüme önem veren kadınlar bunun bir “etiket” olduğunu ve insanların kendilerini bu etiketle yargıladıklarını da söylerken, dış görünüme önem vermeyen insanlar ise zaten kıyafetleri ile yargılanacaklarsa öyle insanları hayatlarında istemediklerini de açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra, dış görünüm konusunda başkalarının düşüncelerinin önemli olması konusuna değinen kadınlar ise hemen hemen yarıya farklı iki görüşte olduklarını, bazı kadınlar başkalarının kendi dış görünüşleri hakkındaki fikirlerini asla umursamadıklarını belirtirlerken bazı kadınlar için ise günlük hayatlarını etkileyecek derecede önemli olduğu ve beğenilmekten hoşlandıkları görülmektedir. Dış görünüme önem versin ya da vermesin özellikle kilo konusunda birçok kadın başkalarının düşüncelerinin kendilerini etkilediğini, kadın olarak bakımlı olmayı sevdiğini ve kadınların da kendilerine özen göstermeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Özetle; dış görünüm konusunda kadınların tamamına yakını önem verdiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadınların dış görünüme verdikleri önem kendileri ya da başkaları için önemli olması konusunda farklılık göstermektedir. Bunlar içerisinde ise yine başkalarının fikirlerini önemseyenler çoğunlukta iken, sadece kendine değer verdiği ve mutlu olduğu için dış görünüme ve bakımlı olmaya önem verdiğini söyleyen kadınlar da olmuştur. Genel olarak kadınların dış görünüme ilgili düşüncelerinin süper kadın idealine ilişkin bakış açıları ile yaşları ve medeni durumları ile ilgili olduğu görülmektedir. Birçok kadın özellikle evlenmeden önce dış görünüme daha çok dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda süper kadın idealinin bir bileşeni olan fiziksel görünümün de kadınlar için başta kendileri olmak üzere toplum tarafından da beklenen kültürel bir ideal ve beklenti olduğu açıkça görülmektedir. Benzer şekilde alanyazında da kadınların fiziksel görünüm ve beden imajına ilişkin endişeleri; “fiziksel görünüme odaklanma”, “beden imajı endişeleri ve vücut memnuniyetsizliği”, “fiziksel görünüm ile ilgili artan endişe” şeklinde birçok çalışmada ele alınarak süper kadın idealinin bir bileşeni olarak incelenmiştir. Bu bağlamda bir kadının fiziksel olarak çekici ve etkili bir eş, anne ve çalışan kadın olma kabiliyetine sahip olması beklentisi ile görünüm ve incelik üzerine yapılan kültürel vurgunun, gerçekçi olmayan beden imajı ve vücut memnuniyetsizliği ile sonuçlandığını dolayısıyla da artan kronik stres, benlik saygısının azalması ve yeme bozukluğu gibi olumsuz sonuçları olduğu ortaya konulmuştur (Thornton vd., 1991, s.471; Martino & Lauriano, 2013; Lochner, 1999; Goldberg, 2001).

İnce ve fiziksel olarak formda olmak ile ilgili “süper kadın ideali” gibi kültürel vurguların kadınlar ve kadınların bedeni üzerindeki etkisini Yaman Öztürk (2012, s. 174), şu cümlelerle çok güzel özetlemektedir: *“Ataerkil tahakküm en görünür biçimiyle kadın bedeni üzerinde ortaya çıkar. Binlerce yıldır erkekler, kadınları, cinselliklerini, genelde üreme sağlığını özelde doğurganlık ve bedensel etkinliklerini denetleyerek tahakküm altına almaya çalışmıştır. Günümüzün ataerkil kapitalist toplumunda kadınlann bedeni, emeklerinin yanı sıra, değer ve artı-değer yaratımının konusu haline gelmiştir. Bir yandan kadınlann "becerikli parmaklan ", şefkatlilik, sabırlılık gibi toplumsal cinsiyet rolleri ile duygusal emek artı-değer yaratım sürecinde öne çıkmaktadır. Öbür yandan kadın bedeni emek süreçlerinde çeşitli biçimlerde kapitalist tahakküme maruz kalmakta ve kadınlann emek etkinliği bedenleri dolayısıyla özgül biçimlerde denetlenmektedir”*. Dolayısıyla kapitalizmin kadın bedenini nesnelleştirip kadının erkek gözünde “güzel” görünebilmesi için kadını tüketmeye teşvik etmesi ve popüler kültürün de reklamlar ve ünlüler ile belirlenen güzellik anlayışı kadını, kapitalist sistemin yarattığı söz konusu güzellik tanımına ve ideal kadın bedenine uymak zorunda bırakmaktadır. Kadınlar zayıf, genç, modayı takip eden olarak dikte edilen değerlere yaklaşmaya ve bu değerleri yakalamaya çalışmaktadır (Karahan & Atak, 2019, s. 123).

4.1.1.6.3. Hepsinde İyi Olmak: “Mükemmeliyetçilik”

“Süper kadın ideali: toplumsal gerçeklik mi? gerçekçi olmayan idealler mi?” ana teması odağında öne çıkan üçüncü tema ise **hepsinde iyi olmak: “mükemmeliyetçilik”** tir. Kadınlar kültürel ideallerden bahsederken, kendilerinden beklenen ve kendilerine yüklenen sorumluluk ve ideallere değinmişler ve buradan hareketle kendilerinden beklenen her şeyi yapma, hepsinde iyi olmak ve mükemmeliyetçilik konusunu da ele almışlardır.

Şekil 15. "Hepsinde İyi Olmak": "Mükemmeliyetçilik" (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 15'te de görüldüğü gibi; "hepsinde iyi olmak": "mükemmeliyetçilik" temasında göze çarpan temalar; "mükemmeliyetçi değilim: hiç öyle bir çabam yok!", "aşırı mükemmeliyetçiyim", "her işte/alanda iyi olmak mümkün değil: hepsi bir arada imkânsız!", "her şeyde iyi olduğumu düşünüyorum: zor ama imkânsız değil!" ve "herkesin mükemmel kavramı farklıdır: mükemmeliyetçilik göreceli" şeklindedir.

Özellikle iki farklı görüşte mükemmeliyetçilik konusunu ele alan kadınlar en çok "her işte/alanda iyi olmak mümkün değil: hepsi bir arada imkânsız!" , "mükemmeliyetçi değilim: hiç öyle bir çabam yok!" ve "aşırı mükemmeliyetçiyim" temalarına değinmişlerdir.

"Her işte/alanda iyi olmak mümkün değil: hepsi bir arada imkânsız!"

Kadınlar bu tema odağında mükemmeliyetçilikten bahsetmişler ve hepsinin bir arada iyi olmasının mümkün olmadığını düşündüklerini dile getirmişlerdir.

Şimdi herkes her alanda iyi olmak ister. Ama hepsi birden iyi olmuyor maalesef. Yani ı nasıl desem kim istemez ki bence herkes ister. Yani ı ben hep iyi bir öğrenciydim mesela. ı ailemin gurur duyduğu bir öğrenciydim. Yani hep sınavlardan beklentilerin üzerinde not alan, o şekilde kazanan, ı sonra işte bir an geldi ki işte mezun oldum, iş hayatına başladım, bi an geldi ki işte başka bir sınav TUS sınavı kazanamadım. İstedğim şey olmadı. I ilk girdiğim sınavda şu anki puanımdan çok daha yüksek bir puan almıştım. O an kafamda o vardı, plastik cerrahı olmak istiyordum diyordum ve sadece üç tercih yaptım. 30 tercih hakkım var, 3 tane yaptım (gülerek). Çok kızmıştı babam. Başaramadım. Sonrasında bir erkek arkadaşım oldu. Bir yandan da diğer, sıradaki sınava hazırlanıyorum. Çok kötü gitti her şey, çok yanlış biriydi zaten. Kötü gitti, çok etkiledi beni. Çalışamadım, daha da düştü puanım. Sonra evlendim. Evlendik mesela ı elimden geldiğince iyi bir eş olmaya çalıştım, iyi bir gelin oldum, onu, ondan eminim, iyi bir gelin oldum. ı meslek hayatımda da tutulan biriydim yani amirlerim tarafımdan ı işte övülen,

devamlı işte teşekkür edilen, hastane tarafından sevilen bir doktor oldum. Ama sınavı yapamadım (gülerek). Sınavı yapamadığım için yani o alanda dersler konusunda iyi olamadığım için bir süre sonra evliliğim de kötü olmaya başladı. Çünkü o beni çok mutsuz ediyordu. O mutsuzluk evliliğime yansdı. Kötü bir eş oldum. Sonra, baktım oluyor, evlilikte böyle işte öyle böyle gidiyor. O zaman dedim “çocuk yapalım” (gülerek). Çocuk yaptım, çok şükür iyi bir anne, yani çok çok iyiyim böyle çok şöyle böyle, hani konuşmuştuk ya sosyal medya anneleri, öyle değilim ama iyi bir anne olduğumu düşünüyorum. En azından çocuğumun genel anlamda gelişimi iyi, bir sorun yaşamıyor. İyi bir anne oldum ama kötü bir eş olmaya devam ettim (karşılıklı gülerek). En sonunda eşim dedi ki “Sen çok mutsuz birisin, beni de mutsuz ediyorsun” (gülerek). Geçen sefer de söylemişim herhalde bunu. “Biz seninle daha dedi, Allah ömür verirse sesi en az bir otuz sene evli kalırız. Bu otuz senenin otuzunda da mutsuz olacağıma, senin mutsuzluğunun tek kaynağı çünkü uzman olamıyor olman, adam gibi dersine çalış, dersaneyse dersane, başka şehre gideceksen git. 11 beş altı sene ayrı kalalım, kalan yirmi beş sene mutlu olalım” dedi (gülerek). Ondan sonra kazandım, şimdi mutluyum o anlamda (gülerek). 11 şimdi yavaş yavaş iyi bir eş olmaya başlıyorum. Ama işte uzman olduktan sonra da inşallah iyi bir eş olurum. Yani ikisi bir arada olmuyor (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

İşte bizden beklenen (gülerek) ama insan hepsinden iyi olması imkansız. Bir elin beş parmağı nasıl bir birinden farklı ise her konuda istesiniz de olamazsınız. Her şeyi bilebiliyor muyuz? Bilemiyoruz. Çünkü insanın da bedeninde bir gücü var yetişebilme şeyi var. Olamazsın yani, istesen de olamazsın hepsinde iyi. Çocuğun ile çok iyi ilgilenirsin, eşine az gelir. Eşin ve çocuğun ile ilgilenirsin, ailen senden şey yapar. Yani hiç kimseyi yüzde yüz memnun edemezsin. Bu kadar geniş bir yelpazeyi memnun etmenin imkanı yok çünkü herkesin yapabileceği şeyler kısıtlı diye düşünüyorum. Her şeyden biraz biraz yaparsın ama her şeyde on numara olamazsın. Olmaya çalışırsan yıpranırsın. Yıpranınca da artık kötü oluyorsun, böyle oluyorsun (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

O mümkün değil yaa. Yani herkes her alanda iyi olamaz. Olmamalı da zaten yani. Bildiğin bir şey de iyi olmak çok önemli. Tamam, bir fikrin olsun 11 ya da bir çaban olsun, ama iyi olma her şeyde kardeşim. İyi olmak zorunda değilsin. Yani kötülere de ihtiyaç var. Kötüler olsun ki iyilerin kıymeti bilinsin. Yani öyle düşünüyorum (12-AK-50(E-2)-RET/RET-YDD-AKSARAY).

Değil, illa ki bir şeylere yoğunluk verdiğinizde bir yerler eksik kalıyor. Onu yapmak mümkün değil. Hepsini yaptığımızda belki, yapmaya çalışmak belki de yarım bırakıyor bir çok şeyi ama mümkün değil bence. Onu yapabilen kimse yoktur. Ya ailesinden çalışıyordur, ya işinden çalışıyordur yoğunluğu fazla ise ama ben her şeyi hallederim, ne verilse yaparım pek inanmıyorum açıkçası (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar her işte ve her alanda iyi olmanın ve her şeyin mükemmel olmasının imkânsız olduğunu özellikle belirtmişlerdir. Hepsini bir arada iyi yapmaya çalışmanın hem kendilerini yoracağından hem de mutlaka bir şeylerin eksik kalacağından ve hatta kendi tecrübelerine dayalı olarak da eksik kaldığını gördüklerinden bahsetmişlerdir. Ayrıca böyle bir zorunluluklarının olmadığını ve bunun kadınlardan beklendiğini ama kadınların da kendilerini bu kadar yormalarına gerek olmadığını dile getirmişlerdir. Ancak bunun yanı sıra yine de her insanın iyi olmak için bir çabasının olduğunu ve herkesin elbette iyi olmayı isteyeceğini ama yine de imkânsız olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda bazı kadınlar da **“mükemmel diye bir şey yoktur, erişme çabası vardır!”** temasına değinerek herkesin böyle bir çaba içerisinde olabileceğinden bahsetmişlerdir.

Yani mükemmeliyetçilik diye bir şey var mı, onu bile sorgulamalı insan zaman zaman. Olmaya çalıştığım çok fazla zaman oldu. Evet bir ara böyle ben her şeye yetiş... Şeyi psikologda aldım.

Antidepresanlar ile atlattım o takıntı ve şeyleri. Bence öyle bir şey de yok (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Evde de aynı şekilde yani bu mükemmeliyetçiliğin bir sınırı yok. Şey gibi 11 evin içini döşemek gibi. Evi elli bin liraya da döşersin, işte bir trilyona da ev içi döşeyebilirsin. Altın kaplarsın, pırlantalar yerleştirirsin öyle de döşeyebilirsin. Yani şeyde, beklentiler de bir sınır yok bence. Yani sen ne kadar iyi olursan ol bir tık üstü vardır. Ve buna ulaşmak için çok aşırı çaba sarf e, yani bir işte iyisindir, diğerinde kötü olabilirsin. Ve çevrendeki herkesi mutlu edemezsin. İnsan oğlu nankördür, kimse mutlu olmaz. Aldıkça alası gelir insanların (gülerek) (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yaşamın her alanında iyi olamıyoruz, istesek de olamayız, olmaya çalışırız. Ama yani demin de aynı konu geçti ya olmadığınız zaman da biraz belli etmek lazımmiş. Çevremde gördüğümde hak veriyorum, en güzelini, en doğrusunu onlar yapıyor diyorum ama kendim yapamıyorum, o ayrı konu (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Mükemmel diye bir şey yok. Mükemmelliğe erişmek için çaba sarf etmek, yol kat etmek var ama mükemmeliyetçi yok. Herkesin mükemmel kavramı da farklıdır. Benim için öyle bir şey yok. Ama ben olduğum noktada "Hah iyiyim, tamam. Bundan sonra da daha iyisine gerek yok." demem. Bir tık üzeri için tabi ki mücadele ederim. Ama onu yakalamak yok yani. Hani onun bir sonu yok (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Özellikle *“mükemmel diye bir şey yoktur, erişme çabası vardır!”* temasına odaklanan kadınların bazıları daha önce böyle bir çabalarının olduğundan ve psikolojik tedavi aldıklarından bahsetmişler, bazıları ise hala bazen farkında olmadan erişmeye çabası içerisinde olabildiklerini ama yine de mükemmeliyetçiliğin bir sınırı olmadığını fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu noktada kadınlarında da belirttiği gibi aslında herkesin mükemmel olmayı isteyebileceği ve bunun için bir çabaları olduğu, ancak bu çabanın çok fazla olması psikolojik rahatsızlıklara sebep olduğu görülmektedir. Önemli olan bunun farkında olmak ve bunu düzeltmektir ki yukarıdaki kadınların birçoğu da bunu fark ettiklerini, herşeyin aynı anda mükemmel olmasının imkansız olduğunu, bunun kadınları çok fazla yorduğunu ve artık mükemmel olmaya çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Burada en dikkat çekici olan nokta ise; daha önceki bölümlerde de kültürel ideal ve beklentilere karşı olduklarını dile getiren kadınlar mükemmeliyetçiliğin imkânsız olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla mükemmel olma çabasına ilişkin deneyimleri olan kadınların mükemmellik beklentileri dolayısıyla da süper kadın gibi kültürel ideal ve beklentileri reddettikleri görülmektedir.

“Mükemmeliyetçi değilim: hiç öyle bir çabam yok!”

Hepsinde iyi olmak: *“mükemmeliyetçilik”* teması odağında ikinci olarak *“mükemmeliyetçi değilim: hiç öyle bir çabam yok!”* teması ön plana çıkmış ve bu tema odağında da yukarıdaki kadınların aksine bu kadınlar mükemmeliyetçiliğe yönelik bir çabaları olmadığını belirtmişlerdir.

Her alanda iyi olmak gerekmez yani bu kesinlikle şeydir ben genelde iyi olmayacağımı düşündüğüm şeylere bulaşmam. Yani illa ki öyle bir durumum var. Çok plancı bir insan olarak tanımlarım kendimi. Yani hani şey bir şeyin yapılması gerektiğini ya uzun süre planlar öyle

birşeye atılırım ve o planımda başarısızlık varsa çoğu zaman herhalde dahil olmam. Yani böyle daha çok iyi olmayacağıma düşündüğüm şeylere çok girişmemeye çalışıyorum. Çok mükemmel birisi değilim (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Yok çok mükemmeliyetçi olduğumu düşünmüyorum. Değilim mükemmeliyetçi. İlla benim için, ben en iyisini yapmalıyım, zaten o zaman yetemezdim, işte güç, yani direnemeyebilirdim. Değilim, mükemmeliyetçi hiç değilim (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Mükemmeliyetçi çok biri değilim, zirvede, böyle olmalıyım.. Daha relaks sayılabilecek biriyim. Çünkü insan mükemmel bir canlı değil. Hani öyle olmadığı için biraz araz biraz eksiklik biraz özgür... Olur, olmalı mı, belki de olması gerekiyordur. Hani hiç mükemmeliyetçi olmadım ben, hiç öyle bir saplantım olmadı. İşini iyi yapmak çok başka bir şey, mükemmel olacak diye dayatmak çok başka bir şey. Yok şey değilim...Asla değilim (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Mükemmeliyetçiliğe yönelik bir çabaları olmadığını belirten kadınlardan bazıları her şeyi olduğu kadar yapmaya çalıştıklarını belirtirken bazıları da mükemmelden ziyade iyi olmaya yönelik yine de bir çabalarının olduğunu, özellikle de yakın çevresine karşı iyi olmak istediklerini de belirterek **“mükemmel değil iyi olmak/iyiden ziyade mutlu olmak isterim”**, **“mükemmellik aramıyorum/olduğu kadar: daha da da'nın nesi daha da!”** ve **“duygusal bağlılığım olan insanlara karşı en iyi olmak isterim”** temalarına değinmişlerdir.

(...) Böyle şey, mükemmel olsun, en iyi olayım, işte iyi anne olayım, iyi eş olayım, iyi aşçı olayım, iyi çalışan olayım, herkes beni takdir etsin, ben zaten iyisini yapıyorum, yoo öyle bir şeyim yok. Elimden ne geliyorsa onu yapıyorum ben. Belki elimden gelenin altını yapıyorum. O andaki ruh halim neyse onu yapıyorum. Hani her zaman gücüm olmayabilir. Yani her zaman iyi olmayabilirim. Her zaman ıı motivasyonum yüksek olmayabilir. Ha ama olması gereken neyse onu yaparım. Ama ha, ama çok iyi yapayım değil. Yok onun şeyine girmem yani (08-RS-41(E-2)-RET/RET-YDD-AKSARAY).

ıı ama mükemmel aramıyorum çoğu zaman, olduğu kadar diyorum. Yani kendimi üzmemi pek sevmiyorum, kendimi yıpratmayı pek sevmem. Elimden bu kadar geliyor derim yani bununla memnun olmaya çalışırım. ıı bunun dışında (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ben öyle biri değilim yani mükemmeliyetçi değilim. Yani her şeyim dört dörtlük olsun, her şeyi de iyi yapayım, her şeyi de. Elimden geleni yaparım ama iyi yaptığım da vardır, kötü yaptığım da vardır. Yani böyle bir beklentim de yok kendimden, kendim için her şey süper olsun diye. Elimden geldiği kadar (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

ıı öyle bir hırsım yok. Mutlaka iyi olmalıyım falan öyle bir hırsım yok. Yani çok para kazanmalıyım, akıllı olmalıyım, en iyi tezi yazmalıyım falan böyle bir şeylerim olmadı. Ama çok ıı sıradan da olmak istemiyorum. Yani ortalamanın, hani en azından şey demesinler, “ya salla gitsin onu” dememeleri benim için yeterli. Ama mesela iyi bir anne olmak isterim, iyi bir eş olmak isterim, iyi bir evlat olmak isterim. Yani kendi duygusal bağımın olduğu insanlara karşı iyi, en iyisi hatta olmak isterim (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar mükemmelliğe yönelik bir çabalarının olmadığını elinden geldiği kadar yapmaya çalıştıklarını belki sadece bazı alanlarda özellikle de iş ve çocuk konusunda en iyisini yapmaya çalıştıklarını ancak o konuda da temel amaçlarının mükemmellik değil iyi olmak ve hatta iyiden ziyade mutlu olmak olduğunu dile getirmişlerdir. Ancak yukarıdaki kadınların aksine mükemmel olma çabaları olmadığını belirten kadınların bile yine de özellikle yakın çevrelerine olan yükümlülüklerinde iyi olmaya yönelik çabalarının olması yukarıdaki **“mükemmel diye bir şey yoktur, erişme çabası vardır!”** temasını da doğrulamakta ve mükemmellik arayışında olmayan kadınların bile iyi olmaya yönelik

çabalarının olduğu görülmektedir. Bu durum da bu kadınların, ileride de detaylı olarak değinileceği üzere süper kadın idealini onaylayan ve reddeden kadınların yanı sıra arada kalan “belirsiz” grubunda olan kadınlar olduğunu göstermektedir. Oliver (2011, s. 32-37)’in çalışmasında da kadınlar mükemmelliği kınamakla birlikte iyi anne ve yoğun anneliği haklı çıkarmaya çalışmaktadır dolayısıyla da mükemmel olmadıklarını söylerken aynı zamanda iyi olmaya yönelik çabaları olduğunu da belirtmişlerdir.

Mükemmeliyetçiliğin imkansız olduğunu ve öyle bir çabalarının olmadığını dile getiren büyük çoğunluktaki kadınların yanı sıra büyük bir çoğunluğu da aşırı mükemmeliyetçi olduklarını belirtmişlerdir.

“Aşırı mükemmeliyetçiyim” : “hayatımı olumsuz etkiliyor!”

”Hepsinde iyi olmak”: “mükemmeliyetçilik” teması odağında üçüncü olarak kadınlar “aşırı mükemmeliyetçiyim” temasına sıklıkla değinmişler ve tamamına yakını bu durumdan rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir.

Ya öyle maalesef her şeyin en iyisi olmalı. Öyle bir şey var bende, her şeyin, her zaman aldığım alışverişten de şeyse hangi konu olursa olsun hep en iyisinin olmasını istiyorum. Var bu bende maalesef. Mesela şeyse "ya şöyle olursun" diyemem. Mesela bir şey yaptım diyelim. O olmadı ya "ya bu da böyle oldu" diyemem, yenisini yaparım. Bence yıpratıcı bir şey. Neden yani her şeyin en iyisini yapmak zorundayım ki! Ya bırak birazda şey olsun, eksik olsun. Ya insan ne derler ki senin için en fazla. Bırak beceriksiz desinler çok mu önemli. Ya insanlar ne der diye değil de herhalde kişilik ya yani. Yaptığım şeyin iyi olmasını istiyorum yani öyle (...) Kimileri de var mesela şöyle Şerife hanım, hiç kendini yıpratmıyor, aman diyor, rahat. Kişilik bence. Yan öyle yapan insanlar da çok. Daha geri planda durup böyle kimse fazla bir şey beklemesin benden dediği kadın tipleri de çok. Ama yok biz niye ise, ben mesela hep işte en iyisini yapayım, en güzelini yapayım. Böyleyim maalesef (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Ya aslında her alanda iyi olmaya çalışırım hani var öyle bir şey ama öyle yapmaya çalıştığım zaman hepsinde eksik kalıyorsun. Hani iyi yemek yapayım, iyi giyineyim, saçım iyi olsun, işim iyi olsun, iyi bir anne olayım, iyi bir eş olayım, iyi bir evlat olayım hani bunlar biraz eksik kalabiliyor ama hani gerçekten hani mükemmeliyetçilik olduğu için iyi olmaya çalışırım hani hırslım vardır (...) O, o var. O sıkıntılı, var (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani ben mesela bir işi yapıyorsam o bir kere yarım kalmayacak. Sonuna kadar gidecek ve iyi olacak bence. Kötü yapmayacaksın, uğraşacaksın (...) Var galiba. (Karşılıklı gülüşmeler oldu). O da mesela gerçekten ben çok plancıyım aslında, Halit'ten sonra o biraz şey oldu ama, kırıldı ama yani hani planda da her şey iyi olursa plan işliyor. Ama olmazsa.. (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Aşırı mükemmeliyetçi olduğunu belirten kadınların süper kadın olmaya yönelik beklentileri farkında olmadan yerine getirmeye çalıştıklarını göstermektedir. Ancak bu durumdan rahatsız oldukları da görülmektedir. Mükemmeliyetçi olduklarını “maalesef” diyerek elinde olmadan olduğunu söyleyen kadınlar ayrıca **“hayatımı olumsuz etkiliyor/aşmaya çalışıyorum!”**, **bir kısmı ise “mükemmeliyetçilik zarar veriyordu: bıraktım/yendim!”** temalarına değinmişlerdir.

Evet mükemmeliyetçiyim. Hep de bana şunu derler. Yükselenim Başak burcudur, kendim Akrep burcuyum. İşte orada bir sıkıntı var. Her şeyin mükemmelini, temizlik ise temizliğin mükemmelini, yaptığım iş ile ilgili mükemmel yapmaya çalışırım. Yani aslında biraz ruhunuzda hırs var. Hırslar mükemmeliyetçi olmanız için uğraştırıyor sizi. Bence zorluğu var. Açıkçası zorluğu var. Her zaman mükemmel olamazsınız. Her zaman, yani dibe de batmak zorundasınız. Bunu yapamıyorsunuz ya, bunu biliyorsunuz ama yaşamınızda ben bunu yapamadım, yani hep mükemmeliyetçi olmaya çalıştım (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Yaşamın her alanında iyi olmak güzel bir şey. Zaten öyle yapmaya çalışıyorum diyeyim. Yaptığım her işin en iyisini yapmaya çalışıyorum elimden geldiğince diyeyim. Belki en iyisi olmuyordur ama benim için en iyisini yapmaya çalışıyorum. Bir iş de yapılıyorsa yapabildiğim en iyisini yapıp, hakkını vermek lazım diye düşünüyorum (...) O da yorucu Fazla mükemmel var o bende, var. Bir iş yapılıyorsa bir aksaklık olmayacak. Böyle ise böyle olacak, anladın mı?. Yamuk durmayacak yani düz duracak o. Biraz fazla var o da yıpratıcı bir şey. Onu aşmaya çalışıyorum ben bu aralar. Aşacağım da İnşallah. Biraz rahatlatmak lazım onu diye düşünüyorum. O da uzun vadede yıpratıcı. Aşırı mükemmeliyetçi ve yıpratıcı (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Evet işte onu aşmaya çalışıyorum, biraz aştım da olmaması lazım. Adı güzel, mükemmel deyince hoşumuza giden bir şey ama gerekmiyor bence. Yıllarca boşuna mücadele verdim o konuda. Şimdi çok yorucu. Kendimi frenliyorum. Yani o mükemmeliyetçi düşüncemi birazcık azaltmaya çalışıyorum çünkü yapmaya çalışırken çok yorucu. Siz öyle düşündüğünüz için çevrenizden de bekliyorsunuz, çevreyi de yıpratıyorsunuz. Sana göre en mükemmel ne ise karşı taraftan bekleyemezsin onu. Çünkü onun bakış açısı da farklı. Bana göre mükemmel bu ama böyle durması ona göre bu. Peki, ben nasıl bir baskı yapayım ona. Şöyle çaprazını, orta noktayı buluyoruz (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar mükemmeliyetçi olduklarının farkında olsalar da bazen isteyerek bazen de istemeden her şeyin en iyisini yapmaya çalıştıklarını ancak bunun çok yıpratıcı olduğunu ve kendilerini hırpaladıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca hemen hemen hepsi aşmaya çalıştıklarını bunun için çaba sarf ettiklerini de belirtmişlerdir. Bazı kadınlar ise eskiden aşırı mükemmeliyetçi olduklarını ve bunun çok zarar verdiğini ancak sonunda bu durumu aştıklarını ve mükemmeliyetçiliği bıraktıklarını dile getirmişlerdir.

Kendimi yıpratmaya gerek yok. İlk defa anne oluyorum ve herkes ı ilk defa anne olduğunda kimse mükemmel olmadı, herkes aynı sıkıntıları yaşadı. ı bunu biraz da çevreme bakarak aslında bu sonucu çıkardım. Eşimin, eğer ki mükemmel yapmaya çalışsaydım her şeyi, eşim bunu benden her zaman bekleyecekti. Çünkü buna alışacaktı. Yapamadığımı ona gösterdim. Evimizin pis kaldığı da oldu, bulaşıkların tezgâh üstünde beklediği de, biriktiği de oldu, işte ı çocuğun banyo yapması gerekirken onu yapmayı ertesi güne ertelediğim de oldu. ı yetişemediğimde yetişemeyeceğimi ona göstermeye çalıştım. O da gördü zaten. O noktada bıraktım mükemmeliyetçiliği (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bu, insanları mutlu etmek güzel bir şey ama kişiyi yoran bir şey. Hani bunun yorgunluğunu işte, herkese yetiyorsun ama bazen kendine yetemiyorsun. Ama işte bunda biraz şey imm daha önce mükemmeliyetçi bir yapım vardı. Ben bunun bana zarar verdiğini fark ettim (gülerek). Yaklaşık bi altı yedi yıl önce, dedim ki "AÇ bu sana zarar veriyor, bu mükemmeliyetçiliği bırak". Onu yendim mesela. O bana zarar veriyordu (...) Yok bir çabam yok. Yani yapabileceğim iyisini yaparım ama en iyisi olayım diye bir çabam yok. Hani elimden gelen, imkanlarını dahilinde ya da kendi kapasitem dahilinde diyeyim (gülerek), mesela şu an tez yazıyorum, en iyisi olayım mı hayır, en iyi tez benim mi olacak hayır ama olması gerekeni, ben yapabileceğimi, onu ortaya koymaya ürünümlü çalışıyorum. Yani en iyisi olmayacak eminim. Ama benim için elimden geleni yaptığım bir şey olacak sonuna kadar (gülerek) (...) Onun en iyisini ben yapacağım, en güzeli işte AÇ'nin olmalı, ben yapmalıyım. Hani bu, onu yendim ama yok yani (...) Kendi kendine telkin, terapi diyelim (karşılıklı gülerek). Yani şey, kendim, dedim ya bu bana zarar veriyordu. Bunu fark etmekle başladım. Dedim "mükemmeliyetçilik sana zarar veriyor AÇ. O öyle olmayabilir önemli değil ama sen bu düşünceyle kendini

yoruyorsun (gülerek)" dedim ve onu yendim yani. Hani olmayabilir, her şeyin en iyisini yapamayabilirim. Çünkü benim de eksiklerim, noksanlarım, kusurlarım vardır elbette insanız (gülerek). Öyle yani bunu benimseyerek başladım (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Mükemmeliyetçi olduğunu söyleyen kadınların birçoğu kendi yöntemleri ile bunu aştıklarını söylerken bazıları ise bunun için ciddi psikolojik tedavi aldıklarını dile getirmişlerdir.

Artık öyle değilim. Artık o modda değilim. Öyleydim. Çok hırslı ve şey çalışıyordum bankacılığın ilk 10 yılı. Zaten eğitim aldıkları tarihten itibaren size bunu bir şekilde empoze ediyorlar. Nasıl yapıyorlar bilmiyorum ama hep birileri ile rekabet halinde oluyorsunuz ve mesela aynı görevin terfisi için en az bir 5 tane aday oluyor aynı şubede. Terfiler güçleştikçe, rekabet kızışıyor, birçok insanın bu rekabette hangi yöntemleri kullandığını ve nelere saptığını görüyorsunuz. Bunları gözlemliyorsunuz bir süre sonra. Yöntemlerinin bazen ne kadar tehlikeli ne kadar yani hiç değmeyecek ve ne kadar saçma olduğunu görüyorsunuz. O kadar enteresan olaylara şahit oluyorsunuz ki, bu sizi zaman zaman çok dehşete düşürüp, zaman zaman çok şaşırtıyor. İnanın bu konuda çok fazla tecrübem var. Çok dışarıdan görüldüğü gibi değil gerçekten o ortamın içi. Çok da bu işi yapmamış insanların anlayabileceği gibi de değil. Orada çok kirli bir rekabet var aslında. Mobbinge dayalı çok kirli bir rekabet var. Bir süre başa çıkabiliyorsunuz ama başa çıkamadığınız zamanlar da oluyor. Tabi bu konu ile ilgili çok gözyaşı döktüğüm zamanlar da oldu. Öyle çok kolay bir şey de değil aslında. Yani çok bazen emeğinizin ya da yaptığınızın karşılığını alamayabiliyorsunuz. Hayatta böyle bir şey aslında. Yani hep üç koymuştum o zaman hadi ben dört alayım falan gibi bir dengesi yok hayatın da, bunları acı tecrübeler ile yaşıyorsunuz. İş hayatı bu konuda çok ciddi bir öğretici. Yani iş hayatında beklenen hep böyle bir kalıp aslında. Bence çok da dayatılmamalı aslında. Yani mükemmeliyetçilik diye bir şey var mı, onu bile sorgulamalı insan zaman zaman. Olmaya çalıştığım çok fazla zaman oldu. Evet bir ara böyle ben her şeye yetiş... Şeyi psikologda aldım. Antidepresanlar ile atlattım o takıntı ve şeyleri (...) Psikologla. Bence öyle bir şey de yok (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Bunlar hep terapiden sonra ben değiştim. Eskiden çok şeydim, o toplum normlarına boyun eğen, her şeyde iyi olmak zorunda olan, olmayınca mutsuz olan bir insandım. Atıyorum. Şimdi akademik anlamda, kariyer anlamında iyi olmayınca mutsuz oluyorum. Ama atıyorum bir yemek yapıyorum, yiyorum çok kötü olmuş ya diyorum, aman neyse canım sağolsun bir daha ki sefere iyi yaparım ya da işte niye kötü olmuş bakayım, tuzu mu az atmışım, bir daha ki sefere tuzunu çok atarım. Eskiden bunlara da üzülürdüm. Şimdi üzülüyorum bu tür şeylere. Hani şimdi çok farkındayım, bir insan hiç bir alanda mükemmellik diye bir şey yok yani. Mükemmellik kesinlikle olan bir şey değil (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Özellikle mükemmeliyetçilikle ilgili tedavi aldıklarını belirten kadınlar mükemmeliyetçilik diye bir şeyin olmadığını anladıklarını belirtmişlerdir. Burada da en dikkat çekici nokta yukarıda mükemmeliyetçiliğin imkansız olduğunu belirten kadınların bunu zamanla yaşam deneyimleri ile anladıkları ve bırakabildikleri, mükemmeliyetçilik çabasında olmayanların zaten arada ve belirsiz kaldıkları ancak herhangi zarar verici bir durumla karşılaşmadıkları görülürken aşırı mükemmeliyetçi olduğunu söyleyenlerin bazılarının bunu aşmaya çalıştıkları ancak ellerinde olmadan mükemmel olmaya çalıştıkları dolayısıyla hala bu durumu aşamadıkları görülürken bunlar içerisinde en büyük sıkıntıyı ise aşırı mükemmeliyetçi durumu aşamayan ve tedavi almak zorunda kalanların yaşadıkların görülmektedir. Ancak tedavi almak gibi ciddi bir süreçten geçmiş olsalar dahi bu kadınların söz konusu farkındalığa sahip olmaları önemli bir durumdur. Çünkü bu farkındalığa sahip olamayanların alanyazında da belirtildiği gibi süper kadın sendromu

yaşadıkları görülmektedir. Mükemmellik için birden çok rolü üstlenen ve hepsinde iyi olmaya çalışan kadınlar başlangıçta stres yaşamayacaklarını düşünmüşler ancak çoğu zaman kadınlar bunalmış hissettikleri birden fazla rolün talepleriyle yüzleşmiş ve aksine bu sosyal değişimler kadınların hayatlarında kişisel ve mesleki açıdan karşılaştıkları rakip rol taleplerinin birçoğu arasındaki çatışmadan kaynaklanan stres artışına katkıda bulunmuştur (Thornton vd., 1991, s. 470). (Herrera & DelCambo, 1995, s. 50; Frone vd., 1996, s. 57) Dolayısıyla bu stres sonucu ortaya çıkan süper kadın sendromunun olumsuz sağlık etkilerine neden olduğu bugünün medyasında sıkça görülmektedir (Moss, 2014; Jacques, 2008, s. 20).

“Her şeyde iyi olduğumu düşünüyorum: zor ama imkânsız değil!”

“Hepsinde iyi olmak”: “mükemmeliyetçilik” teması odağında göze çarpan bir diğer tema ise ***“her şeyde iyi olduğumu düşünüyorum: zor ama imkansız değil!”*** alt temasıdır. Mükemmeliyetçiliğin imkansız olduğunu dile getiren, bununla hala savaştan ve yenen kadınlar kadar çoğunluk olmasa da bazı kadınlar ise onların aksine mükemmeliyetçiliğin zor olsa da imkansız olmadığını dile getirirken bazıları ise zaten mükemmel olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Aslında var ya şöyle, ne diyeyim, her şeyde iyi olduğumu düşünüyorum ama yanlış bir düşünce. Çünkü herkes her şeyde iyi olmaz. Bazen susup dinlemek gerekiyor bazı şeyleri. Ben her şeyi iyi yaparım havasında olan insanlardan mıyım, evet, çünkü yapmaya çalışırım, haa bakınca da bu beden eğitimi olmama ben bağlıyorum. Dedim ya Elazığ'a gittiğimde çok iyi bir gelin olduğumu söylerler, annem babama göre çok iyi bir evladım, eşime göre iyi bir eşim, çocuğuma göre bilemiyorum bazen sen kötü bir annesin der bana. Çünkü istediğini yapmadığında sen kötü bir annesin der bana oğlum. Sen benim canım annecim değilsin der mesela. Yani ne bileyim.. (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Evet kesinlikle denilebilir. Şöyle ı tabi ki bir yerde dediğim gibi hani ı mükemmel olmak, hiç birimiz mükemmel değiliz elbette ki ama mükemmel yakın olabiliriz (karşılıklı gülerek). Bizim hayat felsefemiz eşimle buydu mesela. Dört dörtlük olmasak bile dört üçlük olmayı deneyebiliriz (gülerek). Dört üçlük olabiliriz diyorum (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ona da önem veriyorum aynı zamanda. Yani imkânsız değil evet biraz zor ama olabilir gibi de geliyor. Ama tabi hayat çok hani bilinmezlerle dolu. Hani bir an gelir sağlık bozulur ya da çok yakın birini kaybedersiniz. Ya da onların sağlığıyla ilgili bir şeye endişe duyarsınız, edersiniz. O zamanlar tabi ki hırpalanabilirsiniz. Ama hani bir şekilde hayat akıp gittiği için hani o şeye, sele böyle kapılıp salmamak lazım kendini diye düşünüyorum (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Mükemmel olduğunu ve mükemmelliğin özellikle de destek olarak mümkün olabileceğini söyleyen kadınlar aynı zaman da bunun doğru olduğunu ve kendini salmamak gerektiğini de ifade etmişlerdir. Özellikle imkânsız olmadığını belirtenlerin yeni evli, kırk yaşın altında olması ve çocuğunun olmamasının da dikkat çekici olan nokta olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Çünkü mükemmel olması gereken alan ve bunun için yeterli

olan zaman daha fazladır, ayrıca yukarıda mükemmeliyetçilikle ilgili olumsuz yaşam deneyimlerine sahip olan kadınların aksine böyle bir deneyim yaşamadıkları ve destek olarak bu durumun üstesinden gelebileceklerine inandıkları görülmektedir. Üstesinden gelme ve başa çıkma yöntemleri ise bir sonraki bölümde incelenektir. Bu noktadan hareketle bu kadınların süper kadın idealinin bileşenlerinden biri olan mükemmeliyetçiliğe ve bu ideale bağlı oldukları görülmektedir.

“Herkesin mükemmel kavramı farklıdır: mükemmeliyetçilik göreceli”

“Hepsinde iyi olmak”: *“mükemmeliyetçilik”* teması odağında son olarak kadınlardan birkaçı ise mükemmeliyetçiliğin göreceli olduğunu ifade etmişlerdir.

Ama yapılamaz mı yani hani yapılabılır. Haa şu olur, tabi ki herkesin istediği gibi zaten hani insanların istediği gibi olmak mümkün değil ama kendine göre bir şeyleri yapabiliyorsan, eşinin ailesine vakit ayırabiliyorsan, kendi ailenle güzel zaman geçirebiliyorsan, işinde mutluyusan, öğrenci,, yani ben kendim için söylüyorum, öğrencilerim beni seviyorsa, işimi iyi yaptığıma inanıyorsam, e evde bir şeyleri başarıp, işte bir yemek yapmaktır, bir pasta yapmaktır ya da ıı eşimle birlikte ortak bir şeyler yapmaktır, bunu yapabiliyorsam ıı mükemmel ulaşımsım demektir. Haa tabi ki kişiden kişiye de değişir. Benim için mükemmeliyet bu olabilir ama başkası için de değişebilir (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Zaten kimsenin de böyle “en” olabileceğini düşünmüyorum. Çünkü herkesi bu böyle çok göreceli bir şey (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Herkesin mükemmel kavramı da farklıdır. Benim için öyle bir şey yok. Ama ben olduğum noktada "Hah iyiyim, tamam. Bundan sonra da daha iyisine gerek yok." demem. Bir tık üzeri için tabi ki mücadele ederim. Ama onu yakalamak yok yani. Hani onun bir sonu yok (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Sonuç olarak; kadınların daha önceki bölümlerde sıklıkla dile getirdikleri kendilerinden hepsinde iyi olmaları beklentisi ile süper kadın idealinin bir bileşeni olan mükemmeliyetçilik ve hepsinde iyi olmak ile ilgili düşüncelerine ilişkin üç farklı bakış açısı ortaya çıkmıştır. Birinci gruptaki kadınlar hepsinde iyi olmak ve mükemmeliyetçiliğin imkansız olduğunu ve böyle bir çabası olmadığını dile getirenler (ancak bu grup bunu daha önceki mükemmel olma çabalarının olumsuz sonuçlarına dayalı olarak söylemekte), ikinci grup; hepsinde iyi olabilmenin mümkün olduğunu ve zaten mükemmel olduğunu düşünenler ve son olarak üçüncü grup; aşırı mükemmeliyetçi olduğunu ve bundan olumsuz şekilde etkilendiğini belirtenler şeklinde üç farklı görüşte oldukları görülmektedir. Söz konusu bu görüşlerin üç farklı noktada toplanmasının vurgulanmasındaki amaç kadınların hepsinde iyi olma konusundaki düşünceleri süper kadın idealine yönelik bakış açılarının temelini oluşturmakta, süper kadın idealini onaylayan, reddeden ve belirsiz kalan kadınlar olduğunu göstermekte ve temas edilen aynı noktalar süper kadın idealinin incelendiği bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

bir dünya!” ve “farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında” şeklindedir.

“Gerçekçi olmayan idealler: ancak ideal olur, ulaşılamaz!”

”Süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?” teması odağında kadınların tamamına yakını toplumun kadınlara yönelik süper kadın beklentisinin gerçekçi olmamasından, süper kadın diye bir şey olduğuna inanmadıklarından ve olsa bile kadını çok yoran ve yıpratıcı bir şey olduğundan bahsetmişlerdir. Dolayısıyla kadınlar en çok **“yoktur/çok zor/ımkansız/ütopik”** temasına vurgu yaparak süper kadın olmanın imkansız olduğunu dile getirmişlerdir. Bu sonuçlar; alanyazında birçok çalışmada da kadınların ideal kadının var olmadığına inandıkları, hepsine sahip olunamayacağı ve süper kadın ideali ve beklentilerinin ulaşılamaz ve imkansız olduğunu ifade ettikleri birçok çalışma ile benzerlik göstermektedir (Willming & Gibson, 2000, s. 134; Feeney, 2017, s. 205; Jacques, 2008, s. 58).

Yoktur yani hani bu saydıklarının hepsine dört dörtlük yetişen süper kadın imkansız yoktur yani. Hani onu söyleyeyim. Bir kere kişi de ben süper kadını demez yani hani zaten öyle biri yoktur (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani süper kadın bir ideal bence. Ütopik bir kavram (06-BT-34(E-2)-RET/RET-YDY-AKSARAY).

Öyle bir şey mümkün değil. Yani hiç bir kadın, süper bir kadın olamaz yani. Her şeye yetişemez zaten, öyle bir şey yok (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani hiç kimsenin hayatında, herkesin hayatında problem var, bu zaten, hepimiz biliyoruz, hepimizin hayatında ufak tefek de olsa problemler oluyor, olmak durumunda. Dönemsel de olsa, hani problem dediğim ciddi bir problem değil ama ve süper olmak imkansız ya öyle bir şey olamaz yani (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Bütün iyilikleri bir arada yapabilmemiz çok çok zor. Yani ya çok iyi bir anne olursunuz, ya çok iyi bir... İyi bir anne olup iyi bir eş de olabilirsiniz ama iyi bir iş kadını olamayabilirsiniz (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

süper kadın olmak çok zor bir şey. Herkes kolay kolay olamaz. Etrafımda öyle olduğunu zanneden tipler var (karşılıklı gülerek). Yani şöyle, ıı şimdi iş hayatında iyi, başarılı olabilirsiniz ama iş hayatında başarılı olmak için maalesef, eğer hele de bir çocuğun varsa, evliysen ve çocuğun varsa, hadi çocuğunla ilgilendin, ya yeterince yemek yapamazsın mesela (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ya bence işte ancak ideal olur, asla ulaşılamaz. İdealler öyle oluyor çünkü. Çok mümkün olan bir şey değil (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Açıkçası söyle söyleyeyim, ben hiç böyle birini görmedim çevremde. Onun da doğruluğuna inanmıyorum (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar süper kadın olmak konusunda olsa bile çok zor olduğunu söylerken tamamına yakını imkansız ve ütopik olduğunu, her şeyde mükemmel olabilmenin mümkün olmadığını dile getirerek süper kadın idealini reddetmişlerdir. Ancak bunu reddederken cinsiyete dayalı rol beklentileri ve kültürel idealleri sorgulamamışlardır. Daha çok roller açısından bakarak hepsinin yetişmeyeceğini ve gerçekliğini sorgulayarak böyle bir kadın hiç görmediklerini, böyle bir kadın olacağına da inanmadıklarını belirterek

süper kadın idealini “gerçekçi olmayan”, “ulaşılabilir” ve “imkansız” olarak nitelendirmişlerdir. Benzer şekilde Jacques (2008, s. 58)’ın çalışmasında da kadınlar mükemmel iş, mükemmel aile ve mükemmel eve sahip süper kadının fiziksel ve zihinsel olarak imkansız ve gerçek dışı olduğunu belirtmişlerdir.

Burada en dikkat çekici nokta ise; imkânsız olduğunu söyleyen kadınlar çoğunlukla süper kadın idealini reddeden kadınlar olmakla birlikte onaylayan ve süper kadın olmayı istediğini söyleyen kadınlar arasında bile süper kadın olmanın imkansız olduğunu düşünenler olmuştur. Çünkü süper kadın idealinin sadece kadınlar açısından değil genel olarak insan olmaya aykırı bir durum olduğunu, **“insan olmaya aykırı bir şey!: dört dörtlük insan mümkün değil”** şeklinde ifade etmişlerdir.

Dört dörtlük bir insan hani? (gülerek).Süper kadın olabilen var mıdır hani onu bilmiyorum ama 11 yani bu süper kadının çok mümkün olan bir şey olduğunu düşünmüyorum. İlk başta hani onu belirtiyim (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İdeal olmak zor. Yani dört dörtlük bana göre yok. Yani muhakkak bir şeyler vardır. Dört dörtlük insan olduğunu düşünmüyorum. Hani ideal bir kadın olunabileceğini düşünmüyorum yani. Olmaya çalışırsınız, çoğu özelliğiniz vardır. Ama negatif bir şey (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Bilmiyorum ki. Yani ne bileyim. Süper kadın diye, zaten süper kadın yoktur ki bence yani. Yoktur yani hani bu saydıklarının hepsine dört dörtlük yetişen süper kadın imkansız yoktur yani. Hani onu söyleyeyim. Bir kere kişi de ben süper kadını demez yani hani zaten öyle biri yoktur. Neydi soru? Hah iyi bir şey mi, kötü bir şey mi? : Yani, yani bence iyi olmaya çalışmak iyi bir şey. Hani ben mesela kızımı iyi anne olmaya çalışmak iyi bir şey. İyi bir iş, yani hani işimde iyi olmam iyi bir şey, daha iyisini yapmak istemem iyi bir şey. Hani iyi görünmek istemem, mutlu olmam, eşime, hani bütün rollerimde iyi olmaya çalışmam ben, bence iyi bir şey (...) Yani iyi olmaya, istiyorum, yani çabalıyorum ama kendimi de yıpratmıyorum olmadığım zamanlarda. Ki olmadığım birçok şey oluyordur yani. Ben hiçbir kadının süper kadına, o saydıklarının hepsine dört dörtlük yetişen bir kadın olduğunu düşünmüyorum. Çünkü illa ki bir yerde bir şey olur yani. Çok başarılı profesör olmuştur. Atıyorum sadece profesörlük rolü vardır. Hani öğretim üyeliği rolü var. Başka hiçbir rolü yok. Yani bütün yani sen o bütün rolleri koy, hepsini dört dörtlük yapan insan imkansız. Hani bu bir kere insan olarak, kul olarak da aynı şey geçerlidir ya. Sen mesela hani kul, Allah’a kulluk ediyoruz ya, mesela burda ben dört dörtlük yapamam hiçbir şeyi. Zaten illa ki hatalarım olur. Zaten Allah bizi hani hataları yap, af yani af dile ben de seni affedeyim olarak yaratmış. Ya bir kere yaratılışımızda bu var. Yani ben hiçbir şeyi süper yapamam yani (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Külliyen yanlış, daha önce de söyledim, hani bu insanın yapısına, özüne çok aykırı bir şey. Eksiklerimiz eksik kalsın, hiç donanmayalım değil. Ama süper kadın dediğimiz şey insan olmaya çok aykırı bir şey. Hepimiz eksiklerimiz ile malulle kayıtlıyız. İnsan olmak, az olmak, yerine göre yer yer eksik olmak anlamına geliyor. Bu bence modern hayatın kadına dayattığı başka bir problem, başka bir açmaz. Üzücü ya bu, hani çok kabul edilebilecek bir şey değil. Benim de edeceğim bir şey değil (...) Bu dedim ya hani sürekli kendi içinde çelişkiler barındıran bir anlayış. Bu insanın yapısına çok uygun değil (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar süper kadın idealinin sadece kadınlar için de değil insan olmaya aykırı olduğunu ve insan olarak mümkün olmadığını, kimsenin dört dörtlük olamayacağını vurgulayarak ifade etmişlerdir.

“Gerçekçi olmayan idealler: ancak ideal olur, ulaşılamaz!” temasında kadınlar ikinci olarak en çok süper kadın olmanın “kadını yoran/yıpratıcı bir şey” olduğuna vurgu yapmışlardır.

Çünkü insan ıı hataları olan bir varlık, eksikleri olan bir varlık yani mükemmel olamıyoruz hiç bir zaman. Ve bence insan hatalarıyla ve o eksikleriyle insan oluyor. İnsanlığını o şekilde tamamlıyor. Onun için süper kadın ideali denildiği zaman da bu zaten böyle bir şey yapması onu psikolojik olarak da fiziksel olarak da çok yoracak bir şey bence. Onda iyi oluyum, yani sürekli bir plan ıı sürekli başkalarına iyi görünme kaygısı yani olduğu gibi olamıyor bu sefer kadın. Belki düşündüğünü söyleyemiyor, hep gülümseyen bir yüz, bunun çok da mümkün olduğunu düşünmüyorum zaten ve bence kadını yoran bir şey bu (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bence o insan da kendini yıpratıyor. Yani başkaları için sürekli fedakarlık yapmaktansa, mükemmel anne, mükemmel eş olabilmek için kendini yıpratıyor. Ama gerçekten ben evlenecek olsam öyle biriyle evlenirdim (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Benim on yıl önceki halim gibi. Çok yıpratıcı ve şey oluyor bir süre sonra. Onların size yüklediklerini gerçekleştirmeye çalışırken kendinizi unutupyorsunuz. Yani onların istedikleri insan oluyorsunuz. Kötü tabi ki, yani benim açımdan kötü (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Yani tamam işinde mükemmel olursun, evinde de hadi belki olursun ama yani her konuda mükemmellik çok zor bence. ıı çok yıpratıcı bir şey. İnsanın kendini yıpratması. Bilmiyorum yani ben bunu kadınların yaptığını düşünüyorum. Toplumdan ziyade kadınlar bunu kendileri oluşturmaya çalışıyorlar. Çevreye karşı işte şey olmak için, daha iyi görünmek için. Hırs yapıyoruz yani her konuda mükemmel olmaya çalışıyoruz. Çok iyi bir şey değil bence. İyi değil yani. Kişinin kendisi için iyi değil. Kendisini yıpratır, çok fazlasıyla böyle düşünerek (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ama böyle hem en iyi anne, demin dedim ya, hem en iyi işte akademisyen, kendi adıma, hem en iyi arkadaş, hem yani en iyi eş, böyle en iyi olmaya çalışmak bir kere insanı çok yorar ve gerer. O yüzden ıı oluruna bırakmak lazım. Ya bence ıı bu kadar yüklenmek yani ıı beklenti, birinden beklenti içine girmek çok iyi bir şey değil. Yani mesela hani ıı bu insanları yorar. Mesela ben eşimden sürekli işte benimle ilgilen sin, sürekli yani sonuçta onun da bir hayatı var, onun da işte öncelikleri var, onun da fikirleri var. Sürekli işte beklenti içine girmek karşı tarafı da yorar, işte sizi de yorar, onu da yorar (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çok yorucu bir şey bir defa. Yorucu bir gündem. Çoğu kişi zaten ideal olana ulaşmaya çalışır. Tüm kadınlar, çalışan kadınlar sonuçta evlerine, kendilerine, işte ne bileyim akrabalarına, çocuklarına bir şeyler yapmaya çalışıyorlardır. Elinden geleni yapıyordur diyeyim (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Bence yıpratıcı bence kadın için. Aslında olduğu kadar olsa keşke. Yani olduğu kadar olmalı bence. Eğer bunu gerçekleştirmeye çalışırsak bence hiç bir şeye yetişmemiz mümkün değil ki zaten. Kimse yetişeceğini zannetmiyorum. Elimizden geldiği kadarını yaparız, o kadardır yani. O yönde ilerlemeye çalışırız, ama olduğu kadardır bence. Olmalı mı öyle, yani bilmiyorum ki ya. İşte yıpratıcı olacağını düşünüyorum (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü üzere kadınlar süper kadın olmanın yorucu ve yıpratıcı olduğundan bahsetmişlerdir. Bazı kadınlar çevresindeki insanların deneyimleri, bazıları daha önceki kendi deneyimleri ve bazıları ise tahminlerinden yola çıkarak süper kadın olayı yorucu ve yıpratıcı olarak ifade etmişlerdir. Bu durumda süper kadın olmayı hem reddeden hem de onaylayan kadınlar benzer yorumlarda bulunmuşlardır. Sadece onaylayanlar en azından elinden geleni yaptıklarını belirtirken reddedenler bu idealin tamamen gereksiz ve yorucu olduğunu vurgulamışlardır. Oliver, (2011)’ın çalışmasında da kadınların süper kadın

olmaya isteksiz oldukları ve süper kadın idealini reddettikleri görülmekle birlikte olabilecekleri en iyi anne olmaya çabaladıklarını da ifade ettikleri görülmüştür. Burada da ayrıca kadınlar süper kadın olmanın yorucu ve yıpratıcı olma sebebinin aslında beklentiler olduğunu, kadınlara yönelik bu kadar beklenti olmasının kadınlar için yorucu ve yıpratıcı olduğunu da eklemişlerdir. Dolayısıyla “*kimse kimseden bir şey beklemesin: sıfır beklenti*” ve “*beklentiden ziyade ödüllendirilsin*” temasına da değinmişlerdir.

Şu dönemde çalışan bayanlar ne bileyim yani şöyle, çalışan bir kadın bence çok yıpranıyor. Yani aşırı yıpranıyor. Ama yani görevleri hiç bitmiyor. Evde de görevleri hala devam ediyor. Bence haksızlık olur bir kadını, hani beklentiler, nasıl bir kadın olması gerektiğini beklemek... Bence kadın da erkek gibidir ya, çalışıyorsa karşı taraftan bekleyecek. Bence kadınlara beklenti olmaması lazım. Yani bu sorulması bile bence yanlış. Kadın çalışıyor, erkek gibi çalışıyor, evine geliyor, eş ise eş, belki robotlaşıyoruz böyle sanki geliyor (...) Beklentiler ise eğer, beklenti içerisindedir ise bence iyi bir şey değil bence. Değil yani kadının yeter artık üstüne yüklenen sorumluluk. Kadın zaten yani her şeye kanıtlamış kendini. Ne demek iyi biri olması, beklentiler bence çok saçma. Zaten kadın mükemmel biri yani. Allah'ın en güzel sanatı diyeyim ben size. Yani beklentiler bence haksızlık olur onlardan beklentiler (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bana göre iyi değil. Çünkü o da insan sonuçta, belli bir yere kadar gücü var yetiştirecek. Eminim ki her kadın kendi gücü neye yetiyorsa onu yapıyordur. İstisnalar vardır ona bir şey diyemem ama toplumun bir şey beklemesi gerekmez, kadın zaten sorumluluğunu biliyor, elinden geleni yapmaya çalışıyor. Eminim en iyisini de yapıyordur. Etrafındakiler algılasın algılamasın çok problem değil. Ben kendimce en iyiyi yaptığımı düşünüyorum. O yüzden beklentiden ziyade ödüllendirilmesi lazım. Birazcık da kadınlar ödüllendirilsin. İlla eşya ile değil. Sevgi ile, iki lafla, güzel sözle, bir buket çiçek ile ödüllendirebilirsin. Bak bakayım o kadın biraz daha bir adım daha ileri gitmeye çalışıyor mu çalışmıyor mu? (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ya yoruyor beni o beklentiler. Çok fazla yoruyor. Zaten hani herkesin olduğu gibi ben de nerede, ne yapması gerektiğini biliyorum zaten. Yani hani insana yani çocuğum için neler yapmam gerektiğini, eşim için neler yapmam gerektiğini zaten biliyorum ama bu beklenti adı altında olduğu zaman bu beni yoruyor. Çünkü beklenti denildiği zaman beklentinin sınırı yok. Yani bu sizin yapmış olduğunuz görevlerin dışına çıkıyor zaten. O zaman da yetişemiyorsunuz. Yetişemediğiniz zaman da sadece bir yorgunluk kalıyor ve bir stres kalıyor size. Onun dışında hiçbir şey kalmıyor. O yüzden beklentileri çok fazla sevmiyorum ben. Bende sıfır beklentili bir insanımdır. Çünkü beklentiler insanı yoruyor. Bende beklentili olsam, beni de yoruyor. Karşı tarafta beklen, beklemiyorum yani ne eşimden bir şey ne kayınvalidemden bir şey. Ne yapmam gerekirse ben kendim yapıyorum (...) bu kadını çok yoruyor. Ya bir kadın zaten ne yapması gerektiğini biliyor. Beklentileri bir bırakın şuraya, yani eminim o zaman hayat daha güzel olacak. Ya sıfır beklenti. Huzurlu hayat. Benim mantığım bu yani. Kimse kimseden bir şey beklemesin. Ben eşimden beklememeyeyim. eşim de benden beklemesin. Zaten evlilikte rutin şeyler var. Olması gereken şeyler zaten rutin gidiyor. Ya eşimde bana onu yapmasın, ya ben eşime de bunu yapmayım, veya çocuğuma (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar, kadının zaten mükemmel olduğu ve beklentiden ziyade ödüllendirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca “*gerçekçi olmayan idealler: ancak ideal olur, ulaşılamaz!*” temasında kadınların tamamına yakını süper kadın idealinin imkansız ve yorucu olduğundan bahseden kadınların yanı sıra bir çok kadının da destek alındığı takdirde mümkün olabileceğini söylemesi “*kendi başına kimse süper kadın olamaz: destek varsa ütöpik değil*” temasını ön plana çıkarmıştır.

Hepsinin bir anda böyle çok mükemmel gitmesi için kadının arkasında başka destekçi kadınlar olması lazım mutlaka. Ya eve gündüz gelen birisi olacak, yemeğini yapan birisi olacak, bir anne olacak falan, o tarzda (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Benim çevrem benim bunu olmama müsait. Ama bu şartlarda olmayan birisinin bu şekilde olması çok zor. Tek başına bunu yapabilmek zor zaten. Çevrenin desteği olmadan hiç bir şey olmaz. Yapamayız (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

O zaman ben süper bir kadımsın. Yani bir kere bu söylediklerinizin olabilmesi için alttan mutlaka bir destek alıyordur. Ben iyi bir anne, iyi bir eş, iyi bir gelin, iyi bir kız çocuğuyken bakımlı olamıyorum. Bakımlıyken temiz olamıyorum. Hani evim istediğim idarede değil. Ya da işte çocuklarımla bir yere gittiğimizde, bakıyorum böyle hani koşturan anneler ve umursamayan anneler kısmına bakıyorum. Onlar çok bakımlılar. Hani hepsinin bir arada olması gibi bir şey söz konusu değil (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani tek başına değil. Bence hep hani her aşamada hani özellikle hani çocuk yetiştirme ya da iyi bi hani ev işlerini iyi yapabilen bir kadın olabilme konusunda yardıma ihtiyacı olur çoğu zaman. Çalışan kadınların özellikle. Yani bir anneden (gülerek), eşten hani gerekli o küçük yardımları aldığı sürece başarabilir süper kadın olmayı. Yani hani ı işte bi ev, çocuğumun hani bir ihtiyacına yetişemediğim zaman hani bir kadın, süper kadın olmak isteyen bir kadının hani mutlaka yanında bence hani küçük de olsa bir destekçisi vardır. Hani bu hani, gerek eşi olur ya da annesi olur hani mutlaka o desteği alıyordur bence. Bunun tek başına pek mümkün olmadığı düşüncesindeyim (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

ı süper kadın ı görünüş olarak süper kadın olabilirsiniz ama onun el arkasında işte temizlikçisi vardır işte ne biliyim çocuklarına bakıcısı vardır, bir yardımcısı vardır yani. Bu böyle yürüyen bir şey ve tek başına bizim şu salt halimizle yapabileceğimiz bir şey değil. Çünkü insan çabasının üstünde bir şey bu. Yani uyumamanız falan gerekiyor bunun için. Bu da fiziksel sınırları aşan bir şey zaten (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Çok büyük bir gayret istiyor. Yani onu herkes başaramaz, çok zor bir iş. Mümkün ama çok zor. Olmaz diye bir şey yok. E yalnız o tür şeyleri yapabilmemiz için de insanların etrafınızda olması gerekiyor. Yani gitmeniz gerekiyorsa o anda gidebilmelisiniz, ı ya da alıp getirebilmelisiniz, ne bileyim, çocuğu okula bırakabilmelisiniz. E ben mesela araba alınmasının sebebi bana o olmuştu. Lojmana taşınmıştık, çocuklara servis yoktu o zaman bizim oraya. Çocukları okula götürüp getirebilmek için ben servis almıştım. E kendimi ona göre programlıyordum. şu saatte şu olacak, bu saatte bu olacak, bu böyle olacak, şu şöyle olacak. Ve ben hep programlı bir hayat sürdüm. Yani koşullarım onu gerektirdi, öyle olmasını gerektirdi. Başka türlü yapamazdım yani (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Süper kadın olmanın imkansız ve ütöpik olduğunu söyleyen kadınların aksine bir çok kadın da çevrelerinde de süper kadın olduğunu düşündüğü kadınların varlığından bahsetmişler ve destek alındığı zaman mümkün olabileceğini dile getirmişlerdir. Burada dikkat çeken nokta ise özellikle de süper kadın olmayı istediğini söyleyen kadınlar destek ile bunu başarabileceklerine inandıklarını vurgulamışlardır. Daha önce süper kadın rolünü üstlendiğini dile getiren kadınlar ise o zamanki şartlarının buna müsait olduğundan ve çevresinde kendisine destek olan insanlar olduğu için bunu başarabildiğinden bahsetmişlerdir. Ancak burada dikkat çeken nokta ise kadınlar destekten bahsederken annelerini, eşlerini ya da başka kadınlardan aldıkları destekleri ifade etmektedirler. Bu durumda kadınlar yine kendilerinden beklenen sorumluluk ve rolleri başka kadınlara yükleyerek bu idealleri karşılayabileceklerini düşünmektedirler. Dolayısıyla her durumda kadın emeğinin sömürülmesi durumu söz konusudur. Jacques (2008, s. 6)'in çalışmasında da kadınlar destek olarak özellikle maddi destekten bahsederek süper kadın olmak için

zengin olmak gerektiğini vurgulamışlardır. Bazı kadınlar ise destek dahi olsa Türkiye koşullarında süper kadın olmanın zorluğuna değinmişlerdir.

Yok yok, değil, yani Türkiye buna hazır değil, böyle bir şey yok yani. Hem erkek gibi ol, hem kadın gibi ol... O zaman ben erkek gibi de yaşayacağım, ona da izin vereceksin. Tatilini de yapacak, arkadaşları ile hadi bey ben çıkıyorum, yokuz 15 gün Kıbrıs'tayız, hadi güle güle. Olmaz. Oradan çıkayım, yapacaksın da, bunu yapan ülkeler var. Öyle yapacaksın o zaman. Paylaşıyor ya instagramda falan bayanlar. Kız kıza takılıyor işte, bir ay yoklar. Sence Türkiye'de... Bir yere gidiyorsun 15 dakika çocuğu bırakıyorsun babaya da annesi nerede kaldı bunun (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani onun için belki şöyle olabilir, yani çok farklı bir ülkede, çok farklı bir ütopya da hani o şartları sağlarsanız her kadın bakımlı, her kadın güzel anne, her kadın hani iyi eş, her şey olabilir ama özellikle bu ülkede belli koşullarda çok fazla baskı varken, zaten mesela en basitinden yani Doğu'da yıllar sonra mesela işte eline para geçiyor, para bile geçmiyor belki, küçükken evlendiriliyor, yani asla o özgürlüğe kavuşmuyor falan. O kadından her şeyde süper olmasını bekleyemezsin. Çünkü görmemiş ki nasıl süper olabilir yani. Hani yaşayacak vakti olacak, parası olacak, işte özgürlüğü olacak ki süper olabilsin. Yani hiç bir şeyi deneyimlemeden nasıl süper olunsun. Belki İsveç olur, Norveç olur (Gülerek). Oralarda hani şimdi günümüzde de hani illa Doğu da olmasına gerek yok, biz de çok süper yaşamıyoruz ki. Sabah 08:00 akşam 19:00 çalışıyor özel sektördeki herkes. Cumartesi günleri de çalışıyoruz. Pazar günü ben eşime ne kadar süper eş olabilirim. Temizlik yapıyorum bütün gün zaten, hani o şartları sağlamak çok zor. Bir kere vaktin yok paran yok. Yani bir sürü sıkıntı. Her şey olsa bile işte ne bileyim politik sıkıntılar maddi sıkıntılar böyle kafan sürekli dolu, psikolojik olarak sıkıntılısın. Ne kadar yine süper olabirsin. Hani en başta bence sağlıklı insan olman lazım bunun için. O sağlığı akıl sağlığı ile beraber koruyabilmen lazım ki süper olarak kalabilesin yani. Tetikleyen bir sürü şey varken bu kadar süper olmak çok zor, bu ülke için ideal değil yani (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar süper kadın olmayı sadece fiziksel olarak yapabilmenin yanı sıra Türkiye şartlarında hem maddi hem de manevi olarak *"bu ülke için ideal değil: Türkiye buna hazır değil!"* şeklinde ifade etmişlerdir. Aynı şekilde Jacques (2008, s. 71)'in çalışmasında da kadınlar süper kadın idealinin ekonomik ve pragmatik olarak da gerçek dışı ve ulaşılamaz olduğundan bahsetmişlerdir. *"Gerçekçi olmayan idealler: ancak ideal olur, ulaşılamaz!"* temasında vurguladıkları son tema ise *"asla mutluluk getirmeyecek beklenti arttıkça mutsuzluk artıyor"* dur. Süper kadın idealini kültürel bir beklenti olarak tanımlayan kadınlar, söz konusu bu idealin gerçekleşse bile kadınları mutlu etmeyeceğini dile getirmişlerdir.

Ama mecbur hissedilmeden yapılan her şey insanı yaptıklarından sebep süper kadın olarak tanımlatıyorsa, yani isteyerek yapılan her şey böyle bir sonuç yaratıyorsa güzel bir şey. Ama mecburiyetten sebep böyle olmalıyız işte prototip gibi ise böyle olmalıyız. Olursan şahane. Onu nasıl olduğun önemli. Sonuçta öyle görünebilir. Bankacıları düşünüyorum. Onlar herhalde süper kadın idealine en yakınlar. Oraya yetişiyor, oraya yetişiyor ama hiç biri mutlu değil. Bir defa yaptıkları işten memnun değiller. Hani öyle bir kadın ne kadar süper olacak. Yani değil mi? Yaptığı işi severek yapmıyor, isterse dünyanın en iyi annesi olsun. O işteki sorunlar oraya yansır ki, dolayısı ile şey değil, hani süper kadın ideali, mutlu kadın ya, bana çok anlamlı gelmiyor (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani sonuçta gelir düzeyi arttıkça beklentiler artıyor, beklenti arttıkça mutsuzluklar artıyor, çünkü bu sefer boşanmalar artıyor, çünkü beklentinin sonu yok. İşte atıyorum bir, bir artı bir, iki artı bir, üç artı bir dairelerde yaşamak mutlu ediyorken, villaya geçiyorsun, bu sefer eşyalar mutsuz ediyor. Bu sefer kullandığım araba mutsuz ediyor. Onu değiştirince, yaptığın, arkadaş olduğun çevre mutsuz ediyor, daha üst çevreye girmek istiyorsun. Bir bakıyorsun aileden,

çevrenden, eski mutlu olduğun her şeyden uzaklaşmışsın ki günümüzde ben dikkat ediyorum böyle gelir seviyesi arttıkça işte bu beklentiler, şeyler işte çocuklarımı daha iyi okullara gönderiyim, daha çok kursa göndereyim, daha çok eğitim aldırayım, onu öğretiyim bunu öğretiyim, hani böyle süper her şey süper olmaya çalıştıkça, bir bakıyorsun ki amacından sapmış, darma duman bir aile olmuşsun. Yani çok da her şeyi iyi yapmak ve mükemmeliyete odaklaştırılmak mutluluk getirmiyor bence (...) evde de aynı şekilde yani bu mükemmeliyetçiliğin bir sınırı yok. Şey gibi ı evin içini döşemek gibi. Evi elli bin liraya da döşersin, işte bir trilyona da ev içi döşeyebilirsin. Altın kaplarsın, pırlantalar yerleştirirsin öyle de döşeyebilirsin. Yani şeyde, beklentiler de bir sınır yok bence. Yani sen ne kadar iyi olursan ol bir tık üstü vardır. Ve buna ulaşmak için çok aşırı çaba sarf e, yani bir işte iyisindir, diğerinde kötü olabilirsin. Ve çevrendeki herkesi mutlu edemezsin. İnsanoğlu nankördür, kimse mutlu olmaz. Aldıkça alası gelir insanların (gülerek). Çünkü onda bir limit yok hani. Memnuniyette üst limit yok. Sizi ne memnun eder, bugün çay memnun eder, yarın kahve mutlu eder. Yani onun sürekli bir tık üstü vardır. bugün bu bardakta verdiğinde mutlu olursun, ertesi gün bu bardakta verdiğinde bu bardak niye kirli dersin ya da niye çizik dersin, bunun kısa sapı var dersin, daha kupası var, şeyi yok ki, sunumda, sunumda tekniklerde yani yaptığımız şeyde son yok ki. Hele bu gelişen teknolojiye, o kadar hızlı her şey tükeniyor ki, yani senin bugün iyi yaptığın şey yarın kötü oluveriyor. Yani buna yetişeyim de, bunun en iyisini yapayım da, bunla uğraşayım işte evim süper olsun, her şeyim olsun, her şey dört dörtlük olsun, bunda bir limit yok bence. Limit olmadığı için de gerek yok yani o kadar yormaya hayatı (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Asla mutluluk getirmeyen, bir farenin bir hemstrin, o dönen şeyde dönmesi gibi bir şey. Yani bu kadar efora gerek yok. Bu, kimseye mutluluk getirmeyecek ve ömür çok kısa. Zaten onların da çok mutlu olduğunu düşünmüyorum (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar beklentileri içeren süper kadın idealinin kadınları mutsuz edeceğine inanmalarının sebebinin beklentilerde sınır olmadığını düşünmeleri ve kadınların bu beklentileri yerne getirebilmek ve herkese yetişebilmek için sürekli koşturmaca içerisinde olmalarıdır. Ayrıca herkesin beklentilerini karşılamış olsalar bile herkesi mutlu edemeyeceklerini dolayısıyla da süper kadın idealini gerçekleştiren kadınların da mutsuz olacaklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)'ın çalışmasında da kadınlar her şeye sahip olan süper kadınların mutsuz olduklarına inandıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla *“gerçekçi olmayan idealler: ancak ideal olur, ulaşılamaz!”* temasında kadınlar genel olarak süper kadın idealinin mümkün olmadığını ancak destek ile belki mümkün olabileceğini, mümkün olsa bile de kadınlara mutluluk getirmeyeceğini çünkü kadınları yoran ve yıpratın bir ideal ve beklenti olduğunu vurgulamışlardır.

“Süper kadın olmak zorunda değiliz!yok öyle bir dünya!”

“Süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?” teması odağında ikinci olarak en çok vurguladıkları tema ***“süper kadın olmak zorunda değiliz!yok öyle bir dünya!”*** alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar kendilerine yüklenen ve kültürel bir beklenti olduğunu düşündükleri süper kadın idealine karşı çıkararak, böyle bir zorunlulukları olmadığından bahsetmişlerdir.

Bence yanlış bir kavram. ı kimse süper olmak zorunda değil. Bunu yine kadın aslında yapıyor. Hani dedim ya size, işte o ilk evlendiğim zaman veya ı lohusalık dönemimde sanki her şeye yetişmek zorundaymışım gibi hissettim ama aslında bunun böyle olmadığına çabuk karar

verdim diye. İşte insan kendisini bu kalıba, bu role kendisi sokuyor. İşte ben mükemmel olmalıyım, neden çünkü eşimin gözü dışarıya kaymasın. Kaysın mübarek, sen ne kaybedersin ki o kaybeder aslında. Güzel bir aileyi kaybeder, senin gibi anlayışlı bir eşi kaybeder aslında. İşte annemi mutlu etmeliyim, babamı mutlu etmeliyim, neden, ne kaybedersin? Annendir, babandır, seni atsa atamaz, satsa satamaz. Seni sevmekten mi vazgeçecek? Hayır, vazgeçmeyecek. İşte 11 evladına karşı mükemmel bir anne olmalıyım. Neden, neden yani? Bu nedenleri sorgulamalı insan. Ama işte 11 sorgulamıyoruz ve yani toplumumuz maalesef bunu sorgulamıyor ve her noktada mükemmel olmak zorundaymış gibi hissediyor. Bunu da bu şekilde yapmaya çalışınca karşı taraf da buna alışıyor. Bu sefer sen mükemmel olmadığında, aslında mükemmel olmak zorundaymışsın da yapmamışsın, işini yarım bırakmışsın gibi algılanıyorsun. Halbuki en baştan zaten senin mükemmel olmadığı kabul ederse bir problem olmuyor, bir problem çıkmıyor. Bu noktada da karşı tarafa hep şunu hissettirmek lazım, sen ne kadar mükemmelsin ki benim mükemmel olmamı bekliyorsun (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Sürdürmeye çalışıyorum aslında. İçten içe hani diyorum vakti iyi kullanayım, başka vaktim yok, okula geldiğim zaman burada iyi bir şekilde çalışayım ki işte eve bu kalmamasın, evde de sadece çocuğumla ilgileneyim. İşte gene yemeğimi yapıyorum, temizliğimi yapıyorum. Her şey olsun diye düşünüyoruz ama bu 11 bence böyle olmuyor. İlla ki çatlaklar oluyor, olacak. Bu da bence çok sıkıntılı bir durum değil. Yani, süper olmak zorunda değiliz bence (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bence kötü bir şey ya. Her kadının mükemmel olmak zorunda değil ki. Ya bir de her kadın ya bana göre bir kadın herşeyi yapmak zorunda değil. O da bir birey yani. O da bir can ya. Sen nasılsan, bir erkek nasılsa o, o da öyle ve şu anda kadına o kadar çok sorumluluklar, eskiden mesela dediğiniz gibi anne, eş, evin içinde. Tamam bulduğunu yapıyor, yediyor, kıt kanaat geçiniyor ama bir de çıkıp da dışarıda farklı insanlarla uğraşmıyor yani. Ama şimdi biz burada insanla uğraş, evde git insanla uğraş. Dışarı hayatına git insanla uğraş. Çok yoruluyoruz aslında ve biz çok erken yaşlanacağız (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yok öyle bir dünya, yok öyle bir dünya. Öyle bir şey gerçek değil, bak biz senle konuşurken şeyi düşünüyordum. Ben şeyi isterim, daha bakımlı olmayı isterim, daha böyle işte saçıma şey yapayım, düzleştiririm, toplayım bilmem ne ama oje süreyim her gün. Ama ben hem onları yapıp hem işe gelip hem de evde yemek yapamam. Hani benim eşim şey yapsın, yemeklerin hepsini o yapsın, ben düşünmeyeyim, hiç öyle bir kaygım olmasın. Ben o saatte oje süreyim. Hani buna şey yok, yok yok öyle bir dünya yok. Hem çok iyi bir anne olacağız, hem çok iyi bir çalışan olacaksın, hepsinden bir şey olmaya çalışırsan vasat bir şey çıkar ortaya (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Bence iyi bir şey değil. Yok iyi bir şey değil. Süzüp süzüp eylelim getirelim, neden bir kadının hem işinde çok iyi hem evde çok harika bir anne olmaya, muhteşem bir eş olmaya, yani niye zorlayalım. Hani bundan ne elde edeceğiz, ona bakmak lazım. Bundan şöyle bir sonuç çıkıyor. Sanki böyle robot gibiyiz. Şeylere çizilmiş muhteşem insanlar... Ya hayatın kendisi zaten böyle bir şey değil. İnsanın kendisi böyle bir şey değil. Bunlar katı fikirler (...). İdeal kadın olmak, belki şey olabilir hani eşi ile biraz daha ilgili, çocukları ile biraz daha ilgili, çevresine daha fedakar daha verici, ama bizim zaten toplumumuzda kadınlar bu nedenler ile köşeye dayatıldıkları, dayandırıldıkları için ben buna biraz karşı çıkıyorum. Yeter artık bu kadınların iyi olduğu... Evyah evyah (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlara göre süper kadın ideali toplum tarafından ve özellikle erkekler tarafından kadınlara yüklenen bir beklentidir. Dolayısıyla kadınlar aynı anda her şeyde iyi olmak, mükemmel olmak ve süper bir kadın olmak zorunda olmadıklarını, buna şiddetle karşı çıktıklarını belirtmişlerdir. Ancak diğer taraftan bu temaya vurgu yapan kadınların tamamına yakını süper kadın idealini reddeden kadınlardır ve dikkat çeken nokta ise süper adın idealine bakış açısı “belirsiz” olan kadınlar bile aslında mükemmel bir kadın olmak istediklerini ama süper kadın olmak zorunda olmadıklarını vurgulamışlardır. Alanyazında da kadınların toplumsal baskıları farkında olarak kültürel zorunlulukları reddettiklerini

gösteren birok çalışma vardır (Lochner, 1999; Hart & Kenny, 199; Lewin, 2005; Mensinger, 2003) ve bu çalışmalarda süper kadın idealini reddeden kadınlar “bilge kadın” olarak adlandırılmaktadır. Ancak burada reddeden kadınlar arasında belirsiz olanlar ve hem süper kadın olmak istediklerini hem de zorunluluklarını reddediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla “bilge kadın” ile ilgili açıklamalar kadınların süper kadın idealine yönelik bireysel tercihlerinin incelendiği bölümde daha detaylı olarak incelenmektedir.

Kadınlar ayrıca süper kadın idealinin “*gereksiz/saçma bir kavram: kadınlara haksız ediliyor!*” olduğundan ve “*bu kadar çabalamak saçma*” olduğundan bahsetmişlerdir.

Gerek görmüyorum öyle bir şeyi. Gereksiz yani bence. İy ben kendi şartlarımda, kendi standartlarımda yaşıyorum (gülerek) (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ay bence gereksiz bir kavram ya. Yani herşeyde süper olmak zorunda. Ya bu diyorum ya bu kadını çok yoruyor. Ya bir kadın zaten ne yapması gerektiğini biliyor (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bence yani kadınlara haksızlık ediliyor diye düşünüyorum. Bu konuda ne demek yani hep iyi biz mi olacağız. Yani çok saçma (...) Yani beklentiler bence haksızlık olur onlardan beklentiler (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Eşimi kaybettim, A. yine hasta olmaya devam etti. Ama o zaman yaşadığım şey öyle travmatik bir şeydi ki sonra A.'nın hastalıklarında olur yahu dedim. Hani nefes alıyor, hayatta. Ve tedavisi olan, yani üşütüyor, grip oluyor vs. Yani öyle bir deneyim hayatta insana gereksiz üzüldüğünüz, pişmanlık duyduğunuz her şeyin anlamsızlığını öğretiyor. Ben galiba onu öğrendiğim için hayatta, işte A. ile ilişki ya da bu beklentiler, kadın olmaklar... O kadar gereksiz anlamsız geliyor ki. Yani insanların, daha doğrusu bu işler anlamsız değil, yanlış anlama sakın, insanların bunlara yüklediği anlamlar anlamsız. Çünkü bir anda her şeyin gidebilir. Yani nefes aldım, öbür gün nefes almadım bir daha hiç göremedim yani. Bu çok korkunç bir duygu. Sonra şunu fark ediyorsun, yani böyle bir şeyden sonra hayatta hiç bir şeyin önemi yok. Tek şey sevdiklerin nefes almaya devam etsin sağlıklı. O yüzden hani öyle beklentilerim yok, kimsenin beklentisini karşılarmıyım, yani yaparım herhaldeciyim biraz. Öyle işte işim bu, yapıyorum, yaşıyorum, hayat bunları getiriyor. Biraz öyle bakmayı öğrenmişim ben hayatta (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hiçbir şey. Sıfır. Sıfır, saçma sapan bir şey. Bunu kim uydurdu bilmiyorum, kim yaptı... (...) İkincisi, bunu bir kadın yapabilir. Ama tek bir şeye bağlı biliyor musun, kusursuz bir erkek ile evli olacak. Sevildiğini hissedecek. Eğer karşıdaki adam seni koymasına gereken yere koyduysa, annesinin yanında, kayınvalidesinin yanında, erkek kardeşlerinin yanında bayan arkadaşlarının yanında, çalışıyorsa çalışma arkadaşlarının yanında ve evlatlarının yanında da sana o değeri o mükafatı veriyorsa, bak para olarak demiyorum, kadın zaten çalışıyor, manevi olarak bunu veriyorsa, seni takdir ediyorsa o kadın yapar, o süperliği yapar. Ama çok saçma bu, çok saçma. Böyle yüklenilemez kadına yani. Ezilir kadın (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar süper kadın idealinin gereksiz ve saçma olmasından bahsederken, böyle düşünmelerinin sebebinin hem kadınlara haksızlık ediliyor olduğunu düşünmeleri hem de hayatın çok kısa olması ve bu kadar çabalamalarının boşuna olduğuna inanmaları olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca kadın olmanın başlı başına zaten süper bir durum olduğunu vurgulayarak “*her kadın süperdir: kadın olmak başlı başına süper bir durum*” temasına değinmişlerdir.

Bence yani kadınlara haksızlık ediliyor diye düşünüyorum. Bu konuda ne demek yani hep iyi biz mi olacağız. Yani çok saçma. Yani bence kadınlar zaten süperler. Yani onların bir takdire şeye ihtiyacı yok. Şöyle düşünün ki bence kadınlara, erkeklerin yetişmesi lazım. Gerideler çünkü çok gerideler. Başlı başına kadın bence çiçek ya. Mükemmel bir tablo gibi düşünüyorum. Kadın her konuda, bir tablo, sanat eseri bence. Beklentiler ise eğer, beklenti içerisinde ise bence iyi bir şey değil bence. Değil yani kadının yeter artık üstüne yüklenen sorumluluk. Kadın zaten yani her şeyde kanıtlamış kendini. Ne demek iyi biri olması, beklentiler bence çok saçma. Zaten kadın mükemmel biri yani. Allah'ın en güzel sanatı diyeyim ben size (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Çünkü bütün kadınlar süper kadın diyormuşum (karşılıklı gülerek) (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ben olduğum halimle süper bir kadını zaten (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar kadın olmanın başlı başına süper bir durum olduğunu ve her kadını zaten süper kadın olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Jacques (2008, s. 55)'in çalışmasında da kadınlar aslında her kadının süper kadın olduğunu düşündüklerini ve Oliver (2011)'in çalışmasında da kadınlar tüm anneleri süper anne olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca süper kadın kavramının da kişiden kişiye değişen göreceli bir kavram olupuna vurgu yaparak **“süper kadın değişiyor: ölçüsü ne/kime göre/neye göre”** temasını ön plana çıkarmışlardır.

Yani hani benim baktığım açıdan bakarsak, yani, her, benim gibi düşünenler tabi ki ister. Ama bazen de, örnek, mesela bayramda bi yaşantım oldu. Bir akrabamız bana şey dedi işte, “ne çalışıyorsun o kadar, gün boyu iştesin, ne yapacaksın otur evinde, ı ne güzel eşin para kazanıyor, sana istediklerini alır, git kredi kartını al rahatça harca, evinle de ilgilen, çalışıp niye kendine eziyet ediyorsun, durumunda iyi?” dedi. I ona göre süper kadın olmak, ev hayatında iyi olup, ı iyi bir eş olmak. Ama bana göre süper kadın hem iş hayatında olup, hem de evinde iyi olan kadın. I şimdi o kadının düşüncesine bakarsak, süper kadın öyle bir şey. Ama bana göre süper kadın değişiyor (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ama şimdi kime göre. Ben şimdi kendime süper kadın diyorum da kime göre yani. Ben kendime diyebiliyorum, başkası bana süper kadın der mi. Yoksa işine gidiyor 5 saat çalışıyor, geliyor mu der. Yoksa iyi bir eş, yani eşime sorduğunda iyi bir eş değil mi der. Bana göre ise tabi ki de süper kadınız (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Tüm kadınlar, çalışan kadınlar sonuçta evlerine, kendilerine, işte ne bileyim akrabalarına, çocuklarına bir şeyler yapmaya çalışıyorlardır. Elinden geleni yapıyordur diyeyim. Hani biraz yetiştirme tarzı önemli, nerede yetiştirdiğiniz, nasıl bir ortamlarda buldunuz, görme meselesi, aile de görme meselesi, buna göre ideallik de değişir. Yani sizin kafanızdaki ideal kadın o olmayabilir (...) Nasıl yetiştirildiğine bağlı. O kadın nasıl bir ortamda yetişti, neler gördü, talepleri nelerdir, her kadını da aynı kategoriye sokamazsın (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınlar süper kadın olmanın bir ölçüsü olmadığını ve kişiden kişiye değişebileceğini vurgularken ayrıca kadınların bir kısmı **“her kadın süper kadın olmak istemeyebilir”**, bazıları ise **“her kadın mükemmel olmayı ister: istemek kötü bir şey değil!”** temasına vurgu yapmışlardır.

Her kadın ister mi, istemeyebilir, yakınlarımda var mesela. Hani biraz önce de bahsettim ya kardeşimin işte kız arkadaşı diye. Mesela o aileye karşı. Mesela bir imza atılmasının ilişkiyi bozacağını, bu dünyaya çocuk getirmenin çok da doğru olmadığını, illaki herkesin çocuğu olmaması gerektiğini düşünüyor. İlk başlarda bakış açısı bana biraz farklı gelmişti ama sonra hani tanıştıkça konuştukça onu da hani anlayabiliyorum. İleride hata yaptıklarımı düşünüyorum. İleride belki, şu an yaşları daha genç olduğu için aramızda bir şey var, ne kadar diyeyim ben 40

yaşındayım, o da 35 falan herhalde, bir 5-10 yaş var. Hani o yüzden herkes düşünmüyor yani. Yakınlarımdan biliyorum (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yok her kadın istemez bence. Çünkü ben hani şu anda da kadın kliniğinde çalışıyorum zaten. Hani çok iyi şey yapan hani hayattan beklentisi olmayan, gerçi onlar hani bizim psikiyatrik hani hastalığı var dediğimiz kişiler muhtemelen ama hani gene de hayatından böyle çok beklentisi olmayan, olsa da olur olmasa da olur, çocuklarına bakmayı çok önemsemeyen, hani çalışmayan, çalışmak istemeyen çok kadın da var. Hani o yüzden öyle bir şey olduğunu düşünmüyorum (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

A yok bence istemez, bence istemez. Hani o biraz şey, hani görüntü, bir heves, bence kısa süreli bir hevestir yani. Herkesin böyle bir şey isteyeceğini zannetmiyorum. Böyle her şeye de yetişeyim, çok da takdir göreyim, yani kimse de takdir etmez ayrıca. Mutlaka arkandan bir şey söyleyen olur. Bence her kadın bunu istemez. Niye bu kadar ezilmek istesin ki, niye bu kadar yükün altına, bir insan girmek istesin ki, hani niye ispat etmek zorunda olsun ki kadınlığını, mükemmel kadın olduğunu. Bence istemez (25-NUK-38(E-0)-RET/RET- BURSA).

İstemeyebilir, çünkü çok yorucu, istemeyebilir yani (30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

O yüzden bence kadınların her kadının değil her kadın süper kadın olamaz. İı (düşünüyor) olamaz yani. Süper kadın çok azdır. Bence. Bilmiyorum ne kadar, bir ölçüm yapsan bence çok az çıkar. Senin verilerinin sonuçlar ne çıkacak merak ediyorum da. Bekliyorum (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Süper kadın olmayı mı? Valla akıllı kadın istemez (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Haa tabi ki herkes mükemmel olmak ister. O kadın da kendi açısından baktığında evimle ilgileniyorum, çocuklarımla ilgileniyorum, güzel yemek yapıyorum, bana göre ben mükemmelim ya da mükemmel oluyum ister (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Acıyorum halimize. Yani çünkü gerçekten bir işte çalışma sonucunda mutlaka sonuçları paylaşırsınız bir çok kadın süper kadın olmaya çalışıyor. Yani işte benim o çabalayan, kendini kırk yaran annem de güne yetişeceğim diye mesela süper kadın olmaya çalışıyor. Ha onu çalışan kadın rolü yok ekstra belki ama elindeki rollerle süper kadın olmaya çalışıyor (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar birçok kadının süper kadın olmanın anlamını bilmediğinden ya da yorulmayı göze alamadığından süper kadın olmayı istemeyeceğinden bahsederken aynı zamanda birçok kadının ise farkında olarak ya da olmayarak böyle bir çaba içerisinde oluklarından bahsetmişlerdir. Özellikle de bazı kadınlar akıllı bir kadının böyle bir şeyi istemeyeceğini düşünürken bazıları ise mükemmel olmayı herkesin isteyeceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla da **“nasıl istiyorsa öyle yaşayan süper kadındır!”** temasına da vurgu yapmışlardır.

Mutlu kadın olmalı. Mutlu insan, yani kadın gibi de görmemeli kendini, çünkü o kavramlar insana çok şey yüklüyor. Kadın deyince böyle daha şey, hani nasıl söyleyeyim ya, sadece iş yapan, fedakâr, kadın, beden, hani onlar geliyor insanın aklına. Değil ama yani öyle de değil, ben öyle değilim mesela. Hani seksi olma çaban yok. Her şeyi yapayım, en iyi yemeği ben yapayım çabam yok. Kadın deyince sanki bunları yaparmış gibi geliyor bana anlıyor musun? O yüzden hep insandan gidiyorum. İdeal kadın, mutlu kadın olsun, işte o kendini nasıl anlıyorsa mutluluğu öyle olsun üstelik de yani. Yani her kadın, her insan kedisi için neyi uygun buluyorsa bence öyle hayatında mutlu olabilir (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ya bana göre anlamsız. Yani süper kadın diye bir şey yok. Niye süper kadın olalım ki? Yani canımızın istediği kadın olalım ne olacak? Yani çalışmak istiyorsak,,

İdeal kadın ne istiyorsa onu yapsın, yapabilsin. Eğitim yönünde, evlilik yönünde, yani her okumuş kadın süper kadın değildir. Bana göre evinde 11 ev hanımı da süper kadın. Ne süper hanımlar var yani, ev hanımlığı da ayrı bir meslek yalnız, ben söyleyeyim kolay değil yani. O, o da bir plan istiyor. Planlama istiyor, şu an nasıl bizim çalıştığımız yerde bir planlama varsa,

evde bir planlama var. O da akıl isteyen bir şey. Süper kadın nasıl istiyorsa öyle bir hayat yaşayıp, o hayatını mükemmel bir hale getirebilen kadındır yani (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadının istediği gibi olmasına vurgu yapan kadınlar, süper kadın idealinin ayrıca bir istek değil dayatma olduğundan da bahsetmişlerdir. Tıpkı Jacques (2008, s. 64-70)'in çalışmasında olduğu gibi kadınlar bu kültürel beklenti ve ideallerin kendi seçimleri olması gerektiğini vurgulayarak böylece istediği gibi olan ve istediği gibi yaşayan kadınların süper kadın olduğunu ifade etmişlerdir..

“Toplumun dayatması : kabul etmiyorum/mecbur bırakıyorlar!”

Süper kadın olmak konusunda bir çok noktaya temas eden kadınlardan bazıları için gerçekçi olmayan ve imkansız, bazıları için gerçekleştirmeleri için zorunda olmadıklarını düşündükleri bir idealdir. Dolayısıyla kadınlar, bütün kadınların istedikleri gibi olması gerektiği ve istiyorlarsa süper kadın da olabileceklerinden bahsetmişlerdir. Ancak bazı kadınlar ise söz konusu bu idealin bir dayatma olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla *“Süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?”* teması odağında üçüncü olarak *“toplumun dayatması: kabul etmiyorum/mecbur bırakıyorlar!”* teması ön plana çıkmıştır.

Toplum da yapı,, aslında toplum da yapıyor ama o dönemki almanız gereken sorumluluklar da hani sizi belki ona yönlendiriyor diyeyim. Çünkü benim yaşadığım hayatım kolay değildi, belki herkesin hayatı kendine zor ama, kolay bir hayat yaşamadım. Erken yaşta sorumluluk aldım. Onun vermiş olduğu, sorumluluktan dolayı her tarafa her yere yetişme, o hayatımın, nasıl diyeyim, temeli oldu gibi diyeyim. Önceliğim oldu gibi diyeyim ve onu da hani törpüleyerek aynı şekilde devam ediyor gidiyor yani hani (gülerek). Bir anlamda toplumun dayatması ya da o döneme göre aldığımız sorumluluk. Sorumluluktan da kaynaklı. Herkes öyle mi değildir diye düşünüyorum (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Bir tane teori var. İnsanlar diyor kendilerini diyor her zaman bir başkasıyla kıyaslayarak şey yapar, yani bu şekilde kendini bir yere koyar. Yani ben şundan çirkinim atıyorum, şundan güzelim, şundan şöyleyim. Eminim bunu yapmak için diyor çoğu zaman karşısındaki insanı çok kritik bir gözle değerlendirir diyor. Yani toplum devamlı bu tür kritiklerle değerlendirerek değil de kişi kendinden bilir işi takıntısıyla bizde kendimize bunu yaptığımız için toplumun bizi kötü adletmesinden çok korkuyoruz (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Süper kadın idealinin genel olarak toplumun dayatması ve baskısı olduğunu dile getiren kadınlar, söz konusu bu tema odağında kadınlara böyle bir idealin yüklenmesinde gerek kendilerini, gerek hemcinslerini gerekse erkekleri sorumlu olduğundan bahsetmişlerdir. Edelstein (1993, s. 184) tarafından yapılan çalışmada da kadınlar; eş, anne ve kariyer kadını olma baskısının kısmen kişisel inançlarına ek olarak çeşitli dış güçlerin (dış kuvvetler tarafından şekillendirilmiş sonucu olduğunu belirtmiştir. Tanımladıkları güçler ise; ebeveyn beklentileri ve toplumsal beklentiler, evlenme ve çocuk sahibi olma baskısı; kadınları sadece sınırlı sayıda kariyer tercihine maruz bırakan kariyer şartları olarak ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kadınların “toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler:

hem geleneksel hem modern kadın” temasında da değindikleri gibi kadına yönelik süper kadın olma beklentileri olduğu, kadına birçok sorumluluk yüklendiği ve kadınlar için çoğu zaman süper kadın olmanın bir tercihten ziyade dayatma ve zorunluluk olduğundan, böylece bu zorunluluğu kabul etmediklerinden bahsetmişlerdir. Dolayısıyla bu tema odağında kadınlar ilk olarak en çok **“kadın kadına yapıyor!”** temasına vurgu yaparak süper kadın idealinin ortaya çıkmasında **“kadın kendisi yapıyor”** ve **“kadınlar arası rekabet: mutlu/mükemmel görünme modası”** alt temalarıyla kadının sorumlu olduğundan bahsetmişlerdir.

Bunu yine kadın aslında yapıyor. Hani dedim ya size, işte o ilk evlendiğim zaman veya 11 lohusalık dönemimde sanki her şeye yetişmek zorundaymışım gibi hissettim ama aslında bunun böyle olmadığına çabuk karar verdim diye. İşte insan kendisini bu kalıba, bu role kendisi sokuyor. İşte ben mükemmel olmalıyım, neden çünkü eşimin gözü dışarıya kaymasın. Kaysın mübarek, sen ne kaybedersin ki o kaybeder aslında. Güzel bir aileyi kaybeder, senin gibi anlayışlı bir eşi kaybeder aslında. İşte annemi mutlu etmeliyim, babamı mutlu etmeliyim, neden, ne kaybedersin? Annendir, babandır, seni atsa atamaz, satsa satamaz. Seni sevmekten mi vazgeçecek? Hayır, vazgeçmeyecek. İşte 11 evladına karşı mükemmel bir anne olmalıyım. Neden, neden yani? Bu nedenleri sorgulamalı insan. Ama işte 11 sorgulamıyoruz ve yani toplumumuz maalesef bunu sorgulamıyor ve her noktada mükemmel olmak zorundaymış gibi hissediyor. Bunu da bu şekilde yapmaya çalışınca karşı taraf da buna alışıyor. Bu sefer sen mükemmel olmadığında, aslında mükemmel olmak zorundaymışsın da yapmamışsın, işini yarım bırakmışsın gibi algılanıyorsun (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bu kavramın tek bir sebebi olabilir kadınlar bence. Şu an hemen bütün suçu kadınlara atıyorum (gülerek). Tabi erkekler de belki yönlendirici oluyordur da, kadınlar da çok verici yani bu kavramı birazcık da kadınlar oluşturuyor diye düşünüyorum Yani hani hep birbirleri, işte rekabetten kaynaklanıyor olabilir, yani kadınlar arası rekabetten kaynaklanıyor olabilir. Erkekler de o kadar ciddi anlamda bir rekabet yok. Cinslerinde yani erkek cinsi arasında ama kadınlar arasında bir rekabet var (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar tabi ki, ya kadınlar kadına da şöyle yapıyor, 11 insanlarda böyle bir şey var, 11 “çok iyimiz, çok mutluyuz, ayy kocam beni çok seviyor” falan hani, bi böyle hava atma demiyim de şimdi böyle bir mutlu görünme modası var. Ya da 11 eskiden şeydi mesela, atıyorum kan iç kızılıcık şerbeti iç mi derler, soğan ye kebab yedim de falan hani böyle, tamam acımı belli etme dışarıya ama bunun 11 ölçüsünü şu an biz kaçırmış durumdayız. I böyle bir gösteriş aracına döndüğü için mesela bi dönem boşanmalar çok modaydı ünlülerden de takip ediyoruz işte herkes kavga ediyor, bir ay sonra ayrılıyor. Şimdi mesela herkes mutlu aile tablosu, çocuklarıyla falan öpüşüyorlar, koklaşıyorlar (...) Mesela benim kayın,, yani Antepçilerden şöyle bir şey gördüm. İki yönde yapılıyor. Birincisi, 1 ev görmeye gidecekler ya mesela, evi şöyle görüyorlar, ev alındı, o evin eksikleri mesela tamamlandı, bir sene mi sürdü o evin eksikleri tamamlanması, bir sene sonra çağırıyor arkadaşlarını. Yani evin böyle şey dört dörtlük halini görecek. İkincisi, ben yaşadım bunu. I doğum yaptım, bebek görmeye gelecekler. Şimdi ben 40 günlük şeyim, lohusayım. Dahi hani ayağa kalkıp çocuğa, anca çocuğu emzirip yerine koy bilmem ne o kadar işte hani. Kayınvalidem bize gelecekler. Yalandan işte evi süpürdüm, hani çok böyle yüzeysel bir temizlik, yemek zaten işte makarna bilmem ne (gülerek) öğrenci usulü devam ilk çocuğumda. Kayınvalidem geldi dedim ki ya ben, "bu ev mi temiz, bu evin pisliği nedir böyle?" Ya ben lohusayım yani sonuçta. Sen hani bir kere zamansız geliyorsun benim evime. Kayınvalidem, görümcem, elim, elimin işte iki tane kızı, hani bir kadın ekibi olarak geliyorsun, senin orda benim evimin işlerini yapman, yemeğimi, çocukların bakımını, yani böyle mesela gelip de kaynanalık ya da görümcelik ya da eltilik hani yapma zamanı değil mesela. Hani bu şekilde kodlama evet oluyor. Fırsatı değerlendirelim gibi bir noktaya geliyor (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bilmiyorum yani ben bunu kadınların yaptığını düşünüyorum. Toplumdan ziyade kadınlar bunu kendileri oluşturmaya çalışıyorlar. Çevreye karşı işte şey olmak için, daha iyi görünmek için. Hırs yapıyoruz yani her konuda mükemmel olmaya çalışıyoruz. Birbirimize yapıyoruz

bunu. Devamlı eleştiriyoruz. Aslında bizde hep böyle başkalarına karşı her şey yani. "Başkaları ne der", işte evim temiz olsun, biri geldiğinde ne der, hep bir göstermeliktir yani böyle, birileri bizi yanlış eleştirmesin diye. Hakikaten o da bir baskı yani kadınların üzerinde (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar süper kadın idealine ilişkin beklentilerin kadının kendisinden kaynaklanma sebebinin kadınların fazla verici olmaları ve beklentileri karşılamaya alıştırmaları ya da birbirlerinden de çok fazla beklentiye girerek birbirlerini acımasızca eleştirmeleri olduğunu belirtmişlerdir. İkinci olarak ise; kadınlar arası gösteriş ve rekabet yarışından kaynaklandığını, mükemmellik ve ev işleri konusunda kadınların birbirleriyle yarıştıklarını ifade etmişlerdir. Son olarak ise özellikle son zamanlarda gittikçe artan mutlu görünme modasından kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Willming & Gibson (2000, s. 139)'ın çalışmasında da kadınlar, evlerinin lekesiz ve diğerlerine sunulabilir olması gerektiği fikrine direnmişlerdir ve hayatlarında seçim özgürlüğünü artıran daha anlamlı faaliyetler sürdürmek için geleneksel cinsiyet rolü beklentilerini müzakere etmişlerdir. Mutlu görünme takıntısının ise özellikle sosyal medya kullanımıyla kendini gösterdiğini belirten Pak (2018, s. 5)'a göre; kadınların sosyal medyada takip ettikleri kadınlardan daha az popüler, daha az mutlu ya da daha az mükemmel hissettiklerinde sosyal karşılaştırma mekanizmasının aktif hale geldiği, kadınların birbirleriyle yarıştığı ve bunun sonucu olarak da benlik saygıları üzerinde olumsuz etki yarattığını ifade etmiştir. Ayrıca Burç (2015, s. 12)'e göre de popüler kültürün anneliğe sunduğu yeni bir görünüm olan blogger annelerin, birbirleriyle bilgi ve deneyim paylaşımında bulunarak ve birbirleriyle rekabet içinde bulunarak 'ideal anne' olma çabaları, annelik olgusuna yüklenen nitelikleri pekiştirmekte ve kadınlara süper kadın ideali gibi beklentiler yüklenmesine neden olmaktadır.

Dolayısıyla süper kadın idealinin toplumun dayatması olduğundan bahseden kadınlar, süper kadın idealini içeren beklentilerin kadına yüklendiğinden ve kadının bunu yapmak zorunda olmadığından bahsederek "*kadınların yaratılışından beri yükleniyor: mecbur bırakıyorlar*" ve "*dayatma ise kabul etmiyorum!/: kendi mutlu olduğu için yapmalı*" temalarına değinmişlerdir.

Kadının doğuşundan, yani bilmiyorum, Havva'dan bu yanadır herhalde (gülerek), yani bir nanelik şeyiyle birlikte geliyor bunlar aslında. Yani erkek doğum yapsaydı, erkek emzirseydi, erkeğe 11 süt izni verilirdi. Yani kadının yaratılışında var(karşılıklı kakkahayla gülerek). E tabi kadın doğum yapıyor, çok büyük bir olay ya, içinizden bir canlı çıkıyor yani bunu, o kadar çok her şeyi böyle yüzeysel yaşıyoruz ki, telaşeden. E şimdi özüne indiğinizde doğum çok büyük bir olaydır yani. Telaşeyle doğuma gitim ben işten çıkıp. Yani gittim mi gittim. E noluyor bu sefer, her şeyi yüzeysel yaşıyorsunuz, doyamıyorsunuz bazı şeylere. Çocuk iki buçuk yaşına geldi (gülerek), bebekliğini hatırlıyorum falan. Yani bence kadının yaratılışından bu yana gelen bazı üstüne yüklenen şeyler var. Ama bence bu tüm dünya genelinde böyle yani. Kadın işte tarlada çalışır, erkek kahvede niye oturur? Böyle de bir toplumdan geldik, var mı var. Ülkemizde çok iyi yerlerde olan erkek profesörler vesaireler var ama genele baktığınız

zaman hala daha kahvede oturup, kadının çalıştığını görürsün, evde çalıştığını görürsün (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yok. Zaten bence kadın şey olarak doğuyor, bu rolleri benimseyerek mi diyeyim ya da yaratılış özelliği mi, zaten kadın çok çabuk adapte oluyor. Ben mesela hiç böyle bir anne olacağımı, ya annelik hayalini ben hiç kurmadım aslında. Nasıl bir anne olurum diye hiç kurmadım. Bunu yaşayarak görüyor insan (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

(...) Yani hep Türk toplumdaki bütün şeyler hep kadına yüklenmiştir. Bu her yerde böyledir. İş yerinde de böyle. Evde de böyle. Maalesef dolayısıyla işte sonuç oraya varacak. Sonuç senin süper kadına varacak yani. Çünkü işte toplumun gerekleri var. Toplumun dayatması var. Toplumun mobingi var işte. Yani senin üzerine kurduğu baskılar var (...) O süper kadının figürü var ya onu bak ben o figürü anne olana kadar o kadar dikkatimi çekmemişti figür benim. Diyorum ya evlenince başlamıyor, çocuktan sonra başlıyor. Yani çocuğun ben bu kadar ağır bir sorumluluk olduğunu bilmiyordum mesela. Şimdi anneme daha çok değer veriyorum. Hani oğlumu gördükçe, onu yaşadıkça annem benim için daha çok değer kazanıyor. Çünkü ne kadar zor biliyorum yani (...) Çünkü, toplumun da gerekleri var. Ne dedim ben toplum olmasaydı kadın buraya gelemezdi. Ben toplum etkili dedim ama aslında pozitif yönde sonuçlar pozitif olsa da tabii ki pozitif yönde etkili değil yani seni tutmaya çalışan insanlar var ve sen onların arasından kurtulmaya çalışıyorsun. Elbette öyle. Yani toplum seni böyle bir şeye mecbur bırakıyor. Mecbur oluyorsun. (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Şöyle, bunu benden dayatma olarak diyorsak kabul etmiyorum tabii ki. Çünkü kimse benim ne yapacağıma karar veremez. Ben neyi ne kadar yapmak istersem o kadar yaparım (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ya şu Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi var ya onda şimdi basamak basamak geliyoruz ya şu kendini gerçekleştirme var ya en tepede, kendini gerçekleştiremeyen her kadın ı kendini gerçekleştirmeye çalışır. Yani kendini gerçekleştirdiğini de göstermeye çalışır. Bu da bence süper kadın (ı kısa düşünüyor) lık orada devreye giriyor. Yani hastalık dediğim yer orası. Yani eğer başkaları için bir şey yapıyorsan ve ben bunu göstereyim diye işte bir şey yapıyorsan o zaman sıkıntı başlıyor. Yani çünkü göstermek için değil, ı kendin için yapmalısın. Ya da işte kendin mutluyusan yapmalısın (14-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar süper kadın ideali kavramının tamamen toplumun kadınlar yaratılışından beri yüklenen beklentilerden oluştuğunu ve bir dayatma olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Dolayısıyla toplumun dayatması olarak bunu kabul etmeyeceklerini ancak kadının süper kadın idealini kendi isteğiyle gerçekleştirecekse çabalamasını, başkaları için değil kendi mutluluğu için gerçekleştirmesini belirtmişlerdir. Ayrıca toplumla birlikte erkeklerin de kadınlara böyle bir beklenti yüklediğinden bahseden kadınlar **“erkeklerin kodlaması/yüklemesi: bütün erkeklerin ideali!”** temasına da değinmişlerdir.

Bak bu kavramı bize erkekler yüklüyor biliyor musun? Mesela hiçbir erkek karısına şunu demez, “ya sen işte bugün yemek yapma, bugün işte atıyorum ben yapıyorum ya da sen bugün temizlik yapma ya da bugün işte atıyorum sen, ben seni kırıksıklıklarınla seviyorum, saçının beyazıyla seviyorum, ya da göbeğinle seviyorum”. Hiçbir erkek karısına bunu söylemiyor. Napiyor erkek ister istemez işte diğer kadınlara bakıyor, beğeniyor, “aman şunun bikinisi güzelmiş” bilmem ne, otomatik olarak senin şeyine onu kodlamış oluyor. Ya da diyor ki “falanca çok güzel yemek yapmıştı, filancaya gittik evi tertemizdi”. Mesela eşim bana bunları hep kodluyor. Yani mesela şunu kodlamıyor, makyaj yapı kodlamıyor, ya da atıyorum saçını beline kadar uzatı kodlamıyor bana ya da tayt giy, mini etek giy kodlamıyor ama mesela ne kodluyor, atıyorum “kilolu kadınlardan hiç hoşlanmıyorum” diyor. İşte ne biliyim diyor ki atıyorum “pis şeyi sevmem ya falancanın işte dediğim gibi falancanın evine gittik tertemizdi, ne kadar titizdi”. E ister istemez şimdi ona özendiğin zaman, e sen eşinle problemin olduysa bunu yapamazsın, mutlu olman gerekiyor. Mutlu olman için kendini eşine beğendireceksin,

erkeğin otomatik olarak sana kodladığı şeyleri yapmak zorundasın. Yani duygusal olarak da bir sömürü bu (06-BT-34(E-2)-RET/RET-YDY-AKSARAY).

Bu süper kadın baskısını yapan erkekler. Kadınlar erkeklerle öyle bir baskı kurmamaları gerektiğini bilirler zaten. Yani çünkü kendilerine istemeyen bir şeyi kadın bir başkasına yapmaz. Kadın daha detaylı düşünür. Erkekler dediğim gibi düz mantık. (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Şimdi bu kavramı bulan erkektir, önce onlar dört dörtlük olsun bakalım böyle bir kadın olur mu? Yani öyle bir şey mümkün değil zaten. Ama dediğim gibi bunu yani %100 erkek istemiştir. Onlar böyle dört dörtlük olursa kadın zaten otomatikman dört dörtlük oluyor bence (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Evet bütün erkeklerin ideali (gülerek) (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Süper kadın idealinin erkekler tarafından ortaya atıldığını, erkeklerin kadınlardan süper olmaları yönünde beklentileri olduğunu dile getiren kadınlar buradan hareketle **“neden süper erkek ideali yok/neden erkekten beklenmiyor?”** temasına da vurgu yapmışlardır.

Peki süper adam diye de bir şey var mı? (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Peki süper erkek ideali var mı? (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Bu neden bir erkekten beklenmiyor, mükemmel erkek olması (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Peki, toplum ideal kadın istiyor da erkek! İdeal erkek nasıl olacak ? (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar, süper kadın beklentisiyle kadınlara bu kadar yükleniliyorsa, neden erkekler için de böyle bir bekleni olmadığını da sorgulamışlardır. Aynı şekilde Jacques (2008, s. 62)'in çalışmasında da kadınlar süper kadın idealinden bahsederken erkekler için de eşdeğer bir terim bulunmadığına dikkat çekerek bunun adil olmadığını bu yüzden de süper kadın idealini reddettiklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla süper erkek ideali de ayrı bir bölümde incelenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Kadınların süper kadın kavramına ilişkin düşüncelerinin ön plana çıkardığı temaların incelenmesinin ardından süper erkek ideali kavramı da ayrı bir bölümde incelenmektedir.

“Medya dayatması/popüler söylem: her şeyi mükemmel yapan kadınlar!”

Süper kadın idealinin bir dayatma olduğunu vurgulayan kadınlar, bu idealin ayrıca medya ve popüler söylemlerle de kadına dayatıldığına değinmişlerdir. Dolayısıyla *“Süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?”* teması odağında dördüncü olarak **“Medya dayatması/popüler söylem: her şeyi mükemmel yapan kadınlar!”** teması ön plana çıkmıştır.

Bu tema odağında kadınlar, *“medya mesajları/sosyal medya: anne, daha iyi anne, daha mutlu anne”* gibi popüler söylemler, *“tüketime angaje etme/tüketim çılgınlığı: kendimizi tüketiyoruz!”* gibi tüketim odaklı bir toplum haline gelmenin sonucu ve modern hayatın bir sonucu olarak *“modern yaşamın getirdiği bir şey: mecburiyetmiş gibi!”* temalarına

değinererek süper kadın idealinin ortaya çıkmasında ve dayatılmasında etkili olan unsurlardan bahsetmişlerdir.

Biraz böyle reklamlardan, dizilerden, işte filmlerden empoze edilen bir şey. İı süper kadın ıı görünüş olarak süper kadın olabilirsiniz ama onun el arkasında işte temizlikçisi vardır işte ne biliyim çocuklarına bakıcısı vardır, bir yardımcısı vardır yani. Bu böyle yürüyen bir şey ve tek başına bizim şu salt halimizle yapabileceğimiz bir şey değil. Çünkü insan çabasının üstünde bir şey bu. Yani uyumamanız falan gerekiyor bunun için. Bu da fiziksel sınırları aşan bir şey zaten. Toplumun empoze ettiği bir şey. Bence bunun bir tarafı şu mesela, hem kadını iş piyasasına sürüyorlar çalış ıı seni bir taraftan hani bir sömürü altına alıyor, öbür taraftan da diyor ki süper kadın ol. Nedir süper kadın, çok iyi bir anne ol, evin temizlensin temizlikçini çağır. İşte yemek yapılsın, yemek yapamıyorsan hazır gıda söylemek zorundasın ama o sofrada bir şey olmak zorunda. Öbür taraftan çocukları alacaksın, böyle gülücükler saça saça oyun bilmem nelerine parkalarına mı götüreceksin. Öbür taraftan sürekli bakımlı olacaksın ve işte erkeğine de güzel görüneceksin. Biraz böyle tükettirmenin ıı bir şeyi gibi geliyor bana, bir yöntemi (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Sosyal medya yapıyor bence. Ortamlar zorluyor seni. Yani işte belli şeyler, bulunduğun çevre diyelim, onun seni oralara itiyor. Ama hani senin bunu özümseyip, kimisi ona dört elle sarılıyor ve bunu görev ediniyor, hani böyle mutlaka olmak zorunda ya da yapabildiğini yapıyorsun. Uyabildiğine uyuyorsun. Şimdi bunu çok zorlayıp, bir üst sınırına doğru çıkıp, üst level'a atlamak var, level atlayarak, seviye atlayarak gittin mi bunun sonu yok işte. Yani bulunduğun çevrede kimi durumlarla idare edip yaşayabilirsin, ama işte dediğim gibi şey yok ki, üst sınır denen bir şey yok. Yani yok. İşte çocuğumu özel okula göndereceğim dedin, a özel okula gönderdin, bir baktın ki bunun b'si de var, c'si de var, d'si de var. Lisesi var, üniversitesi var. Ne bileyim yani bitmiyor. Oraya gönderince işte yok gitarı var, piyanosu var, yüzmesi var, basketi var. yani o şeyler bitmeyecek. Ve sen her birine yetişmeye çalışırsan, o onu yapıyor ben de yapayım, toplum bunu istiyor aa bunu da öğrenmesi lazım, ucu yok yani. Yani yetişemezsiniz ki. İşte hem sinemaya gideyim, hem tiyatroya gideyim işte hem tatile gideyim, beş yıldızlı otele gideyim (gülerek), işte sosyal medyaya fotoğraf koyayım, her akşam romantik yiyeyim. Yok öyle bir şey yani. E tabi şimdi şeye ulaşmak çok kolay, yani sosyal medya demeyeyim de internet diyeyim, yani dünyanın her noktasında insanlar ne yapıyor görebiliyorsunuz. İnsanlar nasıl evlerde yaşıyor, ne işler yapıyor, çocuklar nerede okuyor, ne görüyorlar, her şeye erişebilmek mümkün. Eskiden, şimdi köydeki bir çoban da görüyor artık mesela, işte şehirdeki de görüyor, aynı şeyi Türkiye'nin Dünyanın her yerinden her insan, internete sahip olan her insan, her insanın yaşantısını görebiliyor. Bu gördüğümüz, görmek istediğimiz yaşantılar genellikle kendinden üst seviyedekiler. Yani o yüzden ı dünya küçük ama çok hızlı tüketiyoruz, çok bence. Yani her şeyi görüyorsunuz, maalesef şey de yani bir tek eşya tüketimi anlamında değil, duyguları da çok hızlı tüketiyorsunuz. Eskiden atıyorum bir tatile giderdin, gezdiğin yerlerin fotoğraflarını arkadaşlarıyla paylaşırdın. Çünkü görmemişti, o özel bir şeydi. Ama şimdi öyle bir şey yok ki. Zaten herkes her yerin fotoğrafını internette görüyor (gülerek). Ha yani gitmene gerek yok her yer hakkında, her şey hakkında bilgi sahibi, fikir sahibi olabilirsin. Öyle bir dünyada yaşıyoruz ve o tip olaylar çok hızlı tüketiliyor. Yani her şey, çocuklar da, çocuklarınıza bir bakıyorsunuz mesela bir oyun oynayacak, beş dakika oynuyor, atıyor. Tüketiyorlar. Hemen çünkü arkasından reklamlarda ikincisini görüyor, üçüncüsünü görüyor, beşinci, yani şey yok sınır yok. Yani çocuğunuzu nerede durduracağımızı bile bilemiyorsunuz. Alsanız bir türlü, almanız bir türlü, yapsanız bir,, yani sınırı kestirmek ya da o sınırı, işte ona yetişeyim herkesin var ben de alayım dediğiniz zaman tükendiniz işte. Yani nereye gideceksin (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Bunun ıı tüketime angaje olması. Çünkü popülerleşmesi demek, biraz daha tüketim odaklı hale gelmesi demek (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY)

Bence o son zamanlar, işte sosyal medyada falan hani böyle her şeyini mükemmel yapan, yemeği, sunumu, evi (gülerek), her şeyi o kadınlardan çıkmış bir şeydir kesin. (Hafifçe gülüyor) Öyle bir şey yok tabi ki (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Hani işte anne daha iyi anne, işte (kısa düşündü) şey trendlere göre işte efendim evde kepekli ekme yapma trendi gelmişse, yani sosyal medyaya bu yayılmışsa, hemen bir ekme yapma makinesi alıp, evvah evvah, çocuklarıma organik ekme... Yani şöyle bu noktada olmasa da şu

noktada biraz kendi kendimi hırpaladım, şu beslenme ve gıda ile ilgili konulara ben kendim biraz fazla takmış dönemim oldu (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Şimdi hayat öyle. I bu modern hayat malesef insanları o sorumluluğun içine itti. O yüzden ben artık daha butik şeyleri seviyorum. Yani böyle ı çok karmaşa değil de doğa içinde, daha sakin. Yani ı modern hayat bizi bu şeye itti. Bazen siz istemeseniz de sistem daha doğrusu. (...) Iı dolayısıyla bizde her şey iç içe geçmiş. Yani siz istemeseniz de sistem bir kere sizi bir robot ıı yorucu bir şeye geçiyor (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar sosyal medya, modern yaşam ve tüketim odaklı toplum olmak gibi bir çok unsurun süper kadın ideali kavramını ortaya çıkardığından bahsederek çok önemli noktalara temas etmişlerdir. Modern yaşamla birlikte insanların daha tüketim odaklı yaşadıklarını, söz konusu bu yaşantıları insanların yakından birbirlerini takip ederek öğrendikleri ve bunda da sosyal medyanın çok büyük bir etkisi olduğunu, medya aracılığıyla öğrendiklerini ise çoğu zaman farkıda olarak ya da olmayarak uygulamaya çalıştıklarını böylece de kendilerini modern hayatın tüketim çılgınlığı ve sorumlulukları içerisinde bulduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla sosyal medya aracılığıyla mükemmel hayatlar, mükemmel anneler, mükemmel çocuklar ve mükemmel eşler gibi popüler söylemlerin ve ideal kadın imgelerini süper kadın ideali kavramını ortaya çıkardığını vurgulamışlardır. Bu bağlamda Türkdöğen (2013, s.45)'ın postmodern aşırı anneler ve popüler kültür bağlamında anneliği incelediği çalışmasında annelik, tüketim ve mükemmel annelere ilişkin çok önemli noktalara değinmiştir. Yazara göre; “kullanım ve tüketim kültürü olarak tanımlanan popüler kültür; popüler sanatçılar, popüler anneler şeklinde uzatılabilecek bir liste ile paketlenmiş popüleri tüketiciler kullanmaktadır. Popülerin sunulduğu kitlenin geniş yığınlara hitap etmesi ise popüler kültürün tüketim kültürü olduğunu ve kendi tüketim metasını yeniden oluşturduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır. Popüler kültürün merkezinde yer alan medya hem görsel, hem yazılı medya olarak anneliği, sosyal medyanın tüm araçlarında günümüz postmodern kodlarına uygun bir biçimde kullanmakta, “aşırı annelik” vurgusuyla tüm kadınları pedagojik eğitimden geçmiş, çocukları hayatının merkezinde ve daha da önemlisi hayatlarının tek unsuru olarak tek tiplendiren bir konumda bulunmaktadır. Bu araçların hepsinde annelik günümüz annelik anlayışına uygun bir biçimde “mit” olarak sunulmaktadır. Ayrıca yazarın ülkemizde ana akım medya unsuru olarak yayınlanan gazeteleri incelediği bu çalışmasında, gazetelerde yer alan annelik haberlerinin genel olarak magazin sayfalarında ve sanatçı, manken gibi kişiler üzerinden yapılması anneliğin popüler kültür olarak sunulmasında etkili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kadın imajları üzerinden oluşturulan “fedakar, aşırı, pedagoji uzmanı, iyi anne,...” ler gibi önüne gelen sıfatlarla çoğalan annelik ağları, beslenmeden, diyet programlarına, kişisel gelişim kitaplarından, annelik rollerini sürekli üreten kitap ve

dergilere, yaşam biçimlerinden, ideolojilere, dini yaklaşımlara kadar çeşitlilik oluşturmaktadır. Böylece kadınlar medyanın çeşitli alanlarında onlardan talep edilen “ideal kadın” ın nasıl olması gerektiğini öğrenmektedirler”. Ayrıca Cihangiroğlu (2018, s. 1-8)’nun da belirttiği gibi tüketim kültürünün en önemli alanı olan medya, kadınlık ve annelik üzerinden sunulan ideal kadın temsilleri ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmekte, kadının nesnelleşmesini ve tüketim unsuru olmasını sağlamaktadır.

“Farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında!”

Kadınlar kültürel ideallerden bahsederken, süper kadın idealinin de kültürel bir ideal olduğunu vurgulamışlar ve “*Süper kadın ideali: toplumsal gerçeklik mi? gerçekçi olmayan idealler mi?*” ana temasında fiziksel görünüm, güçlü olmak, mükemmel olmak, bunlarla birlikte hepsinde iyi olmak ve her şeye sahip olmaktan bahsederek ön plana çıkardıkları “*süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?*” alt temasına değinmişlerdir. Bu tema odağında ilk olarak süper kadın kavramının ulaşılması zor ve imkânsız olan bir ideal ve hayal olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu kavramın aynı zaman da toplumun dayattığı toplumsal bir gerçeklik olduğunu ve kadınlar üzerinde baskı yarattığına da değinmişlerdir. Son olarak hayal veya ideal de olsa, toplumsal bir gerçeklik de olsa kadınlar bu ideale yönelik beklentileri farkında olarak ya da olmayarak da gerçekleştirmeye çalıştıklarını vurgulamışlardır. Dolayısıyla bu bağlamda “*farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında!*” alt teması ön plana çıkmıştır.

Vallahi nasıl desem, biz şimdi o rollere göre süper kadın oluyoruz zaten. Ama şimdi kime göre. Ben şimdi kendime süper kadın diyorum da kime göre yani. Ben kendime diyebiliyorum, başkası bana süper kadın der mi. Yoksa işine gidiyor 5 saat çalışıyor, geliyor mu der. Yoksa iyi bir eş, yani eşime sorduğunda iyi bir eş değil mi der. Bana göre ise tabii ki de süper kadınız (...) zorunlu olarak süper kadınız ki, istemek değil bu. Yani nasıl diyeyim sabah yine okula geliyorsun, oradan öğrenci koştur koştur geliyor, hemen bir şeyler anlatıyor, sorun olmuş şu olmuş, bu olmuş, onu çözme projesindesin bir kere. Okula geliyorsun, derstesin, öğrencilere yeni bir şeyler vermek için çünkü onlar aç. Senden değişik bir şey görecekler ki, seni bir kere iyi öğretmen olarak kabul edebilsinler. Hadi oğlum git, yap, öyle bir insan değilim. Sadece bu gün şunu yap bunu yap, gidip kendi başınıza oynayın vs. hiç bir zaman öyle bir öğretmen olmadım. Hep devamlı boş kaldığımda bile ne yaptırabilirim şeyine girmiş bir öğretmenimdir. Kendimi övmek anlamında değil ama ben rahat edemem. Vicdanen rahat edemediğim için böyle. Onları geliştirme şeyindesin. Siz aradığınızda özel eğitim sınıfındaydım, otistik çocuklar. Onlar ile ne yapabilirim, onları nasıl biraz daha dışa dönük yetiştirebilirim, onun öncesinde hentbolcularım vardı, onları nasıl hızlandırabilirim diye çalışma yaptırıyordum. Buradan çıkacağım, dersten, antrenmanım var, erkeklerin antrenmanı var, onlar ile orada haşır neşir oluyorsun. Sonra çıkıp oğlum alacağım, onu parka götüreceğim. Eşim burada değil. Eve gideceğiz yemek, oğlum ile biraz oynarız, yemektir, işte ondan sonra onun çantası, onun ödevi varsa ödevine bakmaya çalışırım, bu yaşta ödev olmuyor ama şarkılar ile müzikler ile... Ondan sonra ortalığı toparlayayım... Süper kadın oluyorsun herhalde. Yani daha yapabilecek hiç bir şey yok (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Aslında süper kadın yükü omzumda aslında. Ben sadece yani o çarkta milleti mutlu edeceğim diye hani her yere zorunda değiliz ama aslında oynadığın rol de o, bi baktığın zaman. Onu farkında olmadan var zaten. Farkında olmadan, ı bir sürü işte çocuk ilgi bekliyor, eş ilgi

bekliyor. Kadın istesin istemesin, ben de dahil, zaten bu çarkın içine giriyorsun (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ya bu kavram aslında benim ı istemsiz olarak yapmaya çalıştığım bir kavram (gülerek). Ama tabi olmasa olur. Hani kimsenin kendini yapamadığı şeylerden dolayı suçlaması gerektiğini düşünmüyorum. Çünkü bu insanda ekstra bir stres ve baskı yaratıyor. Hani bir alanda kendini yetersiz ve kötü hissetmek o hayatının bütün alanlarına yansiyabilir. Hani ben de bunu istemsiz olarak yapıyorum ama yapmasam da olur aslında. E hani ben de yarın öbür gün belki bunun üzüntüsünü yaşayacağım. Şimdi hani şu an öyle bir şikayetim yok ama (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar mevcut rollerini yerine getirmeye çalışırken zaten süper kadın yükü altında olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak bunu çoğu zaman farkında olmadan yaptıklarını da belirtmişlerdir. Bu durum özellikle süper kadın idealini onaylayan ya da bu konuda belirsiz olan kadınlarda görülmektedir ve bu da kadınların toplumsal ve kültürel beklentiler ve bu beklentileri içeren çoklu rollerini içselleştirdiklerini göstermektedir. Söz konusu içselleştirme ise, kuramsal çerçevede detaylı olarak ele alındığı gibi, kadının kimliğini oluşturduğu çocukluk döneminden itibaren gerçekliğin sosyal inşası süreçlerinden biri olan toplumsallaşma (sosyalizasyon) süreciyle gerçekleşmekte ve bu süreçte kadınlar cinsiyetlerine uygun olan davranış, norm ve yargıları öğrenerek içselleştirmektedirler. Metin (2011, s. 83)'in de belirttiği gibi; gerçekliğin sosyal inşası kuramına göre; gerçekliğin sosyal inşâ süreçleri ve bu süreç içerisinde kimliğin kazanılması kadın kimliğine de uygulanabilir. Kadın kimliği de onu benimseyen kadın için gerçeklikler içindeki bir gerçekliktir ve onun tamamlayıcısı olan ve gerçekliğini artıran kimliklerle birlikte var olur. Dolayısıyla sosyalizasyon (toplumsallaşma) ve meşrulaştırma süreçleri ile kimliğini ve rollerini her gün yeniden hatırlayan kadın kendisi olabilmek için kendisinden bekleneni yansıtmaya devam eder.

Akkaş (2011, s. 104)'a göre; "Sosyalizasyon bireylerin sosyal aktör ve kurumlar aracılığıyla sosyo-kültürel değerleri ve davranış kalıplarını içselleştirdiği bir süreç olarak nitelendirilebilir". Bireyler içinde bulunduğu toplumdaki diğer bireylerle ilişki içerisine girerek birtakım norm ve değer yargılarını benimser. Bireyin yaşadığı toplumsal yapı ile bütünleşme sürecini tanımlayan toplumsallaşma sonucu özne inanç, değer ve davranış kalıplarını benimseyerek yaşadığı toplumun bir üyesi haline gelir. Böylelikle bireyler, kendi cinsiyetlerini yaşadıkları toplumun o cinsiyete yüklediği anlam doğrultusunda inşa ederler. Öte yandan bireylerin cinsiyet rollerini öğrenme süreci, bebeklik yıllarında başlar ve yaşamları boyu devam eder."

Metin (2011, s. 85) söz konusu içselleştirme aşamasının ise yukarıdaki kadınlarında da belirttiği gibi farkında olarak ya da olmayarak nasıl gerçekleştiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

Çocuğun bilme süreci toplumsallaşma süreci içerisinde gerçekleşir. Kimliğin oluşumunu sağlayan ise büyük oranda aslı toplumsallaşmadır. Çocuk, aslı toplumsallaşma sürecinde anlamlı ötekilerle kendilerini özdeşleştirir ve onların rol ve tutumlarını içselleştirir. Bu özdeşleşme ile de bir kimlik edinmeye başlar. Çocuğun kimliğinin aslı toplumsallaşma içerisinde oluşmasının ana sebebi bu özdeşleşirmedir. Çünkü anlamlı ötekinin tek olduğu yerde (anne ya da baba), kendisiyle özdeşleşilen kimlik tek gerçekliktir ve sorgulanmaz. Bir kız çocuğunun anlamlı ötekileri ebeveyni, kardeşleri, yakın akrabaları ve bir ihtimal de

komşularıdır. Bu çocuk, asli toplumsallaşma aşamasında anlamlı ötekilerinin rollerini bilir, fakat kendisini annesi başta olmak üzere hemcinsleriyle özdeşleştirir. Ona göre tüm kadınlar annesi gibi, tüm erkekler de babası gibidir. Kendisini annesiyle özdeşleştirirken, oğlan kardeşinin de babasıyla özdeşleşmesi gerektiğini bilir. Bunun yanında kendisinin annesi gibi bir 'karı', evlendiği oğlanın da babası gibi bir 'koca' olacağını da farkındadır. Bu kimlikler, o kız çocuğu için gerçekler; o doğmadan önce bu gerçeklik vardı ve o öldükten sonra da devam edecektir. Farklı gerçekliklerle karşılaşmadığı sürece bu gerçeklik onun için mutlak. Hatta çoğu durumda farklı gerçekliklerin olabileceğini dahi tahayyül edemez. Gündelik hayatın bu gerçekliği, özne olarak seçtiğimiz kız çocuğunun annesi ve diğer anneler tarafından içselleştirilmiştir. Bu annelerin kendi rollerini ve kimliklerini dışsallaştırmaları ile tarih içerisinde kadının rolü ve kimliği kurumlaşmıştır. Kimliğin kurumlaşması için kadının o kimliği kabul etmesi ve yaşaması yeterlidir; zaten bir kimliğin dışsallaştırılması, o kimliğin yaşanmasıyla eşitir. **Bu kız çocuğu annesi tarafından dışsallaştırılan rolleri ve kimliği toplumsallaşma aşamasında içselleştirmektedir. Bu içselleştirme aşaması öncelikle bilişeldir (cognitive)dir, sonrasında ise normatif (normative) bir hâl alır. Bir örnek vermek gerekirse, "ev işlerini kadın yapar" bilişsel formu, zaman içerisinde "ev işlerini kadının yapması gerekir" şeklinde normatif bir forma dönüşür.**

Kadınların *farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında!* temasına ilişkin ifadelerinde farkında olmadan süper kadın idealini onaylamaya ve uygulamaya yönelik davranışları yukarıdaki çalışmalarda da görüldüğü gibi içselleştirdikleri durumlardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda özellikle süper kadın idealine ilişkin bakış açılarında "belirsiz" grupta kalan kadınların süper kadın idealini onaylamadıklarını söylerken diğer taraftan süper kadın idealine uymaya çalışmalarındaki çelişkinin sebebi kadın kimliğine ilişkin davranışları içselleştirdiklerini göstermektedir. Dolayısıyla *farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında!* teması odağında kadınlar yukarıda Metin (2011, s. 85)'in de belirttiği gibi "bilişsel "ya da "normatif " olarak yani farkında olarak ya da olmayarak süper kadın idealini gerçekleştirdikleri ya da gerçekleştirmek istediklerinden bahsetmişlerdir. Bu bağlamda ilk olarak bazı kadınlar, süper kadın idealinin *"tercih/mecburiyet olmasına bağlı"* olduğunu, *"severek yapıyorsam güzel"*, *"yıpratmadığı sürece güzel"* olduğunu da belirtmişlerdir.

Yani iyi kullanırsan iyi kötü kullanırsan kötü. Bu internet gibi bir şey aslında gerçekten. Hangisini daha çok aldığına ya da öncelik sıralaması hani hangisine göre yaptığım önemli. Benim içime sinen her zaman vicdanım ile verdiğim kararlardır. Nedir, öncelikle insan olmak, kendimce. Çünkü ben bu dünyaya tek kişi geldim aslında. Önce ben vardım, sonra işte eş oldum, sonra anne oldum. Bunun sıralamasını yapmak önemli (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ya şimdi süper kadınlık şeyinde, o biraz daha şey, yani bir tık fazla, böyle daha çok ideali olan, daha çok böyle işte ı işimde hem kariyer yapıyorum, hem çocuk yapıyorum, hem güzel eş olayım ondan sonra işte güzel yemekler yapayım, güzel tatil yerlerine gideyim, başarılı kadın olayım. Ya bunların hepsinin bir arada yürütülmesi zor. Belki de imkansız. İmkansız demeyeyim de pardon. Bedeli çok fazla. Bedeli ödemeyi göze alabiliyorsa, bedelini ödeyebiliyorsa olur. Bedelini ödeyebiliyorsa. Şimdi işinde kariyerli, başarılı bir kadın olurken, evini ihmal etmesi gerekiyorsa, mutlaka bedel ödeniyor. İşte geç saatlere kadar çalışması gerekiyor, kocasını ve çocuklarını ihmal ediyor. Eve geldiğinde çocukları uyumuş olmuşa. Ha öbür taraftan maddi durumu iyi, ben şimdi biraz daha şeyden konuşuyorum hani orta gelir ve orta gelirin altındaki kadınlar adına konuşuyorum. Orta gelirin üstündeki kadınlar maddi olarak, maddi olarak daha güçlü olan kadınlar ı şimdi şey yapamıyor işte ı evde temizlik yapma derdi yoksa, işte ı yemek yapmayı, dışarda yemek yeme konusunda ı sıkıntısı olmayan kadınlar daha

götürebiliyorlar. Ha benim hem, benim bahsettiğim kadınlar, dediğim gibi böyle şey, orta gelirli. Orta gelirli, işte aylık gideri hesaplanmış, bütçesi hesaplanmış, bunların dışına çıktığında, ıı zorluk yaşayabilecek kadınlar (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Tercihe bağlı olarak hani mecbur olmamakla. Şunu kınamam asla, ben çocuk doğurdum işte işimden vazgeçiyorum. Hani bak bak çocuk için kariyerinden vazgeçti. Geçebilir, öyle mutlu demek ki (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Yani beklentiler çok abartılmadığı sürece yani kadın kendinden ödün vermeye başladığı ıı ya da işte her şeye dediğiniz gibi yetişmeye çalıştığı işte yıpratmadığı sürece aslında hani güçlü olmak, güçlü bir kadın olmak hani her şeyi ayrı ayrı yapmak güzel bir şey. Ama hani dediğim gibi bu kadını yıpratmamalı, kendinden ödün vermemeli, kendine de zaman ayırmalı. Yani her şeye yetişmeye çalışmamalı bir yandan da. Ama olmak isterim ama hani dediğim gibi beni yıpratmayacaksa yani hani sürekli başkalarının beklentilerini karşılamaya çalışmak da kötü, ama olmak isterim yani güçlü bir kadın (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Yapabiliyorsa iyi tabi ki, ama yapamıyorsa, yani hakkı ile o süper kadını diyemiyorsa ya da süper kadını gibi gözüüp de ondan sonra gece kendisi işte yatağa yattığında uyuyamıyorsa, ağlıyorsa, ya da işte bizim görmediğimiz bir şekilde kendinden alttakilere, ses çıkaramayacak kişilere işte ne bileyim belki sert davranıyorsa, bir huzursuzluk, rahatsızlık veriyorsa çevresine, hiç bir anlamı yok. Çünkü bir insan illaki işte başarılı olmak zorunda değil. Yani başka bir şeyde başarılı olmak zorunda değil. Herkesin mutlu olduğu bir alan var. Orada mutlu olsun, başarılı olsun yeter. Birisi kek yaparak mutlu olur, birisi de işte bizim gibi bir laboratuara girerek deney yaparak mutlu olur belki (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlar süper kadın olmanın tercihe bağlı olarak ve yıpratmadığı sürece iyi bir şey olabileceğinden bahsetmişlerdir. Hatta bazı kadınlar severek yapacağına ve yıpratmayacağına inandıkları sürece süper kadın olmayı istediklerini de dile getirmişlerdir. Benzer şekilde Jacques (2008, s. 64-70)'in çalışmasında da kadınlar süper kadın idealine uyma ya da uymamanın “tercih meselesi” olduğundan bahsederek “kadının kendi seçimi olursa harika olacağını” ayrıca yukarıdaki kadınlardan birisinin de belirttiği gibi süper kadın idealinin “zengin olmak ya da orta ve üst sınıf kadın olmak” ile de ilgili olduğunu vurgulamışlardır.

Bazı kadınlar ise zaten böyle bir hayallerinin olduğundan bahsederek **“keşke olabilsek” ve “ulaşmaya çalıştığım şey/inanıyorum/olmalı da!”** temalarına vurgu yapmışlardır.

Yani ıı yani keşke güzel, böyle değişik güçlerimiz olabilse, süper kadın olabilsek yani hani. Ama olamıyoruz (gülerek) (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yani günümüz için değerlendirirsek bence süper kadın çalışan kadın. Yani çalış,, çünkü ev hanımının zaten ev,, çalışan kadının hem ev hanımı görevi hem de çalışan kadın görevi var. Sadece çalışmayıp evde duran kadın bence süper kadın değil (gülerek). E çünkü süper kadın aslında yani benim gözümde, ıı hem iş hayatında çalışıyor hem ev hayatı, zaten ev hanımı oluyorsun. ıı bu açıdan hani bakarsak olaya, ıı çalışan kadın bana göre süper kadın. Bence iyi bir şey. Yani hani benim gözümde tabi canlandırdığım süper kadın bu demekse, her kadının iş hayatında olması gerekiyor, ıı kendine bir özgüveni olması gerekiyor. Zaten iş hayatındaysan bir şeyleri başarabiliyorsundur ve o başarı duygusu oldukça da kadının kendine olan özgüveni gelir. Ama hani evdeysen de, sürekli eve kapanmışsan, ev hanımı rolünden bahsediyorum. Sadece iş yapmak ya da yemek yapmak, çocuğa bakmaksa hayatın tabi ki burda başarı duygusu yok en başta. Başaramadığım için de kendine hani bir özgüvenin yok. ıı kapının ardına çıktığında yani topluma açıldığında ıı bi özgüven eksikliği olabilir. ıı e burda noluyo kadının süperliği gidiyor işte (gülerek). ıı bana göre hani ıı her kadın çalışmalı, yani iş hayatında olmalı ve aynı zamanda da evini de güzel bir şekilde yönetmeli. Süper kadın böyle bir şey bence (gülerek) (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bence iyi bir şey (karşılıklı gülerek). Yani herkese, her şeye yetebilen bir kadın olabiliyorsa ne mutlu o kadına (...) Yani eğer o aldığımız küçük yardımlar süper kadın olmaya engel değilse (gülerek). Yani çünkü ben hem aynı anda işte olup, hem de çocuğumla vakit geçiremem. İı yani dediğim gibi hani süper kadın,, tabi bu bir süreç yani ilerleyen dönemlerde çocuğumda hani okula başladığında mesela hani onu okula gönderip, kendim işe gidip hani o okuldan gelene kadar ya da işte hani akşamdan o uyuyunca ne biliyim yemeğini, hani çamaşırını, ütüsünü, her şeyini hazırlayabilen bir kadın evet olabilirim. Bunu yapabileceğimi düşünüyorum, ben buna inanıyorum. Şu anda çok küçük olduğu için şu anda değil ama ilerleyen dönemde evet (gülerek) o süper kadın olabilirim diyorum (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani aslında günlük yaşantımda, az önce de konuştuğumuz gibi her şeyin en iyisinin olmasını, böyle bir programlanmışım sanki ben, kendi adıma. Yani her şey, iyi bir anne olmak, iyi bir ev hanımı, işte iyi bir kadın, her alanda başarılı olmak, süper kadın olmak, evet benim idealimdir mesela. Olabilsek (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Yukarıda da görüldüğü gibi kadınlar her ne kadar süper kadın idealinin dayatma olduğunu düşünseler ve dayatma olursa kabul etmeyeceklerini dile getirirler de ulaşmaya çalıştıkları şeyin bu olduğunu ve süper kadın olmayı istediklerini ve hatta bu idealin zaten olması gereken bir ideal olduğunu da belirtmişlerdir. Ancak şu an kendilerini süper kadın olarak görmediklerini ama ileride olacaklarına inandıklarını dile getirmişlerdir. Alanyazında henüz Türk kültürüne sahip kadınlar incelenmemiş olmakla birlikte farklı kültürlerde yer alan kadınların süper kadın idealine bakış açıları incelendiğinde; Her şeye uyum sağlamayı isteyen, özerklik ve bağımsızlığı korurken kariyerinde başarı, romantik bir ilişki, çocuk sahibi olmak isteyen (Whitty, 2001; Snapp, 2010); geleneksel erkeksi özelliklere (bağımsızlık, başarı, rekabet) ve birincil kadınsı niteliklere (çekici, bakıcı) bağlı kalabilmeyi isteyen aynı zamanda ilişki rolleri sürdürmenin yanı sıra görünüm ve çekiciliğe yönelik kaygıyı korumaya çalışma çabasında olan (Goldberg, 2001); toplumun ideal kadını özerk ve başarılı olarak tanımlayarak kendi ideal kadın algılarını toplumun ideal kadınları gibi tanımlayan (Lewin, 2005); Süper kadını idealize eden ve “önemseme” ve “duyarlılık” gibi kadın niteliklerine değer veren (Mensing, 2003) kadınlar süper kadın idealine bağlı olan kadınlar olarak nitelendirilmişlerdir. Benzer şekilde yukarıda görüşlerini ifade eden kadınlar da aynı özelliklere sahip olmak istediklerini belirterek böyle bir idealleri olduğundan bahsetmişlerdir, böylece bu kadınların süper kadın idealini onaylayan kadınlar olduğu görülmektedir. Süper kadın idealini onaylayan kadınların aksine bazı kadınlar ise süper kadın idealinin iyi bir şey olmadığını dile getirerek, geçmişe süper kadın olduğunu düşünenler **“önceki halim: seni sen olmaktan çıkarıyor!”** temasına, şu an süper kadın idealine ulaşmaya çalıştığını söyleyenler ise **“hastalık bırak sen olmadan da devam edecek ama bırakamıyorum!”** temasına vurgu yapmışlardır.

Bence süper kadın olma isteği bir hastalık. Çünkü her şeyin en iyisi olamazsın. Yani ben onu öyle düşünüyorum (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bunu çok yapan bir insanım. Ama bunun bir psikolojik sorun olduğunu düşünüyorum. Ben senin tam tersi mükemmel kadının bir sendrom olduğunu düşünüyorum. Yani bir aslında sendrom değil bir ideal ama bu ideal ileri boyutta sendrom haline geliyor. Yani ilk başta ideal olarak başlıyor. Dedim ya ben sana kadın olduğu yeri kabul etmedi. Kendine başka bir yer belirledi. Bu ideal boyutu. İdealist oldu kadın, dedi ki ben burayı sevmedim, siz bana burayı verdiniz ama ben burayı sevmedim, ben şurada duracağım. Burada durup yani kim ne derse desin. Ben buradayım dese kadın. Bir şey olmayacak ama siz bunu kabul etmek zorundasınız diye dayattığın zaman iş sendroma dönüyor. Bu sefer mükemmeliyetçi oluyorsun. Sanki sen yapmayınca hiç bir şey yürümeyecek gibi düşünmeye başlıyorsun. Yani her şeyle sen uğraşıyorsun ya her yere yetişiyorsun her şeye. Bu sefer kimseye güvenemiyorsun. Kimseye hiçbir şey emanet edemiyorsun. Eşine parayı emanet edemiyorsun. Belki dört dörtlük yapacak adam ama yok. Yapamaz, benim gibi yapamaz, olmaz. Ya çocuğu başkasına emanet edemez. Yok kimse benim gibi yapamaz. Yani bu bir sendroma dönüyor ileri boyutta. Çünkü her anlamda görüntü olarak mükemmel olmak istiyorsun. İşte işin olarak mükemmel olmak istiyorsun. Ev işi olarak mükemmel olmak istiyorsun. Mesela ben evimi giderken hayatta pis bırakmam. Bunun tek bir sebebi var. Ben dışarıdayken ölürüm kalırım bir şey olur, benim evine gelirler ve pis görürler, bak. Yani bir şey olmak lazım her şey dört dörtlük olması lazım. Yani işim de, evim de, çocuğum da, şunum da, bunun da dediğin zaman iş psikolojik bir boyuta geçiyor artık. Senin o ideal dediğin şey ama ben bunu sadece mükemmel kadında söyleyemem. Bu her insanda böyle. Mesela politikacılar, siyasetçiler lider oluyorlar. Başkan oluyorlar. İlk zamanlar çok mütevazı oluyorlar. Sonra ilerleyince bir megalomanya çıkıyor ortaya. Dolayısıyla bırakamıyorsun bir şeyleri. Bunu İkbal Aydın mıydı kadının ismi? İkbal Aydın dı galiba. Şu sonradan kapandı falan ya sunucuydu. O bir terapiye gidiyor. Tiyatro gibi bir terapi yapıyorlar orada. İşte soruyorlar. Bu annesini mi babasını mı birisinden nefret ediyormuş hiç görüşmüyormuş. Annesinden. Annesi, abisi olmuş bunları bir daha hiç sevmemiş. Saçını bile taramamış annesi bunların. Bu da hep nefret etmiş annesinden. İclal Aydın. Bunu bir terapi yapıyorlar. Terapide kardeşinin öldüğü anı gösteriyorlar. Annesi kardeşinin ölüsünün üzerinde ağlarken diyor ki çocuğun kulağına eğilip Allah'ım sana yemin ediyorum bir daha hiçbir çocuğumu bu kadar sevmeyeceğim, seversem onu da benim elimden alırsın. Annesi bu yüzden sevmemiş aslında. Ama kadın bilmiyormuş bunu yani. Yıllarca hep nefret etmiş annesinden bizim saçımızı bile taramadın diye ve bunu tiyatroyla gösteriyorlarmış ona. En sonunda İclal Aydın'ı sahneye çağırıyorlar. Diyorlar ki bırak kendini. Kendini arkaya bırak, düşeceksin bırak. Bu da bırakamıyormuş yani yapamam diyormuş. Kesinlikle bende yapamam. Şimdi sen benim arkamda dur, arkamda olduğun halde ben kendimi bırakamam. E kim olursa olsun bırakamam. Bu güvenmediğin için işte mükemmel kadın sendromu burada giriyor devreye. Bırak, bırakmıyormuş kendini mesela. En sonunda bırakıyor artık. Diyor ki yere düşeceğim ama bırakayım kendini. Bir bırakıyor herkes tutuyor onu. Kalkıyor, ayağa kaldırıyorlar. Diyor ki doktoru ona. Peki diyor İclal Hanım düştünüz mü? Düşmedim. O zaman diyor lütfen hayatı biraz bırakın. Bu hayat siz olmadan da devam edecek. Sızsiz de sürecek. Ne bileyim çocuğunuz siz olmadan üniversiteye gidebilecek, yemeğini yiyebilecek, iş kurabilecek, para kazanabilecek ya da ne bileyim eşiniz siz olmadan bir şeyler yapacak ya da anneniz babanız siz olmadan bir şey yapabilecek. Ama işte mükemmel kadın önce diyorun ya bir idealist çıkıyorsun yola. Her şeyi yapıyorsun, yapıyorsun. Her yere koşturuyorsun, koşturuyorsun, koşturuyorsun. Bu sefer diyorsun ki ya ben bunu yapmazsam bunların hali harap ve bu insana kötü bir psikoloji yüklüyor. Bu psikoloji yüzünden aslında bırakmak istiyorsun. Mesela ben çok söylüyorum kendime diyorum ki ya bak şu makaleleri her şeyi bırakacağım. Alacağım bir roman, yemin ediyorum önümüzdeki 1 ay roman okuyacağım. İşte yatacağım. Dinleneceğim. Ya biraz kafamı dinleyeceğim ama yok yapamıyorum. Yani o şeyim benim engelliyor. İzin vermiyor. Diyorum ki ya evimi temizlemeyeceğim ya 1 hafta 10 gün boş ver, ne olursa olsun. Ama yok 3-5 gün sonra onlar bana batmaya başlıyor. Yani şey yapıyorum böyle. Ya da iş konusunda mesela diyorum ki ya ama bu arkadaşım gelmiş, benden önce doçent olmuş, ne olacak olsun bir şey olmaz. Ama yok o oldu, bende olmam lazım. İşte mükemmel kadın bu yüzden ileri boyutta sendroma dönüşüyor. Başta ideal oluyor. Ama yani bence ileri boyutta, Bence sendrom. Çünkü, toplumun da gerekleri var. Ne dedim ben toplum olmasaydı kadın buraya gelemezdi. Ben toplum etkili dedim ama aslında pozitif yönde sonuçlar pozitif olsa da tabii ki pozitif yönde etkili değil yani seni tutmaya çalışan insanlar var ve sen onların arasından kurtulmaya çalışıyorsun. Elbette öyle. Yani toplum seni böyle bir şeye mecbur bırakıyor. Mecbur oluyorsun. Sonra bu defada bırakamıyorsun. Yine aynı işte. O mu eleştirir, o mu bunu söyler, bu mu bunu söyler derken iş sendroma dönüşüyor (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kırk yaşına kadar olan ki dönemim zaten. Yani süper kadın olmak benim için yani her şeyi dört dörtlük planlamak, herkese yetişmek, herkesi, her şeyi ayrı idare etmek, süper kadın bu. Olabildiğinden fazlasını vermek yani. Seni sen olmaktan çıkarıyor süper kadın bir kere (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Benim on yıl önceki halim gibi (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlardan bazıları daha önce süper kadın olduğunu ancak süper kadın olmanın kendilerine getirmiş olduğu olumsuz sonuçları dile getirirken bazıları ise istemeden süper kadın olmaya çalıştıklarını, bunun olumsuzluklarını yaşadıkları için süper idealinin hastalık olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak buradaki en önemli nokta hastalık olduğundan bahseden kadınlar daha çok mükemmelliğe erişmek istemek ve her şeyi kendisinin yapması, kontrolün kendisinde olmasından bahsetmektedir. Hastalık olarak adlandırmalarının sebebi ise bunu bilinçsizce, farkında olmadan ve hatta istemeden yapmaktadırlar. Daha önce süper kadın olduğunu belirtenler ise daha çok fedakâr olmaktan, herkese ve her şeye yetişmeye çalışmaktan ve bütün bunları farkında olmamaktan ziyade kendini ikinci plana atmaktan kaynaklı olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Epinosa-Alvarez, (1998)'in çalışmasında da kadınlar, süper kadın idealinin bir sendrom olduklarından bahsederek bununla başa çıkamadıklarından ve tıpkı yukarıdaki kadınların vurguladıkları gibi hep daha fazla şey yapma beklentisinin farkında olmadan yaşam tarzları haline geldiğinden bahsetmişlerdir. Ayrıca Oliver (2011)'in çalışmasında da yine yukarıda da vurgulandığı gibi sürekli liste oluşturma, iş yoğunluğu, karşılıksız kontrol ihtiyacı gibi özellikler süper kadın idealinin bir sendroma dönüştüğünün belirtileri olarak incelenmiştir. Sonuç olarak kadınlar, her iki durumdan da memnun olmadıklarını ve her iki durumda da süper kadın idealinin iyi bir şey olmadığını dile getirmişlerdir. Ayrıca toplumsal bir gerçeklik olmasına da vurgu yaparak "*Farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında!*" temasına da değinmişlerdir. Bu temada da ayrıntılı bir şekilde incelendiği gibi kadınların kimliklerine ilişkin davranışları içselleştirdiklerini göstermektedir.

Dolayısıyla "*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*" ana teması odağında kadınlara yönelik kültürel bir ideal olan süper kadın ideale ilişkin bakış açıları incelendiğinde kadınların tamamına yakının imkansız bir ideal olduğunu düşündükleri görülmekteyken temelde üç farklı bakış açısı ortaya çıkmıştır. Buna göre; süper kadın idealinin, toplumun ve medyanın bir dayatması olduğu ve zorunda olmadıklarını düşündükleri bir ideal, zaten farkında olmadan üstlendikleri ve zorunluluklarının getirdiği bir gerçeklik ve son olarak gerçekleşmesini istedikleri bir hayal olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, kadınların süper kadın idealine yönelik bakış açıları kültürel idealler bağlamında incelenmiştir. Ancak mevcut hayatlarında süper kadın idealine bakış açılarının bireysel tercihlerindeki etkisinin ne olduğu ve kadınların süper kadın idealie ilişkin bireysel tercihleri ve nasıl bir kadın olmak istediklerine yönelik düşünceleri bir sonraki bölümde bireysel idealler bağlamında incelenmektedir.

Özet

Bu çalışmada kadınların toplumumuzda norm haline gelen “hepsini yapma”, “süper kadın olma” ve üstlendikleri çoklu rollere ilişkin beklentiler konusunda ne düşündükleri ile bu beklentiler ve çoklu rollerle baş etme yöntemlerine yönelik yaşam deneyimleri incelenmek istenmiştir. Ancak kadınların “süper kadın ideali” ne bakış açılarını ve başa çıkma yöntemlerini incelemeyen önce temelinde süper kadın ideali kavramının oluşmasına zemin hazırlayan toplumsal, sosyal ve kültürel ideal imgeleri ve egemen toplumsal normları incelemek amacıyla süper kadın ideali konusu daha geniş olarak ele alınmıştır. Öncelikle kadınların kendi yaşam deneyimlerine dayalı olarak karşılaştıkları beklentiler ve idealler üzerinde durulmuş ve kadınların kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak genel olarak kadına dair toplumda var olan beklentiler ve ideallerin incelenmesi gerektiği düşünülmüştür.

Bu bağlamda “*Kadınlığın kültürel idealleri: toplumun ideal kadın imgesi*” ana temasında ilk olarak “*evlilik öncesi kadınlık idealleri ve roller*”, “*evlilik sonrası kadınlık idealleri ve çoklu roller*”, “*annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller*”, “*kadın olmanın anlamı: Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü*”, “*toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın!*” ve “*süper kadın ideali: toplumsal gerçeklik mi gerçekçi olmayan idealler mi?*” alt temaları incelenmiştir.

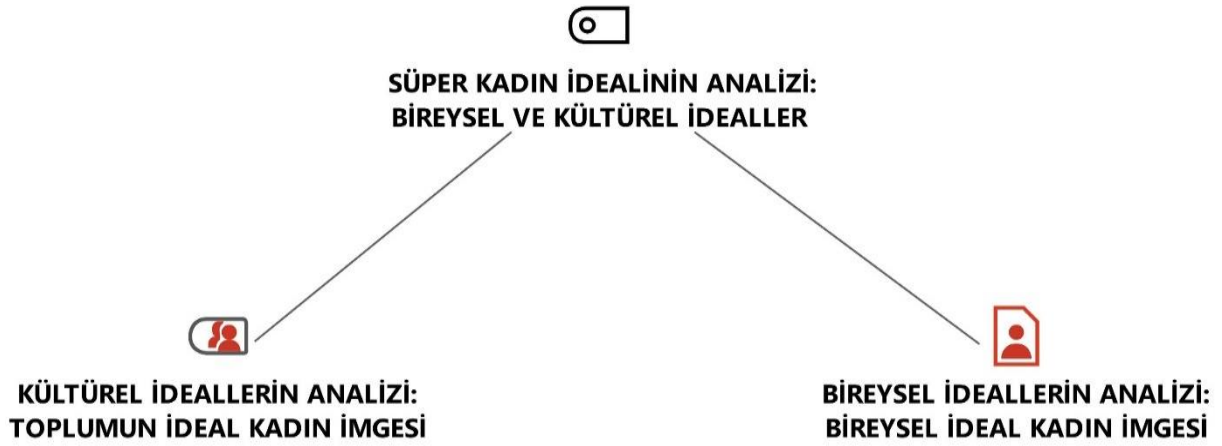
Sonuç olarak; kadınlar evlilik öncesi, evlilik sonrası ve annelik rolü sonrası yaşam deneyimlerinde hayatlarında değişen ve artan roller ve sorumluluklardan ve bu süreçte yaşadıkları ataerkil baskılar, kültürel beklentiler ve ideallerden bahsetmişlerdir. İlk olarak roller ve sorumluluklar anlamında kadınların yaşamlarının her döneminde rol ve sorumluluklarının gittikçe arttığı görülmekte ve bir kadın olarak en çok zorlandıkları rollerin ise kız evlat, anne ve gelin rolleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Sahip oldukları rollerin sorumluluklarının yanı sıra kadınların yaşamlarının her döneminde geleneksel ataerkil aile döngüsü içerisinde birtakım baskılara maruz kaldıkları ve kendilerine birtakım beklentiler yüklendiği de görülmektedir. Söz konusu bu beklentiler toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri çerçevesinde incelendiğinde ise kadınlar bu beklentilerden

“geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı kadın rolü beklentileri”, “baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen kadınsın algısı!” ve “hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!” şeklinde bahsetmişlerdir. Türk kültürü bağlamında incelendiğinde, kadınlar bu beklentilere dayalı olarak oluşan toplumdaki kadın figürünü “geleneksel kadın”, “fedakâr kadın”, “osmanlı kadını/otoriter kadın” ve “modern/özgür kadın” olarak tanımlamışlardır. Ancak dikkat çekici olan nokta ise kadınlar her ne kadar toplumdaki kadınları farklı kategorilere ayırmış olsalar da, günümüz çalışan kadınından artan çoklu rolleri ile birlikte bütün bu kadın kategorilerini de kapsayan hem geleneksel hem de modern bir kadın yani süper kadın olmaları beklendiği görülmektedir. Son olarak ise kadınlar kendilerine yüklenen ve hem geleneksel hem modern kadın şeklinde tanımladıkları süper kadın idealine yönelik düşüncelerinden bahsetmişlerdir. Süper kadın idealini ise; fiziksel görünüm ve beden imajına sahip olmayı, güçlü olmayı, hepsinde iyi ve mükemmeliyetçi olmayı içeren süper kadın idealinin hem kadınların yaşadığı toplumsal bir gerçeklik ve dayatma hem de ulaşılması imkânsız bir ideal olarak tanımlamışlardır.

Özetle; kültürel idealler çerçevesinde kadınların artan ve değişen çoklu rolleri ile birlikte kadınlık idealleri, toplumdaki kadın figürleri ile toplumun ideal kadın imgesi, egemen toplumsal normlar, toplumsal, sosyal ve kültürel beklentiler, ataerkil baskılar ve bütün bunlardan hareketle kendilerine yüklenen süper kadın idealine yönelik bakış açıları incelenmiştir.

4.1.2. Bireysel İdeallerin Analizi: Bireysel İdeal Kadın İmgesi

Daha önceki bölümde “süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma” ana teması kapsamında incelenen ve ilk ana tema olan “kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi” temasından sonra bu bölümde ikinci ana tema olan “bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi” teması incelenmiştir.

Şekil 17. Süper Kadın İdealinin Analizi: Bireysel ve Kültürel İdealler (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 17’de görüldüğü üzere kadınlar “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana temasında kültürel bir ideal olarak tanımladıkları süper kadın idealini toplumsal ve kültürel olarak ele almış süper kadın idealine yönelik toplumsal beklentilere değinmişlerdir. “*Bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi*” ana temasında ise kadınların yaşam deneyimlerinden yola çıkarak kendilerine yüklenen kültürel ideallere karşı kendi bireysel ideallerinin neler olduğu ve süper kadın idealine yönelik bakış açıları incelenmektedir.

Şekil 18. Bireysel İdeallerin Analizi: Bireysel Kadın İmgesi (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 18’de de görüldüğü gibi “*bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi*” ana teması odağında kadınlar ilk olarak daha önceki bölümde bahsettikleri toplumda kadın olmaya yönelik algılarını yanı sıra bu kez “*kadın olmanın bireysel anlamı*” temasında bireysel olarak kadın olmanın anlamına değinmişlerdir. Daha sonra “*rol modelim: geleneksel/modern anne tercihi*” temasında kadınlar kendi yaşam deneyimlerine dayalı olarak hayatlarında rol model aldıkları kadınlardan bahsederek geleneksel ve modern anne karşılaştırması yaparak kendi bireysel anne tercihlerinden bahsetmişlerdir. Son olarak ise

“*bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi*” temasında kadınlar ideallerindeki kadın imgesini tanımlayarak nasıl bir kadın olmayı tercih ettiklerinden bahsetmişlerdir.

4.1.2.1. Kadın Olmanın Bireysel Anlamı: “*Erkek Neyse Kadın Da O*” mu? “*Ayrıcalık*” mı?

Bu bölümde “kadın olma”nın kadınlara neyi ifade ettiği incelenmiştir. Daha önceki bölümde “*kadın olmanın anlamı: Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü*” temasında da kadın olmanın anlamından bahseden kadınlar, söz konusu temada daha çok toplumda kadın olmaya dair algılarından ve toplumdaki kadın figüründen bahsederken, bu bölümde kadın olmayı daha çok bireysel anlamda ele almışlar ve kadın olmaya ilişkin algılarından, kadın olmanın ne anlama geldiğinden ve onlar için ne ifade ettiğinden bahsetmişlerdir.

Şekil 19. Bireysel İdeallerin Analizi: Kadın Olmanın Bireysel Anlamı (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 19’da da görüldüğü gibi “*kadın olmanın bireysel anlamı*” temasında göze çarpan alt temalar; “*değer verilmesi/el üstünde tutulması gereken kutsal bir varlık*”, “*şans/lütuf/bereket/ayrıcalık*”, “*bakımlı olmak/çekicilik*”, “*nasıl istiyorsa öyle olmak*”, “*medeniyet*”, “*onur verici bi şey*”, “*kendi ayakları üzerinde durmak/sağlam durmak*”, “*güzel bir şey*”, “*anne olmak*”, “*erkek neyse kadın da o*” şeklindedir.

“*Kadın olmanın bireysel anlamı*” temasında kadınlar ilk olarak en çok “*anne olmak*” alt temasına vurgu yapmışlar ve büyük çoğunluğu kadın olmayı anne olmakla bağdaştırdıklarından bahsetmişlerdir.

Kadın olmak bence ıı en başta iyi bir eş ve iyi bir anne olmak. Bu içinde yaşadığımız o küçük ailenin, çekirdek ailenin huzurlu, mutlu olabilmesi için elimizden geleni yapmak her kadının

görevi bence. Hani görev değil aslında bu hayat, hani istediğimiz, hayatımızda olmasını istediğimiz şey zaten bu. Her kadın hani bir işi olsun hani sevdiği, mutlu olduğu bir eşi olsun ister. Onun dışında sahip olduğu bir evlat varsa onunla, ona en iyi şekilde yetiştirmek ister. Benim de böyle (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Benim için şu anda, bilmiyorum bu kadar olması normal mi ama bu ara kadın olmayı tamamen annelikle bağdaştırmış durumdayım (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-YDY-BURSA).

Belki anne olmak olabilir diye düşünüyorum. Yani kadın olmak eşittir anne olmak. Gerçi anne olduktan sonra da belki yine böyle hissederim (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Anne. Tek kelime ile benim için öncelikle annelik. Az önce de bahsettim ya onu çok üst seviyede yaşadım. Üzerime bir sıfat geldiyse, yani kadını saymıyorum, direk anne (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Anne olmak. Benim için birinci rolüm. Kadın olmak bu zaten yani (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadın olmak, başta önce anne olmak (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani hani kadın olmak, ama anne olduktan sonra kadın.. (...)Anne olduktan sonra gerçekten kadın olmak neymiş o zaman anladım yani öyle diyebilirim (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınların büyük bir çoğunluğu kadın olmayı direkt olarak annelikle bağdaştırdıklarını belirtmişlerdir. Hatta çocuğu olmayan kadınlar bile kadın olmanın anne olmak anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Kadın olmanın anlamına ilişkin ikinci olarak ön plana çıkan tema ise **“güzel bir şey”** alt temasıdır.

Kadın olmak ıı bi defa anne olma şansımız olduğu için bence kadın olmak güzel bir şey. Annelik güzel bir şey, eş olmak güzel bir şey mi, yani ıı duruma göre güzel bir şey (karşılıklı gülerek). Keşke her şey ilk evlendiğin zamanki ya da nişanlılıktaki gibi olsa (kahkahayla gülerek). Öyle olmuyor maalesef yani ama kadın olmanın ekstra benim kafamda böyle ekstra sıkıntılı yanları var mı bence yok (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hani kadın olmak güzel bir şey. Pozitif ayrımcılıkları var (gülerek). Yani bazı şeylerde daha önde başlıyorsun, daha şey oluyor, önem veriliyor falan. Sonuç olarak hani benim için aslında bakarsanız hayatımda belki şey yaşıyorum, kadın erkek olmanın çok farklı olduğu ortamlarda ne büyüdüm ne de öyle bir ortama, evlendikten sonra düştüm (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Çok güzel bir şey kadın olmak. Anne olmak çok güzel bir şey. Tarif edilemeyecek bir mutluluk (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bir kere anneliği yaşamak muhteşem bir şey. Eş olarak değer görüyorsanız, çok güzel bir şey. Benim gibi bir anne babaya sahipseniz çok çok güzel bir şey (...) Kadın olmak çok güzel bir şey (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların büyük çoğunluğu kadın olmayı **“güzel bir şey”** olarak ifade etmişlerdir. Bunun temel sebebinin anne olmakla ilgili olduğunu dile getirmekle birlikte aynı zamanda özellikle kadına yönelik ayrımcı davranış ve durumlara maruz kalmadıkları için de olabileceğinden bahsetmişlerdir.

Bunların yanı sıra kadınlar kadın olmayı **“şans/lütuf/bereket/ayrıcılık”** olarak ifade etmişlerdir.

Vallahi kadın olmak bir lütuf. Bence çok güzel bir şey ya. Bereket. Hayatın, evrenin ta kendisi bence kadın. Kadın olmanın çok büyük bir şans olduğunu düşünüyorum, bunu kullanabilirsen eğer (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Yeryüzüne yeni bir canlı getirmek. Kadın olmanın, ben kadın olmayı anne olduktan sonra çok güzel görüyorum. Anne olmadan önce kadın olmayı çok dezavantajlı bir şey olarak görüyordum ben. Keşke kadın olmasaydım da erkek olarak yani bu dünyaya erkek olarak gelmek varmış cümlesini kuran kadınlardandım bende. Ya keşke erkek olsaydım herşey daha kolay giderdi ama anne olduktan sonra, annelik duygusunu yaşadığıktan sonra erkekleri çok şanssız görüyorum. Çünkü ne kadar baba olurlarsa olsunlar onlar bizim yaşadığımız duyguyu hiçbir zaman yaşayamıyorlar. Annenin çocuğa bakış açısı her zaman farklıdır ve düşünsene yer yüzüne bir canlı sen getiriyorsun. Senden geliyor. Ben genetik kodları reddediyorum. Genetik kodlar evet babadan gelebilir ama anne tırnağını, çocuk tırnağı yetişirken annenin tırnakları şey olur ee yıpranır, çocuk saçları çıkarken annenin saçları dökülür, çocuğun organları oluşurken annenin bütün organları ağrır. Çünkü hepsi anneden gidiyor çocuğa. Yani senin bu bana inanılmaz gelir ve benim bu yüzden Yaradana inancım çok koyulaştı anne olduktan sonra. Düşünsene senin bedeninin içerisinde yeni bir canlı oluşuyor ve o canlıyı yer yüzüne sen getiriyorsun. Dolayısıyla hayatın ne kadar olumsuzlukları olursa olsun yani bir kadın olarak benim sırtımda şu anda dışarıda çalışmak var. İşte evin giderlerini hesaplamak var. Evin alış verişini yapmak var. Evin temizliği, bakımı vesaire var. Çocuğun bakımı var. Bütün bu zorluklar olmasına rağmen hayata yeni bir can getirdiğim için ben kadın olmayı çok şanslı görüyorum. Yani erkeklerden daha şanslı görüyorum (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

I bence kadın olmak benim gözümde bir ayrıcalık ama bu ayrıcalığın sadece bana özgü bir şey olduğunu düşündüğüm için de (gülerek) üzülüyorum açıkçası (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar, kadın olmayı “*şans/lütuf/bereket/ayrıcalık*” olarak ifade ederken de yine aslında temelde annelikle bağdaştırdıkları için böyle bir anlam yükledikleri görülmektedir. Ayrıca yine annelikle bağdaştırarak kadınlar, kadın olmayı “*ayakları üzerinde durmak/sağlam durmak*” teması ile ifade etmişlerdir.

Kadın olmak deyince aklıma ne geliyor, şimdi normal kadınlardan biraz farklıyım onu söyleyeyim önce (gülerek). Hiç bir zaman hiç kimseye boyun eğen ya da işte bana onu yapsın bunu yapsın, işte bana bakıyor diye duracak bir insan değilim kesinlikle. Her zaman kendi ayaklarının üstünde, sapa sağlam durmayı seviyorum, canım acısa da. Onu söyleyeyim. Bir erkeğe yaslanarak yaşayabilecek bir insan değilim, onu söyleyeyim. Kadın olmak çok başka bir şey. O tarif edilemez diye düşünüyorum. Bir erkek ile kadını aynı kefeye asla koyamazsınız. Çünkü kadın bambaşka bir şey. Kadın on parmağında on marifet.. Bir kadın yaşamak için erkeğe ihtiyacı yok diye düşünüyorum. Güçlüyseniz eğer. Biraz dik durabiliyorsanız. Öyle düşünüyorum. Benim için böyle. Benim için hayat böyle yani (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Çünkü kendinizi bırakırsanız ıı çocuğunuz var, eşinizi de etkileyecek belki bu, hani sizin psikolojik haliniz. Herkesi etkileyecek, kendi aileniz üzülecek. Onun için bence kadın olmak demek (gülerek). Ayakta durmayı bilmek demek (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kendin, kendini böyle başka bir adam olmadan ayakta durabilmek. Yani bağlantılı olmadan. O olunca zaten kendin mutlu oluyorsun. Kendi mutluluğunu kendin yaratabiliyorsun diye düşünüyorum. Maddiyat çok önemli bir kadın için. Kimseye bağlı kalmadan... Çünkü 18 sene bağlı kalınca bunu şu an çok iyi anlıyorum. O yüzden çalışmadan hayatımı geçirebileceğimi düşünmüyorum (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadın olmayı ayakta durmakla bağdaştıran kadınlar annelikle ilgili olarak ve çocukları için ayakta kalmaları gerektiğinden böyle bir anlam ifade ettiğini dile getirirken aynı zamanda dikkat çeken nokta ise çoğunlukla boşanmış olan annelerin kadın olmayı “*ayakları üzerinde durmak/sağlam durmak*” şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Çocuk saibi olmanın her zaman kadının güçlenmesi için önemli bir strateji olduğu görülmektedir.

Geleneksel ataerkil aile sisteminin çocuk bakımını kadına atfetmesi nedeniyle çoğu zaman kamusal alana katılımı ve kadının güçlenmesini sağlamaktadır. Bu durum avantaja çevrilmelidir.

Son olarak üzerinde durulan “*erkek neyse kadın da o*” temasında ise bazı kadınlar, kadın olmaya farklı anlamlar yükleyen kadınların aksine kadın olmanın erkek olmaktan bir farkı olmadığını dile getirmişlerdir.

Ya ben aslında böyle hani kadın-erkek yani televizyonlarda falan çok şeyler çıkıyor ya işte kadın işte hep sokakta işte iteklenen, şey yapılan, işte hor görülen, her işte başarılı olamayan falan yani ben hiç öyle düşünmedim aslında. Kadın-erkek diye çok ayırım yapmak da hoşuma gitmiyor. Yani hani illa böyle kadın olmak şöyle özel şöyle güzel hani böyle şeyler de ifade etmek istemiyorum ama yani arkadaş erkek neyse kadın da o. Erkek ne işi yapıyorsa kadın da o işi yapıyor. Ekstra kadının bence hani hani kutsal olması şey olması anne olması bence hani. Doğurabilmesi, ona özellikle bakmak zorunda olması, hani babanın yapamayacağı bir şey bu. Çünkü bu içgüdüsel bir şey. Hormonlarla gelen bir şey. Hani o ilk işte bir yıl iki yıl zaten çocuk babayı çok da tanımıyor. Annesiyle kendini özdeşleştiriyor ve daha sonra birey olmayı öğreniyor, annesinin babasının olduğunu öğreniyor falan. O yüzden yani kadın için bence hani en önemli şey bence doğurganlık (gülerek). Yani anne olmak, o duyguları hissetmek, yani hani onun dışında mesela hani şey ne biliyim üniversiteyken, işte Amerika'dayken veya evlendiğimde kadın olmak deyince çok da özel şeyler söyleyemezdim (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Sonuç olarak hani benim için aslında bakarsanız hayatımda belki şey yaşıyorum, kadın erkek olmanın çok farklı olduğu ortamlarda ne büyüdüm ne de öyle bir ortama, evlendikten sonra düştüm. Çok şey yok, han çok kadın ezilendir veya işte kadın şöyledir diyebileceğim benim açımdan çok farklılıklar yok (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadın ve erkeğe farklı anlamlar yüklediklerini belirten kadınlar da yine sadece anneliğin farklı olduğunu vurgulayarak bunun dışında kadın olmanın farklı bir anlam ifade etmediğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak kadınların, kadın olmaya ilişkin bütün tanımlamalarının büyük çoğunluğunun anneliği ifade ettiği ve bu yüzden de kadın olmaya “*onur verici bir şey*”, “*güzel bir şey*”, “*değer verilmesi/el üstünde tutulması gereken kutsal bir varlık*”, “*kendi ayakları üzerinde durmak/sağlam durmak*” ve “*şans/lütuf/bereket/ayrıcılık*” gibi olumlu anlamlar yükledikleri görülmektedir. Kadın olmanın anne olmayı ifade ettiğini belirten büyük çoğunluğun yanı sıra sadece bazı kadınlar “*erkek neyse kadın da o!*” ifadesi ile her iki cinsiyetin de farklı olmadığını vurgularken bazıları da dişilikle nitelendirerek “*bakımlı olmak/çekicilik*”, “*nasıl istiyorsa öyle olmak*” ve “*medeniyet*” gibi anlamlar yüklemiştir. Topuz & Erkanlı (2016, s. 309-313)’nın çalışmasında da kadınların kadın olmaya ilişkin anlamları ifade ederken daha çok rol, yiyecek, sembol, doğa, bitki, obje, soyut, yaşam unsurları ve hayvan metaforları kullandıkları görülmüştür. Ayrıca söz konusu metaforlarda ise kadın olmaya ilişkin algılarının “*kırılgan (pamuk)*”, “*ilgiye ve bakıma muhtaç (çiçek)*”, “*edilgen ve bağımlı (robot, su)*”, “*karmaşık ve anlaşılması zor (bulmaca)*”, “*özgeci (anne)*”, “*mutluluk vermesi*

beklenen (hayat)”, “çalışkan ve sorumluluk sahibi (makine)” ve “yaşamın devamlılığını sağlayan (ekmek,su)” gibi nitelikler üzerinden şekillendiği görülmüştür.

Buradan hareketle Bingöl (2014, s. 114)’ün de belirttiği gibi “Türk toplumunda ‘kadınlık’ kavramına denk görülen nitelikler, eşit, bağımsız ve özgün bir bireyin özelliklerinden ziyade ilk elden dişilikle ilgili niteliklerdir. Dişiliği temsil ettiği düşünülen kadına, bunun gereği olarak öncelikle eş, anne veya ailenin bir üyesi gibi karşılıklar yakıştırılmaktadır. Türkiye’de kadın toplumsal cinsiyetinden/kadınlığından dolayı evvela ev için, ev içinde uygun görülmektedir. Ev kadını ideolojisi kadının çalışma/maddi, eğitim ve sosyal hayatını birinci dereceden olumsuz etkilemektedir. Çalışan kadınlar için durum daha farklıdır (...) Kadın, mesleği ne olursa olsun aynı zamanda vazgeçilmez bir ev işçisi olarak düşünülmektedir.”

Dolayısıyla da kadınlar her ne kadar bu duruma karşı dursalar da içselleştirmiş oldukları durumların kendilerinin de kadın olmaya ilişkin yükledikleri anlamlara yansıdığı görülmektedir.

Ayrıca burada dikkat çekici olan bir diğer nokta ise, kadınlar daha önceki bölümde “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana temasında öne çıkan “*kadın olmanı anlamı: Türkiye’de kadın olmak ve kadın figürü*” alt temasında yine kadın olmaya ilişkin algılarından bahsederlerken kadınların tamamına yakınının kadın olmaya, “*yıpranma*”, “*güçlü olmak*”, “*tecavüz/istismar/cinayet*”, “*baskı/mücadele/zorunluluklar*”, “*ikinci planda/ikinci sınıf vatandaş/bir-sıfır geride olmak*”, “*sorumluluk*”, “*değersiz olmak/yok sayılmak*”, “*fedakarlık/özveri*” ve “*eleştirilen/suçlanan taraf*” gibi olumsuz anlamlar yükledikleri görülürken “*kadın olmanın bireysel anlamı*” na ilişkin daha olumlu anlamlar yükledikleri görülmüştür. Bunun sebebi ise daha önce de değinildiği gibi kadınlar bireysel olarak kadın olmaktan memnunken yaşadıkları toplumda kadın olmaya ilişkin sıkıntılar yaşadıkları için kültürel anlamda kadın olmaya olumsuz anlamlar yüklemektedirler.

Buradan hareketle kadınların aslında kadın olmayı özellikle de annelikle birlikte bir şans olarak gördükleri ve çok güzel anlamlar yükledikleri ancak içinde buldukları toplumda kadın olmanın çok zor olduğunu ve şans olarak düşündükleri cinsiyetlerinin aslında kendilerini ikinci planda hissettirdiği açıkça görülmektedir. Bunun başlıca sebebinin ise, önceki bölümde de sıklıkla tekrarlanmış olduğu gibi, kadınlara yüklenen roller, sorumluluklar ve beklentiler olduğu ortadadır. Kadınlar aslında bireysel olarak kadın olmaya dair çok güzel duygular hissetmekte ve kadın olmaktan mutluluk duymaktayken, söz konusu beklentiler, kadınlara yüklenen sorumluluklar ve yaşadıkları ataerkil baskılar kadınların toplumda kadın olmaya dair olumsuz hislere sahip olmasına neden olmaktadır. Bu anlamda Simone de Beauvoir, İkinci Cinsiyet’te, “Kadın doğulmaz, kadın olunur” ifadesinde de açıkça görüldüğü gibi, bir kadının rolü ve kimliği, toplumsal ve kültürel

Bu tema odağında kadınlar bir kadın ve anne olarak hayatlarında rol model aldıkları kadınları; “*annem*”, *babaannem*”, “*ablam*”, “*yengem*”, “*teyzem*”, “*akraba*” ve “*bir aile dostu*” şeklinde belirtmişlerdir. İlk olarak kadınların yarısından fazlası annelerini rol model aldıklarını belirtmişlerdir.

Kendi annem. Yani o bize çünkü hiç bir zaman bir zorluk yaşadığıysa bile, zorluk yaşadığını belli etmedi. Hep sevgi ile yaklaştı. Hiç öyle kızdığını falan bilmem. Mesela sadece bir kere kardeşimle bize çok kızdığını hatırlıyorum, onda da acı biber sürmüştü ağzımıza, öyle çok kızmıştı. Bir kere onu yapmıştı ama onun haricinde her şey, biz onunla oyun oynardık, işi olsa bile, ki öğretmedi, çok işi vardı. Her zaman otururdu oyun oynardı bizimle. Her istediğimizi yapardı. Biz o yüzden hani çalışan bir annenin çocuğu olarak ben hiç eksik bir annelik, öyle bir duygu sevgi eksikliği yaşamadım. O yüzden annemi hep örnek alıyorum. Çünkü ev işlerini de kendi yapardı, bize de bakardı, işine de giderdi, ești de 841-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Annem. Annem çünkü çok iyi bir eş, çok iyi bir anne. Her yere yetişiyor (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Annem var. Hep genellikle ailelerden alıyorsunuz sanırım böyle şeyleri. Bu her zaman çok iyi sonuçlar vermeyebiliyor. Çünkü o zaman daha kalıplarınız oluyor. Kalıplar ile hareket diyorsunuz belki de. Öğretilenleri yıkmak biraz zor oluyor. Öyle yetiştiğiniz için ve öyle yetiştirildiğiniz için... Tam kural bile olmasa, onlar devam etsin istiyorsunuz asgari müştereklerde. Yani ne gibi şeyler, işte mesela hiç bir kıyafetin ütülenmeden giyilmemesi. Çamaşırlarına kadar varan her şeyi ütünden geçirmek, mikrobu kırılısın falan modu. Bunlar hep anneden öğreniliyor enteresan bir şekilde. Ama şöyle olmuyor yani mesela, o ev hanımı, onun bunları yapabilecek çok vakti var. Ama siz o şeyi yetiştirmediğiniz zaman bu defa da kırılmalar yaşıyorsunuz işte (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Eş ve anne.. Kadın olarak.. Annem. Annem çok fedakar bir insandı. Hani eğitime çok devam edememiş ama çok kendini geliştirmiş bir insan, bir kadın, bir ești. İyi bir anneydi. İyi bir gelindi, iyi bir evlattı annem. O yüzden yani annemi (gülerek) (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Aslında hani farkında olmadan, belki anneme benziyorum, annem de çünkü fazla her şeyi üstlenmiş, ama doğru mu yapmış da, ha ben o konuda işte diyorum ya eşimin destekleri ile bazı şeyleri düzelttim de annem hiç bir şekilde yaptığının, hiç bir karşılığını görmemiş, babamdan ya da işte kayınvalidesinden, kayınpederinden olsun. Ben farkında olmadan anneme benziyorum (30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlardan bazıları farkında olmadan annelerini rol model aldıklarını ve hatta annelerinin davranışlarını sergilediklerini ifade ederlerken; bazıları ise tamamen annelerini rol model aldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle annelerini rol model aldığını söyleyen kadınlar, daha çok fedakâr olması, her şeye yetişen, hem çalışan hem de eviyle ve ailesiyle ilgilenen bir kadın olması nedeniyle annelerini rol model aldıklarını dile getirmişlerdir. Dolayısıyla kadınların daha çok fedakar olma, her şeyi yapma ve herkese yetişme, güçlü olma gibi kendi anneleri ve geleneksel anneler gibi olmak istedikleri böylece aynı zamanda çalışan modern anne olmaları ile de hepsini yapmaya çalışarak “*Rol modelim: iyi çalışan/eş/anne/becerikli ev hanımı kadınlar*” olmak istedikleri görülmektedir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)’ın çalışmasında da kadınlar “anneleri gibi herşeyi yapma isteği hissetme” temasına vurgu yapmışlardır. Ayrıca Oliver (2011)’in çalışmasında da “herşeyi yapan anne ideolojisi” ve “fedakâr anne imajını teşvik

etme” temaları ile tanımlanan “yoğun annelik” olarak adlandırılan annelik modeli ortaya çıkmıştır. Kuramsal ve kavramsal çerçevede de belirtildiği gibi yoğun annelik de Batı’da hâkim olan çocuğu her şeyin üstünde tutan iyi anne ideolojisidir. Bunların yanı sıra kadınların farkında olmadan anneleri gibi davradıklarını belirtmelerine benzer şekilde Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında bu durum “çalışan kadınlar tarafından algılanan miras: annelerin rolleri” olarak incelenmiş ve kadınlar bu tema ile yapmak zorunda oldukları fedakârlıklar, sevgi ve özveri, bitmek bilmeyen annelik görevleri, şikayet etmeden çocukları için yaşamak gibi davranışlarını farkında olmadan yaptıkları dolayısıyla annelerinden miras aldıklarını belirtmişlerdir. Kadınların farkında olmadan annelerine benzemeleri ve onlardan kalan bu mirası Metin (2011, s. 75-76) “içselleştirme” olarak adlandırmaktadır yani kadına ilişkin kültürel tanımlamalar, değerler ve normların anneleri tarafından çocuklara aktarılması, çocukların bu kalıpyargılara göre yetiştirilmesi yani bir anne tarafından dışsallaştırılmış olan kimliğin kızı tarafından içselleştirilmesidir.

Bunların aksine bazı kadınlar ise bu duruma direndiklerini, “*annem gibi olamam/çok fedakârdı/zayıflıkları vardı*” ve “*annemin yanlışları*” temalarına değinerek farkında olmadan rol model almalarına rağmen aslında annelerini rol model almak istemediklerini belirtmişlerdir.

Anneme ilk zamanlar çok özenmiştim ama baktım ki annemin yolu yol değil. Yani ben annem gibi olamayacağım çünkü annem çok fedakarlık etti kendinden, çok ezildi, kıymet bilinmedi. İı annem gibi olmak çok yanlıştı, vazgeçtim (gülümseyerek). Yani ıı az önce de bahsettim ya babamın bir ucu köyde, halam kaldı falan diye. Babam onlara yardım etmek babında bizi çok ezdi, özellikle annemi. Annem hiç parasını kendi alamadı, çekemedi ve annem hala kendi parasını harcayamaz. Elli beş yıllık bir evliliğin sonucunda hala annem kendi parasını harcayamaz. ben çekiyorum maaşını, götürüp eline veriyorum. "Anne ne yapmak istiyorsun" diyorum. "Kızım borçlarını yatır", "tamam anne hallettim onları, şu şöyle, bu böyle" falan. Kalan parayla ne yapması gerektiğini annem bilmiyor. "Ne yapıyım, şunu şöyle mi alırım, bunu böyle mi alırım?" bana sorar. O bakımdan ben annemin çok ezildiğini gördüğüm için, tamam bazı yönleri çok iyidir, e herkese yardım etmeyi çok sever, elinden geleni ardına koymaz, ama o da bir noktada ıı şey, çok aşırı fedakarlık gerektiriyor, öyle de olmak istemem açıkçası ve yapmıyorum da. Yani belli bir noktadan sonra ondan vazgeçtim ben, annem gibi olamam. Olmak da istemiyorum açıkçası yani (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yani annem gibi olamam herhalde ya, çok özverili olmak lazım. Çok zor yani, o kadar ne bileyim, çok şey, özverili olmak, kızını ve torununu çok sevmek lazım. Hani nenim annem de öyle bir şey olsa yapar, yapmaz değil ama ben yapabilir miyim bilmiyorum. Çünkü bütün hayatınız ona göre değişiyor. Her şeyiniz, bir kere kendinizden vazgeçiyorsunuz (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ya annemi alsam, çok fedakar. Fedakar olduğu için rahatsız oluyorum (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Almadığım birisi var, kendi annem. İı onun yaptığı yanlışlardan yola çıkarak doğruyu buldum çoğu zaman (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bir rol model olarak aldığım, yani belli birisi yok, annemi, annemin hatalarını belki rol model alıyorumdur. Yani çünkü hayatımdaki en bana dokunan kadın o. Onun yaptığı hataları yapmama gayretindeyim. Benim için çok iyi bir model değil çünkü. Benim bakış açımdan çok farklı. Belki de başka hani, hayatımızda öyle kadınlar olmadığı için mi bilmiyorum. Annem en

dibimdeki en çok bana dokunan. Ama onu da şey görüyorum işte. Yaptıklarından duyduğu pişmanlıkları, onları da yapmama gayretindeyim tabi ki yani (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar annelerinin fazla fedakar ve zayıf olmalarından hoşlanmadıkları için annelerini örnek almadıklarını ve örnek almış olsalar bile ancak yanlışlarını örnek aldıklarını ve yapmamaya gayret gösterdiklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)'in çalışmasında da kadınlar özellikle ev konusunda anneleri gibi olmak istemediklerini, evin lekesiz olması ve annelerinkine gibi görünmesine direndiklerini belirtmişlerdir.

Kadınlar ayrıca “rol modelim: iyi çalışan/eş/anne/becerikli ev hanımı kadınlar” teması odağında ön plana çıkan “ablam”, “yengem”, “babaannem”, “akraba”, “bir aile dostu” ve “teyzem” temalarında yakın çevrelerindeki kadınları rol model aldıklarını belirtmişlerdir.

Babaannem ya. Böyle 11, örnek vereyim, biz altı üstü oturuyorduk babaannemle. Amcamlar, biz ve babaannem. Sabah beşte kalkardı, namazını kıldıktan sonra ilk önce, babama hani kahvaltı hazırlar geçirir, sonra işte yarım saat sonra annem kalkar, anneme kahvaltı hazırlar geçirir. Annem çalışıyordu. Sonra işte yavaş yavaş birinci torun, ikinci torun tek tek onları 11 şey yapardı, ağırlar, geçirirdi. Akşam geldiğinde, 1 hani her şeyi hazırlardı. Yani o yaşına rağmen dirayetli ve şeydir, bizi asla hani hala da böyle şey yaptırmaz yani kendi halleder. Bir problem olduğunda kendi çözer. Yansıtmamaya çalışır, hani artık uç noktaya gelmediği sürece. Hep böyle bir korumacıdır ama hani şey de yetiştirir, bilinci hani bizi onlar yetiştirdi, annem çalıştığı için. Bilinçli de yetiştirmeye çalışır. Yani herhalde bir anne olursam, babaannem gibi olmak isterim (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Eş ve anne dersin yengem. Çünkü hani her şey, hepsine mesela şey yapar, eşine ilgi gösterirken çocuğun ihmal etmez, tam tersi durumda, ikisini birbirine, hani ayakta tutmayı, kendine de mesela bakar, evine... O yüzden onu oldu bitti çok şey yaparım ben. Çalışmıyor, emekli oldu daha doğrusu yıllardır ama çok hayranım yani ben sürekli onlara, o aileye (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Rol modelim teyzem (...) Teyzem, 11 mesela eski zaman hekimi olarak, 11 başarılı, zamanına göre hani iyi, işine iyi bir hekimdi. Halen daha dış hekimliği yapıyor, o altmış üç yaşında. Benden yirmi yaş büyük, iki tane 11 doktor kız yetiştirdi. Biri Hacettepe Tıp'tan, biri Ege Üniversitesi'nden. 11 büyük kızı şimdi Yardımcı Doçent Manisa'da çocuk psikiyatristi, küçük olan da ergen psikiyatristi. Uzmanlığını Dokuz Eylül'de yaptı, şimdi İngiltere'de kadroya geçti. Şimdi bakıyorum, teyzem evinde, bizim kadınlarımız öyledir, evinde evcimen, çok becerikli, 11 mesela bayramlarda gideriz, börekler yapar, lokum gibi güzeldir tadı, turşular, çok iyi turşu yapar, turşu, börek, tatlı, çok beceriklidir. 11 eşi doktor hani çok saygılı eşine. 11 iki tane kız yetiştirmiş, yani doktor yetiştirmiş terbiyeli bir şekilde. Evinde titiz, temiz, yemeklere öyle hani misafirperver. benim rol modelim teyzem diyebilirim (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların anneleri de dahil olmak üzere yakın çevrelerindeki rol model aldıkları kadınların ortak özellikleri hem evde hem işte başarılı, iyi bir eş, iyi bir anne ve becerikli kadınlardır. Burada dikkat çeken en önemli nokta ise bir önceki bölümde “kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi” ana teması odağında “hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!” temasında kadınların sıklıkla değindikleri ve kendilerine yüklediğini ifade ettikleri beklentilerin, bireysel olarak birçok kadın için de

bir ideal olduğu ve kendileri için de aynı beklentilere sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla toplumun kadınlardan hem evde becerikli, eşi ve çocuğuyla ilgilenen geleneksel bir kadın hem de işinde başarılı, kariyer sahibi bir çalışan kadın olma beklentileri içerisinde olmasından yakınan kadınların büyük çoğunluğunun aynı niteliklere sahip olan kadınları rol model aldıkları görülmektedir.

“Rol modelim yok: kendim”

“Bireysel annelik idealleri: geleneksel/modern anne tercihi” teması odağında ön plana çıkan bir diğer tema ise “rol modelim yok: kendim” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar, rol model aldıkları birinin olmadığından ve daha çok kendi bildikleri şekilde davrandıkları ve kendi istedikleri gibi bir kadın olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Ama özellikle 11 bakıp da işte bunun yaptığını yapayım dediğim kişi yok. Ya ben içimden nasıl geliyorsa öyle davranıyorum ya (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hani benim doğrularım var, öyle olmalı dediğim şeyler var, ona göre gidiyorum. Etraftan da çok böyle şey almıyorum, “aaa niye böyle yapıyorsun, bak bunu böyle yapma” falan diye yakın çevremden de çok tenkit almıyorum (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kendim gibiydim. Hiç öyle bakayım da falan yani hiç öyle şeyler yaşamadım. Çünkü şeyin bilincindeyim ben benim hayatım farklı. Benim hayatım farklı. Ben yani senin hayatın gibi yaşamayı isterim de, istediği düşünelim de benim üstümde nasıl duracak. onu bilmiyorum ben. O beni çok yorar. O kadar yorucu bir hayat yaşayamam. Yaşamak isteseydim, evli kalırdım vs. falan. Öyle yapamam ben. Ben kendi istediğim gibi, istediğim montumu giyerim, çocuğum da istediğim standartlarda yetiştiririm, saçımı da istediğim gibi tararım vs. şey yapamam yani (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Olmadı. Hep kendim anne oldum. Önümde bir modelim olmadı ne yazık ki, annem babam ayrı olduğu için. Yani olmadı ya olmadı. Kendim çünkü ayrı anne babanın çocuğu... Biliyorsunuz yani çocuklar anneyi babayı şey alırlar böyle, inşallah onlara güzel şeyler verebilmişimdir, ben gördüklerimi veremedim, hissettiklerimi verdim çocuklarıma (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yok yani öyle rol model olarak ben, ben 11 şahsıma münhasırım, Allah beni öyle yaratmış, yani ben başkasını örnek alacak olsaydım, herhalde beni onun vafında yaratırdı, diye düşünüyorum (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlardan bazıları ise rol model aldıkları kimsenin olmadığından bahsetmişlerdir. Burada ilginç olan nokta ise rol modeli olmadığını söyleyen kadınlar içerisinde süper kadın idealini onaylayan kadınlar da olmasına rağmen kimseyi rol model almadıklarını belirttikleri gibi her şeyde süper olan kadınları rol model aldıklarını da belirtmemişlerdir. Benzer şekilde Gürçayır Teke (2014, s. 44)’nin blogger annelerin geleneksel ve modern anneliğe ilişkin algılarını incelediği çalışmasında da kadınların toplumun kendilerinden bekledikleri davranışlar ve annelik tutumları yerine özgün anneliklerini tasarladıkları ve annelik kimliğinde toplumsal beklentilerden ziyade bireysel tercih ve algılamalarının ön plana çıktığı görülmüştür. Dolayısıyla da toplumun anneden beklediklerinden farklı annelik kimlikleri tasarlayan annelerin olduğu ortaya çıkmıştır.

“Tercihim modern anne”

Kadınlar, annelik ve kadın olmaya ilişkin bireysel ideallerinin yanı sıra model aldıkları kadınlardan ve annelerden bahsederken nasıl bir anne olacakları konusundaki kendi tercihlerinden de bahsetmişlerdir. Dolayısıyla bu bağlamda *“tercihim modern anne”* alt teması ön plana çıkmıştır.

Ben modern anne olduğumu düşünüyorum. Kızım ile her şeyi paylaşmayı isterim ama annem de klasik bir annedir, o da benim ile her şeyi paylaşırdı. Ben anneme her şeyimi anlatırdım. İyi bir dinleyicidir. Zaten yorum yapsa anlatmazsınız. Yani niye öyle yaptın, niye böyle şey yaptın dese anlatmazsınız. Benim annem o konuda çok iyidir. Mesela torunu ile de öyledir. Ece çok yakındır anneannesine. Çünkü iyi dinleyicidir. Mesela bazen espri yaparım falan, hani "ya anne ne yapıyorsun falan"... Ama annem çok iyidir o konuda. Dinleyici olmak çok önemli. Zaten psikologlar da onu yapıyor. İlk önce çok iyi dinliyor karşındakini. Yönlendirme konusunda çok yönlendirmeye ihtiyaç duymadım. Yönlendirmeyi çok istemem. Kendisi görsün isterim bazı şeyleri. Kendi tecrübelerimi anlatabilirim, gördüğüm bir şeyler varsa. Anneler bir de sağduyulu oluyor. Yani bir konuda bir şey varsa işte, uyarabiliyor anne. Baba o kadar değil. Böyle bir his geliyor anneye (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Çok gelenekçi değilim. Hani çok geleneksel bir şey modelim yok, çok böyle arada kaldığımı da düşünmüyorum ama hani bazı olaylar karşısında mesela yorumladığım zaman hani benim annem ile babam birlikte çalışıyorlar yıllardan beri, hani işleri şu sıralar, sektörün, genel ekonominin durumundan dolayı iyi değil. Mesela ben olsam diyorum, kapatırım şöyle yaparım böyle yaparım, ama o şeyi gösteremediği zaman hani kararlılığı yönünde keşke şöyle şöyle yapsa, daha böyle yumruğunu masaya vursa gibi düşünüyorum. Hani öyle şeyler var. Kendi hayatım açısından da hani kızımı daha böyle hani modern, modern derken hani sınırları böyle çok şey değil. Mesela arkadaşları ile cumartesi gecesi dışarıya çıkabilir ama hani ben de çıkıyordum. Hani ben bundan 30 sene önce de çıkıyordum ki o zaman kızım rahat rahat çıkabilir. Veya grupta arkadaşlarının içinde mesela kız arkadaşı yokken de arkadaşları ile çıkıyor ama hani bir fotoğraf koyup instagrama da koyuyor, hani eşim de bunu biliyor, biz götürüyoruz biz alıyoruz. Hani böyle şeyleri düşünecek olursak çok arada kaldığımı söyleyemem (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar annelik konusunda geleneksel annelerinin uyguladıkları yöntemleri kullanmadıklarını, özellikle de özgür bırakan ve anlayışlı olan anne olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Üstelik çocuk sahibi olmayan ya da yaşça daha büyük olan kadınların da aynı düşüncede oldukları görülmektedir. Ayrıca özellikle de çocuk yetiştirirken sosyal destek ve ebeveyn desteği alan bazı kadınlar ise geleneksel annelerin yöntemlerinin doğru olmadığını ve dolayısıyla çocuk yetiştirme sürecinde *“geleneksel annelikle mücadele etme: sınırlarını belirleme”* durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Arada kaldığım olmadı, çünkü biliyorlar ki onlar çok şey yaptığı zaman ben dikkate almıyorum. Yanlış ise eğer.. Çünkü niye diyeceksiniz, ilk çocuk olduğunda bir iki yapmaya çalıştılar, hani öğretmeye çalıştılar bizde böyleydi diye, ama baktım ki çocuğa zarar veriyor. O yüzden internetten araştırdığım kadarı ile öğrenmeye çalışıyorum. Hatta öğrendiğimi onlara aktarıyorum. Çünkü 1 haftalık çocuğa cici bebe bisküvisi yedirirseniz, çocuk kabızlıktan kendinizi hastanede bulursunuz. Sütün yetmiyor düşüncesi vardı mesela, ona örnek vereyim, ki yetiyordu, emzirmeyi bıraktırıp çocuğa ek gıdalar veriyorlar. 1 hafta olmuş çocuğum doğal. Çocuğun bağırsak sistemi bozuldu, ameliyat olma şeyine kadar gittik zaten, olmadık şükür. O yüzden orada birazcık tecrübe edindim. O yüzden dedim ki en iyi bildiğim kendi bildiğim. Doktorlarımız da var, bir şey olacağı zaman oraya soruyoruz götürüyoruz ya da işte hafif bir atlatıp durumu ise internetten araştırıyorum. Kendi bildiğimi uyguluyorum (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani yaşıyorum yani evet bazen mesela eski,, ama yine de eskilerin dedikleri çok da şey olmuyor, bağlamıyor. Mesela işte özellikle şunu örnek veriyim. İı Ece mesela çok kilo almıyordu. Kayınvalidem ve ailesi sonra işte ısrarla muhallebi vermem gerektiğini söylüyor ki ben, onu hiç sağlıklı bulmadığım bir şey. Hani piriç unuyla su işte süt vesaire ve vermedim de yani. Hani yani gerçekten kendi doğ,, hani onların söylediklerini tamam şey yaparım, illa ki dinlerim. Bazen mesela hastalıklarda bildikleri oluyor, çünkü eski usul yaptıkları şeylerde hani dinliyorum ama çok da arada kalmıyorum. Yani yine aslında araştırdığım ve doğru bil,, yani doğru olduğunu düşündüğüm şeye. Ya mesela birçok şeyi okurum ve içinden bir çıkarım yaparım veya hangisi bana doğru geldiyse yine onu yapmaya çalışırım. Çok ikilemde kalmıyorum yani öyle söyleyeyim (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Tercihen hani bireysel tercihim değil, her zaman o prototip olarak modern kadın prototipini benimsiyorum her zaman. Fakat kimi zaman hani yapmam gerekir, meli malı şey var ya, ya bunu yapmam gerekli ama onu hissetmiyorum. Bunu kendimle tartışmam gerekiyor, kendimi ikna etmem gerekiyor. Hani şeyin gayri farkındayım, bir meli malılar var, bir benim yapmak isteyip istemediklerim var. Çoğunlukla yorucu olsa da hani mücadele etmek gerekse de çoğunlukla istediğim şeyi yapmaya çalışıyorum ama her zaman galip geldiğim tabii ki söylenemez (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Bazı kadınlar geleneksel annelikle mücadele ettiğini ebeveynlerinin uyguladığı yöntemleri yanlış bulduklarını dile getirerek modern anne olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Gürçayır Teke (2014, s. 43)'ye göre de; modern annelerin çocuk bakımı ve eğitimi konusunda edindikleri uzman bilgilerin yakın çevreleri ile, özellikle de kuşaklar arası anneden kıza, kayınvalideden geline aktarılan geleneksel annelik bilgisi ile çelişmekte ve görüş ayrılıklarına neden olmaktadır. Dolayısıyla yeni neslin çocuk doktorları, pedegolar, çocuk ve beslenme uzmanlarından çocuk bakımı ve yetiştirilmesine yönelik edindikleri ve güvenilir ve bilimsel buldukları kitabi bilgileri; söz konusu bilgileri kendi çocuklarını yetiştirme deneyiminden alan geleneksel annelerin bilgisinin önüne geçtiği görülmektedir. Bu bağlamda kadınların yukarıdaki ifadelerinde de görüldüğü gibi birçok kadının geleneksel annelik yöntemleri yerine modern annelik yöntemlerini kullandıkları ve bu nedenle modern anne olmayı tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca Bu kadınlar içerisinde bazı kadınlar da kendi yöntemlerini uygulayarak geleneksel annelerin yaptığı hataları yapmamaya çalışarak çocuklarını yetiştirdiklerinden bahsetmişlerdir ve bu anlamda “*yeni tarz ideal erkek/kız çocuğu yetiştirme*” teması ön plana çıkmıştır.

Kız çocuğum olmasını çok istedim, olmadı. İı iki tane oğlum var hani çocuklarımı böyle daha anlayışlı yetiştirmeye çalışıyorum (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Çocuğa aynı zamanda mutfakta da mesela ben bir yemek hazırlarken, hani sadece kadının görevi olmadığını, eşim de yapıyor ama mesela çocuğa da bir şey veriyorum. Diyorum ki “oğlum sen de bunu burada yap, bana yardım eder misin” diyorum. “Tabi annecim sana yardım edeyim” diyor. Bunları da mesela çocuğa küçük yaşta aşılama çalışıyorum ki ileride o da hayatı tek başına yürütebilecek şekilde olsun, eşine de destek olsun diye geleceğe de yatırım yapıyoruz (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Ben oğluma, ilk oyuncağını vileda seti olarak aldım, ütü masası aldım, ben temizlik yaparken evde olduğunda her ikisinin de eline toz bezi diye bir bez veriyorum, herkesin kovası var, her yer ıslanıyor, ıslansın, nasıl olsa sileceğim. Alıyorlar o cama sürüyorlar, o sehpayı siliyorlar vs. bunu yapmak zorundalar. Oğlum doğduğunda 1,5 sene sonra eltimin kızı dünyaya geldi. Bir şeyde, kayınvalidem severken şöyle dedi A. ye, benim kızım büyüyecek abisinin pantolonlarını ütülecek dedi. Abisi de ona, gidecek dedi marketten bir şey alacak dedi. Orada dur dedim,

anneciğim R. da kendi pantolonunu ütüleyebilir, Ayşe de kendi marketine gidebilir. Çocuklara bunu küçükten aşılamayacaksınız. Kimse kimsenin pantolonunun ütülemekle yükümlü değil. İşte burası dönüm noktası (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar modern anneliği tercih etmelerinden bahsederken, yine kadına yüklenen beklentiler ve her şeyi kadının yapıyor olmasına değinerek, özellikle erkek çocuğu olan anneler, ileriki bölümde detaylı olarak değinilen ve kadınların şiddetle eleştirdikleri “sen erkeksin düşüncesiyle yetiştirilme tarzı” nedeniyle erkeklerin sorumluluk almamalarını yanlış buldukları için kendi çocuklarını daha anlayışlı, kadına yardımcı olan ve ev işlerini yapabilen bir birey olarak yetiştirmeye çalıştıklarını vurgulamışlardır.

“Tercihim geleneksel anne”

Modern anneliği tercih ettiğini belirten kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise annelik konusunda daha çok geleneksellikten yana olduklarını belirtmişler ve bu bağlamda “*tercihim geleneksel anne*” alt teması ön plana çıkmıştır.

Ya ben biraz daha böyle geleneksellikten yanayım diyebilirim yani. İı ama tabi bazen arasında kaldığım oluyor. Hani gelenekçi, mesela onlar biraz daha böyle şey, "ne de olsa büyür çocuk bir şekilde" gibi yaklaşırken hani internette okuduğum, sosyal medyadan öğrendiğim bazı şeylerle de hani karşılaştırıyorum, bana uymayan şeyler çıkabiliyor, o zaman müdahale ediyorum. Ama daha çok hani biz ıı böyle aile ortamını seven insanlarız hani. Daha çok geleneksellikten yanayız (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Modern anne olduğumu düşünüyorum ama bu benim tercih ettiğim bir şey değil. İı öyle olmam bu hani toplum baskısı, mahalle baskısı falan diyorum ama mesela ben geleneksel anne modeli benim için daha sağlıklıymış gibi geliyor. Ben mesela çocuğuma arkadaş olmamalıyım. Ya da ne bileyim, tabi ki çocuğum daha rahat etsin. Eskiden biz mesela hani annelere bir şey söylerken korkardık falan filan böyle hani o, o anlamda, baskıcılık anlamında falan değil ama anne, annedir benim gözümde. Anne yemek yapar, çocuğuna ödevini yaptı mı falan, okuluna götürür getirir, işte elinden tutar bırakır falan. Hani o model benim gözümde daha ön planda (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Ama evlen..doğumdan sonra tabi emzirme dönemi var tabi anne emzirmesi gerekiyor. E tabi bizde okumuş anneleriz ya kültürlü anneleriz ya kitaplardan okuyoruz her şeyi. E tabi dinlemiyoruz kayınvalidemizi, annemizi o dönemde maalesef en büyük yaptığım hatalardan birisi o zaten benim. En büyük yaptığım hata çocuğumu bırakacağım diye anne 2 saate bir emzireyim, anne 1 saate bir emzireyim. Hani bırakacağım ya 4 aylıkken çocuğumu. Annemi dinlemedim hani annem sürekli emzirmem gerektiğini, hani sütün inmesi gerektiğini söyledi ama ben onu dinlemedim. Modern anneyiz ya biz. Yani onda çok büyük gerçekten çok büyük bir hata yaptım. Bazen büyükleri dinlemek, bazen değil genelde dinlemek gerekiyor aslında (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi “*Tercihim geleneksel anne*” teması odağında kadınlar çocuk yetiştirirken daha çok geleneksellikten yana olduklarını belirtirken bazı kadınlar ise “*modern anneyim ama tercihim geleneksel anne*” temasına değinerek içinde buldukları şartlarda ve yaşam tarzında modern anne olmak durumunda kaldıklarını ancak tercih ettikleri modelin geleneksel anne modeli olduğunu ve anneleri gibi bir anne olmak istediklerini vurgulamışlardır. Benzer şekilde Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında da Meksikalı çalışan kadınlar süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemlerinden ve tercihlerinden

bahsederken “annesinin standartlarını yaşama isteği” ve “annesinin çocukları için yaptıklarını yapmaya çalışma” temalarına vurgu yaparak anneleri gibi olmak istediklerini belirtmişlerdir.

“İdeolojik ikilem: tercihim hem geleneksel hem modern anne”

Modern anne ya da geleneksel anne olmak konusunda tercihlerinin belli olduğunu dile getiren kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise çoğu zaman ikilemde kaldıklarını ve dolayısıyla hem geleneksel anne hem de modern anne yöntemlerini uyguladıklarını belirtmişlerdir.

Bence ben hep ikisinin arasında (gülerek). Yani şöyle, ı günümüz o modern anneliği zaten bilemiyorum ben istesem de onu uygulayamıyorum. İşte devamlı çocuk merkezli, ı kendi hayatını bir kenara itip, sadece çocuk merkezli bir annelik, ne bileyim işte çocuğun da bir, devamlı bir birey olduğunu düşünüp ona göre davranmak, tamam çocuk da bir birey ama yani ı bazı şeylerde kendi çocukluğumu da düşünüyorum. Mesela kendi kendime diyorum, "annem ya da babam bu konuda bana çok kızardı, ya da işte bana şöyle davranışları oldu, bende bir sıkıntı yarattı mı yaratmadı yani çocuğumda da yaratmasın o zaman". Evet, belki ortam, şartlar, zaman farklı ama ben hep ikisinin arasında kaldığımı düşünüyorum ya. Yani yeni modern annelik zaten bana göre değil. Çalışan bir kadına göre değil zaten. Yani o gördüğümüz işte sosyal medyadaki o anneler falan zaten onlar,, Gerçek değil de zaten. Ya belki belli bir işleri de yok bilemiyorum yani ya da sadece işte onu gösteriyorlar. Bilemiyorum çok, ben ikisinin arasındayım ya, öyle düşünüyorum (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çok oldu. Ben o ikilemi şeyde de yaşamıştım. Dedim ya hani çocuklar küçükken çok kırsal bir bölgedeydim, kapıdan çıkıyorsunuz hani nasıl muhatap olacağını dahi bilmeyen trnak içinde, komşular, çevre vs. bu tarz insanlar, beri tarafta da işte avukatlığınız var, kısa süreli de olsa, eşinizin bir avukat çevresi var. Hani oradan muhatap olduğunuz insan, tipler, yaşamlar var. Sonra mesela annem, şey bir kadın değil. İlkokul mezunu bir kadın ama yaşadığımız çevre yaşadığımız şehir de sizi eğitir. Şeye müsaitseniz eğer, hani almaya, algılarımız açıkçası, kendiniz gayretliyseniz şehirler bile insanı eğitir. Bulduğunuz mekanlardan eğer istiyorsanız alırsınız bir şeyler. Bunu dönemde yaşadım. Hani geleneksel anlayışlar mı, yoksa şey daha modern fikirler mi, sanırım kendi aklımın yettiği kadar bir harmanlama yaptım diye düşünüyorum. Çünkü birini ya da ötekini yok saymak, çok mantıklı çok akıllı olmayabiliyor. Dozunu iyi ayarlamak gerekebiliyor (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İkilem yaşadığımız oluyor tabi (gülerek). Ama yani o dönem, o zamanın şartına uygun bir şekilde seçim yapıyorum. Kimi zaman geleneksel anne oluyorum, kimi zaman modern anne oluyorum (gülerek). İkisi arasında o ana göre seçim yapıyorum. Hani kesinlikle arada kaldığım, geleneksel anneyim diyemiyorum ya da kesinlikle modern bir anneyim diyemiyorum. O olaya göre, yaşadığım duruma göre seçim yapıyorum (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Hem geleneksel hem modern anneliği tercih ettiğini belirten kadınlar, çok bocaladıkları zamanlar olduğunu, her iki annelik tipinin arasında sıkışıp kaldıklarını hissettiklerini belirtmişlerdir. Çocuk sahibi olmayan kadınlar da aynı ikilemi yaşadıklarından hem anneleri gibi geleneksel bir kadın olduklarından hem de modern hayata ayak uydurmaya çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Bunlardan bahsederken bir taraftan bazı kadınlar sosyal medya annelerini de eleştirerek modern anneliğin gerçek olmadığını belirtirken diğer taraftan bazıları ise sosyal medyayı kullandıklarını belirterek “*sentez/karışım: iyi anne rolü*

seçme” ve “*sanal destek ağı*” temaları ile söz konusu ikilemi çözmek için uyguladıkları yöntemleri belirtmişlerdir.

Çok rol model aldığım da hani bu birebir çok şey dediğim de kimse yok. Hani belki bir sentez, hani biraz işte şunun şurasından, annemin işte şeyi, koruyuculuğu, işte ama yengemin kendine güveni falan tarzı biraz daha böyle bir şey karışım (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Vallahi eş ve anne olarak.. Yani hırs olarak, hırs olarak derken mücadele olarak annemi, kayınvalidemi. Kayınvalidemi nasıl, eş olarak. Mücadele olarak da annemi, hiç bir zaman eşini üzen, üzen demeyeyim de eşi için ve çocukları için çok fazla emek veren bir kadın. Keza annem çok çok fazla emek vermiş bir kadın ama annem daha mücadelecisi (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yok, aslında. Herhangi birini örnek almıyorum da şöyle diyebilirim, tek kişi değil de gördüğüm insanlar arasında iyi olanlarını alıp kendime seçiyorum diyeyim. Tek kişi şu diyemem. Ama mesela, atıyorum annemin o huyu çok güzeldir, onu yapmaya çalışırım. Atıyorum kayınvalidemin şu huyu çok güzeldir, onu yapmaya çalışırım ya da işte arkadaşımın başka bir huyu çok hoşuma gider, iyi olan her şeyi harmanlayıp yapmaya çalışırım, öyle söyleyeyim (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Eş ve anne olarak, aslında bir kişiden değil de birçok kişinin farklı özelliklerinden ı rol model alabiliyorum yani hani. Mesela atıyorum yemek konusunda kayınvalidemin yemeklerini beğeniyordum, biraz ona ı özen göstermeye çalışıyorum. Ondan sonra daha böyle anaçlık konusunda annem çok anaç bir insandır. Ona benzemeye başladığımı hissediyorum. temizlik konusunda ı yine kayınvalidem çok titiz bir insandır. Onun detaylarını gördükçe, birazcık kendimi yontmaya çalışıyorum (gülerek). Ondan sonra ı eş olarak, mesela çevremde yine, benim akrabalarım burada olmadığı için, eşimin akrabaları var. Onun kuzenlerinden falan hani iyi eş olabildiğini düşündüğüm insan., yani hani böyle taklit etmek amaçlı değil ama yine de hani özendiğim diyeyim, tamam mı, imrendiğim kişiler var yani (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Eş ya da anne olarak tek bir kimseyi rol model almadıklarını ve hem geleneksel hem de modern anne olmak konusunda ikilem yaşadıklarını söyleyen kadınlar genel olarak yakın çevrelerindeki kadınların iyi özelliklerini sentezleyerek iyi anne rolü ve rol modeli seçtiklerini belirtmişlerdir. Bu durumu yeni annelik zihniyeti olarak ifade eden Hall (2005) çalışmasında bir kadının anne olduktan sonra yeni bir zihniyet geliştirdiğini, bilinmeyen bir deneyim alanına girdiğini ve bu annelik zihniyetinin annelerin erkeklerle ilişkiden bağımsız diğer kadınlarla ilişkilerine izin vermesini sağladığını belirtmiştir. Dolayısıyla kadınların yeni annelik zihniyeti ışığında, anne baba ve çocuk geleneksel üçgeni dışında, çocuğun ve annenin annesinin olduğu yeni üçgeni oluşturduğunu çünkü yeni annenin hayatındaki anne figürlerini rol model olarak uygunluğunu belirlemek için incelediğini belirtmiştir. Bunun sebebinin ise kadının ana zihniyetin bir parçası olarak yeni sorumlulukları ve korkularıyla boğuşurken onu destekleyebilecek aile ve arkadaşlarla destek ağı kurma arayışı içerisinde olması olduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde Oliver (2011)'in çalışmasında da kadınlar; eşler, anneler ve ebeveyn gruplarından iyi bir annelik ortamı yaratma ve sürdürmede yardım isteyerek, sosyal medya aracılığıyla ebeveynlik tavsiyesi alarak, sanal destek ağı, topluluk ve kişisel bağlantılarla ve kendini benzer fikirli

annelerle ilişkilendirip, iyi anne rolü seçerek “İyi Bir Anne Destek ve Amaç Ortamı Oluşturmak ve Sürdürmek” temasını vurgulamışlardır

Kadınların ayrıca yakın çevreleri dışında sosyal medya ve internet aracılığıyla da annelik konusunda destek aldıklarını söylemeleri “*sanal destek ağı*” temasını ön plana çıkarmıştır. Bu tema odağında ise kadınlar “*geleneksel etki alanları (aile, uzmanlar, doktorlar)*”, “*geleneksel etki alanları yerine bloglar ve yayın medyası*”, “*nasıl ebeveynlik yapılacağını söyleyen kitaplar*”, *sosyal medya aracılığıyla okudukları/ebeveynlik tavsiyesi alma*” temalarına değinmekte ve sosyal medyadan destek aldıklarını söylerken; bazı kadınlar ise “*sosyal medyaya inanmıyorum*” teması odağın annelik konusunda sosyal medyadan faydalanmadıklarını belirtmişlerdir.

Herkesin bir fikri var. Yani bir çekilin de çocuğumu kendim büyüteyim modunda da değilsiniz, ilk çocuk. Dinlemek de istiyorsunuz. Bir yandan da Google var (karşılıklı gülerek), şimdi Google da cep telefonu elimizde, şuna da bir sorayım, bakayım o ne diyor (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yok karma oldu bende biraz yani hani akışına bıraktım artık bir süre sonra çok yorulmaya başlayınca hani kendimi kasma..hani kitapla çocuk büyütülmeyeceğini anladım işin açığı bir süre sonra bir baktım olacak gibi değil. Gidişat hiç iyi değil. Yani uyku şeyi falan tamam destek aldım. Hani şey uzmanlardan destek aldım hani ne yapmam gerektiğini okudum ama anneleri de okudum (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Okuduğum şeyler vardı, belirli saatlerde yiyecek, şu saatte şunu, bu saatte bunu... Baktım dedim ki benim oğlum makine değil, yani onu o saatte, bunu bu saatte yediremem. Acıkınca yiyecek (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Sosyal medyaya eğer girecek olursak, ben sosyal medyadaki hiç bir şeye inanmıyorum. Bir röportaj okumuştum, bir çocuk diyor ki, yani takip ettiğim bir blogdu bu, hatırlamıyorum şimdi, onun çocuklarına danışmışlar, "annem sadece fotoğraf çekinmek için bizim yanımıza geliyor" çok acı bir tablo var burada. Sosyal medya kullanıyorum, instagram, normal arkadaşım da takip ediyor zaten, normal seyrinde çocuklarımı vs. paylaşıyorum. Sosyal medyadaki ne anneliğe, ne başka bir yaşantıya inanmıyorum. Çünkü işin çok başka boyutları var. Oradaki görmüş olduğunuz tablonun arkasında ne var hiç birimiz bilmiyoruz. Buna hiç inanmıyorum (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani yeni modern annelik zaten bana göre değil. Çalışan bir kadına göre değil zaten. Yani o gördüğümüz işte sosyal medyadaki o anneler falan zaten onlar,, Gerçek değil de zaten. Ya belki belli bir işleri de yok bilemiyorum yani ya da sadece işte onu gösteriyorlar (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi “*ideolojik ikilem: hem geleneksel hem modern anne*” temasına vurgu yaparak her iki annelik arasında kaldığını ve her ikisini de uyguladığını söyleyen kadınlar, her ikisini de uygularken “*sentez/karışım: iyi anne rolü seçme*” temasına değinerek hem yakın çevresindeki geleneksel ve modern anneleri rol model aldıklarını hem de geleneksel etki alanları yerine “*sanal destek ağı*” ile nasıl ebeveynlik yapılacağını söyleyen kitaplar ve bloglardan sosyal medyadan okuduklarından faydalandıklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; “*bireysel annelik idealleri: geleneksel/modern anne tercihi*” teması odağında görüldüğü gibi kadınların yarısından fazlası modern anne olmayı, bazıları da

geleneksel anne olmayı tercih ettiklerini söylerken yarısına yakını ise ikilemde kaldıklarını hem modern hem geleneksel anne olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla ikilemde kalan annelerin tamamının yakın çevreleri ve sosyal medyadan aldıkları ebeveynlik tavsiyelerini sentezleyerek en iyi anne modelini seçmeye çalıştıkları da, görülmektedir. Diğer taraftan kadınların yarısı ise tamamen hem becerikli ev hanımı hem evde ve işte başarılı, herkese ve her şeye yetişen kadınları rol modeli olarak seçtiklerini belirtmişlerdir.

Burada dikkat çeken nokta; aslında her iki annelikte kendi dönemleri düşünüldüğünde de mükemmel annelik karşımıza çıkmaktadır. Arasındaki tek fark modern annelikte kadın kamusal hayata daha fazla katılırken bu katılımla birlikte kendisine atfedilen rollerin daha çok artmasıdır. Her iki rol model annelikte de kadının kendisi üzerinde mükemmellik baskısı vardır. Dolayısıyla kadınların annelik konusunda mükemmellik arayışı içerisinde, yukarıdaki kadınlardan birinin de “hem uzmanları okudum hem anneleri okudum” deyişiyle ve benzer şekilde Oliver (2011)’in çalışmasında da olduğu gibi hem çevresindeki mükemmel kadınlar ve geleneksel annelerini rol model olarak ve kendince sentezleyerek geleneksel etki alanlarını kullandıkları ve sosyal medyaya inanmadıkları (“İyi Bir Anne Destek ve Amaç Ortamı Oluşturmak ve Sürdürmek”) hem de modern anneleri rol model olarak sosyal medya gibi geleneksel olmayan etki alanlarını kullandıkları (“Rekabetçi Ebeveynliğe Katılmak”) görülmektedir.

Buradan hareketle kadınların kültürel ve bireysel idealleri bağlamında karşılaştırıldığında; ilk olarak dikkat çeken nokta; tıpkı önceki bölümde “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana teması odağında “*Türkiye’de/toplumda kadın figürü*”nden bahsederek kültürel idealler bağlamında geleneksel ve modern kadın figürlerini tanımladıkları gibi annelik konusunda da geleneksel ve modern anneliğe vurgu yapmışlardır. Dolayısıyla kadınların çoğu hem kadınlık hem de annelik idealleri çerçevesinde kadınları kategorize ettikleri ve büyük çoğunluğunun süper kadın idealine uyan hem geleneksel hem de modern kadınları rol model olarak aldıklarını görülmektedir. Özellikle kültürel idealler bağlamında “*fedakar kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen*” temasında vurguladıkları kadın modelini, annelikte de “*rol modelim: iyi çalışan/eş/anne/becerikli ev hanımı kadınlar*” temasında da vurgulamaları kendilerinin de her şeyi yapan iyi anne modelini örnek aldıklarını göstermektedir. Ayrıca yine “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana teması odağında “*annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller*” temasında değindikleri anneliğe dair beklentileri

kendilerine de yerleştirerek iyi anne modeli seçmekte ya da iyi anne olduğunu düşündükleri kadınları rol model olarak almakta oldukları ortaya çıkmaktadır. Yine kadınların hemen hemen yarısının ise bireysel idealler bağlamında “*ideolojik ikilem: hem geleneksel hem modern anne*” ve temasına vurgu yaparak her iki anne modelini de benimsediklerini söylemeleri, kültürel idealler bağlamında vurgu yapılan “*hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!*” temasıyla paralellik göstermektedir. Dolayısıyla kadınların büyük çoğunluğunun toplumun dayatması olarak nitelendirdikleri kültürel idealleri içeren süper kadın idealiyle paralel olarak kendilerinin de annelik ve kadınlığa dair benzer idealleri olduğu ve rol model aldıkları kadınların da genellikle süper kadın idealine uyduğu görülmektedir. Çoğunluğun aksine bazı kadınlar ise “*rol modelim: kendim*” temasıyla kendi annelik yöntemlerini uyguladıklarını belirtmekle birlikte süper kadın idealine uyan anne modeline değinmemişler.

İkinci olarak dikkat çeken nokta ise; önceki bölümde kültürel idealler bağlamında “*annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller*” teması odağında kadınların iyi anne olmaya yönelik kültürel beklentiler ve çoklu rollerle mücadele ettikleri ve toplumun kadınlardan çok fazla beklentisi olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçla birlikte incelendiğinde bireysel idealler bağlamında ise “*bireysel annelik idealleri: geleneksel/modern anne tercihi*” teması odağında ve “*sanal destek ağı*” ve “*sentez/karışım: iyi anne modeli seçme*” temalarıyla vurguladıkları şekilde kadınların da bireysel olarak iyi anne olmaya ilişkin kendilerinden beklentileri olduğu ve yakın çevrelerindeki anneler ve sosyal medya aracılığıyla iyi anne modellerini rol model aldıkları görülmektedir. Ayrıca yine “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana teması odağında “*süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?*” temasında da vurguladıkları süper kadın idealinin “*medya dayatması/popüler söylem: her şeyi mükemmel yapan kadınlar*” olduğu konusundaki düşünceleri de bireysel annelik ideallerinde değindikleri “*sanal destek ağı*” temasıyla benzerlik göstermekte ve birçok kadının popüler medyadan etkilenecek annelik rol modelleri ve tavsiyeleri aldıkları görülmektedir. Sadece birkaç kadın “*sosyal medyaya inanmıyorum!*” temasına değinerek sosyal medyadaki modern blogger anneleri örnek almadıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu kadınların da hem sosyal medya aracılığıyla ebeveynlik tavsiyesi aldıkları hem de geleneksel anne modellerini sentezledikleri görülmüştür. Bu bağlamda kadınların yaşadıkları bu ikilem ve özellikle de sosyal medyadaki anne modellerinin anneler üzerindeki etkisi ile ilgili alan yazında farklı iddiaların olduğu görülmektedir. Oflaç (2015, s. 339-369), Türkiye’deki annelik

söylemlerini ortaya çıkarmak ve blog-annelik-tüketim ilişkisine ışık tutmak amacıyla yaptığı çalışmada; bloglarda bir taraftan toplum ve dayatılan annelik rolleri, kutsal ve kalıplaşmış annelik tanımları ve iyi anne söylemlerinin kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya çıkarmak, çalışan annelerin yaşadıkları sorunları görünür kılmak, kuşak çatışmalarını ifade etmek, marka iletişim aracı ve kanaat liderleri olarak kadınlara kadın tüketicilere bilgi sağlamak gibi faydalı paylaşımlar olduğunu; Gürçayır Teke (2014, s. 34), blogların geleneksel annelik, modern annelik ve günümüz postmodern anneliğine giden yolda kadınlık hâllerini keşfetme açısından önemli bir kaynak olduğunu ifade ederken; McDaniel, Coyne & Holmes (2012, s. 3) ise internetin yalnızca kadınsılık normlarını ve tüketimi teşvik ettiğini iddia etmektedir. Bu durum, kadınsılık mormalarından biri olan süper kadın idealinin toplumun yanı sıra medyanın da dayatması olduğunu, kadınların daha önceki bölümde “*medya dayatması/popüler söylem: her şeyi mükemmel yapan kadınlar*” teması ile kendilerinin de vurguladıkları ve eleştirdikleri durumları farkında olarak ya da olmayarak yaşadıklarını ve sosyal medyanın kadınları hem geleneksel hem modern kadın olan süper kadın idealine teşvik ettiğini göstermektedir. Ayrıca Everett & Martino (2013)’ya göre de medya tasvirlerine maruz kalınmasının cinsiyet rolünü algılamalarını etkilediğini ve kadınların kendilerine olan beklentilerini artırdığını ileri sürmektedir. Spesifik olarak, bu sonuç medyada süper kadınların görülmesinin süper kadın idealine bağlılığı artıracaklarını düşündürmektedir. Bu sonuç, kültürümüzün ve medyamızın modern kadınlara yüklediği baskıyı daha iyi kanıtladığı için önemlidir.

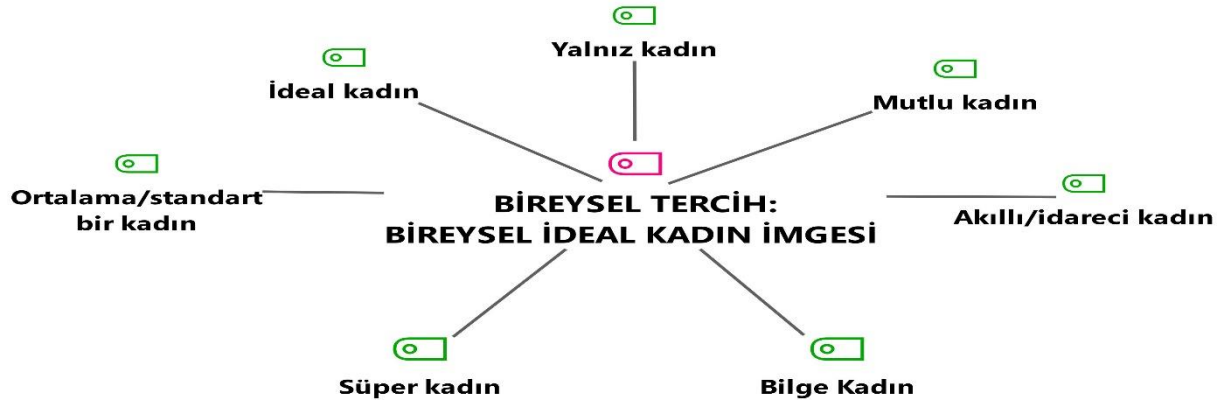
Özetle, kadınlar için geleneksel annelikten ziyade modern anneliğin daha çok tercih edildiği görülürken, kadınların büyük çoğunluğunun ise hem modern hem geleneksel annelik kadınların tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca kadınların yarısına yakını rol modeli olmadığını söylerken büyük çoğunluğu ise herkese ve her şeye yetişen, çalışan, becerikli, hem evde hem de işte başarılı olan kadınları rol model almaktadırlar. Dolayısıyla kadınların da anneliğe yönelik bireysel olarak idealleri olduğu ve bu ideallerin süper kadın idealine çok yakın olduğu da söylenebilmektedir.

4.1.2.3. Bireysel Tercih: Bireysel İdeal Kadın İmgesi

“*Kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana temasının incelendiği daha önceki bölümde, kadınların süper kadını nasıl anladıkları ve süper kadına bakış açılarını incelemek amacıyla süper kadını da içeren daha geniş bir konuşma içerisinde ele alınmış ve bu amaçla kadınların hayatları, meslekleri, aileleri ve “birbiriyle çelişkili rolleri aynı

anda ve güçlükle sürdürmeye çalışma” ve “hepsini yapma” konusundaki toplumsal beklentileri ışığında düşünceleri öğrenilmek istenmiştir. Buradan hareketle kadınlar, süper kadın idealinden değinmeden önce “toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın” teması odağında toplumun kadınlara yükledikleri kültürel ideallerden bahsederek, toplumdaki kadın figürlerini kavramsallaştırmışlar ve toplumun kadınlara yüklediği süper kadın beklentilerine değinmişlerdir. Ayrıca hem toplumdaki kadınlığın kavramsallaştırılması hem de süper kadın idealine bakış açılarını toplumsal boyutta ele almışlardır.

Bu bölümde ise kadınlar toplumsal boyutta ele aldıkları konuları bireysel olarak değerlendirmişler, süper kadına ilişkin kendi algılarından bahsetmişler ve toplumsal ideal kadın beklentilerine karşı kendi ideal kadın tercihlerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda “bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi” ana teması odağında ön plana çıkan son tema olarak “bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi” incelenmiştir. Dolayısıyla ilk ana tema olan “kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi” temasında toplumun kadınlara yüklediği beklentiler ve ideal kadın imgesinden bahseden kadınlar, ikinci ana tema olan “bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi” temasında ise kadınlığa dair kendi beklentileri ve kendi ideal kadın imgesini toplumsal kadın imgesinden farklılaştırma ve kendi ideal tercihini yapma konusundaki düşüncelerinden bahsetmişlerdir.

Şekil 21. Bireysel Tercih: Bireysel İdeal Kadın İmgesi (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 21’de de görüldüğü gibi, “bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi” teması odağında, “süper kadın”, “bilge kadın: seçimde bulunuyorum ve en mutlu eden şeyi seçiyorum”, “ideal kadın: kendi idealimdeki kadın”, “mutlu kadın”, “akıllı/idareci kadın”, “ortalama/standart bir kadın” ve “yalnız kadın” şeklindedir.

4.1.2.3.1. Süper Kadın

Önceki bölümde üzerinde durulan kadınlığın kültürel idealleri, kadınların, süper kadın idealinin temelini oluşturan süper kadına yönelik beklentiler ve bu beklentiler ışığında da toplumdaki kadın figürlerini ortaya çıkarmalarını sağlamıştır. Bu bağlamda süper kadın beklentilerine sıklıkla değinen kadınlar, söz konusu beklentilerle birlikte süper kadın idealine yönelik bakış açılarından toplumsal bağlamda bahsetmişlerdir. Süper kadın idealini toplum ve popüler medyanın dayatması, gerçekçi olmayan idealler, zaten yapmakta oldukları ve içinde buldukları toplumsal gerçeklik durumu ya da bir zorunluluk olmaması şeklinde ifade ettikleri farklı tanımlamaları önceki bölümde incelenmekle birlikte bireysel idealleri bağlamında mevcut yaşamlarında nasıl bir kadın olmayı tercih ettikleri ve süper kadın olmayı isteyip istemedikleri ise bu bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Buradan hareketle, “*bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi*” teması odağında olmak istedikleri kadın figürlerini tanımlayan kadınlar ilk olarak en çok “*süper kadın*” alt temasına değinerek ideallerindeki kadın tipinin nasıl olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bazı kadınlar “*süper kadın olmak isterim: olma yolunda ilerliyorum!*” temasına vurgu yaparak süper kadın olmak istediklerini ve bu yolda ilerlediklerini ancak şu an kendilerini süper kadın olarak görmediklerini; bazı kadınlar “*süper kadın olmak istiyorum ama olamam: iyi olmaya çabalıyorum*” temasını vurgulayarak süper kadın olabileceklerine inanmadıklarını ve bazıları ise “*hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!*” temasını vurgulayarak süper kadın olmaya yönelik hayallerinden bahsetmişlerdir.

4.1.2.3.1.1. “Hayalim Süper Kadın: Başarılı Bir İş Kadını/Eş ve Anne!”

“*Süper kadın*” teması odağında kadınların yarısına yakını ideallerindeki kadının nasıl olması gerektiğinden bahsederek “*hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!*” temasını vurgulamışlar ve ideallerindeki kadının süper kadın olduğunu dile getirmişlerdir.

İdeal kadın. Aslında süper kadın dediğim kadın benim için ideal kadın. 11 eviyle gerçekten ciddi anlamda hani emek veren, ilgilenabilen, aynı zamanda hani belli bir eğitim almış, işte 11 iş hayatına da atılmış bir kadın da ayrıca. Yani ikisini yapabilen bir kadın bence ideal bir kadın (ARŞ: Evet 11 peki. O zaman siz, süper kadın olmak ister misiniz?. İsterim (gülerek) (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani nasıl diyeyim, idealimdeki nasıl, başarılı bir iş kadını, aynı zamanda 1 başarılı bir eş ve anne. Bence hani, süper kadın ideali (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ya aslında ideal kadın, süper kadına benziyor, ideal kadın bence. Gerçekten de. Bakımlı işte temiz, titiz, iyi bir anne, gerçekten hani iyi bir anne hani. Her şeyine, her gün çocuğuyla ilgilenen değil de mantıklı ilgilenen, mantıklı davranan bir anne, aynı şekilde öyle davranan bir eş, kendinden vazgeçmeden bir şeyler yapan bir eş, bir evlat aynı şekilde bence bu ideal kadın diyebilirim, edindiği meslekte ya da çalışma yaptığı alanda (...) Şu an süper kadın olarak kendimi görmüyorum. Çünkü hani gerçekten tam böyle ideal hani her şey tam, iyi yapıyorum diyemem yani (...) İsterim. Bence isterim (...) Ya işte aslında hani kendim için iyinin tanımı da aslında o ama kendim umutlu olduğum sürece süper kadın hani ben kendim isteyerek bunları yaptığım sürece bu süper kadın olmak isterim. Hani başkası istiyor diye değil (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

İdealimdeki kadın nasıl olmalı, önce kendim mesela, ne bileyim kendimce mesela bir vizyon belirlerim. 5 sene sonra mesela ben bu bankada olmak istemiyorum. Kendime ait bir yerim olacak. Kendi işim olacak. Hani ben kendimi orada görüyorum, kişisel olarak baktığımda. Hani anne olarak baktığımda da işte ne bileyim, büyüdüğünde desin ki benim annem ne kadar başarılı bir kadın, ne kadar bilge anne falan, bu ikisini bir arada desin yani. Benim annem çok iyi bir anne ama başaramadı ya falan demesin. Olmadı demesin. Hani eşim de hem bana böyle bir aşkla baksın, hem de gurur duysun yaptıklarımın, onu isterim. Hani işte bu konudan hiç anlamaz falan demesin yani. Her konuda bana danışsın, önce benim fikirlerimi buldursun göz önünde. Bence süper kadın bu (...) Süper kadın olmak isterim ve öyle olduğumu, şu ortamda, sahip olduklarımı düşünüyorum, ama tam anlamı ile oldum diyemem. Çünkü hedefim var ulaşmam gereken. Hani oraya vardıkdan sonra mutlaka bir hedefim olacak, yine oldum demeyeceğim. Zaten oldum dersin o olmaz yani. Her zaman böyle hedef koyman lazım kendine. Süper kadın olmak isterim, hani olduğumu da bir nebze düşünüyorum, öyle diyeyim (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

İşte ideal kadın hem evine çocuğuna iyi bakan. Yani her şeyi sağlıklı bir şekilde yürütebilen diyeyim. Her şeyi sağlıklı bir şekilde yürütebilen kadın benim için ideal kadındır (...) Ya ben immm (düşünüyör) yani ben şeyi söyleyeceğim çünkü aynısı yani, ikisi de aynı. Yani süper kadın. Tabii ki süper kadın diyeceğim. Çünkü benim zaten idealimdeki kadın da o. Yani değişmiyor benim için. Şimdi mesela ben bu kadar işi yapmışım, akademisyen olmuşum, her şeyi dört dörtlük götürüyorum bilmem ne falan ama isterdim ki şöyle ay kocam da çok zengin olsaydı, bir uçağa binip bir gecede Dubailere de gitseydim, şunu da yapsaydım da her şeyi yapsaydım keşke. Yani neden istemeyeyim. Her şeye hala sahip olmak istiyorum. Her şeyi hala yapmak istiyorum (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

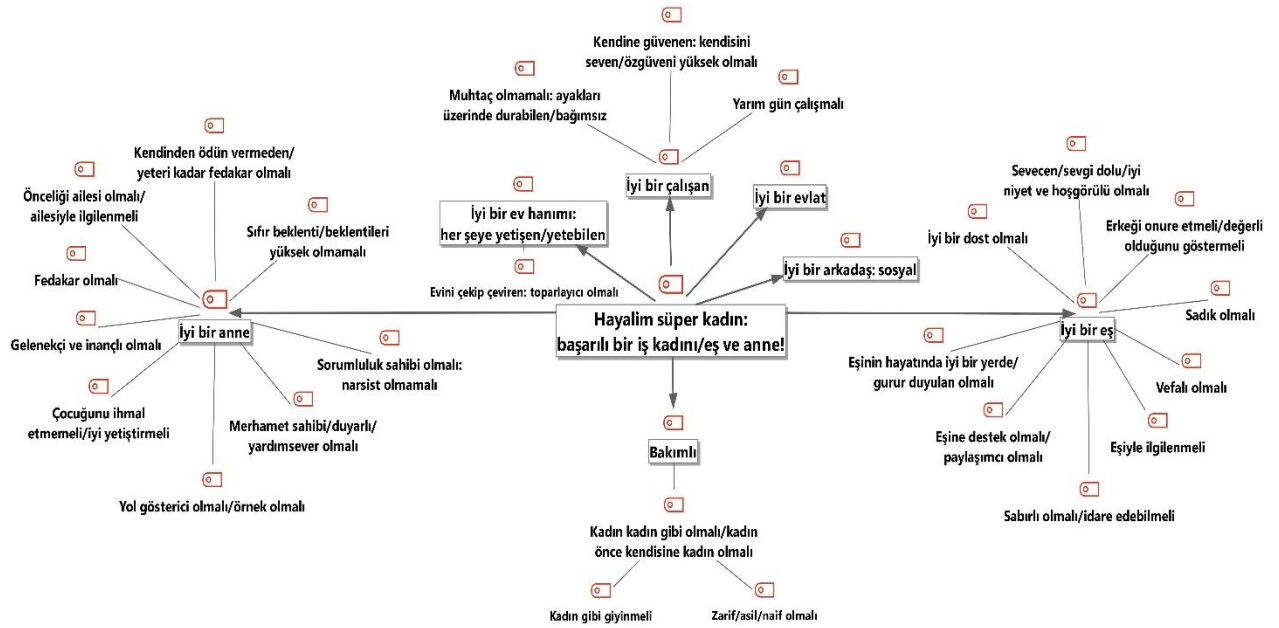
İdeal kadın ı işte dediğimiz gibi evin,, hem eş olarak, anne olarak, işinde aynı zamanda hani başarılı kadın bence ideal kadındır. Hani tüm bunları yaparken kendine de vakit ayırabilen (gülerek), kendi mutluluğunu, kendi gücünü kaybetmeyen kadındır ideal kadın (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yok ya ideal kadın olmayı isterdim yani süper kadın değil de. Süper kadın olmak benden çok şey götürdü çünkü. Yani yıllarımı aldı, çok da memnun olduğumu söyleyemem açıkçası. Ama şu an ki durumumu dediğim gibi ona borçluyum. Hani ı bazı noktalarda pişmanlıklar yaşıyorum ama ı çok da öyle şeyim yok yani memnunum. O hayat, yani yine bu dünyaya gelsem, bazı şeyler haricinde yaşamak isterdim (...) Ya o benim yapımda var zaten, ben isterim onu. Ben mükemmeliyetçi bir insanım çünkü yani. ı benim istediğim gibi olmadığı zaman, dediğim gibi ben şartları zorlarım. Benim istediğim gibi olsun. Yani o da kötü noktada değil. Her şeyin en iyisi olsun. O noktada isterdim yani isterim (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar ideallerindeki kadını hem evde hem işte her işte başarılı ve her şeye yetişen, her şeye sahip olan kadınlar olarak tanımlamışlar ve yaptıkları bu tanımın süper kadın idealine uyduğunu dolayısıyla da süper kadın olmak istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca süper kadın idealini isteyen kadınların çoğunlukla çocuk sahibi olmayan kadınlar olmaları dikkat çekmektedir. Çocuk sahibi olmamaları ve dolayısıyla şu anda mevcut hayatlarında her şeye yetişebildiklerini düşünmeleri süper kadın olmak istemelerinde etken olabilmektedir. Bir diğer dikkat çeken nokta ise süper kadın idealini

onaylayan kadınların genç yaşta olmalarıdır. Kırk yaşın üstünde olan ve daha önceki hayatında süper kadın olduğunu söyleyen kadınlar ise birtakım *bedeller* ödediklerini ve *pişmanlıkları* olduğunu dile getirirler de yine de süper kadın olmak istediklerini belirtmişlerdir.

Bunların yanı sıra Şekil 22’de görüldüğü gibi süper kadın olmak istediğini belirten kadınlar, ideallerindeki süper kadını da *“iyi bir eş”, “iyi bir çalışan”, “iyi bir evlat”, “iyi bir anne”, “iyi bir ev hanımı: her şeye yetişen/yetebilen”, “iyi bir arkadaş: sosyal”* ve *“bakımlı”* olarak tanımlamışlardır.

Şekil 22. Hayalim Süper Kadın: Başarılı Bir İş Kadını/Eş Ve Anne! (MAXQDA-codes-sub-codes).

“İyi bir anne”: Fedakar olmak mı? Kendinden ödün vermemek mi?

Kadınlar ideallerindeki süper kadın tanımında ilk olarak en çok *“iyi bir anne”* temasını vurgulamışlardır.

İyi bir anne, gerçekten hani iyi bir anne hani. Her şeyine, her gün çocuğuyla ilgilenen değil de mantıklı ilgilenen, mantıklı davranan bir anne, aynı şekilde öyle davranan bir eş, kendinden vazgeçmeden bir şeyler yapan bir eş, bir evlat aynı şekilde bence bu ideal kadın diyebilirim, edindiği meslekte ya da çalışma yaptığı alanda (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadın (...) hem çok iyi ev kadını olacak, hem çok iyi anne olacak, hem çok iyi arkadaş olacak (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Bu tema odağında ise *“iyi bir anne”* nin özelliklerini sırasıyla en çok; *“kendinden ödün vermeden/yeteri kadar fedakâr olmalı”, “önceliği ailesi olmalı/ailesiyle ilgilenmeli”, “çocuğunu ihmal etmemeli/iyi yetiştirmeli”, “merhamet sahibi/duyarlı/yardımsaver*

olmalı”, “*gelenekçi ve inançlı olmalı*”, “*fedakar olmalı*”, “*yol gösterici olmalı/örnek olmalı*”, “*sıfır beklenti/beklentileri yüksek olmamalı*” ve “*sorumluluk sahibi olmalı/narsist olmamalı*” şeklinde dile getirmişlerdir.

Görüldüğü gibi kadınlar vurguladıkları özellikler çerçevesinde tanımladıkları iyi anneye ilişkin, “yoğun annelik” kavramına benzer şekilde çocuk yetiştirmede birinci derecede sorumlu kişi olan, fedakar, merhametli, narsist olmayan ve gelenekçi gibi daha çok geleneksel annelik özellikleri ile önceliğinin ailesi olması, çocuklarını ihmal etmemesi ve sorumluluk sahibi olması gibi öncelikle çocuk gelişiminden sorumlu ve çocuklarının ihtiyaçları kendi bireysel ihtiyaçlarından öncelikli olan bir annelik ideali tasvir etmişlerdir. Dolayısıyla burada dikkat çeken nokta; kadınların tasvir ettikleri iyi anne, daha önceki bölümde “*hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!*” teması odağında “*iyi anne olma beklentisi*” ile paralellik göstermektedir. Benzer şekilde bir önceki bölümde “*Rol modelim: iyi çalışan/eş/anne/becerikli ev hanımı kadınlar*” temasında da kadınların “fedakar anne imajını” teşvik eden yoğun anneliği (Oliver, 2011) tasvir ettikleri görülmüştür. Buradan hareketle kadınlar toplumun kendilerinden iyi bir anne olmalarını beklediğini belirterek bu durumu eleştirirken aynı zamanda iyi bir anne olmaya yönelik kendilerine de beklenti yüklemeleri bir çelişkiyi ifade etmektedir. Kadınlar toplumun yüklediği annelik beklentilerinde “hasta olma, mutlu olma, narsist olma, yorulma ve istediğin gibi yaşama lükslerinin olmadığını ve iyi anne olmalarının beklediğini eleştirirken burada kendilerinin de iyi, yoğun ve fedakar anne ideali çizdikleri görülmektedir. Bu bağlamda Jacques (2008)’in de belirttiği gibi kadınların fedakar anne imajını temsil eden yoğun anneliği hem eleştirirken hem de ideal olarak almaları kadınların annelik görevlerini içselleştirdiklerini ve yoğun annelik ideolojisinin cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiğini göstermektedir. Bu da Elman & Gilbert (1984)’ın da belirttiği gibi kadınların “yetkin profesyonel” ve “iyi anne” değerlerinin ne olması gerektiğine dair kendi içsel inançlarıyla başa çıkmaları gerektiğini göstermektedir.

Kadınların iyi anne tanımında en çok dikkat çeken özellik olarak ise; bazıları “*fedakâr olmalı*” temasına vurgu yaparken büyük çoğunluğu ise fedakâr olması gerektiğini düşünseler de özellikle “*kendinden ödün vermeden/yeteri kadar fedakâr olmalı*” temasını daha çok vurgulamışlardır.

Bir kere fedakâr olmanız gerekiyor. O çok önemli. Sonuçta bir insan yetiştiriyorsunuz. Zaten kendinizi unutuyorsunuz çocuk olduğu andan itibaren. Unutmak da zorundasınız. Çünkü kendi derdinizi düşündüğünüz zaman ona yeterince ilgi gösteremiyorsunuz. Annelik de çok başka bir şey. Onun da tarife yok, anlatılmaz. Ama çok sert karakterde biriyimdir hayata karşı, ama çocuğuma karşı öyle değilim. Yani tahammül edemeyeceğim bir sürü şeye onun için göz

yumup tahammül ediyorsunuz. Mesela çok canınız acır, çok uyumak istiyorsunuz, çok yorgunsunuz ama her türlü onun için fedakârlık yapıyorsunuz. Anne demek sevgi ve fedakârlık demek bence. Yani başka bir açıklaması yok. Çocuğa verebileceğiniz en güzel şey sevgi, ilgi, alaka ve fedakârlık. Yani para, o, bu, oyuncak, şu vs. bir yere kadar büyüdüğünde onlar aklında kalmayacak (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadın ya şey olmayı, kadınlar duygusal varlıklar aslında. Çok da böyle bakmamak mı lazım bilmiyorum. Ama işte her şeye bence ölçülü olmak lazım. Hiç bir şeyi abartmamız lazım, anneliği de. Bazen zarar da verebiliyoruz bence. Fazla özverili olmak da her zaman şey değil bence. Yani biraz dengelemek lazım. İyi bir anne olmak için tabi ki tüm görevlerimizi yerine getirmeliyiz. Bakımlı olmalıyız. Biz sağlıklı olmalıyız ki yetiştirdiğimiz çocuklar da sağlıklı olsun. Çünkü anne çok önemli bir faktör bence. Daha çok çocuğu ile iç içe olduğu için. Her şeyde, yani iyi bir evlat da olmamız gerekiyor. Annemize babamıza karşı sorumluluklarımızı da, saygımızı, elimizden geldiği kadar yapmamız gerekiyor. Ama kendimize de zaman ayırmalıyız. Bence böyle yani. Kendimizi de hiçe saymamalıyız. Fazla fedakârlık da iyi değil bence. O da yıpratıcı oluyor. İnsanları böyle alıştırıyoruz sonra. Her şeyin bizden beklendiği; nasıl olsa o halleder, o yapar gibi. Kimseye de böyle bir fırsat vermemeliyiz. Herkes yerini ve sorumluluğunu bilmeli bence. Ama işte her şeye yettiği kadar herkese yettiği kadar olmalıyız bence. Ölçülü olmalıyız, hiç bir şeyi abartmamalıyız. Her şeyi... (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Süper kadın idealini hem onaylayan hem reddeden kadınlar söz konusu annelik olunca ilk olarak fedakâr olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Ancak bazı kadınlar fedakar olmasını zorunluluk olarak ifade etmekte ve annelerin tamamen verici olmaları gerektiğini düşünmekteyken, bazı kadınlar ise anneliğin fedakarlık anlamında gelmediğinden, annelerin kendilerinden ödün vermeden ve yeteri kadar fedakar olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bu kadınların ise süper kadın idealine bakış açısı belirsiz olan kadınlardan oluştuğu görülmektedir.

İyi anne olma konusunda en çok fedakâr olmaktan bahseden kadınlar yine buna paralel olarak en çok bahsettikleri iyi anne özelliklerinde **“önceliği ailesi olmalı/ailesiyle ilgilenmeli”** ve **“çocuğunu ihmal etmemeli/iyi yetiştirmeli”** temalarına vurgu yapmışlardır.

İdeal kadın, bir kere önceliği ailesi olmalı hani eşi, çocuğu, öncelikle kendi çekirdek ailesi (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çok donanımlı olmalı. Aslında kadın evde oturmalı, kesinlikle zaten demiyorum da bir karar mekanizması olmasın, ama kesinlikle eğitilmiş olsun. Her türlü kendini donatsın. Çocuğunu yetiştirdiğinde onu tamamen serbest bırakmak ile ona bir eğitim verip nerede durması gerektiğini bir kadın öğretebilmeli. Şimdi günümüzdeki gençlere bir bakıyoruz, "ben özgür yetiştirdim." Sen özgür yetiştirmedim, sen arsız yetiştirdin çocuğunu. Hepimizin başına musallat ettin ayrıca da. Bunun farkına varabilecek bir anne olmalı bence (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Anne çocuğuna kesinlikle şefkat, merhamet, ilgi, sevgi, sadece han, temel beslenmedir ihtiyaçları dışında o sevgiyi şefkati de vermeli. İhmal etmemeli çocuğunu. Ne eğitiminden, en basiti bir oyuncak mesela atıyorum çocuğa, onun yaş, yaşına uygun bir oyuncacı bile hani düşünmeli, almalı. Başkası alır, getirir gibi bir düşünceye sahip olmamalı (gülerek). Ya da kıyafetleri, mevsim geçişleri, hani onun öncesinde düşünüp çocuğunun hani hem o şekilde temel ihtiyaçları, ama en temeli sevgi, ilgi bunları vermeli. Karakterinin iyi gelişmesi için güzel yetiştirmesi gerekiyor. Erkek bunu yap,,abiliyor mu? Kadın kadar değil diye düşünüyorum. Kadın söylüyor ama erkek duruşuyla rol model olmaya çalışıyor. Ama kadın bunu dillendiriyor, dile getiriyor, “çocuğum şöyle ol, böyle ol” ama erkek onu yapmıyor mesela.

Çocuğun gelişiminde çok böyle sorumluluk sahibi diye düşünüyorum kadın 807-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar iyi bir annenin önceliğinin çocuğu olması gerektiği ve özellikle çocuğun gelişiminden annenin sorumlu olduğunu dile getirmişlerdir. Burada dikkat çeken ve yine bir çelişkiyi ifade eden sonuç ise; daha önceki bölümde annelik idealleri odağında “*annelik görevi: çocuk sorumluluğunun kadının üstüne kalması*” temasında kadınların yarısına yakını çocuk sorumluluğunun sadece annenin görevi olarak algılanması konusundaki rahatsızlıklarını belirtirken, “*iyi bir anne*” özelliklerinde çocuğun gelişimi, yetiştirilmesi ve ihmal edilmemesi konusunda annenin öncelikli olarak sorumlu olduğunu dile getirmişlerdir. Buna göre; Kapucugil İkiz (2015, s. 208)’in de belirttiği gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir toplumda uzun yıllar devam etmesinin önemli bir sonucu da söz konusu eşitsizlikten kaynaklanan geleneksel değer yargıları ve rollerin kadınların bizzat kendileri tarafından içselleştirilmesi ve mevcut durumun zaten olması gereken bir olgu olarak kabul edilmesidir. Dolayısıyla burada da ataerkil kültürün yeniden üretimi söz konusudur. Aslında kadınlar farkında olmasalar da ataerkil kültüre dayalı toplumsal cinsiyet rol kalıplarını içselleştirmiş ve sürdürüyor konumundadırlar. Bu nedenle kadınlara yönelik yapılan her türlü çalışma bu konuda bilinç yükseltmeye yönelik olmalıdır.

“İyi bir çalışan”

“*Hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!*” teması odağında ideallerindeki süper kadını tanımlarken ikinci olarak en çok “*iyi bir çalışan*” temasına vurgu yaparak ideal kadının öncelikle mutlaka iyi bir iş olması ve başarılı bir iş kadını olması gerektiğini belirtmişlerdir.

İdeal kadın mutlaka çalışmalı, iş hayatında olmalı, yani mümkün olduğunca sağlık ve benzeri şeyler hariç, bunlar elveriyorsa mutlaka çalışması gerektiğini düşünüyorum, mutlaka okuması gerektiğini düşünüyorum (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

İdeal kadın, bence dediğim gibi her şeye yeteabilen, hani hem çalışma hayatını sürdürebilen, aynı zamanda da evinde de mutlu olabilen, huzurlu olabilen, işinde yaşadığı stresi evine yansıtmayan, hani anı anda bırakabilen bir insan olmalı diye düşünüyorum (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani nasıl diyeyim, idealimdeki nasıl, başarılı bir iş kadını, aynı zamanda ı başarılı bir eş ve anne (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

İşinde aynı zamanda hani başarılı kadın bence ideal kadındır (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar ideal kadının mutlaka çalışması gerektiğini ve hayallerindeki kadının başarılı bir iş kadını olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca “*iyi bir çalışan*” olan süper kadını ise “*muhtaç olmamalı: ayakları üzerinde durabilen/bağımsız*” ve “*kendine güvenen: kendisini seven/özgüveni yüksek olmalı*” temalarına vurgu yaparak tanımlamışlardır.

İlk olarak kadının kendine güvenmesinin çok önemli olduğunu söyleyen kadınlar, “kendine güvenen: kendisini seven/özgüveni yüksek olmalı” teması odağında, “akıllı olmalı”, “saygı gösterilen/saygı gören/saygılı” ve “güçlü olmalı/görünmeli” temalarını vurgulamışlardır.

Yani ideal kadın nasıl olmalı. Bir kere akıllı olmalı ya ideal kadın değil ama akıllı bir kadın, illa bunu zekayla ölçülmek değil ıı etrafındakileri her şey için zeka gerekli değil, etrafındakileri anlayabilecek, algılayabilecek ve yorumlayabilecek kadar eğitim yani ben illa üniversite bitirsin doktora yapısın demiyorum, ilkökul mezunu dahi olsa okumayı öğrendikten sonra kendini geliştirme, bir şeyleri öğrenme, bir şeylere açık olma noktasında kendimizi geliştirmeye açık olmalı, yani böyle tarif edebilirim herhalde (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Yani işinde, kariyerinde, böyle kendine güvenir. Her gelen sorunun karşısında cevabını bilinçli bir şekilde teklemeyen verecek, yani böyle bir hayalim böyle bir idealim var (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadın karakterli olmalı, saygılı olmalı ıı diğerleri bir şekilde yapıyor hani (gülerek). Saygı çok önemli, karakter sahibi olmak çok önemli. Çünkü saygılı bir kişiliğiniz yoksa karakteriniz tam oturmamışsa ıı hangi ortama girerseniz girin yani orda (gülerek) olumsuzluk yaşayacaksınız diye düşünüyorum ben (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Tabi bunun yanında kişisel özellikler de önemli, yani işte güçlü olmak zorundasın (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ya birinci kriter zaten kendine güvenmeli, en önemlisi yani kendine kesinlikle güvenmeli, bir şeyleri yapabileceğine inanmalı, bu çok önemli. Bir kendisi yani. Tamam, birçok kişi önemli olabilir ama bir numaraya kendisini koymalı, kimse, kimse kendisine bunu yapmamalı zaten (...). Bir güven, herkes bir şeyler yapabilir, herkes para kazanabilir, yani bunu hepimiz yapabiliyoruz, bunları biliyor olması gerekiyor. Yani tamam, çok zor koşullarda yetişen kadınlar muhakkak var, hani hiç bir şeyden haberi olmayan, güçsüzleştirilmiş kadınlar var ama onların da bunları bilip kendilerini, benim şu an demem kolay belki onlara göre ama kendine güven oldukça önemli ve ne koşulda olursan ol kendine güvenmelisin yani. Birincisi bu, ideal kadın bunu yapabilmeli (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar, ideal kadının kendine güvenen, akıllı ve saygılı olması gerektiğini, kendine güvenen kadınların başarılı olabileceklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca “iyi bir çalışan” olmasının her şeyden önce bağımsız olmak ve ayakları üzerinde durmak açısından çok önemli olduğunu dile getirerek “muhtaç olmamalı: ayakları üzerinde durabilen/bağımsız” temasına vurgu yapmışlardır.

Kesinlikle bağımsızlıkla tanımlıyorum yani. Hani kimseye bağımlı olmamak. İstenen anne ister baba, hani ben annem babam her zaman arkamdadır, kardeşlerim her zaman arkamdadır ama asla bağımlı değilimdir. Hani o güveni duyarım, tabii ki başıma bir şey geldiğinde yanımda olacaklardır ama asla maddi ya da manevi olarak bağımlı olmamak (...) En şey bağımsızlık, kendine yetebilmek. Kimse olmadan, annesi, babası, eşi, şunu, bunu olmadan kendine yetebilmek bence en önemli şey (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

İı ne bileyim kendine de zaman ayıran, işinde yani işinde başarılı demeyeyim, ayakları üzerinde duran, belli bir gelir seviyesi olan, erkeğe çok da muhtaç olmayan (gülerek). Kesinlikle yani günümüz dünyasında bir kere kadının bir maddi şeyi olması lazım, bir bileziği olması lazım, kazancının olması lazım ve ayaklarının üstünde, evet yani dedik çok güçlü olmasın, aptal kadına yatsın ama hayır ayaklarının üzerinde her daim durmayı becerebilen, kendi kararlarını kendi alabilen, kimsenin ağzına bakmayan bir kadın olması gerekiyor (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

İdeal kadın (konuşmacı az bir süre düşündü) sorumluluk sahibi, ne yaptığını bilen, kendi ayakları üzerinde duran (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadın ideallerindeki kadını tanımlarken “*iyi bir anne*” den sonra “*iyi bir çalışan*” olması gerektiğini vurgulayarak özellikle de muhtaç olmamak, bağımsız olmak ve ayakları üzerinde durabilmek için mutlaka çalışması gerektiğini dile getirmişlerdir. Benzer şekilde Elçi (2010, s. 25)’nin çalışmasında da idealize edilen 'Modern Türk Kadın'ı hem annedir, hem de kamusal alanda görünür olan çalışan kadın olarak tasvir edilmiştir. Bu söylemler her ikisini de aynı anda olamayan kadınlarda bir eksiklik ve gerginlik, her ikisini olan kadında da bir güçlülük hali yarattığını göstermektedir. Kadınların söylemlerine göre; çalışan kadın modern kadın söyleminden güç almaktadır; bilen, fail olan, söz söyleme hakkı olan, farkında olan ve güçlü olandır. Burada dikkat çeken nokta ise; daha önceki bölümde “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” teması odağında ön plana çıkan “*geleneksel kadın beklentileri*”nde kadınlar toplumun kadınlardan evlilik, çocuk ve çalışma beklentisi içerisinde olduklarından bahsederek beklentileri eleştirirken bireysel ideal kadın imgelerini tanımlarken toplumun beklentileriyle paralel olarak kendileri de mutlaka bir kadının çalışması gerektiğinden özellikle bahsetmişlerdir.

“İyi bir ev hanımı: her şeye yetişen/yetebilen”: “*on parmağında on marifet olmalı*”

Kadınların büyük çoğunluğu yine “*Hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!*” teması odağında ideallerindeki kadının iyi bir çalışan ve anne olmanın yanı sıra en çok evinde de “*iyi bir ev hanımı: her şeye yetişen/yetebilen*” bir kadın olması gerektiğini vurgulamışlardır.

İdeal kadın ıı yani genel anlamda işte ıı derli toplu, işte ıı ailesiyle yeterince ilgilenen, yeterince ıı yemek, yemektir işte odur, budur, temizliği ıı yetişmeye çalışan, ıı yeten. Biz de yemek de çok önemlidir ayrıca eşim çok iştahlı olduğu için (gülerek), öyle her şeyi yemeğe bağıyorum. Çok iştahlıdır. Böyle bir kaç çeşit yemek ister akşamları. Yemek konusu bizde sıkıntı o yüzden. beni en çok strese sokan şey yemektir evde. Ne yapsam, ne pişirsem (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

İdeal kadın. Aslında süper kadın dediğim kadın benim için ideal kadın. ıı eviyle gerçekten ciddi anlamda hani emek veren, ilgilenebilen, aynı zamanda hani belli bir eğitim almış, işte ıı iş hayatına da atılmış bir kadın da ayrıca. Yani ikisini yapabilen bir kadın bence ideal bir kadın (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadın nasıl olmalı, bana göre kadın, şimdi dört dörtlük bir şey yoktur ama dört dörtlük olmaya çalışmalı. Sadece eşi için değil tabi, kendi için de. En iyisini olmaya çalışmalı. Anne olarak da... Elinden ne geliyorsa, yani ben yapamıyorum deyip köşeye çekilme işi bana göre değil. Yapacaksın! Yapmaya çalışacaksın en azından. Tabi ki insanın limiti vardır, bir güç sınırı vardır ama mesela kendimi söyleyeyim, kimse sabah dörtte kalkıp yemek yapmıyordur eminim, çok nadirdir. Hayat sadece yemekten ibaret değil tabi ki ama ben sabah 4'te kalktığım zaman akşam çocuklar eve geldiğinde 1 saatimi onlara ayırabiliyorum. Yüz yüze birebir konuşabilirsin (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Onun dışında ıı her şeye yetebilen, işte programlı, çünkü ben bir insanın ve özellikle bir kadının programlı olduğu zaman her işi halledebileceğini düşünüyorum açıkçası (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar ideallerindeki kadının her şeye yetişebilen bir ev hanımı olması gerektiğini ve hatta programlı olursa her şeyi halledebileceğini ve yemek ve ev konusunda derli toplu olması gerektiğini vurgulamışlardır.. Ayrıca iyi bir ev hanımını da “*evini çekip çeviren: toparlayıcı olmalı*”, “*becerikli olmalı: on parmağında on marifet*” ve “*yönetici/lider ruhlu olmalı: idareci/iş bitirici olmalı*” temalarına değinerek tanımlamışlardır. Bu kadınların yukarıda da görüldüğü gibi daha çok süper kadın idealini onaylayan ya da süper kadın idealine bakış açısı “belirsiz” olan kadınlardan oluştuğu görülmektedir.

Becerikli olmalı. Yani kadını hani zaten bunları barındırıyor da. Ama akıl çok önde gitmeli yani akıllı, aydın olmalı ki, hani ıı kendi öneminin de farkına varmalı. Çünkü cehalet ve kötü niyet birleşince, ıı ama cehalet diyorum da mesela ben bakıyorum, benim ananem rahmetli, Bulgaristan'da şeymiş ıı o zamanlar böyle kızlar okutulmuyormuş hani Bulgaristan'da. E medresede Kur'anı Kerim öğreniyorlarmış, hani bir yaşındayken eğitim yok. Cahil, köylü kadını dersin. Ananem on yedi yaşındayken, otuz üç yaşındaki dedemin üçüncü karısı olarak, iki çocuk üstüne gitmiş. Ve bu kadın temiz, pak, hani köyde ters doğumlar olduğu zaman doğurturmuş, gelin başları olduğunda o yaparmış, bayramlarda elli beş kişilik yemekleri o hazırlarmış, çok becerikliymiş (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ben mesela çok az uyurum, her şeye yetişebilmek için. ıı işte dedim ya yediden önce kalkarım ve ikiyi ya da üç, üçten önce uyumam. Yani üçten sonra da uyumam. Üçten önce uyumam demiyim de, üçten sonra uyumam, ikiyle üç arası benim yatış saatim. Ama işte o araya her şeyi sığdırmam lazım. İşte eşime de vakit ayırmam lazım, çocuğuma da vakit ayırmam lazım, ertesi günü yemeğini planlamam lazım, işte ıı ne bileyim, ütülermiş, kıyafetlermiş, çocuğumun eşyaları, odası, evin düzeni, ıı işte arkadaşlarım. Mesela dün okuldan sekizde çıktım, dersim sekizde bitti. ıı eve gittim, Mete ile Alp yemek yemişti, onlarla biraz vakit geçirdim, dokuz buçukta arkadaşlarımla, dört kız şeye gittik, kahve içmeye dışarı çıktık. ıı on bir gibi geldim. Ondan sonra Alp bilgisayarda çalışıyordu, o bıraktı, işte onunla biraz sohbet ettim. Ondan sonra bugünün yemeklerini ayarladım. Yatışım saat ikiyi buldu işte öyle. Yani ikide yatıp, yedi gibi kalkıyorum. Bazen de mesela, en fazla zaten geç kalktığım hafta sonu bile sekizdir (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İdeal kadın bana göre disiplinli olmalı. Belli kuralların belli şeylerden ödün vermeyecek, düzenli olacak, ama gerçekten sevecek, sevdiğini de gösterecek. Çalışkan olacak tabii. On parmağın marifeti meselesi var ya, ne istiyorsa yapabilmeli. Elinden geldiğince en iyisini yapmaya çalışmalı bence (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani kadın bence çok iş bitirici olmalı her şeyden önce. Çekip çevirmeyi hani ayarlayabilen biri olmalı (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar ideal kadını becerikli ve toparlayıcı olarak tanımlamalarının yanı sıra iyi bir ev hanımı olarak eşi de dâhil olmak üzere herkesi idare edebilen, iş bitirici bir kadın olması gerektiğini ve hatta on parmağında on marifet olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Burada dikkat çeken nokta daha kültürel ideallerin incelendiği daha önceki bölümde “*hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!*” teması odağında kadınlar çalışan bir kadın olmalarına rağmen toplumun kendilerinden hem iyi bir çalışan hem de iyi bir ev hanımı olmalarını ve her şeye yetişmelerini beklediğini, dolayısıyla kadınlara çok fazla sorumluluk yüklediğini, “*her şeyi yapar algısı/her şeyde iyi olma: çok şey bekleniyor!*” teması odağında kadından birçok şey beklediğini dile getiren kadınlar;

bireysel ideallerin incelendiği bu bölümde ise kadının her şeye yetişmesi ve herkese yetebilmesi gerektiğini söylemeleri bir çelişki olduğunu göstermektedir.

Aynı şekilde kadınlar daha önceki bölümde toplumdaki kadın figürlerinden biri olarak fedakâr kadını tanımlayarak sürekli çalışan ve emeği görülmeyen kadın olarak tasvir etmişler ve kadının her şeyi yüklediğini dile getirmişlerdir. Ancak bireysel idealler bağlamında iyi anneyi tanımlarken bazıları kadının fedakâr olmasını bazıları ise kendinden ödün vermeden fedakâr olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla toplumda kadının fedakârlığı üzerine eleştiride bulunan kadınların, bireysel idealleri ve ideal kadını da fedakârlık yapan herkese ve her şeye yetişen kadın olarak tanımladıkları görülmektedir.

“İyi bir eş”

“Hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!” temasına vurgu yapan kadınların büyük bir çoğunluğunun, idealindeki süper kadın için tanımladıkları bir diğer özellik ise “iyi bir eş” olmasıdır. İyi bir eş olmak konusunda ise kadınların eşlerine karşı sırasıyla en çok; “sevecen/sevgi dolu/iyi niyet ve hoşgörülü olmalı”, “eşinde destek olmalı/paylaşımçı olmalı”, “eşiyle ilgilenen/iletişim kuran”, “eşinin hayatında iyi bir yerde/gurur duyulan olmalı”, “sabırlı olmalı/idare edebilmeli”, “vefalı olmalı”, “sadık olmalı”, “iyi bir dost olmalı” ve “erkeği onure etmeli/değerli olduğunu göstermeli” gibi özelliklere sahip olması gerektiğinden bahsetmişlerdir.

Genelde biraz daha böyle güler yüzlü, güzel, naif. Bence eş olarak da öyle olmalı (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Benim için ideal kadın nasıl olmalı, (Kısa düşündü) Öncelikle kendi hayatım adına sadece yorumluyorum, benim hep çocuk olduktan sonraki tek düşüncem, çocuktan önce iyi bir eşi. Eşimin hayatında iyi bir yerde olmaktı (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ya ıı öncelikle saygı duymayı bilmeli bir kadın. Yani empati duymayı bilmeli, saygı duymayı bilmeli, sevecen ve merhametli olmalı (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Artı, destek olması lazım. Eşine destek olması lazım. Ne olursa olsun. Yani parası var mı, yok mu parası. Karşıdaki de çaba gösteriyorsa, o desteği sen göstereceksin. Yok ben çalışmam deyip oturmayacaksın. Yani sonuçta erkeğin de sana karşı saygısı kaybolabiliyor (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Her şeyi yapma hakkına illa ki sahibiz. Gezmektir, işte arkadaşlarımızla görüşmektir ama hiçbir zaman bence bir kadın evini ihmal etmemeli, eşini ihmal etmemeli. Çünkü bir yerde ıı insan evinden, eşinden koparsa gerçekten o ailenin düzeni bitiyor (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bir eş olarak nasıl olmalı, mutlaka tabi ki hani kocasının görüşlerine değer vermeli. Çünkü ortak bir hayat yürütüyoruz. Sadece ben diyerek hiç bir şey yürütemezsin. Sadece ben, benim kararlarım, benim kimliğim, benim kişiliğim, çünkü evlilikte bir şey var artık. Siz ikiniz tek bir kişisiniz hatta (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar, iyi bir eş olmak konusunda daha çok sevgi ve hoşgörü konusuna vurgu yaparak, bir kadının anlayışlı, eşiyile ilgilenen, eşine destek olan ve daha önceki temada da

vurguladıkları gibi idare edebilen bir kadın olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Dolayısıyla kadınların iyi bir olabilmek için daha çok duygusal olarak eşleriyle ilgilenme ve destek olma konusuna çok sık vurgu yaptıkları görülmektedir. Ancak kültürel ideallerin incelendiği önceki bölümde, eşlerinin kendilerinden beklentilerinden bahseden kadınlar temelde iyi eş ve gelin olmalarının beklendiğini dile getirmekle birlikte iyi eş olma konusunda eşlerinin beklentileri daha çok; *kiyafetine dikkat etmesi beklentisi*, *“arkadaş çevresini değiştirme beklentisi”*, *“düzenli olma beklentisi”* gibi baskıcı beklentilerle birlikte *“bakımlı olma beklentisi”* ve *“cinsellik beklentisi”* olduğundan bahsetmişlerdir. Üstelik erkeklerin eşlerinden iyi gelin olmaya yönelik beklentileri söz konusu bu beklentilerden çok daha fazla olduğu görülmüştür. Bu bağlamda erkeklerin kadınlardan daha çok aileleri ile ilgili beklentileri olduğu, eş olma konusunda daha çok baskıcı beklentiler içerisinde oldukları; bunun yanı sıra kadınların ise eşlerine iyi bir eş olmak konusunda daha çok ilgili ve sevecen bir kadın tasviri yaptıkları görülmektedir. İlgili beklentisi konusunda ise önceki bölümde *“annelik idealleri: kültürel beklentiler ve çoklu roller”* teması odağında kadınlar, çocuktan kaynaklı olarak eşlerine daha az zaman ayırdıklarını ve erkeklerin daha çok annelik sonrası eşlerinden ilgi beklediklerini dile getirmişlerdir.

Burada da söz konusu olan ataerkil sistemin kadına yönelik tanımı bariz görülmektedir. Ataerkil sistemde kadın incinen, kırılğan, nazik, duygusal, ağırbaşlı, fedakar, minnettar, akıl soran, sabırlı vs. gibi pasif niteliklere sahip olandır (Metin, 2011, s. 86; Dökmen, 2019, s. 109). Bu özelliklere sahip kadınlar ataerkil toplum tarafından ödüllendirilir “iyi eş” ve “iyi gelin” vs. gibi. Bu şekilde kadınlar kendilerini toplumda *var-mış* gibi görürler. Sevildiklerini ve değerli olduklarını hissederler. Bu ödülü kazanmak için de ideal olma yolunda yarış içindedirler.

“Bakımlı”: **“Kadın dediğin bakımlı olmalı, naif olmalı, asil olmalı!”**

“Hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!” temasına vurgu yapan kadınların büyük bir çoğunluğunun, idealindeki süper kadın için iyi bir anne, eş, çalışan ve ev hanımı olmasının yanı sıra bakımlı olması gerektiğini de dile getirmişlerdir.

Ama bence kadın dediğin bakımlı olmalı (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-YDY-AKSARAY).

Kadın bakımlı olmalı bana göre. Bence çirkin kadın yoktur, bakımsız kadın vardır. Erkek de bakımlı olmalı. Yani evlendim iş bitti diye düşünen insanlardan değilim. Çünkü her yaşın bir güzelliği var. Her yaşı güzel yaşamak lazım. Bilmiyorum benim içinde yaşama sevinci çok fazla var. Ben böyle zaten hangi yaşa gelerseniz gelin ruhunuz yaşlanmıyor, onu da tespit ettim. Yani her zaman yaşam doluyum, çok karamsar bir insan değildir. Gezmeyi çok severim, seyahati çok severim. Muhakkak her sene bir şeyler yapmak isterim. Bunu bir şeydir, hani şu

zaman şunu yapacağım gibilerinden. Araba kullanmayı çok severim, özgürlük olarak görürüm. Çünkü zevk aldığım bir şeydir benim. Allahaan eşim sevmez çok fazla araba kullanmayı. Uzun yol şoförüyümdür aynı zamanda. Çok zevk alırım, yani hiç bıkmam. Ne kadar kullanırsam kullanayım bıkmam. Arabalar da ilgi alanıma girer çok. Valla bilmiyorum, bakımlı olmaları (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ama ben her zaman, bir kadın nasıl olmalı, bence aslında şöyle düşün. Şimdi erkekleri az önce şikayet ettim hani beklentileri bu yönde diye de, bence kadın bakımlı da olmalı. Bakımlı olmalıyız. Biz sağlıklı olmalıyız ki yetiştirdiğimiz çocuklar da sağlıklı olsun (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Onun dışında kadın olarak da bakımlı olmalısın bence her şeyden önce (Karşılıklı gülerek). Yani aynaya baktığında kendini beğeneceksin ki hani gerçekten iyi hissedesin. Bu iyi hissetmek için. Kimse seni takdir etsin diye değil yani, iyi hissetmek için. Sağlıklı olmak için hani kötü alışkanlıklar varsa bırakılabilir, ben hiç bir zaman kullanmadım. Yani hani tamamıyla örnek bir insan şeyini sevmiyorum ama hani iyi yönlerin daha iyi olursa bence, hani kadın değişirse toplum değişir diye düşünüyorum aslında (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Süper kadın olmak istediğini dile getiren kadınların tamamı her şeyde iyi olmanın yanı sıra bakımlı da olmak gerektiğini dile getirmişlerdir. Yine önceki bölümde toplumun ve özellikle de erkeklerin kendilerinden bütün sorumlulukları yüklemelerinin yanı sıra bakımlı olmalarını beklediklerini hem “*iyi eş ve gelin olmak beklentisi*” ve “*hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!*” hem de “*süper kadın ideali: toplumsal gerçeklik mi? gerçekçi olmayan idealler mi?*” temalarında dile getirmişler ve bunun çok da mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bu bölümde bireysel ideallerinden bahseden ve süper kadın idealini onaylayan kadınlar, ideal kadının aynı zamanda bakımlı olması da gerektiğini dile getirmişlerdir. Yukarıda da görüldüğü gibi erkeklere kızmalarına rağmen kendilerinin de kadının bakımlı olması gerektiğini düşündüklerini de belirtmişlerdir.

Ayrıca kadının bakımlı olması konusunda bazı kadınlar “*kadın kadın gibi olmalı/kadın önce kendisine kadın olmalı*”, “*zarif/asil/naif olmalı*” ve “*kadın gibi giyinmeli*” temalarına da değinerek kadının hem önce kendisi için bakımlı olması gerektiğine hem de daha kadınsı giyinmesi gerektiğine de vurgu yapmışlardır.

Kadın biraz daha kadın gibi giyinmeli. Tabi böyle fiziksel olarak da ideal kadının bir şeyi var. Böyle neden öyle bir şey, hani öyle bir şey istiyorum bilmiyorum ama u böyle daha naif olmalı benim gözümde. Hani böyle kot pantolonlar falan değil aslında, böyle daha ipekler, gömlekler, işte saçlar düz, fön falan, hani sürekli fön çektiren. Böyle bir kadın tipi var. Çok hoşuma gider. Burada bir kaç tane, hastanede bir kaç doktor arkadaşım var mesela onlarda çok hoşuma gidiyor. Hep aynı sakinlikte, hep çok saygılı, hep çok saygın. Hani öyle bir kafamda ideal bir tip var, ama ben öyle olamadım. Ama öyle olanlara şey yapıyorum, özeniyorum. Hani böyle evinde de hani mutlu, evinde de aynı sakin sükunet devam ediyor. Öyle bir tip var ama hayalimde o var sadece (hafifçe gülüyor) bana benzemiyor yani. Yani şöyle, hani benim ideal kadının dediğim şey biraz daha aslında... Benim idealimdeki, hem benim teyzemden falan gördüğüm, böyle döpiyes giyen, çok naif, hani çayını, kahvesini, beş çayını içen, hani öyle bir hayal ama hani ben onu olmak istediğim için değil, hani böyle kadın, kafamda öyle bir kadın, döpiyesli bir kadın çiziyorum (gülerek). (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Ama bence kadın dediğin bakımlı olmalı, ıı naif olmalı, zarif olmalı, asil olmalı (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bence cinsler, kadın olduğunu hissetmeli, kadınlığından utanmamalı. Bir kadın erkek gibi görünmemeli bence. Öyle bir misyonu varsa onu zarafeti ile taşıyabilmelisin (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların çoğunluğu bir kadının bakımlı olması gerektiğini düşünürken, bazıları kadın gibi olması gerektiği bazıları ise bu düşüncelerle birlikte kendisinin bunları uygulamadığını dile getirmişlerdir. Dolayısıyla uygulamış olsun ya da olmasın süper kadın olmak idealine sahip kadınların çoğunluğu bakımlı bir kadın olmak gerektiğini vurgulamışlardır.

Bu durum hem ataerkil sistemin hem de kapitalist sistemin kadının bedenini meta olarak görmesi, kadının bedeninin ticarileşmesi sonucu toplumsal beklentiye dönüşmesi meselesidir. Güzel kadın algısı dış görünüşle direkt bağlantılandırılarak kadının beden sömürüsü yapılmaktadır. Saç, makyaj, göz, kaş, yüz, vücut hatları gibi saymakla sıralaması bitmeyecek olan vücut organlarına yönelik toplumsal sistemde bir beklentinin yaratılması ve bu beklentinin kadınlara dayatılmasıdır. Eğer bakımlı değilsen güzel-iyi değilsin mesajı verilerek kadınların bu normlara uyması ve kapitalist sistemi kalkındırması beklenmektedir. Ayrıca alanyazında birçok çalışmada da bakımlı olma ve fiziksel görünüme değer verme gibi özelliklerin süper kadın idealinin “beden imajı” bileşenini oluşturduğu görülmektedir (Hart & Kenny, 1997; Goldberg, 2001; Mensinger, 2003; Lochner, 1999; Martino & Lauriano, 2013). Dolayısıyla hem süper kadın idealini onaylayan hem de reddeden kadınların süper kadın idealine bağlılığın göstergelerinden biri olan fiziksel görünüme ve bakımlı olmaya önem verdiklerini göstermektedir.

“İyi bir arkadaş: sosyal olmalı”

Kadınlar süper kadının aynı zamanda arkadaş çevresi de olan sosyal bir kadın olması gerektiğini de vurgulamışlardır.

İıı ideal olarak çizdiğimde de böyle hep mesela şey görüyorum işte ıı işte kocasını mutlu eden, çocuğunu mutlu eden, kendi de mutlu olan hani gergin olmayan, işte ıı sosyal çevresi olan, iş çevresi olan bir kadın (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hani ben şu anki koşullara bakarsak, hani ortalama yani böyle hem her şeyi çok mükemmel yapmayacaksın ama mutlu olacaksın, huzurlu olacaksın, gezip tozacaksın, herkese de az az vakit ayırabileceksin (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yani! Hani çevresi ile sadece evi de olmuyor işte, mecburen olan, kayınvaliden, kayınpederin, işte görümcendir, halan teyzen vs. tabi ki bunlar ile de çevre ile ilişkilerin de iyi olacak, yeterli...(30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

Arkadaş çevresi de olmalı (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar ideallerindeki kadının eş, anne ve ev hanımı olarak herkese ve her şeye yetişmelerinin yanı sıra arkadaşlarına da yeten sosyal bir kadın olması gerektiğini dile getirmişlerdir.

“İyi bir evlat”

“Hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!” teması odağında kadınlar son olarak kadının herkese yetişmesi gerektiği gibi iyi bir evlat olması da gerektiğinden bahsetmişlerdir.

Yani iyi bir evlat olmalı. Bence insan kaç yaşına gelirse gelsin hala annesinin babasının gözünde çocuk oluyor. Ben annemin yanına gittiğim zaman, biz annemle hep arkadaş gibiyiz. Yetişkinliğimden itibaren her alanda. Biz annemle çok güzel vakit geçirirdik, hala da anarız mesela, evlenmeden önce biz çok iyiydik, beraber kol kola girer çarşıya giderdik. Öyle her şeyi beraber yapardık (...) İnsan annesini örnek alıyor tabi ki. Her şeyde, yani iyi bir evlat da olmamız gerekiyor. Annemize babamıza karşı sorumluluklarımızı da, saygımızı, elimizden geldiği kadar yapmamız gerekiyor (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Ailesine, yani haftada bir olsun, iki olsun işte ziyaretine gidiyorsa önem veriyorsa, onların isteklerini karşılıyorsa bu kadarı yeterli (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-YDD-BURSA).

Hani kadın olma anlamında baktığında, anneliğim, eşimi mutlu edebilmem bana göre. Evlat olmam da hani, ne oluyor zaman ile büyüyorsun, önce çocuksun, sonra genç kızsın, sonra işte anne oluyorsun, kadın... Büyüyorsun, yaşamıyorsun. Bazen doğru gelen şeyler yanlış gelmeye başlıyor. Büyümek ile alakalı kadın olmak. Büyüdükçe, olgunlaşma ile alakalı (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Her şeyine, her gün çocuğuyla ilgilenen değil de mantıklı ilgilenen, mantıklı davranan bir anne, aynı şekilde öyle davranan bir eş, kendinden vazgeçmeden bir şeyler yapan bir eş, bir evlat aynı şekilde bence bu ideal kadın diyebilirim, çalı..edindiği meslekte ya da çalışma yaptığı alanda (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Geleneksel tarım toplumlarında çocuk yaşlanan aile üyelerine bakması ve ailenin ekonomik sistemini sürdürmesi olarak düşünülürdü. Bu fikrin hala geleneksel köklere ve aile yapısına sahip Türk toplumunda da ataerkil kültürün etkisi ile kadınlara bakıcı ve bakım veren rolü dayatılmaktadır (Mcbride, 1988; Schmitt, Fuchs & Kirch, 2008, s. 117). Ayrıca Türk toplumunda kız evlat rolüne ilişkin talepler kadınlara çok fazla beklenti yüklenmesine neden olmakta (Aktaş, 2011) ve kadın aile büyüklerine bakmadığında “kötü” olarak nitelendirilmeye devam etmektedir. Halbuki refah devletlerinde, toplumsal cinsiyet eşitliğini kabul etmiş devletlerde (örneğin İsveç) bu durum, yani yaşlıların, engellilerin vb. kişilerin bakımı devletin görevi olarak görülmektedir. Bu bağlamda kadınlar özgürleşmiştir.

“Hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!” teması odağında kadınlar hayallerindeki ideal kadını tasvir etmişler ve daha çok iyi bir anne, çalışan ve eş olmayı vurgularken bunların yanı sıra da iyi bir evlat ile arkadaş olmak ve bütün bunları yaparken de aynı zamanda bakımlı olmak istediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadınların çoklu

rollerin hepsinde iyi olmak, herkese ve herşeye yetişmeye çalışmak ve bütün bunları yaparken de kendilerinden ödün vermeyerek bakımlı olmak istedikleri görülmektedir. Buradan hareketle kadınların; “toplumun ideal kadını özerk ve başarılı olarak tanımlayan”, “kendi ideal kadın algılarını toplumun ideal kadınları gibi tanımlayan” (Lewin, 2005); “özerklik ve bağımsızlığı korurken başarılı bir kariyere, ilişkilere ve çocuklara sahip olmak isteme” (Snapp, 2010); “süper kadının kültürel imgesini tanımlama” ve “süper kadını idealize etme” (Mensing, 2003) gibi süper kadın idealini oluşturan özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Aslında süper kadın olarak tarif ettikleri toplumsal cinsiyet rol kalıplarının ve ataerkil düzenin yeniden üretimidir.

4.1.2.3.1.2. “Süper Kadın Olmak İsterim: Olma Yolunda İlerliyorum!”

“Süper kadın” teması odağında hayalinin süper kadın olmak istediğini söyleyen kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise mevcut yaşamlarında süper kadın olup olmadıkları ve kendilerini süper kadın olarak görüp görmediklerinden bahsederek “süper kadın olmak isterim: olma yolunda ilerliyorum” temasına vurgu yapmışlardır.

Yani eğer o aldığımız küçük yardımlar süper kadın olmaya engel değilse (gülerek). Yani çünkü ben hem aynı anda işte olup, hem de çocuğumla vakit geçiremem. İy yani dediğim gibi hani süper kadın,, tabi bu bir süreç yani ilerleyen dönemlerde çocuğumda hani okula başladığında mesela hani onu okula gönderip, kendim işe gidip hani o okuldan gelene kadar ya da işte hani akşamdan o uyuyunca ne biliyim yemeğini, hani çamaşırını, ütüsünü, her şeyini hazırlayabilen bir kadın evet olabilirim. Bunu yapabileceğimi düşünüyorum, ben buna inanıyorum. Şu anda çok küçük olduğu için şu anda değil ama ilerleyen dönemde evet (gülerek) o süper kadın olabilirim diyorum (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bunu tek başıma yapmam söz konusu değil, çevrem ile birlikte bunu ancak yapabilirim. Benim çevrem bunu yapmaya müsait. Gelin olarak eşimin anne babası destekçi. Eşim her konuda destekçi. Annem babam zaten her daim yanımda. Ablalarım abim. Benim çevrem benim bunu olmama müsait. Ama bu şartlarda olmayan birisinin bu şekilde olması çok zor. Tek başıma bunu yapabilmek zor zaten. Çevrenin desteği olmadan hiç bir şey olmaz. Yapamayız (...)Olma yolunda ilerliyorum (Gülerek) (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Yani aslında günlük yaşantımda, az önce de konuştuğumuz gibi her şeyin en iyisinin olmasını, böyle bir programlanmışım sanki ben, kendi adıma. Yani her şey, iyi bir anne olmak, iyi bir ev hanımı, işte iyi bir kadın, her alanda başarılı olmak, süper kadın olmak, evet benim idealimdir mesela. Olabilsek keşke. Kendimi tam olarak öyle görmesem de adayım diyebilirim yani. Elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum, başardığımı da düşünüyorum (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Süper kadın olmak isterim ve öyle olduğumu, şu ortamda, sahip olduklarımı düşünüyorum, ama tam anlamı ile oldum diyemem. Çünkü hedefim var ulaşmam gereken. Hani oraya vardiktan sonra mutlaka bir hedefim olacak, yine oldum demeyeceğim. Zaten oldum dersin o olmaz yani. Her zaman böyle hedef koyman lazım kendine. Süper kadın olmak isterim, hani olduğumu da bir nebze düşünüyorum, öyle diyeyim (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Görüldüğü gibi, kadınlar, “hayalim süper kadın: başarılı bir iş kadını/eş ve anne!” temasına paralel olarak süper kadın olmak istediklerini belirtmekle birlikte henüz süper

kadın olduklarını düşünmediklerini ama bu yolda ilerlediklerini ve süper kadın olacaklarını inandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca şu anda sosyal destek aldıklarını dolayısıyla ileride destek de almadan süper kadın olabileceklerine inandıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra kadınlar sıklıkla “*başkası için değil kendim için en iyisi olmaya çalışıyorum*” temasına da özellikle değinerek başkaları istediği için ya da başkaları için değil kendi istedikleri için süper kadın olmaya ve herşeyde iyi olmaya çabaladıklarını belirtmişlerdir.

Yani bilmiyorum aslında. Kimse için değil, kendim için. Kendimi mutlu ettiği kadar, böyle diyebiliriz. Yani birileri beni takdir etsin diye değil, birileri beni örnek göstereyim diye değil. Ben kendimi mutlu etmek istiyorum. Yani şöyle düşünüyorsam, tamam ben en iyisini yaptığımı düşünüyorum. Elimden geleni de bu kadardı diyorsam benim ne düşündüğüm önemli. Hani insanlar da o beni örnek göstereyim, şöyle bana gıpta ile baksın vs. böyle bir iddiam yok. Hiç öyle bir iddiam olmadı yani. Çok kararsız kaldım (47-NY-35(B-1)-RET/RET-YDY-AKSARAY).

Kendim için ideal bir kadın olma isterim. Hiç bir zaman başkaları için değil. Kendim mutlu isem tamam, başkaları çok da önemli değil benim için (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar süper kadın olmayı istediklerini belirtmekle birlikte aslında mutlu olmak ve iyi olmak için çabaladıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca bunu başkaları için değil kendileri için istediklerini de özellikle belirtmişlerdir. Dolayısıyla burada en dikkat çeken nokta ilk olarak, kadınlar kültürel idealler bağlamında süper kadın kavramına ilişkin düşüncelerinden bahsederken de “*toplumun dayatması: kabul etmiyorum/mecbur bırakıyorlar!*” teması odağında bunun bir dayatma ise kabul etmediklerini belirtmiş olmaları başkaları için değil kendileri için süper kadın olmak istediklerini söylemeleri yukarıdaki söylemleri ile paralellik göstermektedir. Ancak bir diğer dikkat çeken nokta ise, yine kültürel idealler bağlamında kadınlar “*gerçekçi olmayan idealler: ancak ideal olur, ulaşılamaz!*” teması odağında süper kadın kavramının imkansız olduğundan sıklıkla bahsetmekle birlikte, bireysel idealler bağlamında kadınları büyük çoğunluğu süper kadın olmak için çabaladıklarını ve istediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadınların süper kadına ilişkin bireysel ideallere sahip oldukları, imkansız olduğunu düşünseler de bu yönde bir çabalarının olduğu ancak bunu başkaları için değil kendileri için ve kendi mutlulukları için başarmaya çalıştıkları da görülmektedir.

Bu bağlamda alanyazındaki çalışmaların sonuçlarına benzer şekilde kadınlar “beklenilenden başarılı”, “hem kadınsı hem de erkeksi rolleri çekici, iyi bir anne ve eş ve bağımsız bir kariyer kadını” (Snapp, 2010) olmak istemekte ve dolayısıyla “süper kadını idealize etme”, “süper kadına bağlı kalmak” (Mensing, 2003) gibi söylemlerde bulunmaktadır. Ancak bu durum süper kadın olmayı başkaları için değil kendileri için istediklerini belirtirken de aslında süper kadın olmak istemenin zaten herkesi memnun

etmek ve baskı ve beklentileri karşılamak olduğunun farkında olmadıklarını dolayısıyla da “kadınlara yönelik sosyal baskı farkındalığına sahip olmama”, “kadın gelişimine toplumsal olarak dayatılan engelleri tanıma ve reddetme kabiliyetine sahip olmama” gibi süper kadına bağlı olma özellikleri göstererek “toplumun ideal imajını tanımlamak (bağımsız, özerk ve başarılı)” ve “toplumsal ideal imajıyla özdeşleşmek” (Lochner, 1999)’te olduklarını göstermektedir. Ayrıca kadınların henüz süper kadın olmasalar da gelecekte olacaklarına inanmaları Woods-Giscombe (2010)’nin süper kadın şemasında yer alan “amaçlardan sapmama”, “daha fazla sorumluluk alma”, “hedeflere ulaşmak için daha fazla çalışma”, “engellerin üstesinden gelme umudu”, “çocukları için başarılı olma kararlılığı” gibi süper kadın özellikleri göstermektedirler. Bu kadınlar süper kadın idealini tamamen onaylayan, beklentiler konusunda süper kadına idealine bakış açıları “belirsiz” olsa da süper kadın olmak istediklerini net bir şekilde ifade eden kadınlardır. Ayrıca bu kadınların kırk yaşında altında kadınlar içerisinde olmaları da dikkat çekicidir. Çünkü daha önceki bölümlerde kırk yaş üstünde olan ve bir zamanlar süper kadın idealine sahip olduğunu belirten kadınlar bu idealin kendilerinden çok şey götürdüğünü, bedeller ödediklerini, pişmanlıkları olduğunu ve birkaçı dışında çoğunluğu artık süper kadın olmak istemediklerini belirtmişlerdir.

4.1.2.3.1.3. “Süper Kadın Olmak İsterim Ama Olamam: İyi Olmaya Çabalıyorum”

“Süper kadın” teması odağında hayalinin süper kadın olmak istediğini söyleyen ve süper kadın olma yolunda ilerlediklerini söyleyen kadınların yanı sıra son olarak bazı kadınlar ise süper kadın olacaklarını inanmadıklarını belirterek “süper kadın olmak isterim ama olamam: iyi olmaya çabalıyorum” temasına vurgu yapmışlardır.

Süper kadın olmak çok zor. Ama hani eşime veya kızıma sorsanız belki onlar süper görüyor olabilir, bilemiyorum. Çünkü hani onlar sürekli çok şey, aa işte şey hani işten çıktın aaa bunu da mı yaptın falan tarzı böyle hep onure ederler, öyle söylerler. Kendi çapımda yapabildiğim kadarı ile yapmaya çalışıyorum. Çok süper olamam yani. Süper olmayı herkes ister. Herhalde isterim ama yani olabileceğimi de düşünmüyorum (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Çünkü, gerisini yani olamam gibi geliyor çok. Olmak isterim ama olamam, şöyle onu isterken de ben karşımdan da aynısını beklerim. Ben böyle olduktan sonra karşımdaki adamın da öyle olmasını isterim. Niye ben bu kadar özverili bu kadar çabalarken o rahat olsun, kafaya takmasın, sana hiç bir destek olmasın, yani kavgacı olsun, sinirli olsun, agresif olsun, sizi dövsün etsin, yani (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Keşke becerebilseydim. Beceremem o kadar. Eskiden beceriyordum ama gereksiz olduğunu anladım. Şimdi keşke becerebilseydim ama o kadar şeyim yok, enerjim yok yani, eliyorsunuz, eledim (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Yani, yani bence iyi olmaya çalışmak iyi bir şey. Hani ben mesela kızımı iyi anne olmaya çalışmak iyi bir şey. İyi bir iş, yani hani işimde iyi olmam iyi bir şey, daha iyisini yapmak

istemem iyi bir şey. Hani iyi görünmek istemem, mutlu olmam, eşime, hani bütün rollerimde iyi olmaya çalışmam ben, bence iyi bir şey (...)Bunu evet çabam var. Yani iyi olmaya, istiyorum, yani çabalıyorum ama kendimi de yıpratmıyorum olmadığım zamanlarda. Ki olmadığım birçok şey oluyordur yani. Ben hiçbir kadının süper kadına, o saydıklarının hepsine dört dörtlük yetişen bir kadın olduğunu düşünmüyorum. Çünkü illa ki bir yerde bir şey olur yani. Çok başarılı profesör olmuştur. Atıyorum sadece profesörlük rolü vardır. Hani öğretim üyeliği rolü var. Başka hiçbir rolü yok. Yani bütün yani sen o bütün rolleri koy, hepsini dört dörtlük yapan insan imkansız. Hani bu bir kere insan olarak, kul olarak da aynı şey geçerlidir ya. Sen mesela hani kul, Allah'a kulluk ediyoruz ya, mesela burda ben dört dörtlük yapamam hiçbir şeyi. Zaten illa ki hatalarım olur. Zaten Allah bizi hani hataları yap, af yani af dile ben de seni affedeyim olarak yaratmış. Ya bir kere yaratılışımızda bu var. Yani ben hiçbir şeyi süper yapamam yani. Hani bu benim elimden gelen yani ıı şey robot değilim ben. O yüzden hani böyle bir şey olamaz, imkansız yani. Öyle bakıyorum olaya. O yüzden illa ki anneliğimde de hatalar vardır, işimde de yaparken, yani her şeyde benim çarpıklıklarım, hatalarım illa ki vardır yani. Ben süper kadın olamam yani. Ama iyi olmaya çalışıyorum (...) Çabalıyorum evet çabam var (...) Yani iyi olmaya çalışıyorum ama hani ıı kendim hani mutlu eden şeyleri yapmaya çalışıyorum öyle söyleyeyim. İdeal olmaya çalışıyorum ama yani (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hani ben isterdim hani daha böyle güçlü olup daha da böyle yetebilmeyi isterdim ama pek başarılı olamıyorum bu konuda yani. (...) Yani aslında olmak isterim yani. Hani daha güçlü hissettirir belki bu bana kendimi. Olduğum zaman ama ıı bir süre olabileceğimi hiç sanmıyorum yani (karşılıklı gülerlek) (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ben süper kadın olmak, hani yapabilse miydim, yapabilsem isterdim yani. Ama yok öyle bir hedefim idealim yok. O kadar becerikli değilim, o kadar da çalışkan da değilim. Uykuyu da seviyorum. Çocuklarımı da çok seviyorum. Yani öyle bir imkânım olsa bir değnek değse isterim de öyle bir hedefim yok, idealim yok. Zaten onların da çok mutlu olduğunu düşünmüyorum (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar herkesin süper olmayı isteyeceğini Dolayısıyla aslında süper kadın olmak istediklerini belirtmekle birlikte, bazıları imkansız olduğunu düşündükleri için bazıları ise kendilerine inanmadıklarını, süper kadın olabileceklerini düşünmediklerini, buna güçlerinin ve enerjilerinin olmadığını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda kadınlardan bazıları bu yönde çabalarının olduğunu ve iyi olmaya çalıştıklarını belirtirlerken bazıları da özellikle de kırk yaş üstünde olan kadınlar geçmişte süper kadın olmayı denediklerini ama başaramadıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Choi vd. (2014, s. 168)'ye göre de; bazı araştırmacılar kadınların kültürel beklentiler özellikle de annelik beklentilerinin ideolojiden etkilendiğini ve gerçeklerle karşı karşıya kaldıklarında, çatışmaya yol açan bu ideale ulaşamadıklarını kabul etmek zorunda olduklarını belgelemişlerdir. Yine Epinosa-Alvarez (1998)'in çalışmasında da kadınlr süperanne ile başa çıkma konusundan bahsederken "süper olmak istemek ama yapamayacağını öğrenmek" teması ile bu ideale ulaşamayacaklarını kabul ettiklerini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; "*bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi*" teması odağında kadınların hemen hemen yarısı bireysel olarak "*süper kadın*" olmayı tercih ettiklerini ve olmak istediklerini, bazıları olma yolunda ilerlediklerini, bazıları ise olmak istediklerini ancak olabileceklerine inanmadıklarını ancak yine de çabaladıklarını belirtmişlerdir.

4.1.2.3.2. İdeal Kadın : “Kendi İdealimdeki Kadın”

“Bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi” teması odağında ilk olarak “süper kadın” ikinci olarak ise “ideal kadın: kendi idealimdeki kadın” teması ön plana çıkmıştır.

Hayır ben tamamen kendi idealleri çerçevesinde ıı kendi kendine yetebilen (gülerek) ve kesinlikle mesela hani dışarıdan bir müdahaleyi sevmeyen bir insanım (14-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani bence kendi ideallerinizle yani daha ayakları üzerine basan, kararlarınızı kendi verebileceğiniz bir kadın olmak yeterli bence (gülerek) (TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kendim için ideal kadın. O beni mutlu ediyor çünkü, diğerlerini seçsem mutlu olamam ki değil mi, eksik hissedirim yani kendimi (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani bence, ben kendime göre tabi ki isterim. Yani bir başkasını mutlu edecek bir kadın olmak istemem. Kendimi iyi hissediyorsam ben zaten iyi bir anneysen, kariyerim de iyiyse, yani bir başkasının beklentisi beni çok ilgilendirmiyor (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kendim için idealim olan. Yani iyi bir anne olayım, çocuklarımı kendi doğrularım kapsamında, herkesin çocuk yetiştirme tarzı, herkesin çocuktan beklentisi farklı ama ben kendi doğrularım ile ilgili iyi bir çocuk yetiştireyim, bu ülkeye hakikaten fikri ile vicdanı ile babaları gibi, çok büyük örnek bizim için hakikaten, şanslıyım, güzel çocuklar yetiştireyim, başka da çok beklentim yok (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Bence başkaları için bir şey yapmam ben, kendim için bir şey yaparım her zaman için. Yani nasıl düşünüyorsam onu yaşarım zaten. Her insan öyle aslında, aslında her insan yalnız. Sonuçta yalnızız. Yani, bilmiyorum ben doğru olan şeyleri yapmaya çalışıyorum. Benim için, benim doğrularım var. Yani bunu tamam toplumun yerleştiği şeyler de olabilir ama benim toplumuma uymayan doğrularım da var. Yani o doğrularım benim için hedeftir (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınlar, süper kadın olmak istemediklerini, başkalarının beklentilerine göre yaşamadıklarını ve kendi ideallerine gerçekleştirmek üzere kendilerine göre bir hayat yaşamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla da “kendine göre en iyisi/mükemmel olmak” temasına vurgu yapmışlardır.

Süper kadın derken ben kendi içimdeki süper kadına göre konuşurum. Toplumun benden beklediği süper davranışlar değil. Her şeyin süperine sahip olmak gibi bir şeyim yok, mecburiyetim yok, olmasın. Kendim nasıl rahat ediyorsam öyle olayım (...) Tabi ki! İsterim. İşimde de en iyisi olayım. Yani yapabildiğim en iyisini yapayım. Yoksa hani en iyisi olayım derken şimdi iki taraflı var. Bir yöneticilerimizin bende en iyi istekleri var bir de benim yapabildiğim en iyisi var. Benim yapabildiğim en iyisi olsun. Şimdi çünkü niye diyeceksiniz, karşı tarafın beklentisine göre davranırsanız mutlu olarak yaşayamazsınız. Kendiniz mutlu olduğunuz şekilde en iyisini yapmaya çalışırsanız daha verimli olur (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Hayır, kendi idealimde olan süper kadın (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kendime göre mükemmel olayım yeter (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Şimdi bu dediğiniz şeyleri herkes ister. Yani evim olsun, arabam olsun, çok güzel bir kariyerim olsun, işte oyum da olsun, buyum da olsun, falan herkes bunları ister. Hiç kimsenin hayır ben istemiyorum diyeceğini düşünmüyorum. Ama olmaz yani, hepsi birden olmaz. Bunun için kendi şartlarımdan yola çıkarak konuşuyorum. Benim onları yapabilme imkanım yok. Mesela atıyorum ben de çok güzel bir üniversitede çok güzel şartlarda okumak istedim. Ama işte benim bunu yapabilecek şeyim yok. Ama ben de ne yapıyorum, elimden geleni yapıyorum. Açıktan kendi şartlarımla okulumu okumaya çalışıyorum. Hem çalışıyorum, hem annelik yapıyorum. Ben de kendi şartlarımda en iyisini yapmaya çalışıyorum. Öyle söyleyeyim (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

İdeal kadın olmayı tercih ettiğini söyleyen kadınların bazıları kendi idealleri olduğunu ve kimsenin beklentilerine göre yaşamadıklarını belirtmekle birlikte özellikle “*kendine göre en iyisi/mükemmel olmak*” temasına vurgu yapan kadınlar aslında her şeyde iyi olmak istediklerini dolayısıyla da ellerinden gelenin en iyisini yapmaya yönelik bir çabalarının olduğunu ancak bunu başkaları için değil kendileri ve kendi mutlulukları için yaptıklarını vurgulamışlardır. Dolayısıyla süper kadın olarak nitelendirmeseler de kadınların en iyisi olmaya yönelik çabalarının olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Jacques (2008)’in çalışmasında da kadınlar süper kadının belli bir versiyonunu kabul ettiklerini belirterek kişisel tercih ve seçenekleri vurgulamışlardır. Yani toplumsal baskıların, kadınlık idealleriyle bağlantılı bir şekilde mutlaka hayatlarını şekillendirdiğini ancak özgürce seçildiği sürece geleneksel yaşamın ve geleneksel rol ve sorumlulukların benimsenmesinin kabul edilebilir olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla yazara göre; kadınlar sosyal normlara uyup uymayacaklarını seçme özgürlüğünün iki etkisi: bir yandan hegemonik söylemlere direnmek, öte yandan sorumluluk yükünü her bireyin omuzlarına koyarak kültüre, politik ve sosyal kısıtlamaları göz ardı etmektedirler. Burada da kadınlar, kendi seçimleri çerçevesinde en iyisi ve mükemmel olmaya çalıştıklarını ancak onlar da söz konusu kısıtlamaları gözardı ederek bunun başkalarının beklentilerini karşılamak anlamına gelmediğini vurgulamışlardır. Ancak sonuç olarak bu kadınların da mükemmel ve süper kadın olmaya yönelik çabalarının olduğu görülmektedir.

4.1.2.3.3. Mutlu Kadın: “Mutlu Kadın Her Şeyi Güzel Yapar!”

“*Bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi*” teması odağında üçüncü olarak “*mutlu kadın: mutlu kadın her şeyi güzel yapar!*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar, süper kadın olmak gibi bir idealleri olmadığından ve sadece mutlu kadın olmak istediklerinden bahsetmişlerdir.

Ben mutlu kadın olmayı seçerim. Mutlu kadın da normal kadındır benim için. İlla orası süper olsun, burası işte... Ben zaten dış görünüşe de çok önem vermediğim için, yok tırnakları bakımlı olsun, yok saç başı yapılı olsun, boyalı olsun, aman ıvır zıvır s. onlara takılmam. Benim için mutluluk önemli. Sakin olsun, mutlu olsun. İnsanlara da mutluluk saçsın (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yani bu şey, bir prototip gibi düşündüm, böyle bir kadın; vallahi şahane olur da, olmasa daha iyi olur. İnsanın kendini, burada eğer tabi birilerine yetişmek falansa mevzu, süper kadın kim için, kendim için süperim zaten ama başkalarının gözünde süper görünmek için bu kadar çabaya girenler için sadece yazık. Birinin gözünde şahane görünmek, böyle bir çabası olmamalı insanın. Yani bunları yaparken, ben eğer bunlardan bir kısmını yapabiliyorsam ben zaten onları mutlu olmak için yapıyorum ve mutlu olduğum için yapıyorum. Ama bunlar zorunluluk olarak yüklendiğinde insanın hayatını karartan şeyler. Yani her sabah kalk kahvaltı hazırla. Mesela bu çok bir şey. Niye bunu yapasın ki! İstmeden yapılabilecek bir şey değil bu.

Mutlu etmeyen bir şeyi yapamaz insan zaten. Zaten yaptığında da tadı olmaz. Hani başkası için de faydası olmaz. Süper kadın olmak için çaba göstermemek lazım. Ama bence mutlu kadın olmak için çaba göstermek lazım (...) Yani şunu fark ettim, benim mutluluğum aslında A.'nın da mutluluğu demek. Annemin de mutluluğu demek, kardeşimin de mutluluğu demek (...) Yani şunu fark ettim, biz hepimiz kadın olarak da, bunları yük olarak da algılamıyorum, çünkü öyle, yük değil yani bunlar. Hayat bunları getiriyor ve sen yaşıyorsun ve mesele şu, bunları keyif alarak yaşamaya bak yani. Kendim mutluysam herkesi mutlu edebilirim. İşte bunun için çaba harcıyorsam ideal olmak için değil, mutlu olmak için çaba harcıyorum. Yani ideal olan değil mesele sanki. Çünkü o ideali de toplum belirliyor ya. İdeal olan değil, kendim, yani ben mutluysam işte etrafımdaki herkesi mutlu edebiliyorum. O yüzden de A.'ya da onu öğretiyorum. Sen mutlu ol. Mutlu kadın olmalı. Mutlu insan, yani kadın gibi de görmemeli kendini, çünkü o kavramlar insana çok şey yüklüyor. Kadın deyince böyle daha şey, hani nasıl söyleyeyim ya, sadece iş yapan, fedakâr, kadın, beden, hani onlar geliyor insanın aklına. Değil ama yani öyle de değil, ben öyle değilim mesela. Hani seksi olma çaban yok. Her şeyi yapayım, en iyi yemeği ben yapayım çabam yok. Kadın deyince sanki bunları yaparmış gibi geliyor bana anlıyor musun? O yüzden hep insandan gidiyorum. İdeal kadın, mutlu kadın olsun, işte o kendini nasıl anlıyorsa mutluluğu öyle olsun üstelik de yani (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Mutlu kadın. Mutlu kadın, her zaman her şeyi yapar. Kadın mutlu olsun, gerisi evet ondan sonraya kalsın (...) Ay yok benim mutluluğum daha önemli. Ben zaten nasıl mutlu oluyorsam herkesi ona göre ayarlayacağım (Gülerek) (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınların büyük çoğunluğu mutlu kadın olmak istediklerini belirtmişlerdir. Süper kadın olmak isteyenlerin aksine her şeyde iyi olmak gibi bir kriterlerinin olmadığını ve kendileri mutlu oldukları zaman zaten her şeyin iyi, güzel ve herkesin mutlu olabileceğini dile getirmişlerdir. Sadece bazı kadınlar birçok şeyi yaptıklarını ancak bunu sadece kendileri istediği ve mutlu oldukları için yaptıklarını özellikle belirterek “*süper kadın olmak istemem: kendim mutlu olduğum için yapıyorum*” temasına vurgu yapmışlardır.

Yok, süper olarak düşünmedim ama kendimce en iyisini olmaya çalışırım çünkü önce kendi mutluluğum önemli. Kendim mutluysam etrafıma faydam olur. Mutluluk veririm, sevgi saygımı veririm. O yüzden kendi kendime mükemmelim. Öyle düşünürüm. Çevremdekilerin beğenisine göre değil, tabi ki düşünceleri önemli ama illaki onların gözünde şöyle görüneyim diye çabalamam, kendi iç dünyamda önce mutlu olmam lazım. Kendim yaptığımı düşünüyorsam görevlerimi ya da işte beklentilere cevap verebiliyorsam kendim zaten mükemmelim. Ama tabi kendimi öyle dağın tepesinde görmüyorum. Diyorum ya ben kendim mutlu olacağım için yapıyorum önce. Mesela kayınvalidem geldiğinde beni şöyle görsün, şöyle davranayım değil, ben öyle rahatım. Saygımı gösteriyorum. O görsün o beğensin diye değil. Ben öyle mutlu oluyorum çünkü. Bir büyüğüm içeri girdiği zaman ben ayağa kalkarım. Çünkü öyle de yetiştiğimiz için. Ama ben onu yapmasam çok huzursuzum. Yapacağım, kendim için yapacağım. Ama bazen de ne olur, yanımdakiler ayıplar beni kalkayım. Öyle değil o, kendim istiyorsam mutlu oluyorsam yaparım (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Her şeyi kendisi mutlu olduğu için yaptığını söyleyen kadınlar süper kadın olmak istemediklerini özellikle belirtmişlerdir. Ancak burada dikkat çeken nokta kadınların söylemlerine göre aslında herkese ve her şeye yetişmeye çalışan kadınlar oldukları görülmektedir. Ancak bunu başkaları istediği için değil kendi istedikleri için yaptıklarını özellikle vurgulamışlardır. Dolayısıyla “*süper kadın olmak istemem: kendim mutlu olduğum için yapıyorum*” teması bir önceki tema olan “*kendine göre en iyisi/mükemmel olmak*” temasıyla paralellik göstermekle birlikte önceki temada kadınlar en iyisini yapmak

için çaba gösterdiklerini belirtmekteyken, mutlu olduğu için yaptığını söyleyen kadınlar istedikleri ve mutlu oldukları şeyleri yaptıklarını, istemedikleri şeyleri ise yapmadıklarını özellikle belirtmişler ve “mutlu kadın” olmayı tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Benzer şekilde Johnston ve Swanson (2004, s. 497-498)’ın çalışmasında da çalışan kadınlar annelik dışında çoklu rollere de sahip olmanın önemine değinerek “mutlu anne, mutlu çocuk” sloganı ile iyi anneyi tanımlamışlardır. Aynı şekilde Gürçayır Teke (2014)’nin blogger anneleri incelediği çalışmasında blogger anneler, annelik rolünün öncelikli rol olmasını eleştirerek kadının tüm hayatını çocuğa adanmasının yanlış olduğu ve anne ve baba mutlu ise bebeğin de mutlu olacağını belirtmişlerdir. Bu çalışmalarda ve yukarıdaki kadınların ifadelerinde kadının mutlu olması gerektiği vurgulanmakla birlikte çoklu rollere sahip olmanın önemi ve kadınların hepsini birarada yapmalarının nedeninin mutlu hissetmeleri olduğunu belirtmeleri de yine süper kadın ideolojisine uyduklarını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

4.1.2.3.4. Bilge Kadın : “Seçimde Bulunuyorum ve En Mutlu Eden Şeyi Seçiyorum”

“Bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi” teması odağında dördüncü olarak “Bilge kadın”: *seçimde bulunuyorum ve en mutlu eden şeyi seçiyorum*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınların yarısından fazlası, ideallerindeki kadını tanımlarken, süper kadın olmak istemediklerini vurgularken dikkat çekici bir şekilde sadece bir kadın idealindeki kadın bağımsız kadın olarak tanımlamış ve dolayısıyla alan yazında geçen bilge kadın özelliklerini taşıdığı ve ideal kadın tercihinin bilge kadın olduğu görülmüştür. Bilge kadın tercihi yapan kadın bütün egemen normları, baskıları ve kültürel beklentileri tamamen reddetmektedir. Sadece toplumsal baskı olarak tanımladığı evlilik olayını gerçekleştirmediği dışında bütün baskılara karşı çıkmakta ve egemen normların dışında bir hayat yaşamaktadır. Dolayısıyla Süper Kadın yapısı ilk kez Catherine Steiner-Adair (1986, s. 104-105)’e göre; “kadınlara karşı yeni kültürel beklentilerin ve değerlerin olduğunun bilincinde olmak ve daha sonra özellikle kariyer ve görünümde bağımsızlığın ve bağımsız başarının yeni toplumsal değerlerini tanımlamak”; “bu değerleri somutlaştıran toplumsal imajı tanımlamak ve imajı sorgulamak veya reddetmek” ve “kadının kendi ideal imajını toplumsal imajdan ayırt etmek ve kendi kendini tanımlayan ve kendi kendini yönlendiren bir ideali seçmek” gibi özelliklerle tanımlanan bilge kadın modeli ile birebir uyumaktadır.

Ama hani benim öğrendiğim, öğretilen hani ben toplumda çok izole yaşamış bir insanım. İyi ki kötü izole yaşadım, şey yapmadım. Hizmet etmek, eşine bakmak, hizmet etmek, çocuk sahibi olmak, doğurmak hani benim ailem ne kadar şey olursa olsun demokrat olursa olsun, ben

evlendim 6 ay oldu, hadi çocuk yap. Ya yapmayacağım, niye yapayım, niye yapayım niye diyorum ki neden, hani neden? Çünkü evlendin. Ee yani. Ben de ki sen bunlara ne kadar uyuyorsun, ailen ne kadar şey yapıyor. Çok şey yapıyorum ben, çok karşı çıkıyorum. Bugün evliliğin şeyleri oluyor dediğim gibi. En basitinden şuna boyun eğdim ben; evlenmeye zaten boyun eğdim ama düğün yapmak. Buna şunun için boyun eğdim, annem babamı ikna edebiliyorum hani anne babamı. Eşimin anne babasını ikna edemiyorum. İkna etmen gereken insan sayısı o kadar çoğalıyor ki, hani insanlar kadınlık rolü atfeden insanların sayısı. İşte benden sadece annem ve babam kadın olmamı beklerken eskiden, başka bir sürü insan çıkıyor. Yani hani eşinin kardeşinin kayınvalidesi bile sana akıl verebiliyor bu konuda. Ben bu rollerden istediklerimi seçiyorum açıkçası. Hani iyi bir akraba değilimdir ben. İyi bir kız arkadaş değilimdir. Hani benim ailemde, ailemde şöyle, ailem derken anne ve baba diyeyim. Benim şöyle bir hani o hani çelişkiye düşüyorsun. İstediklerin var ve senden beklenenler var ya. Ben o konuda şöyle çok şanslıyım. Abim çok destek oldu bana, çok aynı düşünüyoruz. Hani pes ettiğim noktada o bana şey yapar, hayır istemiyorsan yapma. Hani şey böyle o çok yardımcı olur bana. Dolayısıyla hani o anne babamın benden beklediği, eşimle evlendik şey bekliyorlar, iyi bir eş olmamı bekliyorlar. Diyorum ki ben zaten iyi bir eşim zaten. Ben eşime saygı duyuyorum, sevgi gösterim ne yapabilirim ki daha. Hani ben ona daha iyi yemek yapınca mı daha iyi eş olacağım. Annem babam bunu çok aşama aşama, bunun için çok kararlı inat etmek gerekiyor. Çok kararlı fikrinin arkasında durmak gerekiyor ki bu bile bak şey. Herhangi bir erkek iyi bir eş olduğunu kanıtlamak için, olduğu haliyle iyi bir eş olduğunu kanıtlamak için çaba harcamıyor ama ben olduğum haliyle iyi bir eş olduğumu kanıtlamak yani kendime göre iyi bir eş. Ben şey işte kendi adıma ben niye böyle oldum diye düşünüyorum. İşte dediğim gibi babamın küçüklükteki şeyi o, hani çok kadın kadın büyümekle çok alakalı (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi bütün kadın rollerini reddeden, toplumdan izole ve toplumun kurallarına göre yaşamayan bir kadın olmasına rağmen yine de evlilik konusunda kendi tabiriyle boyun eğmek zorunda kaldığını dile getirmektedir. Ancak yine de topluma göre yaşamadığını ve beklentileri karşılamayı reddettiğini belirten kadın, bunu aşabilmek ve bu hale gelebilmek için çok ciddi bir şekilde terapi aldığından bahsetmiştir.

Depresyona girmiştin ben, çok ciddi depresyona girmiştin. Çünkü hayatta şey yapamıyorsun, hani o kadar şey kendini tanımıyorsun ya. Ama bu çok mutsuz edici bir şey. Azıcık hani sorguluyorsan, azıcık çevresel faktörler seni farklı alternatifleri de görmeni sağladıysa, benim köyde yaşayan bilmem ne teyzem için bu çok farkındalık sahibi değildir, çünkü gördüğü alternatifler yok. Ben alternatifleri de görme fırsatı sağladım, çok sorguladım, çok ciddi terapi aldım bu konularla ilgili (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Aldığı terapi sonrası “öz farkındalık” kazanarak tercih hakkının olduğunu ve alternatiflerin farkına vardığını belirtmiştir. Buradaki en önemli nokta ise; Steiner- Adair (1986, s. 105)’e göre; öz-farkındalık kadınlara, kadınların bağımsızlığı ve özerkliği için baskı altında kalmasından kaçınma yeteneği verdiğini belirtmiştir. Ayrıca süper kadınların bilge kadının aksine, sadımlara yönelik sosyal baskı farkındalığına sahip değildir. Dolayısıyla bilge kadın özelliklerini taşıyan bu kadın da söz konusu öz farkındalığı kazanmak için ciddi mücadeleler verdiğini ve terapiler aldığını belirtmiştir. Bu anlamda, sonraki bölümde detaylı olarak incelenmesi ile birlikte burada da değinmek gerekmektedir ki, hala psikoloğa gittiğini, süper kadın ideali ve mükemmeliyetçilikle mücadele ettiğini ve depresyonda olduğunu belirten kadınlar ile kıyaslandığında bu farkındalığı kazanması dikkat çeken ve önemli bir noktadır. Çünkü aynı farkındalığa sahip olduğunu, eskiden süper kadın olmaya

çalıştığını ancak süper kadın olmanın birtakım bedellere ve pişmanlıklara neden olduğunu belirten kadınlardan bazıları hala yine de süper kadın olmak istediklerini belirtmişlerdir.

Bu bağlamda bilge kadın, “*kendi kendine odaklı bir ideal tercih seçimi yapmak*”, “*bağımsız olmak*” ve “*hayır diyebilmek*” temaları ön plana çıkarılarak tanımlanmıştır.

4.1.2.3.4.1. Bağımsız Olmak: “*Kesinlikle Bağımsızlıkla Tanımlıyorum*”

“*Bilge Kadın*”: “*Seçimde bulunuyorum ve en mutlu eden şeyi seçiyorum*” teması odağında ilk olarak “*bağımsız olmak*” teması ön plana çıkmıştır. Bu özellik; bilge kadını tanımlayan en temel özelliklerden birisi olmakla birlikte bilge kadını süper kadınlardan ayıran en önemli özelliğidir. Çünkü süper kadın olmak isteyen kadınlar “mükemmeliyetçi başarının çoklu rollerdeki başarısı”nı ifade eden “süper kadını” idealize ederken; bilge kadın “bağımsız ve özerk bir kadını” idealize etmektedir. Dolayısıyla bu tema odağında bağımsız olmayı tercih ettiğini belirten kadın, alan yazında bilge kadın özellikleri olarak tanımlanan “*gerçekçi olmayan ideallere meydan okuma*”, “*kendini gerçekleştirilme ve tatmin etme*”, “*toplumsal baskıların farkında olma*”, “*başarının merkezi önem arz eden birkaç rolüne odaklanma*”, “*özerklik için kültürel zorunluluğu reddetme*”, “*beklenti ve değerlerin bilincinde olmak*”, “*bağımsız ve özerk bir kadının idealleştirilmesi*” ve “*incelik ile ilgili kültürel beklentiler*” temalarına vurgu yaparak bağımsız kadını tanımlamıştır (Hart& Kenny, 1997, s. 461; Thornton vd., 1991, s. 481; Steiner-Adair, 1986; Mensinger, 2003).

Bütün kültürel ve egemen baskı ve beklentileri reddetmesi ve toplumdan izole bir hayat yaşamasıyla bilge kadın özelliklerini taşıyan görüşmeci “*bağımsız olmak*” teması odağında ilk olarak en çok “*toplumsal baskıların farkında olma*” temasına vurgu yapmıştır.

Öte yandan daha temel olarak şey olarak, evlenmek benim için gerçekten çok zordu. Ben Aksaray'da yaşadığım için evlendim. Ben bunu hep söylüyorum, anneme babama da söyledim, psikoloğa gidiyorum ona da söyledim. Ben Aksaray'da yaşamayı evlenmezdim. Çünkü ben Aksaray'dan önce Ankara'da yaşıyordum. 15 katlı bir apartmanda oturuyordum, kimse kimseye karışmadığı, yorum yapmadığı bir yerde. Eşim Uğur biz evlenmeden önce bana iki kere geldi, bana merhaba demeyen komşular "merhaba komşu, geçen gün yanında bir erkek vardı" diye şey yapmaya başladı. Hani "kardeşin mi ki, sana da benzemiyordu pek" falan diye. Hani şimdi şey ya düşünün, bence hiç bir sıkıntı yok ama o üniversitede hani bulunduğumuz üniversite çok büyük bir üniversite değil. Hani şey hep bütün buna açık zaten, dedikoduya açık. Hani bir şekilde kendini korumak adına yaşam alanındaki kendini korumak adına o toplumun meşru gördüğü şeyi yapmak zorunda kalıyorsun. Hani de ki annem babam buna ikna olur muydu, ben Ankara'da yaşarken benim erkek arkadaşım vardı. Babam örneğin o ev arkadaşım bende kaldığı müddetçe asla evime gelmedi. O yokmuş gibi davrandı sürekli. Hani sevgilim değildi, herhangi bir şeyim yoktu, sadece o evin maddi zorunluluklarını karşılamak için eskiden karşı komşumdu, tamam ev arkadaşısı olalım da kirayı bölüşelim diye şey yaptığımız bir insandı. Hani annem babam kabul eder miydi, çok mutlu olmazlardı ama idare

edebilirlerdi. De ki "o zaman niye evlendin komşulardan ya da iş yerinden" hani orası benim yaşadığım yer, şey yapamıyorsun, belli şeylere direnç gösterebiliyorsun ama belli noktada o yoğunluk arttıkça direnç göstermekte zorlanıyorsun (...) Toplum kadından kadın olmasını bekliyor. Kadın olmak yani bilhassa şimdi Aksaray'da yaşarken. Hani Adana'da öyle aslında bakarsan. Ailemde de öyle aslına bakarsan. Hani kadın iyi bir eş ol, eşine iyi bak. Eşine iyi bak hani eşine hizmet et değil o, eşine iyi bak. Tamam da o da bana iyi baksın. Ben niye ona iyi bakıyorum. Toplum hani yaşadığım çevreden gördüğüm, kesinlikle eşine iyi bakmak, kadın olmak demek bir kere eşli olmak, tek olmak şey tek olmak kötü bir kadın olmak. İyi bir kadın olmak için bir eşin olmalı, eşli olmalısın, o eşine iyi bakmalısın. Mümkünse eve maddi katkı sağlamalısın, çünkü adam çok zorlanmasın diye o da, kadının bağımsızlığıyla falan mümkünse ufak tefek işler yapabiliyorsan, hani çok göze batmadan, kimseyle çok temas etmeden 1000-2000 TL de olsa bir şey getiriyorsan bu. Ama hani benim öğrendiğim, öğretilen hani ben toplumda çok izole yaşamış bir insanım. İyi ki kötü izole yaşadım, şey yapmadım. Hizmet etmek, eşine bakmak, hizmet etmek, çocuk sahibi olmak, doğurmak hani benim ailem ne kadar şey olursa olsun demokrat olursa olsun, ben evlendim 6 ay oldu, hadi çocuk yap. Ya yapmayacağım, niye yapayım, niye yapayım niye diyorum ki neden, hani neden? Çünkü evlendin. Ee yani. Ben de ki sen bunlara ne kadar uyuyorsun, ailen ne kadar şey yapıyor. Çok şey yapıyorum ben, çok karşı çıkıyorum. Bugün evliliğin şeyleri oluyor dediğim gibi. En basitinden şuna boyun eğdim ben; evlenmeye zaten boyun eğdim ama düğün yapmak. Buna şunun için boyun eğdim, annem babamı ikna edebiliyorum hani anne babamı. Eşimin anne babasını ikna edemiyorum. İkna etmen gereken insan sayısı o kadar çoğalıyor ki, hani insanlar kadınlık rolü atfeden insanların sayısı. İşte benden sadece annem ve babam kadın olmamı beklerken eskiden, başka bir sürü insan çıkıyor. Yani hani eşinin kardeşinin kayınvalidesi bile sana akıl verebiliyor bu konuda (...) Benim şöyle bir hani o hani çelişkiye düşüyorsun. İstediklerin var ve senden beklenenler var ya. Ben o konuda şöyle çok şanslıyım. Abim çok destek oldu bana, çok aynı düşünüyoruz. Hani pes ettiğim noktada o bana şey yapar, hayır istemiyorsan yapma. Hani şey böyle o çok yardımcı olur bana. Dolayısıyla hani o anne babamın benden beklediği, eşimle evlendik şey bekliyorlar, iyi bir eş olmamı bekliyorlar. Diyorum ki ben zaten iyi bir eşim zaten. Ben eşime saygı duyuyorum, sevgi gösterim ne yapabilirim ki daha. Hani ben ona daha iyi yemek yapınca mı daha iyi eş olacağım. Annem babam bunu çok aşama aşama, bunun için çok kararlı inat etmek gerekiyor (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Toplum baskısı ile hiç hareket etmem. Ya şöyle, mesleki açıdan, evet burada hastanedeyken tabi ki toplum baskısı ile hareket ediyorum. Hani biraz daha susuyor muyum, biraz daha yutuyor muyum, evet. Yani bir dur diyorum kendime, bir yutkunuyorum. Evimde değil ama, özel hayatımda değil. Ama iş hayatımda, evet toplum baskısını hissediyorum. Ona göre hareket ediyorum (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Bilge kadın tercihi yapan kadın, toplumsal baskılara bazen direnmekte güçlük çektiğini özellikle evlilik konusunda boyun eğdiğini ve toplumun meşru gördüğü şeyi yapmak zorunda kaldığını ve toplumunda kadından kadın olmasını belirtmekle birlikte toplumsal baskıların farkında olduğunu vurgulamıştır. Söz konusu kadının yanı sıra bir diğer kadın da benzer şekilde toplumsal baskıların farkında olduğunu ve özel hayatında olmasa da iş hayatında bazen bu baskılara boyun eğmek zorunda kaldığını dile getirmiştir. Bu bağlamda süper kadın olmanın bazen tercih değil zorunluluk olduğunu belirten ve Judith Butler (1990)'in cinsiyet teorisini kullanan Choi vd. (2014)'e göre; cinsiyet uygulayıcıdır ve tutarlı davranışlarda bulunarak cinsiyetimizi uyguladığımızı; bunları ise sosyal şartlanma yoluyla ve mevcut kültürel söylemlerle öğrendiğimizi, dolayısıyla kültürel normları sürdürebildiğimizi ya da pekiştirdiğimizi ve bu nedenle de cinsiyetin uygulanmasının tamamen seçim olmadığını belirtmiştir. Çünkü cinsiyetin "doğru" uygulanmaması durumunda "toplumsal iadeler vardır. Yazar bu duruma bekar ve çocuksuz olmayı seçen

kadının anormal kabul edilmesini örnek vermiştir. Dolayısıyla yukarıdaki kadınların da belirttiği gibi birçok konuda toplumsal baskılara boyun eğmeseler de “evlilik” ya da “çalışma hayatı” ile ilgili baskılara boyun eğmek durumunda kalmışlardır.

Bu bağlamda yine bilge kadın tercihi yapmamış olan kadınlarla birlikte “bağımsız olmak” teması odağında ikinci olarak ön plana çıkan “özerklik için kültürel zorunluluğu reddetme” temasına vurgu yapılmıştır.

Evlilik benim için çok zor bir kabul etmesi zor bir şeydi. Ben hayatımın hiç bir döneminde evlenmeyi tasavvur etmedim. Hani evliliği birlikte olmak, birlikte yaşamak olarak değerlendirmiyorum. Evliliğin hani resmi bir, birlikteliğin resmileştirilmesi olarak değerlendiriyorum hani hiç bir zaman şey planım olmadı, hayalim olmadı ya evleneyim şunu yapayım. Şey hayalim oldu; birlikte çok iyi anlaştığım bir insanla birlikte yaşayayım şeyim oldu ama bu evliliğin getirdiği hani hem karşıdaki insana karşı daha da zoru karşıdaki insanın ailesine karşı sorumlulukların olacağını bildiğim için hiç istemedim böyle bir şeyi (...)

Ben kendi aileme bu kadar düşkün olduğum için hani herkesin ailesine bu kadar düşkün olacağını sanıyordum. Şey geliyordu, hani ben başka birinin hani çok klasik vardır ya, evlenince işte eşinin annesine babasına anne baba de, ben hayatta demedim, demedim, demeyi de düşünmüyorum yani. Hani siz diye konuşmayı tercih ediyorum (...) Şimdi ben eşimin babasıyla çok yakın bir ilişkim yok, annesiyle babasıyla. Babası hasta oldu geçen günlerde. Uğur işte gitsem mi gitmesem mi falan dedi, İzmir'e gidecek. Anneme dedim ki işte "Uğur gitmeyi düşünüyor, ben gitmeyeceğim" dedim. İlk dediği şeydi "Olur mu kızım ne der elalem". "Bana ne, ne derse desin" dedim. Yani ne derse desin dedim, hani kim biliyor benim o insanla ilişkimin nasıl olduğunu da kime ne yani. Desinler benim için hiç bir mahsuru yok. "Aaa Uğur'un karısı da gelmemiş" desinler benim için hiç bir mahsuru yok (...) Benden şöyle beklentileri oldu, ilk nişanlıyken bilmem ne böyle işte "Bayramda bizi aramadı". Böyle beklentiler oldu. Hani ne yaptım, şey yapmadım. Şey beklentisi çok fazla oldu, neden bize anne baba demiyor mesela. "Uğur senin annene babana diyor sen niye demiyorsun bize". Kendileri dile getirmediler, bunu örneğin anne ve baba direkt bana söylemiyor, Uğur'un kız kardeşine söylüyorlar, kız kardeşi bana iletiyor bunu. Kendileri doğrudan da o beklentileri dile getirmiyorlar zaten. O da çok çirkin. Öyle bir şey olmuştu. Bende şey demiştim hani "içimden gelmiyor ki demiyorum". Yani bana onu hissetmiyorlar ki demiyorum. Bana şey dedi "Uğur senin annene babana diyor". Diyorsa Uğur'un bileceği iş, hani ben demiyorsam benim bileceğim iş. Bence öyle bir beklentiye girmek yanlış (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Ben Kürt kökenli bir aileden geliyorum. Ben liseyi açık öğretimden okudum ve liseden sonra okula gönderilmedim. Kız çocukları okumaz görüşünün içerisinde geliyorum. Böyle bir görüşe çıkarak üniversite sınavına kendi imkanlarımla hazırlandım ve çok zor koşullarda babamı üniversiteye gitmeye ikna ettim. Üniversiteye gittim. Üniversitenin sonunda babamın bir akrabası bir tanıdığıyla aslına kendim de istedim, destek verdim, evlilik kararı aldım. Babam da buna destek verdi ve babamın o akrabasıyla evlenerek Almanya'ya gittim. Bu benim ikinci evliliğim. Almanya'ya gittim, yurt dışına gittim. Orada burada tekrar tekrar anlaştığımız halde. Yani babam benim kızım çalışacak bak okudu, bu işini yapacak dediği halde oraya gittiğimde bana dediler ki evde oturacaksın, çalışmak yok. Okul yok. Böyle bir şey yok. Çok katı bir aileydi. Böyle bir şey yok. İşte senin yerin, filmlerde izliyoruz ya bu Doğu'ya falan gelin oluyorlar ya onun biraz yumuşak hali diyelim. 1,5 aylık evliyken ben o evi terk ettim. Eşimi çok sevdiğim halde. Eşim de beni çok sevdiği halde. O evi terk ettim ve bir daha dönmedim o eve. Dedim ki siz bana asla benim için en önemli olan şey kendi mesleğimi, işimi ve kimliğimi, yani kendi kimliğimi devam ettirmek. Yani benim için en önemli olan şey anne olana kadar buydu. Ama fark ettiysen de anneyken de ne dedim çocuğum kuvözdeyken tezimi yazdım. Yani sosyal kimlik bende her zaman her şeyin önünde oldu, her zaman. Dolayısıyla ben bir kadını ve öyle olması. Neden kendi hayatımı anlatıyorum? Yani daha iyi böyle örneklendirebilmek için anlatıyorum kendi hayatımı. Ben o evi terk ettim ve bir daha dönmedim ve Almanya'da yüksek lisans yaptım. Yüksek lisans yapmadan da dönmedim. Yani bunu bir avantaja çevirmek zorundaydım kendim için. Dolayısıyla hayatın savaşları ağır oldu. Hani buradan da anlaşılıyor ki ben bir kadının her zaman kendi doğrularının olması gerektiğine

ve o kendi doğruları içinde hiç kimse için o doğrulardan vazgeçmemesi gerektiğini düşünüyorum. Hele ki bir sevgi bir aşk için yani asla vazgeçilecek bir şey, ben çocuğumun aşkı için bile işimden, mesleğimden, statümden vazgeçmem. Diyorum ya böyle bir aileden geldiğim halde. O yüzden biraz kadınların aykırı olması gerektiğini düşünüyorum (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Açıkçası çok fazla bir şey ifade etmiyor. Yani çünkü sürekli o şey ile yaşayamam, o baskı ile yaşayamam. Ben kendi kendime bir şey çizdim. Hani çok mu başarılıyım, hayır maalesef, ev kadınlığında falan gerçekten başarısızım, arkadaşlıkta da çok başarılı değilimdir, çünkü hiç vakit ayıramıyorum. Ama toplumdaki, tabii şu da var, ben toplum ile çok bağlantılı yaşayan biri değilim. Bir arkadaş grubum var, onun dışında akrabalarım yok, olsa da görüşmem öyle bir görüşme durumum yok. Eşimin ailesi ile yine öyle. Hani toplum benden ne bekler çok da umurumda değil açıkçası. Bana derler mi "aa evi dağımık, aa bak her gün üç çeşit yemek yapmıyor, aaa bak bir haftadır yemek yapmıyor, hatta sürekli dışarı çıkıyorlar" hani ben bunu duysam da ben böyle yaşıyorum, çünkü öbür türlü çok mutsuz eder beni. Toplum baskısı ile hiç hareket etmem (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Bilge kadın olmayı tercih eden ve bilge kadın özellikleri taşıyan kadının yanı sıra bazı kadınlar da bağımsızlık ve özerklik söz konusu olunca kültürel zorunlulukları ve baskıları reddettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak "özerklik için kültürel zorunluluğu reddetme" bilge kadını yansıtır olsa da süper kadını idealini reddeden kadınların yanı sıra süper kadına bağlı olduğunu belirten bir kadının da kültürel zorunlulukları reddettiğini ifade ettiği görülmektedir. Ancak bu kadının diğerlerinden farkı; yine süper kadın idealine sahip olması ve çalışan bir kadın olmak istemesi nedeniyle bu ideale ulaşmak için kültürel zorunluluğu reddetmesidir.

Bunların yanı sıra bilge kadın olarak tanımlanan kadın *özellikle "gerçekçi olmayan ideallere meydan okuma", "başarının merkezi önem arz eden birkaç rolüne odaklanma"* ve *"bağımsız ve özerk bir kadının idealleştirilmesi"* temalarına vurgu yaparak toplumsal baskıların farkında olması ve özerklik için kültürel zorunlulukları reddetmesi ile birlikte kendi tercihini yaptığını ve bağımsız bir kadın olmayı tercih ettiğini dile getirmiştir.

Hani şeyin gayri farkındayım, bir meli malılar var, bir benim yapmak isteyip istemediklerim var. Çoğunlukla yorucu olsa da hani mücadele etmek gerekse de çoğunlukla istediğim şeyi yapmaya çalışıyorum ama her zaman galip geldiğim tabii ki söylenemez (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

İkna etmen gereken insan sayısı o kadar çoğalıyor ki, hani insanlar kadınlık rolü atfeden insanların sayısı. İşte benden sadece annem ve babam kadın olmamı beklerken eskiden, başka bir sürü insan çıkıyor. Yani hani eşinin kardeşinin kayınvalidesi bile sana akıl verebiliyor bu konuda. Ben bu rollerden istediklerimi seçiyorum açıkçası. Hani iyi bir akraba değilimdir ben. İyi bir kız arkadaş değilimdir (...) Eskiden vardı. Eskiden kesinlikle vardı, herkese iyi bir kız çocuğu olmalıyım, iyi bir çalışan olmalıyım, iyi bir kardeş olmalıyım. Şimdi o zaman içinde şey yapmıyorsun. Eskiden bu ben açıkçası bu konuda şeyle tanıştıkça, ben hayatın bir döneminde eşcinsellerle birlikte yaşadım, bir ev arkadaşımda eşcinseldi. Hani o kadar toplumun o kadar dışında yaşıyorlar ki toplumda kendinin nerede durduğunu sorgulamaya başlıyorsun. Hani ya toplumun çok kıyısında duruyor onlar, ben neresinde duruyorum diyorsun ve kendi kısıtlarını görmeye başlıyorsun. O zamana kadar, kendini sorgulamaya başlayınca niye yetişmek zorundayım ki. Ben her zaman şöyle, eskiden insanlar istemeden kendimi verirdim. Annem, babam ve kardeşime, şuna buna. Şimdi eşime o zaman eşim yoktu işte sevgilim varsa sevgilime, şuna, buna, teyzeme, iş arkadaşım. Şimdi şey bakıyorsun, benim hayatta kendi isteklerim ve tercihlerim, yapmak istediğim şeyler vardır. Bu benim insanları göz

ardı edeceğim anlamına gelmiyor. Benden yardım isteyen, talebinde bulunan insan açık açık bana gelip demeli ki, "İlkay bir nokta nokta olarak şunu rica ediyorum, yapabilir misin?" Elimden geliyorsa yaparım, elimden gelmiyorsa "kusura bakma yapamıyorum" derim (...) Herkese, herkesin her isteğini karşılamam gerekmiş gibi bir şeyim vardı ve hani hayatta asla hani iki farklı psikoloğa gittim, ikisi de şey dedi "hayatta sen diye bir şey yok, İlkay sen yoksun. Onun kızı, onun oğlu, onun kızı, onun yeğeni, onun ablası, onun teyzesi, onun bilmem nesi olarak varsın hayatta" Bunun için ben şey yaptım, hani görmek için çabaladım, gördükten sonra da değiştirmek için çabaladım (...) Eskiden çok şeydim, o toplum normlarına boyun eğen, her şeyde iyi olmak zorunda olan, olmayınca mutsuz olan bir insandım (...) Hani o rolleri, toplumsal rolleri kendi mikro evrende de gözlemleyebildim aile bireylerinde ama şey yaptı, hani hem çok iyi bir evime çok iyi bakayım hem işimi iyi yapayım, ben bu gözlemlerle şey yaptığım için şey yapmıyorum hani evimde çok iyi olmak gibi bir kaygım yok. Hani eşimle mutlu olmak, mutlu yaşamak gibi bir kaygım var ama bunun için bütün emeği ben vermeyeceğim, bunun için kendimi perperişan etmeyeceğim. Boş vermişlik, hiç önemsemiyorum (...) Tercihe bağlı olarak hani mecbur olmamakla. Şunu kınamam asla, ben çocuk doğurdum işte işimden vazgeçiyorum. Hani bak bak çocuk için kariyerinden vazgeçti. Geçebilir, öyle mutlu demek ki, çocuğuyla mutluysa onu tercih ediyorsun, zorunluluk değilse hani şundan dolayı, örneğin seni ele alalım. Sen Arda'yı doğurdun, bakacak kimsen olmadıysa için işi bırakmak zorunda kalsan buna şey yaparım, itiraz ederim ama hayır ben çocuğumla vakit geçirmek istiyorum. Şimdi bende şey isterim, ben daha bakımlı olmayı isterim. Ama seçeneklerim var, daha bakımlı olmak mı daha çok kitap okumak mı? Seçenektir, seçebilirsin. Ben bunu tercih ediyorum, bu beni daha mutlu ediyor. Hani şey değil bu illa, bakımsız olayım böyle bir şeyden değil. Onu aştım. Bakımlı olmak hayır yetiyorsa, yetebiliyorsam hepsine yap. Ben yetemiyorum ve tercihte bulunuyorum. Benim için en önemli hani o demin sorularda birinci olarak kariyeri yerleştirmiştim zaten. Ben onu tercih ederim o beni mutlu ediyor çünkü. Hani tercihtir. Diğerleri iyi bir anne olmak rolü benim listemde yok. Hani ben o anne olmaktan fedakarlık yapabiliriz, tercih, fedakarlık, tercih neyse. Hani hepsinin bir arada yapılabileceğini düşünmüyorum. Seçimde bulunuyorum ve beni en mutlu eden şeyi seçiyorum (...) (59-IAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Bilge kadın olarak tanımlanan kadın, bütün zorunlulukları ve baskıları reddettiğini, gerçekçi olmayan ideallere meydan okuduğunu sadece kendi istediği birkaç role odaklanarak seçimde bulunduğunu ve kendi tercihlerini yaptığını vurgulayarak ideal kadın tercihinden bahsetmiştir. Ancak bütün bunları yaparken de çok zorlandığını, eskiden böyle bir kadın olmadığını ve bu duruma gelebilmek için ciddi ve uzun bir terapi süreci geçirdiğini de vurgulamıştır. Sonuç olarak idealindeki kadının bağımsız ve özerk bir kadın olduğunu net bir şekilde ifade etmiştir.

Ben kendimi tasavvur ediyorum. Eş olarak da şimdi olduğum gibi olacağımı düşünüyorum, önce öyle gidelim. Bağımsızlık tamamen yitirmeyi asla istemiyorum. Örneğin en çok basit bir örnek; Biz şimdi iş yerinden eşimle birlikte gidiyoruz eve ama çoğu zaman şey olduğunu fark ettim. Hep Uğur'un işleri bittiğinde gidiyoruz. Hani benim işim bittiğinde değil, Uğur'un işi bittiğinde gidiyoruz. Birlikte yaşıyorsan, değer verdiğim bir insansın. İlla ki mağdur etmek istemiyorsun, şey etmek istemiyorsun ama ben şundan da vazgeçmek istemiyorum; eşimin işi hep öyle bitiyor diye ben ona göre ayarlamak istemiyorum kendimi, bunun için Uğur'la konuştum. Bak ben bunu fark ettim dedim, hepsi sana göre yapıyoruz programımızı, çünkü illa ki iki kişi yapmak zorundayız ama ben bunu istemiyorum, rahatsız oluyorum dedim. Eş olarak destekleyici olmakla birlikte kesinlikle bireyselliğinden vazgeçmeyen eşler olması gerektiğini düşünüyorum. Uğur haftada bir halı saha maçına gidiyor. Geçen S. dedi ki bana "sen U. hocayı neden maça yollamıyorsun" dedi. Bende ne alakası var dedim. İşte geçen günler hiç gelmedi. Bana ne gitsin, canıma minnet, tek başıma vakit geçiririm dedim. Hani benim eşimde öyle bir sıkıntım var. Ben eşlerin kesinlikle bağımsız, bireysel zamanları olması gerektiğini düşünüyorum. Eşim daha şey bağımlı, hep birlikte olalım istiyor. Ben onu kesinlikle şey bulmuyorum. Hani gitsin başka bir şey yapsın. Bu illa ben gezeceğim tozacağı değil. Ben istiyorum ki ben bir odada oturayım ve o gelmesin istiyorum, hani orada ben kendim olayım istiyorum. Bağımsızlığımı kesinlikle yitirmeyen insanlar olmasını istiyorum, birbirleriyle

eşlerin birbiriyle dalga geçebilmesi gerektiğini düşünüyorum. Dalga geçmeye şey yapmaması, alınmaması, gücenmemesi gerektiğini düşünüyorum. Şey konusunda çok şüpheliyim. Ben eskiden yüzde yüz dürüstlük yanlısı bir insandım ama yüzde yüz dürüstlük her zaman işe yaramayabiliyor taktiksel olarak şey olabiliyor. O konuda çok hani deneyimlerim daha yol gösterecek ama en şey olarak benim için en belirleyici olarak evli olabiliriz, birbirimize değer veriyor olabiliriz fakat bu bizim bireysel gündemlerimizin olmayacağı anlamına gelmiyor (...) Kesinlikle bağımsızlıkla tanımlıyorum yani. Hani kimseye bağımlı olmamak. İstenen anne ister baba, hani ben annem babam her zaman arkamdadır, kardeşlerim her zaman arkamdadır ama asla bağımlı değilimdir. Hani o güveni duyarım, tabii ki başıma bir şey geldiğinde yanımda olacaklardır ama asla maddi ya da manevi olarak bağımlı olmamak ki abanmışlık bakımından bağımlıyım. O açıdan hani kız evlat ruhu benim için çok önemlidir onu aşmak için çok şey yapıyorum, çaba harcıyorum. En şey bağımsızlık, kendine yetebilmek. Kimse olmadan, annesi, babası, eşi, şunu, bunu olmadan kendine yetebilmek bence en önemli şey (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi bilge kadın olarak tanımlanan kadın süper kadını kesinlikle bağımsızlıkla tanımladığını, idealindeki kadının bağımsız ve özerk bir kadın olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla yaptığı süper kadın tanımı; “kendi ideal imajını toplumsal imajdan farklılaştırmak ve kendi kendine odaklı bir ideal tercih seçimi yapma”, “toplumun değerlerine karşı bir bakış açısı benimseyebilme” ve “öz farkındalığa sahip olma” gibi özelliklerle tanımlanan bilge kadını (Steiner- Adair, 1986; Lewin, 2005) idealize ettiğini göstermektedir.

4.1.2.3.4.2. Hayır Diyebilmek!

“*Bilge Kadın*” : “*Seçimde bulunuyorum ve en mutlu eden şeyi seçiyorum*” teması odağında ikinci olarak “*hayır diyebilmek!*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında ideal kadın tercihinin ve süper kadın olmak isteyip istemediğine bakılmaksızın kadınların yarısından fazlası ideallerindeki kadının hayır diyebilen bir kadın olması gerektiğinden bahsetmişler. Bu durum alanyazında birçok çalışmada da ortaya konulduğu gibi süper kadın idealine bağlı olan kadınların hayır demekte zorlandıklarını göstermektedir (Ranschaert, 2015; Edelstein, 1993). Özellikle çalışmada süper kadın şemasını geliştiren Woods-Giscombe (2010, s. 16)’ ye göre; Süper kadın çerçevesinin açıkça ele alınmayan diğer önemli bileşenlerinden birisi; kadınların “Başkalarına yardım etme zorunluluğunda” çoklu rol ve sorumluluklara hayır diyebilmekte güçlük çekmesidir. Bu nedenle feminist uygulamaların ilk hedefi kadınların hayır diyebilmelerini cesaretlendirmektir. Burada ise bilge kadını tanımlayan özelliklerden birisi olan ve birçok kadının hayır diyebilen bir kadını idealize etmeleri ile ön plana çıkan “*hayır diyebilmek*” teması odağında çoğunluk olmasa da kadınların bir kısmı hayır diyebildiklerini dile getirmişlerdir.

İdeal kadın nasıl olmalı? Yani bir kere yani her şeye evet dememeli. Hayır demeyi bilmeli yani aslında (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kesinlikle hayır diyebilmeli kadın. O hayır diyemeyen kadınları hiç sevmiyorum ya. Şu an yapma, niye yapıyorsun, "hayır diyemedim." Niye diyemedin! Müdürüme mesela hayır diyemedim. Niye diyemiyorsun. Ben bu sefer herkesin avukatı gibi hissediyorum kendimi. Hayır diyeceksin yani. Yapmak istemiyorsan yapma. kimse mecbur tutamaz ki buna (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

ı yani ıı "hayır" diyemezdim zamanında belki yaşadığım şeylerden dolayı, o beni çok yormuştu, "hayır" diyememek, "hayır" diyebilmeyi öğrenmek lazım (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar, kesinlikle hayır diyebilmek gerektiğinden bahsederken, bir kısmı bunu bencillik olarak görmekte ancak yine de önceliğinin kendisi olduğunu dile getirmekte, bir kısmı ise öncelik durumlarına göre hareket etmekle birlikte yine de hayır diyebildiğini dile getirmektedir. Ayrıca "hayır diyebilmek!" teması odağında "kalıplara sokulmamalı/kalıpların altında ezilmemeli!", "yönlendirici/müdahaleci değil beceriksiz ve rahat olmalı!", "bir çizgisi olmalı/kendi doğrularından vazgeçmemeli", "aile/çevre desteği almalı: beklentiler ve yükleri azaltulmalı", "hakkını savunabilmeli/fikirlerini özgürce ifade edebilmeli" ve "bir şeyi severek yapmıyorsa yapmamalı" temaları ön plana çıkmıştır. Bu temalarla kadınlar ideallerindeki kadının hayır diyebilmenin yanı sıra temelde rahat ve özgür bir kadın olarak istediğini yapabilen ve sorumluluk yüklenmeyen bir kadın tasviri yapmışlardır. Söz konusu temalar içerisinde kadınların hemen hemen yarısı en çok "kalıplara sokulmamalı/kalıpların altında ezilmemeli!" temasını sıklıkla vurgulamışlardır. Bu tema odağında ise kadınlar, kendilerinden çok fazla beklenti olduğundan, bu beklentilerin kadınların birtakım kalıplar içerisine sokulmasından kaynaklandığından bahsetmişler ve kadınların bu kalıpların altında ezilmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca ideal kadından bahsederken ideallerindeki kadının özelliklerini tanımlamalarının yanı sıra çoğunluğu da aslında ideal kadın diye bir şey olmadığını, kadın-erkek olarak ayırım yapılmaması gerektiğini ve kadına insan olarak bakmak gerektiğini "insan olarak bakmalı: kadın-erkek diye ayırmamalı!" teması ile özellikle vurgulamışlardır.

Çalışan bir kadın bence çok yıpranıyor. Yani aşırı yıpranıyor. Ama yani görevleri hiç bitmiyor. Evde de görevleri hala devam ediyor. Bence haksızlık olur bir kadını, hani beklentiler, nasıl bir kadın olması gerektiğini beklemek... Bence kadın da erkek gibidir ya, çalışıyorsa karşı taraftan bekleyecek. Bence kadınlara beklenti olmaması lazım. Yani bu sorulması bile bence yanlış (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Belli kalıpların altında ezilmemeli. Ya da hani ona izin vermeyecek seviyeye gelmiş olmalı artık. Hem maddi olarak hem mental olarak dediğim gibi (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

(...)Ben olaya kadın erkek değil de biraz şey bakıyorum galiba, herkes vazifesini bilmeli, insan olarak. Bilmeli diye düşünüyorum bence (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Aynı şeyler, ayrı bir babaya ya da anneye özgü farklı davranış modelleri atfetmiyorum. Aynı şeyleri düşünüyorum (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

İşte bu, insana nasıl baktığımız ile çok alakalı diye düşünüyorum. Benim bakış açım hep öyle. İnsana nasıl baktığımızla... Kadını insan olarak gördükten sonra hiç sorun olmaması gerekir. Ama kadın diye baktığında işin şekli çok değişiyor. İşte o kadın nasıl bir kadın? Kadına nasıl bir anlam yüklüyorsun? Kadın ikinci, arkadan gelen bir şey ise eğer hele bir de o zaman şey çok fena, çünkü kadına yüklediğin sorumluluklar artıyor. Yani başkasının ona yüklediği sorumluluk, o da onu eziyor doğal olarak. İnsan olarak baktığında kadın erkek çok fark etmiyor aslında ama Türkiye'de kadın olmak, herkes insana insan gibi bakmadığı için zor bir şey (...).Şunu yapsın, bunu yapsın, böyle kriterler herhalde belirlenemez gibi geliyor bana. Yük işte onlar. Yani o kadını niye öyle bir yükün altına sokuyorsun ki. Kadın neticede insan. Erkek gibi yani sonuçta. Erkeğin mutlu olması için gösterdiğin çabayı kendini mutlu etmek için gösterirsen, o karşıdaki adamı zaten mutlu edersin, etrafını, anneni, babanı, çocuğunu, kardeşini vs. Yani mutlu olan her şekilde mutlu eder (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bir kere karşımdakine ben kadın erkek diye bakmıyorum (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar ideallerindeki kadını tanımlarken özellikle hayır diyebilen bir kadın olması gerektiğini vurgulayarak, hayır diyebilme konusunu haklarını savunmak, kendi doğrularından vazgeçmemek, beklentiler ve yükler altında ezilmemek, sevmedikleri şeyleri yapmak zorunda olmamak ve en önemlisi kalıplar altında ezilmemek gibi konulara değinerek ele almışlardır. Bu anlamda kadınların güçlenmesi tartışılırken, kadınların hayır demeleri, kendi tercihlerini yapabilmeleri, kendi fikirlerini söyleyebilmeleri, haklarını bilip savunabilmeleri, sosyo-ekonomik olarak güçlenmeleri odakları ele alınmaktadır. Bununla birlikte Lim (1999, s. 32)' göre de, toplumsal cinsiyet teorileri, kadınların ekonomik kaynaklarındaki artışın, onlar için daha fazla güç sağlamayacağını, çünkü ataerkil cinsiyet normlarının ve inançlarının ve bu inançlara boyun eğmek durumunda kalmaları ve hayır diyememelerinin kadınların güçlerini ve seçeneklerini maksimuma çıkarmasını engellediğini öne sürmektedir.

4.1.2.3.4.3. Kendi Kendine Odaklı Bir İdeal Tercih Seçimi Yapmak

“Bilge Kadın” : *“Seçimde bulunuyorum ve en mutlu eden şeyi seçiyorum”* teması odağında son olarak *“kendi kendine odaklı bir ideal tercih seçimi yapmak”* teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar ideallerindeki kadından bahsederken kendi istedikleri gibi bir kadın olmaktan ve bunun bir tercih meselesi olduğundan bahsetmişlerdir. Benzer şekilde Jacques (2008)'in çalışmasında da süper kadın idealini reddeden kadınlar *“Sadece kendileri olmak ve kendi tercihlerini yapmak isteme”*kten bahsetmişlerdir.

Yok, o süper kadınlık dediğim gibi benim çok kabul edeceğim bir konu değil. İnsana çok uygun bir konu değil. Kendiniz olmalısınız. İyi bir kendiniz olmalısınız. İyi olmaya çalışan kadar kendiniz olmalısınız gibi ben (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Tercihe bağılı olarak hani mecbur olmamakla. Şunu kınamam asla, ben çocuk doğurdum işte işimden vazgeçiyorum. Hani bak bak çocuk için kariyerinden vazgeçti. Geçebilir, öyle mutlu demek ki, çocuğuyla mutluydu onu tercih ediyorsun, zorunluluk değilse hani şundan dolayı, örneğin seni ele alalım. Sen Arda'yı doğurdun, bakacak kimsen olmadığı için işi bırakmak zorunda kalsan buna şey yaparım, itiraz ederim ama hayır ben çocuğumla vakit geçirmek istiyorum. Şimdi bende şey isterim, ben daha bakımlı olmayı isterim. Ama seçeneklerim var, daha bakımlı olmak mı daha çok kitap okumak mı? Seçenektir, seçebilirsin. Ben bunu tercih ediyorum, bu beni daha mutlu ediyor. Hani şey değil bu illa, bakımsız olayım böyle bir şeyden değil. Onu aştım. Bakımlı olmak hayır yetiyorsa, yetebiliyorsam hepsine yap. Ben yetemiyorum ve tercihte bulunuyorum (...)Benim için en önemli hani o demin sorularda birinci olarak kariyeri yerleştirmiştim zaten. Ben onu tercih ederim o beni mutlu ediyor çünkü. Hani tercihtir. Diğerleri iyi bir anne olmak rolü benim listemde yok. Hani ben o anne olmaktan fedakarlık yapabiliriz, tercih, fedakarlık, tercih neyse. Hani hepsinin bir arada yapılabileceğini düşünmüyorum. Seçimde bulunuyorum ve beni en mutlu eden şeyi seçiyorum (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

İdeallerindeki kadından bahseden kadınlar, kendi tercihlerine göre bir kadın olmak istediklerini belirtirlerken aynı zamanda süper kadın olmak istemediklerine ve zaten böyle bir kadın olmanın mümkün olmadığına da değinmişlerdir. Kadınlar Süper kadın idealinin imkansız olduğuna ve bir tercih meselesi olduğuna “*süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?*” temasında da değinerek süper kadın idealine bakış açılarından bahseden kadınlar burada süper kadın olmakla ilgili bireysel tercihlerinden bahsederek seçimde bulduklarını ve kendilerini en mutlu eden şeyi seçtiklerini vurgulamışlardır. Dolayısıyla “*kendi kendine odaklı bir ideal tercih seçimi yapmak*” teması odağında “*süper kadın olmak istemem: ben olduğum halimle süperim zaten!*” teması ön plana çıkmıştır.

“Süper kadın olmak istemem: ben olduğum halimle süperim zaten!”

“Süper kadın olmak istemem: ben olduğum halimle süperim zaten!” teması odağında kadınlar kesin ve net bir şekilde süper kadın olmak istemediklerinden bahsetmişlerdir.

Yani çünkü ister istemez olamazsınız. Ben olmak da istemiyorum açıkçası. Ben, yani işimde iyiysem zaten anneme babama çok fazla zaman ayıramam. Ama onların yanında olduğumu bilmesi yetiyor. Açıkçası olamam ya. Bu bana çok böyle şey geliyor, süper kadın olmak değil amacım (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Hiç istemem, asla da görmüyorum. Öyle bir idealim de yok, öyle bir hedefim de yok (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Hepsine sahip olan bir süper kadın istemiyorum. Yani, yeri geldiğinde o stop düğmesine basılsın yani. İnsan ruhu ona müsait değil (gülerek) (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Süper kadın olmak istemem. Gerek görmüyorum öyle bir şeyi. Gereksiz yani bence (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yok ben süper kadın olmayı tercih etmiyorum. Yani öyle bir şeyim, hiç bir zaman amacım olmadı yani süper olayım, süper anne olayım. Olamazsınız yani siz ne kadar çocuklarınız için mesela en iyiyi yapıp ettiğinizi düşünün, o çocuklar mutlu olmaz ki. bakın eşiniz için en iyiyi yaptığınızı düşünün, her şeyi iyi yapmışsınızdır en ufak şeyde böyle kafanıza kakar yani (gülerek). Şeyi yok bunun gerçekten sonu yok. O yüzden yani her şeyi onlar için kolaylaştırmanın anlamı yok (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Hiç istemem, gerçekten hiç istemem. Yani niye yorayım o kadar kendimi (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Hayır ben çok yorulurum. Süper kadın olmak istemem ama güler yüzlü, beklentisiz, kinci, pasif, boşandım da şöyleydi de, böyleydi de ay o muydu bu muydu vs. hani bu tarz şeyleri sevmiyorum. Asabilik yüzüne yansıyor böyle, çok güzel olmasına gerek yok kadının ama güler yüzlü kadın güzel bir kadın bence (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar kesinlikle süper kadın olmanın hem imkansız, hem gereksiz olduğu ve kadını yordugunu belirterek süper kadın olmak istemediklerini belirtmelerinin yanı sıra neden süper kadın olmak istemediklerine de değinmişlerdir. Süper kadın olmak istememe sebeplerini ise, *“artık değilim: herkese her şey oldum kendim olamadım!”*, *“asla onaylamadığım bir kavram: şuan yaşadığımız ama istemiyorum”*, *“kendimi süper kadın falan görmüyorum”* ve *“ben olduğum halimle süper kadını zaten!”* şeklinde ön plana çıkan temalarla ifade etmişlerdir.

Tabi. Yani 11 önce eşime eş oldum, e anneme babama evlat oldum, çocuklarıma anne oldum, gelin oldum, işyerinde işte iyi bir eleman oldum. Ama hiçbir zaman bunları oturturana kadar kendim olamadım açıkçası. Ne istediğimi çok açık tarzda idare edemedim, para kazanmama rağmen ihtiyacım olan şeyleri söyleyip alamadım. E yani kayınvalidemin baskısı üstümdeydi, 1 bir şey alsam acaba bir şey söyler mi, e şimdi benim mimiklerimden babam bilir. Biz babamla arkadaş gibiydik. Ben ne kadar saklamaya çalışsam da, babam benim huzursuzluğumu bilirdi. O hissedecek diye bazı şeyleri 11 belli etmemeye çalıştım yani o zamanlarda. Bunlar hep üzerimde bir baskı oluşturdu tabi. Ben istediklerimi söyleyemedim, aman onlar hissedecek diye attım, sakladım falan. 11 yani şu var, 11 bütün bunlara rağmen ben depresyona girmedim. Hiçbir zaman için. Çünkü ben kendi kendime yetmeyi hep bildim çocukluğumdan beri. Annem beni eve kilitler giderdi okula giderken, bakacak kimse yoktu o dönemde. Ben hep kendimi avuttum. Belki de ondan kaynaklanan bir şey. 11 “aman olmasa da olur, ya başka zaman alırız.” Diye hep düşündüm. Bir Pollyanna tarafım vardır benim yani o olmadıysa olmadı diye üzülmem, o olmadıysa bir hayır vardır, belki daha iyisi olur dedim. Allah beni hep ödüllendirdi yani elimdekiyle hep yetindim ben. Bu niye yok diye ağlamadım ben. Yani şartları zorladığımda o bir şey olmadıysa ben onu olmadı diye düşünüp üzülmedim. Başka bir şeye yönlendim, olmadıysa bu olur. E olmadıysa bir hayır vardır ya da ne bileyim belki zamanı değildir, hep o şekilde düşündüm. Onlar bende çok aşırı bir stres yaratmadı yani tamam zorlandım zorlanmadım değil, bedenem çok zorladım kendimi onun sonucunda, o şeylerin sonucunda. Belki daha fazla çalıştım, ne bileyim daha fazla araziye gittim ya da daha fazla evde iş yaptım. E bir şeyler yolunda gitsin, benden kaynaklanan bir şey olmasın diye, hep o süper kadın, süper anne, süper evlat, işte süper eş, aman el gün ne der, bak demesinler diye, ben Ayfer’den kaynaklanıyor demesinler diye elimden gelen her şeyin en iyisini yaptım. Bu beki de belirli bir zamandan sonra alışkanlık haline mi dönüştü, neyin nesidir, yani bu bende bir rahatsızlık oluşturmadı açıkçası. Ama sağlığımyı kaybettim tabi ki. Yani erken kalktım, geç yattım, ne bileyim bir şeyleri yapmadım kendim için, hep başkalarının istediği gibi 11 bir şeyler yaptım. Ha pişman mıyım? 11 zaman zaman. Yani kendime daha çok vakit ayırsaydım diye düşünüyorum ama 11 çocuklarımyın geldiği yere bakınca pişman olmuyorum, anneme babama bakıyorum hep “Yavrum Allah senden razı olsun, işte sen olmasaydın bu böyle olmazdı” yani bu sözleri duyunca yaptıklarımın karşılığında bir nankörlükle karşılaşmadım açıkçası, kıymetim bilindi (...). Süper kadın olmak benden çok şey götürdü çünkü. Yani yıllarımı aldı, çok da memnun olduğumu söyleyemem açıkçası. Ama şu an ki durumumu dediğim gibi ona borçluyum. Hani 11 bazı noktalarda pişmanlıklar yaşıyorum ama 11 çok da öyle şeyim yok yani memnunum. O hayat, yani yine bu dünyaya gelsem, bazı şeyler haricinde yaşamak isterdim. (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Keşke becerebilseydim. Beceremem o kadar. Eskiden beceriyordum ama gereksiz olduğunu anladım. Şimdi keşke becerebilseydim ama o kadar şeyim yok, enerjim yok yani, eliyorsunuz, eledim. Çünkü süper olmak için çok büyük fedakarlıklar gerekiyor. Kendinizden vazgeçiyorsunuz. Ben de kendime dönmek üzereyim (gülerek) (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Benim on yıl önceki halim gibi. Çok yıpratıcı ve şey oluyor bir süre sonra. Onların size yüklediklerini gerçekleştirmeye çalışırken kendinizi unutuyorsunuz. Yani onların istedikleri

insan oluyorsunuz. Kötü tabi ki, yani benim açımdan kötü (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kendime göre bir ideal kadın olmak. O süper kadınlık, yani yoran bir şey. Yani şu an belki yaşadığım, yaptığım bir şey ama ideal kadın olmak daha güzel olur diye düşünüyorum (gülerek). Süper kadın,, Şu an yaşadığım belki tam anlamıyla bu rol, süper kadın ideali (gülerek). Ama olmalı mı, hayır (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Ben değiliz derken, aslında süper kadın yükü omzumda aslında. Ben sadece yani o çarkta milleti mutlu edeceğim diye hani her yere zorunda değiliz ama aslında oynadığın rol de o, bi baktığın zaman (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ben kendimi öyle görmüyorum zaten olmak istemezdim süper kadın (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Olmak istemem. Ben olduğum halimle süper bir kadınıym zaten (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi neden süper kadın olmak istemediğinden bahseden kadınların bazıları, daha önce süper kadın olduklarını ya da olmaya çalıştıklarını, bunun kendilerinden çok şey götürdüğünü ve bu yüzden olmak istemediklerini, bazıları zaten her haliyle süper kadın olduklarını düşündüklerini ve bazıları ise şu an içinde buldukları yaşamda zaten süper kadın rolü oynadıklarını ancak bunu kendilerinin istemediklerini dile getirmişlerdir. Bu kadınlarla benzer şekilde daha önce süper kadın olduğunu dile getirdiği çalışmasında Petz (2009)' de "*Arkadaşlarım bana Süper Kadın derlerdi. Dördüncü çocuğumla hamile kaldığımda yüksek lisansımı yapmaya başladım ve bebeğim bir yaşından küçük olduğu zaman tam zamanlı işle birlikte staj yaptım. İnsanlar temiz evime ve dört gülümseyen çocuğa baktılar ve durumumu Orion ve Herküller arasında ölümsüzleştirdiler. Onlara inanmak istedim. O saçmalık döneminde bir çeşit süper kahraman olacağımı düşündüğümde kafamı sallayıp kahkaha atıyordum (...)* Ama zamanla (...) Başım belaya girdi. İyileştikten ve dört gün içinde yaklaşık 72 saat uykudan sonra, hala bir kocam, dört çocuk, bir köpeğim, iki işim olduğunu söylemekten mutluluk duyuyorum ve WWU'da Yüksek Lisans Eğitimimi açıyorum. Ancak artık düzenli baş ağrılarım yok, ne bitmediği konusunda bugün çok fazla endişelenmiyorum. Ben süper kadın değilim" cümleleri ile süper kadın olmaktan vazgeçtiğinden bahsetmiştir.

Kadınların süper kadın olmayı reddeden kadınların söylemleri önceki bölümde süper kadın idealine ilişkin; "*Süper kadın olmak zorunda değiliz! yok öyle bir dünya!*"; "*Gereksiz/saçma bir kavram: kadınlara haksızlık ediliyor!*", "*Her kadın süperdir: kadın olmak başlı başına süper bir durum*" , "*Farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında!*" ve "*Önceki halim: seni sen olmaktan çıkarıyor!*" temaları ile uyumaktadır. Dolayısıyla süper kadın idealine bağlılık konusunda "belirsiz" kalan kadınların aksine hem söylemleriyle reddettikleri hem de bireysel tercihleriyle de bunu doğruladıkları açık ve net bir şekilde görülmektedir. Çünkü belirsiz bakış açısına sahip

olan kadınların söylemlerinde reddettikleri ancak uygulamada süper kadın rolünü gerçekleştirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Sonuç olarak; ideallerindeki kadını “*bilge kadın: seçimde bulunuyorum ve en mutlu eden şeyi seçiyorum*” teması odağında bağımsız, hayır diyebilen ve kendi ideal kadın tercihini yapan bir kadın olarak tanımlayan kadınların tamamına yakını süper kadın olmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Sadece bir kadının ise süper kadın olmak istemediğini belirtmekle kalmayıp toplumdan izole bir hayat yaşayarak ve bütün toplumsal egemen normları reddederek bilge kadını tercih ettiği görülmektedir.

4.1.2.3.5. Ortalama/Standart Bir Kadın: “Süper Bana Göre Değil, Ortalama Benim İçin İyi”

“*Bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi*” teması odağında kadınların ideal kadın tercihlerinde ön plana çıkan bir diğer tema ise “*ortalama/standart bir kadın*”dır. Bu tema odağında kadınlar yine süper kadın olmak istemediklerini belirtmekle birlikte sıradan bir kadın olmayı tercih ettiklerini dile getirmişlerdir.

Ben olduğum şekilde mutluyum, ya süper bana göre değil yani. Ortalama benim için iyi (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Yani ne başarılı bir kariyer bekliyorum hani böyle sonuçta Aksaray Üniversitesi'ndeyiz (gülerek). Tabi ki iyi şeyler yapmak istiyorum hani gerçekten farklı, iyi şeyler yapmak istiyorum ama ıı yani bunların hiçbirinin püf noktada olamayacağını biliyorum. Yani hepsi ortalama bir düzeyde olsun, yeter. Yani ortalama bir şey, yani ıı ortalama bir düzeyde iş yani iyi, kötü olmayan, mutsuz olmayacağım bir iş, mutsuz olmayacağım bir ev hayatı benim için yeterli. Zaten mutsuz olduğum şeyleri elimden geldiğince elimine etmeye çalışıyorum. Hani bu şekilde yaşamaya devam etmek tercihim yani. iyi insanlarla karşılaşmak da önemli tabi ki. Yani bu da bir kader, neyle karşılaşacağımızı da bilemeyiz, yarın bir gün. Bu şekilde (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Ben kendi şartlarımda, kendi standartlarımda yaşıyorum (gülerek). Huzurum olsun, mutluluğum olsun, çok çok böyle her şeyin mükemmeli, yani mükemmel gelin olamıyorsam, mecbur değilim yani olmak zorunda değilim. Ya da işte mükemmel bir eş olmak zorunda değilim (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani süper kadın değilim hani. Bu konuda ıı hani olsaydım belki başa nasıl çıktığımı söyleyebilirdim ama olmadığım için ideal olan daha tabi, daha ortalamam (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi, ideallerindeki kadını mutlu kadın, süper kadın, bilge kadın ve ideal kadın olarak kategorize eden kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise normal ve standart bir kadın olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda kadınların yukarıdaki söylemleri Jacques (2008)'in çalışmasında da kadınların kültürel idealler ve etiketlere direnerek toplumsal baskı ve beklentileri reddetmeleri, mükemmel küçük bir yaşam ve “tipik olmak” istemelerine ilişkin söylemleri ile benzerlik göstermektedir.

4.1.2.3.6. Yalnız Kadın

“Bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi” teması odağında ideal kadın tercihlerinden bahseden kadınların bazıları ise yalnız kadın olmaya değinmişlerdir.

Hani hep güçlü durmaya çalıştım, hep tek başına halletmeye çalıştım, hep ben yaparım dedim, hep taşın altına elini koydun ama bir yerden sonra işte yoruluyorsun. Artık kendinde o gücü görmemeye başladım. Harbiden psikolojim bozuldu. Sürekli uyumak istiyorum, hiç kimse ile görüşmek istemiyorum, konuşmak istemiyorum, her muhabbet saçma gelmeye başladı. Çünkü senin derdin bambaşka insanların derdi bambaşka. Uymuyor, frekanslar uymuyor, anladın mı? Bu sefer uzaklaşmayı tercih ediyorsun. Arkadaşlarım ile görüşmemeye başladım falan. Yalnız kaldım. Yalnız kalmayı tercih ettim. Dedim ki, yalnız daha mutlu olduğumun farkına vardım. Tamamen yalnız kalmayı tercih ettim. Hani hiç kimse ile görüşmedim, yeri geldi dışarı çıkmadım. Evim bana daha çok huzur verdi. Çocuğumla, evimle kendi başıma... Daha çok huzur.....(39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadın olmak, yani kadın olmak bence şöyle bir şey, bence kadın olmayı ayrı ayrı dallara ayırmak lazım. Mutlu kadın, yalnız kadın, güçlü kadın, güçlü olmaya çalışan kadın diye ayırmak lazım. Kimse kimsenin halini bilmez tabi. Şimdi öyle kadınlar vardır ki yalnız kaldığım zaman Düzce’de bir sürü kadın tanıdım. Dedim ya yalnız kadın yalnız kadını seçer diye (...)Biraz dışarı çıkarız, yalnız kadın yalnız kadını anlar. Öyle seçici olur. Beraber çıkacağız, birazcık sohbet muhabbet gırgır şamata, öyle geçirmeyi düşünüyorum yani. Ara ara yapıyoruz bunları (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yalnız kadın olmaya değinen kadınlar ideallerindeki kadının özelliklerinden ve nasıl bir kadın olmak istediklerinden ziyade yalnız kadın olmayı tercih ettiklerini ve bunun sebebinin ise güçlü olmak zorunda olmak ya da huzur bulmak istemekle alakalı olduğunu dile getirmişlerdir. Yalnız kadın temasını ön plana çıkaran kadınların ise genelde eşinden boşanmış olan kadınlar olduğu da görülmektedir. Bu durum önceki bölümde toplumsal ve kültürel normlara direnerek özellikle eşlerinin sorumluluk almamaları nedeniyle boşanan kadınların, “boşanma”, “yalnız kadın olmak zor!”, “boşanma sonrası toplum baskısı/yıpranma” , “okuma/meslek sahibi olma” temalarında da bahsettikleri yalnız kadın olmanın zorluklarını yaşadktan sonra güçlendikleri, toplumun onları güçlü bir kadın zorunda kalan bir kadın haline getirdiği ve bütün bunların sonucunda yukarıdaki ifadelerinde de görüldüğü gibi yalnız kadın olmayı tercih ettikleri görülmektedir. Benzer şekilde Elçi (2010, s. 15)’nin çalışmasında da kadınlar “güçlü kadın” söylemi ile yukarıdaki yalnız kadın söylemine benzer düşünceleri ifade etmişlerdir. Güçlü kadın konumlandırması, kadın olmanın zor olduğu ve bu zorluklardan kurtulan kadın söyleminin bir pozisyonu olarak ortaya çıkmış ve kadınlar, kadın olmanın zorlukları ve bu zorlukların üstesinden gelmeye çalışan kadını konuşurken güçlü kadını inşa etmişlerdir. Güçlü kadın aynı zamanda, kendisine yüklenen rollerinin dışına çıkan ve kendi hayatı için bunlara-karşı gelerek, erkek gibi yaparak, vb.- fail olan kadındır. Bu eyleminin meşruluğunu oluşturan ise hayatına sahip çıkmasıdır. Aynı şekilde Beauboeuf-Lafontant, T. (2007)’nin çalışmasında da mücadelenin merkezियeti olarak ifade edilen “güçlü kadın” imajı ortaya

çıkıştır. Burada da kadınlar artık yalnız, güçlü ve hayatına sahip çıkan bir kadın olarak artık yalnız kadın olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

4.1.2.3.7. Akıllı/İdareci Kadın

“Bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi” teması odağında kadınların ideal kadın tercihlerinde ön plana çıkan son tema ise “akıllı/idareci kadın” dır.

Yani mükemmel kadınla değil. Yani bazı kadın vardır "Ben kendi hayatımı yaşarım, bana ne annenden babandan, senin annen baban beni mi şey yapacak", rest çeken bir kadın; "Aman ortalığı idare edeyim de kimse kırılmasın, yuvam bozulmasın" şeklinde idareci kadın; bir de ben kendimi o kategoriye koyuyorum, yani yer yer insan kendini bunaltmadan çıkışlar yapacak ama dozu aşmadan. Yani ben eşime mesela yaptığı yanlış gözüne sokarım ama onu çok kırmadan. Yani çünkü terazi işi bu. Yani çünkü bir taraf ağır basarsa işler kopma noktasına gelir o zaman hiç toparlayamazsınız yani. Yani bir şekilde uyarı, isyan, ağlamak hepsi olacak yani. Ama çok kırmadan yani kopma noktasına gelmeyecek işler. Öbür türlü herkes zedelenir yani çocuk var ortada her şeyden önce. İşte o zaman farklı bir role bürünüyor insan. Bayramlarda özellikle, herkes bir şey söylüyor. Eltim mesela işte şunu söylüyor, "Hımm evet" o an nasılsa bir kere ben seni görüyorum hani o anda niye moralimi bozayım, şey yapayım. "Evet" diyorsun geçiyorsun, farklı bir role bürünüyorsun. Kolay değil işte. Akıllı kadın işi. Yani herkesin lafı dikkate alınmaz Şerife Hanım. Yani her, ağzı olan herkes konuşursa eğer yani ıı (kahkahayla güler), insan kendini bildikten sonra, ilk başlarda ben de çok takıyordum. Yani dikkat ediyorsunuz, bir aileye giriyorsunuz, tanımadığınız insanların içerisinde, sizin hakkınızda ne düşündükleri çok önemli o an sizini için. Sonradan tanıdıktan sonra insanları "Ya uf bunu mu takmışım kafaya?" falan deyip hani algıladıktan sonra çoğu şeyi, bir önemi yok. Yani o anı idare etmem gerekiyor mu, hımm evet idare et. Ya derinine girsene ne yapacağım, tartışacaksın, sinirini bozacaksın, boş yere kendini yıpratacaksın, ne gerek var. He he deyip geçeceksin yani. Babam derdi, "He he de geç" falan (karşılıklı güler). Öyle olmak aslında daha bence mantıklı. Bir de şey var, konuşsan da anlamayacak tipler var, benim bahsettiğim örnek mesela, benim yengem ben ne anlattıysam anlatayım çok cahil yani aynı seviyede değiliz ki. Benim şu an siz e anlattıklarım sizin anlayabildiğiniz kadardır. Ama biz şimdi aynı kültürlerde, aynı seviyede insanlar olduğumuz için birbirimizi bazen lep demeden leblebiyi anlayan tipleriz. Ama ben yani neyi (güler),,, Olmuyor. O yüzden ne oluyor, "Ha tamam, peki" hani deyip geçmek akıllıca. Yani bazen akıllılık şeydir, aptallık, aptal rolüne bürünmektir aslında. Ben bunu burada öğrendim, işte bunu öğrendim yani (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınlar ideallerindeki kadını farklı özelliklerle tanımlayarak belli kategoriler içerisinde anlatmışlardır. Sadece bir kadın ise idealindeki kadını tanımlamaktan ziyade şu an içinde bulunduğu durumda kendisini idareci kadın kategorisine koyduğunu ifade etmiştir. Bu durum aslında kadının kültürel normlar ve ideallere karşı çıkmadığını, belli ölçüde sürdürdüğünü sadece görmezden gelmeye çalıştığını göstermektedir. Böylece “ideal kadın: kendi idealimdeki kadın” temasında ideal kadını tercih eden kadınlar ile Jacques (2008)’in çalışmasındaki kısıtlamaları gözardı ederek bunun başkalarının beklentilerini karşılamak anlamına gelmediğini vurgulayan kadınlarla benzer ifadeler kullanmakla birlikte oradaki kadınlardan farkı; ideal kadını tercih eden kadınlar beklentileri karşılamadan kendi idealleri çerçevesinde mükemmel olmaya çalışırken akıllı/idareci kadını seçen kadın ise beklentileri karşılamaya devam etmekte sadece bazı durumları görmezden gelmektedir.

Sonuç olarak; “*bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi*” teması odağında kadınlar ideallerindeki kadını, “*süper kadın*”, “*mutlu kadın*”, “*ideal kadın*”, “*bilge kadın*”, “*ortalama/standart kadın*”, “*yalnız kadın*” ve “*akıllı/idareci kadın*” şeklinde kategorize ederek tasvir etmişlerdir. Ancak söz konusu kategoriler içerisinde kadınların en çok tercih ettiği ideal kadın modeli “*mutlu kadın*” iken yarısından fazlası ise “*süper kadın*” olmak istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların yarısına yakını ise ideal kadın: “*kendi idealimdeki kadın*” olmak istediklerini belirterek başkalarının beklentileri ile değil kendi beklentileri çerçevesinde kendi ideallerindeki kadın olmayı tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Diğer kadın kategorileri ile ilgili birkaç kadın tercihlerinden bahsetmekle birlikte en dikkat çekici nokta ise sadece bir kadının bütün kadın kategorileri, kadınlık idealleri ve kadına dair beklentileri reddederek alanyazında geçen “*bilge kadın*” imgesini idealize ettiği görülmüştür.

Özet

“*Süper kadın idealinin analizi: kültürel ve bireysel idealler*” ana teması odağında ilk olarak “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” teması incelenmiş ve kadınlar süper kadın ideali bağlamında toplumda kadın olmak, kadına dair beklentiler, kadınlık idealleri ve kültürel bir ideal olan süper kadın ideali hakkındaki düşüncelerinden bahsetmişlerdir. İkinci olarak “*bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi*” temasında ise kadınlar kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak bahsettikleri kültürel ideallere karşılık yine süper kadın ideali bağlamında kendi bireysel idealleri, bireysel tercihleri ve kendi ideallerindeki kadın ile süper kadın olmak hakkındaki düşüncelerinden bahsetmişlerdir. Buradan hareketle, kadınların kültürel ve bireysel idealleri göz önüne alındığında her iki bölümde de dikkat çekici noktaların tespit edildiği görülmektedir.

İlk olarak; her iki ana temada da kadın olmaya dair düşüncelerinden bahseden kadınların kültürel idealler bağlamında toplumda kadın olmaya olumsuz anlamlar yüklerlerken, bireysel anlamda kadın olmaya dair olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Buradan hareketle kadınlar aslında cinsiyetlerinden ve kadın olmaktan gurur duymaktayken toplumun kadınlara yüklediği roller ve beklentiler nedeniyle içinde buldukları toplumda kadın olmaya olumsuz anlamlar yükledikleri görülmektedir.

İkinci olarak, kültürel idealler bağlamında evlilik öncesi, sonrası ve annelik sonrası yaşam deneyimlerinde söz konusu süreçlerde özellikle artan ve değişen rolleri ve sorumluluklarından bahsetmişler, sorumlulukların çoğunlukla kadınların üzerinde olduğuna değinmişler, evlilik ve annelik sonrası süreçte kendilerinden çok şey

beklendiğine, kadınlara çok fazla yüklenildiğine ve çalışan kadın olmalarına rağmen toplumun kadınlardan çalışan rollerinin yanı sıra evhanımı rollerinde de en iyisi olmalarını istediğine özellikle vurgu yaparak süper kadın olmaları beklendiğini dile getirmişlerdir. Söz konusu süper kadın beklentisini imkansız bir ideal olarak ele almışlar ve üç ayrı bakış açısı içerisinde; süper kadın idealini reddedenler süper kadın olmak zorunda olmadıklarını düşündükleri ve reddettikleri toplumsal/medyatik bir dayatma; süper kadın idealine “belirsiz” bakış açısına sahip olanlar zaten farkında olmadan üstlendikleri ve zorunluluklarının getirdiği bir gerçeklik ve son olarak süper kadın idealini onaylayanlar ise gerçekleşmesini istedikleri ve onayladıkları bir hayal ve ideal olarak değerlendirmişlerdir. Ancak bireysel idealler bağlamında ise kadınlar annelik ideallerinden bahsederlerken geleneksel ve modern anneliğe vurgu yapmalarının yanı sıra büyük çoğunluğunun her iki annelik tipi arasında ikilem yaşadıklarını ve çoğunlukla her ikisini de gerçekleştirmeye çalıştıkları görülmüştür. Ayrıca dikkat çekici bir şekilde büyük çoğunluğunun rol model aldıkları kadınların da süper kadın idealine uyan hem evde hem işte iyi olan başarılı kadınlar olduğu görülmüştür. Dolayısıyla tıpkı süper kadın idealine bakış açılarına benzer şekilde aslında annelik ideali ve rol modeli konusunda da kadınlar temelde üç farklı temaya değinerek geleneksel, modern ve ikilemde kalarak her ikisini de gerçekleştirmeyi tercih ettikleri ve çoğunluk olarak süper kadınları rol model aldıkları görülmüştür. Alanyazında “futbol annesi”, “refah kraliçesi”, “garson anne”, “süper anne” (West, 2002, s. 313; Thomas, McCurtis Witherspoon & Speight, 2004); “evde kalan iyi anne”, “çalışan kötü anne”, “süper anne” (Johnston ve Swanson, 2004, s. 497-498; Oliver, 2011); “kutsal ve içgüdüsel annelik”, “modern annelik” (Sever, 2015, s. 72-73); “iyi anne”, “kötü anne”, “geleneksel anne”, “modern anne” (Gürçayır Teke, 2014, s. 34-35; Türkoğan, 2013, s. 46-49; Hançer, 2018, s. 190-191); “kültürel anne”, “bilinçli anne”, “biyolojik anne” Atabek (2015, s. 4-7); “yoğun anne” (O’Brien Hallstein, 2006; Laudone & Tramontano, 2018); şeklindeki annelik modelleri ortaya çıkmıştır. Buradada kadınların söylemlerinden; “modern anne”, “geleneksel anne” ve “hem modern hem geleneksel anne” şeklindeki annelik modelleri ortaya çıkmıştır. Hem geleneksel hem modern annenin ise daha çok süper anneyi temsil ettiği görülmektedir.

Üçüncü olarak; kadınlar ideallerindeki kadın figürlerini tasvir etmişler ve bireysel tercihlerinden bahsetmişlerdir. Yine burada da benzer şekilde en çok farklı kadın tipi ve bakış açıları ön plana çıkmıştır. Kültürel idealler bağlamında incelendiğinde önceki bölümde değinilen “Fedakar Kadın”, “Osmanlı Kadını/Otoriter Kadın”, “Modern/Özgür

Kadın” ve “Geleneksel Kadın” modelleri ortaya atılmış ve kadınlar söz konusu kadın figürlerini toplumun kadınlara yüklediği beklenti ve sorumluluklardan dolayı ortaya çıktığını eleştirel anlamda vurgulamışlardır. Kadınların bireysel idealleri bağlamında incelendiğinde ise; kadın tasvirlerinde en çok ön plana çıkan kadın figürleri ise; “Süper Kadın”, “Mutlu Kadın”, “İdeal Kadın”, “Bilge Kadın”, “Ortalama/Standart Bir Kadın”, “Akıllı/İdareci Kadın”, “Yalnız Kadın” şeklindedir. Öncelikle kadınların büyük çoğunluğu mutlu kadın: *“mutlu kadın her şeyi güzel yapar!”* ve ideal kadın: *“kendi idealimdeki kadın”* olmak istediklerini, kadınların yarısından fazlası “Süper Kadın” olmak istediklerini ve sadece bir tanesi bağımsızlığı temsil eden *“Bilge Kadın”* ı tercih ettiğini belirtmiştir. Alanyazında ise “geleneksel kadın”, “çalışan anne”, “kariyer kadını” (Jacques (2008); “bedendeki kadın: anne olan kadın, çıplak kadın , zamanla 'olunan' kadın”; “toplumdaki kadın: fail olmayan/sorumluluklarla yüklü, düzenin devamcısı”, “gelecekteki kadın: tümgüçlü kadınlar, cinsiyetsiz toplumlar” (Elçi, 2010) şeklinde kadın figürleri ortaya atılmıştır. Hem bu çalışmada hem de alanyazındaki çalışmalarda da görüldüğü gibi, özellikle Türk kültüründe yer alan kadınların, kadın figürleri toplumsal bağlamda daha çok fedakar, cefakar, geleneksel vs. gibi daha çok sorumluluk yüklü sıfatlarla ifade edilirken; bireysel idealler ve gelecekteki kadın figürleri olarak daha çok modern ve özgür gibi sıfatlar kullanılmıştır. Ancak önemle belirtmek gerekir ki; aslında kadınların en çok ön plan çıkardığı süper kadın figürü bütün hepsini kapsayan ve hepsinden daha çok sorumluluk yüklü bir sıfatı ifade eden kadın figürüdür. Bu durumu özellikle Jacques (2008)’in çalışmasında ortaya çıkan “süper iş sahibi anne olarak süper kadın”, “süper kariyer kadını olarak süper kadın” ve “süper anne olarak süper kadın” şeklindeki ve Sumra & Schillaci (2015)’in çalışmasında ortaya çıkarn “enerji kaybetmeksizin her şeyi yapan kadın”, “ahlaklı ve mutlu çocuk yetiştiren”, “birçok rolü birarada ve güçlükle sürdürebilen”, “ev işi yapa nve ev dışında çalışan”, “destekleyici bir ortağa sahip olan” ve “stresin üstesinden gelen” şeklindeki süper kadını ifade eden söz konusu sıfatlar ve temalar en iyi şekilde açıklamaktadır. Burada da kadınlar süper kadını “iyi bir anne, “iyi bir eş”, “iyi bir evlat”, “iyi bir çalışan”, “iyi bir ev hanımı”, “iyi bir arkadaş” ve “bakımlı” olarak tasvir etmişlerdir. Dolayısıyla kadınların toplumdaki fedakâr ve cefakar geleneksel kadın özelliklerine “herşeyde iyi olan” bir modern kadın özellikleri ekledikleri görülmektedir.

Sonuç olarak, kadınlar *“kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi”* temasında bir kadın olarak kendi yaşam deneyimlerine ilişkin yaşadıkları zorluklardan, baskılardan, üstlendikleri rol ve sorumluluklardan bahsederek genel olarak toplumda kadın

olmaya ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Bütün bunlardan hareketle de toplumun kadınlardan hepsini yapması (doing at all) ve her şeyde iyi olmasını (good at all) yani süper kadın idealini gerçekleştirmesini beklediklerini vurgulamışlardır. Dolayısıyla da süper kadın idealine ilişkin bakış açılarına değinerek süper kadın idealinin imkânsız bir hayal ya da toplumsal bir gerçeklik olduğunu dile getirmişlerdir. Daha sonra “bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi” temasında da bir önceki ana temada değinilen konuları bireysel olarak ele almışlar ve mevcut olarak üstlendikleri ve gelecekte üstlenecekleri rol ve sorumluluklardan bahsederek bireysel olarak kadın olmaya ilişkin görüşlerinden ve kendi bireysel tercihlerinden bahsetmişlerdir. Ancak bireysel tercihlerinde dikkat çeken nokta ise kadınların bireysel olarak da iyi olmaya yönelik çabalarının olduğu ve birçoğunun da kendilerine dayatılan süper kadın idealini gerçekleştirmeye çalıştığı görülmüştür.

Özetle; her iki ana tema odağında kadınların toplumda kadın olmaya ve süper kadın idealine yönelik bakış açılarında, süper kadın idealini gerçekleştirmek isteyen ve onaylayan, süper kadın olmak isteyen ancak imkânsız olduğunu düşünen ve iyi olmaya çaba gösteren ve süper kadın idealini reddeden kadınlar olarak üç farklı grupta ele alınabildiği görülmüştür. Söz konusu üç grubun oluşması örneklem belirlerken kadınların “onay”, “red” ve “belirsiz” grupta yer almaları ile birebir uyumaktadır. Temel de hemen hemen hepsi böyle bir idealin imkânsız olduğunu düşünseler de süper kadın idealini onaylayan ya da en azından iyi olmaya çalıştığını söyleyen kadınlar en çok bunu başkaları için değil kendileri için istediklerini vurgulamışlardır.

Buradan hareketle, ilk iki bölümde geçmiş deneyimlerinde de dayanarak bireysel ve kültürel anlamda kadın olmaktan bahseden ve süper kadın idealine yönelik farklı bakış açılarına sahip olan kadınların mevcut yaşamlarındaki çoklu rolleri ve bu rollerle süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıkları incelenmiştir.

4.2. Çoklu Rollerin Analizi: Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma

Bu bölümde, ilk ana tema olan “*süper kadın idealinin analizi: bireysel ve kültürel idealler*” odağında, kadınların toplumda kadın olmaya ilişkin algıları ve kadına dair oluşan beklentilerden ve süper kadın kavramını da içeren kadınlık ideallerine ilişkin geçmiş yaşam deneyimlerinden yola çıkarak süper kadın idealine yönelik bakış açıları incelenmiştir. Ardından bu bölümde ise kadınların söz konusu geçmiş deneyimleri ve süper

kadın idealine yönelik bakış açıları ile birlikte mevcut yaşamlarında sahip oldukları çoklu roller ve süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemleri incelenmiştir. Dolayısıyla “*çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma*” teması odağında iki alt tema ön plana çıkmıştır.

Şekil 23. Çoklu Rollerin Analizi: Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 23’te de görüldüğü gibi “*çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma*” temasında “*çoklu rollerin analizi*” ve “*süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini yapma/seçim yapma*” alt temaları ön plana çıkmıştır.

4.2.1. Çoklu Rollerin Analizi

Bu bölümde, kadınlar mevcut hayatlarında sahip oldukları çoklu roller, bu roller arasında kendilerine merkezi olarak aldıkları rollerin sıralaması, söz konusu rollere yönelik algılarına ilişkin benzetmeler ve son olarak çoklu rollerini yerine getirmelerinde eşlerinin rolü incelenmiştir. Bu bağlamda “*çoklu rollerin analizi*” teması odağında “*mevcut rolleri*”, “*rol sıralaması: merkezi rolleri*”, “*rol benzetmeleri*” ve “*eşin rolü: görev paylaşımı*” alt temaları ön plana çıkmıştır. Kadınlar ilk olarak mevcut hayatlarında hangi rollere sahip olduklarından ve günlük hayatta daha çok hangi rolleri üstlendiklerinden bahsetmişlerdir.

4.2.1.1. Mevcut Roller

“Çoklu rollerin analizi” ana teması odağında ilk olarak mevcut hayatlarında sahip oldukları rollerden bahseden kadınlar, günlük hayatta sırasıyla en çok “*geleneksel roller*”, “*aktivite ve sağlık/sosyal roller*”, “*meslek/çalışan rolü: işe gitme/gelme*”, “*diğerleriyle ilişki/arkadaş rolü: arkadaşlarla görüşme*”, “*görünümüne ilişkin roller: fiziksel görünüm*”

gibi rolleri üstlendiklerini belirtmişlerdir. Kadınların hemen hemen yarısı ise üstlendikleri rolleri gerçekleştirirken eşiyile birlikte rol paylaşımında bulduklarını belirtmişlerdir ve dolayısıyla “rol paylaşımı: ev/çocuk sorumluluklarını birlikte üstlenme” teması da ön plana çıkmıştır.

4.2.1.1.1. Geleneksel Roller

Kadınlar mevcut hayatlarında ilk olarak üstlendikleri geleneksel rollerden bahsetmişlerdir. Söz konusu rollerde en çok “evlat/gelin rolü: aile ziyaretleri”, “ev hanımı rolü: ev işleri/yemek/kahvaltı hazırlama”, “eş rolü: birlikte vakit geçirme/muhabbet etme” ve “anne rolü: çocukla vakit geçirme/çocuk bakımı” gibi roller ön plana çıkmıştır.

Sabah 17:30'da eşim çıkıyor evden, o gidiyor, ben bazen kalkıyorum, bazen kalkamıyorum, ama rutinim 05:30-06:00'dır zaten. 05:30'da kalkamamışsam 06:00'da kalkıyorum, işte çocuklar uyuyor oluyor o zaman. Çocuğun beslenmesini kontrol ediyorum. Gecedeki çantasını birlikte hazırlamış oluyoruz ama hani o ara onu müdahale etmemek için bakmıyorum, kalemlerine bakıyorum, işte defterler ne durumda, her şeyi tam mı, onu hazırlıyorum, dışarıya portmantonun önüne koyuyorum, kendi beslenmelerimi alıyorum yanıma, çünkü burada yemek yok. Dışarıda da her gün mümkün değil yiyemem. Yemeğimi hazırlıyorum, giyiniyorum, salona bakıyorum, derleyip topluyorum, çocuk odasına bakıyorum, derleyip topluyorum varsa bir şey, çamaşırım varsa çamaşırı yıkıyorum, eğer asmışsam katlıyorum, çünkü yerleştiremiyorum, küçük, yatak odasında park yatakta yatıyor, ayıramadık odasını, sehpanın üzerine koyuyorum katlayıp, bulaşık makinesi dolu ise bulaşık makinesini boşaltıyorum, 07:00'de evden çıkıyorum. Bir tuvalet lavaboya bakıyorum yapılacak bir şey varsa yapıyorum, sessiz yapılabilecek şeyler bunlar, sonra çıkıyorum evden. 07:10'da otobüse biniyorum 08:00'de buradayım. Akşam 18:00'da buradan çıkıyorum, koştur koştur otobüse eve gidiyorum, RR gelmiş oluyor, şöyle, ÖA'ya kayınvalidem bazen kendi evinde bakıyor. Mesela bu hafta öyle. Sadece RR varsa evde önce yemeğin alt zeminini bir akşam öncesi hazırlamış oluyoruz, malzemeleri hazırlayıp beraber sofraya götürüyoruz RR ile. Babası gelene kadar biz kontrollerimizi yapıyoruz. Babası geldiğinde ona da okumalarını yapıyor, bana yapıyor, sonra birlikte yemek yiyoruz. Ben sofrayı topluyorum, işte herkes yediğini götürüyor, bana yardım ediyor, ama bulaşık bende. Bulaşık bitimine kahvelerimizi yapıyorum, ailecek kahve keyfi yapıyoruz. Ondan sonra yiyeceksek meyvedir, şeydir çocuklar için, onları hazırlıyorum, sonra 21:00-21:30 çocukların yatış saati. Şöyle bir şey var, çocuklar babalarını istemiyor. Çünkü anneleriyle de çok vakit geçiremiyorlar. Yoksa babası yapmayan bir adam değil, kitap da okur, onları da yatırmaya götürür, ama istemiyorlar. Birlikte gidiyoruz, bazen onlar ile sızıyorum, kalkıyorum saat 23:00, yapılacaklara devam ediyorum, yemek zeminidir, işte buzluktan çıkarılacaktır, bir şey hazırlanacaktır falan, onları hazırlıyorum. Rutin bu. Her gün, istisnasız. İşte yazlık kışlık ayırımı var, bilmem ne var falan böyle hani akşam akşam onları böyle bölüm bölüm...Çocuklar ile oyun oynuyoruz o arada işte yatana kadar ki kısımda (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Biz eşimle çok fazla dizi izleriz, M uyuduktan sonra. M dokuz gibi uyuyor zaten. M ile oyun oynanacaksa genelde A oynatıyor, ödev kısmı pis işler bende (gülerek). İşte birlikte bir şey yapacaksa, birlikte bir şey izleyecekse işte yapıyoruz (...) Genellikle biz dokuzdan sonra eşimle yaz dizi izliyoruz, ya işte 11 ne bileyim televizyona takılıyoruz hani hiç konuşmak istemediğim zaman konuşmuyoruz, konuşmak istediğimiz zaman mutfağa geçiyoruz saatlerce konuşuyoruz yani. Ondan sonra işte film izlersek bazen film izliyoruz. 11 genellikle bizim böyle şey serilerimiz var, böyle Avengers'lar işte Thor'lar şeyler (gülerek) Iron Man'ler (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

11 ya da çocukla biraz vakit harcamaya çalışıyorum birebir göz teması kurarak bazen televizyonu kapatıyorum. Birebir ilgilenmeye çalışıyorum. Çünkü çocuğun da buna ihtiyacı

oluyor. İki evde hiç çalışmıyorum. Hiç bir şey yapamıyorum. Sadece çocukla ilgileniyorum (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar, günlük hayatlarındaki rutin olarak en çok geleneksel rolleri üstlendiklerinden bahsetmekle birlikte bunlar içerisinde ise en çok ev hanımı ve anne rolünün talep ve sorumluluklarını karşıladıkları görülmektedir. Kadınlar çalışan, evlat ya da gelin ve eş rolüne çok fazla vurgu yapmadan işe gitmek gelmek, hafta sonu aile ziyaretleri ve eşle az da olsa vakit geçirmek veya bazen hiç vakit ayıramamak şeklinde bahsederlerken daha çok hafta içi ve hafta sonu bütün zamanlarında ev hanımı ve anne rolünde gerçekleştirdikleri sorumluluklarından bahsetmişlerdir. Benzer şekilde; toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadınların aile içi yaşamı algılama biçimlerini inceleyen Günay & Bener (2011)'e göre de; Geleneksel olarak, işler ve sorumluluklar ailede cinsiyet gözetilerek paylaşmakta ve erkekler daha çok tamir, bahçe bakımı gibi işleri yaparlarken, kadınlar kendilerine verilen yemek pişirme, bulaşık yıkama ve ev temizliği gibi işleri yapmaktadırlar. Dolayısıyla, aile içi görevleri inceleyerek kadınların “Boş zamanın merkezi koşulu olarak seçim özgürlüğü” ve “İş, eğlence (boş zaman) ve aile arasındaki çatışmalar”ı ele alan Willming & Gibson (2000)'in çalışmasında da kadınlarda boş zamanın seçimin zor olduğu alan olduğu ve eş ve anne olmaya daha fazla zaman ayırma isteği olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, burada önemle üzerinde durulması gereken nokta; çalışmada Türk kültürüne özgü olarak eklenen “geleneksel rollerin” kadınların mevcut roller içerisinde ilk sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla da kadınlar en çok geleneksel rollerin taleplerini karşılamakta ve sorumluluklarını üstlenmektedir.

4.2.1.1.2. Meslek/Çalışan Rolü: İşte Gitme/Gelme

Günlük hayatta günlerinin yarısının evde yarısının işte geçiren kadınlar mevcut rolleri içerisinde en çok anne ve ev hanımı rolünde çok fazla sorumluluklarının olduğundan bahsederken aynı zamanda sıklıkla çalışan rolüne de değinmişlerdir.

Sonra eşim beni işe bırakıyor. Bazen kendi arabamla geliyorum eğer öğlen işim olacakta. Burada biraz park sorunu var. O yüzden fazla getirmek istemiyorum ama şimdi şube müdürlerine yer yaptık, o iyi oldu. Oraya park edebiliyoruz. Ondan sonra işte işe geliyorum. Arkadaşlarım var benim yan tarafta ve üst katta. Onlar ile sabah iş görüşmelerinden sonra işte buradaki çalışmalar, daire başkanı ile görüşmeler falan... Şu an işlerimiz çok yoğun değil ama geçmişte çok yoğundu. Ben Cumartesi günleri de çalışıyordum. O zaman Kanal Dairesinde çalışırken. Çok fazla şantiyemiz vardı. Ve onları gezmek durumunda... Hafta içi de toplantılar çoktu. Şimdi bu parasızlık nedeni ile biraz azaldı işler. O dönem çok yorulduğum aslında. Ama E.'nin olmaması tabii bir rahatlattı benim için. Cumartesi'leri de rahatça gidiyordum. Ama şimdi Cumartesi'lerin de bana ait olması hoşuma gidiyor. Yapacak çok da işim varmış (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Burada zaten gün içinde çalışmamız, işte gün içinde telefon trafiğim, çocuklar onu yaptı, bunu yaptı, okulda ihtiyaçları derken gün zaten burada çok hızlı geçiyor. Buradan eve gidiyorum. Eşim ile aynı anda giriyoruz, o kızımı alıp geliyor, ben oğlumu alıp gidiyorum (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Mevcut rollerinden biri olarak çalışan rollerinden de bahseden kadınlar, rutin iş tempolarını anlatmışlardır. Dikkat çeken nokta ise görüldüğü gibi kadınlar çalışan rollerini yerine getirirken de aynı zamanda gün içerisinde ev ve çocuk ile ilgili sorumluluklarını da takip ederek ayrıca anne ve evhanımı rollerini de yerine getirmeye devam etmektedirler. Dolayısıyla çalışan kadınların aynı gün içerisinde birden fazla rolü bir arada sürdürmeye çalıştıkları görülmektedir.

4.2.1.1.3. Aktivite ve Sağlık/Sosyal Roller

Kadınlar geleneksel rolleri ve çalışan rollerinin yanı sıra ev ve işten vakit kaldıkça sosyalleşmeye çalıştıklarından ve mümkün olduğunca boş zaman bulabildiklerinde hoşlandıkları ve yapmaya çalıştıkları aktivitelerden bahsetmişlerdir. Bu bağlamda “*aktivite ve sağlık/sosyal roller*” teması odağında “*fiziksel olarak sağlıklı: yürüyüş/spor yapma*”, “*boş zaman aktiviteleri*” ve “*sosyallik*” temaları ön plana çıkmıştır. İlk olarak en çok “*sosyallik*” temasına vurgu yapan kadınlar, “*dışarı çıkma/gezme*”, “*arkadaşlarla görüşme*” ve “*seyahat etme*” şeklinde sosyalleşmeye çalıştıklarından bahsetmişlerdir.

Hafta sonları da geziyorum, o yüzden temizliğe diyorum ki zaman bulamıyorum, zaman kalmıyor, çünkü hafta sonu da geziyorum yani. Hafta sonu Kumla'daydık. Ful dışarıdaydık, hava çok güzel. Kızım deniz kenarında kumlara koyduk, çıkarttık. O kumlar ile falan oynarken biz deniz kenarında oturduk falan. İyi geçiyor yani, onlar da olmasa zaten hayat daha zor olur (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Pazar günleri de genelde ailece kahvaltı, ondan sonrasında 11 canımız bir yere gitmek isterse Mudanya'ya gidiyoruz, geziyoruz, Tirilye tarafına falan işte ya da pikniğe gidiyoruz yazın. Biz çok pikniğe gideriz hafta sonları, pazar günleri (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Mesela bu hafta sonu 11 gezmeyi seviyorum, üniversiteden sınıf arkadaşım var Antakya'da oraya gittim, ufak bir gezi yaptık, hafta sonları eşimle geziyoruz, Mersin'e gidiyoruz, kayınvalidem ölünce 11 oradan bir ev kaldı bize, oraya gidiyoruz. İstanbul'a gidiyorum çocuklarımın yanına (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar “*sosyallik*” rolüne genel olarak hafta sonları vakit ayırabildiklerinden bahsetmişler, sosyalleşmek için daha çok seyahat etme, arkadaşlarla görüşme ve dışarı çıkma/gezme gibi aktiviteler yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu rolü gerçekleştirirken de genel olarak annelik rolü ve eş rolüyle birlikte özellikle de hafta sonları çocuklarıyla vakit geçirebilmek adına sosyalleştiklerini de ayrıca belirtmişlerdir. Dolayısıyla sadece kendileri için değil sahip oldukları diğer rollerle birlikte yine annelik rolü ve eş rolü gereği sosyalleştikleri de görülmektedir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)'in çalışmasında da kadınların boş zamanlarını çocukların doğmasıyla boş zamanların

değişmesinden bahsetmişlerdir. Burada da kadınların boş zaman aktivitelerinin, özellikle de kırk yaşın altında olan ve küçük çocuğu olan kadınların, yine çocuk için ve eş için olduğu kadının özel alanda eşiyle ve çocuğuyla sosyalleştiği ancak kamusal alanda ve sadece kendisi için sosyalleşmesinin daha kısıtlı zamanlarda olduğu ya da hiç olmadığı görülmektedir.

Ancak “*aktivite ve sağlık/sosyal roller*” teması odağında ikinci olarak “*boş zaman aktiviteleri*” rolünden bahseden kadınlar, bu rolde sadece kendileri için ve mümkün olduğunca boş zaman bulabildikleri zamanlarda yaptıkları aktivitelerden bahsetmişlerdir. Kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler ise en çok “*kitap okuma*”, “*TV/film izleme*”, “*dinlenme*”, “*hobileriyle vakit geçirme*”, “*sinemaya gitme*” ve “*koroya gitme*” şeklindedir.

Saat 21:00-21:30 artık herkesin her işi bitmiş oluyor, genelde birlikte oturuyoruz, kanalda bir şey varsa bazen hani sevdiğimiz bir program varsa öncesinden durdurmuş oluyoruz, herkesin işi bittikten sonra biraz onu seyrediyoruz yatıyoruz (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ama şimdi Cumartesi'lerin de bana ait olması hoşuma gidiyor. Yapacak çok da işim varmış. Ben bir de albüm yapmayı çok severim. Bu 2011'de müdür olduktan sonra yapamamışım. Şimdi onları yapıyorum, biraz vakit buluyorum. Çok hoşuma gidiyor. Akşamları o albüm ile uğraşıyorum. Çünkü tarih sıralamasına göre özel albümlerim var. Onları böyle zevkle yerleştiririm. O fotoğrafların çıktısını şimdi artık evde de alıyorum fotoğraf baskısını, istediğim büyüklükte yapabiliyorum. Printerden alıyorum ama onun ile ilgili HP'nin fotoğraf kağıtları var, ona istediğin büyüklükte yazdırıyorsun bilgisayardan. Zaten genelde artık telefonla çekiyoruz, fotoğraf makinesi yok. Onları ben burada, zaten benim yıllara göre şeylerim var, atıyorum buradan. Onları evde çıktı alıyorum, yerleştiriyorum. Ama bayağı ara vermişim, şimdi 2015 yılını bitirebildim. 2016 yılına geçtim. O benim çok hoşuma gidiyor. Unuttüğünüz şeyler oluyor, geçmişte, o fotoğraflar hatırlatıyor insana. Ama seçiciyimdir, her fotoğrafı koymam. Seçerim. Öyle bir hobim var (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Bazı günler resim kursuna gidiyorum. Hani öyle aktivitelerim oluyor (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Dört yıldır Türk sanat müziği çalışmaları var, bir koro grubundayım. Evet haftada bir gün o koroda görev alıyorum. Burada koroda görevliyim. Türk sanat müziği korumuz var. Şimdi başladı çalışmalarımız. Iı kış boyu onunla devam ediyorum, haftada bir gün. Baharda konserimiz oluyor (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi en fazla “*kitap okuma*” ya da “*TV/film izleme*” aktivitelerinden bahseden kadınlar, daha çok çocukları uyuduktan sonra bu aktiviteleri gerçekleştirebildiklerini, onları da kısıtlı süreyle yapabildiklerini dile getirmişlerdir. “*Hobileriyle vakit geçirme*” gibi daha spesifik aktiviteler yapabilen kadınların ise daha çok kırk yaş üstündeki ve çocukları büyümüş olan, çocuklarıyla birlikte yaşamayan ya da çocukları olmayan kadınlar ile çocuğu olmayan kadınlar olması dikkat çekicidir. Bazı kadınlar ise boş zamanlarında sadece dinlenerek vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)'in çalışmasında da kadınların boş zamanlarını “var olmayan” olarak nitelendirdikleri görülmüştür. Newell (1993) de; çalışan kadınların haftada ortalama 22

saat, erkeklerde 49 saat, boş zamanlarının ise ortalama 49 saat olduğunu ve ev rollerinin paylaşımı, kadınların tam zamanlı çalıştığı hanelerde bile, eşitlikten uzak olduğunu belirtmiştir.

“Aktivite ve sağlık/sosyal roller” teması odağında son olarak ise “fiziksel olarak sağlıklı: yürüyüş/spor yapma” teması ön plana çıkmış ve bu tema odağında kadınlar mevcut rollerinden bahsederken fiziksel olarak sağlıklı olma rolüne de değinmişlerdir.

Spora gidiyorum, spor yani zaman zaman kesintiye uğrasa da, haftada bir, bir, iki, ç gün muhakkak devam etmeye çalışıyorum. Spor yapmazsam yürüyüş yapıyorum (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Bazen, çoğunlukla diyeyim, hafta içi 3-4 kere oluyor, bir yürüyüşe çıkıyoruz, hani kızım gelmiyor ama eşi ile ben bir yürüyüş yapıyoruz. Ya masa tenisi var bizim alt katta, bir masa tenisi oynamaya iniyoruz. Ben inmiyorsam bile eşim, ben spor yapayım diyor, bir yarım saat 1 saat o aşağıya iniyor (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bazı günler sporum oluyor, spora gidiyorum, bazı günler resim kursuna gidiyorum. Hani öyle aktivitelerim oluyor. Onun dışında eve giderim ya onlardan önce ya onlar yoksa direk (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Günlük hayatlarında üstlendikleri rollerde bahseden kadınlardan bazılarının da “fiziksel olarak sağlıklı: yürüyüş/spor yapma” rolüne vurgu yaptıkları görülmektedir. Ancak bu kadınların çoğunun çocuğu olmayan ya da çocukları büyümüş olan kadınlar olmaları da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla çocuklu kadınların daha çok annelik ve eş rolüne vurgu yaparken çocuğu olmayan ya da çocukları büyümüş olan kadınların daha çok sosyal aktivitelere zaman ayırabildikleri ve sosyal rollere de sahip olabildikleri görülmektedir.

4.2.1.1.4. Diğerleriyle İlişki/Arkadaş Rolü: Arkadaşlarla Görüşme

Kadınların günlük hayatta üstlendikleri mevcut rolleri kapsamında bir diğer ön plana çıkan tema “diğerleriyle ilişki/arkadaş rolü: arkadaşlarla görüşme” alt temasıdır.

Genelde cumartesileri ben kendim gezmek istediğim, gitmek istediğim yerlere gidiyorum. Turları biz çok seviyoruz işyerinden arkadaşlarla, genelde şehirler arası turlara katılıyoruz hafta sonları. İstanbul, Bolu işte yakın yerler, neresi denk gelirse, arada bir yapıyoruz, ayda bir veya iki kere falan. İ o konuda eşim, herhangi bir şeyi yok yani bana rahatsızlık vermiyor. İşin stresini de bu şekilde attığımı biliyor zaten. Biraz uzaklaşmak iyi oluyor (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Mesela bugün boş günüm, genellikle evin içinde geçiriyorum. Çıkarsam boş günümde, arkadaşlarımla, gündüz çıkıyorum, oğlum ve eşim evde yokken. Yemeğimi yapıp çıkarım mesela mutlaka, kafam kalmasın diye. Rahat rahat arkadaşlarımla şey yapıp sonradan geri dönerim yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar diğer rollere göre daha az vurgu yapmış olmakla birlikte, arkadaşlık rolünü de üstlendiklerini belirtmişlerdir. Ancak yine daha çok diğer sorumluluklarını ve rollerinin

gereklerini yerine getirdikten sonra ve diğer rollere göre daha kısıtlı zaman ayırarak bu rolü üstlendikleri de görülmektedir.

4.2.1.1.5. Görünüme İlişkin Roller: Fiziksel Görünüm

Kadınların mevcut rolleri kapsamında hemen hemen hepsinin kendileri ve fiziksel görünümüne ilişkin bir rol üstlendiklerinden bahsetmemeleri dikkat çeken bir nokta olmakla birlikte sadece bir kadın fiziksel görünüme çok önem verdiğinden ve günlük hayatında diğer rolleri ile birlikte fiziksel görünüm rolüne zaman ayırdığından bahsetmiştir.

Bu arada da şeyi atladım, haftanın iki günü falan kuaför günüm vardır. Kuaföre kesinlikle giderim, saat 19:00'de gider, mesela iki gündür gitmedim, çok rahatsızım saçlarımı topluyorum hep. Saat 19:00'de gider 19:30 gibi falan kuaförden çıkarım, o arada da kendimi ayarlamaya çalışırım (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların sadece kendilerine ilişkin rollerden biri olan “*aktivite ve sağlık/sosyal roller*” temasında olduğu gibi “*görünüme ilişkin roller: fiziksel görünüm*” temasında da kendisi için daha özel bir rol üstlenen kadınlar çoğunlukla çocuğu olmayan kadınlardır. Fiziksel görünüm için ise sadece bir kadının bu role vurgu yapması da oldukça dikkat çekicidir. Kapucugil İkiz (2015, s. 180)'in çalışmasında da uyku ve yemek de dahil olmak üzere kadın ve erkekler arasında kişisel bakıma harcanan süreler arasında çok az bir fark olmakla birlikte, ülkeler arasında bakıldığında kişisel bakıma en fazla zaman harcayan kadınların Fransız kadınları olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yine kadınların çocuk bakımı ve ev sorumluluklarının daha ön planda olduğu kişisel zaman ve kişisel bakım için önceliği kendilerine vermedikleri ve mevcut rolleri içerisinde fiziksel görünümünden bahsetmedikleri görülmektedir. Ancak kadınların büyük çoğunluğunun süper kadın idealine bağlı oldukları düşünüldüğünde süper kadın bileşenlerinden biri olan fiziksel görünümü geri plana atmaları dikkat çekicidir. Daha önceki bölümlerde kadınların her şeyi yaparken aynı zamanda bakımlı olmaları beklentisini eleştirmelerinin bu durum için açıklayıcı olabileceği düşünülmektedir.

4.2.1.1.6. Rol Paylaşımı: Ev/Çocuk Sorumluluklarını Birlikte Üstlenme

Üstlendikleri mevcut rollerinden bahseden kadınlardan yarısına yakını ise söz konusu bu rolleri üstlenirken eşleri ile rol paylaşımında bulduklarından ve birçok rolün

sorumluluklarını eşleri ile birlikte üstlendiklerinden bahsetmişlerdir. Bu bağlamda “rol paylaşımı: ev/çocuk sorumluluklarını birlikte üstlenme” teması ön plana çıkmıştır.

Şöyle yemekleri tabi ki ben yapıyorum. Ama yemek yapmaya da yetişemediğim zamanlarda eşim de yardım ediyor, birlikte yemek yapıyoruz (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Akşam eve gittiğimde, ben dört, dördü çeyrek geçe falan gidiyorum, eşim beş buçuk gibi geliyor. O gelene kadar biraz çocukla vakit geçiriyorum. Sonra o geldikten sonra, ya o çocuğu alıyor, parka indiriyor ben o arada yiyecek bir şeyler hazırlıyorum veya işte bebeğe çizgi film açıyoruz birlikte bir şeyler hazırlıyoruz (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Sabahtan başlayayım. Sabah 06:00'da uyanıyorum, iki çocuğum var, her ikisi de okula gidiyor. Eşim kahvaltılarını hazırlıyor. Bana da kahvaltıyı hazırlıyor, yanıma alıyorum. Tabi sabah uyanıp yataklar toplanıyor, çocuklar giydiriliyor, çocukların yedeklerine bakılıyor. Sabah 07:20 gibi evden çıkıyoruz. Oğlum ile birlikte okula geliyorum, okulu çok yakın. Buradan hemen okula bırakıyorum, 10 dakikalık mesafede. Kızımı babası götürüyor kreşe. Burada zaten gün içinde çalışmamız, işte gün içinde telefon trafiğim, çocuklar onu yaptı, bunu yaptı, okulda ihtiyaçları derken gün zaten burada çok hızlı geçiyor. Buradan eve gidiyorum. Eşim ile aynı anda giriyoruz, o kızımı alıp geliyor, ben oğlumu alıp gidiyorum. Önce yemek yapıyoruz eşim ile birlikte. Ben çorba yapıyorsam, diyorum ya o yemeği yapıyor. Masaya oturuyoruz, sonra çocukları değiştiriyoruz. Oğlum benle olduğu için oğlum baba ile oluyor akşam ödev yapıyorlar, ilkokul 1.sınıfa gidiyor, kızım daha küçük, 3,5 yaşında, ben onunla oyun oynuyorum. Sonra banyoları varsa banyoları, ondan sonra uykuya geçiyoruz. Çok geç uyumuyorlar, o yüzden şanslıyım. Erken saatte yatıyorlar (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlarından bazıları ise günlük olarak üstlendikleri mevcut rollerden bahsederken bu rolleri üstlenirken rol taleplerini eşleri ile birlikte karşıladıklarını belirtmişlerdir. Ancak yine de kadınların büyük çoğunluğunun evişi ve çocuk bakım faaliyetlerinde daha fazla rol aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda 15-64 yaş arasında günlük zaman harcanan faaliyetleri beş ana grupta (ücretsiz iş, ücretli iş veya çalışma, kişisel bakım, boş zaman değerlendirme ve diğer faaliyetler) ele alarak rutin ev işleri, çocuk ve diğer aile üyelerinin bakımı, gönüllü işler ve alışveriş gibi faaliyetleri içeren ücretsiz işlerdeki cinsiyet eşitsizliğini inceleyen Kapucugil İkiz (2015, s. 174)' e göre; kadınların daha fazla ücretli işte çalışmaları ve erkeklerin daha fazla çocuk bakım ve ev işleri faaliyetlerine katılmalarına rağmen cinsiyet eşitsizliğinin sebebi erkeklerin tembellik sürelerini kısmamalarıdır. Ayrıca tüm ülkelerdeki ücretsiz işlerin temel bileşeni rutin ev işleri olarak görülmekle birlikte geleneksel “kadın işi” olarak görülen yemek pişirme ve temizlik gibi işlerin öncelikli olarak kadınlar tarafından yapıldığı ve erkeklerin sadece % 44’ü, kadınların ise % 82’sinin ortalama bir günde yemek hazırladığı ve böylece kadınların yemek pişirmeye harcadığı ortalama sürenin erkeklerin dört katı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kadınlar ücretsiz ev işleri ile daha fazla vakit geçirirken erkekler her gün eğlenme sürelerine fazladan dakikalar ekleyebilmektedir.

Sonuç olarak günlük hayat rutinleri içerisinde mevcut olan rollerinden bahseden kadınların ev, iş ve çocuk döngüsü içerisinde bu rollerden en çok geleneksel rollerini ve mesleki

rollerini gerçekleştirdikleri görülmüştür. Kadınların “Aktivite ve Sağlık/Sosyal Roller”, “Görünüme İlişkin Roller: Fiziksel Görünüm” ve “Diğerleriyle İlişi/Arkadaş Rolü: Arkadaşlarla Görüşme” gibi rollerine daha az zaman ayırdıkları görülürken, sosyal rollerini gerçekleştirirken bile daha çok eş ve anne rolünün gerekleri ile birlikte çocuklarıyla vakit geçirebilme ve çocuklarını dışarı çıkarmak şeklinde sosyalleştiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Yine “Boş Zaman Aktiviteleri” ve “Fiziksel Olarak Sağlıklı: Spor/Yürüyüş Yapma” gibi sadece kendilerine ilişkin rollerini ise çok daha kısıtlı zamanlarla ve daha az zaman aralıkları ile yaptıkları görülmektedir.

Ayrıca, kadınların daha önceki bölümde evlilik öncesi ve sonrası rollerine bakıldığında, kadınların evlilik öncesi en çok “Kız Evlat Rolü”, “Öğrenci Rolü” ve “Kardeş/Abla Rolü”nden, evlilik sonrası ise sırasıyla en çok “Eş Rolü”, “Çalışan Rolü”, “Gelin Rolü”nden bahsettikleri görülmüştür. Dolayısıyla kadınların rollerinin gittikçe arttığı ve aynı zamanda, daha çok geleneksel rollerinin ağır bastığı görülmektedir. “Geleneksel roller”inde ise çocuk sahibi olup olmamak, çocuk sayısı ve çocukların yaşına bağlı olarak kadınların kendileri için üstlendikleri rollerin eklendiği ve kadınların daha fazla aktivite yapabildikleri görülmüştür.

Özetle; kadınların mevcut yaşamlarında sahip oldukları roller en çok “Evlat/Gelin Rolü”, “Ev Hanımı Rolü”, “Eş Rolü”, “Anne Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Sosyallik Rolü”, “Fiziksel Olarak Sağlıklı Olma Rolü” ve “Arkadaş Rolü” şeklinde olup daha çok “Geleneksel Roller”, “Meslek Roller”, “Aktivite ve Sağlık/Sosyal Roller”, “Diğerleriyle İlişki” ve “Kişilerarası Görünüm”e ilişkin rollerini yerine getirdikleri görülmektedir.

Alanyazında ise kadınların rollerine ilişkin olarak; “Annelik Rolü”, “Eşlik Rolü”, Ev Kadınlığı Rolü”, “Akrabalık Rolü”, “Topluluk Rolü”, “Mesleki Roller” ve “Bireylik Roller” gibi 7 temel rolü olduğu vurgulanmaktadır (Opprang & Apu, 1985, s. 7; akt. Gönüllü ve İçli, 2001, s. 86; Eken, 2006, s. 252). Sumra & Schillaci (2015, s.1) de çalışmasında kadınların “Anne”, “Eş”, “İşçi”, “Bakıcı”, “Ev Hanımı”, “Öğrenci” ve “Gönüllü” gibi 7 farklı roldeki katılım seviyelerini incelemiştir. Bird, Bird & Scruggs (1984, s.350) tarafından yapılan çalışmada kadınların rolleri “Topluluk Rolü”, “İstahdam Rolü” ve Aile Rolü” şeklinde sınıflandırılmıştır. Linville ÖRE yer alan roller ise; “Diğerleriyle İlişki” (Kız, Erkek Arkadaş, Kadın Arkadaş, Romantik Eş); “Kişilerarası Roller” (Öğrenci, Gönüllü, Lider, Danışla Kişi); “Kişilerarası Görünüm” (Fiziksel Görünüm, Fiziksel Çekicilik, Sosyal Durumlar), “Aktivite ve Sağlık” (Boş Zaman Aktiviteleri, Fiziksel Olarak Aktif, Fiziksel Olarak Sağlıklı) şeklinde 4 gruba ayrılmıştır

(Lochner, 1999; Thornton v., 1991, s. 474; Timko vd., 1987, s. 706). Ayrıca Lochner (1999), Süper kadın idealinin sağlamlığının yan analizlerle vurgulandığını, bireysel kişilik değerlendirmeleri göz önüne alındığında, gözlemlenen farklılıkların daha çok süper kadın idealinden ziyade cinsiyete dayalı sınıflandırmanın bir fonksiyonu olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla burada da kadınların mevcut rollerinin en çok geleneksel rollerden oluştuğu ikinci sırada ise sınırlı imkanlar ve zamanlarla gerçekleştirdikleri “*Aktivite ve Sağlık*” rollerinin yer aldığı görülmektedir.

4.2.1.2. Rol Sıralaması: Merkezi Roller

Bu bölümde kadınlar mevcut yaşamda üstlendikleri rollerden bahsetmelerinin ardından bu rollerden hangilerine daha öncelik verdiklerinden ve gerçekten bu rollerin taleplerini karşılamaya çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Buna ilişkin Hall (1972, s. 475) tarafından yapılan çalışmada kadınların rol sıralamalarında en sık bahsedilen roller eş, anne, gönüllü ve çalışan şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınlara bağımlılıklar ya da roller arasında yaşadıkları çatışmaları ya da zorlamaları listelemeleri istendiğinde ise; kadınların baskı kaynakları belirlenmiştir: ev (örneğin, eş rolü veya anne rolü), ev dışı (iş, gönüllü çalışma), ben (örneğin spor gibi ilgi alanları geliştirmek için serbest zaman için kişisel istek) veya dersleri almak için) şeklinde olduğu belirtilmiştir. Yine Günindi Ersöz (2010, s. 171)’ün Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rollerini incelediği çalışmasında Türk atasözleri ve deyimlerinde kadının en çok eş, anne, elti, görümce, gelin ve kayınvalide rollerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Huddlesten & Mattai (1995, s.58) tarafından akademisyenlerde süper kadın sendromunun incelendiği çalışmada ise kadın akademisyenler içerisinde 300 kadından %46’sı rollerin göreceli önemini sıralamasının imkansız olduğunu ve ve % 77’si ise ev ve kariyer rolleri arasında sıkı gerginlik yaşadıklarını belirtmiştir.

Bu bağlamda benzer şekilde kadınların görüşmeler esnasında söz konusu sıralamayı yapmanın çok zor olduğunu dile getirerek sıralama yaparken çok fazla düşünme ihtiyacı hissettikleri ve ikilemde kaldıkları görülmüştür. Dolayısıyla bu ikilem gözönünde bulundurulduğunda; aynı sıralamayı ankette de gerçekleştiren ve buna göre süper kadına bağılıklarının belirlendiği (ÖRE/SKÖ) gruplara ayrılan kadınların hem söz konusu ikilemlerini daha detaylı incelemek, hem yöntem kısmında da bahsedildiği gibi süper kadına bağlı olup olmadıklarını doğrulamak, hem de Crago vd. (1996,s .808)’nin de gelecek araştırmalar için öneride buldukları gibi yalnızca belirli bir rolün önemini değil,

aynı zamanda bireyin bu rolü oynayıp oynamadığını ve rol performansında ne kadar yetkin olduğunu değerlendirmek adına önceki bölümde bahsettikleri mevcut rollerinin önem sırası incelenmiştir. Dolayısıyla “Çoklu rollerin analizi” ana teması odağında ikinci olarak “rol sıralaması: merkezi roller” teması ön plana çıkmaktadır. Bu tema odağında kadınlar, “mevcut rolleri” temasında bahsettikleri üstlenmiş oldukları roller içerisinde en çok merkezi aldıkları rolleri sıralayarak bu rollerin kendileri için öneminden bahsetmişlerdir.

Merkezi Roller 1: “Annelik Rolü” ve “Eş Rolü”

Kadınlar mevcut hayatlarında sahip oldukları roller içerisinde önem verdikleri ilk beş rolü sıralamışlardır. Kadınların rollerle ilgili sıralamasında “Annelik Rolü”, “Eş Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Fiziksel Olarak Sağlıklı Olma Rolü”, “Kariyer Sahibi Kişi Rolü” , “Kız Evlat Rolü” ve “Kendim/Psikolojim” gibi roller ön plana çıkmıştır ve kadınlar söz konusu rollerin kendileri için birinci derece önemli olduğunu vurgulamışlardır. İlk olarak kadınların yarısından fazlası kendileri için en önemli rolün “Annelik rolü” olduğunu dile getirmişlerdir.

Önce anneliğim gelir. Her şeyden önce anneliğim yani çocuk yetiştirmek çok önemli çünkü yetiştirdiğiniz çocuklar bu dünyaya bir şey veriyor, vermiyor. Katil de yapabilirsiniz çocuğunuzu, bir devlet adamı da. O yüzden önce anneliğim ve annelik çok farklı bir şey. Keşke o duyguyu yeniden yaşayabilsem. Tabi bu artık çok zor (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

En önemli rolüm şu an bir annelik. Çünkü 11 mesela ben kırk üç yaşındayım, oğlum on bir yaşında. Ben kendi konforumdan oğlum için feragat ederim. Her anne gibi. Neden, çünkü o taze bir filiz. Ben iyi kötü hayatın 11 acısıyla tatlısıyla belli bir şeylerini yaşamışım. Ama bunu neye dayanarak söylüyorum, benim çok fedakar bir annem babam var (...) Yani bu yaşma kadar benim isteğim dışında olan hiç bir kararım olmadığı için keşkelerim yok, çok fedakar, bana anlayış gösteren bir ailem olduğu için ben aynı şeyi şimdi çocuğuma sunuyorum. Onu şımartmak anlamında değil ama birinci önceliğim oğlum (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani en önemli mesela anne rolü bir kere hani. O çocuğunu yani şu an o her şeyden 11 yani mahrum yani mahrum derken hiç bir şeyi kendi başına halledemiyor ve sen onu yapmak zorundasın, sana bağlı. En önemli rol anne rolü (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Önem sırasına göre herhalde annelik yine başa yerleşecek. Çünkü hani bir kadın olmayı, anneliğin önüne geçiremiyorsunuz. Çocuklarımız olmasaydı belki daha farklı düşünecektik ama önceliğimiz çocuklarımız oluyor (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınların büyük çoğunluğu “annelik rolü”nün kendileri için en önemli rol olduğunu söylemişlerdir. Bunun sebebinin ise yine tıpkı “kadın olmanın bireysel anlamı” temasında da olduğu gibi kadınların büyük çoğunluğunun kadın olmayı annelikle bağdaştırmalarıdır. Bir diğer sebebi yine “Kadın olmak: Türkiye’de çok zor!” teması odağında ön plana çıkan “fedakarlık/özveri” temasında da dile getirdikleri gibi kadın ve anne olmayı fedakarlıkla bağdaştırmalarıdır. Ayrıca çocuk yetiştirme sorumluluğu ve anne olarak bir çocuğun kendilerine yüklediği muhtaç olma duygusu nedeniyle kadınlar ilk

olarak kendileri için en önemli olan rolün annelik olduğunu dile getirmişlerdir. Benzer şekilde Epinosa- Alvarez (1998)'in çalışmasında da “annelerin rolü” teması odağında kadınların “annelik rollerinin öncelik kazanması” ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla kadınların “*çocuk sorumluluğunun annenin üstüne kalması*” teması ile kadınların birincil sorumluluğunun annelik olduğu algısını eleştirmelerine rağmen kendilerinin de annelik rolünü birinci sraya koydukları görülmektedir. Kadınların rol sıralamasında birinci sırada önemli olduğunu dile getirdikleri bir diğer rol ise “**Eş Rolü**” dür.

Şu anki en önemli rolüm eş galiba (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

O zaman en önemli tabi ki eş rolü (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

En önemlisi eş rolü (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

En önemli. Eş herhalde (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani şu an işte hayatım değiştiği için, evlendiğim için, en önemli eş (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

“*Eş Rolü*” nün birinci sırada önemli olduğunu dile getiren kadınların hemen hemen tamamı çocukları olmayan kadınlardır. Kadınların merkezi rol sıralamasında birinci sırada en çok eş ve anne rolü ön plana çıkarken sadece birkaç kadın ise “*Meslek/Çalışan Rolü*” nün öneminden bahsetmişlerdir.

Anneyi sonraya da koyabilirim. Meslek sahibi olmak bence çok önemli Türkiye'de, hele ki kadının... Meslek sahibi olmak durumunda kadın (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

En önemlisi anne rolü. İııı (düşündü) Benim için çatışan bir durum var. Meslek sahibi kişi ya da kariyer sahibi artık hangisini söylüyorsak. Kariyer demeyelim çünkü benim derdim sadece yani yükseleyim değil. Bir kimliğim ve mesleğim olsun. Ama bilemiyorum hangisini ikiye hangisini bire yazayım. Çünkü beni çocuğum bana bak bugün anneye birinci sraya koyamam. Çünkü anneyi birinci sraya koysaydım bugün çocuğumu bir bakıcıya bırakıp buraya gelmezdim. O yüzden benim gibi bir kadın için ilk rol meslek sahibi kişi. İlk rol bu (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Herhalde en öne yine işimi koyarım. Yani en kendimi ifade ettiğimi düşündüğüm rol olarak bunu koyarım diye düşünüyorum (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Bazı kadınlar ise, meslek sahibi olmanın çok önemli olduğunu vurgulayarak, kendileri için “*Meslek/Çalışan Rolü*” nün “*Annelik Rolü*”nden önce geldiğini dile getirmişlerdir. Sonuç olarak kadınların merkezi rol sıralamasında birinci sırada en çok “*Annelik Rolü*” ve “*Eş Rolü*”nün önemli olduğu ve dolayısıyla kadınlar için birinci sırada “*Geleneksel Roller*”in ön plana çıktığı görülmüştür.

Merkezi Roller 2: “Kız Evlat Rolü” ve “Eş Rolü”

Rol Sıralaması: “*Merkezi rolleri*” teması odağında ön plana çıkan ikinci tema “*Merkezi Roller 2: Kız Evlat ve Eş Rolü*” alt temasıdır. Bu temada da kadınlar hayatlarında ikinci sırada merkezi gördükleri rolleri “*Kız Evlat Rolü*”, “*Eş Rolü*”, “*Annelik Rolü*”, “*Teyze/Hala Rolü*”, “*Kariyer Sahibi Kişi Rolü*”, “*Abla/Kardeş Rolü*”, “*Ev Hanımı Rolü*”,

“Gelin Rolü”, “Lider Rolü”, “Danışılan Kişi Rolü”, “Fiziksel Olarak Aktif Olma Rolü”, “Kendimle Birlikte Ailem” ve “Meslek/Çalışan Rolü” şeklinde sıralamışlardır.

İlk olarak kadınların yarısına yakını ikinci rol olarak en çok “**Kız Evlat Rolü**” ve “**Eş Rolü**” nün kendileri için merkezi olduğunu dile getirmişlerdir.

Sonra evlat olmak çok önemli ya. Çünkü ben evlatlarıma ne hissediyorsam, aynı şeyi annem babam da bana karşı hissediyor. O yüzden onları hayal kırıklığına uğratmak asla istemem (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Sonra evlat. Kız evladım. Özellikle anne babalar yaşlandıkça sağlık problemleri çıktıkça falan şeyler ile ilgili sorumluluklarınız daha da artıyor (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Ondan sonra evlat olmak. İkinci sırada, annem ve babamla için. Her zaman onu derim, uzakta olduğum için "Allah'ım onların zor zamanlarında benim onlara destek vermemi nasip etsin." derim yani. "Onlara yardımcı olmamı nasip etsin inşallah." derim. Evlatlık rolü benim için çok önemli (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

İkinci sırada “**Kız Evlat Rolü**” nün kendileri için önemli olduğunu dile getiren kadınlar, anne ve eş olmanın yanı sıra anne ve babalarının da hayatlarında önemli bir yere sahip olduğunu ve evlat olarak onlara karşı da sorumluluklarının olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla ilk sırada “**eş rolü**” ne önem verdiğini belirtenler ikinci sıraya “**Kız Evlat Rolü**” nü; ilk sırada “**Annelik Rolü**”ne önem verdiğini belirtenler ise ikinci sıraya “**Eş Rolü**” nü koymuşlardır. Sonuç olarak yine ilk sırada olduğu gibi ikinci sırada da “**Geleneksel Roller**” in ön plana çıktığı görülmüştür.

Merkezi Roller 3: “Meslek/Çalışan Rolü” ve “Eş Rolü”

Rol sıralaması: “**Merkezi rolleri**” teması odağında ön plana çıkan üçüncü tema “**merkezi roller 3: “Meslek/Çalışan Rolü” ve “Eş Rolü”**” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınların hayatlarında üçüncü sırada merkezi gördüğü roller; “**Meslek/Çalışan Rolü**”, “**Eş Rolü**”, “**Kız Evlat Rolü**”, “**Abla/Kardeş Rolü**”, “**Kadın/Erkek Arkadaş Rolü**”, “**Öğrenci Rolü**”, “**Yenge Rolü**” ve “**Teyze/Hala Rolü**” şeklindedir. Üçüncü sırada farklı rolleri de sıralayan kadınların en çok vurguladıkları ve ön plana çıkan rolün ise “**Meslek/Çalışan Rolü**” olduğu görülmüştür.

Üçüncü rolüm tabi ki işim. Ben işimi seviyorum çünkü eşim beni terk etti ama işim beni terk etmedi. En yaralı zamanlarımda, mesela çok mutsuz veya çok böyle ümitsiz hallerimde, geliyor ağrısı olan bir hasta mesela ı onun ağrısını dindirdiğim zamanki minneti, sana olan saygısı ı başka oluyor. Sağlık sektörü başka bir şey. Hani ı gidip diyelim ki bi insan parasıyla bir mağazadan almadığını başka mağazadan da alabilir ama siz direk şifa sunduğunuz zaman, ı karşılıklı böyle bir sevgi alışverişi oluyor. Ben yaralarımı, hani başka bir yarayı kapataraktan ı sarıyorum yani işimi çok seviyorum (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Sonrası tabi ki çalışan kadın. Çünkü hayatımızı devam ettirmemiz için çalışmamız gerekiyor (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Öğretmenlik sanırım üçüncüsü. Çalışan kadın olmak, öğretmenliği yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar rol sıralamasında geleneksel rollerden “Anne Rolü”, “Eş Rolü” ve “Kız Evlat Rolü”nü ilk üç sırada farklı kombinasyonlarla sıralamışlardır. Ancak “Eş Rolü” genel olarak her sırada en çok ön plana çıkan ikinci rol olmuştur. Merkezi Roller 3: “Meslek/Çalışan Rolü” ve “Eş Rolü” temasında da ilk olarak en çok “Mesleki/Çalışan Rolü” ön plana çıkarken “Eş Rolü” yine ikinci olarak ön plana çıkmıştır.

Üçüncü role de eş rolünü koyarım. Yani çünkü hayatta 24 saatini birinin eşi olarak geçiriyorsun. Biz bir de çok da birlikteyiz yani gerçekten en yakın arkadaşım ile evlenmiş durumundayım, en yakın iş arkadaşım ile evlenmiş durumundayım. Yani o yüzden hep birlikteyiz, hep bir aradayız. O yüzden eş kavramı benim için kesinlikle önemli (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Üçüncüsü eşime sorumluluğum (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Üçüncüsü eş olmak (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Üçüncüsü eş olmak (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Sonuç olarak kadınların büyük çoğunluğunun merkezi aldıkları rollerde ilk iki rol daha çok anne ve evlat olmakla ilgili ve üçüncü sıralamada ise yine çoğunluğu “Meslek/Çalışan Rolü”nü belirtirken bazı kadınlar da “Eş Rolü”nün önceliğine değinmişlerdir. Bir sonraki en çok ön plana çıkan tema ise yine “Kız Evlat Rolü” olmakla birlikte kadınların ilk üç sıralamasının büyük çoğunluğu tarafından “Geleneksel Roller”den oluştuğu ve sonrasında “Mesleki Roller”in ön plana çıktığı görülmüştür.

Merkezi Roller 4: “Kız Evlat Rolü” ve “Abla/Kardeş Rolü”

Rol sıralaması: “Merkezi rolleri” teması odağında ön plana çıkan dördüncü tema merkezi roller 4: “Kız Evlat Rolü” ve “Abla/Kardeş Rolü” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınların hayatlarında dördüncü sırada merkezi gördüğü roller; “Kız Evlat Rolü”, “Abla/Kardeş Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Kadın/Erkek Arkadaş Rolü”, “Teyze/Hala Rolü”, “Gelin Rolü”, “Fiziksel Görünüm Rolü”, “Eş Rolü”, “Danışılan Kişi Rolü”, “Fiziksel Olarak Sağlıklı Olma Rolü”, “Sosyallik Rolü” ve “Dini/Felsefi Kişi Rolü” şeklindedir. Kadınlar diğer sıralamalarında olduğu gibi dördüncü sıralamada da farklı rolleri de önem sırasına koymakla birlikte yine büyük çoğunluğu için “Kız Evlat Rolü”, “Abla/Kardeş Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü” ve “Kadın/Erkek Arkadaş Rolü” ön plana çıkmıştır.

Aynı zamanda aileye her zaman çok önem veririm zaten, kendi aileme de, kız evlat aynı şekilde dördüncü (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ha ablalık da varmış ya. Eşimden önce ablalık mı desem? Aslında dördüncü ablalık diyelim ya. Dördüncü, sonuçta o da kendine yetiyor diye düşünüyorum yani (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Dördüncü olarak çalışan kadını. Yani, aslında benim için son üç yıla kadar en önemlisi bence buydu, ama son üç yılda şunu fark ettim, ne kadar, nerede huzurlu olursanız olun o sizin için

önemlidir, evim, yani huzurlu olduğum ortam diye düşündüm. Çalışan kadını (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Sonra da herhalde kendim ile ilgili şeyler geliyor. Belki bir arkadaşım. Arkadaşlarım ile görüşüyorum çünkü (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi aslında kadınların büyük çoğunluğu rol sıralamasında öncelikle yakın çevresindeki insanları göz önünde bulundurarak onlara ilişkin sorumluluklarını düşünerek de bir sıralama yaptıkları ve son sıralara geldiklerinde kendilerine ilişkin rollere odaklandıkları görülmektedir.

Merkezi Roller 5: “Kadın/Erkek Arkadaş Rolü”, “Sosyallik Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Teyze/Hala Rolü”, “Abla/Kardeş Rolü”

Rol sıralaması: “Merkezi rolleri” teması odağında ön plana çıkan dördüncü tema “merkezi roller 5: “Kadın/Erkek Arkadaş Rolü”, “Sosyallik Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Teyze/Hala Rolü”, “Abla/Kardeş Rolü”” alt temasıdır. Bu tema odağında ön plana çıkan merkezi roller ise, “Kadın/Erkek Arkadaş Rolü”, “Sosyallik Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Teyze/Hala Rolü”, “Abla/Kardeş Rolü”, “Eş Rolü”, “Gelin Rolü”, “Danışılan Kişi Rolü”, “Kariyer Sahibi Kişi Rolü”, “Kız Evlat Rolü”, “Annelik Rolü”, “Kayınvalide Rolü”, “Görümce Rolü”, “Yenge Rolü”, “Yeğen/Komşu Rolü”, “Boş Zaman Aktiviteleri”, “Fiziksel Olarak Aktif Olma Rolü” ve “Fiziksel Olarak Sağlıklı Olma Rolü” şeklindedir.

Kadınlar, merkez rolleri sıralamasında ilk dört sırada genellikle benzer ve “geleneksel roller” den oluşan bir sıralama yapmışken, beşinci sırada birçok kadının farklı rolleri de önem sırasına koydukları görülmektedir. Ancak yine de beşinci sırada en çok ön plana çıkan roller “Kadın/Erkek Arkadaş Rolü”, “Sosyallik Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Teyze/Hala Rolü”, “Abla/Kardeş Rolü” şeklindedir.

Beşinci derken, beşinciye de ya arkadaş ya gelin. Yani bu iki rolü aynı anda koyabilirim herhalde. Yani bunlar aslında benim için en önemlisi diyebileceğim. Yani en az hissettiğim şey. En az önem verdiğim değil, ama kendime ne hissediyorum, yani ben kendimi ne ile tanımlarım desem gelinle mi, yani hani daha çok belki hani arkadaşlıklarımı daha öne koyarım bu noktada (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Valla beşinciyle alakalı burada (...) yani arkadaşlık, sosyallik diyelim ona ya. Sosyallığe çok fazla vakit bulamıyorum yani o yüzden önemini çok fazla, git gide yitiriyor. Dediğim gibi evlendikten sonra sosyallik azalıyor yani (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Beşincisi, hani ne olabilir, ablalık olabilir. Yani erkek kardeşim ile olan paylaşımlarımı düşündüğümde ablalığı beşinciye koyabilirim (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

En son iş olabilir (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Son olarak 11 (düşünüyör), mesela teyzelik olabilir. Ben teyzeliği de çok önemsiyorum, iki tane kız yeğenim var. Kız kardeşimin çocukları, benim için çok kıymetliler onlar. Teyzelik de benim için çok önemli şu anda, onlara iyi örnek olabilmek (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların merkezi rollerine ilişkin son sıralaması yine ağırlıklı olarak “*Geleneksel Roller*” den oluşmakla birlikte “*Mesleki Roller*”, “*Kişilerarası Görünüm*” ve “*Diğerleriyle İlişki*” rolleri de ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla kadınların ilk sıralamalarda daha çok birinci derecede sorumluluk hissettiği kişilere karşı rollerinin önemli olduğunu düşündükleri ve kendilerine ilişkin rolleri genel olarak son sıralamalara koyarak kendilerini ikinci plana attıkları görülmektedir.

Ayrıca burada dikkat çekici noktaların da ortaya çıktığı görülmektedir. İlk olarak en dikkat çekici nokta, kadınların tamamı çalışan kadın olmalarına rağmen, hayatlarındaki merkezi rollerde “*Meslek/Çalışan Rolü*” ilk sıralarda hiç yer almamakla birlikte bazıları için son sıralamalarda yer almakta bazıları için ise önem sırasına bile girmemektedir. İkinci dikkat çeken nokta ise, “*Eş Rolü*” nün kadınların büyük çoğunluğu için anne ve babaları ile çocuklarından sonra gelirken bazı kadınlar için ise bütün rollerinden sonra önem sırasında yer aldığı görülmektedir.

Bir şey daha söyleyeceğim, hani bunu söyleyemiyorum, dürüst olmak adına söylüyorum hani bunu söyledim ama çok dürüst olmam gerekirse, anne babayı birinci sıraya koyabilirim, ikinci sıraya kardeşlerimi koyarım, üçüncü sıraya kedilerimi koyarım, dördüncü sıraya eşimi koyarım. Yani çok dürüst olmak gerekirse ama eşim bana alındığı için bunu ona söyleyemiyorum (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

En sonunda eşim (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Son olarak bir diğer dikkat çeken nokta ise, kadınların rol sıralamalarında “*Geleneksel Roller*” neredeyse bütün sıralamalarının tamamını oluşturmaktayken, söz konusu “*Geleneksel Roller*” çoğunlukla kadınların kendi çekirdek aileleri ve anne-babalarına ilişkin rolleri oluşturmaktadır. Eşlerinin ailesine ilişkin rolleri ve özellikle “*Gelin Rolü*” hiç bir sıralamada yer almamakla birlikte sadece birkaç kadın “*Gelin Rolü*” nün de önemli olduğunu belirtmiştir.

Ya şu anda mesela (gülerek) kayınvalidemle birlikte hani yaşadığım için iyi bir gelin olmak diyebiliriz (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

En son da gelin derim (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar önceki bölümde “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana temasında evlilik ve annelik sonrası süreçte özellikle “*Gelin Rolü*” ne ilişkin sorumluluklarının ve beklentilerin fazla olmasına sıklıkla değinirken, mevcut hayatlarında sorumluluğu olduğunu düşündükleri rolleri önem sırası içerisinde değerlendirirken hemen hemen tamamına yakını “*Gelin Rolü*”ne ilişkin bir sıralamada bulunmamışlardır.

Sonuç olarak; kadınların merkezi rollerine ilişkin sıralamalarına genel olarak ortaya çıkan rol sıralaması, en çok “*annelik rolü*”, “*kız evlat rolü*”, “*eş rolü*”, “*abla/kardeş rolü*”,

“meslek/çalışan rolü”, “kadın/erkek arkadaş rolü”, “sosyallik rolü” ve “teyze/hala rolü” şeklindedir. Dolayısıyla en çok “geleneksel roller”, “diğerleriyle ilişki” ve “mesleki roller” e ilişkin rollerin daha çok önem taşıdığı görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi aynı sıralamayı anket formunda da yapan kadınlar söz konusu rollere ilişkin ilk beş rolü sırasıyla en çok; “anne”; meslek sahibi kişi”, “fiziksel olarak sağlıklı”, “kız evlat” ve “abla/kardeş” şeklinde sıralamışlardır (EK-6).

“Mevcut Roller” Teması Odağında Kadınların, Mevcut Yaşamlarında Sahip Oldukları Rollerin En Çok “Evlat/Gelin Rolü”, “Ev Hanımı Rolü”, “Eş Rolü”, “Anne Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Sosyallik Rolü”, “Fiziksel Olarak Sağlıklı Olma Rolü” ve “Arkadaş Rolü” olduğu ve daha çok “Geleneksel Roller”, “Meslek Roller”, “Aktivite Ve Sağlık/Sosyal Roller”, “Diğerleriyle İlişki” ve “Kişilerarası Görünüm”e ilişkin rollerini yerine getirdikleri görülmüşken, rol sıralamalarında da kadınların benzer rolleri önem sırasına koydukları ancak bu sıralamanın daha çok çekirdek aileleri ve yakın çevreleri ile sınırlı olduğu görülmüştür. Ancak yine de altı kategoriye ayrılan “Diğerleriyle İlişki”, “Kişilerarası Roller”, “Kişilerarası Görünüm”, “Aktivite Ve Sağlık”, “Mesleki Roller” Ve “Geleneksel Roller” Şeklindeki Rol Gruplarının “Kişilerarası Roller” ve “Kişilerarası Görünüm” dışındaki bütün rollerin tamamına yakınına yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Özetle, kadınların her ne kadar merkezi aldıkları rolleri önem sırasıyla belirtmeler de “mevcut rolleri” ve “rol sıralaması: merkezi rolleri”n benzer olması günümüzde çalışan kadınların hem fazlasıyla çoklu rollere sahip oldukları hem de bu çoklu rollerin birçoğunu da önem sırasına koyarak yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir. Dolayısıyla süper kadın idealini onaylasın ya da onaylamasın birçok kadının sadece yakın çevrelerine ilişkin rolleri sınırlamış olsalar bile birden çok rolü yerine getirmeye çalıştıkları ve fark etmeden bütün bu rolleri içeren süper kadın rolünü gerçekleştirmeye çalıştıkları da görülmektedir. Benzer şekilde kadınların “Anne”, “Eş”, “İşçi”, “Bakıcı”, “Ev Hanımı”, “Öğrenci” ve “Gönüllü” gibi 7 farklı roldeki katılım seviyelerini inceleyen Sumra & Schillaci (2015) rol katılımının 4. çeyreğinde kalan (>3.75 rol), eş/anne/işçi/ev-işçi rolü kombinasyonu ile uğraşan ve bu rol kombinasyonunda aktif olarak çalışan kadınları “süper kadın” olarak tanımlarken öğrenci, gönüllü ve bakıcı gibi sadece birkaç rolü sıralayanları ise “süper kadın olmayanlar” olarak tanımlamışlardır.

Burada da yöntem kısmında da değinildiği gibi; kadınların kimliğinin merkezi gördüğü rol sayılarının belirlenmesi, çoklu rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusu olarak tanımlanan

süper kadın idealine bağlı olma derecesini ortaya koyan (Timko vd., 1987; Thornton vd., 1991; Crago vd., 1996) ölçekte (Linville, 1985) rol sayıları 0 ile 26 arasında değer alabilen rollerin toplamında ilk üçte birine giren ve (0-9) arası değerleri alan katılımcılar “süper kadın idealini reddedenler”, (10-16) arası değerleri alan katılımcılar “belirsiz” ve (17-26) arası değerleri alan katılımcılar “süper kadın idealini onaylayanlar” olarak kategorize edilmiştir. Bu çalışmada da kadınların ÖRE skorları toplamının ortalaması 14,56 rol bulunmuştur (EK-6). Buna göre kadınların süper kadın idealine bağlılıklarının “belirsiz” olduğu görülmekle birlikte görüşmelerde ise kadınların “Kişilerarası Roller” ve “Kişilerarası Görünüm” dışında bütün rollerin tamamına yakınına yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir. Dolayısıyla kadınlar söylemlerinde süper kadın idealine bağlı olmadıklarını belirtseler bile gerçek hayatta birçok role yetişmeye çalışmaktadırlar.

Bu bağlamda kadınların sahip oldukları roller ve bu rollerin ne kadarını önem sırasına koyarak yerine getirmeye çalıştıkları incelendiğinde ortaya çıkan söz konusu sonuçlar, önceki bölümlerde bazı kadınların değinmiş oldukları “*farkında olmadan yapma: süper kadın yükü omzumda aslında!*” teması ile paralellik göstermektedir.

Oliver (2011, s. 12)’ a göre; günümüz toplumunda modern kadınlar herhangi bir sayıda rol oynamayı seçebilirler: işçi, anne, eş, kız kardeş ve sevgilisi ya da sadece birkaçı. Bununla birlikte, görünüşte sorunsuz bir şekilde öz kimliklerin bir araya gelmesi, sadece kadınların her şeyi yapabileceğini kanıtlamak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

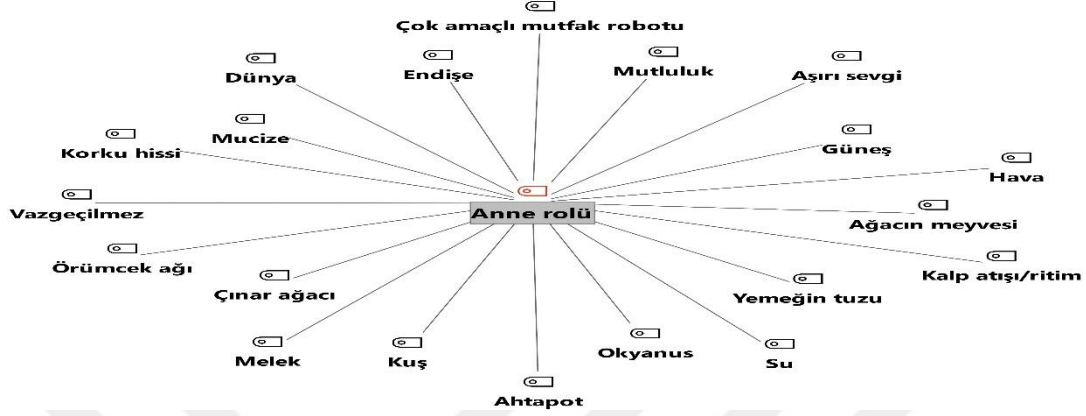
4.2.1.3. Rol Benzetmeleri

Çoklu rollerin analizi” ana teması odağında üçüncü olarak “*rol benzetmeleri*” teması ön plana çıkmaktadır. Bu tema odağında kadınlar, rol sıralaması: “*merkezi rolleri*” teması odağında önem sırasına göre sıraladıkları rollere ilişkin algılarına yönelik benzetmelerde bulunmuşlardır. Sahip oldukları çoklu rollere ilişkin çeşitli benzetmelerde bulunan kadınların, yine rol sıralaması: “*merkezi roller*” temasında olduğu gibi en çok önem verdikleri rollere ilişkin çok fazla sayıda benzetmede bulunmuşlardır. Ancak kadınların çoğunluğu tarafından özellikle vurgulanması ve hayatlarına merkezi olarak aldıkları rollerin önem taşıdığı göz önüne alındığında söz konusu rollere ilişkin benzetmelere daha çok yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

İlk olarak, kadınlar en çok “*geleneksel roller*” e ilişkin benzetmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda da “*geleneksel roller*” içerisinde kadınların en çok “*kız evlat*

rolü”, “anne rolü”, “eş rolü”, “abla/kardeş rolü”, “teyze/hala rolü” ve “gelin rolü”ne ilişkin yaptıkları benzetmeler ön plana çıkmaktadır.

Anne rolü: “Hava”, “Su”, “Ahtapot”, “Çok amaçlı mutfak robotu”

Şekil 24. Anne Rolü (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 24’te de görüldüğü gibi kadınlar anne rolüne ilişkin çok çeşitli benzetmelerde bulunmuşlardır. Söz konusu benzetmeler içerisinde en çok ön plana çıkan benzetmeler “su”, “hava”, “aşırı sevgi” ve “mutluluk” şeklindedir.

İyi anne olmak su gibi. Yani iyi bence. Çünkü hani yemeğin tuzu olmasa da yiyebilirsin belki hani zorlanırsın ama yersin. Tamam tat almazsın ama susuz yaşayamazsın. Yani ben yani, büyük konuşmayayım ama iyi yani annelik şu an en sevdiğim şey, anne olmak. İyi Mete’yi bırakıp şöyle birkaç gün bir tatile gidelim diyor eşim, hiç istemiyorum. İyi yani onu her gün görmek istiyorum. İyi yani su gibi muhtacım (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani anne olmak, biri sana muhtaç olduğu için hava su gibi, onlar olmadan yaşayamaz yani bence. Yaşanır da mutlaka bir şekilde zorla geçer (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hava gibi yani. Hava gibi, su gibi bir şey o, annelik. Gerçekten diyorum ya hani benim çok acemiliğime geldi, yaşayamadım, keyfini çıkaramadım. Ama bana şimdi elinde imkan olsa da ne yapmak istersin derlerse, anne olmak derim, yeniden anne olmak yani. Bu duygu çok farklı (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Mutluluk yani. Anne olmak, benim hayatımda yaşadığım en güzel duygu. İyi ki var, iyi ki doğmuş, keşke bir tane daha olaydı. Bilseydim hayatın ne getireceğini, kardeşi de olurdu. Yani anne olmak mutluluk ile ilişkili (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Anne candır ya (Karşılıklı gülerken). Anne, sevgi aklıma geliyor anne deyince (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Söz konusu benzetmelere bakıldığında kadınların hemen hemen tamamına yakınının anne olmaya ilişkin olumlu algılarının olduğu ve annelik rolünü genel olarak sevgi, korku, mutluluk, su, hava ve sonsuzluk gibi daha çok soyut ve vazgeçilemeyen bir duygu olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı kadınlar ise anneliği herkese ve her şeye yetişen bir olmakla bağdaştırarak “ahtapot” ve “çok amaçlı mutfak robotu” şeklinde benzetmelerde bulunmuşlardır.

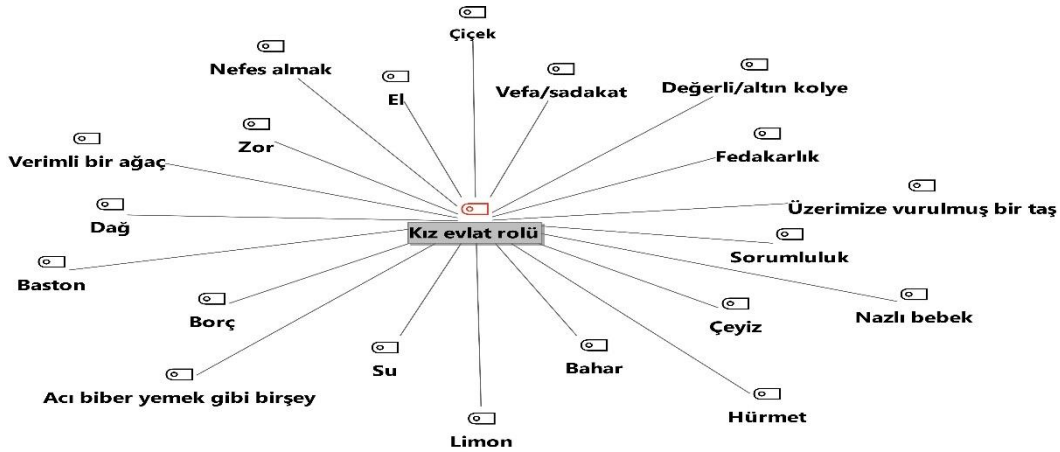
Anne olmayı, neye benzetebilirim; Mutfak robotu gibi bir şey aklıma geliyor, çok amaçlı. Annelik böyle (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hı ahtapota benzeteceğim (kahkahayla gülerek). Niye çünkü anneysen, her yerden sürekli “anne” diye bir ses geliyor. Her ayağı takıldığında bir şey yapman gerekiyor. Bir yandan çorap ararken bir yanda kitap dizmek gibi sabahları örneğin (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi bazı kadınlar için ise anne olmak bütün benzetmeleri de içeren “herkes için herşey olmak” anlamına gelmektedir. Benzer şekilde Başarır & Sarı (2015, s. 44)’ün çalışmasında çoklu rollere sahip çalışan kadın akademisyenler üzerinde yapılan çalışmada, kadınlar kadın olmaya ilişkin “Ahtapot”, “Robot”, “Mutfak robotu”, “Klonlanmış insan”, “Bukalemun”, “Şaman”, “İsviçre çakısı”, “Renk cümbüşü”, “Gökkuşağı” ve “Kaplan resmi olan “puzzle”” gibi benzetmelerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla kadınların yaptıkları benzetmelerde kendilerinin birçok şeyi bir arada yapmaya çalışan ve herkes için her şey olan bir kadını (Woods- Giscombe, 2010; Kanbur & Salihoğlu, 2015, s. 656) yani süper kadını tasvir ettikleri görülmektedir.

Kız evlat rolü: “çiçek” mi “üzerimize vurulmuş bir taş” mı?

Kadınların “rol benzetmeleri” teması odağında “geleneksel roller” içerisinde ikinci olarak en çok benzetmede buldukları rol “kız evlat rolü”dür.

Şekil 25. Kız Evlat Rolü: “Çiçek” mi “Üzerimize Vurulmuş Bir Taş” mı? (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 25’te görüldüğü gibi kadınlar “kız evlat rolü” ne ilişkin çeşitli benzetmelerde bulunmuşlardır. Söz konusu benzetmeler içerisinde ise en çok “çiçek” ve “üzerimize vurulmuş bir taş” temaları ön plana çıkmıştır.

Kız evlat, direk oradaki kelimeye bağlı söyledim. Biz doğduğumuzda bize yüklenen bir sıfat. Bu ve bunun sorumlulukları hayatımızın her aşamasında var. Şu anda da var. Evli de olsanız var, 70 yaşına gelsek de eğer, bir annemiz babamız hayatta ise, kız evladın çok fazla sorumlulukları oluyor, zaten insanlar da bu yüzden beklentiye giriyorlar. Bize o çocukken yüklenen işte kız onu yapmaz, kız bunu yapar, kız şunu yapar olay var ya, aslında hayatta en

zor olan sıfatlardan birisi kız olmak. Evliyim, çok rahat bir eşim var, ayrı yere izin verip giden bir eşim var, ona rağmen babam sen ne geziyorsun bu saatte diyebilen bir adam. Çünkü niye kız evlatsınız. Ben köyde büyüdüğüm için de bunların şeyini oldukça yaşadım. Daha zordur köy hayatı. Çünkü sizin kafanız köy değil, yaşamınız köyden bir tık yukarıda, sosyalleşmek istiyorsunuz ama imkanlar ve çevre el vermiyor. Dolayısı ile kız evlat aslında böyle üzerimize vurulmuş bir taş gibi diyebilirim (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

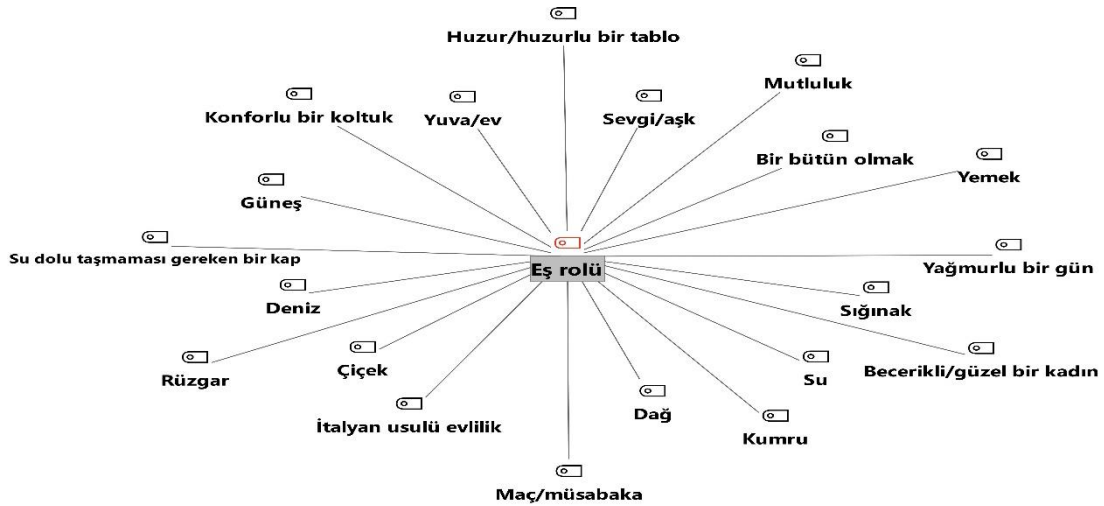
Kız evlat olmak şey, (düşündü) dert taşı olmaya benziyor. Dert taşı olur ya böyle o yani nasıl ifade edilir bilmiyorum. Onu olmaya benziyor ama hani o taş ondan şey değildir ya ben taş olmayayım, o taş olursun, dert taşı olursun ama o taş ben bir dert taşı olmayayım demez (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kız evlat olmak bence 11 neye benzetilebilir yani belki bir çiçek. Çünkü kız evlat olmak 11 erkek de tabi ki evlat da kız evlat olmak çok bambaşka bir duygu. 11 en küçük bir sözünü bir baba mesela kızımı kırabilir veya 1 söylediği o yanlış söz yıllarca onun içinden çıkmayabilir, onu üzebilir gibi. Daha hassas, daha narin bence kız evlat olmak (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar, “anne rolü”nden farklı olarak “kız evlat rolü”ne ilişkin hem olumlu hem de olumsuz benzetmelerde bulunmuşlardır. Kız evlat olmayı narin ve hassas bir duyguyu ifade ettiğini belirtmelerinin yanı sıra “dert taşı” ifadesini kullanarak büyük bir sorumluluk olduğundan da bahsetmişlerdir. Dolayısıyla kadınların kız evlat olmaya ilişkin temelde güven duygusu ile hürmet, vefa ve borç duygusunun yanında zor ve sorumlulukları olan bir rol olduğuna ilişkin algılarının olduğu görülmektedir.

Eş rolü: “huzurlu bir tablo” mu “maç” mı?

Kadınların “rol benzetmeleri” teması odağında “geleneksel roller” içerisinde üçüncü olarak en çok benzetmede buldukları rol “eş rolü”dür.

Şekil 26. Eş Rolü “Huzurlu Bir Tablo” mu “Maç” mı? (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 26’da da görüldüğü gibi kadınlar diğer rollerde olduğu gibi “eş rolü”ne ilişkin de çeşitli benzetmelerde bulunmuşlardır. Söz konusu benzetmeler içerisinde ise en çok “huzurlu bir tablo”, “yuva/ev”, “mutluluk”, “bir bütün olmak” ve “maç/müsabaka” temaları ön plana çıkmıştır.

Eş olmak şey gibi, 0 Pozitif kana sahip olmak gibi herhalde. Genel verici ama kimseden alamıyorsun gibi bir şey. Şey gibi maç diyebilirim, dur maç diyeyim ben ona ya! Valla müsabaka gibi evlilik. Top bir bende, bir onda. Karşılıklı ritmi tutturuyorsun, bazen alıyorsun fırlatıyorsun topu, bazen çelme takıyorsun. Valla maç gibi bir şey yani. Her zaman aynı duyguyu hissedemiyorsun. Çünkü bazen çok yolunda gidiyor, bazen çık kızdığımı hissediyorsun hani. Maç yapmak gibi aynen (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Yani bir bütünüün parçası eş olmak. Zaten adı üstünde yani bir şeyin parçası, birleştiğinde tamam oluyorsun. Yani ben en azından kendi ilişkim için konuşayım. Tek başımayken kendimi şey hissediyorum, ıı çaresiz hissediyorum. O bana bir güç. Mesela şey oluyor ıı zaman zaman fuarlar oluyor, eşim mühendis, ıı bu fuarlara katılması gerektiği oluyor ve üç gün, dört gün evden ayrıldığı zamanlar oluyor. Ve biz hala sanki yine sevgiliymişiz gibi, her anımızı işte görüntülü konuşarak, o boşlukları doldurarak falan bu şekilde geçiriyoruz. O olmadığı zaman uyumak zor geliyor ya da o işte mesaiye kaldığı zaman ıı özlüyorum bir an önce gelsin istiyorum gözüm yolda oluyor. Aynı şekilde bazen pazar günleri benim işim oluyor, o çocuğa bakıyor, ben dışarıya çıkıyorum. O da aynı şeyleri hissettiğini söylüyor. O yüzden bence bit bürünüün parçası gibiyiz, iki parçası gibiyiz, birleştiğimizde bir anlam ifade ediyoruz bence (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Eş deyince genel böyle sevgi falan aklıma geliyor yani. Sadece sevgi, aşk, onlar aklıma geliyor (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

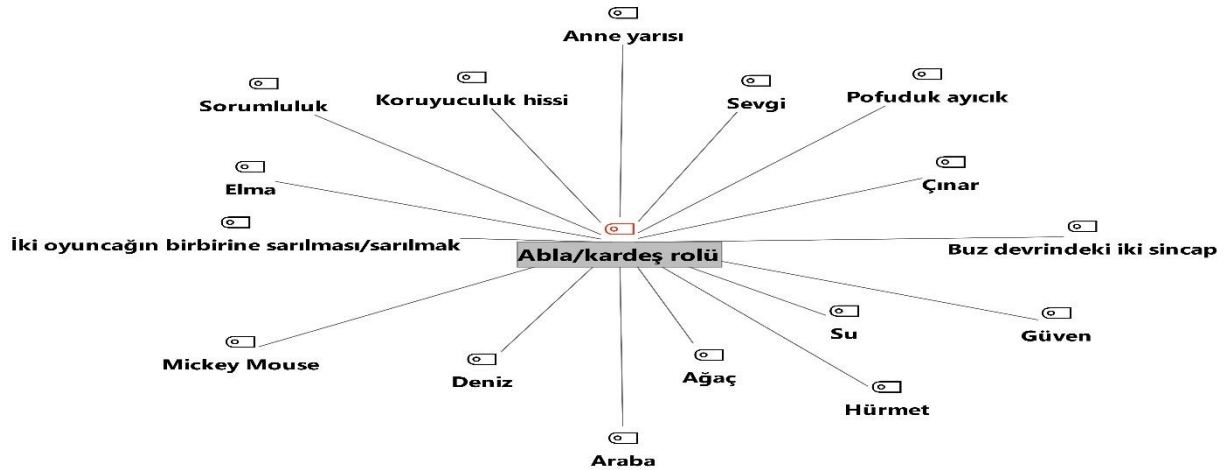
Eş olmak neyi ifade ediyor benim için. Ay mutluluğu ifade ediyor. Aynen. Mutluluğu ifade ediyor (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Eş olmak bence huzurla bağdaştırabileceğim bir şey olmalı. Eşime ben çünkü mümkün olduğunca huzur vermeye çalışıyorum. Eve geldiğinde huzur bulmasını istiyorum. ıı huzurlu bir, ne bileyim, huzurlu olmalı ya. Evin ortamını bir doğa tablosu gibi düşünün. Adam eve geldiğinde ıı onu yormadan, işte evinde huzur bulsun, kafası dinlensin, çok fazla isteklerde, taleplerde bulunmamaya çalışıyorum. Huzurlu bir tablo gibi düşünelim (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların büyük çoğunluğu “eş rolü” nü en çok huzur, mutluluk, güven, sevgi ve aşk gibi duygularla ifade etmişler ve bir yuva olarak algıladıklarından bahsetmişlerdir.

Abla/kardeş rolü: “anne yarısı”

Kadınların “rol benzetmeleri” teması odağında “geleneksel roller” içerisinde öne çıkan ve en çok benzetmede buldukları bir diğer rol “abla/kardeş rolü”dür.

Şekil 27. Abla/Kardeş Rolü: “Anne Yarısı” (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 27’de de görüldüğü gibi “*abla/kardeş rolü*”ne ilişkin benzetmede bulunan kadınların hemen hemen hepsi bu role ilişkin olumlu benzetmeler yapmışlardır. Ayrıca büyük bir çoğunluğu kardeşlerine annelik yaptıklarından bahsetmişler ve “*abla/kardeş rolü*”nü annelikle bağdaştırarak “*anne yarısı*” olarak ifade etmişlerdir.

Valla abla rolü zor bir rol (karşılıklı gülerek). Niye zor? İki tane kız kardeş ı Büyüttüm. Besledim büyüttüm (karşılıklı gülerek). Öyle olduğu için de onların da bütün sorumlulukları bendeydi. İ hani neye benzetmek gerekir, anne yarısı gibi bir şeyim yani hani. “Anne yarısı” diyebilirim. Belki bu teyze için kullanılabilir ama bence abla da böyle. Çünkü ı annemden ziyade hani her şeylerine ı ben koştum. Tabi ki bir anne gibi asla olamam onlara ama, ı annemin yapması bir çok gereken birçok görevi ben yaptım bu süreçte ve hala da devam ediyor aslında (gülerek). Mesela kardeşlerimin her hangi bir küçük sorunlarında ya da önemli sorunlarında ilk önce bana anlatırlar, benden işte annemle konuşuyum, anneme şöyle mi söyleyeyim, annemden önce bana söylerler. Ve bazen ben artık yoruluyorum diyorum “ben sizin anneniz değilim” (gülerek). “O sorumluluğu benden alın, annenizle görüşün”. Çünkü benim yetemediğim durumlar oluyor. İı evet yani anne yarısı olmak (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Abla olmak. Gerçekten evlat şey abladan kardeşime anne gibiyimdir yani anne rolüm vardır ona da. İ güzel bir şey o. Onu bir şeye benzetemedim. Anne gibi evet (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar tıpkı “*kız evlat rolü*”nde olduğu gibi “*abla/kardeş rolü*”nü de sorumlulukları olan zor bir rol olarak ifade ederken yine de söz konusu role ilişkin algılarını olumlu benzetmelerle ifade etmişlerdir.

Teyze/hala rolü: “*çilek*”

“*Rol benzetmeleri*” teması odağında “geleneksel roller” içerisinde sıralanan ve en çok benzetme yapılan bir diğer rol ise “teyze/hala rolü”dür. Kadınlar söz konusu role ilişkin algılarını “*çilek*”, “*anne gibi olmak*”, “*çiçek*”, “*sevgi*”, “*dünyadaki en güzel şey*”, “*elma şekeri*”, “*kuzucuk*”, “*şefkat*” ve “*yumoş ayıcık*” gibi benzetmelerle ifade etmişlerdir.

Teyze de ben şey, çilek demek istiyorum tadı. En sevdiğim meyve (gülerek). Tadı güzel, yerken zevk alıyorum, aynı şekilde yeğenime bakarken de öyle (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Şey, yani gördüğüm sürece, yanımda olduğu sürece kesinlikle, hani annesi var çok şükür, çok güzel bir annesi var, çok güzel evladını büyütüyor ama, Alya ile yan yana koyduğumda ayrım yapamıyorum. Anlatabiliyor muyum? O benim için çok güzel bir şey. Ona çok yoğun sevgi hissediyorum. O da yani nasıl bir şey ile söyleyeyim, bir eşya bir şey yani...Ben ona şey derim severken gıdıklı derim. Öyle severim ben onu. Hatta şey severim ben, sevgim hırçındır, severim, ne olabilir mesela çilek olabilir mesela (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Teyze olmayı da neye benzetebiliriz; yani müthiş bir şefkat duygusu olabilir. Çünkü başka hiç bir şey hissedemiyorum ona karşı (gülerek). Ne olursa olsun bir şefkat yani, sonsuz (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Teyze, yani dünyadaki en güzel şeymiş. Hele anne olmayan biri için bence teyze olmak, hani o duyguyu yaşamak, hem çok sorumluluk almıyorsun, ama aynı zamanda da çok sevdiğin iki çocuk, yani o bambaşka (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Hala olmak da yine şey, sevgi yani, bana hissettirdikleri bunlar. Yani bunların hepsi şey, beni mutlu eden şeyler. Ben hayata biraz farklı bakıyorum galiba. Ben çok pozitif bir bakış açım

var. O yüzden şey bir şeye benzetemem, çünkü hiç bir şey değil ama ne hissettirdiğini söyleyebilirim, işte (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar “teyze/hala rolü” ne ilişkin genel olarak sevgi ve şefkat içeren benzetmelerde bulunmuşlardır.

Gelin rolü: “kül tablası”

Kadınların “rol benzetmeleri” teması odağında “geleneksel roller” içerisinde öne çıkan ve en çok benzetmede buldukları son rol ise “gelin rolü”dür. Kadınlar “gelin rolü”ne ilişkin “kül tablası”, “olması gereken bir mecburiyet”, “kıyamamak”, “mandal” ve “köprü” şeklinde benzetmelerde bulunmuşlardır.

Mecburiyet. Mecburiyet başka hiç bir şey değil. Ama mecburiyet de olsa olması gerekiyor. Olması gereken bir mecburiyet (30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

Direk kayınvalidem aklıma geldi. Çünkü bana gerçekten kızı gibi davranır. Onun mutluluğu ile biz mutlu oluruz ama bir objeye benzetemedim ya. Kıyamama var onlarda. Çok fazla bana hissettirdikleri şey, kıyamamak (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Gelin olmak maalesef mandal diyeceğim, yani dış kapının dış mandalı. (Karşılıklı olarak gülüşmeler oluyor). Yani çünkü ne kadar istesem de bazı şeylere müdahale edemiyorsun, senin haddine değil gibi düşünüyorsun. Yani daha doğrusu öyle düşünüleceğini de biliyorsun, o yüzden hiç karışmayayım daha iyi diyorsun. Uzak hissediyorsun yani (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Bilmiyorum gelin olmak, bir köprüye benzetebilirim aslında. Çünkü ailesiyle eşim arasında bir köprü oldum. Hatta geçenlerde bunun esprisi oldu. Görümceme dedim ki, "Hadi dedim yine iyisin, sayemde dedim kardeşinizin yüzünü görüyorsunuz". "Aynen dedi, siz dedi evlenmeden önce Cemil çok sık köye gelmiyordu dedi yani. Siz evlendiniz evleneli her hafta görüyoruz kardeşimizi". O yüzden onun ailesiyle arasında bir köprü oldum diyebilirim (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Gelin olmak, bir kül tablası olabilir. Daha olumsuz nitelikler barındırdığı için olabilir, hani bir nesneye bir eşyaya benzeteceksek ya da bir köşede unutulmuş bir biblo belki diyebilirim gelinlik için. Ya da tam aksine, her gün fırçalanan bir şey denilebilir. Onda şey açık. Aşağıya doğru liste uzayabilir (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi “gelin rolü”ne ilişkin kadınlar çoğunlukla olumsuz benzetmelerde bulunmuşlardır. Ancak dikkat çeken nokta kadınların bir önceki tema olan “rol sıralaması: merkezi roller” teması odağında sıraladıkları rollere ilişkin benzetmelerde buldukları göz önüne alınırsa, olumsuz benzetmelerde bulunmuş olsalar da merkezi aldıkları roller içerisinde “gelin rolü”ne de yer vermiş olmalarıdır. Bunun sebebi mevcut hayatlarında söz konusu role ilişkin sorumluluklarını da yerine getiriyor olmalarından kaynaklı olabileceği söylenebilir.

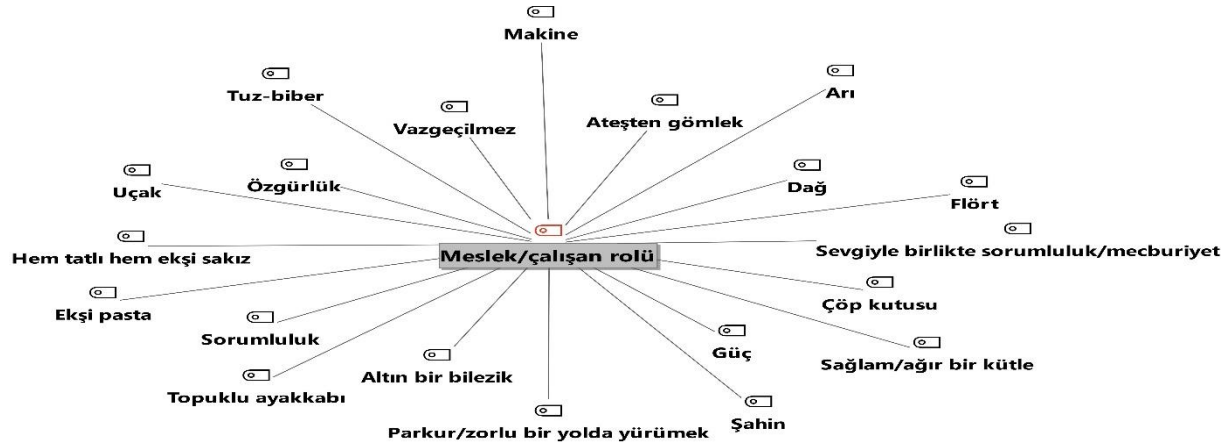
“Rol benzetmeleri” teması odağında ilk olarak, kadınlar en çok “geleneksel roller” e ilişkin benzetmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda da “geleneksel roller” içerisinde kadınların en çok “kız evlat rolü”, “anne rolü”, “eş rolü”, “abla/kardeş rolü”, “teyze/hala rolü” ve “gelin rolü”ne ilişkin yaptıkları benzetmeleri incelenmiştir. Benzetmelere bakıldığında ise kadınların özellikle anne ve kız evlat rolüne ilişkin

benzetmelerinin sorumluluk ve beklentileri ifade ettiği ve kadınların bu rollerini tasvir ederken bir yandan vazgeçilmez olduklarını ifade ederken bir yandan da rollerin üzerlerindeki yükünü ifade etmişlerdir. Kadınların eşlerine ilişkin benzetmelerinin temelinde ise yine sorumluluk ve beklentiler yer almakla birlikte eşlerini daha çok “sığınak ya da dağ” olarak gördükleri ve huzur ve mutlulukla bağdaştırdıkları görülmüştür. Bu durum kadınların ataerkil toplumdaki konumunu çok güzel ifade etmekte ve kadınların baba evinde misafir ve anne babaya yardımcı kocasının evinde ise sorumluluk sahibi ancak korunup kollanan bir varlık olarak nitelendirildiğinin göstergesidir.

İkinci olarak ise “mesleki roller” odağında kadınlar en çok “meslek/çalışan rolü”nü merkezi roller içerisinde sıralamışlar ve söz konusu role ilişkin benzetmelerde bulunmuşlardır.

Meslek/çalışan rolü: “ateşten gömlek”

Kadınlar “rol benzetmeleri” teması odağında “meslek/çalışan rolü”ne ilişkin de benzetmelerde bulunmuşlardır.

Şekil 28. Meslek/Çalışan Rolü: “Ateşten Gömlek” (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 28’de görüldüğü gibi kadınlar “meslek/çalışan rolü”ne ilişkin çeşitli benzetmelerde bulunmuşlardır. Söz konusu benzetmeler içerisinde ise en çok “arı”, “makine”, “ateşten gömlek”, “dağ” ve “sevgiyle birlikte sorumluluk/mecburiyet” temaları ön plana çıkmıştır.

Yani işimi arıya benzetiyorum, işçi arı. Hani bazen böyle selfieler çekeriz, ıı pazartesimiz iyi geçsin falan gibi. Yani işçi arıya benzetiyorum. Arılar nasıl hani vızır vızır sürekli bal üretir (...)ıı hem bir işte heykeltıraş gibi, bir şey gibi, bilim artı sanat yani bizim işimiz. Her insanın beklentisi var, psikolojisi farklı, ağır eşiği farklı. İşçi arıya benzetiyorum yani sürekli çalışmayı sevmek lazım. Yorucu bir iş, öyle naz niyaz öf püflen olmuyor yani. İşçi arı (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Hımm. O da zor. O da sanki yemeğe çok fazla karabiber dökmüş gibi bir şey. O benim için öyle, hani belki bir başkası öyle düşünmez ama. Yaşadıklarımı, şu an içinde bulunduğum durumu düşününce hakaten öyle. ıı şu anki bulunduğum konumda da benden beklenti çok

fazla (...)Ne diyim, ı nasıl bir şeye benzetelim bunu? Ateş üstünde yürümek gibi bir şey. O dengeyi çok iyi sağlamak lazım. Vatandaşla üst düzey arasındaki ilişkiyi, hem onlara hoş görüneceksin, hem yukarıya hoş görüneceksin. Ama bu yalakalık olarak değil, hoş görüneceksin derken, Bir şeyleri yapabilmek bazında hoş görüneceksin. Zaten insanlar bir şeyler yapabileceğini düşünürse, sana yakınlık gösterir ya da gelir derdini açar, yadeyse ı ne derler, "karının doymayacağı yere açlığını belli etmeyeceksin", insanlar bana açlığını belli ediyor. I ne derece yapabiliyorum bilmiyorum. Tabi içinde bulunduğum kurallar beni o konuda çok kısıtlıyor. Ama elimden geleni yapmaya çalışıyorum. İşte şey ya ateşten gömlek giymiş gibi bir şey, burada, şu anda burada olmak. Devlet dairesi için onu söyleyemem. E orda çünkü senin üstünde bir amir daha var. Yapamadığın zaman topu atabiliyorsun. "Ya ben işte, benim elimden bu kadar geliyor, ben ancak bunu yapabilirim, gerisini ben yapamam" deyip gönderebiliyorsun. Ama burası, ı bu makam çok farklı, çünkü pek çok kararı kendi başıma almak zorunda kalıyorum, ı pek çok yerle ilişki kurmak zorunda kalıyorum. Yaptığım doğru da benim, yanlış da benim. Arkamda kimse yok çünkü. O yüzden burası çok daha zor. O tabir çok uygun bence ateşten gömlek (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Çalışan. O neye benziyor. O valla bir ateşten gömlek bence. Direk tabiri caizse. Hani zor çünkü günümüz şartlarında da Ülkemizde de akademisyenlik zor. Çalışan bir bayan olarak kadın olarak özellikle Aksaray'da bunu yapmak zor olduğu için (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Meslek sahibi kişi, ı onu da, ya meslek sahibi kişi olmak benim çok önemli. Onu da böyle bir dağa falan benzetebilirim. I o benim için çok hani kuvvetli, devrilmeyen, sağlam bir cisim olduğu için (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Çalışan kadın olmak, onu da bir makineye benzetiyorum. Çalışan demir paslanmaz, sürekli böyle bir şeyler yapmak, iyi de geliyor aslında. Yorucu olmasına rağmen ama gerçekten çalışmak güzel bir şey (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar “*meslek/çalışan rolü*”ne ilişkin benzetmelerinde hem güzel hem zor, hem sevdikleri hem istemedikleri hem çok çalıştıkları hem de bundan zevk aldıklarını belirten ifadelerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla çalışan kadın olmanın, kadınlar için hem sorumluluk ve mecburiyeti hem de severek yaptıkları bir rol olduğu görülmektedir.

İş (karşılıklı gülerek), iş tuz biber diyelim. Yani yemek yiyip karnımızı doyurursunuz ama tuzlu olursa daha güzel olur, tuza iş diyelim (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Çok rutin bir şey ya çalışmak. Özellikle memuriyette çok rutiniz. Bazen sıkıcı olabiliyor aynı rutinleri yapmak, bunaltıcı olabiliyor. Ben işimi seviyorum, sevmiyorum değil. Severek yapıyorum, şu an memnunum yani yaptığım işten. Ama işte zaman zaman bunalıyorsunuz. Iı bunu neye benzetebiliriz? (Düşünüyor). Böyle içi ekşi pasta gibi bir şey diyebilirim (gülerek). Dışı güzel böyle, içi ekşili bir pasta (kahkahayla gülerek). Yaş pasta (gülerek) (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Onu şuna benzetebilirim; bir sakız var ya hem ekşi hem tatlı. Hah o sakıza benzeteyim onu da. Vivident miydi? Önce diyor tatlı sonra ekşi. Hem çok seviyorum hem ay böyle bazen artık öğrencilerden dolayı "Yeter artık." diyorum yani. "Emeklilik yaşım gelse de emekli olsam." diyorum. Hem çok zevk alıyorum, bir yandan da bırakmak istiyorum. Ama bırakırsam da "Yok hayatımda büyük bir yer kaplıyor, yapamam. Hani evde ne yapacağım?" diyorum. Hem ekşi hem tatlı benim için (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınların ayrıca “*meslek/çalışan rolü*”ne ilişkin yukarıdaki “*tuz-biber*”, “*hem tatlı hem ekşi sakız*” ve “*ekşi pasta*” gibi benzetmelerde de bulunmaları aynı şekilde çalışan kadın olmayı hem istedikleri hem de zorlandıkları bir rol olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu durum yine kadınların hem geleneksel rollerinde birincil sorumlu olmaları hem de bir çalışan kadın olmalarından kaynaklandığını göstermektedir.

Fiziksel olarak sağlıklı olma rolü: “turp”

Kadınların “rol benzetmeleri” teması odağında “geleneksel roller” ve “mesleki roller” den sonra en çok benzetmede buldukları bir diğer rol is “aktivite ve sağlık” rolü odağında “fiziksel olarak sağlıklı olma rolü” dür. Söz konusu role ilişkin kadınlar “aslan”, “turp”, “sportif olma” ve “güven” şeklinde benzetmelerde bulunmuşlardır.

Spor diyorum ya. Yüzmeyi de severim mesela. Aktif şey deyince, sportif olmak aklıma gelen. Spor ile uğraşmak. (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Şimdi fiziksel olarak sağlıklı olmanın her şeyden önemli olduğunu düşünüyorum öncelikle (...)Güven, güven duygusu bence sağlıklı olmanın verdiği şey. Yani onun dışında hani karamsar olmazsın, daha pozitif olursun (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Aslan olsun (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Evet, turp (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar, “rol sıralaması: mevcut rolleri” teması odağında önem verdikleri rolleri en çok “geleneksel roller” içerisinde seçmişler ve diğer rollerden bahsederken hatta “mesleki roller” de söz konusu rolleri son sıralamalara koyduklarını ve dolayısıyla kendilerini hep ikinci plana attıklarını fark ettiklerini belirtmişlerdir. Rol sıralamalarında sadece birkaç kadın “fiziksel olarak sağlıklı olma rolü” ne değinerek, sağlık olmazsa diğer bütün rollerini yerine getiremeyeceklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla benzetmelerde de görüldüğü gibi sadece belirli sayıda kadınlar “fiziksel olarak sağlıklı olma rolü” ne önem verdiğini belirterek benzetmede bulunmuşlardır. Söz konusu benzetmelere bakıldığında bu role önem verdiğini belirten kadınların sağlıklı olmayı güven duygusu ve iyi olmakla bağdaştırdıkları görülmektedir.

Sosyallik rolü: “gezmek”

“Rol benzetmeleri” teması odağında öne çıkan bir diğer rol ise “kişilerarası görünüm” rol grubu içerisinde yer alan “sosyallik rolü”dür. Kadınlar “sosyallik rolü”ne ilişkin “deniz manzaralı bir ev”, “gezmek”, “kafa dağıtmak” ve “isteyip alamama/açlık” şeklinde benzetmelerde bulunmuşlardır.

Sosyallik de (gülerek) deniz manzaralı bre ev olsun. Yani kendi eviniz ama deniz manzaralı olursa daha güzel olur (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

İsteyip de alamama duygusu. Açım yani, açlık var orada (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Sosyal aktiviteler de gezmek, ağaç, sürekli ağaçları görmek, gezmek, doğa. Gezmeyi ben çok seviyorum (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Sosyallik, arkadaş topluluklarıyla eğlencelere gitmek, yemekler yemek vs. yani sosyallik derken mesela benim kızım çok şeydir, gönüllü şeylere çok meraklıdır. Ben de o gönüllülük esası fazla yok. Ben daha çok güzel vakit geçirmek, eğlenme adına, değişik işte gruplar ile beraber olup kendimi daha iyi hissetmek diye görüyorum... İletişim de çok önemli yani. Sadece evin içine kapanmayı da doğru bulmuyorum. İnsanın arkadaş çevresi olmalı. O gelir aklıma

yani. Güzel bir yemek yemek dışarıda, ya da evde de olabilir parti gibi. Eskiden vardı partiler, şimdi kalmadı. Yılbaşı partileri mesela, annelere gideriz oradan arkadaşlarımıza geçeriz. Hani geceyi öyle tamamlarız. Çok dışarıda olmayı sevmiyoruz. Öyle seviyorum ben şey olarak (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Sosyallik de kafa dağıtmak için diyebiliriz yani (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınların “rol sıralaması: merkezi roller” teması odağında da “sosyallik rolü”nü önem sırasında daha sonlara koyduklarını ve sebebinin ise çok fazla vakit bulamadıkları olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla kadınlar bu role ilişkin benzetmelerinde de “sosyallik rolü”nü bir hayali anlatır gibi ve çoğunlukla özlem duydukları bir rol gibi anlattıkları görülmüştür. Ayrıca bazıları bu rolü arkadaş çevresiyle bağdaştırırken bazıları için ise gezmeyi ifade ettiği görülmüştür.

Arkadaşlık rolü: “vefa”

“Rol benzetmeleri” teması odağında ön plana çıkan son rol ise “diğerleriyle ilişki” rol grubunda yer alan “arkadaşlık rolü” dür.

Şekil 29. Arkadaşlık Rolü: “Vefa” (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 29’da da görüldüğü gibi kadınlar “arkadaşlık rolü”ne ilişkin çeşitli benzetmelerde bulunmuşlardır. Söz konusu benzetmeler içerisinde ise en çok “vefa” teması ön plana çıkmıştır.

Arkadaş. Ya o bambaşka bir duygu ya aynen. Yani nasıl anlatabilirim bunu da. Arkadaş benim için vefayı temsil ediyor. Vefalı dostlarınız varsa eğer. Hiçbir sıkıntınız olmuyor aynen (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Arkadaşlık vefa bence. Çok fazla arkadaşım yoktur böyle. Hani selamlaşırım, herkesle selamlaşırım, bir kısımla arkadaş olurum, çok az kısımla da dost olurum. Yani onda en çok aradığım şey vefadır. Hani uzak olsak bile hatırlanmak, düşünüldüğünü bilmek, ona çok önem veririm. Benim verdiğim değeri görmemek üzer beni arkadaşta. Ben birazcık daha fazla değer yüklerim ve onu da karşı taraftan görmek isterim dolayısıyla. Vefa duygusu geliyor arkadaş deyince, vefalı olmalı yani bana. Unutmamalı beni (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

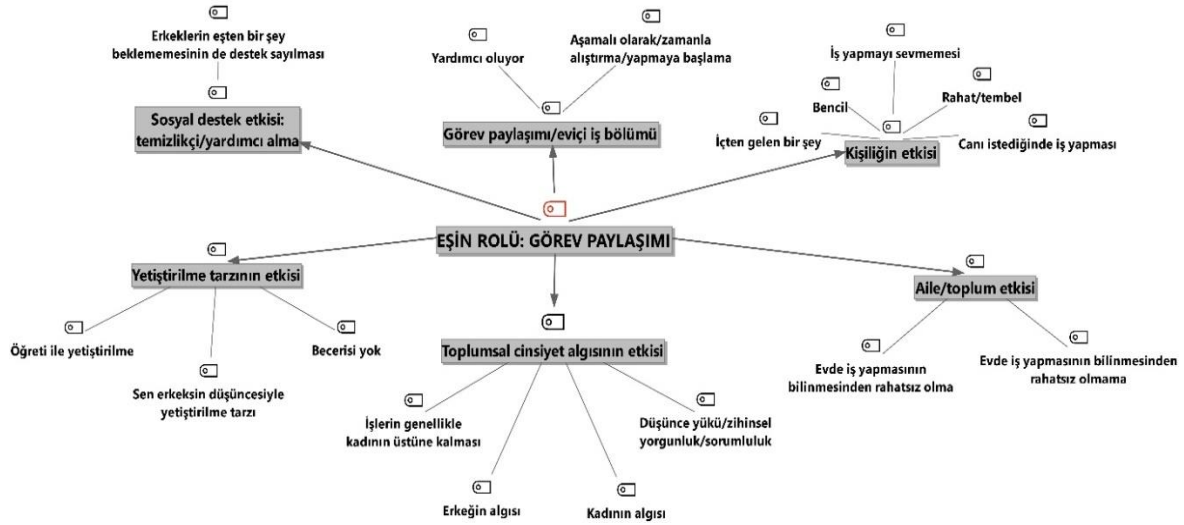
Kadınların “arkadaşlık rolü”ne ilişkin benzetmelerine bakıldığında kadınlardan bazıları için arkadaşlık eğlenceli ve geçici bir duygu ile bağdaştırılırken bazıları için ise kardeşlik,

güven ve vefa gibi daha kalıcı duygularla ifade edildiği görülmektedir. Ancak yine de hem “rol sıralaması: merkezi roller” hem de “rol benzetmeleri” temalarında görüldüğü gibi kadınların hemen hemen tamamına yakını öncelik sıralarında “geleneksel roller”e yer verdikleri ve sadece kendileri ile ilgili rolleri daha arka plana attıkları söylenebilmektedir.

Sonuç olarak; “rol benzetmeleri” teması odağında kadınlar bir önceki tema olan “rol sıralaması: merkezi roller” temasında önem verdikleri rollere ilişkin benzetmelerde bulunmuşlardır. Önceki bölümde de ifade edildiği gibi kadınların hayatlarında merkez aldıkları rollerin hemen hemen tamamına yakınının “geleneksel roller” den oluştuğu ve “mesleki roller” de dahil olmak üzere sadece kendilerini merkezi alan rollere genel olarak ikinci plana attıkları görülmektedir. Bunun sebebinin ise “rol benzetmeleri” teması odağında yaptıkları benzetmelerden de anlaşıldığı üzere yakın çevreleri ile ailelerini temel alan “geleneksel roller”in kadınlar tarafından sorumluluk ve mecburiyet olarak algılanmasıdır. Kadınların merkezi aldıkları rollere ilişkin benzetmelerinde ise söz konusu rollere ilişkin hem olumlu hem de olumsuz algılarının olduğu görülmektedir.

4.2.1.4. Eşin Rolü: Görev Paylaşımı

“Çoklu rollerin analizi” ana teması odağında kadınlar, “mevcut rolleri”, “rol sıralaması: merkezi rolleri” ve “rol benzetmeleri” temalarına değinerek mevcut hayatlarındaki rollerinden bahsetmişlerdir. Ardından kadınlar söz konusu çoklu rollerini yerine getirirken bu rollerin sorumluluklarına ilişkin eşlerinin rolüne değinmişlerdir. Dolayısıyla “çoklu rollerin analizi” ana teması odağında son olarak “eşin rolü: görev paylaşımı” teması ön plana çıkmaktadır.

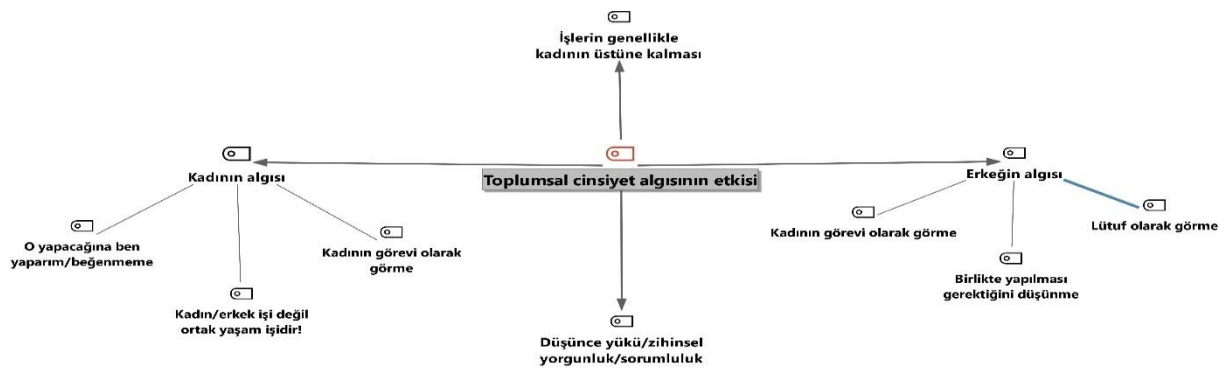

Şekil 30. Eşin Rolü: Görev Paylaşımı (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 30’da görüldüğü gibi “eşin rolü: görev paylaşımı” temasında ön plana çıkan alt temalar; “toplumsal cinsiyet algısının etkisi”, aile/toplum etkisi”, “yetiştirilme tarzının etkisi”, “görev paylaşımı: ev içi iş bölümü”, “sosyal destek etkisi: temizlikçi/yardımcı alma” ve “kişiliğin etkisi” şeklindedir.

4.2.1.4.1. “Toplumsal Cinsiyet Algısının Etkisi”: “Görev” mi “Lütuf” mu?

“Eşin rolü: görev paylaşımı” teması odağında kadınlar ilk olarak ev içi görev paylaşımına ilişkin “toplumsal cinsiyet algısından etkisi”nden bahsetmişler ve ev içi görev paylaşımına ilişkin kendilerinin ve eşlerinin düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Şekil 31. Toplumsal Cinsiyet Algısının Etkisi (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 31’ de görüldüğü gibi ev içi görev paylaşımında eşin rolüne ilişkin “toplumsal cinsiyet algısının etkisi” teması odağında “kadının algısı”, “erkeğin algısı”, “düşünce yükü/zihinsel yorgunluk/sorumluluk” ve “işlerin genellikle kadının üstüne kalması” temaları ön plana çıkmıştır.

“Kadının Algısı”: “kadın/erkek işi değil ortak yaşam işidir!”

“Kadının algısı”: “kadın/erkek işi değil ortak yaşam işidir!” teması odağında kadınlar ev içi görev paylaşımı konusundaki düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda kadınların yarısından fazlası ev işlerinde kadın-erkek ayrımının olmaması gerektiği ve ev işlerinin erkeklerin de sorumluluğu olduğunu dile getirerek “kadın/erkek işi değil ortak yaşam işidir!” temalarına vurgu yaparken, kadınların diğer yarısı ise ev işlerinin kadının sorumluluğunda olduğunu ya da eşinin yaptığı işleri beğenmediğini ve kendisinin yaptığını dile getirerek “kadının görevi olarak görmesi” ve “o yapacağına ben yaparım/beğenmeme” temalarına vurgu yapmışlardır.

İlk olarak kadınların büyük çoğunluğu ““kadın/erkek işi değil ortak yaşam işidir!” alt temasında ev işlerinin sadece kadının sorumluluğunda olmadığından bahsetmişlerdir.

Yani evdeki işler kadın işi değil aslında ortak yaşam işidir. İşte büyük bir, ya eşi ya çocuklarla. İşte “ben dün bulaşığı topladım”, ya kardeşim o bulaşığı ben her gün üç gün beş gün topluyorum, bir kere toplayınca o bulaşık bitmiyor. Artı bulaşık benim bulaşığım değil (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Her zaman kadın çalışır, erkek işe gider gelir. Erkeğin tek görevi işe gelip gitmekmiş gibi bir şey var toplumda ama aslında öyle değil. Hayat müşterek, ortak, her şeyin beraber yapılması lazım. Nasıl, ben taşın altına elimi koyup bir sürü sorumluluğu alıp işe gelip gidiyorsam, her şeyi elimden geldiğince idare etmeye çalışıyorsam, bir insan olarak, bay bayan diye ayırmayalım, hepimizin bunu yapması gerekiyor diye düşünüyorum. Tabi biraz düşünceliyse yapmamız gerekiyor (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Çünkü, tırnak içinde, sizin ev işi diye yaptığımız şey ayıp ve utanılacak bir şey değil. Hani bu insanı küçültecek bir şey de değil. Bir baba iseniz, bir çocuğa baba iseniz eğer affınıza sığınarak, o çocuğun burnunu silmeniz gerekir yani. Hani anlatabildim mi? İnsana yardım anlamında. Bu manada diyorum. Bu tarz süfli işler, kadınlarındır diye bir şey yok. Hani böyle bir şey yok. Ne dini açıdan, ne ahlaki açıdan. Biz bunu görgü ve gelenek kalıplarına hapsedip zaten şey yapmışız. Siz bütün, nasıl anlatayım, öğretilere bakın dünya üzerinde herhangi bir inanış efendim şeyine bakın, neye bakarsanız bakın hani bu küçültücü bir şey değil. Bir çocuğa destek olmak, bir kadına bir insana destek olmak, ne bileyim işte hani, insanda olması gereken bir şey. Kadınlar, işte bu çocuğu bu kadın doğurdu diye, ya da işte baba sadece parayı kazanır getirir... Değil, böyle bir şey değil (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Evi biz beraber paylaşıyoruz. Hayatımız beraber. Biz her şeyi ile ortağız. Yani o düşüncüyü yerleştirdik kendimize (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar ev işlerinden sadece kadınların sorumlu olmadığını ve ev işlerini yapmanın erkeklerin de görevi olduğunu belirtmişlerdir. Bnezer şekilde Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında da Meksikalı çalışan kadınlar; kocaların eşlerini daha fazla desteklemesi, çocukların ihtiyaçlarını karşılamada daha fazla yer alması ve eşlerin ev işi ve çocukta birlikte sorumlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak burada “kadının algısı” teması odağında kadınlar kendi fikirlerini belirtmektedirler ve dolayısıyla böyle olması gerektiğini belirten kadınların eşlerinin de aynı fikirde olup olmadığı ya da evde görev paylaşımının olup olmadığı diğer temalarda ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Ev işlerinin ortak yaşam işi olduğunu dile getiren kadınların yanı sıra yine büyük bir çoğunluğu da ev işlerinin sadece kadının sorumluluğunda olması gerektiğini düşündüğünü ya da erkeğin de sorumluluğunda olsa bile eşlerinin yaptığı işleri beğenmediklerini dile getirmişler ve bu bağlamda “kadının görevi olarak görmesi” ve “o yapacağına ben yaparım/beğenmeme” temaları da ön plana çıkmıştır.

Yani her şeyi ortak yapan biraz daha eşitliğin olduğu yani her şeyi belki tabii ki erkeğin yapamayacağı şeyler vardır, kadının yapamayacağı şeyler vardır. Ben bugün nasıl bir mobilya taşıırken eşimi bekliyorsam eve, gel bu mobilyayı sen taşı diyorsam tuvaleti temizlerken de benim temizlemem lazım. Yani eşime gel de burayı sen temizle diyemem. Çünkü kadının alışık olduğu şey var. Erkeğin yapması gereken, erkeğin gücünün gerektirdiği şey var. Dolayısıyla o sınırları iyi bildiğin sürece eşit olması gerektiğini düşünüyorum. Ama maalesef değil (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

İı bence kadındaki görev, erkeğinki yardım. Evet her zaman öyle. Benim zaten eşim kesinlikle yemek yapmayı falan bilmiyor, ev işleri de, sadece çok düzenli (karşılıklı gülerek). En azından iş çıkarıyor (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani biraz da onun görgüsü, biraz da benim görgüm. Ben bir de şeye inanırım, eşit olmalı insanlar ama evde kadın kadınlığını yapmalı, erkek erkekliğini yapmalı (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlardan bazıları erkek ve kadının işinin ayrı olması gerektiğini, erkeklerin her işi yapamayacaklarını düşündüklerini dile getirmişlerdir. Bu kadınların ise kesinlikle süper kadın idealine bağlı olduğunu söyleyen kadınlar olması da dikkat çekicidir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)’in çalışmada da bazı kadınlar “yardım istenmesine rağmen kendi sorumluluğu olduğu algısı”, “evsel sorumlulukların erkeklerin işi olarak görülmemesi”, “erkeklerin ev işi yapmaması gerektiğini hissetme” ve “erkeklerin bir şey yapmasını beklememe” temalarına vurgu yapmışlar ve çalışmada bu kadınların hepsini yaparak süper kadın idealine uymaya çalıştıkları görülmüştür. Söz konusu düşüncelere tam olarak katılmamakla birlikte bazı kadınlar ise erkeklerin yaptıklarını beğenmeyip kendilerinin yaptığını ancak bu durumun yanlış olduğunu ve eşlerinin bu duruma alışmalarına neden olduklarını dile getirmişlerdir. Yine Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında da kadınların kocalarının “evi temiz tutmaya değer vermemesi”, “duyarsızlık sonucu hayal kırıklığı”, “kocaların farklı bir dünyada yaşamaları”, “kocaların eşlerin gereksinimlerine dikkat etmemesi” ve “sorumlulukların otomatik olarak eşe düşmesi” temalarına değinerek yukarıdaki kadınlarla benzer ifadeleri kullanmışlardır. Bu kadınlar ise süper kadın idealine karşı olan ve rollerin paylaşılması gerektiğini savunan kadınlar olmakla birlikte eşlerini bu duruma alıştıramadıklarından bahsetmişlerdir.

Biraz daha aslında ben hayatı biraz daha düzenli yaşamak isteyen biriyim. Yemek vaktinde olacak, temizlik zamanında yapılacak ama eşim öyle değil. İı eşim için yemek olmasa da olur, geçiştirilebilir bir şey mesela ama ben öyle değilim. O bunu çok önemsemiyor, bense bunu çok önemsiyorum. Hâlbuki ben kendimi yormasam yemek yapmasam, temizlik yapmasam Çok sıkıntı olacak bir konu değil. Benim hayatım bu sefer düzensizleşiyor. Bunu da ben

yapamıyorum. Öyle olunca her şey benim üstüme kalmak zorunda oluyor. Yapmayabilirim, özgürüm o noktada ama yapmak istiyorum. Ha ona da yardımcı ol, temizlik yapalım dediğim zaman onun dediği şey bu sefer "sen beni beğenmiyorsun", çünkü ü ilk başta yardım ediyordu yemeğe falan ama bu sefer çok fazla soru gelince tabak nerde bilmem ne nerde gibi bu sefer olmuyor, bu sefer ben tahammül edemiyorum. Öyle olunca hani.. O yapacağına ben yapıyım. Ufak tefek işlerde sofrayı kurma gibi zaman zaman yardımlar olabilir. Ama onun dışında çok da bir şey (gülerek) yaptığımı söyleyemem (...) ıı aslında daha çok çaba harcıyoruz yani kadınlar olarak. Ama yapmaya da devam ediyoruz. İıı biraz bu da fitratla ilgili bence. Hani bilmiyorum belki öyle kadınlar vardır. "yapmıyorum", "sen yapmıyorsan ben de yapmıyorum" ama bizim kendi ailevi geleneğimizde de bu olmadığı için.. bi şekilde hani yemek konacak yani o sofa kurulacak. Sen yapmıyorsan ben de yapmıyorum, bunun bize yakışmayan bir davranış hani olduğunu düşünüyorum (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

U.'la hep bunun geyiğini yaparız zaten işte. Ben ilk evlendiğimizde şeydim hakikaten hani böyle beğenmiyordum. Kötü süpürüyor ya, temizlik mi o falan diyordum ama şunun farkındaydım ben her zaman. Tamam kötü süpürsün böyle böyle şey yapacak, kötü süpüre süpüre öğrenecek falan diyordum. İlk etapta eleştirdim, "daha iyi biliyorsan al sen yap" ya da şunu diyor "sen çok güzel yapıyorsun canım, hadi sen yap". "Canım sende güzel yaparsın, yapa yapa öğreniyor insan. Bende anamın karnından bunu bilerek çıkmadım zaten" (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Eşlerinin sorumluluk almaması nedeniyle ya da eşlerin yaptığı işleri beğenmedikleri için ev işleri ile ilgili sorumlulukları kendilerinin üstlendiğini dile getiren kadınlar bu durumun yanlış olduğunu belirtmekle birlikte bazıları bu durumu düzelttiğini bazıları ise sorumluluk almaya devam ettiğini dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak, "eşin rolü: görev paylaşımı" konusunda birçok "kadının algısı" temelde ev işlerinin kadının görevi olduğunu düşünenler, ortak paylaşılması gerektiğini düşünenler ve ortak olması gerektiğine inanmasına rağmen tüm sorumluluğu üstlenenler şeklindedir. Ancak yine de büyük çoğunluğunun görev paylaşımı olması gerektiğini düşündüğü görülmektedir.

"Erkeğin Algısı": "lütuflar olarak görme"

"Toplumsal cinsiyet algısının etkisi: "görev" mi "lütuflar" mu?" teması odağında kadınlar ikinci olarak ev işlerinin yapılması konusunda "erkeğin algısı: "lütuflar olarak görme" teması ile eşlerinin düşüncelerinden bahsetmişlerdir. Bu bağlamda "kadının görevi olarak görme", "lütuflar olarak görme" ve "birlikte yapılması gerektiğini düşünme" alt temaları ön plana çıkmıştır.

Eşim, yok tamamen bu işleri kadının yapması gerektiğini düşünüyor. Çok farklı bir ailede büyümüş, yardımcılarla büyümüş, annesi ev hanımı olduğu halde hem yardımcıları varmış. Annesi asla hiç bir iş yapmıyor ama eşim ben söylediğimde de "senin annen bile yapmıyor benden beklediğin ki ben çalışıyorum" "onu babam düşünsün" diyor. (güldüler) Beni ilgilendirmez bu senin yapman gerekiyor diyor yani. Tabii ki yardımda eder yeri gelince ama esas görevim olduğunu düşünür (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yanii mesela kesinlikle şeyi ıı nasıl söyleyeyim, bir bulaşık makinesinin yerleştirmek kesinlikle kadının işi ona göre. Yani o, o açıdan baktığı şeyler var. Mesela pazara ben gidebilirim, belki çürük alırım belki düzgün alırım ama diyor yani bulaşık makinesini kesinlikle ben yerleştiremem. Yani böyle onun keskin bazı şeyleri var. Hani evi kesinlikle beceremez süpürmeyi yani o elinden gelmiyor, yapamıyor. Onun haricinde çamaşır

makinesinden çamaşırları bile çıkartamaz. Bu ona göre kesinlikle kadın işi ve kadının yapması gereken bir iş (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kendi üstlerine düşen görevler, normalde yapıldığında aslında yapması gerekiyor ama ekstra bir şey yapmış gibi alkışlanıyorlar (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani şey bekliyor erkekler, yaptıkları her iş karşısında bir teşekkür, alkış bekliyorlar. Lütufmuş gibi (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Hani birlikte yapılması gerektiğini düşünüyor o da. Zaten öyle olsaydı biz anlaşılamazdık. Baştan seçerken, zaten hani ben şu an kızım da onu söylüyorum, konuşuyoruz. “Anneciğim diyorum, arkadaşların ile konuşurken ederken anlattığı bir şeyden daha sonrasında demek ki bunun hani kafa yapısı böyle, ileride böyle düşünecek şeyini edinmelisin” diye söylemeye çalışıyorum, ona da yol göstermeye çalışıyorum. Bir 5 sene kadar oldu. 5 sene önce yeni bir siteye taşındık. O zamana kadar ben Gürkan'a hep şey diyordum, “Aa işte sen bana çok yardım ediyorsun, işte ben çok şanslı hissediyorum kendimi” falan, şu anda da hala öyle hissediyorum ama sanki bu oran çok azmış, hani şanslıymışım gibi geliyordu bana. Ama mesela karşı blokta arkadaşlarımız oturuyor, bir gün baktık, hatta çok komik gelmişti o zaman bize, alt kattaki arkadaşımın eşi, işte balkonu yıkıyor, erkekler yapıyorlar bunu, işte S. balkonu yıkıyor, bir üst katta arkadaşımız var M. süpürge yapıyor, bir üst kattaki çocuk önünde yemek yediyor falan. “G. dedim koş gel”, “ne oldu” dedi, “bak dedim karşı tarafta bütün erkekler şu an çalışıyorlar”. Yani aslında belki de hani belli bir eğitim seviyesindeki insanlar hani herhalde bu artıyor. Hani eskiden, “aa çok şanslıym” benim dediğim şey, şu an etrafımdaki birçok arkadaşım da gördüğüm bir durum yani (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bazı kadınlar ev işlerinin yapılması konusunda, eşlerinin söz konusu sorumlulukların kadının görev olduğunu düşündüklerini belirtirken bazıları genel olarak erkeklerin ev işlerini yapmayı lütuf olarak gördüklerini ve alkış beklediklerini belirtmişlerdir. Sadece bir kadın ise gerçekten eşinin ev işlerinin paylaşılması gerektiğini düşündüğünden ve bu durumun eğitim seviyesi ile alakalı olduğuna inandığından bahsetmiştir.

Görüldüğü gibi kadınların ve erkeklerin görev paylaşımı ile ilgili düşüncelerinde farklılıklar görülmektedir. Kadınların büyük bir çoğunluğu sorumlulukların eşlerle birlikte alınması gerektiğini belirtirken bazı kadınlar ise ilginç bir şekilde bunun “kadın işi” olduğunu savunmuşlardır. Bu durum daha önce de üzerinde sıklıkla durulduğu gibi kadının cinsiyet rollerini içselleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde kadınların söylemlerine göre erkeklerin de ev işleri konusundaki düşünceleri farklılaşmakta ve bazıları bunu kadının görevi olarak görmekte, bazıları ise sorumluluk olarak ev işlerine katılsa bile bunu bir lütuf olarak görmekte ve takdir ve alkış beklemektedir. Bu durum kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet algılarından kaynaklanmaktadır. Bununla ilgili evde sorumluluklara yönelik tutumlardaki cinsiyet farklılıklarını inceleyen Newell (1993)'in çalışmasının sonuçlarına göre de; genç tam zamanlı çalışan kadınlar ve öğrencilerin daha az geleneksel tutumları olduğu ancak kocaların, evde ve işyerinde cinsiyet rolleri açısından eşlerinden daha geleneksel olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca ilginç bir şekilde yaşlı kadınların da genç erkeklerden daha geleneksel tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Yine çalışmada söz konusu tutumlarda yaştan ziyade cinsiyetin belirleyici olduğu sonucuna varılmakla birlikte, görev paylaşımı konusunda ise yaşın daha etkili olduğu

dolayısıyla da yaşlı kadınlar ile erkeklerin daha cinsiyetçi ve geleneksel tutumlar içeriisinde olduğu görülmüştür. Bu da söz konusu tutumların yine ataerkillik ile alakalı olduğunu göstermektedir.

“İşlerin genellikle kadının üstüne kalması”

“Toplumsal cinsiyet algısının etkisi: “görev” mi “lütuf” mu?” teması odağında kadınlar ev işleri konusunda kendilerinin ve eşlerinin düşüncelerinden bahsetmelerinin yanı sıra, kadınların hemen hemen yarısı ise *“işlerin genellikle kadının üstüne kalması”* temasını vurgu yapmışlardır.

Eşimden çok talep ediyordum. Annem benim, bayağı psikiyatrik şeyleri okur, dinler, eder... Talep etmemeyi söylüyor. Onu uygulamaya çalışıyorum. Talepkar olmamaya çalışıyorum. Yani işte kimseyi o konuda da yargılamamaya çalışıyorum. Çok zorlanıyorum. Ama bu talep kısmını minimuma indiriyorum. Bence insanlar yardımlaşmalı, ama bir kimseye gebe kalmak istemiyorum. İki, yani istediğinizde yapılmayınca daha bir sıkıntı yaşıyorsunuz. O yüzden kendimi daha çok hırpalıyorum, öyle söyleyeyim. Bu konuda kendimi eleştiriyorum ve hoşlanmıyorum. Yapan, yani yardım talep eden insanların daha rahat yaşadığını görüyorum, ama bu benim sanırım yetiştiriliş tarzımdan ve annemin böyle yaptığı için. Yani ben her şeyi her yükü kaldırmaya taşımaya çalışıyorum. Yani market alışverişini de yapmaya çalışıyorum. Yani başka arkadaşım, onu ben hiç yapmam, eşime söylerim. Ben bunu eşime bir iki söylediğimde herhalde bunu da beceremiyorum, o da öyle büyümemiş zaten. O da hiç yapmayarak büyümüş. Ben de hep yaparak büyümüşüm. Bizim ilişkimiz hala o şekilde gidiyor. Belki o da yapmayan birisi ile evli olsaydı daha farklı olurdu şimdi. Ama ben onu döndürme meziyetine ulaşamadım. O şekilde gitti bizim (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Evde işbölümümüz yok. İşler benim üzerimde (gülerek). Yiğit d, oğlumuzda aynı şekilde ev işleri ile ilgili hiç bir katkısı yok, şu anda on üç yaşında. Iı hepsi benim üstümde yani (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ben kişisel olarak bu.. şimdi çalışan olduğumuz için ıı bence aynı koşullarda olduğumuzu düşünüyorum. Yani onun da aynı şekilde bebek bakımını, ev temizliğini, yemeği onun da bir görev olarak kabul etmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama olan durum bu değil, ve bir çok ailede de böyle değil, bunu da biliyorum. Yakın çevremde aynı şekilde çalışan kişiler var. Ama bu evin içindeki işler genellikle kadının üstüne kalıyor ve zamanla kadının vazifesi durumuna düşüyor. Ve bir hata bir sıkıntı olduğu zaman gene bu kadın suçlanabiliyor. Örneğin, bebek konusunda bir hastalık ya da bir şey olduğu zaman "sen neden bunu böyle yaptın" gibi bir sıkıntıyla karşılaşabiliyor, yani erkeğin rolü değilmiş gibi, erkeğin işi değilmiş gibi algılanıyor. Ha kendi düşüncem erkeğin de aynı şekilde bunu görev olarak kabul etmesi gerektiği çünkü iki.. ben de çalışıyorum. Iıı ben hem evde çalışıyorum hem işte çalışıyorum bu sefer. Iıı aslında daha çok çaba harcıyoruz yani kadınlar olarak. Ama yapmaya da devam ediyoruz. Iıı biraz bu da fitratla ilgili bence. Hani bilmiyorum belki öyle kadınlar vardır. "yapmıyorum", "sen yapmıyorsan ben de yapmıyorum" ama bizim kendi ailevi geleneğimizde de bu olmadığı için.. bi şekilde hani yemek konacak yani o sofraya kurulacak. Sen yapmıyorsan ben de yapmıyorum, bunun bize yakışmayan bir davranış hani olduğunu düşünüyorum (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar ev işleri konusunda eşlerinin sorumluluk almamalarından ve kendilerinin de sürekli talep etmekten, hayır duymaktan yoruldukları için genellikle kadının üstüne kaldığından ve hatta bu durumun zamanla kadının görevi olarak algılandığında bahsetmişlerdir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)'in çalışmasında da kadınlar bu konuda “geri çevrilmek istememe” ve “bir şey yapamayacağını duymaktan bıkmak” konusuna değinmişlerdir. Dolayısıyla Başak vd.(2013, s. 43)'nin çalışmasında da

çamaşırların yıkama, dolap ve çekmece düzeni, yemek pişirme, basit dikiş işleri, bulaşık yıkama, lavabo ve banyo temizliği, ütü yapma ve toz alma sırasıyla kadınların en çok yaptıkları işler olduğu görülürken; kahvaltı hazırlama, salata ve yardımcı yemek yapmak, ev süpürme, ortalığı toplama işlerini ise en çok kadın tek başına ya da eşiyile birlikte yaptıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca söz konusu bu işler geleneksel olarak “kadın işi” olarak görüldüğü ve araştırmada da çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

“Düşünce yükü/zihinsel yorgunluk/sorumluluk”

“Toplumsal cinsiyet algısının etkisi: “görev” mi “lütuf” mu?” teması odağında ön plana çıkan son tema “düşünce yükü/zihinsel yorgunluk/sorumluluk” alt temasıdır. Bu temada; bir önceki temada işlerin genellikle kadınların üstüne kaldığından bahseden kadınlar ayrıca çok önemli bir noktaya değinerek ev işlerinin ister kadının üstüne kalsın isterse paylaşsın her iki durumda da işlere ilişkin düşünce yükünün kadının üzerinden olmasından bahsetmişlerdir.

Az önce dediğiniz şey çok önemli, yani bugün uzaktan bir akrabanız aradığında ona karşı bile bir konuşma, zorunluluğu yani göreviniz var. Yani ona, onu idare etme veyahut da benden yardım için beni arayıp "S şu yardım", o, o kafanızda bir yerde, evde yapmanız gereken akşam yemeğiniz var, o kafanızda bir yerde. Çünkü akşam olunca da evde yemek yenmesi gerekiyor. Eve temizlikçi gelecek, onun parasını ayarlamamız lazım. Yani bir kadının kafasında bin bir milyondan fazla şeyler sürekli dönüyordur (gülerek). Ben gece yattığım zaman da düşünüyorum. Mesela çocuğum kalkıyor saat beşte, ee yatayım ağlasın diye bir şey yok. Kalkıyorsanız bakıyorsunuz (...) Ben eşime diyorum, "Benim işim senden daha zor". Sen ı bir basit örnek veriyim mesela, sen bugün yarın işte ne yapacağını düşünüyorsun, ben bugün yarın işte ne yapacağımı düşünüyorum, yarın akşam ne yemek yapacağımı düşünüyorum, D'nin kayıvalideme ayrı kıyafetleri gidecek, anneme ayrı çantası hazırlanacak onu düşünüyorum, kendi kıyafetlerimi ve senin kıyafetlerini hazırlamayı düşünüyorum, onun haricinde evin temizliğini düşünüyorum, ütüsünü falan hepsini maddelendirmezsek, yani senin tek bir şey düşündüğün yerde benim düşüneceğim şey beş kalem (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

U kendi kitabını okur, ben kendi kitabımı okurum. Ama şöyle bir fark var tabi, ben şey yaparım, hani U kitabını okurken ben önce evle ilgili yapılması gereken şeyleri düşünür, not eder, ondan sonra kendi işime bakabilirim (...) İş bölümünü bile kadının yapması gerekiyor. Bak U evde bunu ben yapacağım, bunu ben sen yapacaksın, tamam mı. Yani şimdi otomatik olarak içselleştirdiği evi süpürmek, U onu artık şey yapıyor kendi hani ben U evi süpürmemiz gerek demeden kendisi süpürüyor, ben demeden. Fakat onu yaparken bile hani bütünsel bir kavrayış yok. Yok yani (...) Hani biz pazartesiden cumaya kadar işe gideceğiz ve yorgun geleceğiz ve aç olacağız. Yani şunu düşünmüyor biz hafta içi ne yiyeceğinizi düşünmüyor ama işten geldiğinde ne yiyeceğiz diyebiliyor. Hala bunun farkında değil, içselleştiremiyor, senin verdiğin kadarını yapabiliyor. Yani eve temizlikçi bile gelse diyelim ki hiç bir sorumluluğunuz yok, o temizliği bile kadının düşünmesi gerekiyor. Onu getirtelim (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar ev işleri konusunda görev paylaşımı olsa bile işbölümünü bile kadının yapması gerektiğini ve ayrıca sadece ev işleri değil bütün sorumluluklarla ilgili kadının sürekli düşünce yükü içerisinde olduğunu dile getirmişlerdir. Bu durumu Torun (2017), “Kadının Zihin Yorgunluğu” yazısında şu cümlelerle çok güzel ifade etmiştir:

“Eşle ya da sevgiliyle aynı çatı altında yaşanan bir evde, erkek ne kadar yardımcı ve iş yükünü paylaşmaya çalışan biri de olsa, evde aksayan/biten/yapılmayan bir şeyin yapılması ya da hatırlatılması kadının görevi olarak görülüyor. Örneğin, bulaşık makinesi mi boşaltılacak? Ya kadın boşaltıyor ya da kadın erkeğe bulaşık makinesini boşaltmasını söylemeden erkek bunu düşünüp yapmıyor. Şampuan mı bitti? Erkek bu eksikliği kafasının köşesine yazmaya yahut listeye eklemeye gerek duymuyor. Çünkü kadın zaten yapar, yapmasa da söyler. Çocuk var diyelim ki; erkek çocuğun okul gömleğinin ütüsünü ya da bebeğin mamasının bittiğini kendiliğinden düşünüp de harekete geçmiyor. İlla kadının söylemesi “şunu yap, bunu et” demesi gerekiyor. İşte kadına yüklenen ve doğal bir görevmiş gibi görünen bu yüke, “zihinsel çalışma yükümlülüğü” diyoruz”. Yazar, erkeklerin kadınların talep etmesi durumunda sorumluluklarını yerine getirmiş olsalar bile kadınları asıl yoran şeyin o işin düşünülmesi ve planlanması ve hatta o yükü üzerinde hissetmesi olduğunu vurgulamış ve erkeklerin eşitlikçi ve özgürlükçü olsalar bile söz konusu bu zihinsel yükü paylaşmadıkları sürece erkek egemen zihniyetin devam edeceğini belirtmiştir.

Sonuç olarak; *“Eşin rolü: görev paylaşımı”* teması odağında evişlerinin paylaşımı konusundaki düşüncelerin toplumsal cinsiyet algısından kaynaklandığı söylemleri üzerine ön plana çıkan *“Toplumsal cinsiyet algısının etkisi”*: *“görev”* mi *“lütufl”* mu?” teması odağında kadınların büyük çoğunluğu kendileri ve eşleri de dahil olmak üzere ev işleri ile ilgili cinsiyet algılarını vurgulayarak, ev işlerinin kadının sorumluluğunda olması gerektiğine dair düşüncelerden ve söz konusu algılar olmasa bile genel olarak işlerin kadının üzerine kalmasından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda kadınların eşlerinin büyük çoğunluğunun evişlerini “kadın işi” olarak gördükleri ancak daha da ilginç olan bazı kadınların da aynı düşünceye sahip oldukları görülmüştür.

4.2.1.4.2. “Aile/Toplum Etkisi”

“Eşin rolü: görev paylaşımı” teması odağında kadınlar ev işlerinde eşin rolü ve görev paylaşımında toplumsal cinsiyet algısı etkisinin yanı sıra ikinci olarak *“aile/toplum etkisi”*nden bahsetmişlerdir. Bu tema odağında ise *“evde iş yapmasının bilinmesinden rahatsız olma”* ve *“evde iş yapmasının bilinmesinden rahatsız olmama”* temaları ön plana çıkmıştır.

“Evde iş yapmasının bilinmesinden rahatsız olma”

“Evde iş yapmasının bilinmesinden rahatsız olma” teması odağında kadınların hemen hemen yarısı, eşlerinin evde iş yapmak konusunda eşlerinin aile ve toplumun etkisiyle rahatsız olduklarından bahsetmişlerdir. Eşlerinin rahatsız olma sebeplerini ise “kılıbık olarak algılanmaktan rahatsız olma”, “eşin ailesinin rahatsız olması” ve “özellikle ailesinin yanında rahatsız olma” şeklinde ifade etmişlerdir.

Mesela bir gün şöyle bir anımız olmuştu. Bir arkadaşımın eşiyle samimiler. Arkadaşımın eşi sordu, dedi “hani eşin Ş nasıl falan”? Ben de “iyi dedim, bugün ütü yapacaktı” dedim. İı işte evi de süpürecekti, çünkü ben gün boyu işte olduğum için, haftanın yedi günü. Sonra eve geldiğimde bunu eşime anlattım (gülerek, karşılıklı gülerek). Dedim ki, “ıı işte arkadaşımın eşi seni sordu, ben de bunları bunları yaptığımı söyledim, dedim dedim. Önce bana bi baktı, “Niye söylüyorsun E” dedi (gülerek). Yani hani ıı işte burdan anlıyoruz ki dışarı çok da yansıtılmasını istemiyorlar (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

"Evde iş yaparım ama kimseye söyleme, karizmam bozulur", kılıbık derler korkusu çok fazla var. İı "Hiçbir yerde anlatma." der. Söylediğimde de kızar yani (...)Ailesi geldiğinde şöyledir; "Öh öh!" yapar. "Y.." der, "Öh öh!" duymadıysam. Hatta bir kere uyardı onu. Annemler geldiğinde dedi "Çayımı ben söylemeden doldur." dedi yani. Arkadaşlarının yanındakiyle ailesinin yanındaki şeyleri farklı. Kesinlikle çayını kalkıp almaz yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Evliğimizin ilk dönemlerinde eşim bana şöyle bir cümlesi vardı hiç unutmuyorum. Mesela eşim de üniversitede okumuş, işte kedi başına bir öğrenci evinde kalmış, ev nasıl süpürülür, bulaşık nasıl yıkanır biliyor, ama şunu demişti, sakın ailemin yanında benden şey bekleme, bir bardağı şuradan kaldırayım, onu yapamam. Bu aslında çok samimane bir ifade. Çok masumane de en açından ortaya koymuş oluyor. Hani siz şeyi biliyorsunuz, ne ile karşılaşacağınızı... (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınların yarısından fazlası eşlerinin ev işleri yapıyor olsalar dahi “aile/toplum etkisi”nden kaynaklı olarak eşleri ile görev paylaşımında bulunmalarının bilinmesinden rahatsız olmaktadır. Ancak dikkat çeken nokta ise kadınların bu durumu kabullenerek eşlerinin istekleri doğrultusunda davrandıkları görülmektedir. Erkeklerin bu tutumunun Türk kültürü ile de alakalı olduğu, kadınların bu tutumu ise bir önceki tema ile de bağlantılı olarak “toplumsal cinsiyet algısının etkisi” olduğu söylenebilir. Benzer şekilde Tekindal (2015, s. 106)’ın çalışmasında da kadınların söylemlerinden, özellikle erkeklerin aileleri ve toplum karşısında eviçi rolleri üstlendiklerini bilinmesini istememelerinin sebeplerinin kadın ve erkek rollerini toplumun belirlediği sonucuna ulaşılmıştır.

“Evde iş yapmasının bilinmesinden rahatsız olmama”

“Evde iş yapmasının bilinmesinden rahatsız olmama” teması odağında kadınların yarısından fazlası eşlerinin ev işleri ile ilgili sorumluluk aldıklarının bilinmesinden rahatsız olmadıklarını dile getirmişlerdir. Eşlerinin rahatsız olmamalarının ise “eşin ailesinin teşvik etmesi” le ilgili olabileceğinden bahsetmişlerdir.

Yok, hiç o şekilde rahatsız hissetmez. Hani öyle klasik bir kafa yapısı yok (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yok hiç rahatsız etmez. Kendisi söylüyor zaten. O diyorum ya hep şöyle diyor, yani kadın, kadın değildir; kadın bireydir, insandır. Ben bu evin bir ferdi isem o da aynı şekilde ferdi diye bakıyor. Şu soruyu da çok sorduk, çalışmasam, yapar mıydın? Tabii ki yapardım ama zaman içinde beklentim değişip yapmayabilirdim yani. Ev hanımısın niye yapmıyorsun yemeği diyebilirdim. Ama şimdi çalıştığın için böyle bir şeyi söyleyemiyorum diyor (...) Hatta ben ilk evlendiğimde kayınvalidem bana demişti ki birçok kayınvalide böyle bir şey demez, balayından geldik, ertesi gün, işte bir haftalık evliyim, ilk defa yemek yapacağım, yumurta kırmak harici hiç bir şey bilmiyorum, bana demişti ki bak kızım iki çeşit yapabiliyorsan, iki çeşit yap, üçe alıştırmaya, nasıl alıştırsan öyle gider demişti. Bunu oğlu için söylüyor. Ondan sonra acaba dedim şey mi yani, hani bana zarf attı galiba falan, ama yok düşüncesi o. Bana hep der, yemek mi yapamadın, bırak Atilla yapsın, o yapabiliyor der. Çünkü baba da öyle bu arada. Kayınpederim de öyle. Yani sistem onlarda bu şekilde. Genelde erkek hep işin içinde bulunmuş (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Zaten annesi direkt destekliyor. Hani işte “eşin çalışıyor, sen de çalışıyorsun. Sen geldiğinde direkt dinlenirsen, eşinin de dinlenme hakkı var. Hani birlikte başlayın, birlikte bitirin. Birlikte dinlenin (gülerek)” gibi hani annesi daha çok destekliyor (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların yarısından fazlası eşlerinin ev işi yapıyor olmasının bilinmesinden rahatsız olmadıklarını ve hatta toplum içerisinde bunu çok rahat dile getirdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca kadınlar eşlerinin ailelerinin de bu konuda oğullarını teşvik ettiklerini dile getirmişlerdir. Burada dikkat çeken nokta ise eşlerinin ev işleri konusunda görev paylaşımında bulunduğu ve bunu çok rahat dile getirdiğini belirten kadınların daha çok Bursa ilinde yer alan kadınlar olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bir kadın da bu noktaya değinerek söz konusu durumun şehirle alakalı olduğunu vurgulamıştır.

Yani bu bence biraz İç Anadolu'da diye düşünüyorum. Yani Ege'de ya da İstanbul'da böyle şeyler çok fazla yok, hatta gurur verici olarak böyle herkes anlatı ama hani burada nedense herkes evin içinde yapıyor ama dışarıya göstermiyor bunu sanki ayıpmış gibi ya da işte o erkeğin zayıf haliymiş gibi, saklıyorlar bunu (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Sonuç olarak kadınların yarısından fazlası eşlerinin ev işleri yapıyor olmasının bilinmesinden rahatsız olmadıklarını dile getirirken yarısına yakını ise eşlerinin aile ve toplumun etkisi ve özellikle kılıbık olarak algılanmamak için ev işleri yaptıklarının bilinmesini istemediklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla bu durumun yaşanılan şehir, yaşam tarzı ve yetiştirilme tarzından kaynaklandığı görülmektedir. Buradan hareketle bir sonraki temada da kadınlar yetiştirilme tarzının etkisinden bahsetmişlerdir.

4.2.1.4.3. “Yetiştirilme Tarzının Etkisi”

“Eşin rolü: görev paylaşımı” teması odağında kadınlar ev işlerinde eşin rolü ve görev paylaşımında toplumsal cinsiyet algısı etkisinin yanı sıra ikinci olarak “aile/toplum etkisi”nden bahsetmişlerdir. Üçüncü olarak ise kadınlar, en çok eşlerinin ev işi yapma konusundaki davranışlarında “yetiştirilme tarzının etkisi”nden bahsetmişlerdir. Söz konusu

tema odağında ise “*sen erkeksin düşüncesiyle yetiştirilme tarzı*” ve “*öğreti ile yetiştirilme*” alt temaları ön plana çıkmıştır.

“*Sen erkeksin düşüncesiyle yetiştirilme tarzı*”

Eşlerinin “*eşin rolü: görev paylaşımı*” konusunda “*yetiştirilme tarzının etkisi*”nden bahseden kadınlar, erkeklerin ev işleri konusundaki davranışlarında yetiştirilme tarzının büyük oranda etkili olmasına değinmişler ve “*sen erkeksin düşüncesiyle yetiştirilme tarzı*” teması odağında erkeklerin toplumsal cinsiyet algısı ile yetiştirilerek erkek oldukları için pozitif ayrımcılığa sahip olduklarını dile getirmişlerdir.

Yetiştirilme birazcık ailedeki yetiştirilme diyorum yani erkek çocukları işte “*senin görevin değil, erkek onu yapar mı, erkek mutfığa girmez, erkek evi süpürmez*” diye yetiştiriyoruz. Hani öyle yapmamız gerekiyor esasen (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Çünkü hani anneler bile çocuklarını o şekilde yetiştirmemiş yani. Benim kendi annemi de sayıyorum. Abime hiç bir iş yaptırmamış. O erkek, o yapmasın, etmesin, oğlum olursa ben öyle yetiştirmeyi düşünmüyorum mesela. Eve azıcık faydası olsun. Eğer çalışan bir eş alırsa, kesinlikle eşine yardım etmesini, ama ev hanımı olursa tamam doğrudur, o zaman derim ki bütün gün çocuğum çalıştı işte, eve gelince de dinlensin derim (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Aslında bakarsanız şu anki kadınların yaşadığı ne kadar zorluk varsa bundan bir kaç yüzyıldır yaşayan kadınların erkek çocuklarını yetiştirmesi ile alakalı zorluklar olduğunu düşünüyorum. Ben oğluma, ilk oyuncuğımı vileda seti olarak aldım, ütü masası aldım, ben temizlik yaparken evde olduğunda her ikisinin de eline toz bezi diye bir bez veriyorum, herkesin kovaşı var, her yer ıslanıyor, ıslansın, nasıl olsa sileceğim. Alıyorlar o cama sürüyorlar, o sehpayı siliyorlar vs. bunu yapmak zorundalar. Oğlum doğduğunda 1,5 sene sonra elimin kızı dünyaya geldi. Bir şeyde, kayınvalidem severken şöyle dedi A’ya, benim kızım büyüyecek abisinin pantolonlarını ütüleyecek dedi. Abisi de ona, gidecek dedi marketten bir şey alacak dedi. Orada dur dedim, anneciğim R’de kendi pantolonunu ütüleyebilir, A’da kendi marketine gidebilir. Çocuklara bunu küçükten aşılamayacaksınız. Kimse kimsenin pantolonunun ütülemekle yükümlü değil. İşte burası dönüm noktası. Ben eşime de diyorum, Allah korusun bir hastalık kaza bela olsa, kalsan ne yapacaksın. Kim bakacak sana. Velev ki yalnız kaldın, çok af edersin, tırnak içinde eşek gibi kendin yapacaksın. Bir dışarıdan hazır söyleyeceksin, iki söyleyeceksin, üç ütüye vereceksin, buna para mı dayanır can mı dayanır. Böyle bir maddi gelirin de yok. Mecburen kendin yapacaksın. O yüzden yapabilmeli (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar erkeklerin ev işleri konusunda sorumluluk almamalarının en büyük sebeplerinden birisinin yetiştirilme tarzından kaynaklandığından bahsetmişlerdir. Ayrıca yetiştirilme tarzındaki yanlışları dile getirerek “*sen erkeksin düşüncesiyle yetiştirilme tarzı*” teması odağında “*her şeyi yüklenen anne figürü/şımarık yetiştirilme tarzı*”, “*erkeğe hizmet*” ve “*baba figürü*” temalarını vurgulamışlardır.

İlk olarak “*sen erkeksin*” düşüncesinden hareketle “*her şeyi yüklene anne figürü/şımarık yetiştirilme tarzı*” temasına değinerek annelerin erkek çocuklarını şımarık yetiştirdiklerini ve hiç bir sorumluluk vermediklerini dile getirmişlerdir.

Şimdi erkeği de yetiştiren bir kadın olduğu için, öncelikle bunun farkına varmalı. Ne yetiştirdiğinin farkına varmalı. Aslan oğlum sen yaparsın, sen kaçarsın değil yani. Hani annesine yardım edebilmeli, annesine yardım eden eşine de yardım ediyor. Mesela benim eşim

öyle değil. Annesi her şeyini yaptığı için bana yardımcı olma konusunda çok fazla direndi önce, ki hala çok fazla verim alabilmiş değilim ama en azından bir çabası var yani. Hani böyle yetiştirilse, tabi ki onlar daha farklı olur (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Erkekler hep, bir de anneler de yanlış yetiştiriyor herhalde, ben bile oğlumu "Yavrum, kuzum, canım, aslanım", hani biz hep erkekleri, kadınlar da sırtını sıvazlarız. Hani analar oğullarına çok düşkün. Gene ataerkilliğin verdiği, erkek çocuk mesela doğuda, Anadolu'da daha değerlidir. O yüzden hep ağam, paşam sırtı sıvazlanan erkek, birden evlendiğinde kendini pat diye ıı sırtı tam sıvazlanmadığı zaman boşluk içine düşüyor belki de (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Eşim de ama şöyle, eşim fazla şımartılmış. Kayınvalidem hala gideriz ıı böyle şeydir işte ıı şöyle bir örnek veriyim, bir gün Aksaray'a geldiler. ıı tavuk almıştım, bir hastam getirmişti köyden. Basit işte tavuk haşlanılacak, işte suyuna pilav yapılacak. Çorba yapılacak, öyle bir yemek işte. Sofrayı hazırladık, kayınvalideme diyorum ki "anne hadi gel, sofraya hazır". "Tamam" diyor, "şu şeyleri bir ayıklayayım da, kemiklerini falan ayıklayayım da" diyor. "Anne herkes kendi ayıklar tavuğu, zaten iyi pişmiş ne olacak", "Yok yok Burak şimdi zorlanmasın" (gülerek, yahh der gibi), yani böyle. Mesela Adana'ya gideriz, ıı Burak oturur, kayınvalidem gelir, çoraplarını çıkarır falan (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Erkek çocuklarına hiç bir sorumluluk verilmediğinden bahseden kadınlar, erkeklere hiç bir şey yaptırılmadığı gibi aynı zamanda "erkeğe hizmet" edildiğine de değinmişlerdir.

Ama benim eşim de tam tersi ee yani kayınvalidem hep saçını süpürge yapmış. Herşeyi önüne kadar getirmiş. Kendi sigarasına kadar annesi gidip alıp getirmiş koymuş mesela. Bir Pazar sabahı ekme almaya bile gitmeyi bilmez benim eşim (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ataerkil toplumdan gelen bir eş. Kayınvalidemin yüzüne şunu söylüyorum, ah diyorum ah sana nasıl güzel şeyler söylüyorum, nasıl güzel dilekler iletiyorum. Üç çocuk sahibi kadın, gayet teknolojinin olmadığı bir dönem, kızı işte 88'li, öyle düşünün. Elektrik süpürgesi yok, çamaşır makinesi yok, bulaşık makinesi yok, sobalı evler, bahçeli evler, tarla bahçe işinin olduğu yer, bir oğluna tavuğu kızartmış, bir oğluna yemek yapmış, kızına fırında pişirmiş. Üçü de başka yer. Birine o çorbayı pişirmiş, dönmüş ötekine bunu pişirmiş, dönmüş öbürüne... Bir de kayınpederim var 4 tane çocuk. Yani dedim sen ne yapıyorsun. Hatta biz nişanlıyız, eşimin yengesi dedi ki Ö'cüm dedi, T'nin dedi ekmeğine yağını annesi sürer dedi, sen ne yapacaksın dedi. Ay ne yapacağım, annesi sürmeye devam eder dedim. Benim ile kahvaltı yaparken kendisi sürer. Hatta (...) benimkini de sürer dedim. Tabi ki yapmam. Ama o kadar ataerkil bir adam ile evliyim. O kadar hizmet edilmiş bir adam ile evliyim (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani mesela benim zaten eşim çok pohpohlanarak büyümüş. Zaten ıı bir sülalede tek erkek. ıı annesi çayını bile sabahları böyle belirli bir kıvama getirip, üzerine işte böyle reçelli ekmelekle büyütmüş. Hala öyle, bize geldiğinde meyvesini soyar, ellerine verir bilmem ne falan filan böyle. Hani aman bir şey istese de oğlum yapayım modunda hala kayınvalidem. Hani çok nazlı büyümüş. Babaanne şey falan. O yüzden ben A'ya mesela şu işi yap bilmem ne diyemem (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Eşlerinin ev işleri ile ilgili sorumluluk almama sebeplerini hizmet görmüş olmalarından ve annelerinden kaynaklandığını belirten kadınlar ayrıca bu durumda "baba figürü"nü de çok önemli olduğunu dile getirmişlerdir

Bir de hani benim kayınpederim böyle sert bir babaymış hani. Tam böyle eski tip, iş yapmaz. Şurada bardak duruyorsa, "götür su ver" diyen bir adam, yani şuradan suyu alıp da kendi bardağına su koyup içmemiş bir adam. E öyle olunca öğretti de ona göre (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Çünkü model olarak babam vardı. ıı o işe giderken yatağını düzelterip işe gitmiyordu mesela. Uyanıyordu, kahvaltısını yapıp gidiyordu. Annem arkasını toparlıyordu. E doğal olarak o da onu göre göre bir süre sonra yapmamaya başladı. I annem de en sonunda bıraktı. Çünkü zaten söylediği şeyi yapmıyordu. Ama ben hiçbir zaman mesela bunu yok yapmayacağım

diyemedim. Her zaman yatağımı da düzelttim, işte dolabımı da düzelttim. E bir kız evlat olarak. Ama erkek çocuğunda olay bir yerde, tabi ki model de baba olduğu için kopabiliyor, değişebiliyor (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Çünkü baba da öyle bu arada. Kayınpederim de öyle. Yani sistem onlarda bu şekilde. Genelde erkek hep işin içinde bulunmuş (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğu gibi eşleri ev işleri konusunda sorumluluk alan ve almayan kadınlar her iki durumda baba figürünün etkili olduğundan ve ev işlerini yapan babaların çocuklarının da yaptığından, evişi yapmayan babaların çocuklarının da babalarını rol model aldıklarından bahsetmişlerdir. Dolayısıyla “*sen erkeksin erkesin düşünceyle yetiştirilme tarzı*” odağında “*her şeyi yüklenen anne figürü/şımarık yetiştirilme tarzı*”, “*erkeğe hizmet*” ve “*baba figürü*” nün etkisiyle erkeklerin ev işleri konusunda sorumluluk almak istemediklerini dile getirmişlerdir. Benzer şekilde Tekindal (2015, s. 105, 193)’ın çalışmasında da kadınlar erkeklerin göre paylaşımı konusundaki bu tutumlarının yetiştirilme tarzı, özellikle de “sen erkeksin” şeklindeki cinsiyetçi yetiştirilme tarzından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmaya göre özellikle annelerin verdikleri mesajlar üzerinden ailelerin çocuğun toplumsal gelişiminde etkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda erkeklerin rol model aldıkları “baba figürü”nün de erkeklerin toplumsal cinsiyet algılarının oluşmasında etkili olduğu görülmektedir. Bu da ataerkil kültürün ve kız ve erkeklere ilişkin kültürel tanımlamaların yeniden üretimini ve bu durumda ailelerin rolünü göstermektedir.

“Öğreti ile yetiştirilme”

“*Yetiştirilme tarzının etkisi*” teması odağında ilk olarak “*sen erkeksin düşünceyle yetiştirilme tarzı*”ndan bahseden ve bunun etkisi ile eşlerin ev işlerinde sorumluluk almadığını dile getiren kadınların yanı sıra ikinci olarak ise “*öğreti ile yetiştirilme*” temasına değinerek ev işlerinde sorumluluk alan erkeklerin bu yönde bir öğreti ile yetiştirildiklerini dile getirmişlerdir.

Çünkü kayıinvalidemin hep şöyle bir lafi var, tam onu söyleyecektim çocuklarımı yetiştirirken, hani bu eş için değil ama yarın bir gün hasta olabilir, kendi başınıza kalabilirsiniz. Dedim ya kayıinvalidem gerçekten çok bilinçli bir insan, yani işinizi yapın, kayının da aynı o şekildedir, o da bana yardım eder, kaynım da öyledir, eşim de öyledir. Eşim zaten simetri hastalığı var onda, her şey düzgün olacak temiz olacak. Hani aşırı değildir ama güzel yapar. Ben tatil deyken evimiz tertemizdir mesela hiç dağıtmaz, bozamaz, yani gayet temiz. Elinden geldiğince, hani öyle demeyeyim de elinden geldiğince. Kaynımda öyledir. Çünkü anne öyle yetiştirmiş (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Çok yardımcı oluyor aslında yani de süpürgeyi, süpürgeyi zaten kendi evlerinde de süpürürmüş, annesi alıştırılmış, abisi de süpürüyormuş. Yani öyle bilinmedik bir şey değil o yüzden (11-GSG-30(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Eşim ben yaparım diyordu ama ben inanmıyordum. İnanmama sebebim bizim evdeki erkeklerin yapmıyor olması. Çünkü başka erkek görmedim ki bir arada yaşadığımız. Dolayısı ile o da evde baba yapınca, anne ile birlikte ortak yapınca, o da onu görmüş ve yapmış. Mesela

benim oğlum var, 6,5 yaşında, diyor ki ben de babam gibi yemek yapacağım. İşte ben de babam gibi her şeye yardım edeceğim anne diyor. Kesinlikle yetiştirilmeden olduğunu düşünüyorum. Aile içindeki bu da bir eğitim aslında. Aile içinde alınan o eğitim, görgü, gelenek, her şeye yansıyor (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların da bahsettiği gibi eşlerin sorumluluk almalarında anneleri ve ailelerinin çok önemli olduğu ve babası evde sorumluluk alan ve annesi sorumluluk almayı öğreten erkeklerin evde de sorumluluk aldıkları görülmektedir.

Sonuç olarak, “*eşin rolü: görev paylaşımı*” ana teması odağında söz konusu görev paylaşımında toplumsal cinsiyet algısı, aile ve toplum etkisinin yanı sıra yetiştirilme tarzının da çok etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca sen erkeksin düşüncesi ile yetiştirilen erkekler ile öğreti ile yetiştirilen erkekler arasında sorumluluk alma anlamında önemli bir farklılık olduğu da ortadadır.

4.2.1.4.4. “Sosyal Destek Etkisi: Temizlikçi/Yardımcı Alma”

“*Eşin rolü: görev paylaşımı*” teması odağında kadınlar ev işlerinde eşin rolü ve görev paylaşımında “toplumsal cinsiyet algısı etkisi”, “aile/toplum etkisi” ve “yetiştirilme tarzının etkisi”nden bahsetmişlerdir. Dördüncü olarak ise “*sosyal destek etkisi: temizlikçi/yardımcı alma*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar eşlerinin ev işleri konusunda sorumluluk almamalarında eve gelen bir yardımcı olmasından ya da tam tersi olarak sorumluluk almadıkları için eve gelen bir yardımcı olduğundan bahsetmişlerdir.

Yok, yani hiç iş yapma konusunda iş bölümümüz yok. Çünkü o çok geç geliyor ve geldiğinde de benim her şeyi yapmış olmamı (gülerek), şöyle eşim benden hiç beklemiyor, çok böyle titiz, tertipli biri değildir. Tertipli değildir. Hani böyle yemek mesela her akşam yemek olacak diyen bir tip de değildir. Ben yaparsam yaparım, yapmazsam bu niye burada demez. Niye bunlar ütülenmedi demez. Niye çorabım kirlendi demez, gider 5'li bir paket daha alır. (Konuşmacı burada hafif gülüyor) Onları giyer. Yani o konuda şeyim, rahatım, çünkü belki hani bende bir şey, ben rahatım. Hani yaptırılmaz, istese de yaptırılmaz gerçi. Hani çünkü ben gerçekten çok yorgun gidiyorum, zaten çok hareketli bir insan değilim. Çok bitkin gidiyorum. Şu son zamanlarda köpek ile birlikte hayatım biraz da... Bir de benim çocuğum yok, çocuk olmayınca iyice, hani gidiyorum dört buçukta yatıp kalıyorum, televizyon izliyorum falan, sonra kalk o sekizde gelecek, ona yemek yap falan o bana eziyet oluyordu. 2-3 haftada bir falan temizlikçim geliyor zaten ütülerini falan yapıyor, ben de öyle canım isterse yapıyorum. (Konuşmacı burada gülüyor) Canım genelde istemiyor. Çok titiz, temiz değilim ama o hiç bir şeye çok dokunmuyor açıkçası (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Olmaz. Ha yani ben de şimdi evde çok iş yapmıyorum, yani hani eve gelen bir yardımcımız var 11 işi o yapıyor ama mesela sonuçta yemek bende işte, 11 çamaşırların yıkanması, yani sonuçta o kadın haftada iki gün eve geliyor. İki gün işleri yapıyor, büyük temizliği yapıyor, gidiyor (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar eve gelen bir yardımcıları olması nedeniyle eşlerinin bir şey yapmasına gerek kalmadığından bahsederken bazıları da eşleri sorumluluk almadıkları için yardımcıları olduğunu dile getirmişlerdir.

Yardımcıları olduğundan bahseden kadınlar ayrıca “*erkeklerin eşten bir şey beklememesinin de destek sayılması*” ve “*çok şükür anlayışlı!*” temalarını vurgulayarak eşlerinin anlayışlı oldukları için yardımcı aldıklarından bahsetmişlerdir.

Asla! Ama dağınık bir adam değildir. Hiç bir zaman kirli çamaşırını görmedim. O anlamda çok derli topludur. Kılık kıyafetine çok önem verir. Asla şu ütülü olsun, şu şöyle, olsun, mesela evet yer problemi yaşıyoruz, ben öyle 250 m2 evden 90 m2 eve geçtim, dolap az, bir tane gardırobun var, çocuğumun odasında bir tane dolap var, yani sığmıyoruz. Bir de hani şey vardır ya, kadınlar alışveriş yapar falan, biz de eşimdir o. Gördüğümüz her şeyimi o alır. Kendime hiç sevmem ben alışveriş yapmayı. Öznur sana çok güzel bir ayakkabı aldım. Öznur sana çok güzel bir çanta aldım. Öznur sana çok güzel bir elbise aldım. Hani dur diyen benim. Kendisine de ayrıca o kadar önem verir. Çok fazladır, çeşit de çoktur. Sığdıramıyorum. İşte gömlekler üst üste falan denk geliyor. Çıkarır giyer. Demez ki bunun burasında şu var, bunun burası kırışık gibi. O tarz şeyleri yoktur. Beklentisi azdır ama şey süpürge yapayım mı derse, yapmaz (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Oo yani benim eşim hani ev işlerinde bana yardım eden bir adam değil. Öncelikle onu söyleyeyim. İı ama yani işte az önce de dediğim gibi hani mutlaka hani tabi ki ıı dışarda yemek yemek maddi bir şey yük. Her aileye olduğu gibi bizim de. İı ya o yüzden hani olabildiğince evde yemek yemeye çalışıyoruz. Hani temizliğimi zaten her hafta sonu temizliğimizi, temizliğimi yapıyorum. Yapamadığım zamanlarda kendisi söylüyor işte çağır bir kadın hani yapsın, temizlesin diye hani. O yüzden hani sadece ev işlerini bana yıkmış durumda değil. Hani maddi gücümüz olduğu sürece (gülererek) ev işlerini hani mutlaka sen yapmalısın diye direten bir eşim değil, eşim yok. Hani çok şükür hani bu konuda anlayışlı (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görev paylaşımımız yyy (yok diyecek gibiydi!) var yani mesela nasıl var, ben eşime ihtiyacım olduğu zamanda, bana yardım ettiğinde o görevini yapmış olur. Çünkü her eş her şeyi yapamaz. Yani benim eşim yerleri süpüremez, camları silemez hani vardır öyle erkekler, erkek yani sonuçta. Ondan bazı şeyleri, yani eşinizi tanıyorsanız, çok iyi tanıyorsanız yani süpürge yapamadığı halde ona sende süpürge yapacaksınız diyemem. O sadece ben bunu yaptığım zamanlarda, zaten evimize temizlikçi geliyor, bunu destekleyen bir insan, "Sinem sen yoruluyorsun hani bu ütüler çok birikmiş, çocuğumuz da var sensiz durmuyor", çünkü ben eve girdiğimde D bana yapıştığı için, özlediği için, "Bunu ütüye verelim hani paramız var bunu ütüye verebiliriz sen de rahatla" diyen bir insan olduğu için, o sadece benim yani ben, çocuk kucağımdayken bana dolaptan bir süt şişesini bile getirmesi benim için bir yardım açıkçası. Yani ne o beni boğar bu tür şeylerde, ne ben onu aşırı derecede sıkırım yani Ama işte eşim orada şey dediği zaman iş bitiyor yani "Sen çok yorgunsun, temizlikçi tutacağız" yani bunun için bana ısrar ediyor. "Ütüler çok birikmiş, bunları ütücüye veriyorum diyor". Veyahut da şeyi ısrar etmez, "Yani gömleğim çok kirlendi Sinem ama ben bunu bir gün daha giyebilirim" hani. Yani şu noktalar can alıcı püf noktaları için. Yani bir işi yaparsınız, yaparsınız, o elması oyarsınız, bir püf noktası vardır, o elmas parlar. Yani işin her şeyi yani eşler de bitiyor ya. Erkek için de bayan çok önemli, bayan için de erkek çok önemli. Aileler de çok önemli (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınların yarısına yakını ev işleri konusunda sosyal destek aldıklarından ve yardımcıları olduğu için eşlerinin ev işleri ile ilgili sorumluluk almadıklarından bahsetmişlerdir. Ancak burada dikkat çeken nokta ise eşleri hiçbir sorumluluk almayan kadınlar eşlerinin beklentisiz insanlar olmalarını ya da eve yardımcı almalarını desteklemelerini şükür sebebi olarak görmekte ve eşlerinin anlayışlı olmalarından bahsetmektedirler. Dolayısıyla

eşlerinin beklentisiz olması ve anlayışlı olmasının kadınlar için destek sayıldığı görülmektedir. Aynı şekilde Epinosa-Alvarez, M. (1998)'in çalışmasında da kadınlar tarafından, kocaların eşten bir şey beklememesinin destek sayıldığı görülmüştür. Bu durumda kadınların toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiklerini, talepkar olan ve hizmet edilmesi gereken erkeğin talepkar olmaması şükür sebebi ve destek sayılmaktadır.

4.2.1.4.5. “Kişiliğin Etkisi”

“Eşin rolü: görev paylaşımı” teması odağında kadınlar ev işlerinde eşin rolü ve görev paylaşımında “toplumsal cinsiyet algısı etkisi”, “aile/toplum etkisi” ve “yetiştirilme tarzının etkisi” ve “sosyal destek etkisi: temizlikçi/yardımcı alma” temalarının yanı sıra ev işlerinde eşin rolünü etkileyen bir etken olarak “kişiliğin etkisi” teması ön plana çıkmıştır.

Söz konusu tema odağında kadınlar eşlerinin ev işleri konusunda sorumluluk alma ya da almama durumunun kişilikleri ile alakalı olduğundan ve “canı istediğinde iş yapması”, “becerisi yok”, “rahat/tembel” ve “iş yapmayı sevmemesi” gibi kişilik özelliklerinin sorumluluk almamalarında etkili olduğundan bahsetmişlerdir.

Çok tembel. Çok çok tembel. Bir ara hatta ben şey yaptım böyle inatlaştım yemek konusunda. Böyle salata türü yemekler falan yaptım, ton balığı bilmem ne falan (gülerek). Dedim ki herhalde bir yerde, bir noktada pes edip şey yapacaktır, yapmadı (gülerek). Oturdu peynir ekmek yedi, yine yapmadı. Çok tembel, hiç şey yapmak istemiyor (...) Adam daha böyle şey, vurdumduymaz demeyeyim de, “bana dokunma, kendin ne yaparsan ya” (gülerek) modunda. Tembellikten kaynaklanıyor olabilir, ı biraz daha böyle yani böyle çok sıkboğaz edilmeyi sevmiyor. Daha böyle özgür hareket etmeyi seviyor. Kişilik özelliği öyle olabilir. Yani onu bir şey için daraltmayacaksın mesela (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yani eşinizi tanyorsanız, çok iyi tanyorsanız yani süpürge yapamadığı halde ona sende süpürge yapacaksın diyemem. Hani evi kesinlikle beceremez süpürmeyi yani o elinden gelmiyor, yapamıyor. Onun haricinde çamaşır makinesinden çamaşıruları bile çıkartamaz. Yani çamaşır makinesinden, şimdi düşüncecek olursam evet belki bulaşık makinesini düşünüyorum, kabiliyetsizdir de yani biraz, el becerisi olmayan bir insan, nereye yerleştireceğini bilemeyebilir (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Eşim kesinlikle bu konuda çok yeteneksiz. Yani öyle bir şeyi yok hani. "Bana dokunma da kime yaptırıyorsan, yaptır" modunda (gülerek). Mesela hamileliğimin ilk üç ayında ben çok inanılmaz midem bulanıyordu. O salça kokusu, soğan kokusu, mutfığa, yemek yapamıyordum. ı bir kere bile yemek yapamadı. Çok yeteneksiz (gülerek) (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bazı kadınlar eşlerinin ev işleri konusunda sorumluluk almamalarını toplum, aile ve yetiştirilme tarzından ziyade kişiliklerinden de kaynaklandığını dile getirilmişlerdir. Bu şekilde düşünme sebeplerinin ise eşlerinin kardeşleri ya da babalarının aynı şekilde olmadığını, ailelerinde evişi yapan erkeklerin de olduğunu dolayısıyla kişiliklerinin bu konuda etkili olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Aynı söylemlerle Tekindal (2015, s.105-106)'ın çalışmasında da kadınların erkeklerin evişlerine ilişkin sorumluluk

almamalarını “beceremiyorlar”, “öyle yaratılmışız”, “alışkanlık” ve “kişide bitiyor, içinden gelecek” gibi kişiliğe ve alışkanlığa dayandırarak içselleştirmiş oldukları algılarla ifade etmişlerdir.

4.2.1.4.6. “Görev Paylaşımı/Ev İçi İş Bölümü”

“Eşin rolü: görev paylaşımı” teması odağında kadınlar ev işlerinde eşin rolü ve görev paylaşımında “toplumsal cinsiyet algısı etkisi”, “aile/toplum etkisi”, “yetiştirilme tarzının etkisi” ve “sosyal destek etkisi: temizlikçi/yardımcı alma” gibi etmenlerin eşlerin ev işleri konusunda sorumluluk almaları ya da almamalarını etkilediğinden bahsetmişlerdir. Son olarak ise kadınların yarısından fazlası ev işleri konusunda eşleri ile aralarında “görev paylaşımı/işbölümü” olduğunu dile getirmişlerdir.

Her işi yapıyor eşim. Her işi. Yani süpürmekten, silmekten, kahvaltı hazırlamaktan, yemek yapmaktan, yemek yapmayı çok sever, her işi yapıyor ama dezavantajı özel sektörde. Çok geç gelebiliyor, şehir dışında bulunabiliyor. Ülke dışında bulunabiliyor. Dolayısı ile işinden dolayı daha kısıtlı. Ama bizim gibi belirli saatlerde çalışıyor olsa, çok daha fazlasını yapar, yapabilir (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Var var. Hı hı var. Benim yetişemediğim yerde değil, yani onun da sorumluluklarının olduğunu kendisi hissediyor. Ha bunu söyleyerek, hani biraz daha fazla bana yardımcı olur musun diyerek, konuşarak paylaşımı biraz daha arttırdık diyeyim. İki ben mesela yemeği hazırladıysam, o makineyi yerleştiriyor. Ya da hafta sonu o evi süpürüyorsa, ben çamaşırlarla ilgileniyorum ki hani birimiz iş yaparken diğeri çocukla mutlaka ilgileniyor. Yani babasıyla paylaşımında bulunduğu zaman, ben iş yapıyorum. Ya da o, ben iş yaparken işte o. Nöbet gibi oluyor, birlikte de vakit geçiriyoruz tabi. Çok hızlı bu işleri toparlayıp, hızlıca (karşılıklı gülerek) biraz böyle kendimize vakit ayırmaya çalışıyoruz (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Kadınların hemen hemen yarısı ev işleri konusunda eşleri ile görev paylaşımında bulduklarını ve işbölümü yaptıklarını dile getirmişlerdir. Willming & Gibson (2000)’nin çalışmasında da kadınlar “erkeklerin aile sorumluluklarını almasında değişim”den bahsederek; “erkeklerin geleneksel rol beklentileri karşı çıkması”, “erkeklerin ev içi ve çocuk bakımına dahil olması”, “erkeklerin “tipik erkek” tutumuna direnmesi” temalarına değinmişlerdir. Ancak bu kadınlardan bazıları “aşamalı olarak/zamanla alıştırtma/yapmaya başlama” teması ile söz konusu görev paylaşımının önceden olmadığını ve zamanla oluştuğunu, bazıları ise dikkat çekici bir şekilde görev paylaşımını “yardımcı oluyor” teması ile vurgulamıştır.

İlk zamanlar daha azdı, iki üç yıldır arttı, öyle diyeyim. Çünkü evliliğimizin ilk zamanlarında onu da bir baskınlık sembolü olarak mı görüyordu artık ne görüyordu. Hani "Ben eşim, ben kocayım, biraz daha ağırlığımı koymam lazım. O kadın, o yapsın." fikri vardı. Şimdi artık mesela erken geliyor benden üç gün, öğlen geliyor. Hani bulaşıkları atar bir makineye, ütüsünü kendisi yapar. Başka da ne yapar... İşte alışverişi hep o yapar, o tür şeylerle o ilgilenir. Evde başka bir şey yapmaz, öyle ev hiç süpürmedi şimdiye kadar. Vasattır yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görev paylaşımımız var yani mesela nasıl var, ben eşime ihtiyacım olduğu zamanda, bana yardım ettiğinde o görevini yapmış olur (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Yok yok yardımcı olur mesela işte misafir geldiğinde. Mesela misafir olması da şey için, bana bir kere olsun bana çay getir dememiştir, kalkar kendi alır. Çayım bittiyse bana da koyar. Yani hiç bana çay getir, şunu getir... Her akşam meyvemizi o hazırlar. Ben yemek hazırlarım, meyve saatinde meyveyi eşim hazırlar getirir. Böyle yapalım şöyle yapalım değil, böyle bir oturmuş düzenimiz var. Oturan düzen bu şekilde. Ben de mutluyum (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ama Allah razı olsun eşimden yani ben o konularda hiç bir zaman üzmedi. Gerçekten her konuda bana her şeyde yardımcı olur. İş bölümümüz derken ben hasta olduğumda mesela her şeyi yapar. Hasta olmasam bile işte yemek yedik, toplamakta yardım eder ya da yemeği hazırlarken yardım eder. Hani yapılacak bir işte yardım eder. Öyle kenara geçeyim de bakayım edeyim öyle bir şey yok. Çocuk ile ilgilenir. Ben ilgileniyorsam o başka bir şey yapar. Yani öyle şeyimiz yoktur yani. Maço değildir yani, maço görünürüz ama değildir. Kıyamaz o bana çünkü (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Eşleri ile görev paylaşımında bulduklarını belirten kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise zamanla işbölümü oluştuğundan bu duruma gelene kadar eşlerini alıştırmaya çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Görev paylaşımı olmadığını belirten kadınlar ise eşlerinin yardımcı olduğundan ve tıpkı “*çok şükür anlayışlı!*” temasında olduğu gibi eşlerinin bu konuda kendilerini üzmediğinden ve ne zaman ihtiyaçları olursa yardımcı olduklarından bahsederek bu durumdan memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Dolayısıyla söz konusu kadınların eşlerin ev işleri konusundaki sorumluluklarını görev değil yardım olarak ifade ettikleri de görülmektedir. Bu durum yine toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar tarafından içselleştirdiğini göstermekle birlikte aynı zamanda erkeklerin evişlerine ilişkin sorumluluk almasına rağmen birincil sorumluluğun yine kadınlarda olduğunu göstermektedir. Newell (1993)’ e göre de ; ev içi sorumlulukların giderek daha eşit paylaşıldığı popüler efsaneye rağmen ev işlerinin ayrımının halen çok açık olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak; “*çoklu rollerin analizi*” ana teması odağında mevcut hayatlarında sahip oldukları çoklu rollerden bahsetmişler ve çoklu rolleri içerisinde merkezi aldıkları rollerini sıralama ve benzetme yaparak ifade etmişlerdir. Sonrasında çoklu rollerini dile getiren kadınların bu rolleri yerine getirirken eşlerinin bu roller içerisindeki yerine değinmeleri “*eşin rolü: görev paylaşımı*” temasını ön plana çıkarmıştır. Bu tema odağında ise kadınlar, çoklu rollerini yerine getirirken bu durumda eşlerinin rolünün ne olduğundan, görev paylaşımının olup olmadığından ve işbölümü yapıp yapmadıklarından bahsetmişlerdir. Ayrıca ev işleri konusunda görev paylaşımı ve eşlerin ev işlerinde sorumluluk alıp almama nedenlerine de değinmişlerdir. Kadınların yarısına yakını net olarak eşlerinin bu konuda bilinçli ve sorumluluk sahibi olduklarını belirterek eşleri ile görev paylaşımları olduğundan bahsederken, diğer yarısı ise ya zamanla alıştırdıklarından ya da eşlerinin hiç bir şekilde sorumluluk almadıklarından bahsetmişlerdir. Buradan hareketle erkeklerin ev işleri

konusunda sorumluluk almalarında aile, toplum, yetiştirilme tarzı, toplumsal cinsiyet algısı, kişilikleri ve sosyal destek almanın etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca en çok etkili olan faktörün ise toplumsal cinsiyet algısı ve bu algının oluşmasında aile ve toplum etkisinin olduğu da ortaya çıkmıştır.

Burada belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise; kadınlar daha önceki bölümde “*kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi*” ana teması odağında evlilik sonrası ve annelik sonrası yaşam deneyimleri ve rollerinden bahsederken de “*eşin rolü: doğum sonrası sosyal destek*” ve “*eşin rolü: aile ilişkilerinde eşin desteği*” temalarına değinmişlerdir. “*Eşin rolü: aile ilişkilerinde eşin desteği*” temasında kadınlar evlilik sonrası süreçte eşlerinin rolünden özellikle de aile ilişkilerindeki desteğinden bahsetmişler ve eş rolünün denge kurmak ya da taraf tutmak şeklinde olduğuna değinmişlerdir. “*Eşin rolü: doğum sonrası sosyal destek*” temasında ise kadınların yarısından fazlası doğum sonrası süreçte eşlerinin destek olmadıklarını vurgularken yarısına yakını ise eşlerinin bu süreçte destek olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bölümde “*bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi*” ana teması odağında ise eşin rolü konusunda kadınlar yine yarısına yakını eşlerinin ev işleri konusunda sorumluluk aldığını ile getirirken yarısına yakını ise ev işleri konusunda eşlerinin çok fazla rolü olmadığını ve bunun sebeplerini dile getirmişlerdir.

Özetle; kadınların kültürel ve bireysel idealleri çerçevesinde yaşam deneyimleri göz önüne alındığında tüm süreçlerde eşlerinin rolü dikkate alındığında yine birçok rolün ve sorumluluğun daha çok kadınlar üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak bunun yanı sıra kadınların ise eşleri ile tamamen rol paylaşımında bulunanlar, eşlerini rol ve sorumluluk almaya teşvik eden ya da alıştırırlar ve eşleri hiç sorumluluk almayan ve bu duruma alışan kadınlar olarak üç gruba ayrıldıkları da görülmektedir. Bu bağlamda kadınların bu şekilde üç farklı gruba ayrılması; Başak vd. (2013, s. 27)’nin eşlerin evişleri konusundaki “geleneksel”, “geçiş süreci” ve “eşitlikçi” şeklindeki toplumsal cinsiyet algısı algılarını gösteren üç farklı davranış biçimi ile açıklanabilir. Geleneksel davranış biçiminde kadınlar erkeğin evişlerine daha az zaman ve emek sarf etmesini; eşitlikçi savranışa sahip kadınlar ev içinde eşleriyle eşit miktarda güce sahip oldukları düşüncesindedir. Geçiş sürecinde ise davranışlar daha belirsiz ve karmaşık olup, bir taraftan geleneksel davranış biçimiyle erkeğin işine daha çok önem verirken diğer taraftan erkeğin yardım etmesini istemektedir. Dolayısıyla hem modern hem geleneksel kadın özelliklerini ifade eden süper kadın idealine bakış açılarının üç farklı gruba ayrılmasının da bu durumu yansıttığı düşünülebilmektedir.

Özet

Bu bölümde “*çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma*” ana teması odağında ilk ana tema olan “çoklu rollerin analizi” teması incelenmiştir. Söz konusu tema odağında kadınların şunda sahip oldukları çoklu rolleri ve birden fazla rolü sürdürme deneyimlerinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda ise ön plana çıkan “*mevcut rolleri*”, “*rol sıralaması: merkezi rolleri*”, “*rol benzetmeleri*” ve “*eşin rolü: görev paylaşımı*” alt temaları ele alınmıştır. Daha önceki bölümde “*süper kadın ideali: bireysel ve kültürel idealler*” ana temasında kadınlar geçmiş yaşam deneyimlerinden bahsederken aldıkları rollere değinerek söz konusu rollerin sorumluluk ve beklentilerinden bahsetmişler ve bütün bunları toplumsal algıları içerisinde değerlendirmişlerdir. Bu bölümde ise aynı konuları bireysel algıları çerçevesinde ele alarak mevcut yaşamlarında sahip oldukları çoklu rolleri değerlendirmişlerdir.

İlk bölümde evlilik öncesi, sonrası ve annelik sonrası rollerinden bahseden kadınların her süreçte gittikçe rollerinin arttığı görülmüştür. Bu bölümde mevcut hayatlarındaki rollerinden bahseden kadınlar söz konusu rollere ilişkin “*geleneksel roller*”, “*mesleki roller*”, “*aktivite ve sağlık/sosyal roller*”, *diğerleriyle ilişki/arkadaş rolü: arkadaşlarla görüşme*” ve “*görünüme ilişkin roller: fiziksel görünüm*” şeklindeki temalara değinmekle birlikte en çok “*geleneksel roller*”, “*mesleki roller*” ve “*aktivite ve sağlık/sosyal roller*” temalarını vurgulamışlardır.

Ayrıca ilk bölümde mevcut rolleri içerisinde en çok “*gelin rolü*”, “*eş rolü*” ve “*annelik rolü*”nün zorluklarına değinen kadınlar, bu bölümde merkezi aldıkları rolleri sıralarken en çok önem verdikleri rolleri, “*annelik rolü*”, “*kız evlat rolü*”, “*eş rolü*”, “*abla/kardeş rolü*”, “*meslek/çalışan rolü*”, “*kadın/erkek arkadaş rolü*”, “*sosyallik rolü*” ve “*teyze/hala rolü*” şeklinde sıralamışlardır. Dolayısıyla kadınların yaşam deneyimleri de göz önüne alınarak yaşadıkları zorluklar, aldıkları sorumluluklar ve bütün beklentilere ilişkin serzenişlerine rağmen yine de öncelik sıralamasında sadece kendilerine ilişkin rolleri ikinci plana atarak ilk olarak çekirdek aileleri ve yakın çevrelerine yani geleneksel rollerine öncelik vererek söz konusu rol ve beklentileri gerçekleştirme çabasında oldukları görülmektedir. Aynı sıralamayı anket formunda da yapan kadınlar hemen hemen benzer şekilde, söz konusu rollere ilişkin ilk beş rolü sırasıyla en çok; “anne”; meslek sahibi kişi”, “fiziksel olarak sağlıklı”, “kız evlat” ve “abla/kardeş” şeklinde sıralamışlardır ve kadınların ÖRE skorları toplamının ortalaması 14,56 rol bulunmuştur. Buna göre kadınların süper kadın idealine bağlılıklarının “belirsiz” olduğu görülmekle birlikte görüşmelerde ise

kadınların yukarıda da belirtildiği gibi “Kişilerarası Roller” ve “Kişilerarası Görünüm” dışında bütün rollerin tamamına yakını yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir. Dolayısıyla kadınlar söylemlerinde süper kadın idealine bağlı olmadıklarını belirtmeler bile uygulamada birçok role yetişmeye çalışmaktadırlar.

“*Rol benzetmeleri*”nde ise rol sıralamalarına bağlı olarak yine en çok “*geleneksel roller*”e ilişkin benzetmelerde bulunmuşlardır. Söz konusu rollerde ise “*annelik rolü*”ne ilişkin olumlu benzetmeler yapmakla birlikte genel olarak vazgeçilmez bir duygu, “*kız evlat rolü*”ne ilişkin ağır ve zor bir sorumluluk, “*eş rolü*”ne ilişkin huzur ve sevgi, “*abla/kardeş rolü*”ne annelik duyguları, “*meslek/çalışan rolü*”ne ilişkin yine zorluk ve sorumluluk, “*sosyallik rolü*”ne ilişkin ise daha çok gezmeyi ifade eden benzetmelerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla yine kendilerini en çok zorlayan ama en vazgeçemedikleri rollerin “*geleneksel roller*” olduğu görülmektedir.

Son olarak “*eşin rolü: görev paylaşımı*” temasında ise tüm bu rolleri yerine getirirken eşlerinin rolünün ne olduğundan ve ne kadar sorumluluk aldıklarından bahsetmişlerdir. Yine daha önceki bölümde evlilik ve annelik sonrası süreçte de eşlerinin rolüne değinen kadınlar evlilik sonrası süreçte eşlerinin en çok “*denge kurma/idare etme*”, “*eşini taraf tutması/ezdirmemesi*”, “*ailesini taraf tutması*” ve “*tepkisiz kalma/müdahale etmeme*” şeklinde eşlerinin rolünden bahseden kadınlar; annelik sonrası süreçte ise eşin rolünün ve desteğinin çok önemli olduğuna değinerek, büyük çoğunluğu eşlerinden bekledikleri desteği göremediklerini, yarısına yakını ise bu süreçte eşlerinin çok destek olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bölümde ise özellikle ev işleri ile ilgili sorumluluk alma konusunda kadınların yarısı eşlerinin sorumluluk aldığından ancak bir kısmı zamanla alıştıklarından bahsederken diğer yarısı ise eşlerinin hiç bir sorumluluk almadıklarını dile getirerek sebeplerine değinmişler ve söz konusu sebeplerin genel olarak “*toplumsal cinsiyet algısının etkisi*”, “*aile/toplum etkisi*”, “*yetiştirilme tarzının etkisi*”, “*sosyal destek etkisi: temizlikçi/yardımcı alma*” ve “*kişiliğin etkisi*” olduğunu dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak, “*çoklu rollerin analizi*” ana temasında kadınlar mevcut hayatlarını ve sahip oldukları rolleri değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda kadınların rollerinin giderek arttığı, önceliklerini belirleyerek rol sıralaması yapmış olmalarına rağmen büyük çoğunluğunun aynı anda birden fazla rolü sürdürmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu süreçte ise eşin rolünün çok önemli olduğunun vurgulanması ile birlikte büyük çoğunluğunun eşlerinin yeteri kadar sorumluluk almamasına alışmış oldukları, belirli sorumlulukları alanların

çoğunlukla görevde ve sorumluluktan ziyade “yardım” olarak ifade edildiği ve eşlerin ufak yardımlarının ya da beklentisiz olmalarının bile destek sayıldığı görülmektedir.

4.2.2. Süper Kadın İdeali ve Çoklu Rollerle Başa Çıkma Stratejileri: Üçüncü Vardiya

Kadının birinci ve ikinci vardiya hakkında çok şey yazılmıştır. Ancak çoğunlukla aklımızda üçüncü bir vardiya var; bazen ilk ve ikinci vardiya içine sızar (Gardner, 2012, s. 30).

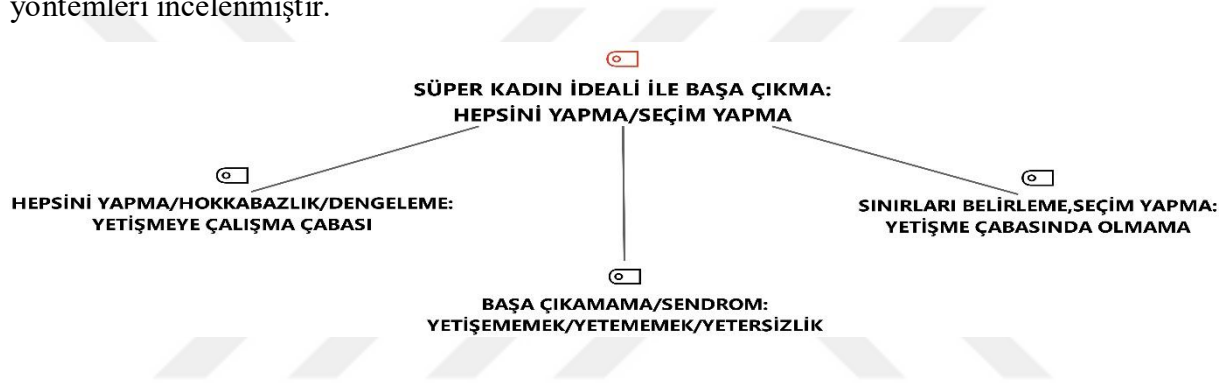
“Yalnızca bir pelerin ve bir taç olsaydım, dünyayı kurtarabilirdim. Hangimiz sihirli güçler kazandıran özel kıyafeti istemez ki? Ancak bu kıyafet sadece aklımızda var. Dünyayı kurtarmak" karmaşıklığı yalnızca ilerlememizi engellediği gibi, aslında bizleri de bizi zorla bırakarak bizi olabildiğince az yapıyor” diyen Gardner, Mart 2012'de Phoenix'te düzenlenen Ulusal Öğrenci Personeli Yöneticileri Derneği (NASPA) konferansında üçüncü vardiyanın kadınları nasıl boğduğundan bahsetmiştir. Ayrıca "dışarıda harika görünüyoruz ama içimizde kendimizi yeniyoruz" diyen Gardner'ın araştırma dikkatini yoğunlaştırmayı seçtiği yer “üçüncü vardiya”dır (Santovec, 2012, s. 36).

Çalışmasında kadınların kişisel ve mesleki rollerini dengeleme konusundaki algılarını ve kişisel ve mesleki deneyimlerine atfettikleri anlamları inceleyen kadınların kariyer ilerlemelerini ve sorumluluklarını yerine getirmek için yaptıkları seçimleri veya fedakarlıkları incelemek isteyen Gardner (2011)'a göre; kadınların hem erkek hem de meslektaşlarından daha az yaşaması olasıdır, çünkü kadınlar hem anne hem de profesyonel olarak iki yaşam veya iki vardiya talep etmektedir. İki vardiya arasındaki zihinsel itme ve çekme ("üçüncü vardiya olgusu" olarak tanımlanır), kadınların talepleri annelik ve kariyeri dengelemeye yardımcı olacak başa çıkma stratejileri talep etmelerini gerektirmektedir. Kadınların birinci ve ikinci vardiya rollerini oluşturan çoklu rollerle başa çıkma mücadelesi üçüncü vardiya rollerini oluşturmaktadır. Bugüne kadar kadınların birinci ve ikinci vardiya rolleri, bunlar arasındaki çatışmalar ve denge konusu sayısız çalışmaya konu olmuştur ancak kadınları asıl bunaltan üçüncü vardiya rolleridir . Ancak bu üçüncü vardiya hakkında hala çok az şey bilinmektedir.

Hepsini Yapmak ya da Seçim Yapmak?

Kadınlar önceki bölümlerde süper kadın idealini de içeren kültürel ve bireysel idealler ile beklentilerden ve çoklu rollerden bahsetmişler ve söz konusu idealler ve beklentilere

ilişkin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak süper kadın idealine yönelik algılarını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda süper kadın beklentisini imkânsız bir ideal olarak ele almışlar ve üç ayrı bakış açısı içerisinde; zorunda olmadıklarını düşündükleri ve reddettikleri toplumsal bir dayatma, zaten farkında olmadan üstlendikleri ve zorunluluklarının getirdiği bir gerçeklik ve son olarak gerçekleşmesini istedikleri ve onayladıkları bir hayal olarak değerlendirmişlerdir. Bu bölümde ise kadınlar süper kadın idealini onaylayan ve olmak isteyenler, reddeden ve dayatma olduğunu düşünenler ya da içinde buldukları durumun ve sahip oldukları rolün zaten süper kadın olduğunu düşünenler ve bunu isteyip istememekte “belirsiz” kalanlar olmak üzere bütün kadınların çoklu rollerle nasıl mücadele ettikleri ve süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıklarına ilişkin düşünceleri ve baş etme yöntemleri incelenmiştir.

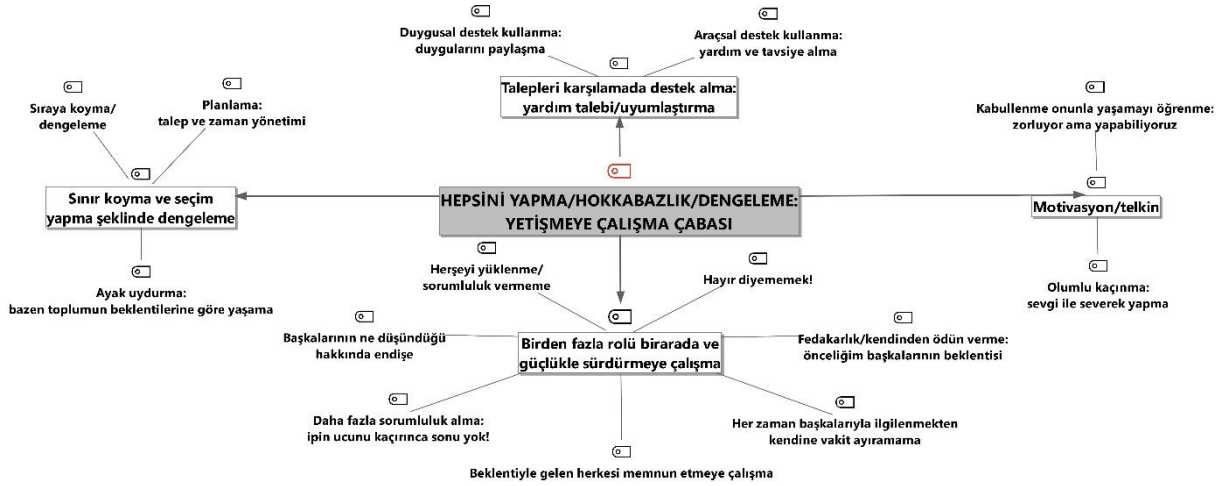

Şekil 32. Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma: Hepsini Yapma/Seçim Yapma (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 32’de de görüldüğü gibi “süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini yapma/seçim yapma” teması odağında “hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası”, “sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” ve “başa çıkamama/sendrom: yetişmemek/yetememek/yetersizlik” alt temaları ön plana çıkmıştır.

4.2.2.1. Hepsini Yapma/Hokkabazlık/Dengeleme: Yetişmeye Çalışma Çabası

“Süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini yapma/seçim yapma” teması odağında ilk olarak öne çıkan ve en sık tekrarlanan tema “hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar süper kadın ideali ile nasıl başa çıkma çıktıklarından bahsederek, çoklu rollerini yerine getirirken kullandıkları yöntemleri anlatmışlardır.

Şekil 33. Hepsini Yapma/Hokkabazlık/Dengeleme: Yetişmeye Çalışma Çabası (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 33'te de görüldüğü gibi “hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası” teması odağında; “birden fazla rolü bir arada ve güçlükle sürdürmeye çalışma”, “sınır oyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme”, “motivasyon/telkin” ve “talepleri karşılamada destek alma: yardım talebi/uyumlaştırma” alt temaları ön plana çıkmıştır.

4.2.2.1.1. Birden Fazla Rolü Bir Arada ve Güçlükle Sürdürmeye Çalışma: “Hepsini Yapma”

“Hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası” teması odağında ilk olarak “birden fazla rolü bir arada ve güçlükle sürdürmeye çalışma” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar herkese ve her şeye yetişmeye çalışma çabası içerisinde olduklarını ve dolayısıyla aynı anda birden fazla rolü sürdürmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Ben mesela çok az uyurum, her şey yetişebilmek için. İ işte dedim ya yediden önce kalkarım ve ikiyi ya da üç, üçten önce uyumam. Yani üçten sonra da uyumam. Üçten önce uyumam demiyim de, üçten sonra uyumam, ikiyle üç arası benim yatış saatim. Ama işte o araya her şeyi sığdırmam lazım. İşte eşime de vakit ayırmam lazım, çocuğuma da vakit ayırmam lazım, ertesi günü yemeğini planlamam lazım, işte ıı ne bileyim, ütülermiş, kıyafetlermiş, çocuğumun eşyaları, odası, evin düzeni, ıı işte arkadaşlarım. Mesela dün okuldan sekizde çıktım, dersim sekizde bitti. İı eve gittim, M ile A yemek yemişti, onlarla biraz vakit geçirdim, dokuz buçukta arkadaşlarımla, dört kız şeye gittik, kahve içmeye dışarı çıktık. İı on bir gibi geldim. Ondan sonra A bilgisayarda çalışıyordu, o bıraktı, işte onunla biraz sohbet ettim. Ondan sonra bugünün yemeklerini ayarladım. Yatışım saat ikiyi buldu işte öyle. Yani ikide yatıp, yedi gibi kalkıyorum. Bazen de mesela, en fazla zaten geç kalktığım hafta sonu bile sekizdir. Çok az uyuyorum. Uykuyu hiç sevmem ama eşim de benim gibi. Çok az uyuruz. Bizim mesela hafta sonumuz, sekizde hepimiz kalkmış oluruz. Uyuyunca böyle her şeyi kaçırmış gibi hissediyorum (14-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Böyle bir çabam var aslında yani işyerinde olsun, hani ıı özel yaşamımda olsun, böyle hep herkese yetişmeye çalışıyorum (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Zaman zaman oluyor. Özellikle de ilk doğum yaptığım zamanlar bunu daha çok hissettim. Çünkü o lohusalığın da vermiş olduğu bir duygusallık var ya, eşimi ihmal etmek istemedim, evimi ihmal etmek istemedim, çocuğumu ihmal etmek istemedim. Hepsine yetişmek zorundaymışım gibi hissettim kendimi (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar herkese ve her şeye yetişmek çabası içerisinde olduklarını ve herkese yetişebilmek için kendilerinden ödün verdiklerini belirtmişlerdir. Bu kadınların süper kadın idealine bağlı olan ya da bu ideali gerçekleştirme çabasında olan kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla alanyazında süper kadın özelliklerindne biri sayılan bu durum “hokkabazlık/dengeleme” olarak tanımlanmakta ve kadınların aynı anda birden fazla rolü birarada ve güçlkle sürdürmeye çalışmalarını ifade etmektedir (Edelstein, 1993; Jacques, 2008). Bu bağlamda; “birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma” teması odağında “her zaman başkalarıyla ilgilenmekten kendine vakit ayıramama”, “fedakarlık/kendinden ödün verme: önceliğim başkalarının beklentisi”, “daha fazla sorumluluk alma: ipin ucunu kaçırdıca sonu yok!”, “hayır diyememek!”, “başkalarının ne düşündüğü hakkında endişe”, “beklentiyle gelen herkesi memnun etmeye çalışma” ve “her şeyi yüklenme/sorumluluk vermeme” temaları ön plana çıkmıştır.

4.2.2.1.1.1. Her Zaman Başkalarıyla İlgilenmekten Kendine Vakit Ayıramama

“Birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma” teması odağında ilk olarak “her zaman başkalarıyla ilgilenmekten kendine vakit ayıramama” alt teması ön plana çıkmıştır. Söz konusu temada herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olan kadınlar başkalarıyla ilgilenmekten kendilerine vakit ayıramadıkları ve kendilerini ikinci plana attıklarından bahsetmişlerdir.

Yok. Sıfır. Yani artık onu şey olarak kabul, ama bunun sorumlusu benim. Kızıma ben bakıyorum ya artık o benim ile yaşamaya alıştı. Alışverişe de birlikte gidiyoruz. Yani spora gidiyorsam onu da götürdüm mesela. O da orada duruyor yani anlata... Bırakacak çok kişi var da ben istemiyorum yani. Ben çocuğum ile yaşamak istiyorum. Onun için hep birlikteyiz. Ama kendi fikrim bu benim. Mesela bazen çok bunalıyorum, araba ile dolaşayım, Alya hadi giyin. Hava yağmurlu, yağmurlu havayı çok severim. Bir tur atalım gelemim. Şimdi kendisi diyor bana, anne gecelere akalım. Keyfimize bakalım. Bir çay içelim de bir keyif yapalım (Güldü). O da alıştı, bana alıştı, Allah ayırmasın annelerimiz, babamızı başımızdan ama onu ben yaptığım için bırakmam artık (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hayır yok. Yani, aslında şöyle, ayırabilirim aslında eşime söylesem falan bir şey yapmaz ama genel olarak kızımı bırakmak istemiyorum. Eşime falan zaten güvenip bırakmam da anneme falan bırakırsam ancak o zaman rahat ederim. Gece bazen hiç uyumuyor, etmiyor, ya diyorum bir kaç saat sen bak uyu falan diyorum ama o iki saatin bir saati ben ağladı mı, etti mi, baktı mı vs. diye geçiriyorum zaten yatakta. Diğer 1 saatte dinlenebilirim dinlenebiliyorum. Eşime bile çok bırakmıyorum yani (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bir kere önce kendi evin oluyor. Bu çok büyük bir sorumluluk. Evi sen çekip çevirmek zorunda kalıyorsun. Yemeğini yapan, çamaşırını yıkayan hiç kimse olmuyor. Artı bir kişinin daha sorumluluğunu alıyorsun. Aynı anda çalışıyordum da. Zor oluyor ya. Hepsini bir arada idare etmek gerçekten çok zor oluyor. Yani, bir nevi kendinden vazgeçmek zorunda

kalıyorsun, öyle söyleyeyim. Artık sen diye bir şey kalmıyor, nasıl anlatayım; kalmıyor yani. Koşturuyorsun, sadece koşturmaca ile geçiyor hayatın. Çocuklar da eklendiğinde bu iki katına çıkıyor ve hiç bir şey kalmıyor. Sadece bir curcuna oluyor. Sadece koşturuyorsun (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıkları için kendilerine ayırdıkları bir zamanları olmadığını dile getirirken bazıları bunun kendilerinden kaynaklandığını özellikle annelikle birlikte çocuklarından ayrılamadıklarını belirtirken bazıları ise koşturmaktan kendilerini unuttuklarını ve kendilerine ayıracak vakitleri kalmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca kendilerine ayırdıkları zamanların ise çok kısa ya da ihtiyaçtan kaynaklı zamanlar olduğunu ve özel bir aktivitelerinin olmadığını belirterek en çok “*çocuk/herkes uyuduktan sonra*”, “*kendi kendine kalma*”, “*evde dinlenme*”, “*sabah kahvesi*”, “*dişlerimi fırçalarken*” ve “*işe giderken hazırlandığım vakit*” temalarına vurgu yapmışlardır.

Yani eve gidip koltuğa uzandığımda kendi kendime kalıyorsam o da sayılıyorsa... (Karşılıklı olarak görüşmeler oluyor) var. Onun dışında yok (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Çok nadir oluyor yaa. Yani eşim işte çok iş seyahatleri falan oluyor. Yani mecburen evde de çocuğunla çok zor oluyor. Ben sadece mesela eşim iş seyahatindeyken, çocuğu ı yani Batuhan'ı yatırdıktan sonra gerekirse iki saat geç yatarım, ancak o zaman bana kalıyor, evet o zamanlar (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Onu mesela yani gece genellikle herkes uyuduktan sonra. ı mesela geç yatıyorum ben. İşte böyle on iki gibi evdeki her, Mete dokuz gibi uyuyor, Alp de genellikle on iki gibi uyumuş oluyor. Böyle işte on iki e iki arası, işte ya dizi izliyorum, ya çalışıyorum, ya hiçbir şey yapmıyorum koltukta yatıyorum televizyona bakıyorum. Ya işte ı mutfakta bir şeyler yapıyorum gibi böyle kendi kendime takıldığım, boş bir anım ancak öyle oluyor. Onun dışında zaten hafta sonları işte Mete'nin kursları, bilmem neler (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani yarım saat falan oluyor Zeynep uyuduktan sonra. Dişlerimi falan fırçaladığım vakit (kahkahayla gülerek), bazen oje falan sürüyorum. O kadar oluyor (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Çok kısıtlı zaman dilimlerinde ve genellikle de ihtiyaçlarını gidermek adına ya da herkesin ihtiyacını karşıladıktan sonra yie kısıtlı bir zaman diliminde ancak kendilerine vakit ayırabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum yine süper kadın idealinin özelliklerinden birini ifade etmekte ve herkese ve her şeye yetişmeye çalışan ve süper kadın idealini gerçekleştirme çabasında olan kadınların her zaman kendilerini ikinci plana attıkları ve her zaman başkalarıyla ilgilenmekten kendilerine zaman ayırmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla yukarıdaki söylemlerde bulunan kadınların süper kadın idealine bağlı olan ya da bu konuda “belirsiz” kalan kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Benzer şekilde süper kadın şemasını ortaya koyan Woods-Giscombe (2010)'nin çalışmasında da bu şemada yer alan bileşenlerden biri olan “Başkalarına yardım etme zorunluluğu/yükümlülüğü” bileşeninde kadınlar “başkalarıyla ilgilenmek zorunda hissetme”, “mutlu eden şeyleri ihmal etme” ve “her zaman başkalarıyla ilgilenmekten kendine vakit olmaması” gibi durumlardan söz etmişlerdir.

4.2.2.1.1.2. Fedakârlık/Kendinden Ödün Verme: “Önceliğim Başkalarının Beklentisi”

“Birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma” teması odağında ikinci olarak fedakârlık/kendinden ödün verme: “önceliğim başkalarının beklentisi” teması ön plana çıkmıştır. Kadınların yarısına yakını herkese ve her şeye yetişebilmek için kendilerinden ödün verdiklerini ve fedakârlık yaptıklarını dile getirerek çoğunlukla başkalarının beklentilerine öncelik verdiklerini ve kendilerini ikinci plana attıklarını belirtmişlerdir.

Genelde koyuyorum aslında. Hani yapmak istemiyorum çoğu zaman, çünkü hani dediğim gibi mantığıma çok sığdıramıyorum falan ama hani karşımdaki kişi üzülmesin, kırılmasın ya da ne bileyim hani kötü düşünmesin gibi ıı şey yaptığım oluyor, kendimden ödün verip, onlara öncelik verdiğim oluyor. Yani şöyle yine kendimden ödün vererek, örnek veriyorum, işyerinden örnek veriyim, fazla mesai, fazla çalışma, evde çalışma hani işlerimi eve taşıyorum ama yeter ki o işi bitireyim ve hani şey olmasın, yetişeyim yani hani. Kendi işim olmasa bile bazen (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Başkalarının beklentisi. Yani ıı olmaması gerekiyor, yanlış bir şey biliyorum ama maalesef şey daha böyle çevre için sanki yaşıyormuşum gibi. Yani çocuklarımı mutlu ediyim, eşimi mutlu ediyim, işte patronları mutlu ediyim. Biraz öyle oluyor, kendi isteğim ikinci planda (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kendilerinden fedakârlık yaparak önceliği hep başkalarına verdiklerini dile getiren kadınların çoğu istemeden böyle davrandıklarını aslında bu durumdan memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Aynı şekilde Woods- Giscombe (2010)’nin çalışmasında da kadınların “başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önüne koyma” durumunda kaldıkları görülmektedir.

4.2.2.1.1.3. Daha Fazla Sorumluluk Alma: “İpin Ucunu Kaçırınca Sonu Yok!”

“Birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma” teması odağında üçüncü olarak daha fazla sorumluluk alma: “ipin ucunu kaçırınca sonu yok!” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar herkese ve her şeye yetişebilmek için daha fazla sorumluluk aldıklarından bahsetmişlerdir.

Ya ister istemez yani. Ha benim şu şu sorumluluğum var ben şunu alamam diyemiyorsunuz anne ve eş olduktan sonra. O anki şartlar neyi gerektiriyorsa bir şekilde altından kalkmaya çalışıyorsunuz. Bazen yardımla bazen yalnız yapıyorsunuz bunu ister istemez (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani şöyle bir şey yaparım, özellikle aile ile ilgili, çocuklarla ilgili, evle ilgiliyse, ıı işte dedim ya hani, eğer çok böyle, ne diyim ben ona, tez canlıysanız ve her şeyi yapmaya meyilliyseniz, zamanla aldığınız sorumluluğun haddi hesabı olmuyor. Yani aslında bunu aldıktan sonra fark ediyorsunuz, sonra diyorsunuz ki, “Ben bunların hepsini, niye ben yapıyorum?” diyorsunuz. Alıyorsunuz, mecbur kalıyorsunuz, çünkü o çarkın dönmesi için alışmışsınız siz o çarka girmeye, e eşler bu konuda pasif kalıyorlar. I o yüzden mecbur alıyorsunuz. Yani şeyin yok. Bir kere ilk baştan o ipin ucunu kaçırdıysanız (gülerek), o döngünün sonu yok. Ya bir daha “hayır” desanız dahi kimse sizi dinlemiyor. Zaten dinlese sahi, o dinleyip, algılayıp, yapmaya

başlayana kadar sizin o kadar sabrınız kalmıyor yani siz gene yapıyorsunuz. Ve o kadar almaya alışmışsınız ki sorumluluğu, fark etmiyorsunuz da artık yani onun size ekstra yük getireceğini bile anlamıyorsunuz. Yapıyorsunuz yani (...)Ben sorumluluğu seviyorum aslında. Nasıl seviyorum, enerjik tutuyor beni, hoşuma gidiyor. Ama neyin sorumluluğu, işte okulda bir sürü şey, işi aynı anda yapabilirim, buraya getirebilirim, yaa yapıyorum yani. Sorumluluk seviyorum (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Hani ben biraz daha böyle şey bir insanım karakter olarak da hani görev adamı derler ya hani bir iş verilir, o iş yapılır. Hani bu belediye'deki görevimde de öyle, hani daha üstlerimin bana söylediği şey şu, sana söyledikten sonra o işin olacağını biliyoruz, çok kafamız kalmıyor, atlanmayacak, bir şey olmayacak veya en azından bize geri bildirim olacak falan gibi. O yüzden o anlamda çok şey hissetmiyorum, alırım. Mesela bir şey olur, annem der ki, "aa işte şey yapalım, hafta sonu da sabah gel kahvaltı yapalım, şurayı gezelim". Aslında gitmesem daha iyidir, evde kendime göre programım daha yoğun olacaktır ama yine onu kırmayayım derim, bir saat erken kalkarım giderim, onun da gönlünü alırım, sonrasında yapacağımı yaparım falan hani çok beni zorlamadıkça alırım sorumluluğu (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar çok fazla sorumlulukları olsa bile isteyerek ya da istemsiz olarak daha fazla sorumluluk aldıklarını belirtmişlerdir. Ancak bazıları gerçekten sorumluluk almayı sevdiklerini belirtirken bazıları ise mecbur kaldıklarını dile getirmişlerdir. Yine bu durum Woods-Giscombe (2010)'nin süper kadın şemasında "Sınırlı kaynaklara rağmen başarılı olma kararlılığı"ni ifade etmektedir. Kadınlar hem iş hem de aile hayatında özellikle de eşi ve çocukları için her zaman yapabileceğinden fazlasını yapmakta ve gerekirse uykudan ve sağlıktan fedakarlık yapmaktadırlar.

4.2.2.1.1.4. Hayır Diyememek!: "Hiç Dediğimi Hatırlamıyorum"

"Birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma" teması odağında dördüncü olarak "hayır diyememek!" teması ön plana çıkmıştır. Kadınların büyük çoğunluğu tarafından sıklıkla değinilen söz konusu temada kadınlar başkalarına hayır diyemediklerinden bahsetmişlerdir.

Hayır diyememe gibi bir özelliğim var (gülerek). Hayır diyemiyorum maalesef. Ama yaş ilerledik,, eskiden mesela 1 lisedeyken, üniversiteye başladığım zamanlar hiç diyemiyordum. Ama sonra baktım ki u hayır diyemedikçe ben kendimden veriyorum. Iı öyle olunca da tabi ki hiç bir zaman karşımdakine hayır demem ama oluruna bulmaya çalışırım. Hani o an yetemiyorsam başka bir şekilde onu kapatmaya çalışırım. Bu şekilde yapıyorum yani hani (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hayır, diyemem asla. Elimden geldiğince her şeyi yapmaya çalışırım. Aslında çok kötü bir şey, yapamayacağım bir şey. Yani olmasa bile yapmaya çalışıyorum. Hiç bir şeye ben hayır diyemem. Çok çabalarım (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Çok zor. Ben hayır demeyi bilmeyen bir insanım. Yani çok sıkışık çok zor bir zamanım da olsa, ben öğrencilerim bile çok hayta bir çocuk bile olsa gelip benden not isteyince ben hayır diyemiyorum. Yani ben hayır diyemeyen bir insanım (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Çok zor hayır yani, hiç dediğimi hatırlamıyorum (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bu benim kişilik yapımla alakalı bir durum yani hani ben çok "hayır" diyemeyen bir insanım biraz (gülümseyerek). Yok diyemem. Aynen hani genel olarak yapmaya çalışırım. Çok hani

zorda kalmadığım sürece, elimden geliyorsa (...) Ya "hayır" diyemeyeceğim şeyi seçerim herhalde bilemiyorum (kahkahayla güler). Ama bu sadece aile nezdinde de değil, arkadaşlar olarak da hani onlara da çok "hayır" diyemiyorum. Bu benim yapısal bir şeyim herhalde (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ha "hayır" diyeme,, ne yazık ki pek hayır diyemiyorum ya (güler). Hani ama şundan dolayı diyemiyorum, karşımdaki kişinin üzülmesi ya da kırılmaması açısından "hayır" diyemiyorum. Hani orda kendimden çok ödün verdiğim oluyor gerçekten. Böyle bir çabam var aslında yani işyerinde olsun, hani ı özel yaşamımda olsun, böyle hep herkese yetişmeye çalışıyorum. Hani dediğim gibi kimseye "hayır" diyemiyorum, herkese bölünmeye çalışıyorum (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların büyük çoğunluğu son noktaya kadar asla hayır diyemediklerinden hatta bazıları hiç hayır dediklerini hatırlamadıklarından bahsetmişlerdir. "Hayır diyememe"nin süper kadının en temel özelliğini yansıtmaması, yukarıdaki söylemlerde bulunan kadınların da "süper kadın idealini onaylayan ve bu ideale bağlı olan" kadınlar olmalarını doğrulamaktadır. Bunun sebebinin ise bazıları kişiliklerinden kaynaklandığını belirtirken bazıları ise karşı tarafı üzmemek istemediklerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla herkese ve her şeye yetişmeye çalışmaları ve kendilerinden ödün vererek başkalarının beklentilerine öncelik vermelerinin temel sebebinin de hayır diyemediklerinden kaynaklandığı görülmektedir. Benzer şekilde Edelstein (1993)'in çalışmasında da kadınlar yaşamlarında denge eksikliğinden söz ederek "hayır" diyemediklerinden bahsetmişlerdir. Yine bu durum süper kadın şemasında "Başkalarına Yardım Etme Yükümlülüğü" bileşeni ile kadınların sürekli başkalarına yardım etmek zorunda hissetmeleri, başkalarının ihtiyaçlarına odaklanmaları, yardım etme kararlılığının çok fazla rol ve sorumluluk üstlenmeye neden olması ve dolayısıyla da hayır demekte zorlanmalarını ifade etmektedir.

4.2.2.1.1.5. Başkalarının Ne Düşündüğü Hakkında Endişe : "El Âlem Ne Der!", "Sosyal Onay/Takdir İsteği"

Herkese ve her şeye yetişme ve birden fazla rolü bir arada sürdürme çabası içerisinde olan, başkalarına hayır diyemeyen ve sürekli fedakârlıkta bulduklarını belirten kadınlar söz konusu çabalarının sebebinin aslında başkalarını öncelik almak ve insanların kendileri hakkında ne düşündükleri konusunda endişe duymaktan da kaynaklandığını bahsetmişlerdir. Bu bağlamda "*birden fazla rolü bir arada ve güçlükle sürdürmeye çalışma*" teması odağında ön plana çıkan bir diğer tema "*başkalarının ne düşündüğü hakkında endişe*" dir.

Biz zaten Türk toplumu olarak hani Avrupalı ya da Amerikalı gibi değiliz. ı her zaman "el âlem ne der" bizde hep var. İşte komşum ne der, işte ı arkadaşlarım ne der, ailem ne der, işte

ben bu hatayı yaparsam ne olur, ne gibi yaptırımları olur, biz hep sürekli böyle yaşayan insanlarız. Yani insanlar on beş dakika konuşacak diye biz bütün hayatımızı zehir edebiliriz (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Birbirimize yapıyoruz bunu. Devamlı eleştiriyoruz. Aslında bizde hep böyle başkalarına karşı her şey yani. "Başkaları ne der", işte evim temiz olsun, biri geldiğinde ne der, hep bir göstermeliktir yani böyle, birileri bizi yanlış eleştirmesin diye. Hakikaten o da bir baskı yani kadınların üzerinde (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Mesela eve giriyorsun, ev dağılıksa, "Aa işte evin kadını işte evi toplamamış" gibi bir algı oluşabiliyor yani. Ya da o atıyorum eşin dağıttığı bir şeydir, o sorumluluk duyuyor anladın mı? Ya da o utanıyor hani birisi gördüğünde. Ya ben bunu eşime de anlatmaya çalışıyorum, "Neden evi, senin eşyalarını ben toplamak zorundayım?". Hani biraz da sen topla. Öyle değil mi? Veya benim çamaşırlarım devamlı işte şuyum kirli, buyum kirli siyeceğine, sen çalıştırıver makineyi bir akşam da dimi? Hani bunlar çok zor şeyler değil hani bir erkeğin de yapabilmesi gereken şeyler bence. O yüzden diyorum bazen eşimin de yapmadığı şeyler gözüme batıyor diye. İı yani o baskı oluşturuyor kadının üzerinde. Genelde ev konularındaki veya işte çocuğun atıyorum, yine biz, bir yere gidiyorsunuz dimi, senin çocuğun bir şekilde vitrinin oluyor. İ onun üzerine giydirdiğin bir şey bile hani hafif kirli oluyor, bir şey oluyor, tamam mı, kendini suçlu hissedebiliyorsun, ay işte millet ne diyecek şimdi, işte kirli kıyafetlerle çıkardı çocuğu falan diye. Hani böyle saçma sapan takıntıların olabiliyor bazen (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ya ıı ne olursa olsun hani başkalarının düşüncesini önemsemiyor diyen insan, önemsemem diyen insanlar bile beğenilmeyi, takdir edilmeyi sever, hoşlanır bundan. İı bence hani hem ev işlerinde, ev işinde, hem annelikte, iyi bir eş olma konusunda, iyi bir çalışan olma konusunda bir kadın başarılı oluyorsa ve buna takdir edilmesini ister. Yani ıı çalıştığı yerdeki, ya ben müdürümün benim işimden memnun olması, beni takdir etmesinden mutluluk duyuyorum. Ya aynı şekilde eve geldiğimde işte yaptığım yemeğin beğenilmesinden mutluluk duyuyorum. Bence herkes bundan mutlu olur (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İster istemez önemsemek zorunda kalıyoruz aslında. Takdir edilme duygusu tabi var. Takdir edilmek isterim. Hani bu, iş yerinde takdir edileyim, ne bileyim dışarıda yaptığım bir şey duyulsun takdir edileyim, bunu herkes ister. Haksız yere yapılan eleştiriler bir tek umurunda olmaz. Ama onun dışındakileri dikkate alıyorum (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınların çoğu beklentileri karşılamak ve herkese ve her şeye yetişebilme çabasının ilk olarak Türk toplumu olarak "elalem ne der!" anlayışı ile başkalarının ne düşündüğü hakkındaki endişelerinden kaynaklanmasının yanı sıra aynı zamanda "sosyal onay" ve "takdir" isteğinin de olduğunu, başkalarının kendileri ile ilgili olumlu düşüncelerini istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca toplumun genelde birçok şeyi kadına yüklemesinden kaynaklı olarak ev içi sorumlulukların yerine getirilmemesi durumunda genellikle kadınların eleştirilmesi nedeniyle birçok şeyi üstlendiklerinden ve bir nevi zorunluluk olarak da her şeye yetişmeye çalıştıklarından bahsetmişlerdir.

4.2.2.1.1.6. Beklentiyle Gelen Herkesi Memnun Etmeye Çalışma: "Sorumluluk Olarak Görme"

"Birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma" teması odağında ön plana çıkan bir diğer tema "beklentiyle gelen herkesi memnun etmeye çalışma" alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar, herkese ve her şeye yetişme çabalarından bahsederken aynı

zamanda bunu bir sorumluluk olarak gördüklerini ve başkalarının beklentilerini hem yerine getirmeye hem de beklentisi olan herkesi memnun etmeye çalıştıklarını özellikle vurgulamışlardır.

Her şeye yetişmeye çalışmak gibi bir kötü huyum var. Sanki her şeyin sorumluluğunu üzerime almak gibi. Neden böyle bilmiyorum. Bana ne deyip çekilemiyorum mesela. Sanki hep benden bekleniyor daha şey. Beklentileri çok da umursamıyor gibi görünsem de. Ya şöyle Şerife hanım, sorumluluk alınca her şeyi yapmaya çalışıyorum. Her şeye ben koşturuyorum. Yani bu hangi alanda olursa olsun. Evde de böyleyim işte de böyleyim. Her şeyi yapmaya çalışıyorum. İş alanında da ev alanında da. Benim orada da ayırım şu; insanların benim için hani ne düşünecek diye umursamıyorum. Onu umursamıyorum ama görevlerim, görev anlamında her şeye ben yetişmeye çalışıyorum. Niye karşıdan beklemiyorum ben bunu da bilmiyorum yani (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Evet, herkese yetişmeye çalışırım. Yeri gelir işte kardeşlerimin sorunları benim için çok büyük problemdir. Aslında şey değildir, çok büyük problem değildir ama ben onu çok büyütürüm. Yeri gelir çocuğumun küçük bir problemi olur. Mesela aşırı lider olması. Ama ben sabaha kadar bunu dev bir yumağa çeviririm. Psikologlara varana kadar konuşmaya çalışırım. İş yerinde azıcık, çok şey idealist bir öğretmenimdir. Küçük bir sorun yaşarsam onu aşırı büyütürüm. Yani her yere yetişmeye çalışan bir insanımdır. Bu da beni çok yıpratır ama mutluyum (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ay herkese yetişmeye çalışırım. Bazen diyorum "Yanlış mı yapıyorum? Kendimi çok yoruyorum." Herkesin sıkıntısını kendime birazcık dert edinme huyum var böyle. Yetişmeye çalışırım "Onu da yapayım, bunu da yapayım." "Onu da kırmayayım, bunu da kırmayayım." huyum birazcık var. Çoğunlukla yetiniyoruz zaten de (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar farkında olarak ya da olmayarak, isteyerek ya da istemsizce mutlaka herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını, hatta beklentisi olan herkes memnun etmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir.

4.2.2.1.1.7. Her Şeyi Yüklenme/Sorumluluk Vermeme

"Birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma" teması odağında ön plana çıkan son tema ise *"her şeyi yüklenme/sorumluluk vermeme"* şeklindedir. Herkese ve her şeye yetişmeye ve beklentileri karşılamaya çalışan, hayır diyemeyen kadınlar bu şekilde davranmalarının en büyük sebebinin her şeyi yüklenmeye çalışmaları ve sorumluluk vermemeleri olduğundan bahsetmişlerdir.

Bütün hayatın yükünü kadının üzerine, bütün sorumlulukları atan bir toplum var şu anda Türkiye'de. Yani erkekler, bilmiyorum bu erkeklerin yarattığı bir şey mi, yoksa kadınlar olarak biz de mi yaratıyoruz bu durumu, biraz düşünüyorum zaman zaman. Ama biz de yaratıyoruz galiba her şeyi yüklenerek üzerimize. Karşı tarafla paylaşmıyoruz bazı şeylerin sorumluluklarını. Biz yükleniyoruz yani gönüllü olarak yapıyoruz bunu, bence öyle (20-NA-38(E-1)-RET/BELRSİZ-BURSA).

Eşin bütün sorumluluğun kadının olduğunu düşünmemesi lazım, kendisine de ait olduğunu düşünmesi lazım. Ama bu noktada kadın olarak ı hatanın büyüğü bizde diye düşünüyorum. Çünkü kadın o annelik içgüdüleriyle eşine de anne gibi yaklaşıyor. Aman yorulmasın, aman işte çamaşırını yıkayayım, ütüsünü yapıyım, ama çalışıyorsun sen, özellikle çalışan kadınlardan bahsediyoruz ya. Onun işi evi geçindirmek ama sen ona evi geçindirmekte destek oluyorsun. O

zaman o da sana toplumun yüklediği vazifeleri paylaşması gerekiyor. Öyle düşünüyorum. İki bu konuda mesela şey oldu bir kere, eşim sürekli, tabii bekarlıktan elen bir alışkanlık, kirli çamaşırlarını asla kirli sepetine atmıyor. Onlar bir yerde birikiyorlar. "Hayatım bak bunu kirli sepetine at, gel bak dedim, burada bir sepetimiz var bizim, bunu buraya atıyoruz tamam mı?" falan diye böyle. Bir iki yaptı, aksadı, olmadı falan oturtamadı o düzeni. Ondan sonra ben kirlilerini alıp gardiroba geri koymaya başladım. Ondan sonra aradığı kıyafeti bulduğunda kirli buluyor dolayısıyla. Dedim ki, "kirli olsaydı sepete atardım, bu burada olduğuna göre kirli değil". Yani bu noktada aslında kadının biraz erkeğe yaklaşımı önemli diye düşünüyorum. Yoksa biz onlara böyle anne gibi sarıp sarmaladıkça, onlar o sorumluluklarını unutuyorlar. Kadının tek vasfı oymuş gibi. İşte ben bunun, bunu toplumun yüklediğini düşünüyorum. Bu noktada da nasıl bir aileden geldiğin ve nasıl bir eğitim aldığın da önemli. Biraz da kendine bakış açını geliştirmekle alakalı bence, böyle düşünüyorum toplum bunu yapıyor (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

(...)Yani evet, tabii bu defada şöyle bir şey oluyor, her şey birbirine giriyor. Eğer o süreci doğru yönetemezse kadın, ki bir çok kadın yönetemiyor gerçekten. Mesela atıyorum 15 günde bir düzenli, eve temizlikçi kadın gelmesi gerekiyor aslında. Çünkü hem evin temizliği ile uğraşmak, hem çocuğun bakımı ile uğraşmak, hem gidip çalışmak, hem eve gelip yemek yapmak, hani bütün bu sorumlulukları aynı anda yapmak çok zor. Biz kadınlar biraz onu beceremiyoruz herhalde. Aslında kendi paramızı kazanıyoruz ama kendi paramızı pek yönetemiyoruz evin içinde. Biraz sıkıntı bundan kaynaklanıyor herhalde. Biz kendimiz üstleniyoruz. Aslında biraz onu dağıtmak da gerekiyor belki de. Atıyorum 2.000 TL para mı alıyorsunuz. Ayda 2 kere temizlikçi kadınınız gelmeli. Biraz o sorumlulukları birilerine dağıtmalısınız ki, gerekiyorsa parayla, ben bu süreci herhalde çok doğru yönetemedim. Kendimde de biraz sıkıntı var. Çünkü şey oluyorsunuz, yani hani düzgün yapmıyor, o yapana kadar falan deyip bu sefer kendiniz giriyorsunuz, bu da ertesi gün işe sizin daha yorgun gitmenize sebep oluyor. Atıyorum çocuklar 22:00'de uyuyor, 22:30'da uyuyor, hani o düzeni bir süre sonra oturtuyorsunuz ama bu defa 22:30'dan sonra kalkıp yemek yapıyorsunuz ertesi gün için. Veya bir yeri dağıtmış gördüğünüz zaman orayı toparlıyorsunuz. Oyuncaklar dağılmış onları toparlıyorsunuz ya da gibi gibi vs. çocuğun hiç değilse gezindiği yerleri bir söyleyim ki ertesi gün oralara basacak, belki emekliyor, hasta olmasın falan diyorsunuz. Yani dolayısı ile biraz onu, kendi kazandığımızı, kendimizin daha hayatımızı kolaylaştırmak için harcamayı pek beceremiyoruz. Benim arkadaşlarım da böyle. Hep biz bunlar ile kendimiz mücadele ediyoruz. Kendimiz başa çıkmaya çalışıyoruz anladığım kadarı ile. Biraz bundan da kaynaklanıyor (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlar çok önemli noktalara değinerek, her şeye ve herkese yetişme ve hepsini yapma çabalarının kendilerinden kaynaklanmasının yanı sıra aslında temelde toplumun ve özellikle erkeklerin her şeyi kadına yüklemelerinden kaynaklandığını ve dolayısıyla bu şekilde alışan kadınların özellikle de erkek evlat sahibi annelerin sorumluluk vermemeleri ve her şeyi üstlenmelerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. "Başkalarına yardım etme yükümlülüğü" şeklindeki bir diğer süper kadın bileşenini yansıtan bu durum, kadınların istemeden aile üyelerine bakma ve her sorumluluğunu üstlenme, sürekli başkalarına yardım etmek zorunda hissetme, başkalarının ihtiyaçlarına odaklanma ve dolayısıyla da yardım etme kararlılığının çok fazla rol ve sorumluluk üstlenmeye neden olmasını ifade etmektedir (Woods-Giscombe, 2010).

Sonuç olarak "*birden fazla rolü güçlkle ve bir arada sürdürmeye çalışma*" teması odağında kadınlar herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını, beklentileri karşılamak ve beklentisi olan herkesi memnun etmek çabası içerisinde olduklarını, insanlara hayır diyemediklerini ve başkalarının kendileriyle ilgili ne düşündükleri konusunda endişeleri

olduğunu dolayısıyla daha fazla sorumluluk aldıkları ve her şeyi yüklenerek sorumluluklarını devretmediklerini böylece fedakârlıkta bulduklarını ve kendilerinden ödün verdiklerini dile getirmişlerdir. Burada önemli olan nokta ise söz konusu bu kadınların büyük bir çoğunluğu bu durumun kendilerinden ve kişiliklerinden de kaynaklanarak hayır diyememeleri ve sorumluluk vermemeleri ile ilgili olduğunu belirtirken, bazıları ise toplumun kadınlara çok fazla şey yüklemesinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bazı kadınlar söz konusu durumlardan memnun olduğunu belirtirken büyük çoğunluğu ise istemeden ya da zorunluluktan herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını ve böylece birden fazla rolü bir arada sürdürme çabası içerisinde olduklarını ve bunun çok yorucu ve yıpratıcı olduğunu belirtmişlerdir. Bu farklılık ise kadınların süper kadın idealine bağlı olmaları ya da bu ideale karşı “belirsiz” durumda olmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak her iki durumdaki kadınların da isteyerek ya da istemeyerek süper kadın idealini gerçekleştirme çabaları olduğunu göstermektedir. Bu durum, Jacques (2008)’in çalışmasında kadınlar tarafından “hokkabazlık/dengeleme (juggling)” olarak ifade edilmiş ve kadınlar kendilerini sağlıklı, yetenekli hokkabazlar ve stresli, mücadele eden hokkabazlar olarak konumlandırmışlardır.

Ancak, Robins, Ladd, Welkowitz, Blaney, Diaz, & Kutcher (1994)’ın “kişisel stil envanteri”nde kadınların bu davranışlarını, özellikle de başkalarının ne düşündüğü hakkında endişe ve başkalarını memnun etme çabasının “sosyotropi” kişilik özelliğinden kaynaklandığı ve başkalarının onay ve övgüsüne ihtiyaç duyanların; “başkalarının ihtiyaçlarını kendinden önceye koyma”, “başkalarını çok fazla memnun etmeye çalışma”, “başkalarına hayır diyememek”, “beğenilmek ve takdir edilmek isteme”, “hoşlanılmak/hoşlanılmamak konusunda rahatsız olma” ve “başkalarının kendisi ile ilgili hislerine göre kendini yargılama” gibi davranışlarda bulduklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle McBride (1997)’ye göre çoklu rollere sahip süper kadınların, başkalarının tepkilerine rağmen kendilerine ve kendi deneyimlerine güvenmeyi öğrenmeleri ve başkalarından onay talep etme istekliliklerini azaltmaları için istekli olmaları gerekmektedir.

4.2.2.1.2. Sınır Koyma ve Seçim Yapma Şeklinde Dengeleme

Süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemlerinden biri olarak ön plana çıkan “*Hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası*” teması odağında ikinci başa çıkma yöntemi olarak “*sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme*” alt teması ön

plana çıkmıştır. Jacques (2008)'in çalışmasında da kadınlar birden fazla rolü “Sınır koyma ve seçim yapma şeklinde “dengeleme”” ye çalıştıklarını ve birden fazla rolde başarının bunu gerektirdiğini belirtmişlerdir. Hepsine yapma çabası içerisinde olan bazı kadınların ise bunu belli sınırlarla gerçekleştirdiğini belirtmeleri ile söz konusu tema odağında başa çıkma yöntemleri olarak “*ayak uydurma/alttan alma: toplumun beklentilerine göre yaşama*”, “*planlama: talep ve zaman yönetimi*” ve “*sıraya koyma/dengeleme*” şeklinde alt tema ön plana çıkmıştır.

4.2.2.1.2.1. Ayak Uydurma/Alttan Alma: “Toplumun Beklentilerine Göre Yaşama”

“*Sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme*” teması odağında kadınlar ilk olarak ayak uydurma/alttan alma: “*toplumun beklentilerine göre yaşama*” şeklinde beklenti ve taleplerle başa çıkmaya çalıştıklarını ve çoğu zaman toplumun beklentilerine göre yaşamak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Hepsine uyarım. Yani toplumun her konudaki beklentisine uyarım. Yani toplumda yaşarken tabi ki, ben modern bir kadınıym diye ön plana çıkıp da bu bağırıcı sistemde değilim. Yani ne bekliyorsalr örnek veriyorum, tabi ki şimdi çalışan kadınıym ama toplumda bir yaşam tarzımız var, komşuluk beklentilerimi yapıyorum, yapabildiğim sürece, hani zamanım yettiği sürece, ki zamanı yetirmeye çalışıyorum, akrabalık ilişkilerimi götürmeye çalışıyorum. Eskiden burada bir kaç akrabam var mesela, eskiden akrabalarımız ile evde yemek pişirirdik, şu an dışarıda yemek... Yani aslında şeye uydurmaya çalıştık, hayatın giderine uydurmaya çalışıyoruz. Ama yine de toplumun beklentilerini yapmaya çalışıyoruz. Dışarıda yemek yiyoruz ama yine birlikteyiz. Fakat evde değil de dışarıda yapıyoruz ya da ne bileyim doğum günlerine katılmaya çalışıyorum. Mesela şurada, etrafta görmüşsünüzdür, kahveler, kahvelere oturmaya çalışıyorum. Sanki ben de bir sıkıntı var. Kahvelerde oturup işte amcalar, şeyler ile oturup onların sıkıntılarını almaya çalışıyorum falan yani (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Hiç bir zaman bir şey ifade etmiyor demeyeyim. Aslında çok önemli yerleri var. Eğer toplum bana, benim üzerimde baskı kurmasaydı belki ben bu kadar ilerleyemezdim. Hani ters kuvvet etkisi oluyor ya. Onlar sizin üzerinizde baskı kurdukları zaman siz o perdeyi yırtmak istiyorsunuz. Dolayısıyla nasıl ok en geriye çekilince en ileriye fırlıyorsa siz de daha ileriye gidiyorsunuz. Bu yüzden toplum benim için bir şey ifade etmiyor diyemiyorum. Toplumun görüşü olacak ki ben o görüşe belki çoğu zaman önem vereceğim. Tabii ki önem vereceğim. Ben Aksaray'da yırtık pantolon giymemeye dikkate ediyorum. Yani bu topluma göre de davranıyorum. Yani ne bileyim çok açık bir şekilde gezmiyorum. Çünkü burası öyle bir toplum değil yani. Onu gerektirmiyor. Onun için demek ki toplumun görüşü benim için önemliymiş. Tamamen de önemsiz diyemem. Ha mesleki engellerle ilgili ben bildiğimi yaparım ama yine önemli diyorum ya. Her zaman tezat bir görüş olacak sen onu ekarte edip daha ileriye gideceksin (...) Tabii ki beklentileri de bence fazlasıyla karşılıyor. Çünkü bir kadın en çok gelin olarak karşılıyor işte beklentileri. En başından söyledik ya. Giyindik altın takındık güne gittik. Bu kadar idealist bir kadın (gülüyorlar) altın bilezik taktı güne gitti yani (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hani bir şekilde kendini korumak adına yaşam alanındaki kendini korumak adına o toplumun meşru gördüğü şeyi yapmak zorunda kalıyorsun (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar toplumun beklentilerine uymaya çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Ancak bu durum bazıları için kendini korumak adına zorunlulukken bazıları için ise önemli ve olması gereken bir durum olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla aslında kadınların toplumun

beklentileri ve süper kadın ideali ile alttan alma ya da ayak uydurma şeklinde başa çıkmaya çalıştıkları görülmektedir. Snapp (2010) tarafından yapılan çalışmada da “alttan alma/ayak uydurma” bir başa çıkma stratejisi olarak belirlenmiştir.

Ayrıca ayak uydurma/alttan alma: “toplumun beklentilerine göre yaşama” teması odağında kadınların neden ayak uydurmak durumunda kaldıkları ve gönüllülük ya da zorunluluk olup olmadığı hakkındaki düşünceleri yetiştirilme tarzı/öğreti: “kendine yerleştirdiği beklentiler”, “istemese de farkında olmadan yapmaya çalışma”, “kalıp yargıları yıkmak zor!/kabullenme/saygı duyma”, “direnc göstermekte zorlanma” ve “belli ölçülerde karşılama” şeklindeki alt temaları ön plana çıkarmıştır.

Yetiştirilme tarzı/öğreti: “kendine yerleştirdiği beklentiler”

“Ayak uydurma/alttan alma: toplumun beklentilerine göre yaşama” teması odağında kadınların büyük çoğunluğu ilk olarak en çok yetiştirilme tarzı/öğreti: “kendine yerleştirdiği beklentiler” temasına vurgu yaparak çoklu rollerini yerine getirirken süper kadın idealini içeren toplumun beklentilerine göre yaşama ve beklentilere ayak uydurma sebeplerinin daha çok yetiştirilme tarzı ile alakalı olduğuna ve bu şekilde yetiştirildikleri için de farkında olmadan kendilerine birtakım beklentiler yüklediklerine değinmişlerdir.

Ama tabi ki onlar yüklemese bile insan hani kendini ben bu evin geliniyim, bunları yapmam gerekiyor gibi bir algı da oluyor. E belki hani şu an için bana demediler ama, yaptığım için demediler, yapmasam belki onlara bu, ı onları rahatsız edebilir bu durum. Hani,.. Şu an için öyle bir durumla karşılaşmadım. Ama tabi ki belki de ben buna ihtimal vermedim sürekli her şeyle ilgilendiğim için, yapmaya çalıştığım için diyim elinden geldiğince (...) Kadın olmak ı özellikle bizim Türkiye için söyleyeyim tabi ki sorumluluğu çok fazla olan ı bütün zorlukları yaşayan bir varlık aslında kadın. Yani bizim toplumumuzda da maalesef sanki her şeyi kadın yapması gerekiyormuş gibi bakılıyor. ı bu algıyı kırmak çok zor gerçekten. Bazen kadın bile yani kadın olarak ben bile bunu yapmam gerekiyor, şunu yapmam gerekiyor, işte bu görev benim, işte bu evde şunun da olması gerekiyor, bunu benim yapmam gerekiyor gibi düşünüyorum. Bazen diyorum ki "ya bunların hepsini ben yapamayabilirim". Hani bir yerde de birilerinin de destek olması gerekiyor diye düşünüyorum. ı ama işte tabi yıllarca bu algıda yaşadığımız için, bu düşünceyle yaşadığımız için bunu kırmak zor. E toplumda kadına bu şekilde bakıyor. Haa eğitim, şu anda eğitim anlamında insanlarımız artık biraz daha ilerledi. Kadınlar daha fazla iş hayatına girmeye başladı. Tabi ki algı değişiyor. Ama uzun bir süre daha bu şekilde tabi gider, devam eder (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Önceden, ilk evlendiğimde o karışıklığı, keşmekeşliği yaşıyorsunuz. Çünkü yıllarca duyduğumuz gelin kayınvalide diyaloglarında kayınvalidem de beni tanımadığı için acaba yapmamı ister mi, bekler mi, yapar mı diye, kendi kendime tabi ki düşünüyordum. Hani işte atıyorum, her hafta gelmemi ister mi acaba. Çok basit bir olay ama ziyaretimi ne kadar sıklıkla yapmalıyım... Ama şöyle bir durum vardı. Ben bunları eşim ile çok rahat konuşabildiğim için ya da gitmek istemiyorsam dile getirebildiğim için çok zorlanmadım. Ama evliliğimin ilk üç ayında daha eşime de dile getiremiyordum, bilemiyorsunuz. Oralarda tabi ki bir şeylik yaşadım, gitmem mi gerekiyor, bayram sabahı illa orada mı olmam gerekiyor. Yoktu aslında, karşı taraf bana şey yapmamıştı ama benim ailem, benim de abim var, bizim de gelinimiz var, benim babam aşırı beklentide olduğu için diyorum ya hep konunun başına dönüyoruz, ailede ne gördüysem onun devam edeceğini sanıyordum. Karşı tarafı da öyle düşünüyordum, benim ailem çünkü öyle. Ama onlardan sızan bir şey değil yani, ben tamamen kendi ailemde

yaşadığım şeylerdi bunlar. Kendi ailemin bana bu güne kadar gördüğüm şeylerdi. Hiç öyle beklentilere girmemişler zaten (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar kendilerinden sözlü olarak bir beklenti olmasa dahi yetiştirilme tarzı ve öğretiler gereği birçok rolde özellikle de gelin rolünde kendilerine birtakım beklentiler yerleştirerek söz konusu beklentilere karşılık verdiklerini ve birçok sorumluluğu yerine getirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Jacques (2008)'ın çalışmasında da kadınlar “kendisine empoze edilen beklentilere karşı “yapması ve yapmaması gereken” şeyler olduğunu belirterek beklentilerin hem zorunluluk hem de kendilerine empoze edildiği için öğreti ve toplumsal cinsiyet algısı olduğunu vurgulamışlardır.

Ayrıca “*yetiştirilme tarzı/öğreti: kendine yerleştirdiği beklentiler*”e ilişkin davranışlarını “*görevi olarak görme*”, “*yapmak zorunda/durumunda kalmak*”, “*kalıplar ile hareket etme*”, “*cinsiyetsiz yetiştirilme tarzı*” ve “*saygı/hürmet gösterme*” temalarına vurgu yaparak açıklamışlardır. En çok ise “*yapmak zorunda/durumunda kalmak*” temasına özellikle vurgu yapmışlardır.

Bir noktaya kadar evet tamam hani, siz de o beklentileri kendinizden beklediğiniz için hani artık o rolleri kabullenmiş oluyorsunuz ve otomatikman bir kısmını zaten yapıyorsunuz. Ama size dayatılan roller olunca orada biraz, ama o da tabii yaş ile ortaya çıkabiliyor. Yani önceleri tüm size dayatılan ve bu senin görevin denilenleri kuzu kuzu sesinizi çıkarmadan belki alışkanlığın da verdiği bir şey ile gerçekleştirmeye uğraşıyorsunuz ama sonra sonra sorguluyorsunuz. Çevrenizdekilere bakıyorsunuz falan. Belki şimdi artık sosyal medyadan izliyorsunuz ve bambaşka yaşamlar olduğunu görüyorsunuz. bu sizi de esnetiyor bir şekilde. Yani belki daha umursamaz oluyorsunuz. Mesela illa çorba yemek olmasın bu akşam hadi bir makarna ile geçiştirelim. Önceden yapmıyorken sonra sonra yapabiliyorsunuz. Hadi bu akşam bir pizza partisi yapalım, dışarıdan söyleyebiliyorsunuz. Bunlar, mesela kendi ailenizde çok da gördüğünüz şeyler değil. Biz de çorba yemek, pilav, çorba yemek, makarna falan gibi olduğu zamanlarda annemin bende kaldığı dönemlerde ben akşam 3 çeşit yemek yapmadan işe gitmezdim. Öyle bir sorumluluk da ekliyor bu sizin hayatınıza. Çünkü onlar, onlar ile ilgili çok esnemiyorlar. Yani öyle alıştıkları için yemek düzeni anlamında falan onlar için daha önemli. Siz de o düzene bir şekilde uymak zorunda kalıyorsunuz, birlikte yaşadığınız aşamada (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Sonuçta 11 evlendikten sonra illa ki işte bayramlarda, hani belirli başlı, belirli günlerde 11 işte ziyaret etme, arama, 11 bunun gibi şeyler hani artık mecburiyet gibi oluyor. Hani kendi anneni aramazsın ama kayınvalideni aramak zorundasın gibi bir gerçek var (gülerek) aynen. Öyle hissediyorsun. Yani hani kendi ailene yapmak zorunda olmadığın şeyleri eşinin ailesine yapmak zorunda kalıyorsun. O yüzden 11 hani zorluyor aslında biraz hani o eş rolü (...) kadının bence hani hani kutsal olması şey olması anne olması bence hani. Doğurabilmesi, ona özellikle bakmak zorunda olması, hani babanın yapamayacağı bir şey bu (...) O çocuğunu yani şu an o her şeyden 11 yani mahrum yani mahrum derken hiç bir şeyi kendi başına halledemiyor ve sen onu yapmak zorundasın, sana bağlı (...) Bir kere artık çocuğun için güçlü olmak zorundasın. Ne olursa olsun yani bir gün gelir atıyorum eşinin başına bir şey gelebilir, senin de başına bir şey gelebilir ve ailenin. Yani kimseyi arkada destek olarak görmeyeceksin. Bu bir gerçek. Anneni, babanı, eşini vesaire. Hani sen bir kere ayakta durmayı öğreneceksin (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

(...) Mesela atıyorum siz bir erkekseniz, şey yapabiliyorsunuz yani, o kadın doğurdu, çocuklar büyüdü, hepsine baktınız, artık ikinciyi alabiliyorsunuz, başkasından çocuk yapabiliyorsunuz falan, çünkü diğerlerini büyüttün yani. Ama mesela sen bunu kadınsan bunu yapamazsın.

Çünkü artık ömrün boyunca o çocuklar ile uğraşmak zorundasın, onların evlenecek olan çocuğuna bakacaksın falan ama asla ikinci bir evlilik, yeni çocuklar falan olmayacak. Hani aslında dediğim gibi belli şeyler erkekler için de var, şunu yapsın bunu yapsın diye beklentiler var ama sanki onlar bunları yerine getirdikten sonra serbest kalıyor gibi bir izlenim var. Kadınlarda o yok yani, o hep yapmak zorunda. Sonu yok yani. Onu yapıyorsun onu istiyor, onu yapıyorsun onu da istiyor falan, bitmiyor yani. Sonsuza kadar öyle köle olarak yaşamaya devam ediyorsunuz (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınları büyük bir çoğunluğu aslında birçok rolü özellikle de annelik rolünü ve diğer beklentileri bir noktada “*yapmak zorunda/durumunda kalmak*”tan kaynaklı olarak karşıladıklarını dile getirmişlerdir. Bazıları ise yine yetiştirilme tarzından kaynaklı olarak birçok sorumluluk ve beklentileri “*görevi olarak görmek*”ten bahsetmişlerdir.

Tabi kadın olmak çok zor. Erkek olmak çok konforlu. Yani bu mesela şeyde bile öyle, sanki hani kadının görevleri hani net çizilmiş. İşte evde şu işleri kadın yapar, işte mesela misafirlğe gittiğimizde bile 11 masa toplanılacak, erkekler hemen salona geçerler, kadınlar, oradaki işte eşler, kadınlar, kim kadınsa, hatta kız çocukları masayı toplar, mutfığa götürür. Ya da misafir geldiğinde de öyledir, bayanlar yardım eder. Hani hiç bir erkek masadan kalkarken tutayım da tabağı, ancak söylemek gerekir ya da öyle gördüyse öyle gelir. Ama erkekleri bir böyle, konforlu yere göndeririz. Hani “çaylar birazdan gelir beyler, buyurun” diye bir, biz de yapıyoruz tabi. Ama bu tamamen tabi, toplumdaki gelen bir şey hani, kültürel olarak öyleyiz. Öyle yetiştiriliyoruz. Ataerkil yetiştiriliyoruz. Hani bunlar bize zaten yapılmış. Hatta oyun oynarken bile, çocukluğumuzdan itibaren, hani evcilik oynuyoruz işte, 11 şey çocuğa biz bakıyoruz evcilik oynarken, işte orada yaptıklardan yemek yapıyoruz demi, hep hani bizim görevlerimiz bunlar yani bunlar bize yapılmış görevlerimiz zaten hani. Buna da böyle karşı çıkmanın da çok anlamı yok. Çünkü zaten hani biz öyle doğuyoruz. Çocuğumu ben besleyeceğim, hiç birimiz de beklemiyoruz ki aman bugün de babası beslesin, demiyoruz yani. Bunlar çünkü şey, böyle 11 evrensel kurallar. Hani genel geçer bir şey değil. Yani bunu taaa Adem’le Havva’dan gelmiş (gülerek), işte erkek avlanır yemeği getirir, kadın yemeği yapar. Ama şimdi çalışan kadın olunca, işte belki dönüşte markete uğruyorsun, onu da sen alıyorsun, eve geliyorsun, yemeğini yapıyorsun, her şey hazır yani. Hani erkek yapıyorsa, “Aaa teşekkür ederim” diyoruz ama biz yapınca zaten görev. Hani böyle bir teşekkür gerek yok, zaten hani 11 onun yapması gerekiyor, kadının yapması gerekiyor bu (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

“*Yetiştirilme tarzı/öğreti: kendine yerleştirdiği beklentiler*” odağında söz konusu beklentileri “*yapmak zorunda/durumunda kalmak*” ve “*görevi olarak görme*”nin yanı sıra “*kalıplar ile hareket etme*” teması ile yetiştirilme tarzının etkisiyle kalıplarla hareket ettiklerini dile getirmişlerdir.

Hep genellikle ailelerden alıyorsunuz sanırım böyle şeyleri. Bu her zaman çok iyi sonuçlar vermeyebiliyor. Çünkü o zaman daha kalıplarınız oluyor. Kalıplar ile hareket diyorsunuz belki de. Öğretilenleri yıkmak biraz zor oluyor. Öyle yetiştirdiğiniz için ve öyle yetiştirildiğiniz için... Tam kural bile olmasa, onlar devam etsin istiyorsunuz asgari müştereklerde. Yani ne gibi şeyler, işte mesela hiç bir kıyafetin ütülenmeden giyilmemesi. Çamaşırlarına kadar varan her şeyi ütünden geçirmek, mikrobu kırılın falan modu. Bunlar hep anneden öğreniliyor enteresan bir şekilde. Ama şöyle olmuyor yani mesela, o ev hanımı, onun bunları yapabilecek çok vakti var. Ama siz o şeyi yetiştirmediğiniz zaman bu defa da kırılmalar yaşıyorsunuz işte (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Sonuç olarak; ayak uydurma/alttan alma: “*toplumun beklentilerine göre yaşama*” teması odağında kadınlar, beklentilere göre yaşama ve beklentileri karşılamaya çalışmalarında yetiştirilme tarzının çok büyük etkisi olduğunu yetiştirilme tarzı/öğreti: “*kendine yerleştirdiği beklentiler*” teması ile vurgulamışlar ve kendilerine bazı beklentiler

yerleştirdiklerinden bahsetmişlerdir. Ayrıca söz konusu beklentileri en çok “*yapmak zorunda/durumunda kalmak*”, “*görevi olarak görme*” ve “*kalıplar ile hareket etme*” durumunda kalarak karşılamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında da kadınlar “beklenen rolün kabulü” teması odağında; yukarıdaki kadınların bahsettikleri zorunluluklara benzer şekilde annelerin belirli beklentilere göre yaşamaktan başka seçeneğinin olmamasından bahsetmişler ve başa çıkma kabiliyetinin yetiştirilme tarzı ile ilgili olduğunu dolayısıyla da annelerinin standartlarını yaşama isteğii ile annelerinin çocukları için yaptıklarını yapmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Daha önceki bölümde de sıklıkla değinildiğii gibi toplumsal cinsiyet algılarının oluşmasında ailenin rolü büyüktür ve kadınların ailelerinden özellikle de annelerinin yetiştirme tarzı ile öğrendikleri ve içselleştirdikleri duygularla kendilerine birtakım beklentiler yerleştirerek bunları görevi olarak görmekte ve yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

“İstemese de farkında olmadan yapmaya çalışma”

Ayak uydurma/alttan alma: “*toplumun beklentilerine göre yaşama*” teması odağında ikinci olarak bazı kadınlar ise süper kadın idealini içeren çoklu roller ve beklentileri farkında olmadan istemsizce yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Onu ben çok yapıyorum. Bazen çok kızıyorum kendime ama hayatımda olan herkese yetişmeye çalışıyorum ve çoğuu zaman da ben kendimi bırakıyorum yani (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hepsini idare etmeye çalışıyoruz. Şöyle belki bebek konusunda bence kendimiz farkında olmadan yapıyoruz. Bilinçsiz... yani fitratla ilgili bir şey olduğunu düşünüyorum ama onun dışında sosyallik mesela biraz daha toplumsal faktörlerle ilgili olabilir, ıı çünkü mesela bir iş ortamındasınız, bi arkadaş ortamı yani tamamen kendinizi toplumdan yalıtık bir şekilde yaşayamazsınız. Böyle bir gerçeklik var. ıı bazı şeyler, toplum baskı kurabilir, ama mesela ailevi konularda bence biraz daha bize kalmış bir durum var bence. Eş, aile konusunda. Ama diğeri türlü aileden, evden dışarı adımı attığımız zaman, mesela iş hayatı bunlardan biraz daha baskı olarak görülebilir bence. Yani mesela tezimi bitirmek zorundayım, burada illa ki bir baskı var, bir rekabet var çünkü arkadaşlar arasında. Hani tamamen bir şey değil. ıı yani burada toplumsal koşullar etkili ama daha çok ev hayatında bence fitratla ilgili. Biraz daha kişisel, psikolojik faktörler etkili. Dışarda biraz daha sosyolojik faktörler etkili (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Farkında olmadan ve istemsizce beklentileri karşılamaya çalıştıklarını belirten kadınlar aslında bu durumdan memnun olmadıklarını ve özellikle annelik konusunda farkında olmadan yaptıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumun da fitrat ile toplumsal ve sosyolojik faktörlerle ilgili olduğuna da değinmişlerdir. Ayrıca bu durum Levinson (1959)’ın birisinin onun hakkında ne düşünmesi ve ne yapması gerektiğine ilişkin algısını oluşturan kişisel rol algısından kaynaklanarak, bilinçli veya bilinçsiz bir niyetle hareket etme oyları olarak tanımlanan “rol davranışında bulunmalarını sağlamaktadır. Böylece kadın yetiştirilme tarzı ve cinsiyet rollerinin içselleştirilmesiyle ortaya çıkan kişisel rol algısı ile kadın kendine

birtakım beklentiler yerleştirmektedir. Dolayısıyla normatif içselleştirme (Metin, 2011) sonucu hem yerleştirdiği beklentilerin hem de bunları karşılamaya çalışma çabasının farkında olmamaktadır.

“Belli ölçülerde karşılama”

Ayak uydurma/alttan alma: *“toplumun beklentilerine göre yaşama”* teması odağında üçüncü olarak ön plana çıkan alt tema ise *“belirli ölçülerde karşılama”*’dır. Bu temada kadınlar sahip oldukları çok roller ve süper kadın idealine ilişkin toplumun beklentilerini tamamen yerine getirmediklerini ancak belirli ölçülerde karşılamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Aslında ben biraz ıı nasıl desem, böyle çok bağınaz düşüncelere hani ya da işte belli kalıplaşmış gelenek, göreneklere biraz karşıyım. Yani hani işte kadın gelir yemek yapar, erkek oturur, dinlenir, hiçbir işe karışmaz, “aman erkektir, o yorgundur” falan o gibi hani görüşlere pek şey değilim, açık değilim. ıı ondan sonra, bir şey yapılacaksa işte birlikte, “hayat müşterektir” lafına çok inanırım. ıı beklentiler, şöyle yani, benim için aklıma yattığı sürece, beklentiler şeydir, hani uygulamam, yaparım. Ama hani böyle çok uç şeyler olduğu sürece hani kendi mantığıma sığdıramazsam benim için şey değildir, önemli değildir yani (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ya belki normaldir diyorum, hani şey değil, niye çünkü hani benim de zaman zaman insanlardan işte beklentim oluyor ama o beklentileri bir sorun bakalım yani karşılayabiliyor mu? Hani çok sivri bir karakter olmadığım için hani şey değilim, ya da kızsam da kendi kendime, kendi dünyamda kızıyorum. Kendi dünyamda onları bi yargılayıp görüşüyorum. Hani bunu çok da şeye vermiyorum, dışarıya vermiyorum. Ha çok beklentilerin dışına çıkıyor muyum, yok hani ben böyle şeyim biraz daha uyumlu, biraz daha oluruna gittiğim için hani şey değilim çok sivrilmiyorum. Çok da bi beklentiler konusunda şeye girmiyorum, hani ne yapılması gerekiyorsa, ya yapılması gerekiyordur yaparım diyorum. Hani çalışan mıyım, çalışmamın gerektirdikleri nedir işte müdürümün benden beklentileri nedir, kurumumun benden beklentileri nedir budur. İşte arkadaşlarımla beklentileri nedir, budur. Ha öbür taraftan da, bazı insanların da çok da fazla beklentilere girmemeleri gerektiğini, “yok diyorum ya niye benden bekliyorsunuz ki?, bekleme” diyorum. Mesela bana kızdığı zaman “niye kıızıyorsun ki, bekleme, ben mi söyledim” diyorum. Ben mi söyledim? Yo hayır yok hayır. Ha yapılması gereken ana hatları yaparım. Ama şeyleri yaparım. İşte arkadaşlarımla şeyi atıyorum, çok ıı benle, beni, onları aramamı bekleyen arkadaşlarımla varsa ki ben de onlardan bekliyorumdur mutlaka, ararım. Hani onlara onu, “yok beni aramadın, beni sormadın”, o şeylere hiç girdirmem. Girdirmem, çünkü ararım. Onlar da beni ararlar. Dediğim gibi hani şey değil, böyle çok uçlarda yaşamayı şeyim, girmem (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Hepsini çok dikkate aldığımı söyleyemeyeceğim. Hepsini dikkate almıyorum yani. "Aman onun böyle beklentisi var, yapayım." kafasında hiçbir zaman olmadım. "Eşim kıskanır." "Eşim kıskanır şuraya gitmeyeyim." "Eşim kıskanır bunu giyinmeyeyim." değil. "Beni böyle gördün, böyle beğendin, öyle kabul ettin, ben bundan sonra da böyleyim. Seni hiçbir zaman kandırmadım. Ben bunu giyinmeyi, bunu yapmayı seviyorum çıkacağım." Ama tabii ki bazı beklentilerini de karşılıyorsun. Karşılayabileceklerimi karşılıyorum diyeyim. Ama benim için vazgeçilmez olan şeyden, sırf birisinin beklentisi diye de vazgeçmiyorum yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar birçok role ilişkin beklentileri belli ölçülerde karşılamaya çalıştıklarını ancak kendilerinden ödün vermediklerini ve kabul etmedikleri beklentileri karşılamadıklarını dile getirmişlerdir. Belirli ölçülerde beklentilerden kastettikleri durumları ise *“belirli ölçülerde karşılama”* teması odağında *“mecbur olduğu için değil kendi istediği için karşılama”*,

“yakin çevrenin beklentilerini karşılamaya çalışma”, “karşılıklı beklenti” ve “önceliklerine/koyduğu standartlara göre karşılamaya çalışma” şeklinde ifade etmişlerdir.

Karşılamaya çalışırım ama ben dediğim gibi benim hayatımda şey yoktur, çok fedakârlık kavramı, yani fedakârlığı herkesin algıladığı gibi algılayan biri değilim. Beni istediğim şeyi yaparım, istemediğimi yapmam. Yapmak istediğim şeyleri de mecbur olduğum için yapmıyorum, yaptığı şeyleri de mecbur olduğum için değil istediğim için yapan biriyim. Anneme alışveriş yapıyorum, sana da bir şey alayım demek bana zul gelmez. Ya da işte hani nasıl söyleyeyim, evlat olarak yapmam gerekenleri istediğim için yapıyorum zaten. O yüzden benim onlardan bir beklentim yok, onların beklentilerini karşılayabiliyor muyum; onlar da beni böyle bildikleri için onları da çok Zişan] zaten yapacağını yapar, yapmayacağını yapmazdır biraz. Yani öyle kabullenilmişim. Ama elimden geleni yapmaya çalışırım. Çünkü bazı şeyler benim için çok kıymetlidir. Yani işte anneme yardım etmeliyim. Böyle söyleyince hoş olmayınca da ne yapmam gerektiğini biliyorum, evlat olarak insan biliyor. Beklentilerini karşılamaya çalışıyorum herhalde. Bu şekilde ama karşılamaya çalışıyorum. Dolayısı ile şeyde değil, birileri ne der diye değil benim çok derdim. İsteyen istediğini söylemekte özgür. Ben yaptığımda mutlu olduğum şeyleri yapıyorum. İşte annemin yanında olmak beni mutlu eder. Oğlumun yanında kardeşlerimin yanında olmak mutlu eder ya da işte birinin bir şeye ihtiyacı varsa orada olmak beni mutlu eder. Ben biraz ona göre hayatını yaşayan bir tipim, diğerlerinin ne dediği çok umurumda olmaz (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

İıı maneviyatıma bağlı. Yani bağlılık duyduğum şeye göre değişiyor. Mesela işte atıyorum işverenime ben bir bağlılık çok fazla, yani sadece onu bir para kazanacağım herhangi bir şey olarak görüyorsam minimum düzeyde yapmaya çalışıyorum. Ama mesela ı aileme daha bağlıyım. Onların istediğinin ötesini yapmaya çalışıyorum. Mesela kendi annem, babam için de öyle. Yani onlara özellikle böyle beni sevsinler diye sanırım uğraşıyorum. E bu biraz şeyle ilgili, dediğim gibi benim kuruma aidiyet hissimle ilgili, hani evlilik de bir kurum olarak geçiyor sanırım. Bu şeyde, çalışma kapsamında. İı dediğim gibi sevdiğim insanlara daha özverili davranıyorum, sevmediklerime daha asgari düzeylerde yapıyorum. Bir şey gibi yani matematik formülü gibi. Gittim, geldim, yaptım, bitti (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar “belirli ölçülerde karşılama” konusuna daha ayrıntılı olarak değinerek önceliği olan insanlara, koydukları standartlara, kendi isteklerine göre ya da karşılıklı olarak beklentilerin karşılandığı durumlara göre beklentileri karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; ayak uydurma/alttan alma: “toplumun beklentilerine göre yaşama” teması odağında kadınlar çoklu rolleri ve süper kadına ilişkin beklentileri karşılamaya çalıştıklarını ve bunu bazen yetiştirilme tarzı gereği bazen de farkında olmadan yaptıklarını ya da bazı durumlarda belli ölçülerde kendilerinden ödün vermeden karşılamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadınların kendilerine belli ölçüler ve öncelikler koymalarına karşın beklentileri karşılamaya yönelik çabalarının da var olduğu görülmektedir. Bu anlamda tek başa çıkma yöntemleri koydukları ölçüler ve önceliklerdir.

4.2.2.1.2.2. Planlama: “Talep ve Zaman Yönetimi”

“Sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme” teması odağında kadınlar ilk olarak “ayak uydurma/alttan alma: toplumun beklentilerine göre yaşama” şeklinde beklenti ve taleplerle başa çıkmaya çalıştıklarını ve çoğu zaman toplumun beklentilerine göre yaşamak

zorunda kaldıklarını belirtirken bazı kadınlar ise yine beklentileri karşılamaya çalışmakla birlikte söz konusu beklentilerle planlama yaparak, talepleri yöneterek ve iyi bir zaman yönetimi ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda “sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme” teması odağında ikinci olarak planlama: “talep ve zaman yönetimi” teması ön plana çıkmıştır.

Programlı oluyorum. Yani bu çalışan hanım, ev hanımı, işte şey, kız çocuğu ya da ne bileyim arkadaş... Programlı olarak yapılıyor bu ya. Yani istemeyerek programlı olmak zorunda kalıyorsunuz. Bir de bizim özel bir programlamamız var. Eşim de çok programlıdır ve hayatımız hep programlı gider. Bazen deriz ki bırakalım şu programı da hayatımızı bir yaşayalım derim ama olmuyor. Programlı olmak ile ilgili bir olay bu (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

İyi yani işte aslında bu nasıl başa çıkılır? Şimdi bu neye varıyor biliyor musunuz? Zaman tanzim etmeye varıyor bence. Ya çünkü süper kadın ne yapmaya çalışıyor, her ilişkisinde iyi olmaya çalışıyor, her rolüne. E ben her rolümde nasıl iyi olabilirim, zamanımı iyi tanzim ederek. Yani hani ben mesela şu an işte size bu saati ayırdım, ardından öğrencilerime randevu verdim, ardından derse gireceğim. Dersten çıkacağım evde yemek yiyeceğim. Hani bu zamanımı iyi ayarlısam herkese yetişebilirim ve o zaman yani süper kadın da belki olabilirim. Ama yani ben süper kadın oldum demem herhalde (karşılıklı gülerek). Yani hani nasıl başa çıkıyorum? İyi yani zamanı, mesela bir planlayıcı aldım (karşılıklı gülerek). Aynen yıllık planlayıcı. Gerçekten herkese tavsiye ederim (gülerek). Yani hani zamanımı iyi ayarlama, vaktini iyi ayarlama, kaliteli şeyler yapmaya çalışma yani her vaktini arkadaşınla da yapıyorsan, eşinle de. Hani atıyorum bir muhabbet edeceksin bir yemek de muhabbet etme, hani işleri birleştirme bunun gibi yani zamanı iyi kullanarak,. Ama tabi ki her zaman da yapamam, yapamıyoruzdur muhtemelen. İlla ki çatıştığımız, şey olduğumuz zamanlar oluyor rollerde (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Mesela ben annemi artık temizlikçi kadın konusunda kesinlikle ikna ettim. Beğenirse de bir şekilde eve kadın gelmesi gerektiğini biliyor. Yani hani ben bu konuda taviz vermiyorum artık ona. Önceden beğenmediğini değiştiriyordum, artık değiştirmiyorum. Bu kuralları ben koyuyorum yani bir şekilde. Hatta artık onun evine de gönderiyorum mesela. Gerçekten. Çünkü başa çıkamıyor o zaman size rol model olarak kız çocuğu olarak gidip onun evini temizlemek falan gibi belki bir şeyler düşünüyor. Onu ne zaman başaracaksınız, Cumartesi'ye kadar çalışıp Pazar gidip onun evini nasıl temizleyeceksin. Böyle bir şey de mümkün değil. Bunu bile organize ediyorsunuz bir şekilde. Onun bulunduğu çevreden bir kadın buluyorsunuz, parasını gönderiyorsunuz gönderip onu, çatır çutur evini temizlettiriyorsunuz böyle bir şey oluyor yani. Hani onları da yönetiyorsunuz bir şekilde onları da kırmadan falan böyle (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlar her şeye yetişebilmek, her rolde iyi olabilmek, beklentileri karşılayabilmek için planlı olmak gerektiğini özellikle vurgulayarak rol taleplerini ve beklentileri yöneterek, zamanı iyi kullanarak ve planlı olarak başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde; Santovec (2012)'in çalışmasında da süper kadınların zaman yönetimi (ev ve çocuk sorumlulukları gibi birden fazla taleple başa çıkabilmenin ana yöntemleri) ve “renk kodlu takvim” (bireysel aile üyelerinin sorumluluklarını kaydetmek) başa çıkma stratejileri olarak belirlenmiştir. Jacques (2008)'in çalışmasında ise; kadınlar süper kadın ideali ile başa çıkabilmek için; hepsini yönetme yeteneği, yaşam kalitesini yükseltme ve dengeleme ve seçim yapma şeklinde “uygun zaman yönetimi” kullanılabilceğini; bunun yanı sıra talepleri dengeleme, limitleri belirleme ve denge bulma, sınır belirleme ve akılcı seçimler

yapma, başkalarına yardım etme ancak fazlalıklardan kaçınma, kişisel zaman ayırma şeklinde “talep yönetimi” gibi yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir.

4.2.2.1.2.3. Sıraya Koyma/Dengeleme

“Sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme” teması odağında “ayak uydurma/alttan alma: toplumun beklentilerine göre yaşama” ve “planlama: talep ve zaman yönetimi” temalarının yanı sıra son olarak “sıraya koyma/dengeleme” teması ön plana çıkmıştır.

Yani bu beklentilerle tabi, ya mükemmel olmak çok zor bir şey. Şimdi mükemmel bir ev hanımı, mükemmel bir çalışan yani iş hayatında mükemmel biri ya da mükemmel bir eş, mükemmel bir arkadaş olmak mümkün değil. Bi yerde yetemiyorsun. İ işine odaklandığın zaman evini ihmal ediyorsun, evine odaklandığın zaman işini ihmal ediyorsun. Ya da bu arada eşini ihmal edebiliyorsun. Hepsini tabi ki bir arada yürütmek zorundayız. Bu da bizim görevimiz ama hani bunu dengede tutarak, mesela işte işin için önemli bir süreçteysen biraz daha işine odaklanıp evine daha az zaman ayırarak ya da eşinden destek alarak gibi. Bu şekilde dengeyi kurmaya çalışıyorum. İ işte işimle ilgili yapmam gerekenleri mesela okulda boş olduğum zamanlarda yaparak, evime geldiğimde ya da yemeğimi mesela önceden yaparak, eğer yapamamışsam o an mesela ne yapabilirim diye bir şeyler üreterek, ya da ı eşime hadi bugün dışarı., değişiklik olsun dışardan mı yesek ya da hadi şunu mu yapsak, işte bir tost mu yesek bugün fast food mu yapsak evde kendimiz gibi hani o an farklı bii ı şeyler üretip hani.,strateji diyelim. Ya da ı farklı açıdan olaylara bakarak yani o anı kapatmaya çalışıyorum. Ya da ı elimden geldiğince o zor durumla ı başa çıkmaya çalışıyorum. O şekilde söyleyeyim. Haa yetemiyorsam da, evet bazen oluyor, okulda çok yoğun oluyorum evde yapmam gerekiyor, eşime diyorum "şu an benim çalışmam gerekiyor, sen bu süreçte uyu, dinlen, işte yapmak istediğin, ben olmadan mesela maç izle", maçı birlikte izlemiyoruz çünkü. Ona diyorum ki "sen bunu yaparken, ben de bunu yapıyorum". Hani sen yalnız kalma ben de o anda işimi yapıyorum. Y da tam tersi eşimin herhangi bir işi olduğu zaman da ı ben yapmadığım şeyleri yapmaya çalışıyorum. Şu an için evlilik hayatında en çok bu şekilde, bu süper kadınla başa çıkmaya çalışıyorum diyelim (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-YDD-AKSARAY).

Yaşadığım zaman oluyor, özellikle hafta sonunda, evde yapmam gereken var, çocukların istekleri var, eşimin istekleri var, annemin, ailemin isteği var, görüşme isteği. Ne yaparım, gündüz kaç saat ayaktayım ben, sabah işte dörtte kalkıyorum ama gün sekizde başlıyor çocukları gönderdikten sonra. 08:00'den 12:00'ye kadar ev işini yaparım, 14:00'e kadar eşimle muhabbet ederim, 14:00'ten sonra iki çocuğumu da alırım birazcık gezdiririm, akşam yemeğinde anneme giderim. (karşılıklı olarak gülmeler oluyor) Ne olur, ertesi gün eşim, arkadaşım çok ısrar ediyorsa 2-3 saat de ona ayırırım. Yani yaptığımız çok oluyor bunları. Çünkü onu yaparsam mutlu olacağım. Ha şu var, çok acil işlerim vardır, hayır diyebileceğim durumlar da olabilir tabi, gönlünü alarak, annecim hani bakın böyle ama yarım ilk işim sendeyim derim misal ya da arkadaşı arar söyleriz. Arkadaş bu gün olmadı, ya sen bize gel, ya şurada buluşalım diye gönlünü alırım, o şekilde kapatırız konuyu. Telafi etmeye çalışırım (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Hani bununla nasıl başa çıkıyorum? Bilmiyorum. Belki şey diyebilirim ya. Hani bazen bazılarını görmezden gelip bir kısmına odaklanma. Yani hani bazen işte o şu an eğer benim tezim ön planda veya şu makale ön plandaysa mesela akademik F koşturuyor (gülerek) İşte oraya gittiysek o zaman gelin F koşturuyor, yani sanırım bu şekilde baş ediyorum. Yani rolleri mecburen çünkü enerjimiz de belli yani hani gün, gün belli 24 saat, yapabileceklerim belli e biraz da dinlenmek, rahat etmek, işte bütün gün çalışıyoruz, eve gidince biraz rahatlamak da istiyoruz. O yüzden herhalde farklı farklı bölgede farklı zamanlarda ön plana koyarak (55-FK-31(E-0)-RET/RET-YDD-AKSARAY).

Kadınlar hepsini bir arada yapmanın mümkün olmadığını belirtmekle birlikte süper kadın olmaya yönelik çabalarından bahsederek herkese ve her şeye yetişebilmek adına rol

taleplerini ve beklentileri öncelik sırasına koyarak ya da dengeleyerek çoklu rolleri ve süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak; *“hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetiştirmeye çalışma çabası”* teması odağında ikinci başa çıkma yöntemi olan *“sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme”* teması ile kadınlar; ilk olarak toplumun beklentilerine ayak uydurmaya çalışarak, yetiştirilme tarzı gereği kendilerine yerleştirdikleri beklentileri farkında olmadan ya da kendilerine göre belli ölçülerde çalışarak süper kadın ideali ve çoklu rol talepleri ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. İkinci olarak, rol talepleri ve kişisel zamanlarını yöneterek ve planlama yaparak ya da rol taleplerini sıraya koyarak ve dengeleyerek çoklu roller ve süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ancak temelde hepsinin söz konusu yöntemlerle herkese ve her şeye yetiştirme çabası içerisinde oldukları görülmektedir.

4.2.2.1.3. Talepleri Karşılama Destek Alma: Araçsal ve Duygusal Destek Kullanma

Süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemlerinden biri olarak ön plana çıkan *“Hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetiştirmeye çalışma çabası”* teması odağında bir diğer başa çıkma yöntemi olarak ön plana çıkan tema *“talepleri karşılama destek alma: araçsal ve duygusal destek kullanma”* şeklindedir. Söz konusu tema odağında kadınlar rol taleplerini karşılama, *“araçsal destek kullanma: yardım ve tavsiye alma”* ve *“duygusal destek kullanma: duygularını paylaşma”* şeklinde destek aldıklarını belirtmişlerdir.

4.2.2.1.3.1. Araçsal Destek Kullanma: “Yardım ve Tavsiye Alma”

“Talepleri karşılama destek alma: araçsal ve duygusal destek kullanma” teması odağında ilk olarak *“araçsal destek kullanma: yardım ve tavsiye alma”* alt teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınların büyük çoğunluğu *“yardım talep etme: yardım istemek acizlik değildir”*, *“sosyal destek”* ve *“eş desteği”* gibi araçsal destekleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Carver (1997)’a göre; araçsal destek kullanma, başkalarından ne yapacağı konusunda tavsiye/yardım almaya çalışmaktır.

“Yardım talep etme: yardım istemek acizlik değildir!”

“Yardım talep etme: yardım istemek acizlik değildir” teması odağında kadınlar rol taleplerini karşılamada yetişemedikleri ve yetemedikleri durumlarda çevrelerinden yardım talebinde bulduklarını ve yardım istemekten çekinmediklerini dile getirmişlerdir.

Ya evet tabii yani hani. Annem zaten benim en büyük yardımcım annem. Hani sıkıştığım zaman falan anneme koşuyorum yani. Eşime derim hani eğer ki o yorgunum bir şey ve ya iş yerinden birilerine derim bugün çok yoruldu hani isterim, yardım istemek benim için bir acizlik değildir. Çünkü eğer o işi de yaparsam artık kendi vücudum yorgun düşecek hiç gerek yok (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hiç çekinmem. Bu çok normal bir şey. Yani hani beni küçümserler, yapamıyorsun derler gibi bir şey hiç yaşamıyorum (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yok yok ederim. Herkesten yardım isteyebilirim. Yani hiç bir zaman çekinmedim. Eşimden olabilir, arkadaşlarımdan olabilir, çalıştığım kişilerden olabilir falan (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Yani yerine göre isterim. Eğer ki hani samimiyetim varsa, tamam mesela az önce bahçede çocukları bıraktığımda arkadaşşıma söyledim, hani samimiyete bağlı. Şimdi hiç tanımadığın bir insandan da yardım istemezsin. Mesela 24 kasımda arkadaşlar illa gel diyorlar, oğlumun şimdi, veliler ile çok aram iyi, ama hiç bir zaman bırakmadım, şimdi düşünüyorum, bıraksam mı, götürsem mi, gitmesem mi... O da tabi samimiyet, yani hani duruma göre (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

İş yerinde talep etmiyorum ama özel hayatımda talep ediyorum. Yakın aile. Önce birinci derece akraba diyelim. Sonra çok güvendiğim, sevdiğim dostlarım varsa (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınların yarısından fazlası sıklıkla yardım talebinde bulduklarını ve bundan çekinmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak büyük çoğunluğu herkesten ve özellikle annelerinden yardım istediklerini dile getirirken, bazı kadınlar ise öncelikle yakınlığına bağlı olarak samimi oldukları ya da güvendikleri insanlardan yardım talep ettiklerini belirtmişlerdir. Bu kadınların büyük çoğunluğunun süper kadın idealine bağlı kadınlar olduğu düşünüldüğünde büyük çoğunluğunun yardım istemekten çekinmemesi; yardım istemekten çekinme, sorunlarını göstermeme, başkalarına muhtaç olmama, kimseye bağımlı olmama gibi özellikleri ifade eden ve süper kadın idealinin bileşenlerinden biri olan “Bağımsızlığı Gösterme Yükümlülüğü (Savunmasız ve Bağımlı Olma Direnci)” bileşenine uymamaktadır. Dolayısıyla süper kadın olma çabası içerisinde olan kadınların da yardım istemekten çekinmedikleri ve bunu bir başa çıkma yöntemi olarak belirttikleri görülmektedir. Benzer şekilde Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında da kadınlar yardım isteyerek ve nasıl hissettiğini bilmelerini sağlayarak süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıktıklarını belirtmişlerdir.

“Sosyal destek”

Yardım talep etmekten çekinmediklerini ve rol taleplerini karşılamada sıklıkla yardım talebinde bulduklarını belirten kadınlar söz konusu taleplerden bahsederek kimlerden ve ne tür yardım aldıklarından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda “araçsal destek kullanma:

yardım ve tavsiye alma” teması odağında ikinci olarak *“sosyal destek”* teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar yetişemedikleri durumlarda en çok *“ev işleri desteği”*, *“iş desteği”* ve *“ebeveyn/bakıcı desteği”*ni kullandıklarını belirtmişlerdir.

Herhalde bunlar ile ilgili herhalde bir süre sonra kendinizi ikna etmeyi öğreniyorsunuz ya da bunları devredebiliyorsunuz, öyle bir şey oluyor muhtemelen. Devretmeyi de öğrenebiliyorsunuz herhalde. İşte ben çocuklara hani ufak tefek bir şeyler şey yapıyorum. Birilerine para ile bir şeyler yaptırıyorum falan gibi. Bir şekilde devretmeyi öğreniyorsunuz herhalde. Veya şey oluyor, yani ufak ufak ailedekileri de ikna ediyorsunuz aslında. Mesela ben annemi artık temizlikçi kadın konusunda kesinlikle ikna ettim. Beğenirse de bir şekilde eve kadın gelmesi gerektiğini biliyor. Yani hani ben bu konuda taviz vermiyorum artık ona. Önceden beğenmediğini değiştiriyordum, artık değiştirmiyorum. Bu kuralları ben koyuyorum yani bir şekilde. Hatta artık onun evine de gönderiyorum mesela. Gerçekten. Çünkü başa çıkamıyor o zaman size rol model olarak kız çocuğu olarak gidip onun evini temizlemek falan gibi belki bir şeyler düşüyor. Onu ne zaman başaracaksınız, Cumartesi'ye kadar çalışıp Pazar gidip onun evini nasıl temizleyeceksin. Böyle bir şey de mümkün değil. Bunu bile organize ediyorsunuz bir şekilde. Onun bulunduğu çevreden bir kadın buluyorsunuz, parasını gönderiyorsunuz gönderip onu, çatır çutur evini temizlettiriyorsunuz böyle bir şey oluyor yani. Hani onları da yönetiyorsunuz bir şekilde onları da kırmadan falan böyle (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Şimdi yalnız başıma baş edemedim tabi ki, yalnız başıma olmadı. Yani bir defa 11 doğumdan sonra iki buçuk sene annem baktı. Ben 11 çocuğum zaten tüp bebek 11 o aşamada, şu anlamda şanslıyım ki, ailem yanımda 11 mesleğim 11 bu anlamda farklı seçenekleri olabilen bir meslek. Mesela ben özel hastanede acil serviste çalışıyordum. Yani orda bii hamilelik süreci daha sonra çocukla ilgilenme çok zor olacağı için 11 işyeri hekimliği sertifikası aldım, işimden ayrıldım, işyeri hekimliği yaptım. Yani kazancıyla, en azından dedim geçici bir süre çocuğumu biraz büyütene kadar bunu yapayım. Ben bu işimi de hakkını vererek yaptığımı düşünüyorum. Çünkü 11 şimdi işyeri hekimliğinde şey zordur, 11 işte Osgb'ye bağlı çalışıyorum ben. Çok Osgb vardır ve hani her yılın başında bir firmaya, bir fabrikaya farklı Osgb'ler teklif verir. Her zaman en yüksek teklifi veren kişi olmanıza rağmen, o firmada kalmayı başardım. Bir de bunu bana söylediler, "sen olduğun için bu parayı veriyoruz" dedi firma yetkilileri. Yani işimi de hakkını vererek yaptığımı düşünüyorum. Ama dediğim gibi yani bu şekilde de çalışma imkanım vardı benim, olmayabilirdi. 11 meslek anlamında şanslıyım. Ailem yanımdaydı şanslıyım, mesela eşimden ben çok bir destek göremedim yani çünkü kendisi de çok yoğun çalışıyor. Hatta bana, sadece bir gün sen götürsem dediğimde bile, hep toplantım var dedi, çok nadiren bana yardımcı oldu. yani yalnız başına bu işler olmaz. (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

E ama tabi ailemin çok büyük desteği oldu. Özellikle annemin 11 çocuklarıma bakması, yemeğimi yaptı, yeri geldi temizliğimi yaptı 1 yani annem çok destek oldu gerçekten (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar gerekli durumlarda yardım talep ettiklerini ya da özellikle hayatlarının belirli dönemlerinde yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Hatta geçmişte süper kadın rolünü oynadığını belirten kadınlar ise o zamanlar destek almadıklarını ancak şu anda sosyal destek kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yardım taleplerinin karşılanmasını ise şans olarak ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Polasky & Holahan(1998, s.390-391)'ın da belirttiği gibi bu durum; bir başa çıkma kaynağı olarak, sosyal desteğin sık sık stresin tamponlanması ve olumlu başa çıkmanın kolaylaştırılmasında önemli bir değişken olarak gösterilmesini doğrulamaktadır. Eskiden süper kadın rolünü oynadığını, pişmanlıklarını ve yaşadığı zorlukları anlatan kadınlar, o zamanlar destek almaktan çekindiklerini dolayısıyla da başa çıkamadıklarını ancak şu anda sosyal destek alarak başa çıktıklarını

düşündüklerini vurgulamışlardır. Ayrıca Polasky & Holahan (1998), sosyal ağdan gelen duygusal destek ile maddi yardım ve hizmetleri içeren somut bir destek şeklinde sosyal destek kullanmanın çoklu role sahip kadınlar için geçerli olduğunu ve iş ve aileden gelen desteğin özellikle değerli olduğunu belirtmişlerdir. Yukarıdaki kadınlar da bu durumu doğrulayarak çalışma koşullarının iyi olması anlamında iş desteği ve yardım taleplerinin karşılanması anlamında aile desteği aldıkları için kendilerini şanslı hissettiklerini belirtmişlerdir.

“Eş desteği”

Araçsal destek kullanma: “yardım ve tavsiye alma” teması odağında “yardım talep etme: yardım istemek acizlik değildir” ve “sosyal destek” temalarının yanı sıra son olarak “eş desteği” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema sadece birkaç kadın tarafından vurgulanmakla birlikte burada çok önemli bir nokta üzerinde durulması gerektiğinden araçsal destek kullanma: “yardım ve tavsiye alma” teması içerisinde ön plana çıkmıştır. Önemli olan nokta ise bir önceki ana tema olan “çoklu rollerin analizi” temasında “eşin rolü: görev paylaşımı” alt temasında kadınlar çoklu rollerinden bahsederken bu rolleri yerine getirmelerinde eşlerinin rolüne de değinerek kadınların yarısından fazlası “eşin rolü” önemli olduğunu, eşleriyle görev paylaşımında bulduklarını ve ev işleri sorumluluğunun eşlerin de “görevi” olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla eşlerinin rolünü “görev” olarak adlandırmışlardır. Kadınların yarısına yakını ise eşlerini zamanla sorumluluk almaya alıştırdıklarını dile getirerek eşlerinin rolünü “yardım” olarak nitelendirmişlerdir. Eşlerinin hiçbir sorumluluk almadığını belirten kadınlar ise bunun sebeplerini sıralamışlardır ve bu sebeplerden birisi ise “sosyal destek etkisi: temizlikçi/yardımcı alma” şeklinde ön plana çıkmıştır. Ancak bu bölümde araçsal destek kullanma: “yardım ve tavsiye alma” temasında kadınlar süper kadın ideali ve çoklu rollerle baş etmede aldıkları desteklerden bahsederken eşlerinin rolünü yine “destek” ve “yardım” olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Ayrıca kadınlar “sosyal destek etkisi: temizlikçi/yardımcı alma” temasında sosyal destek aldıkları için eşlerinin sorumluluk almadığını vurgularlarken burada ise süper kadın ideali ile baş edebilme yöntemi olarak ifade etmişlerdir.

Yani bu beklentilerle tabi, ya mükemmel olmak çok zor bir şey. Şimdi mükemmel bir ev hanımı, mükemmel bir çalışan yani iş hayatında mükemmel biri ya da mükemmel bir eş, mükemmel bir arkadaş olmak mümkün değil. Bi yerde yetemiyorsun. İ işine odaklandığın zaman evini ihmal ediyorsun, evine odaklandığın zaman işini ihmal ediyorsun. Ya da bu arada eşini ihmal edebiliyorsun. Hepsini tabi ki bir arada yürütmek zorundayız. Bu da bizim görevimiz ama hani bunu dengede tutarak, mesela işte işin için önemli bir süreçteysen biraz

daha işine odaklanıp evine daha az zaman ayırarak ya da eşinden destek olarak gibi (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Evde de olsa bebeğe bakarken eşin yardım ediyor. Evde yemek yaparken eşin yardım ediyor sonuçta (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Eşim destek yani hani, manevi olarak eşimin varlığı anneme bir güç. O şekilde (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Eşim her konuda destekçi (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar rol talepleri, beklentiler ve süper kadın ideali ile “eş desteği” sayesinde baş edebileceklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla birçok kadın eşin sorumluluk alması gerektiğini ve bunun görevi olduğunu düşünse de, yine birçok kadın eşinin görev ve sorumluluklarının bilincinde olduğunu ifade etse de büyük bir çoğunluğunun da söz konusu bilinç ve sorumluluğu eşlerinin zamanla almasına alıştırdıklarını ve “yardım!” ettiklerini dile getirirken aynı zamanda bütün bunlarla baş etmede de yine eşlerini destek olarak gördükleri dikkat çekmektedir. Ancak benzer şekilde Polasky & Holahan (1998)’ a göre de aile ve iş desteğinin değerli olmasının yanı sıra eş desteği, birden fazla rolü olan kadınların pozitif başa çıkması için özellikle önemli olduğu düşünülmektedir.

4.2.2.1.3.2. Duygusal Destek Kullanma: “Duygularını Paylaşma”

“Talepleri karşılama destek alma: araçsal ve duygusal destek kullanma” teması odağında ikinci olarak duygusal destek kullanma: “duygularını paylaşma” alt teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar rol talepleri ve süper kadın ideali ile başa çıkmada araçsal desteklerin yanı sıra duygusal destek de kullandıklarını belirtmişlerdir.

Yani düşüncelerimi hiçbir zaman paylaşmaktan çekinmedim. Her zaman hayatım boyunca paylaştığım arkadaşım, dostum diyebileceğim insanlar oldu çok şükür. İy yani herhangi bir sıkıntım varsa anlatırım, hani böyle bazı insanlar olur ya içinde yaşar olayı. Hiç içimde yaşayamadım (karşılıklı gülerek). Hep anlattım (gülerek). Yani anlatmak da güzel bir şey, bi yerde insan rahatlıyor. İy tabi ki bazen de anlatmamak gerekiyor (gülerek). Çok da anlatmak iyi bir şey değil ama ı bana göre paylaşılması gerekiyor. Çünkü senin bakmadığın açıdan başka bir arkadaşın bakabiliyor. Ha sonra pişman oluyorsun, anlatmasaydım bu olayı keşke diyorsun ama sonra diyorsun ki evet ben bu açığı görememişim. Hani farklı bir açıyı görebiliyorsun. O anlamda benim için de iyi oluyor yani paylaşmak bir şeyleri (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Paylaşıyorum. İşse oda arkadaşlarım, onlardan yardım istiyorum, aynı işi yaptığımız için. Ev ile alakalı ise işte kayınvalidem ile alakalı ise eşim ile paylaşıyorum. Kendi ailem ise zaten iki tane ablam var onlara devrediyorum. Hiç çekinmem (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Duyguların paylaşmaktan çekinmeyen ve rol talepleri ile ilgili yaşadıkları sıkıntıları ya da genel olarak sıkıntı yaşadıkları durumları herkesle paylaşmaktan çekinmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak kadınların büyük çoğunluğu ise herkesle paylaşmadıklarını belirterek başa çıkamadıkları, yetişemedikleri ve yetemedikleri durumlarda yakın çevreleri ile

duygularını paylaştıklarını ifade etmişler ve “*aileyle paylaşma*”, “*sadece eşile paylaşma*” ve “*yakın dostlarıyla paylaşma*” temalarına vurgu yapmışlardır.

Tabii çok, annem ile çok konuşurum. Kız kardeşim ile çok konuşurum anlatırım. Bayağı deşarj olurum. Bizim zaten aile içindeki bağlarımızın kuvvetli olması da dışarıdaki sorunları biraz dışarıda bırakmamı sağlıyor (...). Ben daha çok ev tarafındayım. Burası benim için çok da önemli değil, yani ortaya koymam. O yüzden paylaşırım. Uyurum. Rahatlarım. Kız kardeşim var, ben kız kardeşim ile ikiz gibi büyüdük. Çok da seviyorum, şimdi İstanbul'da. Yani paylaşımlarımız yüksektir bizim. Bir sıkıntı yaşadığımda eşimden önce onu ararım, onlarla konuşuyorum ben. Bu da beni daha güçlü kılıyor (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Tabii. Yani arkadaşlarımla konuşmam lazım. Benim arkadaşlarım hep şehir dışında sağ olsunlar. Aynen, hep onlarla sürekli bir irtibat halinde oluyorum. Çünkü anlatmadığım zaman hoş anlattığım zaman da çözemiyorum ama bir rahatlıyorum yani ister istemez. Benim de konuşmaya ihtiyacım oluyor tabii ki (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınların büyük çoğunluğu duygularını daha çok yakın dostlarıyla paylaştıklarını ailelerinin üzülmelerini istemedikleri için ailelerden ziyade dostlarıyla paylaşmayı tercih ettiklerini belirtirken bazı kadınlar aynı sebeple sadece eşleriyle paylaştıklarını belirtmişler ancak bir kısmı ise aileleri, özellikle de anneleriyle paylaştıklarını ve aileyle paylaşmanın rahatlattığını belirterek sorunlarla başa çıkmada kendilerini güçlü kıldığını ifade etmişlerdir. Ancak duygularını paylaşmaktan çekinmeyen kadınlar içerisinde süper kadın idealine bağlı olan kadınların da olması; duygularını paylaşmayı zayıflık işareti olarak görme, duygularını bastırma, sorunlarını göstermemek istememe gibi özellikleri ifade eden ve süper kadın ideali bileşenlerinden biri olan “duyguları bastırma yükümlülüğü” (Woods-Giscombe, 2010) ile uyuşmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, “*talepleri karşılamada destek alma: araçsal ve duygusal destek kullanma*” teması odağında kadınlar, “*sosyal destek*”, “*eş desteği*” ve “*yardım talep etme*” gibi araçsal ve “*duygularını paylaşma*” şeklinde de duygusal desteklerle yardım ve tavsiye alarak ve duygularını paylaşarak süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Elman & Gilbert (1984)'in çalışmasında da eş desteği (rol taleplerini karşılamada ve baskı altındayken), sosyal destek (rol taleplerini karşılama ve baskı altındayken duygusal destek alanlarında eşleri dışındaki kişilerden aldıkları yardım) ve iş desteği (rol taleplerini karşılama ve baskı altındayken sırasıyla iş arkadaşları, patron ve işyeri koşullarından aldıkları yardım) çoklu rollerle başa çıkma stratejilerinden biri olarak belirtilmiştir.

4.2.2.1.4. Motivasyon/Telkin

Süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemlerinden biri olarak ön plana çıkan “*hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası*” teması odağında öne çıkan son

başa çıkma yöntemi ise “*motivasyon/telkin*”dir. Bu tema odağında kadınlar süper kadın ideali, çoklu roller ve rol talepleri ile kendi kendine telkin ve motivasyonda bulunarak başa çıktıklarını ifade etmişlerdir ve en çok “*kabullenme/onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz*” ve “*olumlu kaçınma: sevgi ile severek yapma*” şeklinde başa çıktıklarını belirtmişlerdir.

4.2.2.1.4.1. Kabullenme/Onunla Yaşamayı Öğrenme: “Zorluyor Ama Yapabiliyoruz”

“*Motivasyon/telkin*” teması odağında ilk olarak ön plana çıkan “*kabullenme/onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz*” temasında kadınlar özellikle hepsini bir arada yürütebildiklerini vurgulayarak, bunun kolay olmadığını ancak zorlansalar da bu durumu kabullendiklerini belirtmekle birlikte zorlarsa da başarabildiklerine inandıklarını belirtmişlerdir. Carver (1997) tarafından da “kabul” olarak adlandırılan bu strateji de “olduğu gerçeğini kabul etme ve “onunla yaşamayı öğrenme” söz konusudur.

Yani ben bunun.. herkese, aileme de, kendi çekirdek aileme de, anne babama da hani kayınvalideme, kayınpederime de, işte işime de yeterince, hani olması gereken özeni gösterdiğimi düşünüyorum. Hani arkadaşlarımla da aynı şekilde ilişkilerimde hani buna özen gösteriyorum. Hani bu benim aslında küçüklüğümde beri, hani çocukluğumdan beri yaptığım bir şey. Ben hep ı hani okuldan, okuldaki aktivitelere katılırdım, arkadaşlarımla hani olan aktivitelere katılırdım, okuldan geldikten sonra hemen ödevlerimi yapıp işte şey arkadaşlara tekrar vakit ayırırdım. Yani böyle hayatı doluduzgin yaşayan bir insanım aslında. Hani bu çocuktan sonra (gülerek) birazcık daha hani böyle bi, hani bunun çocuğa kayıyor büyük bir bölümü ama yani arkadaşlarımla dışarda, hani sosyal çevremde de buna çok özen gösteriyorum. Ya onl., hani bir arkadaşımın bana ihtiyacı varsa onun mesela hani mutsuz olduğunu hissediyorsam ve mutlaka onunla bunu paylaşmak isterim. Hani ertelemeye, ertelemek istemem. Hani, herkesin düşüncelerine önem veririm ben (03-MB-

Ya şöyle eşiz, annemiz evet çalışan kadını, bu üçü bir arada bazen günümüze yetmiyor. Eş olamıyorsunuz bazen. Bazen iş kadını da olamıyorsunuz, burada da yetemediğimi verimli olamadığımı hissettiğim çok zaman oluyor. Çünkü bir gece öncesini uykusuz geçirip geldiğimde yetemediğimi düşünüyorum. Ama şu noktada baktığınızda erkeğe oranla üzerimde üç tane sıfat var. Erkek baba ve çalışan. Bu kadar. Dolayısı ile kadın, hani gücün simgesi aynı zamanda, yani bizi zorluyor ama tabii ki zorluyor ama doğanın gereği, yaradılış gereği, sanırım bunların hepsini bir arada yürütebiliyoruz. Bazen arkadaşımı da görüyorum. Aynı anda telefodayız, aynı anda çocuğu yürütüyoruz, aynı anda iş ile ilgili arıyorlar, bunlar sadece bir molada olan şeyler. Bu yani (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar bazı anlarda yetemedikleri hissini kapılsalar da çoğu zaman başarabildiklerine inandıklarını ve bu şekilde yaşamaya alıştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu noktada çalışan kadın olmaya da özellikle değinerek çalışan kadın olarak bunların hepsini yapmak zorunda olduklarını ve yapmaya alıştıklarını da belirtmişlerdir. Bu bağlamda “*kabullenme/onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz*” teması odağında “*çalışan kadın olmak güzel bir şey*” ve “*işle özel hayatı karıştırmama*” temalarına vurgu yapmışlardır.

Özellikle “*çalışan kadın olmak güzel bir şey*” temasında her ne kadar çoklu rolleri ve rol taleplerini gerçekleştirmede zorlansalar da; başta “*ekonomik özgürlük/maddi kazanç açısından güzel*” olmakla birlikte “*daha planlı/programlı/düzenli olmak açısından güzel*”, “*üretkenlik/insanlara faydalı olmak açısından güzel*”, “*sosyallik/kafa dağıtmak açısından güzel*” ve “*özgüven açısından güzel*” şeklinde çalışan kadın olmanın güzel bir şey olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında da kadınlar ev dışında çalışmanın; kişisel gelişim için bir fırsat, hayatını yaşayabilmenin yolu, anne ve insan olarak kendini daha iyi hale getirmenin yolu, insanlarla birlikte olmaktan hoşlanma, sevdiği şeyi yapmaktan memnun olma, çocuğuyla birlikteliğinden daha fazla keyif alma, başkalarına hizmet ederek ve kendi öğrenme deneyimleri ile hayatı öğrenme, mesleğini sürdürme fırsatı, kendini gerçekleştirme, kendini tatmin etme, kişisel mutluluk, eş ile iletişim için daha fazla şey öğrenmek, rahat ve kolay yaşamak, çocukların eğitimi için para biriktirmek, ailenin maddi talepleri, aileyi desteklemek ve dini, akademik ve kişisel gelişim gibi avantajlarından bahsetmişlerdir.

Ama en güzel yanı ne biliyor musunuz, kendi parayı kazanıyorsun ya kendi emeğin ile bir şeyler yapıyorsun ya onun tarifi yok benim gözümde. Yani hiç kimseye muhtaç kalmamamın tarifi yok benim gözümde. Sonuçta kendin kazanıyorsun. Hesapsızca harcayabilmek. Canının istediği bir şeyi alabilmek, evladına, sevdiğine bir şeyler yapabilmek kendi emeğinle, çok güzel bir şey (...)Yani yorucu ama her şeyimiz daha düzenli oluyor, her şeye daha planlı programlı yaklaşıyorsunuz. Bir hayatınızda o şey oluyor, nasıl söyleyeyim size, ben bundan önce çok seri bir işte çalışıyordum mesela, çok hızlı karar verip, hızlı yapmam gerekiyordu, öyle bir işim vardı. Çok hızlı el becerisine sahip olmanız gerekiyor, pratik olmanız gerekiyor, hızlı karar vermeniz gerekiyor. Her şeyi tak tak yerine oturtmanız gerekiyor, öyle bir işim vardı. Bu hayata da yansıdı. Şu an mesela yapacağım şeylerde daha kolay karar verip, daha seri şekilde hemen yoluna koyabiliyorum. Hani düşünmüyorum, şunu da öyle yapayım, birinden fikir alayım bir şey yapayım diy düşünmüyorum. Benim hayatımda bu çok etkili oldu. Ben bundan memnunum (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ev hayatından uzaklaşıyorsunuz. Yani o ev şeyinden bir geliyorsunuz burada bir, biriyle sohbet ediyorsunuz, biriyle şakalaşıyorsunuz ve ya bir sıkıntı yaşıyorsunuz. Bazı problemlerinizi burada unutabiliyorsunuz (...) Hani çalışmak gerçekten çok güzel bir şey. Bir şeylere kafa yoruyorsunuz. Hani bir işi yapmanız gerekiyor. Bir sorumluluğunuz var. İnsanlar sizlerden bir şeyler bekliyor ve o insanlara bir şeyler vermek ya böyle mutlu oluyorsunuz bir şeyler verdiğiniz zaman. (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

O aslında birçok şey yapabilmek güzel çünkü özgüven kazanıyorsunuz. Ama şöyle; hani bazen çok üze... Mesela yurt nöbetlerimiz vardı, hasta hasta bıraktığımı hiç unutmuyorum. Rapor alamadım, raporu da artık kolay yazmıyorlar. Yurda gittim, ikide bir de çocuğu arıyorum, ateşi ne halde bir şey mi? İsyen ettiğim de oluyor "Ya aman geldim başkalarının çocuklarına bakıyorum. Ama benim kendi çocuğum bakım istiyor şu an." diyorum yani. Bazen o şeyi yaşıyorum yani. Ama bence farklı farklı roller üstlenmek güzel. İnsanın özgüvenini artırıyor ama yapabileceğin kadarını üstlenmek tabii (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bu bağlamda kadınların her ne kadar çoklu role sahip olmak ve beklentilerin kendileri yordugundan ve yıprattığından bahsetseler de birçok açıdan çalışan kadın olmanın güzel bir şey olduğunu düşündükleri ya da kendilerini bu şekilde motive ettikleri ve aslında çalışan kadın olmaktan memnun oldukları görülmektedir. Ancak bu kadınların büyük bir

çoğunluğunun ise süper kadın idealine bağlılıklarının “belirsiz” olması da dikkat çekicidir. “Kabullenme/onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz” teması odağında çalışan kadın olmanın güzel olduğunu belirtirken kadınlar, ikinci olarak ise “işle özel hayatı karıştırmama” temasına vurgu yapmışlar ve dolayısıyla yine zorlarsa da başarabildiklerine inandıklarını belirtmişlerdir.

Yani zor oluyor aslında. Çünkü hepsini bir arada idare etmek çok zor. İşte bir kere çalışmak zorundasın. Evde kavga ettim çok moralim bozuk, bu gün çalışmak istemiyorum ya, bana iş vermeyin gibi bir şansınız yok. Evdeki evde kalmak zorunda. İş yerine girdiğin zaman genelde, yani genelde tamamen demeyeyim, aksettirmemeye çalışıyorum hani. İşim ayrı konuda kalsın diye (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani o ev şeyinden bir geliyorsunuz burada bir, biriyle sohbet ediyorsunuz, biriyle şakalaşıyorsunuz ve ya bir sıkıntı yaşıyorsunuz. Bazı problemlerinizi burada unutabiliyorsunuz ve ben evi hiçbir zaman işe, işi hiçbir zaman eve yansıtmadım zaten. Burada yaşadıklarım burada kaldı. Evde yaşadıklarım evde kaldı benim (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kısaca, kadınların bir başa çıkma yöntemi olarak ifade ettikleri “kabullenme/onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz” teması odağında kadınlar çalışan kadın olarak hepsini bir arada yürütebilmeye alıştıklarını ifade ederek iş ve özel hayatı birbirine karıştırmadıklarını, zor olsa da hepsini bir arada yürütebildiklerini ve çalışan kadın olmanın güzel bir şey olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı şekilde Hall (1972)’nin çalışmasında da “rollerin bölünmesi ve ayrılması” nı bir başa çıkma stratejisi olarak ele alınmış ve kişi bir başkasını gerçekleştirirken bir role katılmamayı seçmiştir. Bu bölümlendirme stratejisini kullanan birkaç kadın, “Evimi hiçbir zaman ofise getirmedim ve hiçbir zaman ofisi eve götürmedim” ifadesini kullanmıştır. Epinosa- Alvarez (1998)’in çalışmasında da kadınlar “beklenen rolün kabulü” teması ile her insan için önceden belirlenmiş yaşantısına inandıklarını, her şeyi olduğu gibi kabul ettiklerini, hayatı kabul ederek değiştiremeyecekleri ve yönetemeyeceklerine inandıklarını ve kendilerinde beklenen rolleri değiştirilemeyecek bir miras olarak gördüklerini belirterek süper kadın ideali ve çoklu role sahip olmayı kabullendiklerinden ve zor olsa da bu duruma alıştıklarından bahsetmişlerdir.

4.2.2.1.4.2. “Olumlu Kaçınma/Sevgi ile Severek Yapma”

“Motivasyon/telkin” teması odağında “kabullenme/onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz” temasının yanı sıra ikinci olarak ise “olumlu kaçınma/sevgi ile severek yapma” temasına vurgu yapmışlardır.

Nasıl baş ediyorum; tabi ki insanı şey yapıyor ya bu, biraz yoruyor. Ama şey de yani, birileri dediğim gibi hep istiyor diye değil de bence kişilik ile de mi alakalı. Yani evet yaptığımızdan zevk alıyorsanız, yani böyle olmak için (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Yoruluyoruz. Yoruluyoruz, bunun başka mücadelesi... Yani biraz sevgi. Bunun ile baş etmek için sevgi, en büyük şey sevgi, yani gerçekten bu. Çünkü severek bir şey yaparsan başarılı olursun. Yoksa zorunlu, kimse bir şey yapamaz. Belli bir yere kadar yorulur ve pes eder yani. Bu içinden gelen bir şey olur, bir sevgi olur ki bunu başarabilesin. Bence öyle. Eğer süper ötesi ise bir insan bunu aşk ile yapıyordur bence. Başka türlü, derler ya para versen yaptırılmazsın diye (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Nasıl başa çıkıyorum, mesela sabah geldiğimde, çocuklar, "ooo öğretmenim günaydın, sizi seviyoruz diyorlar" ya, ya da Cihangir "anneciğim muhteşemsin, süpersin, iyi ki benim annemsin" dediğinde zaten çıkıyorsun, gözün görmüyor ki. Bana hep arkadaşlarım da değil şu, "sen kendini çok fazla yıpratıyorsun, herkes nankör, yaptığın hiç bir şey...", hani herkes görüyor, Allah razı olsun, yaptığımı bu güne kadar herkes her şeyi tebrik etmiştir, ben kimse için bir şey yapmam, sadece kendim için. Birileri bana iyi desin diye hayatta hiç bir şey yapmam. Ve yaptığım şeyler, önceden planladığım şeyler ama kendiliğinden şeyler de her zaman olmuştur. Çoğu zaman da kendiliğinden gelişen şeylerdir. O an aklıma gelmiştir. Biraz yaratıcı düşüncemi devamlı çalıştırmaya çalışırım kafamı. Yani hani birilerinden bir beklentim olsun, bana birileri bir şey yapsın diye değil. Hani bu çocukların sevgisi karşılıksız. Bir kere burada bu güç veriyor sana. Bir de çocuğun, canın, kıymetli. Ona her baktığında, bir güzel bir şey öğrendiğinde, öğreniyor ya, o zaten sana en büyük, iyi ki bunu yaptırıyorum, iyi ki onun annesi oldum ya da iyi ki öğrencilerim, iyi ki verim aldım... Dediğim gibi buraya geldiğimde takım kurdum, üç yıldır, bu sene Allah kısmet ederse Türkiye şampiyonluğuna gidecek. Nereden nereye! Bunları zaten yapman için bir sebep (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar süper kadın ideali, çoklu roller ve rol talepleri aşı çıkabilmenin en temel yolunun sevgi olduğunu belirterek severek yaptıkları için motive olduklarını ve başa çıkabildiklerini ifade etmişlerdir. Carver (1997)'in "olumlu kaçınma" şeklinde bir başa çıkma yöntemi olarak ifade ettiği bu yöntemde, yukarıdaki kadınlarda olduğu gibi farklı bir açıdan görmeye çalışma ve olanlarda iyi bir şey arama gibi davranış ve söylemler söz konusudur. Dolayısıyla; süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemlerinden biri olarak ön plana çıkan "hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası" teması odağında son başa çıkma yöntemi olan "motivasyon/telkin" ile kadınlar çoklu rolleri ile başa çıkabildiklerini, çoklu rollere sahip olmaya ve çalışan kadın olmaya alıştıklarını, zor olsa da bu durumdan memnun olduklarını, her şeyden önce çalışan kadın olmanın birçok açıdan özellikle de ekonomik özgürlük açısından çok güzel bir şey olduğunu ve bütün bunlarla sevgi ile ve severek yaptıkları için başa çıkabildiklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak; "süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini yapma/seçim yapma" ana teması odağında hepsini yapmayı ya da seçim yapmayı tercih eden kadınların süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıkları incelenmek istendiğinde ilk olarak hepsini bir arada yürütmeye çalışan kadınların başa çıkma yöntemleri incelenmiştir. Bu bağlamda "hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası" teması odağında kadınlar en çok "birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma", sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme", "talepleri karşılamada destek alma: araçsal ve duygusal

destek kullanma” ve son olarak *“motivasyon/telkin*” olmak üzere dört ayrı başa çıkma yönteminden bahsetmişlerdir.

“Birden fazla rolü güçlükle ve bir arada sürdürmeye çalışma” çabasında olan kadınlar herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını, beklentileri karşılamak ve beklentisi olan herkesi memnun etmek çabası içerisinde olduklarını, insanlara hayır diyemediklerini ve başkalarının kendileriyle ilgili ne düşündükleri konusunda endişeleri olduğunu dolayısıyla daha fazla sorumluluk aldıkları ve her şeyi yüklenerek sorumluluklarını devretmediklerini böylece fedakârlıkta bulduklarını ve kendilerinden ödün verdiklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla bazı kadınlar söz konusu durumlardan memnun olduğunu belirtirken büyük çoğunluğu ise istemeden ya da zorunluluktan herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını ve böylece birden fazla rolü bir arada sürdürme çabası içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

“Sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme” yönteminde ise kadınlar rol taleplerini beklentileri yöneterek, planlayarak, sınırlar koyup dengeleyerek ya da farkında olarak ve olmayarak ayak uydurmaya çalışarak çoklu roller ve süper kadın ideali ile başa çıktıklarını belirtmişlerdir.

Üçüncü olarak *“talepleri karşılamada destek alma: araçsal ve duygusal destek kullanma*” şeklinde başa çıkmaya çalıştıklarını özellikle yakın çevreleri, aileleri ve eşlerinden yardım talep ederek çoklu rolleri ve süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

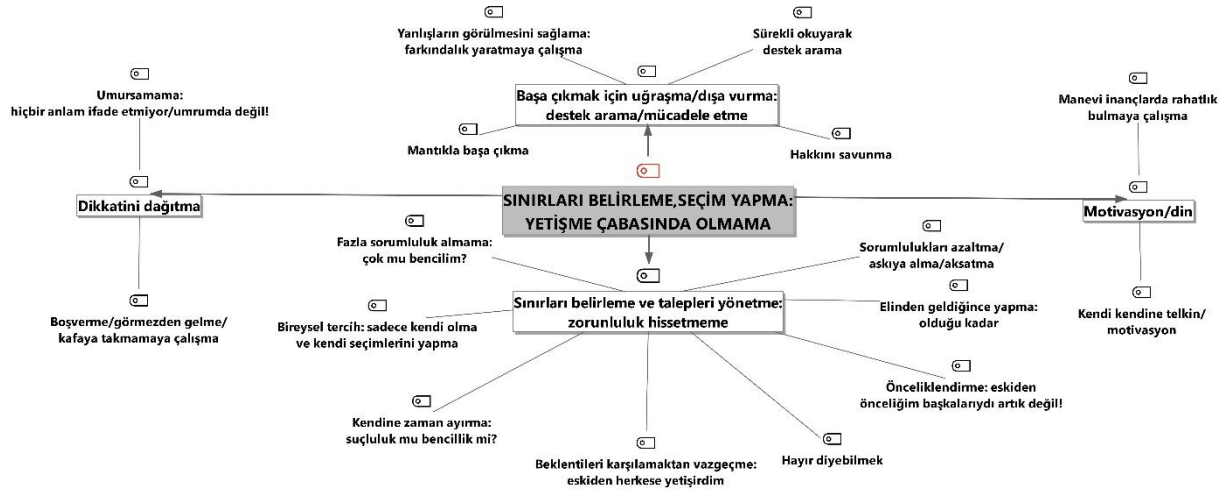
Son başa çıkma yöntemi olarak ise *“motivasyon/telkin*” ile *“kabullenme*” ve *“olumlu kaçınma*” şeklindeki stratejilerle süper kadın ideali ve çoklu rollerini kabullendiklerini, çalışan kadın olmaya alıştıklarını bunun yanı sıra çalışan kadın olmanın güzel bir şey olduğunu ve çalışan kadın olarak tüm rollerini severek yapmalarının kendileri için motivasyon olduğunu dile getirmişlerdir.

Özetle; ilk bölümde *“kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi* “ ana teması odağında temelde süper kadın idealinin toplumsal bir dayatma, ulaşılamaz bir hayal ya da yaşamakta oldukları toplumsal bir gerçeklik olduğu, kadınların süper kadın olmaları beklendiği ve bazı kadınlar bu durumu reddederken bazı kadınların ise böyle bir ideali olduğu görülmüştür. İkinci ana tema olan *“çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma*” teması odağında ilk olarak incelenen *“hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası*” temasında ise süper kadın ideali ve rol talepleri ile başa çıkma

konusunda birçok yöntemden bahseden kadınların temelde süper kadın idealini onaylayan ve bu ideale bağlı olan kadınlar olduğu ve söz konusu talep ve beklentileri karşılama çabası içerisinde oldukları da görülmektedir.

4.2.2.2. Sınırları Belirleme, Seçim Yapma: “Yetişme Çabasında Olmama”

İkinci ana tema olan “çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma” teması odağında ilk olarak öne çıkan ve en sık tekrarlanan “hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma” teması ile kadınlar herkese ve her şeye yetişme çabasında olduklarını vurgulayarak süper kadın ideali ve çoklu rol talepleri ile başa çıkma yöntemlerinden bahsetmişlerdir. İkinci olarak ise herkese ve her şeye yetişmek gibi bir çabalarının olmadığını ve süper kadın idealini reddettiklerini vurgulayarak “sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” teması odağında süper kadın ideali ve kültürel idealleri reddetmekle ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemlerinden bahsetmişlerdir.

Şekil 34. Sınırları Belirleme, Seçim Yapma: Yetişme Çabasında Olmama (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 34’te de görüldüğü gibi “sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” teması odağında; “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: zorunluluk hissetmeme”, “dikkatini dağıtma”, “başa çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme” ve “motivasyon/din” alt temaları ön plana çıkmıştır.

İlk olarak kadınlar, “hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası” temasının aksine herkese ve her şeye yetişmek çabası içinde olmadıklarını, ayrıca böyle bir zorunlulukları da olmadığını vurgulamışlardır ve bu bağlamda “sınırları belirleme, seçim

yapma: yetişme çabasında olmama” teması ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla bu tema; Jacques (2008)’in çalışmasında da kadınların stereotipleri ve etiketleri reddetmelerine ilişkin söylemleri ve bireysel tercih ile seçim yapmanın öneminden bahsetmeleri ile paralellik göstermektedir.

Kimseye yetişmeye çalışmıyorum ya da hayatın her yerin yetişmeye çalışmıyorum, öyle söyleyeyim. Doğru anladım ne dediğini ama yanlış ifade ettim. Yani her şeye yetişmeye çalışmıyorum, yetişebildiklerime yetişiyorum. İnsanlar da bence yetişemediği her şeyde yetinmeli zaten. Ben çok hırslı bir kadın değilim. O yüzden de işte bana gelene şükreden, gelmeyen için istiyorsam çaba harcayan istemiyorsam da rahat bırakan bir tipim yani, o yüzden şey, her şeye yetişmek gibi bir derdim yok. İşte diyorum ya onlar yük gelir insana, yetişmek diye bakmamak lazım. Neye yetişeceğim ki? Sürekli koşturma hali var ama işte o koşturma şey, onu da halledeyim, onu da halledeyim, oh yaşasın akşam da böyle oldu, her zamana öyle bakmıyorum, öyle zamanlar da oluyor hayatımda evet, ama... Tabi ki, yani her şeyin üst üste geldiği zamanlar oluyor, yetişemiyorsun ama hayatta benim yetişmek kaygım yok zaten. Neye yetişeyim ki! Yarın ölebilirim. Yani on dakika sonra ölebilirim. Yarın ki hiç bir şeye yetişemeyeceğim o zaman. Bunun ne anlamı var. Öyle çok yetişmek derdi olan bir tip değilim. Yapılması gerekenleri yapıyorum, yetiyor. Yetişmeye gerek yok zaten. Neye yetişeceğiz. Benim eşim 2006 yılında vefat etti, 2012’ye kadar hayatını planlamıştı. Günlük tutardı. Günlüğünde 2011’de 2012’de ne yapacağını yazmış. İş hayatında, Arda ile ilgili planlarda, ev hayatımıza ilişkin, şu olacak, bu olacak vs. 2012’yi geçeli 6 yıl oldu ve onun 2006’da yaptığı planların hiç biri olmadı. Yani hayatın yetişmek için bir süreç olmadığını düşünüyorum. Neye yetişeceksin? O yetişemedi işte. Oysa planlamıştı. Böyle çabalara gerek yok hayatta. Biraz, hani anı yaşa diyorlar ya, bu gençlerin söylediği anlamda söylemiyorum, hayatın tadına varmak lazım. O yüzden de gereksiz çabaları hırsların atacaksın hayatından, mutlu olmak için çabalayacaksın. Mutluysam, yarın ölürsem mutlu öleceğim. Yani en büyük şey bu olur herhalde insan için. Onun dışındaki çabalara falan gerek yok hiç (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ne artık herkese ve her şeye yetişmekle ilgili bir çabam yok (gülerek). Yani yetişebildiğim kadar (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yok hiç bir şeye yetişemem. Yetişmem yani yetişemediğimi biliyorum. Hani daha farklı bir kimlikte olmayı isterdim. Hani biraz daha işte şey yapayım, etrafa açık olayım, ama çok kendi içimde yaşıyorum. Hani burada o kadar çok dışarı açılıyorum ki, bu saate kadar (hafifçe güldü) sonrasında gerçekten hani öyle her şeye yetişmek gibi bir çabam açıkçası yok. Hani öyle bilsinler de istemem kimse beni. Her şeye işte yetişebilirim, çok açık açık da söylerim, yapamam. Yapamam yani (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Rol talepleri, çoklu roller ve süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıklarını bahseden kadınlar rol taleplerinin hepsini karşılama, herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olmadıklarını, böyle bir zorunlulukları da olmadığını düşündüklerini ve zaten öyle bir çabaları olsa bile yetişemeyeceklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla “sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” teması odağında Şekil 30’da da görülen alt temalara değinerek bu durumla nasıl başa çıktıklarından bahsetmişlerdir.

4.2.2.2.1. Sınırları Belirleme ve Talepleri Yönetme: “Zorunluluk Hissetmeme”

“Sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” teması odağında ilk olarak ön plana çıkan tema “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”

şeklindedir. Bu tema odağında kadınlar herkese ve her şeye yetişme konusunda zorunluluk hissetmediklerini vurgulayarak süper kadın ideali ve çoklu rollerle sınırlarını belirleyerek ve rol taleplerini yöneterek başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusun başa çıkma yöntemlerini ise; *“kendine zaman ayırma: suçluluk mu bencillik mi?”*, *“önceliklendirme: eskiden önceliğim başkalarıydı artık değil!”*, *“fazla sorumluluk almama: çok mu bencilim?”*, *“hayır diyebilmek”*, *“elinden geldiğince yapma: olduğu kadar”*, *“beklentileri karşılamaktan vazgeçme: eskiden herkese yetiştirdim”*, *“bireysel tercih: sadece kendi olma ve kendi seçimlerini yapma”*, *“sorumlulukları azaltma/askıya alma/aksatma”* ve *“yetişmek zorunda hissetmeme: istediklerimi yapıyorum!”* şeklinde sıralamışlardır.

4.2.2.2.1.1. Kendine Zaman Ayırma: “Suçluluk mu Bencillik mi?”

“Sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” teması odağında ilk olarak kadınlar en çok kendilerine vakit ayırma konusuna değinmişler ve rol taleplerini yerine getirmeye çalışırken kendileri için de vakit ayırmalarının suçluluk ya da bencillik olması olup olmaması ile ilgili düşüncelerinden bahsetmişlerdir. Bu bağlamda en çok *“sadece kendine ayırdığı zaman”*, *“olması gerektiğine inanıyorum ve mutlu oluyorum”* ve *“suçluluk hissetmiyorum: o benim hakkım!”* temalarına değinmişlerdir.

“Sadece kendine ayırdığı zaman”: “evet ya kendim için bir şey yaptım hissi uyandırıyor”

Kadınlar *“kendine zaman ayırma: suçluluk mu bencillik mi?”* teması odağında ilk olarak sadece kendilerine ayırdıkları bir vaktin olup olmadığını düşünerek, böyle zamanlarda neler yaptıklarından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda kadınların büyük çoğunluğu kendilerine ayırdıkları zamanları sırasıyla en çok *“kişisel bakım/alışveriş yapma”*, *“arkadaşlarla görüşmek/gezmek”*, *“hobileriyle uğraşma”*, *“spor yapma”* ve *“cumartesi günlerini kendine ayırma”* gibi aktivitelerle geçirdiklerini belirtirken bazıları ise *“eskiden yoktu/çocuk küçükken”* temasına vurgu yaparak daha önce kendilerine ait bir zamanlarının olmadığını dile getirmişlerdir.

Ya da diyorum ki hani ıı bir kadın, kadınız sonuçta, yani hem ıı dediğim gibi mesela hani belli periyotlarda kuaföre gidiyoruz, bir alışverişe gidiyoruz. O zaman işte ıı böyle kendimi özgür hissediyorum (gülümseyerek). Kendime vakit ayırdığım zaman mutlu oluyorum (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Spora gittiğim zamanlar haftada 3 gün birer saat falan böyle bayağı mental olarak rahatlatan bir spordur, plateşe gidiyordum. Bayağı rahatlatıyordu. Çünkü o an sadece orada oluyorsun, işte ona odaklanıyorsun ve kafan bayağı bir boşalıyor. Biraz tabi kasların da gevşemesi ile de alakalı herhalde. Kendine kalan ve evet ya kendim için bir şey yaptım hissi uyandırıyor, bir de

o var yani. O kadar şeyin içinde yapabiliyorum demek ki falan oluyorsun (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Var, işte yağlı boya kursuna gidiyorum. Orada da güzel bir arkadaş çevrem oldu. Aksaray'lı olmadığım için arkadaş konusunda sıkıntı çektim aslında (...) Orada güzel bir ekip oldu. Ona gidiyorum. Hani tamamıyla her şeyi unuttuğum yer orası oluyor aslında. Şu an o var (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kitap okumayı çok severim yani hayatımın vazgeçilmezi, bir kitap okuma hani saati planlıyorum, eşim olsa da olmasa da, gibi hani az çok da olsa kendime zaman ayırıyorum (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar çeşitli aktivitelerle kendilerine zaman ayırdıklarını ve öyle zamanlarda çok iyi hissettiklerini belirtmişlerdir. Ancak ayrıca söz konusu zamanların çok kısa olduğunu ve her zaman olmadığını da eklemişlerdir.

***“Olması gerektiğine inanıyorum ve mutlu oluyorum”*: önce sen mutlu olursan herkesi mutlu edersin!**

”Kendine zaman ayırma: suçluluk mu bencillik mi?” teması odağında ilk olarak kendilerine ayırdıkları zamanlarda neler yaptığından bahseden kadınlar ikinci olarak ise söz konusu zamanlara ilişkin ***“olması gerektiğine inanıyorum ve mutlu oluyorum”*** temasını vurgulayarak kendine ayırdıkları bir zamanın olması gerektiğini ve mutlu olduklarını dile getirmişlerdir.

Yok niye duyayım. Yani insanız, tabii insanların bir nefes almaya, yani herkesten uzaklaşmaya, kafasını dinlemeye bence zamanı olması lazım. İnsanın bir özeli olması lazım diye düşünüyorum. Her ne kadar anne de olsan, eş de olsan bunu kendine yaratmazsan kendine haksızlık edersin (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Hiç hissetmem. Çünkü ona ihtiyacım var hiç hissetmem. Bir de öyle yani onu yaşamazsam o an daha çok suçluluk hissederim (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hayır. Hissetmiyorum. Çünkü çocuklarımın bireysel olarak gelişimlerinde yalnız kalmaları ve birinci derece yakınlarının yanında kalmaları gerektiğine, bunların özgüvene çok ciddi katkı sağladığına inanıyorum. Hayatta ölüm var (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Ayırıyorum artık, ayırmaya çalışıyorum. Mesela haftada bir gün çocuğu bırakıyorum babaannesine, diyorum ki bu günü ben kendime ayıracağım. Çünkü bunu yapmadığım zaman iyi olmadığının farkına varmaya başlıyorum. İnsanın haftada ya da işte günde bir saat yarım saat artık ne kadar ayırabiliyorsa vakit ayırması lazım. Yıpratıcı oluyor. Sosyalleşmeniz lazım. Atıyorum, hiç bir şey olmasa tek başına gidip bir kafeye gidip bir kahve içsen bile bu bile beni rahatlatıyor. Ayırıyorum, artık yapıyorum (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar, kendilerine ayırdıkları zamanları çok mutlu geçirdiklerini dile getirerek hem kendileri hem de çocukları için böyle zamanların olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca özellikle kendileri için zaman ayırmanın ve kadınların mutlu olması ile aslında herkesin mutlu olabileceğini belirterek ***“önce sen mutlu olursan herkesi mutlu edersin!”*** temasına vurgu yapmışlardır.

Yani bence bir insanın kendine vakit ayırabildiği kadar faydalı olabiliyor. Yani ıı o yüzden ben hep ya kendimi çocuğa göre şekillendirseydim çok ciddi bunalacaktım ve bunalduğum zaman da kendi çocuğuma da faydalı olmayacaktım (...). Çünkü şunu savunuyorum, ben mutlu

olmazsam, eşimi mutlu edemem, evladımı mutlu edemem, anne babalarımızı mutlu edemem. O yüzden evet biraz bencelim (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ben hiç öyle konularda suçluluk duymadım. Bunların dışında benim hayatımda hiç keşkem yoktur Şerife. Hiç bir konuda keşke demedim şimdiye kadar. Keşke şöyle yapsaydım hiç olmadı. O yüzden mutlu bir insanım. Çünkü yapmak istediğim her şeyi yaptım. Kötü niyetli bir insan değilim. Kendimi de iyi tanıyorum. İnsanlara acı çektirmek gibi üzme gibi şeylerim yok. Hırsım yok bir defa. Kişiler ile mücadele yok. Kendim ile her şeyim. Dolayısı ile benim hayatımda hiç keşkem yok. Belki o yüzden hep böyle şey, hani mutlu olmak üzerine, bir şey yapıyorsam o an, onu istediğim için yapıyorum ve o bir işe yarayacak. Yani eğer hani onu yapmazsam belki oğlumu hırpalayacağım, anlatabiliyor muyum? Ona izin vermemek için bu beş dakikayı ondan çalarım ama ona zarar vermem. Sakinleşirim giderim konuşurum vs. Yani şey hiç suçluluk duymadım kendi başıma kaldığım zamanlardan ya da kendime ayırdığım vakitlerden. Çok önemli bir şey. Yani işte 1 saat arkadaşlarımla güzel vakit geçiririm ama onun dışındaki diğer 1 saati oğlum ile deli gibi eğlenerek geçiririm. 2 saat birlikte olsak belki daralacağız, birbirimize gireceğiz Anlatabiliyor muyum? Hani şunu öğrendim, hayat çok kısa . Sen de o hayatta çok kıymetlisin. Senin ile bağı olan herkes de çok kıymetli. Oğlum da annen de. Yani kendini ihmal ederek onları mutlu edemiyorsun. Kendini ihmal ederek onlar ile daha iyi vakit geçiremiyorsun. O yüzden kendin kadar onlar da önemli ya da onlar kadar sen de önemlisin. Geçirdiğin vakit de öyle. Çünkü mutlu olacaksın bunun sonunda. Yani öyle bakmak lazım (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar kendilerine vakit ayırdıkları zaman daha mutlu olduklarını ve böylece etrafındaki insanları da daha mutlu ettiklerini fark ettiklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla kadının kendisine vakit ayırması gerektiği, bundan suçluluk duymaması gerektiği ve kadın mutlu olursa herkesin mutlu olabileceğini özellikle belirtmişlerdir. Willming & Gibson (2000)'in çalışmasında süper kadın idealini reddeden kadınlar boş zaman hakkında sahip olduklarını ve boş zamanlarında seçim özgürlüğünün önemini vurgulayarak seçim özgürlüğünü artırmanın yolunun süper kadın idealine direnmek olduğuna inandıklarından ve zamanı daha anlamlı geçirerek süper kadın idealine direnme yolları bulmaktan bahsetmişlerdir. Jacques (2008)'in çalışmasında da “sağlıklı yaşam tarzı” odağında kadınlar toplumun kendilerinden istediklerini (hepsini yapma ve herkese yetiştirme)nin aksini yaptıklarını (kendine zaman) ve kendilerine zaman ayırdıklarını belirterek yukarıdaki kadınların söylemlerine benzer şekilde sağlıklı bir yaşamın öneminden, yeniden şarj olmaktan dolayısıyla kişisel zamanın manevi gerekliliğinden ve bütün bunları yaparken mutlu olarak herkesi mutlu edebileceklerinden bahsetmişlerdir.

“Suçluluk hissetmiyorum: o benim hakkım!”

”Kendine zaman ayırma: suçluluk mu bencillik mi?” teması odağında kendilerine ayırdıkları zamanlarda neler yaptığından bahseden ve söz konusu zamanların olması gerektiğini düşünerek mutlu olduklarını dile getiren kadınlar ayrıca “suçluluk hissetmiyorum: o benim hakkım!” temasını özellikle vurgulamışlardır.

Hiç hissetmem. O zamanın keyfini çıkarırım yani. Niye suçlu olayım ki? Yani nihayetinde sevdiğim bir iş, öyle oluyor ki bazen mesela cuma günü hiç işe gitmedim. Yarım gün masaja gittim, yarım gün kongreye gittim, seminere gittim. Yani işin kendin ayar,, benim işimin iyi tarafı, tamam çok zor ama özgür bir işim var. Yani iki hafta kapatsam, patron benim, işçi

benim hani. Ama bak temel şuraya geliyorum, insan bence sevdiği işi yapmalı, sevdiği kişiyle evlenmeli, yani kendini sevmeli. Benim kendimle ilgili kaşım gözüm şöyle olsun vay, hiç bir tane, yüz taneden bir tane şu da şöyle olsun dediğim bir şeyim yok, bir tane keşkem yok. Mesela yazı yazmayı seviyorum, kompozisyonlarım çok beğeniliyor. Ama ben günlüğüme yazmışım, işte ortaokulda ben roman yazmak istiyorum diye. Ondan sonra işte 11 şarkı söylemek istiyorum, şarkıcı olmak istiyorum hani dış hekimliğinin dışında. İnsanlar bir de hayal kurmalı. Yani hayali olmayan, şimdi bakın eskiden, günlüğüme yazdığım her şeyi bir şekilde yaşadığımı görüyorum yani. Roman yazmıyorum ama bir sürü kişi bana diyor, sen roman yaz, işte çok etkileyici falan filan gibi. Yani böyle hobilerle tatmin oluyorsunuz (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yok hissetmiyorum. Yok, bu konuda çok bencilim (gülerek) (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Hayır hissetmiyorum. Asla böyle bir şey yok (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Hiç hissetmiyorum. Düşünüyorum, (hayır anlamına gelen ses çıkıyor) hiç hissetmiyorum. O benim hakkım çünkü (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Kadınların yarısına yakını kendileri için zaman ayırdıklarında suçluluk duygusu hissetmediklerinden bahsetmişlerdir. Bazıları bencillik olarak adlandırsa da yine de suçluluk duymadığını belirtirken bazıları ise kendilerine zaman ayırma haklarının olduğunu dile getirmişlerdir. Ancak bazı kadınlar ise bütün sorumluluklarını yerine getirdikleri için, bazıları da daha önce kendilerine zaman ayırmadıkları için “*eskiden hissedirdim artık hissetmiyorum*” ve “*sorumluluklarımı zaten yerine getirdiğim için*” temalarını da vurgulamışlardır. Bu anlamda kadınların, özellikle de süper kadın idealine ulaşma çabasında olan ve süper kadın bileşenlerinden olan “başkalarına yardım yükümlülüğü”nde kendi ihtiyaçlarını başkalarının ihtiyaçlarının önüne koyduklarında ve kendilerine vakit ayırdıklarında suçluluk ve bencillik duygusuna kapılan kadınların (Woods-Giscombe, 2010) aksine suçluluk ve bencillik konusunu müzakere ederek suçluluk hissetmediklerini belirtmeleri öz farkındalık kazanmaya başladıklarını göstermektedir.

Ha öncesinde öyle değildi mesela. Yani o ilk bir yaş iki yaş. Mesela bakıcımız olmasına rağmen mesela derse geliyordum dokuzda, on ikiye kadar dersi anlatıyordum, koşu koşu eve gidiyordum. Acaba bakıcıyla evde napıyor? Hani hiçbir şekilde arkadaşlarıma vakit ayıramıyordum. Yani o şeyle, annelik, sorumluluk duygusuyla, annelik içgüdüleriyle, hani acaba evde ne yapıyor? Hani her zaman öncelikli olarak Ece’yi düşünüyordum. Yani hemen eve koşuyordum. Bir de emzirmeye devam ettiğim için şu an emzirme vakti geldi, koşuyum emzireyim onu hemen. Hiçbir şekilde ne eşime, ne arkadaşlarıma, ne aileme, her şeyden önce geliyordu. Mesela ablamlar arar, arkadaşlarım arayabilir, öncelikli olarak Ece’ydi mesela şu an meşgulüm kapatmam gerekiyor derim her zaman. Yani evde kızım hani vakit ayırmam gerekiyorsa hani o önceliği kesinlikle ona veriyordum (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hiç hissetmiyorum, “ohh” diyorum ne kadar rahat. Çünkü bütün görevlerimi tamamlamışım, ne zamandır kendimle baş başa kalmıyorum diyorum (gülerek) (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Öyle zamanlar da yok yani, her şeyi yapmışım, ondan sonra çocuğun karnını doyummuşum, ilgilenmişim, yatağına yatırmışım. Ondan sonra yok suçluluk duygusu. Ama tabi yan odadayken, internetin başında takılırken (gülerek), evet o zaman hissediyorum, o zaman hissediyorum (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kendisine vakit ayıran ve asla suçluluk duygusu hissetmediğini belirten kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise bütün sorumluluklarını zaten yerine getirdiği için ya da çocukları büyüdüğü için suçluluk duygusu hissetmediklerini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” teması odağında kadınların büyük bir kısmının kendilerine vakit ayırdıkları ve bu vakitlerde kendilerine özel hobilerle uğraştıkları ve yapmaktan hoşlandıkları uğraşları olduğu görülmektedir. Bu kadınlar genel olarak herkese ve her şeye yetişme çabasında olmadığını, sınırlarını belirledikleri ve rol taleplerini yönettiklerini belirten kadınlardır. Ancak bir önceki “birden fazla rolü güçlülük ve bir arada sürdürmeye çalışma” teması odağında herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olan kadınlar “her zaman başkalarıyla ilgilenmekten kendine vakit ayıramama”ktan bahsetmekle birlikte sadece kısıtlı zamanlarda, herkes uyuduktan sonra ve genellikle ihtiyaçlarını gidermek adına kendine vakit ayırabildiklerini belirtmişlerdir.

4.2.2.2.1.2. Önceliklendirme: “Eskiden Önceliğim Başkalarıydı Artık Değil!”

“Sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” teması odağında ikinci olarak ”önceliklendirme”: “eskiden önceliğim başkalarıydı artık değil!”teması ön plana çıkmış ve bu tema odağında bazı kadınlar eskiden önceliğinin hep başkaları olduğunu ama artık bu durumun değiştirerek, bazı kadınlar ise, rol talepleri arasında önceliklendirme yaparak süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu strateji, Edelstein (1993)’in çalışmasında “basamaklandırma” olarak ifade edilmiş ve çelişen rollere ilişkin stresi azaltmada bir strateji olarak ortaya konulmuştur. Yine Gray (1993) ve Hall (1972)’ün çalışmasında da öncelikler oluşturmak çoklu roller için bir strateji olarak belirlenmiştir.

Yani kendime özen gösteriyorum açıkçası dikkat ediyorum. Spor hep hayatımda oldu ama çok kesintiye uğradı. Ama artık son yıllarda, sağlık problemleri de olunca baya bi dikkat ediyorum yapmaya. Yani yemek yapmam gerekse bile yemeği yapmayı spora gidiyorum. Ama önceden öyle değildi, çok şeyden vazgeçip, işte yemeği yapayım, aman birileri gelecek, şu şöyle olsun, bu böyle olsun, hani hayatımın büyük bölüm başkaları için yaşamakla geçti. Ama o son üç yıldır artık kendim için yaşıyorum. Yani çok şey değişti, aştım. Bu işteki güvenim de beni etkiledi, artık yani bazı şeyleri aştım. Aman olsa olur olmasa da olur, emekliliğim de geldi, kim bu saatten sonra bana ne diyecek deyip kendime zaman ayırmayı tercih ettim. Mesela ı izin kullanma konusunda çok sıkıntılıydım, sanki ben işten ayrılınca devlet batacakmış gibi. İzin kullanmadığım zamanlar çok olurdu, o kadar da işime düşkün, doğru yapmaya gayret ederim ı insanlara yol gösteririm şu şöyle olsun, bu böyle olsun diye. Dediğim gibi zaten o tür yaptığım işler beni buraya taşıdı, bu makama getirdi zaten. Ve şimdi çok şeyi umursamıyorum açıkçası, daha çok kendim için yaşıyorum (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Onunla şöyle baş ediyorum, benim için önem sırası var, önem sırasına göre baş ederim. Çocuklarım için yaparım, eşim için, ondan sonra işlerim için, ailem için, mesela kayınvalidem için çok fazla kasmıyorum zaten, hani onlar da çok böyle vıçvıç gideyim geleyim şunu da

yapayım, bunu da yapayım vs. onu birazcık daha geri plana atmış durumdayım. Eşim mesela hafta içi çok sık görüşür eder, hani onları alır, doktora götürür şey yapar ama ben çok fazla şey yapmam, çünkü benim önceliğim onlar değil yani. Dediğim gibi önem sırası vardır ya onlara göre yetişmeye çalışırım yani. Çünkü niye, çok önem verdiğim, mesela çocuklarıma yetişmemek üzer beni. Ama çok fazla değer vermediğim insana yetişmemek beni üzmez ki. Yani yetişmesem de olur ona (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Nasıl başa çıkıyorum? Ya önem sırasına göre, dediğim gibi, önem sırasına koyuyorum kendimce. İ önceliği öne alıyorum (gülerek), geri kalanları diyorum ki “kendini yormana gerek yok, ona kaybedeceğin zamanı, mesela alışverişe çıkmam gerekiyor diyelim. Kendim için bir şeyler alacağım. Ha bu kendim ya da eşim fark etmez. Ya da başka bir ihtiyaç diyelim. Yani o an için elzem değilse diyorum ki “onu almaya gerek yok, o kalabilir. Alışverişe harcayacağımız zamanı evimde çocuğumla, eşimle vakit geçirebilirim”. Bunu biraz da hayat, yaşadığın ortam, ya hayat öğretiyor insana yani hayat öğretiyor insana (gülerek). Bu şekilde (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar herkese ve her şeye yetişmenin mümkün olmadığını, böyle bir çabalarının da olmadığını ancak birden fazla rol talebi olduğu zamanlarda ise talepleri kendilerine göre belirledikleri öncelik listelerine göre yönettiklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Willming & Gibson (2000)’in çalışmasındaki kadınların da belirttiği gibi “Gerçekten zamana ihtiyacım olursa evimi kirli bırakacağım ... hepsini yapamam ve akıl sağlığım bulaşıklarımın yıkanmasından daha önemli”, “Gerçekten bir şey yapmak istersem, toz tavşanlar yarına kadar bekleyecekler ... çünkü evden uzakta olmaktan ve elbiseleri süpürmek ve kıyafet almaktan başka bir şey yapmayı seviyorum”, şeklindeki tutumları ve eylemleri, kadınların ev temizliği konusundaki cinsiyet rolü beklentilerine uymak yerine, onlara daha çekici şekillerde vakit geçirmelerine izin veren müzakere ve direnişin önemini göstermektedir. Seçimle, bu kadınlar daha anlamlı faaliyetler yürütmek için sadece zorunlu hanehalkı sorumluluklarını yerine getirmektedirler. Burada da dikkat edilmesi gereken nokta bazı kadınların eskiden süper kadın olmaya çalıştıklarını ve herkese ve her şeye yetişme çabasında olduklarını ancak zamanla bazıları yaş geçtikçe bazıları ise ciddi terapilerle bu durumu atlattıklarını ve artık kendi önceliklerine göre yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu ise daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz ve alanyazında süper kadın idealini reddeden “bilge kadın”ın özelliklerinden biri olan “özfarkındalığı” (Steiner-Adair, 1986) yansıtmaktadır. Dolayısıyla eskiden süper kadın idealine bağlı olan kadınların zamanla öz-farkındalık kazandıklarını ancak bunun bedelinin ise ciddi tedaviler olduğunu göstermektedir.

Kadınlar ayrıca söz konusu öncelik listesinin ise duruma ve kişiye göre değişebileceğini belirtmekte birlikte birçok kadın çocukları ve ailesinin öncelikli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bağlamda ayrıca “duruma/kişiyeye bağlı”, “önceliğim ailem” ve “önceliğim kendimdir” temaları ön plana çıkmıştır.

“Duruma/kişiyeye bağlı”

”Önceliklendirme”: *“eskiden önceliğim başkalarıydı artık değil!”* teması odağında kadınların büyük çoğunluğu herkese ve her şeye yetişmek konusunda öncelik listelerinin olduğunu belirtmekle birlikte bazı kadınlar ise rol taleplerini karşılama konusunda *“duruma/kişiye bağlı”* olarak karşılamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Yani bu kişiden kişiye değişir. O an hani karşıdakinin gerçekten çok ihtiyacı olan bir durumsa, bana ihtiyacı olan bir durum varsa tabi ki önceliği ona veririm. Ama tabi bu her zaman mı hayır. Sonuçta ı insanın da kendine özel bir hayatı var, yapması gerekenler var. Her zaman da başkaları için hayat yaşanmıyor (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Önceliğim, o, o andaki duruma göre yani ya şimdi karşıdaki insanın aciliyet durumuna göre, hakikaten önemlidir, hakikaten önemlidir, benimki keyfidir, onunki önemlidir. Bir de ı benim o, onu yerine getirmem ı hepimizin huzuru için gereklidir, değiştirim şeyleri, öncelikleri. Ama yok keyfi ise karşıdakinin istediği ha yapmam (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

“Önceliğim ailem”

Rol taleplerini karşılama konusunda *“duruma/kişiye bağlı”* olarak karşıladığını belirten kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise her zaman önceliğinin ilk olarak ailesi olduğunu belirtmişlerdir.

Ailem için öne koyarım. Ben nasıl olsa bir şekilde halleder der onları geriye atarım ama onun haricindekiler de herhalde öne atmam (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Herkese ve her şeye değil de önceliklerini iyi bileceksin. Mesela ben, benim önceliğim, ailemdir. Aile bir numara. İşim ikinci sırada. Çünkü ben bir anneysem, bir kadınsam, çocuk yetiştireceksem, bu çok büyük bir sorumluluk. Ben işimde dört dörtlük kariyerimi yapıp da, çocuğumu ı hani ihmal edemem. Çünkü kariyerim bir şekilde geliyor yani kadının önceliği bence ı ev ortamı olmalı. Diyelim ki evde ı yemek yapamıyorsun, işte yetişemiyorsun, güzel bir yardımcı alırsın hani ama yani evin içine bir kadın şey yapmalı, hani güvenilir, sağ kolu bir yardımcı işte ı evin içindeki huzur sağlanmalı ki, o zaman hani başarılı bir erkeğin arkasında başarılı bir kadın vardır, adam da huzurlu işine gider, gelir, çocuğun da hani daha sağlıklı. Yani kadının lokomotif, birincil yeri ailesidir. Benim de önceliğim hep ailemdir. (...) Ondan sonra işte işim, şeyim, öyle (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Önceliğin kendi ailesi olduğunu belirten kadınlardan bazıları ise özellikle bir kadın olarak aileye önem verilmesi gerektiğini ve hatta kendisi ve kariyerinden önce ailesi ve çocuğunun öncelikli olduğunu belirtmişlerdir.

“Önceliğim kendimdir”

”Önceliklendirme”: *“eskiden önceliğim başkalarıydı artık değil!”* teması odağında kadınların büyük çoğunluğu herkese ve her şeye yetişmek konusunda öncelikleri olduğunu ve söz konusu öncelikleri ya *“duruma/kişiye bağlı”* ya da *“önceliğim ailem”* şeklinde belirten kadınların aksine bazı kadınlar ise önceliğin tamamen kendisi olduğunu dile getirmişlerdir.

Önceliğim kendim. ı belki bencillik denilebilir ama önceliğim kendim. Çünkü şunu savunuyorum, ben mutlu olmazsam, eşimi mutlu edemem, evladımı mutlu edemem, anne babalarımızı mutlu edemem. O yüzden evet biraz bencilim (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yok önceliğim kendimdir (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Çok koymuyorum. Önce benim isteklerim (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani çok mesela eşim bunu en az yapıyorum herhalde. Yani çünkü şey düşünüyorum. O benim yakını, o beni anlar deyip onu belki bu anlamda çok geri plana atıyorum mesela. Öncelikle kendi istediklerimi ya da yapmam gerekenleri yapıyorum (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Rol talepleri konusunda önceliğinin kendi istek ve ihtiyaçları olduğunu belirten kadınlar daha çok kendisi mutlu olursa başkalarını da mutlu edebileceğini belirtmişlerdir. Yine de bencillik olarak da düşünülebileceğini de ifade etmişlerdir. Ancak öncelik birçok kadın için kişiye ve duruma göre değişmekle birlikte genel olarak kadınların büyük çoğunluğunun önceliğinin ailesi olduğu ve yine kendilerini ikinci plana attıkları görülmektedir. Ayrıca kadınlar her ne kadar süper kadın idealini reddettiklerini ve herkese ve her şeye yetişme konusunda “önceliklendirme” stratejisi ile başa çıktıklarını belirtse de yukarıdaki söylemlerden de görüldüğü gibi hem reddeden hem de onaylayan kadınlar öncelik sıralamasında kendilerini ikinci plana atmaktadırlar. Bu durum; süper kadın idealinin “başkalarının istek ve ihtiyaçlarını kendi istek ve ihtiyaçlarının önüne koyma” yı ifade eden “başkalarına yardım etme yükümlülüğü” (Woods-Giscombe, 2010) bileşeni ile paralellik göstermekte ve kadının anne ve eş rolünün ve kimliğinin kendi kimliğinin önüne geçtiğini göstermektedir. Ancak yine de herkese ve her şeye yetişme çabasında olan ve önceliği hep başkaları olan kadınların aksine belli sınırlar koydukları, sadece Hall (1972)’ün çalışmasında da olduğu gibi rollerin içinde öncelikleri belirlerken, belirli taleplerin her zaman karşılandığından emin oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak; *“sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”* teması odağında ön plana çıkan “önceliklendirme”: *“eskiden önceliğim başkalarıydı artık değil!”* teması ile kadınların büyük bir kısmının rol taleplerini karşılamada öncelik sırasının olduğu görülmektedir. Bu kadınlar genel olarak herkese ve her şeye yetişme çabasında olmadığını, sınırlarını belirledikleri ve rol taleplerini yönettiklerini belirten kadınlardır. Ancak bir önceki *“birden fazla rolü güçlkle ve bir arada sürdürmeye çalışma”* teması odağında ön plana çıkan *“fedakârlık/kendinden ödün verme: önceliğim başkalarının beklentisi”* teması ile kadınlar rol taleplerini karşılama, herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olduklarını ve kendilerinden ödün vererek önceliklerinin her zaman başkalarının beklentilerine karşılamaya çalışmak olduğunu dile getirmişlerdir.

4.2.2.2.1.3. Fazla Sorumluluk Almama: “Çok mu Bencilim?”

Kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” teması odağında, kendine zaman ayırma ve önceliklendirmenin yanı sıra üçüncü olarak ”fazla sorumluluk almama”: “çok mu bencilim?” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar çok fazla sorumlulukları olduğu durumlarda daha fazla sorumluluk alıp almadıklarından bahsetmişler ve bazı kadınlar “kişiye/sorumluluğa bağlı” olduğunu belirtirken bazı kadınlar ise sorumluluk almadıklarını net bir şekilde ifade ederek “artık almıyorum” ve “yapabildiklerimi yaparım: yetemediğimi hissediyorsam almam” temalarına vurgu yapmışlardır.

Yani bir yere kadar. Kaldırabildiğim kadar alırım. Hani eğer gerçekten yapabileceğim bir şey ise, yardımcı olabileceksen yüklenmeye çalışıyorum bazı şeyleri. Ama hani yüklenemediğim yerde de ya işte artık yapamıyorum deyip işin içinden çekilebiliyorum yani, öyle söyleyeyim (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Yok. Eskiden 110 tane sorumluluğu birlikte yaşadık ama şu an benim kapsamımdaki sorumlulukları almaya çalışıyorum (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Artık almıyorum. Alıyordum ama artık onu kestim. Çünkü gerçekten yıpratıcı ve kendime zarar verdiğimin farkına vardım. Artık elimden geldiği kadar yapmaya çalışıyorum. Çünkü gerçekten ruhen de bedenen de sağlığıma kötü yansımaya başladı. Yapıyordum ama artık yapmıyorum (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Yine o da duruma göre değişir. Bazı hallerde evet daha fazlası gerekebiliyor. İşte şey bu hani ben, ben böyleyim diye söylüyorum ya, şöyle bakıyorum diye, ama insanlar hep öyle bakmadığı için bazen evet bazı şeyler üst üste gelebiliyor, daha fazla şey yapman gerekebiliyor, yaparım yani o zaman da şey, eyyy amaan diye çok boş veren bir tip değilim (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar olarak “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” teması odağında bazı sınırlara bağlı olarak fazla sorumluluk almak durumunda kalsalar da çoğunlukla almamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Yine bu kadınlar genel olarak herkese ve her şeye yetişme çabasında olmadığını, sınırlarını belirledikleri ve rol taleplerini yönettiklerini belirterek süper kadın idealine “belirsiz” ya da “red” bakış açısında olan kadınlardır. Elman, & Gilbert (1984)’ın çalışmasında da “problem odaklı başa çıkma” stratejisi olarak tanımlanan stratejide kadınlar “kişisel rolün yeniden tanımlanması” ile önemli yaşam rolleri tanımında değişiklikler yapmakta, aile ve kariyeri ilk önceliğe koymakla birlikte bir veya daha fazla rolde katılımı azaltmaktadırlar. Yine Hall (1972) ise bu durumun “kişisel rolün yeniden tanımlanması” olarak da ifade edilebileceğini ancak ondan ziyade burada rolü ortadan kaldırmak ve önemli bir kişisel ilgiyi bastırmak söz konusu olduğu için “rolleri ortadan kaldırmak” şeklindeki başa çıkma stratejisi olduğunu ve bu stratejinin aileyi ve diğer rol ihtiyaçlarını karşılamak için kariyer, çalışma dersleri ve ilgili ilgi alanlarından vazgeçen kadınları tanımladığını belirtmiştir. Bu

anlamda yukarıdaki kadınların kişiye ve duruma göre değişmekle birlikte daha fazla sorumluluk almadıklarını ve gerektiğinde söz konusu rollerden vazgeçtiklerini belirtmişlerdir. Ancak başa çıkma yöntemlerinde ön plana çıkan bir önceki temada “*birden fazla rolü güçlkle ve bir arada sürdürmeye çalışma*” teması odağında herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olan kadınlar “*daha fazla sorumluluk alma: ipin ucunu kaçıınca sonu yok!*” temasına vurgu yaparak isteyerek ya da istemsizce sorumluluk aldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum özellikle başa çıkma yöntemleri açısından süper kadın idealini onaylayan ve reddeden kadınlar arasındaki farklılığı ve süper kadın idealini reddeden kadınların daha fazla sorumluluk almama stratejisi ile bununla başa çıktıklarını göstermektedir.

4.2.2.2.1.4. Hayır Diyebilmek

Kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak “*sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”* teması odağında, kendine zaman ayırma, önceliklendirme, fazla sorumluluk almamanın yanı sıra dördüncü olarak “*hayır diyebilmek*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar süper kadın ideali, çoklu roller ve rol talepleri ile “hayır” diyerek başa çıkabildiklerini ifade etmişlerdir.

Öncelikle kendi ihtiyaçlarım önemli. Kendi ailem. Kendim derken, hep ailem için içinde. Başkalarına çok net hayır diyebilirim. Çok net derim (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Evet. Önceliğim kendim. İı belki bencillik denilebilir ama önceliğim kendim. Çünkü şunu savunuyorum, ben mutlu olmazsam, eşimi mutlu edemem, evladımı mutlu edemem, anne babalarımızı mutlu edemem. O yüzden evet biraz bencilim. “Hayır” diyebiliyorum (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

İı dediğim gibi öncelikleri belirleyip, "hayır" larınız olacak yani. Hani benim diyeceksiniz yani. Benim demeşsen, böyle ezik ezik sessiz çığlıklarımı kendi içinde haykırma haykırma hastalık sahibi olursun. "Hayır" ları olacak insanın. Çünkü aslında biz daha imzaları atarken de hani ben mesela belki bazı aksaklıkları görmeme rağmen ses etmedim, neden, aman işte seviyorum, hani duygusallık, beyaz atlı prensim, evlenmek istiyorsun, yaşın geçiyor, çocuğun, yani kadınların öyle bir baskısı da oluyor, doğum yaşın geçiyor, ıı okuyan insanlar ıı geç hani evlilik müessesesini düşünüyor. Kadının üstünde çok baskı var aslında. Benim mesela, benim yaşımda evlenmemiş arkadaşımı görüyorum, evlenemedim, çocuğum olamadı baskısı var. Hani kadın erkeklere göre bence üç sıfır hep yani kadının aleyhine her şey. İı "hayır" ları hani duygusallıktan, belki bu tecrübe olmadığı için diyemiyorsunuz başta, ıı keskin hatlarınız olmuyor. Zaten keskin doğrusu eğrisi olanı toplum sevmiyor. Toplum hep yalancı, dolanı, doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar şeyi, güzel bir söz yani. İı bakın bir şeyi eleştiren şimdi ötekileştiriliyor yani bu düzende. İı bence "hayır" ları olmalı. Ben mesela kayınvalidem hep onu sevmem, bunu sevmem derken ben hep susuyordum veya işte sevdiğim için aman kötülük olmasın. Halbuki çata çat ben böyle bir ortamda yaşayamam tamam ben böyle, ama işte duygusallık seni şey yapıyor, susmaya itiyor. Kesinlikle bir insan önce kendi değerini hani kendine verip "hayır"ları olacak yani yetişemediğin şeylerde zorlamayacaksınız yani.

Olmuyorsa diyeceksin ki hani, diyelim, sık boğaz etmemek lazım. Hani fazla yük altına girmek insanı çökertir yani (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınların yarısına yakını önceliklerine bağlı olarak çok rahat hayır diyebildiklerini ifade etmişler ve hayır diyebilmenin önemli olduğunu dile getirmişlerdir.

“Artık hayır diyebilirim”: **““hayır” diyebilmek konusunda tedavi oldum”**

“Hayır diyebilmek” teması odağında hayır diyebilmenin önemli olduğunu ve insanlara “hayır” diyerek rol talepleri ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirten kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise önceden “hayır” diyemediklerini ancak artık zamanla tecrübeyle ya da ciddi tedaviler alarak “hayır” demeyi öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Valla çok yorgunsam diyorum. Ama bunu öğrenmek 10 yılımı aldım. Mesela önceden anneme falan, anne babaya çok zor hayır diyor, veya çocuğa çok zor hayır diyor, bir süre sonra bunun sizden bir takım şeyler götürdüğünü tecrübe ettikçe, bu birinin öğretmesi ile olmuyor. Kitaptan okuyorsunuz evet tamam kalıpları anlıyorsunuz, hı bu böyle olur, tamam kafanıza yazdınız ama gerçek hayatı uygulamak kitaplardaki kadar kolay olmuyor. Yani o yüzden zamanla zamanla öğreniyorsunuz. Tam hayır demesiniz bile belkileri öğreniyorsunuz. Hani böyle tam yapamazsınız bile hani öyle olmasa da şöyle olsa falan gibi diyerek böyle bir daha idare etmeyi, daha iyi öğreniyorsunuz zamanla, bu tecrübe ile alakalı herhalde (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Ama bunu diyebilmek için ama bunu diyebilmek için ben çok uzun süre psikoloğa gittim, çok uzun süre. Hani 6-7 yıl gittim ben psikoloğa. Asla öyle bir şey yapamıyordum. Herkese, herkesin her isteğini karşılamam gerekmiş gibi bir şeyim vardı ve hani hayatta asla hani iki farklı psikoloğa gittim, ikisi de şey dedi "hayatta sen diye bir şey yok, İlkay sen yoksun. Onun kızı, onun oğlu, onun kızı, onun yeğeni, onun ablası, onun teyzesi, onun bilmem nesi olarak varsın hayatta" Bunun için ben şey yaptım, hani görmek için çabaladım, gördükten sonra da değiştirmek için çabaladım (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Derim. Artık derim. Belli bir yaştan sonra evet, artık diyebilirim. Önceden her şeye evet. Gelir misin, gelirim. Yardım eder misin, ederim. İşin var mı yok mu hiç hiç önemli değil. Gönderir misin gönderirim. Böyleydi. Psikiyatrik tedavim o konuda, hayır diyebilmem konusunda çok faydası oldu. Evet, hani hayır derim. Artık derim yani (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

ı yani ı “hayır” diyemezdim zamanında belki yaşadığım şeylerden dolayı, o beni çok yormuştu, “hayır” diyememek, “hayır” diyebilmeyi öğrenmek lazım. Artık diyorum. Önce diyemiyordum. Çok ezdi bu durum beni ama artık diyebiliyorum yani ve kendimi çok daha iyi hissediyorum (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar, eskiden “hayır” diyemediklerini, herkese ve her şeye yetişmeye ve rol taleplerini karşılamaya çalıştıklarını ancak zamanla bu durum kendilerini yorduğu ve yıprandıkları için ya da ciddi anlamda psikolojik tedavi alarak “hayır” diyebilmeyi öğrendiklerini ve artık herkese ve her şeye yetişme çabasında olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu söylemler, Jacques (2008)’in çalışmasında süper kadın idealini reddeden ve sınırlarını belirleyerek “hayır diyebilen” kadınlar hem de Stainer-Adair (1986)’in “hayır diyebilen” “Bilge Kadın” tanımına uymakla birlikte kadınların “Bilge Kadın” ların bir diğer özelliği olan öz fakındalığa sahip olmaya başladıklarını göstermektedir.

Sonuç olarak *“sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”* teması odağında, herkese ve her şeye yetişme çabasında olmadığını, sınırlarını belirledikleri ve rol

taleplerini yönettiklerini belirten kadınlar “*hayır diyebilmek*” temasına vurgu yaparak söz konusu rol talepleri ile bu şekilde başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla kadınları yarısından fazlasının rol taleplerine karşılık “hayır” diyebildikleri görülmektedir. Ancak bir önceki “*birden fazla rolü güçlükle ve bir arada sürdürmeye çalışma*” teması odağında kadınların yarısına yakını “*hayır diyememek!*” konusuna vurgu yaparak insanlara “hayır” diyemedikleri için gerekirse kendilerinden ödün vererek rol taleplerini karşılamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yine bu durum süper kadın idealine bağlı olan ya da “belirsiz” olan kadınlar ile süper kadın idealini reddeden kadınlar arasındaki farklılığı göstermektedir.

4.2.2.2.1.5. Elinden Geldiğince Yapma: “Robot Değilim Ben!”

Kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak “*sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”*” teması odağında, kendine zaman ayırma, önceliklendirme, fazla sorumluluk almama ve hayır diyebilmenin yanı sıra beşinci olarak “*elinden geldiğince yapma: robot değilim ben!*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar herkese ve her şeye yetişme, “hepsini yapma” çabası içerisinde olmadıklarını ve rol taleplerini ve beklentileri ellerinden geldiğince karşılamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Olduğu kadar. Tabi oluyor yani. Yapmak isteyip de yapamadıklarımız var ama artık iletişim halindeyiz. Dünyanın bir ucunda birilerinin ne yaptığını biliyoruz. Hoşumuza gidiyor. Yapmak isteyebiliyoruz. Onun için bazen maddi, bazen zaman olarak, bazen işte enerji olarak vaktimiz olmayabilir. Olmuyor. Gönül istiyor ama yetemeyebiliyoruz (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Karşılamaya çalışırım ama ben dediğim gibi benim hayatımda şey yoktur, çok fedakarlık kavramı, yani fedakarlığı herkesin algıladığı gibi algılayan biri değilim. Beni istediğim şeyi yaparım, istemediğimi yapmam. Yapmak istediğim şeyleri de mecbur olduğum için yapmıyorum, yaptığı şeyleri de mecbur olduğum için değil istediğim için yapan biriyim. Anneme alışveriş yapıyorum, sana da bir şey alayım demek bana zul gelmez. Ya da işte hani nasıl söyleyeyim, evlat olarak yapmam gerekenleri istediğim için yapıyorum zaten. O yüzden benim onlardan bir beklentim yok, onların beklentilerini karşılayabiliyor muyum; onlar da beni böyle bildikleri için onları da çok Z. zaten yapacağını yapar, yapmayacağını yapmazdır biraz. Yani öyle kabullenilmişim. Ama elimden geleni yapmaya çalışırım. Kimseye yetişmeye çalışmıyorum ya da hayatın her yerin yetişmeye çalışmıyorum, öyle söyleyeyim. Doğru anladım ne dediğini ama yanlış ifade ettim. Yani her şeye yetişmeye çalışmıyorum, yetişebildiklerime yetişiyorum. İnsanlar da bence yetişemediği her şeyde yetinmeli zaten (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ya bir kere yaratılışımızda bu var. Yani ben hiçbir şeyi süper yapamam yani. Hani bu benim elimden gelen yani ıı şey robot değilim ben (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olmadıklarını, sınırlarını belirlediklerini ve rol taleplerini yönettiklerini belirten kadınlar robot olmadıklarını dolayısıyla her şeye yetişemeyeceklerini ama yine de elinden geldiğince talepleri

karşılama çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yine burada herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olan kadınlar arasındaki farkı belirten dikkat çekici nokta, hepsini yapma çabası içerisinde olan kadınlar bir önceki başa çıkma yöntemlerinde ön plana çıkan “*birden fazla rolü bir arada ve güçlkle sürdürmeye çalışma*” teması odağında “*beklentiyle gelen herkesi memnun etmeye çalışma*” temasına vurgu yaparak herkese ve her şeye yetişmeye çalışma ve hepsini yapma çabası içerisindeyken; böyle bir çabası olmayan kadınlar “*sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”* teması odağında elinden geleni yaptıklarını ve bunun çoklu roller ve süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemleri olduğunu belirtmişlerdir.

4.2.2.2.1.6. Beklentileri Karşılamaktan Vazgeçme: “Eskiden Herkese Yetişirdim”

Kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” teması odağında, kendine zaman ayırma, önceliklendirme, fazla sorumluluk almama, hayır diyebilme ve elinden geldiğince yapmanın yanı sıra ön plana çıkan bir diğer tema “*beklentileri karşılamaktan vazgeçme: eskiden herkese yetişirdim*” şeklindedir. Bu tema odağında kadınlar, eskiden herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını ama artık böyle bir çaba içerisinde olmadıklarını belirterek, beklentileri karşılamaktan vazgeçerek çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Jacques (2008)’in çalışmasında da kadınlar süper kadını idealini reddetme argümanı olarak, toplumsal idealleri ve bu ideallerle ilgili zorlukları (gerçekçi ve basmakalıp beklentileri) reddettiklerini ve beklentileri karşılamaktan vazgeçtiklerini; yine Willming & Gibson (2000)’in çalışmasında da kadınlar süper kadın idealine ve başkalarına karşı duyarlı olma beklentisine direndiklerini belirtmişlerdir.

Eskiden herkese yetişirdim. Yani yetişmeye çalışırdım. Arkadaşıma yetişir, akrabama yetişir, eşime... Bir baktım kendimi kaybetmeye başladım. Yani ben kendim olamıyorum yani kendime yetemiyorum. Bu sefer kendimden ödün vermeye başladım. Sağlık sorunlarım çıktı, sonra dedim ki, ben herkese yetemem, yetebildiğim kadar yeter, yetemediğimde üzgünüm, onlar kabul etmek zorunda diyerek, son 5-6 yıldır böyle davranıyorum (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Ayrıca hani nasıl söyleyeyim, şimdi ne kayınvalide de ne başkaları, beni çok aslında böyle bağlamıyor açıkçası, kim benden ne bekliyor. Ben ne verebiliyorsam onu veririm. Biraz net cevap veriyorum ama (gülerek), ya ben başkaları için yaşamaktan yorulduğum açıkçası (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Şey, o çarkı döndürmeye çalışmak. Koparmaya çalışmak diyelim. Herkese ve her şeye yetişmek şöyle belki örneklenir, işte annenizin bir talebi vardır, koş koş oraya gidiyorsunuzdur, kayınvalide bir şey istiyordur koş koş, çocuk kek istiyordur, atıyorum yani aklıma o geldi, buna çabalıyorsunuz belli dönemlerde belli zamanlarda ama dediğim gibi o şey subap diyorlar ya

hani o pıt diye, hani o elektrik düğmesi, o şalter atıyor. Sigorta kapatıyor kendini. Dediğim gibi bunu iyi niyetli bir çaba olarak ortaya koyabilirsiniz. Çabalar, gayret edersiniz ama siz de sağlığınız ile şey ile kayıtlısınız. Uykusuz kaldınız, tamam hani mesela o baklavayı açtınız, sonra, hani sonrası var bunun. Bir gün, üç gün, beş gün, bir noktadan sonra vücudunuz bir es veriyor. O olay, onun sonu sağlığa, ruhsal bedensel sağlığa dayanıyor, o her yere yetişmeye çalışmak bir noktadan sonra sizi hırçın bile yapabiliyor (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar, özellikle de fiziken kaldıramayacak durumda olduklarını anlamaları ile birlikte beklentileri karşılamaktan vazgeçerek süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtirlerken aynı zamanda *“başkalarının ne düşündüğünü önemsemekten vazgeçme”* temasına vurgu yaparak eskiden başkalarının düşüncelerini çok fazla önemsedikleri için de herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını ancak artık başkalarını önemsemekten vazgeçtikleri için rol taleplerini karşılamaktan da vazgeçtiklerini belirtmişlerdir.

Önce öyleydi. Dediğim gibi yani işte "aman A. şöyle, A.böyle demesinler, işte anneme, babama yada eşime şunu söylemesinler, çocuklarıma söylemesinler ki benim yüzümden işte ıı huzursuz olmasınlar. Yani beni savunma ihtiyacı hissetmesinler", önceleri hep öyle düşünmüşümdür, hep yani iyi olayım, benim yüzümden kimse huzursuz olmasın, kimse işte ıı kötü düşünmesin ya da "bak, bak A.'de böyleymiş, aaa, niye böyleymiş" demesinler diye çok uğraşım. Ama sonra, şu an için insanları düşüncesi beni ilgilendirmiyor. Herkes ne isterse onu düşünebilir yani. Artık onları geçtim, kimsenin ıı herkesi memnun edemiyorsun, onu fark ettim. Herkes ne isterse düşünebilir ya da ne yaparsan yap o insanın düşüncesini değiştiremiyorsun. Kayınvalidem örneğinde olduğu gibi. E herkes istediğini düşünüyor. Bir de mm herkesi memnun etmeye çalışırsan, herkesi memnun edemiyorsun, kendinden çok fazla bir şey ı veriyorsun. Bu durum bu sefer seni zora sokuyor. E benim, niye ben herkesi memnun edeceğim ki. Yani herkes nasıl istiyorsa öyle düşünsün, nasıl memnun olacaksa öyle memnun olsun. Ya artık bu saatten sonra kimse için uğraşamam. Yani benim için ben önemli artık (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Eskiden vardı. Eskiden kesinlikle vardı, herkese iyi bir kız çocuğu olmalıyım, iyi bir çalışan olmalıyım, iyi bir kardeş olmalıyım. Şimdi o zaman içinde şey yapmıyorsun. Eskiden bu ben açıkçası bu konuda şeyle tanışıkça, ben hayatın bir döneminde eşcinsellerle birlikte yaşadım, bir ev arkadaşımda eşcinseldi. Hani o kadar toplumun o kadar dışında yaşıyorlar ki toplumda kendinin nerede durduğunu sorgulamaya başlıyorsun. Hani ya toplumun çok kıyısında duruyor onlar, ben neresinde duruyorum diyorsun ve kendi kısıtlarını görmeye başlıyorsun. Soruyu bir daha söyler misin? O zamana kadar, kendini sorgulamaya başlayınca niye yetişmek zorundayım ki. Ben her zaman şöyle, eskiden insanlar istemedi kendimi verirdim. Annem, babam ve kardeşime, şuna buna. Şimdi eşime o zaman eşim yoktu işte sevgilim varsa sevgilime, şuna, buna, teyzeme, iş arkadaşım. Şimdi şey bakıyorsun, benim hayatta kendi isteklerim ve tercihlerim, yapmak istediğim şeyler vardır. Bu benim insanları göz ardı edeceğim anlamına gelmiyor. Benden yardım isteyen, talebinde bulunan insan açık açık bana gelip demeli ki, "İlkay bir nokta nokta olarak şunu rica ediyorum, yapabilir misin?" Elimden geliyorsa yaparım, elimden gelmiyorsa "kusura bakma yapamıyorum" derim. Ama bunu diyebilmek için ama bunu diyebilmek için ben çok uzun süre psikoloğa gittim, çok uzun süre. Hani 6-7 yıl gittim ben psikoloğa. Asla öyle bir şey yapamıyordum. Herkese, herkesin her isteğini karşılamam gerekmiş gibi bir şeyim vardı ve hani hayatta asla hani iki farklı psikoloğa gittim, ikisi de şey dedi "hayatta sen diye bir şey yok, İlkay sen yoksun. Onun kızı, onun oğlu, onun kızı, onun yeğeni, onun ablası, onun teyzesi, onun bilmem nesi olarak varsın hayatta" Bunun için ben şey yaptım, hani görmek için çabaladım, gördükten sonra da değiştirmek için çabaladım. Eskiden öyleydim, dediğim gibi değiştim. Hani bu bir ben bu konuda şanslı bir insanım. Profesyonel destek alabildim. Evet eskiden öyleydim, profesyonel destek aldıktan sonra öyle olmak zorunda olmadığının farkına vardım. Hani bu benim her şeye yetmek, her şeye yardım etmek, bütün sorumlulukları, iş yerinde de öyleydim. Hani başka insanların benim hakkımda ne dediği çok önemliydi çünkü benim için. İlkay şöyle derlerse ben çok öfkelenirdim, üzülürdüm, tedirgin olurdum. Şimdi arkamdan ne derlerse desinler ben kendimi biliyorum şeyindeyim (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar çok önemli bir noktaya değinerek herkesi memnun edemeyeceklerini fark ettikleri ve artık başkaları için yaşamaktan yoruldukları için de beklentileri karşılamaktan ve başkalarının düşüncelerini önemsemekten vazgeçtiklerini dile getirmişlerdir. Vergara (1999)'nın çalışmasında da Süper kadın zihniyetini reddetmenin ve çürütmenin, kadınların istihdamlarının evde bakılma sorumluluğunu azaltamayacağı inancının, çift-gelirli ailelerde kadınlar arasında vazgeçilmez bir baş etme stratejisi olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde Hall (1972)'nin çalışmasında da rol taleplerini göz ardı etme ve standartlarını azaltma bir başa çıkma stratejisi olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak; hepsini yapma çabası içerisinde olan kadınlar bir önceki başa çıkma yöntemlerinde ön plana çıkan *“birden fazla rolü bir arada ve güçlükle sürdürmeye çalışma”* teması odağında *“başkalarının ne düşündüğü hakkında endişe”* ve *“beklentiyle gelen herkesi memnun etmeye çalışma”* temasına vurgu yaparak herkese ve her şeye yetişmeye çalışma ve hepsini yapma çabası içerisindeyken; böyle bir çabası olmayan kadınlar *“sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”* teması odağında *“başkalarının ne düşündüğünü önemsemekten vazgeçme”* temasına da vurgu yaparak *“beklentileri karşılamaktan vazgeçme: eskiden herkese yetişirdim”* şeklinde bir başa çıkma stratejisi kullandıklarını belirtmişlerdir. Yine bu kadınların süper kadın idealini tamamen reddeden kadınlardan oluştuğu da görülmektedir.

4.2.2.2.1.7. Bireysel Tercih: “Sadece Kendi Olma ve Kendi Seçimlerini Yapma”

Kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak *“sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme”* teması odağında ön plana çıkan bir diğer tema bireysel tercih: *“sadece kendi olma ve kendi seçimlerini yapma”* şeklindedir. Bu tema odağında kadınlar sadece kendilerine güvenerek, kendi istedikleri gibi olarak ve istedikleri gibi yaşayarak süper kadın ideali ile başa çıktıklarını belirtmişlerdir.

İnsan kendisi ile barışık olduğu zaman mücadelede oluyor demektir. Kendin ile barışık olmakla ancak mücadelenin üstesinden gelebilirsin. Kendi yaptığının çok da körü körü doğru, kendini beğenmişlik anlamında değil de yani ne bileyim kendime güvendiğim için üstesinden gelebiliyorum. Kendine güven aslında ya (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kendi hayatımı yaşıyorum aslında. Kendi düşüncelerimi yaşıyorum. Kendimce kararlar veriyorum. Belki doğru, belki yanlış ama kendimce kararlar veriyorum. Yani öyle başa çıkıyorum. Herkes ile öyle başa çıkmaya çalışıyorum (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Hepsinin beklentisini değiştirdim. Görüyorlar çünkü nasıl yaşadığımı, nasıl fedakârlıklar içerisinde olduğunu, mevkiime ve konumuma göre nelerden vazgeçtiğimi ya da geçmediğimi gördüğü için açıkçası zaten sana önceden de dedim ya, birinin ne düşündüğü önemli değil benim için. Bazı noktalar önemli değil yani. Onun için şöyle diyorlar, ne kadar güzel yapıyorsun, ne kadar başa çıktın bir takım şeylerle. Önce bir erkek yok benim yanımda yani.

İyi de geçinsem, Allah sağlık uzun ömür versin, yok ama. Anlatabiliyor muyum, olan çok mu, bilmem ben onu, ama var, farklı neticede erkek var. Onun için toplumun çok şeyi önemli değil ama kendi yaptıklarım ile takdir gördüğümü düşünüyorum. Olay bu şekilde yani (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-YDY-AKSARAY).

Hepsini çok dikkate aldığımı söyleyemeyeceğim. Hepsini dikkate almıyorum yani. "Aman onun böyle beklentisi var, yapayım." kafasında hiçbir zaman olmadım. "Eşim kıskanır." "Eşim kıskanır şuraya gitmeyeyim." "Eşim kıskanır bunu giyinmeyeyim." değil. "Beni böyle gördün, böyle beğendin, öyle kabul ettin, ben bundan sonra da böyleyim. Seni hiçbir zaman kandırmadım. Ben bunu giyinmeyi, bunu yapmayı seviyorum çıkacağım." Ama tabii ki bazı beklentilerini de karşılıyorsun. Karşılatabileceklerimi karşılıyorum diyeyim. Ama benim için vazgeçilmez olan şeyden, sırf birisinin beklentisi diye de vazgeçmiyorum yani. Birisinin beklentisi mesela okulda, sessiz sakın hiçbir şeye sesini çıkarmayan öğretmenler daha çok söylüyor. "Müdürümün benden beklentisi bu, sesimi çıkarmayayım." demem. Haksızlık yaptığı boyutta söylerim. Toplantıda da herhalde en çok ben konuşuyordum. Hani böyle şey boyutunda. Ben yapabilecek olduğumu söylerim. Vazgeçmek istemediğim bir şeyden vazgeçmem yani (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Benim için en önemli hani o demin sorularda birinci olarak kariyeri yerleştirmiştim zaten. Ben onu tercih ederim o beni mutlu ediyor çünkü. Hani tercihtir. Diğerleri iyi bir anne olmak rolü benim listemde yok. Hani ben o anne olmaktan fedakârlık yapabiliriz, tercih, fedakarlık, tercih neyse. Hani hepsinin bir arada yapılabileceğini düşünmüyorum. Seçimde bulunuyorum ve beni en mutlu eden şeyi seçiyorum (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar kendilerini çok güzel söylemlerle ifade ederek, kendileri gibi olarak ve kendi seçimlerini yaparak süper kadın ideali ve rol talepleri ile başa çıkmaya çalıştıklarını kesin ve net olarak beklentileri önemsemediklerini dile getirmişlerdir. Süper kadın idealine bağlı olan ve herkese ve her şeye yetişmeye çalışan, bu nedenle de başkalarına odaklı bir hayat yaşayan kadınların aksine yukarıdaki söylemlerde bulunan kadınlar kendi seçimlerine yaparak, başkalarına odaklı yaşamak yerine kendileri gibi olarak süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmeleri; Jacques (2008)'in çalışmasında bireysel tercihin önemini vurgulayarak kendilerini, ikilemi bireysel tercihleriyle çözecek aktif ajanlar olarak konumlandırılan ve aile ve kariyeri yönetmek için "bireysel tercih"i bir başa çıkma stratejisi olarak belirtmeleri ile paralellik göstermektedir.

4.2.2.2.1.8. Sorumlulukları Azaltma/Askıya Alma/Aksatma

Kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemleri ile ilgili olarak "sınırları belirleme ve talepleri yönetme: "zorunluluk hissetmeme" teması odağında ön plana çıkan bir son tema ise "sorumlulukları azaltma/askıya alma/aksatma" şeklindedir. Bu tema odağında ise kadınlar sorumluluklarını azaltarak ya da erteleyerek ve rol taleplerini aksatarak süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Nasıl başa çıkıyorum; dediğim gibi, yani aksatarak. Yani mesela oğlum ile her zaman vakit geçiremiyorum, kızım ile de her zaman vakit geçiremiyorum, ki Allah'tan büyüdüler. Küçük olsalar bunu da yapamam zaten. Tamamen çocuklarıma bakarım. Ne oluyor, mesela haftada bir

gün çok güzel vakit geçirdiğimizi, hepimizin eğlenebileceği zaman, mesela bir balığa gitmek çok hoşlarına gidiyor, ne bileyim hep birlikte kahvaltuya gideriz yani. Onun acısını çıkartalım gibilerinden, onların gönlü olsun gibilerinden ama sevdikleri şeye yöneliyorsunuz. Ama yani bu akrabalık mı kaldı, şimdi akrabalık falan da yok. Zaten uzağız. Dediğim gibi hep bir yerlerden ödün vermek zorunda bir kadın. Yoksa hepsinin nerede mükemmel...Yok ya inanmıyorum (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Birazcık daha rölantiye alıyorum herhalde kendimi. Birazcık böyle sorumlulukları atmaya çalışırım. Ama bugün de ev dağınık kalsın, bugün de yemek yapmayıvereyim. Canım istemiyor bugün evde vakit geçirmek, dışarıya çıkayım. Dışarıda ne evde sadece yatmak istiyorum. Yatarım hani hiçbir şey yapmamayı birazcık tercih ediyorum (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Patlamalar yaşarım. O patlama dediğimiz şeyleri yaşarım. İmkânım varsa böyle bir hani ya şeyi azaltmaya çalıştım, yani sorumluluğu azaltmaya çalıştım, ama imkan yoksa bir şekilde hani kırıp döküp devam ediyorsunuz hani. Şu an çok örneklemeyeceğim ama...(49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar yetişemedikleri ve yetemedikleri durumlarda sorumluluklarını azaltarak, aksatarak başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” teması odağında kadınlar süper kadın ideali, çoklu roller ve rol talepleri ile talepler ve beklentiler arasında önceliklendirme yaparak, çok fazla sorumluluk almayarak, taleplere hayır diyerek, hatta beklentileri karşılamaktan vazgeçerek, kendilerine daha fazla zaman ayırarak ve kendi tercihlerini yaparak yani kısacası rol talepleri ve beklentileri yöneterek ve kendi sınırlarını belirleyerek başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınların bir önceki bölümde sıraladıkları başa çıkma yöntemlerinde ön plana çıkan “sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme” temasında da kadınlar yine rol taleplerine belirli sınırlar koyduklarına değinmişlerdir, ancak söz konusu temada kadınlar sınır belirli sınırlar koyduklarını belirtmekle birlikte bütün rol taleplerini ve beklentileri sınırlar koyarak ve dengeleyerek karşılamaya çalıştıklarını yani temelde herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu bölümde “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: “zorunluluk hissetmeme” temasında kadınlar herkese ve her şeye yetişme çabası ve zorunluluğu içerisinde olmamakla birlikte rol taleplerini yöneterek ve kendi sınırları çerçevesinde karşıladıklarını ya da karşılamadıklarını belirtmişlerdir.

4.2.2.2.2. Dikkatini Dağıtma

“Sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” teması odağında ikinci olarak ön plana çıkan tema “dikkatini dağıtma” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar yine bir önceki temada olduğu gibi herkese ve her şeye yetişme konusunda zorunluluk hissetmediklerini vurgulayarak süper kadın ideali ve çoklu rollerle “boş verme/görmezden

gelme/kafaya takmamaya çalışma” ve “*umursamama*” şeklinde başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu stratejiler; Carver (1997) tarafından ortaya atılan ve iş dışında başka aktiviteler yapma, daha az düşünecek şeyler yapma (Tv, okumak, uyumak, alışveriş) şeklinde ifade edilen “dikkatini dağıtma” stratejisi ile benzerlik göstermektedir.

4.2.2.2.1. Boş Verme/Görmezden Gelme: “Kafaya Takmamaya Çalışma”

“*Dikkatini dağıtma*” teması odağında ilk olarak “*boş verme/görmezden gelme/kafaya takmamaya çalışma*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar çoklu rolleri ve rol taleplerini görmezden gelerek ve kafaya takmamaya çalışarak söz konusu çoklu rolleriyle başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Yani nasıl başa çıkılır inanın bilmiyorum yani. Öyle bir ortamın içinde olduğum için, hani o ortamda mesela şu an orada kendimi tekrar hayal ediyorum. Başa çıkamaya da bilir insan o duyguyla. Başa çıkamayabilirsiniz. Çünkü orada bir vorteks var ve sizi bir şekilde içine çekiyor hani. Bir görev var, tek bir görev var, atıyorum 10 tane aday var ve o rekabetin içine gayri ihtiyari giriyorsunuz. Oradaki o dönen şeye, bir şekilde siz de adaysınız çünkü. Sizin kendiniz ile ilgili çok beklentiniz olmasa da o çevredeki alt personelinizin, onların sizin ile ilgili bir takım beklentileri... Ha bak bir de eğer o görevi alamazsanız haa bak alamadı, onu bile alamadı falan gibi bir şeyler de oluyor personel arasında. Bu da çok ciddi bir baskı yaratıyor insanın üzerinde. Şey oluyorsunuz herhalde bunlar ile ilgili herhalde bir süre sonra kendinizi ikna etmeyi öğreniyorsunuz (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Hani bununla nasıl başa çıkıyorum? Bilmiyorum. Belki şey diyebilirim ya. Hani bazen bazılarını görmezden gelip bir kısmına odaklanma (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Evet işte ıı hani yine önemli, en üste Z.'i koyduğum için ona yetip, diğerlerinde çok eksik kalıyorum yani. Hani eş konusunda bile belki baya eksik kalıyorum. Yani nasıl başa çıkıyorum, ıı çıkamıyorum (karşılıklı gülerem). Başa çıkamıyorum yani boş veriyorum artık. Daha önce de söyledim ya, birazcık hani boş veriyorum. Mesela ev dağınık mı ne yapayım, yarım saat daha fazla uyuyayım ama hani toplamadan yatıyorum gibi (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Valla ben böyle ev işlerini falan salıyorum ya. Yani şöyle, hafta sonu mesela benim hafta sonu mesela kışlıkları çıkarmam lazımdı. Plan yapmıştım kışlıkları çıkartacağız, annem dedi ki “biz Kumla’ya gidiyoruz, hava çok güzel gezeceğiz” dedi. “Tamam dedim biz de geliyoruz. Kalsın işler boş verin dedim. Sonra hallederiz” dedim. Bu akşam yapabilirsem yaparım yapamazsam yarın yaparım. Yani her şeyde çok dert etmeye gerek yok. Bazı şeyler de olduğu gibi olsun. Bazı insanlar temizlik hastası, yok düzen hastası falan, ya bunlar kendinize zarar veriyor. Bu kalem burada dursa ne, şurada dursa ne. Alıp evet, yerinde durması güzel ama değilse de olmasın. Çok şey değilim o konuda, biraz daha rahat olduğum için daha mutluyum. Çocuk şimdi yani, küçük kızım, bir şey istiyor, çubuk istiyor, dün akşam çubuk vermiş babası, yatarken bir fark ettim olduğu gibi halının üzerine dökmüş. Ne yapacağım, işte oyuncaklarını falan topladım ettim, baktım çocuğun uykusu gelmiş, uyut beni diyor, aldım çocuğu uyuttum, o kaldı öyle. Eve gidince süpürürüm yani. Çok dert değil. Ani misafir, gelsin ne yapayım yani. Gidince bir süpürürüm olur biter yani. Olduğu kadar. Bu şekilde rahatsız olup bana gelmiyorlarsa etmiyorlarsa gelsinler. Kızım hepsinden öncelikli geliyor yani şu an için. Çok öyle her şeyi kafaya takmamaya çalışıyorum genelde (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar çoklu rol talepleriyle görmezden gelerek ya da kafaya takmamaya çalışarak başa çıktıklarını ifade ederken aynı zamanda aslında başa çıkabildiklerinden emin olmadıklarını da belirtmişlerdir. Elman & Gilbert (1984)’ın yeme, uyku ya da egzersiz gibi stresi

azaltmaya ya da görmezden gelmeye yönelik açık davranışlarını ifade eden ve “duygu odaklı başa çıkma” olarak tanımladığı başa çıkma stratejisi ile benzerlik göstermektedir.

4.2.2.2.2. Umursamama: “Hiçbir Anlam İfade Etmiyor/Umurumda Değil!”

“*Dikkatini dağıtma*” teması odağında ikinci olarak “umursamama: *hiçbir anlam ifade etmiyor/umurumda değil!*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar çoklu rolleri ve rol taleplerini umursamadıklarını ve süper kadın ideali ile birlikte toplumun beklentilerinin kendileri için hiç bir anlam ifade etmediğini belirtmişlerdir.

Açıkçası çok fazla bir şey ifade etmiyor. Yani çünkü sürekli o şey ile yaşayamam, o baskı ile yaşayamam. Ben kendi kendime bir şey çizdim. Hani çok mu başarılıyım, hayır maalesef, ev kadınlığında falan gerçekten başarısızım, arkadaşlıkta da çok başarılı değilimdir, çünkü hiç vakit ayıramıyorum. Ama toplumdaki, tabii şu da var, ben toplum ile çok bağlantılı yaşayan biri değilim. Bir arkadaş grubum var, onun dışında akrabalarım yok, olsa da görüşmem öyle bir görüşme durumum yok. Eşimin ailesi ile yine öyle. Hani toplum benden ne bekler çok da umurumda değil açıkçası (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Hiç bir şey. Çünkü bunu ben yani, toplumun beklentisi bitmiyor. Böyle bir beklenti anlayışı yok, insanı zaten rahatsız eden bu. Meslek sahibi oluyorsun, mesela liseyi bitiriyorsun, üniversiteyi bekliyorlar, üniversiteyi bitiriyorsun evlenmeni bekliyorlar, evleniyorsun çocuk. Hani çocuk, onu nereye yerleştirdin, ne yaptın, nasıl bir eğitim vereceksin, yani beklenti bitmiyor. Benim için önemli değil, ben ne yapmalıyım. Benim çocuğum ne istiyor ya da ben ne istiyorum bu hayattan (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Valla hiç bir şey ifade etmiyor. (Güldü.) Çünkü yani şöyle, ben çok hani, mesela benim annem babam ayrıydı, yani çok hani zor zamanlar geçirdik ve o zamanlarda annemin çektiği zorlukları da gördüm, babamın hiç bir zorluk çekmediğini de gördüm, hani gayet hayatına devam edebildiğini falan. Öyle olduğu için de toplum beklentileri benim için hiç bir şey ifade etmedi. Ysani hani madem bir beklenti vardı, o zaman oda onu yerine getirseydi diye düşündüm hep. O yüzden de sonraki işte insanların yorumları, "aa İstanbul'da mı okuyacaksın ama orada insan yok ki" "aa işte Trabzonlu ile mi evleneceksin, ama biz bilmiyoruz ki Trabzonluları" falan, işte ne bileyim "nasıl işte düğün yapmadan gideceksin" vs. Bunların hiç birini umursamadım hatta yeri geldi annemin bile düşüncelerini umursamadım yani (Gülerek). O yüzden de şimdi genel olarak hayatımı şu şekilde devam ettiriyorum, ben neyin doğru olduğuna inanıyorsam içimden ne geliyorsa, çünkü içimden gelmeyecek yapıyorsam zaten bir yerde patlıyor (Gülerek). Öyle olacağına, hani en başından kendi istediğim olsun diye devam ediyorum yani. Bu şekilde (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar toplumun beklentileri ve rol taleplerini umursamadıklarını, rol taleplerini karşılamaya yönelik bir çabalarının olmadığını dile getirmişlerdir. Sonuç olarak, “*dikkatini dağıtma*” teması odağında kadınlar, boş vererek, görmezden gelerek ve kafalarını dağıtarak dikkatlerini başka şeylere yönelterek ya da rol talepleri ve süper kadın beklentisini tamamen umursamamaya başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

4.2.2.2.3. Başa Çıkmak için Uğraşma/Dışa Vurma: “Destek Arama/Mücadele Etme”

“Sınırları belirleme, seçim yapma: yetiştirme çabasında olmama” teması odağında üçüncü olarak ön plana çıkan tema ise “başa çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme” alt temasıdır. Bu tema odağında talepleri yönetmeye çalışarak, dikkatini dağıtarak ya da umursamayarak başa çıkmaya çalışan kadınların yanı sıra bazıları ise başa çıkmada destek aradıklarını ve mücadele etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla “başa çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme” teması odağında; “yanlışların görülmesini sağlama: farkındalık yaratmaya çalışma”, “mantıkla başa çıkma”, “hakkını savunma” ve “sürekli okuyarak destek aramaya çalışma” şeklinde başa çıkma mücadelelerinden bahsetmişlerdir. Söz konusu stratejiler Carver (1997)’nin “çığa vurma” olarak adlandırıldığı ve olumsuz duyguların ifade edilmesi ve hislerinin kaçmasına izin verme gibi yöntemleri içeren strateji ile benzerlik göstermektedir.

Ya bunun ile nasıl başa çıkıyorum; en basitinden mesela benim kardeşim hamilelik döneminden sonra çok uzun bir süre bayağı yani depresyona girdi ve ona sürekli herkes iyi görünmesi gerektiğini, işte daha yeni doğurdun. İşte niye hani bu kadar kilon var, işte sen doğumda o suyu atmadın falan vs. eşi bile yeri geldi ikinci doğuracaksın herhalde falan deyip hani dalga geçti, öyle söyleyeyim. Herkesin işte şey olması gerektiğini söylüyordu ona, işte daha bakımlı, işte misafirini iyi karşılaması gerektiğini falan filan ama öyle bir şey yok. Sonuçta yeni lohusa bir kadından bahsediyorsun yani. Uykusu yok, düzeni yok, işte emziremiyor sütü yok vs. sen hala ona, misafir geldiğinde evde ona destek olmak yerine niye böylesin, niye böylesin deyip hesap soruyorsun (Gülerek). Hani genelde kardeşim üzerinden çok fikirlerimin değiştiğimi düşünüyorum. Onun eşinin ailesi daha aslında bu idealist şeyi istiyor. Hani her konuda mükemmel olmasını istiyor. Ben onu biraz daha törpüledim denilebilir yani. Çünkü o böyle şeyleri çok hani maruz kalmadı, okumadı, öğrenmedi biraz. Ama hani hep öyle olduğunu düşündü. Diğer evlilerin de diğer eşlerin de öyle olduğunu düşündü. Ve biraz ben törpülediğim için aslında öyle olması gerekmediğini, hani yani buna zorlandığını ve baskının altında kaldığını yeni yeni aslında fark etti. Yani ben yakınlarım üzerinden daha çok, zorunda kalmamalı için elimden geleni yapıyorum yani, anlatıyorum, öğretmeye çalışıyorum. Şunu okusana, buna baksana, link gönderiyorum, bir şey gönderiyorum WhatsApp’tan yolluyorum falan filan onu o şekilde yaymaya çalışıyoruz kendi aramızda (31-SÖ-25(E)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

ı bununla nasıl baş ediyorum? Mantıkla baş ediyorum. Yani şöyle, ı her şeye mantıklı bir açıklama getirmeye çalışıyorum. Mesela eşimle de ters düştüğümüz noktalarda asla şey yapmıyorum, “Hayır olmaz, neden çünkü ben olmamasını istiyorum” böyle bir yaklaşımım yok. “Bak hayatım bu olmaz çünkü şöyle şöyle şöyle” ve durup düşündüğünde “evet mantıklı”. Yani ı her zaman mücadele ettiğimde bu noktalarda, bu konularda mantıkla yaklaşıyorum. Yani “Hayır olmaz çünkü ben öyle istiyorum” böyle bir bencillik sergilemek yerine mantıklı açıklamalar getirildiğinde karşı taraf da bunu ı insansa ve anlayışlıysa kabul ediyor (16-EK-27(E)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bu konuda sürekli okuyorum. Kendi düşüncelerime şey yapıyorum hani ben böyle düşünüyorum, bu sıra dışı olarak yaptırılıyor ve destek arıyorsun. Bunun için hani o rahatlığı, vicdani rahatlığımı sağlamak için sürekli bu konularla ilgili okuyorum (...) Kavga ediyorum. Kavga yoluyla. Araç olarak kavgayı kullanıyorum o hakkımı koruyabilmek için (59-İAY-34(E)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar, rol talepleri ve beklentilere karşı çıkabilmek adına farkındalık yaratarak, sürekli okuyarak ve okuduklarını çevresindeki insanlarla paylaşarak farkındalık yaratmaya çalışarak

ya da mantığını kullanıp insanları ikna etmeye çalışarak destek aradıklarını ve bu şekilde başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Burada dikkat çeken nokta ise, bir önceki başa çıkma yönteminde ön plana çıkan *“hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası”* teması odağında herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olan kadınlar *“talepleri karşılamada destek alma: araçsal ve duygusal destek kullanma”* teması ile destek aradıklarını ifade etmişlerdir. Ancak kadınların söz konusu desteği rol taleplerini karşılayabilmek ve herkese yetişebilmek adına destek almaya çalıştıkları görülürken, bu bölümde *“başa çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme”* teması ile ifade ettikleri destek arama daha çok süper kadın ideali ve çoklu rol taleplerini reddettikleri için bu yönde beklentisi olan insanları ikna etmek ya da onlarda farkındalık yaratmak adına olduğu görülmektedir.

4.2.2.2.4. Motivasyon/Din

“Sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” teması odağında son olarak ön plana çıkan tema ise *“motivasyon/din”* alt temasıdır. Bu tema odağında ise kadınlar *“manevi inançlarda rahatlık bulmaya çalışma”* ve *“kendi kendine telkin/motivasyon”* ile çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisiyle başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ranschaert (2015)'in çalışmasında da kadınlar; namaz kılma ve inanca güvenme, maneviyat, dua ve meditasyon gibi yöntemleri süper kadın ideali ile başa çıkma stratejileri olarak belirtmişlerdir. Aynı şekilde Afro-Amerikan kadınların kültüre özgü başa çıkma yöntemlerini inceleyen Utsey, Adams & Bolden (2000)'in çalışmasında da “Kültürel Başa Çıkma Sistemleri Envanteri” ile kadınlar “manevi merkezli” ve “ritüel merkezli” stratejilerinden bahsederek manevi bağlantıyla başa çıkma davranışları ve mum/tütsü yakma gibi ritüelleri kullanarak (din ve inanç temelli ritüeller) süper kadın ideali ile başa çıktıklarını belirtmişlerdir. Son olarak Carver (1997) tarafından yapılan çalışmada da “Din” başa çıkma stratejilerinden biri olarak ortaya atılmış ve manevi inançlarda rahatlık bulmaya çalışma ve dua etme ya da meditasyon yapmanın başa çıkma stratejilerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Eskiden çok mükemmeliyetçiydim, şimdi olduğu kadar deyip kabul ettiğiniz zaman, şükrettiğiniz zaman hani daha da'nın ne si daha da! Daha da mı para, daha da mı temizlik, daha da mı güzellik. Var olanı benimseyip de şükrettiğiniz zaman, bakıyorsunuz ki her şey kendinizde aslında (33-TA-52(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Çok fazla oluyor, ayda bir oluyor. Yani genelde ne yapıyorum, dediğim gibi kendi kendimi motive etmeye çalışıyorum. Hayatımdaki olumlu şeyleri düşünüyorum. Mutsuzlukları biraz

atayım diyorum, bazen başarıyorum, bazen başaramıyorum (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ben her şeyde hayır arıyorum. Yani Polyannacılık derler ya hep onu yaşıyorum. Yanlış mı bilmiyorum. Ama hep onu arıyorum, o beni rahatlatıyor. Bunda da bir hayır vardır diyorum. Ne olursa olsun her şeyden hayır arıyorum. Yani kötü bir şey olsa da vardır bir hayır deyip öyle devam ediyorum. Yani normalde alışık bir hayatını sürdürdüğüm, işte çocuklar ile ilgili, iş ile ilgili... Aslında çok böyle bir çabam yok, daha böyle daha bir mutlu olayım. Ben iyiyim şu an. Yani bana şu an elimde oldukları yetiyor. Yani maddiyat dışında (gülerek). O da herkes gibi şu an, zaten Türkiye'nin geneli bu. Ama onun dışında ben kötü değilim, ben eskiden daha iyiyim yani (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi bazı kadınlar ise sahip olduklarına şükrederek, manevi inançlarda rahatlık bulmaya çalışarak, telkin ve motivasyonla başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yine bir önceki başa çıkma yöntemi olan *“hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası”*nda kadınlar *“motivasyon/telkin”* ile başa çıktıklarını ifade ederken, söz konusu başa çıkma yöntemini *“kabullenme onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz”* ve *“olumlu kaçınma: sevgi ile severek yapma”* temaları ile daha çok herkese ve her şeye yetişebilmek adına kendilerini motive ettiklerini ve içinde buldukları durumu kabullenerek başa çıktıklarını ifade ederlerken; bu bölümde başa çıkma yöntemi *“sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama”* teması odağında ön plana çıkan *“motivasyon/din”* ile kabullenip rol taleplerini yerine getirmekten ziyade rol taleplerini reddederek yerine getirmedikleri durumlarla yetinme ve şükretme şeklinde başa çıktıklarını ifade etmişlerdir. Woods- Giscombe (2010)'nin çalışmasında da kadınlar süper kadın rolüne katkıda bulunan bağlamsal faktörlerden biri olan *“ruhsal değerler”* bağlamında, inanç, din ve maneviyatın, hedeflerine ulaşmak için güç göstermelerine ve başkalarının yardımına gerek kalmadan meydan okumaların üstesinden gelmelerine yardımcı olduklarını tartışarak Tanrıya güvenme, inancın kararlılığı güçlendirmesi, maneviyatın gücün/güçsüzlüğün algılanışındaki etkisi ve inanca güvenmenin desteği sağlamadaki rolünü başa çıkma stratejileri olarak vurgulamışlardır.

Sonuç olarak; *“süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini yapma/seçim yapma”* ana teması odağında hepsini yapmayı ya da seçim yapmayı tercih eden kadınların süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıkları incelenmek istendiğinde ilk olarak hepsini bir arada yürütmeye çalışan kadınların başa çıkma yöntemleri incelenmesinin ardından ikinci başa çıkma yöntemi olarak *“sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama”* teması odağında herkese ve her şeye yetişme çabasında olmayan, süper kadın idealini kabul etme konusunda belirsiz kalan ve süper kadın idealini reddeden kadınların çoklu rol talepleri ve süper kadın beklentisi ile kendi sınırlarını belirleyerek talepler arasında seçim yapan kadınların başa çıkma yöntemleri incelenmiştir.

Bu bağlamda “sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” teması odağında kadınlar “sınırları belirleme ve talepleri yönetme: zorunluluk hissetmeme”, “dikkatini dağıtma”, “başına çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme” ve “motivasyon/din” olmak üzere dört ayrı başına çıkma yönteminden bahsetmişlerdir.

“Sınırları belirleme ve talepleri yönetme: zorunluluk hissetmeme” teması odağında kadınlar herkese ve her şeye yetişmek ve yetinmek konusunda bir zorunluluk hissetmediklerini, kendi seçimleri ve kendi sınırlarını çerçevesinde rol talepleri arasında önceliklendirme yaparak rol taleplerini karşılamaya çalıştıklarını, ellerinden geldiği kadarını yapmaya çalıştıklarını, çok fazla sorumluluk almaktan kaçınarak gerektiğinde taleplere “hayır” diyebildiklerini, kendilerine zaman ayırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı kadınlar ise eskiden herkese ve her şeye yetişmek gibi bir çabalarının olduğunu ancak artık beklentileri karşılamaktan vazgeçtiklerini dile getirmişlerdir. Kısaca, kendi bireysel tercihlerini yaparak ve sorumluluklarını azaltarak çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisiyle başına çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

“Dikkatini dağıtma” yönteminde ise kadınlar rol taleplerini ve beklentileri umursamayarak, görmezden gelerek ve dikkatlerini başka yöne çevirmeye çalışarak çoklu roller ve süper kadın ideali ile başına çıktıklarını belirtmişlerdir.

Üçüncü olarak “başına çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme” yöntemi ile yanlışların görülmesini sağlama, sürekli okuyarak ve öğrenerek farkındalık yaratmaya çalışma ve mantığı ile hakkın savunarak çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisi ile başına çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Son başına çıkma yöntemi olarak ise “motivasyon/din” ile manevi inançlarda rahatlık bulmaya çalışma ve kendi kendilerine telkinlerde bulunarak motivasyonlarını yüksek tutma şeklinde süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başına çıkma yöntemini belirtmişlerdir.

Özetle; ilk bölümde “kültürel ideallerin analizi: toplumun ideal kadın imgesi “ ana teması odağında temelde süper kadın idealinin toplumsal bir dayatma, ulaşılamaz bir hayal ya da yaşamakta oldukları toplumsal bir gerçeklik olduğu, kadınların süper kadın olmaları beklendiği ve bazı kadınlar bu durumu reddederken bazı kadınların ise böyle bir ideali olduğu görülmüştür. Söz konusu ana temada süper kadın idealini farkında olarak ya da

olmayarak gerçekleştirmeye çalışanların genel olarak baş etme yöntemlerinde de ilk yöntem olan “hepsini/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası” odağındaki yöntemleri vurguladıkları görülürken; ilk bölümde süper kadın idealinin bir dayatma olduğunu ve kabul etmediklerini belirten kadınların ise daha çok ikinci yöntem olan “sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” odağındaki yöntemleri vurguladıkları görülmektedir.

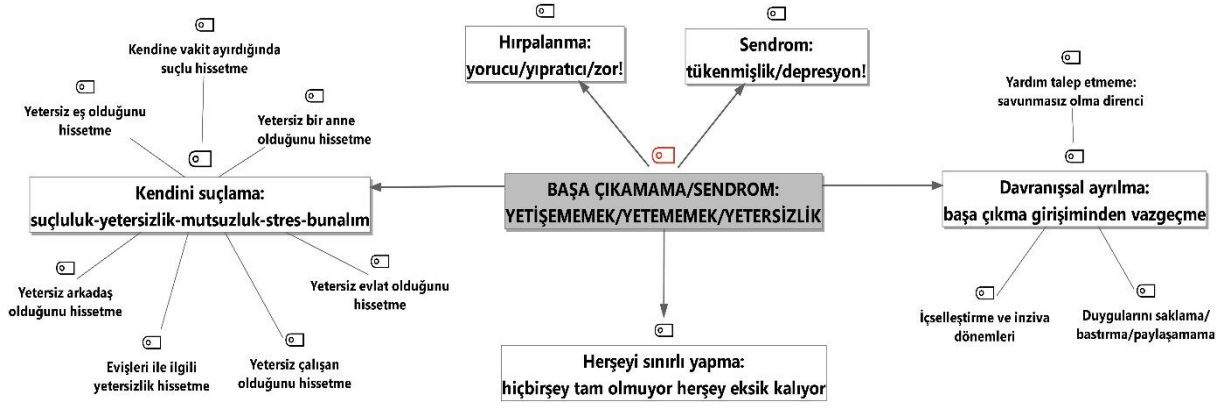
4.2.2.3. Başa Çıkamama/Sendrom: Yetişmemek /Yetememek /Yetersizlik

İkinci ana tema olan “çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma” teması odağında incelenen başa çıkma yöntemlerinde ön plana çıkan “hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma” ve “sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama” temalarının yanı sıra son olarak “başa çıkamama/sendrom: yetişmemek /yetememek /yetersizlik” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında, diğer başa çıkma yöntemlerinin aksine kadınlar herhangi bir başa çıkma yöntemlerinin olmadığını ve zaten süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkamadıklarını düşündüklerini özellikle vurgulamışlardır. Kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkamadıklarına ilişkin bu söylemleri Epinosa- Alvarez (1998)’in çalışmasında da kadınlar hepsini yapma ve hepsine sahip olma beklentisini karşılayamadıklarını, sendromdan kaynaklanan yükü hissettiklerini ve fiziksel ve duygusal olarak kötü hissettiklerini belirtmeleri ile paralellik göstermektedir.

Hepsini aynı anda yapamıyorum. Aynı anda anne, aynı anda iş, aynı anda çocuk, hepsi olmuyor bende, aynı anda abla. Ya daralıyorum. Ben ideal dedim ya ideal kadın zaten olamıyorum. Çocuğumdan dolayı bu bir şeyini sildik onun. İ hani olamıyorum. Şeyler ortada, güncel demiyim gerçekler ortada. İ bununla da başa çıkamıyorum o yüzden (06-BT-34(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yetişemiyorum evet. Mutsuzum. Mutsuzum. Hani mesela Cuma akşamları çok mutluyum, evimde mutluyum, işe geleceğim, işte sorunlar ile uğraşacağım. Ama şöyle bir şey var dediğim gibi saygı da görmüyorum. Hani böyle bir ortama gelmekten dolayı mutsuz oluyorum. Yoksa bu hastane için demiyorum. Başka yerlerde de çalıştım hepsinde de aynı şeyleri yaşadım. Evet, hani böyle bir beklentim... Tabi şey de etkili oluyordur, şimdi böyle hani ben görüntü önemli değil diyorum ama bunda bile bir baskı hissediyordumdur. Sürekli şey bu zaten, hamile misiniz, 5 sene önce geliyorduk çok zayıfınız, hani ya da bir geçiyor, böyle mi oldu, bunu mu giydin falan. Hani belki bu bile şeydir, hani ben kendimi böyle rahatlatıyorumdur içten içe, benim için hiç önemli değil ama bu bile bende bir baskı oluşturuyordur. Yani o yüzden çok baş edebildiğimi de düşünmüyorum açıkçası (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkamadıklarını ve hatta mutsuz olduklarını dile getirmişlerdir.

Şekil 35. Başa Çıkamama/Sendrom: Yetişememek/Yetememek/Yetersizlik (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 35’te de görüldüğü gibi “başa çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik” teması odağında; “kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım”, “davranışsal ayrılma: başa çıkma girişiminden vazgeçme”, “hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor”, “sendrom: tükenmişlik/depresyon” ve “her şeyi sınırlı yapma: hiçbir şey tam olmuyor her şey eksik kalıyor” alt temaları ön plana çıkmıştır.

4.2.2.3.1. Kendini Suçlama: “Suçluluk-Yetersizlik-Mutsuzluk-Stres-Bunalım”

“Başa çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik” teması odağında ilk olarak “kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rolleri ile başa çıkamadıklarını belirten kadınlar hissettikleri yetersizlik ve suçluluk duygularından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda sırasıyla en çok “kendine vakit ayırdığında suçlu hissetme”, “yetersiz bir anne olduğunu hissetme”, “yetersiz çalışan olduğunu hissetme”, “yetersiz eş olduğunu hissetme”, “evişleri ile ilgili yetersizlik hissetme”, “yetersiz arkadaş olduğunu hissetme” ve “yetersiz evlat olduğunu hissetme” temaları ön plana çıkmıştır. Suçluluk duygusu alanyazında sayısız çalışmada incelenmiş ve söz konusu çalışmalarda kadınların “annelik suçluluğu”nın yanı sıra bir de mükemmel ve süper olma baskısı ile sürekli suçluluk ve yetersizlik duygularına kapıldıkları (Daum, 2016); her şeyi mükemmel yapamadıkları zaman (Jacques, 2008); önceliği kendilerine verdikleri zaman, kendilerine zaman ayırdıklarında ve başkalarına yardım yükümlülüğü ile yardım edemedikleri zaman (Woods-Giscombe, 2010) ve kendi ihtiyaçlarını başkalarının ihtiyaçlarının önüne koyduklarında (Ranschaert, 2015) suçluluk hissettikleri ortaya konmuştur.

4.2.2.3.1.1. “Kendine Vakit Ayırdığında Suçlu Hissetme”

“Kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım” teması odağında suçluluk ve yetersizlik hissettikleri durumlardan bahseden kadınlar, ilk olarak en çok kendilerine vakit ayırdıklarında özellikle çocukları açısından suçluluk duygusu içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

Çok suçluluk duygusu hissediyorum, vicdan yapıyorum, çocukları yine bıraktım, zaten bütün gün benim ile değillerdi diyorum. Ama o noktada yine eşim imdadıma yetişiyor. Sonuçta sen de bir bireysin, senin buna ihtiyacın var. Senin mutlu olman gerekiyor ki biz de evde mutlu olalım bakış açısı olduğu için o rahatlatıyor. Ama ben yapıyorum, yüz kere sorguluyorum kendimi çıkarken. Çıkmalı mıyım, çıkmamalı mıyım? (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Evde bile bunu hissediyorum. Oturup ders çalışırken bile mesela çocuğum içeride çizgi film izliyor, benim vicdanım sızlıyor aslında. Diyorum ki sen hala ders çalışıyorsun, işte o orada içeride tek başına. O orada bile böyle vicdanım sızlıyor gerçekten. Çok yaşıyorum. İlk mesela doğum iznini bitirdim, döndüm ya o gün bitiremedim. Akşam o merdivenleri nasıl çıktığımı düşünüyorum hala. O kadar koşarak çıktım ki gün içinde yani daha bir gün olmuş mesela 4 aydın yanındayım ama gün içinde kaç sefer fotoğraflarına baktım, kaç sefer aradım sesini duydum. Yani o vicdan azabı gerçekten çok oluyor çalışan kadında (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Hem de nasıl. Vicdan azabı duyuyorum ya, ama onu da yenmem lazımmış, onu da öğrendim. Duymamam gerekiyormuş. Hissediyorum. Hala hissediyorum. Mesela çocuğu bırakıp bir gün... Mesela dün bıraktım, dün arkadaşlarım ile gittim eğlenceye. Canlı müzik dinledik. Geldim, aradı, neredesin sen, ben sana küstüm, niye beni götürmüyorsun falan böyle yapınca da suçluluk hissediyorsun. Yapmasa da hissediyorum. Çocuğun vaktinden çalmışım gibi hissediyorum ama bunu yapmam gerektiğinin farkındayım. Kendim için bunu yapmam gerekiyor, iyi hissedebilmem için. Şimdi şimdi başladım ben kendime vakit ayırmaya. Son 6-7 aydır diyeyim. Ondan önce hiç yoktu zaten. Ufak olunca daha çok size bağımlı olduğu için bir yere kaçamıyorsunuz (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Mesela bir arkadaşımın kahve içmeye çocuğu bırakıp çıkıyorum ya bak işe gelince olmuyor. Ama arkadaşımın kahveye gittiğim zaman mesela evlilik yıl dönümümüzde ben çocuğu ablama bırakıp gidemedim. Çünkü dedim ki yani biz eğleneceğiz, çocuk, eğlenmek için sırf çocuğu orada bırakacağız arkamızda. Tabii ki işte suçluluk duygusu oluyor. Maalesef (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar kendilerine vakit ayırdıklarında çocuklarına karşı vicdan azabı ve suçluluk duyduklarını dile getirmişlerdir. Özellikle çalışan kadın oldukları için böyle hissettiklerini dile getiren kadınlar, sadece kendilerine vakit ayırmak adına dışarı çıktıkları zamanlar değil bazen çalışırken ile suçluluk duygusu içinde olduklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Woods-Giscombe (2010)'nin çalışmasında da “stresle ilgili sağlık davranışları” odağında kadınların kendilerine vakit ayırdıkların suçlu hissettikleri dolayısıyla da işlevsiz uyku düzenleri (görevleri tamamlamak için düzenli olarak geç uyuma), öz bakımın ertelenmesi ile herkes için her şey olduğunu hissetme ve öz bakımı son öncelik haline getirme gibi davranışlarda buldukları görülmüştür.

4.2.2.3.1.2. “Yetersiz Bir Anne Olduğunu Hissetme”

“Kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım” teması odağında suçluluk duygularından bahseden kadınlar en çok çocukları konusunda bu duyguya kapıldıklarını belirtirken ayrıca çocuklarına karşı yetersizlik hissine de kapıldıklarını belirterek ikinci olarak en çok “yetersiz bir anne olduğunu hissetme” temasına vurgu yapmışlardır.

Çocuğuma yetemediğimi düşünüyorum sadece. Diyorum ya bazen anneliğimi sorguluyorum ki, çevreye baktığımda herkese göre oo süperim ama bana göre bence iyi bir anne değilim. Hani diyor ya Saniye Bencik var, hani iyi bir annesin diyor ama işte annelik böyle bir şey, sorguluyorsun, siz de sorguluyorsunuzdur. Elimden geleni yapıyorum ama küçük bir bağırma, hala bak, dünkü bağırma hala beni etkiliyor. Şimdi Cihangir'i gideyim alayım da onu mutlu edeyim havasına giriyorum şu anda. Onun için ne yapabilirim... Şu an burada konuşuyorum ama hep aklım onda. Bu yetememek geliyor bana. Yetemiyorum yani, onun için daha neler yapmalıyım diye devamlı bir çabaya giriyorum. Devamlı... Bu da ne yapıyor, yoruyor. Aslında rutine bıraksan daha belki sağlıklı olacak ama olmuyor. Az önce bahçede bile arkadaş geldi Ayşegül hangi oyunu alacağız, zeka oyunları işte çocuk için, şu şu daha faydalı değil mi, ha bire böyle bir... Niye bu, yetmediğimi düşünmüş olmamın verdiği bir şey. Zor bir şey. Belki çok büyüttüm ama zor bir şey (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-YDY-BURSA).

Şimdi iletişim çağında herkesi görüyoruz. Bütün anneleri, şeyleri, bloggerlar onlar bunlar. Ha eskiden mesela kimseyi görmüyordun. Bir komşuna bakıyorsun, o da senin gibi büyütüyor tamam sorun yok. E ikimiz de aynı büyütüyoruz diyorsun mesela. Ama şu an bir bakıyorsun onlar işte her gün aktivite yaptırıyor. Atıyorum mesela takip ettiğin mesela anneler olsun. Her gün aktivite yaptırıyor. Acaba ben eksik mi kalıyorum, ben niye bu kadar çok yapmıyorum? (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Çalışan kadınlar en çok çocukları konusunda suçluluk duyduklarını, çocuklarına yetemediklerini düşündükleri ve yetersiz bir anne oldukları hissine kapıldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca söz konusu yetersizlik hissini çocuklarına yeterince vakit ayıramamaktan kaynaklı hissettiklerini belirtmekle birlikte aynı zamanda sosyal medyadan da kaynaklı başka annelerle kendilerini kıyaslayarak çocukları için yaptıklarının yeterli olup olmadığı konusunda da suçluluk hissettiklerini belirtmişlerdir.

4.2.2.3.1.3. “Yetersiz Çalışan Olduğunu Hissetme”

Kendini suçlama: “suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım” teması odağında suçluluk duyguları ve annelik konusunda yetersiz hissetmelerinin yanı sıra “yetersiz bir çalışan olduğunu hissetme” teması odağında çalışan olarak da kendilerini yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir.

Yetemediğimizi düşünüyorum. Örneğin; işime tam yetemediğimi düşünüyorum (gülerek). Yani ıı çünkü evde çalışmıyorum, bazen okula gelince kafamda sorular olabiliyor. Bebeğim işte hasta olduğunda en basit. Verimli geçemeyebiliyor o gün. İıı yani tam mesela işime tam anlamıyla kendimi verdiğimi düşünmüyorum (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Hani şimdi işten hiç bahsetmiyoruz ama ı iş konusunda da kendimi bazen tatmin edemediğim noktalar olabiliyor, yetersizliklerim olabiliyor. Çünkü çok uykusuz geldiğim günler oluyor işte. ı yeterince adapte olamıyorum falan (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

İşte iş arkadaşlarına bakıyorsun, ya işte mesela Amerika'daki hocalara bakıyorsun milyonlarca makaleler yazıyorlar, ben niye yetişemiyorum, yazamıyorum? (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar bir taraftan yetersiz anne oldukları duygusuna kapılırken diğer taraftan anne oldukları ve çocuk sorumlulukları olduğu için işlerine yetemediklerini hissettiklerini dile getirmişlerdir.

4.2.2.3.1.4. “Yetersiz Bir Eş Olduğunu Hissetme”

Kendini suçlama: “suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım” teması odağında suçluluk duyguları, annelik ve çalışan olma konusunda yetersiz hissetmelerinin yanı sıra “yetersiz eş olduğunu hissetme” teması odağında eşlerine de yetemediklerini hissettiklerini belirtmişlerdir.

Ama ben hep eşime yetemediğimi, çocuğuma yetemediğimi düşünüyorum. Yani bunu oluyor ve bunu ya da bana öyle düşündürüyorlar bilmiyorum. Psikolojik olarak. Evet, tabii. Çünkü çok uzun saat çalışıyorsunuz ve her şey sizin üstünüzde olduğu zaman ister istemez yetişme gibi bir lüksünüz yok ve çok becerikli bir kadın da değilim (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani bazen hissediyorum ı yani mesela çalışan bir kadını, hani çalışan bir anneyim. Bazen çocuğuma yetemediğimi evet düşünüyorum. ıı yani mesela biz bir süre yurt dışına gitmiştik eşimle. ı ben onun yanında, çocuğumu burada bırakıp yurtdışında eşimin yanına gittiğimde hani orda iyi bir anne olamadığımı hissettim o dönemde. Mesela çocuğum hastalandı hemen hani bütün hani oradaki düzenimi bırakıp çocuğumun yanına geldim. Çünkü o anda hani ben onun yanında olsaydım o hasta olmayacaktı gibi bir duyguya kapıldım. Ya o, o anda anne olarak yetemediğimi düşündüm. Onun yanına geldiğim zaman, eşimi orda yalnız bıraktığım için iyi bir eş olamadığımı düşündüm. Ama hani ben o döndükten sonra eşimin orda hani gerek beslenme konusunda, işte hani sosyal aktiviteleri yapma isteği konusunda eşimdeki o eksikliği hissettim ve kendisi de söyledi zaten. İşte kilo verdim dedi, işte canım hiçbir aktivite yapmak istemiyor gibi hani onun da hani psikolojik olarak etkilendiğini bana söyledi (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar hem çalışan hem anne olduklarını ve dolayısıyla bu sefer eşlerine yetemediklerini ifade etmişlerdir.

4.2.2.3.1.5. “Evişleri ile İlgili Yetersizlik Hissetme”

“Kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım” teması odağında suçluluk duyguları, annelik, çalışan olma ve eş olma konusunda yetersiz hissetmelerinin yanı sıra “ev işleri ile ilgili yetersizlik hissetme” teması odağında ev işlerine de yetemediklerini dile getirmişlerdir.

Yoksa ben iki çocuklu, ikisinin de işte birinin 6.5, birinin 2.5 yaşında olduğu bir evde, tertip, düzen, muntazamlık, o evde yaşanmaz. Dağınık olmayacak, temiz olmasına mümkün mertebe özen gösteriyorum. Çünkü çocuklar yerlerde, oyuncaklar yerlerde. Mümkün mertebe temizliğe minimum düzeyde dikkat etmeye çalışıyorum. Ama şeye yetişemiyorum, o düzen olmuyor. İstedğim şekilde (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

O. geçenlerde dalgasına aslında gerçekten bunu biliyorum mesela böyle algılanmıyor olabilir ama sende ne kadar tembelleştin ha dedi bana, bunu o kadar içselleştirdim, o kadar üzuldüm ki buna, ya ben niye tembelleşmiş olayım da, kalkayım da yemek yapayım diye, gerçekten bu şeye girdim, kalktım yemek yaptım akşama, hani bak işte tembel değilim yemek yaptım, o benden böyle bir şey beklememişti aslında ama işte ben orda o onun üzerine alamadım yani ona da yetişmeye çalıştım hala, o yüzden de zamanla yapıyoruz, yine yapıyoruz. İşte yani. Çok güzel bir örnek yani. O zaman kendimi kötü hissettim. Ben gerçekten tembel miyim? Değilim ama ya yoğunum. Hani bu hisleri yaşadım içimde. Gittim ona hatta söyledim, sen bana böyle dedin, niye dedin, kendin yap o zaman. Hani o da bir şaşkınlığa uğradı, şoka uğradı böyle, hani ya öylesine söylemişim ben onu gerçekten düşünmemiştim bile dedi (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar ev işleri konusunda da yetemediklerini hissettiklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla “*kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım*” teması odağında birkaç kadının da “*yetersiz arkadaş olduğunu hissetme*” ve “*yetersiz evlat olduğunu hissetme*” temalarına da değindikleri görülürken, en çok da anne, çalışan ve eş olmak aynı zamanda da ev işleri yapmak konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri görülmektedir. Ayrıca söz konusu yetersizlik hisleri nedeniyle de en çok “*kendine vakit ayırdığında suçlu hissetme*” temasına vurgu yaparak diğer rollere yetişemezken kendilerine vakit ayırdıklarında suçluluk duyduklarını da ifade etmişlerdir. Burada dikkat çeken bir diğer nokta ise, kadınların en çok anne, eş, çalışan ve ev hanımı rollerinde yetersiz hissettikleri görülürken, bir önceki ana tema odağında “*rol sıralaması: merkezi roller*” temasında da kadınlar yine aynı rollere öncelik verdiklerini belirtmeleridir. Dolayısıyla kadınların her role yetişmek yerine merkezi aldıkları rollere yetişmeye çalışmalarına rağmen yetersizlik hissettikleri görülmektedir. Bu bağlamda Epinosa-Alvarez (1998)’in çalışmasında “suçluluk duygusu ile başa çıkma” teması ile kadınlar beklentileri karşılayamama suçluluğu, çocuklarını birinci önceliğe koyamama ve özleme suçluluğu, eşten kaynaklı suçluluk, suçluluk sonucu iyi bir anne yeteneklerini sorgulama, her şeyi belirli bir standarda getirme çabası, başarısızlık hissi, suçluluk duygusunun başarı potansiyelini sınırlaması, yapılması gereken her şeyden endişelenme ve kendini her şeyden sorumlu hissetme gibi konulara değinmişlerdir. Dolayısıyla ataerkil toplum yapısının kadınlara yüklediği sorumlulukların kadınlar tarafından içselleştirilmesi sonucu kadınların herşeyden kendilerini sorumlu tutmaları ve her şeye yetişemediklerinde ise suçluluk duymalarına neden olmaktadır. Ancak burada dikkat çeken nokta ise; üç gruba ayrılan başa çıkma stratejilerinde ilk grupta herkese ve her şeye yetişmeye çalışan kadınlar “*her zaman başkalarıyla ilgilenmekten kendine vakit ayıramama*” teması ile zaten böyle bir vakitleri

olmadığı için suçluluk duygusundan bahsetmemişlerdir; ikinci grupta ise yetişme çabası içerisinde olmayan kadınlar “suçluluk hissetmiyorum: o benim hakkım!” ve “olması gerektiğine inanıyorum ve mutlu oluyorum” temaları ile suçluluk hissetmediklerinden bahsederken; son gruptaki kadınlar ise yetişmemek ve yetememekten bahsederek “kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım” teması ile her şeyde kendilerini sorumlu tutarak suçlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumda ilk iki grupta süper kadın idealine ulaşma çabasında olan ya da süper kadın idealini reddeden kadınların aksine son gruptaki kadınların süper kadın idealine ulaşamama, herkese ve her şeye yetişememe ve mutsuzluk duyguları ile süper kadın sendromu yaşadıkları görülmektedir. Dolayısıyla Moss (2014, s. 74-78)’un süper kadın sendromunun sonuçlarından bahsettiği çalışmasında söz konusu sonuçlardan özellikle suçluluk, hayal kırıklığı, güvensizlik, değersizlik, yalnızlık, hoşnutsuzluk ve mutsuzluk gibi duyguları yaşadıkları görülmektedir.

4.2.2.3.2. Davranışsal Ayrılma: Başa Çıkma Girişiminden Vazgeçme

“Başa çıkamama/sendrom: yetişmemek/yetememek/yetersizlik” teması odağında ikinci olarak “davranışsal ayrılma: başa çıkma girişiminden vazgeçme” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar, çoklu rol talepleri ve süper kadın beklentisine ilişkin başa çıkamadıkları durumlara değinerek, söz konusu durumlarda neler yaptıklarından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda “davranışsal ayrılma: başa çıkma girişiminden vazgeçme” teması odağında; “yardım talep etmeme: savunmasız olma direnci”, “duygularını saklama/bastırma/paylaşamama” ve “içselleştirme ve inziva dönemleri” temaları ön plana çıkmıştır.

4.2.2.3.2.1. Yardım Talep Etmeme: Savunmasız Olma Direnci

“Davranışsal ayrılma: başa çıkma girişiminden vazgeçme” teması odağında ön plana çıkan “yardım talep etmeme: savunmasız olma direnci” teması ile kadınlar ilk olarak başa çıkamadıkları durumlarda, “bağımlılığın incitmesi”, “bir şey yapamayacağını düşünme fırsatı vermeme”, “kontrol isteği” ve “daha iyi yapacağını düşünme/iş doğru yapılacaksa kendi yapması” gibi nedenlerle yardım talebinde bulunmadıklarından bahsetmişlerdir.

“Bağımlılığın incitmesi”: “baş edebilme duygusu mu? “hayır” duymak istememek mi?”

“Yardım talep etmeme: savunmasız olma direnci” teması odağında kadınlar ilk olarak “bağımlılığı incitmesi” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar “hayır duymak istememek: yardım istemekten çekinme”, “baş edebilme duygusu/yetiştirme: yardım istemek aklıma gelmiyor” ve “çaresiz kalana kadar yardım talep etmeme” temalarına vurgu yaparak başa çıkamadıkları durumlarda yardım talep etmediklerini belirtmişlerdir.

Hem öğreneyim diye, o işle baş edebilme duygusu bende oluşsun. Çünkü dediğim gibi her zaman yanımda annem olmayabilir, ya da kız kardeşim olmayabilir. O olmadan da bir şeyleri yapabiliyor muyum düşüncesi (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani çünkü hani dediğim gibi annem hani, annemin yanımda olmasını istediğim ama olmadığı çok zaman oldu. I o yüzden hani o yokken hani bunu ben kendim hani o anda bana yardım edebilecek tek kişi annemse ve yoksa ı bunu ben yap.. tek başıma yapabilirim diye diye artık dediğim gibi bunu öğrendim (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yardım istemek aklıma gelmiyor. Eşim yardım ettiğinde rahatladığımda çok iyi oldu, iyi ki yardım ettin diyorum. Yardım istemek benim aklıma gelmemiş. Çekinmek değil belki ama belki tek başıma çok fazla yaşadığım için her şeyi tek başıma yaptığım için uzun bir süre ondan aklıma gelmiyordur söylemek (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Yardım istemek, benim için o kadar zor bir şey ki. Birinden bir şey istemek benim hiç sevmediğim bir şey. Hiç sevmiyorum birinden bir şey istemeyi Şerife hanım. Onu bazen sırf istememek için şey yapıyorum yani nasıl diyeyim, o beklentimi veya o yapılması gereken şey o nadirdir ki aşırı mecbur kalmam lazım. Yani artık onu benim, benim elimden bir şey gelmiyorsa isterim. Bir şey istemek çok zor benim için. Ya artık çaresiz kaldıysam başka da yolum yoksa istiyorum. Ama işte eğer o kişi bunu anlayışla karşıladıysa bir "oh" diyorum veya o kişi bana diyorsa işte "ya neden söylemedin bunu, bu kadar dert edecek bir şey yoktu" derse insan bir şey oluyor hani, keşke deseydim falan diyorum ama eğer istediğim kişide bu talebimi yanlış düşünürse veya olumsuz bir cevap gelirse, ya inanılmaz çok pişman oluyorum. O kadar pişman oluyorum ki böyle (güldüler) "keşke istemeseydim" falan diye böyle (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Görüldüğü gibi kadınlar “hayır” duymak istemedikleri için, baş edebilme duygusundan kaynaklı yardım talep etmek akıllarına gelmediği için başa çıkamadıkları durumlarda çaresiz kalana kadar yardım talep etmediklerini ifade etmişlerdir.

“Birşey yapamayacağını düşünme fırsatı vermeme”: “minnet etmeme isteği”

“Bağımlılığı incitmesi” teması odağında ikinci olarak ön plana çıkan “bir şey yapamayacağını düşünme fırsatı vermeme”: “minnet etmeme isteği” teması ile kadınlar minnet etmek ya da muhtaç olmak istemedikleri için yardım talep etmediklerini belirtmişlerdir.

Yardım genel olarak istemem, Yani sevmiyorum yardım istemeyi. Çünkü hani bunun biraz kullanıldığını düşünüyorum. Hani aa bak... Ya da en basitinde yardım etseler bile "bak onu yapamadı" "bak bunu yapamadı" gibi hani döndüğünü düşünüyorum olayların o yüzden genelde işimi kendim halletmeye çalışıyorum (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-YDD-BURSA).

E biraz da yani hani minnet etmeyi ya da hani ne diye adlandırılır bilemiyorum ama hani sürekli birilerine "bana yardım et, şu işimi yap" demekten de hiç hoşlanan bir insan değilim. Hani üniversitede bile mesela, ı çok eşya götürürdüm okula (gülümseyerek), ı arayıp da bana

yardım et, işte bavulumu al dediğim hiç bir arkadaşım olmazdı. Onları sürüne sürüne kendim taşırdım (karşılıklı gülerek). Yani ona hadi gel bana yardım et demek yerine onu yapmayı tercih eden bir insanım, öyle de bir özelliğim var. İıı tabi Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin ama çok da sevmiyorum yani hani. Tabi ki yardım alınması gereken durumlarda da yardım alınabilir ama benim öncelikli kendim yapıyım mantığımdayım hani (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar başkalarına muhtaç olmak ve bir şey yapamadıklarını düşüncelerini istemedikleri için başa çıkamadıkları durumlarda yardım talebinde bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bazı kadınlar ise “kontrol isteği” ve “daha iyi yapacağını düşünme/iş doğru yapılacaksa kendi yapması” temaları ile isteseler de kontrolü elden bırakamadıkları ve bir işi en iyi kendilerinin yapacaklarını düşündükleri için de yardım talep etmediklerini belirtmişlerdir.

Çok böyle düzenime karışılın istemiyorum. Hani hem kontrol isteği, hani benim yaptığım içime silsin, hem de böyle minnet etmemek gibi (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

İstiyorum ama onun hiçbir zaman benim yaptığım gibi yapacağına inanmıyorum. O yüzden veremiyorum. İşte bu. Bu sendrom evet. İstiyorum bak mesela araştırma görevlisi hocamız var. Gülsen Hocam çok severim şimdi bir şeyler veriyorum ama diyorum ki ben mi yapsam diyorum. Ama dört dörtlük yapacak getirecek biliyorum. Öyle bir insan çünkü (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

“Yardım talep etmeme: savunmasız olma direnci” teması odağında kadınlar çeşitli sebeplerle zor ve başa çıkamadıkları durumlarda başkalarından yardım talep etmediklerini dile getirmişlerdir. Ancak burada dikkat çeken nokta söz konusu sebeplerin hemen hemen hepsinin “başkalarının düşüncesi” konusundaki endişeler ve yardım taleplerinin olumsuz karşılanması ihtimali ile duygusal olarak incinme endişesiyle kadınların yardım talebinde bulunmadıklarıdır. Kadınların yardım istememe ya da isteyememe nedenlerine bakıldığında süper kadın idealinin bileşenlerinden biri olan “savunmasız ve bağımlı olma direnci/bağımsızlığı gösterme yükümlülüğü”nü ifade eden “Başkalarına muhtaç olmama isteği”, “Bağımlılığın incitmesi”, “Başkalarına bir şey yapamayacağını düşünme fırsatı vermeme”, “Başkalarının sorunlarından faydalanmalarına izin vermeme” gibi davranışları ve süper kadın rolünün bağlamsal faktörlerinden biri olan “Geçmişte Hayal Kırıklığı, Kötü Muamele Veya Taciz Öyküsü”nü ifade eden “Aile ve arkadaşlar tarafından hayal kırıklığına uğrama”, “Duygularını ifade etme ya da yardım isteme konusunda isteksizlik”, ““Hayır” duymak istememek”, “Yardım isteklerinin geri çevrilmesi”, “Geçmiş tecrübelerin savuma kalkını olması, duygusal olarak korunma” ve İncinmekten korkma” gibi nedenler ile paralellik göstermektedir.

4.2.2.3.2.2. “Duygularını Saklama/Bastırma/Paylaşmama”

“Davranışsal ayrılma: başa çıkma girişiminden vazgeçme” teması odağında ikinci olarak ön plana çıkan tema “duygularını saklama/bastırma/paylaşmama” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar, “duygularını paylaşmanın zayıflık işareti olarak görülmesi”, “duyguların paylaşmanın başkaları için ağır olması” ve “çözüm olacağını düşünmeme ve akıl almaktan hoşlanmama” gibi nedenlerle başa çıkamadıkları durumlarda duygularını paylaşmaktan çekindiklerini ifade etmişlerdir.

Çok paylaşmam. Mesela çok ı özelimi çok az kişi bilir. Yani mesela, birine kızarım, ı bir şey söylemiştir atıyorum alınırım, içimde yaşarım, kapatırım, içimde onunla barışırım dönerim. Ama ı çok hazmedemeyeceğim bir şeyse söylerim böyle böyle diye. ı öyle şey, pek olmuyor artık hani ı dediğim gibi belli bir yaşa geldim, bunlar lisede kalan şeyler daha çok. ı ama mesela çok böyle sırlarımı ya da bu hani johari penceresinde var ya “gizli bölge” yi (gülerek), çok insanlara açan biri değilim yani hani. Çok açık görünürüm, ı mesela çok açık olan şeyleri yani çok herkesin bilmesinden sakınca olmayan şeyleri herkese söylerim zaten onda sıkıntı yok. Ama ı çok ketum tarafım var. Mesela zayıflık olarak görüyor olabilirim (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yapmam. Sırrımı vermem. Güvenmiyorum ha güvenmiyorum anlamı şöyle, insan ilişkilerimi etkiliyor mu, etkilemiyor. Onların bilmesi gerektiği kadarını veriyorum, o da bana geri dönüş yapıyor zaten. Ya beni vurabilecekleri silahları vermiyorum insanlara. İnsanoğlu nankör, ne olursa olsun nankör. Ben bile olsam kimse bana sırrını vermesin. İstemem yani söylerim de, “Anlatmayın bana” derim, ya bir boşluğuma denk gelir, belki onun ona zarar vereceğini düşünemem, ben iyi niyetle söylerim. ı ne gerek var, niye bileyim canım. Herkesin özeli kendine(12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Onun için de zorlandığım şeyleri yansıtmamaya çalışırım. Ama çok da rijit miyim değilim. Duygularım var. Bir yandan da kırılğanım yani. Çünkü herkesin hayatı zor. Kimseyi kendi problemlerininle de çok üzmemek, oyalamak istemem. Allah'a şükür kaldırabiliyorum yüklerimi de, o yüzden (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Dertleşiyordum, sonra baktım ki çok gereksiz, çok da anlatmıyorum artık. O benim sorunum artık her şeye böyle bakıyorum. O benim sorunum. Çözebiliyorsam çözeceğim, çözemiyorsam benim ile birlikte gidecek gittiği yere kadar. Çünkü vaktinde çok anlattım. Hiç bir işe yaramadı (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Pek paylaşmıyorum herhalde. Paylaşmıyorum. Yani paylaştığımda onların verecekleri fikirleri aslında biliyorum, ben sadece onları uygulamaya geçiremediğim için kendime, onlar söylediği zaman kızıyorum. Bildiğim şeyi de tekrar bir başkasından duymak istemiyorum. O yüzden (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlar bunaldıkları ve başa çıkamadıkları zamanlar ilk olarak, insanlara güvenmedikleri için duygularını paylaşmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca duygularını paylaştıkları zaman zayıflık olarak görüleceğinden, başkalarını kendi dertleriyle üzmemek istemediklerinden, çözüm olacağını düşünmediklerinden ve akıl almaktan hoşlanmadıklarından bahsederek duygularını paylaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda süper kadın özelliklerinden bir diğerini yansıtan kadınlar; “duygularını göstermeme yükümlülüğü”nü ifade eden “duygularını bastırma”, “duygularını paylaşmanın başkaları için ağır olması”, “duygularını göstermenin zayıflık işareti olarak görülmesi”, “insanların sizi duymaktan bıkmaması” ve “güç ve bağımsızlık gösterme yükümlülüğünü” ifade eden “sorunları kimseye

söylememe”, “güçsüz kaldığında başarısız olduğunu hissetme”, “sorun yaşadığını bilinmesini istememe”, “duygularını bastırma gerekliliği hissetme”, “depresyonda bile iyi olduğunu söyleme”, “ağlarken görünmemek” gibi nedenlerle duygularını paylaşmamalarını belirten çalışmaları (Woods- Giscombe, 2010; Ranschaert, 2015; Steed, 2013) doğrulamaktadır.

4.2.2.3.2.3. “İçselleştirme ve İnziva Dönemleri”

“Davranışsal ayrılma: başa çıkma girişiminden vazgeçme” teması odağında üçüncü olarak ön plana çıkan tema “içselleştirme ve inziva dönemleri” alt temasıdır. Çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisi ile başa çıkamadıkları ve bunaldıkları durumlarda yardım talep etmeyen ve duygularını paylaşmayan kadınlar bunlar yerine söz konusu durumlarda kendilerini kapatarak inzivaya çekildiklerini ifade etmişlerdir.

Ya çok dertleşmem. Yani sevmiyorum. Ama tabi ki dolgunlukta eninde sonunda patlıyorsun ama genel olarak dertleşmeyi sevmiyorum yani. Yani yalnız kalırım. İşte ağlarım falan (Gülerek) (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kendi kendime kalmayı tercih ederim. En sevdiğim şeydir. Odama çekilirim, kitaplarım var, kitap okumayı çok severim. Müzik dinliyorum, çok severim. Kedimi rahatlatacak şeyler ile vakit geçiririm. Bazen daralmışsam dışarı atarım kendimi, her şeyden uzaklaşmaya çalışırım. O konuda da baş etme yöntemlerim var yani. Kendi kendime kalarak ama (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bunaldığım zamanlarda kesinlikle of oluyorum ve kimseyle görüşmüyorum (karşılıklı gülerek). Bunaldığım zaman benim çok nadir olur hani. Genelde çok enerjisi yüksek bir insanım. İı hani çok nadir çöküşlerim olur. Onda da bir süre kimseyle görüşmem. Telefonla bile görüşmem. Annem bile anlar (gülerek). Annemle bile kısa kısa konuşurum, normalde çok uzun konuşuyoruz. İı öyle bir, ıı neye denir, böyle kendini, bir böyle ıslah etmeye mi denir (gülerek). Öyle bir, inzivaya çekerim kendimi, bir süre görüşmem kimseyle. Sonra tekrar çıkarım. Mesela M.’nin hastalığından bahsettim mi bilmiyorum, bu süreçle ilgili? Mesela onda ıı çok acı çektim ve bu acımı kimse görmedi. Yani kendim yaşadım bir yıl o acımı. En yakın arkadaşım bile hissetmedi. İı ondan sonraki bir yıl şey oldu ama, ıı böyle işte başka şekilde bana ıı nasıl diyeyim, mesela geril, gerdin oldum, kendimi böyle, kendi kendimi tedavi ettim sonrasında hani. Gene böyle konuşarak değil, insanlarla böyle çok, işte şöyle yaşadım, böyle yaşadım, çok canım sıkıldı, şöyle sıkıldığım anlar oldu demekten çok hoşlanmıyorum. Yani dediğim gibi ben onu direk kapatırım. Kendimi kapatırım (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar başa çıkamadıkları durumları genel olarak yalnız kalarak, ağlayarak, kendilerini dış dünyaya kapatıp kendi kendilerine kalmayı tercih ederek geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Bunların yanı sıra başa çıkamadıkları durumlarda; “spor/yürüyüş yapma”, “uyuma”, “müzik dinleme”, “kitap okuma”, “film izleme”, “temizlik yapma” ve “yazma/yazıya dökme” gibi sevdikleri aktiviteler yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Uyumak da beni çok rahatlatıyor. Ben uykuyu çok severim. Benim için bir terapi gerçekten. Mesela başkası dışarı çıkarak kafa dağıtır, ben orada iyice kafam dağılır. Benim uyumam lazım. Hatta daha stresli bir ortamda hemen uykum gelir. Eşimle tartışırken hemen esnemeye başlarım. Eşim der ki bu kadar şiddetli tartışma olunca esneme ne, ya da ishal olurum.

(Karşılıklı gülüşmeler oldu). Vücudum bu şekilde tepki veriyor (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Ben yürüyüş yapıyorum, bu bana çok iyi geliyor. Hani kendi adıma, kendime iyi geldiğini tespit ettiğim bir şey bu. Montumu alıyorum çıkıyorum, nefes nefese kalana kadar yürüyüp geliyorum o benim öfkemi çok iyi oluyor, ondan sonra kendimi daha rahatlamış hissediyorum. Bir duşa giriyorum kendimi de gevşettikten sonra oturup tekrar konuşmayı tercih ediyorum. Bu aralar uyguladığım tek yöntem bu (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Hiç bir şey bulamazsam Şerife hanım, bir derdimi bir şeyi yazıyorum. Yazıyorum. O gün ne düşünüyorsam yazıyorum yani. Günlük değil ama böyle zamanlarda, bazen ihtiyaç hissediyorum. Yani neden, mesela diyorum ki neden böyle. O gün mesela kötü bir şey yaşadım. Kimseye de o an anlatamıyorum ya. Diyorum ya neden böyle oldu acaba, nedir ki, insanların istediği neydi acaba? Ben miydim yine yanlış yapan, yanlış düşünen? Mesela böyle şeyleri dile getirip yazıyorum yani. Aslında benim arkadaşlarım diyorlar ki sen kitap falan yaz diyorlar bana. (güldüler). Ama işte zaten benim yaşadıklarım başlı başına bir hikaye de. Ama işte insan, olmuyor yazmıyorsunuz yani. Aslında o defterim var ya Şerife hanım. Oğlumun falan okumasını da istemiyorum. İstemiyorum kimsenin okumasını. Saklıyorum mesela. Bazen yırtıp atıyorum. Yazıyorum, birikiyor, sonra onları yırtıp atıyorum. Kimse, oğlum falan okur diye. Ama insan rahatlıyor (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Temizlik çok yaparım (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Film izlerim. Film izlemek beni her zaman rahatlatır (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar başa çıkamadıkları durumlarda ya da bunaldıkları zamanlarda duygularını başkalarıyla paylaşmak yerine yalnız kalmayı tercih ettiklerini ve sevdikleri aktiviteleri yaparak rahatladıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, “*başta çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik*” teması odağında ön plana çıkan “*davranışsal ayrılma: başta çıkma girişiminden vazgeçme*” teması ile bir önceki başta çıkma yönteminde ön plana çıkan “*başta çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme*” temasının aksine kadınlar herkes ve her şeye yetişme, çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisi ile başta çıkamadıklarını ifade etmişlerdir. Bir önceki temada kadınlar süper kadın idealini reddettiklerini vurgulayarak süper kadın olma ile ilgili beklentilerle başta çıkmaya çalıştıklarını belirtirken, *davranışsal ayrılma: başta çıkma girişiminden vazgeçme*” teması ile kadınlar başta çıkamadıklarını ve böyle durumlarda yardım talep etmediklerini, duyguların paylaşmadıklarını ve genel olarak kendilerini kapatarak inzivaya çekildiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum Beauboeuf-Lafontant (2007)’in kadınların başta çıkamadıkları durumları içselleştirdiklerini belirttiği çalışmasında; fiziksel ve psikolojik sıkıntı, duygularını saklama, belirsiz inziva dönemleri, duygusal ve fiziksel kapanma, fiziksel ve duygusal kriz dönemleri, depresyonu inkar etme ve yapabileceklerini inkar etme şeklinde öne sürdüğü içselleştirme stratejilerini doğrulamaktadır.

4.2.2.3.3. Hırpalanma: Yorucu/Yıpratıcı/Zor!

“Başa çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik” teması odağında üçüncü olarak “hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar, çalışan kadın olma deneyimleri ve çalışan kadın olarak çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisi ile başa çıkmaya çalışmanın çok zor olmasından bahsederek içinde buldukları durumu en çok yorucu ve yıpratıcı olarak ifade etmişlerdir.

Şu dönemde çalışan bayanlar ne bileyim yani şöyle, çalışan bir kadın bence çok yıpranıyor. Yani aşırı yıpranıyor (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani zor oluyor aslında. Çünkü hepsini bir arada idare etmek çok zor. İşte bir kere çalışmak zorundasın. Evde kavga ettim çok moralim bozuk, bu gün çalışmak istemiyorum ya, bana iş vermeyin gibi bir şansınız yok. Evdeki evde kalmak zorunda. İş yerine girdiğin zaman genelde, yani genelde tamamen demeyeyim, aksettirmemeye çalışıyorum hani. İşim ayrı konuda kalsın diye. Sonuçta insanız bazen de hani çok mutsuz olduğunuz zaman da anlaşılıyor yani. Anlatıyorsunuz ya da dertlerinizi ama genel olarak, kadın olmak zor olduğu için hayatınızın her çevresini de etkiliyor her konuda (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yoruluyorum bazen (...) işe gidiyorum, orada belli bir saat çalışıyorum, sonuçta emeğimin karşılığını alıyorum. Benim oradaki beklentiyi yerine getirmem gerekiyor. Alnımın teri ile çalışıp paramı kazanmam gerekiyor. Oradaki beklentiyi, elimden gelenin en üst seviyesinde vermeye çalışıyorum. Evde de beklenti var. İlgi istiyor, alaka istiyor. Ev, böyle genel bakarsanız, o da bir şeyler bekliyor sizden. Temizlemeniz gerekiyor, işte bir şey yapmanız gerekiyor. Yoruluyorum. Yapmaya çalışıyorum, elimden geldiğince atıyorum. Mesela bu gün bulaşığı yıkıyorsam mesela, işte çamaşırımı yıkayamıyorum. Ama onları sıraya sokup bir şekilde onu da en iyi şekilde yapmaya çalışıyorum. Hepsine aynı anda yetişemiyorum. Ama yapmaya çalışıyorum. Yorucu oluyor, yıpratıcı oluyor. Böyle (39-İÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Ben her iki dönemi de yaşamış bir kadını, hani evde de bir dönem geçti, ev kadınlığı denilen olayı da biliyorum. Diğer çalışma dönemini de biliyorum. Hani neredeyse yıl olacak eşitlenecek, az kaldı. Biri diğerinden daha mı zor, evet. Çalışan bir anneyi şu çok hırpalıyor. Çocuklarının iyi olduğundan emin olmak ister bir anne, bu asgari müşterek, herkes için. Çocuğunuza temas ettiğiniz noktada onun iyiliğinden bir şeylerin doğru ve yolunda gittiğinden eminsinizdir. Ama çalışan annelerin en büyük sıkıntısı çocuğun ateşi çıkıyor, aklımız evde, hani çocuk hasta aklımız evde, bu açılardan hırpalanması daha çok annenin. Çalışan annelerin kadınların. Zamanı yetiştirmek açısından hırpalanmaları daha çok. Ama şöyle olsa ne kadar güzel olur. Evde bir kadın, tüm yemeği, her şeyi, temizliği üstleniyor olsa da iş dönüşü o kadın sadece anne olsa, ne kadar bulunmaz bir nimet mesela. Hani roller biraz azalsa, ne kadar harika (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar çoklu rollerin hepsini bir arada sürdürmeye çalışmak ve aynı zamanda çalışan kadın olmanın zorluklarından bahsederek çalışan kadınların hırpalandığını ve yıprandığını dile getirmişlerdir.

Ayrıca “hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!” teması odağında ön plana çıkan “görünmeyen emek: ikinci vardiya/kısır döngü”, “çalışan kadın olmanı/yorgun olmanı kabullenemiyorlar” ve “çalışan kadın olmak zor ama evde kalamam” temalarına vurgu yapmışlardır.

4.2.2.3.3.1. “Görünmeyen Emek: İkinci Vardiya/Kısır Döngü”

“Hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!” teması odağında ilk olarak ön plana çıkan “görünmeyen emek: ikinci vardiya/kısır döngü” teması ile kadınlar hem evde hem de işte çalıştıklarını, eve gelince ikinci bir vardiyalarının olduğunu ve evde çalıştıkları zamanların genel olarak görülmediğini ancak büyük bir emek verildiğini dolayısıyla da yorucu ve yıpratıcı olduğunu dile getirmişlerdir.

Çalışan olmak bence iyi ya ev hanımı olmak daha zor (gülerek). Evet, bir işiniz var, işiniz yoğun olabilir, çalışıyor olabilirsiniz. Ama çalıştığımız zaman o vakit size kalıyor. Hani kendiniz için bir şey yapıyorsunuz. Özellikle üniversitede çalışınca. Ya ve karşılığında bir şey, manevi şey, maddi bir şey alıyorsunuz. Ama evde çalıştığımızda kimse sizi takdir de etmiyor (gülerek), maddi olarak da kimse sizi desteklemiyor. Artı evde yaptığımız hiç bir iş gözükmüyor ve ev işleri çok nankör. Bazen bir ay on beş gün evde oturmak zorunda kalınca Allah'ım iyi ki işim varmış diye koşu koşu işe geliyorsunuz. Özellikle çocuklar da varsa, ya da hafta sonu bir cumartesi pazar iki gün evde olmak yeterli yani. Pazartesi mutlulukla işe gelmek için (kahkahayla gülerek) (...) O dönem daha kâbus gibi. Çünkü bir amacınız yok. Mesela sabah kalkıyorsunuz, üzerinizi değiştirmek için bile bir amacınız yok. Bütün gün pijamayla dolaşabiliyorsunuz evde. Ya da bütün gün temizlik yapıyorsunuz akşam eve bir geliyorlar, hadii yemekti, şuydu, buydu, ne yaptığınız temizlik, her şey bomboş oluyor. Ve ondan sonra bir sonraki öğün ne yiyeceğiz diye karşınıza dikilen bir grup var (gülerek). Yani nankör, yapıyorsunuz, yapıyorsunuz hiç bitmiyor. O bulaşık, iş, ev hiç bir iş bitmiyor. Ama çalışınca en azından sabah sekizde kapatıyorsunuz o kapıyı akşam da işte yetişebildiğiniz kadarını yapıyorsunuz, yetişemediğinizi yapmıyorsunuz. Ama evde olunca onun, beklenti daha da yükseliyor, "Neden yapmadın?". Ama ev hanımlığı zor yani. Gerçekten hani bir de hoşnutsuz bir kocaya sahipsen, ı zor yani. Çünkü maddi bir getirisi de yok. Aslında çok büyük bir iş yükü. Görünmeyen ciddi bir emek var (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Çalışan kadın evde de çalışıyor. Yani geliyorsun... Belki burada daha rahatızdır diye düşünüyorum. Evde bitmeyen bir iş var. Tamam kadın alıyorsun, yardımcı kadın belki geliyor temizliğini yapıyor ama sonuçta rutin bir döngü var ki hiç bitmiyor (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Ben istiyorum da herhalde şöyle; işte işi bitireceğim falan zannediyorum, bitmiyor ama. Diyor ki arkadaşlar "sen bitireceğini mi zannediyorsun, bu böyle bir şey, döngü" diyorlar. Bitmez yani. İş böyle yürür. Bende bir şeyi sonuçlandırmaya çalışıyorum. Sonuçlanmıyor mesela, yani bitmiyor gerçekten. Bitiriyorsunuz yenisi geliyor, bitiriyorsunuz yenisi. Evde böyle, ev hanımı da böyle. Sabah kalkıyoruz yemek zorundayız. İşte o bulaşık yıkanacak, o çamaşır yıkanacak. Ne bileyim değilse zaten hayatın bir anlamı olmaz herhalde. Bu kısır döngü içinde aslında gidip geliyorum (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar, çalışan kadın olarak içinde buldukları durumu kısır bir döngüye benzetmişler ve hem evde hem işte çalışmanın zorluklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca ev hanımlığından da bahsederek evde çalışmanın daha zor olduğundan çünkü evde bitmeyen ve görünmeyen ciddi bir emek verildiğinden bahsetmişlerdir. Acar Savran & Tura Demiryontan (2016, s. 10-11)'a göre; kadının görünmeyen emeği, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri çerçevesinde harcanan bir emek biçimidir. Bu emek, kadınların yaptıkları işin “doğal” olduğu ve doğanın bir parçası olduğu şeklindeki davranış biçimleri; emeğin miktarını gizleyen ev içi çalışma düzeni ve evde yapılan işlerin mesaisinin olmaması ve en önemlisi kadınların ücretli işte çalışsalar bile eşleri, eşlerinin yakınları ve çocukları için harcadıkları bu emeğin karşılıksız olması gibi nedenlerle

görünmezdir. Yukarıda da bu durumu ifade eden kadınlar söz konusu bu görünmeyen emeğe bir ücretli iş eklenince hem evdeki hem de işteki beklentiler ve bu beklentileri içeren süper kadın ideali ile başa çıkamadıklarını belirtmişlerdir. “Görünmeyen emek” kavramını ilk kez ortaya atan Hochschild (1989) bu çifte görev beklentisinin eşitsizliğini ortaya koymuş ve çalışan annelerin hala evlerinde “ikinci vardiya” yapmalarının beklendiğini, bu işleri yapmak zorundaymış gibi kabul edildiği ve bunu “zaman bağlama” kısıtlamaları dahilinde yapmak zorunda olduklarını belirtmiştir. Aslında, 1990'ların Süper Annelerinin bir analizi Hochschild'in “ikinci vardiyası” argümanına güçlü ampirik destek sunmakta ve çalışan annelerin tam zamanlı annelerle neredeyse aynı sayıda günlük ev ve çocuk bakımı faaliyetini gerçekleştirdiğini tespit etmektedir. Gerçekte süper kadın statüsüne kavuşmanın neredeyse imkânsızlığı göz önüne alındığında, bu ideali çevreleyen söylemin yavaş yavaş annelere, çocuklara ve ailelere zararlı olduğu düşünülen bir “Süper Kadın Sendromu” ile ilgili endişeleri içermeye başlaması şaşırtıcı değildir (West, 2002, s. 321-322). Kadınların söylemlerinde de görüldüğü gibi şu anda birçok kadın bu sendromu yaşamakta olduklarını belirtmektedirler.

4.2.2.3.3.2. “Çalışan Kadın Olmanı/Yorgun Olmanı Kabullenemiyorlar”

“Hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!” teması odağında ikinci olarak ön plana çıkan “çalışan kadın olmanı/yorgun olmanı kabullenemiyorlar” teması ile kadınlar çalışan kadın olmanın ne demek olduğunu ifade etmekte zorlandıklarını ve çalışan kadın olarak ne kadar yoruluyor olduklarını anlatamadıklarını dile getirmişlerdir.

Hani mesela ikimiz de çalışıp gidiyoruz mesela akşam kayınvalideme. Oğlum yoruldun mu diyor mesela. Ya bir de kadının çalışması hiç göze mi görülmüyor bazı kesimlerde böyle gerçekten anlamıyorum. Sanki ben gezmeden geliyorum. Yani arkadaşlarımla gündün geliyorum havasıyla karşılanıyorum yani. Hani seni anlamıyor. Hiç kimse seni anlamıyor. Özellikle ev hanımı seni hiç anlamıyor zaten. Onlar zaten ayrı bir dünyada yaşıyorlar. Hani sen hem çalışıp hem de o ev işi yaptığını hani onların bahsettiği ev işi var ya hani o evde hiç bitmek tükenmek, ya bende yapıyorum o işleri diyorum. Hani tamam belki ben sizin kadar böyle abarttığımız kadar yapmıyorum ama bende yapıyorum aynı zamanda da çalışıyorum. Günümün büyük bir saatini ben çalışarak geçiriyorum zaten ve o yorgunluğun üstüne gelip bir de evde çalışıyorum. Hani bunu kimse anlamıyor. Bunu bir anneniz anlıyor, eşiniz bazen dönem dönem anlıyor ve bunu çocuğunuz anlıyor ve bunu çocuk yaşayarak anlıyor. Benim annem çalışıyor. Benim annem gelemez. Benim annem şey yoruluyor ve benim kızım bana dedi ki anne dedi ben büyüyünce dedi bilim insanı olacağım dedi ve robot yapacağım biliyor musun dedi, sen çünkü çok yoruluyorsun dedi. Temizlik yapan, yemek yapan, araba süren, bak babasını da düşünüyor, babam da sürekli araba sürüyor dedi, araba süren robot yapacağım dedi. Bak çocuğum aile uzmanı oldu 5 yaşında benim sayemde. Aile uzmanı oldu yani. Yani ne bileyim belki çocuğunuz anlıyor. Onun dışında başka hiç kimse. Ablanız bile sizi anlamıyor biliyor musunuz? Anlamıyor yani. Çalışmıyorsa anlamıyor. Mesela biz bir dönem işte böyle eşlerle falan çok fazla görüşürdük akşamları. Ev oturmalarına felan giderdik. Ya gecenin ikisine, üçüne kadar otururlardı. Ben işten giderdim. Benim evime pek gelmezlerdi çalışıyorum diye de ben hep onlara giderdim Allah var ama ikiye, üçe kadar otururlardı. Bir de böyle sigara

kullanıyor ben sigara içmiyorum falan fistan ve onlar yorgun değiller benim uyum gelirdi mesela. Hep bana kızarlardı, sende hiç ortama ayak uydurmuyorsun, sürekli yoruldum diyorsun, sürekli uyku geliyor falan fistan. Onlara bile kendimi anlatamıyordum. Daha sonra ablam çalışmaya başladı bir süre sonra. İnanır mısın koltukta uyuyor şu an. Eve geliyor koltukta. Ama şu an hala seni anlamıyor yani bazı insanlarda bu vardır yani. İster istemez. Evet yani sen olamazsın öyle. Sen çalışıyorsan gezmek de zorundasın oturmak da. Yani yemek de yapmak zorundasın. Bazı insanlara bunu anlatamıyorsun. Hemcinsine de. Anlamış gibi yapıyor, bakıyor suratına ama. Anlamıyor yani bir konuşmalarında diyorsun ki ya ben ne anlatıyorum ben insanlara ya. Beni hiç kimse anlamamış diyorum yani böyle çok olduğum dönemler oluyor benim (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Valla yardım, annemle dertleşemiyorum çünkü annemin zaten yaniiii geçmişinden bu yana dertlerle yoğurulmuş bir kadın. Beni anlamıyor bazen “Evet bütün gün zaten işyerinde oturuyorsun Sinem ne iş yapıyorsun ki?”. Yani koca bir dağı annene anlatmak gibi geliyor bana (17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınlar çok önemli noktalara temas ederek eşleri de kendileri de çalışıyor olmalarına rağmen yakın çevreleri ve ailelerinin her ikisinin de yorulmuş olabileceğini düşünmediklerini, çalışan kadın olarak yaşadıklarını anlatmanın çok olduğunu ve çalışan kadın olmalarının kabullenilmediğini dile getirmişlerdir. Ancak aynı muamelenin erkekler için geçerli olmadığını, erkekler işten geldiğinde çok yorulmuş oldukları düşünülürken kadınlar için aynı şeyin düşünülmediğini ve çalışan rolü dışındaki diğer rollerini de aktif olarak yerine getirmeleri beklendiğini özellikle vurgulamışlardır. Bu durum kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet algısının hala değişmediğini, kadının çalışmasının toplum tarafından görmezden gelinerek hala birincil görevinin evişi ve çocuk bakımı olduğu algısının devam ettiğini böylece de ataerkil sistemin sürdürüldüğünü göstermektedir. Lockett (2014, s. 8)’e göre de; vv işlerine erkek katkısındaki artışa rağmen, kadınlar 1989’dan Hochschild tarafından ortaya atılan bir terim olan “ikinci vardiya” ile yüz yüze gelmektedirler. Hala, s. evdeki cepheyi korumak, ev işlerini yürütmek ve aileleri için duygusal olarak erişilebilir olmak gibi birincil sorumlulukla görevlendirilmişlerdir. Aile içi sorumlulukların üstlenilmesine ek olarak, aile ihtiyaçlarının sıklıkla öncelikli olması beklenir ve kadınların kariyerlerini kısıtlamak pahasına bile kişisel yaşamlarının taleplerini karşılamaları beklenir. Ayrıca kadınların çalışmalarının hala tam olarak kabul görmemesine rağmen hem evde hem işte başarılı olması ve süper kadın olması beklentisi de bir çelişkiyi ifade etmektedir.

4.2.2.3.3.3. “Çalışan Kadın Olmak Zor Ama Evde Kalamam”

“Hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!” teması odağında son olarak ön plana çıkan “çalışan kadın olmak zor ama evde kalamam” teması ile ise kadınlar çalışan kadın olmak ile ilgili

bahsettikleri bütün zorluklara rağmen yine de çalışan kadın olmayı tercih ettiklerini ve evde kalamayacaklarını ifade etmişlerdir.

Çalışan kadın olmak ile ilgili deneyimlerim şöyle, bir kere öncelikle zor bir şey ama ben mesela evde kalamam. Hani çok uzun yıllardır çalışıyorum. Hatta şu emeklilikte yaşa takılanlar şeyi falan çıktığında ay bizi de kapsayacak falan galiba gibi birçok arkadaşım araştırdı baktığımda hani ben de tutturuyorum gibi oldu. O anda bir hayal ettim, düşündüm, dedim şu an çalışmasam evde olsam, nasıl olur, ne yaparım diye. İnsanın bir kere öncelikle bence çok ciddi aktif çalışan insanların, kendilerini emekliliğe hazırlaması lazım. O böyle travma olmamalı. Yani bir sabah kalkıp boşluğa düşmemelisin ki ben evde izin aldığımda 2-3 günden fazla zaten evde bile sıkılırım, çok evcimen bir insan değilim zaten. Dışarılarda olmalıyım, bir şeyler yapmalıyım, ev tabii ki önemli ama hani böyle bazıları gibi bir haftayı evde geçirirsem ben çok psikolojik sorun yaşarım. Yani çıkmam lazım. O yüzden hani o şekilde, çalışan kadının da durumu böyle (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Ben aslında mesela yaklaşık 2 senedir bankadan ayrıldıktan sonra 2 seneyi de evde ev hanımı olarak geçirdim. Ama oda olmuyor. Sürekli evde çocuklarınız ile, işte Mert TEOG'a hazırlanıyordu o dönemde, ben hani evin tamamen düzenini sağlayıcı alışveriş bilmem falan... Tamam yine kendime vakit ayırıyordum ondan fedakarlık etmiyorum, öyle bir şey değil ama belki eve kadın gelmiyordu, onun görevini ben nasıl olsa evdeyim deyip siz bir şekilde yapıyorsunuz falan gibi. Ama hani çalışma hayatının içinde olmadan da olmuyor. Yani nedense olmuyor. O zaman da çok kendinizi soyutlanmış hissediyorsunuz. Hayattan sanki soyutlanıyorsunuz. Neden bilmiyorum yani. Öyle bir, ekonomi haberi izlemek bile gelmiyor içinizden (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlar çalışan kadın olmanın zorluklarına rağmen çalışma hayatının içinde olmayı tercih ettiklerini evde kalmanın da zor olduğunu dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak, “*başta çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik*” teması odağında ön plana çıkan “*hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!*” teması ile kadınlar yine süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başta çıkamadıklarını vurgulamakla birlikte, çalışan kadın olmanın zorluklarına ve çalışan kadın olmanın toplum tarafından kabullenilmemesine değinmişlerdir. Ancak kadınlar *kabullenme/onunla yaşamayı öğrenme: zorluyor ama yapabiliyoruz*” temasında da değindikleri gibi bu durumla yaşamayı öğrendiklerini, tüm zorluklarına rağmen yine de çalışan kadın olmayı tercih ettiklerini ve evde kalmak istemediklerini de dile getirmişlerdir. Bu söylemleri doğrular nitelikte, Elman ve Gilbert (1984), mesleklerine yoğun bir şekilde yatırım yapan genç profesyonel kadınların “kendi standartlarını, kendi beklentilerini ve kişisel rol kavramlarını değiştirme ihtimalini” daha düşük bulduklarını belirtmiştir.

4.2.2.3.4. Sendrom: Tükenmişlik/Depresyon!

“*Başta çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik*” teması odağında dördüncü olarak “*sendrom: tükenmişlik/depresyon!*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisi ile başta

çıkamadıklarını, herkese ve her şeye yetişme çabası sonucu depresyon ve tükenmişlik yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Çok yoruldum. Sadece bunu söyleyeceğim. Yetişemiyorum, hissediyorum ve bu da beni bunalıma sokuyor. Gerçekten yetişemiyorum. Hani bu tükenmişlik sendrom var ya, varmış hakikaten yaşıyorum bunu (Gülerek). Yaşıyorum yani. Yetişemiyorum, yapamıyorum. Yapmam gerekiyor, yapamıyorum. O işi yapsam biri eksik kalıyor. Birini yapsam, biri eksik kalıyor. Sürekli aklımda bir şey kalıyor. Bu sefer o da seni yiyip bitiriyor. Onu da yapmam gerekiyor bunu da yapmam gerekiyor. Yavaş yavaş yıpratıyor. Tükeniyorsun yani (...)Hani doktora anlattım. Dedim ben çalışıyorum, çocuğum var. İlgilenmem gereken bir sürü şey var. Sersem gibi gezmek istemiyorum. Bu, bu bunu yaşadım. Artık dedim tükendim. Yani yetemiyorum hiç bir şeye dedim. Canım hiç bir şey yapmak istemiyor (...) Anladın mı, bir yerden sonra sinirin kaldırmıyor. Gücün yetmiyor bir yerden sonra. Her şeye koşturmak, o her şeyi üstlenmek, her şey, her şey... Boğuyor artık. Yani, ben de 18 yaşından beri çalışıyorum. Liseden çıktım çalışmaya başladım. Yani yoruluyorsun bir yerden sonra. Onun da sonu yok. Evdeki hiç bir şeyine yetişemiyorsun. İşte tükenmişlik sendromuna giriyorsun orada. Hiç bir şeye yetememek. Tamam eyvallah para kazanıyorsun, güzel. Mesela şu anda benim o şartlarım olsa ben evde oturmayı tercih ederim. Evde oturmak ama boş boş oturmak değil. Kendim için de zaman yaratırım. Boş bir oturma değil (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Bunu çok yapan bir insanım. Ama bunun bir psikolojik sorun olduğunu düşünüyorum. Ben senin tam tersi mükemmel kadının bir sendrom olduğunu düşünüyorum. Yani bir aslında sendrom değil bir ideal ama bu ideal ileri boyutta sendrom haline geliyor. Yani ilk başta ideal olarak başlıyor. Dedim ya ben sana kadın olduğu yeri kabul etmedi. Kendine başka bir yer belirledi. Bu ideal boyutu. İdealist oldu kadın, dedi ki ben burayı sevmedim, siz bana burayı verdiniz ama ben burayı sevmedim, ben şurada duracağım. Burada durup yani kim ne derse desin. Ben buradayım dese kadın. Bir şey olmayacak ama siz bunu kabul etmek zorundasınız diye dayattığın zaman iş sendroma dönüyor. Bu sefer mükemmeliyetçi oluyorsun. Sanki sen yapmayınca hiç bir şey yürümeyecek gibi düşünmeye başlıyorsun. Yani her şeyle sen uğraşıyorsun ya her yere yetişiyorsun herşeye. Bu sefer kimseye güvenemiyorsun. Kimseye hiçbir şey emanet edemiyorsun. Eşine parani emanet edemiyorsun. Belki dört dörtlük yapacak adam ama yok. Yapamaz, benim gibi yapamaz, olmaz. Ya çocuğu başkasına emanet edemez. Yok kimse benim gibi yapamaz. Yani bu bir sendroma dönüyor ileri boyutta. Çünkü her anlamda görüntü olarak mükemmel olmak istiyorsun. İşte işin olarak mükemmel olmak istiyorsun. Ev işi olarak mükemmel olmak istiyorsun. Mesela ben evimi giderken hayatta pis bırakmam. Bunun tek bir sebebi var. Ben dışarıdayken ölürüm kalırım bir şey olur, benim evine gelirler ve pis görürler, bak. Yani bir şey olmak lazım her şey dört dörtlük olması lazım. Yani işim de, evim de, çocuğum da, şunum da, bunum da dediğin zaman iş psikolojik bir boyuta geçiyor artık. Senin o ideal dediğin şey ama ben bunu sadece mükemmel kadında söyleyemem. Bu her insanda böyle. Mesela politikacılar, siyasetçiler lider oluyorlar. Başkan oluyorlar. İlk zamanlar çok mütevazı oluyorlar. Sonra ilerleyince ilerleyince bir megalomanya çıkıyor ortaya. Dolayısıyla bırakamıyorsun bir şeyleri (...). E kim olursa olsun bırakamam. Bu güvenmediğin için işte mükemmel kadın sendromu burada giriyor devreye (...) işte mükemmel kadın önce diyorum ya bir idealist çıkıyorsun yola. Her şeyi yapıyorsun, yapıyorsun. Her yere koşturuyorsun, koşturuyorsun, koşturuyorsun. Bu sefer diyorsun ki ya ben bunu yapmazsam bunların hali harap ve bu insana kötü bir psikoloji yüklüyor. Bu psikoloji yüzünden aslında bırakmak istiyorsun. Mesela ben çok söylüyorum kendime diyorum ki ya bak şu makaleleri her şeyi bırakacağım. Alacağım bir roman, yemin ediyorum önümüzdeki 1 ay roman okuyacağım. İşte yatacağım. Dinleneceğim. Ya biraz kafamı dinleyeceğim ama yok yapamıyorum. Yani o şeyim benim engelliyor. İzin vermiyor. Diyorum ki ya evimi temizlemeyeceğim ya 1 hafta 10 gün boşver, ne olursa olsun. Ama yok 3-5 gün sonra onlar bana batmaya başlıyor. Yani şey yapıyorum böyle. Ya da iş konusunda mesela diyorum ki ya amaan bu arkadaşım gelmiş, benden önce doçent olmuş, ne olacak olsun bir şey olmaz. Ama yok o oldu, bende olmam lazım. İşte mükemmel kadın bu yüzden ileri boyutta sendroma dönüşüyor. Başta ideal oluyor. Ama yani bence ileri boyutta, Bence sendrom. Çünkü, toplumun da gerekleri var. Ne dedim ben toplum olmasaydı kadın buraya gelemezdi. Ben toplum etkili dedim ama aslında pozitif yönde sonuçlar pozitif olsa da tabii ki pozitif yönde etkili değil yani seni tutmaya çalışan insanlar var ve sen onların arasından kurtulmaya çalışıyorsun. Elbette öyle. Yani toplumu seni böyle bir şeye mecbur bırakıyor. Mecbur oluyorsun. Sonra bu defada bırakamıyorsun. Yine

aynı işte. O mu eleştirir, o mu bunu söyler, bu mu bunu söyler derken iş sendroma dönüşüyor (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar herkese ve her şeye yetişememek ve yetememek duygusu ile tükenmişlik yaşadıklarını belirtmekle birlikte süper kadın ideali ile ilgili çok önemli noktalara değinerek, süper kadın beklentisinin başlangıçta bir ideal olduğunu ancak özellikle herkes ve her şeye yetişmek çabası içerisinde olan, sorumluluklarını devretmeyerek hepsini kendisi yapmaya çalışan kadınlarda zamanla sendroma dönüştüğünü ifade etmişlerdir. Dolayısıyla herkes için herşey olmaya çalışmak, herkese ve her şeye yetişme çabası, mükemmeliyetçilik, çoklu rollere katılım ve süper kadın idealine bağlılığın kadınları yukarıdaki kadınlar da olduğu gibi farkında olarak ya da olmayarak süper kadın sendromuna yakalanmaya sürüklemektedir. Alanyazında birçok çalışmada da süper kadına idelaine bağlı olan kadınlarda yeme bozukluğu, uyku bozukluğu, anksiyete, depresyon, migren, saç dökülmesi, panik atak, suçluluk, hayal kırıklığı, öfke, küskünlük, güvensizlik, değersizlik, yalnızlık, hoşnutsuzluk ve mutsuzluk, aşırı endişe, baş ağrısı, migren, obezite, mide problemleri, alzheimer ve diyabet gibi olumsuz sağlık sonuçlarına ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır (Moss, 2014; Polasky & Holahan, 1998, s. 388; Sumra & Schillaci, 2015, s.3; Verbrugge, 1983; Froberg vd., 1986, s. 79-80; Gezegen Ünlü, 2019, s. 61).

“Psikoloğa gitme”: ***“herkesin her şeyini karşılamak gerekmiş gibi bir şeyim vardı, profesyonel destekle öyle olmak zorunda olmadığımın farkına vardım!”***

“Sendrom: tükenmişlik/depresyon!” teması ile süper kadın beklentisi ve çoklu rollerle başa çıkamadıklarını ifade eden kadınlar, ayrıca *“psikoloğa gitme”* temasına vurgu yaparak, sendrom olarak adlandırdıkları bu durumu atlatabilmek için psikolojik destek aldıklarını dile getirmişlerdir.

Eskiden kesinlikle vardı, herkese iyi bir kız çocuğu olmalıyım, iyi bir çalışan olmalıyım, iyi bir kardeş olmalıyım. Şimdi o zaman içinde şey yapmıyorsun. Eskiden bu ben açıkçası bu konuda şeyle tanışıkça, ben hayatın bir döneminde eşcinsellerle birlikte yaşadım, bir ev arkadaşımda eşcinseldi. Hani o kadar toplumun o kadar dışında yaşıyorlar ki toplumda kendinin nerede durduğunu sorgulamaya başlıyorsun. Hani ya toplumun çok kıyısında duruyor onlar, ben neresinde duruyorum diyorsun ve kendi kısıtlarını görmeye başlıyorsun. Soruyu bir daha söyler misin? O zamana kadar, kendini sorgulamaya başlayınca niye yetişmek zorundayım ki. Ben her zaman şöyle, eskiden insanlar istemeden kendimi verirdim. Annem, babam ve kardeşime, şuna buna. Şimdi eşime o zaman eşim yoktu işte sevgilim varsa sevgilime, şuna, buna, teyzeme, iş arkadaşım. Şimdi şey bakıyorsun, benim hayatta kendi isteklerim ve tercihlerim, yapmak istediğim şeyler vardır. Bu benim insanları göz ardı edeceğim anlamına gelmiyor. Benden yardım isteyen, talebinde bulunan insan açık açık bana gelip demeli ki, "İlkay bir nokta nokta olarak şunu rica ediyorum, yapabilir misin?" Elimden geliyorsa yaparım, elimden gelmiyorsa "kusura bakma yapamıyorum" derim. Ama bunu diyebilmek için ama bunu diyebilmek için ben çok uzun süre psikoloğa gittim, çok uzun süre. Hani 6-7 yıl gittim ben psikoloğa. Asla öyle bir şey yapamıyordum. **Herkes, herkesin her isteğini karşılamam gerekmiş gibi bir şeyim vardı ve hani hayatta asla hani iki farklı psikoloğa gittim, ikisi de şey dedi "hayatta sen diye bir şey yok, İ. sen yoksun. Onun kızı, onun oğlu, onun kızı, onun yeğeni, onun ablası, onun teyzesi, onun bilmem nesi olarak varsın hayatta" Bunun için ben şey yaptım, hani**

görmek için çabaladım, gördükten sonra da değiştirmek için çabaladım.. Hani bu bir ben bu konuda şanslı bir insanım. Profesyonel destek alabildim. Evet eskiden öyleydim, profesyonel destek aldıktan sonra öyle olmak zorunda olmadığının farkına vardım. Hani bu benim her şeye yetmek, her şeye yardım etmek, bütün sorumlulukları, iş yerinde de öyleydim. Hani başka insanların benim hakkımda ne dediği çok önemliydi çünkü benim için. İlkay şöyle derlerse ben çok öfkelenirdim, üzülürdüm, tedirgin olurdu (...). Depresyona girmiştim ben, çok ciddi depresyona girmiştim. Çünkü hayatta şey yapamıyorsun, hani o kadar şey kendini tanımıyorsun ya. Ama bu çok mutsuz edici bir şey. Azıcık hani sorguluyorsan, azıcık çevresel faktörler seni farklı alternatifleri de görmeni sağladırıysa, benim köyde yaşayan bilmem ne teyzem için bu çok farkındalık sahibi değildir, çünkü gördüğü alternatifler yok. Ben alternatifleri de görme fırsatı sağladım, çok sorguladım, çok ciddi terapi aldım bu konularla ilgili (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Mesela hani ben baş etmeye çalışmıyorum ama tabi ki bu beni bir şekilde sorumluluk hissettiriyor ki ilaç kullanıyorum, antidepresan kullanıyorum. Hiç bir şeye yetişemediğim için, kendimi mükemmel göremediğim için antidepresan kullanıyorum. Baş edemiyorum bence. Hani bundan dolayı olmaz diye düşünmüştüm. Siz söyleyince aklıma geldi. Evet, bunun baskısı da belki bu kadar insanı depresyona sürükleyen, ilaç kullanıyorum artık. Yetişemiyorum evet. Mutsuzum. Mutsuzum (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Kadınlar süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkamadıklarını, kendilerini depresyonda ve tükenmiş olarak hissettiklerini belirtmiş ve bazıları bu durumu atlatabilmek adına ciddi terapiler aldığını ya da almakta olduklarını ifade etmişlerdir. Sendrom ve tükenmişlik yaşayan kadınlardan bazılarının bununla mücadele ettikleri görülmekle birlikte önemli olan daha çok kadının bu farkındalığı kazanmalarınıdır.

4.2.2.3.5. “Her şeyi Sınırlı Yapma”: “Hiçbir Şey Tam Olmuyor Her Şey Eksik Kalıyor”

“Başa çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik” teması odağında son olarak “her şeyi sınırlı yapma”: “hiçbir şey tam olmuyor her şey eksik kalıyor” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisi ile başa çıkamadıklarını ve her şeye yetişmeye ve her şeyi yapmaya çabalarırken aslında hiçbir şeyin tam olmadığını dile getirmişlerdir.

Çok zorlanıyorum. Ben çalıştıktan sonra ki yoğun çalışmaya başladım. Kadınların neredeyse çalışmaması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle annelerin, çünkü evde çocuklarda yarım oluyor. Evet çok zor. Çocuklarda senden çok daha, çocukların anneye bakış açısıyla babaya bakış açısı da farklı. Benim çocuklarımı annemde çok büyütüyor, bakıyor, onunla da çok haşır neşirler ama çocuk bir şey olduğunda hep anne diyor. Şimdi anneyi çok talep ederken çocuk ki anne çalışıyor gündüz, akşamleyin çocukta talep ediyor, eşte talep ediyor. Yani bu iki denge çok zor kuruluyor. Eskiden anneler çalışmazmış bir de ortak kültürlerde büyülermiş. Mesela komşuyla beraber büyütürlermiş. Aileler, büyük aileler yardımcı olurmuş, anneler, kayınvalideler, kendi anneler falan. O daha iyiymiş sanki, daha rahat bu toplumun yükünü kaldırmak. Şimdi biraz herkes evine çekildi korkudan, o çok daha zor yani. O yüzden çalışacaksa da bence yarım gün çalışmalı. Yani diğer türlü çocuğunuza, eşinize, hayatınıza verdiğiniz efor hep yarım. İşe de yarım geliyorsunuz. Ben erkeğe göre çok dezavantajlı başlıyorum. Mesela gece atıyorum çocuğu emziriyorum uyumuyorum, geliyorum bir de burada iş yapıyorum yarım akılla. Burada yorulmuşum bir de eve gidiyorum yine yarım akıl. Yani bu bizi çok hırpalıyor. Ama erkek öyle değil, erkek ben yatıyorum deyip yatabiliyor. Sen yemeği buzdolabına koyuyorsun, etrafı toparlıyorsun. İşte atıyorum ıvır zıvır yapıyorsun, çamaşır atıyorsun, asıyorsun ancak yatıyorsun. Yani bir yatman demen senin yarım saat kırk beş dakikan. Yani kadınların yükü çok ağır (...) Ya zaten her şey eksik kalıyor. Onu söyleyeyim,

kabul ediyorum. Her şey eksik. Başa çıkabildiğimi düşünmüyorum (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Hani buna şey yok, yok yok öyle bir dünya yok. Hem çok iyi bir anne olacağız, hem çok iyi bir çalışan olacaksın, hepsinden bir şey olmaya çalışırsan vasat bir şey çıkar ortaya. Bak o konu şeydir, abimin eşini takdir ederim o açıdan. İyi bir işi vardı, mimardı kadın. Çocuğuma bakacağım diye istifa etti, tercihte bulundu hani hem kariyer yaparım hem çocuk hayır, yarım yamalak oluyor çünkü, o çocuk da yarım oluyor, bir takım şeyleri karşılanmamış oluyor. İş yerinde de şey yapıyorsun, al tercihte bulunuyorum dedi, ben bir şeyi iyi yapmak istiyorum dedi, istifa etti, çocuğuma bakacağım dedi. Hani işi illa ki her zaman bulurum dedi, ben öyle düşünüyorum (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Yani bir kere hayatınızda hiç bir şey tam olmuyor. Böyle bir tarafı var. Yani ne iş hayatınız tam oluyor, ne çocuklar tam oluyor. Ne ev hayatı tam oluyor. Ne sizin kendinize ayırmak istediğiniz tam oluyor. Böyle her şeye bir parça bir parça falan, hani o anki sizin psikolojinizin uygun olduğu önceliklendirmeye belki de, belki bazen önceliklendirmelerde hata yaparak, ama hiç bir şey tam olmuyor. Yani öyle bir sıkıntısı var ne yazık ki (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Kadınlar her ne kadar çoklu rollerini yerine getirmeye çabasında olsalar, rol talepleri ile başa çıkmaya çalışsalar, önceliklendirme yaparak taleplerin hepsine yetişmeye çalışsalar da hiçbir şeyin tam olmadığını, her şeyin yarım ve eksik kaldığını dolayısıyla da başa çıkamadıklarını dile getirmişlerdir. Hatta bu nedenlerle bazen kadınların çalışmaması ya da yarım gün çalışması gerektiğini bile düşündüklerini ifade etmişlerdir. Frost, Marten, Lahart, & Rosenblate (1990) bu durumu “nevrotik mükemmeliyetçilik” olarak adlandırmıştır. Bu durum, süper kadın idealine ulaşma çabasında en önemli özelliklerden biri olduğu düşünüldüğünde daha fazla mükemmeliyetçi kadınlarda süper kadın idealine bağlılığın da daha fazla olduğu ve bu kadınların süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkmada daha çok zorlandıklarını göstermektedir.

Sonuç olarak; “*süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini yapma/seçim yapma*” ana teması odağında hepsini yapmayı ya da seçim yapmayı tercih eden kadınların süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıkları incelenmek istendiğinde ilk olarak hepsini bir arada yürütmeye çalışarak süper kadın idealine ulaşma çabası içerisinde olan kadınların başa çıkma yöntemleri; ikinci olarak herkese ve her şeye yetişme çabasında olmayan, belirli sınırları ve seçimleri olan ve süper kadın idealini kabul etme konusunda belirsiz kalan ya da süper kadın idealini reddeden kadınların başa çıkma yöntemleri incelenirken son olarak ise başa çıkma yöntemlerinden ziyade süper kadın ideali ve çoklu rol talepleri ile başa çıkamadıklarını belirten kadınların başa çıkamamalarının sonuçları incelenmiştir.

Bu bağlamda; “*başta çıkamama/sendrom: yetişememek/yetememek/yetersizlik*” teması odağında ilk olarak “*kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım*” teması ile çoklu rol talepleri ve süper kadın beklentisi sonucu yetersizlik hissettikleri ve kendilerini suçladıklarını; “*davranışsal ayrılma: başta çıkma girişiminden vazgeçme*”

teması ile söz konusu durumlarla başa çıkamadıkları zaman yardım talep etmedikleri, duygularını bastırdıkları ve inzivaya çekilerek başa çıkmaktan vazgeçtiklerini, “*hırpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!*” teması ile başa çıkmaya çalışırken yorulduklarını ve yıprandıklarını, “*her şeyi sınırlı yapma: hiçbir şey tam olmuyor her şey eksik kalıyor*” teması ile söz konusu rol taleplerine yetişmeye ve hepsini yapmaya çalışırken aslında her şeyi sınırlı yaptıklarını ve hepsinin eksik kaldığını ve son olarak “*sendrom: tükenmişlik/depresyon!*” teması ile ise bütün bunların sonucu olarak sendrom, tükenmişlik ve depresyon yaşadıklarını ve sonuç olarak süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkamadıklarını ifade etmişlerdir.

Özet

Kadınlar önceki bölümlerde süper kadın idealini de içeren kültürel ve bireysel idealler ile beklentilerden ve çoklu rollerden bahsetmişler ve söz konusu idealler ve beklentilere ilişkin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak süper kadın idealine yönelik algılarını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda süper kadın beklentisini imkânsız bir ideal olarak ele almışlar ve üç ayrı bakış açısı içerisinde; zorunda olmadıklarını düşündükleri ve reddettikleri toplumsal bir dayatma, zaten farkında olmadan üstlendikleri ve zorunluluklarının getirdiği bir gerçeklik ve son olarak gerçekleşmesini istedikleri ve onayladıkları bir hayal olarak değerlendirmişlerdir. Bu 3 farklı bakış açısı ise süper kadın idealine bağlılıkları ile ilgili “onay”, “red” ve “belirsiz” şeklindeki üç ayrı grup içerisinde farklı bakış açılarına sahip olmalarıdır.

Bu bölümde ise kadınlar süper kadın idealini onaylayan ve olmak isteyenler, reddeden ve dayatma olduğunu düşünenler ya da “belirsiz” kalarak, bir yandan reddederken diğer yandan içinde buldukları durumun ve sahip oldukları rolün zaten süper kadın olduğunu düşünenler olmak üzere bütün kadınların çoklu rollerle nasıl mücadele ettikleri ve süper kadın ideali ile nasıl başa çıktıklarına ilişkin düşünceleri ve baş etme yöntemleri incelenmiştir.

Bu bağlamda bir önceki bölümde ilk ana tema olan “*süper kadın idealinin analizi: bireysel ve kültürel idealler*” temasında kadınların süper kadın idealine yönelik bakış açılarının üç farklı görüşte toplanmasına paralel olarak, bu bölümde ikinci ana tema olan “*süper kadın ideali ile başa çıkma: hepsini yapma/seçim yapma*” teması odağında başa çıkma yöntemleri de yine üç ayrı görüşte incelenmiştir.

1. İlk olarak, birinci başa çıkma yöntemi olan *“hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası”* odağında kadınların yarısından fazlası süper kadın idealini farkında olarak ya da olmayarak onayladıklarını, çoklu rollerin hepsini yapma, hepsinde iyi olma ve herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde olduklarını ve çoklu rollerini dengelemeye çalışarak süper kadın ideali ile baş etmeye çalıştıklarını belirtmişler ve dört ayrı başa çıkma yönteminden bahsetmişlerdir. Bunlardan birincisi olan *“birden fazla rolü bir arada ve güçlükle sürdürmeye çalışma”* teması odağında kadınlar herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını, beklentileri karşılamak ve beklentisi olan herkesi memnun etmek çabası içerisinde olduklarını, insanlara hayır diyemediklerini ve başkalarının kendileriyle ilgili ne düşündükleri konusunda endişeleri olduğunu dolayısıyla daha fazla sorumluluk aldıkları ve her şeyi yüklenerek sorumluluklarını devretmediklerini böylece fedakârlıkta bulduklarını ve kendilerinden ödün verdiklerini dile getirmişlerdir. Burada önemli olan nokta ise söz konusu bu kadınların büyük bir çoğunluğu bu durumun kendilerinden ve kişiliklerinden de kaynaklanarak hayır diyememeleri ve sorumluluk vermemeleri ile ilgili olduğunu belirtirken, bazıları ise toplumun kadınlara çok fazla şey yüklemesinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bazı kadınlar söz konusu durumlardan memnun olduğunu belirtirken büyük çoğunluğu ise istemeden ya da zorunluluktan herkese ve her şeye yetişmeye çalıştıklarını ve böylece birden fazla rolü bir arada sürdürme çabası içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. *“Sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme”* yönteminde ise kadınlar rol taleplerini beklentileri yöneterek, planlayarak, sınırlar koyup dengeleyerek ya da farkında olarak ve olmayarak ayak uydurmaya çalışarak çoklu roller ve süper kadın ideali ile başa çıktıklarını belirtmişlerdir. *“Talepleri karşılamada destek alma: araçsal ve duygusal destek kullanma”* yöntemi ile *“sosyal destek”, “eş desteği”* ve *“yardım talep etme”* gibi araçsal ve *“duygularını paylaşma”* şeklinde de duygusal desteklerle yardım ve tavsiye alarak ve duygularını paylaşarak süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Son başa çıkma yöntemi olarak ise *“motivasyon/telkin”* ile kabullenme ve olumlu kaçınma şeklinde süper kadın ideali ve çoklu rollerini kabullendiklerini, çalışan kadın olmaya alıştıklarını bunun yanı sıra çalışan kadın olmanın güzel bir şey olduğunu ve çalışan kadın olarak tüm rollerini severek yapmalarının kendileri için motivasyon olduğunu dile getirmişlerdir.

2. İkinci olarak, bir diğer başa çıkma yöntemi olan *“sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmama”* teması odağında kadınların yarısına yakını, süper kadın idealini reddettiklerini belirterek, herkese ve her şeye yetişme çabasında olmadıklarını,

ellerinden geldiği kadar çoklu rollerini yerine getirmeye çalıştıklarını ve bu rolleri yerine getirirken de sınırlarını belirleyerek ve seçim yaparak çoklu rolleri ve süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişler ve dört ayrı başa çıkma yönteminden bahsetmişlerdir. Bunlardan birincisi olan; *“sınırları belirleme ve talepleri yönetme: zorunluluk hissetmeme”* teması odağında kadınlar süper kadın ideali, çoklu roller ve rol talepleri ile talepler ve beklentiler arasında önceliklendirme yaparak, çok fazla sorumluluk almayarak, taleplere hayır diyerek, hatta beklentileri karşılamaktan vazgeçerek, kendilerine daha fazla zaman ayırarak ve kendi tercihlerini yaparak yani kısacası rol talepleri ve beklentileri yöneterek ve kendi sınırlarını belirleyerek başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. İkincisi olan; *“dikkatini dağıtma”* teması odağında kadınlar, boş vererek, görmezden gelerek ve kafalarını dağıtarak dikkatlerini başka şeylere yönelterek ya da rol talepleri ve süper kadın beklentisini tamamen umursamayarak başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Üçüncü yöntem olan *“başa çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme”* teması odağında talepleri yönetmeye çalışarak, dikkatini dağıtarak ya da umursamayarak başa çıkmaya çalışan kadınların yanı sıra bazıları ise başa çıkmada destek aradıklarını ve mücadele etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla *“yanlışların görülmesini sağlama: farkındalık yaratmaya çalışma”*, *“mantıkla başa çıkma”*, *“hakkını savunma”* ve *“sürekli okuyarak destek aramaya çalışma”* şeklinde başa çıkma mücadelelerinden bahsetmişlerdir. Son yöntem *“motivasyon/din”* teması odağında ise kadınlar *“manevi inançlarda rahatlık bulmaya çalışma”* ve *“kendi kendine telkin/motivasyon”* ile çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisiyle başa çıkmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

3. Üçüncü olarak; bazı kadınlar ise süper kadın idealini reddetme ya da onaylama konusunda *“belirsiz”* kalarak hiçbir şeye yetişemediğini, sürekli yetersizlik hissettiğini belirterek çoklu rolleri ve süper kadın ideali ile başa çıkamadığını dile getirerek; *“kendini suçlama: suçluluk-yetersizlik-mutsuzluk-stres-bunalım”* teması ile çoklu rol talepleri ve süper kadın beklentisi sonucu yetersizlik hissettikleri ve kendilerini suçladıklarını; *“davranışsal ayrılma: başa çıkma girişiminden vazgeçme”* teması ile söz konusu durumlarla başa çıkamadıkları zaman yardım talep etmedikleri, duygularını bastırdıkları ve inzivaya çekilerek başa çıkmaktan vazgeçtiklerini, *“hurpalanma: yorucu/yıpratıcı/zor!”* teması ile başa çıkmaya çalışırken yorulduklarını ve yıprandıklarını, *“her şeyi sınırlı yapma: hiçbir şey tam olmuyor her şey eksik kalıyor”* teması ile söz konusu rol taleplerine yetişmeye ve hepsini yapmaya çalışırken aslında her şeyi sınırlı yaptıklarını ve hepsinin

eksik kaldığını ve son olarak “*sendrom: tükenmişlik/depresyon!*” teması ile ise bütün bunların sonucu olarak sendrom, tükenmişlik ve depresyon yaşadıklarını ve sonuç olarak süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkamadıklarını ifade etmişlerdir.

Özetle; önceki bölümde “*bilge kadın*” olarak adlandırılan ve süper kadını tamamen reddeden tek kadın görüşmeci dışında kadınların hemen hemen tamamına yakınının farkında olarak ya da olmayarak ve isteyerek ve istemeyerek süper kadın idealini gerçekleştirmeye ve bu idealle mücadele etmeye çalıştıkları, yarısına yakınının reddetmekle birlikte farkında olmadan yine de süper kadın rolünü üstlendiği ve bir kısmının süper kadın idealini sendrom olarak yaşadıkları, başa çıkamadıkları ve olumsuz sonuçlarla karşılaştıkları görülmektedir.

4.3. Süper Erkek İdeali: Gerçekçi Olmayan İdealler

Süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma yöntemlerinin incelendiği ilk iki bölümün ardından bu bölümde kadınlar kendilerine yüklenen her şeyde iyi olma ve süper kadın olmaya yönelik beklentilerin erkeklere de yüklenip yüklenmediğinden bahsetmişlerdir. Bu bağlamda ön plana çıkan “*süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler*” teması odağında toplumda erkek olmak ve erkeklere yüklenen beklentiler incelenmiştir.

Şekil 36. Süper Erkek İdeali: Süper Erkek Diye Bir Şey Yok! (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 36’da da görüldüğü gibi “*süper erkek ideali: süper erkek diye bir şey yok!*” teması odağında “*kültürel ideal erkek imgesi*”, “*bireysel ideal erkek imgesi: ideal yeni tür erkek*” ve “*süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler*” temaları ön plana çıkmıştır.

4.3.1. Kültürel İdeal Erkek İmgesi

“*Süper erkek ideali: süper erkek diye bir şey yok!*” teması odağında ilk olarak “*kültürel ideal erkek imgesi*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar süper erkek ideali çerçevesinde toplumda erkek olmaktan ve erkeklere ilişkin beklentilerden bahsetmişlerdir. Bu bağlamda ise “*kültürel ideal erkek imgesi*” teması odağında “*toplumda erkek olmak: erkek figürü*” ve “*toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek*” alt temaları ön plana çıkmıştır.

4.3.1.1. Toplumda Erkek Olmak: Erkek Figürü

“*Kültürel ideal erkek imgesi*” ana teması odağında ön plana çıkan “*Toplumda erkek olmak: erkek figürü*” teması, “*toplumda erkek olmak/erkek egemen/ataerkil toplum yapısı: erkektir yapar!*” ve “*toplumda erkek figürü*” şeklindeki alt temalarla ele alınmıştır.

4.3.1.1.1. Toplumda Erkek Olmak/ Erkek Egemen/Ataerkil Toplum Yapısı: “*Erkektir Yapar!*”

“*Toplumda erkek olmak: erkek figürü*” teması odağında ilk olarak ön plana çıkan “*toplumda erkek olmak/erkek egemen/ataerkil toplum yapısı: erkektir yapar!*” teması ile kadınlar Türk toplumunda erkek egemen ve ataerkil toplum yapısının olduğundan bahsederek ve bu yapı içerisinde erkeğin konumunu kadınlarla da karşılaştırmalar yaparak ele almışlardır.

Kültür ile çok alakalı ya. Yetiştirilme çünkü kültürün bir parçası. Kültür ile çok alakalı. Ataerkil toplum, dolayısı ile erkekler her zaman haklıdır, erkek zorlayabilir, zor kullanabilir, kadın susmalıdır, bağıramaz, işte karşı çıkamaz, bu ataerkil bir aile yapısına sahip olduğumuz için kültür ile alakalı bence. Benim kendi ailemi söyleyeyim sana, son derece baskın erkek egemenliği olan, bizim işte benim yaşındakilerin biraz daha dışında olduğu bir aile yapımız var. Ama şöyle, erkek egemenliği yüksek bizim ailede ama kadın da çok önemsenir. Aksaray'da mesela yüksek lisans yapan ilk kadın benim halam. Bu Almanya, yurt dışına eğitime gönderilen başka bir şehre eğitime gönderilen ilk kız çocuğu benim halam. Dolayısı ile dedem benim çok modern, düşünceli bir adammış. Ama ona rağmen toplumun getirdiği sebepler ile erkek egemenliği daha yüksek. Yoksa kadının fikri hep sorulur bizde, önemsenir. Ama yine de bir erkek ağırlığı vardır. Eğitim çok önemsenir. Ama erkek egemen. Bu biraz değişiyor nesil ilerledikçe değişmeye başladı ama eskiden daha, kadın okusun, bu enteresan bir durum tabi, kadın okusun, her şeye sahip olsun, ayakları üstünde durabilsin diye düşünülür, fakat yine de erkeğin sözü şeydir, en son söylenecek söz erkeğin sözüdür. Benim kendi ailemde öyle. Eşim tarafında öyle değil ama. Onlar daha demokrat düşünüyorlar. Benim kayınpederim evin tüm işlerini yapabilen bir adam. Cam da siler, ev de süpürür. Onların bakış açısı daha farklı. Evet aynı kültür ama tabi işte o dedim ya politik düşüncelerimiz çok farklı, onun etkisi de var. Demek ki politika da çok etkili bak, bunu hiç fark etmedim ben. Ama kayınpederim benim her şeyi yapabilir. Hatta oğlum A büyürken benim babam hiç yapmazdı. Babam hiç bir şey yapmazdı. Fakat kayınpederim ev siler vileda ile, bulaşık yıkar. Arda bir gün babama şey

demışti, işte çok küçükken 5-6 yaşlarındayken, annem ev siliyordu, bıraksana dedem yapsın dedi Arda. Niye dedi annem, dedi benim öbür dedem yapıyor. O dede yapıyor o da yapsın. Ama biz de öyle değildir. Babam hiç yapmazdı öyle şeyler. Yani öyle bir ailede büyüdüm ben (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Toplum, belki büyük bir şehirde yaşasak biraz daha farklı olabilir miydi bilmiyorum ı Aksaray'da yaşıyoruz, Konyalıyız yani kırsal bir kökenden geliyoruz. Bunun etkileri var bence yani. Biz ailemizde de böyle gördük yani babamız kırsa da şey yapsa da annemiz o kadar ı büyük bir şey söylemez babamıza. Ataerkil bir toplum diyebiliriz. Yani ailemizde de böyle ı ve şu anki bence benim kendi ailemin böyle olduğunu söyleye.. ha biraz belki roller değişiyor tabi tamamen öyle değil, tabi ki farklılıklar var, zaman değişiyor ama genel olarak ı erkeğin daha rahat bir hayatı olduğunu (gülerek) kendi işlerini rahatlıkla yapıyor ama kadın hem işini yapmak zorunda hem evde çaba sarf etmek zorunda. Erkek bu açıdan biraz daha rahat (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar toplumda erkek olmaktan bahsederken kadınların durumu ile de karşılaştırmalar yaparak ilk olarak ataerkil bir toplum yapısına vurgu yapmışlar ve toplumda erkek egemenliğinin olduğundan ve erkeklerin birçok konuda kadınlara göre daha rahat ve ayrıcalıklı olduklarından bahsetmişlerdir.

“Toplumda erkek olmak/erkek egemen/ataerkil toplum yapısı: erkektir yapar!” teması odağında kadınların toplumdaki erkek egemenliğinden ve üstünlüğünden bahsetmeleri *“son söz erkeğin”* ve *“erkek üstünlüğü”* temalarını ön plana çıkarmıştır. Çakır & Baş (2018, s. 185)’ a göre de erkek ve kadınlar eşitsiz bir şekilde erkeğin kadına üstünlüğü ile belirlenen bir yapıda yer almaktadır.

Yani genelde ben, benim yetiştiğim ortam zaten ataerkil bir ortam. Hani her zaman evin reisi baba, bizde hani kendin, kendi ailemde de öyle, annemin ailesinde de öyle, babamın ailesinde de öyle. Yani, ı böyle çok nadir annemin arkadaşlarından ya da babamın arkadaşlarından hani kadının daha dominant olduğu bir aile görmüşümdür anaerkil. Onun dışında evde sözü geçen taraf her zaman baba, erkek. ı yani tabi ki böyle bu baskı ya da şey değil, şiddet içeren bir şey değil. Ama genel olarak son söz erkeğin yani ataerkil (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadının fikri hep sorulur bizde, önemsenir. Ama yine de bir erkek ağırlığı vardır. Eğitim çok önemsenir. Ama erkek egemen. Bu biraz değişiyor nesil ilerledikçe değişmeye başladı ama eskiden daha, kadın okusun, bu enteresan bir durum tabi, kadın okusun, her şeye sahip olsun, ayakları üstünde durabilsin diye düşünülür, fakat yine de erkeğin sözü şeydir, en son söylenecek söz erkeğin sözüdür. (...)Ataerkil toplum, dolayısı ile erkekler her zaman haklıdır, erkek zorlayabilir, zor kullanabilir, kadın susmalıdır, bağıramaz, işte karşı çıkamaz, bu ataerkil bir aile yapısına sahip olduğumuz için kültür ile alakalı bence (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Erkekler hep, bir de anneler de yanlış yetiştiriyor herhalde, ben bile oğlumu "Yavrum, kuzum, canım, aslanım", hani biz hep erkekleri, kadınlar da sırtını sıvazlarız. Hani analar oğullarına çok düşkün. Gene ataerkilliğin verdiği, erkek çocuk mesela doğuda, Anadolu'da daha değerlidir. O yüzden hep ağam, paşam sırtı sıvazlanan erkek, birden evlendiğinde kendini pat diye ı sırtı tam sıvazlanmadığı zaman boşluk içine düşüyor belki de (14-NA-43(B-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar toplumdaki erkek egemenliği ve üstünlüğünden bahsederken bu ayrıcalığın temel sebeplerinden birisinin ise erkeklerin özellikle anneleri tarafından o şekilde yetiştirilmelerinden kaynaklandığını vurgulamışlardır.

“Erkektir yapar algısı”

“Toplumda erkek olmak/erkek egemen/ataerkil toplum yapısı: erkektir yapar!” teması odağında kadınların toplumdaki erkek egemenliğinden ve üstünlüğünden bahsetmelerinin yanı sıra tıpkı önceki bölümde “dişil rol yüklenmesi: sen kadınsın algısı!” temasına benzer şekilde ancak bu temadan farklı olarak erkeğe pozitif ayrıcalıklar sağlayan “erkektir yapar algısı!” temasına vurgu yapmışlardır.

Tabi. Ben Bursa’da doğdum, Bursa’da büyüdüm. İy yani tabi her zaman bir ır ayrımcılık oluyor. Hani erkek çocukları daha bi ön planda oluyor. Hani “erkektir yapar” mantığı ya da “erkektir gezer”, işte gece çıkabilir, işte gündüz şey yapabilir, gece geç gelebilir gibi (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Erkektir yapar, parası da vardır yapar. Zaten bakıyor ya ailesine, başlarında da bir çatı var ya, daha ne yapsın. Yani erkekten bir beklenti, erkekten beklentinin olmaması çok normal. Erkek kendini öyle hissetmiyor da zaten. Üç kişi, beş kişi... Onu toplum ile yüzleştiremezsin, toplum o değil yani. 3-5 kişi. O yani, evine ekmek götürüyor, Allah razı olsun ama şöyle, nasıl diyeyim, en fakirinden en zenginine, bir de onlar özel hayatlarını yaşıyor. Neyse, köydeki ise kahvesine gidiyor, tamam mı, atıyorum, şehirdeki ise gezmesi, işte gece hayatı varsa gece hayatı, eşine o belirli şeyi sağladı ya onun bedeli var. Sağladım ben diyor, arkadaşlarımla gitmeyelim mi bir tatile diyor. Kadın yapamaz yani. Anlatabiliyor muyum. Onun için kadın her zaman ikinci plan. O kadar yani (53-ŞK-34(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Toplum erkeği salmış ortaya. Yalan mı? O ne yaparsa doğrudur. Olumsuz bir davranışında bile çok büyük yaptırımları olmuyor. Ülkemizde yaşanan olayları söyleyeyim. Çok büyük cezalar alınması gereken, hatta idam konusu var ortamda bilirsiniz, yapılması gerekirken utanmasalar ödüllendirecekler. Yani erkeği daha rahat kılmış toplumumuz. Öyle değil, ama hepimiz insanız, hepimiz aynı kural içinde yaşamamız lazım. Ama öyle değil 826-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani erkek oldukları için bazı şeyleri kendilerinde daha fazla hak görüyorlar zaten ır yani sen zaten kadınsan bazı konularda bir sıfır geridesin. Maalesef bu böyle. En modernini bile böyle yapıyor yani maalesef. Ortada en modernim diye gezen erkek de böyle yapıyor (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

(...)Ama toplumun asıl sıkıntı olan kısmı şu, sanki onları yaptıktan sonra artık her şeyi yapabiliymiş, ona bütün kapılar açılmış gibi davranıyorlar. Mesela atıyorum siz bir erkekseniz, şey yapabiliyorsunuz yani, o kadın doğurdu, çocuklar büyüdü, hepsine baktınız, artık ikinciyi alabiliyorsunuz, başkasından çocuk yapabiliyorsunuz falan, çünkü diğerlerini büyüttün yani. Ama mesela sen bunu kadınsan bunu yapamazsın. Çünkü artık ömrün boyunca o çocuklar ile uğraşmak zorundasın, onların evlenecek olan çocuğuna bakacaksın falan ama asla ikinci bir evlilik, yeni çocuklar falan olmayacak. Hani aslında dediğim gibi belli şeyler erkekler için de var, şunu yapsın bunu yapsın diye beklentiler var ama sanki onlar bunları yerine getirdikten sonra serbest kalıyor gibi bir izlenim var (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar ataerkil bir toplum yapısına sahip olmanın sonucu olarak erkeklerin daha değerli olduklarını, istedikleri gibi davranabildiklerini, birçok konuda üstün ayrıcalıklara sahip oldukları ve birçok davranışlarının da “erkektir yapar algısı!” ile hoş karşılandığını belirtmişlerdir. Aynı şekilde Tuna Uysal (2019, s. 212)’ın kadınların erkeklere bakış açısını incelediği çalışmasında da kadınlar; toplumda erkeğin cinsiyetinden dolayı her türlü eyleminin meşru sayıldığını belirterek toplumda “erkek yapar” bakış açısı olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bakış açısı ile de erkeğin aldatabilmesi, dövmesi ve emredebilmesi gibi davranışlarının normalleştirildiğini; dışarıda her şeyi yapabilmesi ya da hiçbir şey

yapmamasının anlayışla karşılandığını, dolayısıyla da toplumsal açıdan kadınlara yönelik bir ayrımcılık yapıldığı ve kadın ile erkeğin eşit tutulmadığını belirtmişlerdir.

Burada dikkat çeken nokta ise; bir önceki bölümde “*kadın olmak: Türkiye’de çok zor!*” teması odağında ön plana çıkan “*dışıl rol yüklenmesi: sen kadınsın algısı!*” temasında kadınların birçok konuda “sen kadınsın” algısı ile kısıtlandıklarını belirtmişlerdir. Bu bölümde ise “*toplumda erkek olmak/erkek egemen/ataerkil toplum yapısı: erkektir yapar!*” teması odağında ön plana çıkan “*erkektir yapar algısı*” ile erkeklerin kadınlar gibi kısıtlanmalarının aksine istedikleri gibi davranabildiklerini vurgulamışlardır.

4.3.1.1.2. Toplumda Erkek Figürü: “Demokratik” mi? “Otoriter” mi?

“*Toplumda erkek olmak: erkek figürü*” teması odağında ikinci olarak ön plana çıkan “*toplumda erkek figürü*” teması ile kadınlar Türk toplumunda erkek egemen ve ataerkil toplum yapısının olduğundan bahsederek ve bu yapı içerisinde erkeğin konumunu kadınlarla da karşılaştırmalar yaparak ele almışlardır.

“Dışarıda çalışan/eve ekmek getiren/evle çok alakası olmayan”

“*Toplumda erkek figürü*” teması odağında yaşadıkları toplumdaki erkekleri tanımlayan kadınlar toplumdaki erkek figürünü ilk olarak en çok “*dışarıda çalışan/eve ekmek getiren/evle çok alakası olmayan*” şeklinde tanımlamışlardır.

Babam sadece çalışır, eve gelir, akşaa.. hani ev işleri yapan bir adam değildi zaten, değil babam da. Hani hiçbir şekilde ne yemek ya da hani ne temizlik çamaşır, ütü vesaire hiçbir işe karışmazdı. Hepsinin kadının görevi olduğunu düşünen (gülerek) bir adam babam. Böyle bir kültürde büyüdüm ben de (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

İşte erkek çalışır parayı getirir, kadın evde çocuklarla ve eviyle ilgilenir, yemek yapar. Roller bu şekilde paylaşılmıştı (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Şimdi benim ailemde de annem hep hani ben bildim bileli kendimi çalışıyordu, babam da aynı şekilde. Hani bizde mesela öyle erkeğin daha egemen olduğu bir aile yapısı yoktu açıkçası. Hani eşit şartlarda, hani hem ıı kazanç açısından, hem şey açısından, ı o yüzden hani beklentiler gene hani mesela bi babam annemden işte hani atıyorum yemek yapılısın hani çocuğa bakılısın tabi ki bekliyor, istiyor onları. Ama annemin de babamdan hani ekstra bir beklentisi hani çalışma hayatı harici olmadı. Gene babam da sağ olsun evine bağlı hani, evde vakit geçirmeyi zaten seven biriydi. O yüzden hani gene paralel şeyler diye düşünüyorum (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınların yarısına yakını toplumdaki erkek figürü sadece çalışan ve eve ekmek getiren bir erkek olarak tanımlamakla birlikte kadınlar da çalışıyor olsalar bile erkeklerin dışarıda çalışmak dışında ev ile ilgili hiçbir sorumluluk almadıklarını ev ile ilgili bütün sorumlulukların kadınların üzerinde olduğunu vurgulamışlardır. Bu durum yine toplumsal cinsiyet algısından kaynaklanmakta ve toplumun kadınlara özel alanı tahsis

ederken erkeklerin ise kamusal hayatın ve alanın sahibi olarak görüldüğünün kanıtıdır. Dolayısıyla da toplumda kadınlardan daha çok ev ile ilgili erkeklerden ise ev dışında, kamusal alanda sorumluluk almaları beklenmektedir. Benzer şekilde kadının bakış açısıyla toplumda erkekten beklenen davranışları inceleyen Aktaş (2011, s. 118)'in çalışmasında da kadınların erkekleri “eve ekmek getiren”, “evin reisi” ve “ailenin geçimini sağlayan” şeklinde tanımlamışlardır. .

“Baskıcı olmayan/demokratik/modern”

“Toplumda erkek figürü” teması odağında hemen hemen “dışarıda çalışan/eve ekmek getiren/evle çok alakası olmayan” teması ile eşit şekilde vurgulanan ikinci tema “baskıcı olmayan/demokratik/modern” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar özellikle aileleri ve yakın çevrelerindeki erkek figürünü yine dışarı çalışan erkek olmaları ile birlikte daha modern ve demokratik olduklarını vurgulamışlardır.

Ya mesela bizim evde herkes kendi işini kendi yaptı. Mesela babam kalkardı. Kendi suyunu kendi içerdi. Bizden beklemezdi. Mesela bacak bacak üstüne atmak bizde saygısızlık kavramı olarak algılanmazdı. Hani biz çünkü ailecek böyle otur..bizim bu kaslarla alakalı bir sıkıntı var herhalde. Biz hepimiz böyle oturuyoruz. Yani böyle hepimizi bir arada bir görseniz bir gün hepimiz bacak bacak üstüne atmış moddayız yani. Hani bizde bunlar mesela saygısızlık olarak algılanmaz. Mesela kıyafet konusunda herkes istediğini giyebilir. Herkes istediğini yiyebilir. Babam mesela evin eksiklerini bizde babam takip eder. Gider bakar dolaba ha bunlar bunlar eksikmiş gideyim alayım geleyim der. Evde hiçbir şeyi eksik etmez mesela. Benim babam öyleydi. Bizim kendi kişisel bakım ürünlerimizi bile babam alırdı bize. Yani ben böyle bir ailede büyüdüm yani. Halalarım yurt dışında oldukları için onlar hep gönderirlerdi. Babam giderdi kendi alır, el kremimiz, rollonumuz, saç şampuanımız, saç kremimiz yani her şey babam alırdı yani bize. Biz gidip alışveriş yapmazdık. Ya benim ailem biraz daha rahat bir aileydi. (52-GT-32(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Bizim evde tam bir demokrasi vardı. Benim babam dinine düşkün bir adamdır. Annem de daha modern bir kadındır, açık. Ama bizde mesela babam hacıya gitmek istedi, annem dedi ben kapanamam dedi, sen git dedi. Umreye gidersen gelirim dedi. Babam tek başına hacıya gitti. Ama babam hiç bir zaman ne anneme ne bana karışmamıştır. Ailede bir şeye karar verilirken, ortak bir şeye karar verilirken babam herkesin oyunu alır. Bizde demokrasi vardı. Oyunu alırdı. Eğer 2-2 olursak, benim oyum 2 oy olur o zaman derdi. Benim taraf kazanır derdi. Velhasıl öyleydi yani. Annem hala açıktır, hiç bir zaman babamın kapan dediğini duymadım. Diyebilirdi! Çok dinine düşkün bir adamdı çünkü. Beni uyarır, hala secde yüzü görmedin der, ak kaç yaşına geldin der. Emekli olayım baba bakarız derim ben. Şimdi vakit yok (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Şehir ya da kültür fark etmeksizin bazı kadınlar ise babaları da dâhil olmak üzere yakın çevrelerinde gördükleri erkek figürünün daha demokratik, modern ve baskıcı olmayan bir erkek modeli olduğunu belirtmişlerdir.

“Soyu devam ettiren/daha değerli”

“Toplumda erkek figürü” teması odağında üçüncü olarak en çok vurgulanan erkek figürü “soyu devam ettiren/daha değerli” teması ile tanımlanmıştır.

Demek ki bu Türkiye'de nereye gidersen git yani erkek çocuk olunca bunun çok tartışmalarını da yaşadık eşimle. Dedim ki ne anlamı var yani erkek ya da kız. İsterdim ki kızım olsun. Bana yani ilerde sen şu annenin kapısını çalmayacaksın ama annenin bir kızı olsaydı, onun kapısını çok çalardı. Her sıkıntısında annesine giderdi yani. İsterdim ki kızım olsun, bu sebepten ötürü. Ama söylediğim gibi bu soy devam ettirme, soyadı devam ettirme vs böyle şeyler var ya ama artık bunu aşacağız (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Daha değerli gibi anlaşılıyor mesela hala. Örneğin, mesela erkek çocuk olduğunda daha değerli gibi anlayanlar var hala ama bizde tabii öyle değil. Bizde de gene çok o konuda kadın erkek açısından çok böyle uçurumlar yok. Hani belki gelişmiş bir şehirde yaşamadık ilçede yaşadık ama orda hani gelişmiş, ekonomik olarak iyi durumda olması belki bunlarda etkili yani daha mesela köy gibi bir yerde hani yaşasak biraz daha farklı olabilirdi. Yani orda erkek daha değerli gibi bir anlayış olabilir (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Erkek olmak ıı eskiden bu yana hep şey böyle hani kız çocuk olmak değil de “aa erkek çocuğu var”. Daha bir önem arz ediyordu tabii. Bizim, çocuklukta yaşadığımız, biz dört kız kardeşiz, erkek yok. Bir teyzenin, biz küçükken işte “siz kimin çocuğusunuz?” biz dedik “böyle, böyle”, işte anneme söyledi, dizlerine vurdu elini. “Tüh dedi, oğlun yok mu demek dört tane mi kızın var?” (karşılıklı gülerek). Hani köyde gittiğimizde. Bu şekilde, bizim toplumda da böyleydi yani. Erkek çocuk daha bir değerliydi, öndeydi ama öyle mi, değil bence. Dedemin mesela, çok özel şeyler bunlar ama, dedemin, yedi kardeş annemler., iki erkek, beş kız, “keşke o ikisi de kız olsaydı” dediğini biliyorum. Annemin ailesinde bu şekilde biliyorum yani. Ama babam tek erkekti. Babaannem hep bir erkek çocuk, erkek evlat olsun, oğlum tek. Annemden hep böyle bir erkek çocuk beklentisi ama nasip, kader. Allah kız vermiş. Hayırlısını vermiş yani diyelim (gülerek) (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar toplumdaki erkek figürünü tanımlarken, daha doğuştan değerli olduklarını ve soyu devam ettirme açısından erkeklere daha çok değer verildiğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle de toplum kadından erkek çocuk doğurmasını beklemektedir (Küçük, 2003).

“Otorite figürü/sözünün geçmesi istenen ve beklenen”

“Toplumda erkek figürü” teması odağında, kadınlar tarafından tanımlanan bir diğer erkek figürü ise *“otorite figürü/sözünün geçmesi istenen ve beklenen”* şeklindedir.

Erkek figürü, işte babam biraz daha şey, evde onun sözünün geçmesi istenen ve beklenen, daha otorite figürü gibiydi. Bütün kararları o alırdı. Doğru ya da yanlış hiç sorgulanmazdı ve kabul edilirdi direk (44-MU-46(B-2)-ONAY/RET-BURSA).

Ha erkek çalışır, erkekler de dağda çalışır, benim doğduğum köyde, doğduğum yerlerde. Yani böyle şeydir, ıı çocuklarına bağırın, çocuklarına yasaklar koyan, odur yani erkek. Bu şekilde karısına, çocuklarına söz geçiren, o adam iyidir, makbuldür. Niye, çocuklarına ve karısına söz geçiriyor. Bunu nasıl yaptığının bir önemi yok (gülerek). Ha beni doğduğum yerler öyle (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar toplumdaki erkek figürünün otoriteyi temsil ettiği ve sözü geçen kişi olarak erkeklerin ailede baskın olduklarını dile getirmişlerdir. Baykal (1991, s. 70)'ın çalışmasında da benzer şekilde aile içinde babanın otorite figürü olarak algılandığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak, kadınlar *“toplumda erkek figürü”* teması odağında erkekleri; *“dışarıda çalışan/eve ekmek getiren/evle çok alakası olmayan”*, *“baskıcı olmayan/demokratik/modern”*, *“soyu devam ettiren/daha değerli”* ve *“otorite figürü/sözünün geçmesi istenen ve beklenen”* şeklinde tanımlamışlardır.

Daha önceki bölümde “Türkiye’de/toplumda kadın figürü” teması odağında kadın figürlerini, “fedakâr kadın: sürekli çalışan, her şeyi yapan, emeği görülmeyen”, “Osmanlı kadını/otoriter kadın”, “modern/özgür kadın” ve “geleneksel kadın” olarak ifade eden kadınlar, toplumdaki kadınları daha çok çalışan, ezilen, değeri bilinmeyen ve geleneksel kodlarla şekillenen bir kadın olarak tanımlamışlardır. Ancak erkekleri ise daha rahat, baskın ve daha değerli olarak tanımlamaları dikkat çekmektedir. Ayrıca yine önceki bölümde “kadın olmak: Türkiye’de çok zor!” teması odağında toplumda kadın olmayı “yıpranma”, “güçlü olmak”, “sorumluluk”, “değersiz olmak/yok sayılmak”, “baskı/mücadele/zorunluluklar”, “ikinci planda/ikinci sınıf vatandaş/bir-sıfır geride olmak”, “fedakârlık/özveri”, “eleştirilen/suçlanan taraf” ve “tecavüz/istismar/cinayet” gibi olumsuz ifadeler tanımlayarak toplumda kadınların yaşadıkları zorlukları ve üstlendikleri sorumlulukları vurgularlarken; erkekler için tam tersi olarak zorluklardan ziyade daha rahat olduklarını, sorumluluklardan ziyade tek sorumluluklarının dışarda çalışmak olması dışında özellikle ev ile ilgili hiçbir sorumluluk üstlenmediklerini ve tüm bunların yanı sıra kadınlar birçok konuda “sen kadınsın algısı” ile kısıtlanırken erkeklerin “erkektir yapar algısı” ile toplumda rahat bir hayat sürdürdüklerini, kadınlar her şeyi üstlenmelerine rağmen emeği görülmeyen ve değersiz olan taraf olurken erkeklerin daha değerli olduklarını ifade etmişlerdir.

Özetle; “toplumda erkek olmak: erkek figürü” teması odağında “toplumda erkek figürü” ve “toplumda erkek olmak: erkek egemen/ataerkil toplum yapısı” temaları incelenmiş ve kadınların toplumda erkek olmaya ve erkek figürlerine dair algılarının kadınlara göre daha olumlu olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kadınların toplumda erkek olmaya yönelik bakış açılarında da toplumsal cinsiyet algısının baskın olduğu söylenebilmektedir.

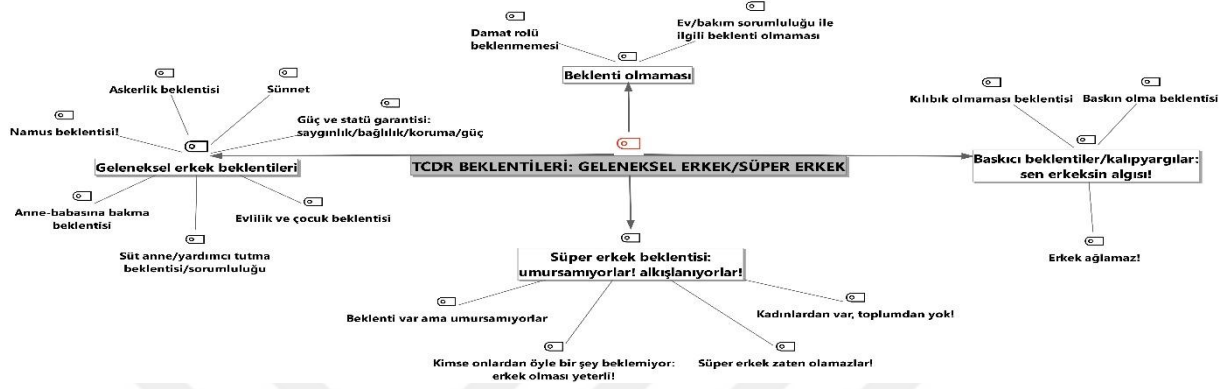
4.3.1.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Rol Beklentileri: Geleneksel Erkek/Süper Erkek

“Kültürel ideal erkek imgesi” ana teması odağında ilk olarak ön plana çıkan “Toplumda erkek olmak: erkek figürü” temasının yanı sıra ikinci olarak “TCDR Beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar kendilerine yönelik toplumsal ve kültürel beklentilerin yanı sıra erkeklere yönelik toplumsal cinsiyete dayalı beklentilerin neler olduğundan bahsetmişlerdir.

Ben toplum erkekten daha az şey bekliyor diyemeyeceğim. Bence yani erkeğin de yapması gerekenler var. Asıl bugüne kadar toplumun erkekten beklediği şeyler çoktu, çok fazlaydı Var aslında. Toplumun erkeklere yüklediği de çok şey var. Yani aslında işin temelinde normalde toplum erkeğe yüklüyor. (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani şey ı dediğim gibi ben erkekler için de hayatın çok kolay olduğunu düşünmüyorum. Yani Türk Toplumunu için konuşuyorum. Evet bir şeyler zaten erkeklerin etrafında dönüyor görünüyor yani özellikle ev işleri kısmında onların da farklı durumlarla uğraştığını düşünüyorum. Yani bir baba olarak rolü farklı işte bilmiyorum (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar toplumun erkeklere yüklediği sorumluluk ve beklentilere değinmeden önce toplumun erkeklere de çok fazla beklenti yüklediğini belirtmişlerdir.

Şekil 37. TCDR Beklentileri: Geleneksel Erkek/Süper Erkek (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 37’de görüldüğü gibi kadınların toplumun erkeklere yükledikleri beklentilerden bahsettikleri “TCDR Beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek” teması odağında “geleneksel erkek beklentileri”, “beklenti olmaması”, “baskıcı beklentiler/kalıpyargılar: sen erkeksin algısı!” ve “süper erkek beklentisi: umursamıyorlar! alkışlanıyorlar!” alt temaları ön plana çıkmıştır.

4.3.1.2.1. “Geleneksel Erkek Beklentileri”

“TCDR Beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek” teması odağında ilk olarak ön plana çıkan ve en çok vurgulanan alt tema “geleneksel erkek beklentileri” dir. Bu tema odağında kadınlar toplumun erkeklerden geleneksel bir erkeği ifade eden beklentilerinden bahsetmişlerdir.

“Güç ve statü garantisi: saygınlık/bağlılık/koruma/güç”

“Geleneksel erkek beklentileri” teması odağında kadınların hemen hemen tamamı toplumun erkeklerden “güç ve statü garantisi: saygınlık/bağlılık/koruma/güç” beklentisi olduğunu dile getirmişlerdir.

İş. İyi bir iş. Yüksek maaşlı, garantisi olan bir iş. SSK’lı. Ondan sonra. Valla o da iki göreceli. Mesela hani ya iyi bir baba, iyi bir eş, evlenmesi, tabii ki erkeğin de evlenip hemen bir çocuğunun olması. Bir taraf için de çalışsın, evlensin ama evlenebilir, evlenmeyebilir, evlense de olur, bir beklentisi, güçlü olması çok bekleniyor erkekten. Her şartta stabil olarak. Bence bu kadar (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Mesela kız istemeye giderken kızın kriterleri çok fazla sorulmaz ama erkeğin kriterleri sorulur. Çok şey sorulur erkeğe. Evin var mı, araban var mı, şunun var mı, bunun. Sanki kız vermeyecek tapu senedi geçirecek üstüne yani. O yüzden erkeğin birçok şeyi yapması gerekiyor. Özellikle bu anlamda, bu konuda ve işte erkeklik olgusu var ya yüklediği en büyük yük bize gelin onlara da o erkek. Sen erkeksin. Sen erkeksin (...) kız istemeye gidiyorsun, evdir paradır puldur vesaire soruluyor (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani erkekler tam manasıyla böyle hani daha naif daha kibar insanlarında dışlandığı bir durum var. Bu hem kadınlar tarafından dışlanıyor hem erkekler tarafından. Yani erkekler böyle masaya yumruğunu vurunca çok güçlü, yani nerdeyse şiddet edince bile güçlü ama çok kibar, anlayışlı olunca da güçsüz, o kadarda güçsüz oluyor. Yani feminen deniliyor. Hem bunu kadınlarda öyle söylüyor o biraz öyle, erkeklerde böyle söylüyor (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Erkekten beklentiler de şu yönü ile çok keskin kılıç diyebiliriz, şu yönleri ile mesela erkeklerden güçlü olmaları parasal açıdan çok güçlü olmaları bekleniyor. Bunun dışında adam çok kaba sabaymış, falan onlara pek bakıldığı yok. Hani böyle bir bakış açısı var. Güç çok isteniyor erkekten. Sağlam bir duruş olsun, işini yoluna koymuş, işini biliyor olsun. Bu konularda da onların bir toplumsal yük taşıdıklarını düşünüyorum. Ya da mesela şöyle diyeyim daha az gelire sahip daha kısıtlı gelire sahip erkekler için hep şey, ama çok insanlığını takınmış, öyle diyeyim artık hani, ne kadar doğru bir tabir olacak bilmiyorum ama, ama insanlar açısından mükemmel diyeceğimiz erkekler için toplumun da böyle bir şeyi var, giyotini var yani. Daha çok para, daha iyi gelir, daha iyi kazanç. erkeklerden beklenti en başta bu. İş ile ilgili, diğerleri daha sonrasında geliyor sanki gibi düşünüyorum ama dediğim gibi bu şeye açık bir konu, yoruma, kişiye göre değişecek bir durum. Bu bekleniyor (49-NB-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar toplumun erkeklerden temel olarak güçlü olmalarını beklediklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca söz konusu gücün hem maddi anlamda hem de fiziken koruyup kollamak anlamında güçlü olmalarını beklediğinden bahsederek “*maddiyat beklentisi: para kazanma/evi geçindirme beklentisi*” ve “*ailesine sahip çıkma/evine bağlı olma beklentisi*” temalarına vurgu yapmışlardır.

Bunun dışında işte eşine, evine bağlı olsun, işte gözü dışarıda olmasın bekleniyor (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Erkekten neler bekliyor, aynı şeyleri bekliyor ama tabii erkek, bana göre erkeğin sorumluluğu daha az ya. Kabul etmeseler de çok basite indiriyorum ama ne yapacak, evine çocuğuna sahip olacak. Ama bizim onun yanında daha fazla sorumluluğumuz var (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Erkek eğer bir aile babasıysa, para kazansın, evini geçindirsin yeter. Ekstra hiçbir şey yapmasına gerek yok. Hatta ekstra yaptıkları, yapmaması gereken şeyleri yaptığında da maalesef göze batmıyor (gülerek). Çoğu kişi için bu böyle (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Dediğim gibi bence onların işleri de kolay değil. Erkeklerde işte para kazanmak, eve ekmek getirmek yani ben mesela ilk annemle, anneme babama bahsederken annem şöyle yaptı, hangi bölümü okuyor, işletme dedim, işletme mi, işletme yerine mühendislik olsa ya ben anne diyorum niye işte bende işletmede okuyorum, sen kadınsın diyor bana, yani anlatabiliyor muyum? (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar toplumun erkeklerden temelde evini geçindirmesi ve evine bağlı olmasının yanı sıra maddiyat, bağlılık, koruma, güç ve statü beklediklerini vurgulamışlardır. Ancak tek beklentilerin bunlar olduğunu ve çok da bir şey beklenmediğini de eklemişlerdir. Dolayısıyla toplumun erkekten daha çok ailenin maddi gereksinimlerini karşılama ve aileyi ayakta tutma, koruyucu, kollayıcı, güçlü ve cesur olma gibi daha çok maskülen özellikler

atfettiği ve beklediğini, daha kibar ve anlayışlı olmak gibi özelliklere sahip olan erkekleri feminen ve güçsüz şeklinde damgalayarak dışladıklarını vurgulamışlardır.

“Askerlik beklentisi”

“Geleneksel erkek beklentileri” teması odağında kadınlar, erkeklerden “güç ve statü garantisi: saygınlık/bağlılık/koruma/güç” beklentisinin yanı sıra ikinci olarak “askerlik beklentisi” olduğunu dile getirmişlerdir.

İı onun dışında aslında erkekten çok aman aman bir beklentileri yok bizim toplumumuzun. İşte işinde gücünde olsun, mesleğini edinsin, askerliğini yapsın, yapması lazım diye düşünüyor toplum, o da ayrı bir mesele (gülerek), İı doğal olarak yani, ama günlük yaşantıya dair toplumun erkekten çok büyük beklentileri yok (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Yani toplumun beklentisi erkekten askerliğini yapması, iş bulması, evlenmesi, en önemli beklenti bu ve evlendikten sonra da ıı ailesine iyi bir baba olması. Bence toplumun beklentileri bunlar (02-ŞU-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Yani beklenti varsa da çok düşük, hani işte dediğim gibi evlensin, askere gitsin, baba olsun falan bu kadar (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar erkeklerden çok fazla beklenti olmadığını ve meslek, güç ve statünün ardından bir de askerlik beklentisi olduğunu dile getirmişlerdir.

“Evlilik ve çocuk beklentisi”

“Geleneksel erkek beklentileri” teması odağında “güç ve statü garantisi: saygınlık/bağlılık/koruma/güç” ve “askerlik beklentisi” nin yanı sıra son olarak en çok “evlilik ve çocuk beklentisi” olduğunu dile getirmişlerdir.

Yani çünkü şey mesela nasıl söyleyeyim, bir beklenti varsa mesela hadi en basitinden şey diyeyim işte, evlensin, işte çocuğu çocuğu olsun (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Tabii ki erkeğin de evlenip hemen bir çocuğunun olması. Bir taraf için de çalışsın, evlensin ama evlenebilir, evlenmeyebilir, evlense de olur (...)Her şartta stabil olarak. Bence bu kadar (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar evlilik ve çocuk beklentisini olmasa da olur şeklinde ifade etmekle birlikte erkekten böyle bir beklentinin de olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca temel olarak meslek, evlilik ve askerlik olarak ifade ettikleri beklentilere bazı kadınlar “anne-babasına bakma beklentisi”, “sünnet”, “sütanne/yardımcı tutma beklentisi/sorumluluğu” ve “namus beklentisi” gibi beklentileri de eklemişlerdir.

Bence yani erkeğin de yapması gerekenler var. Asıl bugüne kadar toplumun erkekten beklediği şeyler çoktu, çok fazlaydı. İşte belki herkesin söylediği gibi klasik olacak ama işte erkek evine bakacak, para getirecek bilmem ne. Bir kere en baştan bu kisvenin erkeğe sadece yüklenmesi de sıkıntı bence. Çünkü bu zor bir kisve ve kadın işinde başarısız olduğu zaman gurur rencide edecek bir şey değil ama erkek başarısız olduğu zaman erkek para kazanamadığı zaman bu çok onur kırıcı bir şey. Mesela kız istemeye giderken kızın kriterleri çok fazla sorulmaz ama erkeğin kriterleri sorulur. Çok şey sorulur erkeğe. Evin var mı, araban var mı, şunun var mı, bunun. Sanki kız vermeyecek tapu senedi geçirecek üstüne yani. O yüzden erkeğin birçok şeyi yapması gerekiyor. Özellikle bu anlamda, bu konuda ve işte erkeklik olgusu var ya yüklediği en büyük yük bize gelin onlara da o erkek. Sen erkeksin. Sen erkeksin. Askerlik yapıyorlar bu

vatanı koruyorlar. Canlarını atıyorlar yani tehlikeye. Ne kadar zor. Daha küçücükken sünnet ediliyorlar. Yani oradan başlıyor, askerlikle devam ediyor, kız istemeye gidiyorsun, evdir paradır puldur vesaire soruluyor. Her şeyi geçtim. Kızım kötü yola düşüyor. Bir baba olarak sen namussuz oluyorsun. Karın kötü bir şey yapıyor bir erkek olarak sen namussuz oluyorsun. Yani namus kisvesi kadına yüklenirken diğer taraftan aslında erkeğe yükleniyor. Erkek dolayısıyla bu yüzden cinayet işliyor aslında. Bu yüzden öldürüyor. Hani namusunu temizleme şeyi erkeğe yükleniyor. Bir kadına deseler ki şey topluluğunda kendini işte bu Kürt Toplumlari yapıyor ya Doğu'da. Kendini öldüreceksin ceza olarak. Hiç bir kadın yapmaz. Hiç bir kadın. Kapıyı kilitleyeceğim hala ses geliyor korktum. Hiç bir kadın kendini öldüremez, yapamaz bunu ama abisine diyorlar ki sen öldüreceksin. Yani namus kisvesi yüklüyorlar erkeğe. Senin namusun, senin namusun. Belki istemiyor birçok erkek bunu. Belki karısı aldattığı zaman, nasıl bir kadın kocası aldattığı zaman boşanıyor gidiyor, arkasını dönüyor ya da ne bileyim kabul eden kadınlar da çok. Erkek karısını çok seviyor. Kadın aldatıyor mesela. Karısını affetmek istiyor aslında. Kadının sebepleri gerekçeleri var ama hiç bir erkek affedemiyor, dönemiyor. Çünkü toplumun ona yüklediği bir yük var. Çok da sevse yapamaz bir erkek bunu ama kadın yapıyor. Kadında öyle bir olgu yok. Erkek mesela çoğu toplumda boşanıp gidemiyor sadece. Ta başka şeyler de yapması gerekiyor o kadına. Çünkü onun namusuna leke sürdü diye bir tabir var bizde, Türk Toplumunda (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bir evlat olarak, yaşlandığında annesine babasına bakması bu, bu kadar (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Sonuç olarak, “*geleneksel erkek beklentileri*” odağında bazı kadınlar toplumun erkeklerden çok şey beklemediğini bazıları ise onlardan da çok şey beklendiğini dile getirmekle birlikte temelde evlilik, askerlik, sünnet, anne babasına bakma ve en önemlisi güç ve statü beklendiğini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla Aktaş (2011)’in çalışmasında da benzer şekilde erkekte temel olarak “aileyi geçindirme”, “eşini ve çocuklarını koruma ve kollama” ve evine ve çocuklarına bağlı bir “baba olma” gibi beklentiler olduğu belirtilmiştir. Burada dikkat çeken en temel nokta ise kadının toplumda güçsüz, naif ve korunmaya muhtaç olduğu ve hem emeğinin hem de bedeninin denetlenmesi gerektiği algısı nedeniyle erkeğe güç ve statü, evlilik, anne ve babaya bakma, kadını ve ailesini namusu da dahil olmak üzere her anlamda koruma ve kollama gibi beklentilerin yüklendiği görülmektedir.

4.3.1.2.2. “Beklenti Olmaması”

“*TCDR Beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek*” teması odağında ikinci olarak ön plana çıkan tema ise “*beklenti olmaması*” alt temasıdır. Bu tema odağında kadınlar, toplumun erkeklerden hiç bir beklentisi olmadığını, önceki temada sıralanan temel beklentileri olsa bile söz konusu beklentileri artık kadınların da karşıladığını dolayısıyla erkeklerden beklenti olmadığını ile getirmişlerdir.

Ya bilmiyorum erkekte artık ne bekleniyor. Yani artık parayı da kadın kazanıyor. Toplum herhalde sadece para kazansın, iyi bir arabası olsun... Ben erkekte artık çok fazla şey beklendiğini düşünmüyorum açıkçası (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Ha işte toplum erkekten hiç bir şey beklemiyor. Ondan kaynaklanıyor bunlar. Toplum, erkek işte evlensin, çocuk yaptırın, ondan sonra işte ailesine sahip çıksın, başka bir şey beklediği yok yani erkekten. Bir tek bunu bekliyor ama bütün detaylar kadında bence (24-EKK-30(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Para kazansın, gördüğüm kadarı ile, para kazansın, ev geçindirsin başka da bir şey sanki beklemiyor şu anda (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar temel beklentiler dışında erkeklerden başka beklentilerin olmadığını vurgulamışlardır. Ayrıca çok önemli noktalara değinerek, özellikle kadınlar için yükü en ağır olan “*gelin rolü*”nün karşılığı olarak erkeklerden “*damat rolü beklenmemesi*” ve “*ev/bakım sorumluluğu ile ilgili beklenti olmaması*” temalarına vurgu yapmışlardır.

“*Damat rolü beklenmemesi*”: “*kızımızı mutlu etsin yeter!*”

“*Beklenti olmaması*” teması odağında kadınlar ilk olarak ve çok önemli olduğunu vurgulayarak erkeklerden “*damat rolü beklenmemesi*” temasına değinmişlerdir.

Beklenti olsa da bence erkekler bu beklentiler konusunu çok önemsemiyor. yani ıı mesela iyi bir damat, şimdi bakıyorsun mesela benim ıı kayınvalideme kayınpederime yaptığım kadar benim eşim benimkilere yapmıyor. Ama benimkilere bekliyor mu, zaten çok fazla beklediklerini de düşünmüyorum. Ya da belki tanıdılar da artık o yüzden. ıı bizde hep şey var, ama işte bu da erkek egemen toplum olduğumuz için, yani ıı hiç bir erkek annesi babası tutup da "oğlum gittiği yerde mutlu olsun" diye düşünmez yani. "Oğlumdur zaten kendini mutlu etmenin yolunu bulur" derler. Ama maalesef işte sen kadın olduğun zaman, ıı anne baban "aman eşiyile mutlu olsun da, gittiği yerde eziyet görmesin de" böyle bir var yani. o yüzden senin mutlu olman, senin anne babana yetiyor. Yani ekstra bir damattan beklenti çoğunda olmuyor (10-SG-36(E-1)-ONAY/BELİRSİZ-AKSARAY).

Damat olarak da hani ekstra ekstra bir beklentileri yoktu açıkçası. Klasik normal ziyaretlerimizi yapıyoruz hala öyle. Ya gerçi annem de şu an bana yakın oturuyor, birlikte çocukla ilgileniyor. Daha ilkokula giderken daha çok ilgileniyordu da şimdi ortaokula başlayınca biraz daha azaldı. İyiler yani, genel olarak eşimle ailemin arası iyidir. Hani çok fazla bir beklentileri olmadığı için A' dan, çok fazla istekleri, talepleri olmadığı için iyiler (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Genel olarak kadınların ailelerinin erkeklerden damat rolü beklenmediğini dile getiren kadınların yanı sıra bazı kadınlar ise ailelerinin erkeklerden tek isteklerinin “*kızımızı mutlu etsin yeter!*” ve “*saygı beklentisi*” olduğunu dile getirmişlerdir.

Yani aslında benim ailemin geçen akşam hatta bana da itiraf etti, hani 23 yıldır kayınvalidemden hiç bir şey duymadım, benim ailemin hani saygı sadece, başka hiç bir şey yok ki, onda da hiç bir kusur etmedi zaten de (30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

Damattan zaten beklentiye girmez. Damat gider, o evde oturur, yemeğini yer, kalkar tamam budur yani. Ondan beklenti sadece yemeğini yesin (gülerek). Hani hatta ekstra hani üstüne şey olur hani ıı üstüne hani ne biliyim,, Ya benim ailemden aslında çok da fazla bir beklenti yok. Yani hani illa hani şöyle olsun. Ya onlar bizim mutlu olmamızı istiyorlar. Tek istedikleri o, eskiden de öyleydi. Ben bekârken de benim mutlu olmamı istiyorlardı (...) Babam mesela biz küçükken çok fazla karıştırdı her şeyimize ama ha belli bir yaştan sonra artık iş hayatına da başlayınca artık çok karışmıyor hani artık mutlu, sadece mutlu olmamızı istiyor, bu. Yani gerçekten o. Hani zaten uzaktalar çok sık görüşmüyoruz. Hani tek istedikleri bizim mutlu olmamız, sağlıklı, huzurlu, iyi bir yuva kurmamız, çocuklarımızı iyi yetiştirmemiz (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Ya benim hani ailemle onlar aslında çok fazla vakit geçirme imkânı bulamıyorlar, hani uzak oldukları için. Ama yani aslında bi, hani düşündüğümüz zaman hani onun ailesi benden ne bekliyor, ev işlerine yardımcı olmamı bekliyor. Onun dışında sadece saygı. Yani hani eşimde hani aileme saygılı ama ev işlerinde zaten hani bir katkısı olmadığı için onlar hani farklı,, hani bir beklentileri yok ondan. Sadece hani onlar, sadece kızımı mutlu etsinler ıı hani etsin, bize saygılı olsun, onların başka bir beklentisi yok yani daha damatlarından (03-MB-29(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar erkeklerden damat rolünde herhangi bir beklenti olmadığını vurgulayarak kendi ailelerinin eşlerinden sadece saygı ve kızlarını mutlu etmeleri yönünde bir beklentileri olduğunu onun dışında herhangi bir beklentiye girmediklerini dile getirmişlerdir. Bu durum kadınların daha çok özel alandaki roller atfedilmesi ve erkeğe kamusal alandaki roller atfedilmesi ile bağlantılı olarak erkekten damat rolü de dahil olmak üzere özel alana ilişkin beklentilerin olmadığı ve Türk toplumunda daha çok baba evinde “misafir” olan ve koca evinde “gelin” olduğu algısı ile yüklenen gelin rolü ve özellikle “hizmet” rolü ile erkekten daha çok beklenti yüklendiğini göstermektedir.

“Ev/bakım sorumluluğu ile ilgili beklenti olmaması”

“Beklenti olmaması” teması odağında kadınlar ikinci olarak ise *“ev/bakım sorumluluğu ile ilgili beklenti olmaması”* temasına değinmişlerdir.

ıı bir kere erkeklerden aileyle ilgili çok fazla bir sorumluluk açıkçası şu anda beklenmiyor. Evi geçindirmesi dışında. Aileyle ilgili bir sorumlulukları ben göremiyorum çok. Ha şu an şöyle ilgili, babalar şu anda yani gerçekten çok ilgili çocuklarıyla, eşleriyle. Hafta sonları alıyorlar işte. Eskiye nazaran şu andaki babaları ben çok beğeniyorum evliliklerde. Daha böyle rol üstleniyorlar ama ıı bizim gibi bir baskı yok. Şimdi ıı o eve girdiğinde karşı taraf eleştirdiğinde, o evin kadını eleştiriyor. "Ay işte dağınık, pis, işte pis kadın" falan. Adama bir şey diyorlar mı, demiyorlar. Ya da işte şu kadar çeşit yemek yapmış. Adama bir şey deniyor mu, denmiyor. hep bir suçlu, sorumlu kadın oluyor evle ilgili şeylerde. O yüzden erkeklerden çok fazla, ev anlamında hani aile hayatı anlamında çok fazla bir şey beklenilmediğini düşünüyorum (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Bir aile, evin düzeni iyiyse kadından buluyorlar, kötüyse de en başta kadından buluyorlar. İşte kadın kötüydü, işte şöyle yapıyordu. Erkeğe suç bulmuyorlar genellikle. Ailede bir problem varsa erkek böyle yaptı demiyorlar. Hemen ilk suçluyu kadında buluyorlar yani. İşte o öyle giyindi de öyle yaptı da, işte böyle davrandı da, zaten yemek yapmazdı da, zaten çamaşırlarımı yıkmazdı da, zaten pasaklının tekiydi. Hemen ilk suçlanan kişi toplumda kadındır bütün olaylarda. Erkeğin ne yaptığına bakmıyor maalesef Türk toplumu (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Erkekten hani bizim ailede her şey eşit olduğu için çok farklı değil ama erkekten açıkçası çok fazla bir şey beklenmiyor ev ile ilgili (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Sonuç olarak; *“beklenti olmaması”* teması odağında kadınlar özellikle ev sorumlulukları ve damat rolüne ilişkin erkeklerden bir beklenti olmadığını dile getirmişlerdir. Ayrıca beklenti olmadığı gibi ev ile ilgili herhangi olumsuz bir durum olduğunda da toplumun erkekten önce kadını suçladığını, bütün sorumluluğu kadına yüklediğini özellikle vurgulamışlardır. Yine bu durum kadının birincil sorumluluğunun ev idaresi erkeğin ise evi geçindirme şeklindeki toplumsal cinsiyet rolleri algısından kaynaklanmaktadır. Yine gelin

rolünde de bir önceki bölümde “*hem geleneksel hem modern kadın olma beklentileri: süper kadın olma!*” teması odağında ön plana çıkan “*iyi gelin olma beklentisi*” nde kendilerine birçok beklenti yüklediğini ancak erkeklerden damat rolünde herhangi bir beklenti olmadığını vurgulamışlardır.

4.3.1.2.3. “Baskıcı Beklentiler/Kalıp Yargılar: Sen Erkeksin Algısı!”

“TCDR Beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek” teması odağında “*geleneksel erkek beklentileri*” ve “*beklenti olmaması*” temalarının yanı sıra üçüncü olarak “*baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen erkeksin algısı!*” alt teması ön plana çıkmıştır.

Bu tema odağında ise kadınlar bir önceki temada “*erkektir yapar algısı!*” teması ile erkeklerin sahip olduğu pozitif ayrıcalıklardan bahsederlerken “*baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen erkeksin algısı!*” teması ile tam tersi olarak “*sen erkeksin algısı*” ile erkeklere yüklenen ve baskı niteliğinde olan beklentilerden bahsetmişlerdir. Söz konusu beklentileri ise “*kılıbık olmaması beklentisi*”, “*baskın olma beklentisi*” ve “*erkek ağlamaz*” temaları ile vurgulamışlardır. Akgül Gök (2013)’ün de belirttiği gibi bu durum toplumda kadınların naif ve zayıf erkeklerin ise sert ve güçlü özelliklerle bağdaştırılması ve toplum tarafından erkeklere “*sen erkeksin, erkekler ağlamaz, ne kadar güçlüsün*” gibi söylemlerle toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının şekillendirilmesi sağlanmaktadır.

Erkekten de aynen şey ı höd dediği zaman kadını susturan, genelde böyle şeydir erkeğin egosunu şişiren, ondan sonra işte ı baskıcı hani erkeğin daha çok baskın olmasını, hani erkeğin saygısını baskıyla sağlamasını istiyor. Yani erkeğin böyle hani daha sevecen olduğunda kılıbık oluyor. Aslında kılıbık değil, kalbini korumasını sağlamalı, yani bi bakıyorsun hani toplumda çok da böyle sevecen, eşine yardım eden, atıyorum işte bi çıkıp da cam silen bir erkeği gördüğü zaman "aa ya şuna bak ne kadar kılıbık" diyor. Halbuki değil. Sormamalı. Halbuki yani kalp kalbi, halbuki yani her erkek çocuğuna, kadına diyorum ya işte yani kılıbık da değil de kalbi ılıklığı öğretmeleri (08-RS-41(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Biraz daha iş anlamında hani işe katılım, o anlamda. Baskınlık, baskın olabilme, o şeyi hissettirme, birazcık "Erkek misin oğlum?" hani bir şey "Erkek misin sen oğlum?" diyor mesela bir konuda (...)"Evde iş yaparım ama kimseye söyleme, karizmam bozulu", kılıbık derler korkusu çok fazla var (...) ı "Hiçbir yerde anlatma." der. Söylediğimde de kızar yani. (58-Yİ-37(E-2)-ONAY/BELRSİZ-AKSARAY).

Erkeğin de işi çok kolay değil. Erkek farklı. Erkek korkmaz, erkek niye korkmaz, erkek ağlamaz, erkek şunu yapmaz, işte montunu hemen kadına verir filan (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar toplumun erkeklere “*sen erkeksin algısı*” ile beklentiler yüklediğini ve tıpkı kadınlar gibi erkeklerin de bu söylemler ve söz konusu beklentiler ile ilgili baskı hissettiklerini dile getirmişlerdir. Ancak bir önceki bölümde “*baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen kadınsın algısı!*” teması odağında kadınlara; “*yuvayı dişi kuş yapar: kadın bir*

erkeği vezir de eder rezil de”, “davranışlarına dikkat etmesi beklentisi”, “giyimine dikkat etmesi beklentisi”, “geç saatlerde dışarıda olmama beklentisi”, “kadınların okumaması/çalışmaması beklentisi”, “kayıtsız itaat”, “soyadından/kimliğinden vazgeçme beklentisi”, “tek başına seyahat edemez algısı” ve “sadece kadına yüklenen ahlaklı olma beklentisi: bekâret” şeklindeki beklentilerin yüklendiği ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu beklentilerin daha çok zorunluluklar ve kısıtlamalar, itaat ve sorumluluk yükleyici beklentiler olduğu görülürken; “baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen erkeksin algısı!” teması odağında erkeklere yüklenen beklentilerin kadınların aksine itaat kurma, baskın olma ve sorumluluk almama ve sorumluluğu devretme yönünde beklentiler olduğu dikkat çekmektedir.

4.3.1.2.4. Süper Erkek Beklentisi: “Umursamıyorlar! Alkışlanıyorlar!”

“TCDR Beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek” teması odağında son olarak ön plana çıkan tema ise “süper erkek beklentisi: umursamıyorlar! alkışlanıyorlar!” alt temasıdır. Bu tema odağında ise kadınlar erkeklere yüklenen beklentilerden sonra tıpkı kadınlarda olduğu gibi erkeklere yönelik de süper erkek beklentisi olup olmadığından bahsetmişlerdir. Bazıları hem kadınlar hem de toplum tarafından erkeklere yönelik böyle bir beklenti olduğunu dile getirirken bazı kadınlar ise bu yönde bir beklenti olmadığını ifade etmişlerdir.

İlk olarak kadınlar en çok “kimse onlardan öyle bir şey beklemiyor: erkek olması yeterli!” temasına vurgu yaparak erkeklerden süper erkek olmaları konusunda beklenti olmadığını belirtmişlerdir.

Hayır. Bir kadın kadar yok. Az önce de söylüyoruz, onların ki biraz daha kısıtlı. Yapabileni ekstraya giriyor işte. Bence o zaman süperleşiyorlar da onlardan bizim kadar beklenti olduğunu düşünmüyorum (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Onlardan çok fazla beklemiyor, onların erkek olması yeterli. Diyorum ya bir makama getirirken de erkek, boylu poslu mu, biraz o var bizde, toplumda var (40-FÇ-50(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Erkekten öyle çok fedakârlık olacak, onun için fedakarlık yapacağı şeyler beklenmiyor. Erkek için güzel bira eşi, onun hoşuna gidebilecek şeyler. İyi bir arabası, iyi para kazanması, bence tek beklenen şey bu Türkiye'de (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Hayır beklenmiyor. Beklenmiyor. Aslında beklense belki hani en azından beklentiler bir tık daha üste çıkarabilir belki yaşam standartlarını ama beklenmiyor da zaten. Yani beklenti varsa da çok düşük, hani işte dediğim gibi evlensin, askere gitsin, baba olsun falan bu kadar. Hani onun getirilerini yapsın yok mesela. Kadını hamile bıraksın, o var; çocuğa iyi baksın, işte ne bileyim ilgilensin, bir parka götürsün, annesi uyurken biraz ilgilensin, onlar yok mesela ama baba olsun yani. O şekilde. Yani çok kısıtlı. Onların beklentileri ile hani onlardan beklenmediği zaman bizden beklenenler arasında bayağı uçurum var, sıkıntı orada başlıyor zaten yani (31-SÖ-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar kesinlikle erkeklerden her şeyde iyi olsun ve süper erkek olsun beklentisi olmadığını belirtmişler ve çok önemli noktalara değinerek erkeklerden beklenti olmama sebebinin genel olarak toplumda fedakârlık yapılacak şeylerin kadınlardan beklendiğini, kadınlardan beklenenlerle erkeklerden beklenenler arasında bir uçurum olduğunu ve erkeklerin sadece erkek olmalarının bile beklenti olmaması için yeterli olduğunu dile getirmişlerdir.

Bazı kadınlar ise “*beklenti var ama umursamıyorlar*” teması ile aslında söz konusu beklentilerin olduğunu ama erkeklerin bu konuda umursamaz olduklarını belirtmişlerdir.

Yok, ha o istekler var. Şimdi var ama erkeklerde öyle bir çaba yok bana göre. Çevremdekileri bakıyorum, dediğim dedik çaldığım düdüğ meselesi (gülerek). Ama nedense hep bayanlar bir şekilde bayarlardan bekleniliyor. Erkeklerden bekleniliyor, sadece ağızda söylenilip geçiliyor (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Toplumda bir şeyler beklesen de beklemeden de erkekler kadına daha çok yüklenmeye alışmış, onlar rahat. Beklese de toplum, erkekten de bir şey beklese, yok yapmazlar yani (30-EB-41(E-2)-RET/RET-BURSA).

Var aslında, onlar umursamıyorlar (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Şöyle bir şey var onlar bizden daha az sadece o kalıplara ulaşmaya, o hedefleri yakalamaya çalışıyorlar. Bizden daha vurdum duymazlar gibi geliyor (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Beklenmiyor ve hani kendi üstlerine düşen görevler, normalde yapıldığında aslında yapması gerekiyor ama ekstra bir şey yapmış gibi alkışlanıyorlar. Böyle bir durum var. Ve sen hani kadın olarak istediğin kadar yap, kadınsın zaten evini temizlemek zorundasın, yemeği yapmak zorundasın diye bakılıyor (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Bazı kadınlar erkeklerden de süper erkek beklentisi olduğunu ancak erkeklerin umursamadıklarını ve hatta en ufak bir sorumluluğu üstlendiklerinde bile alkışlandıklarını belirtirken bazı kadınlar ise böyle bir beklenti olsa bile erkeklerin zaten süper erkek olamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda “*süper erkek zaten olamazlar!*” teması ön plana çıkmıştır.

Beklentiler var ama erkekler kadınlar ile aynı değil. Olamazlar. Yaratılış olarak olamazlar. Muhakkak şimdi anne rolüne girmiş erkekler var. Eşinden ayrılmıştır, çocukları olmuştur, onlara söyleyebilirim. Ama çünkü anne baba evli ise kesinlikle olamazlar. Çünkü anneleri her yükü alıyor zaten. Benim eşim, diyorum ya her zaman, çok iyi bir insan, bana göre süper baba, ideal bir baba ama yükün %80-90'nı bende zaten. O da yapar, güzel de yapar, ama anneler zaten buna fırsat vermezler ya. Vermiyorlardır bence. Onlar kendi rollerine devam etsin. Kadınlar kendi rollerine devam etsinler. Yok ya, fitrat, yaratılış. Annelik, sonuçta annelere verilmiş bir şey. Babalık başka bir şey, annelik başka bir şey. Fitrat (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Bekleniyor tabi. Eşim dermişim (kahkahayla gülerek). Süper erkek beklentisi vardır. Ama kadınlarda olduğu gibi bir baskı ortamında yoktur. Çünkü bu süper kadın baskısını yapan erkekler. Kadınlar erkeklere öyle bir baskı kurmamaları gerektiğini bilirler zaten. Yani çünkü kendilerine istemeyen bir şeyi kadın bir başkasına yapmaz. Kadın daha detaylı düşündür. Erkekler dediğim gibi düz mantık. Yani süper erkek zaten olamazlar(...) Olabiliyorlarsa olsunlar bence yani (gülerek). Niye olmayacak ki yani, bunları yapmadıkları halde olabilirler yani süper erkek olmakta bir şey yok, karısına iyi davranmak süper erkek şeyine girmemeli, o bir insanlık yani. Kadının doğuşundan, yani bilmiyorum, Havva'dan bu yanadır herhalde

(gülerek), yani bir nanelik şeyiyle birlikte geliyor bunlar aslında. Yani erkek doğum yapsaydı, erkek emzirseydi, erkeğe 11 süt izni verilir. Yani kadının yaratılışında var(17-SÖ-34(E-1)-RET/ONAY-BURSA).

Kadınlar süper erkek beklentisi olsa bile erkeklerin olamayacağını özellikle annelik rolüne değinerek erkeklerin baba rolünün daha farklı olduğunu ve kadınların yaratılış ve fitratları gereği hem annelik hem de her şeyi aynı anda yapabilme yetenekleri olduğunu bu nedenle de erkeklerin süper erkek olamayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Son olarak “*kadınlardan var, toplumdaki yok*” teması ile ise bazı kadınlar süper erkek beklentisinin kadınlar tarafından olduğu ve eşlerinin süper erkek olmalarını isteyebileceklerini ancak toplumun erkeklere yönelik böyle bir beklentisi olmadığını dile getirmişlerdir.

Bu 11 çoğu zaman beklenmiyor. Bekliyorsa da genelde bunu eşleri bekliyor. Eşinden başka hiç kimse böyle bir şey beklemiyor erkekten. Hiç kimse ona böyle bir yük yüklemiyor. Yani bir boşanmada bile baba daha çok işte çocuk annede kalsın diye bakıyor. Hafta sonları almak istemiyor mesela. Böyle 11 örnekler çok fazla. Dolayısıyla 11 erkek her şeyi iyi yapsın gibi bir beklenti yok. Dediğim gibi varsa da bunu sadece kendi eşi yüklüyor (16-EK-27(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınların bir beklentisi var aslında süper erkek bence hani toplumun yada başka bir şeyin süper erkek beklentisi yok (46-ÖÇM-29(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Kadınlar eşleri tarafından erkeklere bazı beklentiler yüklense de genel olarak toplumun erkeklerden her şeyde iyi olmaları ve süper olmaları konusunda bir beklentileri olmadığını dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak, “*TCDR beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek*” teması odağında erkeklere yönelik beklentileri “*geleneksel erkek beklentileri*”, “*beklenti olmaması*”, “*baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen erkeksin algısı!*” ve “*süper erkek beklentisi: umursamıyorlar! alkışlanıyorlar*” şeklinde sıralamışlardır. Bir önceki bölümde “*TCDR beklentileri ve idealler: hem geleneksel hem modern kadın!*” teması odağında kadınlardan beklentileri de “*geleneksel kadın beklentileri*”, “*baskıcı beklentiler/kalıp yargılar: sen kadınsın algısı!*” ve “*hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!*” şeklinde sıralamışlardır. Ancak kadın ve erkekten beklentileri benzer şekilde geleneksel ve modern beklentiler olarak kategorize etmiş olsalar da kadınlar ve erkeklere yönelik beklentiler farklılıklar içermektedir.

İlk olarak; kadınlara ve erkeklere yönelik “*geleneksel beklentiler*” genel olarak meslek, evlilik ve çocuk beklentisi iken kadınlar için ağırlıklı olarak evlilik ve erkekler için ise meslek ve özellikle güç ve statü içeren bir beklentidir. Bu durum yine kadının özel alan atfedilerek ev içi sorumluluklar yüklenmesi erkeğin ise kamusal alana atfedilerek bu alandaki sorumlulukların yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca kadına yönelik

geleneksel beklentiler baskı, fedakarlık, hizmet gibi kadını ezen beklentilerden oluşmaktayken erkeğe yüklenen geleneksel beklentiler ise söz konusu bu baskıları kadın üzerinde kurması, kadını denetlemesii koruyup kollamasını içeren ve onu yücelten beklentilerden oluşmaktadır.

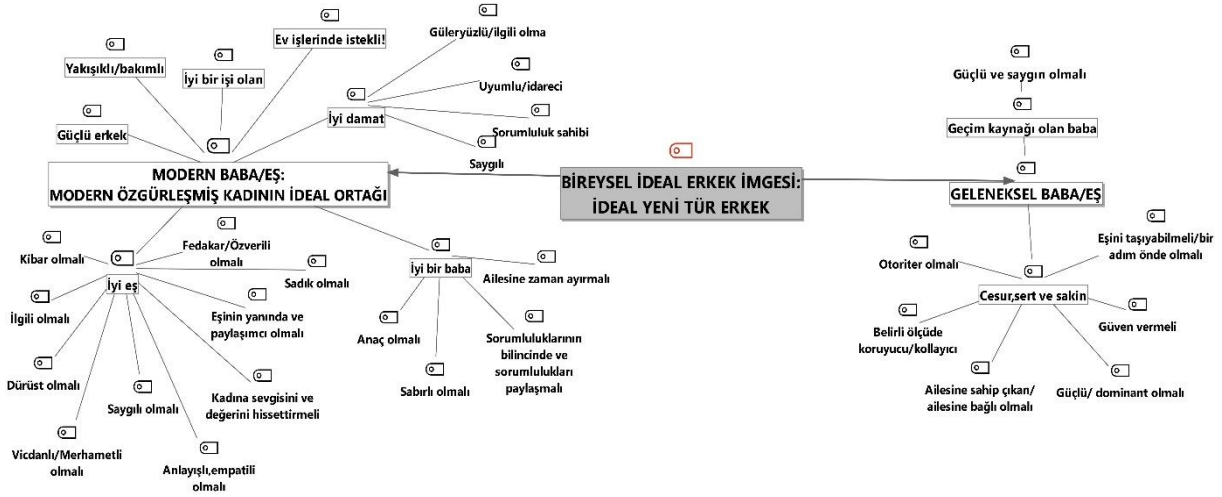
İkinci olarak; “*baskıcı beklentiler/kalıp yargılar*” için ise erkeklerde daha çok “*sen erkeksin algısı!*” ile erkek evde iş yapmaz, kılıbık olur, erkek baskın olmalıdır şeklindeki sorumluluk almama ve itaat bekleme şeklinde ve erkekler için konfor sunan beklentilerdir. Kadınlar için “*sen kadınsın algısı!*” ile ise daha çok kadınların giyimine, kıyafetlerine, özgürlüğüne dikkat etme, itaat etme ve sorumluluk alma şeklinde ve erkekler için konfor sunarken kadınlar için kısıtlamalar getiren beklentilerdir.

Üçüncü olarak ise; “*süper erkek beklentisi: umursamıyorlar! alkışlanıyorlar*” teması ile kadınların büyük çoğunluğunun erkeklerden böyle bir beklenti olmadığını ve erkeklerin kadınlar kadar çoklu rollerin sorumluluklarını almaları beklenmediğini dile getirdikleri görülürken, önceki bölümde “*hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma*” teması ile kadınlardan “*iyi eş*”, “*iyi çalışan*”, “*iyi anne*”, “*iyi evlat*”, “*iyi gelin*”, “*iyi ev hanımı*”, “*iyi evlat*”, “*iyi arkadaş*”, “*bakımlı/güzel olma*” gibi hem geleneksel hem de modern beklentileri içeren birçok beklenti olduğu görülmektedir. Söz konusu beklentilerin erkekler için sadece eşleri tarafından olabileceğini belirten kadınlar ise erkeklerin beklentiler olsa bile beklentileri karşılamaya yönelik çabalarının olmadığını ve bu beklentileri karşılanmadığında erkeklere yönelik yadırgama ya da baskılar olmadığını belirtmişlerdir.

Özetle; toplumun erkeklere göre kadınlardan daha fazla beklentileri olduğu, birçok rolün sorumluluğunun kadınlardan beklendiği ve kadınların üstlendiği ve son olarak kadınların herhangi bir rolü gerçekleştirmediğinde özellikle ev sorumluluklarında toplum tarafından yargılandığı ya da ayıplandığı görülmektedir.

4.3.2. Bireysel İdeal Erkek İmgesi: İdeal Yeni Tür Erkek

“*Süper erkek ideali: süper erkek diye bir şey yok!*” teması odağında ikinci olarak “*bireysel ideal erkek imgesi: ideal yeni tür erkek*” teması ön plana çıkmıştır. “*Kültürel ideal erkek imgesi*” teması odağında toplumun erkeklere yükledikleri kültürel beklentilerden bahseden kadınlar *bireysel ideal erkek imgesi: ideal yeni tür erkek*” teması ile ise erkeklere yönelik bireysel beklentilerinden bahsetmişlerdir.

Şekil 38. Bireysel İdeal Erkek İmgesi: İdeal Yeni Tür Erkek (MAXQDA-codes-sub-codes).

Şekil 38’de de görüldüğü gibi “bireysel ideal erkek imgesi: ideal yeni tür erkek” teması odağında “geleneksel baba/eş” ve “modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı” şeklinde iki alt tema ön plana çıkmıştır.

4.3.2.1. Geleneksel Baba/Eş

“Bireysel ideal erkek imgesi: ideal yeni tür erkek” teması odağında ilk olarak “geleneksel baba/eş” ön plana çıkmıştır. “Geleneksel baba/eş” teması ile kadınlar baba ve eş olarak ideallerindeki erkek modelini tanımlayarak “geleneksel baba/eş” modelini en çok “cesur, sert ve sakin” ve “geçim kaynağı olan baba” temaları ile ifade etmişlerdir.

“Cesur, sert ve sakin”

Kadınlar ideallerindeki eş ve baba modelini “cesur, sert ve sakin” teması odağında, “güçlü/dominant olmalı”, “ailesine sahip çıkan/ailesine bağlı olmalı”, “güven vermeli”, “belirli ölçüde koruyucu/kollayıcı”, “otoriter olmalı” ve “eşini taşıyabilmeli/bir adım önde olmalı” alt temaları ile tanımlamışlardır.

Benim için en önemli şey güven. Çok güvenmem lazım, çok sırtımı dayayabilmem lazım. Böyle uzun uzun konuşabilmem lazım. Her derdimi anlattığımda hani u anlayabildiğini görmem lazım. Eşimle öyle bir şeyimiz var, ilişkimiz var, çok iyi arkadaşız, çok şey paylaştık çünkü çok iyi arkadaşız. Böyle aşk meşk, böyle çok hani...(25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Yani istese ayrılabilirdi. Ben de ayrılabilirdim. Onun bana sahip çıkması, ben belki eşimin beni sevdiği kadar eşimi sevmiyorum. Ama onun bana sahip çıkması, bunca yıl benden ayrılmaması, tamam belki pek çok etken vardır ama temelinde yatan şey o, ben eşimi seviyorum. Şimdi eşim bana söylemese de ben eşimin beni sevdiğini biliyorum. Sabah kalkıp, kahvaltıyı hazırlaması, o beni sevdiğinin bir göstergesi ya da ne bileyim gün içinde bana bir

telefon açıp "Akşama yemeğimiz yok, ne yapalım, şunu yaptırayım mı?" demesi, işte beni düşünüyor yani beni seviyor (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Maddi anlamda bir sıkıntı yok ama ıı erkek de ailesine düşkün olmalı bence. Eşinin, çocuğunun mutluluğu için, o da ıı çaba göstermeli (20-NA-38(E-1)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Korumacı olmalı. Ataerkil bir toplumdaki geliyoruz sonuçta. Korumacı olsun yani (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Yani bir baba bence hem eş olmalı, yeri gelecek eşinin önünde de gidecek, gidecek ya yani böyle taşıyacak, eşim diyeceksin yani, böyle bağıra bağıra eşim diyeceksin. Eş arkada kalmaması bence. Hani derler ya bazen kızlar, hani ya eşitlik falan. Yok ya, bir adım önde olacak yani. Sen kadınsın yani, gene birazcık sevilme ihtiyacı oluyor. Ne kadar kabul etmesek de bir erkek kolunun altına alacak bence eşini (28-AT-47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

Böyle, ı işte bize bir, bir cümlesiyle, mesela diyorum ya çiçek falan değil olay, bir cümle, bir cümlesiyle biz onun şeyini hissedelim, ağırlığını, işte ıı ne bileyim bizim üstümüzdeki baskın gücünü. Aslında yani kadın çok dominant görünüyor olabiliriz dışardan, işte işinde, gücünde bilmem neyinde ama kadın her zaman erkeğin dominantlığını ister. Ne olursa olsun biz Türk toplumu olarak ataerkil geliyoruz.. İmm her ne kadar işte dominantsın, işte senin kocan da kılıbık, her dediğini yapıyor değil olay. Kadın her zaman son sözü kocası söylesin istiyor aslında. Bir cümlesiyle onu yatıştırın istiyor. İşte onu dizginlesin istiyor. Her kadın istiyor bunu. Toplumda çok güçlü görünen kadınlar da bunu istiyor. Hiçbir kadın böyle fino köpeği gibi koca istemez yani. Ataerkillik ne demek, işte evde son sözü, işte evin reisi erkektir demek aslında. Bu da niye, çünkü fitrat olarak zaten güçlü olan erkektir. Yani ben diyorum ya size çok mu güçsüzüz sanki hani her işimizi kendimiz hallediyoruz zaten biz. Ama ıı niye şey yapıyoruz, işte şehir dışına çıktığında niye ben kendimiz aciz hissediyorum, çünkü ıı ne olursa olsun onun gücünü istiyorum. Yani atıyorum belki o gün moralim çok bozuk, bir cümlesiyle beni düzeltsin istiyorum. Ama bunu sadece o yapsın istiyorum. Hani herhangi biri değil, evdeki güçlü gördüğüm rol yapsın istiyorum. Niye çünkü buna ihtiyacım var. Kadın olarak ihtiyacım var. Şey gibi hani işte mesela dini olarak Allah'a inanmaya ihtiyacım var, işte ne bileyim ıı yemek yemeye ihtiyacım var, barınmaya, korunmaya ihtiyacım var, kocanın da gücünü hissetmeye ihtiyacım var. Bu güç kadından kadına da değişir. Kimisi kocasında parayı güç olarak görür, kimisi karizmasını güç olarak görür, kimisi konuşmasını güç olarak görür. Güç konusu ayrılır (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Şey, baba otoritesi diye bir şey olmalı. Babadan kimse korkmayacak, ben eşime diyorum ki bak R.R. ile ilişkin şu anlamda çok önemli, rol modelsin. Ama Ö.S ile ilişkin, çok daha birbirinize açık olmalı. Recep R.R.. erkek arkadaş, düşünce, hani gezme fikri, izin alma, senin ile paylaşma... Bunlar için asla aranızda duvar örmeyeceksin çünkü ben babam ile öyle bir duvar yaşamadım. Çok rahattım. olmayacak! Yani baba çocuklarına açık olacak. Evet, bir otorite olacak ama ilişkilerinden çok şeffaf olacaklar. Bence öyle olması gerekiyor (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Görüldüğü gibi "cesur, sert, sakin" teması odağına kadınlar baba ve eş olarak ideallerindeki erkeği güçlü, otoriter, ailesine sahip çıkan, koruyucu ve kollayıcı, güven veren gibi daha çok geleneksel formlara uygun bir erkek modeli tanımlamışlardır. Ayrıca ataerkil bir toplumda yaşadıklarını da vurgulayarak özellikle erkeğin koruyucu ve kollayıcı olması ve bir erkeğin yaratılış itibarıyla güçlü olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Hatta dikkat çekici bir şekilde bazı kadınlar ise erkeğin kadından bir adım önde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Buna göre kadınların erkeklerin toplumdaki üstünlüklerini eleştirirken aynı zamanda kendilerinin de erkeklere üstünlük sağlayan özelliklere sahip olmasının önemli olduğunu da düşündükleri görülmektedir.

Bazı kadınlar ise erkeği daha çok geçim kaynağı rolüyle ve babalıkla bağdaştırarak “*geçim kaynağı olan baba*” modeli olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Erkekten bana göre, toplum olarak söylemeyeyim de, gerçekten baba ise baba olsun, çalışsın (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Maddiyatı çok düşünmeli. Sonuçta bir erkek olarak sağlam adımlar atmalı, eşine de çocuklarına da karşı. Baba olarak da çocuklarına hani maddi olarak o anda bir şey veremiyorsa bile bunu konuşabilmeli. Yani öyle bir dili olmalı ki anlatabilmeli. Bunu hani ne küçük görsünler, ne ağlasınlar istiyorum, istiyorum diye (29-İN-43(B-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Sonuç olarak, “*geleneksel baba/eş*” teması odağında kadınlar ideallerindeki erkeği “*cesur, sert ve sakin*” ve “*geçim kaynağı olan baba*” temaları ile daha çok geleneksel formlara uyan bir erkek modeli ile tanımlamışlardır. Benzer şekilde Uysal vd. (2019) tarafından yapılan çalışma da kadınların erkeğin eş ve babalık rolü, kamusal alanda yer alması, evin geçimini, ihtiyaçlarını sağlayabilmesi önemli görülmektedir. Bu durum geleneksel ataerkil düşüncenin erkeğe atfettiği sıfatların yansımalarıdır. Erkek demek güçlü, para getiren, evine bakan, karısına kocalık, çocuğuna babalık yapan, duygularını belli etmeyen, öfkelenmeye ve şiddet göstermeye hakkı olan çünkü bunu yapması öğretilen kişidir. Eğer bunları gerçekleştiriyorsa erkek değildir. Bu nedenler erkekler arasında da güç dengesizliği ve birbirlerine yönelik baskılar söz konusudur. Örneğin erkek dediğin kaslı uzun boylu sportif olandır. Bu nedenle erkeklik te her anlamda feminist çalışmaların konusunu oluşturmaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken nokta ise, önceki bölümde de “*bireysel annelik idealleri: geleneksel/modern anne tercihi*” teması odağında kadınların yarısından fazlası “*tercihim modern anne*”, bazıları “*tercihim geleneksel anne*” temalarına vurgu yaparken kadınların hemen hemen tamamına yakını ise “*ideolojik ikilem: tercihim hem geleneksel hem modern anne*” temalarını vurgulamışlardır. Dolayısıyla bu bölümde de tıpkı modern anne tercihinde olduğu gibi kadınların yarısına yakını “*geleneksel baba/eş*” temasına vurgu yaparken hemen hemen tamamı “*modern baba/eş*” temasını vurgulamışlardır.

4.3.2.2. Modern Baba/Eş: Modern Özgürleşmiş Kadının İdeal Ortağı

“*Bireysel ideal erkek imgesi: ideal yeni tür erkek*” teması odağında baba ve eş olarak ideal erkek modeli tanımlamalarında ilk olarak “*geleneksel baba/eş*” teması ortaya çıkarken ikinci olarak ise “*modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı*” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında ise kadınlar baba ve eş olarak ideallerindeki erkek

modelini; “iyi eş”, “iyi baba”, “iyi bir işi olan”, “ev işlerinde istekli” ve “yakışıklı/bakımlı” olarak tanımlamışlardır.

“İyi eş”: “saygılı, anlayışlı, paylaşımcı”

Kadınlar ideallerindeki erkeği “modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı” şeklinde tanımladıkları baba ve eş modeli tanımlarında ilk olarak en çok “iyi eş” temasını vurgulamışlardır.

Ayrıca “iyi eş” özelliklerini ise, sırasıyla en çok “saygılı olmalı”, “anlayışlı, empatili olmalı”, “eşinin yanında ve paylaşımcı olmalı”, “kadına sevgisini ve değerini hissettirmeli”, “ilgili olmalı”, “vicdanlı/merhametli olmalı”, “sadık olmalı”, “kibar olmalı”, “fedakar/özverili olmalı”, “dürüst olmalı”, “tripli olmamalı”, “ben erkeğim egosunu kırmalı” ve “eşit/adil/objektif olmalı” şeklinde tanımlamışlardır.

Yani saygılı olmalı, ı görüntü olarak ben fiziksel özelliklere çok şey, önem veren birisi değilim. Ama kesinlikle yapı, düşünce yapısı, saygısı kesinlikle olmalı (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Anlayış! Erkek de kesinlikle anlayış, özveri. Bir mutluluk. Anlayış çok önemli. Yani çok paradır maldır mülktür onlara ben çok takılmadığım için, anlayış olması (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Eş olarak, yaa eş olarak destekçi olmak çok önemli. Bu yardım değil, destek. (...)Destekçi olmalı. Tek kelime diyeceksek eğer eş, eşine destek olmalı. Yani maddi anlamda, ooo biri bin para, neler yaşıyoruz o kadar. Ama hayallerine sizi ortak ediyor olması, işte şey tabi bazen diyor, oğlum diyor üstü açık araba alacağız, gezeceğiz seninle falan diyor ama bunu anlıyorsunuz. Maksadını anlıyorsunuz ne olduğunu. Gerçekten hani hayallerine ortak edecek, ideallerine ortak edecek ve size destek olacak. Ben öyle bir eş sahibim çok şükür (37-ÖA-35(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani isterim ki; dertleşebileceğim, bir şeyleri paylaşabileceğim ama güçsüz istemiyorum yani (47-NY-35(B-1)-RET/RET-AKSARAY).

Erkek böyle olmamalı, böyle koruyucu olmamalı. Yani erkek yanında olmalı (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Mesela erkek, eskiden babalar, eşler ya da kadına bilmiyorum “seni seviyorum” der miydi? Ama hani bu bekleniyor, söylemeli, biraz konuşmalı yani. Kadına değerli olduğunu hissettirmeli (gülümseyerek) diye düşünüyorum (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Kadın nasıl mutlu olur, belki o daha doğru soru olur. Kadın nasıl mutlu olur? Kadın ona ilgi gösterilirse, özgür bırakılırsa, kararları önemsenirse mutlu olur. Saygı gördüğünün farkındaysa, farkına varabiliyorsa ya da daha doğrusu mutlu olur. Dolayısı ile en büyük de herhalde şey kadında ilgi. O da çok hormonlar ile alakalı olsa gerek. Ya ilgi gören tüm kadınlar bence mutludur ve mutlu da eder (45-ZK-43(B-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Allah razı olsun eşim gibi olmalı, vicdanlı. Her zaman, her kelimenin başında bu var, vicdanlı. İçinde Allah korkusu olan bir insan olacak. Her yönü ile, kendini düşünürken karşıdaki insanı da düşünecek (36-AN-33(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Öncelikle sadık olması gerekiyor. Yani en önemli kural bu. Bir eş, eşine sadıksa zaten çocukları ile de doğru orantılı gidiyor diye düşünüyorum (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar “iyi eş” olmaya ilişkin birçok özellik sıralamalarıyla birlikte temelde ideal “iyi eş” özellikleri ile ilgili en çok “saygılı olmalı”, “anlayışlı, empatili olmalı” ve “eşinin

yanında ve paylaşımı olmalı” şeklindeki özellikleri vurgulamışlardır. Dolayısıyla kadının arkasında yürüdüğü geleneksel erkek modelinin aksine eşinin arkasında değil her anlamda yanında olan bir erkek modeli beklemediklerini vurgulamışlardır.

“İyi baba”: *“sorumluluklarının bilincinde ve sorumlulukları paylaşmalı”*

Kadınlar ideallerindeki erkeği *“modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı”* şeklinde tanımladıkları baba ve eş modeli tanımlarında ikinci olarak en çok *“iyi baba”* temasını vurgulamışlardır.

İşte iyi bir baba olması, sorumluluklarının tamamen farkında olması (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Aslında evet bu saydıklarımıza ıı bakılırsa tabii iyi baba olsun, iyi eş olsun hani ıı işyerinde başarılı olsun gibi beklentiler aslında onlarda da var (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA)

Yani iyi bir eş olsunlar, iyi bir baba olsunlar. Çok bir şey beklemiyoruz aslında (28-AT 47(E-2)-ONAY/ONAY-BURSA).

İlk olarak kadınların yarısına yakını *“İyi baba”* olarak nitelendirdikleri özellikleri ise sırasıyla en çok; *“sorumluluklarının bilincinde ve sorumlulukları paylaşmalı”*, *“ailesine zaman ayırmalı”*, *“sabırlı olmalı”* ve *“anaç olmalı”* şeklinde sıralamışlardır. Daha önceki bölümlerde de erkeklerin ev ile ilgili sorumluluk almamaları konusunu sıklıkla tekrarlayan kadınlar, *“iyi baba”* teması odağında da en önemli özellik olarak *“sorumluluklarının bilincinde ve sorumlulukları paylaşmalı”* temasını vurgulamışlardır.

Bir erkek öncelikle sorumluluklarını bilmeli. Yani eğer birini hayatına alıyorsan, bir ev kuruyorsan, önce ona bakabilecek miyim, işte ben hayatı geçireceğim ama her anlamda yetebilecek miyim diye düşünmeli. Bencil olmamalı. Eğer eşi de ona destek veriyorsa aynı şekilde karşılığını vermeli diye düşünüyorum. Yani ben işe gideyim geleyim, işte bu olmamalı, eğer bir çocuk yapıyorsan, biriyle evleniyorsan. Birilerini hayatına alıyorsan bir şeylerin sorumluluğuna giriyorsan bunu bilmeli diye düşünüyorum (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Baba olarak da ıı ilgilenmeli her anında çocuğun yanında olmalı, ilgilenmeli, ona hani kızmamalı, bağırmmamalı, yine aynı şekilde annenin, o sevgiyi, babanın o sevgisini hissettirmeli diye düşünüyorum. Yani hani “babam benim”, baba figürünü benimsetmeli yani ve ihtiyaçlarını yine aynı şekilde, sadece annenin sorumluluğunda değil, baba da karşılamalı. Onun gelişimine uygun ıı takip etmeli. Ne bileyim okumalı yani bi gelişimle ilgili bir makale okusun yani adam (gülerek) (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Nasıl bir erkek olmalı. (Çok az düşünüyor) Önce ne olduğunu bilmeli. Şimdi insanlar doğuştan değil dimi bu annelik babalık. Çocuğu olan insan baba olmayı bilir, babalığı bilir, o duyguyu tadar. Önce nasıl bir eş olduğunu bilsin, kime karşı sorumlu olduğunu bilsin. Önce sorumluluğunu bilsin. Yani ben evli miyim, bekar mıyım, nerede yaşıyorum, akşam işten çıkınca nereye gidiyorum, o bilinç varsa gerisini zaten kendi getiriyor (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar erkeklerin hem eş hem de baba olarak sorumluluklarının bilincinde olması gerektiği ve bu sorumlulukları paylaşması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca *“iyi baba”*

olarak nitelendirdikleri diğer özellikleri ise “*ailesine zaman ayırmalı*”, “*sabırlı olmalı*” ve “*anaç olmalı*” şeklinde sıralamışlardır.

Dolayısı ile babaya da sabır gerekiyor. Çocuklar, çünkü bizim sabrımızın çoğunu alan grup. Laftan anlamadıkları için yaş olarak onda da sabır olması gerekiyor diye düşünüyorum. Özellikle baba ise yani çocuk konusunda (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Yani eşin de tabii ki ı evine en başta düzenli bir şekilde, saatinde ve zamanında gelmeli. İşte ben bugün gelmeyeyim, arkadaşlarımla dışarıda yiyeyim, sen evde ye gibi ı isteklerde bence bulunulmamalı. Eğer öyle bir durum varsa, eşler birlikte sözleşip, işte bugün ben arkadaşlarımla çıkıyorum, hani sen de çık gibi ı ayarlayıp birlikte çıkabilirler. Ama bunun dışında mesela hani benim kendi, kendim yaşamıyorum ama ailemde bu şekilde yaşayanlar var. ı mesela eşi evdeyken çocuklarıyla birlikte, kendi işten çıkıp işte arkadaşlarıyla takılabiliyor. Ben, bana göre değil mesela bu. Bunu ben yanlış görüyorum. Yani hani kadın erkek bana göre eşit. Ama hani bazı durumlarda da işte kadın tabii ki daha zor şartlarda yetişiyor, büyüyor. Erkek biraz daha rahat büyüyor. ı ama kadın her zaman tabii ki yuvayı dışı kuş yapar dedik diye de kadın her zaman evde olup da ı erkeğin her zaman dışarda olması da doğru bir durum değil bana göre (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Onda da nasıl diyeceğim, anaç olacak onda bir kere (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-YDY-AKSARAY).

Kadınlar “*iyi baba*” olmayı en çok sorumlulukla bağdaştırarak hem eş hem de baba olarak erkeklerin sorumluluklarının bilincinde olması gerektiğini vurgulamışlardır. Buradaki sorumluluktan kastedilen ise erkeğin ataerkil sistemdeki kamusal alandaki sorumlulukları değil özel alandaki sorumluluklarıdır. Ayrıca benzer şekilde Aktaş (2011)’in çalışmasında kadınların belirttikleri baba olma sorumlulukları sadece maddi anlamda çocuklarına bakan değil, çocukların sorunlarıyla ilgilenen, onlara yaşamında rehberlik eden, çocuklarıyla arkadaş gibi olup onlarla hoşça vakit geçiren bir “baba olma”ları beklenmektedir.

“İyi damat”: “uyumlu/idareci”

Kadınlar ideallerindeki erkeği “*modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı*” şeklinde tanımladıkları baba ve eş modeli tanımlarında üçüncü olarak en çok “*iyi damat*” temasını vurgulamışlardır. Bu bağlamda “*iyi damat*” olmayı ise sırasıyla en çok; “*uyumlu/idareci*”, “*güler yüzlü/ilgili*” ve “*saygılı*” gibi özelliklerle tanımlamışlardır.

Yani şey ben neler bekliyorum uyum göstermesini bekliyorum ortama, daha şey olmasını, işte nasılsa burada 2 gün süre ile buradaysak, hani bu ne ise katlanalım, rahatsızlık veriyorsa da, ama bunu çok fazla yapmıyorum. Bir şey ortaya atıldığında mesela annem geleneksel kafalıdır gerçekten böyle hem dini açıdan olsun, hem kültürel açıdan, sosyal açıdan olsun, annem ortaya bir şey atıyor, O. bunu sorgulamaya başlıyor, niye böyle düşünüyorsun, ama bu böyle değil, annem o sorgudan hoşlanmıyor. Çünkü kendi yıllardır süregelen bilgisi, burada bir karşılığı ile karşılaşmış oluyor, bu onu rahatsız ediyor, ya diyorum bak bunları yapma sadece üç dört gün, ama o da diyor ki ben diyor bunları yapmadan rahat demiyorum demiyor, benim beklentim daha çok bu yönde mesela (...). Bir de şöyle bir şey var, sonuçta biz onların 365 gün yanlarında değiliz, aldıkları bütün kararlarda aynı desteği veremeyeceğimizden o 3 gün için ayarlarını bozmaya kimseyi huzursuz etmeye gerek yok. Bu yani, genel olarak durumlarımız bu (55-FK-31(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Yani tabii ki en başta her zaman olduğu gibi saygılı, sevgili olduktan sonra hiç bir şey istemedi o da benden zaten. Aynı şekilde ben de kendim, benim aileme saygılı davrandığı sürece, hiç bir sorununuz olmadı (62-ZÖ-31(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Ben de mesela eşimden beklenti olarak şöyle bir şey oldu, yine o da benim ailemin yanında geldiğinde biraz daha sessiz kalmayı tercih etti. Yani çok fazla muhabbetlere girmiyor, işte kendini kenara çekiyor gibi, hani karşılıklı belki de bu bilmiyorum nasıl başladı bu ama aslında ben mesela onun daha hani benim ailenin içerisinde daha böyle pozitif olmasını isterim, o da benden öyle beklentisi var (05-ZA-31(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar “*iyi damat*” olma konusunda eşlerinden “*güler yüzlü/İlgili*” ve “*saygılı*” olmalarını istediklerini belirtmekle birlikte temelde en çok “*uyumlu/idareci*” olmalarını beklediklerini dile getirmişlerdir. Burada en dikkat çeken nokta Altunsu Sönmez (2019, s. 1163)’ in de belirttiği gibi ataerkil sistemde ailesinden “alınan” gelinin yeni ailesine uyum sağlaması beklenirken “alınıp verilemeyen” ve soyadını değiştirmeyen erkekten genelse uyumlu bir damat beklentisi olmamakta ve erkek de kendisinde böyle bir zorunluluk hissetmemektedir. Dolayısıyla kadınların da sadece kızlarını mutlu etme beklentisi olan ailelerinin aksine eşlerinden damat olarak beklenti içinde oldukları görülmektedir.

“İyi bir işi olan”

Kadınlar ideallerindeki erkeği “*modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı*” şeklinde tanımladıkları baba ve eş modeli tanımlarında son olarak en çok “*iyi bir işi olan*” temasını vurgulamışlardır.

Süper erkekteki ilk şey herhalde çok iyi bir işi olması. Çok para getirmesi (19-DK-40(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Aslında evet bu saydıklarınıza ıı bakılırsa tabi iyi baba olsun, iyi eş olsun hani ıı işyerinde başarılı olsun gibi beklentiler aslında onlarda da var (23-SKC-25(E-0)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Tabi ki, tabi ki. ıı yani iyi insan olsun, iyi işte işi en iyisi olsun, ıı işte çocukla çok iyi ilgilensin (13-ÜT-37(E-1)-RET/BELİRSİZ-AKSARAY).

Kadınlar, ideallerindeki erkek modelini son olarak “*iyi bir işi olan*” teması ile tanımlamışlardır. Modern erkek beklentilerinden geleneksel ve atarkil bir anlayışı yansıtan tek beklenti kamusal alanda yer alma ve iyi bir işe sahip olma beklentisidir. Bu da kadınların içselleştirdikleri toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdikleri ve kadınlar tarafından ataerkil zihniyetin dayattıklarının hala benimsenmeye devam edilmekte olduğunu göstermektedir. Ayrıca hala erkeklerin başarısı akademik, kariyer ve parasal hedefler için başarılı bir çaba olarak görülürken, kadınların başarısı geleneksel olarak çocuk yetiştirme ve ev yapımı gibi kadın etkinliklerini kapsadığı görülmektedir (Lochner, 1999, s.14). Dolayısıyla hala erkekler kamusal alan kadınlar ise özel alandaki yetenekleri ile “iyi” sıfatını amkatadırlar.

Sonuç olarak, “*modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı*” teması odağında kadınlar ideallerindeki erkek modelini en çok “*iyi eş*” , “*iyi baba*”, “*iyi bir işi olan*” ve “*iyi damat*” olarak tanımlamışlardır. Dolayısıyla “*bireysel ideal erkek imgesi:*

ideal yeni tür erkek” teması odağında ilk olarak ön plana çıkan *“geleneksel baba/eş”* teması ile daha çok geleneksel formlara uyan erkek modeli tanımlanırken ikinci olarak ön plana çıkan *“modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı”* teması ile ise daha çok modern bir erkek tanımlanmış ve modern erkek modeli kadınların çoğunluğu tarafından vurgulanmıştır. Ancak burada dikkat çeken noktalar ise; önceki bölümde *“bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi”* teması odağında kadınlar bireysel olarak ideallerindeki kadın modellerini; *“süper kadın”, mutlu kadın”, “ideal kadın”, “bilge kadın”, “ortalama/standart bir kadın”, “akıllı/idareci kadın”* ve *“yalnız kadın”* şeklinde tanımlarlarken, ideallerindeki erkek modelini sadece *“geleneksel baba/eş”* ve *“modern baba/eş: modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı”* şeklinde tanımlamışlardır.

Edley & Wetherell (1999) tarafından yapılan bir erkeklik çalışmasında erkekler kendilerini üç farklı erkek modeli ile konumlandırmışlardır. Bunlar *“kahramanca konumlar: geleneksel baba”* (cesur, sert, sakın ve geçim kaynağı olan); *“sıradan pozisyonlar: bay ortalama”* (normal, ılımlı ve ortalama) ve *“iyi/yeni adam/delikanlı/baba”* (modern özgürleşmiş kadının ideal ortağı, yatak odasında özenli, mutfakta yetkin ve rutin ev işleri söz konusu olduğunda ağırlığını almakta daha fazla istekli, ataerkil kuşaktan ayrılan, doğum sırasında eşlik eden, doğum planını önceden hazırlayan, bez değiştirme ve biberonla besleme konusunda usta ve istekli ve çocuğunun bakımıyla yakından ilgilenen) şeklindedir.

Bu anlamda kadınların geleneksel ve modern erkek beklentilerine paralelik göstermekle birlikte burada kadınlar özellikle modern erkek beklentilerinde, süper kadın gibi çok kültürel bir ideal olan ideal, modern ve süper bir erkek ideali çizmişlerdir. Dolayısıyla kadınlar her ne kadar kendilerinden çok şey beklendiğini ve her şeyde iyi olan bir süper kadın olmaları istendiğini belirtse de kendilerinin de bireysel olarak ideallerinde her şeyde iyi olan bir kadın ve erkek modeli olduğu görülmektedir. Ancak ikisi arasındaki belirgin fark ise hem toplum hem de kadınların bireysel beklentileri göz önüne alındığında, erkek için beklenen *“iyi”* olma özellikleri sadece belirli rollerle sınırlı iken kadınlar için birde fazla rolde *“iyi”* olma beklentisi olduğu da dikkat çekmektedir. Bu da kadınların *“süper erkek beklentisi”* teması odağında ön plana çıkan *“kadınlardan var, toplumdan yok”* teması ile uyuşmakta ve kadınların orada da belirttikleri gibi süper ya da modern erkek beklentisinin kadınlar tarafından olduğu ve eşlerinin süper erkek olmalarını isteyebileceklerini ancak toplumun erkeklere yönelik böyle bir beklentisi olmadığı söylemleri ile uyuşmaktadır.

4.3.3. Süper Erkek İdeali: Gerçekçi Olmayan İdealler

“Süper erkek ideali: süper erkek diye bir şey yok!” teması odağında son olarak “süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması ön plana çıkmıştır. “Kültürel ideal erkek imgesi” teması odağında toplumun erkeklere yükledikleri kültürel beklentilerden ve “bireysel ideal erkek imgesi: ideal yeni tür erkek” teması ile ise erkeklere yönelik bireysel beklentilerinden bahseden kadınlar son olarak “süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması odağında ise süper erkek modeli olup olmadığı konusu üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda, “süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması odağında, “süper erkek diye bir şey yok!: ancak filmlerde oluyor”, “erkekler için de idealler olmalı!” ve “süper insan diye bir şey yok: beklenti olmamalı” şeklindeki alt temalar ön plana çıkmıştır.

4.3.3.1. “Süper Erkek Diye Bir Şey Yok!: Ancak Filmlerde Oluyor”

“Süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması odağında, ilk olarak kadınlar en çok “süper erkek diye bir şey yok!: ancak filmlerde oluyor” temasına vurgu yapmışlardır. Bu tema odağında kadınların yarısına yakını süper erkek modelinin olmadığını ve hatta olmayacağını da düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Süper erkeği toplum zaten yapmış. Ben bunu sormadan söyledim (gülüyorlar) Süper erkek olamaz. Erkekler kadınsız hiçbir şey yapamaz. Yani bir yani sorunun cevabı bu. Bir erkek hayatında kadın olmadan yaşayamaz ama bir kadın hayatında erkek olmadan yaşar. Her şeyi yapar. Bu yüzden erkekler karısı ölünce hemen başkasını alırlar ama kadınlar yani birini severlerse alırlar (57-ŞKU-35(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Süper erkek diye bir şey yok (56-CB-32(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Dizilerde filmlerde oluyor yani, gerçek hayatta görmedim ben (50-ZNA-30(E-1)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Süper erkek yok. Yani erkekler de sadece en azından Türkiye için konuşayım, yurt dışı için yorum yapamam, her ne kadar yurt dışından tanıdıklarımız olsa da genellemem onları. Yani kişiye değer versinler de, hani insana. Önce insana değer versinler, orada zaten işler çözülmeye başlar. Ondan sonra zaten gerisi gelir. Hayvandır, doğadır, odur budur vs. gerisi gelir. Erkekler onu yapсын yeter (41-AD-38(E-1)-ONAY/RET-BURSA).

Tabi ki herkes tarafından var. İşte yakışıklı olsun, iyi olsun, evde böyle hareket etsin, şunu yapсын vs tabi ki var. Çevremde o kadar çok ki. Çevremde evlenmemiş insanlar var, mesela bunları bekliyorlar. Yok ama, böyle bir şey yok. Kendi ideal erkeğini kendi yaratmalısın aslında. Bence o ya, böyle heykel traş gibi kendin yapmalısın. Sana, bu dizilerdeki çocuklar gelmiyor yani hayatında. Can Yaman falan gelmiyor. Çok severim, çünkü komedidir o dizi. Can Yaman yok ya, süper erkek, süper en iyi, süper bilmem ne yok, süper zengin falan (35-AE-48(E-0)-ONAY/RET-BURSA).

Görüldüğü gibi kadınlar, süper erkek diye bir şey olmadığını, özellikle kadınlar tarafından böyle bir beklentinin olduğunu ancak gerçek hayatta böyle bir şeyin mümkün olmadığına inandıklarını dile getirmişlerdir. Ancak bazı kadınlar ise dikkat çekici bir şekilde süper

erkek modelinin olduğunu ama az olduğunu belirterek “eşim” ve “var ama numunelik” temalarını vurgulamışlardır.

Yani hani eşim için demiyorum tabi ki bu anlamda eşimi düşünüyorum hani süper erkek olabilir mi diye. Ha eksiklikleri var tabi ki, ama şu an evlilik sürecime bakarsam baştakine göre eşim şu an bir süper erkek olabilir. İki çünkü bana destek oluyor, zor anlarımda bana bir arkadaşım gibi yanımda olup dertleşebiliyorum ya da ailemle iyi damatlık rolünde çok seviliyor, kendi ailesine gittiğimde hani beni memnun etmeye çalışıyor ya da ailesiyle hani güzel bir ortam yaratmaya çalışıyor. Bunu görüyorum onda. Ama tabi başta böyle miydik, hayır. Ama işte süpere erişmeyi başarır,,biraz daha zamanı vardı (karşılıklı gülerек). Yani zamanla bence süper erkek olacak benim eşim. Temenni ediyorum bunu. İki hani gerçekten hani en tarafsız açıdan bakmaya çalışıyorum eşime de. İki bir çok erkeğin yapmadığı şeyleri de yapıyor. Evet o anlamda da memnunum. İki dediğim gibi eksiklikler illa ki var ya da çatışma yaşadığımız, işte bu olurdu, olmazdı dediğimiz durumlar illa ki oluyor ama sonunda onu aşip bir şekilde benim düşünceme saygı gösterip dediklerimi yapmaya başlıyor yada tam tersi ben onun düşüncelerine saygı gösterip bazı şeylerden hani kendimi alıkoyuyorum. O şekilde söyleyebilirim (04-EMT-28(E-0)-ONAY/ONAY-AKSARAY).

Eşim. Olmalı ya erkekler de ya yetemeyebilir tabi ki ama genel olarak yani eşim diyorum ben sadece (gülerек). Eşim, eşim (07-AÇ-31(E-1)-RET/ONAY-AKSARAY).

Eşim. Bence gerçekten süper erkek. Yani o günümüz Türkiye'sindeki erkeklerin arasında belki çok sayılıdır, yüz tanedir belki bin tanedir ama hakikaten onun evini ve işini çok iyi yönettiğini düşünüyorum. İşini, eşini, evini, çocuklarını... Ben eşimi öyle görüyorum (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Var var, süper erkekler var. Tanıdığım da var. tanıdığım var bir kaç tane süper erkek (kahkahayla gülerек). Ha ama numunelik onlar (21-TA-45(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlardan bazıları süper erkek olabileceğini belirtirken bazıları ise eşlerinin süper erkek olduğunu düşündüklerini dile getirmişlerdir. Bunu söyleyen kadınların çoğunluğu ise daha önce de ev ve çocuk bakımı sorumluluklarını birlikte paylaştıklarını belirten kadınlardır.

4.3.3.2. “Erkekler İçin De İdealler Olmalı!”: “İnsan Olarak İdealler Olmalı!”

“Süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması odağında, ikinci olarak kadınlar en çok “erkekler için de idealler olmalı!” temasına vurgu yapmışlardır.

Tabi ki beklenmeli. Öyle diyorsak o zaman vefalı olmalı, evine sahip çıkacak. Madem bu kadar ataerkil bir toplumuz, evet kadın da çalışıyor ama evin reisi o olduğunu sürekli iddia ediyorlar ya, reisi ise ona göre davranacak. O sorumlulukları yüklenebilecek, bir de çocuğu var ise çocuğuna eşit bakabilecek... Ev işleri çok önemli değil, ev işlerini bir şekilde birine de yaptırabilirsin ama çocuk dünyaya getiriyorsan ona da eşit bakabilecek. Hani bir annenin görevi ki, ben çok görüyorum nice eğitilmiş insanlar, yok öyle bir şey yani. Annenin, o çocuk annenin, iyi bir baba, ideal bir erkek evet iyi bir baba, fedakâr bir insan, vefalı, işte yani her durumda sadık, onlardan da istenecek aslında çok fazla şey var. Yani mücadelecî, yılmayan... Ama artık öyle değil ki, dediğim gibi hani bir kaç tane onlardan beklenen. İyi araba olsun, geri kalan... Hani onların da hep hoşuna gidecek şeyler, böyle fedakârlık yapılması gereken durumlar hiç onlardan, ideal erkek olarak istenmiyor (25-NUK-38(E-0)-RET/RET-BURSA).

Olmalı, kesinlikle olmalı. Yani en azından, ya tamam çocuğa dört dörtlük bakamazsın ama bir destek olması lazım. Ben eşime bir şey söylediğimde "yaa işte ben de durmuyorum, ben onun dilinden anlamıyorum" ben de annemin karnında öğrenmedim yani çocuğun dilini. Zaman geçirerek ne istediğini anlamaya çalışıyorsun. Kızına soruyorsun kızım, ha şimdi artık biraz daha büyüdü. Annem ne istiyorsun falan böyle, bir şeyler anlatıyor, ilk başta biz de duymadığımız için anlamıyoruz ama sonradan anlamaya çalışıyoruz. Baba bunu da yapabilir.

Ama onlara kolay geliyor. İşte anne bakıyor ne de olsa, onun çok özverili olmasına gerek yok, zaten annesi bakıyor. Çocuğun da bir şeyi yok, sağlık sıhhati falan, anneye güvenip bırakıyorlar. Ama bence erkeklerden de beklenti olması gerekiyor (32-MT-30(E-1)-ONAY/ONAY-BURSA).

Kadınlar, erkekler için de idealler ve beklentiler olması gerektiğini, bütün beklentilerin kadın üzerinde olduğunu ve erkeklerin de sorumluluk alması gerektiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca *“erkekler için de idealler olmalı!”* teması odağında bazı kadınlar , *“kadın/erkek diye değil insan olarak idealler olmalı!”* teması ile her ikisi için de zaten idealler olması gerektiğini düşündüğünü belirtirken; bazıları ise *“kadın için varsa erkek için de olmalı”* teması ile eğer kadından bekleniyorsa erkekte de beklenmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

Ya bence süper kadın değil zaten olay. Bence süper kişi diye bunu, yani benim görüşüm öyle, hani herkes kendince yapabildiğinin maksimumunu, yetebildiğinin maksimumunu hani kadın ve erkek için de olması gerektiğini düşünüyorum ben bunun. Kişi bazlı düşünüyorum hani kadınlar ya da erkekler olarak düşünmüyorum. Hani ben, bence bunun olması gerektiğine inanıyorum. Olmalı, olmalı bence. Dediğim gibi az önce hani ben bunu kadın erkek nezdinde düşündüğüm bir şey değil hani az önce de söyledim. Herkesin böyle olduğunu düşünüyorum. Hani ben bunu hayat kalitesini daha arttıracak bir şey olduğu için öyle olduğunu inanıyorum da. Ya süper kadın demem ama buna yada süper erkek demem. Dediğim gibi hani olması gereken ve iyi diye nitelendiririm açıkçası. Ama yetişebilmek benim için önemli evet. Çünkü hayat koşulları yani hani şu an çok şey var hani yapmamız gereken. Hani sadece kadınların da değil erkeklerin de hani hem devir hani biraz ekonomik şartlar ağır hani çalışmak, çok çalışmak gerekiyor. Hani eve bakmak gerekiyor, geçinmek gerekiyor, e çocuk oluyor, çocukla ilgilenmek gerekiyor, hani kendine vakit ayırabilmen gerekiyor, kafanı boşaltman gerekiyor. Ama yapabileceğin hani günün yirmi dört saat, sen zaten sekiz saat uyuyorsun, sekiz saat iştesin atıyorum hani kalıyor sana ne kadar sekiz saat yani. Hani onu da aktif bir şekilde değerlendirmen gerekiyor zaten. Öyle düşünüyorum açıkçası o yüzden (22-ET-25(E-0)-ONAY/ONAY-BURSA).

Olmalı. Değer veren, her tür konuda yardımcı olan, bunu bir yük, "ben sana bak bunu yaptım", işte atıyorum salata yapıyor "bak ben sana bunu yaptım" yok bana yapmadın bizim için yaptın, sen de yiyeceksin ben de yiyeceğim. Herkes bunun farkında olursa herkes süper ideal insan olur zaten. Kadın ya da erkek değil de. Amaç bu olmalı zaten (42-ZT-33(E-0)-RET/BELİRSZ-BURSA).

Ama uygulamada sürekli kadın önde. En iyisi olsun, en iyi gelin, en iyi kız olsun... Niye kadın? Ama bana göre iyisi bu. O yüzden, yani tabi ki toplum her şeyi bekliyor ama eşit şekilde beklesin bence. Erkek de yapsın, kadın da yapsın (26-FH-41(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Olmalı biraz da ya. Ben olan taraftım. Sıfatları gayet iyi, gayet bir insan olarak insana değer verdiği için kadın olarak görmediği için ben şanslı gruptanım. Ama genel olarak baktığımızda tabi ki onlarda da olmalı. Hayatı paylaşıyorsunuz, evi paylaşıyorsunuz, çocuk sizin değil öncelikle tek başına. Tabi ki onlar da yapmalı diye düşünüyorum. Biz iyi gelin olacaksak onlar da en iyi damat olacak o zaman. Çok net yani (38-CA-33(E-2)-RET/BELİRSİZ-BURSA).

Kadınlar çok önemli tespitlerde bulunarak öncelikle böyle bir ideal olma beklentisi varsa bunun sadece kadına yüklenmemesi gerektiğini, kadınların zaten birçok beklentiyi karşılamaya çalıştıklarını dolayısıyla söz konusu beklentilerin erkekler için de olması gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu kadınlar süper kadın idealini reddeden ancak eğer bu beklentiler kendilerine yükleniyorsa erkeklere yüklenmesi gerektiğini belirten kadınlardır. Ayrıca bazı kadınlar ise yine önemli noktalara değinerek sorunun süper kadın

ya da erkek olmak olmadığı hem kadın hem de erkeğin insan olarak hayat kalitesini arttırmak ve zamanı iyi değerlendirmek açısından iyi olmaya çabalaması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu kadınlar ise süper kadın idealine bağlı olan kadınlardır.

4.3.3.3. “Süper İnsan Diye Bir Şey Yok: Beklenti Olmamalı”

“Süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması odağında, son olarak ise “süper insan diye bir şey yok: beklenti olmamalı” teması ön plana çıkmıştır. Bu tema odağında kadınlar “erkekler için de idealler olmalı!”, “insan olarak idealler olmalı!” temasının aksine süper insan diye bir şey olmadığını ve hem kadından hem de erkekten böyle bir beklenti içine girilmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

Yok ya ben insan olarak bakıyorum. Bence ikisi de çok zor. Yani herkes her şeyin en iyisi olamaz. İlla herkesin bir kusuru vardır. Herkesin iyi yaptığı bir şey vardır. Bence en iyi yaptığımız şeyde iyi olalım, yeter diye düşünüyorum. Herkes süper olamaz. Herkesten de onu bekleyemezsin. Beklentiye girmek çok kötü bir şey onu söyleyeyim. İllaki herkes bir şeyler bekler. Eşinden beklersin, işte babandan beklersin, iş yerinde amirinden beklersin, herkes iyi davranсын istersin falan filan ama o da yıpratıcı. Nasıl bayanı kötü ise erkeği de öyle. Eşit bakmak lazım duruma. Bay bayan diye değil de insan olarak bakarsak, bir insan bu şekilde beklentiye girmek kötü bence. Girilmemesi gerekiyor, bir insana bu kadar yüklenilmez diye düşünüyorum. Bence öyle (39-IÖ-31(B-1)-ONAY/BELİRSİZ-BURSA).

Vardır ama ben kadın da erkekte de süper kadın ya da süper erkek anlayışına inanmıyorum. Yok, o kapasitede bir insan yok. Onu da şöyle, hem yaşadıklarım bana onu gösteriyor hem de şey yani biz kuluz ya sonuçta, bizi Allah yarattı. Bizim hatasız olmamızı isteseydi, bizi ona göre yaratırdı. E sonuçta bir imtihan dünyasında yaşıyoruz, herkes kendince bir sınava tabi oluyor. İı bunu ne derece başardığımız önemli. Ben herkesin çok ıı o sınavı geçtiğini düşünmüyorum. Bu noktada hani ıı peygamberleri hariç tutuyorum onlar özel seçilmiş insanlar ama ıı Atarük’ün bile ıı kendince şeyleri vardır. Çok sevdiğim, belki hani örnek aldığımız dediniz rol, onun gibi olamayız tabi idealim bir insan ama hiç onun gibi olmaya çalışmadım, olamayız çünkü yani o bakımdan herkes kendi şahsına münhasır olduğu için örnek aldığım kimse yok dediğim gibi ama onun bile ıı şeyi var. Mesela bir yuva kurup, bir çocuk sahibi olamadı bu anlamda. İlla ki eksik. O yüzden hani süper insan diye bir şey yok benim gözümde. Herkesin bir takım eksikleri ya da fazlalıkları var. Olmamak da lazım, insan hatalarıyla güzel, onu o şekilde kabul edebilmek güzel. Bu şey insanı çok yoruyor, bu beklenti. Bu süper düşüncesi çok mantıklı değil bana göre. Olmayalım da ne gerek var, dünya böyle daha güzel. Herkes süper olsa dünya böyle olmaz ki (12-AK-50(E-2)-RET/RET-AKSARAY).

Yok, hiç süper insan diye bir şey yok (59-İAY-34(E-0)-RET/RET-AKSARAY).

Kadınlar hem süper kadın ya da erkek olmadığını hem de böyle bir beklenti içerisinde olmamak gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu kadınlar aynı şekilde süper kadın idealini de reddeden kadınlardır.

Sonuç olarak; önceki bölümde süper kadın idealini de içeren bireysel ve kültürel idealler üzerine düşüncelerini ifade eden kadınların söz konusu ideallerin erkekler için de olup olmadığından bahsetmeleri ile ön plana çıkan “süper erkek ideali: gerçekçi olmayan idealler” teması odağında kadınların büyük çoğunluğu süper erkek olmadığına

inandıklarını belirten bazı kadınlar eşlerini de dahil ederek süper erkekler olabileceğini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan bazı kadınlar hem kadın hem de erkek için böyle idealler ve beklentiler olmaması gerektiğini düşünürken bazıları ise insan olarak ideallerin olması gerektiğini ve insanların hayat kalitelerini arttırmak ve zamanlarını iyi değerlendirebilmek adına iyi olma çabasında olmaları gerektiğine inandıklarını dile getirmişlerdir.

Buradan hareketle süper erkek ideali konusunda kadınların temelde üç farklı görüşü ifade ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda bir önceki bölümde de süper kadın ideali konusunda “*bireysel tercih: bireysel ideal kadın imgesi*” ve “*süper kadın olmak: hayal mi? gerçek mi?*” temaları odağında kadınların toplumda kadın olmaya ve süper kadın idealine yönelik bakış açılarında kadınların, süper kadın idealini gerçekleştirmek isteyen ve onaylayan, süper kadın olmak isteyen ancak imkânsız olduğunu düşünen ve iyi olmaya çaba gösteren ve süper kadın idealini reddeden kadınlar olarak üç farklı grupta ele alınabildiği görülmüştür. Temel de hemen hemen hepsi böyle bir idealin imkânsız olduğunu düşünseler de süper kadın idealini onaylayan ya da en azından iyi olmaya çalıştığını söyleyen kadınlar en çok bunu başkaları için değil kendileri için istediklerini vurgulamışlardır.

Özetle; hem süper kadın ideali hem de süper erkek ideali konusunda temelde üç ayrı görüş ortaya çıkmış ve bazı kadınlar söz konusu ideallerin imkânsız olduğunu, bazıları söz konusu idealleri gerçekleştirmek istediklerini bazıları ise hem kadın hem de erkek için idealler ve beklentiler olmaması gerektiğini dile getirmişlerdir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın bulgularından elde edilen genel sonuçlar ile bu sonuçlar üzerinden temellendirilen ve uygulamaya ve ileride yapılacak olan araştırmalara yönelik geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5. 1. Genel Sonuçlar

Nitel araştırma yöntemine göre tasarlanan bu çalışmada, kadınların süper kadın idealine yönelik algıları ve başa çıkma stratejileri incelenmiştir. Kültürel bir ideal olan süper kadın idealini daha kapsamlı incelemek adına öncelikle kadınların Türk toplumunda kadın olmaya ve kadına yönelik kültürel ideallere ilişkin algıları ve deneyimleri ele alınmış ve bu deneyimlerden yola çıkarak kadınların süper kadın idealine yönelik bakış açıları incelenmiştir. Ardından kadınlar mevcut yaşamındaki çoklu rol deneyimleri ve bu deneyimlerden yola çıkarak süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkma stratejileri incelenmiştir.

Bu kapsamda çalışmanın genel sonuçları; süper kadın idealinin analizi: “kültürel ve bireysel idealler” ve “çoklu rollerin analizi: süper kadın ideali ile başa çıkma” şeklinde iki temel sonuç ve beş alt sonuç etrafında toplanmaktadır. Bunlardan ilki; “Kadınların Türk toplumunda kadın olmaya ilişkin algıları ve kadına yönelik mevcut sosyo-kültürel idealler, egemen toplumsal normlar ve beklentilere ilişkin deneyimleri nelerdir? Kadınlar söz konusu kültürel idealler, özellikle de süper kadın ideali ile ilgili ne düşünüyor?” soruları ile incelenmektedir. İkincisi ise; “Kadınlar mevcut yaşamdaki çoklu rol deneyimlerini nasıl tanımlıyor? Kadınların norm haline gelen birden çok rolü yürütmeyi nasıl başarıyor ve

bununla nasıl başa çıkıyor? Kadınlar süper kadın olduklarını düşünüyor mu? Kadınlar hepsini yapmak ve hepsinde iyi olmak şeklindeki kültürel ideallerle ve süper kadın ideali ile nasıl başa çıkıyor?” soruları ile incelenmektedir.

5.1.1. Süper Kadın İdealinin Analizi Sonuçları: Kadınların Kültürel İdeallere İlişkin Deneyimleri Nelerdir?

“Kadınlar süper kadın ideali ile ilgili ne düşünüyor?” sorusunun cevaplanması için öncelikle kadınların Türk toplumunda kadın olmaya ve söz konusu kültürel ideallere ilişkin deneyimlerinin öğrenilmesi, söz konusu deneyimlerin onların süper kadın idealine yönelik algıları ve bakış açılarında etkili olmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak kadınların kadınlığa dair kültürel idealleri incelenmiştir. Kadınların, evlilik öncesi, sonrası ve annelik sonrası kendi yaşam deneyimlerinde toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri, yaşadıkları baskılar ve sorunları ile bu beklenti ve baskılara ilişkin deneyimlerinde daha genel kapsamda, toplumda kadın olmaya ilişkin algıları, kadına dair oluşan beklentiler ve süper kadın kavramını da içeren kadınlık ideallerine ilişkin deneyimleri ön plana çıkmıştır.

Şekil 39. Kültürel İdeallerin Analizi Sonuçları

Şekil 39'da gösterilen "**Kültürel İdeallerin Analizi: Toplumun ideal kadın imgesi**" ne ilişkin sonuçlar incelendiğinde;

1. Kadınların **evlilik öncesi kadınlık idealleri** ile ilgili deneyimlerine bakıldığında; kadınlar **en çok sahip oldukları rolleri**; "kız evlat rolü", "kardeş/abla rolü", "öğrenci rolü", "kız arkadaş rolü" ve "çalışan rolü" rollerini üstlenmekte ve bunlar içerisinde ise daha çok "kız evlat olma" rolünün vermiş olduğu baskı, beklenti ve sorumluluklara maruz kalmaktadırlar. Kız evlat olarak ise en çok anneye yardımcı olma, kardeşlerine bakma konusunda anne ve baba rolü üstlenmektedirler. **Aile-içi TCDR beklentileri ve ataerkil baskıları** ile ilgili olarak ise kadınlar mahalle baskısı olarak da ifade edilebilecek olan aile ve toplum baskısı ile kılık, kıyafet ve davranışları ile ilgili kısıtlamalara ve evlilik beklentisine dayalı olarak yaşanan baskılara maruz kalmaktadırlar. Ancak yine de kadınlar evlilik öncesi yaşam deneyimlerinden bahsederken en çok **rahat** bir hayatları olduğunu

vurgulamaları ise görmüş oldukları baskılar ya da sahip oldukları rollerden ziyade, evlilik ve çocuk sonrası döneme göre daha az “*sorumluluk*” almış olmalarından kaynaklandığı görülmektedir.

2. Evlilik sonrası kadınlık idealleri ile ilgili olarak ise; kadınlar evlilik sonrasında ise en çok; “eş rolü”, “çalışan rolü”, “gelin rolü”, ve “öğrenci rolü” rollerini üstlenmekle birlikte, **evlilikle sonrası rolleri** ve özellikle sorumlulukları daha çok artmaktadır. Kadınların evlilik öncesi yaşadıkları aile ve toplum baskısı, evlilik sonrası geleneksel ataerkil aile döngüsü içerisinde ataerkil baskılar şeklinde kendini göstermekte ve kadınlar ataerkil aile döngüsü içerisinde, aile ilişkileri, evlilik sonrası yeni bir aileye katılmış olmanın sonucu ortaya çıkan farklı kültür yapıları, yaşam tarzları ve bu dönemdeki alışma süreçlerine ilişkin birçok baskı, beklenti ve problemlerle mücadele etmektedirler. Özellikle **TCDR beklentileri ve ataerkil baskılar** konusunda kadınların eşleri ve eşlerinin aileleri tarafından “*ideal bir eş ve gelin olma*” beklentileriyle karşılaştıkları ve bu beklentilere ilişkin yaşadıkları deneyimler olduğu görülmektedir. “*İdeal bir eş ve gelin olma*” ya ilişkin beklentileri ise en çok; “*giyimine dikkat etmesi beklentisi*”, “*arama/sorma/gelme/gitme/ilgi beklentisi*”, “*hizmet beklentisi*” şeklindedir. Kadınların yaşadıkları deneyimler içerisinde, hem eşleri hem de aileleri tarafından karşılıklı ilişkilerini yıpratıcı, sağlık problemlerine, boşanmalara, kısıtlanmalara, haksızlıklara neden olan ve kadınlarda psikolojik ve fizyolojik olarak ciddi sorunlara yol açan ataerkil baskının en temel sebebi “*kayınvalide baskısı*” olmakla birlikte söz konusu baskı özellikle “*ben çektim o da çeksin!*” düşüncesinden, “*kayınvalide ile aynı evde yaşama*”ktan ve “*kontrol/müdahale/eleştirme*” şeklindeki baskılardan kaynaklanmaktadır. Kadınlar söz konusu davranışlara ve baskılara maruz kalırken eşlerinin kendilerine destek olmamaları, aile ilişkileri eşlerin tampon görevi üstlenememesi kadınların evliliklerinde hayal kırıklıkları yaşamalarına ve hatta evliliklerini sonlandırmalarına neden olmaktadır. Özetle; kadınların evlilik süreci boyunca çoklu roller, artan sorumluluklar ile mücadele ettikleri ve ideal bir kadın, eş ve gelin olmak için çeşitli beklenti, baskı ve kısıtlamalara maruz kaldıkları sonucuna varılmaktadır.

3. Annelik ideallerine ilişkin ise kadınların en çok **annelik rolü** ile birlikte hayatlarının tamamen değiştiği, anneliğe uyum süreçlerinde, annelikle birlikte değişen hisleri ile suçluluk ve yetersizlik hissettikleri, özellikle artan sorumlulukların çoğunlukla kadınların üstüne kaldığı ve bunun zaten annenin görevi gibi görüldüğü ortaya çıkmıştır. Annelik sonrasında geleneksel ataerkil aile döngüsü, baskı ve çatışmalar konusunda ise; en çok “*torunu paylaşamama*”, “*çocuk bakımından kaynaklı çatışmalar ve eş ile “ilişkinin*

yıpranması/kopmalar olması” gibi konularda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu durum da yine hala ataerkil sistemin devam ettiğini ve özellikle annelik konusunda kadınların ataerkil baskılara maruz kaldığını göstermektedir. Kadınların annelik sonrası süreçte en çok artan sorumluluklarından müzdarip oldukları ve bunun sebebinin ise yine kültürel beklentiler çerçevesinde kadına yüklenen **“annelik görevi” ile annelik beklentileri** olduğu, söz konusu beklentilerin sadece kadının üzerinde olması, kadınların eşlerinin aynı görevleri üstlenmemesi ve her ne kadar sosyal desteğe sahip olsalar da ebeveynlerinin ve eşlerinin desteğinin yetersiz olduğu, kadınlar sosyal destek alsalar bile söz konusu destekle ilgili problemlerle mücadele ettikleri, sosyal destek almayanların ise tek başına annelik ve çalışan bir kadın olmakla mücadele ettiği görülmektedir.

4. TCDR beklentileri ve idealler konusunda ise kadınların en çok “evlilik ve çocuk beklentisi”, ile “çalışması beklentisi” şeklindeki **“geleneksel beklentiler”**; “yuvayı dışı kuş yapar!”, “kayıtsız itaat” ve “geç saatlerde dışarıda olmama beklentisi” gibi sen kadınsın algısından kaynaklanan **“baskıcı beklentiler/kalıpyargular”** ve en önemlisi “iyi eş olma beklentisi”, “iyi anne olma beklentisi”, “iyi çalışan olma beklentisi”, “iyi gelin olma beklentisi”, “iyi evlat olma beklentisi”, “iyi ev hanımı olma beklentisi: evin lekesiz/düzenli olması”, “iyi arkadaş olma beklentisi”, “bakımlı/güzel olma beklentisi” ve bunların ötesinde “herşeyi yapar algısı/herşeyde iyi olma” şeklindeki **“hem geleneksel hem modern kadın beklentileri: süper kadın olma!”** beklentilerine maruz kaldıkları görülmüştür. Beklentilere bakıldığında; statüsü ve mesleği ne olursa olsun, günümüz çalışan kadınından hem evde hem de işte iyi olmasını, hem geleneksel rollerini (dişil roller) hem de artan ve değişen modern kadın rollerini (eril roller) yerine getirmelerini ve hepsinde iyi olmalarını bekledikleri söylenebilir. Ayrıca tüm bunlara sahip olan süper kadın her şeyi cazip, zahmetsizce, mutlu ve mükemmel yapan, işçi veya kariyer gönüllüsü, eş, anne ve ev işlerinde çalışan gibi çok çeşitli ve çelişkili rolleri mükemmel bir şekilde yerine getiren kadındır. Herşeyde mükemmel olan bu kadın toplumun ideal kadın imgesidir.

5. Kadınlar Türkiye’de kadın olmanın anlamına ilişkin ise kadınlar özellikle Türkiye’de kadın olmanın “çok zor” olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda Türk toplumunda kadın olmanın kadınlar için en çok **“sorumluluk”, “güçlü olmak”, “yıpranma”, “baskı/kendin gibi olamamak”, “fedakârlık/özveri”, “tecavüz/istismar/cinayet”, “herkes için her şey olmak”, “ikinci planda/ikinci sınıf vatandaş/bir-sıfır geride olmak”, “eleştirilen/ezilen/suçlanan taraf olmak”** ve **“değersiz olmak/yok sayılmak”** anlamına geldiği görülmüştür. Ayrıca kadınların tasvirlerinden Türk toplumunda **“Geleneksel**

Kadın”, “*Modern/Özgür Kadın*”, “*Osmanlı Kadını/Otoriter Kadın*” ve “*Fedakar Kadın: Sürekli Çalışan, Her Şeyi Yapan, Emegi Görülmeyen*” şeklindeki kadın figürleri ortaya çıkmıştır. Kadınların hemen hemen hepsi için toplumda kadın olmaya yönelik algılarının daha çok olumsuzlukları ve baskıcı deneyimleri ifade ettiği dolayısıyla da kadınların içinde yaşadıkları toplumda kadın olmaya dair tamamen olumsuz anlamlar yüklediği, toplumdaki kadın figürünün ise daha çok azınlıkta kalan özgür ve bağımsız olarak tasvir edilen modern kadınlar dışında çoğunlukla her şeyi yapan, sürekli çalışan ama sesini çıkarmayan fedakâr ve geleneksel bir kadını temsil ettiği görülmektedir. Ayrıca kadınlar her ne kadar toplumdaki kadınları farklı kategorilere ayırmış olsalar da, günümüz çalışan kadınından artan çoklu rolleri ile birlikte bütün bu kadın kategorilerini de kapsayan hem geleneksel hem de modern bir kadın yani süper kadın olmaları beklendiği görülmektedir.

6. Son olarak kadınların yaşam deneyimlerinden yola çıkılarak Türk toplumunda kadınlara ilişkin kadınlık idealleri, kültürel idealler ve beklentilerin süper kadın ideali beklentileri ile uyduğu görülmektedir. Ayrıca kadınların “güçlü olmak”, “fiziksel görünümün önemi” ve “hepsinde iyi olmak/mükemmeliyetçilik” konularına ilişkin bakış açıları süper kadın idealinin özelliklerini yansıtmakla birlikte üç farklı grupta ele alınmaktadır. İlk olarak; fiziksel görünümün kadınların büyük çoğunluğu için önemli olduğu görülmekle birlikte, bazıları için saygıyı ifade etmekte ve herkesin bakımlı olması, özellikle de kadınların kendisine özen göstermesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Ayrıca gerçekten bakımlı olmayı sevdikleri için dış görünüme önem verdiklerini belirtirken bazı kadınların ise önem vermelerine rağmen çok dikkat edemediklerini ya da çabalamadıklarını belirttikleri görülmüştür. Aynı şekilde güçlü olmak ile ilgili de kadınların üç farklı görüşe sahip oldukları görülmüş ve bazıları gerçekten güçlü olduğunu, bazıları güçlü olmak zorunda olduğu için güçlü olduğunu ve bazıları ise böyle bir zorunluluklarının ve çabalarının olmadığını düşünmektedir. Dikkat çeken nokta ise kadınların hemen hemen hepsi için güçlü olmanın zorunluluk, ayakta kalma mücadelesi, zayıflıklarını göstermemek için bir kalkan olduğu ve güç konusundaki zorunlulukların temelini de anne olmak ve içinde bulunduğumuz toplumda kadın olmak ile ilgili olduğu görülmektedir. Güç konusu Türk kadınları için mücadele verdikleri, kendilerini ispatlamaya çabaladıkları ve aşmaya çalıştıkları bir engel gibidir. Bir diğer dikkate değer nokta ise güçlü olma beklentisinin de yine kadınlara yönelik kültürel bir süper kadın beklentisidir. Yine hepsinde iyi olmak/mükemmeliyetçilik” konusunda da hepsinde iyi olmak ve mükemmeliyetçiliğin imkansız olduğunu ve böyle bir çabası olmadığını dile getirenler; hepsinde iyi olabilmenin

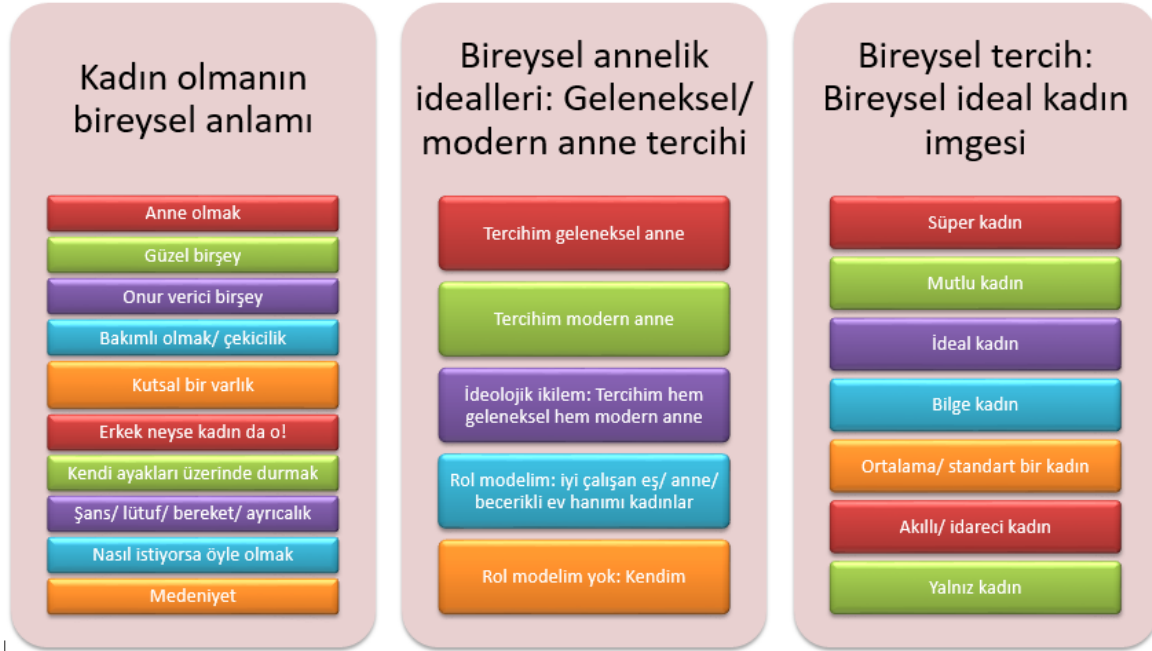
mümkün olduğunu ve zaten mükemmel olduğunu düşünenler ve son olarak aşırı mükemmeliyetçi olduğunu ve bundan olumsuz şekilde etkilendiğini belirtenler şeklinde üç farklı bakış açısı ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu görüşlerin üç farklı noktada toplanmasının vurgulanmasındaki amaç kadınların hepsinde iyi olma konusundaki düşünceleri süper kadın idealine yönelik bakış açılarının temelinin oluşturmakta, süper kadın idealini “onaylayan”, “reddeden” ve “belirsiz” kalan kadınlar olduğunu göstermektedir. Bunu doğrular şekilde de süper kadın özelliklerine ilişkin bakış açılarını belirten kadınlar son olarak süper kadın idealine ilişkin algılarından bahseden kadınların tamamına yakınının “imkansız” bir ideal olduğunu düşündükleri görülmekteyken temelde üç farklı bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla fiziksel görünüm ve beden imajına sahip olmayı, güçlü olmayı, hepsinde iyi ve mükemmeliyetçi olmayı içeren süper kadın idealinin, özellikle bu ideali “reddedenler” için toplumun ve medyanın bir dayatması olduğu ve zorunda olmadıklarını düşündükleri bir “imkansız bir ideal”, “belirsiz” durumda kalanlar için zaten farkında olmadan üstlendikleri ve zorunluluklarının getirdiği “toplumsal bir gerçeklik” ve “onaylayanlar” için ise son olarak gerçekleşmesini istedikleri bir “hayal” olduğu görülmektedir.

İlk araştırma sorusu kapsamında incelenen bu bulgular; kadınlara yönelik kadınlık idealleri ve annelik idealleri gibi kültürel ideallerin süper kadın idealinin oluşmasına zemin hazırladığı; yüzyıllardır kadınlara yüklenen geleneksel beklenti ve sorumluluklara modern beklentiler de eklenerek kadınlardan ideal bir süper kadın yaratmaya çalıştıkları ve bu beklentilerin çoğu zaman ataerkil baskılar niteliğinde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle kadınlar hem çoklu rollerinin beklentileri ile hem de basmakalıp beklentiler ile mücadele ederken, bu kadınların bir kısmı egemen toplumsal normları reddetmekte, bir kısmı bu normlar çerçevesinde süper kadın olmayı hayal etmekte bir kısmı ise bütün bunları içselleştirerek beklentiler ve gerçeklikler arasında sıkışıp kalmaktadırlar.

5.1.2. Süper Kadın İdeali Analizi Sonuçları: Kadınlar Söz Konusu Kültürel İdealler, Özellikle de Süper Kadın İdeali ile İlgili Ne Düşünüyor?

Kadınların ilk soru kapsamında incelenen Türk toplumunda kadın olmaya ilişkin algıları ve kadına yönelik mevcut sosyo-kültürel idealler, egemen toplumsal normlar ve beklentilere ilişkin deneyimleri süper kadın idealine ilişkin bakış açıları ve algılarını etkilemekte ve toplumun kültürel ideallerine karşı kendi bireysel idealleri ve tercihlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın ikinci sorusunun cevaplanması için ilk soruda

incelenen deneyimlerin kadınların süper kadın idealine bakış açılarında önemli olduğu görülmektedir.

Şekil 40. Bireysel İdeallerin Analizi Sonuçları

Buradan hareketle ikinci olarak Şekil 40'da gösterilen "**bireysel ideallerin analizi: bireysel ideal kadın imgesi**"ne ilişkin sonuçlar incelendiğinde;

1. Kadın olmanın bireysel anlamında kadınların, kadın olmaya ilişkin bütün tanımlamalarının büyük çoğunluğu için anneliği ifade ettiği ve bu yüzden de kadın olmaya "onur verici bir şey", "güzel bir şey", "değer verilmesi/el üstünde tutulması gereken kutsal bir varlık", "kendi ayakları üzerinde durmak/sağlam durmak" ve "şans/lütuf/bereket/ayrıcalık" gibi olumlu anlamlar yükledikleri görülmüştür. Ancak burada kadınların karşı çıktıkları annelik görevi ve çocuk bakımının annenin birincil sorumluluğu olduğu inancını kendilerinin de içselleştirdikleri ve kendilerini ayrı bir kimlik olarak ifade etmek yerine kadın olmayı anne olmakla bağdaştırdıkları sonucuna varılmaktadır. Kadın olmayı toplumsal açıdan ele alan kadınlar Türk toplumunda kadın olmaya olumsuz anlamlar yüklerken bireysel olarak kadın olmaktan gurur duymaları ve kadın olmaya olumlu anlamlar yüklemeleri kadınların cinsiyetlerinden dolayı toplumda kadın olmanın zorluklarını yaşamakta, toplumun onlara yüklediği sorumluluk ve beklentilerin altında ezilmekte ve bireysel anlamda şans olarak nitelendirdikleri ve gurur duydukları cinsiyetlerinin aslında kendilerini ikinci planda hissettirdiği açıkça görülmektedir.

2. İkinci olarak; kadınlar her ne kadar kadın olmayı anne olmakla bağdaştırmış ve ikisini aynı kimlikle ifade etmiş olsalar da kadın olmayı bireysel anlamda ele alırken, anne olmayı da bireysel anlamda ayrıca değerlendirmişlerdir. Buna göre kadınların bireysel annelik idealleri ile bireysel annelik tercihlerinde; rol model aldıkları anneleri “geleneksel anne”, “modern anne” figürleri ile idealleştirdikleri görülmüştür. Ayrıca her iki annelik modeli arasında kaldığı için “hem geleneksel hem modern anne”liği tercih ederek her ikisini de uygulamaya çalışan kadınlar da olmuştur. Hem geleneksel hem modern annenin ise daha çok süper anneyi temsil ettiği görülmektedir. Bu durumda anneliğe yönelik bakış açılarında da kadınların üç farklı gruba ayrıldığı görülmekle birlikte “geleneksel anne” modelini tercih eden kadınlar anneleri gibi olmayı isterken; “modern anne” modelini tercih eden kadınlar geleneksel anneliği reddetmekte ve her iki anne modelini de uygulamaya çalışanlar ise sosyal medya aracılığıyla ““sentez/karışım: iyi anne rolü seçme” ye çalışmaktadır. Bunları yaparken de her modern anne gibi farkında olmadan rekabetçi ebeveynliğe katılmakta, sosyal medya tasvirlerini model alarak en iyi annelik modelini seçmeye çalışmaktadırlar. Bu durum süper kadın idealinin popüler söylem ve medya ile kadınlara farkında olmadan dayatıldığı da göstermektedir. Bunların yanı sıra bazı kadınlar ise hem evde hem işte başarılı olan becerikli bir anne olmayı istemektedirler. Bu bağlamda kadınlar annelik tercihleri ne olursa olsun anne olmak konusunda mükemmellik arayışı içerisinde oldukları ve kendilerinden daha iyi olduğunu düşündükleri kadınları rol model alarak her alanda kendilerini geliştirmek ve iyi bir anne olmak istemektedirler. Dolayısıyla bu durum kadınların “iyi anne” kalıp yargılarını devam ettirdiğini, annelerinden devralarak içselleştirdikleri duyguları ve kültürel normları yeniden ürettiklerini göstermektedir. Bu anlamda kadınlar hem geleneksel anne ideolojisini sürdürmekte hem de aynı zamanda modern annelik beklentilerini de en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Bu durum kadınların çoğu zaman farkında bile olmadan süper kadın idealini gerçekleştirme çabasında olduklarını göstermektedir.

3. Kültürel ideallere, baskıları ve beklentileri eleştiren kadınlar bireysel tercihin önemini vurgulamaktadır. Bu anlamda her kadın kendi idealindeki kadını tasvir etmiştir. Kadınların bireysel tercihlerine dayalı olarak tasvir ettikleri *bireysel ideal kadın imgelerinde*; “süper kadın”, “mutlu kadın”, “ideal kadın”, “bilge kadın”, “ortalama/standart kadın”, “akıllı/idareci kadın” ve “yalnız kadın” şeklindeki kadın figürleri ortaya çıkmıştır. Bunlar içerisinde en çok tercih edilen ise süper kadın, mutlu kadın ve ideal kadın olmuştur. Bu kadın figürlerinin ortak noktası kadınların model aldıkları kadın figürlerini sadece kendi

istedikleri için uygulamaya çalıştıkları ve bunun başkalarının tercihi olmamasıdır. Ancak en büyük çelişki ise bütün tasvirlerde kadınların mükemmeliyetçilik ve hepsini yapma üzerine çabaları olduğu açıkça görülmektedir. Süper kadın tercih edenlerin yanı sıra birçok kadın bu durumu reddetse de farkında olmadan kendilerini isterken bulmakta, uygulamaya çalışmakta sadece bunu kendileri istedikleri için “ideal kadın”; mutlu oldukları ve isteyerek yaptıklarını belirttikleri için “mutlu kadın” olarak ifade etmektedirler. Süper kadın olmak istediğini belirten kadınların ise kendi içinde de üç farklı gruba ayrılmaları dikkat çekicidir. Bu kadınların bir kısmı tamamen süper kadın olmayı kendine bir ideal olarak belirlediği, bir kısmı olma yolunda ilerlediği ve bir kısmının ise olmak istediği ama olamayacağına inandığı görülmektedir. Bu durum da kadınların her şartta süper kadın idealine ulaşma çabasında olduğunu göstermektedir. Bilge kadın olmayı tercih eden sadece bir kadın vardır ve bütün kadınlardan farklı olarak özerklik için toplumsal ve kültürel beklenti ve idealleri tamamen reddetmekte, herkes için her şey olmak yerine kendisi için merkezi olan birkaç role odaklanmakta kendi imajını toplumsal imajdan ayırarak bireysel tercihte bulunarak kendi idealleri çerçevesinde bağımsız ve özerk bir kadın olmayı tercih ettiğini ve net olarak tercihleri doğrultusunda bir hayata da sahip olduğunu vurgulamıştır.

5.1.3. Çoklu Rollerin Analizi Sonuçları: Kadınlar Mevcut Yaşamdaki Çoklu Rol Deneyimlerini Nasıl Tanımlıyor? Kadınların Norm Haline Gelen Birden Çok Rolü Yürütmeyi Nasıl Başarıyor ve Bununla Nasıl Başa Çıkıyor?

Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında kadınların geçmiş yaşam deneyimleriyle birlikte mevcut yaşamlarında söz konusu beklentiler ve rol taleplerine ilişkin deneyimleri ön plana çıkmaktadır. Söz konusu deneyimler Şekil 41’de gösterilmiştir.

Eşin rolü: Görev paylaşımı	Rol benzetmeleri	Rol sıralaması: Merkezi roller	Mevcut rolleri
<ul style="list-style-type: none"> •Toplumsal cinsiyet algısının etkisi •Aile/toplum etkisi •Yetiştirilme tarzının etkisi •Görev paylaşımı/ eviçi iş bölümü •Sosyal destek etkisi: Temizlikçi/yardımcı alma •Kişiliğin etkisi 	<ul style="list-style-type: none"> •Kız Evlat Rolü (Çiçek, üzerimize vurulmuş bir taş) •Anne Rolü (su, hava) •Eş Rolü (yuva/ev, huzur/huzurlu bir tablo) •Abla/kardeş rolü (anne yarısı) •Meslek/çalışan Rolü (Ateşten Gömlek) •Fiziksel olarak sağlıklı olma rolü (Turp) •Sosyallik (gezme) 	<ul style="list-style-type: none"> •Merkezi roller 1 •Merkezi roller 2 •Merkezi roller 3 •Merkezi roller 4 •Merkezi roller 5 	<ul style="list-style-type: none"> •Geleneksel roller •Meslek/çalışan rolü: İşe gitme/gelme •Aktivite ve sağlık/ sosyal roller •Rol paylaşımı: Ev/ çocuk sorumluluklarını birlikte üstlenme •Diğerleriyle ilişki/ arkadaş rolü: Arkadaşlarla görüşme •Görünüme ilişkin roller: Fiziksel görünüm

Şekil 41. Çoklu Rollerin Analizi Sonuçları

1. Bu kapsamda ilk olarak **mevcut rollerine** bakıldığında; kadınların mevcut yaşamlarında en çok “Evlat/Gelin Rolü”, “Ev Hanımı Rolü”, “Eş Rolü”, “Anne Rolü”, “Meslek/Çalışan Rolü”, “Sosyallik Rolü”, “Fiziksel Olarak Sağlıklı Olma Rolü” ve “Arkadaş Rolü” şeklinde olup daha çok “Geleneksel Roller”, “Meslek Roller”, “Aktivite ve Sağlık/Sosyal Roller”, “Diğerleriyle İlişki” ve “Kişilerarası Görünüm”e ilişkin rollerini yerine getirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla kadınlar mevcut yaşamlarında en çok geleneksel rollere ilişkin rol taleplerini karşılamakta ve bunun yanı sıra ikinci olarak ise en çok sınırlı imkanlar ve zamanlarla gerçekleştirdikleri “Aktivite ve Sağlık” rollerinin yer aldığı görülmektedir. Bu durum kadınların yine kendilerini ikinci plana atarak öncelikli olarak geleneksel rol taleplerini karşıladıklarını göstermektedir. Ayrıca kadınların mevcut yaşamlarında günlük ya da belli dönemlerde en çok üstlendikleri roller göz önüne alındığı aynı anda birden fazla rolü sürdürmeye çalıştıkları görülmekle birlikte modern hayatın gerekleri ve yaşam tarzı düşünüldüğünde bu durumun kadınlar için tercihten ziyade zorunluluk olduğunu da göstermektedir. Ancak kadınlar söz konu rolleri zorunlu olarak üstlenmiş olsalar bile yine de kendilerini ikinci plana attıkları ve önceliği başkalarının beklentilerini yerine getirmeye verdikleri açıkça ortaya çıkmaktadır.

2. Kadınların **merkezi rollerine** bakıldığında ise kadınların öncelik sıralamasında; “annelik rolü”, “kız evlat rolü”, “eş rolü”, “abla/kardeş rolü”, “meslek/çalışan rolü”, “kadın/erkek arkadaş rolü”, “sosyallik rolü” ve “teyze/hala rolü” şeklindedir. Dolayısıyla en çok “geleneksel roller”, “diğerleriyle ilişki” ve “mesleki roller” e ilişkin rollerin daha

çok önem taşıdığı görülmektedir. Buradan hareketle mevcut rolleriyle benzer rolleri öncelik sırasına koyan kadınların rol sıralamalarındaki rollerin daha çok çekirdek aileleri ve yakın çevreleri ile sınırlı olduğu görülmüştür. Ancak yine de altı kategoriye ayrılan “Diğerleriyle İlişki”, “Kişilerarası Roller”, “Kişilerarası Görünüm”, “Aktivite Ve Sağlık”, “Mesleki Roller” ve “Geleneksel Roller” Şeklindeki Rol Gruplarının “Kişilerarası Roller” ve “Kişilerarası Görünüm” dışındaki bütün rollerin tamamına yakınına yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir. Kadınların mevcut yaşamlarında sahip oldukları roller ve bu rollere ilişkin yaptıkları öncelik sıralamasına bakıldığında; günümüzde çalışan kadınların hem fazlasıyla çoklu rollere sahip oldukları hem de bu çoklu rollerin birçoğunu da önem sırasına koyarak yerine getirmeye çalıştıklarını göstermektedir. Dolayısıyla süper kadın idealine bakış açısı ne olursa olsun birçok kadının sadece yakın çevrelerine ilişkin rolleri sınırlamış olsalar bile birden çok rolü yerine getirmeye çalıştıkları böylece farkında bile olmadan bu rolleri içeren süper kadın idealine ulaşmaya çabaladıkları ortaya çıkmaktadır.

Yöntem kısmında da değinildiği gibi; kadınların kimliğinin merkezi gördüğü rol sayılarının belirlenmesinin çoklu rollerde mükemmelliğe ulaşma arzusu olarak tanımlanan süper kadın idealine bağlı olma derecesini ortaya koyduğu düşüncesinden hareketle; rol sayıları 0 ile 26 arasında değer alabilen rollerin toplamında ilk üçte birine giren ve (0-9) arası değerleri alan katılımcılar “süper kadın idealini reddedenler”, (10-16) arası değerleri alan katılımcılar “belirsiz” ve (17-26) arası değerleri alan katılımcılar “süper kadın idealini onaylayanlar” olarak kategorize edilmiş ve kadınların ÖRE skorları toplamının ortalaması 14,56 rol bulunmuştur. Buna göre kadınların büyük çoğunluğunun süper kadın idealine bağlılıklarının “belirsiz” olduğu görülmekle birlikte görüşmelerde ise kadınların yukarıda da belirtildiği gibi “Kişilerarası Roller” ve “Kişilerarası Görünüm” dışında bütün rollerin tamamına yakınına yerine getirmeye çalıştıklarını göstermektedir. Dolayısıyla kadınlar söylemlerinde süper kadın idealine bağlı olmadıklarını belirtseler bile uygulamada birçok role yetişmeye çalışmaktadırlar.

3. Kadınların söz konusu rollerine ilişkin yaptıkları *rol benzetmelerine* bakıldığında ise; özellikle anne ve kız evlat rolüne ilişkin benzetmelerinin sorumluluk ve beklentileri ifade ettiği ve kadınların bu rollerini tasvir ederken bir yandan vazgeçilmez olduklarını ifade ederken bir yandan da rollerin üzerlerindeki yükünü ifade etmişlerdir. Kadınların eşlerine ilişkin benzetmelerinin temelinde ise yine sorumluluk ve beklentiler yer almakla birlikte eşlerini daha çok “sığmak ya da dağ” olarak gördükleri ve huzur ve mutlulukla

bağdaştırdıkları görülmüştür. Bu durum kadınların ataerkil toplumdaki konumunu çok güzel ifade etmekte ve kadınların baba evinde misafir ve anne babaya yardımcı kocasının evinde ise sorumluluk sahibi ancak korunup kollanan bir varlık olarak nitelendirildiğinin göstergesidir. Benzetmelerden de anlaşıldığı üzere yakın çevreleri ile ailelerini temel alan “*geleneksel roller*”in kadınlar tarafından sorumluluk ve mecburiyet olarak algılanmakla birlikte bağlılıkları olan insanlara ilişkin benzetmelerde buldukları için de söz konusu rollere ilişkin hem olumlu hem de olumsuz algılarının olduğu görülmektedir.

4. Kadınların mevcut rollerini yerine getirirken dikkat çeken nokta bu rolleri eşleri ile paylaşma durumlarıdır. Kadınların sadece yarısına yakınının söz konusu rollerin taleplerine ilişkin eşi ile *görev paylaşımında* bulunmakta olduğu görülmüştür. Daha da dikkat çekici olan nokta ise birçok kadının bu rol paylaşımını “yardımcı olmak” olarak ifade ederek özellikle ev içi sorumluluklarda eşlerini “yardımcı” rolüne koydukları, hatta eşlerinin çok talepkar olmamasının da “destek” olarak sayıldığı görülmektedir. Birçok kadının ev işlerinde birincil sorumluluğun kendilerinde olduğunu içselleştirerek ataerkil ideolojiyi sürdürdüğü ortaya çıkmaktadır. Kadınların diğer yarısının ise eşleri ile görev paylaşımında buldukları görülmüştür. Bu durumda en temel etken ise şehir farkından kaynaklanmakta ve daha büyük şehirde ve daha Batıda yaşayan kadınların eşlerinin bu konuda daha bilinçli ve sorumluluk sahibi oldukları, ev işlerine ilişkin sorumlulukları kadınlarla paylaştıkları görülmektedir. Ayrıca eşlerin sorumluluk üstlenmemeleri ve eşleri ile görev paylaşımında bulunmamalarında; toplumsal cinsiyet algısının, yetiştirilme tarzının, kadınların ev işlerinde dışarıdan destek almalarının ve erkeklerin kişiliğinin etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Erkekler, çoğunlukla ev işlerinin kadının görevi olduğunu düşünmekle birlikte, özellikle aileleri ve yakın çevrelerindeki insanların ev işlerinde sorumluluk aldıklarını bilmelerini istememektedirler. Bu durumda en temel etken toplumsal cinsiyet algısı olmakta ve erkekler toplum tarafından “kılıbık” olarak etiketlenmekten çekinmektedirler. “sen erkeksin, erkek ev işi yapmaz” düşüncesi ile yetiştirilen erkekler ev işlerinde sorumluluk almamakla birlikte bunun kadını görevi olduğunu düşünürken; sorumlulukların paylaşılması gerektiğini ailelerinde görerek yaşayan ve özellikle ev işi yapan baba figürüne sahip olan erkekler ise daha çok sorumluluk almaktadırlar. Bunlara ek olarak sorumluluk almakta kişiliğin etkisi ise daha çok tembel olmak, rahat olmak, bencil olmak, beceriksiz olmak, canı istediğinde iş yapmak ya da iş yapmayı sevmemekle ilişkilendirilmekle birlikte bu daha çok kadınların bu durumu kendilerince gerekçelendirmeleri ve bu durumu kabullenmelerinden kaynaklanmaktadır.

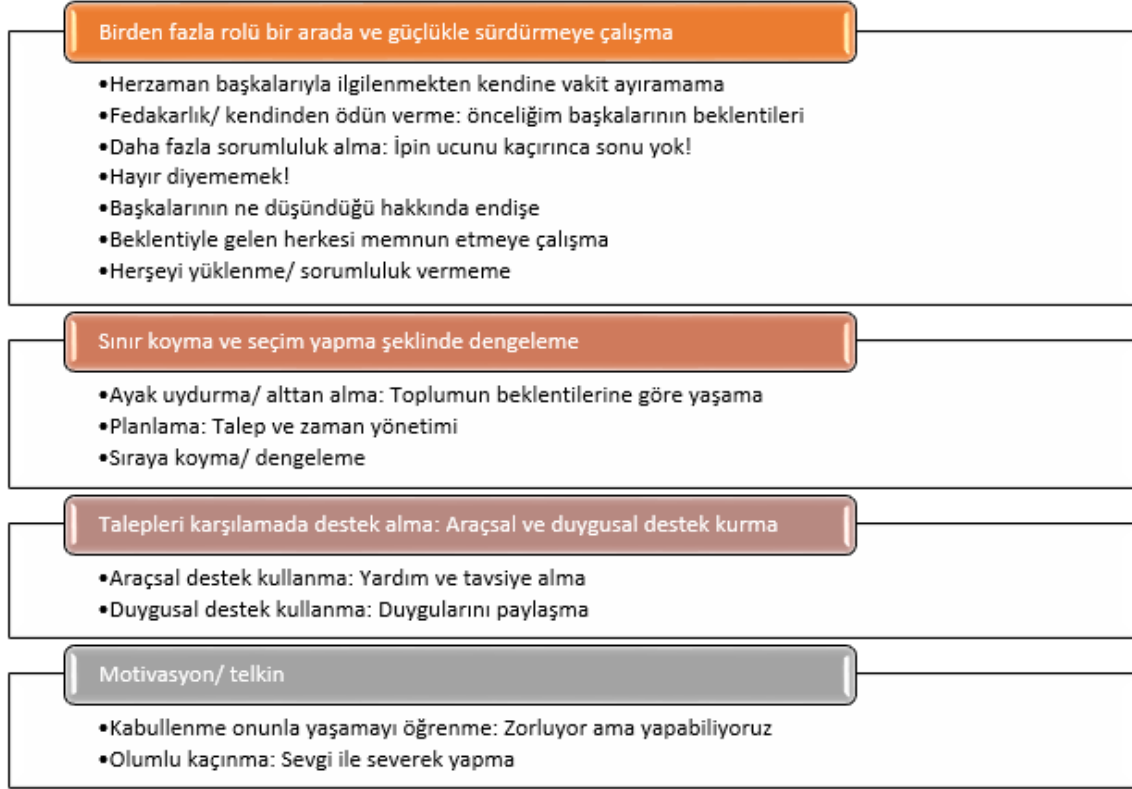
5.1.4. Çoklu Roller ve Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma Yöntemleri Analizinin Sonuçları: Kadınlar Süper Kadın Olduklarını Düşünüyor mu? Kadınlar Hepsini Yapmak ve Hepsinde İyi Olmak Şeklindeki Kültürel İdeallerle ve Süper Kadın İdeali ile Nasıl Başa Çıkıyor?

Araştırmanın son sorusuna ilişkin sonuçlar kadınların süper kadın idealine bakış açılarına göre bu ideali reddetmekle ya da onaylamakla kısacası hem çoklu roller hem de kültürel ideallerle nasıl başa çıktıklarına ilişkin yöntemlere odaklanmaktadır. Süper kadın idealine yönelik bakış açılarına göre üç farklı gruba ayrılan ve süper kadın idealini onaylayan ve olmak isteyenler, reddeden ve dayatma olduğunu düşünenler ya da içinde buldukları durumun ve sahip oldukları rolün zaten süper kadın olduğunu düşünenler ve bunu isteyip istememekte “belirsiz” kalanlar kadınların çoklu rollerle ve süper kadın ideali ile başa çıkma yöntemlerinin farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Şekil 42’de başa çıkma yöntemleri görselleştirilmiştir.

Şekil 42. Çoklu Roller ve Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkma Yöntemleri Analizinin Sonuçları

1. Süper kadın idealini onaylayan ve “hepsini yapma/hokkabazlık/dengeleme: yetişmeye çalışma çabası içerisinde olan” kadınların başa çıkma yöntemleri incelendiğinde Şekil 43’te gösterilen 4 farklı yöntem ortaya çıkmıştır:

Şekil 43. Süper Kadın İdealini Onaylayan Kadınların Başa Çıkma Yöntemleri

* **Birden fazla rolü güçlükle ve bir arada sürdürmeye çalışma:** Süper kadın idealine uyan ya da farkında olmadan uymaya çalışan kadınlar herkese ve her şeye yetişmeye çalışmakta, beklentileri karşılamak ve beklentisi olan herkesi memnun etmek çabası içerisindeyler. Bu kadınlar başkalarının kendileri hakkında düşündüklerini çok fazla önemsedikleri için kimseye “hayır diyememek”te ve dolayısıyla daha fazla sorumluluk alarak ve her şeyi yüklenerek sorumluluklarını devretmemektedirler. Böylece sürekli fedakârlıkta bulunarak kendilerinden ödün vermektedirler. Burada önemli olan nokta ise kadınların bu şekilde davranmaları, bazılarında göre kişiliklerinden kaynaklanmakta ve kimseyi üzmemek isteyen kadınlar kimseye hayır diyememekte iken bazılarında göre ise toplumun kadınlara çok fazla şey yüklemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun sonucu olarak da bazı kadınlar söz konusu durumlardan memnun olsa da büyük çoğunluğu ise istemeden, farkında olmadan ya da zorunluluktan herkese ve her şeye yetişmeye ve birden fazla rolü bir arada sürdürmeye çalışarak yorucu ve yıpratıcı bir çaba içerisine girmektedirler. Böyle

bir çaba içerisinde giren kadınlar süper kadın idealini “onaylayan” ya da bu ideale karşı “belirsiz” kalan kadınlardır.

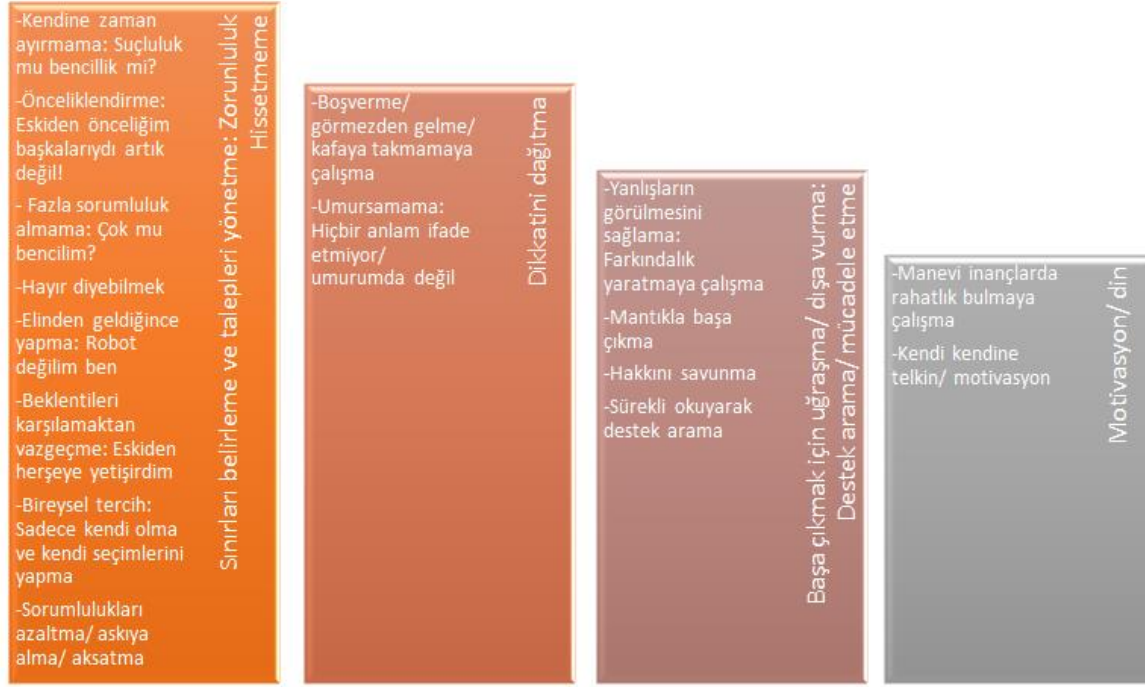
***Sınır koyma ve seçim yapma şeklinde dengeleme:** Bu başa çıkma yönteminde ise kadınlar; toplumun beklentilerine ayak uydurmaya çalışarak, yetiştirilme tarzı gereği kendilerine yerleştirdikleri beklentileri farkında olmadan ya da kendilerine göre belli ölçülerde yapmaya çalışarak, rol talepleri ve kişisel zamanlarını yöneterek ve planlama yaparak ya da rol taleplerini sıraya koyarak ve dengeleyerek çoklu roller ve süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ancak temelde hepsinin söz konusu yöntemlerle herkese ve her şeye yetişme çabası içerisinde oldukları görülmektedir. Dolayısıyla da hepsini yapabilmek adına rol taleplerini ve zamanlarını yönetmeye çalışmaktadırlar.

*** Talepleri karşılamada destek alma/araçsal ve duygusal destek kullanma:** Bu yöntemle ise kadınlar birden fazla rol taleplerini karşılayabilmek, herkese ve her şeye yetişebilmek için özellikle yakın çevreleri, aileleri ve eşlerinden yardım talep ederek çoklu rolleri ve süper kadın ideali ile başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Kadınlar araçsal destek kullanırken; yardım ve tavsiye almaktan çekinmemekte ve yetişemedikleri ya da yetersiz hissettikleri durumlarda başkalarından destek talebinde bulunmaktadırlar. Özellikle ev ve çocuk bakımı konusunda sosyal destek kullanan kadınların yanı sıra iş imkanları ve çalışma şartları daha rahat olan kadınlar da iş desteği olarak tanımladıkları bu imkanları kullanmaktadırlar. Kadınlar duygusal destek anlamında ise rol taleplerini karşılamak adına destek almaktan ziyade bu talepler arasında kaldıklarında, bunaldıklarında ve kendilerini kötü hissettiklerinde yakın çevreleri ile bunları paylaşarak kendilerini daha iyi hissetmekte, rahatlamakta ve bu anlamda duygusal bir destek almaktadırlar.

***Motivasyon/telkin:** Son olarak bu yöntemde ise kadınlar herhangi bir destek almaktan ziyade “kabullenme” ve “olumlu kaçınma” şeklindeki stratejilerle, içinde buldukları durumu değiştiremeyeceklerine inanarak süper kadın ideali ve çoklu rollerini kabullenmekte, bu rollerine özellikle de çalışan kadın olmaya alıştıklarını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra çalışan kadın olmanın güzel bir şey olduğunu düşünmek ve çalışan kadın olarak tüm rollerini severek yapmaya çalışmak kadınlar için motivasyon kaynağı olmaktadır.

Kadınlar sıraladıkları yöntemleri süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkmak için kullandıklarına belirtmiş olmakla birlikte söz konusu yöntemler daha çok bu rollerin hepsini sürdürmeye çalışmak ve bu ideale uymak adına kullanılan yöntemlerdir.

2. İkinci olarak ise; herkese ve her şeye yetişme çabasında olmayan, süper kadın idealini kabul etme konusunda belirsiz kalan ya da bu ideali reddeden kadınların çoklu rol talepleri ve süper kadın beklentisi ile kendi sınırlarını belirleyerek başa çıktıklarını belirten ve “Sınırları belirleme, seçim yapma: yetişme çabasında olmamaktan” bahseden kadınların başa çıkma yöntemlerine bakıldığında da Şekil 44’te gösterilen 4 yöntem ortaya çıkmıştır:

Şekil 44. Süper Kadın İdealini Kabul Etme Konusunda Belirsiz Kalan ya da Reddeden Kadınların Başa Çıkma Yöntemleri

* **Sınırları belirleme ve talepleri yönetme:** Bu yöntemi kullanan kadınlar, süper kadın idealini reddetmekte ya da bu ideale ve çoklu rollere ilişkin belli koşullar altında çaba göstererek herkese ve her şeye yetişmek ve yetinmek konusunda bir zorunluluk hissetmemektedirler. Dolayısıyla kadınlar; kendi seçimleri ve kendi sınırları çerçevesinde rol talepleri arasında önceliklendirme yaparak rol taleplerini karşılamaya çalışma; hepsinden ziyade ellerinden geldiği kadarını yapmaya çalışma; çok fazla sorumluluk almaktan kaçınma; gerektiğinde taleplere “hayır” deme ve kendilerine zaman ayırmaya çalışma gibi yöntemleri başa çıkma stratejileri olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca bu yöntemleri kullanan kadınlar arasında eskiden herkese ve her şeye yetişmek çabasında olan ancak artık beklentileri karşılamaktan ve süper kadın idealine ulaşmaya çalışmaktan vazgeçen kadınlar da yer almaktadır. Ancak bunu fark eden kadınlar kırk yaşın üstündeki kadınlar olmakla birlikte herkese ve her şeye yetişme çabalarına ilişkin bedeller ödeyerek

farkındalık kazanan ve süper kadın olmaktan vazgeçen ya da olamayacağını tecrübe eden kadınlardır. Bu kadınlar artık beklentileri karşılamaktan vazgeçtikleri, kendi seçimlerini yapmaya başladıkları ve sorumluluklarını askıya almaya ya da azaltmaya çalıştıkları da görülmektedir. Bütün bunlara rağmen bu yöntemleri kullanan kadınların büyük çoğunluğunun yine de kendi bireysel tercihlerini yaparak ve sorumluluklarını azaltarak çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisiyle başa çıkmaya çalıştıkları sonucuna varılmaktadır.

***Dikkatini dağıtma:** Bu yöntemde ise kadınlar rol taleplerini ve beklentileri umursamayarak, görmezden gelerek ve dikkatlerini başka yöne çevirmeye çalışarak çoklu roller ve süper kadın ideali mücadele etmektedirler.

*** Başa çıkmak için uğraşma/dışa vurma: destek arama/mücadele etme:** Bu yöntem ile kadınlar yanlışların görülmesini sağlama, sürekli okuyarak ve öğrenerek farkındalık yaratmaya çalışma ve mantığı ile hakkın savunarak çoklu rol talepleri ve süper kadın ideali beklentisi ile başa çıkmaya çalışmaktadırlar. İlk gruptaki başa çıkma yöntemlerinde rol taleplerine yetişebilmek adına destek arayan kadınlardan farklı olarak bu yöntemde kadınlar söz konusu beklentilere ve rol taleplerine meydan okuma konusunda destek aramaktadırlar.

***Motivasyon/din:** Son olarak bu yöntemde ise kadınlar manevi inançlarda rahatlık bulmaya çalışma ve kendi kendilerine telkinlerde bulunarak motivasyonlarını yüksek tutma şeklinde süper kadın ideali beklentisi ve çoklu rol talepleri ile başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Bu yöntemin; bir önceki başa çıkma yöntemlerinden olan “motivasyon/telkin” yönteminden farkı ise; ilkinde kadınlar bütün rol taleplerine yerine getirebilmek için kendilerini telkin etmekte ve kendilerine motivasyon unsurları oluşturmaktayken, ikincisinde kadınlar söz konusu taleplerden boğulmaları ve bunlara karşı çıkmaları sonucu motivasyon ve manevi inançlarla özellikle ruhsal olarak rahatlamaya çalışmaktadırlar. Yani ilkinde rol taleplerini karşılamada motivasyon oluşturmaya çalışırken ikincisinin söz konusu talepler sonucu kendi ruhsal sağlıklarını düzeltmeye yönelik motivasyon oluşturmaktadırlar.

Bu yöntemleri uygulamaya çalışan kadınlar genel olarak belli sınırlar ve koşullar altında rol taleplerini yerine getiren ve genel olarak süper kadın idealini reddeden kadınlardır. Ancak bu kadınların da tamamen süper kadın idealine karşı koyabildikleri söylenememekte ancak belirli sınırlarla bu ideale ve çoklu rol taleplerine direnmeye çalıştıkları görülmektedir.

3. Son olarak üçüncü başa çıkma yöntemlerinde ise kadınların bilinçli bir stratejileri yoktur, daha çok bir “ideal” olarak gördükleri süper kadın idealinin Şekil 45’te de gösterildiği gibi “**başa çıkamama/sendrom: yetişememek /yeterememek /yetersizlik**” şeklinde bir sendroma dönüştüğü ortaya çıkmıştır.

Kendini suçlama: Suçluluk- Yetersizlik- mutsuzluk- stres- bunalım

- Kendine vakit ayırdığında suçlu hissetme
- Yetersiz bir anne olduğunu hissetme
- Yetersiz çalışan olduğunu hissetme
- Yetersiz eş olduğunu hissetme
- Evişleri ile ilgili yetersizlik hissetme
- Yetersiz arkadaş olduğunu hissetme
- Yetersiz evlat olduğunu hissetme

Davranışsal ayrılma: Başa çıkma girişiminden vazgeçme

- Yardım talep etmeme: Savunmasız olma direnci
- Duygularını saklama/ bastırma/ paylaşmama
- İçselleştirme ve inziva dönemleri

Hırpalanma: Yorucu/ yıpratıcı/ zor!

- Görünmeyen emek: İkinci vardiya/ kısır döngü
- Çalışan kadın olman/ yorgun olmanı kabullenemiyorlar
- Çalışan kadın olmak zor ama evde kalamam

Sendrom: Tükenmişlik/ depresyon!

- Psikoloğa gitme

Herşeyi sınırlı yapma: Hiçbirşey tam olmuyor, herşey eksik kalıyor

Şekil 45. Süper Kadın İdeali ile Başa Çıkamayan Kadınlar

Bu bağlamda süper kadın idealine yönelik bir başa çıkma yönteminden ziyade bir sendrom ile mücadele edildiği görülmekte ve sendromun kadınlar üzerindeki etkisi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla süper kadın ideali ve çoklu rol talepleri ile başa çıkamayan kadınlar; başkalarından yardım talep edememekte, duygularını bastırmakta ve kitap okuyarak, spor yaparak, uyuyarak, temizlik yaparak ya da duygularını yazıya dökerek herkesten uzaklaşarak inzivaya çekilmektedirler. Bu durumda başa çıkma girişiminden vazgeçen kadınlar “davranışsal ayrılma” yaşamaktadırlar. Ayrıca kadınlar çalışan kadın olmalarının toplum tarafından kabullenilmemesi ve çalışan kadın olarak gerçekleştirdikleri birinci vardiyaları, aynı zamanda toplum tarafından beklenen ve kabul gören, “görünmeyen emek” olarak ifade edilen ikinci vardiyaları ile bu iki vardiyayla başa çıkma girişimi olan üçüncü vardiyaları ile mücadele ederken “hırpalanmakta”dırlar. Dolayısıyla bu mücadelede en çok “kendilerini suçlamakta” ve sürekli yetersizlik, mutsuzluk, stres ve bunalım içinde olmaktadır. Bütün bunların sonucunda ise “sendrom: tükenmişlik ve depresyon” hissetmektedirler. Sendrom, tükenmişlik ve depresyon yaşadıklarının farkında

olduğu görülen kadınların; büyük çoğunluğunun hırpalandığı ve başa çıkma girişiminden vazgeçerek bu durumu atlatabilmek adına öncelikle inziva dönemleri gibi bireysel yöntemlerle ya da psikolojik destek alarak mücadele etmeye devam ettikleri görülmektedir.

Sonuç olarak; kadınlar üç yöntem içerisinde yer alan farklı yöntemlerle süper kadın ideali ve çoklu rollerle başa çıkmaya çalışmaktadır. Başa çıkmaya ilişkin yöntemler arasındaki farklılıklar ise kadınların süper kadın idealine bakış açılarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Yöntemde de bahsedildiği gibi örnekleme oluşturan kadınlar, SKÖ ve ÖRE skorlarına göre süper kadın idealini “onaylayanlar”, “reddedenler” ve “belirsiz” olanlar şeklinde gruplara ayrılmıştır. Buna paralel olarak nitel verilerin analizi sonucunda da kadınların süper kadın idealine yönelik algıları ve bakış açıları 3 grupta ele alınmaktadır: (1) süper kadın idealini onaylayan, bu ideale bağlı olan ve ulaşmak isteyen kadınların bu ideale bakış açısı “ulaşmak istedikleri bir hayal”; (2) süper kadın idealini reddedenler, ki onların birçoğu geçmiş yaşamlarında bu ideale bağlı olduklarını belirtmiş, bir kısmı ise süper kadın idealine ulaşamayacağını düşündüğü için reddetmiş olmakla birlikte, bu ideale bakış açısı; toplumun, medyanın ve erkeklerin bir “dayatması” ve “gerçekçi olmayan, imkansız bir ideal” (3) “belirsiz” durumda kalanların bakış açısı ise zaten farkında olmadan üstlendikleri ve zorunluluklarının getirdiği “toplumsal bir gerçeklik” şeklindedir. Sadece bir kadın “bilge kadın” olarak bütün kültürel idealleri ve çoklu rol taleplerini karşılamayı tamamen reddetmiştir. Ancak bilge kadın olmayı tercih eden kadının da geçmişte süper kadın ideali ile psikolojik tedavi alarak mücadele ettiği ve artık mevcut yaşamında net olarak bu ideali reddettiği görülmüştür.

Bu bakımdan başa çıkma stratejisinin seçimi başa çıkma etkinliğinde ve mücadelesine önemli bir faktördür. Çünkü, süper kadın idealine bakış açısı ve başa çıkma stratejisinin seçimi kadınların başa çıkma potansiyeline de etki etmektedir. Dolayısıyla kadınların başa çıkma stratejilerine yönelik seçimlerine bakıldığında; temelde hepsi her işte ve her alanda iyi olmaya ve mükemmel başarıya ulaşmaya çalışmakla birlikte üç ayrı bakış açısı ile süper kadın ideali ve çoklu rollerle mücadele etmektedirler. Bu bakımdan her bir gruptaki kadının başa çıkma yöntemlerinin de farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Süper kadın ideline bağlı olan ve “onaylayan” kadınlar çoklu rol taleplerini ve kültürel beklentileri hepsini bir arada sürdürmeye yönelik stratejiler; süper kadın idealini “reddedenler” söz konusu taleplerle sınır koyma, seçim yapma, dengeleme ve mücadele etmeye yönelik stratejiler uygularken; süper kadın ideali konusunda “belirsiz” kalanlar ise bilinçli bir strateji

uygulamaktan ziyade süper kadın ideali ile başa çıkamayarak sendrom, depresyon ve tükenmişlik yaşamaktadırlar.

Her ne kadar kadınlar süper kadın idealini reddettiklerini söyleseler de birçok kadının süper kadın olmayı içten içe istediği de görülmektedir. Bir görüşmecinin de ifade ettiği gibi “*herkes mükemmel olmak ister*”. Dolayısıyla da birçok kadın hayatlarının her alanında başarılı olabilmek ve ideal bir benlik yaratabilmek için çoklu rolleri ve kültürel beklentilerle mücadele etmektedir. Ayrıca kadın olarak hem eril rollerinde iş yaşamına ve mesleki ilerlemelerine ilişkin karşılaştıkları engeller ile erkek egemen iş hayatının beklentilerine hem de ataerkil ideolojiye sahip aile yaşamında dişil rollerinde bir anne ve ev hanımı olarak karşılaştıkları kültürel beklentilere bakıldığında erkeklere göre çok daha fazla kısıtlama ile karşılaşmaktadırlar. Bununla birlikte bu idealleri ve çoklu rolleri tercih eden kadınların ise tek bir rolü seçmek ya da evde kalmak konusunda çok fazla seçimlerinin olmadığı özellikle birçoğunun günümüz politik ve sosyal koşulları ve ekonomik zorunluluk nedeniyle istihdama katılmak zorunda kaldığı da görülmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında; “hepsine sahip olmak” bazı kadınlar için seçim değil zorunluluktur ve her şeyi zahmetsizce, mutlu ve mükemmel yapma hepsine sahip olma ve her rolde iyi olma idealini gerçekleştirmek kadınlar için oldukça zordur. Söz konusu zorluklar, kısıtlamalar ve rollerin getirdiği beklentiler incelendiğinde kadınlar temelde en çok “*annelik rolü*”, “*kız evlat rolü*”, “*eş rolü*”, “*abla/kardeş rolü*”, “*meslek/çalışan rolü*” gibi “*geleneksel roller*”e ilişkin beklentiler ve idealleri gerçekleştirmekte zorlanmaktadır. Ayrıca tüm zorluklarına rağmen kadınların hem ataerkil ideolojinin yeniden üretimini sağladıkları içselleştirmiş duyguları ile geleneksel kadın olmaya hem de bütün geleneksel kodları ve kültürel beklentileri reddettikleri dayanakları ile modern kadın olmaya yönelik çabaları devam etmektedir. Ancak bunu kimi zamanda isteyerek kimi zamanda farkında olmayarak yaptıkları da görülmektedir.

Bunlara ek olarak; şehir, kültür, yaş, meslek, medeni durum ve çocuk sahibi olmak açısından farklı demografik bilgilere sahip olmalarının kadınların süper kadın idealine yönelik bakış açılarında çok fazla bir farklılık yaratmadığı sonucuna varılmıştır. Söz konusu farklılıklar bulgularda ayrıntılı olarak incelenmekle birlikte temel farklılıklar değinmek gerekirse; sadece kırk yaş üstü ve altı kadınlarda bu idealin uygulanmasına ilişkin olarak kırk yaş altı ve özellikle yeni evli olan kadınların süper kadın olmayı daha fazla istedikleri buna karşın özellikle kırk yaş üstü kadınların tecrübelerine dayalı olarak süper kadın olmaya yönelik çabaların kendilerine zarar verdiği bu nedenle de artık süper

kadın olmaktan vazgeçtikleri görülmüştür. Bir diğer temel farklılık ise ev işleri konusunda eşlerin rolü ve görev paylaşımı konusu olmuştur. Buradaki farklılık ise daha çok yaşanan şehre göre değiştiği özellikle daha büyük ve daha batıda olan Bursa ilinde yaşayan kadınların eşlerinin daha fazla görev paylaşımında buldukları ve sorumluluk aldıkları ortaya çıkmıştır. Son dikkat çeken farklılık ise çocuk sahibi olan ve olmayan kadınların eşleri olan ilişkilerinde ortaya çıkmıştır. Çocuk sahibi olmayan kadınların annelik ideallere ve kültürel beklentilere maruz kalmamaları ve çocuk bakımı konusunda eşleri ile görev paylaşımına ilişkin bir tecrübe yaşamamaları, bu kadınların çocuk sahibi olan kadınlara göre eşleri ile ilişkilerinin daha iyi olduğu ve çocuk sahibi olan kadınların ise söz konusu sebeplerle eşleri ile ilişkilerinin yıprandığı ortaya çıkmıştır. Bunlar dışında kadınların hem kültürel idealler hem de mevcut yaşamlarında yaşadıkları baskılar, beklentiler ve rol talepleri konusundaki deneyimlerinin farklı olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla sosyo-demografik yapıları ne olursa olsun bütün kadınlar kültürel beklentiler, egemen toplumsal normlar, baskılar ve ideallerle mücadele etmeye devam etmektedir. Son olarak bu mücadelede kadınlar, erkekler için de kültürel bir beklenti olan süper kadın ideali gibi bir beklenti olup olmadığını sorgulamaları üzerine görüşmelerde “süper erkek ideali” kavramını da tartışmışlardır. Bu noktadan hareketle süper erkek ideali kavramına ilişkin sonuçlara da kısaca değinmek gerekirse;

TCDR beklentileri: geleneksel erkek/süper erkek: Toplumun erkeklerden beklentileri de kadınlara benzer olarak “geleneksel beklentiler”, “baskıcı beklentiler/kalıpyargılar” ve “süper erkek beklentisi” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Geleneksel beklentilerde; yine kadınlara benzer şekilde erkeklerden de en çok evlilik ve çocuk beklentisi, askerlik beklentisi, anne ve babaya bakma beklentisi içerisindedir. Ancak geleneksel beklentiler içerisinde en dikkat çeken toplum kadını özel alandan sorumlu tutarken erkeği de kamusal alandan sorumlu tuttuğu için güç ve statü beklentisi ön plana çıkararak erkekten maddi anlamda beklentiye girildiği görülmektedir. İkinci olarak; baskıcı beklentiler ise; kadınlardaki sen kadınsın algısı’ ile paralel olarak sen erkeksin algısı! ile yüklenen beklentilerdir. “Erkekler ağlamaz” şeklindeki duygusal olmama ve güçlü olma, kılıbık olmama ve baskın olma şeklindeki beklentiler baskıcı beklentilerdir. Baskıcı olarak ifade edilmesinin sebebi erkekler üzerinde baskı yaratarak onları güçlü, sert ve baskın olmaya zorlamaktadır. Bununla birlikte kadınlarla kıyaslandığında söz konusu beklentiler erkeği yüceltmeye ve kadına karşı üstün kılmaya yönelik beklentiler iken kadına “sen kadınsın!” algısı ile yüklenen beklentiler daha çok onları ezmeye ve ikinci plana atmaya yönelik

beklentilerdir. Ayrıca kadınlardan “gelin rolü” ve “evhanımı rolü”ne ilişkin yüklenen sorumluluklar ve beklentiler erkekten beklenmemekte, özellikle kadınların “gelin rolü”nde yüklendikleri sorumluluklara karşı “kızımızı mutlu etsin yeter” şeklindeki ataerkil düşünce ile erkeklere “damat rolü”nde herhangi bir sorumluluk verilmemektedir. Son olarak süper erkek olma beklentisinde ise erkeklerin sadece cinsiyetlerinden ötürü ayrıcalıklı sayıldıkları, sadece erkek olmalarının bile beklentiye girilmemesi için yeterli olduğu ve özellikle eşleri tarafından söz konusu beklentiler yüklense bile toplum tarafından bu anlamda bir beklenti olmadığı görülmektedir. En önemlisi de söz konusu beklentiler olsa bile erkeklerin daha rahat davrandıkları ve beklentileri umursamadıkları ortaya çıkmaktadır.

Toplumda erkek figürü: Toplumda Türk erkeklerini yansıtan en temel erkek figürleri ise; “dışarıda çalışan/eve ekmek getiren/evle alakası olmayan”, “baskıcı olmayan/demokratik/modern”, “soyu devam ettiren/daha değerli”, “otorite figürü: sözünün geçmesi istenen ve beklenen” ve “daha rahat/sorgulanamaz kişilik” şeklinde ortaya çıkmıştır. Söz konusu erkek figürlerine bakıldığında da kadınlarda beklenti ve fedakarlığı yansıtan kadın figürlerinin aksine baskın, otoriter, özgür, rahat, değerli ve üstün olmayı yansıtan erkek figürleri ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda “erkek egemen/ataerkil toplum yapısı”nda erkeğe ilişkin; erkektir yapar algısı, son söz erkeğin ve erkek üstünlüğü şeklinde algıların olduğu sonucuna varılmıştır.

Bireysel ideal erkek imgesi: Erkeğe yönelik kültürel beklentiler karşısında kadınların bireysel olarak tasvir ettikleri erkek figürleri ise cesur, sert ve sakin, geçim kaynağı olan “geleneksel baba/eş” ile iyi eş, iyi baba, iyi damat, ev işlerinde istekli, yakışıklı ve bakımlı olan “modern baba/eş” şeklindedir. Bu bakımdan tıpkı kadınlarda geleneksel kadının tercih edilebildiği gibi erkeklerde de geleneksel erkek tercihleri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kadınların genel olarak bireysel ideal erkek imgesi modern erkeği tasvir etmekteyken toplumsal cinsiyet algılarının belirleyiciliği ile geleneksel olarak da erkekten mutlaka güç ve statü beklentisi olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla geleneksel erkek imgesini de idealize ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kadınların da erkeklere yönelik hem geleneksel hem modern erkek beklentileri yükledikleri görülmektedir.

Süper erkek beklentisi: Kadınlar ideal erkek tanımlamalarına bakıldığında bireysel olarak erkeklerden hem geleneksel hem de modern erkek olmalarını beklemektedirler. Ancak söz konusu beklentiler erkeklere sadece eşleri tarafından yüklenmekte, toplum tarafından erkeklere süper bir erkek olmaları, her rolde iyi olmaları ve herkese ve her şeye yetişmeleri

gibi kültürel beklentiler yüklenmediği görülmektedir. Toplumun erkeklerden beklentileri genel olarak askerlik, sünnet, evlilik ya da güç ve statü şeklindeki beklentilerle sınırlı kalmakta ve erkekler üzerinde baskı kuracak, onları kısıtlayacak ya da erkeklere çok fazla rol yükleyecek beklentilerin olmadığı görülmektedir. Bunların yanı sıra kadınların yine süper kadın idealine bakış açılarına benzer şekilde üç farklı bakış açısıyla süper erkek olmadığına inananlar; eşleri ile birlikte erkeklerin de süper erkek olabileceğine ve hatta insan olarak hem erkek hem de kadının süper olma çabası olması gerektiğini düşünenler; son olarak ise hem kadın hem de erkek için böyle idealler ve beklentiler olmaması gerektiğini savunan kadınların olduğu görülmüştür.

Özetle; Türk toplumunda erkeklere sınırlı sayıdaki geleneksel beklentiler dışında çok fazla beklenti yüklenmemekte sadece ataerkil sistemde yetiştirilen erkeklerden çoklu rol talepleri altında ezilen eşleri beklentiye girmektedir. Dolayısıyla toplum tarafından erkeğe daha konforlu, rahat, özgür ve bağımsız bir hayat sunulurken, kadınlardan hem çok fazla rol ve beklenti içine girilmekte, hem bu beklentileri yerine getirirken hepsinin mükemmel olması beklenmekte hem de bütün bunları yaparken birtakım engeller ve sınırlamalar getirmektedir. Bugün kadınlar gittikçe daha fazla işgücüne girmeye başlasa da, ekonomik özgürlüğe sahip olsalar da birtakım egemen normlar ve ataerkil baskıların sınırların dışına çıkamamakta, kültürel beklentiler çerçevesinde yaşamaya devam etmektedirler. Bununla birlikte kadınlar değişen yaşam tarzları; mükemmel, başarılı ve bakımlı kadınların rol model olarak sunulduğu sosyal medya ve popüler kültürün etkisi ve ataerkil sistemdeki toplumsal cinsiyet algısının içselleştirilmesinin etkisi ile ataerkil sistemin yeniden üretilmesini sağlamakta, hepsini yapmaya, çoklu rol taleplerini yerine getirmeye çabalamaya ve bunların hepsi ile mücadele etmeye devam etmektedirler. Söz konusu mücadelelerinde ise yukarıda ifade edilen ve kendilerince oluşturdukları başa çıkma yöntemlerini kullanmakta ve çeşitli stratejiler uygulamaktadırlar.

5. 2. Öneriler

Bu çalışmanın sonuçlarına göre; ekonomik, sosyal/politik gelişim ve değişimlerin daha hızlı yaşanması, kadınların istihdama katılımlarının gün geçtikçe artması ve “modern yaşam tarzı”nın gelişmesi gibi değişimler başarılı, ekonomik olarak özgür, bakımlı ve modern bir kadın imgesini ortaya çıkarmaktadır. Ancak modern kadın çalışıyor olsa bile yaptığı işle değil toplum tarafından kendisine atfedilen rollere göre değerlendirilmekte ve kendisine yüklenen kültürel beklentileri karşılaması beklenmektedir. Dolayısıyla modern

kadın imgesi, fedakâr, çalışkan, öncelikle anne olan, becerikli, hanım hanımcık, sesini çıkarmayan, sorumluluklarını bilen ve yerine getiren geleneksel kadın kodlarıyla birlikte aynı zamanda başarılı, her şeyin üstesinden gelen, herkes için her şey olan, herkese ve her şeye yetişen, bunları yaparken kendisine de yetebilen bakımlı ve güzel bir kadın olma gibi modern kadın özelliklerini de taşıması beklenmektedir. Bu durum hem ataerkil ideolijinin sürdürülmesi ve yeniden üretilmesine katkı sağlayarak geleneksel kadın kodlarının modern kadınlığa eklenmesini sağlamakta hem geleneksel hem de modern bir kadın olan süper bir kadın imgesi yaratarak kadınlara daha fazla beklenti ve sorumluluk yüklemektedir.

Bütün bunlar göz önüne alındığında her ne kadar modernleşme ve küreselleşmenin etkisiyle kadına ve erkeğe atfedilen rollerde değişiklikler söz konusu olsa da uygulamada bu rollerin üstlenilmesi, özellikle eş rolünün özel alana ilişkin rollere ve baba rolünün çocuk bakımına ilişkin rollere etkisini de içerecek şekilde erkeklerin çoklu rollerine ilişkin çalışmaların genişletilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın sonuçlarına göre geliştirilebilecek öneriler; çalışmanın sonuçları ile birlikte bizzat “kadınlardan gelen öneriler” ve “ileriki araştırmalara yönelik öneriler” şeklinde iki grupta incelenmektedir.

5.2.1. Sonuçlara ve Kadınların Görüşlerine Dayalı Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına göre; kız çocukları doğdukları andan itibaren ataerkil sistemin oluşturduğu toplumsal cinsiyet algısı ile yetiştirilmekte ve bu algılar sonucu hayatın birçok alanında ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bu bağlamda kadınlar, yaşam deneyimlerine dayalı olarak karşılaştıkları engellere ve kısıtlamalara ilişkin önerilerde bulunmuşlardır.

İlk olarak en çok yetiştirilme tarzı, anneleri gibi olma ya da geleneksel kadınlığa meydan okuma arasında kalan kadınlar ilk olarak kadınların bu kadar becerikli olma, fedakar olma, anneye yardımcı olma gibi geleceğin ideal ev hanımı olarak yetiştirilmemesi gerektiğini, özellikle evişleri konusunda kız çocuklarına ne öğretiliyorsa erkeklere de öğretilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra her ne kadar kadınlar böyle yetiştirilse de gelecekte “kendini adayan, fedakar” kadın figürünün kalmayacağını çalışan kadının aile içinde de toplumda da daha fazla söz sahibi olacağını, dolayısıyla “evi geçindiren” erkek figürüne ihtiyaçları kalmayacağını belirtmişlerdir. Böylece evliliklerin sürdürülemeyeceği ihtimaline dayalı olarak bu ihtimalin gerçekleşmemesi adına da kadınların daha fazla

eğitilmesi, evlenmeden önce meslek sahibi olması, erkeklerin de ev işleri konusunda eğitilmesi ve daha fazla sorumluluk alması konusuna dikkat çekmişlerdir.

İkinci olarak; kadınların sürekli anneleri gibi olma ya da kendileri gibi olma ve kendi bireysel tercihlerini yapma arasında kalmalarının temel sebebi olarak gördükleri yetiştirilme tarzı ve annelerinin kendi hayatlarına müdahalesini vurgulayan kadınlar, annelerin kızlarının hayatlarına müdahale etmemesi gerektiği, geleneksel ataerkil aile döngüsünde kız çocuğunun evini düzenleyen, çocuğuna bakan, işleri yapan anne figürünün kız çocuklarının hayatından çekilmesi gerektiği ve kadınların daha bireysel ve çekirdek aileleri bağlamında kendi sorumlulukları ve tercihleri çerçevesinde bir hayat kurması gerektiğini belirtmişlerdir.

Üçüncü olarak; çalışan bir kadın olmanın zorluklarına bahseden kadınlar buna ilişkin de özellikle doğum sonrası desteklerle ilgili yaşadıkları sıkıntılardan yola çıkarak ücretli izin verilmesi, süt izninin arttırılması, en önemlisi de babaların da babalık izninin yetersiz olduğunu vurgulamışlar ve onların da kadınlar gibi ücretli ya da ücretsiz izin alabilmeleri konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Bu noktada karar alıcılara büyük görevler düştüğü ve bu konularda daha duyarlı ve empatili olmaları gerektiğini vurgulamışlardır.

Kadınların çalışan kadın olarak yaşadıkları sorunlardan biri olan terfi ve yükselme engelleri konusunda da kadınların iş hayatında karşılaştıkları engeller ve kısıtlamalara değinerek daha çok kadının üst düzey pozisyonlarda yer alması gerektiği ve bu konuda “liyakat” olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Son olarak en önemlisi ise; kadına kadın olarak değil insan olarak bakmak gerektiğini, kadınlara yüklenen beklenti ve sorumlulukların insan olarak baktığımızda erkeklere de yüklenmemesi gerektiğini ve toplumun kadına kadın değil de insan olarak bakmayı öğrendiği zaman bu konuşmaların yapılmasına gerek kalmayacağını, kadın sorunlarının ancak o zaman ortadan kalkacağını belirtmişlerdir. Elçi (2011, s.15)'nin de belirttiği gibi *“toplumların, kadın ve erkeği olan toplumlar değil, insanı olan toplumlara dönüşecek olmasıdır. O zamansa tartışacağımız konu 'insan' olacaktır. Böylelikle cinsiyetler ortadan kalktığı için kadınların sorunları da ortadan kalkacaktır”*.

5.2.2. İleriki Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışmada erkeklere yönelik ideallere değinilmiş olması ile birlikte, ileriki araştırmalarda erkeklerin sahip olduğu roller ve onlara yönelik beklentiler daha detaylı

olarak ve kadınların çoklu roller ile kültürel beklentilere ilişkin deneyimlerinin erkeklerin deneyimlerinden de yola çıkılarak incelenebilir.

Çalışmada daha önceki çalışmaların önerileri de göz önüne alınarak süper kadın idealine yönelik bakış açıları ve bu ideale bağlı olan ve olmayan kadınlar arasındaki farklılıklar, bu farklılıklara göre değişen başa çıkma yöntemleri incelenmiştir. Kadınların kendi bakış açılarına göre stratejiler oluşturdukları düşünüldüğünde, bu stratejileri oluşturmalarında kişilik özelliklerinin de etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda ileriki araştırmalarda kişilik faktörü de göz önünde bulundurularak kadınların süper kadın idealine yönelik bakış açıları, bu ideale ulaşma çabalarında ve bu idealle başa çıkma yöntemlerinde kişiliğin etkisi de incelenebilir. Bunlara ek olarak, bu araştırma sonucunda elde edilen model, Türk kültürüne özgü ortaya çıkan kültürel beklentiler ve başa çıkma yöntemleri farklı şehirlerde yaşayan kadınlar üzerinde de incelenebilir. Ayrıca süper kadın ideali kavramına yönelik bakış açıları evli kadınlar dışında (bekar ve çalışan ve/veya okuyan, üniversite ya da lise öğrencileri) farklı gruplarla da incelenerek kadınlara ilişkin kültürel beklentiler ve çoklu rollere ilişkin gelecekte kendilerini nerede ve nasıl konumlandıkları incelenebilir. Ayrıca henüz Türkiye’de çok fazla çalışmada yer almayan süper kadın ideali psikoloji, felsefe, tarih, sağlık gibi farklı alanlarda ve kadın sağlığı açısından incelenebilir. Bununla birlikte kadınların istihdama katılımlarının ülke ekonomisi ve kalkınması açısından önemi düşünüldüğünde, kadınların istihdama katılımlarını ve çalışan kadın rolünde daha etkin olmalarını engelleyen ya da kısıtlayan kültürel rol beklentilerini içeren süper kadın idealinin özellikle ekonomi alanında, kadın istihdamı da ele alınarak incelenebilir.

Son olarak; bu çalışmada kadının eviçi ve çalışan rollerinin yanı sıra kadın kimliğinin özellikle anne ve eş rolünden sonra kendisine yüklemiş olduğu geleneksel rollerin daha ayrıntılı olarak incelenmesi ve her bir role kadınların katılımı ya da ayrı ayrı her bir rolün kadınlar için önemine ilişkin çalışmaların yetersiz olduğunun görülmesinden hareketle Linville Öz-Rol Envanteri (1985) ölçeğine Türk kültürüne uyarlanmış olarak eklenen “geleneksel roller”, gelecekte yapılacak olan çalışmalarda kullanılabilir.

Buradan hareketle de farklı etnik gruplarda incelenen ve süper kadın yapısı ortaya konulan çalışmalara ek olarak bu çalışmada süper kadın rolü için katkıda bulunan bağlamsal faktörler, eklenen yeni roller ve başa çıkma yöntemleri kullanılarak bir ölçüm aracı geliştirilebilir. Bu bir çok çalışma için önemli bir zemin oluşturabilir.

KAYNAKÇA

- Abend, G. (2008). The meaning of theory. *Sociological Theory*, 26(2), 173-199.
- Acar Savran, G. & Tura Demiryontan, N. (2016). *Kadının görünmeyen emeği*. İstanbul: Yordam Kitap Basım ve Yayın.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010). *Aile değerleri araştırması*. Ankara: Manas Medya. http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2011/07/turkiyede_aile_degerleri.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Akgül Gök, F. & İl, S. (2017). Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (54), 523-533.
- Akgül Gök, F. (2013). *Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: van örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/ The Journal of International Social Research*, 6(26), 29-50.
- Akın, A. & Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkileri. *C.Ü Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi*, İcoae Özel Sayısı, 97-118.
- Aksakallı, M., Çapık, A., Ejder Apay, S., Pasinlioğlu, T. & Bayram, S. (2012). Loğusaların destek ihtiyaçlarının ve doğum sonu dönemde alınan destek düzeylerinin belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi /Journal of Psychiatric Nursing*, 3(3), 129-135.
- Aktaş, G. (2011). *Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde kız çocuklarına ilişkin aile içi kültürel tanımlamalar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 30(1), 53-72.

- Alparslan, A. M., Çetinkaya Bozkurt, Ö. & Özgöz, A. (2015). İşletmelerde cinsiyet ayrımcılığı ve kadın çalışanların sorunları. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 66-81.
- Altunsu Sönmez, Ö. (2019). Gelin kaynana çatışması üzerine sosyolojik bir analiz. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13 (19), 1159-1201.
- Arendell, T. (2000). Conceiving and investigating motherhood: The decade's scholarship. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1192-1207.
- Atabek, E. (2015) Annelerimiz gibi olmak kaçınamayacağımız bir şey mi? /anne olmak. 27 Mart 2020 tarihinde <https://www.narsanat.com/annelerimiz-gibi-davranmak-kacinamayacagimiz-bir-sey-mi-anne-olmak/> sayfasından erişilmiştir.
- Ataklı Yavuz, R. (2016). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde kadın istihdamı ve ekonomik şiddet. *Journal of Life Economics*, 3(3), 77-100.
- Aydın, B., & Kavuncu, A. N. (1991). Farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki lise öğrencilerinde cinsiyet rollerinin araştırılması. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 1(2), 53-65.
- Aytaç, M. B. (2019). *Tüketicilerin narsisizm üzerinden markaya yönelik tutum ve davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York: General Learning Press.
- Barnett, R. C. (2004). Women and multiple roles: myths and reality, *Harvard Review Psychiatry*, 12(3), 15-164.
- Bartley, M., Popay, J. & Plewis, I. (1992). Domestic conditions, paid employment and women's experience of ill-health. *Sociology of Health & Illness*, 14(3), 313-343.
- Başak, S., Kınır, S. & Yaşar, Ş. (2013). *Kadının görünmeyen emeği: ikinci vardiya*. ANKA Kadın Araştırma Merkezi (Rapor No: 2013/01). https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/012/original/anka_kad%C4%B1n_rapor_13-1_ikinci_vardiya_.pdf?1387185056 sayfasından erişilmiştir.
- Batga, B. (2014). *Toplumsal cinsiyet rolleri ile bu rollerin iş yaşam dengesine olan etkisi: özel sektörde bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Batur, Z. (2011). Atasözü ve deyimlerde kadın ve kadının sosyo-psikolojik özellikleri. *Turkish Studies*, 6(3), 577-584.
- Baykal, S. (1991). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 66-75.
- Beauboeuf-Lafontant, T. (2007). You have to show strength: An exploration of gender, race, and depression. *Gender and Society*, 21(1), 28-51.
- Behboodi Moghadam, Z., Ordibeheshti Khiaban, M. & Esmaeili, M. & Salsali, M. (2017). Motherhood challenges and well-being along with the studentship role among Iranian women: A qualitative study. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 12(1), 1-12.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası, bir bilgi sosyolojisi incelemesi* (Vefa Saygın Öğütle, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Berktaş, F.(2004). *Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları (No: 7). https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 108-114.
- Bird, G. W., Bird, G. A.& Scruggs, M. (1984). Determinants of family task sharing: A study of husbands and wives. *Journal of Marriage and Family*, 46(2), 345-355.
- Bora, A. (2005). *Kadınların sınıfı: Ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Brantlinger, E., Jimenez, R., Klingner, J., Marleen, P. & Virginia, R. (2005). Qualitative studies in special education. *Exceptional Children*, 71(2): 195-207.
- Bratberg, E., Dahl, S. A. & Risa, A. E. (2003). The double burden: Do combinations of career and family obligations increase sickness absence among women. *European Sociological Review*, 18(2), 233-249.

- Brooks, L. (1978). Super-moms shift gears: Re-entry women. In Harmon, L.W., Birk, J.M., Fitzgerald, L.E., & Tanney, M.F. (Eds.), *Counseling women* (pp. 218-229). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Bulgurcu Gürel, E. (2016). Duygusal tükenmişlik, iş stresi ve işe bağlılığın iş-aile çatışması üzerindeki etkisi: Ampirik bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (48), 349-364.
- Burç, P. E. (2015). Popüler kültür ve annelik: anneliğin farklı görünüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, 1-15. 17 Nisan 2020 tarihinde <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Pinar-Ezgi-Burc-14Eylul2015.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Burke, P. J. (1980). The self: Measurement requirements from an interactionist perspective. *Social Psychology Quarterly*, 43(1), 18-29.
- Burt, K. & Scott, J. (2002). Parent and adolescent gender role attitudes in 1990s great Britain. *Sex Roles*, 46(7/8), 239-245.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676-713.
- Cam, E. (2003). Türk istihdam politikasında çalışan kadınlar ve uygulanan politikalar 2: istihdam politikaları. *Çelik İş Sendikası Aylık Yayın Organı*, 3(13).
- Cankurtaran Öntaş, Ö. & Tunç Tekindal, M. (2015). Women who sacrifice themselves for everybody: Qualitative research with mothers of disabled children, *European Journal of Social Work*, 19(2), 1-15.
- Carver, C. S. (1997). You want to measure coping but your protocol's too long: Consider the brief COPE. *International Journal Of Behavioral Medicine*, 4(1), s. 92-100.
- Cash, T. E., Ancis, J. R. & Strachan, M. D. (1997). Gender attitudes, feminist identity, and body images among college women, *Sex Roles*, 36(7/8), 433-447.
- Chen, N., Conconi, P. & Perroni, C. (2007). *Women's earning power and the "double burden" of market and household work*. CEPR Discussion Paper, Coventry: University of Warwick. Department of Economics.

- Choi, P., Henshaw, C., Baker, S. & Tree, J. (2014). Supermum, superwife, supereverything: performing femininity in the transition to motherhood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 23(2), 167–180.
- Cihangiroğlu, E. (2018). *Reklamlarda toplumsal cinsiyet açısından kadın temsilleri ve femvertising kavramı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Connell, R. W. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (Cem Soydemir, ev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corrin, C. (1992). *Superwomen and the double burden: women's experience of change in central and Eastern Europe and the former Soviet Union*. London: London Scarlett Press.
- Crago, M., Yates, A., Fleischer, C. A., Segerstrom, B. & Gray, N. (1996). The superwoman ideal and other risk factors fir eating disturbances in adolescent girls. *Sex Roles*, 35 (11-12), 801-810.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi* (S. Yaman, ev.), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (S. B. Demir, M. Bütün, ev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- akır, H. & Baş, H. (2018). Cinsiyetler ve cinsiyetlerle özdeşleşen davranışların sosyolojik ve biyolojik açıdan değerlendirilmesi. *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, 5(5), 176-191.
- akır, . (2008). Türkiye'de kadının çalışma yaşamından dışlanması türkiye'de kadının çalışma yaşamından dışlanması, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 25-47.
- akmak Otluoğlu, K. . (2015). İnsan kaynakları yönetimi ve çalışan anneler: Aile dostu işyeri uygulamaları çalışan annelere neler sunuyor? O. Sürvegil Dalkılıç (Ed.), *alışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden alışma Yaşamında Annelik içinde* (ss. 75-109). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çarpar, M. C. & Gn şavran, T. (2019). Beden, kültür ve erkeklik: vücut geliştirmenin eril bir alan olarak savunulması üzerine sosyolojik bir alışma. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi/ Journal of Sport Sciences Researches*, 4(2), 264- 288.

- Çelik, M. & Akar Şahingöz, S. (201). İş yaşamında cinsiyet ayrımcılığı: Kadın aşçılar örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 370-383.
- Daum, A. F. (2016). "Supermom" and "super-maman": The transition to new motherhood in American and French mothers. Unpublished Master Thesis, Claremont Colleges, California. http://scholarship.claremont.edu/scripps_theses/969 sayfasından erişilmiştir.
- Davis, C. (1997). Normal and neurotic perfectionism in eating disorders: An interactive model. *The International Journal of Eating Disorders*, 22(4), 421-426.
- Deaux, K. (1985). Sex and gender. *Annual Review of Psychology*, 36, 49-81.
- Demirel, Z. H. & Şahin Perçin, N. (2018). Otel işletmerindeki kadın yöneticilerin kariyer engellerinin kariyer geliştirme stratejileri üzerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 11(57), 545-557.
- Demirtaş, H.A. (2003). Sosyal kimlik kuramı temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Dennerstein, L. (1995). Mental health, work and gender. *International Journal of Health Services*, 25(3), 503-509.
- Diekmann, A.B., Eagly, A.H. & Kulesa, P. (2002), Accuracy and bias in stereotypes about the social and political attitudes of women and men. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38(3), 268-282.
- Diekmann, A.B., Goodfriend, W. & Goodwin, S. (2004), Dynamic stereotypes of power: Perceived change and stability in gender hierarchies. *Sex Roles*, 50(3-4), 201-215.
- Dolmacı, N. & Şalvarcı Türeli, N. (2012). Varlığını sürdüren bir sorun olarak toplumda ve iş yaşamında kadına yönelik farklı ve ayrımcı tutumlar. *Akademik bakış Dergisi*, (33), 1-15.
- Dour, H. J. & Theran, S. A. (2011). The interaction between the superhero ideal and maladaptive perfectionism as predictors of unhealthy eating attitudes and body esteem. *Body Image*, 8(1), 93-96.
- Downe-Wamboldt, B. (1992). Content analysis: Method, applications, and issues. *Healthcare for Women International*, 13(3), 313-321.

- Dökmen, Z. (2019). *Toplumsal cinsiyet- sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dulin, A.M. (2007). A lesson on social role theory: An example of human behavior in the social environment theory. *Advanced in Social Work*, 8(1), 104-112.
- Duman, N. (2018). Boşanmanın psiko-sosyal sebepleri üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi / International Journal of Human Studies*, 1(2), 246-255.
- Eagly, A. H. & Wood, W. (1999). The origins of sex differences in human behavior: Evolved dispositions versus social roles. *American Psychologist*, 54(6), 408-423.
- Edelstein, M. E. (1993). *Career women, mothers, and wives: A qualitative analysis linking ethnicity, career development, and values clarification*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Massachusetts, Massachusetts.
- Edley, N. & Wetherell, M. (1999). Imagined futures: Young men's talk about fatherhood and domestic life. *British Journal of Social Psychology*, 38(2), 181-194.
- Eken, H. (2006). Toplumsal cinsiyet olgusu temelinde mesleğe ilişkin rol ile aile içi rol etkileşimi: Türk silahlı kuvvetlerindeki kadın subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 247-279.
- Elçi, E. (2010). Türkiye'de "kadın olmak" söylemi: Kadınlarla yapılmış bir söylem çalışması. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31(2010), 1-28.
- Eliuz, Ü. (2011). Cinsel kimlik paniği: Kadın olmak. *Turkish Studies*, 6(3), 221-232.
- Elman, M. R. & Gilbert, L. A. (1984). Coping strategies for role conflict in married professional women with children. *Family Relations*, 33(2), 317-327.
- Ely, R. J. (1994). The effects of organizational demographics and social identity on relationships among professional women. *Administrative Science Quarterly*, 39(2), 203-238.
- Epinosa-Alvarez, M. (1998). *Mexican working mothers and their family legacy: a participatory study*. Unpublished Doctoral Dissertation. The University of San Francisco, California.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği: Malatya örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.

- Everett, J. J. & Martino, S. M. (2013). Superwomen on the big screen: How media portrayals affect female viewers. *Journal of Behavioral Health*, 3(3), 145- 148.
- Feeney, C. (2017). *Women and the myth of having it all*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Harvard, Massachusetts. <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:37736803> sayfasından erişilmiştir.
- Fidan, F. (2005). Çalışan kadının sorunu: Çatışan roller, sorumluluklar ve beklentiler gıda sektörü örneği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (32), 185-201.
- Fortin, N. M. (2005). Gender role attitude sand the labour-market outcomes of women across OECD countries. *Oxford Review of Economic Policy*, 21(3), 416-438.
- Froberg, D. , Gjerdingen, D. K. & Preston, M. (1986). Multiple roles and women's mental and physical health: What have we learned? *Women & Health*, 11(2), 79-96.
- Frone, M. R., Russell, M. & Barnes, G. M. (1996). Work-family conflict, gender and health-related outcomes: A study of employed parents in two community samples. *Journal of Occupational Health Psychology*, 1(1), 57-69.
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. & Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14(5), 449-468.
- Gerber, A. F. (2005). *Trauma, culture and disordered eating*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Massachusetts, Massachusetts.
- Gezegen Ünlü, S. (2019). *Türkiye’de çalışan kadınlarda çoklu rollerin psikolojik sağlığa etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gilligan, C. (1977). In a different voice: Women's conception of self and morality. *Harvard Educational Review*, 47(4), 481-517.
- Goldberg, J. L. (2001). *Orthodox jewish women the sociocultural and familial factors related to eating disorder symptomology*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Maryland, Maryland.
- Goode. W.J. (1960). A theory of role strain. *American Sociological Review*, 25(4), 483-496.

- Gönüllü, M. & İçli, G. (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 81-100.
- Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. K. Çayır & M. Ayan Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde* (ss. 17-27). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gray, J. D. (1993). The married professional woman: An examination of her role conflicts and coping strategies. *Psychology of Women Quarterly*, 7(3), 235-243.
- Güldü, Ö. & Ersoy Kart, M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 64(3), 97-116.
- Günay, G. & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.
- Günindi-Ersöz, A. (2010). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri. *Gazi Türkiyat*, 1(6), 167-181.
- Gürçayır Teke, S. (2014). Dönüşen anneliğe yönelik netnografik bir analiz: Blogger anneler. *Milli Folklor*, 26(103), 32-47.
- Güzel, E. (2018). Güzellik dayatması altında tüketim nesnesine dönüşen kadın. *Global Media Journal*, 4(7), 81-96.
- Hall- Schwarz, R. (2005). *Qualitative study of the lived experiences of women with advanced degrees who delayed marriage and motherhood until the age of 35 and older*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of St. Mary's, Texas.
- Hall, D. T. (1972). A model of coping with role conflict: The role behavior of college educated women. *Administrative Science Quarterly*, 17(4), 471-486.
- Hammersley, M. & Traianou, A. (2017). *Nitel araştırmalarda etik: İhtilaflı konular ve bağlam* (S. Balcı & B. Ahi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hançer, A. (2018). Toplumsal cinsiyet öznesi olarak kadının "annelik" kimliğine eleştirel bir bakış. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 177-202.
- Hart, K. & Kenny, M. E. (1997). Adherence to the superwoman ideal and eating disorder symptoms among college women. *Sex Roles*, 36(7/8), 461-478.

- Helson, R., Elliott, T. & Leigh, J. (1990). Number and quality of roles: A longitudinal personality view. *Psychology of Women Quarterly*, 14(1), 83-101.
- Herrera, R. S. & Del Cambo, R. L. (1995). Beyond the superwoman syndrome: Work satisfaction and family functioning among working class, Mexican American women. *Hispanic Journal of Behavioral Science*, 17(1), 49-60.
- Higgins, E. T., Klein, R. & Strauman, T. (1985). Self-concept discrepancy theory: A psychological model for distinguishing among different aspects of depression and anxiety. *Social Cognition*, 3(1), 51-76.
- Higinbottom, G. (2004). Sampling issues in qualitative research. *Nurse Researcher*, 12(1), 7-19.
- Huddleston-Mattai, B. (1995). The black female academician and the "superwoman syndrome". *Race, Gender & Class*, 3(1), 49-64.
- İmamoğlu, O. (1993). Değişen dünyada aile içi roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (1), 58-68.
- Jacques, H. A. K. (2008). *Young women constructing identities: Multiple subject positions and the superwoman ideal*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Calgary, Calgary.
- James, W. (1968). The self. In C. Gordon & J. Gergen (Eds.), *The Self in Social Interaction* (pp. 41-49). New York: Wiley.
- Johnston, D. D., & Swanson, D.H. (2004). Moms hating moms: The internalization of mother war rhetoric. *Sex Roles*, 51(9/10), 497-509.
- Kalaycı Kırloğlu, H. İ., Akarçay D. & Kırloğlu, M. (2016). Atasözleri ve deyimlerde kadına yönelik şiddetin izleri: Niteliksel bir çalışma. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4(8), 101-122.
- Kanbur, A. & Salihoğlu, G. H. (2015). *Kusursuzluk da bir kusur mu? Yorgunluğu tetikleyen bir faktör olarak süper kadın sendromu*. III. Örgütsel Davranış Kongresinde sunulmuş bildiri, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Kanbur, A. & Salihoğlu, G. H. (2015, Kasım). *Kusursuzluk da bir kusur mu? Yorgunluğu tetikleyen bir faktör olarak süper kadın sendromu*. 3. Örgütsel Davranış

- Kongresi'nde sunulmuş bildiri (ss. 656-661), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy, *Gender and Society*, 2(3), 274-290.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kapucuoğlu İkiz, A. (2015). Dünyada ve Türkiye'de istatistiklerle çalışan anneler. O. Sürvegil Dalkılıç (Ed.), *ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* içinde (ss. 149-213). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karaca, A. (2007). *Kadın yöneticilerde kariyer engelleri: Cam tavan sendromu üzerine uygulamalı bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaca, Ş. (2012). İlk dönem Türk romanlarında anne kimliği. *Akademik Bakış Dergisi*, (33), 1-17.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yasar University*, 17(5), 2886-2899.
- Karahan, F. D. & Adak, N. (2019). Tüketimin cinsiyeti: Tüketim toplumunda gençlerin tüketim eğilimleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(1), 118-148.
- Kartal, M. & Çoban, O. (2018). Emek piyasasında kadın çalışanlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı: Kahramanmaraş tekstil sektörü örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 67-81.
- Kauppinen, K. & Tuomola, T. (2008). Women, health, and alcohol-related harm. In A. Linos & W. Kirch (Eds.), *Promoting Health for Working Women* (pp. 297-317). New York: Springer Science + Business Media, Inc.
- Keklik, B. (2012). Öğretim üyelerinin dış görünüşlerinin öğrenciler tarafından algılanma biçiminin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi/ International Journal of Alanya Faculty of Business*, 4(3), 129-141.
- Keskin, F. & Uluşan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (26), 47-69.

- Koçak Turhanoglu, F. A. (2018). Aile ve ilişkiler ağı. M. Akyıldız (Ed.), *Aile Sosyolojisi* içinde (ss.186-210). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kurt Topuz, S. & Erkanlı, H. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğe atfedilen anlamların metafor yöntemiyle analizi. *Alternatif Politika*, 8(2), 300-321.
- Kuzu, A. (2013). Araştırmaların planlanması. A. A. Kurt (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (ss. 19-45). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Küçük, S. (2003). Cinsiyet ayrımlı atasözlerinde kadın ve erkek kimliği. *AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 213-224.
- Laudone, S. & Tramantano, M. (2018). Intensive mothering and vaccine choice: Reclaiming the lifeworld from the system. *Clinics in Mother and Child Health*, 3(1), 1-17.
- Levinson, D. (1959). Role, personality, and social structure in the organizational setting. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 58(2), 170-180.
- Lewin, S. R. G. (2005). *Relationship between sociocultural factors and eating disorder symptoms among orthodox jewish women*. Unpublished Doctoral Dissertation. Faculty of The Chicago School of Professional Psychology, Chicago.
- Lim, I. S. (1999). Korean immigrant women's challenge to gender inequality at home: The interplay of economic resources. *Gender and Family*, 11(1), 31-51.
- Linville, P. W. (1985). Self-complexity and affective extremity: Don't put all of your eggs in one cognitive basket. *Social Cognition*, 3(1), 94-120.
- Lochner, L. M. (1999). *The relationship between the super woman construct and eating disorder symptoms and body image dissatisfaction among graduate students, medical students, and law students*. Unpublished Doctoral Dissertation, Texas Tech University, Texas.
- Lockett, G. M. (2014). *The influence of black women's identities on personal and professional well-being*. Unpublished Doctoral Dissertation, Alliant International University, California.
- Marks, S.R. (1977). Multiple roles and role strain: Some notes on human energy, time, and commitment. *American Sociological Review*, 42(6), 921-936.

- Markus, H., & Cross, S. (1990). The interpersonal self. In L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (pp. 576-608). New York: Guilford Press.
- Martikainen, P. (1995). Womens employment, marriage, motherhood and mortality: A test of the multiple role and role accumulation hypotheses. *Social Science a Medicine*, 40(2), 199-212.
- Martino, S. & Lauriano, S. (2013). Feminist identity and the superwoman ideal. *Journal of Behavioral Health*, 2(2), 167-172.
- Masterson, C. R. & Hoobler, J. M. (2015). Care and career: A family identity-based typology of dual-earner couples. *Journal of Organizational Behavior*, 36(1), 75-93.
- Mayatürk Akyol, E. (2015). Toplumsal yaşamda ve çalışma hayatında kadın ve anne kimlikleri: Kuramsal bir bakış. O. Sürvegil Dalkılıç (Ed.), *ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* içinde (ss. 1-30). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- McBride, A. B. (1988). Metal health effects of womens multiple roles. *Journal of Nursing Scholarships*, 20(1), 41-47.
- McBride, M. C. (1997). Counselling the superwoman: Helping university women cope with multiple roles. *Guidance & Counseling*, 12(4), 19.
- Mensing, J. (2003). *Disordered eating, adherence to the superwoman ideal, and gender socialization in coeducational and single-sex school environments*. Unpublished Doctoral Dissertation, The City University of New York, New York.
- Mensing, J. L., Bonifazi, D. Z. & La Rosa, J. (2007). Perceived gender role prescriptions in schools, the superwoman ideal, and disordered eating among adolescent girls. *Sex Roles*, 57, 557-568.
- Metin, A. (2011). Kimliğin toplumsal inşası ve geleneksel kadın kimliğinin aktarımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 74-92.
- Metzger, L. & Murnen, S. (2011). The role of conformity to the superwoman ideal in the relationship between personality and eating disorder symptomatology in adolescents. 18 Kasım 2019 tarihinde http://biology.kenyon.edu/HHMI/posters_2010/metzgerl.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Morgan, C. T. (2009). *Psikolojiye giriş*. (S. Karakaş & R. Eski, Çev.). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Moss, J. (2014). Wonder woman syndrome, health intelligence magazine, Edition 28. 7 Haziran 2017 tarihinde <http://www.joannemoss.com/wp-content/uploads/2014/07/Wonder-Woman-syndrome.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Mutlu, U. (2009). *Alışveriş merkezindeki tüketici deneyimlerinin fotoğraflara dayalı öykülemeler yoluyla incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Newell, S. (1993). The superwoman syndrome: Gender differences in attitudes towards equal opportunities at work and towards domestic responsibilities at home. *Work, Employment & Society*, 7(2), 275-289.
- Newell, S. (1996). The superwoman syndrome: A comparison of the “heroine” in Denmark and the UK. *Women in Management Review*, 11(5), 36-41.
- Nicole B. Porter. (2006). Re-defining superwomen: An essay on overcoming the “maternal wall” in the legal workplace. *Duke Journal of Gender Law & Policy*, 13, 55-84.
- Nicolson, P. (2002). *Having it all? Choices for today's superwoman*. England: John Wiley & Sons Ltd.
- Nicolson, P. (2009). *Having it all? Choices for today's superwoman*. England: John Wiley & Sons Ltd.
- O'Brien Hallstein, D. L. (2006). Conceiving intensive mothering. *Journal of the Motherhood Initiative for Research and Community Involvement*, 8(1), 96-108.
- O'Neil, D., Hopkins, M., & Bilimoria, D. (2008). Women's careers at the start of the 21st century: Patterns and paradoxes. *Journal of Business Ethics*, 80(4), 727-743.
- OECD (2014). Family database, OECD Publishing. 18 Nisan 2020 tarihinde <http://www.oecd.org/social/family/database.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Oflas, S. G. (2017). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin toplumsal cinsiyet rollerine, kültürlerarası duyarlılığa ve risk faktörlerine göre yordanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Oliver, N. L. (2011). *The supermom syndrome: An intervention against the need to be king of the mothering mountain*. Unpublished Master Thesis, Royal Roads University, Colwood.
- Oosterwegel, A. & Oppenheimer, L. (1993). Development of the self-system: How children perceive their own and others' ideas about themselves. *Journal of Applied Developmental Psychology, 14*(4), 443-460.
- Opprang, C. & K, Abu. (1985), *A handbook for data collection and analysis on seven roles and statuses of women*. Geneva: International Labor Office.
- Otacıoğlu, S. G. (2008). Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(15), 103-116.
- Önder, N. (2013). Türkiye'de kadın işgücünün görünümü. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi, 1*(1), 35-61.
- Özdemir, Ü., Gür Erdoğan, D., Karaçay, S. & Koral, S. (2019, Haziran). *Kadın öğretmenlerin kadınların iş, ev, toplum hayatındaki rollerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. ERPA 2019 International Congresses on Education (ss. 64-73), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Özer, M. & Biçerli, K. (2003). Türkiye'de kadın işgücünün panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3*(1), 55-86.
- Özkan, B. & Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkçe'de atasözleri ve deyimler. *Electronic Turkish Studies, 6*(3), 1133-1147.
- Page, A. Z. & İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları, 11*(22), 81-94.
- Pak, M. D. (2018). #Nofilter mutluluklar, *Pivolka, 8*(28), 4-6. 31 Mayıs 2020 tarihinde https://www.elyadal.org/pivolka/28/PiVOLKA_28_02.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Petz, B. (2009). Superwoman gets a reality check. *Adult Learning, 20*(3-4), 23-25.
- Polasky, L. J. & Holahan, C. K. (1998). Maternal self-discrepancies, interrole conflict and negative affect among married professional women with children. *Journal of Family Psychology, 12*(3), 388-401.

- Ranschaert, D. (2015). *Development of the superwoman schema scale and examining its relation to depression and anxiety among black women*. Unpublished Doctoral Dissertation, Spalding University, Kentucky.
- Reynolds-Dobbs, W., Thomas, K. M. & Harrison, M. S. (2008). From mammy to superwoman: Images that hinder black women's career development. *Journal of Career Development, 35*(2), 129-150.
- Robins, C. J., Ladd, J., Welkowitz, J., Blaney, P.H., Diaz, R. & Kutcher, G. (1994). The personal style inventory: Preliminary validation studies of new measures of sociotropy and autonomy. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 16*(4), 277-300.
- Rozario, P.A., Morrow-Howell, N. & Hinterlong, J.E. (2004). Role enhancement or role strain assessing the impact of multiple productive roles on older caregiver well-being. *Research on Aging, 26*(4), 413-428.
- Santovec, M. L. (2012). Put away the cape and tiara: Superwoman doesn't live here. *Women in Higher Education, 21*(10), 36-37.
- Schmitt, N. M., Fuchs, A. & Kirch, W. (2008). Mental health disorders and work-life balance. In A. Linos & W. Kirch (Eds.), *Promoting Health for Working Women* (pp. 117-136). USA: Springer Science+Business Media, Inc.
- Seçer, H. Ş. (2015). Çalışan anneler ve çalışan annelere yönelik ayrımcılık, O. Sürvegil Dalkılıç (Ed.), *ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* içinde (ss. 31-71). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den kadınlık mı annelik mi?, Tina Miller'dan annelik duygusu: mitler ve deneyimler ve Corinne Maier'den no kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması. *Fe Dergi, 7*(2), 72-86.
- Shaevitz, M. H. (1984). *The superwoman syndrome*. New York: Warner Books.
- Sieber, S. D. (1974). Toward a theory of role accumulation. *American Sociological Review, 39*(4), 567-578.

- Smith, C. L. & Wenk, L. (2006). Relations among three aspects of first-year college students' epistemologies of science. *Journal of Research In Science Teaching*, 43(89), 747-785.
- Snapp, S. D. (2010). *How super is the super girl? Social and emotional characteristics of high achieving students*. Unpublished Doctoral Dissertation, Boston College The Graduate School of Arts and Sciences Department of Psychology, Boston.
- Sorensen, G. & Verbrugge, L. M. (1987). Women, work and health. *Annual Review of Public Health*, 8(1), 235-251.
- Sönmez, S. & İlgün, G. (2018). Nitel araştırma yöntemlerinin sağlık hizmetleri bağlamında incelenmesi. *Balikesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 21(40), 375-399.
- Statistics Canada (2007). Women in Canada: Work chapter updates - 2006. 17 Şubat 2020 tarihinde <http://www.statcan.ca/bsolc/english/bsolc?catno=89F0133X> sayfasından erişilmiştir.
- Steed, T. C. (2013). *Superwoman schema: Using structural equation modeling to investigate measurement invariance in a questionnaire*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of North Carolina, Greensboro.
- Steiner-Adair, C. (1984). *The body politic: Normal female adolescent development and the development of eating disorders*. Unpublished Doctoral Dissertation, Harvard University, Massachusetts.
- Steiner-Adair, C. (1986). The body politic: Normal female adolescent development and the development of eating disorders. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 14(1), 95-114.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- Sullivan, S. E. (1992). Is there a time for everything? Attitudes related to women's sequencing of career and family. *The Career Development Quarterly*, 40(3), 234-243.
- Sumra, M. K. & Schillaci, M. A. (2015). Stress and the multiple-role woman: Taking a closer look at the "superwoman". *Plos One*, 10(3), 1-24.

- Sürgevil Dalkılıç, O. (2015). Annelerin öykülerinden açığa çıkanlar: Annelik ve çalışan anneliğe yüklenen anlamlar, çalışma hayatından örnek olaylar, ihtiyaçlar ve beklentiler. O. Sürgevil Dalkılıç (Ed.), *ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* içinde (ss. 407-462). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şimşek, M. Ş., Akgemci, T. & Çelik, A. (2008). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), *Political psychology: Key readings, Key readings in social psychology* (pp. 276-293). New York: Psychology Press.
- Tekindal, M. (2015). *Engelli çocuğa sahip kadınların feminist grup çalışması deneyimi: Bir karma yöntem araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Thomas, A. J., McCurtis Witherspoon, K. & Speight, S. L. (2004). Toward the development of the stereotypic roles for black women scale. *Journal of Black Psychology*, 30(3), 426-442.
- Thornton, B. & Leo, R. (1992). Gender typing, importance of multiple roles, and mental health consequences. *Sex Roles*, 27(5/6), 307-317.
- Thornton, B., Leo, R. & Alberg, K. (1991). Gender role typing, the superwoman ideal, and the potential for eating disorders. *Sex Roles*, 25(7-8), 469-484.
- Timko, C., Striegel-Moore, R. H., Silberstein, L. R. & Rodin, J. (1987). Femininity/masculinity and disordered eating in women: How are they related? *International Journal of Eating Disorders*, 6(6), 701-712.
- Torun, T. (2017). Kadının zihin yorgunluğu. 15 Haziran 2020 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/08/22/kadinin-zihin-yorgunlugu/> sayfasından erişilmiştir.
- Tuaç, P. (2015). Çalışan annelerin hukuki olarak sahip oldukları haklar: Hamilelik, lohusalık ve analık dönemlerine ilişkin yasal düzenlemeler. O. Sürgevil Dalkılıç (Ed.), *ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* içinde (ss. 111-147). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Tuna Uysal, M., Tan Eren, G. & Şimşek, E. (2019). Toplumsalın doğallaştırılması: Erken evliliklerde toplumsal cinsiyet algısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(47), 196-220.
- Tunç Tekindal, M. (2016). *Feminist grup çalışması bir sosyal hizmet uygulaması olarak: Engelli çocuğa sahip kadınların deneyimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5(1), s. 5-34.
- Türkdoğan, Ö. (2013). Ana akım medyada annelik miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(13), 35-59.
- U.S. Department of Labor (2016). Labor Force Participation Rate of Mothers by Age of Youngest Child. 12 Ocak 2020 tarihinde <https://www.dol.gov/agencies/wb/data/facts-over-time/women-in-the-labor-force#labor-force-participation-rate-of-mothers-by-age-of-youngest-child> sayfasından erişilmiştir.
- Uzuner, Y. (1999). Niteliksel araştırma yaklaşımı. A. A. Bir (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* içinde (ss.175-190). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ünüvar, P. & Tagay, Ö. (2015). Çalışan evli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri, yaşam, iş doyumunu ve evlilik uyumlarının incelenmesi. *Kadın/Woman 2000*, 16(1), 21-44.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(35), 29-56.
- Vefikuluçay Yılmaz, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. & Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K. & Taşkın, L. (2007). Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 14(2), 26-38.
- Verbrugge, L. M. & Madans, J. H. (1985). Social roles and health trends of American women. *The Milbank Memorial Fund Quarterly. Health and Society*, 63(4), 691-735.
- Verbrugge, L. M. (1983). Multiple roles and physical health of women and men. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(1), 16-30.

- Vergara, M. B. (1999). Multiple role stress, burnout, and purpose in life among female counselors. *Philippine Journal of Psychology* 32(2), 105-126.
- Waldron, I., Weiss, C. C. & Hughes, M. E. (1998). Interacting effects of multiple roles on women's health. *Journal of Health and Social Behavior*, 39(3), 216-236.
- Wallace, M. (2015). *Black macho and the myth of the superwoman*. New York: Verso.
- West, L. P. (2002). Soccer moms, welfare queens, waitress moms, and super moms: Myths of motherhood in state media coverage of child care. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 25, 313-346.
- Whittington, L., Averett, S., & Anderson, D. (2000). Choosing children over career? Changes in the postpartum labor force behavior of professional women. *Population Research and Policy Review*, 19(4), 339-355.
- Whitty, M. T. (2001). The myth of the superwoman: comparing young men's and women's stories of their future lives. *Journal of Family Studies*, 7(1), 87-100.
- Willming, C. & Gibson, H. (2000). A view of leisure and patterns of family life in the late 1990s. *Society and Leisure*, 23(1), 121-144.
- Woods-Giscombe, C. L. (2010). Superwoman schema: African American women's views on stress, strength and health. *Qual Health Research*, 20(5), 668-683.
- Yaman Öztürk, M. (2012). Ataerkil kapitalist toplumda kadının bedeni. *Toplum ve Hekim*, 27(4), 274-281.
- Yener, S. (2018). Sosyal bilimlerde kuramın rolü. *Social Sciences Research Journal*, 7(3), 102-113.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A., Özkurt, Y. & İzci, F. (2008). Kamu örgütlerinde çalışan kadın işgörenlerin çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 89-114.
- Yılmaz, E. (2017). *Cariyeler bacılar yurttaşlar kimlikler ve toplumsal dönüşümler: Deniz Kandiyoti kitap değerlendirmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, S. (2019). *Kadınların iş hayatında karşılaştıkları cam tavan sendromu üzerine nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yiğitoğlu, M. & Yalçınkaya, Z. (2016). Türkçe'deki cinsiyetçi atasözleri ve deyimler üzerine bir inceleme. *İdil Dergisi*, 5(26), 1659-1669.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328.

Zeyneloğlu, S. & Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 409-420.

EKLER

EK-1: Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Aşağıdaki ifadeler “**süper kadın idealine**” yönelik bilimsel bir araştırma ile ilgilidir. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçlar, bilimsel ahlâka uygun olarak gizlilik içerisinde değerlendirileceğinden, soruları samimiyetle cevaplandırmanız çalışmanın güvenilirliğini artıracaktır. İlgi göstererek ve zaman ayırarak çalışmaya yaptığınız katkılar için teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Bu formu doldururken, çalışmaya, çalışan, kadınlık ve annelik deneyiminin bir parçası olarak, **gönüllülük** esasına dayanarak, soruları yanıtlarken kimsenin **baskısı ve telkini altında olmadığını** ve herhangi bir anda çalışmadan **çıkma hakkına** sahip olduğumun farkında olarak katıldığımı tamamen anlıyorum. Zamanım karşılığında, bazı araştırmaları ve şu anda kadınlar hakkında araştırılan bazı fikirleri öğrenmeyi umuyorum.

() EVET

() HAYIR

Medeni Durumunuz:	() Bekâr () Evli	Yaşınız:		Kaç çocuğunuz var?	
Doğduğunuz Şehir?		Büyüdüğünüz Şehir?			
Mesleğiniz:		Pozisyonunuz:			
Meslekte kaçınıcı yılınız?		Çalıştığınız sektör:	() Özel () Kamu		
Ailenizin Aylık Geliri					
() 2000 ve altı () 2001- 4000 () 4001- 6000 () 6001- 8000 () 8000+					
Çalışma Saatleriniz?					
() Normal Süre (8-5) () Normal Süre + Mesai () Nöbet + Mesai					

A-SÜPER KADIN ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki sorulara 1 (Kesinlikle Katılmıyorum)- 5 (Kesinlikle Katılıyorum) olacak şekilde cevap vermenizi istiyoruz.

	(1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum (3) Ne Katılıyorum, Ne Katılmıyorum (4) Katılıyorum (5) Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
1	İşyerinde en iyi ve hızlı terfileri almak benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
2	Çocuklarımla “üstün yetenek ve beceri gerektiren” faaliyetlerde başarısız olması beni hayal kırıklığına uğrattır.	1	2	3	4	5
3	Çoğu insanın yapması zor olsa da çok başarılı bir kariyere ve çok güçlü bir aile hayatına sahip olabilirim.	1	2	3	4	5
4	İnsanların eşime bakıp bana gıpta edeceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
5	Başkalarının saygı duymadıkları bir kariyere sahip olmayı istemem.	1	2	3	4	5
6	İlk çocuğum doğmadan önce ebeveyn olmak konusunda çok şey öğrenmek istiyorum.	1	2	3	4	5
7	Toplulukta tanınmış ve önde gelen birisi olarak biliniyor olmak benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
8	En iyi görüntüye sahip olduğuma inanana kadar evden ayrılmam.	1	2	3	4	5
9	Yapmam gereken bir şeyi unutursam çok üzülürüm.	1	2	3	4	5
10	Bir kişinin hayatın her alanında mükemmelliğe ulaşmasının mümkün olduğunu düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
11	Yorgun olsam bile hafta sonları sosyalleşmem gerektiğini hissediyorum.	1	2	3	4	5
12	Vücudumu formda tutmak için çok fazla vakit harcamıyorum.	1	2	3	4	5
13	Yaptığım her şeyde harika olduğumun söyleniyor olması benim için inanılmaz bir iltifat olur.	1	2	3	4	5
14	"Doğru kıyafetlere" sahip olmak önemlidir.	1	2	3	4	5
15	İnsanların bir şeyleri “iyi” yaptığını fark edip etmemeleri umurumda değil.	1	2	3	4	5
16	Arkadaşlarımla ve meslektaşlarımdan saygı görmek, kendime olan saygım için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
17	Muhtemelen patronuma ve önemli iş arkadaşlarıma yemekler ve partiler düzenleyeceğim.	1	2	3	4	5
18	“Başarılı giyinmenin” nasıl olacağına karar verme konusunda pek iyi değilim.	1	2	3	4	5
19	Ebeveynlerin çocukları için dans, sanat ve müzik dersleri ile ilgili çok yönlü fırsatlar sağlaması çok önemlidir.	1	2	3	4	5
20	Muhtemelen kendi sekreterim olmayacak.	1	2	3	4	5
21	Bir ebeveyn olarak, çocuğumun tüm okul faaliyetlerine katılıyorum.	1	2	3	4	5
22	Başarılı evlilikler, kariyerler ve harika çocukların "hepsine sahip olan" insanları kendime model olarak alıyorum	1	2	3	4	5
23	Dış görünüş düşünülmediğinden çok daha önemlidir.	1	2	3	4	5
24	Mesleğimde zirveye ulaşmak benim için önemli değildir.	1	2	3	4	5
25	Başarımla toplum tarafından tanınması beni mahcup eder.	1	2	3	4	5
26	Bence çok daha fazla kadın, daha iyi görünmek için zaman ve çaba sarf etmelidir.	1	2	3	4	5
27	Yeme ve egzersiz alışkanlıklarımı kontrol ederek yıllara meydan okuyacağımdan eminim.	1	2	3	4	5

B- ÖZ ROLLER ENVANTERİ

Bu envanter, kadının kendi kimliğine merkezi olarak gördüğü rollerin sayısını belirtir. Her rol, 0'dan (önemli değil) 10'a (çok önemli) derecelendirilmiştir. Her rolü önemini "10 derecelik bir süre boyunca" "**kim olduğunuzun hissi**" olarak değerlendirin, yani rollerin sizin için önemini derecelendirin: son derece önemli değil (1) ve son derece önemli (10). (Örneğin; kız evlat olmak benim için 10-son derece önemlidir gibi)

<i>Roller/ilgi alanları</i>	<i>(1) Önemli Değil (10) Son Derece Önemli</i>										<i>Roller/ilgi alanları</i>	<i>(1) Önemli Değil (10) Son Derece Önemli</i>									
Kız Evlat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Boş zaman aktiviteleri	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Bir Erkeğin Arkadaşı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Fiziksel olarak aktif	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Bir Kadının Arkadaşı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Fiziksel olarak sağlıklı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Romantik Eş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Kariyer sahibi kişi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Öğrenci	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Dini /felsefi kişi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Gönüllü	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ev hanımı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Lider	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Anne	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Danışılan kişi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Meslek sahibi kişi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Fiziksel görünüm	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Yenge	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Fiziksel çekicilik	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Gelin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sosyallik	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Görümce	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Abla	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Elti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kayınvalide	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Teyze	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Katıldığınız için teşekkür ederim

Sayın katılımcı,

Doldurduğunuz bu anket formu sonucunda edinilen bilgiler ışığında yüz yüze görüşmeler planlanmaktadır. Bu yüzden size tekrar ulaşabilmem adına iletişim bilgilerinize ihtiyaç duymaktayım. İletişim bilgilerinizin ve kişisel bilgilerinizin herhangi bir 3. Kişiyile paylaşılmayacağından emin olabilirsiniz. Çalışmada kişisel bilgilerinizi ifşa edici bir üsluptan kesinlikle kaçınılacaktır.

Akademik etik kuralları gereği gönüllülük ön planda tutulmaktadır. Eğer anket sonrası yüz yüze görüşme yapmaya gönüllü iseniz iletişim bilgilerinizi bizimle paylaşmanızı rica ederim.

Ad-Soyad:

Cep. Tel. 0(5....)

E- Posta:

EK-2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

..... tarihinde, günü, saat 'da, yerde katılımcılardan ile Süper kadın ideali ve kadın olmakla ilgili kadına dair, yüklemiş olduğu anlamları ve deneyimleri belirlemek amacıyla bir görüşme yapmak üzere toplanmış bulunmaktayız. Öncelikle bu çalışmaya katıldığınız ve veri toplamamıza yardımcı olduğunuz için teşekkür ederim. Biliyorsunuz ki görüşmeye başlamadan önce bu araştırmaya gönüllü olarak katıldığınıza dair sizden yazılı bir onay formu almıştık. Lütfen şimdi de bu görüşmeye gönüllü olarak katıldığınızı bir de sözlü olarak ifade edebilir misiniz? Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

KÜLTÜREL BEKLENTİLER VE İDEALLERE İLİŞKİN DENEYİMLER

1- İsterseniz sorulara geçmeden önce sizi tanıyalım. Bize kendinizden bahseder misiniz?

- Meslek, meslekte kaçınıcı yıl, doğup büyüdüğü yer?

2- Evlenmeden önce hangi rolleriniz vardı? Bu rolleri yerine getirirken neler hissediyordunuz?

- Ya da size karşı olan rol beklentileri, sorumluluklarınız, hissettikleriniz?

3- Evlendikten sonra hayatınızda neler değişti? Hangi rolleriniz oldu? Bu rolleri yerine getirirken neler hissediyorsunuz/hissettiniz ya da hangi sorunlarla karşılaşıyorsunuz/karşılaştınız?

- İş-aile uyumu, aile-eş ilişkileri

- Yeni aile, yeni roller, sorumluluklar, gelinlik rolü, damatlık rolü, beklentiler, tatiller, izinler, aile ziyaretleri

4- Çocuk olduktan sonra hayatınızda neler değişti? Hangi rolleriniz oldu? Bu rolleri yerine getirirken neler hissediyorsunuz/hissettiniz ya da hangi sorunlarla karşılaşıyorsunuz/karşılaştınız?

- Doğum sonrası süreç, doğum sonrası değişen ilişkiler, aile ilişkileri, gelin-kaynana ilişkileri

- Değişen bu ilişkilerde kültürün etkisi, değişen bu ilişkilerde eşinizin tavır ve düşünceleri

- Sorumluluk artışı, rol paylaşımı

- Bu rollerle ilgili bana olumlu veya olumsuz bir anınızı anlatabilir misiniz (hafta içi/ hafta sonu?)

5- Kadın olmak sizin için ne anlam ifade ediyor? Kadın olmak denildiği zaman aklınıza ilk neler geldiğini ifade edebilir misiniz?

- *Neden?* / *Lütfen aklınıza gelen her bir şeyi nedenleriyle birlikte ifade edebilir misiniz?*

- Avantaj/ dezavantajları

6- Sizce bir kadın olarak, bir eşin ve annenin ne gibi özellikleri, sorumlulukları, görevleri, rolleri vardır/ olmalıdır?

- Bir erkeğin eş ve baba olarak ne gibi özellikleri, sorumlulukları, görevleri, rolleri vardır/ olmalıdır?

- Görev mi/ yardım mı, evde iş bölümü, kadın- erkek rolü ayrımı varmı?

- Bu konu hakkında eşiniz ve ailelerinizin düşünceleri?

7- İçinde yaşadığımız toplumda kadın olmak nasıl bir şeydir? Yani toplumun (aileler, arkadaşlar, işverenler, eş vs.) kadınlardan beklentileri neler?

- Bu beklentilerle nasıl başa çıkıyorsunuz?

- Toplumda kadın ve erkekten beklenen roller, toplumun kadına ve erkeğe yüklediği roller, kalıp yargılar, ya da beklentiler?

- Aynı şekilde toplumda erkek olmak nasıl bir şey? Erkek figürü ne anlama geliyor?

8- Peki sizin büyüdüğünüz toplumda/kültürde/ailede ya da doğduğunuz yerde kadın veya erkek figürü ile ilgili nasıl davranışlar vardır, örnek verebilir misiniz?,

MEVCUT YAŞAM VE ÇOKLU ROL DENEYİMLERİ

9- Bana (şimdiki hayatınızda) bir gününüzü anlatabilir misiniz? Mesela dün ne yaptınız?

10- Bir kadın olarak hayatınızdaki rollerden en önemli 3/5'ini ifade etmenizi istesem hangilerini ifade edersiniz? Örn; bir eş, anne, çalışan, gelin, evlat vs. olmak sizin için ne anlama gelmektedir, ne hissediyorsunuz?

• Bu rolleri bir şeye benzetecek olsanız neye benzetirsiniz? (*Neden? / Lütfen, nedenleriyle birlikte ifade edebilir misiniz?*)

11- Birçok şeyi bir arada sürdürmeye çalışmakla (birçok role sahip olmak) ve çalışan kadın olmakla ilgili deneyimleriniz? Örnek verebilir misiniz?

12- Evde iş yapmak konusunda eşiniz ne düşünüyor? Ya da bu hakkında siz ne düşünüyorsunuz?

• Eşinizin ev işlerini yapması konusunda başkalarının düşünceleri sizin ve eşiniz için önemli mi? (rahatsız eder mi? Ya da mutlu eder mi?)

13- Bir eş ve anne olarak rol model aldığınız kişi kim? Anneniz mi?

• Geleneksel roller, annelik/ babalık rolü?

• Rol model aldığınız kişi dışında blogger anneleri/ eşleri ve sosyal medya hakkındaki düşünceleriniz?

SÜPER KADIN İDEALİ VE ÇOKLU ROLLERE İLİŞKİN BAKIŞ AÇILARI

14- Beklentiler demişken herkesin beklentileri için, herkes için her şey olmak yani iyi eş, iyi anne, iyi arkadaş, iyi çalışan vs. olmak konusundaki düşünceleriniz? Bu rollerinizi yerine getirirken toplumun beklentileri sizin için ne anlam ifade ediyor, ne kadar önemli?

15- Yaptığınız her işte ya da yaşamın her alanında iyi olmak ile ilgili düşünceleriniz?

16- Herkese ve her şeye yetişmek ve yetinmekle ilgili düşünceleriniz neler?

• Yetişemediğinizi ve yetemediğinizi hissediyor musunuz ya da düşünüyor musunuz? Ya da herkese ve her şeye yetinmek ve yetişmek gibi bir çabanız var mı? Bu mümkün mü? Yetişemediğinizi ya da yetemediğinizi düşünüyor musunuz?

• Başkalarının sizden böyle bir beklentisi var mı, bu konu hakkındaki düşünceleriniz neler?

• Başkalarının beklentileri, istekleri vs. olduğunda, biri sizden yardım istediğinde “hayır” diyebilir misiniz? Yani başkalarının istek ve ihtiyaçlarını, kendinizinkilerin önüne koyar mısınız? Başkaları veya kendi istek ve ihtiyaçları ile ilgili “öncelik” konusundaki düşünceleriniz neler?

• Çok fazla sorumluluğunuz olduğunda bile yine de sorumluluk almaya devam eder misiniz?

• Aynı durumda siz olduğunuzda, herkese ve her şeye yetişemediğinizde aynı şekilde siz de başkalarından yardım talep etme konusundaki düşünceleriniz neler/ yardım talep eder misiniz yoksa çekinir misiniz?

• Her şeyi bir arada sürdürmeye çalışırken bunaldığınız zamanlarda ne yaparsınız? Başkalarıyla paylaşmak ve dertleşmek ile ilgili düşünceleriniz?

• Güçlü olmak, güçlü görünmek ile ilgili düşünceleriniz?

17- Sadece kendinize ayırabildiğiniz bir vakit var mı? Varsa ne kadar?

• Kendinize vakit ayırmak ya da kendinizi ihmal etmek konusundaki düşünceleriniz?

• Kendinize vakit ayırdığınız zaman “suçluluk” duygusu hissediyor musunuz?

18- Fiziksel görünüm, dış görünüm sizin için ne anlam ifade ediyor?

• Formda olmak, bakımlı olmak önemli mi, bu konudaki düşünceleriniz neler?

• Bu konuda özel bir çabanız var mı?

• Bu konuda başkalarının düşünceleri sizin için önemli mi/ ne ifade ediyor?

19- Süper Kadın İdeali kavramını duyduunuz mu? Sizce ne anlam ifade ediyor?

20- Sizce “Süper kadın” olmak nasıl bir şeydir? İyi mi kötü mü?

21- İdealinizdeki kadın tipini neye benzetirsiniz? İdeal kadın nasıl olmalıdır?

22- Siz hangisi olmayı seçiyorsunuz, yani kendiniz için ideal olan kadın mı, başarılı bir kariyer, iyi bir eş ve mükemmel çocuklara sahip süper kadın mı?

- Evet veya hayırsa nasıl başa çıkıyorsunuz?
- Her kadın süper kadın olmak ister mi?

23- Kendinizi süper kadın olarak görüyor musunuz?

- Süper kadın olmak ister misiniz?
- Hayırda, süper kadın idealine yönelik beklentilerle nasıl başa çıkıyorsunuz?

24- Sizce süper erkek var mı?

- Olmalı mı? Onlar için de böyle bir beklenti var mı? Varsa / Yoksa Neden?

Yardımlarınız İçin Çok Teşekkürler.

EK-3: Bilgilendirilmiş Onay Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU

..... / / 20....

“Süper Kadın İdealinin Kişilik ve Yaşam Doymu Açısından İncelenmesi” isimli bir proje/araştırmada yer almak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Bu çalışma, araştırma amaçlı olarak yapılmaktadır. Proje/Araştırma'ya katılma konusunda karar vermeden önce Proje/Araştırma'nın neden ve nasıl yapıldığını, sizinle ilgili bilgilerin nasıl kullanılacağını, Proje/Araştırma'nın neler içerdiğini, olası yararlarını, risklerini ve rahatsızlıklarını bilmeniz önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırın. Proje/Araştırma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan sonra ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer katılmak isterseniz sizden bu formu imzalamanız istenecektir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

a. Proje/Araştırma'nın amaçları ve dayanağı nelerdir, benden başka kaç kişi bu Proje/Araştırma'ya katılacak?

Bu araştırmanın amacı; genç kadınların 20'nci yüzyılın son yarısı ile ilgili sosyal değişimler ışığında sahip oldukları çoklu roller, bu rolleri üstlenip üstlenmedikleri, bu rolleri üstlenmeyi kabul edip etmemelerinde kişiliklerinin etkisi, birbiriyle çelişen bu roller ile nasıl mücadele ettikleri ve bütün bunların yaşam doymaları üzerindeki etkileri ile ilgilidir. Çalışan kadınların çoğunluğu annedir ve sonuç olarak hayatlarını annelikle ilgili faaliyetlere adamaya devam edecektir. Dolayısıyla çalışmamız, çalışan, ve dolayısıyla işgören, anne ve eş rolleri üstlenen kadınların bu rollere verdikleri önem ve bu rolleri bilinçli ya da bilinçsiz, gönüllü ya da gönülsüz üstlenmeleri ve bunlarla nasıl mücadele ettikleri ve hayatlarını nasıl şekillendirdiklerini anlamayı amaçlamaktadır. Metodoloji, başka bir araştırma katılımcısı ve bu konuyla ilgili araştırmacı ile görüşmenizi gerektiriyor, bu tür konuları kahve veya çay üzerinden bir arkadaşınızla tartışabileceğiniz gibi

b. Bu Proje/Araştırma'ya katılmalı mıyım?

Bu Proje/Araştırma'da yer alıp almamak tamamen size bağlıdır. Eğer katılmaya karar verirseniz bu yazılı bilgilendirilmiş olur formu imzalanmak için size verilecektir. Şu anda bu formu imzalasanız bile istediğiniz herhangi bir zamanda bir neden göstermeksizin Proje/Araştırma'yı bırakmakta özgürsünüz.

c. Bu Proje/Araştırma'ya katılırsam beni neler bekliyor?

Araştırmacı ve siz yaklaşık olarak 45-50 dakika konuşacaksınız. Size olası tartışma konularını öneren bir konuşma rehberi vereceğim.Örneğin, mevcut ve beklenen çoklu rollerle ilişkili sorunları, kadınlığın kültürel idealleri (ör. Süperkadın) olarak düşündüğünüzü ve bunlarla yaşamayı planlayıp yaşamayacağınızı tartışmayı tercih edebilirsiniz.Konuşma

teyp kaydedilecek ve daha sonra yazıya dökülecektir.Sohbete başladığınızda, konuşmaya devam ederseniz, konuşmaya başlamanız için yardım etmeyi kolaylaştıracağım.Konuşma bittiğinde ve teyp kaydedici kapatıldıktan sonra, bu araştırmaya katılma konusundaki tepkilerinizi kısaca tartışacağız ve size araştırma ve metodolojinin arka planı hakkında biraz daha bilgi vereceğim.Toplamda, bu araştırmaya katılmanız, yaklaşık 60 dakikanızı gerektirecektir.Yanıtlarımız, katılan diğer genç kadınlarla birlikte, bugün genç kadınların yaşamındaki çoklu rollerini ve yaşam doyumlarını daha iyi anlamak için kullanılacaktır

- d. Proje/Araştırma'nın olası riskleri ve yan etkileri nelerdir, göreceğim olası bir zarar durumunda ne yapılacaktır?**

Kendi hayatlarınız hakkında konuşacağınız için, hassas ve / veya konuşmak istemediğiniz bir konunun konuşmada ortaya çıkma olasılığı vardır. Bu ihtimalden endişe duyuyorsanız ve böyle bir durumdan tamamen kaçınmak istiyorsanız, lütfen bu noktadan çalışmadan çekilmek için çekinmeyin. Geri çekilmek isterseniz kararınızı tam olarak anlayacağız. Benzer şekilde, devam etmeyi seçerseniz ve daha sonra katılımınızın herhangi bir yönünü rahatsız edici buluyorsanız ya da artık konuşmayı sürdürmek istemiyorsanız, çalışmadan çekilmek için çekinebilirsiniz. Ayrıca konuşmak istemediğiniz herhangi bir konuyu tartışmayı reddedebilirsiniz

Eğer çalışma esnasında ya da sonrasında, yeterli yararı sağlamadığımı veya bu deneyimle ilgili başka kaygılarım olduğunu hissederseniz, kaygılarımı Arş. Gör. Şerife UĞUZ ARSU (İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı) ve Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu'na iletebilirim. Benim yorumlarımın kişisel olarak tanımlanacağım korkusu olmadan harekete geçeceğimi garanti edecektir. Şerife UĞUZ ARSU'ya şu adresten ulaşabilirsiniz: Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü B Blok. Tel: 05069622293; 03822882432.

- e. Proje/Araştırma'da yer almamın yararları nelerdir?**

Bu formu imzalarken, Bu çalışmaya, çalışan kadınlık ve annelik deneyimimin bir parçası olarak katıldığımı tamamen anlıyorum. Zamanım karşılığında, bazı araştırmaları ve şu anda kadınlar hakkında araştırılan bazı fikirleri öğrenmeyi umuyorum.

- f. Bu Proje/Araştırma'ya katılmamın maliyeti nedir?**

Proje/Araştırma'ya katılmakla parasal yük altına girmeyeceksiniz ve size de herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

- g. Kişisel bilgilerim nasıl kullanılacaktır?**

Proje/Araştırmadaki araştırmacılar; kişisel bilgilerinizi, fotoğraflarınızı araştırmayı ve istatistiksel analizleri yürütmek için kullanacaktır ancak kimlik bilgileriniz ve fotoğraflarınız çalışma boyunca-sonrasında araştırmacılar tarafından gizli tutulacaktır. Proje/Araştırma'nın sonunda, bu bilgiler hakkında bilgi istemeye hakkınız vardır. Proje/Araştırma sonuçları Proje/Araştırma bitiminde uluslararası veya dünya çapında tıbbi literatürde yayınlanabilecektir ancak kimliğiniz ve fotoğraflarınız izinsiz açıklanmayacak ve yayınlanmayacaktır.

- h. Daha fazla bilgi, yardım ve iletişim için kime başvurabilirim?**

Proje/araştırma ile ilgili bir sorunuz olduğunda ya da çalışma ile ilgili ek bilgiye gereksiniminiz olduğunuzda aşağıdaki kişi ile lütfen iletişime geçiniz.

ADI : Şerife UĞUZ ARSU
GÖREVİ : Araştırma Görevlisi
TELEFON : 03822882432; 05069622293

(Katılımcının/Deneğin Beyanı)

Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölüm'ünde, Arş. Gör. Şerife UĞUZ ARSU tarafından bir Proje/Araştırma yapılacağı belirtilerek bu Proje/Araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı ve ilgili metni okudum. Bu bilgilerden sonra böyle bir Proje/Araştırma'ya "katılımcı" olarak davet edildim.

Proje/Araştırma'ya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Proje/Araştırma'nın yürütülmesi sırasında herhangi bir neden göstermeden Proje/Araştırma'dan çekilebilirim. (*Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için Proje/Araştırma'dan çekileceğimi önceden bildirmemim uygun olacağını bilincindeyim*). Ayrıca tıbbi durumuma herhangi bir zarar verilmemesi koşuluyla araştırmacı tarafından Proje/Araştırma dışı da tutulabilirim.

Proje/Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır.

İster doğrudan, ister dolaylı olsun Proje/Araştırma uygulamasından kaynaklanan nedenlerle meydana gelebilecek herhangi bir sağlık sorunumun ortaya çıkması halinde, her türlü tıbbi müdahalenin sağlanacağı konusunda gerekli güvence verildi. (Bu tıbbi müdahalelerle ilgili olarak da parasal bir yük altına girmeyeceğim).

Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu koşullarla söz konusu Proje/Araştırma'ya kendi rızamla, hiç bir baskı ve zorlama olmaksızın, gönüllülük içerisinde katılmayı kabul ediyorum.

İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı

Adı, soyadı :

Adres :

Tel : İmza : Tarih :/...../.....

Görüşme tanığı

Adı, soyadı :

Adres :

Tel : İmza : Tarih :/...../.....

EK-4: Etik Kurul Onayı

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

Tarih	Toplantı Sayısı	Karar No	Sayfa
20.04.2018	8	2018/86-113	3

Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulu 20.04.2018 tarihinde saat 11.00'de İslami İlimler Fakültesi Toplantı Salonunda kurula yapılan başvuruları görüşmek üzere toplanmış ve aşağıdaki kararı/kararları almıştır:

Karar 2018/86: Yürütücülüğünü Arş. Gör. Şerife UĞUZ ARSU'nun yaptığı "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/86 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/87: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Mutlu UYGUN'un yaptığı "Tüketicilerin Alışveriş Merkezi Deneyimleri İle Gelecekteki Davranış Eğilimleri Arasındaki İlişkiler" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/87 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/88: Yürütücülüğünü Öğr. Gör. İlknur GÖKŞİN'in yaptığı "Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Bakım Davranışlarına Etkisi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/88 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/89: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Cemile KÜTMEÇ YILMAZ'ın yaptığı "Üniversite Öğrencilerinde Dijital Oyun Oynama ve İnternet Bağımlılığı İle Algılanan Stres Düzeyi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/89 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

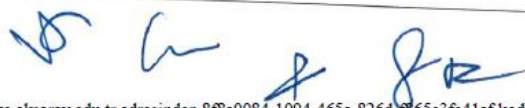
Karar 2018/90: Yürütücülüğünü Arş. Gör. Rahmi BAKI'nin yaptığı "E-öğrenme Memnuniyeti ve Kullanım Niyetinin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/90 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/91: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Nurullah UMARUSMAN'ın yaptığı "Devlet Üniversitelerinin İç Kontrol Sistemleri İçin Vague Set Temelli Bir Risk Değerlendirme Modeli Geliştirilmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/91 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/92: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Mutlu UYGUN'un yaptığı "Tüketicilerin Otomobil Tercihlerinde Marka Deneyimlerinin Rolü" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/92 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/93: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Güler DURU AŞİRET'in yaptığı "Anımsama Terapisinin Yaşlı Kadınların Yaşlılığa Uyumu Üzerine Etkisi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/93 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/94: Yürütücülüğünü Y. Lisans Öğrencisi Hilal KELEŞ'in yaptığı "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Teknopedagojik Alan Bilgisi Yeterlilikleri ve Web 2.0 Teknolojileri Hakkında Görüşlerinin İncelenmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/94 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr> adresinden 8f8a0084-1094-465a-826d-8865c3fe41af kodu ile erişebilirsiniz.

Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Karar 2018/107: Yürütücülüğünü Beden Eğitimi Öğretmeni Mehmet Şükrü SAVAŞ'ın yaptığı "Taktiksel Oyun Yaklaşımının Ortaokul Öğrencilerinin Yaratıcılık Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/107 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere (yöntemdeki araç ve gereçler ek olarak verilmemiş, literatür listesi yok, b planı yok-9. ve 10. Bölümde) **uygun olmadığına**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/108: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Kevser Sevgi ÜNAL'ın yaptığı "Adölesan Kız Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Roller ve Cinsel Mitler" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/108 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere (değerlendirme ölçeği kurumumuz yetkisini aşmakta olduğundan) **uygun olmadığına**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/109: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Funda ÇETİNKAYA'nın yaptığı "Acil Serviste Çalışan Hemşirelerin Adli Olgulara Yaklaşımlarına İlişkin Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/109 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

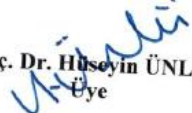
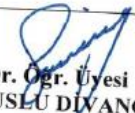

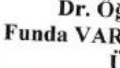
Karar 2018/110: Yürütücülüğünü Dr. Öğr. Üyesi Meltem KESKİN KÖYLÜ'nün yaptığı "Yatırım Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Analizi ve Denizli Örneği" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/110 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere (8a yok veya yetersiz, evren ve örneklem yetersiz, enstitü yönetim kurulu onayı yok) **uygun olmadığına**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/111: Yürütücülüğünü Arş. Gör. Miyase AVCI'nın yaptığı "Hemşirelik Lisans Öğrencilerinin Eğitiminde Kullanılan Simülasyon Yönteminden Memnuniyeti ve Kendine Güven Algı Düzeyleri" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/111 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere (b planı eksik) **uygun olmadığına**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/112: Yürütücülüğünü Y. Lisans Öğrencisi Ayşe GÖKDEMİR'in yaptığı "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin EBA(Eğitim Bilişim Ağı)'ya Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/112 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere (yöntem kısmı iyi tasarlanmamış; anket ölçek soruları eklenmemiş, veri toplama araçları ekte yok; CD'ler açılmıyor) **uygun olmadığına**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Karar 2018/113: Yürütücülüğünü Y. Lisans Öğrencisi Mine ÖZDEMİR'in yaptığı "Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Coğrafya Konularının Öğretiminde 3 Boyutlu Materyal Kullanımı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi" başlıklı araştırma ile ilgili 2018/113 protokol numaralı başvuru kurumumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Yönergesi'nde belirtilen etik ilkelere (eski forma göre hazırlanmış) **uygun olmadığına**, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Necmettin AYGÜN
Başkan

 Doç. Dr. Mehmet KARACA Üye	 Doç. Dr. Hüseyin ÜNLÜ Üye	 Dr. Öğr. Üyesi Sevilay USLU DİVANOĞLU Üye
 Dr. Öğr. Üyesi Arzu YÜKSEL Üye	 Dr. Öğr. Üyesi Gaye BULUT Üye	 Dr. Öğr. Üyesi Funda VARNACI UZUN Üye

EK-5: İzin Belgeleri

24/05/2018 16:48

03822160310

AKSARAY CBS

SAYFA 01/01

**T.C.
AKSARAY
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
HSK ve Bakanlık Muhabere Bürosu**

Sayı : 39480814.68.00.01.B.M.2018/ 1-2807
Konu : Anket Çalışması

24/05/2018

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına**

İlgi: 16/05/2018 tarih ve 45333631-300 sayılı yazınız.

Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı 142206604 numaralı öğrencisi Şerife Uğuz ARSU'nun çalışmakta olan evli kadınlar üzerinde "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" konulu anket çalışmasını yapması uygundur.

Bilgilerinize rica ederim.

**Ramazan AKIN-39820
Aksaray Cumhuriyet Başsavcısı**

Do-imzalıdır

Eki: İlgili evrak

*Bu belge 5070 sayılı kanun hükümlerine uygun olarak
E-imzalı olup fiziki ortamda ayrıca GÖNDERİLECEKTİR*

UYAP Bilgi Sistemindeki bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden RzzKJs8 - +l9Q5zY - O6dV2Wa - Gd4ktk= ile erişebilirsiniz.

T.C.
TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Aksaray Çalışma Ve İş Kurumu İl Müdürlüğü

Sayı : I2710312-44-1552

22/05/2018

Konu : Anket Çalışması

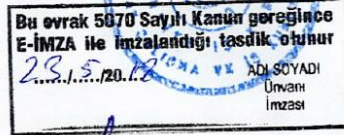
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

İlgi : 08/05/2018 tarihli ve 281261 sayılı yazı.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Şerife UĞUZ ARSU'nun "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" konulu anket çalışmasını kurumumuzda gerçekleştirebileceği hususunu,

Bilgilerinize arz ederim.

Mahmut AKKUŞ
İl Müdürü

Fatma GÖKMEN
Fatma GÖKMEN
V.H.K.İ.

Not: Bu evrak 5070 Sayılı Kanun gereğince E-İMZA ile imzalanmıştır.

Hashas Mahallesi 6601 Sokak No 5
Telefon: (382)213 50 92 Faks: (382)213 52 43
e-posta: aksaray@iskur.gov.tr Elektronik Ağ: www.iskur.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: F.GÖKMEN

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
Defterdarlık Personel Müdürlüğü

Sayı : 38108784-900-5477
Konu : ANKET ÇALIŞMASI

21/05/2018

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 10/05/2018 tarih ve 300 sayılı yazınız.

İlgi sayılı yazınızda Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Şerife Uğuz ARSU' nun Kurumumuzda çalışmakta olan evli kadınlar üzerinde anket çalışması yapılabilmesi için izin istenilmiş olup, talebiniz tarafımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

(e-İmzalıdır)
Uğur ARSLAN
Defterdar

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR.

Bekir ATEŞ
V.H.K.İ

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://evrakedogrulama.muhasibat.gov.tr> adresine girerek (AJKN/G-U7Cu7H-8TGhRI-HoDip/-2vAMXpPF) kodunu yazınız.

Aksaray Defterdarlığı Yeni Sanayi Mahallesi 2. Bulvarı No:53 Aksaray
Telefon: (382)215 88 00 Faks: (382)215 88 13
e-posta: permd68@malive.gov.tr Elektronik Ağ: <http://www.aksaraydefterdarligi.gov.tr>

Bilgi için: Yasemin AKBULUT
Veri Ha.ve Kont.İşl.
Telefon:

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü

29.05.2018

Sayı : 56585310-929-E.361925
Konu : Anket Çalışması İzin Talebi

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 10.05.2018 tarih ve 300 sayılı Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü Yazısı.

İlgi tarih ve sayılı yazı ile Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı 142206604 numaralı öğrencisi Şerife UĞUZ ARSU'nun kurumumuzda çalışmakta olan evli kadınlar üzerinde 'Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi' konulu anket çalışmasını yapması Spor Genel Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Cüneyt ALKAN
İl Müdürü

Not: Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres: İstiklal Mah. Alparslan Türkeş Bulvarı 152/1 AKSARAY
Telefon: (0382) 217 63 01 - 02 Belgegeçer: (0382) 217 63 00
Elektronik Ağ: <http://aksaray.gsb.gov.tr> e-posta: aksaray@gsb.gov.tr

Bilgi için: Hatice AYDIN ÇOLAK
Memur

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 85705372-44-E.10045997
Konu : Anket İzni

23/05/2018

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi:** a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 12.09.2017 tarih ve 2017/25 Nolu Genelgesi.
b) Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 08.05.2018 tarihli ve 45333631-300-E.281261 sayılı yazısı.

İlgi (b) yazıda belirtildiği üzere ; Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı 142206604 numaralı öğrencisi Araştırma Görevlisi Şerife UĞUZ ARSU; "**Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi**" konulu çalışmasına ilişkin anket uygulamasını Kurumumuzda çalışan evli kadınlar üzerinde uygulamak istemektedir.

Konu ile ilgili belgelerin ve anket sorularının incelenmesi neticesinde; Başvurunun Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu ilgi (a) da kayıtlı Genelgede belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapıldığı anlaşılmış olup;

Araştırma Görevlisi Şerife UĞUZ ARSU'nun; "**Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi**" konulu çalışmasına ilişkin anket uygulamasını Kurumumuzda çalışan evli kadınlar üzerinde yapma isteği; çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı gözönünde bulundurularak: ilgi (a) Genelge esasları dahilinde; eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmamak, sorumluluk kurum müdürlerinde olmak, rapor sonuçlarının basılı ve dijital ortamda birer örneğini İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze vermek ve uygulamanın 2018 yılı içerisinde tamamlanması koşuluyla Müdürlüğümüze uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.

Hacı Ömer KARTAL
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
23/05/2018
Şahin BAYHAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Yeni Sanayi Mah. 2/E 90 Bul. No:47 Ek Valilik 3 Nolu Hizmet Binası 68100-AKSARAY
Elektronik Ağ: <http://aksaray.meb.gov.tr>
e-posta: aksarayemim@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: H.YALÇIN
Tel: 0 (382) 213 68 40/130
Faks: 0 382 213 68 14

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden cbba-d569-3ed2-a907-7477 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
AKSARAY İL ÖZEL İDARESİ
İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 28964572-900-E.3748
Konu : Anket Çalışması

17/05/2018

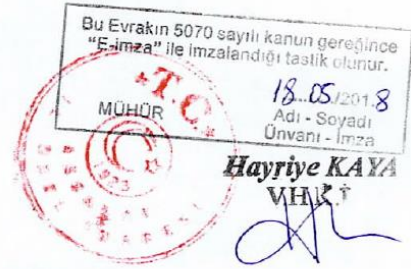
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI

İlgi : 08.05.2018 tarihli ve 0000281261 sayılı yazınız.

İlgi tarih ve sayılı yazınıza istinaden; öğrenciniz Şerife UĞUZ ARSU' nun Kurumumuzda çalışmakta olan evli kadınlar üzerinde "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" konulu anket çalışmasını yapabilmesi için gerekli izin verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Ramazan ALTUNDAĞ
Vali a.
Genel Sekreter

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (nd3dxR-jfB0HF-xmi3Yi-7bLypN-Ejq69MBU) kodunu yazınız.

Yunus Emre Mah 15 Bulvarı No:2 68200
Telefon No: (382)215 36 95 Faks No: (382)215 36 98
e-Posta: 68ozelidare@icisleri.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.aksarayozelidare.gov.tr>

Bilgi için: Meral DEMİR
VERİ HAZ. KON. İŞL. T. ME
Telefon No:

T.C. Sağlık Bakanlığı

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İl Sağlık Müdürlüğü

AKSARAY İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ - AKSARAY HASTA
VE ÇALIŞAN HAKLARI BİRDİMİ
24/05/2018 13:06 - 66472688 - 771 - E 38

00069705923

Sayı : 66472688-771
Konu : Araştırma Talebi
Şerife UĞUZ ARSU

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

İlgi : 16/05/2018 tarihli ve 66472688-300 sayılı yazı

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Şerife UĞUZ ARSU'nun ilgi yazısında "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" isimli araştırmayı; 01/05/2018-31/15/2018 tarihleri arasında Aksaray İli Kamu Hastanelerinde uygulamayı planladığı belirtilmektedir.

Söz konusu araştırma talebi "Araştırma Talepleri Değerlendirme Komisyonu" tarafından değerlendirilerek Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmiştir.

Bilgilerinize sunulur.

e-imzalıdır.
Uzm.Dr.Cengizhan KILIÇASLAN
İl Sağlık Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
24.05.2018
Fatma SARIER
VHKİ

Aksaray İl Sağlık Müdürlüğü Kamu Hastaneleri Hizmetleri Başkanlığı
Faks No:03822136862
e-Posta:U.Sariyuz@saglik.gov.tr İnt.Adresi: Çerçidğin Mah. Necip Fazıl Küsekürek
Cad.

Bilgi için:Ümmühan Betül SARIYÜZ
Unvan:Koodinatör
Telefon No:03822130122 Dahili: 1122

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://e-belge.saglik.gov.tr> adresinden 5be9d333-aed3-4e4f-91c2-64dbb7eb255b kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanuna göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Aksaray Üniversitesi - Genel Sekreterlik - Öğrenci İşleri
Daire Başkanlığı
10.05.2018 14:34
Sayı: 45333631-300-E.00000281760
00000281760

Sayı : 45333631
Konu : Anket Çalışması

DAĞITIM

İlgi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 07.05.2018 tarih ve 280688 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı 142206604 numaralı öğrencisi Şerife UĞUZ ARSU'nun Birimlerinizde çalışmakta olan evli kadınlar üzerinde "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" konulu anket çalışmasını yapmak istmektedir.

Adı geçen yazımız ekinde bulunan anket çalışmasını Biriminiz personeline uygulayabilmesi için izin verilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Ayhan ÖZÇİFÇİ
Rektör a
Rektör Yardımcısı

Ek: İlgi Yazı Örneği

Dağıtım:

Fen Edebiyat Fakültesi
Eğitim Fakültesi
İslami İlimler Fakültesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Mühendislik Fakültesi
Veteriner Fakültesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Turizm Fakültesi

Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü

Adres: Adana yolu üzeri e 90 karayolu 7. km merkez Kampüs/68000Aksaray

Tel:03822883128

Bilgi için: Mehmet Emin SATIN

Fax:03822883139

WEB: www.aksaray.edu.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr> adresinden 918a47a6-3074-438d-8501-ae90789a502f kodu ile erişebilirsiniz.

Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

T.C.
TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Bursa Çalışma Ve İş Kurumu İl Müdürlüğü

Sayı : 99601485-900-9722
Konu : Anket Çalışması

23/05/2018

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı
Adana Yolu Üzeri e 90 Karayolu 7 km merkez Kampüs 68000 AKSARAY

İlgi : 21.05.2018 tarih ve 45333631 sayılı yazınız

İl Müdürlüğümüzde evli kadınlar üzerinde yapılması planlanan "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" konulu anket çalışmasını içeren "İlgi" yazınız değerlendirilmiştir.

Yapılan değerlendirme sonucu söz konusu anketin İl Müdürlüğümüzde uygulanabilmesi için gerekli iznin " Bursa Valiliği " nden alınması gerektiği anlaşılmıştır.

Bilgilerinize arz ederim.

Feyzullah Eren TÜRKMEN
İl Müdürü

Güvenli Elektronik
İmzalı Aslı ile Aynıdır

23.05.2018

Abidin ERDEM
Eğitim Uzmanı

Not: Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince elektronik imza ile imzalanmıştır.

Üçevler Mah. Esra Sok. No:1 Nispetiye/ Bursa
Telefon: (224)225 15 15 Faks: (224)220 20 13
e-posta: iskurbursa@iskur.gov.tr Elektronik Ağ: www.iskur.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için iritibar: A.ERDEM

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86896125-605.01-E.9804508
Konu : Şerife UĞUZ ARSU'nun
Araştırma İzni

18.05.2018

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi :a) Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu
22/08/2017 tarihli ve 2017/25 sayılı Genelgesi.
b)10/05/2018 tarihli ve 45333631 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi Şerife UĞUZ ARSU'nun "Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırmalı Analizi" konulu araştırmasını Bursa ve Aksaray'daki kurumlarda çalışmakta olan evli kadınlara yapmak istemektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 22/08/2017 tarihli ve 2017/25 sayılı Genelgesi'nin 12. Maddesinde yer alan "Başvurularda araştırma önerisi, veri toplama araçları, yarışma ve sosyal etkinlik belge ve materyallerinin tamamı onay makamına sunulacaktır. Onay alınan araştırma, yarışma ve sosyal etkinlik faaliyetleri kapsamı dışında hiçbir uygulama ve etkinlik yapılmayacaktır." ifadesi gereğince araştırma önerisinin eksikliği ve 3. Maddesinde yer alan "Sadece bir ilde gerçekleştirilecek araştırma uygulamaları ile yarışma ve sosyal etkinlikler için ilgili İl Millî Eğitim Müdürlüğüne; birden fazla ilde gerçekleştirilecekler için uygulamanın yapılacağı kurumların bağlı olduğu Genel Müdürlüğe; Bakanlığın birden çok birimi ile uluslararası araştırma, yarışma ve sosyal etkinlikler için ise Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğüne ayse.meb.gov.tr adresi üzerinden müracaat edilecektir." ifadesine göre, **araştırmanın birden fazla ilde gerçekleştirilecek olup uygulamanın yapılacağı kurumların genel müdürlüklerinden izin alınması gerektiğinden, araştırmacının izin talebi değerlendirilmeye alınmamıştır.**

Bilgilerinize ve gereğini arz ederim.

Murat TEMURÇİN
Memur
Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.

21 Mayıs 2018

Müştağ GENCER
Müdür a.
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

Adres : Hocahasan Mh. İlbahar Cad. No:38

(Yeni Hükümet Konağı A Blok) 16050/Osmangazi/BURSA

Telefon No:(0224) 445 16 00 Fax: 445 18 10

E-posta: arge16@meb.gov.tr İnternet Adresi: http://bursa.meb.gov.tr

Bilgi için : Ekrem KOZ

İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

Tel: (0224) 445 1638

Leyla DİKİCİ

VHKİ

(0224) 215 25 39

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3d1c-f6b9-3b01-98c7-6967 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı :22879504-020
Konu :anket

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi :Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 09/05/2018 tarih ve E.00000281259 sayılı yazısı.

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Programı öğrencisi Şerife UĞUZ ARSU'nun kurumumuzda çalışan evli kadınlar için *Süper Kadın İdealinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Açısından Karşılaştırımlı Analizi* konulu anketi yapabilmesi için gerekli iznin verilmesi hususunu olurlarınıza arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Sami İMAMOĞLU
Genel Sekreter

Uygun Görüşle Arz Ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Nurettin ACIR
Rektör Yardımcısı

OLUR
e-İmzalıdır
Prof. Dr. Arif KARADEMİR
Rektör

EK :
İlgi Yazı (9 sayfa)

Bu Belge 5070 Sayılı E-İmza Kanununun 5. Maddesi Gereğince Güvenli E-İmza İle İmzalanmıştır.

EK-6: ÖRE Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Mean	Std. Deviation
Anne	947	9,1267	1,89993
Meslek sahibi kişi	941	8,9501	1,72487
Fiziksel olarak sağlıklı	949	8,7345	1,79635
Kız Evlat	949	8,4436	2,44480
Abla	948	8,1656	2,57332
Danışılan kişi	945	8,0571	2,17481
Sosyallik	945	7,9746	2,19335
Fiziksel olarak aktif	949	7,8957	2,17598
Gönüllü	938	7,8859	2,27529
Boş zaman aktiviteleri	952	7,7847	2,27935
Kariyer sahibi kişi	939	7,7476	2,30120
Bir Kadının Arkadaşı	935	7,6727	2,53706
Romantik Eş	945	7,6222	2,54121
Fiziksel görünüm	949	7,6038	2,29175
Teyze	934	7,4218	3,06097
Lider	940	7,3936	2,55428
Dini /felsefi kişi	934	7,1852	2,59997
Fiziksel çekicilik	945	6,8762	2,62293
Öğrenci	937	6,5859	3,10213
Ev hanımı	936	6,4316	3,00439
Gelin	939	5,9595	3,24193
Bir Erkeğin Arkadaşı	923	5,5915	3,18875
Kayınvalide	941	5,5165	3,47805
Yenge	939	5,4941	3,17753
Görümce	937	5,1676	3,33312
Elti	933	4,8842	3,33236
ÖRE Roller Toplam (Ort.)	952	14,5609	6,28641

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	Uğuz Arsu, Şerife
Uyruğu	TC
Doğum tarihi ve yeri	12/04/1988- Konya
Medeni hali	Evli
E-posta	serifeuguz@aksaray.edu.tr

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Lisans	Selçuk Üniversitesi/ İİBF/ İşletme	2011
Yüksek Lisans	Aksaray Üniversitesi/ SBE/ Yön-Org Prog.	2014

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2012-	Aksaray Üniversitesi/ İİBF/ İşletme Bölümü	Araş. Gör.

Yayınlar

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

- İÇERLİ LEYLA, UĞUZ ARSU ŞERİFE Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kariyer Değerleri Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 4(8), 21-45
- YILDIRIM MEHMET HALİT, SAYGIN MUHAMMET, UĞUZ ARSU ŞERİFE (2014). Effects of Presenteeism Syndrome on Employees Burnout Levels. International Journal Of Social Sciences and Humanity Studies, 6(1), 1-10.

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

- İÇERLİ LEYLA, UĞUZ ARSU ŞERİFE (2018). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kariyer Değerleri Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress, 211-213.

- YILDIRIM MEHMET HALİT, UĞUZ ARSU ŞERİFE (2018). İşyeri Nezaketsizliğinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi: Otel Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress, 213-214. (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4508117)

Yazılan uluslararası kitaplar:

- UĞUZ ARSU ŞERİFE, YILDIRIM MEHMET HALİT (2016).İşyerinde Y Kuşağı Kuşak Sınıflandırmaları ve Tüm Yönleri ile Y Kuşağı, Lambert Academic Publishing, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 143, ISBN:978-3-659-97964-4

Yazılan uluslararası kitaplardaki bölümler:

- UĞUZ ARSU ŞERİFE, YILDIRIM MEHMET HALİT (2020). Süper Kadın İdeali, In: *Örgütsel Davranış Ve Yönetim Psikolojisi*, Eğitim Yayınevi, Editör: M. Şerif ŞİMŞEK - Adnan ÇELİK - Tahir AKGEMCİ - Ahmet DİKEN, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 649, ISBN:978-605-7786-86-9
- YILDIRIM MEHMET HALİT, UĞUZ ARSU ŞERİFE (2013). Etik Değerler Sosyal Sorumluluk ve Girişimcilik, In: *Girişimcilik*, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., Editör:Prof. Dr. Himmet KARADAL, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 369, ISBN:978-605-377-973-5

Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler :

- UĞUZ ARSU ŞERİFE, YILDIRIM MEHMET HALİT (2020). Human Resources Strategies for the Recruitment and Retention of Generation Y Employees. İzmir İktisat Dergisi, 35(2), 431-443., Doi: 10.24988/ije.202035215
- UĞUZ ARSU ŞERİFE, ARSU TALİP, DUMAN HALUK (2015). Örgüt Stratejilerinin Yönetim Muhasebesi Uygulamaları ile İlişkisi Kapadokya Bölgesi Otelleri Örneği. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), 17-31.
- YILDIRIM MEHMET HALİT, UĞUZ ARSU ŞERİFE (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Önemi: Aksaray İlinde Bir Araştırma. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(2), 202-212.
- YILDIRIM MEHMET HALİT, GÜLPİNAR ŞÜKRİYE, UĞUZ ŞERİFE (2012). İş Yaşamında Öğrenilmiş Güçlülük İle İş Stresi Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 133-144.
- YILDIRIM MEHMET HALİT, UĞUZ ŞERİFE (2012). İş Etiği Ve Üniversite Öğrencilerinin Etik Algılarını Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(1), 177-187.

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:

- YILDIRIM MEHMET HALİT, UĞUZ ARSU ŞERİFE (2015). Mobbingin Örgütsel Sessizlik Üzerindeki Etkisi: Aksaray İli Devlet Hastanesi Örneği. 3. Örgütsel Davranış Kongresi (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)

- UĞUZ ARSU ŞERİFE, ARSU TALİP (2015). Akademisyenlerin Psikolojik Dayanıklılıklarının İş Stresi Üzerindeki Etkisi Aksaray Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Araştırma. 14. Ulusal İşletmecilik Kongresi (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)
- YILDIRIM MEHMET HALİT, UĞUZ ARSU ŞERİFE (2015). Etik İlkeler Ve Sorumluluklar Çerçevesinde Hemşirelerin Profesyonel Değerleri İle Sağlık Bakım Etiği Algılamaları Arasındaki İlişkinin Analizi: Aksaray İli Örneği. 14. Ulusal İşletmecilik Kongresi (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)

